

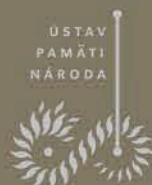
Michal Schvarc, Martin Holák, David Schriffli (eds.)

„Tretia ríša“ a vznik
Slovenského štátu DOKUMENTY I

Das „Dritte Reich“ und die Entstehung
des Slowakischen Staates DOKUMENTE I

EDÍCIA
DOKUMENTY

ÚSTAV
PAMÄTI
NÄRODA

**„Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu
Dokumenty I**

**Das „Dritte Reich“ und die Entstehung
des Slowakischen Staates
Dokumente I**

Michal Schvarc, Martin Holák, David Schriffel (eds.)

**„Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu
Dokumenty I**

**Das „Dritte Reich“ und die Entstehung
des Slowakischen Staates
Dokumente I**

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA
SNM – MÚZEUM KULTÚRY KARPATSKÝCH NEMCOV

BRATISLAVA 2008

Publikácia vznikla vďaka finančnej podpore spoločnosti NESS Slovensko, a.s.
Herausgabe der Publikation wurde von NESS Slovensko, a.s. unterstützt.

Michal Schvarc, Martin Holák, David Schriffel (ed.)

„Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu Dokumenty I

Das „Dritte Reich“ und die Entstehung des Slowakischen Staates Dokumente I

Edícia Dokumenty

Vydal/Herausgegeben
Ústav pamäti národa
Nám. SNP 28
810 00 Bratislava
Slowakei
www.upn.gov.sk

1. vydanie/1. Auflage

Recenzenti/Rezensenten
PhDr. Valerián Bystrický, DrSc.
Prof. PhDr. Karol Fremal, CSc.
PaedDr. Martin Pekár, PhD.

Jazyková redaktorka/Korrektur Zora Vanovičová, David Schriffel
Cover design Peter Rendek
Satzba, grafická úprava a tlač/Satz, Graphik und Druck Vydavateľstvo Michala Vaška

© Michal Schvarc, Martin Holák, David Schriffel 2008

© Ústav pamäti národa 2008

Fotografia na obálke/Titelbild:

Ferdinand Ďurčanský (prvý zľava), Vojtech Tuka a Joachim von Ribbentrop pri podpise tajného dodatku
Ochrannej zmluvy o hospodárskej spolupráci medzi Nemeckom a Slovenskom 23. marca 1939, v Berlíne.

Ferdinand Ďurčanský (links), Vojtech Tuka und Joachim von Ribbentrop. Unterzeichnung des vertraulichen
Protokolls von Schutzvertrag über wirtschaftliche Zusammenarbeit zwischen NS-Deutschland und Slowakei
am 23. März 1939 in Berlin.

ISBN 978-80-89335-02-2

Predslov

Vážení čitatelia,

do Vašich rúk sa dostáva prvý diel edície dokumentov „*Tretia ríša*“ a vznik Slovenského štátu, ktorý sa zameriava na obdobie od druhej polovice septembra 1938 do polovice januára 1939. Predmetom predkladanej práce je genéza formovania vzťahov medzi Nemeckom a autonómnym Slovenskom vo svetle prameňov nemeckej proveniencie. Pohľad jednotlivých zložiek nacistického aparátu umožňuje percipientovi z radov odbornej či laickej verejnosti pochopiť ich vnímanie skúmanej problematiky a tiež vtedajšiu zahraničnopolitickú a vnútropolitickú situáciu. Zozbierané dokumenty napokon môžu poslúžiť odbornej verejnosti na porovnávanie prístupu Nemecka k jednotlivým častiam (Čechy, Slovensko, Podkarpatská Rus) oslabeného a dožívajúceho československého štátu.

Editori sa týmto spôsobom usilujú prispieť k prehĺbeniu poznania stále kontroverzného obdobia novších slovenských dejín, pričom vybraný časový úsek predstavuje akúsi východiskovú pozíciu na pochopenie vývoja Slovenskej republiky 1939 – 1945.

V ďalšom zväzku edície prameňov „*Tretia ríša*“ a vznik Slovenského štátu ponúkžeme prierez obdobiem necelých troch mesiacov, ktoré predchádzali 14. marcu 1939 a uzatvoríme ho podpisom „*Ochrannej zmluvy*“ medzi Nemeckom a Slovenským štátom.

Zároveň vyslovujeme nádej, že táto práca nielen prispeje k ďalšiemu osvetleniu tejto problematiky, ale otvorí aj prípadnú diskusiu.

Banská Bystrica, Bratislava, Viedeň, február 2008

Editori

Vorwort

Sehr geehrte Leser,

Sie halten den ersten Teil der Dokumentenedition *„Das Dritte Reich“ und die Entstehung des Slowakischen Staates* in Händen, der sich auf den Zeitabschnitt von der zweiten Septemberhälfte 1938 bis Mitte Jänner 1939 konzentriert. Ziel der vorgelegten Arbeit ist es, die Genese der Beziehungen zwischen Deutschland und der autonomen Slowakei im Licht der Quellen deutscher Provenienz zu betrachten. Die Sicht auf die Blickwinkel der einzelnen Teile des nationalsozialistischen Apparates ermöglicht es sowohl dem wissenschaftlichen Leser als auch dem interessierten Laien wesentliche Teile des hier bearbeiteten Themas und damit auch Aspekte der damaligen außenpolitischen und innenpolitischen Situation der Tschecho-Slowakei zu verstehen. Die gesammelten Dokumente können schließlich der Fachöffentlichkeit beim Vergleich der doch unterschiedlichen Politik des Deutschen Reiches gegenüber einzelnen Teilen (den böhmischen Ländern, der Slowakei sowie der Karpatho-Ukraine) der durch das Münchener Abkommen entscheidend geschwächten Tschechoslowakei von Nutzen sein.

Die Herausgeber möchten mit dieser Publikation dazu beitragen, die wissenschaftliche Bearbeitung dieses noch immer kontrovers diskutierten Zeitabschnittes der neueren slowakischen Geschichte zu befördern. Die Kenntnis des hier behandelten Zeitraumes stellt gewiss eine Voraussetzung für das Verstehen der Entwicklung der Slowakischen Republik 1939 – 1945 dar. Im geplanten nächsten Band der Quellenedition *„Das Dritte Reich“ und die Entstehung des Slowakischen Staates* möchten wir Ihnen einen Querschnitt durch eine Periode von knapp drei Monaten bieten, die dem 14. März 1939 vorangegangen ist. Abgeschlossen wird der zweite Band mit der Unterzeichnung des *„Schutzvertrages“* zwischen Deutschland und dem slowakischen Staat. Wir hoffen, dass diese Arbeit nicht nur einen faktographischen Beitrag zur Erforschung dieses Abschnittes der slowakischen Geschichte leistet, sondern darüber hinaus zur Diskussion anregt.

Banská Bystrica, Bratislava, Wien, Februar 2008

Die Editoren

Obsah

Predslov	VII
Archeografický úvod	XXIX
Úvod do problematiky	XXXII

Dokumenty

Rok 1938

1.	19. 9.	Podklady štátneho podtajomníka E. Woermanna pre A. Hitlera určené na rokovania s britským ministerským predsedom N. Chamberlainom.....	5
2.	20. 9.	Správa nemeckého konzulátu Zahraničnému úradu o postoji HSLS v súvislosti s eskaláciou sudetskej krízy a opatreniami československej vlády..	8
3.	22. 9.	List F. Jehličku ríšskemu ministrovi zahraničných vecí J. von Ribbentropovi.....	10
4.	22. 9.	Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu so znením žiadosti nemeckého konzulátu v Bratislave, týkajúci sa možného nadviazania stykov so zástupcami Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.....	12
5.	23. 9.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o zámeroch HSLS.....	14
6.	23. 9.	Woermannov záznam z rozhovoru s maďarským vyslancom v súvislosti so Slovenskom.....	15
7.	24. 9.	Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu so znením telegramu nemeckého konzulátu v Bratislave o úmysloch HSLS.....	17
8.	25. 9.	Správa nemeckého konzulátu Zahraničnému úradu o nálade vo vedení HSLS.....	19
9.	27. 9.	Záznam referenta politického oddelenia G. Altenburga o situácii slovenských utečencov vo Viedni	22
10.	28. 9.	Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela o ohlasoch tlače HSLS.....	24
11.	30. 9.	List náčelníkovi SD-Donau o situácii v Bratislave a politických skupinách v rámci HSLS.....	26
12.	1. 10.	Záznam štátneho podtajomníka Woermanna v súvislosti s maďarskými požiadavkami voči Československu	29
13.	1. 10.	Záznam legačného radcu von Stechowa z telefónneho rozhovoru s E. von Druffelom o situácii v Bratislave	31
14.	2. 10.	Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela o ohlasoch periodík HSLS	33

15.	2. 10.	Telegram predstaviteľov Karpatendeutsche Partei, v ktorom žiadajú o uskutočnenie plebiscitu v Bratislave.....	35
16.	2. 10.	Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o situácii v Bratislave.....	37
17.	3. 10.	Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henkeho s doslovným znením telegramu bratislavského konzulátu o možnostiach plebiscitu v Bratislave.....	39
18.	4. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o otázke Bratislavy v súvislosti s možným plebiscitom.....	41
19.	4. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o údajnom Sidorovom rozhovore s nemeckým vyslancom Eisenlohrom a jeho ťažkej pozícii voči zástupcom tunajších Nemcov...	42
20.	4. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o možnostiach vyhlásenia slovenskej samostatnosti.....	44
21.	4. 10.	Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela o ohlasoch tlače HSLŠ.....	46
22.	4. 10.	Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henkeho o udalostiach na Slovensku.....	48
23.	5. 10.	Záznam vedúceho Obchodno-politického oddelenia Zahraničného úradu E. Wiehla o predpokladoch hospodárskej životaschopnosti v prípade osamostatnenia sa Slovenska.....	52
24.	5. 10.	Záznam nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela v súvislosti s otázkou slovenských Nemcov	55
25.	5. 10.	Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu v súvislosti s maďarskými požiadavkami voči Československu.	57
26.	5. 10.	Telegram nemeckého konzulátu o rokovaníach slovenských politikov v Žiline.....	59
27.	6. 10.	List Franza (?) Franzovi Hammerschmidovi o národnostnej skladbe obyvateľstva Bratislavy a okolia a o sklamaní Maďarska z postoja Nemecka ohľadom slovenskej otázky.	62
28.	6. 10.	Záznam štátneho podtajomníka E. Woermanna z rozhovoru s maďarským vyslancom.....	65
29.	6. 10.	Záznam nemeckého vyslanectva o udalostiach na Slovensku.	67
30.	6. 10.	Telegram nemeckého konzulátu o vytvorení slovenskej autonómnej vlády a návrhu jej manifestu.....	69
31.	6. 10.	Záznam legačného radcu Solmsa o udalostiach na Slovensku.....	71
32.	7. 10.	Záznam vedúceho politického oddelenia Zahraničného úradu o možnostiach ďalšieho postoja k slovenskej a karpatsko-ukrajinskej otázke.	76
33.	7. 10.	Záznam nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela pre štátneho podtajomníka E. Woermanna. Charakteristika oboch skupín v rámci HSLŠ.80	
34.	7. 10.	Záznam nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela pre štátneho podtajomníka E. Woermanna. Návrhy pre prípad konania plebiscitu v Bratislave.....	83

35.	7. 10.	Záznam štátneho podtajomníka E. Woermanna pre A. Hitlera, týkajúci sa otázky Bratislavy.	86
36.	8. 10.	Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu, týkajúci sa memoranda britského vyslanca maďarskému ministrovi zahraničných vecí v súvislosti s požiadavkami Maďarska voči Československu	90
37.	9. 10.	List Franza Karmasina Arthurovi Seyss-Inquartovi	93
38.	9. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela o procese preberania moci HSLS na Slovensku, prísluboch pre nemeckú národnostnú menšinu a začínajúcich rokovaniach v Komárne.....	96
39.	9. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu, týkajúci sa prípadného nemeckého postoja v súvislosti s maďarskými požiadavkami.	98
40.	9. 10.	Telegram štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému konzulovi v Bratislave. Smernice pre ďalší postoj Nemecka voči Slovensku.	100
41.	10. 10.	Obežníkový telegram štátneho tajomníka E. Weizsäckera nemeckým diplomatickým zastupiteľstvám v zahraničí o postoji Nemecka k Československu	102
42.	10. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela o udalostiach na Slovensku a rokovaniach v Komárne.....	105
43.	10. 10.	Záznam štátneho tajomníka E. von Weizsäckera o rozhovore s maďarským vyslancom.....	108
44.	10. 10.	Telegram štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému vyslanectvu v Prahe.	110
45.	10. 10.	Správa dôverníka SD o udalostiach v Bratislave, o obsadzovaní Petržalky nemeckým vojskom a prevádzke lodnej dopravy medzi Bratislavou a zahraničím.	113
46.	11. 10.	Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu o komárňanských rokovaniach.....	116
47.	11. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o rozhovore so slovenským ministerským predsedom J. Tisom.....	118
48.	11. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o postavení nemeckej menšiny na Slovensku.....	120
49.	11. 10.	List Fritza Flohra A. Seyss-Inquartovi	124
50.	11. 10.	Správa nemeckého konzulátu Zahraničnému úradu o zhromaždení Deutsche Partei.....	128
51.	11. 10.	Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu, týkajúci sa komárňanských rokovaní	130
52.	12. 10.	Nemecký konzul E. von Druffel Zahraničnému úradu. Odpoveď na telegram štátneho podtajomníka E. Woermanna z 9. októbra 1938	132
53.	12. 10.	Záznam z rozhovoru medzi H. Göringom a F. Ďurčanským v prítomnosti A. Macha, F. Karmasina a Arthura Seyss-Inquarta	135

54.	12. 10.	Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu, týkajúci sa komárňanských rokovaní	138
55.	13. 10.	Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa OKW a OKH, týkajúci sa podpory maďarských požiadaviek prostredníctvom nemeckej tlače a propagandy	140
56.	13. 10.	Telegram nemeckého chargé d´affaires A. Henckeho Zahraničnému úradu, týkajúci sa komárňanských rokovaní.....	142
57.	13. 10.	Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu v súvislosti s komárňanskými rokovaniami.....	144
58.	14. 10.	Úradný záznam o rozhovore medzi náčelníkom SD-Donau F. W. Stahleckerom a A. Filbertom z SD-Ausland. Úprava kompetencií medzi oboma zložkami SD so zreteľom na Slovensko	146
59.	14. 10.	Správa nemeckého konzulátu Zahraničnému úradu o náladách medzi maďarskou menšinou v Bratislave a okolí.....	149
60.	15. 10.	Telegram nemeckého chargé d´affaires A. Henckeho Zahraničnému úradu v súvislosti s československo-maďarskými rokovaniami	152
61.	pol. októbra	Úvaha H. Klockeho týkajúca sa prípadného nemeckého postupu v otázke Bratislavy	156
62.	17. 10.	List štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému konzulovi v Bratislave E. von Druffelovi.....	159
63.	17. 10.	Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu o rozhovore s československým ministrom zahraničných vecí F. Chvalkovským. Možnosť prijatia slovenských a karpatsko-ruských zástupcov u ríšskeho ministra zahraničných vecí	161
64.	18. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o rozprave slovenských ministrov s ministrom zahraničných vecí F. Chvalkovským počas zasadnutia ministerskej rady v Prahe.....	163
65.	18. 10.	Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o posledných udalostiach na Slovensku, najmä so zreteľom na sudetských Nemcov pôsobiacich na Slovensku	166
66.	18. 10.	Záznam týkajúci sa maďarských požiadaviek voči Československu a postoj Nemecka k ich dikcii.....	170
67.	18. 10.	List F. W. Stahleckera H. Jostovi o modalitách spravodajského pokrytia Slovenska zo strany SD	175
68.	18. 10.	Telegram nemeckého konzula Gumtaua o náladách v meste.....	177
69.	19. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o nastávajúcej Sidorovej ceste do Varšavy.	179
70.	19. 10.	Záznam legačného radcu W. Hewela o rozhovore medzi J. von Ribbentropom, J. Tisom, F. Ďurčanským a E. Bačinským	186
71.	19. 10.	Záznam legačného radcu W. Hewela o druhom rozhovore medzi J. von Ribbentropom, J. Tisom a F. Ďurčanským.....	193

-
- 72.** 21. 10. Telegram nemeckého veľvyslanca H. G. Mackensena Zahraničnému úradu, týkajúci sa jeho rozhovoru s talianskym ministrom zahraničných vecí G. Cianom..... 196
- 73.** 21. 10. Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu v súvislosti s poľským postojom ohľadne maďarských požiadaviek 199
- 74.** 21. 10. Inštrukcia štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckým diplomatickým zastupiteľstvám, týkajúca sa nemeckého postoja voči Slovensku a Podkarpatskej Rusi 202
- 75.** 21. 10. Inštrukcia štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému konzulátu v Bratislave, týkajúca sa postoja voči slovenským prianiam a požiadavkám..... 204
- 76.** 24. 10. Záznam šéfa Ribbentropovej úradovne v Zahraničnom úrade R. Likusa o náladách medzi maďarskými diplomatmi a novinármi v Berlíne v súvislosti so Slovenskom 205
- 77.** 24. 10. Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o rozhovore H. Klockeho s členmi slovenskej vlády so zreteľom na vytýčenie slovensko-maďarských hraníc..... 207
- 78.** 24. 10. Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu o údajných výsledkoch Sidorovej návštevy vo Varšave..... 209
- 79.** 24. 10. Záznam H. Klockeho o rozhovoroch s členmi slovenskej vlády 211
- 80.** 25. 10. Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe vo veci vytýčenia slovensko-maďarských hraníc. 213
- 81.** 25. 10. List predsedu slovenskej vlády J. Tisa riíšskemu ministrovi J. von Ribbentropovi..... 215
- 82.** 25. 10. Situačná správa wroclawskej služobne Abwehru o udalostiach na Slovensku od 10. do 21. októbra 1938 218
- 83.** 25. 10. Správa nemeckého veľvyslanca H.-A. von Moltkeho o Sidorovej návšteve v hlavnom meste Poľska 222
- 84.** 25. 10. List nemeckého konzula E. von Druffela štátnemu podtajomníkovi E. Woermannovi..... 224
- 85.** 26. 10. Zápisnica z rokovania medzi zástupcami riíšskonemeckých finančných skupín a Deutsche Partei, týkajúca sa vytvorenia nemeckého bankového inštitútu na Slovensku 227
- 86.** 27. 10. Správa nemeckého veľvyslanca H.-A. Moltkeho o Sidorovej návšteve vo Varšave..... 230
- 87.** 27. 10. Odpoveď štátneho podtajomníka E. Woermanna na Druffelov list z 25. októbra 1938. 232
- 88.** 27. 10. Spisový záznam Štátneho sekretariátu pre záležitosti nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku..... 234
- 89.** 28. 10. Záznam H. Klockeho, týkajúci sa otázky úpravy novej maďarsko-slovenskej hranice..... 238
- 90.** 29. 10. List Kurta O. Rabla profesorovi Mayerovi o možnosti arizovať piešťanské kúpele a o nemeckej pozícii na Slovensku..... 243

91.	30. 10.	Správa o situácii a nálade v Bratislave.....	250
92.	30. 10.	Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o zhromaždení Deutsche Partei z 29. októbra 1938.....	256
93.	31. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu, týkajúci sa otázky Devína.	259
94.	31. 10.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o poľských územných požiadavkách voči Slovensku	261
95.	31. 10.	Správa K. O. Rabla č. 1 o situácii na Slovensku.	268
96.	31. 10.	Memorandum vedenia Deutsche Partei na Slovensku o právnom postavení nemeckej národnostnej skupiny v kultúrnej a sociálnej oblasti.....	275
97.	31. 10.	Interview K. Goldbacha s ministrom F. Ďurčanským	279
98.	koniec okt	Smernice pre arbitráž medzi Maďarskom a Československou republikou	282
99.	1. 11.	Záznam F. W. Stahleckera z rozhovoru s K. Sidorom.....	284
100.	zač. nov.	Správa Hlavného úradu pre bezpečnosť o nálade slovenských politikov bezprostredne po Viedenskej arbitráži.....	287
101.	3. 11.	Správa nemeckého konzula H. Gumtaua Zahraničnému úradu o situácii na východnom Slovensku a Karpatskej Ukrajine bezprostredne po Viedenskej arbitráži.....	291
102.	5. 11.	Správa K. O. Rabla č. 2 o pomeroch na Slovensku	299
103.	6. 11.	Dôvodová správa K. O. Rabla v súvislosti so zachovaním Deutsche Partei ako organizácie nemeckej národnostnej menšiny.....	307
104.	7. 11.	Woermannov záznam z rozhovoru s Vojtechom Tukom vo Viedni v predvečer arbitráže	311
105.	7. 11.	Zápisnica z rozhovoru medzi F. Karmasinom, E. Matlom, F. Ďurčanským a A. Machom. Slovenské sťažnosti na ríšskonemeckých „poradcov“	314
106.	8. 11.	Článok Völkischer Beobachter – „Slovensko odsúva svojich Židov“	317
107.	9. 11.	Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o situácii a nálade na Slovensku po Viedenskej arbitráži.....	321
108.	10. 11.	List F. Flohra náčelníkovi SS-Oberabschnitt Donau E. Kaltenbrunnerovi o Karmasinovej pozícii v súvislosti s nemeckou Slowakei-Politik.....	325
109.	10. 11.	List F. Polteho G. Altenburgovi o situácii na Slovensku a možnostiach posilnenia nemeckého vplyvu.....	330
110.	10. 11.	Článok Völkischer Beobachter – „Hlinkove gardy“	334
111.	11. 11.	Woermannov záznam z rozhovoru medzi H. Göringom, slovenským ministrom F. Ďurčanským a štátnym tajomníkom F. Karmasinom	338
112.	11. 11.	Anonymná správa o pozadí interview s J. Tisom a F. Karmasinom....	343
113.	11. 11.	Správa F. Meissnera F. Hammerschmidtovi o jeho dojmoch z Bratislavy.	347
114.	12. 11.	Správa nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu o príchode M. Horthyho do Košíc	353

115.	12. 11.	Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o otázke moravských Slovákov.....	358
116.	14. 11.	Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o styku slovenskej vlády s diplomatickými zastupiteľstvami.....	351
117.	15. 11.	Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu, týkajúca sa jeho vzťahov s F. Karmasinom a otázky Devína	366
118.	16. 11.	Zápisnica z rozhovoru medzi E. Bäumlom a Š. Polyákom týkajúceho sa viacerých politických a hospodárskych záležitostí Slovenska.	369
119.	16. 11.	Moyzischov záznam z viedenského ríšskeho miestodržiteľstva o aktuálnych udalostiach na Slovensku.....	372
120.	17. 11.	Goldbachov záznam o pomeroch v piešťanských kúpeľoch a možnostiach ich arizácie	375
121.	17. 11.	Správa nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu o návšteve lorda Rothermera v Maďarsku.....	379
122.	17. 11.	Hlásenie petržalského Gestapa o náladách a situácii v Bratislave....	383
123.	19. 11.	Pokyn štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému chargé d'affaires v Prahe A. Henckemu v súvislosti so zdržanlivým postojom voči Slovensku a Karpatskej Ukrajine.....	386
124.	21. 11.	Hlásenie petržalského Gestapa o náladách a situácii v Bratislave....	389
125.	21. 11.	Urbantkeho záznam týkajúci sa záležitosti piešťanských kúpeľov	391
126.	23. 11.	Interview Völkischer Beobachter so slovenským ministerským predsedom J. Tisom	394
127.	23. 11.	Záznam legačného radcu G. Altenburga o počte Nemcov žijúcich na území, ktoré bolo odstúpené Maďarsku	397
128.	25. 11.	Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu s textom telegramu bratislavského konzulátu o slovensko-poľskom napätí a Tisových výhradách proti prijatiu zmocňovacieho zákona.....	399
129.	26. 11.	Vyhlásenia J. Tisa a F. Karmasina v súvislosti s otázkou postavenia nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku.....	404
130.	28. 11.	Záznam SD-Donau o možnostiach zníženia vplyvu Židov v hospodárskom živote Slovenska.....	409
131.	29. 11.	Záznam legačného radcu G. Altenburga o úhrade nákladov, ktoré vznikli SD v súvislosti s jej aktivitami na Slovensku.....	412
132.	29. 11.	Záznam z rozhovoru s legačným radcom G. Altenburgom – záležitosti Slovenska a Karpatskej Ukrajiny.....	415
133.	29. 11.	Rablova správa č. 3 o situácii na Slovensku.....	430
134.	30. 11.	Woermannova odpoveď na list konzula E. von Druffela z 15. novembra. ...	443
135.	kon. nov.	List náčelníka SD-Donau F. W. Stahleckera náčelníkovi SD-Ausland H. Jostovi.	446

136.	2. 12.	Telegram nemeckého správcu vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu s textom telegramu bratislavského konzulátu o návšteve poľskej delegácie na Slovensku	449
137.	2. 12.	List Karla Krausa F. Karmasinovi. Žiada o zaslanie správ o situácii na Slovensku.	452
138.	3. 12.	Zápisnica z rozhovoru medzi zástupcami moravských Slovákov a F. Karmasinom.....	456
139.	3. 12.	List K. O. Rabla A. Seyss-Inquartovi o návrhu zákona o právnom postavení nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku.	460
140.	5. 12.	Blöchlva správa o piešťanských kúpeľoch, adresovaná Volksdeutsche Mittelstelle.....	463
141.	5. 12.	List F. W. Stahleckera H. Jostovi.....	466
142.	6. 12.	List E. von Druffela E. Krahrmer-Möllenbergovi.....	469
143.	7. 12.	Koncept zmluvy medzi Spoločnosťou pre praktický prieskum ložísk s.r.o. a slovenskou vládou o ťažbe slovenského nerastného bohatstva prostredníctvom nemeckých spoločností	472
144.	7. 12.	Nemecké plány na výstavbu kasína v piešťanských kúpeľoch.....	476
145.	9. 12.	List W. Besta F. W. Stahleckerovi.....	479
146.	okolo 10. 12.	Súhrnná správa viedenskej SD o situácii na Slovensku pred voľbami do krajského snemu.....	488
147.	11. 12.	Karbusova správa o náladách v HG a na západnom Slovensku	497
148.	12. 12.	Karbusova správa o rozhovore s farárom A. Zemanikom.....	500
149.	12. 12.	Telegram nemeckého správcu vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu o vzťahoch medzi pražskou a bratislavskou vládou.	502
150.	13. 12.	Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu o vzťahoch medzi pražskou a bratislavskou vládou. Rozhovor s ministerským predsedom R. Beranom a ministrom zahraničných vecí F. Chvalkovským.....	504
151.	14. 12.	Zápisnica zo zasadnutia o zriadení dcérskeho inštitútu viedenskej Länderbank pre Slovensko a Karpatskú Ukrajinu	509
152.	15. 12.	Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o kompenzačných návrhoch slovenskej vlády Maďarsku	515
153.	pol. dec.	Karbusova správa o situácii a vývoji Hlinkovej gardy.....	520
154.	19. 12.	Správa o situácii Nemcov na Slovensku a ich pomere k slovenskej vláde.	527
155.	20. 12.	List F. Flohra A. Seyss-Inquartovi.	533
156.	20. 12.	Článok Völkischer Beobachter – „97,5 % pre slovenskú vládu“	537
157.	31. 12.	Informácia Zahraničného úradu svojim zástupiteľstvám v Ríme, Prahe a Bratislave o pokračujúcich slovensko-maďarských rozporoch a incidentoch na nových hraniciach.	541
158.	31. 12.	Karmasinova sťažnosť proti sčítaniu ľudu.	547

159.	31. 12.	Správa nemeckého chargé d'affaires A. Henckeho Zahraničnému úradu o návšteve E. Háchu na Slovensku.	552
160.	kon. dec.	Rablova dopĺňujúca správa o situácii na Slovensku a o možnostiach posilnenia nemeckého vplyvu.....	557
161.	kon. dec.	Návrhy na organizáciu SD-Ausland na Slovensku.....	564

Rok 1939

162.	3. 1.	Telefonické hlásenie Karmasinovej sekretárky viedenskému miestodržiteľstvu o jeho rozhovore s ministrom F. Ďurčanským	569
163.	5. 1.	Telegram F. Schmidta vo veci riešenia otázky slovenských a českých spolok vo Viedni	571
164.	9. 1.	List K. Mumeltera W. Mühlbergerovi.	573
165.	10. 1.	Goldbachova správa o situácii na Slovensku.	578
166.	11. 1.	Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu.....	582
167.	11. 1.	Krausova správa o polemike nemeckej a slovenskej tlače v súvislosti so sčítaním ľudu, uskutočneným 31. decembra	585
168.	12. 1.	Krausov záznam o Karbusovej činnosti na Slovensku.....	588
169.	15. 1.	Správca nemeckého vyslanectva A. Hencke Zahraničnému úradu.....	593
170.	pol. jan.	Rablov záznam o úlohách nemeckej národnostnej menšiny vo zvyškovom Česko-Slovensku z pohľadu ríšskonemeckej politiky.....	599
Zoznam skratiek			601
Zoznam prameňov a literatúry			605
Menný register			618
Miestny register			624

INHALT

Vorwort	VIII
Bestandsbeschreibung und editorische Richtlinien	LVII
Einleitung in die Problematik	LXI

Dokumente

1938

1.	19. 9.	Unterlagen des Unterstaatssekretärs Woermann für Hitler anlässlich des Gesprächs mit dem britischen Ministerpräsidenten Chamberlain.....	3
2.	20. 9.	Bericht des deutschen Konsulats an das Auswärtige Amt über Haltung der Volkspartei in Bezug auf die Zuspitzung der sudetendeutschen Krise und Maßnahmen der tschechoslowakischen Regierung	7
3.	22. 9.	Brief Jehličkas an Reichsaußenminister von Ribbentrop.....	9
4.	22. 9.	Telegramm des Geschäftsträgers der Deutschen Gesandtschaft Hencke an das Auswärtige Amt mit dem Wortlaut einer Bitte des deutschen Konsulats in Pressburg in Bezug auf die eventuelle Fühlungnahme mit den Vertretern von Slowakischer Volkspartei Hlinkas	11
5.	23. 9.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft Prag über Absichten der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.....	13
6.	23. 9.	Aufzeichnung Woermanns über eine Besprechung mit dem ungarischen Gesandten in Bezug auf die Slowakei	15
7.	24. 9.	Telegramm des Geschäftsträgers der Deutschen Gesandtschaft Hencke an das Auswärtige Amt mit dem Telegramm-Wortlaut des deutschen Konsulats in Pressburg über Absichten der HSLS.....	16
8.	25. 9.	Bericht des deutschen Konsulats an das Auswärtige Amt über die Stimmung innerhalb der Parteiführung der Slowakischen Volkspartei Hlinkas	18
9.	27. 9.	Aufzeichnung des Referenten der Pol. IV Altenburg über die Lage slowakischer Flüchtlinge in Wien	21
10.	28. 9.	Telegramm des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel über Pressestimmen der Blätter der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.....	23
11.	30. 9.	Schreiben an den Chef des SD-Donau über die Lage in Pressburg und die Gliederung der politischen Gruppen innerhalb der HSLS.	25
12.	1. 10.	Aufzeichnung des Unterstaatssekretärs Woermann in Bezug auf die ungarischen Forderungen gegenüber der Tschechoslowakei.....	28
13.	1. 10.	Aufzeichnung des Legationsrates von Stechow über Druffels telefonische Mitteilung bezüglich der Lage in Pressburg.....	30

14.	2. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel über Pressestimmen in Blättern der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.	32
15.	2. 10.	Telegramm der Vertreter der Karpatendeutschen Partei mit der Forderung nach einer Volksabstimmung für Pressburg	34
16.	2. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über die Lage in Pressburg	36
17.	3. 10.	Telegramm des Geschäftsträgers der deutschen Gesandtschaft Hencke mit dem Wortlaut eines Telegramms des deutschen Konsulates in Pressburg über die Modalitäten einer Volksabstimmung in Pressburg	38
18.	4. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über die Frage Pressburgs im Bezug auf eventuelle Volksabstimmung.....	40
19.	4. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über den angeblichen Besuch Sidors beim deutschen Gesandten in Prag Eisenlohr und seine schwierige Position gegenüber den Vertretern der hiesigen Deutschen.....	42
20.	4. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über Möglichkeiten, die slowakische Selbstständigkeit zu erklären	43
21.	4. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel über Pressestimmen der Volksparteiblätter.....	45
22.	4. 10.	Telegramm des Geschäftsträgers der deutschen Gesandtschaft Hencke über die Ereignisse in Bezug auf die Slowakei.....	47
23.	5. 10.	Aufzeichnung des Leiters der Handelspolitischen Abteilung des AA Wiehl über Voraussetzungen der wirtschaftlichen Lebensfähigkeit im Fall der Verselbständigung der Slowakei.	49
24.	5. 10.	Aufzeichnung des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel in Bezug auf die Frage der Slowakei-Deutschen.....	54
25.	5. 10.	Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich ungarischer Forderungen gegenüber der Tschechoslowakei.....	56
26.	5. 10.	Telegramm des deutschen Konsulats bezüglich der bevorstehenden Verhandlungen slowakischer Politiker in Sillein.....	58
27.	6. 10.	Brief Franz (?) an Franz Hammerschmidt über die Nationalitäten in Pressburg und Umgebung und über Enttäuschung Ungarns wegen der Haltung Deutschlands in der slowakischen Frage	60
28.	6. 10.	Aufzeichnung des Unterstaatssekretärs Woermann über ein Gespräch mit ungarischen Gesandten.....	64
29.	6. 10.	Aufzeichnung der deutschen Gesandtschaft über Vorgänge in der Slowakei.....	66
30.	6. 10.	Telegramm des deutschen Konsulats über die Bildung der slowakischen autonomen Regierung sowie Skizzierung ihres Manifests.....	68
31.	6. 10.	Aufzeichnung des Legationsrates Solms über die Vorgänge in der Slowakei.....	70

32.	7. 10.	Aufzeichnung des Leiters der politischen Abteilung des AA über die Modalitäten der weiteren Behandlung der slowakischen sowie karpato-ukrainischen Frage.	72
33.	7. 10.	Aufzeichnung des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel für Unterstaatssekretär Woermann. Charakteristik beider Gruppen innerhalb der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.....	79
34.	7. 10.	Aufzeichnung des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel für Unterstaatssekretär Woermann. Vorschläge für den Fall einer Volksabstimmung in Pressburg.....	82
35.	7. 10.	Aufzeichnung des Unterstaatssekretärs Woermann für Hitler bezüglich Pressburg.	84
36.	8. 10.	Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an AA bezüglich eines Memorandums des britischen Gesandten an den ungarischen Aussemimister im Zusammenhang mit Forderungen Ungarns gegenüber der Tschechoslowakei.....	89
37.	9. 10.	Schreiben Franz Karmasins an Arthur Seyss-Inquart	91
38.	9. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel über die Vollziehung der Machtübernahme in der Slowakei, Zugeständnisse für die deutsche Volksgruppe und die bevorstehenden Verhandlungen in Komorn.....	95
39.	9. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über eine mögliche deutsche Haltung bezüglich ungarischer Forderungen.....	97
40.	9. 10.	Telegramm des Unterstaatssekretärs Woermann an den deutschen Konsul in Pressburg. Richtlinien für die Haltung gegenüber der Slowakei.	99
41.	10. 10.	Rundtelegramm des Staatssekretärs von Weizsäcker an deutsche diplomatische Vertretungen im Ausland über die Haltung Deutschlands gegenüber der Tschechoslowakei.	101
42.	10. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel über die Vorgänge in der Slowakei und die Verhandlungen in Komorn.....	103
43.	10. 10.	Aufzeichnung des Staatssekretärs von Weizsäcker über ein Gespräch mit ungarischen Gesandten.....	107
44.	10. 10.	Telegramm des Unterstaatssekretärs Woermann an die deutsche Gesandtschaft in Prag.....	109
45.	10. 10.	Bericht eines SD-V-Mannes über die Vorgänge in Pressburg, die Besetzung Engeraus durch die deutsche Wehrmacht sowie über Schiffsverkehr zwischen Pressburg und dem Ausland	111
46.	11. 10.	Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.....	115
47.	11. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über sein Gespräch mit dem slowakischen Ministerpräsidenten Tiso.	117
48.	11. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über die Stellung der deutschen Minderheit der Slowakei.	119
49.	11. 10.	Brief Fritz Flohrs an Seyss-Inquart.....	121

50.	11. 10.	Bericht des deutschen Konsulats an das AA über eine Kundgebung der Deutschen Partei.	127
51.	11. 10.	Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.	129
52.	12. 10.	Der deutsche Konsul von Druffel an das AA. Antwort auf das Telegramm des Unterstaatssekretärs Woermann vom 9. Oktober 1938	131
53.	12. 10.	Aufzeichnung über eine Besprechung zwischen Göring und Ďurčanský in Anwesenheit von Mach, Karmasin und Seyss-Inquart	133
54.	12. 10.	Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen	136
55.	13. 10.	Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an DKW und OKH bezüglich Unterstützung ungarischer Forderungen durch deutsche Presse und Propaganda.	139
56.	13. 10.	Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.....	141
57.	13. 10.	Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.....	143
58.	14. 10.	Aktenvermerk über ein Gespräch des Chefs des SD-Donau Stahlecker mit Filbert vom SD-Ausland	145
59.	14. 10.	Bericht des deutschen Konsulats an das AA über die Stimmung der magyarischen Minderheit in Pressburg und Umgebung.....	148
60.	15. 10.	Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA bezüglich der tschechoslowakisch-ungarischen Verhandlungen.....	150
61.	Mitte Okt.	Betrachtung Dr. Kloches bezüglich eines etwaigen deutschen Vorgehens gegenüber der Slowakei in der Frage Pressburgs.....	154
62.	17. 10.	Schreiben des Unterstaatssekretärs Woermann an den deutschen Konsul in Pressburg von Druffel.....	158
63.	17. 10.	Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über ein Gespräch mit dem tschechoslowakischen Außenminister Chvalkovský bzgl. der Möglichkeit die slowakischen und karpato-ukrainischen Vertreter beim Reichsaußenminister zu empfangen	160
64.	18. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über die Aussprache der slowakischen Minister mit Außenminister Chvalkovský während der Ministerratssitzung in Prag.	162
65.	18. 10.	Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über die letzten Vorgänge in der Slowakei, vor allem in Bezug auf hier tätige Sudetendeutsche.....	164
66.	18. 10.	Aufzeichnung bezüglich ungarischer Gebietsforderungen gegenüber der Tschechoslowakei und der Haltung Deutschlands zu diesen.	168
67.	18. 10.	Brief Stahleckers an Jost über die Modalitäten der nachrichtenmässigen Behandlung der Slowakei seitens des SD.....	172
68.	18. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls Gumtau über die Stimmung in der Stadt.....	177

69.	19. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über den bevorstehenden Besuch Sidors in Warschau	178
70.	19. 10.	Aufzeichnung des Legationsrates Hewel über eine Besprechung zwischen Ribbentrop, Tiso, Ďurčanský und Bačinský	180
71.	19. 10.	Aufzeichnung des Legationsrates Hewel über die zweite Besprechung zwischen Ribbentrop, Tiso und Ďurčanský.....	191
72.	21. 10.	Telegramm des deutschen Botschafters Mackensen an das AA über seine Besprechung mit dem italienischen Außenminister Ciano.....	194
73.	21. 10.	Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA bezüglich der polnischen Haltung hinsichtlich ungarischer Forderungen.	198
74.	21. 10.	Weisung des Unterstaatssekretärs Woermann an deutsche diplomatische Vertretungen hinsichtlich der deutschen Haltung gegenüber der Slowakei und Karpatho-Ukraine	200
75.	21. 10.	Weisung des Unterstaatssekretärs Woermann an das deutsche Konsulat in Pressburg bezüglich der Behandlung slowakischer Wünsche und Anfragen.	203
76.	24. 10.	Aufzeichnung des Chefs der Dienststelle Ribbentrop, Likus, im AA, über die Stimmung ungarischer Diplomaten und Journalisten in Berlin in Bezug auf die Slowakei	205
77.	24. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über eine Besprechung Klockes mit den Mitgliedern der slowakischen Regierung in Bezug auf die Grenzziehung zwischen der Slowakei und Ungarn.	206
78.	24. 10.	Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über angebliche Ergebnisse des Besuchs Sidors in Warschau	208
79.	24. 10.	Aufzeichnung Klockes über Gespräche mit slowakischen Regierungsmitgliedern.	210
80.	25. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag hinsichtlich der slowakisch-ungarischen Grenzziehung	212
81.	25. 10.	Brief des slowakischen Ministerpräsidenten Tiso an den Reichsaußenminister von Ribbentrop.....	214
82.	25. 10.	Lagebericht der Breslauer Abwehrstelle über die Slowakei von 10. bis 21. Oktober 1938.....	216
83.	25. 10.	Bericht des deutschen Botschafters von Moltke über den Besuch Sidors in der polnischen Hauptstadt	220
84.	25. 10.	Brief des deutschen Konsuls Druffel an Unterstaatssekretär Woermann.....	223
85.	26. 10.	Gedächtnisprotokoll über eine Besprechung zwischen Vertretern reichsdeutscher Finanzgruppen und der Deutschen Partei bezüglich der Schaffung eines deutschen Bankinstituts in der Slowakei.....	225
86.	27. 10.	Bericht des deutschen Botschafters Moltke in Bezug auf Sidors Besuch in Warschau	229

87.	27. 10.	Antwort des Unterstaatssekretärs Woermann auf den Brief von Druffels vom 25. Oktober 1938.	231
88.	27. 10.	Aktenvermerk des Staatssekretariates für die Belange der . Deutschen Volksgruppe in der Slowakei	233
89.	28. 10.	Klockes Aufzeichnung zur Frage der neuen ungarisch-slowakischen Grenze.	235
90.	29. 10.	Schreiben Rabls an Professor Meyer über Möglichkeiten die Heilbäder in Pystian zu arisieren und über die deutsche Stellung in der Slowakei	241
91.	30. 10.	Bericht über Lage und Stimmung in Pressburg	245
92.	30. 10.	Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über die Kundgebung der Deutschen Partei vom 29. Oktober 1938.	254
93.	31. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA bezüglich Thebens.	258
94.	31. 10.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über polnische Gebietsforderungen gegenüber der Slowakei.....	260
95.	31. 10.	Rabls Bericht Nr. 1 über die Verhältnisse in der Slowakei.....	262
96.	31. 10.	Memorandum der Führung der Deutschen Partei in der Slowakei über die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe im kulturellen und sozialen Bereich.	273
97.	31. 10.	Interview Goldbachs mit Minister Ďurčanský.....	277
98.	Ende Okt.	Richtlinien für einen Schiedsspruch zwischen Ungarn und der Tschechoslowakischen Republik.	281
99.	1. 11.	Stahleckers Aufzeichnung über eine Besprechung mit Sidor.....	283
100.	Anfang Nov.	Bericht des Sicherheitshauptamtes über die Stimmung der slowakischen Politiker unmittelbar nach dem Wiener Schiedsspruch.....	285
101.	3. 11.	Bericht des deutschen Konsuls Gumtau an das AA via Gesandtschaft Prag über die Lage in der Ostslowakei und der Karpato-Ukraine unmittelbar nach dem Wiener Schiedsspruch.	289
102.	5. 11.	Rabls Bericht Nr. 2 über die Verhältnisse in der Slowakei.....	293
103.	6. 11.	Begründung Rabls in Bezug auf die Erhaltung der Deutschen Partei als Volksgruppenorganisation.....	304
104.	7. 11.	Woermanns Aufzeichnung über eine Besprechung mit Tuka in Wien am Vorabend des Schiedsspruchs	310
105.	7. 11.	Protokoll über eine Besprechung zwischen Karmasin, Matl, Ďurčanský und Mach. Slowakische Beschwerden über reichsdeutsche „Berater“.. ..	312
106.	8. 11.	Artikel des Völkischen Beobachters – „Die Slowakei schiebt ihre Juden ab“	316
107.	9. 11.	Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über Lage und Stimmung in der Slowakei nach dem Wiener Schiedsspruch.	318

108.	10. 11.	Schreiben Flohrs an den Führer des SS-Oberabschnittes Donau Kaltenbrunner über die Stellung Karmasins in Bezug auf die deutsche Slowakei-Politik.	323
109.	10. 11.	Schreiben Poltes an Altenburg über die Lage in der Slowakei und Möglichkeiten des deutschen Einflusses	327
110.	10. 11.	Artikel des Völkischen Beobachters – „Die Hlinka-Garden“	332
111.	11. 11.	Woermanns Notiz über eine Besprechung Görings mit dem slowakischen Minister Ďurčanský und Staatssekretär Karmasin.	336
112.	11. 11.	Anonymer Bericht über die Hintergründe des Interviews mit Tiso und Karmasin.	340
113.	11. 11.	Meissners Bericht an Hammerschmidt über seine Eindrücke in Pressburg.	345
114.	12. 11.	Erdmannsdorffs Bericht an das AA bezüglich Horthy's Einzug in Kaschau	349
115.	12. 11.	Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über die Frage der mährischen Slowaken.	356
116.	14. 11.	Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über den Verkehr der slowakischen Regierung mit diplomatischen Vertretungen.	359
117.	15. 11.	Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über seine Beziehungen zu Karmasin sowie über die Frage Thebens.	363
118.	16. 11.	Protokoll über eine Unterredung zwischen Bäumlner und Polyák in Bezug auf einige politische und Wirtschaftsfragen in der Slowakei.	368
119.	16. 11.	Vermerk Moyzischs von der Wiener Reichsstatthalterei über die aktuellen Vorkommnisse in der Slowakei.	370
120.	17. 11.	Vermerk Goldbachs über die Verhältnisse in Bad Pistyan und Möglichkeiten seiner Arisierung.	373
121.	17. 11.	Bericht des deutschen Gesandten von Erdmannsdorff an das AA über den Besuch Lord Rothermeres in Ungarn.	377
122.	17. 11.	Meldung der Engerauer Gestapo über Stimmung und Lage in Pressburg.	381
123.	19. 11.	Weisung des Unterstaatssekretärs Woermann an den deutschen Geschäftsträger in Prag Hencke betreffend die Zurückhaltung in der Angelegenheit der Slowakei und der Karpato-Ukraine.	385
124.	21. 11.	Meldung der Engerauer Gestapo über Stimmung und Lage in Pressburg.	387
125.	21. 11.	Vermerk Urbantkes in der Angelegenheit des Bades Pistyan.	390
126.	23. 11.	Interview des Völkischen Beobachters mit dem slowakischen Ministerpräsidenten Tiso.	392
127.	23. 11.	Aufzeichnung des Legationsrates Altenburg über die Zahl der in den an Ungarn abgetretenen Gebieten lebenden Deutschen	396
128.	25. 11.	Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA mit dem Wortlaut eines Telegramms des Pressburger Konsulats über die	

	slowakisch-polnischen Spannungen und Tisos Vorbehalte gegen ein Ermächtigungsgesetz.....	398
129.	26. 11. Erklärungen Tisos und Karmasins in Bezug auf die Stellung der deutschen Volksgruppe in der Slowakei.....	400
130.	28. 11. Vermerk SD-Donau über die Verringerung des jüdischen Einflusses auf das Wirtschaftsleben der Slowakei.....	407
131.	29. 11. Aufzeichnung des Legationsrates Altenburg über die Bezahlung der Kosten, die sich aus den Aktivitäten des SD in der Slowakei ergeben haben.....	411
132.	29. 11. Aufzeichnung über eine Besprechung mit Legationsrat Altenburg – Angelegenheiten der Slowakei und der Karpato-Ukraine.....	413
133.	29. 11. Rabls Bericht Nr. 3 über die Lage in der Slowakei.....	417
134.	30. 11. Woermanns Antwort auf den Brief des Konsuls von Druffel vom 15. November.....	441
135.	Ende Nov. Schreiben Stahleckers an Jost.....	444
136.	2. 12. Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA mit dem Wortlaut eines Telegramms des Pressburger Konsulats über einen Besuch polnischer Unterhändler in der Slowakei.....	448
137.	2. 12. Karl Kraus´ Brief an Karmasin. Bitte um Weiterleitung der Lageberichte über das Geschehen in der Slowakei.....	450
138.	3. 12. Protokoll über eine Besprechung zwischen Vertretern der Mährischen Slowaken und Karmasin.....	454
139.	3. 12. Rabl an Seyss-Inquart über den Entwurf eines Gesetzes über die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe in der Slowakei.....	458
140.	5. 12. Blöchls Bericht über Bad Pistyan an die Volksdeutsche Mittelstelle.....	462
141.	5. 12. Schreiben Stahleckers an Jost.....	464
142.	6. 12. Schreiben von Druffel an Kraher-Möllenberg.....	468
143.	7. 12. Konzept des Vertrages zwischen der Gesellschaft für praktische Lagerstättenforschung G. m. b. H. und der slowakischen Regierung über die Ausbeutung der Bodenschätze der Slowakei durch deutsche Unternehmen.....	470
144.	7. 12. Deutsche Projekte betreffend den Bau eines Casinos in Bad Pistyan.....	473
145.	9. 12. Schreiben Best´s an Stahlecker.....	478
146.	um 10. 12. Zusammenfassender Bericht des Wiener SD über die Lage in der Slowakei vor den Landtagswahlen.....	480
147.	11. 12. Karbus´ Bericht über die Stimmung in der HG und in der Westslowakei.....	495
148.	12. 12. Karbus´ Bericht über sein Gespräch mit Pfarrer Zemaník.....	499
149.	12. 12. Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über das Verhältnis zwischen Prager und Pressburger Regierung.....	501

150.	13. 12.	Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über das Verhältnis zwischen Prager und Pressburger Regierung. Besprechung mit Ministerpräsidenten Beran und Außenminister Chvalkovský	503
151.	14. 12.	Protokoll über Besprechung bezüglich Errichtung eines Tochterinstituts Wiener Länderbank für die Slowakei und Karpato-Ukraine.....	505
152.	15. 12.	Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über Kompensationsvorschläge der slowakischen Regierung an Ungarn ..	513
153.	Mitte Dez.	Karbus´ Bericht über Lage und Entwicklung der Hlinka-Garde.....	517
154.	19. 12.	Bericht über die Lage der Deutschen in der Slowakei und ihr Verhältnis zu den Slowaken	523
155.	20. 12.	Brief Flohrs an Seyss-Inquart.....	531
156.	20. 12.	Artikel des Völkischen Beobachters – „97,5 v. H. für die Slowakische Regierung“.	535
157.	31. 12.	Information des AA an seine Vertretungen in Rom, Prag und Pressburg über fortgesetzte slowakisch-ungarische Gegensätze und Zwischenfälle an der neuen Grenze	539
158.	31. 12.	Karmasins Beschwerde gegen die Durchführung der Volkszählung...	543
159.	31. 12.	Bericht des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über Hácha´s Besuch in der Slowakei.	551
160.	Ende Dez.	Rabls ergänzende Ausführungen über die Lage in der Slowakei und über Möglichkeiten, die deutsche Einflussnahme zu befestigen.....	553
161.	Ende Dez.	Vorschläge für die Organisation des SD-Ausland in der Slowakei. ..	561

1939

162.	3. 1.	Fernmündliche Meldung der Sekretärin Karmasins über seine Aussprache mit Minister Ďurčanský an die Wiener Reichsstatthalterei.....	567
163.	5. 1.	Telegramm Schmidt über die Behandlung slowakischer und tschechischer Vereine in Wien.	570
164.	9. 1.	Brief Mumelters an Mühlberger.	572
165.	10. 1.	Goldbachs Bericht über die Lage in der Slowakei	574
166.	11. 1.	Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA	581
167.	11. 1.	Bericht Kraus´ über die Polemik der deutschsprachigen und slowakischen Presse in Bezug auf die am 31. Dezember durchgeführte Volkszählung	583
168.	12. 1.	Vermerk Kraus´ über Tätigkeit Karbus´ in der Slowakei.....	587
169.	15. 1.	Der deutsche Geschäftsträger Hencke an das AA.....	589
170.	Mitte Jänner	Vermerk Rabls über Aufgaben der deutschen Volksgruppe in der Tschecho-Slowakei aus der Sicht der reichsdeutschen Politik..	597
Abkürzungen		601

Quellen- und Literaturverzeichnis	605
Personenverzeichnis	618
Ortsverzeichnis	624

Archeografický úvod

Produkcia komentovaných prameňov patrí medzi jedny z najdôležitejších úloh každej národnej historiografie. Žiaľ, Slovensko je v porovnaní so susednými štátmi vo všetkých kultúrno-historických ukazovateľoch pozadu. Hoci problematike autonómie Slovenskej krajiny bolo venovaných viacero prác, nejestvuje k tomuto relatívne krátkemu, zato však veľmi dynamickému obdobiu najnovších slovenských dejín žiadna edícia dokumentov, ktorá by sa zaoberala všeobecným vývojom na Slovensku v uvedenom čase. Výnimku predstavuje len edícia Eduarda Nižňanského *Holokaust na Slovensku I*, no tá sa explicitne venuje len problematike perzekúcie židovského obyvateľstva. Napriek nesporne kvalitným prácam domácich (L. Suško, V. Bystrický, L. Deák, E. Nižňanský, Z. Zudová-Lešková) a zahraničných (J. K. Hoensch, J. Kaiser) historikov takýto druh spracovania témy absentuje.

Predložená edícia dokumentov si klade za cieľ zaplniť túto doposiaľ jestvujúcu medzeru. Nie je však postavená na prameňoch slovenskej proveniencie, ale nemeckej. Tento postup určovala hlavne geopolitická situácia v sledovanom období – po Mníchovskej konferencii koncom septembra 1938 sa totiž nacistické Nemecko stáva neobmedzeným pánom stredoeurópskeho priestoru. Táto konštelácia mala svoj odraz a vplyv aj na vývoj na Slovensku. Vyhlásenie autonómie Slovenskej krajiny 6. októbra 1938 podnietilo ešte väčší záujem Nemecka o udalosti v tejto strategickej oblasti. Interes veľmoci bol jednoznačne determinovaný jej zahraničnopolitickými záujmami, v ktorých na poprednom mieste, ak nie na prvom, stálo rozbitie vtedy už zvyškového Česko-Slovenska (Č-SR). Odstredivé tendencie na Slovensku nahrávali Nemecku a jeho téze o „chemickom rozklade“ Č-SR z vnútra jednoznačne do „karát“. Snahy niektorých slovenských politikov o samostatný štát zohrávali v nemeckých plánoch len sekundárnu rolu.

Vymedzenie časového úseku vyplynulo z výberu dostupných archívnych prameňov. Dňa 19. septembra 1938 sa v písomnostiach Zahraničného úradu objavuje prvá „komplexnejšia“ úvaha, ktorá sa zamýšľa nad ďalším osudom Slovenska. Druhý medzník zas predstavuje tajná schôdzka A. Hitlera so špičkami tajných služieb, ktorá sa podľa dostupných prameňov, avšak memoárovej povahy, uskutočnila pravdepodobne v polovici januára 1939. Absolútne kritérium pri vymedzení témy predstavuje vtedajšia zmena geopolitickej situácie v strednej Európe po Mníchovskej dohode, keď sa nacistické Nemecko stalo absolútnym hegemonom tohto priestoru, pánom v otázke ďalšej existencie či zániku teritoriálne a ekonomicky oklieštenej republiky, ktorej súčasťou napriek rozsiahlym štátoprávnym zmenám zostávalo aj Slovensko. Práve preto sme sa rozhodli publikovať písomnosti nemeckej proveniencie.

Keďže predkladaná práca je postavená na pramennom materiáli nemeckého pôvodu, vychádza najmä z výskumu v nemeckých archívoch. Editóri sa zamerali na štúdium archíválií v Politickom archíve Zahraničného úradu (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes – PA AA) v Berlíne a Spolkového archívu v Berlíne a v Koblenzi. Tento základný výskum dopĺňalo štúdium fondov Národného archívu Českej republiky (NA ČR) v Prahe, Slovenského národného archívu v Bratislave, Archívu Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici (A MSNP) a Rakúskeho štátneho archívu vo Viedni.

Hlavná váha realizovaného výskumu spočívala na fondoch PA AA, kde sme sa sústredili najmä na písomnosti Politického oddelenia IV, ďalej na fond Vyslanectvo Praha, Bratislava, Budapešť a velysya-

nectvo Rím – tajné. Dokumenty z týchto fondov tvoria kostru edície. Medzi nimi sme urobili výber a vynechali sme viacero dokumentov viažucich sa k problematike Viedenskej arbitráže. Z týchto sme vybrali zámerne tie menej známe. V Spolkovom archíve v Berlíne to bol najmä fond R 70 Slowakei, z ktorého sme vybrali viacere materiály dokumentujúce činnosť a organizáciu SD na našom území (časť materiálov SD zhromaždil D. Schriff). Študovali sme aj písomnosti z fondov R 58 RSHA a R 43/II Ríšske kancelárstvo, avšak relevantné pramene k našej téme sa v nich nenachádzajú. V Spolkovom archíve v Koblenzi sme venovali pozornosť najmä pozostalosti rakúskeho miestodržiteľa A. Seyssa-Inquarta, v ktorej sa zachoval pomerne ucelený materiál k našej problematike (prevažnú časť dokumentov z tohto fondu získal D. Schriff), predovšetkým menej známe dokumenty. Viaceré materiály, napr. Rablove správy a analýzy, sú duplicitné, t. j. nachádzajú sa vo viacerých fondoch v rôznych archívoch. Rovnako sme neobišli ani archív mníchovského Inštitútu pre súčasné dejiny a jeho bohatú zbierku mikrofilmov.

Materiál k danej téme sa nenachádza explicitne iba v nemeckých archívoch. Zvládnutie koncipovanej práce si vyžadovalo výskum v českých, slovenských, a tiež v rakúskych archívoch. V NA ČR v Prahe nám na tento účel poslužil fond Zahraničný úrad v Berlíne 1932 – 1945, ktorý tvoril akýsi odrazový mostik pre ďalšie bádanie. Z tohto archívneho fondu sme zaradili do publikácie viacero materiálov. Zlomok písomností sa nachádza aj v SNA. V tomto prípade je to najmä dôkazový materiál z procesu proti vodcovi DP F. Karmasinovi vo fonde Národný súd, a tiež filmotéka Alexandrijského archívu. Ide o kópie mikrofilmov z amerického trofejného fondu *Records of the Reich Leader of the SS and Chief the German Police*, známeho skôr pod signatúrou T – 175. Prítom sme sa nesústredili len na tieto dva fondy, ale vhodný doplnujúci materiál sa vyskytuje aj v ďalších fondoch SNA. Zo slovenských archívov sme sa zamerali ešte na štúdium prameňov v A MSNP v Banskej Bystrici, vo Vojenskom historickom archíve v Bratislave, a tiež v regionálnych archívoch.

Nevynechali sme ani fondy Rakúskeho štátneho archívu/Archív republiky vo Viedni. Pozornosť sme venovali predovšetkým spisom, ktoré pochádzajú z proveniencie úradu *Komisára pre znovuzjednotenie Rakúska s Nemeckou ríšou*, ale v tomto smere sme úspech nezaznamenali. Vo fondoch sa nachádza iba minimum materiálu týkajúceho sa našej problematiky. To isté platí aj o Dokumentačnom archíve rakúskeho odboja a o Krajinskom archíve vo Viedni. Vo Viedni sme sa okrem toho ešte zamerali na heuristiku periodík, a to tlačového orgánu NSDAP *Völkischer Beobachter*. Z viacerých článkov venovaných Slovensku sme do edície zaradili štyri články K. Goldbacha. Z ďalšej periodickej tlače môžeme ešte uviesť *Grenzbote*, *Deutsche Stimmen*, *Slovák*, *Slovenskú pravdu* a *Národné noviny*.

Dokumenty sú editované podľa bežného úzu zaužívaného pri publikovaní komentovaných prameňov k novším dejinám. Väčšina z nich je uverejnená v plnom znení, v prípade vynechania niektorých častí, ktoré sa zväčša našej témy netýkajú, používame grafické znázornenie zátvorkami (...). Všetky dokumenty, s výnimkou jediného, sú v origináli strojopismi, viaceré obsahujú aj rukopisné dodatky. Editori do pôvodného nemeckého textu robili len minimálne zásahy. Ako prvý je vždy publikovaný pôvodný nemecký text aj s nemeckým poznámkovým aparátom, za ním nasleduje slovenský preklad. Editor pri takýchto druhoch prác neprestajne naráža na isté problémy s prekladom. Ide najmä o ťažkosť pri strohom a miestami veľmi komplikovanom znení textu diplomatického materiálu, v ktorom sa v mnohých prípadoch používala účelne zostručnená jazyková forma (nemčina v tom priam vyniká), čo editora

niekedy stavia do ťažkej pozície a je konfrontovaný s viacvýznamovou interpretáciou. Druhý problém predstavuje zas terminológia. Dokumenty sú radené na základe chronologického princípu. V záhlaví každého dokumentu je stručný regist (vysádzaný tučným písmom), nasleduje vlastný text. Za dokumentom aj prekladom je uvedený prameň (kurzíva). Dokumenty sú opatrené poznámkovým aparátom. Sú to zväčša základné údaje k osobám, ktoré sa vyskytujú v texte, resp. slúžia na podrobnejšie vysvetlenie určitých javov alebo udalostí. Okrem toho ide o odkazy na príslušnú literatúru či periodickú tlač. Niektoré z dokumentov boli publikované v edícii *Akten zur deutschen auswärtigen Politik, Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933 – 1947* a ako príloha v *La Slovacchia e le sue relazioni politiche con la Germania (1938 – 1945) I.* od M. S. Ďuricu. Viaceré z dokumentov pripravuje do svojej edície „*Tretia ríša*“ a *Slovensko 1939 - 1945* L. Suško. Zaradili sme ich do edície pre relatívnu nedostupnosť uvedenej literatúry aj pre laickú verejnosť. Súčasťou každej takejto práce sú registre – menný a miestny. Odkazujú na úvod (ú (E)) a na číslo dokumentu.

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Nemci a ich percepcia Slovenska

Porážka Nemecka v prvej svetovej vojne a dikcia Versaillskej zmluvy znamenali oklieštenie jeho veľmocenskej pozície. Zároveň to predstavovalo stratu vplyvu v strednej Európe, do ktorej sa po rozpade Rakúsko-Uhorska snažilo preniknúť Francúzsko, aby tak vyplnilo dočasné veľmocenské vákuum. Zrovnoprávňovanie Nemecka v 2. polovici 20. rokov bolo spojené s jeho ambíciami získať stratené znovu späť. Uchopenie moci Hitlerovou NSDAP 30. januára 1933 tieto aspirácie ešte viac posilnilo. Jednou z prvých prekážok, ktoré stáli v realizácii jeho agresívnych plánov na získanie *Lebensraum*-u, bola práve Československá republika (ČSR). Ako vhodnú zámienku na jej odstránenie využil napäté a nedoriešené vzťahy medzi českým majoritným národom a početnou, vyše trojmiliónovou sudetoneckou minoritou. Toto napätie sa automaticky premietlo aj do zahraničnopolitických vzťahov medzi oboma krajinami. Svoj vrchol dosiahlo počas septembrovej krízy v roku 1938 podpisom Mnichovskej dohody. Tá len dokumentovala zmenu geopolitickej situácie v tejto časti Európy a potvrdila absolútnu hegemoniu Nemecka. Práve v takejto mocensko-politickej konštelácii sa Slovensko ako súčasť ČSR nachádzalo na začiatku nami sledovaného obdobia. Lenže počiatky nemeckého záujmu o Slovensko, ale aj o ľudovú stranu, aj keď skôr formálneho charakteru, siahajú oveľa hlbšie.¹ Prím tu pochopiteľne zohrávala diplomacia. Neskôr v 2. polovici 30. rokov, najmä počas dynamického roku 1938, pribúdajú aj ďalšie zložky nemeckého aparátu.

Pôsobenie nemeckých úradovní na Slovensku

Vráťme sa späť do obdobia existencie prvej ČSR. Nemecko sa prostredníctvom svojich diplomatických zastupiteľstiev udalosťami a vývojom na Slovensku, teda aspoň v informatívnej rovine, zaoberalo už vtedy. Lenže záujem Berlína sa sústreďoval skôr na záležitosti s celoštátnym súvisom, dopadom. Zahraničný úrad udalosti na Slovensku síce registroval, ale nevenoval im náležitú pozornosť. Téza nemeckej historičky Tatjany Tönsmeyer o „nevnímaní“² Slovenska je teda z tohto pohľadu na mieste. Avšak zo zorného uhla samotných nemeckých diplomatov pôsobiacich „na tvári miesta“ (konzulov v Bratislave a Košiciach) o „nevnímaní“ explicitne hovoriť nemôžeme. Prevažná časť z nich sa o situáciu vo východnej časti republiky živo zaujímala a snažila sa ju vo svojich raportoch zachytiť a aj interpretovať.

Nemecké vyslanectvo v Prahe už od začiatku vnímalo Slovensko a slovenskú otázku ako „*politický a kultúrny problém*“³ v rámci etablojúceho sa štátu. A práve vzrastajúci záujem degradovanej veľmoci o slovenské záležitosti nútil Zahraničný úrad podniknúť kroky smerujúce k vytvoreniu svojich zastupiteľstiev aj v tejto oblasti Československej republiky. Koncom roku 1921 sa kompetentné osoby na

1 Porovnaj ĎURICA, Milan Stanislav. Hlinkova slovenská ľudová strana v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov. In LETZ, Róbert, MULÍK, Peter, BARTLOVÁ, Alena (eds.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 284.

2 TÖNSMEYER, Tatjana. *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939 – 1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn*. Paderborn : Schöningh, 2003, s. 39.

3 Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin (ďalej PA AA), f. Deutsche Gesandtschaft Prag (ďalej DG Prag), Paket 61. Záznam tajného radcu Wolfa zo 6. 9. 1920.

ríšskom ministerstve zahraničných vecí začali podrobnejšie zaoberať možnosťami zriadenia konzulátov na Slovensku. Preťažený brniansky konzulát, pod ktorý dovtedy územie Slovenska spadalo, odporúčal otvoriť konzuláty v Bratislave a Košiciach. Svoj návrh odôvodňoval významom oboch miest. Zdôraznil najmä dôležitosť Bratislavy nielen ako administratívneho centra, ale aj ako dopravného uzla z hľadiska riečnej plavby na Dunaji.⁴ Tento názor si osvojil aj pražský vyslanec Walter Koch a v stanovisku adresovanom svojim nadriadeným sa zasadzoval dokonca za vytvorenie vicekonzulátu.⁵

V Berlíne si zrejme uvedené okolnosti dobre uvedomovali. Zahraničný úrad urýchlil prípravu na otvorenie svojho zastupiteľstva v „hlavnom“ meste Slovenska. V prvej polovici januára 1922 dal pražskému vyslanectvu pokyn, aby s československou vládou dohodlo všetky potrebné náležitosti. Vláda ČSR súhlasila, takže 24. marca toho istého roku sa úradu bratislavského konzula mohol ujať Ernst Schmidt.⁶ Otvorenie ďalšieho konzulátu v Košiciach zostávalo zatiaľ otáznou.

Konzul E. Schmidt už zakrátko po príchode do Bratislavy pochopil, pravdepodobne pod vplyvom tamojšej periodickej tlače, že „slovenská autonómia je jedna z najdôležitejších, ak nie najdôležitejšia politická otázka Československa“.⁷ On, podobne ako jeho nasledovníci, sa v útržkovito zachovanom spravodajstve nezameriaval len na problematiku nemeckej národnostnej menšiny, ktorú vnímali s pozície akýchsi tútorov,⁸ ale do istej miery reflektovali aj politiku Slovenskej ľudovej strany a jej úsilie o dosiahnutie autonómie Slovenska. Pravda, sprostredkované informácie mali po kvalitatívnej stránke rôznu úroveň. Záviseli v prvom rade od ich informačných zdrojov. Pod vplyvom správ prvého konzula E. Schmidta síce Zahraničný úrad pripustil dôležitosť politického diania na východ od rieky Moravy v rámci svojich koncepcných zámerov,⁹ ale prednosť mala logicky Praha. V rokoch 1922 – 1932 sa na tomto poste vystriedali štyri osoby – E. Schmidt (1922 – 1923), Otto K. W. Reinebeck (1924 – 1927), Gerhardt K. O. Schellert (1928 – 1932) a Ernst von Druffel (1932 – 1939). Z hľadiska našej témy a sledovaného obdobia nás zaujíma posledne menovaný.

Bratislavský konzulát však nemohol obhospodarovať celé územie Slovenska a Podkarpatskej Rusi súčasne. Nárast pracovného vyťaženia si vyžadoval zriadenie ďalšieho konzulárneho zastúpenia, ktoré by ho čiastočne odbremenilo. Ako sme už uviedli, do úvahy prichádzali Košice. Hoci sa už o konzuláte uvažovalo koncom roku 1921, konkrétne kroky Zahraničný úrad podnikol až v rokoch 1925 – 1926. S iniciatívou prišiel pražský vyslanec W. Koch. Argumentoval neustále rastúcim politickým a ekonomickým významom mesta a Košice označil za pomyselný priesečník západných a východných vplyvov.¹⁰ Uplynul však takmer rok, kým bol Max von Hesse 1. apríla 1926 poverený prevziať svoj nový úrad.¹¹ Do Košíc prišiel až v druhej polovici mesiaca. Do novembra 1938 sa na poste košického kon-

4 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. Nemecký konzulát v Brne nemeckému vyslanectvu v Prahe 12. 12. 1921.

5 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. W. Koch Zahraničnému úradu (ďalej AA) 18. 12. 1921.

6 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. AA brnianskemu konzulátu 23. 1. 1922 a pražské vyslanectvo AA 20. 6. 1922. Porovnaj TÖNSMEYER, T. *Das Dritte Reich...*, s. 39.

7 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. E. Schmidt AA 1. 6. 1922.

8 ALEXANDER, Manfred. Proces s Vojtechom Tukom zo spravodajstva nemeckého konzulátu v Bratislave. In *Historický časopis*, 5/1992, s. 609.

9 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. AA E. Schmidtovi 27. 6. 1922.

10 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. W. Koch AA 4. 5. 1925. Porovnaj TÖNSMEYER, T.: *Das Dritte Reich...*, s. 39.

11 PA AA, f. DG Prag, Paket 8. AA M. Hessemu 1. 4. 1926.

zula vystriedali postupne M. von Hesse (1926 – 1931), Karl von Graap (1931 – 1936), Werner Deiters (1936 – 1937) a Hugo Gumtau (1937 – 1938).

Košický konzulát zohrával v štruktúre Zahraničného úradu druhoradý význam. Kríza verejných financií v Nemecku koncom roku 1929 viedla k zrušeniu konzulárnych zastupiteľstiev, resp. pobočiek v Plzni a Chebe. V tejto súvislosti sa objavili úvahy aj o likvidácii košického konzulátu. Vďaka razantnému postoju a presvedčivej argumentácii vyslanca W. Kocha, zdôrazniac nevyhnutnosť jeho existencie vzhľadom na polohu mesta, ministerstvo od tohto kroku ustúpilo.¹² V postavení konzulátu predsa len k jednej zmene došlo. Od 1. apríla 1938 bol pretransformovaný na konzulárnu pobočku nemeckého vyslanectva v Prahe.¹³ V súvislosti s Viedenskou arbitrážou bola v novembri 1938 podriadená nemeckému vyslanectvu v Budapešti. Východné Slovensko tak na dlhšie obdobie zostalo bez nemeckého diplomatického zastupiteľstva – k zriadeniu konzulátu došlo v Prešove až začiatkom roku 1941.¹⁴

S existenciou dvoch konzulárnych zastupiteľstiev nastal problém, ako rozdeliť ich územnú pôsobnosť. Ešte pred vytvorením košického konzulátu mali spadať do jeho okrsku územie vtedajšej Košickej župy a celá oblasť Podkarpatskej Rusi. Oblasť severného Spiša si bratislavský konzulát úzkostlivo strážil.¹⁵ Prax však ukázala, že takéto rozčlenenie okrskov nevyhovuje. V súvislosti s reformou československej štátnej správy, t. j. zriadením krajín síce bratislavský konzulát súhlasil s pričlenením celého Spiša pod Košice, ale z hľadiska zjednocovacích snáh slovenských Nemcov bol za udržanie tohto regiónu vo svojej pôsobnosti. Po takmer viac ako rok trvajúcich dohadovaniach sa pražský vyslanec W. Koch postavil za stanovisko bratislavského konzulátu a rozhodol sa pre udržanie *status quo*.¹⁶ Spor sa síce utlmil, ale neurovnal. Košický konzulát v roku 1932 túto otázku znovu otvoril. Tento raz ho podporili aj predstavitelia promaďarsky orientovanej Zipser Deutsche Partei (ZDP), gravitujúci prirodzene viac k „maďarským“ Košiciam ako k vzdialenej „nacionalistickej“ Bratislave. Konzul K. Graap opäť neuspel.¹⁷ Tretí pokus o úpravu územnej pôsobnosti v druhej polovici roku 1934 bol napokon úspešný. Napriek tvrdošijnému odporu bratislavského konzula E. von Druffela, ktorý tieto snahy považoval za ohrozenie zjednocovacieho procesu karpatských Nemcov, prešiel Spiš aj vďaka iniciatíve ZDP pod pôsobnosť košického konzulátu. Spor rozhodol vyslanec W. Koch a Zahraničný úrad jeho návrh potvrdil.¹⁸ Až do novembra 1938 k ďalším zmenám nedošlo. Po viedenskom rozhodcovskom výroku spadalo územie celého Slovenska opäť do kompetencie bratislavského konzulátu.

Ernst von Druffel pôsobil zo všetkých spomenutých konzulov na Slovensku najdlhšie – sedem rokov. Tento rodený Bavor mal so slovanským prostredím pred svojím príchodom do Bratislavy určité

12 PA AA, f. DG Prag, Paket 8. AA W. Kochovi 22. 11. 1929 a W. Koch AA 29. 11. 1929.

13 PA AA, f. DG Prag, Paket 8. Verbálna nota nemeckého vyslanectva MVZ z 10. 6. 1938.

14 PEKÁR, Martin. *Východné Slovensko 1939 – 1945*. Prešov : PU v Prešove, Filozofická fakulta, 2007, s. 74. Prešovským konzulom bol Peter von Woinowich.

15 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. O. Reinebeck pražskému vyslanectvu 25. 11. 1925.

16 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. W. Koch AA 12. 8. 1928.

17 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. Nemecké vyslanectvo v Prahe okresnému úradu Dráždany – Budyšín 5. 1. 1933.

18 PA AA, f. DG Prag, Paket 9. W. Koch AA 16. 11. 1934 a AA W. Kochovi 5. 12. 1934. Pod košický konzulát spadali na základe tohto rozhodnutia okresy Kežmarok, Levoča, Stará Lubovňa, Poprad, Spišská Nová Ves, ktoré boli dovtedy súčasťou okrsku bratislavského konzulátu. (Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Levoči, pobočka Poprad, f. Okresný úrad v Kežmarku 1923 – 1945, š. 15, 1294/1934 prez.)

skúsenosti. Ako referent IV. oddelenia Zahraničného úradu mal na starosti Poľsko a Sovietske Rusko. Okrem toho v rokoch 1924 – 1932 bol konzulom v bosnianskej metropole Sarajevo. Do úradu bratislavského konzula nastúpil v auguste 1932.¹⁹ Krátko nato nadviazal kontakty s predstaviteľmi nemeckej národnostnej menšiny v Bratislave, najmä so Samuelom Frühwirthom a Franzom Karmasinom. Prínajmenšom od roku 1935 bol v spojení s dobre informovaným ríšskym Nemcom a príslušníkom NSDAP Alexandrom Wünschom, vlastníkom píly a obchodníkom s drevom v Jasení neďaleko Banskej Bystrice.²⁰ Medzi jeho významných spolupracovníkov patrilo od druhej polovice roku 1934 Eduard Matl, vedúci Hospodárskej kancelárie Karpatendeutsche Partei (KdP) v Bratislave, redaktor týždenníka *Deutsche Stimmen* a denníka *Die Zeit* a od roku 1935 zástupca Deutsches Nachrichten-Büro (DNB) na Slovensku. Práve on mu sprostredkoval styky s predstaviteľmi radikálneho krídla HSLŠ a pôsobil ako jeho dôverník.²¹ Vzhľadom na dĺžku pobytu si nevytvoril príliš širokú sieť informátorov a jeho spravodajstvo, s výnimkou nemeckej menšiny, resp. diania v KdP, bolo limitované možnosťami informačných zdrojov. Napokon ani vodca Deutsche Partei, právnej nástupkyne KdP, F. Karmasin nemal o ňom príliš vysokú mienku,²² pravda z iných dôvodov. Napriek týmto výhradám tvorilo jeho spravodajstvo dôležitú súčasť sumy informácií Zahraničného úradu, ktoré mal o Slovensku k dispozícii.

Popri týchto oficiálnych úradovniach pôsobili na našom území aj neoficiálne, skryté služobne. V tejto súvislosti možno uviesť predovšetkým Bezpečnostnú službu ríšskeho vodcu SS (Sicherheitsdienst – SD). Jej počiatkové sporadické aktivity na Slovensku zaznamenávame prirodzene až po roku 1933. Intenzívnejší záujem o dianie v našom priestore však datujeme až od druhej polovice roku 1938. Jeho začiatky sú spojené s menom vyššie uvedeného A. Wünscha. Okrem neho tu mali pôsobiť aj viaceré služobne zahraničnej špionáže SD (SD-Ausland), a to pod hlavičkou pobočky *Siemens & Halske* a cestovnej kancelárie *Deutschland*.²³ V tomto prípade však ide o problematický prameň československej štátnej bezpečnosti, keďže jej rekonštrukcia sietí SD obsahuje skreslené a často nepresné údaje a zaradenie osôb. Sporný je aj z toho dôvodu, že sa nám doposiaľ nepodarilo nájsť nemecké písomnosti, ktoré by tieto skutočnosti potvrdili alebo vyvrátili.

Od *anšlusu* Rakúska prejavovala zvýšený záujem o Slovensko aj viedenská ústredňa SD-Inland pod velením Franza Waltera Stahleckera. Zintenzívnili sa najmä v čase septembrovej krízy, keď počas zjazdu NSDAP dostal F. Stahlecker od šéfa SD Reinharda Heydricha ústny rozkaz, aby svoju činnosť na Slovensku prehĺbil. Lenže na podobnú inštrukciu sa odvolával aj šéf SD-Ausland Heinz Jost, takže počas celého sledovaného obdobia dochádzalo medzi oboma zložkami SD ku kompetenčným sporom

19 KEIPERT, Maria, GRUPP, Peter (eds.). *Biographisches Handbuch des deutschen auswärtigen Dienstes 1871 – 1945*. Paderborn : Schöningh, 2000, Band 1, s. 465 – 466.

20 PA AA, f. Deutsche Gesandtschaft Preßburg (ďalej DG Preßburg), Paket 31. E. von Druffel AA 28. 8. 1935. A. Wunsch bol členom Zahraničnej organizácie NSDAP už od apríla 1933.

21 Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA), f. F. Karmasin 116-23-6/108-111. Matlov životopis z 30. 3. 1940.

22 KAISER, J.: *Die Politik des Dritten Reiches gegenüber der Slowakei 1939 – 1945. Ein Beitrag zur Erforschung der nationalsozialistischen Satellitenpolitik in Südosteuropa*. Dizertačná práca. Bochum: Ruhr-Universität, 1969, s. 38, poznámka 6. Pozri tiež dokument 154.

23 Archív Ministerstva vnútra ČR, f. 52-79-3/90. Sicherheitsdienst na Slovensku.

a vzájomným obviňovaniam z marenia práce.²⁴ V nacistickom aparáte to nepredstavovalo nič výnimočné a išlo o bežný jav. Napriek spoločnému cieľu kooperácia „škripala“. Každá zložka sa spoliehala sama na seba a budovala si vlastný spravodajský aparát. Viedenská SD sa usilovala o prienik do Hlinkovej gardy, od ktorého si sľubovala vplyv na celkový vnútropolitický vývoj. SD-Ausland zas preferovala spoluprácu s vedením nemeckej národnostnej menšiny a prostredníctvom neho sa snažila o získanie pozícií. Vzájomné rozpory do istej miery negatívne ovplyvňovali nemecké plány a neušli ani pozornosti niektorých slovenských politických činiteľov. A. Hitler aj napriek týmto okolnostiam SD dôveroval viac ako Zahraničnému úradu a prisúdil jej hlavnú úlohu v procese vnútorného rozpadu Česko-Slovenska.²⁵

SD-Inland mala po 6. októbri 1938 na našom území dvoch svojich pracovníkov - Kuna Goldbacha a Laurenza Karbusa, ktorí zároveň pôsobili ako spravodajcovia tlačového orgánu NSDAP *Völkischer Beobachter*. Významnú úlohu pri nadväzovaní ich spravodajských kanálov zohral práve A. Wunsch. Poznal sa s náčelníkom *SD-Donau* F. W. Stahleckerom a K. Goldbachovi sprostredkoval kontakt s Karolom Murgašom,²⁶ jeho niekdajším spolužiakom a od roku 1934 aj švagrom.²⁷ Zhromaždené informácie zasielali obaja, K. Goldbach a L. Karbus, vo forme hlásení vedúcemu referátu II/212 (národnosti) viedenskej SD Friedrichovi Poltemu. SD-Ausland zastupovali najmä Werner Götsch a Alfred Helmut Naujocks. Tí referovali priamo svojmu nariadenému H. Jostovi, resp. jeho zástupcovi Albertovi Filbertovi. Aj v prípade SD je kvalita zachovaného spravodajstva kolísavá. Závisela tiež od informačných zdrojov, pričom dôležitú úlohu zohrávala aj ideologická predpojatosť. Možno dať za pravdu Ladislavovi Suškovi, keď tvrdí že „*prevažovalo spravodajstvo ad hoc na úkor strategického spravodajstva*“.²⁸ Navzdory týmto nedostatkom predstavuje materiál proveniencie SD taký druh prameňov, ktoré sú pre pochopenie nacistickej politiky, najmä SS, voči Slovensku nenahraditeľné.

V tejto štruktúre percepcie Slovenska po septembrovej kríze 1938 zohrávali dôležitú úlohu viedenské nacistické orgány a úradovne. Okrem vyššie uvedenej viedenskej oblastnej ústredne *SD-Donau* to bolo najmä viedenské rišske miestodržiteľstvo s Arthurom Seyss-Inquartom na čele. Aktivity miestodržiteľstva na Slovensku, kryté A. Hitlerom a ministrom zahraničia Joachimom von Ribbentropom,²⁹ mali na starosti najmä jeho pobočníci Franz Hammerschmidt a Fritz Flohr. Pri nadväzovaní kontaktov s politickými špičkami HSLS nebola určite bez významu okolnosť, že samotný A. Seyss-Inquart pochádzal z konzervatívneho katolíckeho prostredia, čo v nich vzbudzovalo určitú dôveru a nádeje na

24 Podrobnejšie pozri SCHVARC, Michal (ed.). *Sicherheitsdienst a Slovensko v rokoch 1938 – 1944. Od autonómie po Povstanie*. Bratislava : Acta Carpatho-Germanica XVIII, 2006, s. 20 – 23. Pozri tiež dokumenty 58, 67, 131, 135, 141 a 161.

25 HOENSCH, Jörg Kurt. *Slovensko a Hitlerova východná politika. Hlinkova slovenská ľudová strana medzi autonómiou a separatizmom 1938 – 1939*. Bratislava : Veda, 2001, s. 134. BYSTRICKÝ, Valerián. Nacistické Nemecko a vznik slovenského štátu. In *Vojenská história*, 2/2001, s. 49.

26 Bundesarchiv Berlin, (ďalej BArch), f. R 70 Slowakei/357. GA III I 13/69 – VM Alexander Wunsch, Politischer Lebenslauf.

27 Archív Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici (ďalej A MSNP), f. VIII, š. 1, príř. č. 90/70, Vyjadrenie K. Murgaša k poznámkam, s. 6.

28 SUŠKO, Ladislav. Miesto autonómneho Slovenska v politike Nemeckej ríše (september 1938 – marec 1939). In *Historický časopis*, 3/1999, s. 421.

29 KAISER, J. *Die Politik...*, s. 37.

pochopenie vlastného politického programu.³⁰ Od konca októbra 1938 spadalo do jeho pôsobnosti aj slovenské vysielanie viedenského rozhlasu.³¹ Podklady pre spravodajstvo (Rudolf Vávra, Ľudovít Mutňanský) získaval A. Wunsch,³² texty správ upravoval a schvaľoval F. Hammerschmid.³³ A. Seyss-Inquart sa síce navonok staval do pózy obhajcu slovenských práv, čo mu jeho konkurenti (viedenská SD a Josef Bürckel) príležitostne dávali pocítiť, avšak v podstate konal v intenciách Hitlerových smerníc. V rozhodujúcej chvíli ale jeho „prevodové páky“ zlyhali.

Pokiaľ ide o angažovanie sa Bürckelovho úradu Komisára pre znovuzjednotenie Rakúska s Nemeckou ríšou v slovenských záležitostiach, relevantné informácie chýbajú. Josef Bürckel podľa dostupných prameňov síce nedisponoval potrebnými kontaktmi na slovenskej strane, ale do *Slowakei-Politik* zasahoval prostredníctvom Zahraničnej organizácie NSDAP (AO NSDAP).³⁴ Povrchná orientácia a znalosť slovenskej problematiky, nedostatok taktu sa prejavili počas marcových dní roku 1939, keď sa Hitlerova mašinéria pripravovala na rozhodujúci krok. Bürckelove sklony k násilnému riešeniu česko-slovenského „problému“ (pochod SA na Bratislavu) nezapadali do nemeckej koncepcie, resp. ohrozovali „führerove“ plány.

Nezastupiteľné miesto v tomto pomerne širokom diapazóne nemeckých organizácií a úradovní patrilo vedeniu nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku, reprezentovanému osobou F. Karmasina. Jeho význam vzrástol najmä po 6. októbri 1938. Vodca Deutsche Partei (DP) pôsobil ako dôležitá styčná osoba. Nielenže bol v spojení s *Volksdeutsche Mittelstelle* (VoMi), ale aj s viedenským miestodržiteľstvom a so svojim nedávnym šéfom Konradom Henleinom. Okrem toho mal väzby aj na SD-Ausland (W. Götsch, Karl Kraus). Vďaka nim a VoMi si F. Karmasin mohol v Berlíne zriadiť pobočku, ktorú viedol práve K. Kraus.³⁵ Na druhej strane sa z parlamentných lavíc dobre poznal s vedúcimi činiteľmi HSLS, prostredníctvom svojho tajomníka E. Matla nadviazal čulé styky najmä s predstaviteľmi jej radikálnej skupiny. Karmasinovu dôležitosť a pozíciu umocňovalo sprostredkúvanie rokovani ľudákov s významnými nacistickými prominentmi.³⁶ Okrem toho sa vedenie DP ukazovalo aj ako vhodný nátlakový prostriedok ríšskej *Slowakei-Politik*, keďže niektorí predstavitelia HSLS (Ferdinand Ďurčanský a Alexander Mach), neuvedomujúc si dôsledky svojho konania, prisľúbili F. Karmasinovi a E. Matlovi prakticky realizáciu karlovarského programu Sudetonemeckej strany (SdP). Aj F. Karmasin sa túto okolnosť snažil využiť na upevnenie a rozšírenie svojej pozície. Napriek tomu Karmasinova autorita, najmä medzi slovenskými politikmi, postupne klesala. Tento fenomén sa však výraznejšie prejavil až počas existencie samostatného štátu.

30 SCHRIFFL, David. *Die Rolle Wiens im Prozess der Staatswerdung der Slowakei 1938/39*. Frankfurt nad Mohanom : Peter Lang-Verlag, 2004, s. 44 – 45.

31 DELFINER, Henry. *Vienna broadcasts to Slovakia. 1938 /1939. A case study in subversion*. New York, Londýn : East European Monographs, 1974, s. 7.

32 BArch Berlín, f. R 70 Slowakei/357. GA III I 13/69 – VM Alexander Wunsch, Politischer Lebenslauf.

33 SNA, f. Národný súd (ďalej NS), Tn ľud 6/1946 – J. Tiso, mikrofilm II. A 889. Výsluch Ľ. Mutňanského 20. 1. 1947 v Prahe.

34 SCHRIFFL, D. *Die Rolle...*, s. 49.

35 Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (ďalej DÖW), 17 091/a. Krausov list Engelovi z 22. 11. 1938. Pozri tiež dokumenty 167 a 168.

36 KOVÁČ, Dušan. *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871 – 1945)*. Bratislava : Veda, 1991, s. 135. KAISER, J. *Die Politik...*, s. 37 – 38.

S vedením DP je úzko spätá osoba Kurta Otta Rabla, ktorý pôsobil v uvedenom období ako jeho právny poradca. Na Slovensko ho vyslala VoMi³⁷ a do Bratislavy prišiel už 10. októbra 1938.³⁸ Išlo o mimoriadne ťažiadostivého právnika ovládajúceho viacero cudzích jazykov. Tento rodený Slezan, príslušný do Viedne, bol od roku 1934 členom ilegálnej rakúskej NSDAP. ČSR nebola pre neho neznámym terénom, pretože v Prahe sa zdržiaval už od marca 1936. Od polovice decembra 1937 začal pôsobiť ako právny poradca vo vedení SdP a 1. júna 1938 sa stal tajomníkom delegácie strany, ktorá rokovala s československou vládou a neskôr aj so štábom lorda Waltera Runcimana.³⁹ V oblasti práva národnostných minorít nebol žiadnym nováčikom. Práve znalosť tejto problematiky, pomerov v ČSR a jazyka rozhodli o jeho vyslaní na Slovensko.

K. O. Rabl sa neobmedzoval len na právne poradenstvo pre DP, resp. vypracovanie vhodného návrhu zákona o právnom postavení nemeckej menšiny na Slovensku, ale pozorne sledoval vývoj na slovenskej vnútropolitickej scéne, analyzoval ho, uvažoval o možnostiach prenikania a posilnenia ríšskonemeckého vplyvu na Slovensku. Svoje koncepcie jeho kreovania predkladal viacerým nemeckým úradovniam,⁴⁰ ktoré ich brali viac-menej len na vedomie, resp. neakceptovali ich v plnej miere,⁴¹ hoci neskôr jeho návrhy často v obmenenej podobe využívali v bežnej politickej praxi. Išlo o veľmi vnímavého človeka s bystrým úsudkom a vynikajúcim analytickým myslením, takže v neprehľadnej spleti nemeckých agentúr pôsobiacich na našom území získal čoskoro dobrý prehľad. Vystupoval skôr ako sivá eminencia a bol považovaný za jedného z najlepších nemeckých znalcov tunajších pomerov.⁴² Počas marcovej krízy v roku 1939 sprevádzal v Bratislave J. Bürckela⁴³ a ostatných vysokých funkcionárov, a tiež bol autorom prvého konceptu vyhlásenia samostatnosti slovenského štátu.⁴⁴ Okrem toho prišiel ako prvý s tézou, že vzťah Slovenský štát – nemecká menšina bude kritériom nemecko-slovenských vzťahov. K. O. Rabl pôsobil na Slovensku s kratšími prestávkami až do septembra 1939. Na Slovensko sa vrátil ešte raz – koncom roku 1939 hosťoval ako prednášajúci lektor na Právnickej fakulte Slovenskej univerzity⁴⁵ k problematike nemeckého ústavného práva.

Osobitnú inštanciu predstavoval Hitlerov poradca pre ekonomické záležitosti a od jesene 1938 štátny tajomník pre zvláštne využitie v Zahraničnom úrade Wilhelm Keppler. „Führer“ svojho dôverníka

37 KAISER, J. *Die Politik...*, s. 13.

38 BArch Berlín, f. Rasse- und Siedlungshauptamt (ďalej RS) (ehem. BDC), E 5 228, Kurt Otto Rabl. Nedatovaný životopis.

39 BArch Berlín, f. Rasse- und Siedlungshauptamt (ďalej RS) (ehem. BDC), E 5 228, Kurt Otto Rabl. Nedatovaný životopis. Österreichisches Staatsarchiv (ďalej ÖStA)/Archiv der Republik (ďalej AdR), f. Neues Politisches Archiv (ďalej NPA) – Gesandtschaft Prag, š. 46, Zl. 17 441/1937. Tiež KRÁL, Václav (ed.). *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933 – 1947. Dokumentensammlung. Acta occupationis Bohemiae et Moraviae*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, dokument 296, s. 394 – 395 a dokument 395, s. 496 - 497

40 K. O. Rabl adresoval svoje analýzy viedenskému miestodržiteľstvu, SD, H. Göringovi a prostredníctvom pražského vyslanectva aj Zahraničnému úradu.

41 Napr. G. Altenburg z Politického oddelenia AA vrátil jeho správy č. 1 a 2 (pozri dokumenty 95 a 102) pražskému vyslanectvu s poznámkou, že boli prekonané vývojom. (LUKEŠ, František. *Podivný mír*. Praha : Svoboda, 1968, s. 182.)

42 KAISER, J. *Die Politik...*, s. 38, 40.

43 ÖStA/AdR, f. Bürckel-Korrespondenz, Dr. Kurt Rabl. Rablov list Bürckelovi z 2. 2. 1940.

44 HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 162, poznámka 21.

45 RABL, Kurt Otto. *Idea a tvár Tretej ríše*. Bratislava : Kníhťačiareň Andreja, 1940, s. 79.

poveril mimoriadnou „tajnou“ misiou – „*informovať sa o otázke Slovenska a vedieť o všetkom*“,⁴⁶ – čo znamenalo, že mal byť pripravený na akúkoľvek alternatívu pri plnení ďalších úloh. Získavanie informácií prenechal svojmu blízkeho spolupracovníkovi Edmundovi Veesenmayerovi a podľa potreby ho vysielal na Slovensko, aby vysondoval „*aké sú vzťahy medzi Slovákmi a Čechmi*“,⁴⁷ čiže využiteľnosť HSLS pre nemecké plány. Zabezpečenie jeho ciest mal pritom na starosti F. Karmasin a jeho DP.⁴⁸ Prostredníctvom E. Veesenmayera nadviazal štátny tajomník styky s F. Ďurčanským a oživenou „politickou mŕtvolou“ Vojtechom Tukom, čím mu nepriamo dopomohol k návratu na výslnie. A. Hitler sa na svojho dôverníka spoliehal. Počas marcových dní pripadla W. Kepplerovi dôležitá úloha – mal zlomiť zanovitý odpor neoblomného Karola Sidora. Aj napriek nátlaku neuspel. Nemci použili druhý variant – vsadili na Jozefa Tisa.

Všetky uvedené úrady a úradovne sa v sledovanom období podieľali na vytváraní obrazu Slovenska. Ich podiel na ňom je potrebné diferencovať z viacerých hľadísk: podľa miery relevancie, stupňa utajenia, intenzity záujmu a v neposlednom rade z hľadiska zámerov a koncepcie nemeckej zahraničnej politiky. Spravodajstvo jednotlivých zložiek ovplyvňovalo viacero objektívnych a subjektívnych okolností. Ich kvalita závisela najmä od možností získavania a prístupu k informačným zdrojom. Okrem toho bola úzko prepojená so subjektivitou informačných zdrojov – ľudí. Nemôžeme sa zbaviť dojmu, že spravodajstvu nemeckých úradovní chýbala práve typická nemecká precíznosť, nešlo do hĺbky a ani sa príliš nesnažilo preniknúť do poznania mentality slovenského človeka. Udivuje to najmä u E. von Druffela pôsobiaceho v Bratislave takmer sedem rokov, takže v jeho prípade možno právom hovoriť o „nevnímaní“. Ďalším závažným momentom je nejednotnosť v práci jednotlivých článkov nacistického aparátu. Konali viac na vlastnú päsť ako koordinovane, pričom nezanedbateľnú úlohu zohrávala všadeprítomná vzájomná rivalita, ktorá vrhala na ich pôsobenie zlé svetlo a pôsobila ako dezintegračný faktor. Príkladom toho sú vzťahy medzi oboma zložkami SD. Platí to aj pre kooperáciu, či skôr pre „nespoluprácu“ medzi SD a Zahraničným úradom. Oba orgány pracovali paralelne a navzájom si poskytovali naozaj iba nevyhnutné minimum informácií. Na tento neudržateľný stav viackrát upozorňovali K. O. Rabl i K. Kraus, avšak bez väčšej odozvy na kompetentných miestach. Celkove však nemecké spravodajstvo pri svojich nedostatkoch predstavuje významný prameň pre pochopenie vývoja takého zložitého a dynamického obdobia, akým obdobie autonómie Slovenskej krajiny bolo. Akceptovanie tejto tézy podporuje najmä fakt, že Nemecko sa po Mníchove stalo absolútnym pánom stredoeurópskeho priestoru.

Slovensko v nemeckých plánoch pred Mníchovom

Slovensko pred rokom 1938 nezohrávalo v nemeckých plánoch prakticky žiadnu úlohu. Politické špičky „Tretej ríše“ ho vnímali ako súčasť Československa, ako objekt zahraničnej politiky a neprirodzovali mu väčší strategický význam. Predovšetkým v predstavách Zahraničného úradu zostávalo súčasťou politickej koncepcie z obdobia 1. svetovej vojny, tzv. *Mittleuroopy*.⁴⁹ Vžitá stereotypy prežívali

46 HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 133.

47 Institut für die Zeitgeschichte Mníchov (ďalej IfZ), ZS 1 154 – Edmund Veesenmayer. Výsluch z 18. 3. 1947.

48 BYSTRICKÝ, V. *Nacistické Nemecko...*, s. 50.

49 TÖNSMEYER, T. *Das Dritte Reich...*, s. 53.

v hlavách nemeckých politikov aj naďalej. Začiatok prelomového roku 1938 túto skutočnosť plne potvrdil. Nemecko nemalo vypracovaný žiadny plán či koncepciu, ktorá by so Slovenskom ako subjektom počítala.

V nemeckých protičeskoslovenských kalkuláciách sa objavovali dve alternatívy, a to buď jeho vojenská likvidácia alebo stimulovanie procesu rozpadu zvnútra. ČSR ako mnohonárodnostný štát predstavovala pre túto druhú možnosť skutočne živnú pôdu. Okrem toho Nemecko počítalo aj s podporou nespokojného Maďarska a Poľska, ktoré malo s ČSR počas celého medzivojnového obdobia napäté vzťahy. Práve z týchto premís vychádzala koncepcia Zahraničnopolitického úradu (Außenpolitisches Amt) NSDAP z konca októbra 1934. Základným predpokladom bolo vytvorenie silného jednotného frontu národnostných menšín.⁵⁰ Z dikcie textu však nevyplýva, či v rámci tohto menšinového frontu počítali autori aj so Slovákmi. Tento dokument v každom prípade potvrdzuje existenciu dvoch alternatív, hoci vojenská agresia mala v Hitlerovom okolí nepochybne viac zástancov ako odporcov.

A. Hitler precizoval plány svojej zahraničnej politiky len postupne. V priebehu roku 1937 nechal vypracovať smernice pre prípadnú vojenskú akciu proti ČSR (Fall Grün), pričom národnostné problémy mali byť katalyzátorom, ktorý mal uľahčiť jej priebeh. Svoje zábery konkretizoval začiatkom novembra 1937 pred generalitou a ministrom zahraničia Konstantinom Neurathom – cieľmi jeho agresie sa mali stať Rakúsko a Československo.⁵¹ „Führer“ počas niekoľkohodinovej rozpravy Slovensko vôbec nespomenul. Lenže to neznamenal, že by ho celkom strácal zo zreteľa. Práve naopak, slovenskú kartu využíval ako motivačný faktor pri usmerňovaní maďarskej revizionistickej politiky. Napriek maďarsko-nemeckému zblížovaniu neboli ich vzájomné vzťahy úplne bezproblémové. Neuralgickým bodom zostávalo neuspokojivé postavenie nemeckej menšiny v Maďarsku⁵² a nemecké miesta túto okolnosť dávali Maďarom z času na čas pocítiť. Ale koncom roku 1937 dal A. Hitler maďarskej delegácii najavo, že „si nenárokuje ani na Bratislavu, ani na ostatné časti Slovenska“,⁵³ čím jej naznačil, že za túto ponuku očakáva protislužbu. V kuloároch diplomatického zboru v Budapešti sa v tejto súvislosti hovorilo o vysokom „sprepítom, ktoré Berlín zaplatil v podobe rozdelenia Československa a navrátenia Slovenska Maďarsku“.⁵⁴ A. Hitler však si týmto krokom si chcel zaviazat Maďarov v prípade svojho ďalšieho postupu.

Previazanosť záujmov nemeckej a maďarskej zahraničnej politiky vyvolala zvýšený záujem nemeckých diplomatických zastupiteľstiev v ČSR o vývoj situácie na Slovensku. Neušla im ani postupná zmena postoja HSLS k zahraničnej politike československého štátu a nárast prejavov sympatií k pravicovým autoritatívnym či totalitným režimom.⁵⁵ Ich pozornosť priťahovali aj protičeské, protibolševické a občasné antisemitské akcenty jej politiky. Tento obrat potvrdil VII. zjazd HSLS v septembri 1936, na

50 BArch Berlín, f. R 43/44, Bl. 1 – 27. Elaborát o nemeckej politike v juhovýchodnej Európe z 27. 10. 1934.

51 SUŠKO, Ladislav. Politický vývoj Slovenska v posledných rokoch buržoázneho Československa. In *Historický časopis*, 4/1979, s. 554

52 Pozri PA AA, R 27 842. Záznamy C. Roedigera z roku 1935. Tiež SPANNENBERGER, Norbert. *Der Volksbund der Deutschen in Ungarn 1938 – 1944 unter Horthy und Hitler*. Mníchov : Oldenburg 2005, s. 135 – 136.

53 HOENSCH, Jörg Kurt. *Der ungarische Revisionismus und die Zerschlagung der Tschechoslowakei*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1967, s. 55.

54 ÖStA/AdR, f. NPA – Gesandtschaft Prag, š. 46, Správa rakúskeho vyslanectva v Budapešti z 15. 12. 1937.

55 Podrobnejšie pozri BYSTRICKÝ, Valerián. Riešenie slovenskej otázky v kontexte rozhovorov slovenských politikov 29. a 30. septembra 1938 v Prahe. In SEGEŠ, Vladimír, ŠEĐOVÁ, Božena (ed.): *Miles semper hone-*

ktorom sa, pokiaľ ide o zjazdovú rezolúciu, presadila radikálna skupina mladých ľudákov a vyslovila zásadný nesúhlas s nastúpeným kurzom československej zahraničnopolitickej orientácie.⁵⁶ Pražské nemecké vyslanectvo, podobne ako bratislavský konzulát, sa vo svojom spravodajstve o tejto udalosti obmedzili iba na suché konštatovania, bez akéhokoľvek náznamu komentovania alebo glosovania.⁵⁷ Navzdory tomu mal zjazd medzi nemeckými diplomatmi pozitívny ohlas. Okrem toho priniesol ešte ďalší zlom: pod jeho vplyvom začal Zahraničný úrad odsúvať Jehličkovu skupinu na vedľajšiu kolaj a napokon jej prisúdil len úlohu akejsi „poslednej rezervy“. Liknavosť československej vlády vo vzťahu k úprave česko-slovenského pomeru zas ľudovú stranu posúval čoraz bližšie k myšlienke spoločného postupu s národnostnými menšinami. Tým sa však vláda dostávala do situácie, ktorej sa chcela vyhnúť. Hoci na konci roku 1937 zostával dostatočný priestor na obojstrannú dohodu, kabinet vhodný okamih svojou neochotou a nerozhodnosťou premeškal.

Rok 1938 sa od začiatku niesol v znamení nemeckého tlaku smerom do stredoeurópskeho priestoru. Agresívnejší tón nacistickej zahraničnej politiky potvrdila aj zmena na poste jej šéfa, keď konzervatívneho K. Neuratha vystriedal Hitlerov protežant Joachim von Ribbentrop. A. Hitler sa tak mohol pustiť do realizácie svojich plánov. V marci 1938 vpochodovali jednotky Wehrmachtu do Rakúska. Západné veľmoci sa zmohli len na neformálne protesty. *Anšlusom* Rakúska sa ČSR dostala do prekérnej situácie. Nielenže sa predĺžila jej spoločná hranica s Nemeckom, ale udalosti v Rakúsku mali zásadný vplyv aj na jej národnostné minority, resp. ich politické organizácie, HSLŠ nevynímajúc. Pozícia Slovenska v nemeckých plánoch zostávala konštantná – malo slúžiť ako stimul pre maďarskú zahraničnú politiku. Berlín síce dával Budapešti ostenatívne najavo, že o Slovensko nemá záujem,⁵⁸ dokonca A. Hitler bol ochotný prepustiť Maďarsku aj „*staré uhorské korunovačné mesto Bratislava*“,⁵⁹ lenže v nemeckých strategických úvahách zohrával karpatský hrebeň kľúčovú úlohu.⁶⁰ Maďarskí predstavitelia pritom Nemcov horlivo ubezpečovali, že „*v prípade rozpadu Československa poskytnú Slovákom čo najširšiu samosprávu*“.⁶¹ Ako sa neskôr ukázalo, Maďarsko nebolo ochotné riskovať v prípade nemecko-československého ozbrojeného konfliktu, a jeho „zbabely“ postoj znamenal aj prehodnotenie Hitlerových plánov. Okrem toho hralo na dve strany, a síce podporovalo poľské plány tzv. *Tretej Európy*, ktorá mala predstavovať účinnú hrádzu pred nemeckým prenikaním do podunajskej oblasti.

stus. Zborník štúdií vydaný pri príležitosti životného jubilea Vojtecha Dangla. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2007, s. 178 – 180.

56 Podrobnejšie pozri ARPÁŠ, Róbert. *Ludácke autonomistické hnutie v druhej polovici tridsiatych rokov dvadsiateho storočia. HSLŠ od prezidentskej voľby v roku 1935 po Žilinskú dohodu*. Dizertačná práca, Praha 2004, s. 29 – 46.

57 PA AA, R 103 648, fólia D 497 696 – 699. E. von Druffel AA 24. 9. 1936; fólia E 023 488 – 491. E. Eisenlohr AA 23. 9. 1936.

58 BYSTRICKÝ, V. *Nacistické Nemecko...*, s. 41 – 42.

59 PA AA, R 27 090, fólia 28 929. Likusove dôverné hlásenie z 26. 4. 1938. HILL, Leonidas (ed.). *Die Weizsäcker-Papiere 1933 – 1950*. Frankfurt am Main : Propyläen-Verlag, 1974, s. 126. Weizsäckerov záznam z 22. 4. 1938.

60 LANDAU, Zbigniew, TOMASZEWSKI, Jerzy (ed.). *Monachium 1938. Polskie dokumenty dyplomatyczne*. Varšava : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985, dokument 51, s. 99.

61 PA AA, R 100 911, fólia D 598 839 – 840. O. Erdmannsdorff AA 11. 4. 1938.

Anšlus Rakúska priniesol nové impulzy aj pre činnosť nemeckých úradov smerom k Slovensku. Netýkalo sa to len úsilia bratislavského konzulátu získať informačný monopol na „slovenskú otázku“,⁶² ale aj aktivít etablovanej sa oblastnej ústredne SD vo Viedni, ktorá informovala o iniciatíve K. Sidora a Alexandra Macha „*nadviazať kontakt so smerodajnými nemeckými miestami za účelom rokovania o eventuálnej autonómii Slovenska pod nemeckým protektorátom*“.⁶³ Schôdzka sa však neuskutočnila. Dôvod bol prozaický – pre nepovolený prechod hraníc začala po nich pátrať československá polícia. Popri SD sa o slovenské záležitosti zaujímala aj viedenská pobočka *Sudetendeutscher Heimatbund* (SHB) vedená Antonom Klementom. Hoci sa A. Klement už od jari 1938 poznal s F. Ďurčanským,⁶⁴ svoju pozornosť sústredil najmä na osobu K. Sidora, keďže predpokladal, že práve on sa po Hlinkovej smrti ujme predsedníctva HSLS. Okrem toho počítal podľa všetkého aj s možnosťou Sidorovej bezproblémovej manipulácie. Podľa hlásení dôverníkov československých spravodajských orgánov dostával K. Sidor od A. Klementa inštrukcie na ďalší postup ľudovej strany pri rokovaniach s vládou, pričom K. Sidor upodozrievali zo stykov s nacistickým ministerstvom propagandy a komisárom J. Bürckelom.⁶⁵ Otázne je, či a do akej miery prikladali nemecké miesta význam týmto vcelku pozoruhodným kontaktom. Taktiež nemožno vylúčiť, že nemecká strana o tento kanál stratila záujem. Dôvod - K. Sidor Hlinkove nástupníctvo v ľudovej strane neprebíral.

Na jar 1938 nastal pre A. Hitlera ten správny okamih, aby sa ujal „prenasledovaných“ sudetských Nemcov. Ich vodcovi, Konradovi Henleinovi, prikázal klásť čl. vláde nesplniteľné podmienky. Proklamoval ich verejne na zjazde SdP v Karlových Varoch v druhej polovici apríla 1938. V podstate žiadal autonómiu pohraničných československých území, čo však vzhľadom na vtedajšiu situáciu znamenalo ohrozenie územnej integrity ČSR. Henleinova SdP sa tak stala povolným inštrumentom nacistickej protičeskoslovenskej politiky. Československá vláda na základe týchto okolností prikrčila k rokovaniam o národnostnom štatúte, ibaže v silne modifikovanej podobe v porovnaní s pôvodným Hodžovým návrhom.⁶⁶ Vnútropolitické tlaky sa automaticky prenášali aj do nemecko-československých vzťahov. Správy o pohyboch nemeckých vojsk viedli čl. vládu k vyhláseniu čiastočnej mobilizácie. Za tejto situácie vydal A. Hitler koncom mája upravenú smernicu (Fall Grün) pre vojenský útok na ČSR, v ktorej sa rozhodol pre jej vojenskú likvidáciu.⁶⁷ Obe strany balansovali na hrane medzi vojnou a mierom. Hoci napätie čiastočne opadlo, konfrontácia sa javila ako nevyhnutná. Téza štátneho tajomníka o „chemickom procese rozkladu“ Československa mala byť iba súčasťou, urýchľovačom ozbrojenej agresie.

Do tejto koncepcie zapadali aj autonomistické snahy HSLS. Ribbentropova úradovňa dokonca navrhovala pozvanie zástupcov HSLS na stranícky zjazd NSDAP v septembri 1938.⁶⁸ Na postavení

62 PA AA, R 103 649, fólia D 497 759. A. Hencke G. Altenburgovi 11. 3. 1938.

63 SCHRIFFL, D. *Die Rolle...*, s. 164.

64 HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 43.

65 SNA, f. NS, Tn ľud 6/1946 – J. Tiso, mikrofilm II. A 890. Správy policajného riaditeľstva v Bratislave z 21. a 22. 7. 1938.

66 BYSTRICKÝ, Valerián. Národnostný štatút a štátoprávne programy na Slovensku 1938. In *Historický časopis*, 1/1992, s. 63 – 64.

67 BYSTRICKÝ, V. *Nacistické Nemecko...*, s. 41.

68 HEIBER, Helmüt (ed.). *Akten der Partei-Kanzlei der NSDAP. Rekonstruktion eines verlorengegangenen Bestandes. I. časť, I. zväzok*, s. 316, mikrofiš č. H 201 00450/5 (74/3).

Slovenska v nemeckých zámeroch však prakticky nič nemenili. Úradnícka mašinéria Zahraničného úradu zotrvala v skostnatených predstavách, že Slováci si želajú návrat k Maďarsku. Toto stanovisko spočiatku zastával aj samotný ríšsky kancelár. K zmene svojho názoru dospel až počas augustovej návštevy maďarských vrcholných predstaviteľov v Nemecku, keď ho ich ambivalentný postoj nepresvedčil,⁶⁹ hoci ho Béla Imrédy uistoval o odhodlaní Maďarska „*zúčastniť sa na revizionistickom ťažení proti Česku*“.⁷⁰ Joseph Goebbels si pri tejto príležitosti do svojho denníka poznačil: „*Vůdce velmi ostře posuzuje Maďarsko. Jen takoví Švýčárkové.*“⁷¹ Pre Maďarov to malo v blízkej budúcnosti znamenať, že A. Hitler bude tolerovať len ich minimalistické riešenie, t. j. revíziu hraníc založenú na etnografickom princípe.⁷² Maďarsko sa ocitlo medzi dvoma mlynskými kameňmi: na jednej strane túžilo po obnovení svätostefanskej koruny, na druhej strane si prípadnou účasťou na konflikte nechcelo zahatať cesty k západným mocnostiam.

„Führer“ bol konfrontovaný s otázkou, čo so Slovenskom. Ucelenejšiu predstavu o jeho budúcom osude nemal. Zahraničný úrad mu síce podsúval maďarské riešenie, ale A. Hitler si nechával, aspoň zatiaľ, otvorené všetky alternatívy. Opätovná návšteva maďarského ministerského predsedu a ministra zahraničia ho utvrdila v presvedčení, že sa nemôže na nich spoliehať⁷³ a že Maďarsko „*při dělení přijde zkrátka*“.⁷⁴ Podľa J. Goebbelsa dospel A. Hitler k rozhodnutiu poskytnúť Slovensku „*rozsiahlu autonómiu*“, teda Woermannove návrhy do úvahy príliš nebral. Týkalo sa to aj Bratislavy. Za jej pripojenie k Nemecku totiž v Berlíne loboval F. Karmasin. Avšak H. Göring mu naznačil, že „*rozkúskovanie Slovenska*“ nie je v nemeckom záujme.⁷⁵ Strategické úvahy mali v danom momente prednosť. Ale v otázke Bratislavy A. Hitler ešte nepovedal posledné slovo.

Svoje predstavy o budúcom vývoji prezentovala pred Mníchovom aj Sudetonemecká strana. Zachovali sa dva plány pochádzajúce z dielne jej „stratégov“. Oba sú nedatované. Prvý vznikol podľa dikcie textu pravdepodobne v dôsledku májovej krízy, druhý zas ako reakcia na septembrovú krízu. Je zaujímavé, že vedenie SdP už koncom mája 1938 *a priori* odmietalo prinavrátene Slovenska Maďarsku. Pripúšťalo len pohraničné úpravy v prospech Maďarska, vychádzajúce z rešpektovania etnografického princípu. Bratislava mala s výnimkou Petržalky, ktorá mala pripadnúť Nemecku, zostať Slovensku. SdP pritom vychádzala z predpokladu, že Slovensko získa samostatnosť, pravda pod nemeckým patronátom. Spolu s Podkarpatskou Rusou mali plniť úlohu „*bariéry oddelujúcej Poľsko a Maďarsko*“ a tvoriť akúsi odrazovú dosku, „*most Nemeckej ríše na východ*“.⁷⁶ Plán sa členil na viacero fáz a kalkuloval s nemecko-československým ozbrojeným konfliktom. Pritom počítal aj s vytvorením nemeckej nárazníkovej zóny medzi územím Čiech a Slovenska. Ako vidno, úvahy vedenia SdP nadobudli už v tomto

69 HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 44. Všimol si to aj štátny tajomník E. von Weizsäcker: „*Imrédy a Kánya sú pri pomyslení na nastávajúci konflikt veľmi znepokojení.*“ HILL, L. (ed). *Die Weizsäcker-Papiere*, s. 137. Záznam z 22. 8. 1938.

70 Akten zur deutschen auswärtigen Politik (ďalej ADAP), séria D, II. zväzok. Baden-Baden : Keppler-Verlag, 1951, dokument 392, s. 499

71 IRWING, David (ed.). *Joseph Goebbels – deníky 1938*. Praha : Dialog, 1992, s. 193.

72 SUŠKO, L. *Miesto autonómneho...* s. 425.

73 HOENSCH, J. K. *Der ungarische...*, s. 91.

74 IRWING, D. (ed.). *Joseph Goebbels – deníky 1938*, s. 233.

75 SNA, f. F. Karmasin 116-47-3/215. F. Karmasin nemeckému vyslanectvu v Bratislave 13. 8. 1940.

76 KRÁL, V. (ed.). *Die Deutschen...*, dokument 148, s. 221 – 222.

období konkrétnejšie črty ako úvahy či koncepcie Nemeckej ríše samotnej. Prekvapivé je najmä analyticko-koncepcné myslenie v širších strategických súvislostiach, pretože vedúcim predstaviteľom SdP chýbali súhrnné informácie o zámeroch nemeckej zahraničnej politiky. A. Hitler nemal ani dôvody, aby ich s nimi podrobnejšie oboznamoval. Viaceré body tohto strategického náčrtu SdP Tretia ríša neskôr realizovala.

Septembrová kríza napokon do vojnovnej konfrontácie nevyústila. A. Hitler pod tlakom okolností svoje plány zmenil. Dosažené riešenie ho síce plne neuspokojovalo, ale Mnichovská dohoda vyradila ČSR zo stredoeurópskeho priestoru ako politický faktor. Jej ďalšie bytie záviselo od tohto momentu na blahovôli nemeckého diktátora. HSLŠ sa snažila prezentovať Mnichov síce ako „českú záležitosť“, ale dodatok Mnichovskej dohody o úprave otázky maďarskej menšiny sa bytostne dotýkal aj územia Slovenska.⁷⁷ Táto mylná konštrukcia ľudovej strany sa v priebehu nasledujúcich týždňov ukázala ako číra ilúzia. Zlahčovanie hroziaceho nebezpečenstva sa fatálne vypomstilo.

Slovensko v nemeckých plánoch po Mníchove

Mnichov priniesol kvalitatívne novú situáciu. V strednej a juhovýchodnej Európe vyvolal reťazovú reakciu, výrazne zdynamizoval už aj tak dosť rýchly sled udalostí a procesov. Nacistická administratíva nestačila mnohé podnety ani registrovať, resp. nebola na tieto okolnosti dostatočne pripravená. Najmä Zahraničný úrad potreboval dlhší čas na lepšiu orientáciu v neprehľadnej spleti „*valiacich sa procesov mocenského prispôsobovania sa, vzostupu pravicových a fašistických hnutí*“.⁷⁸ Zdalo sa, že mu chýba ucelenejšia koncepcia a že na udalosti len reaguje. Výnimku v tomto smere nepredstavovali ani slovenské záležitosti.

Nemecko síce nemalo proti autonomistickým snahám HSLŠ praktické výhrady, ale zároveň aj naďalej kalkulovalo s podporou Maďarska. Ibaže A. Hitler mu bol ochotný dať len to, čo mu patrí a návrat celého Slovenska do „uhorskej vlasti“ považoval za vylúčený. Odmietal vydať Maďarom Bratislavu a otázne boli spočiatku aj Košice. Viacerí nemeckí „znalci“ vyslaní na Slovensko hodnotili maďarské územné požiadavky ako prehnané. Avšak Maďari mali silný tromf - za nimi stálo Taliansko, ktoré ich teritoriálne nároky všemožne podporovalo. „Führer“ pre zdanlivo bezvýznamné Slovensko nemienil riskovať roztržku so svojím partnerom. Upevnenie spojeneckého zväzku s „ducem“ bolo pre neho dôležitejšie, takže napokon vo viacerých sporných záležitostiach, ako napr. v otázke Košíc, ustúpil.⁷⁹ Celý október 1938 teda charakterizovala horúčkovitá aktivita maďarskej a slovenskej strany o získanie priazne Nemecka ako budúceho najplyvnejšieho arbitra. Objektívne vzaté, predstavitelia HSLŠ veľké šance uspieť nemali. Na poli zahraničnej politiky predstavovali úplných outsiderov. Podcenili možnosti maďarského lobingu a príliš sa spoliehali na svoje „kontakty“ k nacistickým pohlavárom. Viedenský rozsudok priniesol tvrdé vytriezvenie z falošne živých nádejí a očakávaní.

77 BYSTRICKÝ, Valerián. *Slovensko a Mnichov. In Mnichovská dohoda. Cesta k destrukcii demokracie v Európe.* Praha : Karolinum, 2004, s. 186.

78 SUŠKO, L. *Miesto autonómneho...*, s. 426.

79 Podrobnejšie pozri HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus ...*, s. 107 - 197. LUKÉŠ, F. Podivný mír. DEÁK, Ladislav. *Hra o Slovensko. Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933 - 1939.* Bratislava: Veda 1991.

Po vyhlásení autonómie Slovensko doslova zaplavila vlna nemeckých agentov, poradcov, korešpondentov a novinárov. Prím hrali predovšetkým obe zložky SD, VoMi a viedenské miestodržiteľstvo. Zahraničný úrad stál skôr v úzadí, ale jeho pozícia „riadiaceho centra“ dostávala už od začiatku poriadne trhliny. Vzniknutú situáciu, slovenskú autonómiu v rámci ČSR, fakticky iba potvrdil, pričom do budúcnosti počítal ešte aj s alternatívou samostatného Slovenska pod záštitou Tretej ríše.⁸⁰ Ribbentropove ministerstvo sa však vo svojej stratégii dopustilo veľkej chyby – pasívne vyčkávalo, ako sa udalosti vyvinú.⁸¹ Ríšsky minister zahraničia totiž v priebehu novembra a decembra 1938 koketoval s uzatvorením „priateľskej zmluvy“ so zvyškovým Česko-Slovenskom. Hitlerove definitívne rozhodnutie o likvidácii ČSR zo 17. decembra 1938 túto myšlienku pochovalo. Zahraničný úrad tak ponúkol priestor svojej konkurencii a tento hendikep sa mu už nepodarilo odstrániť. Jeho zastupiteľstvá jednoducho nedisponovali takými možnosťami ako uvedené organizácie. Bratislavský konzul sa napr. o istých veciach dozvedal až dodatočne, čo mu Berlín často vyčítal. Iste, E. von Druffel niesol na tomto stave vinu, ale hlavnou príčinou bol najmä nepružný mechanizmus Zahraničného úradu.

Úlohy prostredníka medzi nacistickými pohlavármi a predstaviteľmi autonómneho Slovenska sa tak v tomto vákuu chopil „volksgruppenführer“ F. Karmasin. Pravda, po boku vodcu DP sa v „prehľbovaní“ kontaktov výdatne angažovalo Seyss-Inquartove miestodržiteľstvo, a tiež SD-Ausland. Bez ich finančného zabezpečenia by sa Ďurčanského cesty do Nemecka neuskutočnili. F. Karmasin si svoj „monopol“ sprostredkovateľa úzkostlivo strážil,⁸² ale viedenská SD na jeho hru nepristúpila a už od začiatku mu príliš nedôverovala. *SD-Donau* volil iné metódy ako SD-Ausland, resp. miestodržiteľstvo. Jeho prioritou bol priamy prienik do slovenských štruktúr. Viedenská SD ako prvá pochopila, že HSLS nepredstavuje homogénny celok a že v rámci nej je potrebné diferencovať dve skupiny – umiernenú na čele s Jozefom Tisom a radikálnu na čele s K. Sidorom.⁸³ Svoju pozornosť zamerala práve na tento prúd, pokúšala sa do nej preniknúť a získať tak priamy vplyv na kreovanie vnútropolitického vývoja. Jej aktivity nachádzali v slovenských vládnych kruhoch spätnú väzbu. Slovenská vláda ju okrem iného požiadala o vyslanie „odborníkov“ na viaceré oblasti spoločenského života, medzi nimi aj na „židovskú otázku“.⁸⁴ Slovenské miesta k tomuto kroku viedli nielen programové, ale aj pragmatické dôvody. V snahe získať čo najväčšiu podporu Nemecka proti maďarským požiadavkám boli ochotné prispôbiť sa nemeckým „vzorom“ vo vnútro politickej oblasti. Udržaniu územnej integrity vlastnej krajiny mali byť podriadené všetky ostatné záujmy.

Ani sudetonemeckí „plánovači“ nezostávali stranou a rozvíjali svoje úvahy ďalej. Otázka, „čo bude so zvyškovým štátom“ sa týkala, síce okrajovo, aj Slovenska. Poslanec SdP Hans Neuwirth vyjadroval podporu slovenským ašpiráciám a zdôrazňoval predovšetkým posun etnografickej hranice smerom na západ, s čím spájal oslabenie českej pozície v spoločnom štáte. Ďalšie opatrenia hospodárskeho či kultúrneho charakteru mali prispieť k pevnejšiemu pripútaniu Slovenska k Nemecku a vedenie SdP vo svojich kalkuláciách prisudzovalo dôležitú úlohu „účelného nástroja“ práve svojim súkmeňovcom ve-

80 SUŠKO, L.: *Miesto autonómneho...*, s. 426. Pozri tiež dokument 32.

81 Pozri dokumenty 40 a 41.

82 Pozri dokument 105.

83 Pozri dokument 11.

84 Pozri dokument 67.

dených F. Karmasinom.⁸⁵ Oveľa širšie a hlbšie, teda pokiaľ ide o zaradenie česko-slovenskej problematiky do celkového rámca nemeckej politiky v juhovýchodnej Európe, zašiel vo svojich reflexiách Ernst Kundt, ktorý pragmaticky považoval vzťah Tretej ríše k českému národu za model pre ostatné „malé národy východu a juhovýchodu.“ Vzhľadom na závery Mníchovskej dohody uprednostňoval totálne politické ovládnutie česko-moravského priestoru, čím by „*nemecký meč pretínajúci Prahu, Bratislavu a Užhorod rozdelil Poľsko a Maďarsko a svojou špičkou by siahal až na Ukrajinu a smeroval by k rumskej rope*“.⁸⁶ Na rozdiel od Neuwirthovho plánu Kundtove návrhy, s výnimkou poskytnutia zvláštneho statusu Čechom, nemecké úrady zaujali.⁸⁷ Najmä idea „*získať ... Slovákov pre dobrovoľný vazalský pomer*“ a z nej plynúce výhody našli neskôr v prípade Slovenska odozvu v podobe koncepcie tzv. vizitky. Využívanie „slováckej karty“, tak ako ju prezentoval H. Neuwirth, by síce znamenalo posilnenie Slovenska na úkor českých krajín, no Nemecko o „Veľké Slovensko“ nejavilo záujem a tento problém nastoľovalo a využívalo len *ad hoc*.

Medzi jednotlivými nemeckými orgánmi a úradovňami teda nepanoval jednotný názor na slovenský vývoj. Nezhody pretrvávali aj vo formách a metódach nemeckého postupu. Kým Zahraničný úrad zdôrazňoval opatrnosť a istú rezervovanosť, viedenské miestodržiteľstvo a SD, najmä jej viedenská ústredňa, všemožne podporovali slovenskú „secesiu“. Zároveň to ale neznamenalo podporu *en bloc*. *SD-Donau* vsádzala na F. Ďurčanského a zvlášť na K. Sidora. Posledne menovaný bol pre ňu zaujímavý najmä ako veliteľ Hlinkovej gardy (HG), polovojskej organizácie ľudovej strany. Na druhej strane však vedela o jeho poľskej orientácii. Ako vhodné a ľahko ovplyvniteľné „médiu“ si preto vybrala Sidorovho najbližšieho spolupracovníka Karola Murgaša. Marcové udalosti napokon ukázali, že sa vo svojej voľbe hrubo zmýlila. Na Tukovu skupinu nazerala zas s istou dávkou nedôvery a upodozrievala ju z „maďarofilstva“, čo v Tukovom prípade neprekvapuje, ale v Machovom určite áno. K Tisovej skupine mala odpor vyplývajúci z ideologickej zaujatosti. Na Sidorovu osobu sa fixovalo aj viedenské miestodržiteľstvo, napriek tomu, že A. Seyss-Inquart mal kontakty aj k V. Tukovi. Bratislavský konzulát a Kepplerov spolupracovník E. Veessenmayer naopak preferovali J. Tisa, hoci vedeli o jeho vypočítavom postoji voči Nemecku a vôbec k nacionálnemu socializmu ako svetonázoru. Za J. Tisa hovorili politické skúsenosti a rozvaha, ale Nemci sa k nemu stavali rezervovane. K. Sidor na druhej strane bol z pohľadu Nemcov prototypom radikálneho „revolučného“ politika, no Nemcov odrádzala predovšetkým nevyrovnanosť jeho osobnosti a známe polonofilstvo.

Relatívne nedotknutou zostávala otázka formovania režimu a politického systému na Slovensku. Úsilie HSLS o budovanie autoritatívneho režimu založeného na systéme vládnucej štátostrany nachádzalo vo všeobecnosti v nemeckých kruhoch pozitívny ohlas. Otázniky na druhej strane vyvolával katolícky konzervativizmus ľudovej strany, predstavujúci zmes pápežských encyklik, spannovského univerzalizmu, teórie stavovského štátu a cirkevnej vierouky. Napriek istým negatívam sa nemecké úradovne týmto problémom hlbšie nezaoberali. Vtedajší stav vnímali ako provizórium a analýzu formovania politického systému a režimu nepovažovali za rozhodujúcu. Najpodrobnejšie sa tejto problematike ve-

85 KRÁL, V. (ed.). *Die Deutschen...*, dokument 256, s. 349 – 353.

86 KRÁL, V. (ed.). *Die Deutschen...*, dokument 261, s. 357. Podrobnú analýzu Kundtových úvah pozri KAISER, J. *Die Politik...*, s. 20 – 23.

87 KAISER, J. *Die Politik...*, s. 23.

noval K. O. Rabl, pričom navrhoval dôslednú rekonštrukciu režimu, resp. systému a jeho modifikovanú adaptáciu na nemeckú mocenskú štruktúru.

Slovensko-nemecké vzťahy sa v sledovanom období nekreovali bez problémov, ale narážali na viaceré úskalia. Zaťažovali ich okrem iného aj nemecké teritoriálne nároky vyplývajúce z Mníchovskej dohody. Išlo o bratislavské predmostie, Petržalku, ktorá bola začlenená do V. zóny, a „mýtický“ Devín. Práve pri tejto príležitosti sa ukázala politická krátkozrakosť HSLS, keď vyhlasovala, že Mníchovská dohoda sa Slovenska netýka. Slovenská strana sa so stratou oboch strategických lokalít vyrovnávala len veľmi ťažko. Najmä postup okolo Devína vnímala veľmi citlivo a ani napriek viacerým urgenciám sa ho nepodarilo zachrániť.⁸⁸ Nemecké záujmy nebrali ohľad na akési historické sentimenty „nehistorického“ národa. „Tretia ríša“ nemala pritom úplne jasnú predstavu ani o Bratislave. Na jej pripojenie k Nemecku naliehalo predovšetkým vedenie Karmasinovej DP. Maďarské riešenie neprichádzalo do úvahy. Nemecké oficiálne miesta spočiatku zvažovali možnosť plebiscitu, lenže neisté prognózy ohľadom výsledku ich od tohto kroku odradili. Po zvážení všetkých alternatív a faktorov sa napokon priklonili k udržaniu *status quo*.

Vážnu skúšku slovensko-nemeckých vzťahov predstavoval pomer slovenskej autonómnej vlády k tunajšej nemeckej národnostnej menšine, či skôr jej ochota vyjsť v ústrety požiadavkám Karmasinovej skupiny, ktorá sa považovala za jedinú legitímnu predstaviteľku karpatských Nemcov. Ďalekosiahle prísluby zo začiatku októbra slovenskej vláde v niektorých prípadoch komplikovali život. Kým v októbri slovenskí lídri prejavovali vôľu pristúpiť na Karmasinove požiadavky, čo pravda podmieňovali skôr zisťné dôvody, či ako gesto voči Nemecku, sklamanie zo záverov Viedenskej arbitráže sa neskôr premietlo predovšetkým do ich lavírovania a zdržiavacej taktiky práve v tejto oblasti. Hoci J. Tiso koncom novembra deklaroval vytvorenie modu vivendi, kabinet sa v plnení svojich sľubov nikam neponáhal. Na listine Karmasinových úspechov mohlo figurovať „len“ zriadenie *Štátneho sekretariátu pre záležitosti nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku*, povolenie Deutsche Partei, používanie nacistickej symboliky, sloboda vyznávania „nemeckého svetonázoru“ a istý stupeň samosprávy v školstve a v kultúre. Predmetom sporov zostávali najmä kompetencie štátneho sekretariátu, keďže jeho postavenie nemalo právny podklad. Okrem toho všetky tieto opatrenia, až na posledné, prijala vláda ešte v prvej polovici októbra. Vodca DP postupoval podľa Rablových odporúčaní. Jeho návrh zákona o právnom postavení nemeckej národnostnej skupiny v pôvodnom znení bol pre slovenskú stranu jednoducho neakceptovateľný, pretože predpokladal vytvorenie akejsi autonómnej jednotky, „štátu v štáte“.⁸⁹ Pre slovenských predstaviteľov by schválenie takejto právnej normy znamenalo nebezpečný precedens vo vzťahu k ďalším menšinám, najmä maďarskej. Vzťahy medzi vládou a vedením DP charakterizovali napätie a vzájomná neúprimnosť. Ich zhoršovanie ovplyvnili viaceré faktory, ako spôsob vypísania snemových volieb, prepúšťanie nemeckých robotníkov a úradníkov, ale najmä neočakávané sčítanie ľudu

88 Podrobnejšie pozri HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus...*, s. 211 – 215. SCHRIFFL, D. *Die Rolle...*, s. 191 – 193. JANAS, Karol. Okupácia Petržalky. In. *Historická revue* 10/2003, s. 35. JANAS, Karol. K problematike hraničných sporov s Nemeckou ríšou v rokoch 1938 – 1943 v Bratislave a okolí. In *Zborník mestského múzea, XVI*, Bratislava 2004, s. 121 – 128. Pozri tiež dokumenty 45, 87, 93, 111, 117 – 119, 124, 132 a 146.

89 Podrobnejšie pozri HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 106 – 116. KOVÁČ, D. *Nemecko a nemecká...*, s. 130 – 144. Pozri tiež dokumenty 37, 48, 96, 103, 129, 133, 139 a 154.

na sklonku roka 1938. Je zaujímavé, že ani v tejto otázke formulovania a presadzovania požiadaviek DP sa nemecké orgány úplne nezhodovali.

V nemeckých plánoch so Slovenskom po Mníchove zohrávalo nezanedbateľnú úlohu aj ekonomické hladisko. Na túto skutočnosť upozorňovala už viedenská SD, pričom slovenskú otázku definovala najmä ako hospodársky problém.⁹⁰ Zabezpečenie životaschopnosti slovenského hospodárstva v prípade samostatnosti nemalo byť na základe analýz nemeckých expertov, odhliadnuc od istých peripetií, neprekonateľnou prekážkou.⁹¹ Práve z tohto dôvodu sa na Slovensko sústredil aj Hermann Göring, okrem iného tiež zmocnenec pre štvorročný plán. Nie náhodou viedla prvá cesta ľudáckych politikov k nemu. Zaujímala ho najmä hospodárska využiteľnosť krajiny, hoci sa o tejto okolnosti v rozhovore s F. Ďurčanským priamo nezmienil.⁹² Krátko po návšteve slovenskej delegácie to vyslovil úplne jasne – „*Slováci sa totálne prispôbia ríši*“.⁹³ Keďže Nemecko trpelo akútnym nedostatkom surovín, poľnému maršalovi išlo predovšetkým o prieskum nerastného bohatstva, najmä zásob ropy a železnej rudy. Touto delikátnou úlohou poveril Hitlerovho hospodárskeho poradcu W. Kepplera. H. Göring sa s F. Ďurčanským stretol aj v novembri. Aj keď nie je úplne jasné, čo bolo predmetom ich rozhovoru, prítomnosť Kepplerovho spolupracovníka E. Veesenmayera však prezrádza, že išlo v prvom rade o hospodárske záležitosti.⁹⁴ Ten istý mesiac navštívila Berlín aj delegácia slovenských odborníkov,⁹⁵ a tiež Vojtech Tuka, ktorý rokoval priamo s W. Kepplerom.⁹⁶ Výsledkom týchto debát mala byť dohoda so slovenskou vládou o prieskume a ťažbe nerastných surovín,⁹⁷ ale slovenský kabinet neprejavil ochotu akceptovať ju v tomto znení. Dôkazom toho je ďalšia dohoda o prieskume ložísk a ťažbe nafty zo začiatku marca 1939, ktorú s W. Kepplerom v Berlíne uzavreli členovia slovenskej hospodárskej delegácie.⁹⁸

Nemci okrem toho hľadali aj iné spôsoby či väzby, akými by mohli Slovensko tesnejšie pripútať k svojej ekonomike. Už koncom októbra 1938 sa objavujú konkrétne návrhy na zriadenie nemeckého bankového inštitútu na Slovensku. Nemeckí experti uvažovali o kúpe jednej z filiálok českých bánk, resp. banky s vysokým podielom „židovského“ kapitálu. Táto banka nemala plniť iba komerčné úlohy, ale mala takisto poskytovať prostriedky na krytie verejných výdavkov. Najhorúcejším kandidátom bola *Bratislavská všeobecná banka*. Na takomto riešení malo enormný záujem aj vedenie DP. Možnosti tohto projektu sondať dve veľké nemecké banky – *Dresdner Bank* a *Wiener Länderbank*.⁹⁹ Jeho realizáciu brzdili viaceré, najmä administratívne prekážky. K naplneniu predsavzatí dochádzalo len pozvoľna. Zmenil sa tiež cieľový objekt – záujemca, *Dresdner Bank*, sa napokon sústredil na ovládnutie *Obchodnej a úverovej banky* (Kredit- und Handelsbank). Tento krok sa realizoval už za kvalitatívne iných podmienok.

90 Pozri dokument 11.

91 Pozri dokument 23.

92 Pozri dokument 53.

93 KAISER, J. *Die Politik...*, s. 13.

94 Pozri dokument 111.

95 KAISER, J. *Die Politik...*, s. 18. Pozri tiež dokument 133.

96 Pozri dokument 132.

97 Pozri dokument 143.

98 LIPTÁK, Lubomír. *Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV 1960, s. 54.

99 Pozri dokumenty 85 a 151.

Prenikaniu a posilňovaniu nemeckého ekonomického vplyvu venoval priestor vo svojich správach a hodnoteniach aj K. O. Rabl. Okrem toho, že spolu s ríšskymi expertmi presadzoval okamžité vyslanie poradcu pre oblasť hospodárstva,¹⁰⁰ razil tézu čo najrýchlejšieho a úplného začlenenia Slovenska do nemeckého štvorročného plánu,¹⁰¹ čo si podľa neho vyžadovalo rozhodné konanie. Výsledným rezul-tátom malo byť získanie všetkých dôležitých pozícií priamo alebo prostredníctvom dôverníkov,¹⁰² teda miestnych Nemcov. Karmasinov právny poradca patril medzi tých, ktorí sa celou váhou zasadzovali za myšlienku zriadenia nemeckej banky. Na základe jeho návrhov malo tomuto inštitútu pripadnúť výsadné postavenie pri „*plánovitej realizácii...priemyselnej investičnej činnosti*“¹⁰³ Nemeckej ríše na Slovensku. Chaotické hospodárske pomery malo nahradiť štátne dlhodobé plánovanie. Svoje východiská rozvinul do konkrétnejšej a podrobnejšej podoby v ďalších správach, resp. analýzach.

Z hľadiska spôsobu nemeckého hospodárskeho prenikania na Slovensko si zasluhuje pozornosť najmä „kauza“ piešťanských kúpeľov,¹⁰⁴ ktorá úzko súvisí aj s ďalším aspektom, a to s „riešením židovskej otázky“. Ani tento problém neunikol Rablovmu záujmu. Práve on prostredníctvom Ernsta Bäumlera upozornil nemecké miesta na piešťanské kúpele, keďže arizáciu považoval za jeden z rozhodujúcich prostriedkov v procese začleňovania slovenskej ekonomiky do nemeckého hospodárskeho priestoru. Arizáciu malo podporiť a urýchliť prijatie norimberských zákonov. Ich uvedenie do praxe sa Rablovi v porovnaní s Nemeckom zdalo ľahšie, pretože podľa neho „*tu pokrstených Židov takmer niet a tým tak odpadá celý proces [vystavovania] potvrdení o árijskom pôvode*“.¹⁰⁵ Oslabenie židovského vplyvu v hospodárskej sfére dominovalo tiež v predstavách vedenia DP, pričom slabosť slovenského kapitálu mali využiť nemecké koncerty a banky na získanie rozhodujúcich pozícií v slovenskej ekonomike.¹⁰⁶ Pravda, z tohto stavu mali profitovať na úkor slovenských aj „domáce“ nemecké podnikateľské subjekty. Najmä vidina ľahkého obohatenia sa na židovskom majetku bola jedným z dôvodov, prečo sa vedenie DP prikláňalo k radikálnemu spôsobu „riešenia židovskej otázky“. Pokiaľ ide o praktickú stránku, najviac sa angažovala viedenská SD. Nielenže vyhovelá žiadosti slovenskej vlády o vyslanie „odborníka“ na židovskú otázku, ale aktívne sa podieľala na „odsune“ Židov na územie „nikoho“ v dňoch 4. a 5. novembra 1938.¹⁰⁷ Na rozdiel od iných problémových okruhov sa nemecké úradovne v tejto oblasti viac-menej zhodovali. Všetky zainteresované strany síce podporovali „riešenie židovskej otázky“ podľa vtedajšieho nemeckého modelu, ale nie všetky si uvedomovali prekážky, ktoré sa vynárali pri jeho realizácii v slovenských podmienkach.

Postavenie Slovenska sa v nemeckých plánoch počas roka 1938 menilo len v závislosti od zahraničnopolitickej situácie v západnej a strednej Európe. Až do eskalácie československo-nemeckého

100 Pozri dokument 85.

101 KAISER, J. *Die Politik...*, s. 13. Pozri tiež dokument 95.

102 Pozri dokument 90.

103 Pozri dokument 95.

104 Pozri dokumenty 90, 106, 120, 125, 140 a 144.

105 Pozri dokument 102.

106 Pozri dokument 130.

107 NIŽŇANSKÝ Eduard. Intencionalisti, funkcionalisti, začiatky holokaustu a Adolf Eichmann. In *Studia historica Nitriensia VIII*, Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2000, s. 107 – 136.

napätia v septembri 1938 sa Nemecko slovenským problémom príliš nezaoberalo, nachádzal sa skôr na okraji jeho záujmu. Spočiatku sa v jeho kalkuláciách objavovalo ako jediné východisko maďarské riešenie. Avšak vyčkávací postoj Maďarov počas sudetskej krízy ich o túto výhodnú východiskovú pozíciu pripravil. A. Hitler sa rozhodol pre inú alternatívu a bol ochotný pristúpiť len k takému variantu, ktorý by zohľadňoval národnostné hľadisko. Súčasne stál pred dilemou, ako sa za danej situácie vysporiada s otázkou Slovenska. Zdá sa, že vývoj po Mnichovskej dohode a následné vyhlásenie autonómie Slovenskej krajiny zapadli do koncepčného vákuu nemeckej stredoeurópskej politiky a asymetrický model štátoprávneho usporiadania ČSR si úradné nemecké miesta osvojili ako najlepšiu z ponúkajúcich sa možností. Lenže nemecké úrady, resp. orgány nemali úplne jasno v stratégii ďalšieho postupu. Kým Zahraničný úrad si nechával otvorené „dvere“, SD, VoMi a viedenské miestodržiteľstvo uprednostňovali prácu v teréne. Hoci všetky uvedené úrady vnímali daný stav ako provizórium, SD a viedenský „páni“ podporovali slovenský separatizmus, v ktorom videli vhodný nástroj na rozbitie dožívajúcej republiky zvnútra. Napokon ani A. Hitler samotný neprejavoval k jednotlivým zložkám nacistického aparátu rovnaký stupeň dôvery, aspoň čo sa týka definitívnej likvidácie zvyškového česko-slovenského štátu. Jednoznačne však preferoval SD a svojho hospodárskeho experta W. Kepplera. Preto o svojom pláne rozbitia Č-SR a jeho časovom horizonte informoval výlučne iba Heydrichove najbližšie okolie a štátneho tajomníka pre zvláštne využitie W. Kepplera. Stalo sa tak v polovici januára 1939. SD a Kepplerovmu štábu tak mala pripadnúť úloha katalyzátora v tomto procese, ktorý sa zavŕšil 14. marca 1939 vyhlásením slovenského štátu, útokom Maďarska na Karpatskú Ukrajinu, 15. marca 1939 okupáciou západnej časti pomníchovskej republiky a 16. marca 1939 zriadením Protektorátu Čechy a Morava.

Hlinkova slovenská ľudová strana a jej predstavitelia v roku 1938

Prvé pokusy o založenie Slovenskej ľudovej strany (SLS), ktorej predstavitelia mali v sledovanom období na slovenskej politickej scéne dominantnú úlohu, sa udiali už pred prvou svetovou vojnou – v rokoch 1905 a 1913. Zlom však nastal až po vzniku Československej republiky v roku 1918, keď sa vytvorili vhodné podmienky na vznik a fungovanie politických strán. Za pozornosť stojí, že SLS bola vôbec prvým politickým subjektom na Slovensku, ktorý verejne proklamoval začiatok svojej činnosti.

Už pri svojom znovuobnovení v decembri 1918 si SLS stanovila dva základné ciele, ktoré sa s jej politikou spájali aj v nasledujúcich rokoch – „1. chrániť za všetch okolností nedotknulosť náboženstvá ľudu slovenského“ a „2. vybudovať program agrárny a dĕlnický, na základe jehož by spojili se príslušníci týchto stran k boji za nedotknulosť vlastníctví a jmenovitě proti šíření bolševismu“.¹⁰⁸ Počas prvej Československej republiky SLS presadzovala uzákonenie autonómie na základe Pittsburskej dohody a postupne pripravila do Národného zhromaždenia tri návrhy na uzákonenie autonómie Slovenska

108 Archív kancelárie prezidenta Slovenskej republiky Bratislava (AKPSR), f. Xerokópie z Archívu Kancelárie prezidenta Českej republiky (AKP), š. 8, dokument (dok.) číslo (č.) D. 832 zo 7. 5. 1919. Agitace Hlinkova na Slovensku. Predsedovi Slovenskej národnej rady Matúšovi Dulovi pri tejto príležitosti A. Hlinka písal: „Vidíme, že socialisti a iné rozvrtné elementy sa silne organizujú, a chcú masy zachytiť, nesmieme ani my spať ... Ja by som nevedel pokojne umrieť, keby socialisti, alebo bolševici zachytili naše masy. Ja by som nebol hoden zastupovať toto miesto, ktoré zastupujem, keby som českému radikalizmu nepovedal „Quo usque“.“ HOLÁK, Martin. Listy Andreja Hlinku z rokov 1918 až 1921. In *Historický časopis*, 3/2004, dokument 1, s. 546. Hlinkov list Dulovi, Ružomberok 7. 12. 1918.

(1921, 1930 a 1938), ani o jednom sa však v parlamente nerokovalo. Zdrojom autonomizmu bola pokračujúca emancipácia slovenského národa podnecovaná neuspokojenými ambíciami katolíckej cirkvi a v neposlednom rade aj rozčarovaním širokých vrstiev obyvateľstva s politickou a najmä hospodárskou situáciou.¹⁰⁹

Aj keď Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu (HSLŠ) zväčša spájame s bojom za autonómiu Slovenska, v konečnom dôsledku išlo o typickú konzervatívnu stranu, ktorá sa (najmä v 20. rokoch minulého storočia) zamerala na obranu tradičných kresťanských hodnôt v spojení s episkopátom a katolíckou hierarchiou. Keď v HSLŠ postupom času prichádzalo ku generáčnej výmene a nastalo aj mierne obmedzenie kňazského elementu v straníckych štruktúrach, zaznamenávame nielen tolko prezentovaný nástup radikalizácie, ale najmä modernizácie ľudáckych štruktúr. Pri komplexnom pohľade na vývoj v ľudovej strane je zaujímavé, že táto pôvodne vznikla ako širokospektrálne hnutie, ktoré sa až o niečo neskôr pretransformovalo na štandardnú politickú stranu.

Počas trvania prvej ČSR zotrvávala HSLŠ až na krátke obdobie v rokoch 1927 až 1929¹¹⁰ výhradne v opozícii, čo jej prinášalo viaceré – najmä finančné – problémy. Napriek tomu si dokázala vybudovať vo verejnosti značnú popularitu, ktorá jej s výnimkou prvých volieb pravidelne prinášala na Slovensku parlamentné víťazstvo. Na pôde parlamentu sa HSLŠ v priebehu dvoch desaťročí pokúšala o kooperáciu s viacerými politickými zoskupeniami – Československou stranou ľudovou, Slovenskou národnou stranou a s niekoľkými menšinovými stranami, v každom prípade sa jej predstavitelia snažili zachovávať svoje predstavy a politickú líniu.

V druhej polovici 30. rokov 20. storočia situáciu v ľudovej strane komplikoval najmä stále sa zhoršujúci zdravotný stav jej predsedu Andreja Hlinku. Hlinka trpel veľkými bolesťami a verejného života za zúčastňoval čoraz menej. Posledným Hlinkovým vystúpením bola jeho účasť na oslavách Pittsburskej dohody 5. júna 1938 v Bratislave. V nasledujúcich dňoch sa jeho stav natolko zhoršil, že bol prevezený do Kochovho sanatória v Bratislave, kde sa prítomní lekári „zhrozili nad jeho beznádejným stavom“.¹¹¹ Po čiastočnom zlepšení zdravotného stavu bol A. Hlinka prevezený naspäť do Ružomberka, kde 8. augusta podpísal tretí oficiálny návrh HSLŠ na autonómiu Slovenska. 14. augusta ešte A. Hlinka nadiktoval svoj posledný odkaz slovenskej mládeži,¹¹² no o dva dni neskôr umiera.¹¹³

17. augusta 1938 sa informácia o Hlinkovej smrti rýchlo rozšírila a situácia v HSLŠ nadobúda nové rozmery. A. Hlinka totiž nezanechal nijaké pevné smernice pre politickú stratégiu do budúcnosti, a navyše bolo treba v tomto čase riešiť oveľa vážnejšie úlohy než za jeho života. Pritom však v HSLŠ nebolo osobnosti, ktorá by bola mohla vynášať rozhodnutia tak autoritatívne, ako to robil práve A. Hlinka. V straníckom vedení sa po jeho smrti vynárali rozdielne názory, postupne dochádza k vnútrostraníckej

109 RYCHLÍK, Jan. *Česi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914 – 1945*. Bratislava : AEP 1997, s. 99.

110 HOLÁK, Martin. Vstup Hlinkovej slovenskej ľudovej strany do vládnej koalície. In *Historický zborník*, 2/2004, s. 30 – 41.

111 *Slovák*, 21. 8. 1938.

112 VNUK, František. *Mať svoj štát znamená život. Politická biografía Alexandra Macha*. Bratislava : Odkaz, 1991, s. 161 – 165; Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ďalej SNK-ALU), sign. A 460. *Hlinkov list Orolskej mládeži*, Ružomberok 31. 7. 1938.

113 *Slovák*, 17. 8. 1938.

diferenciácii a jednota, ku ktorej Hlinka pred smrťou vyzýval, bola len vonkajšou formalitou. Polarizácia okolo K. Sidora a J. Tisa¹¹⁴ ako dvoch najväznejších kandidátov na Hlinkovo nástupníctvo sa navyše skomplikovala vzostupom niekoľkých mladých politikov (F. Ďurčanský, M. Černák), ako aj návratom V. Tuku na slovenskú politickú scénu. Ešte 10. apríla 1938 pritom nechal Hlinka testamentárne pred notárom spísať a previesť tlačiarenský podnik Lev a kníhtlačiareň Andrej do vlastníctva rovnakým dielom K. Sidorovi a bratom K. a A. Mederlyovcom. Keďže zosnulý predseda HSLS nezanechal žiadny politický testament, tento jeho postoj veľa naznačoval.¹¹⁵

Keď však užšie predsedníctvo HSLS dva týždne po Hlinkovej smrti (31. augusta 1938) podrobilo Hlinkovu poslednú vôľu kritike, Sidor ustúpil a navrhol pribrať k testamentárnym dedičom ďalších piatich členov strany. Zároveň podal návrh ohľadne Hlinkovho nástupníctva, v ktorom odporučil, aby sa z piety k mŕtvemu A. Hlinkovi rok neobsadzovala predsednícka funkcia v strane. Jednoročným neobsadením postu predsedu sa však problém osobného vodcovstva nevyriešil, iba odložil. Počas tohto "moratória" prebiehali zákulisné pohyby a kortešačky medzi viacerými ašpirujúcimi kandidátmi na túto funkciu, ktorá niesla so sebou nielen veľkú prestíž, ale od 6. októbra 1938 aj dôležitú politickú moc.

Dňa 15. septembra 1938 – v deň berchtesgadenskej schôdzky medzi A. Hitlerom a Nevillom Chamberlainom sa na pražskom hrade zišla delegácia HSLS (J. Tiso, K. Sidor, J. Buday a M. Sokol) s prezidentom republiky E. Benešom. Ak E. Beneš požadoval, aby ľudáci urýchlene vstúpili do vlády, tí naopak chceli dosiahnuť okamžitú garanciu autonomistických práv pre Slovensko a uznanie slovenskej národnej individuality.¹¹⁶ J. Tiso síce predniesol Benešov návrh na vstup do vlády klubu poslancov a senátorov HSLS, väčšina jeho členov však hlasovala proti.¹¹⁷

V tejto situácii odovzdal prezident J. Tisovi 23. septembra 1938¹¹⁸ svoj návrh na decentralizáciu Slovenska,¹¹⁹ o ktorom mali rokovať slovenské politické strany. Hoci Benešov koncept nevychádzal v ústrety všetkým požiadavkám ľudovej strany, nebol pre HSLS *en bloc* neprijateľný.¹²⁰ Na základe

114 K vzťahu medzi J. Tisom a K. Sidorom pozri napr. KÁZMEROVÁ, Lubica. Pohľad Karola Sidora na osobnosť Jozefa Tisu. In *Pokus o politický a osobnostný profil Jozefa Tisu*. Bratislava : Slovac Academic Press, 1992, s. 101 – 104.

115 Myšlienka Sidorovho nástupníctva mala svoju logiku. Od študentských čias bol Hlinkovým odchovancom a svojim radikálnym vystupovaním si získal širokú popularitu vo verejnosti.

116 SNA, f. Zb. Národný súd – I. Daxner (ďalej NS-ID), š. 1. Tisova výpoveď pred NS z 8. 3. 1947; HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 57. Porovnaj BENEŠ, Edvard. *Úvahy o slovanství*. Praha : ČIN, 1947, s. 317.

117 Podľa Z. Zudovej: „Smrť A. Hlinku uvoľnila veľkú nakopenú silu, odhalila rôznorodosť politických názorov v strane a otvorila cestu radikálom domáhajúcich sa rázneho vyriešenia slovenskej otázky.“ ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. Slovensko v druhej republike. In *Z druhej republiky I, II*. Praha : HÚ AČR – Památník odboje, 1993, s. 263. Porovnaj SNA, f. Zb. NS-ID, š. 1. Tisova výpoveď pred NS z 8. 3. 1947.

118 Dva dni predtým písal J. Tiso (spolu s M. Sokolom) E. Benešovi: „Ešte pred audienciou u Vás držíme si za povinnosť Vám, Pán Prezident, touto cestou zdeliť, že vyriešenie slovenského problému na základe nášho návrhu v parlamente podaného, nestrpí už odkladu.“ Archív Ústavu T. G. Masaryka (ďalej AÚTGM), Benešov archív (ďalej BA), Slovensko, š. 3. *List J. Tisa a M. Sokola E. Benešovi z 20. 9. 1938*.

119 KLAUZEROVÁ, Barbara. Od autonómie k štátnej samostatnosti. In *Na ceste k štátnej samostatnosti*. Martin: Matica slovenská, 2002, s. 172. Uvedený dokument sa nachádza v AÚTGM Praha, BA, Slovensko, š. 3 a publikoval ho BYSTRICKÝ, Valerián. Dokumenty o postoji Eduarda Beneša k česko-slovenským vzťahom koncom tridsiatych a začiatkom štyridsiatych rokov. In *Historický časopis*, 2/1995, dok. č. 2 – 5, s. 321 – 324.

120 BYSTRICKÝ, Valerián. Eduard Beneš a Slovensko (1918 – 1938). In *Historický časopis*, 2/1995, s. 258.

týchto skutočností zvolalo vedenie HSLŠ na 24. septembra do Bratislavy svoj širší výbor, ktorého základným bodom malo byť prerokovanie výsledkov porád medzi predstaviteľmi HSLŠ a Benešom. Širší výbor HSLŠ prijal Tisovu správu a súhlasil s Benešovým návrhom na decentralizáciu – pravda s podmienkou, že bude tvoriť len základ pre ďalšie rokovania.¹²¹ Ľudáci navyše otvorene vyzvali prezidenta, aby bola novovymenovaná vláda gen. Syrového „rozšírená o dvoch členov, z ktorých jedným má byť Slováč – autonomista“.¹²² Prezident HSLŠ vyhovel ešte v ten istý večer, keď podpísal ministerské dekréty Imrichovi Karvašovi a Matúšovi Černákovi.

Po diskusii o Benešovom návrhu medzi zástupcami koalíčných strán zo Slovenska 28. septembra 1938 v Prahe sa v nasledujúcich dvoch dňoch uskutočnilo vo vládnej budove v Prahe stretnutie slovenských strán a HSLŠ na ňom zastupovali J. Tiso, K. Sidor, J. Sivák, M. Sokol a K. Mederly. Podľa zápiskov K. Sidora predniesol Tiso na stretnutí štyri požiadavky ľudovej strany, ktoré táto chcela dosiahnuť dohodou s ostatnými slovenskými politickými stranami: „1. uznesenie všetkých politických strán o individualite slovenského národa, 2. zákonnou normou zabezpečiť slovenskú úradnú reč na území Slovenska, 3. primárna zákonodarná moc pre slovenský snem, 4. ministerstvo pre správu Slovenska“.¹²³ Keďže ostatné politické strany požiadavky HSLŠ odmietli a tá zase považovala Benešov návrh za nedostačujúci, rokovania nevedli k žiadnej dohode a zvrtili sa viac-menej na neplodné juristické debaty. Celú diskusiu nakoniec ukončil J. Tiso, ktorý ju označil za nekonečnú a nič neriešiacu. M. Sokol sa pripojil k J. Tisovi a K. Sidor do rozhovorov prakticky nezasahoval, keď už na úvod prítomným povedal, že sa rozumie do novín a propagandy, ale nie do verejného práva.¹²⁴

Bezvýhodná situácia nútila prezidenta hľadať dohodu s HSLŠ aj za cenu ďalších ústupkov. E. Beneš nechal 4. októbra prostredníctvom svojho kancelára Jozefa Schieszla poslať J. Tisovi list s ďalšou ponukou,¹²⁵ tá však nebola nikdy odoslaná.¹²⁶ Predstavitelia ľudovej strany sa postupne začali vracieť k svojmu návrhu z prvej polovice roku 1938, ktorý vypracovali F. Ďurčanský, A. Kočiš a M. Sokol.¹²⁷ Podľa tohto návrhu sa malo Slovensko stať autonómnou súčasťou Československa s výhradným úradným jazykom – slovenčinou. Slovensko by podľa návrhu mohlo uzatvárať medzinárodné zmluvy, malo by svoj zákonodarný snem i vládu. Spoločnými „odbormi“ mali byť ústava, zahraničné vzťahy, obrana,

121 Slováč 25. 9. 1938.

122 ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, s. 269.

123 ČARNOGURSKÝ, Pavol. *6. október 1938*. Bratislava : Veda, 1993, s. 84.

124 AÚTGM, f. 38. Lichnerove „Poznámky k prednáške Dr. Paulínyho Ako došlo k 14. marcu“.

125 „Dovoluji si Vám z rozkazu prezidenta sdělit toto: 1. Během zítřejšího dopoledne, ne-li už dnes bude dle všeho jmenována nová vláda. Pan prezident by byl velmi vítal, kdyby již byla dohoda o kandidátovi pro ministerstvo pro Slovensko, aby ministr pro Slovensko mohl být jmenován současně ... 2. Otázka jazyková tím, že se dosáhlo dohody mezi slovenskými politickými stranami, je politicky rozhodnuta a není překážkou proti jejímu provedení ... 3. Otázka sněmu v zásadě a jen v hlavních rysech v proposicích páně prezidentových naznačená vyžaduje přesné vymezení a přesnou právní formulaci. I tuto zbývající práci bude musit nová vláda v dohodě se Slováky skončit co nejrychleji. Rozumí se, že se vezmou v úvahu jednak Vaše poznámky v rozmluvě s panem prezidentem, jednak eventuelní Vaše dohovory s ostatními stranami slovenskými, dojde-li k dohodě.“ AKPSR Bratislava, fond AKP, š. 36, dok. č. 11228/38. Schieszlov list Tisovi zo 4. 10. 1938.

126 LUKEŠ, F. *Podivný mír*, s. 79.

127 BYSTRICKÝ, Valerián. Prestavba republiky na federáciu v roku 1938. In *Slovensko v politickom systéme Československa*. (Materiály z vedeckého sympózia Časť 11. - 13. novembra 1991.) Bratislava : HÚ SAV 1992 , s. 67.

mena, clo, vodná a vzdušná doprava, štátne občianstvo a pochopiteľne i hlava štátu.¹²⁸ Napriek tomu, že E. Beneš v konečnom dôsledku prejavil ochotu požiadavky HSLS akceptovať,¹²⁹ J. Tiso preventívne zvolal širší výkonný výbor ľudovej strany, ktorý mal mať podľa plánu zasadnutie 6. októbra 1938 v Žiline.¹³⁰

Žilinské stretnutie poslancov, senátorov a krajiných poslancov za ľudovú stranu chápal úradujúci podpredseda strany J. Tiso podľa vlastných slov ako informačné, na ktorom chcel prítomných len oboznámiť o „*neúspechu našich dobre mierených snáh ... a žiadať smernice pre ďalší postup*“.¹³¹ Aj o niekoľko rokov – pred Národným súdom J. Tiso zdôrazňoval, že „*žiadny iný úmysel tu nebol a nijaká iná tendencia nebola s týmto výborom, ako to, že mám referovať ... čo sa dialo od posledného výborového zasadnutia a mal som si vyžiadať úpravu, čo si želá výkonný výbor a ako mám postupovať ďalej*“.¹³²

Udalosti na medzinárodnej scéne však v tomto čase už nezadržateľne dospeli do štádia, keď sa rokovania medzi politickými skupinami v Československu stali prakticky zbytočnými. 30. septembra 1938 bola československou vládou generála Jana Szyrového prijatá Mnichovská dohoda, podľa ktorej musela ČSR definitívne odstúpiť svoje pohraničné územia Nemecku. Napriek tomu, že HSLS počas mnichovskej krízy otvorene podporovala vládu a jej rozhodnutia,¹³³ neposkytla svoje definitívne stanovisko k situácii s tým, že o ňom môže rozhodnúť až širšie predsedníctvo v Žiline. Deň predtým však prezident E. Beneš podal demisiu¹³⁴ a jeho návrhy sa tak definitívne stali bezpredmetnými.

Nové podmienky vo fungovaní ľudovej strany nastali po prijatí autonómie v októbri 1938. HSLS najskôr obsadila takmer všetky najdôležitejšie miesta v štátnej správe, a potom postupne prikrčila k paralyzovaniu ostatných politických strán. Už 9. októbra 1938 bola pozastavená činnosť Komunistickej strany Československa, ktorú čoskoro nasledovali sociálni demokrati a židovské strany. Zákaz dočasne postihol aj Slovenskú národnú stranu, ktorej výkonný výbor síce konštatoval zásadnú zhodu s politikou ľudovej strany, avšak spojenie s HSLS odmietal.¹³⁵

Definitívne zlúčenie všetkých politických strán (s výnimkou komunistov a sociálnych demokratov) do Hlinkovej slovenskej ľudovej strany – Strany slovenskej národnej jednoty sa uskutočnilo 8. novembra 1938 v Bratislave. Účastníci zlúčenia zároveň vydali „*Ohlas k slovenskej verejnosti*“, podľa ktorého „*týmto faktom prestáva bratovražedný boj medzi Slovákami a odo dneška je tu len jedna strana a jeden sjednotený slovenský národ ... odo dneška musí byť záujem jednotného slovenského národa najvyšším zákonom pre všetkých Slovákov. Kto sa proti jednotnej vôli postaví, alebo previní, stane sa nepriateľom a zradcom slovenského národa a s tým národ zúčtuje nemilosrdne*“.¹³⁶

128 SNA, f. AKP, š. 47, fasc. 2; ANM, f. ID, š. 9, fasc. 481.

129 BYSTRICKÝ, V. *Dokumenty o postoji Eduarda Beneša, dokument 4*, s. 326. Vláda ich schválila 5. 10. 1938.

130 *Slovák*, 2. 10. 1938.

131 Tamže. Podrobnejšie HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 65.

132 SNA, f. Zb. NS-ID, š. 1, Tisova výpoveď pred NS z 8. 3. 1947.

133 *Slovák*, 25. 9. 1938.

134 *Mnichov v dokumentech II. Zrada české a slovenské buržoazie na československém lidu*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1958, dok. č. 239, s. 341.

135 *Slovák*, 10. 11. 1938; *Slovák* 25. 11. 1938.

136 SNA, f. 609, k. 1, fasc. 609 – 1 – 5. *Ohlas k slovenskej verejnosti* z 8. 11. 1938.

Dňa 26. novembra 1938 boli vypísané voľby do slovenského snemu,¹³⁷ pričom bola voličom predložená len kandidátka jednej strany – Hlinkovej slovenskej ľudovej strany – Strany slovenskej národnej jednoty, kde na prvých piatich miestach figurovali J. Tiso, K. Sidor, J. Sivák, J. Buday a M. Sokol.¹³⁸ Voľby sa konali 18. decembra 1938 a pochopiteľne skončili podľa očakávania, keď podľa oficiálnych štatistík získala kandidátka HSLS-SSNJ 1 263 678 hlasov, čo sa rovnalo 97% všetkých hlasov.¹³⁹ Zo 63 zvolených poslancov bolo pritom 5 ľudákov, 5 bývalých agrárnikov a ostatné mandáty získali strany nemeckej a maďarskej národnostnej menšiny, ako i strany ktoré sa po prijatí autonómie pridali k HSLS. Novozvolený parlament sa zišiel na prvej slávnostnej schôdzi mesiac po voľbách – 18. januára 1939 za účasti viacerých zástupcov centrálnych československých orgánov. Počas krátkeho obdobia, ktoré zostávalo do zániku II. republiky sa Snem okrem slávnostného otvorenia stihol zísť už len na jednom plenárnom zasadnutí, kde prerokoval a schválil programové vyhlásenie slovenskej autonómnej vlády.¹⁴⁰

Michal Schvarc (Nemci a ich percepcia Slovenska)

Martin Holák (Hlinkova slovenská ľudová strana a jej predstavitelia v roku 1938)

Na záver by sme sa chceli poďakovať všetkým, ktorí sa na edícii podieľali, a to buď priamo alebo nepriamo. Vďaka patrí predovšetkým zamestnávateľom, ktorí nám vytvorili podmienky na to, aby takéto dielo mohlo vôbec vzniknúť, ďalej pracovníkom všetkých navštívených archívov, za cenné rady a podnety recenzentom, najmä PhDr. Valeriánovi Bystrickému, DrSc. z HÚ SAV v Bratislave, ale taktiež PhDr. Martinovi Pekárovi, PhD. z Historického inštitútu Prešovskej univerzity a prof. PhDr. Karolovi Fremalovi, CSc. z katedry histórie Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Poďakovanie za finančnú podporu, ktorá nám umožnila štúdium v rakúskych archívoch, vyslovujeme spoločensťvu *Arbeitsgemeinschaft der Donauländer* (ARGE).

137 *Slovák*, 29. 11. 1938. Pozri aj dokument 133.

138 Na prvých tridsiatich miestach do snemu kandidovali: J. Tiso, K. Sidor, J. Sivák, J. Buday, M. Sokol, K. Mederly, P. Teplanský, M. Černák, F. Ďurčanský, M. Vančo, A. Mach, Š. Danihel, R. Čavojský, Š. Surovjak, A. Hancko, F. Karmasin, J. Eszterházy, A. Šimko, T. J. Gašpar, M. Pružinský, J. Petrovič, E. Filkorn, G. Fritz, J. Liška, J. Stano, V. Moravčík, Š. Polyák K. Körper, P. Zatko a P. Čarnogurský. LASSV, Lad. I., fasc. 8, č. 25.

139 *Slovák*, 22. 12. 1938.

140 PODOLEC, Ondřej. Postavenie a činnosť Snemu Slovenskej republiky v prvej etape štátnej samostatnosti. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II*. Bratislava : Merkury, 2003, s. 43.

Bestandsbeschreibung und editorische Richtlinien

Die Herausgabe kommentierter Quellen ist eine wichtige Aufgabe jeder Historiografie. Die slowakische Historiographie hat – auch im Vergleich zu den Nachbarstaaten – noch einigen Nachholbedarf in der Aufarbeitung der eigenen Geschichte. Obwohl der Problematik der Phase der autonomen Slowakei bereits zahlreiche Arbeiten gewidmet wurden, existiert zu diesem relativ kurzen aber sehr dynamischen Zeitabschnitt der neueren slowakischen Geschichte keine Edition von Dokumenten, die sich mit der Entwicklung der Slowakei befasst. Eine Ausnahme stellt die Edition von Eduard Nižňanský *Holocaust na Slovensku 1* (Holocaust in der Slowakei 1) dar, die sich allerdings explizit nur mit der Problematik der Verfolgung der jüdischen Bevölkerung befasst. Obwohl es ausgezeichnete Arbeiten von heimischen (Ladislav Suško, Valerián Bystrický, Ladislav Deák, Eduard Nižňanský, Zlatica Zudová-Lešková) und ausländischen (Jörg Hoensch, Johann Kaiser) Historikern zum Thema gibt, fehlt eine entsprechende Quellenedition.

Die vorliegende Publikation soll diese Lücke schließen. Als Grundlage dienen hier allerdings nicht Quellen slowakischer Provenienz, sondern jene deutscher Behörden und Organisationen. Diese Herangehensweise hat ihre Ursache vor allem in der geopolitischen Lage im beobachteten Zeitraum – dem spätestens nach dem Münchener Abkommen von Ende September 1938 übermächtig gewordenen Einfluss des nationalsozialistischen Deutschland im Gebiet der Tschechoslowakei und Mitteleuropas. Diese Konstellation hatte starke Auswirkungen auf die Entwicklung in der Slowakei. Die Deklaration der Slowakei als autonomes Land innerhalb der Tschecho-Slowakei am 6. Oktober 1938 war gleichzeitig Ergebnis deutscher Einflussnahme auf die slowakische Politik und Hebel zur weiteren Gleichschaltung deutscher und slowakischer Interessen. In hohem Maß im außenpolitischen Interesse des Deutschen Reiches lag die Schwächung und schließlich Zerschlagung des Restbestandes der Tschechoslowakei. Autonomistische und separatistische Tendenzen in der Slowakei passten zu der vom nationalsozialistischen Deutschland vertretenen These von „chemischer Auflösung“ der Tschechoslowakei von innen. Die Bemühungen einiger slowakischer Politiker um einen selbstständigen Staat spielten in den deutschen Plänen trotzdem nur eine untergeordnete Rolle.

Die Erweiterung der Quellenbasis zur Problematik dieses Zeitabschnittes der neueren slowakischen Geschichte – der Autonomie des slowakischen Landes und der slowakischen Republik 1939 – 1945 – stellt unserer Meinung nach eine wichtige Aufgabe für die slowakische Historiographie dar. Die vorliegende Edition von Dokumenten soll dazu einen Beitrag leisten. In diesem Band wird der Zeitraum vom 19. September 1938 bis Mitte Jänner 1939 behandelt. Die Periode also, in der für Hitlers Umgebung der Zeithorizont des letzten Schlages gegen die restliche Tschechoslowakei zunehmend erkennbar wurde. Die Herausgeber planen einen weiteren Band, der sich mit den letzten beiden Monaten der Existenz der Tschechoslowakei und der Entstehung des slowakischen Staates (18. Januar – 23. März 1939) befassen wird.

Am 19. September 1938 findet sich in den Schriftstücken des Auswärtigen Amtes in Berlin eine erste „komplexere“ Erwägung, die sich mit dem weiteren Schicksal der Slowakei befasste. Das zweite Eckdatum wiederum ist das bereits erwähnte Geheimgespräch Hitlers mit den Spitzen des Geheimdienstes,

das vermutlich Mitte Jänner 1939 stattfand. Dies ergibt sich aus den diesbezüglich zugänglichen Quellen, die allerdings den Charakter von Memoiren haben. Entscheidend für die Abgrenzung des Themas ist die damalige Veränderung der geopolitischen Situation in Mitteleuropa nach dem Münchner Abkommen, womit das nationalsozialistische Deutschland zum bestimmenden Faktor in der Region geworden ist. Ihm verblieb die Entscheidung über die weitere Existenz der territorial und ökonomisch bedrängten Republik, deren Teil die Slowakei trotz weit reichender staatsrechtlicher Veränderungen geblieben ist.

Aus diesem Grund haben wir uns für Dokumente deutscher Provenienz entschieden. Weil die Edition aus dem Quellenmaterial deutscher Herkunft besteht, fußt sie auf Forschung vor allem in deutschen Archiven. Die Herausgeber konzentrierten sich auf das Studium von Archivalien aus dem Politischen Archiv des Auswärtigen Amtes (PA AA) in Berlin und des Bundesarchivs in Berlin und in Koblenz. Diese Grundlagen wurden durch Studien in den Fonds des Nationalarchivs der Tschechischen Republik (NA ČR) in Prag, des Slowakischen Nationalarchivs (SNA) in Pressburg, des Archivs des Museums von Slowakischen Nationalen Aufstandes in Banská Bystrica (A MSNP) und des Österreichischen Staatsarchivs in Wien vervollständigt. Das Hauptgewicht lag auf den Fonds PA AA, wo wir uns vor allem auf die Schriftstücke der politischen Abteilung IV konzentrierten, weiter auf die Bestände der Gesandtschaften in Prag, Bratislava, Budapest und der Botschaft in Rom. Die Dokumente aus diesen Fonds bilden das Grundgerüst der Edition. Wir haben dabei eine Auswahl getroffen und einige Dokumente die mit der Problematik des Wiener Schiedsspruchs zusammenhängen ausgelassen. Dabei haben wir bewusst die weniger bekannten Dokumente ausgewählt. Im Bundesarchiv in Berlin war es vor allem der Bestand R 70 Slowakei, dem wir Unterlagen entnommen haben, die die Tätigkeit und Organisation der SD auf unserem Gebiet dokumentieren (einen Teil dieser Akten des SD hat David Schriffel zusammengetragen). Wir haben auch die Bestände R 58 RSHA und R 43/II Reichskanzlei konsultiert, relevante Quellen zu unserem Thema befinden sich dort aber nicht. Im Bundesarchiv in Koblenz haben wir unsere Aufmerksamkeit vor allem auf den Nachlass des österreichischen Reichsstatthalters Seyss-Inquart gerichtet, wo verhältnismäßig umfangreiches – vor allem weniger bekanntes – Material unsere Thematik betreffend aufbewahrt ist (den überwiegenden Teil dieser Dokumente hat David Schriffel gesammelt). Einige Dokumente, wie zum Beispiel Rabls Berichte und Analysen, sind mehrfach vorhanden, dass heißt, sie befinden sich in den Beständen verschiedener Archive. Ebenso haben wir das Archiv des Münchener Instituts für die Zeitgeschichte und seine reichhaltige Sammlung von Mikrofilmen konsultiert.

Material zum Thema befindet sich allerdings nicht nur in deutschen Archiven. Die Umsetzung des Editionsprojekts erforderte auch Nachforschungen in tschechischen, slowakischen sowie österreichischen Archiven. Im NA ČR in Prag diente uns für diesen Zweck der Bestand Auswärtiges Amt in Berlin 1932 – 1945, der so etwas wie ein Sprungbrett für die weitere Forschung darstellte. Aus diesem Archivbestand stammen einige Dokumente dieser Publikation. Ein kleiner Teil der edierten Dokumente befindet sich auch im SNA. Dabei handelt es sich vor allem um das Beweismaterial aus dem Prozess gegen den Führer Deutschen Partei (DP) Karmasin im Fonds des Nationalgerichts sowie in der Filmothek des Archive of Alexandria. Es geht dabei um Kopien von Mikrofilmen aus dem amerikanischen Trophäefonds *Records of the Reich Leader of the SS and Chief the German Police*

besser bekannt unter der Signatur T – 175. Dabei haben wir uns nicht nur auf diese zwei Bestände konzentriert, thematisch passendes Material fand sich auch in weiteren Beständen des Slowakischen Nationalarchivs. Von den slowakischen Archiven haben wir weiters die Quellen im A MSNP in Banska Bystrica/Neusohl, im Kriegsgeschichtlichen Archiv in Pressburg sowie in regionalen Archiven konsultiert.

In Wien forschten wir im österreichischen Staatsarchiv/Archiv der Republik. Unsere Aufmerksamkeit widmeten wir hier vor allem jenen Akten, die aus dem Amt des *Reichskommissars für die Wiedervereinigung Österreichs mit dem deutschen Reich* stammen, fanden darin aber keine für unser Thema publikationswürdigen Quellen. In diesen Fonds befindet sich nur ein Minimum an Materialien, die mit unserer Problematik zusammenhängen. Dasselbe gilt für das Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes und für das Wiener Stadt- und Landesarchiv. In Wien haben wir zudem noch einige Periodika und das Organ der NSDAP, den *Völkischen Beobachter*, ausgewertet. Aus mehreren der Slowakei gewidmeten Artikeln haben wir vier von Kuno Goldbach ausgewählt und in die Edition eingegliedert. Auch die Zeitungen *Grenzbote*, *Deutsche Stimmen*, *Slovák*, *Slovenská pravda* und *Národné noviny* spielen eine gewisse Rolle in der Edition.

Die Dokumente sind nach der bei der Veröffentlichung kommentierter Quellen zur neueren Geschichte üblichen Art ediert. Der Großteil wurde vollständig wiedergegeben. Im Fall von Auslassungen bei Passagen, die sich nicht auf unser Thema beziehen, wird dies durch runde Klammern gekennzeichnet. Alle Dokumente bis auf eines wurden im Original maschinschriftlich verfasst, mehrere beinhalten auch handschriftliche Einfügungen. Im ursprünglichen deutschen Text haben die Herausgeber nur minimale Eingriffe vorgenommen. Zuerst wird immer der ursprüngliche deutsche Text einschließlich des deutschen Anmerkungsapparates wiedergegeben, danach folgt die slowakische Übersetzung. Der Editor steht bei solch einer Übersetzung immer wieder vor problematischen Entscheidungen. Meistens geht es dabei um Schwierigkeiten mit dem formalistisch und an manchen Stellen sehr kompliziert formulierten Text des diplomatischen Materials. In einigen Fällen ist allerdings eine zweckmäßigere lakonisiertere Sprache benutzt worden (was in der deutschen Sprache öfter vorzukommen scheint als im Slowakischen), was den Bearbeiter manchmal in eine schwierige Lage versetzt, wenn er mit mehreren Interpretationsmöglichkeiten konfrontiert ist. Das zweite Problem stellt wiederum die Terminologie dar. Die Dokumente wurden chronologisch geordnet. Im Titel jedes Dokuments findet sich ein kurzer Regest (erkennbar am Fettdruck), dann folgt der eigentliche Text. Nach dem eigentlichen Dokument sowie seiner Übersetzung ist in Kursivschrift die Quelle genannt. Die Dokumente sind mit einem Anmerkungsapparat versehen. Dabei handelt es sich meistens um grundlegende Angaben zu den im Text vorkommenden Personen oder um ausführlichere Erklärungen von Begriffen oder Ereignissen. Zudem finden sich hier Verweise auf zugrundeliegende Literatur oder Periodika. Einige der Dokumente sind bereits in der Edition *Akten zur deutschen auswärtigen Politik, Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933 – 1947* und als Anhang in der Monographie *La Slovacchia e le sue relazioni politiche con la Germania (1938 – 1945)* I. von Milan Stanislav Ďurica publiziert worden. Mehrere Aktenstücke wird Ladislav Suško in seine Edition *Das „Dritte Reich“ und die Slowakei 1939 – 1945* wiedergeben. Wir haben sie wegen der relativen Unzugänglichkeit der genannten Literatur für die Laienöffentlichkeit in die Edition aufgenommen.

men. Bestandteil jeder Edition sind Namen- und Ortsregister. Letzteres dient auch als Konkordanz für die unterschiedlichen Ortsbezeichnungen. Beide Register weisen in unserem Fall auf die betreffende Nummer des Dokuments hin.

EINLEITUNG IN DIE PROBLEMATIK

Die Deutschen und ihre Wahrnehmung der Slowakei

Die Machtergreifung Hitlers am 30. Januar 1933 hat den Aspirationen eine aggressive Außenpolitik zunächst unter der Prämisse der Vereinigung der deutschen Siedlungsgebiete im Reich und schließlich der Gewinnung von *Lebensraum* im Osten zu betreiben erst eine Grundlage verschafft. Eines der ersten Hindernisse, die der Realisierung dieser Pläne im Wege standen, war die Tschechoslowakische Republik (ČSR). Als geeigneten Hebel nutzte er die Spannungen und die unregelmäßigen Beziehungen zwischen der tschechischen und slowakischen Majoritätsbevölkerung und der zahlreichen, mehr als 3 Millionen Menschen zählenden sudetendeutschen Minderheit. Diese Spannungen wurden bestimmend für die Beziehungen zwischen den beiden Ländern. Der Höhepunkt wurde während der Septemberkrise 1938 und in Folge durch die Unterzeichnung des Münchener Abkommens erreicht. Dieses schrieb die neue machtpolitische Situation in Mitteleuropa fest und bestätigte die Hegemonie Deutschlands. In dieser Situation der deutschen Hegemonie fand sich die Slowakei als Teil der ČSR am Anfang des beobachteten Zeitraums wieder. Doch gehen die Anfänge des deutschen Interesses für die Slowakei an sich, aber auch für die Slowakische Volkspartei – obwohl zunächst eher formalen Charakters – viel weiter zurück.¹⁴¹ Die Hauptrolle spielte dabei zunächst die Diplomatie. Erst in der zweiten Hälfte der 1930er Jahre, vor allem während des Jahres 1938, kommen auch andere Teile des deutschen Apparats dazu.

Die Tätigkeit der deutschen Dienststellen in der Slowakei

Deutschland hatte sich mittels seiner diplomatischen Repräsentanzen - zumindest im Sinne der Informationssammlung - schon damals mit den Ereignissen und der Entwicklung in der Slowakei beschäftigt. Aber das Interesse Berlins konzentrierte sich zunächst mehr auf die gesamtstaatlichen Zusammenhänge. Das Auswärtige Amt hat die Ereignisse in der Slowakei zwar registriert, ihnen aber keine besondere Aufmerksamkeit gewidmet. Die These der deutschen Historikerin Tatjana Tönsmeier über das „Nichtwahrnehmen“¹⁴² der Slowakei ist also insofern richtig. Aber aus der Sicht der „an Ort und Stelle“ wirkenden deutschen Diplomaten (Konsuln in Pressburg und Kaschau) können wir über ein „Nichtwahrnehmen“ explizit nicht sprechen. Der überwiegende Teil von ihnen hat sich für die Situation im östlichen Teil der Republik rege interessiert und war bestrebt, diese in ihren Berichten einzufangen und auch zu interpretieren.

141 Vergleiche ĎURICA, Milan Stanislav. *Hlinkova slovenská ľudová v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov*. In *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin 2006, S. 284.

142 TÖNSMEYER, Tatjana. *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939 – 1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn*. Paderborn 2003, S. 39.

Die deutsche Gesandtschaft in Prag hat von Anfang an die Slowakei und die slowakische Frage als „*ein politisches und kulturelles Problem*“¹⁴³ im Rahmen eines sich etablierenden Staates wahrgenommen. Und gerade das wachsende Interesse Deutschlands an den slowakischen Angelegenheiten hat das Auswärtige Amt gezwungen, Schritte zur Errichtung von Repräsentanzen in diesem Teil der Tschechoslowakischen Republik einzuleiten. Ende 1921 haben mit der Thematik betraute Personen im Reichsministerium für auswärtige Angelegenheiten angefangen, sich näher mit der Errichtung von Konsulaten in der Slowakei zu befassen. Das überlastete Konsulat in Brünn, dem bis dahin das Gebiet der Slowakei unterstand, hatte empfohlen, Konsulate in Pressburg und Kaschau zu eröffnen. Seinen Vorschlag hatte es mit der besonderen Bedeutung beider Städte begründet. Es hat vor allem Pressburg nicht nur als administratives Zentrum, sondern auch als Verkehrsknoten in Bezug auf die Schifffahrtsmöglichkeiten auf der Donau hervorgehoben.¹⁴⁴ Diese Meinung hat auch der Prager Gesandte Walter Koch übernommen. In einer an seine Vorgesetzten adressierten Stellungnahme setzte er sich sogar für die Eröffnung eines Vizekonsulats ein.¹⁴⁵

In Berlin waren die angeführten Umstände offensichtlich gut bekannt. Das Auswärtige Amt hat die Vorbereitungen für die Eröffnung einer Repräsentanz in der „Hauptstadt der Slowakei“ in der Folge beschleunigt. Anfang Jänner 1922 gab es der Prager Gesandtschaft Anweisung, mit der tschechoslowakischen Regierung alles Notwendige zu vereinbaren. Die Regierung der ČSR stimmte zu, so dass am 24. März desselben Jahres Ernst Schmidt das Amt des Pressburger Konsuls annehmen konnte.¹⁴⁶ Die Eröffnung eines weiteren Konsulats in Kaschau blieb bis auf weiteres in Schwebelage.

Konsul Schmidt bekam gleich nach seiner Ankunft in Pressburg den Eindruck, offensichtlich unter dem Einfluss der dortigen Presse, dass „*die slowakische Autonomie eine der wichtigsten, wenn nicht gar die wichtigste aller politischen Fragen der Tschechoslowakei bildet*“.¹⁴⁷ Er hat sich – ähnlich wie seine Nachfolger – in der nur bruchstückhaft erhaltenen Berichterstattung nicht nur auf die Problematik der deutschen Minderheit konzentriert,¹⁴⁸ sondern seine Berichte reflektierten partiell auch die Politik der Slowakischen Volkspartei und deren Streben nach einer Autonomie für die Slowakei. Die übermittelten Informationen waren abhängig von der Quelle ohne Zweifel unterschiedlicher Qualität. Unter dem Einfluss der Berichte des ersten Konsuls Schmidt hat das Auswärtige Amt zwar die Wichtigkeit des politischen Geschehens östlich der March im Rahmen seiner Konzeptionspläne zugestanden,¹⁴⁹ Vorrang jedoch hatte nachvollziehbarer Weise Prag. In den Jahren 1922 bis 1932 haben vier Personen den Posten des Konsuls bekleidet – Ernst Schmidt (1922 – 1923), Otto K. W. Reinebeck (1924 – 1927), Gerhardt K. O. Schellert (1928 – 1932) und Ernst von Druffel (1932 – 1939). Unter Berücksichtigung des von uns gewählten Zeitabschnittes interessiert vor allem Letzterer.

143 Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin (im weiteren PA AA), Deutsche Gesandtschaft Prag (im weiteren DG Prag), Paket 61. Aufzeichnung des Geheimrates Wolf vom 6. 9. 1920.

144 PA AA, DG Prag, Paket 9. Deutsches Konsulat Brünn an die Prager Gesandtschaft 12. 12. 1921.

145 PA AA, DG Prag, Paket 9. Koch an das Auswärtige Amt (im weiteren AA) 18. 12. 1921.

146 PA AA, DG Prag, Paket 9. AA an das Brünnener Konsulat 23. 1. 1922 und die Prager Gesandtschaft an das AA 20. 6. 1922. Vergleiche TÖNSMEYER, T. *Das Dritte Reich*, S. 39.

147 PA AA, DG Prag, Paket 9. Schmidt an das AA 1. 6. 1922.

148 ALEXANDER, Manfred. Proces s Vojtechom Tukom zo spravodajstva nemeckého konzulátu v Bratislave. In *Historický časopis* 5/1992, S. 609.

149 PA AA, DG Prag, Paket 9. AA an Schmidt 27. 6. 1922.

Das Pressburger Konsulat war nicht in der Lage, das ganze Gebiet der Slowakei und der Karpato-Ukraine allein zu bearbeiten. Der Anstieg des Arbeitsanfalles erforderte die Errichtung einer weiteren konsularischen Vertretung. Wie bereits erwähnt wurde Kaschau dafür in Betracht gezogen. Obwohl man darüber schon Ende 1921 nachgedacht hatte, unternahm das Auswärtige Amt erst in den Jahren 1925/1926 konkrete Schritte. Die Initiative ging vom Prager Gesandten Koch aus. Er argumentierte mit der ständig wachsenden politischen und ökonomischen Bedeutung der Stadt und bezeichnete Kaschau als einen imaginären Schnittpunkt des östlichen und westlichen Einflusses.¹⁵⁰ Es verging beinahe ein Jahr bis Max von Hesse am 1. April 1926 mit dem neuen Amt betraut wurde.¹⁵¹ Er kam allerdings erst Ende April nach Kaschau. Bis November 1938 hatten Max von Hesse (1926 – 1931), Karl von Graap (1931 – 1936), Werner Deiters (1936 – 1937) und Hugo Gumtau (1937 – 1938) das Amt des Kaschauer Konsuls inne.

Das Kaschauer Konsulat hatte in der Struktur des Auswärtigen Amtes nur eine untergeordnete Bedeutung. Die Krise der öffentlichen Finanzen in Deutschland am Ende des Jahres 1929 führte zur Schließung der Konsularvertretungen, bzw. der Zweigstellen in Pilsen/Plzeň und Eger/Cheb. In diesem Zusammenhang tauchten auch Überlegungen über die Liquidierung des Kaschauer Konsulates auf. Dank der raschen Stellungnahme und überzeugenden Argumentation des Gesandten Koch, der die Notwendigkeit seiner Existenz mit Blick auf die Lage der Stadt betonte, trat das Ministerium von diesem Plan zurück.¹⁵² In der Stellung des Konsulates ist es jedoch zu einer Veränderung gekommen. Seit dem 1. April 1938 wurde es zu einer Konsulatszweigstelle der deutschen Gesandtschaft in Prag transformiert.¹⁵³ Im Zusammenhang mit dem Wiener Schiedsspruch wurde das Konsulat im November 1938 der deutschen Gesandtschaft in Budapest untergeordnet. Die Ostslowakei ist dadurch für längere Zeit ohne deutsche diplomatische Vertretung geblieben – zur Errichtung eines Konsulats in Preschau/Prešov kam es erst Anfang des Jahres 1941.¹⁵⁴

Mit der Existenz zweier Konsularvertretungen in der Slowakei stellte sich das Problem der Abgrenzung ihres territorialen Wirkungsbereiches. Noch vor der Errichtung des Kaschauer Konsulats war geplant, dass das Gebiet des damaligen Kaschauer Komitates und das ganze Gebiet der Karpato-Ukraine in seinen Bereich fallen sollten. Das Gebiet der nördlichen Zips unterstand dem Pressburger Konsulat.¹⁵⁵ Die Praxis zeigte aber, dass diese Aufteilung der Bezirke nicht den Anforderungen entsprach. Im Zusammenhang mit der Reform der tschechoslowakischen Staatsverwaltung, d. h. mit der Errichtung der Länder, hat das Konsulat in Pressburg die Eingliederung der ganzen Zips in den Wirkungsbereich Kaschaus gebilligt, aber vom Standpunkt der Einigungsbestrebungen der slowakischen Deutschen gesehen war es für das Behalten dieser Region in der eigenen Kompetenz. Nach mehr als einem Jahr anhaltender Streitigkeiten hat sich der Prager Gesandte Koch hinter die Position des Pressburger

150 PA AA, DG Prag, Paket 9. Koch an das AA 4. 5. 1925. Vergleiche TÖNSMEYER, T. Das Dritte Reich, S. 39.

151 PA AA, DG Prag, Paket 8. AA an von Hesse 1. 4. 1926.

152 PA AA, DG Prag, Paket 8. AA an Koch 22. 11. 1929 und Koch an das AA 29. 11. 1929.

153 PA AA, DG Prag, Paket 8. Verbalnote der deutschen Gesandtschaft an das tschechoslowakische Außenministerium vom 10. 6. 1938.

154 PEKÁR, Martin. *Východné Slovensko 1939 – 1945*. Prešov 2007, S. 74. Konsul in Preschau wurde Peter von Woinowich.

155 PA AA, DG Prag, Paket 9. Reinebeck an die Prager Gesandtschaft 25. 11. 1925.

Konsulats gestellt und für die Erhaltung des *Status quo* entschieden.¹⁵⁶ Der Streit wurde zwar beendet, aber nicht beigelegt. Das Kaschauer Konsulat hat diese Frage 1932 erneut thematisiert. Diesmal haben auch die Vertreter der nach Ungarn orientierten Zipser Deutschen Partei (ZDP), die eher zum „ungarischen“ Kaschau als zum entfernten „nationalistischen“ Pressburg gravitierten, die Forderung unterstützt. Konsul Graap war allerdings wieder erfolglos.¹⁵⁷ Der dritte Versuch, die Neuverteilung der Gebietskompetenzen zu erwirken war in der zweiten Hälfte des Jahres 1934 schließlich erfolgreich. Trotz des hartnäckigen Widerstandes des Pressburger Konsuls von Druffel, der diese Bestrebungen für eine Gefährdung des Vereinigungsprozesses der Karpatendeutschen gehalten hat, fiel die Zips auch dank der Initiative der ZDP nunmehr in den Wirkungsbereich des Kaschauer Konsulates. Gesandter Koch entschied zugunsten Kaschaus und das Auswärtige Amt bestätigte seinen Vorschlag.¹⁵⁸ Bis Ende November 1938 ist es zu keinen weiteren diesbezüglichen Veränderungen mehr gekommen. Nach dem Wiener Schiedsspruch unterlag das ganze Gebiet der Slowakei wieder der Kompetenz des Pressburger Konsulates.

Ernst von Druffel wirkte von allen erwähnten Konsuln in der Slowakei am längsten – sieben Jahre. Der geborene Bayer hatte vor seiner Ankunft in Pressburg bereits Erfahrungen im Umgang mit slawischen Ländern gesammelt. Als Referent der IV. Abteilung des Auswärtigen Amtes betreute er Polen und Sowjetrußland. Außerdem wirkte er in den Jahren 1924 bis 1932 als Konsul in der bosnischen Hauptstadt Sarajewo. Das Amt des Pressburger Konsuls übernahm er im August 1932.¹⁵⁹ Kurz danach nahm er Kontakte mit den Repräsentanten der deutschen Minderheit in Pressburg, vor allem mit Samuel Frühwirth und Franz Karmasin, auf. Spätestens seit dem Jahr 1935 war er in Verbindung mit einem gut informierten Reichsdeutschen und NSDAP Mitglied, dem Sägewerksbesitzer und Holzhändler Alexander Wunsch, aus Jasenie in der Nähe von Banská Bystrica/Neusohl.¹⁶⁰ Zu Druffels wichtigsten Mitarbeitern gehörte seit der zweiten Hälfte des Jahres 1934 Eduard Matl, Leiter der Wirtschaftskanzlei der Karpatendeutschen Partei (KdP) in Pressburg, Redakteur der Wochenzeitung *Deutsche Stimmen* und der Tageszeitung *Die Zeit* und seit 1935 Vertreter des Deutschen Nachrichten-Büros (DNB) in der Slowakei. Gerade Matl hat ihm Kontakte zu den Repräsentanten des Radikalen Flügels der HSLS vermittelt und wirkte als sein Vertrauensmann.¹⁶¹ In Anbetracht der langen Dauer seines Aufenthaltes hat Druffel kein allzu großes Informantennetz geschaffen und sein Nachrichtendienst war - außer in Fragen der deutschen Minderheit bzw. des Geschehens in der KdP - durch seine limitierten Informationsquellen eingeschränkt. Nicht einmal der Führer der Deutschen Partei, der Rechtsnachfolgerin der KdP, Karmasin,

156 PA AA, DG Prag, Paket 9. Koch an das AA 12. 8. 1928.

157 PA AA, DG Prag, Paket 9. Deutsche Gesandtschaft in Prag an die Bezirkshauptmannschaft Dresden – Bautzen 5. 1. 1933.

158 PA AA, DG Prag, Paket 9. Koch an das AA 16. 11. 1934 und AA an Koch 5. 12. 1934. Die folgenden Bezirke waren unter dem Konsulat Kaschau: Käsmark, Leutschau, Altlublau, Deutschendorf, Zipser Neudorf, bis dahin unter Pressburg. (Innenministerium der SR, Staatsarchiv in Leutschau, Zweigstelle Deutschendorf, f. Bezirksamt in Käsmarkt 1923 – 1945, K. 15, 1294/1934 prez.)

159 KEIPERT, Maria, GRUPP, Peter. (Hrsg.). *Biographisches Handbuch des deutschen auswärtigen Dienstes 1871 – 1945*. Paderborn 2000, Band 1, S. 465 – 466.

160 PA AA, Deutsche Gesandtschaft Pressburg (im weiteren Text DG Pressburg), Paket 31. Von Druffel an das AA 28. 8. 1935. Wunsch war Mitglied der AO NSDAP schon seit 1933.

161 Slowakisches Nationalarchiv in Pressburg (im weiteren SNA), F. Karmasin 116-23-6/108-111. Matls Lebenslauf vom 30. 3. 1940.

hat eine hohe Meinung von ihm gehabt,¹⁶² dies jedoch aus anderen Gründen. Trotz dieser Vorbehalte bildete seine Berichterstattung einen bedeutenden Teil jener Informationen, die das Auswärtige Amt über die Slowakei zur Verfügung hatte.

Neben diesen offiziellen Ämtern waren auf dem Gebiet der Slowakei auch inoffizielle, geheime Dienststellen tätig. In diesem Zusammenhang sei vor allem den Sicherheitsdienst des Reichsführers SS (Sicherheitsdienst – SD) genannt. Dessen erste sporadische Aktivitäten in der Slowakei lassen sich bereits nach der Machtübernahme 1933 feststellen, intensivere Erhebungen über die Ereignisse in der Slowakei finden jedoch erst ab Mitte 1938 statt. Ihre Anfänge sind mit dem Namen des oben erwähnten Alexander Wunsch verbunden. Neben ihm sollten hier auch mehrere Dienststellen der auswärtigen SD-Abwehrgruppen (SD-Ausland) tätig sein, und zwar getarnt als Zweigstellen von *Siemens & Halske* und des Reisebüros *Deutschland*.¹⁶³ Bei der Überlieferung dieser Tätigkeiten handelt sich jedoch um eine problematische Quelle der tschechoslowakischen Staatssicherheit. Ihre Rekonstruktion des SD-Netztes enthält verzerrte und oft ungenaue Angaben über die Personen und deren institutionelle Anbindung. Unsicher ist sie auch deswegen, weil wir keine Schriftstücke deutscher Provenienz gefunden haben, die die darin enthaltenen Tatsachen bestätigen oder widerlegen würden.

Seit dem *Anschluss* Österreichs zeigte auch die österreichische Zentrale des SD-Inland unter der Leitung von Franz Walter Stahlecker ein erhöhtes Interesse für die Slowakei. Dieses intensivierte sich vor allem während der Septemberkrise, als Stahlecker während des Parteitages der NSDAP vom Chef des SD Reinhard Heydrich den mündlichen Befehl erhielt, seine Tätigkeit in der Slowakei zu verstärken. Auf eine ähnliche Instruktion hat sich allerdings auch der Chef des SD-Ausland Heinz Jost berufen, weswegen es zwischen den beiden SD-Gliederungen ständig zu Kompetenzstreitigkeiten und zu gegenseitigen Beschuldigungen wegen angeblicher Verunmöglichung der nachrichtendienstlichen Arbeit gekommen ist.¹⁶⁴ Im nationalsozialistischen Apparat stellte eine solche Mehrgleisigkeit keine Besonderheit dar. Trotz des gemeinsamen Ziels „holperte“ die Kooperation. Jeder Teil verließ sich nur auf sich selbst und baute einen eigenen Nachrichtenapparat auf. Der Wiener SD war bestrebt, die Hlinka-Garde zu unterwandern, wovon er sich Einfluss auf die gesamte innenpolitische Entwicklung versprach. Der SD-Ausland bevorzugte wiederum die Zusammenarbeit mit der Leitung der deutschen Minderheit und versuchte, durch sie an Einfluss zu gewinnen. Beiderseitige Zerwürfnisse beeinflussten bis zu einem gewissen Grad die deutschen Pläne negativ und sind auch der Aufmerksamkeit einiger slowakischer Amtsträger nicht entgangen. Hitler vertraute trotz dieser Umstände mehr auf den SD als auf das Auswärtige Amt und hat Ersterem die Hauptrolle im Zerfallsprozess der Tschecho-Slowakei zugemessen.¹⁶⁵

162 KAISER, Johan. *Die Politik des Dritten Reiches gegenüber der Slowakei 1939 – 1945. Ein Beitrag zur Erforschung der nationalsozialistischen Satellitenpolitik in Südosteuropa*. Dissertation. Bochum 1969, S. 38, Vermerk 6. Siehe auch Dokument 154.

163 Archiv des Innenministeriums der Tschechischen Republik (weiter A MV ČR), 52-79-3/90. Sicherheitsdienst in der Slowakei.

164 Detailliert siehe SCHVARC, Michal. *Sicherheitsdienst a Slovensko v rokoch 1938 – 1944. Od autonómie po Povstanie*. Pressburg 2006, s. 20 – 23. Siehe auch Dokumente 58, 67, 131, 135, 141 a 161.

165 HOENSCH, K. Jörg. *Slovensko a Hitlerova východná politika. Hlinkova slovenská ľudová strana medzi autonómiou a separatizmom 1938 – 1939*. Bratislava 2001, S. 134. BYSTRICKÝ, Valerián. Nacistické Nemecko a vznik slovenského štátu. In *Vojenská história* 2/2001, S. 49.

Der SD-Inland hat nach dem 6. Oktober 1938 zwei seiner Mitarbeiter, Kuno Goldbach und Laurenz Karbus, in der Slowakei stationiert, die zugleich als Korrespondenten des NSDAP-Presseorgans *Völkischer Beobachter* wirkten. Eine bedeutende Rolle beim Aufbau ihrer Nachrichtenkanäle spielte eben Alexander Wunsch. Er war mit dem Chef des SD-Donau Stahlecker bekannt und vermittelte Goldbach den Kontakt mit Karol Murgaš,¹⁶⁶ seinem damaligen Schulkollegen und seit dem Jahr 1934 auch Schwager.¹⁶⁷ Die gesammelten Informationen lieferten sowohl Goldbach als auch Karbus in Form von schriftlichen Berichten an den Leiter des Referats II/212 (Nationalitäten) des Wiener SD, Friedrich Polte. Der SD-Ausland wurde hauptsächlich durch Werner Götsch und Alfred Helmut Naujocks vertreten. Sie haben direkt ihrem Vorgesetzten Jost bzw. seinem Vertreter Albert Filbert berichtet. Auch im Fall des SD ist die Qualität der erhaltenen Berichte unterschiedlich. Sie hing auch von der Qualität der Quellen ab, wobei auch ideologische Voreingenommenheit eine wichtige Rolle spielte. Man könnte Ladislav Suško Recht geben, wenn er behauptet, dass „*die ad hoc Berichtserstattung zu Ungunsten der strategischen Berichtserstattung überwogen*“¹⁶⁸ hat. Trotz dieser Mängel repräsentiert das Material des SD eine Quelle, die für das Verständnis der nationalsozialistischen Politik – vor allem der SS gegenüber der Slowakei – unersetzbar ist.

In dieser Struktur der Wahrnehmung der Slowakei nach der Septemberkrise 1938 spielten die Wiener nationalsozialistischen Organe und Geschäftsstellen eine wichtige Rolle. Außer dem oben genannten Wiener Leitabschnitt SD-Donau, war dies vor allem die Wiener Reichstatthalterei, geleitet von Arthur Seyss-Inquart. Die Aktivitäten der Reichstatthalterei in der Slowakei oblagen - gedeckt durch Hitler und den Außenminister Joachim von Ribbentrop¹⁶⁹ - vor allem seinen Adjutanten Franz Hammerschmid und Fritz Flohr. Bei der Aufnahme von Kontakten mit den politischen Spitzen der HSLs war der Umstand nicht ohne Bedeutung, dass Seyss-Inquart aus einem konservativ-katholischen Milieu kam, was ihn bei den slowakischen Politikern vertrauenswürdig erscheinen ließ und die Hoffnung weckte, dass der Reichstatthalter für das eigene politische Programm ein gewisses Verständnis aufbringen würde.¹⁷⁰ Seit Ende Oktober 1938 unterstanden seiner Kompetenz auch die slowakischen Sendungen des Wiener Rundfunks.¹⁷¹ Die den Sendungen zugrundeliegenden Informationen (Sprecher waren Rudolf Vávra, Ludovít Mutňanský) hat Wunsch zusammengetragen,¹⁷² die Texte der Nachrichten hat Hammerschmid ausgewählt und vorbereitet.¹⁷³ Seyss-Inquart zeigte sich zwar in der Rolle des Verteidigers der Rechte der Slowaken (was zu Kritik seiner Konkurrenten – des Wiener SD und Josef Bürckels - führte) im

166 Bundesarchiv Berlin, (im weiteren BArch), R 70 Slowakei/357. GA III I 13/69 – VM Alexander Wunsch, Politischer Lebenslauf.

167 Archiv des Museums des Slowakischen Nationalaufstands in Banská Bystrica (im weiteren A MSNP), f. VIII, S. 1, H. Nr. 90/70, Murgašs Aussage zu den Notizen, S. 6.

168 SUŠKO, Ladislav. Miesto autonómneho Slovenska v politike Nemeckej ríše (september 1938 – marec 1939). In *Historický časopis* 3/1999, S. 421.

169 KAISER, J. *Die Politik*, S. 37.

170 SCHRIFFL, David. *Die Rolle Wiens im Prozess der Staatswerdung der Slowakei 1938/39*. Frankfurt am Main 2004, S. 44 – 45.

171 DELFINER, Henry. *Vienna broadcasts to Slovakia. 1938 /1939. A case study in subversion*. New York, London 1974, S. 7.

172 BArch Berlin, R 70 Slowakei/357. GA III I 13/69 – VM Alexander Wunsch, Politischer Lebenslauf.

173 SNA, Národný súd [Nationalgericht] (im weiteren NS), Tn Iud 6/1946 – J. Tiso, Mikrofilm II. A 889. Verhör von Mutňanský am 20. 1. 1947 in Prag.

Wesentlichen handelte er jedoch gemäß den Richtlinien Hitlers. Im entscheidenden Moment – der Ausrufung eines slowakischen Staates – haben seine „Transmissionsriemen“ jedoch versagt.

Insofern es sich um das Engagement von Bürckel als Reichskommissar für die Wiedervereinigung Österreichs mit dem Deutschen Reich in die slowakischen Angelegenheiten handelt, fehlen die relevanten Informationen. Josef Bürckel verfügte zwar nach den zugänglichen Quellen nicht über die nötigen Kontakte auf der slowakischen Seite, griff aber in die *Slowakei-Politik* mit Hilfe der Auslandsorganisation der NSDAP (AO der NSDAP) ein.¹⁷⁴ Seine nur oberflächliche Orientierung über und Kenntnis der slowakischen Problematik sowie fehlende Selbstbeherrschung zeigten sich während der Märztag im Jahr 1939, als sich Hitlers Maschinerie auf den entscheidenden Schritt zur Zerschlagung der *Resttschechei* vorbereitet hat. Bürckels Neigung zur gewaltsamen Lösung des tschecho-slowakischen „Problems“ (sein geplanter SA-Marsch auf Pressburg) passten nicht ins deutsche Konzept bzw. sie kamen den Plänen des „Führers“ in die Quere.

Ein wichtiger Platz im weiten Feld der deutschen Organisationen und Geschäftsstellen gehörte der Leitung der deutschen nationalen Minderheit in der Slowakei, repräsentiert durch die Person von Franz Karmasin. Seine Bedeutung stieg vor allem nach dem 6. Oktober 1938. Der Führer der Deutschen Partei (DP) wirkte als eine wichtige Verbindungsperson ins Reich. Nicht nur war er mit der *Volksdeutschen Mittelstelle* (VoMi) und der Wiener Reichsstatthalterei sowie Konrad Henlein in Verbindung, darüber hinaus hatte er auch Kontakt zum SD-Ausland (Werner Götsch, Karl Kraus). Dank ihnen und der VoMi konnte Karmasin ein Büro in Berlin eröffnen, die eben Kraus geführt hat.¹⁷⁵ Auf der anderen Seite war er als Abgeordneter mit den Führern der HSLS gut bekannt, durch seinen Sekretär, Matl, hatte er lebhaft Beziehungen vor allem zu den Vertretern ihres radikalen Flügels. Karmasins Rolle und Position ermöglichte die Verhandlungen der „Volksparteiler“ mit bedeutenden nationalsozialistischen Amtsträgern.¹⁷⁶ Zudem zeigte sich die Führung der DP auch als ideales Druckmittel der *Slowakei-Politik* Deutschlands, da einige der Repräsentanten der HSLS (Ferdinand Ďurčanský und Alexander Mach) – sich der Konsequenzen ihrer Handlung nicht bewusst – Karmasin und Matl praktisch die Umsetzung des Karlsbader Programms der Sudetendeutschen Partei (SdP) versprochen hatten. Karmasin versuchte diesen Umstand zur Befestigung und Erweiterung seiner Position zu nutzen. Trotzdem hat seine Autorität, vor allem unter den slowakischen Politikern, schrittweise abgenommen. Dies zeigte sich besonders nach der Ausrufung des unabhängigen Staates.

Mit der Leitung der DP ist die Person von Kurt Otto Rabl eng verbunden, der im angegebenen Zeitabschnitt als ihr Rechtsberater wirkte. In die Slowakei sandte ihn die VoMi¹⁷⁷ und nach Pressburg ist er bereits am 10. Oktober 1938 gekommen.¹⁷⁸ Es handelte sich um einen außerordentlich ehrgeizigen, mehrere Fremdsprachen beherrschenden Rechtsanwalt. Dieser gebürtige Schlesier, heimatuzuständig in

174 SCHRIFFL, D. *Die Rolle*, S. 49.

175 Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (im weiteren Text DÖW), 17 091/a. Kraus´ s Brief an Engel vom 22. 11. 1938. Siehe auch Dokumente 167 a 168.

176 KOVÁČ, Dušan. *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871 – 1945)*. Bratislava 1991, S. 135. KAISER, J. *Die Politik*, S. 37 – 38.

177 KAISER, J.: *Die Politik*, S. 13.

178 BAArch Berlin, Rasse- und Siedlungshauptamt (im weiteren Text RS) (ehem. BDC), E 5 228, Kurt Otto Rabl. Undatierter Lebenslauf.

Wien, war seit dem Jahr 1934 Mitglied der illegalen österreichischen NSDAP. Die ČSR war für ihn kein unbekanntes Terrain, weil er sich seit März 1936 in Prag aufgehalten hatte. Seit Mitte Dezember 1937 hatte er als Rechtsberater in der Leitung der SdP gewirkt und am 1. Juni 1938 wurde er Sekretär jener Parteidelegation, die mit der tschechoslowakischen Regierung und später auch mit dem Stab von Lord Walter Runciman verhandelte.¹⁷⁹ Das Gebiet der Rechte nationaler Minderheiten war ihm wohlbekannt. Die Kenntnis dieser Problematik, der Verhältnisse in ČSR und der Sprache haben zu seiner Entsendung in die Slowakei geführt.

Rabl hat sich nicht nur auf die Rechtsberatung der DP, bzw. die Ausarbeitung eines entsprechenden Gesetzesantrages zur Rechtstellung der deutschen Minderheit in der Slowakei beschränkt, sondern hat aufmerksam die Entwicklung der slowakischen innenpolitischen Szene beobachtet und analysiert, über die Möglichkeiten der Durchdringung und Stärkung des reichsdeutschen Einflusses in der Slowakei nachgedacht, und legte seine Konzepte ihrer Gestaltung mehreren deutschen Dienststellen vor.¹⁸⁰ Diese haben seine Vorschläge meist nur zur Kenntnis genommen, bzw. manchmal nicht akzeptiert,¹⁸¹ obwohl seine Vorschläge in veränderter Form später oft in der politischen Praxis umgesetzt wurden. Rabl war scharfsichtig und mit einem exzellenten analytischen Denken ausgestattet, mit dem er schnell eine gute Übersicht über das unübersichtliche Gewirr der in der Slowakei wirkenden deutschen Stellen gewann. Er trat eher als eine Art *grau* Eminenz auf und er wurde als einer der besten deutschen Kenner hiesiger Verhältnisse betrachtet.¹⁸² Während der Märzkrise im Jahr 1939 begleitete er in Pressburg Bürckel¹⁸³ und andere hochgestellte Funktionäre und war auch der Autor des ersten Konzepts der Unabhängigkeitserklärung des slowakischen Staates.¹⁸⁴ Außerdem vertrat er als Erster die These, dass die Beziehung slowakischer Staat – deutsche Minderheit ein Kriterium der deutsch – slowakischen Beziehungen wird. Rabl wirkte in der Slowakei mit kleineren Pausen bis September 1939. In die Slowakei kam er noch einmal zurück – Ende des Jahres 1939 hielt er als Lektor an der Juridischen Fakultät der Slowakischen Universität¹⁸⁵ Vorlesungen zur Problematik des deutschen Verfassungsrechts.

Eine weitere Instanz repräsentierte Hitlers Berater für wirtschaftliche Angelegenheiten und seit Herbst 1938 Staatssekretär zur besonderen Verwendung im Auswärtigen Amt, Wilhelm Keppler. Hitler hatte seinen Vertrauten mit einer besonderen „geheimen“ Mission – „*sich über die Frage der*

179 BArch Berlin, Rasse- und Siedlungshauptamt (im weiteren Text RS) (ehem. BDC), E 5 228, Kurt Otto Rabl. Undatierter Lebenslauf. Österreichisches Staatsarchiv (im weiteren ÖStA)/Archiv der Republik (im weiteren Text AdR), Neues Politisches Archiv (im weiteren NPA) – Gesandtschaft Prag, S. 46, Zl. 17 441/1937. Auch KRÁL, Václav (ed.). *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933 – 1947. Dokumentensammlung. Acta occupationis Bohemiae et Moraviae.* Prag 1964, Dokument 296, S. 394 – 395 und Dokument 395, S. 496 - 497.

180 Rabl übermittelte seine Analysen der Wiener Reichsstatthaltereie, dem SD, Göring und vermittels der Prager Botschaft dem AA.

181 Beispielsweise hat Altenburg aus der Politischen Abteilung des AA seine Berichte Nr. 1 und 2 (Siehe Dokumente 95 und 102) der Prager Gesandtschaft mit dem Vermerk zurückgegeben, sie seien überholt. (LUKEŠ, František. *Podivný mir.* Prag 1968, S. 182.)

182 KAISER, J. *Die Politik*, S. 38, 40.

183 ÖStA/AdR, Bürckel - Korrespondenz, Dr. Kurt Rabl. Rabls Brief an Bürckel vom 2. 2. 1940.

184 HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 162, Fußnote 21.

185 RABL, Kurt Otto. *Idea a tvár Tretej ríše.* Bratislava 1940, S. 79.

Slowakei zu informieren und über alles Bescheid zu wissen“,¹⁸⁶ beauftragt – was bedeutete, dass er auf alle Eventualitäten bei der Erfüllung weiterer Aufgaben vorbereitet sein sollte. Die Sammlung von Informationen überließ er seinem engen Mitarbeiter Edmund Veesenmayer. Je nach Bedarf sandte er diesen in die Slowakei, um „*die Einstellung der Slowaken zu den Tschechen*“ festzustellen,¹⁸⁷ somit die Nutzbarkeit der HSLS für die deutschen Pläne auszuloten. Für die Sicherung seiner Reisen ist Karmasin und seine DP zuständig gewesen.¹⁸⁸ Über Veesenmayer hatte der Staatssekretär Kontakt zu Ďurčanský und der wiederbelebten „politischen Leiche“ Vojtech Tuka aufgenommen. Während der Märztagte bekam Keppler eine wichtige Aufgabe – er sollte den Widerstand des unbeugsamen Karol Sidor brechen. Doch auch der Druck Kepplers führte nicht zum Erfolg. Die Deutschen setzten in der Folge auf Jozef Tiso.

Alle genannten Ämter und Dienststellen haben im beobachteten Zeitabschnitt zur Erarbeitung eines komplexen Bildes der Slowakei beigetragen. Ihr Anteil daran muß nach mehreren Gesichtspunkten differenziert werden: nach der Relevanz der Information, dem Grad der Geheimhaltung, der Intensität des Interesses und nicht zuletzt unter Berücksichtigung der Planungen der deutschen Außenpolitik. Die Berichterstattung der einzelnen Akteure wurde durch verschiedene Umstände beeinflusst. Ihre Qualität hing vor allem von den Möglichkeiten zur Informationsgewinnung ab. Es drängt sich der Eindruck auf, dass der Berichterstattung der deutschen Dienststellen die Präzision fehlte, sie ging nicht in die Tiefe und hat sich nicht sehr um Kenntnis und Berücksichtigung der slowakischen Mentalität bemüht. Dies überrascht vor allem bei von Druffel, der fast sieben Jahre in Pressburg tätig war. In seinen Fall kann man zurecht über die von Tönsmeier beschriebene „Nichtwahrnehmung“ sprechen. Ein weiterer wichtiger Aspekt ist die Uneinheitlichkeit der Arbeit der einzelnen Teile des nationalsozialistischen Apparates. Sie handelten mehr auf eigene Faust als koordiniert, wobei die überall gegenwärtige gegenseitige Rivalität eine nicht zu unterschätzende Rolle spielte, die deren Wirkung begrenzte und als Desintegrationsfaktor gewirkt hat. Ein Beispiel dafür sind die Beziehungen zwischen den beiden Gliederungen des SD. Dies gilt auch für die (Nicht-)Kooperation, zwischen dem SD und dem Auswärtigen Amt. Beide Institutionen arbeiteten parallel und lieferten sich gegenseitig nur das notwendige Minimum an Informationen. Auf diesen unhaltbaren Zustand haben Rabl und Kraus mehrmals hingewiesen, ohne jedoch darauf eine größere Reaktion der zuständigen Stellen zu erhalten. Generell stellt die deutsche Berichterstattung trotz ihrer Mängel eine bedeutende Quelle für das Verständnis der Entwicklung eines so komplizierten und dynamischen Zeitabschnittes, wie sie die Periode der Autonomie der Slowakei gewesen ist, dar. Diese These unterstreicht vor allem den Umstand, dass Deutschland nach München zum beherrschenden Faktor des mitteleuropäischen Raumes geworden ist.

Die Slowakei in den deutschen Plänen vor München

Die Slowakei spielte vor dem Jahr 1938 in den deutschen Plänen praktisch keine Rolle. Die politischen Spitzen des „dritten Reiches“ betrachteten sie als Teil der Tschechoslowakei, bestenfalls als

186 HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 133.

187 Institut für die Zeitgeschichte München (im weiteren IfZ), ZS 1 154 – Edmund Veesenmayer. Verhör vom 18. 3. 1947.

188 BYSTRICKÝ, V. *Nacistické Nemecko*, S. 50.

Faustpfand der Außenpolitik und haben ihr keine größere strategische Bedeutung zugeschrieben. Vor allem in den Vorstellungen des Auswärtigen Amtes blieb sie Teil einer politischen Konzeption aus dem Ersten Weltkrieg, des so genannten *Mittleuropa*.¹⁸⁹ Traditionelle Stereotypen überdauerten in den Köpfen der deutschen Politiker. Der Beginn des Umbruchjahres 1938 hat diese Annahme bestätigt. Deutschland hatte zu diesem Zeitpunkt keinen ausgearbeiteten Plan, kein Konzept das mit der Slowakei als einem eigenständigen Subjekt der Politik rechnete.

In den deutschen gegen die Tschechoslowakei gerichteten Kalkulationen fanden sich zwei Alternativen - entweder eine militärische Liquidation, oder eine Stimulierung des inneren Zerfallsprozesses. Die ČSR als ein multinationaler Staat bot für diese zweite Möglichkeit beste Voraussetzungen. Zudem rechnete Deutschland mit der Unterstützung des unzufriedenen Ungarn und Polens, die mit der ČSR seit dem Ende des Ersten Weltkrieges ein gespanntes Verhältnis hatten. Aus diesen Prämissen entstand die Konzeption des Außenpolitischen Amtes der NSDAP von Ende Oktober 1934. Als Grundvoraussetzung galt die Schaffung einer starken einheitlichen Front der nationalen Minderheiten.¹⁹⁰ Aus dem zitierten Aktenstück geht aber nicht hervor, ob die Autoren im Rahmen dieser Front der Minderheiten auch mit den Slowaken gerechnet haben. Dieses Dokument zeigt jedenfalls die Existenz zweier Alternativszenarien, obwohl die militärische Aggression in Hitlers Umfeld sicherlich mehr Anhänger als Gegner hatte.

Hitler präziserte die Pläne seiner Außenpolitik nur stufenweise. Während des Jahres 1937 ließ er die Richtlinien für eine eventuelle militärische Aktion gegen die ČSR (Fall Grün) ausarbeiten, wobei die nationalen Probleme beschleunigend wirken sollten. Seine Absichten konkretisierte er Anfang November 1937 vor der Generalität und dem Außenminister Konstantin Neurath – Ziel seiner Aggression sollten Österreich und die Tschechoslowakei werden.¹⁹¹ Hitler hat während seiner mehrstündigen Ausführungen die Slowakei überhaupt nicht erwähnt. Aber das bedeutete nicht, dass er sie völlig aus dem Blick verloren hätte. Im Gegenteil, er nutzte die slowakische Karte bei der Regelung der ungarischen revisionistischen Forderungen. Trotz der ungarisch-deutschen Annäherungen waren die Beziehungen nicht völlig problemlos. Als neuralgischer Punkt blieb die unbefriedigende Stellung der deutschen Minderheit in Ungarn¹⁹², worauf die deutschen Stellen die Ungarn von Zeit zu Zeit aufmerksam machten. Aber am Ende des Jahres 1937 gab Hitler der ungarischen Delegation bekannt, „*er beanspruche weder Pressburg noch andere Teile der Slowakei*“¹⁹³. Für dieses Angebot erwartete er jedoch eine Gegenleistung. In den Couloirs des diplomatischen Korps in Budapest sprach man in diesem Zusammenhang über ein großes „*Trinkgeld, welches Berlin gezahlt habe..., nämlich die Aufteilung der Tschechoslowakei und die*

189 TÖNSMEYER, T. *Das Dritte Reich*, S. 53.

190 BArch Berlin, R 43/44, Bl. 1 – 27. Elaborat über die deutsche Politik in Südosteuropa vom 27. 10. 1934.

191 SUŠKO, Ladislav. Politický vývoj Slovenska v posledných rokoch buržoázneho Československa. In *Historický časopis* 4/1979, S. 554.

192 Siehe PA AA, R 27 842. Roedigers Aufzeichnungen aus dem Jahr 1935. Auch SPANNENBERGER, Norbert. *Der Volksbund der Deutschen in Ungarn 1938 – 1944 unter Horthy und Hitler*. München 2005, S. 135 – 136.

193 HOENSCH, K. Jörg. *Der ungarische Revisionismus und die Zerschlagung der Tschechoslowakei*. Tübingen 1967, S. 55.

*Rückgewinnung der Slowakei durch Ungarn.*¹⁹⁴ Doch Hitler wollte mit diesem Schritt die Ungarn zur Unterstützung seiner Politik verpflichten.

Die Verbindung der Interessen der deutschen und ungarischen Außenpolitik verursachte ein größeres Interesse der deutschen diplomatischen Vertretungen in der ČSR an der Entwicklung der Situation in der Slowakei. Weder ist den deutschen Diplomaten die sukzessive Änderung der Haltung der HSLS zur Außenpolitik des tschechoslowakischen Staates, noch die Zunahme der Sympathiekundgebungen für autoritäre und totalitäre Regime entgangen.¹⁹⁵ Ihre Aufmerksamkeit widmeten sie auch den anti-tschechischen, antibolschewistischen, und gelegentlich antisemitischen Aspekten der Politik der HSLS. Diese Entwicklung bekräftigte der VII. Parteitag der HSLS im September 1936, bei dem sich in Bezug auf die Kongressresolution, eine Gruppe junger radikaler „Ludaken“ durchgesetzt hatte und eine grundsätzliche Missbilligung des eingeschlagenen Kurses der tschechoslowakischen Außenpolitik geäußert hat.¹⁹⁶ Die Prager deutsche Gesandtschaft, ähnlich wie das Pressburger Konsulat, hat sich in seinen Berichten über dieses Ereignis auf Feststellungen ohne Kommentar beschränkt.¹⁹⁷ Trotzdem hat der Parteitag unter den deutschen Diplomaten eine positive Resonanz gefunden. Er brachte noch eine weitere Kurskorrektur: unter seinem Eindruck begann für das Auswärtige Amt die Gruppe František Jehlička in den Hintergrund zu treten. Die Schwerfälligkeit der tschechoslowakischen Regierung bei der Gestaltung des tschechisch-slowakischen Verhältnisses drängte wiederum die Volkspartei immer mehr in Richtung eines gemeinsamen Vorgehens mit den nationalen Minderheiten. Dadurch kam die Prager Regierung in eine Situation, die sie eigentlich vermeiden wollte. Obwohl am Ende des Jahres 1937 eine gegenseitige Vereinbarung möglich gewesen wäre, verpasste das Kabinett den günstigen Zeitpunkt aufgrund seiner Unschlüssigkeit.

Das Jahr 1938 stand von Anfang an im Zeichen der deutschen Expansion in Mitteleuropa. Den aggressiveren Ton der nationalsozialistischen Außenpolitik bestätigte auch der Wechsel im Amt des Außenministers, indem konservativen Neurath, Protegé Hitlers, Ribbentrop ablöste. Im März 1938 marschierte die Wehrmacht in Österreich ein. Mit dem Anschluss Österreichs kam die ČSR in eine prekäre Situation. Nicht nur dass die Grenze mit Deutschland länger wurde, die Ereignisse in Österreich hatten auch einen tiefgreifenden Einfluss auf die nationalen Minderheiten, bzw. deren politische Organisationen, einschließlich der HSLS. Die Position der Slowakei in den deutschen Plänen blieb unverändert – sie sollte als Lockmittel für die ungarische Außenpolitik dienen. Berlin machte Budapest ostentativ deutlich, dass es selbst kein Interesse an Slowakei hätte,¹⁹⁸ Hitler war sogar bereit den Ungarn die „alte

194 ÖStA/AdR, f. NPA – Gesandtschaft Prag, K. 46, Bericht der österreichischen Gesandtschaft in Budapest vom 15. 12. 1937.

195 Ausführlicher siehe BYSTRICKÝ, Valerián. Riešenie slovenskej otázky v kontexte rozhovorov slovenských politikov 29. a 30. septembra 1938 v Prahe. In *Miles semper honestus*. Zborník štúdií vydaný pri príležitosti životného jubilea Vojtecha Dangla. Bratislava, Bratislava 2007, S. 178 – 180.

196 Ausführlicher siehe auch ARPÁŠ, Róbert. *Ludácke autonomistické hnutie v druhej polovici tridsiatych rokov dvadsiateho storočia. HSLS od prezidentskej voľby v roku 1935 po Žilinskú dohodu*. Dissertation, Prag 2004, S. 29 – 46.

197 PA AA, R 103 648, Folie D 497 696 – 699. Von Druffel an das AA 24. 9. 1936; Folie E 023 488 – 491. Eisenlohr an das AA 23. 9. 1936.

198 BYSTRICKÝ, V. *Nacistické Nemecko*, S. 41 – 42.

ungarische Krönungsstadt Pressburg“ zu überlassen,¹⁹⁹ in den deutschen strategischen Erwägungen hat der Gebirgskamm der Karpaten allerdings eine wichtige Rolle gespielt.²⁰⁰ Die ungarischen Vertreter versicherten dabei den Deutschen stets, dass sie „für den Fall eines Zerfalls der Tschechoslowakei den Slowaken weitestgehende Selbstverwaltung zugestehen“²⁰¹ würden. Wie sich später herausstellte, war Ungarn nicht bereit, im Fall eines deutsch-tschechoslowakischen bewaffneten Konflikts etwas zu riskieren, und seine „feige“ Haltung veranlasste die Änderung von Hitlers Plänen. Zudem unterstützte Ungarn die polnischen Pläne für ein sogenanntes *Drittes Europa*, die eine wirksame Barriere gegen das deutsche Vordringen ins Donaugebiet bilden sollten.

Der *Anschluss* Österreichs brachte neue Impulse für die Tätigkeit deutscher Dienststellen in Bezug auf die Slowakei. Dies betraf nicht nur die Bemühungen des Pressburger Konsulats das Informations-Monopol für die „slowakische Frage“ zu erwerben,²⁰² sondern auch die Aktivitäten des sich etablierenden Leitabschnitts des SD in Wien, der über die Initiative Sidors und Alexander Machs berichtete, „mit den massgebenden deutschen Stellen in Kontakt zu treten, und über eine eventuelle Autonomie der Slowakei unter deutschem Protektorat zu verhandeln“.²⁰³ Ein Treffen hat aber nicht stattgefunden, da die tschechoslowakische Polizei begonnen hatte, die beiden wegen unerlaubtem Grenzübertritt zu suchen. Neben dem SD interessierte sich auch die von Anton Klement geführte Wiener Zweigstelle des *Sudetendeutschen Heimatbundes* (SHB), für die slowakischen Angelegenheiten. Obwohl Klement schon seit dem Frühjahr 1938 mit Ďurčanský in Kontakt stand,²⁰⁴ konzentrierte er seine Aufmerksamkeit vor allem auf die Person Sidors, weil er annahm, dass Letzterer nach dem Tod Hlinkas die Leitung der HSLS übernehmen würde. Allem Anschein nach rechnete er zudem auch mit der Manipulierbarkeit Sidors. Nach den Berichten der Vertrauensmänner des tschechoslowakischen Nachrichtendienstes hat Sidor von Klement Instruktionen für das weitere Verhalten der Volkspartei bei den Verhandlungen mit der Prager Regierung erhalten, wobei Verbindungen Sidors zum Reichspropagandaministerium und zu Reichskommissar Bürckel angenommen wurden.²⁰⁵ Fraglich ist, ob, und wenn ja welche Bedeutung die deutschen Stellen diesen durchaus bemerkenswerten Kontakten zugemessen haben. Es kann angenommen werden, dass die deutsche Seite an dieser Verbindung in der Folge das Interesse verloren hat, da Sidor, anders als von den deutschen Stellen angenommen, nicht Hlinkas Nachfolger in der Volkspartei wurde.

Im Frühjahr 1938 schien für Hitler der richtige Zeitpunkt gekommen, um sich für die „verfolgten“ Sudetendeutschen einzusetzen. Er trug ihrem Führer, Konrad Henlein, auf, an die tschechoslowakische Regierung unerfüllbare Forderungen zu stellen. Diese wurden auf dem Parteitag der SdP in

199 PA AA, R 27 090, Folie 28 929. Likus´ s vertraulicher Bericht vom 26. 4. 1938. HILL, Leonidas (Hrsg.). *Die Weizsäcker-Papiere 1933 – 1950*. Frankfurt am Main 1974, S. 126. Weizsäckers Aufzeichnung vom 22. 4. 1938.

200 LANDAU, Zbigniew. – TOMASZEWSKI, Jerzy (Hrsg.). *Monachium 1938. Polskie dokumenty dyplomatyczne*. Warschau 1985, Dokument 51, S. 99.

201 PA AA, R 100 911, Folie D 598 839 – 840. Erdmannsdorff an das AA 11. 4. 1938.

202 PA AA, R 103 649, Folie D 497 759. Hencke an Altenburg 11. 3. 1938.

203 SCHRIFFL, D. *Die Rolle*, S. 164.

204 HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 43.

205 SNA, NS, Tn Iud 6/1946 – J. Tiso, Mikrofilm II. A 890. Berichte der Polizeidirektion in Pressburg vom 21. und 22. 7. 1938.

Karlsbad Ende April öffentlich gemacht. Faktisch forderte er die Autonomie der tschechoslowakischen Grenzgebiete, was aber in Anbetracht der damaligen Situation als Gefährdung der territorialen Integrität der CSR gesehen wurde. Henleins SdP wurde so zum gefügigen Instrument der nationalsozialistischen Politik gegen die ČSR. Die tschechoslowakische Regierung stimmte unter diesen Umständen Verhandlungen über ein Nationalitätenstatut zu, aber mit den stark abgewandelten Vorschlägen Hodžas als Grundlage.²⁰⁶ Die innenpolitischen Spannungen haben sich auf diese Weise – den Planungen Berlins entsprechend – auf die deutsch-tschechoslowakischen Beziehungen übertragen. Nachrichten über deutsche Truppenbewegungen führten zur Teilmobilmachung durch die tschechoslowakische Regierung. In dieser Situation gab Hitler Ende Mai eine überarbeitete Richtlinie für den Angriff auf die ČSR (Fall Grün) heraus, in der die Entscheidung für die militärische Liquidierung klar zum Ausdruck kam.²⁰⁷ Die beiden Staaten standen am Rande eines bewaffneten Konflikts. Obwohl es zunächst nicht dazu kam, schien eine Konfrontation unausweichlich. Der von Weizsäcker ventilierter „chemische Prozess der Auflösung“ der Tschechoslowakei sollte nur Teil bzw. beschleunigendes Element der bewaffneten Aggression sein.

In diese Konzeption passten auch die Autonomiebestrebungen der HSLS. Ribbentrops Dienststelle hat sogar die Einladung der Vertreter der HSLS auf den Parteitag der NSDAP im September 1938 vorgeschlagen.²⁰⁸ Faktisch haben sie aber keine Auswirkungen auf die Rolle der Slowakei in den deutschen Planungen gehabt. Der Beamtenapparat des Auswärtigen Amtes vertrat auch weiterhin die veraltete Vorstellung, dass die Slowaken eine Rückkehr ihres Landes in den ungarischen Staatsverband wünschten. Hitler selbst hat zunächst diese Ansicht vertreten. Er änderte seine Meinung erst während des Besuchs der führenden ungarischen Politiker in Deutschland im August 1938, da ihn ihre ambivalente Haltung nicht überzeugte,²⁰⁹ obwohl Béla Imrédy ihm gegenüber die Entschlossenheit Ungarns „*sich an einem Revisionsfeldzug gegen die Tschechei zu beteiligen*“ beteuert hatte.²¹⁰ Bei dieser Gelegenheit hat Joseph Goebbels in seinen Notizbuch vermerkt: „*Der Führer hat ein sehr scharfes Urteil über Ungarn. Nur [Schweinezüchter].*“²¹¹ Für die Ungarn sollte dies bedeuten, dass Hitler in näherer Zukunft nur eine – aus ungarischer Sicht – minimalistische Lösung tolerieren würde, d.h. nur die Revision der Grenze auf ethnischer Grundlage.²¹² Ungarn befand sich zwischen zwei Mühlsteinen: auf einer Seite strebte es die Erneuerung des Reiches der Stefanskronen an, auf der anderen Seite wollte es sich aber durch die Teilnahme an einem etwaigen Konflikt das Tor zu den westlichen Großmächten nicht verbauen.

206 BYSTRICKÝ, Valerián. Národnostný štatút a štátoprávne programy na Slovensku 1938. In *Historický časopis* 1/1992, S. 63 – 64.

207 BYSTRICKÝ, V. *Nacistické Nemecko*, S. 41.

208 HEIBER, Helmut (Hrsg.). *Akten der Parteikanzlei der NSDAP*, I. Teil, I. Band, S. 316, Mikrofiche Nr. H 201 00450/5 (74/3).

209 HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 44. Auch Staatssekretär E. von Weizsäcker hat dies bemerkt „*Imrédy und Kánya sind bei dem Gedanken an einen Konflikt sehr beunruhigt.*“ HILL, L. (Hrsg.). *Die Weizsäcker-Papiere*, S. 137. Notizen vom 22. 8. 1938

210 Akten zur deutschen auswärtigen Politik (im weiteren ADAP), Serie D, II. Band, Dokument 392, S. 499.

211 FRÖHLICH Elke (Hrsg.). *Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil I Aufzeichnungen 1923-1941*. Band 6 August 1938-Juni 1939. München 1998. S. 53 (22.8.1938). Die eckigen Klammern finden sich auch in der Edition.

212 SUŠKO, L. *Miesto autonómneho*, S. 425.

Hitler wurde von seiner Umgebung mit der Frage konfrontiert, was mit der Slowakei geschehen sollte. Er hatte diesbezüglich keine genaue Vorstellung. Das Auswärtige Amt hat ihm zwar die ungarische Lösung vorgeschlagen, aber Hitler ließ sich, wenigstens vorerst, noch alle Alternativen offen. Der wiederholte Besuch des ungarischen Ministerpräsidenten bestärkte ihn in seiner Überzeugung, dass er sich auf Ungarn nicht verlassen könne²¹³ und dass es „*bei der Verteilung zu kurz kommen wird.*“²¹⁴ Goebbels zufolge entschied sich Hitler, der Slowakei „*eine weitgehende Autonomie*“ zu gewähren, er hat also die Vorschläge Woermanns vom Auswärtigen Amt nicht wirklich in Betracht gezogen. Dies betraf auch Pressburg. Karmasin befürwortete nämlich in Berlin Forderungen nach dem Anschluss der Stadt und ihres Gebietes an Deutschland. Göring bedeutete ihm allerdings, dass eine „*Zerstückelung der Slowakei*“ nicht im deutschen Interesse sei.²¹⁵ Strategische Überlegungen waren zu diesem Zeitpunkt vorrangig. Aber in der Frage Pressburgs hatte Hitler noch nicht entschieden.

Auch die Sudetendeutsche Partei verdeutlichte vor München ihre Vorstellungen von der zukünftigen Entwicklung. Zwei Pläne ihrer „Strategen“ sind erhalten geblieben. Beide sind undatiert. Der erste ist, aufgrund der Diktion des Textes ist dies anzunehmen, infolge der Maikrise entstanden, der zweite als Reaktion auf die Septemberkrise. Interessant ist dabei zu sehen, dass die Leitung der SdP schon Ende Mai 1938 *a priori* die Rückgabe der Slowakei an Ungarn abgelehnt hat. Sie wollte nur Grenzkorrekturen zugunsten Ungarns zugestehen, die sich aus der Anwendung des ethnischen Prinzips ergeben hätten. Pressburg, mit Ausnahme von Engerau, das Deutschland zufallen sollte, sollte bei der Slowakei verbleiben. Die SdP ging dabei von der Voraussetzung ausgegangen, dass die Slowakei - selbstverständlich unter deutscher Obhut - unabhängig werden würde. Mitsamt der Karpato-Ukraine sollte sie die Aufgabe einer „*Trennungsschranke zwischen Polen und Ungarn*“ erfüllen und ein Sprungbrett, eine „*Brücke für das Deutsche Reich nach Osten*“ bilden.²¹⁶ Der Plan wurde in mehrere Phasen geteilt und rechnete mit einem bewaffneten deutsch-tschechoslowakischen Konflikt, in dem ein deutscher Stoss zwischen den Gebieten Mährens und der Slowakei geführt werden würde. Wie hier zu sehen ist, hatten die Pläne der Leitung der SdP schon konkretere Formen angenommen als die Konzepte Berlins. Überraschend ist dabei vor allem die analytisch-konzeptionelle Denkweise in breiteren strategischen Zusammenhängen, da den Repräsentanten der SdP umfassende Informationen über die Vorhaben der deutschen Außenpolitik fehlten. Es war nicht notwendig, ihnen diese näher zu erläutern. Mehrere Punkte dieser Planung der SdP wurden später durch die deutsche Politik umgesetzt.

Auch die Septemberkrise hat letztendlich zu keinem bewaffneten Konflikt geführt. Hitler änderte seine Pläne unter dem Eindruck der Umstände. Die erreichte Lösung war für ihn zwar nur ein Zwischenschritt, aber das Münchner Abkommen hat die CSR aus dem mitteleuropäischen Raum als politischen Faktor ausgeschieden. Ihre weitere Existenz hing nun vom Wohlwollen des Diktators ab.

Die HSLS hat zwar versucht München als eine rein „tschechische Angelegenheit“ darzustellen, aber der Anhang des Münchner Abkommens über die Regelung der Frage der ungarischen Minderheit betraf

213 HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 91.

214 IRWING, David. (Hrsg.). *Joseph Goebbels – deniky 1938*, S. 233.

215 SNA, F. Karmasin 116-47-3/215. Karmasin an die Deutsche Gesandtschaft in Pressburg vom 13. 8. 1940.

216 KRÁL, V. (ed.). *Die Deutschen*, Dokument 148, S. 221 – 222.

wesentlich auch das Gebiet der Slowakei.²¹⁷ Diese fälschliche Darstellung der Volkspartei hat sich im Verlauf der folgenden Wochen als Illusion herausgestellt.

Die Slowakei in den deutschen Plänen nach München

München brachte eine völlig neue Situation. In Mittel- und Südosteuropa rief es eine Kettenreaktion hervor und beschleunigte den Fluss der Ereignisse. Die nationalsozialistische Administration war darauf nicht ausreichend vorbereitet. Vor allem das Auswärtige Amt brauchte längere Zeit zur Orientierung im unübersichtlichen Wirrwarr der „Umwälzungsprozesse, der Anpassung an die neuen Machtverhältnisse, des Aufstieges der rechten und faschistischen Bewegungen“.²¹⁸ Es hatte manchmal den Anschein, als ob ihm ein durchgängiges Konzept gefehlt hätte und es auf die Ereignisse nur reagiert hätte. Die slowakischen Angelegenheiten stellten hier keine Ausnahme dar.

Deutschland hatte zwar keine praktischen Einwände gegen die Bemühungen der HSLS um Autonomie, aber es buhlte auch weiterhin um die Unterstützung Ungarns. Hitler war aber nur dazu bereit Ungarn das zurückzugeben, „was ihm gehört“. Die komplette Eingliederung der Slowakei in die „ungarische Heimat“ hielt er für ausgeschlossen. Er hat es abgelehnt, den Ungarn Pressburg zu überlassen und zunächst war auch die Rückgliederung Kaschaus fraglich. Mehrere in die Slowakei entsandte deutsche „Experten“ hielten die ungarischen Gebietsansprüche für übertrieben. Hinter den ungarischen Forderungen stand allerdings Italien, das ihre Gebietsansprüche nach Möglichkeit unterstützt hat. Hitler war nicht bereit wegen der unbedeutenden Slowakei mit seinem Partner einen Konflikt zu riskieren. Eine Stärkung des Bündnisses mit dem „Duce“ war für ihn wichtiger, mit aus diesem Grund hat er dann auch in einigen Fragen, wie z. B. Kaschau, ungarischen Wünschen nachgegeben.²¹⁹ Der ganze Oktober 1938 war durch fieberhaftes Buhlen der ungarischen und slowakischen Seite um die Gunst Deutschlands als dem künftig einflussreichsten Schiedsrichter gekennzeichnet. Objektiv gesehen hatten die Repräsentanten der HSLS keine große Chance sich durchzusetzen. Sie unterschätzten als Außenseiter auf dem Feld der Außenpolitik die Möglichkeiten des ungarischen Lobbyings und verließen sich zu sehr auf ihre „Kontakte“ zur nationalsozialistischen Prominenz. Der Wiener Schiedsspruch stellte sich für sie als ein böses Erwachen aus falschen Hoffnungen und Erwartungen dar.

Nach Verwirklichung der Autonomie wurde die Slowakei von deutschen Agenten, Beratern, Korrespondenten und Journalisten sozusagen überflutet. Die Hauptrolle spielten dabei vor allem der SD, die VoMi und die Wiener Reichsstathalterei. Das Auswärtige Amt stand eher im Hintergrund und seine Position als „Steuerzentrale“ hat vom Anfang an Risse bekommen. Die vorangegangene Entwicklung zur Autonomie der Slowakei im Rahmen der ČSR hat dies nur bestätigt, wobei das Auswärtige Amt auch mit einer unabhängigen Slowakei unter der Obhut des Dritten Reiches als möglichem Alternativszenario für die Zukunft gerechnet hat.²²⁰ Ribbentrops Ministerium hat aber zu seinem eigenen Schaden passiv die

217 BYSTRICKÝ, Valerián. Slovensko a Mnichov. In *Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Prag 2004, S. 186

218 SUŠKO, L. *Miesto autonómneho*, S. 426.

219 Siehe HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 107 - 197. LUKEŠ, F. *Podivný mír*. DEÁK, Ladislav. *Hra o Slovensko. Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933 – 1939*. Bratislava 1991.

220 SUŠKO, L. *Miesto autonómneho*, S. 426. Siehe auch Dokument 32.

Entwicklung der Ereignisse abgewartet.²²¹ Der Reichsaußenminister kokettierte nämlich im November und Dezember 1938 mit dem Gedanken an den Abschluß eines „Freundschaftsvertrags“ mit der geschwächten Tschechoslowakei kokettiert. Hitlers definitive Entscheidung zur vollständigen Liquidierung der ČSR vom 17. Dezember 1938 hat diese Idee schließlich ihrer Grundlage beraubt. Das Auswärtige Amt hat so seiner Konkurrenz Raum für eigene Aktivitäten gemacht und diesen Rückstand nie wieder aufgeholt. Seine diplomatischen Vertretungen haben nicht über dieselben operativen Möglichkeiten wie die erwähnten konkurrierenden Stellen verfügt. Der Pressburger Konsul wurde über verschiedene Angelegenheiten erst im Nachhinein informiert, was ihm aus Berlin oft vorgeworfen wurde. Von Druffel war dafür bestimmt mit verantwortlich, die Hauptursache lag aber vor allem in der unflexiblen Arbeitsweise des Auswärtigen Amtes.

In diesem Vakuum ergriff der „Volksgruppenführer“ Karmasin die Rolle eines Vermittlers zwischen den nationalsozialistischen Proponenten und den Repräsentanten der autonomen Slowakei. Neben dem Führer der DP haben bei der Vertiefung der Kontakte die Reichsstatthalterei Seyss-Inquarts, sowie der SD-Ausland eine wichtige Rolle gespielt. Ohne ihre finanzielle Unterstützung hätten die Reisen Ďurčanskýs nach Deutschland nie stattgefunden. Karmasin hat seinen „Vermittlungsmonopol“ sorgfältig gepflegt²²², aber der Wiener SD gestand ihm diese Rolle nicht zu und misstraute ihm von Anfang an. Der *SD-Oberabschnitt Donau* (d.h. der Wiener SD) wählte andere Methoden als der SD-Ausland, bzw. die Wiener Reichsstatthalterei. Seine Priorität war die direkte Unterwanderung der slowakischen Strukturen. Der Wiener SD begriff als erster, dass die HSLS kein homogenes Ganzes darstellt und dass es notwendig ist, zwischen zwei Gruppen zu differenzieren, nämlich den Gemäßigten (oder Klerikalen), repräsentiert durch Jozef Tiso, und den Radikalen, repräsentiert durch Karol Sidor.²²³ Seine Aufmerksamkeit hat er besonders auf letztere Strömung gerichtet, versuchte sie zu unterwandern und direkten Einfluss auf die innenpolitische Entwicklung zu nehmen. Seine Aktivitäten bewirkten eine Art Rückkopplung in den slowakischen Regierungskreisen. Die slowakische Regierung ersuchte den SD unter anderem, „Fachleute“ für verschiedene Bereiche des öffentlichen Lebens zu schicken, darunter auch für die „Judenfrage“.²²⁴ Die slowakischen Stellen taten dies sowohl aus programmatisch-ideologischen, als auch aus pragmatischen Gründen. Im Streben nach größtmöglicher deutscher Unterstützung gegen die ungarischen Forderungen, waren sie gerne bereit, sich in der Frage der Ausgestaltung des politischen Systems dem deutschen „Vorbild“ anzupassen. Der Erhaltung der territorialen Integrität des Landes sollten alle anderen Interessen unterordnet werden.

Auch die sudetendeutschen „Planer“ entwickelten ihre Überlegungen weiter. Der SdP-Abgeordnete Hans Neuwirth unterstützte die slowakischen Aspirationen und schlug die Westverschiebung der tschechisch-slowakischen Landesgrenze vor, womit eine Schwächung der tschechischen Position im gemeinsamen Staat verbunden gewesen wäre. Weitere wirtschaftliche und kulturelle Maßnahmen sollten zu einer engeren Bindung der Slowakei an Deutschland beitragen. Die Leitung der SdP hat in ihren Planungen der deutschsprachigen Minderheit unter Führung Karmasins eine wichtige Rolle zuge-

221 Siehe Dokumente 40 und 41.

222 Siehe Dokument 105.

223 Siehe Dokument 11.

224 Siehe Dokument 67.

dacht.²²⁵ Viel weiter ist bei der Einbettung der tschecho-slowakischen Problematik in den Gesamtrahmen der deutschen Politik in Südosteuropa Ernst Kundt gegangen, der die Beziehung des Dritten Reiches zur tschechischen Nation als Modell für andere „*kleine Völker des Ostens und Südostens*“ betrachtet hat. Angesichts der Beschlüsse des Münchener Abkommens erwartete er die totale politische Eroberung des böhmisch-mährischen Raumes, wodurch es zu einer Situation kommen sollte, wo „*das deutsche Schwert über Prag, Preßburg und Ungvar Polen und Ungarn auseinanderhalten und mit seiner Spitze bis in die Ukraine und auch in Richtung des rumänischen Erdöls reichen*“ würde.²²⁶ Im Gegensatz zum Plan Neuwirths, haben die deutschen Behörden Kundts Vorschläge, mit Ausnahme des Sonderstatus für die Tschechen, für interessant befunden.²²⁷ Vor allem die Idee, die „*Slowaken für ein freiwilliges Vasallenverhältnis... zu gewinnen*“ und die daraus folgenden Vorteile für die deutsche Außenpolitik haben später in Bezug auf die Slowakei zum Konzept der sogenannten *Visitenkarte* geführt. Die Ausnutzung der Frage der mährischen Slowakei wie sie von Neuwirth präsentiert wurde, hätte zwar die Stärkung der Slowakei auf Kosten der tschechischen Länder bedeutet, Deutschland hatte letztendlich kein Interesse an einer „Groß-Slowakei“, sondern hat diese Möglichkeit nur kurzfristig als Druckmittel genutzt.

Zwischen den einzelnen deutschen Organen und Dienststellen herrschte also kein Einvernehmen in Bezug auf die slowakische Entwicklung. Differenzen gab es auch bei der Frage nach den geeignetsten Methoden für das deutsche Vorgehen. Während das Auswärtige Amt eine gewisse Zurückhaltung befürwortete, unterstützten die Wiener Statthalterschaft und der SD – vor allem seine Wiener Zentrale – mit allen zur Verfügung stehenden Mitteln die slowakische „Sezession“. Trotzdem war es aber keine undifferenzierte Unterstützung der gesamten Bewegung. Der *SD-Donau* setzte auf Ďurčanský und besonders auf Sidor. Letztgenannter war für die SD-Leute aus Wien vor allem als Kommandant der Hlinka-Garde (HG), einer paramilitärischen Organisation der Volkspartei, interessant. Andererseits waren sie sich aber seiner politischen Orientierung in Richtung Polen bewusst. Aus diesem Grund wählte man Sidors engsten Mitarbeiter Karol Murgaš als geeignetes und leicht beeinflussbares „Medium“ zu Sidors Kontrolle. Die Märzereignisse des Jahres 1939 zeigten dann allerdings, dass die Auswahl Sidors nicht zum gewünschten Ergebnis führte. Die Gruppe um Tuka wurde vom SD der „Magyarophilie“ verdächtigt, was im Fall Tukas weniger überraschend ist als in jenem Machs. Tisos Gruppe stand der SD aus ideologischen Gründen kritisch gegenüber. Die Wiener Reichsstatthalterei fixierte sich eher auf die Person Sidors, obwohl Seyss-Inquart auch Kontakte zu Tuka hatte. Das Pressburger Konsulat und Keplers Mitarbeiter Veessenmayer bevorzugten dagegen Tiso, obwohl ihnen klar war, dass er gegenüber Deutschland und dem Nationalsozialismus als Weltanschauung eine vor allem auf den politischen Nutzen für seine Politik ausgerichtete Haltung einnahm. Für Tiso sprachen seine politischen Erfahrungen und seine vergleichsweise gemäßigte Politik, er war aber trotzdem nicht der erste Ansprechpartner der Deutschen. Auf der anderen Seite entsprach Sidor aus der Sicht der nationalsozialistischen Dienststellen dem Bild eines radikalen, „revolutionären“ Politikers, aber seine – nach

225 KRÁL, V. (Hrsg.). *Die Deutschen*, Dokument 256, S. 349 – 353

226 KRÁL, V. (Hrsg.). *Die Deutschen*, Dokument 261, S. 357. Für eine detaillierte Analyse von Kundts Ausführungen siehe KAISER, J. *Die Politik*, S. 20 – 23.

227 KAISER, J. *Die Politik*, S. 23.

deutscher Einschätzung – unausgeglichene Persönlichkeit und seine bekannte Orientierung an Polen wirkten abschreckend.

Relativ unberührt davon blieb die Frage der Formierung des Regimes und des politischen Systems in der Slowakei. Die Bemühungen der HSLS um die Bildung eines auf der Herrschaft einer Staatspartei aufgebauten autoritären Regimes, haben in den deutschen Kreisen positive Resonanz gefunden. Zweifel hat der katholische Konservatismus der Volkspartei hervorrufen, der eine Mischung aus päpstlichen Enzykliken, des Spann´schen Universalismus, der Theorie des Ständestaates und der katholischen Lehre darstellte. Trotz dieser Umstände haben sich die deutschen Dienststellen mit dieser Frage nicht eingehender befasst. Den damaligen Zustand der slowakischen Innenpolitik nahmen sie als Provisorium wahr und hielten eine Analyse des Aufbaus des politischen Systems für nicht notwendig. Dieser Problematik hat sich am ausführlichsten Rabl gewidmet. Er schlug eine konsequente Reorganisation des Regimes und seine zunehmende Anpassung an das deutsche Vorbild vor.

Die slowakisch-deutschen Beziehungen gestalteten sich im beobachteten Zeitraum alles andere als problemlos. Sie wurden unter anderem auch durch die aus dem Münchner Abkommen abgeleiteten deutschen territorialen Ansprüche belastet. Dabei handelte es sich um den sogenannten *Pressburger Brückenkopf*, d. h. den Ort Engerau/Petržalka, und das „mythische“, d. h. für die slowakische Geschichte wichtige, Theben/Devin. In dieser Frage zeigte sich die mangelnde politische Weitsicht der HSLS, denn sie hatte erklärt, das Münchener Abkommen betreffe die Slowakei nicht. Die slowakische Seite fand sich in der Folge mit dem Verlust der beiden Gebiete nur schwer ab. Vor allem den Umgang der deutschen Seite mit der Frage Thebens hat sie sehr negativ wahrgenommen, und trotz mehrerer Urgezen ist es ihr nicht gelungen seine Abtretung zu verhindern.²²⁸ Die deutschen Interessen nahmen keine Rücksicht auf irgendwelche historischen Sentimentalitäten einer „ahistorischen“ Nation. Das „Dritte Reich“ hatte dabei keine klare Vorstellung vom Schicksal Pressburgs. Auf seinen Anschluss ans Reich hat vor allem die Leitung von Karmasins DP gedrängt. Die Angliederung an Ungarn kam für Berlin nicht in Frage. Die deutschen Stellen überlegten zunächst die Möglichkeit eines Plebiszites, aber dessen unsicherer Ausgang, brachte sie davon wieder ab. Nach Abwägung der Alternativen entschloss man sich schließlich für die Beibehaltung des *status quo*.

Eine harte Prüfung für die slowakisch-deutschen Beziehungen stellte das Verhältnis der slowakischen autonomen Regierung zur deutschsprachigen Minderheit dar, oder eher ihre Bereitschaft den Forderungen Karmasins und seiner Umgebung, die sich – um die Unterstützung Berlins wissend – für die einzig legitime Repräsentantin der Karpatendeutschen hielt, nachzukommen. Die weitgehenden Zugeständnisse von Anfang Oktober schränkten in der Folge die Handlungsfähigkeit der slowakischen Regierung ein. Im Oktober war die slowakische Führung noch bereit, auf Karmasins Forderungen einzugehen. Dies war aber eher in taktischen Überlegungen begründet, bzw. als Geste Deutschland gegenüber gedacht. Die Enttäuschung über die Entscheidungen im Rahmen des Wiener Schiedsspruchs

228 Siehe ausführlicher bei HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 211 – 215. SCHRIFFL, D. *Die Rolle*, S. 191 – 193. JANAS, Karol. *Okupácia Petržalky*. In *Historická revue* 10/2003, S. 35. JANAS, Karol. *K problematike hraničných sporov s Nemeckou ríšou v rokoch 1938 – 1943 v Bratislave a okolí*. In *Zborník mestského múzea*, Bratislava 2004, S.121 – 128. Siehe auch Dokumente 45, 87, 93, 111, 117 – 119, 124, 132 und 146.

äußerte sich später in einer Art Hinhaltenaktik auf dem Gebiet der Minderheitenpolitik. Obwohl Tiso Ende November die Erreichung eines *Modus vivendi* zum Ziel erklärte, beeilte sich das Kabinett nicht, seine Versprechen zu erfüllen. Als Erfolge konnte Karmasin „nur“ die Errichtung des „*Staatssekretariates für Belange der Deutschen Volksgruppe in der Slowakei*“, die Erlaubnis zur Verwendung der nationalsozialistischen Symbole für die Deutsche Partei, die Freiheit zum Bekenntnis zur „*Deutschen Weltanschauung*“ und eine gewisse Selbstverwaltung im Schulwesen und in kulturellen Belangen. Ein Konfliktfeld blieben vor allem die Kompetenzen des Staatssekretariats, da seine Stellung keine rechtliche Grundlage hatte. Zudem wurden bis auf die Regelung der kulturellen Belange all diese Schritte von der autonomen Regierung bereits in der ersten Oktoberhälfte unternommen. Der Führer der DP ist Rabls Empfehlungen gefolgt. Sein Entwurf des Gesetzes über die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe war in der Originalfassung für die slowakische Seite einfach inakzeptabel, da sie die Bildung einer autonomen Einheit, eines „*Staates im Staat*“²²⁹ vorausgesetzt hat. Für die slowakischen Repräsentanten hätte die Verabschiedung einer solchen Rechtsnorm einen gefährlichen Präzedenzfall im Verhältnis zu allen anderen Minderheiten, vor allem der ungarischen, bedeutet. Die Beziehungen zwischen der Regierung und der DP wurden durch Spannungen und ein mangelndes Vertrauensverhältnis charakterisiert. Ihre Verschlechterung wurde von mehreren Faktoren, wie z.B. der Art der Ausschreibung der Wahlen für den slowakischen Landtag, die Entlassung deutscher Arbeiter und Beamter, aber vor allem von der für die DP unerwartet durchgeführten Volkszählung Ende 1938 beeinflusst. Es ist interessant zu sehen, dass sich die deutschen Organe nicht einmal in der Frage der Formulierung und Durchsetzung der Forderungen der DP einig gewesen sind.

In den deutschen Plänen zur Slowakei nach dem Münchener Abkommen spielten auch wirtschaftliche Fragen eine nicht zu unterschätzende Rolle. Darauf hatte schon der Wiener SD aufmerksam gemacht, wobei er die slowakische Frage vor allem als ein wirtschaftliches Problem definiert hatte.²³⁰ Die Sicherung der Lebensfähigkeit der slowakischen Wirtschaft im Falle einer Unabhängigkeitserklärung sollte nach den Analysen der deutschen Experten im Großen und Ganzen kein unüberwindbares Problem darstellen.²³¹ Aus diesem Grund beschäftigte sich auch Hermann Göring in seiner Funktion als Beauftragter für den Vierjahresplan mit der Slowakei. Es war daher kein Zufall, dass die erste Reise der „*judakischen*“ Politiker – also jener der slowakischen Volkspartei – zu ihm geführt hat. Karmasin organisierte mit Hilfe der Reichsstatthalterei und aufgrund eines Vorschlages Fritz Flors (eines Mitarbeiters Seyss-Inquarts) eine Audienz bei Göring bei der es auch um wirtschaftliche Fragen gehen sollte.²³² Göring war vor allem an der wirtschaftlichen Ausbeutung des Landes interessiert, obwohl er dies beispielsweise im Gespräch mit Ďurčanský nicht besonders erwähnt hatte.²³³ Kurz nach dem Besuch der slowakischen Delegation hat er dies sehr deutlich gesagt – „*Die Slowaken werden sich dem Reich völlig angleichen.*“²³⁴ Da Deutschland zu diesem Zeitpunkt bereits aufgrund der gesteigerten

229 Ausführlicher bei HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 106 – 116. KOVÁČ, D. *Nemecko a nemecká*, S. 130 – 144. Siehe Dokumente 37, 48, 96, 103, 129, 133, 139 und 154.

230 Siehe Dokument 11.

231 Siehe Dokument 23.

232 Vergleiche SCHRIFFL, D. Die Rolle, S. 54 – 56.

233 Siehe Dokument 53.

234 KAISER, J. *Die Politik*, S. 13.

Rüstungsproduktion unter Rohstoffmangel litt, ging es dem Feldmarschall um die Erforschung der verschiedenen Rohstoffvorkommen, hauptsächlich aber um die Vorräte an Erdöl und Eisenerz. Mit dieser heiklen Aufgabe beauftragte er Hitlers Berater in wirtschaftlichen Fragen Keppler. Göring traf sich auch im November mit Ďurčanský. Obwohl der genaue Inhalt des Gesprächs nicht überliefert ist, lässt die Anwesenheit von Keplers Mitarbeiter Veesenmayer darauf schließen, dass es sich vor allem um wirtschaftliche Angelegenheiten gehandelt hat.²³⁵ Im selben Monat haben auch eine Delegation slowakischer Fachleute²³⁶ und Vojtech Tuka Berlin besucht, welcher dann direkt mit Keppler verhandelt hat.²³⁷ Ergebnis dieser Gespräche sollte eine Vereinbarung mit der slowakischen Regierung über die Erforschung und Förderung der vermuteten Rohstoffe sein²³⁸, das slowakische Kabinett zeigte aber keine Bereitschaft, die Vereinbarung in der damals vorgelegten Fassung zu akzeptieren. Ein Hinweis darauf ist auch eine weitere Übereinkunft über die Erforschung von Rohstofflagern und über Erdölförderung die die Mitglieder einer slowakischen Wirtschaftsdelegation Anfang März 1939 mit Keppler in Berlin abgeschlossen haben.²³⁹

Die deutsche Seite suchte auch andere Mittel und Wege, um eine engere Anbindung der Slowakei an ihre Wirtschaft zu erreichen. Schon Ende 1938 tauchten konkrete Vorschläge für die Errichtung eines deutschen Bankinstituts in der Slowakei auf. Die deutschen Experten überlegten den Kauf einer der slowakischen Filialen tschechischer Banken oder einer Bank mit einem hohen Anteil „jüdischen“ *Kapitals* nachgedacht. Diese Bank sollte nicht nur kommerzielle Aufgaben erfüllen, sondern sollte auch Mittel für öffentliche Ausgaben bereitstellen. Der bevorzugte Kandidat war die *Pressburger Allgemeine Bank*. Auch die DP-Leitung hatte ein enormes Interesse an einer solchen Lösung. Die Machbarkeit dieses Projektes haben zwei große damals deutsche Banken überprüft – die *Dresdner Bank* und die *Wiener Länderbank*.²⁴⁰ Die Umsetzung wurde vor allem durch administrative Hindernisse gebremst und erfolgte nur schrittweise. Auch das Zielobjekt änderte sich – der Interessent, die *Dresdner Bank* konzentrierte sich später auf die Übernahme der *Kredit- und Handelsbank*. Dieser Schritt wurde schon unter anderen politischen Umständen durchgeführt.

Der wirtschaftlichen Durchdringung der Slowakei und der Stärkung des deutschen wirtschaftlichen Einflusses hat Rabl in seinen Berichten und Analysen viel Raum gewidmet. Neben seinem Vorschlag, gemeinsam mit den Reichsexperten die sofortige Beistellung eines Wirtschaftsberaters zu erwägen,²⁴¹ hat er die möglichst schnelle und vollkommene Eingliederung der Slowakei in den deutschen Vierjahresplan gefordert,²⁴² was nach seiner Einschätzung nach entschiedenes Handeln erfordere. Das Ergebnis sollte die Besetzung aller wichtigen Positionen sein, entweder direkt oder mittels Vertrauensleuten aus der deutschsprachigen Minderheit.²⁴³ Karmasins Rechtsberater gehörte zu jenen, die sich sehr für die Idee

235 Siehe Dokument 111.

236 KAISER, J. *Die Politik*, S. 18. Siehe auch Dokument 133.

237 Siehe Dokument 132.

238 Siehe Dokument 143.

239 LIPTÁK, Lubomír. *Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom*. Bratislava 1960, S. 54.

240 Siehe Dokumente 85 und 151.

241 Siehe Dokument 85.

242 KAISER, J. *Die Politik*, S. 13. Siehe auch Dokument 95.

243 Siehe Dokument 90.

der Errichtung einer deutschen Bank eingesetzt haben. Aufgrund seiner Vorschläge sollte diesem Institut eine privilegierte Rolle bei der „*planmäßige[n] Durchführung ... [der] Industrieinvestitionstätigkeit*“²⁴⁴ des Deutschen Reiches in der Slowakei zukommen. Die chaotischen wirtschaftlichen Verhältnisse sollten durch langfristige staatliche Planung ersetzt werden. Seine Überlegungen hat Rabl in in seinen weiteren Berichten und Analysen konkretisiert und weiterentwickelt.

In Bezug auf die Vorgangsweise bei der deutschen wirtschaftlichen Durchdringung der Slowakei verdient vor allem der „Fall“ des Bades Pistyan²⁴⁵ besondere Erwähnung, der mit der angestrebten „Lösung der Judenfrage“ in Zusammenhang stand. Auch mit dieser Frage beschäftigte sich Rabl. Er machte über Ernst Bäumler die deutschen Stellen auf das Bad Pistyan aufmerksam, da er die „Arisierung“ für eines der entscheidenden Instrumente im Prozess der Eingliederung der slowakischen Ökonomie in den deutschen Wirtschaftsraum gehalten hat. Die „Arisierung“ sollte durch die Übernahme der Nürnberger Rassengesetze in der Slowakei unterstützt und beschleunigt werden. Ihre Durchsetzung schien Rabl in der Praxis einfacher als in Deutschland zu sein, da es hier „*getaufte Juden kaum gibt und daher der ganze Apparat des arischen Nachweises entfallen kann*“.²⁴⁶ Die Schwächung des „jüdischen Einflusses“ in der Wirtschaft dominierte auch die Vorstellungen der Leitung der DP, wobei deutsche Konzerne und Banken die Schwäche des slowakischen Kapitals ausnutzen sollten, um die führenden Positionen in der slowakischen Wirtschaft zu übernehmen.²⁴⁷ Daraus sollten gerade auch die „heimischen“ deutschen Unternehmer ihren Vorteil ziehen. Vor allem die Vorstellung einer unkomplizierten Bereicherung am jüdischen Eigentum war einer der Gründe, weshalb die Leitung der DP für eine „radikale Lösung der jüdischen Frage“ ausgesprochen hat. In Fragen der praktischen Umsetzung hat sich der Wiener SD am meisten engagiert. Nicht nur ist er der Anforderung der slowakischen Regierung nachgekommen, einen „Fachmann“ für die „jüdische Frage“ zur Verfügung zu stellen, sondern hat sich auch am 4. und 5. November 1938 aktiv an der „Abschiebung“ von Juden ins „Niemandland“ zwischen der Slowakei und Ungarn beteiligt.²⁴⁸ Im Unterschied zu anderen Politikbereichen, sind sich dabei die deutschen Dienststellen mehr oder weniger einig gewesen. Alle interessierten Parteien haben zwar die „Lösung der jüdischen Frage“ auf der Grundlage nationalsozialistischer Ideologie unterstützt, aber nicht alle waren sich der Hindernisse bewusst, die bei der Umsetzung auftauchen sollten.

Der Stellenwert der Slowakei hat sich in den deutschen Plänen während des Jahres 1938 nur in Abhängigkeit von der internationalen Situation in West- und Mitteleuropa verändert. Bis zur Intensivierung der tschechoslowakisch-deutschen Spannungen im September 1938 hat sich Deutschland mit der slowakischen Frage nicht eingehend befasst. Zu Beginn war die Angliederung an Ungarn die bevorzugte Lösung gewesen. Aber die abwartende Stellung Ungarns während der Sudetenkrise hat sie diese vorteilhafte Ausgangsposition gekostet. Hitler hat sich in der Folge zu einer anderen Vorgangsweise entschlossen, und war bereit, nur eine Variante zu akzeptieren, die den Nationalitätenstandpunkt aus

244 Siehe Dokument 95.

245 Siehe Dokumente 90, 106, 120, 125, 140 und 144.

246 Siehe Dokument 102.

247 Siehe Dokument 130.

248 NIŽŇANSKÝ Eduard. Intencionalisti, funkcionalisti, začiatky holokaustu a Adolf Eichmann. In *Studia historica Nitriansia VIII/1999*, S. 107 – 136.

seiner Sicht ausreichend berücksichtigen würde. Es hat den Anschein, als ob die Entwicklung nach dem Münchener Abkommen und der darauf folgenden Erklärung der Autonomie des slowakischen Landes in das konzeptuelle Vakuum der deutschen Mitteleuropapolitik gepasst hätte und in den Augen der deutschen Dienststellen der nunmehrige asymmetrische Staatsaufbau der Tschecho-Slowakei die Beste der gegebenen Möglichkeiten gewesen wäre. Aber die deutschen Behörden waren sich über die weitere Vorgangsweise nicht im Klaren. Während sich das Auswärtige Amt alle Möglichkeiten offen ließ, haben SD, VoMi und die Wiener Reichsstatthalterei eher die Arbeit vor Ort vorgezogen. Obwohl alle oben genannten Ämter den status quo als Provisorium angesehen haben, unterstützten der SD und die Wiener „Herren“ Seyss-Inquart und Bürckel den slowakischen Separatismus, in dem sie eine Möglichkeit sahen, die geschwächte Republik von innen heraus zu zerschlagen. Letztendlich hat auch Hitler selbst in der Frage der Liquidation des tschechoslowakischen Staates nicht allen damit betrauten Teilen des NS-Apparates das gleiche Vertrauen entgegengebracht. Bevorzugt hat er diesbezüglich den SD und seinen Wirtschaftsexperten Wilhelm Keppler. Vermutlich aus diesem Grund hat er über den Plan der Zerschlagung der Č-SR und deren Zeithorizont Mitte Jänner 1939 nur Heydrichs engsten Mitarbeiter und „Staatssekretär zur besonderen Verwendung“ Keppler informiert. Der SD und Kepplers Stab sollten die Rolle des Katalysators in diesem Prozess übernehmen, der am 14. März 1939 mit der Ausrufung des slowakischen Staates und dem Angriff Ungarns auf die Karpato-Ukraine, am 15. März 1939 mit der Besetzung der westlichen Teile der Nachmünchener Republik und am 16. März 1939 mit der Errichtung des Protektorats Böhmen und Mähren seinen Abschluß fand.

Hlinka´s Slowakische Volkspartei und ihre Repräsentanten im Jahr 1938

Die ersten Versuche eine Slowakische Volkspartei (SLS) zu gründen, deren Repräsentanten im beobachteten Zeitraum eine dominante Position in der slowakischen politischen Szene einnahmen, datieren zurück in die Jahre 1905 und 1913. Stabil blieb sie aber erst nach der Gründung der Tschechoslowakischen Republik im Jahr 1918, die günstige Bedingungen für die Neubildung politischer Parteien bot. Es ist bemerkenswert, das die SLS war, der nach dem Zerfall der Donaumonarchie gegründet wurde und in die Öffentlichkeit trat.

Schon bei ihrer Wiederherstellung im Dezember 1918 hat sich die SVP zwei grundlegende Ziele ihrer Politik gesetzt – „1. *die Unverletzlichkeit des Glaubens des slowakischen Volkes unter allen Umständen zu schützen*“ und „2. *„ein Bauern- und Arbeiterprogramm aufzubauen, auf Grund dessen sich die Angehörigen dieser beiden Gruppen im Kampf für die Unantastbarkeit des Besitzes, und namentlich gegen den Bolschewismus vereinen können.*“²⁴⁹ Während der ersten Tschechoslowakischen Republik versuchte die SLS die rechtliche Umsetzung der slowakischen Autonomie aufgrund des Pittsburger

249 Archív kancelárie prezidenta Slovenskej republiky Bratislava (AKPSR), Xerokópia z Archívu Kancelárie prezidenta Českej republiky (AKP), K. 8, Dokument Nr. D 832 vom 7. 5. 1919. Hlinkas Agitation in der Slowakei. Dem Vorsitzenden des Slowakischen Nationalrates Matúš Dula hat Hlinka bei dieser Gelegenheit Folgendes geschrieben: „*Wir sehen, das die Sozialisten und andere Reaktionäre Elemente sich stark organisieren und die Massen für sich zu gewinnen versuchen, deshalb sollten auch wir nicht schlafen... Ich könnte nicht ruhig sterben wenn ich wüsste das die Sozialisten oder Bolschewiken unsere Massen für sich gewonnen haben. Ich wäre nicht wert dieses Amt zu vertreten, wenn ich dem tschechischen Radikalismus „Quo*

Abkommens – in dem tschechische und slowakische Politiker im Sommer 1918 eine grundlegende Übereinkunft zur Bildung eines gemeinsamen Staates unter Wahrung einer slowakischen Autonomie trafen – durchzusetzen und legte drei diesbezügliche Gesetzesvorschläge in der Nationalversammlung vor (1921, 1930 und 1938), allerdings wurde keine davon im Parlament behandelt. Eine Quelle der Autonomiebewegung war die wachsende kulturelle und politische Emanzipation der Slowaken, die durch die unerfüllten Ambitionen der katholischen Kirche angeregt wurde, nicht zuletzt aber auch die Unzufriedenheit breiter Schichten der Bevölkerung mit der politischen und wirtschaftlichen Lage.²⁵⁰

Obwohl Hlinka´s Slowakische Volkspartei (HSLS) hauptsächlich mit dem Kampf um die Autonomie in Verbindung gebracht wird, war sie letztendlich eine typische konservative Partei, die sich (besonders in den 20er Jahren des letzten Jahrhunderts) gemeinsam mit dem Episkopat und der katholischen Hierarchie dem Schutz der traditionellen christlichen Werte gewidmet hatte. Als es dann in der HSLS zum Generationswechsel kam, wurde auch das klerikale Element in den Parteistrukturen reduziert und es lässt sich die schon erwähnte Radikalisierung, aber auch Modernisierung der Parteistrukturen feststellen. Bei der Entwicklung der Volkspartei ist es auffällig, dass sie ursprünglich als eine Bewegung mit einem sehr breiten politischen Spektrum entstanden ist, die sich erst später in eine klassische politische Partei umgewandelt hat.

Während der Zeit der ersten Tschechoslowakischen Republik war die HSLS, außer der kurzen Periode zwischen 1927 und 1929²⁵¹ in Opposition, was ihr – neben anderen – finanzielle Probleme gebracht hat. Trotzdem schaffte sie es, eine große Popularität im Volk zu erreichen, die ihr abgesehen von den ersten Wahlen in der Slowakei 1920 immer eine relative Mehrheit gebracht hat. Im Parlament arbeitete die HSLS immer wieder mit anderen politischen Gruppierungen wie der Tschechoslowakischen Volkspartei, der Slowakischen Nationalpartei und einigen Minderheitenparteien zusammen, wobei sich ihre Repräsentanten immer bemühten ihre politische Linie beizubehalten.

In der zweiten Hälfte der 30er Jahre des letzten Jahrhunderts wurde die Situation in der Volkspartei vor allem durch den Verfall des Gesundheitszustandes ihres Vorsitzenden Andrej Hlinka geprägt. Hlinka nahm am öffentlichen Leben aufgrund seiner Krankheit immer weniger teil. Zuletzt trat er bei den Feiern zum Jahrestag des Pittsburger Abkommens am 5. Juni 1938 in Pressburg auf. In den folgenden Tagen verschlechterte sich sein gesundheitlicher Zustand derart, dass er ins Koch-Sanatorium in Pressburg gebracht werden musste, wo sich die Ärzte „erschrocken über seinen hoffnungslosen Zustand“ zeigten.²⁵² Nach einer Verbesserung seines Gesundheitszustandes wurde Hlinka zurück nach Rosenberg gebracht, wo er am 8. August den dritten offiziellen Antrag der HSLS über die Autonomie der Slowakei

usque“ sagen würde.“ HOLÁK, Martin. Listy Andreja Hlinku z rokov 1918 až 1921. In *Historický časopis* 3/2004, Dokument 1, S. 546. Hlinkas Brief an Dulla, Ružomberok 7. 12. 1918.

250 RYCHLÍK, Jan. *Česi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914 – 1945*. Bratislava 1997, s. 99.

251 HOLÁK, Martin. Vstup Hlinkovej slovenskej ľudovej strany do vládnej koalície. In *Historický zborník*, 14, 2, 2004, S. 30 – 41

252 *Slovák*, 21. 8. 1938.

unterzeichnete. Am 14. August diktierte Hlinka sein „Vermächtnis an die slowakische Jugend“²⁵³, zwei Tage später starb er.²⁵⁴

Am 17. August wurde Hlinkas Tod bekannt und die Situation in der HSLŠ veränderte sich schnell. Hlinka hinterließ nämlich keine festen Richtlinien für eine zukünftige politische Strategie. Dabei gab es in der HSLŠ keine Persönlichkeit, die eine ähnliche Autorität besessen hätte wie Hlinka. In der Parteiführung trafen nach seinem Tod unterschiedliche Meinungen aufeinander, es kam zu parteiinneren Spaltungen und die Einheit, die Hlinka vor seinem Tod gefordert hatte, blieb nur äußerlich intakt. Die Polarisierung zwischen Sidor und Tiso²⁵⁵, als den beiden aussichtsreichsten Kandidaten für die Nachfolge Hlinkas wurde durch den Aufstieg einiger junger Politiker (Ďurčanský, Černák) und die Rückkehr Tukas auf die slowakische politische Bühne noch verkompliziert. Noch am 10. April 1938 hatte Hlinka die Druckereien Lev und Andrej zu gleichen Teil Sidor und den Brüdern Karol und Anton Mederly testamentarisch vermacht. Da der verstorbene Vorsitzende der HSLŠ kein politisches Testament hinterließ, wurde diese Maßnahme auch politisch gedeutet.²⁵⁶

Als das Präsidium der HSLŠ sich zwei Wochen nach Hlinkas Tod (31. August 1938) seinem letzten Willen entsprechend einer Kritik unterzog, gab Sidor nach und schlug vor, neben den testamentarischen Erben noch fünf weitere Parteimitglieder ins Präsidium aufzunehmen. Gleichzeitig hat er auch den Vorschlag geäußert, aus Pietät Hlinka gegenüber den Vorsitz der Partei ein Jahr lang nicht zu besetzen. Durch diese einjährige Vakanz des Amtes des Vorsitzenden wäre aber das Problem der Führerschaft nicht gelöst, sondern nur verschoben worden. Während dieses „Moratoriums“ sind hinter den Kulissen Machtkämpfe zwischen den Bewerbern um diese Funktion ausgebrochen, welche nicht nur großes Prestige, sondern nach dem 6. Oktober 1938 auch wichtige politische Einflußmöglichkeiten bot.

Am 15. September 1938 – am Tag des Berchtesgadener Treffens zwischen Hitler und Neville Chamberlain hat sich die HSLŠ-Delegation (Tiso, Sidor, Buday und Sokol) mit dem Präsidenten der Republik, Beneš getroffen. Als Beneš verlangt hat, dass die „Ludaken“ schnellstmöglich der Regierung beitreten, diese wollten im Gegenteil eine sofortige Garantie der autonomistischen Rechte für die Slowakei und die Anerkennung der slowakischen nationalen Individualität.²⁵⁷ Tiso hat zwar den Vorschlag von Beneš auf den Beitritt in die Regierung dem Klub Abgeordneten und Senatoren der HSLŠ vorgetragen, aber die Überzahl seiner Mitglieder hat dagegen abgestimmt.²⁵⁸

253 VNUK, František. *Mať svoj štát znamená život*. Bratislava 1991, S. 161 – 165; SNK-ALU, sign. A 460. *Hlinkov list Orolskej mládeži*, Ružomberok 31. 7. 1938.

254 *Slovák*, 17. 8. 1938.

255 Zur Beziehung zwischen Tiso und Sidor siehe KÁZMEROVÁ, Lubica. *Pohľad Karola Sidora na osobnosť Jozefa Tisu*. In *Pokus o politický a osobnostný profil Jozefa Tisu*. Bratislava 1992, S. 101 – 104.

256 Sidors Nachfolge wäre argumentierbar gewesen. Seit seiner Studienzeit war er ein Schüler Hlinkas und Dank seiner Radikalität war er auch in der Bevölkerung populär.

257 SNA, Nationalgericht – I. Daxner (weiter NS-ID), K. 1. Tisos Aussage NS vom 8. 3. 1947; HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 57. Vergleiche BENEŠ, Edvard. *Úvahy o slovanství*. Praha 1947, S. 317.

258 Laut Zudová-Lešková: „Der Tod von Hlinka kostete eine grosse Macht aus, die Verschiedenheit politischer Orientationen in der Partei kam zum Gesicht und ergab die Möglichkeit für die Radikalen, die eine rasche Lösung der slowakischen Frage forderten.“ ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. *Slovensko v druhej republike*. In *Z druhej republiky I, II*. Praha 1993, s. 263. Vergleiche SNA, Zb. NS-ID, K. 1. Tisos Aussage vor dem Nationalgericht vom 8. 3. 1947.

In dieser Situation legte der Präsident am 23. September 1938²⁵⁹ seinen Vorschlag zur Dezentralisierung des Staates Tiso vor²⁶⁰, über den die slowakischen politischen Parteien verhandeln sollten. Zwar entsprach dieser Vorschlag nicht allen Forderungen der Volkspartei, er war für die „Ludaken“ nicht aber vollkommen inakzeptabel.²⁶¹ Aufgrund dieser Umstände berief die Leitung der Partei für den 24. September nach Pressburg einen Ausschuss ein, dessen Aufgabe es sein sollte, die Ergebnisse der Verhandlungen zwischen den Vertretern der Volkspartei und Beneš zu besprechen. Der erweiterte Ausschuss der HSLs hat Tisos Bericht akzeptiert und erklärte sich mit dem Vorschlag des Präsidenten für die Dezentralisierung unter der Bedingung einverstanden, dass er nur eine Grundlage für die weiteren Verhandlungen darstellen würde.²⁶² Die „Ludaken“ forderten zudem Beneš offen dazu auf, die neu ernannte Regierung unter General Syrový „um zwei Mitglieder zu erweitern, wovon einer ein Slowake – und Autonomist – sein sollte.“²⁶³ Der Präsident erfüllte noch am selben Tag die Forderung der HSLs und unterzeichnete die Ernennungsdekrete für Imrich Karvaš und Matúš Černák.

Nach der Diskussion über den Vorschlag von Beneš zwischen den Vertretern der Koalitionsparteien am 28. September 1938 in Prag fand an den folgenden beiden Tagen im Regierungsgebäude ebenfalls in Prag ein Treffen der slowakischen Parteien statt, bei dem die HSLs durch Tiso, Sidor, Sivák, Sokol und Karol Mederly vertreten wurde. Sidors Notizen zufolge hat Tiso bei diesem Treffen vier Forderungen der Volkspartei präsentiert, die sie durch eine Vereinbarung mit den anderen slowakischen politischen Parteien erreichen wollte: „1. eine Resolution aller politischen Parteien über die Individualität der slowakischen Nation, 2. eine gesetzliche Norm zur Festlegung der slowakischen Amtssprache im Gebiet der Slowakei, 3. die primäre gesetzgeberische Macht für den slowakischen Landtag, 4. ein Ministerium für die Verwaltung der Slowakei.“²⁶⁴ Da die anderen politischen Parteien die Forderungen der HSLs ablehnten, und diese den ursprünglichen Vorschlag von Beneš für unzureichend befand, führten die Verhandlungen zur keiner Vereinbarung und sind eher auf der Ebene einer juristischen Debatte verblieben. Tiso beendete schließlich die ergebnislose Diskussion. Sokol schloss sich Tisos Ansicht an und Sidor hatte an den Diskussionen nicht teilgenommen, da er bereits zu Beginn meinte, er verstehe etwas von Zeitungen und Propaganda, aber nichts von öffentlichem Recht.²⁶⁵

Diese Situation zwang den Präsidenten dazu, eine Vereinbarung mit der auch um den Preis weiterer Zugeständnisse an die HSLs zu suchen. Beneš lies am 4. Oktober durch seinen Kanzler Jozef

259 Zwei Tage davor schrieb Tiso (mit M. Sokol) Beneš: „Noch vor der Audienz bei Ihnen halten wir es für eine Pflicht, Ihnen Herr Präsident mitzutellen, das die Lösung des slowakischen Problems auf Grundlage unseres im Parlament vorgebrachten Vorschlages keinerlei weitere Verzögerung erfahren darf.“ AÚTGM, Benešov archiv (ďalej BA), Slovensko, K. 3. Brief Tisos und Sokols an Beneš vom 20. 9. 1938.

260 KLAUZEROVÁ, Barbara. Od autonómie k štátnej samostatnosti. In: *Na ceste k štátnej samostatnosti*. Martin 2002, S. 172. Das genannte Dokument befindet sich im AÚTGM Praha, BA, Slovensko, K. 3 und wurde publiziert von BYSTRICKÝ, Valerián. Dokumenty o postoji Eduarda Beneša k česko-slovenským vzťahom koncom tridsiatych a začiatkom štyridsiatych rokov. In *Historický časopis*, 43, 2, 1995, Dokument 2 – 5, S. 321 – 324.

261 BYSTRICKÝ, Valerián. Eduard Beneš a Slovensko (1918 – 1938). In *Historický časopis* 2/1995, S. 258.

262 *Slovák* 25. 9. 1938.

263 ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, S. 269.

264 ČARNOGURSKÝ, Pavol. *6. október 1938*. Bratislava 1993, S. 84.

265 AÚTGM, Bestand 38. Lichners „Bemerkungen zum Vortrag Dr. Paulíny Wie es zum 14. März gekommen ist“.

Schieszl einen entsprechenden Brief an Tiso konzipieren,²⁶⁶ dieser wurde aber nie abgeschickt.²⁶⁷ Die Repräsentanten der Volkspartei zogen sich sukzessive auf den von Ďurčanský, Kočiš und Sokol in der ersten Hälfte des Jahres 1938 ausgearbeiteten Vorschlag zurück.²⁶⁸ Danach sollte die Slowakei ein autonomer Teil der Tschechoslowakei werden, mit ausschließlich slowakischer Amtssprache. Sie hätte internationale Verträge abschließen können, sollte einen eigenen Landtag mit Gesetzgebungsbefugnis und eine Regierung haben. Weiterhin gemeinsam sollten die folgenden Bereiche bleiben: Verfassung, Außenvertretung, Verteidigung, Währung, Zoll, Wasser- und Luftverkehr, Staatsbürgerschaft und natürlich das Staatsoberhaupt.²⁶⁹ Trotz der Bereitschaft des Präsidenten, die Forderungen der HSLS zu akzeptieren,²⁷⁰ berief Tiso erneut den erweiterten Ausschuss der Volkspartei ein, der am 6. Oktober 1938 in Žilina/Sillein tagen sollte.²⁷¹

Das Silleiner Treffen der slowakischen Abgeordneten des Prager Parlaments, der Senatoren und Landtagsabgeordneten der Volkspartei sah der amtierende stellvertretende Vorsitzende der Partei Tiso seinen eigenen Worten zufolge als ein rein informatives, bei dem er den Anwesenden nur den „Misserfolg unserer gut gemeinten Bemühungen“ mitteilen, „und Richtlinien für den weiteren Fortgang verlangen“ wollte.²⁷² Auch Jahre später betonte Tiso vor dem Nationalgericht, dass „es keine andere Absicht gab und mit dieser Versammlung keine andere Tendenzen verfolgt wurden, als darüber zu berichten ... was ab der letzten Tagung passiert ist und ich sollte eine Anweisung verlangen, was das Exekutivkomitee wünschen würde und wie ich weiter vorgehen solle.“²⁷³

Die Ereignisse auf der internationalen Ebene hatten aber zu diesem Zeitpunkt schon ein Stadium erreicht, in dem Verhandlungen zwischen den politischen Gruppierungen in der Tschechoslowakei praktisch nutzlos geworden waren. Am 30. September 1938 musste die Tschechoslowakische Regierung unter General Syrový das Münchener Abkommen und damit die Abtretung ihrer Grenzgebiete an das nationalsozialistische Deutschland akzeptieren. Obwohl die HSLS während der Münchener Krise die

266 „Ich erlaube Ihnen im Auftrage des Präsidenten Folgendes mitzuteilen: 1. Morgen Vormittag, wenn nicht schon heute, wird wahrscheinlich eine neue Regierung ernannt werden. Der Herr Präsident würde es begrüßen, wenn es dann schon eine Vereinbarung über den Kandidaten für das Ministerium für die Slowakei geben würde, damit der Minister für die Slowakei gleichzeitig ernannt werden könnte... 2. Die Sprachenfrage. Da es zwischen den slowakischen politischen Parteien zu einer Vereinbarung gekommen ist, ist sie politisch entschieden und ihrer Umsetzung steht kein Hindernis entgegen... 3. Die Frage des Landtags, die nur in groben Zügen in den vom Herrn Präsidenten gemachten Vorschlägen angedeutet ist, erfordert eine genaue Abgrenzung und eine genaue rechtliche Formulierung. Auch diese verbleibende Arbeit muss die neue Regierung im Einvernehmen mit den Slowaken baldmöglichst beenden. Es versteht sich, dass einerseits Ihre Bemerkungen während der Unterredung mit dem Herrn Präsidenten, andererseits Ihre eventuellen Absprachen mit den übrigen slowakischen Parteien in Betracht gezogen werden, wenn es zu einem Abkommen kommt.“ AKPSR Bratislava, AKP, K. 36, Dok. Nr. 11228/38. Schieszls Brief an Tiso vom 4. 10. 1938.

267 LUKEŠ, F. *Podivný mír*, S. 79.

268 BYSTRICKÝ, Valerián. *Prestavba republiky na federáciu v roku 1938*. In *Slovensko v politickom systéme Československa*. (Materialien aus dem Symposium Častá 11.-13. novembra 1991.) Bratislava 1992, S. 67.

269 SNA, AKP, K. 47, Fasz. 2; ANM, f. ID, K. 9, Fasz. 481

270 BYSTRICKÝ, V. *Dokumenty o postoji Eduarda Beneša*, Dokument 4, s. 326.

271 *Slovák*, 2. 10. 1938.

272 Dasselbe. Ausführlicher bei HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 65.

273 SNA, Zb. NS-ID, K. 1, Tisos Aussage vor dem NS vom 8. 3. 1947.

Regierung und ihre Entscheidungen offen unterstützt hat,²⁷⁴ sie hat keine definitive Haltung zur Situation eingenommen und dies damit begründet, dass darüber nur das erweiterte Präsidium in Žilina/Sillein entscheiden könne. Einen Tag zuvor hatte Präsident Beneš allerdings bereits seine Demission eingereicht,²⁷⁵ womit seine Vorschläge gegenstandslos geworden waren.

Neue Voraussetzungen waren für die Rolle der Volkspartei nach der Annahme der Autonomie im Oktober 1938 gegeben. Die HSLS besetzte zunächst fast alle wichtigen Positionen in der slowakischen Verwaltung besetzt und schritt in der Folge sukzessive zur Marginalisierung der anderen Parteien. Bereits am 9. Oktober 1938 wurde die Tschechoslowakische Kommunistische Partei verboten, bald darauf auch die Sozialdemokraten und die jüdischen Parteien. Das Verbot betraf kurzfristig auch die Slowakische Nationalpartei, deren Exekutivkomitee zwar eine große Übereinstimmung mit dem Programm der Volkspartei konstatierte, aber den Zusammenschluss mit der HSLS abgelehnt hatte.²⁷⁶

Die definitive Verschmelzung aller politischen Parteien (außer der Kommunisten und der Sozialdemokraten) mit Hlinkas Slowakischer Volkspartei – der „Partei der slowakischen nationalen Einheit“ – wurde am 8. November 1938 in Pressburg erklärt. Die Beteiligten dieses politischen Aktes gaben einen „Aufruf an die slowakische Öffentlichkeit“ heraus, demzufolge *„dank diesem Umstand der brudermörderische Kampf der Slowaken zu Ende ist, und es ab heute nur eine Partei gibt und ein vereintes slowakisches Volk ... ab heute muss das Interesse des vereinigten slowakischen Volkes das höchste Gebot für alle Slowaken sein. Wer sich gegen diesen vereinigten Willen stellt, oder sich gegen ihn vergeht, wird zum Feind und Verräter der slowakischen Nation mit dem die Nation erbarmungslos abrechnen wird.“*²⁷⁷

Am 26. November 1938 wurden Wahlen zum neugebildeten slowakischen Landtag ausgeschrieben.²⁷⁸ Den Wählern wurde nur die Kandidatenliste der neuen Einheitspartei – Hlinkas Slowakischer Volkspartei/Partei der Slowakischen Nationalen Einheit – zur Abstimmung vorgelegt, auf deren ersten fünf Plätzen sich Tiso, Sidor, Sivák, Buday und Sokol fanden.²⁷⁹ Der Urnengang fand am 18. Dezember 1938 statt und endete wie gewünscht. Laut offiziellem Ergebnis bekam die HSLS-SSNJ 1 263 678 Stimmen, das entsprach 97% aller Stimmen.²⁸⁰ Von den 63 „gewählten“ Abgeordneten waren 50 „Ludaken“ also Angehörige der Volkspartei und fünf ehemalige Agrarier. Die restlichen Mandate verteilten sich auf die Parteien der ungarischen und deutschen Minderheit, sowie auf Parteien, die sich nach der Annahme der Autonomie der HSLS angeschlossen hatten. Der neue Landtag hielt einen Monat nach den Wahlen am 18. Jänner 1939 unter Teilnahme von Vertretern gesamtstaatlich-tschechoslo-

274 *Slovák*, 25. 9. 1938.

275 *Mnichov v dokumentech II. Zrada české a slovenské buržoasie na československém lidu*. Prag 1958, Dokument 239, S. 341.

276 *Slovák*, 10. 11. 1938; *Slovák* 25. 11. 1938.

277 SNA, Bestand 609, K. 1, 609 – 1 – 5. *Ohlas k slovenskej verejnosti* z 8. 11. 1938.

278 *Slovák*, 29. 11. 1938. Siehe auch Dokument 133.

279 Auf den ersten 30 Plätzen der Kandidatenliste befanden sich: Jozef Tiso, Karol Sidor, Jozef Sivák, Jozef Buday, Martin Sokol, Karol Mederly, Pavol Teplanský, Matúš Černák, Ferdinand Ďurčanský, Miloš Vančo, Alexander Mach, Štefan Danihel, Rudolf Čavojský, Štefan Surovjak, Anton Hancko, Franz Karmasin, János Eszterházy, Anton Šimko, Tido J. Gašpar, Mikuláš Pružinský, Ján Petrovič, Eugen Filkorn, Gejza Fritz, Ján Liška, Július Stano, Vladimír Moravčík, Štefan Polyák, Karol Körper, Peter Zátka a Pavol Čarnogurský. LASSV, Lad. I., Fasz. 8, Nr. 25.

280 *Slovák*, 22. 12. 1938.

wakischer Institutionen seine erste feierliche Sitzung ab. Während der kurzen Zeit bis zum Ende der II. tschecho-slowakischen Republik Mitte März 1939 ist der Landtag nur einmal – zur Behandlung und Genehmigung des Regierungsprogramms der slowakischen Landesregierung – zusammengetreten.²⁸¹

Michal Schvarc (Die Deutschen und ihre Wahrnehmung der Slowakei)

Martin Holák (Hlinka´s Slowakische Volkspartei und ihre Repräsentanten im Jahr 1938)

Übersetzung und Korrektur David Schriffel

Abschließend möchten sich die Herausgeber bei allen bedanken, die an dieser Edition helfend mitgewirkt haben, ob direkt oder indirekt. Unser Dank gehört vor allem unseren Arbeitgebern, die die Bedingungen dazu geschaffen haben, ein solches Werk überhaupt zustande zu bringen, weiter allen Mitarbeitern der besuchten Archive für ihren wertvollen Rat, allen Rezensenten, vor allem PhDr. Valerián Bystrický, DrSc. vom Historischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Bratislava, aber auch PhDr. Martin Pekár, PhD, vom Institut für Geschichte der Universität Prešov und Prof. PhDr. Karol Fremal, CSc. von der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Matej Bel-Universität in Banská Bystrica. Für die finanzielle Unterstützung, die das Studium in den österreichischen Archiven ermöglicht hat, gebührt unser Dank der *Arbeitsgemeinschaft der Donauländer* (ARGE).

281 PODOLEC, O.: Postavenie a činnosť Snemu Slovenskej republiky v prvej etape štátnej samostatnosti. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II.* (Zost. M. LACKO). Bratislava 2003, S. 43.

D o k u m e n t y

D o k u m e n t e

1938, 19. September. Berlin. - Unterlagen des Unterstaatssekretärs Ernst Woermann für Adolf Hitler anlässlich des Gesprächs mit dem britischen Ministerpräsidenten Neville Chamberlain.

Berlin, den 19. September 1938

Die heute vorgelegte Aufzeichnung über die Möglichkeiten der Volksabstimmung und Grenzziehung der sudetendeutschen Gebiete läßt die Frage nach dem Schicksal der Rest-Tschechei, die sich in der Slowakei ergebenden Fragen sowie schließlich die Frage die Frage Ostschlesiens (Teschener Gebiet) unerörtert. Hierzu ist folgendes zu bemerken:

I. So sehr wir in allererster Linie an dem Schicksal der Resttschechei interessiert sind, sollten wir es doch aus außenpolitischen Gründen nicht anderen Staaten (Italien, England) ausschließlich überlassen, für eine Erfüllung der polnischen und ungarischen Wünsche einzutreten. Ebenso wie sich Mussolini in seiner Triester Rede bereits zum Wortführer der ungarischen und polnischen Wünsche gemacht hat, sollten wir eine Form finden, auch nach außen unsere Solidarität mit den Wünschen diesen beiden Staaten zu bekunden.

II. Was das Schicksal der Rest-Tschechei betrifft, so scheidet aus der Skala der Möglichkeiten, die von einer einfachen Annexion bis zur Belassung vollster staatlicher Selbstständigkeit mit oder ohne internationaler Garantie geht, die weitgehendste Möglichkeit, nämlich die der Annexion, für den Augenblick aus, da sonst die Besprechungen über die Modalitäten des Selbstbestimmungsrechts für die Sudetendeutschen sinnlos wären.

Wie ich vertraulich höre, hat die Sudetendeutsche Partei dem Führer einen Vorschlag unterbreitet, der die verschiedenen Möglichkeiten gegeneinander abwägt und dafür votiert, daß die Lösung in einer selbstständigen Tschechoslowakei mit besonderer Bindung an das Deutsche Reich besteht. Dabei ist daran gedacht, daß die Rest-Tschechei durch eine Wirtschafts- und Zollunion mit dem Deutschen Reich verbunden und deutscher Militärhoheit unterstellt wird. Dagegen scheint dieser Vorschlag der Sudetendeutschen Partei nicht an eine deutsche Ingerenz auf polizeilichem Gebiet, auf dem Gebiet der Rassenpolitik usw. zu denken. Dabei wird der Gedanke einer internationalen Garantie zurückgewiesen, da diese zu einer fortwährenden Einmischung der Garantiemächte führen könnte.¹

Die Forderung der Herstellung deutscher Militärhoheit würde selbstverständlich die Forderung auf Lösung der gegen Deutschland gerichteten Bündnisse der Tschechoslowakei in sich schließen. Wenn ein so eingehendes Programm, wie es die Sudetendeutsche Partei hier fordert, nicht für den Augenblick gewünscht wird oder nicht durchzusetzen ist, so wäre die Forderung auf Lösung dieser Bündnisse als eine selbstständige Forderung zu erheben.

III. Für das ostschlesische (Teschener) Gebiet wäre von uns wohl die Lösung zu unterstützen, die Polen wünschen wird, wenn sich auch auf diesem Gebiet eine deutsche Minderheit befindet.

1 Siehe KRÁL, Václav (Hrsg.). *Die Deutschen...*, Dokument 239, S. 326 - 329. Král datiert das Dokument fälschlicherweise auf Anfang Oktober 1938.

IV. Nach Mitteilung des ungarischen Gesandten soll zwischen Polen und Ungarn eine Einigung vorliegen, wonach außer dem Teschener Gebiet gewisse kleinere Gebiete an der polnisch-slowakischen Grenze an Polen kommen. Im übrigen soll sich nach dieser Quelle Polen an der Slowakei desinteressiert haben.²

Für Deutschland bleibt es natürlich von erheblichem politischen Interesse, welche Lösung die slowakische Frage findet. Dabei ist ohne weiteres davon auszugehen, daß der ungarische Rand mit oder ohne Abstimmung zu Ungarn kommt. Bezüglich des Gebietes von Preßburg wären wohl deutsche Forderungen nicht zu erheben, obwohl die Stadt Preßburg selbst in einem vorwiegend magyarischen Landgebiets als Stadt, jedenfalls vor dem Kriege, eine deutsche Mehrheit hatte.³ Hierfür sollen Ungarn bereits von maßgebender deutscher Seite Zusicherungen gegeben sein.⁴

Was die übrige Slowakei betrifft, so ist das ungarische Ziel zweifellos, daß diese zu Ungarn kommt, und zwar mit einer weitgehenden Autonomie. Wir sollten uns diesem Ziele nicht widersetzen. Das hiergegen angeführte Argument, daß dadurch eine gemeinsame Grenze zwischen Ungarn und Polen hergestellt wird, braucht uns wohl nicht zu erschrecken. Wenn bei einer Abstimmung in diesem Gebiet die Fragestellung lautete: Wollt ihr zu Ungarn, wollt ihr einen selbstständigen Staat bilden oder wollt ihr weiter eine Rest-Tschecho-Slowakei bilden, so kann das Ergebnis wohl nicht mit voller Sicherheit vorausgesehen werden. Jedenfalls ist ein Votum für Ungarn nicht mit Sicherheit vorauszusehen.

V. Eine Sonderregelung müßte schließlich wegen der Ukrainer in der Tschechoslowakei erfolgen.

VI. Keinesfalls dürfte die Lösung der sudetendeutschen Frage durch die Inangriffnahme und Erörterung der vorstehend behandelten Fragen verzögert werden. Deshalb wird in den Unterhaltungen mit den Engländern eine zeitliche Differenzierung des sudetendeutschen Problems einerseits und der übrigen Probleme andererseits anzustreben sein. Den Ungarn und Polen müßte dies schmackhaft gemacht werden.

gez. Woermann

NA ČR Praha, Zahraniční úřad Berlín 1932 – 1945, K. 12, Folie 198 982 – 198 985, Fotokopie, Maschinenschrift.⁵

2 Im einem Gespräch mit Göring am 16. September 1938 bestätigte dies der ungarische Gesandte in Berlin, Döme Sztójay, der sich außerdem erklärte, die Slowakei erhalte im Rahmen des ungarischen Staates eine weitgehendste Autonomie. (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 4, 126 084 – 126 086, Aufzeichnung Woermanns vom 16. 9. 1938.)

3 Der im Jahre 1933 nach Deutschland geflüchtete Führer der DNSAP Hans Krebs, der seit Januar 1934 im Reichsinnenministerium angestellt war, schlug in seiner Stellungnahme von Mitte September 1938 der eventuellen Abstimmungsmodalitäten vor: „ 5. Für die deutschen Gebiete in der Slowakei müßte eine besondere Forderung erhoben werden. Preßburg ist auch militärisch sehr wichtig, und hat auch heute noch ein Drittel deutsche Bevölkerung. Ich bin überzeugt davon, daß die Magyaren und die Slowaken für die deutsche Lösung stimmen würden. Da am 28. Oktober 1918 in Preßburg kaum 200 Tschechen gelebt haben (es sind jetzt über 40 000, die künstlich in diese Stadt hineingepfercht wurden) besteht kein Zweifel, daß eine absolute und sehr große deutsche Mehrheit für Preßburg zu erringen wäre. Neben der Stadt Preßburg sind in der Umgebung noch mindestens 20 deutsche Dörfer, die ebenfalls bis zum Kriegsende absolut deutsche Mehrheit hatten und zum Teile auch heute noch deutsche Mehrheiten besitzen. Auch dort müßte die Volksabstimmung errungen werden. 6. Für die Deutschen in der Slowakei und Karpathorußland sind besondere und sehr weitgehende Nationalitätenrechte (Volksschutzgesetze) zu fordern, die von den Großmächten zu garantieren sind.“ Woermann, der der Stellungnahme in den wesentlichen Punkten zustimmte, erhob Einwände gegen beide oben angeführten Punkte, wobei beim Punkt 5 (Preßburg) Ungarn zu berücksichtigen sei und ihm beim Punkt 6 im die Garantie der Großmächte als nicht opportun erschiene. (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 3, 126 058 – 126 060, Woermanns Aufzeichnung vom 15. 9. 1938.)

4 Siehe Dokument 28.

5 Publiziert in ADAP, Serie D, Band II, Dokument 536, S. 674 – 675.

1938, september 19. Berlín. – Podklady štátneho podtajomníka Ernsta Woermanna pre Adolfa Hitlera, určené na rokovania s britským ministerským predsedom Nevillom Chamberlainom.

Berlín, dňa 19. septembra 1938

Záznam o možnostiach plebiscitu a vytýčenia hraníc sudetonemeckého územia, ktorý bol dnes predložený, neprerokúva otázku osudu zvyškových Čiech a z toho plynúce otázky ohľadom Slovenska, ako aj otázku východného Sliezska (tešínska oblasť). K tomu poznamenávam nasledovné:

I. Keďže sme v prvom rade zainteresovaní na osude zvyškových Čiech, nemali by sme ho zo zahraničnopolitických dôvodov prepustiť len iným štátom (Taliansko, Anglicko), ktoré sa zasadujú za naplnenie poľských a maďarských požiadaviek. Tak isto ako sa Mussolini vo svojom prejave v Terste vyhlásil za tlmočníka maďarských a poľských požiadaviek, by sme mali nájsť formu, ktorou by sme navonok dali najavo solidaritu s požiadavkami oboch týchto štátov.

II. Čo sa týka osudu zvyškových Čiech, momentálne sa zo škály možností, počínajúc jednoduchou anexiou a končiac ponechaním plnej štátnej samostatnosti s medzinárodnou garanciou alebo bez nej, vylučuje najkrajnejšia možnosť, totiž anexia, pretože rokovania o modalitách práva na sebaurčenie sudetských Nemcov nedospeli k žiadnemu výsledku.

Ako som sa dôverne dopočul, Sudetonemecká strana predložila vodcovi návrh, v ktorom sa zvažujú rôzne možnosti a ktorý sa prikláňa k tomu, že riešením je samostatné Československo s jednoznačnou väzbou na Nemeckú ríšu. Prítom sa vychádza z toho, že zvyškové Čechy budú spojené s Nemeckom prostredníctvom hospodárskej a colnej únie a podriadené nemeckej vojenskej výsosti. Zdá sa však, že tento návrh Sudetonemeckej strany nepomýšľa na nemecké zasahovanie v oblasti polície, rasovej politiky atď. Prítom odmieta myšlienku medzinárodných garancií, pretože tieto by mohli viesť k ustavičnému zasahovaniu zo strany garančných mocností.¹

Požiadavka nastolenia nemeckej vojenskej suverenity je samozrejme spojená s požiadavkou zrušenia československých spojeneckých zväzkov, ktoré sú namierené proti Nemecku. Ak by taký obširný program, ako ho Sudetonemecká strana požaduje, nebol momentálne žiadúci alebo sa nedal presadiť, tak by sa požiadavka zrušenia týchto zväzkov vzniesla ako samostatná požiadavka.

III. V prípade východosliezskej (tešínskej) oblasti by sme podporili riešenie, ktoré si želá Poľsko, hoci aj na tomto území sa nachádza nemecká menšina.²

1 Pozri KRÁL, Václav (ed.). *Die Deutschen...*, dokument 239, s. 326 – 329. Vznik tohto dokumentu V. Král nesprávne posúva na začiatok októbra 1938.

2 Túto skutočnosť potvrdil v rozhovore s H. Göringom maďarský vyslanec v Berlíne Döme Sztójay 16. septembra 1938, keď okrem iného uviedol, že Slovensko v rámci maďarského štátu nadobudne ďalekosiahlu autonómiu. (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 4, 126 084 – 126 086, Woermannov záznam zo 16. 9. 1938.)

IV. Podľa správy maďarského vyslanca jestvuje medzi Poľskom a Maďarskom údajne dohoda, podľa ktorej by Poľsko malo okrem Tešínska dostať určité menšie územia na poľsko-slovenskej hranici. Ostatne sa podľa tohto prameňa Poľsko údajne o Slovensko nezaujíma.

Nemecko má prirodzene podstatný politický záujem na tom, ako sa vyrieši slovenská otázka. Prítom treba jednoznačne vychádzať z toho, že maďarské oblasti pripadnú Maďarsku, a to buď prostredníctvom plebiscitu alebo bez neho. Čo sa týka oblasti Bratislavy, nebudeme klásť naše požiadavky, napriek tomu, že mesto Bratislava samotné, ktoré je obklopené prevažne maďarským okolím, malo pred vojnou v každom prípade nemeckú väčšinu.³ Maďarom to údajne zaručilo rozhodujúce nemecké miesto.⁴

Čo sa týka ostatného Slovenska, maďarským cieľom nepochybne je, aby pripadlo Maďarsku, a to s ďalekosiahlou autonómiou. Tomuto cieľu by sme sa nemali brániť. Uvedený protiargument, že tým dôjde k vytvoreniu spoločnej hranice medzi Maďarskom a Poľskom, nás nemusí strašiť. Ak by bola pri plebiscite položená otázka: chcete do Maďarska, chcete utvoriť samostatný štát alebo chcete byť ďalej súčasťou zvyškového Česko-Slovenska, nie je možné predvídať vopred istý výsledok. Hlasovanie za Maďarsko nie je v každom prípade isté.

V. Upraviť sa bude musieť aj postavenie Ukrajincov v Československu.

VI. Riešenie sudetonemeckej otázky v žiadnom prípade nestrpí odklad nadhodením a diskusiou vyššie uvedených otázok. Preto je potrebné, aby sme sa v rokovaníach s Angličanmi usilovali o časovú diferenciaciu sudetonemeckého problému na jednej strane a zvyšných problémov na druhej strane. Maďarom a Poliakom to musí ulahodiť.

pod. Woermann

NA ČR Praha, f. Zahraniční úřad Berlín 1932 – 1945, š. 12, fólia 198 982 – 198 985, fotokópia, strojopis.⁵

3 Hans Krebs, vodca DNSAP, ktorý v roku 1933 ušiel do Nemecka a od januára 1934 pôsobil na Ríšskom ministerstve vnútra, vo svojom stanovisku z polovice septembra 1938 k možným modalitám plebiscitu navrhol: „5. Mimoriadne požiadavky je potrebné vzniesť na nemecké oblasti na Slovensku. Bratislava je veľmi dôležitá aj po vojenskej stránke a ešte aj dnes tretinu jej obyvateľstva tvoria Nemci. Som o tom presvedčený, že Maďari a Slováci budú hlasovať za nemecké riešenie. Keďže 28. októbra 1918 žilo v Bratislave sotva 200 Čechov (teraz ich je viac ako 40 000, ktorí boli do mesta umelo nattačeni) niet pochyb, že možno získať absolútnu a prevažnú väčšinu Nemcov pre Bratislavu. Popri meste sa v jeho okolí nachádza najmenej 20 nemeckých obcí, ktoré takisto až do konca vojny mali absolútnu nemeckú väčšinu a majú ju sčasti aj dnes. Plebiscit musíme presadiť aj tu. 6. Pre Nemcov na Slovensku a na Zakarpatskej Rusi požadovať mimoriadne a veľmi ďalekosiahle národnostné práva (zákony na ochranu národnosti), ktoré by garantovali veľmoci.“ E. Woermann, ktorý so stanoviskom v podstate súhlasil, mal námietky práve proti obom uvedeným bodom, pričom uviedol, že pri bode 5 (Bratislava) treba zohľadniť [záujmy] Maďarska a pri bode 6 nepovažoval garancie veľmocí za vhodné. (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 3, 126 058 – 126 060, Woermannov záznam z 15. 9. 1938.)

4 Pozri dokument 28.

5 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, II. zväzok, dokument 536, s. 674 – 675.

2

1938, 20. September. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsulats an das Auswärtige Amt über die Haltung der Volkspartei in Bezug auf die Zuspitzung der sudetendeutschen Krise und Maßnahmen der tschechoslowakischen Regierung.

Deutsches Konsulat

Preßburg-Bratislava, den 20. 9. 1938¹

Bericht Nr. 410/1938

Aktz. A I 2

2 Durchdrucke

2 Anlagen²

Die Slowakische Volkspartei hat gestern eine Parteisitzung abgehalten, über deren Ergebnis der „Slovak“ die in der Übersetzung des „Grenzbote[n]“ gehorsamst beigefügte Mitteilung bringt. Auf diese Mitteilung folgt im „Slovak“ eine grosse Zensurlücke. Das Blatt erscheint seit gestern unter Vorzensur.

Aus dem Inhalt ist wichtig, dass das von der Regierung mit schärfsten Druck verlangte Abrücken von der „hochverrätischen“ Henleinpartei nur in der recht zahmen Form erfolgt, dass die Volkspartei niemals mit nichtslowakischen Parteien schriftliche oder mündliche Vereinbarungen getroffen habe.

Weiter ist beachtenswert das Beharren auf der Grundlage des Pittsburger Vertrages. Weiterhin füge ich noch gehorsamst auszugsweise Übersetzung eines Artikels von Sidor bei, der den Parteibeschluss erläutert.

Eine anderweitige Pressemeldung besagt folgendes:

„Die slowakischen Abgeordneten der Regierungsparteien hielten unter dem Vorsitz des Abgeordneten Ursiny³ eine Sitzung ab, in der zu dem Beschluss in der Slowakischen Volkspartei Stellung genommen wurde. Es wurde eine Entschliessung angenommen, in der es heisst, dass es jetzt mehr denn je notwendig sei, die Einheit der Slowakei zu wahren, und zwar für die Verteidigung der Tschechoslowakei und im Interesse der Slowakei selbst.“

Es ist klar, dass diese Vertreter der Regierungsparteien, insbesondere der Agrarier, unter Einheit der Slowakei etwas ganz anderes verstehen, als die Autonomisten.

Wie sich das weitere Verhältnis zwischen Tschechen und Slowaken gestalten kann, wird allerdings im wesentlichen von der Neukonstruktion des tschechoslowakischen Staates abhängen, über deren Grundzüge hier noch nichts bekannt ist.

Die Deutsche Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

von Druffel

1 Bei Pol. IV des AA am 22. 9. 1938 eingelangt.

2 Ein Ausschnitt aus dem *Grenzbote*n vom 20. 9. 1938 und eine Übersetzung aus dem *Slovak* vom 20. 9. 1938.

3 Ján Ursíny (1896 – 1972), Abgeordneter der Agrarpartei, gehörte dem Milan Hodžas nahestehenden Flügel an und war einer der Unterzeichner des Silleiner Abkommens.

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

PA AA, R 103 668, Folie D 585 982 – 983, Original, Maschinenschrift.

2

1938, september 20. Bratislava. – Správa nemeckého konzulátu Zahraničnému úradu o postoji HSLŠ v súvislosti s eskaláciou sudetskej krízy a opatreniami československej vlády.

Nemecký konzulát

Preßburg-Bratislava, dňa 20. 9. 1938¹

Správa č. 410/1938

Spis. zn. A I 2

2 kópie

2 prílohy²

Slovenská ľudová strana mala včera stranícku schôdzu, o výsledkoch ktorej prináša správu „Slovák“, ktorú v preklade z „Grenzbote“ pripájam. Za touto správou nasleduje v „Slováku“ veľká cenzurovaná medzera. Od včerajšieho dňa vychádza denník pod cenzúrou.

Z obsahu je dôležité, že dištancovanie sa od „velezradnej“ Henleinovej strany, ktoré pod tvrdým nátlakom žiadala vláda, vyšlo len v skutočne miernej forme s tým, že ľudová strana nikdy neuzatvorila či už písomné alebo ústne dohody s neslovenskými stranami.

Okrem toho je pozoruhodné zotrúvanie na báze Pittsburskej dohody. Ďalej úctivo pripájam ešte čiastkový preklad Sidorovho článku, ktorý osvetľuje uznesenie strany.

Iná tlačová správa uvádza nasledovné:

„Slovenskí poslanci vládnych strán sa zišli na zasadnutí pod vedením poslanca Ursínyho,³ na ktorom zaujali stanovisko k uzneseniu Slovenskej ľudovej strany. Prijali rozhodnutie, v ktorom sa uvádza, že dnes je viac ako kedykoľvek predtým potrebné udržať jednotu Slovenska, a to v záujme obrany Československa a v záujme Slovenska samotného.“

Je jasné, že títo zástupcovia vládnych strán, najmä agrárci, rozumejú pod jednotou Slovenska niečo úplne iné ako autonomisti.

Ako sa bude formovať budúci vzťah Čechov a Slovákov, bude však v podstate závisieť od novej konštrukcie československého štátu, no o jej základných črtách sa tu doposiaľ nič nevie.

Nemecké vyslanectvo v Prahe dostalo kópiu.

1 Pol. IV Zahraničného úradu došlo 22. 9. 1938.

2 Výstrižok z *Grenzbote* z 20. 9. 1938 a preklad zo *Slováka* z 20. 9. 1938.

3 Ján Ursíny (1896 – 1872), poslanec NZ za agrárnu stranu, patril do jej Hodžovho krídla, jeden zo signatárov Žilinskej dohody.

von Druffel

Zahraničnému úradu
B e r l í n

PA AA, R 103 668, fólia D 585 982 – 983, *originál, strojopis.*

3

1938, 22. September. Berlin. – Brief Jehličkas an Reichsaußenminister von Ribbentrop.

Euer Excellenz

teile ich ergebenst mit, dass ich soeben den Herrn Führer und Reichskanzler telegraphisch gebeten habe,¹ bei den geschichtlichen Verhandlungen,² das Recht der Slowaken auf Befreiung vom tschechischen Joch in seinen Schutz nehmen zu wollen. Darf ich auch Sie, Herr Minister, bitten, das Schicksal des slowakischen Volkes zu bedenken und dafür einzutreten, dass wir zukünftig von den Čechen getrennt bleiben.

Die Čechen konnten in der ganzen Vergangenheit auch ohne die Slowakei gut leben, wir Slowaken aber brauchen unbedingt die grosse und fruchtbare ungarische Ebene. Wir Slowaken, sowie auch die Ungarn, haben im Weltkrieg an der Seite der Deutschen gekämpft, geblutet, mit Deutschland sind wir gefallen, mit Deutschland wollen wir auch auferstehen. Ich spreche hier in voller Verantwortung und als Beauftragter des verewigten Pater Hlinka.³

Ich fahre jetzt nach London und ab Morgen werde ich dort zu erreichen sein im Hotel Rembrant, Brompton Street, SW 7.

Mit aller Hochschätzung

Eu. Excellenz ergebenster Diener

Berlin, am 22. Sept. 1938

Prof. Franz Jehlička⁴

Preses des Slowakischen Rates

PA AA, R 103 669, Folie D 586 124, Original, Maschinenschrift.

- ¹ „Wir, Slowaken, leiden 20 Jahre unter dem tschechischen Joch und tschechischer Ausbeutung. Wie die Sudetendeutschen, erwarten wir unsere Befreiung, ohne daß, unser Recht von irgendeiner Grossmacht verteidigt würde. Werden Sie unser Helfer und Sprecher... Die Welt muss hören und verstehen, daß Tschechen und Slowaken zwei unterschiedliche Völker sind und nicht mehr miteinander leben können. Wir Slowaken, sowie auch die Ungarn, haben im Weltkrieg an der Seite der Deutschen gekämpft, geblutet, mit Deutschland sind wir gefallen, mit Deutschland, unter Ihrer genialen Führung, wollen wir auch auferstehen.“ LETZ, Róbert. Slovenská národná rada v Krakove a Varšave (1920) a Slovenská rada v Ženeve (1933). In ŽATKULIAK, Jozef (Hrsg.). *Národná rada v kontexte slovenských dejín*. Bratislava : Národná rada SR, 1999, S. 88.
- ² Gemeint sind Hitlers Verhandlungen mit dem britischen Ministerpräsidenten Chamberlain in Bad Godesberg.
- ³ Jehlička war kein Beauftragter Hlinkas, es handelt sich dabei um seine Erfindung.
- ⁴ František Jehlička (1879 – 1939), war seit 1919 Emigrant in Ungarn, Polen, den USA und in der Schweiz. Er wurde von Budapest aus bezahlt. 1933 einer der Mitbegründer des Slowakischen Rates in Genf und führender Kopf der slowakischen Irredenta im Ausland.

3

1938, september 22. Berlín. – List F. Jehličku ríšskemu ministrovi zahraničných vecí J. von Ribbentropovi.

Vaša Excelencia

úctivo Vám oznamujem, že práve teraz som telegraficky¹ požiadal pána vodcu a ríšskeho kancelára, aby počas historických rokovaní² vzal pod svoju ochranu právo Slovákov na oslobodenie spod českého jarma. Pán minister, smiem požiadať aj Vás, aby ste pamätali na osud slovenského národa a zasadili sa za to, aby sme v budúcnosti nezostali s Čechmi.

Počas celej svojej histórie dokázali Česi bez Slovenska existovať, ale my, Slováci, potrebujeme bezpodmienečne veľkú a úrodnú maďarskú nížinu. My Slováci, ako aj Maďari sme počas svetovej vojny bojovali a krvácali na strane Nemcov, s Nemeckom sme padli a s Nemeckom chceme byť tiež vzkriesení. Hovorím to ako plne zodpovedná osoba a ako zmocnenec zvečneného pátra Hlinku.³

Teraz odchádzam do Londýna a od zajtra som tam dostupný v hoteli Rembrant, Brompton Street, SW 7.

S úctou

Vašej Excelencii najoddanejší služobník

Berlín, 22. sept. 1938

Prof. František Jehlička⁴
predseda Slovenskej rady

PA AA, R 103 669, fólia D 586 124, originál, strojopis.

1 „*My Slováci trpíme 20 rokov pod českým útlakom a vykorisťovaním. Očakávame oslobodenie od neho rovnako ako sudetskí Nemci, bez toho, aby sa nášho práva zastala nejaká veľmoc. Staňte sa naším pomocníkom a hovorcom... Svet musí počuť a porozumieť, že Česi a Slováci sú dva rôzne národy a nemôžu žiť viac spoločne. My Slováci, tak ako Maďari sme v svetovej vojne bojovali spolu s Nemcami, spolu s Nemcami krvácali, s Nemeckom padli a s Nemeckom chceme, pod Vaším geniálnym vedením, byť vzkriesení.*“ LETZ, Róbert. Slovenská národná rada v Krakove a Varšave (1920) a Slovenská rada v Ženeve (1933). In ŽATKULIAK, Jozef (ed.). *Národná rada v kontexte slovenských dejín*. Bratislava : Národná rada SR, 1999, s. 88.

2 Rozumej rokovania A. Hitlera s britským ministerským predsedom N. Chamberlainom v Bad Godesberg.

3 F. Jehlička nebol Hlinkovým zmocnencom a ide len o jeho výmysel.

4 František Jehlička (1879 – 1939), od roku 1919 emigrant v Maďarsku, Poľsku, USA a Švajčiarsku, platený z Budapešti. V roku 1933 jeden zo spoluzakladateľov Slovenskej rady v Ženeve a jedna z vodcovských postáv slovenskej iredenty v zahraničí.

4

1938, 22. September. Prag. – Telegramm des Geschäftsträgers der deutschen Gesandtschaft Andor Hencke an das Auswärtige Amt mit dem Wortlaut einer Bitte des deutschen Konsulats in Pressburg in Bezug auf die eventuelle Fühlungnahme mit den Vertretern von Slowakischer Volkspartei Hlinkas.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 22. September 1938 18.45 Uhr

Ankunft: den 22. September 1938 21.20 Uhr

Nr. 420 vom 22. 9. Unter Bezugnahme auf Bericht Pol IV 5825 vom 2. d.M. A III 2 h¹

Konsulat Preßburg drahtet: Bitte prüfen, ob nicht die Stellungnahme der Gesandtschaft in Bericht vom 2. September an das Auswärtige Amt über Fühlungnahme mit den Slowaken durch Ereignisse überholt ist.² Wenn ich die Weisung erhalte, bin ich in der Lage, gewissen Einfluß auf Slowaken auszuüben. Nützlich wäre etwa vage unverbindliche Zusage über Möglichkeit Autonomie unter deutschem Schutz.³

Hencke

Von VRL Heinburg auf.: Pressburg war schon seit Ungarn eine typische „jenseits der slowakischen Karpathen“ Politik. Es dürfte mit gegenwärtig nicht empfohlen von Pressburg aus slowakische Politik unterstützen zu können. Falls doch, müßte jedenfalls Weisung aus Godesberg eingeholt werden.

Heinburg 23. 9.⁴

NA ČR Praha, Zahraniční úřad Berlín 1932 – 1945, K. 33, Folie D 494 989, Fotokopie, Maschinenschrift.

1 Registraturkürzel für Minderheiten.

2 Der SdP-Abgeordnete Ernst Kundt bekam am 20. September 1938 von der Deutschen Gesandtschaft den Auftrag, in Prag mit den Vertretern der HSLS die Fühlung aufzunehmen, die er bereits zuvor im Sinne Henleins Richtlinien aufgenommen hatte. Seine Aufgabe war, die Slowakische Volkspartei dazu veranlassen, um ihre Autonomieforderungen schärfer zu formulieren. Kundt war diesbezüglich skeptisch, da er vermutete, „*dass die Slowakische Volkspartei Beibehaltung fester Bindung mit der Regierung eingegangen [wäre]. Hauptstütze der Autonomie-Bewegung Sidor sei zur Zeit völlig einflusslos.*“ (ADAP, Serie D, Band II, Dokument 543, S. 680.)

3 Unterstaatssekretär Woermann hat am 26. September 1938 nach Prag telegraphiert: „*Bitte Konsulat Preßburg mitzuteilen, daß zwar von ihm mit den Slowaken Fühlung gehalten werden soll, aber jede politische Einflußnahme zu vermeiden ist. Woermann.*“ (NA ČR Praha, f. Zahraniční úřad Berlín 1932 – 1945, K. 33, Folie D 494 990.) Siehe auch PA AA, DG Prag, Paket 331, AA an die Gesandtschaft Prag vom 27. 9. 1938.

4 Handschriftlicher Nachtrag.

4

1938, september 22. Praha. – Telegram správcu nemeckého vyslanectva Andora Henckeho Zahraničnému úradu so znením žiadosti nemeckého konzulátu v Bratislave, týkajúci sa možného nadviazania stykov so zástupcami Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.

Telegram (tajný šifrovaný)

Praha, dňa 22. septembra 1938 18.45 hod.

Došlo: dňa 22. septembra 1938 21.20 hod.

Č. 420 z 22. 9.

V nadväznosti na správu Pol IV 5825 z 2. t. m. A III 2 h¹

Konzulát v Bratislave telegrafuje: Žiadam zistiť, či stanovisko vyslanectva v správe z 2. septembra o nadväzovaní stykov so Slovákami nie je prekonané [vývojom] udalostí.² Ak by som dostal pokyn, som v stave do istej miery Slovákov ovplyvniť. Prospešný by bol vážny nezáväzný prísľub o možnosti autonómie pod nemeckou ochranou.³

Hencke

Prednášajúci legačný radca Heinburg: Bratislava bola už za čias Uhorska typickou politikou „na druhej strane slovenských Karpát“. Podpora slovenskej politiky z Bratislavy sa momentálne neodporúča. Ak by predsa áno, je potrebný pokyn z Godesbergu.

Heinburg 23. 9.⁴

NA ČR Praha, f. Zahraniční úřad Berlín 1932 – 1945, š. 33, fólia D 494 989, fotokópia, strojopis.

1 Registratúrna značka pre menšiny.

2 Nemecké vyslanectvo poverilo 20. septembra 1938 poslanca SdP Ernsta Kundta, aby nadviazal kontakt so zástupcami HSLS v Prahe, ktorý udržiaval už predtým v zmysle inštrukcií K. Henleina. Jeho úlohou bolo podnietiť HSLS k tomu, aby sformulovala ostrejšie svoje autonomistické požiadavky. E. Kundt bol však skeptický, pretože sa domnieval, „že Slovenská ľudová strana zachová spojenie s vládou. Hlavná opora autonomistického hnutia Sidor je momentálne úplne bez vplyvu.“ (ADAP, séria D, II. zväzok, dokument 543, s. 680.)

3 Štátny podtajomník E. Woermann zaslal 26. septembra 1938 do Prahy nasledovný telegram: „Žiadam, aby ste konzulátu v Bratislave oznámili, aby styk so Slovákami udržiaval, ale politicky ich neovplyvňoval. Woermann.“ (NA ČR Praha, Zahraniční úřad Berlín 1932 – 1945, š. 33, fólia D 494 990.) Pozri tiež PA AA, DG Prag, Paket 331, Zahraniční úřad pražskému vyslanectvu 27. 9. 1938.

4 Rukopisný dodatok.

5

1938, 23. September. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft Prag über Absichten der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.

ab Pressburg Konsulat 15 Uhr
an Gesandtschaft Prag 23. 9. 38 16 Uhr 18
Nr. 430 vom 23

Gewährsmann¹ mitteilt, Tiso reist heute nochmals nach Prag, da Benesch neues Projekt vorlegen wolle.² Ablehnung wahrscheinlich,³ da autonomistische Slowaken los von Tschechen wollen.

Nach Rücktritt Hodschas⁴ haben auch bisher zentralistische Slowaken auch Agrarier mit Sidor Fühling genommen auf Grundlage selbstständiger Slowakei und Entfernung der Tschechen, wozu allerdings kein Machtmittel. Kommende Nacht entscheidende Besprechung. Sidor wünscht dringend Wohlwollen Deutschlands.

Trotz Presseäusserungen geringe Hoffnung auf Polen, keine auf Ungarn.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 332, Folie 17 964, Original, Maschinenschrift.

1 Eduard Matl.

2 Dieses Dokument wurde publiziert bei BYSTRICKÝ, V. *Dokumenty o postoji...*, S. 321 – 324.

3 Zwei Tage später, akzeptierte die Parteiführung Benesch's Vorschlag als Ausgangspunkt für weitere Verhandlungen. Mehr dazu siehe BYSTRICKÝ, V. *Eduard Beneš a Slovensko*, S. 258 – 260; ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, S. 267 – 268 sowie ARPÁŠ, R. *Ludácke autonomistické hnutie*, S. 140 – 141.

4 Am 21. 9. 1938.

5

1938, september 23. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o zámeroch HSLS.

od konzulátu Bratislava 15 hod.
vyslanectvu Praha 23. 9. [19]38 16 hod. 18
Č. 430 z 23

Dôverník¹ mi oznámil, že Tiso dnes opäť odchádza do Prahy, pretože Beneš chce predložiť nový projekt.² Bude pravdepodobne zamietnutý,³ pretože autonomistickí Slováci sa chcú od Čechov odtrhnúť.

Centralistickí Slováci a aj agráристи nadviazali po Hodžovom odstúpení⁴ kontakt so Sidorom, a to na báze samostatného Slovenska a odstránenia Čechov, na čo však nie sú k dispozícii mocenské prostriedky. Nasledujúcu noc sa uskutočnia rozhodujúce rozhovory. Sidor žiada naliehavo o zhovievavosť Nemecka.

Napriek vyjadreniam v tlači sú nádeje vkladané do Poľska veľmi malé, do Maďarska nulové.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 332, fólia 17 964, originál, strojopis.

1 Eduard Matl.

2 Dokument publikoval BYSTRICKÝ, V. *Dokumenty o postoji...*, s. 321 – 324.

3 O dva dni neskôr vedenie strany akceptovalo Benešov návrh ako čiastkové východisko pre ďalšie rokovania. Podrobnejšie pozri BYSTRICKÝ, V.: *Eduard Beneš a Slovensko (1918-1938)*, s. 258 – 260; ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, s. 267 – 268, tiež ARPÁŠ, R.: *Ludácke autonomistické hnutie...*, s. 140 – 141.

4 21. 9. 1938.

6

1938, 23. September. Berlin. – Aufzeichnung Woermanns über eine Besprechung mit ungarischen Gesandten in Bezug auf die Slowakei.

Berlin, den 23. September 1938

Der Ungarische Gesandte¹ hat mir mitgeteilt, daß Ungarn folgende Wünsche in der tschechoslowakischen Frage habe und bereits unmittelbar nach Godesberg habe gelangen lassen:

- 1.) Rückgliederung der durch Ungarn bewohnten Gebiete der jetzigen Tschechoslowakei an Ungarn.
- 2.) Praktische Sicherstellung des Selbstbestimmungsrechtes der der jetzigen Tschechoslowakei angegliederten Slowaken und Ruthenen.

gez. Woermann

PA AA, R 103 669, Folie D 586 140, Kopie, Maschinenschrift.²

6

1938, september 23. Berlín. – Woermannov záznam z rozhovoru s maďarským vyslancom v súvislosti so Slovenskom.

Berlín, dňa 23. septembra 1938

Maďarský vyslanec¹ mi oznámil, že Maďarsko má v československej otázke nasledovné požiadavky a už bezprostredne po Godesbergu žiada:

- 1.) Prinavrátene území terajšieho Československa Maďarsku, ktoré obývajú Maďari.
- 2.) Praktické zabezpečenie práva na sebaurčenie pre Slovákov a Rusínov, ktorí sú pričlenení k terajšiemu Československu.

pod. Woermann

PA AA, R 103 669, fólia D 586 140, kópia, strojopis².

1 Döme Sztójay (urspr. Stojakovics) (1883 – 1946), Offizier, Diplomat, späterer ungarischer Ministerpräsident. Von 1935 bis März 1944 ungarischer Gesandter in Berlin.

2 Publiziert in ADAP, Serie D, Band II, Dokument 586, S. 727.

1 Döme Sztójay (pôv. menom Stojakovics) (1883 – 1946), dôstojník, diplomat, neskorší maďarský ministerský predseda. Od roku 1935 do marca 1944 pôsobil ako maďarský vyslanec v Berlíne.

2 Nemecký text bol publikovaný v ADAP, séria D, II. zväzok, dokument 586, s. 727.

7

1938, 24. September. Prag. – Telegramm des Geschäftsträgers der deutschen Gesandtschaft Hencke an das Auswärtige Amt mit dem Telegramm-Wortlaut des deutschen Konsulats in Pressburg über Absichten der HSLS.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 24. September 1938 0 Uhr 05

Ankunft: den 24. September 1938 4 Uhr 30

Nr. 430 vom 23/9.

Konsulat Preßburg drahtet: Gewährsmann mitteilt,¹ Tiso reise heute nochmals nach Prag, da Benesch neues Projekt vorlegen wolle. Ablehnung wahrscheinlich, da autonomistische Slowaken los von Tschechen wollen. Nach Rücktritt Hodschas² haben auch bisher zentralistische Slowaken, auch Agrarier mit Sidor Fühlung genommen auf Grundlage selbstständiger Slowakei und Entfernung Tschechen, wozu allerdings keine Machtmittel. Kommende Nacht entscheidende Besprechung. Sidor wünsche dringend Wohlwollen Deutschlands. Trotz Presseäusserungen geringe Hoffnung auf Polen, keine auf Ungarn.

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 4, Folie 126 245, Original, Maschinenschrift.

1 Eduard Matl.

2 Richtig ist Hodža.

7

1938, september 24. Praha. – Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henkeho Zahraničnému úradu so znením telegramu nemeckého konzulátu v Bratislave o úmysloch HSLŠ.

Telegram (tajný šifrovaný)

Praha, dňa 24. septembra 1938 0.05

Došlo: dňa 24. septembra 1938 4.30

Č. 430 z 23/9.

Konzulát v Bratislave telegrafuje: Dôverník oznamuje,¹ že Tiso dnes ešte raz cestuje do Prahy, pretože Beneš chce predložiť nový projekt. Bude pravdepodobne odmietnutý, pretože autonomistickí Slováci chcú od Čechov preč. Po Hodžovom² odstúpení nadviazali kontakt so Sidorom aj agrárici, a to na báze samostatného Slovenska a odstránenia Čechov, na čo však nemajú žiadne mocenské prostriedky. Nasledujúcu noc [sa má uskutočniť] rozhodujúci rozhovor. Sidor naliehavo žiada o náklonnosť Nemecka. Napriek tlačovým vyhláseniam malá nádej u Poliakov, žiadna u Maďarov.

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 4, folia 126 245, originál, strojopis.

1 Eduard Matl.

2 Porovnaj s nemeckým textom.

1938, 25. September. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsulats an das Auswärtige Amt über die Stimmung innerhalb der Parteiführung der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.

Deutsches Konsulat

Preßburg-Bratislava, den 25. 9. 1938¹

Bericht Nr. 414/1938

Aktz. A I 2

Mit Bezugnahme auf die Berichte

410² und 412 vom 20. und 21. 9. d. J.

2 Durchdrucke

1 Anlage.

Im Lager der slowakischen Volkspartei herrscht grosse Niedergeschlagenheit und Zerrissenheit, da man starken Druck der Regierung unter dem Ausnahmezustand befürchtet. Dr. Tiso ist nach Rückkehr von Prag, wo der „neue Plan“ Beneschs über Verständigung mit den Slowaken, über dessen Inhalt mir noch nichts näheres bekannt ist,³ sich als ungeeignete Grundlage erwiesen hat,⁴ sofort in seinen Heimatort⁵ in der Provinz zurückgekehrt, der Schriftleiter Murgas des „Slovak“ ist mobilisiert worden.

Über den letzten Parteibeschluss berichtet „Slovak“ vom 25. 9.⁶ laut Anlage.

Der slowakische Teil der Wiener Sendung⁷ wirkt auf die Bevölkerung, wie ich bemerkt habe, günstig. Ich habe einen zuverlässigen Reichsdeutschen (Pg.),⁸ der hier in der Provinz lebt und über gute persönliche und verwandtschaftliche Beziehungen zu den Slowaken, insbesondere Sidor, verfügt, gebeten, sich in Wien bei der Abwehrstelle des Gruppenkommandos V zu melden und Anregungen für die Ausgestaltung der slowakischen Sendung zu geben.⁹

Bezugnahmen auf den slowakischen Rat Jehličkas in Genf erscheinen weniger wertvoll, wenn auch unter den gegebenen Verhältnissen auch benutzbar.¹⁰

1 Bei Pol. IV am 27. 9. 1938 eingegangen.

2 Siehe Dokument 2.

3 Diese Variante hieß *Regelung des gegenseitigen Verhältnisses zwischen Tschechen und Slowaken in der Republik*. Siehe *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava 1998, Dokument 209, S. 170 – 173. Ausführlicher ZUDOŤOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, S. 267 – 268 sowie ARPÁŠ, R. *Ludácke autonomistické hnutie*, S. 138 – 139.

4 Unzutreffend, vergleiche Dokument 5, Fußnote 2.

5 Bánovce nad Bebravou.

6 Laut dieses Kommuniqués hat der breitere Ausschuß der Volkspartei Tisos Bericht über Verhandlungen mit dem Präsidenten angenommen und stimmte mit Beneschs Vorschlag über eine Dezentralisierung überein, allerdings unter der Bedingung, dass der Vorschlag nur eine Basis für weitere Verhandlungen bilden würde.

7 Die slowakischen Sendungen begannen am 15. 9. 1938.

8 Es handelt sich dabei um Alexander Wünsch.

9 Wünsch führte in seinem politischen Lebenslauf an: *„Im September 1938 meldete ich mich beim Konsulat in Pressburg und setzte mich als Verbindungsmann für Konsul von Druffel mit den mir gut bekannten slowakischen Führern ein... Der Reichsender Wien wurde bei meinen ständigen Besuchen mit Propagandamaterial für seine slowakische Sendung versorgt. Konsul Wawra und Mutňanský erhielten von mir ständige Informationen.“* (BArch, R 70 Slowakei/357 GA III I 13/69 VM Alexander Wünsch).

10 Vergleiche Dokument 3.

Die Gesandtschaft in Prag erhält nachts Abschrift mit Kurier.

von Druffel

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

PA AA, R 103 669, Folie D 586 127, Original, Maschinenschrift.

8

1938, september 25. Bratislava. – Správa nemeckého konzulátu Zahranिčnímu úradu o nálade vo vedení HSLŠ.

Nemecký konzulát

Preßburg-Bratislava, dňa 25. 9. 1938¹

Správa č. 414/1938

Spis. zn. A I 2

V nadväznosti na správy

410² a 412 z 20. a 21. 9. t. r.

2 kópie

1 príloha

V tábore slovenskej ľudovej strany vládne veľká sklúčenosť a nervozita, pretože jej predstavitelia sa obávajú silného nátlaku vlády počas výnimočného stavu. Dr. Tiso po návrate z Prahy, kde sa Benešov „nový plán“ o dohode so Slovákmí, o ktorého obsahu ešte nič bližšieho neviem,³ ukázal ako nevhodný základ [pre ďalšie rokovania],⁴ okamžite odcestoval do svojej domovskej obce⁵ na vidieku. Redaktor „Slováka“ Murgaš narukoval.

O poslednom uznesení strany informuje „Slovák“ z 25. 9.,⁶ ktorý zasielam v prílohe.

1 Pol. IV došlo 27. 9. 1938.

2 Pozri dokument 2.

3 Tento variant mal názov *Úprava vzájomného poměru mezi Čechy a Slováky v republice*. Pozri *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava 1998, dokument 209, s. 170 – 173. Podrobnejšie ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, s. 267 – 268, tiež ARPÁŠ, R. *Ludácke autonomistické hnutie...*, s. 140 – 141.

4 Nepravdivá informácia, porovnaj s dokumentom 5, poznámka 2.

5 Bánovce nad Bebravou.

6 Podľa uvedeného článku širší výbor HSLŠ prijal Tisovu správu o rokovaniach s prezidentom a súhlasil s Benešovým návrhom na decentralizáciu – pravda s podmienkou, že bude tvoriť len základ pre ďalšie rokovania.

Slovenská sekcia viedenského rozhlasu,⁷ ako som už poznamenal, pôsobí na obyvateľstvo priaznivo. Požiadal som jedného spoľahlivého ríšskeho Nemca (straník),⁸ ktorý tu žije na vidieku a má dobré osobné a príbuzenské vzťahy so Slovákami, predovšetkým so Sidorom, aby sa ohlásil vo Viedni na úradovni Abwehru skupinového veliteľstva V a požiadal o poskytnutie podnetov pre formu slovenského vysielania.⁹

Spoluprácu s Jehličkovou slovenskou radou v Ženeve nepovažujem za príliš cennú, aj keď za daných okolností môže byť užitočná.¹⁰

Vyslanectvo v Prahe dostane odpis v noci prostredníctvom kuriéra.

von Druffel

Zahraničnému úradu

B e r l í n

PA AA, R 103 669, fólia D 586 127, originál, strojopis.

7 Slovenské vysielanie začalo 15. 9. 1938.

8 Ide o Alexandra Wünscha.

9 A. Wunsch vo svojom politickom životopise uviedol: „V septembri 1938 som sa hlásil na konzuláte v Bratislave a pôsobil som ako styčná osoba konzula von Druffela so slovenskými vodcami, ktorých som dobre poznal... Viedenský rozhlas mi počas mojich pravidelných návštev dodával propagandistický materiál pre svoje slovenské vysielanie. Konzul Vávra a Mutňanský dostávali odo mňa neustále informácie.“ (BArch, R 70 Slowakei/357 GA III I 13/69 VM Alexander Wunsch.)

10 Porovnaj s dokumentom 3.

9

1938, 27. September. Berlin. – Aufzeichnung des Referenten der Pol. IV Altenburg über die Lage slowakischer Flüchtlinge in Wien.

Berlin, den 27. September 1938

Telefonische Mitteilung der Volksdeutschen
Mittelstelle.

VDM¹ erhielt von SDP² in Wien folgende Meldung:

Nachfolgende Meldung aus Wien bitte zur Weiterverwertung an Rundfunk leiten:

„In Wien sind in letzter Zeit viele slowakische Flüchtlinge eingetroffen. Unsere Wiener Stelle hat sofort Verbindung mit ihnen aufgenommen. Es ist beabsichtigt, ab Donnerstag, den 29. 9. d. J. eine große öffentliche Versammlung in Wien abzuhalten. Grundton dieser slowakischen Versammlung soll sein: Selbstbestimmungsrecht, Loslösung der Slowaken von der Tschechei, Angliederung des slowakischen Gebietes von Mähren an die Slowakei,³ Gewährung des Selbstbestimmungsrechtes für die Madjaren und Polen. Eine diesbezügliche EntschlieÙung wird gefaÙt werden, wird allerdings vorher unserer Wiener Stelle und somit auch ihnen (VDM) vorgelegt werden. Diese EntschlieÙung soll an alle Regierungen etc. gerichtet werden. Die slowakischen Flüchtlinge rücken ebenso wie die Wiener Slowaken von Jehlichka⁴ ab und wollen mit ihm nichts zu tun haben. Abgeordneter Sidor steht in Preßburg unter strengster behördlicher Aufsicht und seine Verbindung zum Volk ist vollkommen abgeschnitten,⁵ trotzdem hält er und seine Mitarbeiter nach wie vor an seiner oppositionellen Haltung fest.⁶ Die Regierungsgruppe der slowakischen Volkspartei, Abgeordneter Tiso, Civack⁷ usw. haben ihre Verhandlungen mit Regierung abgebrochen.⁸ Ein slowakisches Freikorps ist in Wien in der Bildung begriffen.“

Berlin, den 27. September 38
Altenburg

PA AA, R 103 669, Folie D 586 133, Original, Maschinenschrift.

1 Öfters wurde Abkürzung VoMi verwendet.
2 Sudetendeutsche Partei.
3 Siehe Dokumente 88, 115 und 138.
4 Richtig Jehlička.
5 Dies entsprach nicht den Tatsachen.
6 Vergleiche Dokument 11.
7 Richtig Sivák.
8 Die Verhandlungen wurden am 29. und 30. September fortgesetzt.

1938, september 27. Berlín. – Záznam referenta politického oddelenia G. Altenburga o situácii slovenských utečencov vo Viedni.

Berlín, dňa 27. septembra 1938

Telefonický oznam Volksdeutsche
Mittelstelle.

VDM¹ dostala od SDP² vo Viedni nasledujúcu správu:

Nasledovnú správu z Viedne žiadam postúpiť rozhlasu na ďalšie spracovanie:

„V poslednom čase prišlo do Viedne veľa slovenských utečencov. Naša viedenská úradovňa nadviazala ihneď s nimi styky. Na štvrtok 29. 9. t. r. sa vo Viedni plánuje veľké verejné zhromaždenie. Základnými myšlienkami tohto slovenského zhromaždenia majú byť: právo na sebaurčenie, odtrhnutie sa Slovákov od Česka, pripojenie slovenského územia Moravy k Slovensku,³ zabezpečenie práva na sebaurčenie Maďarom a Poliakom. Rezolúcia zo zhromaždenia bude uverejnená, pravda predtým bude predložená našej viedenskej úradovni a aj vám (VDM). Táto rezolúcia sa rozošle všetkým vládam atď. Slovenskí utečenci ako aj viedenský Slováci sa odvracajú od Jehličku⁴ a nechcú mať s ním nič spoločné. Poslanec Sidor je v Bratislave pod prísnyim úradným dozorom a je úplne odrezaný od národa.⁵ On a jeho spolupracovníci zotrávajú napriek tomu aj naďalej na svojom opozičnom stanovisku.⁶ Provládna skupina slovenskej ľudovej strany, poslanci Tiso, Sivák⁷ atď. svoje rokovania s vládou prerušila.⁸ Vo Viedni sa začína formovať slovenský dobrovoľnícky zbor.“

Berlín, dňa 27. septembra [19]38
Altenburg

PA AA, R 103 669, fólia D 586 133, originál, strojopis.

1 Častejšie sa používala skratka VoMi.
2 Sudetendeutsche Partei.
3 Pozri dokumenty 88, 115 a 138.
4 V nemeckom texte Jehlichka.
5 Nesprávna informácia.
6 Porovnaj s dokumentom 11.
7 V nemeckom origináli Civack.
8 Rokovania pokračovali 29. a 30. septembra.

10

1938, 28. September. Hainburg an der Donau. – Telegramm des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel über Pressestimmen der Blätter der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.

Telegramm

Hainburg/Donau, den 28. September 1938

Ankunft: 28. September 1938 21 Uhr 10

Auswärtig Berlin

Nr. 28 vom 28. 9. 1938

Auch für DNB.¹ Slovetsk² vom 28. schreibt wir wollen Frieden, Frieden, Frieden. Jedoch nur einen Frieden, der für den Einzelnen und den Staat ehrenvoll und würdig wäre. Slovenska Pravda schreibt, Slowaken werden sich Freiheit erkämpfen, stehen nur hinter Führern, die niemals trügerische Farben gezeigt haben und für Rechte slowakischer Nation kämpften. Pravda bestreitet, dass slowakischer Autonomist Černák, der in Regierung eintrat, von Volkspartei entsandt sei.³ Slowakische Volkspartei werde in keiner tschechischen Regierung vertreten sein, solange wiederholt vorgebrachte Forderungen nicht erfüllt. Slowakische Kreise kritisieren scharf angebliche tschechoslowakische Demokratie, die in Wirklichkeit ohne Parlament und bei Zensur, Versammlungsverbot und Ausnahmezustand über Krieg und Frieden entscheiden wolle.

Druffel.

PA AA, R 103 670, Folie D 586 160.

1 Deutsches Nachrichten-Büro.

2 Richtig Slovák.

3 Černák war Vertreter der Volkspartei im Pressburger Stadtrat. Die Volkspartei akzeptierte ihn als ihren inoffiziellen Vertreter in der Regierung. Zu seinem Beitritt zur HSLŠ gab Černák an: „1938 meldete ich mich zur HSLŠ. Ich meldete mich zu dieser politischen Organisation nicht schriftlich, sondern nur mündlich, und zwar beim damaligen Generalsekretär Dr. Sokol. Ich erhielt jedoch keine Legitimation, sodass ich nicht weiß, ob ich in der Tat Mitglied dieser Organisation war oder nicht.“ (Archív Ústavu pamäti národa, Krajská správa ZNB – SŠtb BA, B 9/II, Invz. 201. Aussage Černáks bei der Landesdienststelle der Staatssicherheit in Pressburg vom 22. 8. 1948.)

10

1938, september 28. Hainburg an der Donau. – Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela o ohlasoch tlače HSLŠ.

Telegram

Hainburg/Donau, dňa 28. septembra 1938

Došlo: 28. septembra 1938 21 hod. 10

Zahraničný [úrad] Berlín

Č. 28 z 28. 9. 1938

Aj pre DNB.¹ Slovák² z 28. píše chceme mier, mier, mier. Avšak len taký mier, ktorý by bol pre jednotlivca a štát čestný a dôstojný. Slovenská pravda píše, že Slováci si slobodu vydobyjú, stoja však za vodcami, ktorí nikdy nepreukazovali falošné farby a bojovali za práva slovenského národa. Slovenská pravda popiera, že slovenského autonomistu Černáka, ktorý vstúpil do vlády, vyslala ľudová strana.³ Slovenská ľudová strana nevstúpi do žiadnej českej vlády, pokiaľ nesplní predložené podmienky. Slovenské kruhy ostro kritizujú údajnú československú demokraciu, ktorá chce však v skutočnosti bez parlamentu a za cenzúry, zákazu zhromažďovania a výnimočného stavu rozhodovať o vojne a mieri.

Druffel.

PA AA, R 103 670, fólia D 586 160.

1 Deutsches Nachrichten-Büro.

2 V nemeckom origináli Sloveštk.

3 M. Černák bol zástupcom HSLŠ v bratislavskej mestskej rade. Ľudová strana ho akceptovala ako svojho neoficiálneho zástupcu vo vláde. M. Černák k svojmu vstupu do HSLŠ uviedol: „V roku 1938 som sa prihlásil do HSLŠ. Do tejto politickej organizácie som sa písomne neprihlásil, ale len ústne u vtedajšieho generálneho sekretára Dr. Sokola, ale som neobdržal žiadnu legitimáciu a preto neviem, či som bol skutočne členom tejto organizácie, alebo nie.“ (Archív Ústavu pamäti národa, f. Krajská správa ZNB – SŠtb BA, B/II. inv. č. 201. Černáková výpoveď na Zemskej úradovni Štátnej bezpečnosti v Bratislave 22. 8. 1948.)

11

1938, 30. September. Wien. – Schreiben an den Chef des SD-Donau über die Lage in Pressburg und die Gliederung der politischen Gruppen innerhalb der HSLS.

z.d.A¹

Wien, 30. September 1938

II 212

Vfg.

Mar./May.

I. Schr.

An den

SD-Führer des SS-Oberabschnittes Donau,

W i e n .

Betr.: Mitteilungen aus Pressburg: Abstimmungsfragen

Vorg.: ohne

Anlg.: eine²

In der Anlage wird auf die Tatsache hingewiesen, dass auch Pressburg und Umgebung deutsches Gebiet sind. Eine Karte hierzu wird in zwei Tagen nachgereicht. Ausserdem Mitteilungen über die politischen Gruppen in der Slowakei. - HA III³ erhielt einen Durchschlag.

II. z.d.A

C.⁴

Stubaf.⁵

II 212⁶

[Anlage]

Auf den Karten der abzutretenden Gebiete der CSR ist Pressburg und Umgebung nicht einmal als mögliches Abstimmungsgebiet eingezeichnet, obwohl das Deutschtum heute noch zahlenmässig die stärkste Gruppe darstellt und die Stadt, durch die deutschen Dörfer in ihrer Umgebung unmittelbar mit dem geschlossenen deutschen Siedlungsgebiet der Ostmark zusammenhängt. Der Grund liegt wahrscheinlich darin, dass Pressburg im slowakischen Gebiet liegt, andererseits, dass es mit allen Mitteln von Ungarn beansprucht wird.

Die ungarische Propaganda für den Anschluss an Ungarn ist in Pressburg ausserordentlich stark. Die bürgerliche Oberschicht ist auch in ihrem deutschen Teil erheblich ungarnefreundlich. Es wurde

1 Abkürzung – zu den Akten.

2 Die Anlage bildet eine Karte Pressburgs und Umgebung, die von der Führung der verbotenen Karpatendeutschen Partei (KdP) stammte.

3 Hauptamt III – SD-Ausland.

4 Abkürzung – Chef.

5 Sturmbannführer.

6 Referat Nationalitäten.

bekannt, dass von ungarischer Seite her eine grosse Zahl von Mädchentrachten bereitgestellt werden, um das Bild bei den demnächst stattfindenden Propagandamärschen zu beeinflussen.

Die Jugend der Slowaken, die vom Abgeordneten Sidor (Hauptschriftleiter des „Slowak“) geführt wird, ist gegen die Tschechen von Hass erfüllt. Sidor erwartet dringend wirtschaftliche Zusicherungen von deutscher Seite, auch für den Fall einer weitgehenden Autonomie innerhalb des tschechischen Reststaates. Hierbei spielt besonders die Frage der slowakischen Landarbeiter eine grosse Rolle. Wenn das Reich in dieser Richtung Zusicherungen machen könne und für die Unterbringung slowakischer Landarbeiter in irgend einem Gebiet, das keineswegs Grenzgebiet sein muss, sorgen würde, so könnte damit der deutsche Einfluss in der Slowakei entscheidend gestärkt werden. Das slowakische Problem ist ein Wirtschaftsproblem, da die Slowaken im allgemeinen wenig politisch denken.

Die Sidorgruppe ist entschlossen, der Abtretung des überwiegend ungarisch besiedelten Teiles der Slowakei (Flachland) keinen Widerstand entgegen zu setzen. Hier trifft sie sich mit der Jehlicska-Gruppe, die allerdings das Aufgehen der ganzen Slowakei in Ungarn unter Sicherung einer schwachen Autonomie fordern.

Die Haltung des Nachfolgers Hlinkas, Tiso, wird als unklar beurteilt. Jedenfalls ist hier ein energischer Widerstand gegen die Tschechen nicht zu erwarten. Die Klerikalen sind zu stark vom Verständigungswillen beseelt.

SNA, Alexandrijský archiv, Rolle II. C 995, Folie 9 416 950 – 952, Original, Maschinenschrift.

11

1938, September 30. Viedeň. – List náčelníkovi SD-Donau o situácii v Bratislave a politických skupinách v rámci HSLS.

z.d.A¹

II 212

Mar./May.

Viedeň, 30. september 1938

Vfg.

I. list

Náčelníkovi SD SS-Oberabschnitt Donau,

V i e d e ň .

Vec: Správy z Bratislavy: Otázky plebiscitu

Predošlý spis: žiadny

Príloha: jedna²

1 Zu den Akten – k spisom.

2 Prílohu tvorí mapa Bratislavy a okolia, ktorú pripravilo vedenie zakázanej Karpatskonemeckej strany (KdP).

Príloha upozorňuje na skutočnosť, že aj Bratislava a jej okolie sú nemeckou oblasťou. V priebehu dvoch dní bude k dispozícii za týmto účelom mapa. Okrem toho aj správy o politických skupinách na Slovensku. Hlavný úrad III³ dostane kópiu.

II. z.d.A

C.⁴

Stubaf.⁵

II 212⁶

[Príloha]

Na mapách území, ktoré má ČSR odstúpiť, nebola Bratislava a jej okolie ani raz zakreslená ako oblasť možného plebiscitu, hoci nemecké obyvateľstvo ešte aj dnes predstavuje početne najsilnejšiu skupinu a prostredníctvom nemeckých obcí v jej okolí je mesto spojené s celistvou nemeckou sídelnou oblasťou Východnej marky. Dôvod je pravdepodobne ten, že Bratislava leží na území Slovenska, a na druhej strane preto, že si všemožnými prostriedkami naň nárokuje Maďarsko.

Maďarská propaganda za pripojenie k Maďarsku je mimoriadne silná. Horná meštiacka vrstva, aj jej nemecká časť je značne promaďarská. Vie sa, že maďarská strana sem poskytla veľké množstvo dievčenských krojov, aby tak ovplyvnila obraz propagandistických pochodov, ktoré sa zakrátko uskutočnia.

Slovenská mládež, ktorú vedie poslanec Sidor (šéfredaktor „Slováka“), nenávidí Čechov. Sidor očakáva naliehavo hospodárske prísluby nemeckej strany aj pre prípad ďalekosiahlej autonómie v rámci českého zvyškového štátu. Veľkú rolu popri tom zohráva predovšetkým otázka slovenských poľnohospodárskych robotníkov. Ak by Ríša v tomto smere dala prísluby a postarala by sa o umiestnenie slovenských poľnohospodárskych robotníkov v hocijakej oblasti, v žiadnom prípade to nemusí byť pohraničie, mohol by sa tým rozhodujúcim spôsobom posilniť nemecký vplyv na Slovensku. Slovenský problém je hospodárskym problémom, pretože Slováci vo všeobecnosti až tak politicky nemyslia.

Sidorova skupina je rozhodnutá, že nebude klásť odpor proti odstúpeniu prevažne Maďarmi obývaných častí Slovenska (rovinaté kraje). V tom sa zhoduje s Jehličkovou skupinou, ktorá však žiada pri zabezpečení slabšej autonómie včlenenie celého Slovenska do Maďarska.

Postoj Hlinkovho nasledovníka Tisu možno charakterizovať ako nejasný. Energický odpor proti Čechom nemožno v každom prípade očakávať. Klerikáli sú až príliš predchnutí vôľou dohodnúť sa.

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 995, fólia 9 416 950 – 952, originál, strojopis.

3 V origináli HA III – Hauptamt III – SD-Ausland.

4 Skratka Chef – náčelník.

5 Sturmbannführer.

6 Referát národnosti.

**1938, 1. Oktober. Berlin.–Aufzeichnung des Unterstaatssekretärs
Woermann in Bezug auf die ungarischen Forderungen gegenüber
der Tschechoslowakei.**

Aufzeichnung.

Die ungarische Regierung wird in allernächster Zeit die sofortige Aufnahme der Verhandlungen im Sinne des Münchener Beschlusses von der Tschechoslowakischen Regierung fordern. Er ist zu erwarten, daß die Tschechoslowakische Regierung eine ausweichende Antwort erteilen wird.¹

Die ungarische Regierung erlaubt sich anzufragen, ob die Deutsche Regierung bereit wäre, diese ungarische Forderung auf diplomatischem Wege weitgehendst zu unterstützen.²

Berlin, den 1. Oktober 1938.

Mit heute 12.30 Uhr vorm. vom Ungarischen Gesandten übergeben. Ich habe ihm Antwort im Laufe des Tages zugesagt.³

Telegrammentwurf nach Prag liegt bei.

Bitte um Ermächtigung, daß dem Ungarischen Gesandten heute grundsätzliche Zustimmung für diplomatische Unterstützung gegeben wird.

gez. Woermann

PA AA, R 103 671, Folie D 586 263, Kopie, Maschinenschrift.

1 Zum Notenwechsel zwischen ungarischer und tschechoslowakischer Regierung siehe DEÁK, Ladislav (Hrsg.). *Viedenská arbitráž 2. november 1938. Dokumenty I.* Martin : Matica slovenská, 2002, Dokumente 23, 24 und 27, S. 50 – 51, 54 – 55.

2 Siehe Dokument 41.

3 Siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 8, S. 9.

12

1938, október 1. Berlín. – Záznam štátneho podtajomníka E. Woermanna v súvislosti s maďarskými požiadavkami voči Československu.

Záznam.

Maďarská vláda bude od československej vlády v najbližšom čase žiadať okamžité začatie rokovaní v zmysle mníchovského uznesenia. Možno očakávať, že československá vláda odpovie vyhýbavo.¹

Maďarská vláda si dovoľuje opýtať sa, či by nemecká vláda bola ochotná veľkoryso podporiť tieto maďarské požiadavky diplomatickou cestou.²

Berlín, dňa 1. októbra 1938.

Dnes o 12.30 mi ich odovzdal maďarský vyslanec. Prislúbil som mu, že odpoveď dostane v priebehu dňa.³

Návrh telegramu do Prahy prikladám.

Žiadam o splnomocnenie, aby som maďarskému vyslancovi už dnes dal zásadný súhlas k diplomatickej podpore.

pod. Woermann.

PA AA, R 103 671, fólia D 586 263, kópia, strojopis.

1 K výmene nót medzi maďarskou a československou vládou pozri DEÁK, Ladislav (ed.). *Viedenská arbitráž 2. november 1938. Dokumenty I.* Martin : Matica slovenská, 2002, dokumenty 23, 24 a 27, s. 50 – 51, 54 – 55.

2 Pozri dokument 41.

3 Pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 8, s. 9.

1938, 1. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung des Legationsrates von Stechow über Druffels telefonische Mitteilung bezüglich der Lage in Pressburg.

e. o. Pol. IV 6982

Aufzeichnung.

Konsul von Druffel aus Preßburg rief um 13.00 Uhr aus Wien an und teilte folgendes mit:

Bei der Bevölkerung in Preßburg herrsche Erregung,¹ daß Preßburg und Umgebung nicht in Zonen I – IV² einbezogen worden seien. Die maßgebenden deutschen Kreisen vertreten die Auffassung, daß Preßburg als letzte Stadt des zusammenhängenden deutschen Siedlungsgebiets in Zone V³ einzubeziehen sei oder daß zum mindesten eine Volksabstimmung unter Zugrundelegung des Jahres 1918 dort abgehalten werden müsse.

Die tschechoslowakischen Behörden hätten in der letzten Zeit 10 Karpatho-Deutsche als Geiseln festgenommen; unter ihnen befinde sich der DNB-Vertreter Matl. Eine Demarche des Konsuls von Druffel beim Landespräsidenten⁴ wurde von diesem unter Hinweis auf die tschechoslowakische Staatsangehörigkeit der Verhafteten abgelehnt. Die Tschechen sind der Auffassung, daß Punkt 8 des Münchner Abkommens vom 29. September⁵ ihnen Möglichkeit gäbe, innerhalb von 4 Wochen mit den Volksdeutschen nach Gutdünken zu verfahren. Konsul von Druffel hat sich wegen dieser Volksdeutschen auch mit der Gesandtschaft Prag in Benehmen gesetzt. Er bittet, die Angelegenheit möglichst auch im Internationalen Ausschuß zu besprechen.

Berlin, den 1. Oktober 1938
gez. von Stechow

PA AA, R 103 672, Folie D 588 763, Kopie, Maschinenschrift.

-
- 1 Gemeint ist die deutsche Bevölkerung.
 - 2 Es handelt sich um die durch das Münchener Abkommen bestimmten Zonen, die bis 7. 10. 1938 von der Tschechoslowakei an Deutschland abgetreten werden sollten.
 - 3 Diese sollte bis 10. 10. 1938 durch deutsche Truppen besetzt werden.
 - 4 Ján Országh.
 - 5 Laut diesem Punkt sollte die tschechoslowakische Regierung innerhalb von vier Wochen „*sudetendeutsche Gefangene entlassen, die wegen politischer Delikte Freiheitsstrafen verbüßen*“.

13

1938, október 1. Berlín. – Záznam legačného radcu von Stechowa z telefónneho rozhovoru s E. von Druffelom o situácii v Bratislave.

e. o. Pol. IV 6982

Záznam.

Konzul von Druffel z Bratislavy telefonoval o 13. hod z Viedne a oznámil nasledovné:

Medzi bratislavským obyvateľstvom panuje rozhorčenie nad tým,¹ že Bratislava a okolie neboli zahrnuté do zón I – IV.² Smerodajné nemecké kruhy zastávajú názor, že Bratislava ako posledné mesto súvislej nemeckej sídelnej oblasti musí byť zahrnutá do zóny V³ alebo aby sa aspoň uskutočnil plebiscit na základe roku 1918.

Československé úrady zadržali posledne 10 karpatských Nemcov ako rukojemníkov; medzi nimi je aj zástupca DNB Matl. Konzul von Druffel proti tomu u krajinského prezidenta⁴ protestoval, avšak ten jeho protest zamietol s poukázaním na československú štátnu príslušnosť zadržaných. Česi sa domnievajú, že bod 8 Mníchovskej dohody z 29. septembra im umožňuje⁵ nakladať s etnickými Nemcami počas štyroch týždňov podľa vlastného uváženia. Konzul von Druffel sa kvôli týmto etnickým Nemcom spojil aj s pražským vyslanectvom. Žiada, aby sa záležitosť čo najrýchlejšie prerokovala v Medzinárodnom výbore.

Berlín, dňa 1. októbra 1938

pod. von Stechow

PA AA, R 103 672, fólia D 588 763, kópia, strojopis.

1 Rozumej nemecké obyvateľstvo.

2 Ide o zóny, ktoré stanovila Mníchovská dohoda a ktoré malo Československo odstúpiť Nemecku do 7. 10. 1938.

3 Túto zónu mali nemecké jednotky obsadiť do 10. 10. 1938.

4 Ján Országh.

5 Podľa tohto bodu mala československá vláda v priebehu štyroch týždňov „*prepustiť sudetonemeckých väzňov, ktorí si odpykávajú tresty odňatia slobody pre politické delikty*“.

14

1938, 2. Oktober. Hainburg an der Donau. – Telegramm des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel über Pressestimmen in Blättern der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.

Telegramm

Hainburg/Donau, den 2. Oktober 1938

Ankunft: 2. Oktober 1938 12.59 Uhr

Auswärtig[es Amt] Berlin

Nr. 2 vom 2. Oktober 1938

Auch für DNB. Slowakische Volkspartei hat Vollzugsausschuß für 6. Oktober nach Sillein einberufen.¹ Slovenska Pravda 2. Oktober schreibt dazu: Wir stellen fest, daß Verhandlungen mit Regierung unterbrochen wurden. Tiso war Donnerstag beim Präsidenten,² seitdem nicht mehr. Versprechungen können heute niemand mehr überzeugen, es muß zur Tat geschritten werden. Sidor schreibt: Wir konnten uns mit Vertretern des bisherigen Regimes nicht einigen, wollen deshalb dies Regime von Grund aus beseitigen und an seine Stelle neues slowakisches Regime aufstellen. Wir müssen Auftrag Hlinkas erfüllen, jetzt und nur jetzt. Angesichts Druckes durch Machtapparat Regierung erscheint jedoch Ausgangssitzung 6. Oktober ungewiß.³

Druffel

PA AA, R 103 670, Bl. 202, Kopie, Maschinenschrift.

1 Vor dem Nationalgericht hat Tiso betont, dass „*dieser Ausschuss keine andere Absicht und keine andere Tendenz war, als jene, dass ich vortragen sollte... , was seit der letzten Sitzung geschehen war und dass ich Instruktion einholen sollte, was der Vollzugsausschuss wünsche und wie ich weiter vorzugehen habe*“. SNA, Zb. NS-ID, K. 1. Aussage Tisos vor dem Nationalgericht vom 8. 3. 1947.

2 Am 29. September.

3 Mehr dazu siehe BYSTRICKÝ, V. *Slovensko a Mnichov*, S. 183 – 190.

14

1938, október 2. Hainburg an der Donau. – Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela o ohlase periodík HSLŠ.

Telegram

Hainburg/Donau, dňa 2. októbra 1938

Došlo: 2. októbra 1938 12.59 hod.

Zahraničný [úrad] Berlín

Č. 2 z 2. októbra 1938

Aj pre DNB. Slovenská ľudová strana zvolala na 6. októbra zasadnutie výkonného výboru do Žiliny.¹ Slovenská pravda z 2. októbra o tom píše: Konštatujeme, že rokovania s vládou boli prerušené. Tiso bol vo štvrtok u prezidenta,² odvtedy však nie. Sluby už dnes nemôžu nikoho presvedčiť, musí sa prejsť k činom. Sidor píše: S predstaviteľmi doterajšieho režimu sme sa nedokázali dohodnúť, preto chceme tento režim od základov odstrániť a na jeho mieste vybudovať nový slovenský režim. Hlinkov odkaz musíme splniť teraz a len teraz. Vzhľadom na nátlak mocenského aparátu vlády je však východiskové zasadnutie 6. októbra neisté.³

Druffel

PA AA, R 103 670, list 202, kópia, strojopis.

1 Pred Národným súdom J. Tiso zdôrazňoval, že „žiadny iný úmysel tu nebol a nijaká iná tendencia nebola s týmto výborom, ako to, že mám zreferovať... čo sa dialo od posledného výborového zasadnutia a mal som si vyžiadať úpravu, čo si želá výkonný výbor a ako mám postupovať ďalej“. SNA, f. Zb. NS-ID, š. 1. výpoveď pred NS z 8. 3. 1947.

2 Dňa 29. septembra.

3 Podrobnejšie pozri BYSTRICKÝ, V. *Slovensko a Mníchov*, s. 183 – 190.

15

1938, 2. Oktober. Hainburg an der Donau. – Telegramm der Vertreter der Karpatendeutschen Partei mit der Forderung nach einer Volksabstimmung für Pressburg.

Telegramm

Hainburg (Donau), den 2. Oktober 1938 11.20 Uhr

Ankunft: 2. Oktober 1938 12.00 Uhr

Nationale Kommission¹ zu Händen Staatssekretär Weizsäcker. Berlin.-

Im Namen von 42 000 Deutschen der Stadt Pressburg und 15 000 Deutschen der Umgebung² fordern wir unbedingt unser Selbstbestimmungsrecht durch Volksabstimmung, da unser Sprachgebiet mit dem deutschen Volksboden in der Ostmark zusammenhängt.³ Beweismaterial folgt.

Dr. Karl Hauskrecht,
Landschaftsleiter der Karpathendeutschen Partei
Vorsitzender Konrad Henlein
Franz Kugler Mitglieder der Gemeindefraktion der
Geza Fülöp Karpathendeutschen Partei der Stadt Preßburg

PA AA, R 29 930, Folie 196 698, Kopie, Maschinenschrift.

1 Gemeint ist der Internationale Ausschuss.

2 Zahlen unzutreffend, vgl. Dokument 27.

3 Vgl. Dokument 11.

15

1938, október 2. Hainburg an der Donau. – Telegram predstaviteľov Karpatendeutsche Partei, v ktorom žiadajú o uskutočnenie plebiscitu v Bratislave.

Telegram

Hainburg (Donau), dňa 2. októbra 1938 11.20 hod.

Došlo: 2. októbra 1938 12.00 hod

Národnostnej komisii¹ do rúk štátneho tajomníka Weizsäckera. Berlín.-

V mene 42 000 Nemcov mesta Bratislava a 15 000 Nemcov z okolia² žiadame bezpodmienečne o realizáciu nášho práva na sebaurčenie prostredníctvom plebiscitu, pretože naša jazyková oblasť nadväzuje na nemeckú sídelnú oblasť Východnej marky.³ Dôkazový materiál bude zaslaný.

Dr. Karl Hauskrecht

krajský vedúci Karpatendeutsche Partei

predseda Konrad Henlein

Franz Kugler Členovia frakcie Karpatendeutsche Partei

Geza Fülöp v mestskom zastupiteľstve mesta Bratislava

PA AA, R 29 930, fólia 196 698, kópia, strojopis.

1 Rozumej Medzinárodný výbor.

2 Počty sa nezakladajú na pravde, porovnaj dokument 27.

3 Porovnaj s dokumentom 11.

1938, 2. Oktober. Hainburg an der Donau. – Telegramm des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über die Lage in Pressburg.

ab Konsulat Pressburg
an Gesandtschaft Prag

22 Uhr 00 Min
0.15 3. Okt.

Nr. 32 vom 2. Oktober

Sicherer Gewährsmann mitteilt:

Während Sidor infolge seiner in Kriegspsychose im Rundfunk abgegebenen loyalen Ansprache bei Anhängern stark diskreditiert,¹ hat Redakteur der slow. Prawda, Mitglied Parteivorstands Mach in gestriger Prawda Unabhängigkeit slowakischer Teile Slowakei proklamiert. Natürlich ausnahmslos beschlagnahmt aber für Zensur Exemplar von slowakischem Richter vervielfältigt und verbreitet.

Tiso der nicht mehr auf Prager Linie, beabsichtigt am 6. Oktober in Sillein ebenfalls Unabhängigkeit zu proklamieren.²

Slowaken haben gegenüber ungarischer Partei auf ungarische Landesteile verzichtet und Rückendeckung Polens durch Gesandten Papee³ erhalten. Sie erbitten dasselbe vom Reich.

Sie vorschlagen bei etwaiger Abstimmung über Pressburg, falls Entscheidung zwischen Ungarn und Deutschland für Deutschland zu stimmen, falls Entscheidung zwischen Ungarn und der Slowakei erbitten sie Abstimmung Karpathendeutscher für Slowakei. In beiden Fällen wünschen sie gegenseitige Gewährung Freihafens und wirtschaftliche Erleichterungen. Sie erbitten Antwort bis 5. Oktober. Gleichlautend Berlin.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Geheimakten Prag 1/2, Paket 331, Folie 18 928, Kopie, Maschinenschrift.⁴

1 Sidor hielt die Rede am 23. 9. 1938 nach 20 Uhr, jedoch bevor der Mobilmachung. Siehe *Slovák* vom 25. 9. 1938, S. 1 und ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október*, S. 69 – 70.

2 Unzutreffend. Siehe SUŠKO, L. *Miesto autonómneho*, s. 427.

3 Kazimierz Papée (1889 – 1979), polnischer Gesandter in Prag von Januar 1937 bis März 1939.

4 Dieses lückenhaftes Telegramm befindet sich auch in PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5.

16

1938, október 2. Hainburg an der Donau. – Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o situácii v Bratislave.

od konzulátu Bratislava
vyslanectvu v Prahe

22 hod. 00 min
0.15 3. okt.

Č. 32 z 2. októbra

Spolahlivý dôverník oznamuje:

Kým Sidor sa svojím lojálnym rozhlasovým prejavom, ktorý poznačila vojnová psychóza, u svojich prívržencov do veľkej miery zdiskreditoval,¹ člen predsedníctva, redaktor Slovenskej pravdy Mach proklamoval vo včerajšej [Slovenskej] pravde nezávislosť slovenských častí Slovenska. [Náklad] bol bez výnimky zabavený a len exemplár určený pre cenzúru istý slovenský sudca rozmnožil a rozširoval.

Tiso už viac nestojí na pražskej línii a 6. októbra taktiež zamýšľa v Žiline vyhlásiť nezávislosť.²

Slováci sa pred [predstaviteľmi] maďarskej strany zriekli maďarských častí krajiny a získali [zato] zábezpeku od Poľska prostredníctvom vyslanca Papéeho.³ Od Ríše žiadajú to isté.

V prípade plebiscitu o Bratislavu navrhujú, ak by sa rozhodovalo medzi Maďarskom a Nemeckom hlasovať za Nemecko, v prípade ak by sa rozhodovalo medzi Maďarskom a Slovenskom žiadajú, aby karpatskí Nemci hlasovali za Slovensko. V oboch prípadoch žiadajú vzájomné záruky na slobodný prístav a hospodárske úľavy. Odpoveď žiadajú do 5. októbra. Dostal aj Berlín.

Druffel

*PA AA, Gesandtschaft Prag, Geheimakten Prag 1/2, Paket 331, fólia 18 928, kópia, strojopis.*⁴

1 K. Sidor vystúpil v rozhlase 23. 9. 1938 po 20. hod., ale pred vyhlásením mobilizácie. Pozri *Slovák*, 25. 9. 1938, s. 1 a ČARNOGURSKÝ, P. 6. október, s. 69 – 70.

2 Nepresné tvrdenie. Pozri SUŠKO, L. *Miesto autonómneho...*, s. 427.

3 Kazimierz Papeé (1889 – 1979), od januára 1937 do marca 1939 poľský vyslanec v Prahe.

4 Medzerovitý telegram sa nachádza aj v PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5.

1938, 3. Oktober. Prag. – Telegramm des Geschäftsträgers der deutschen Gesandtschaft Hencke mit dem Wortlaut eines Telegramms des deutschen Konsulates in Pressburg über die Modalitäten einer Volksabstimmung in Pressburg.

Telegramm (geh. Ch. V.)

Prag, den 3. Oktober 1938 12.25 Uhr

Ankunft: den 3. Oktober 1938 16.00 Uhr

Nr. 540 vom 3. 10

Konsul Preßburg drahtet:

Unruhe deutscher Bevölkerung Preßburgs, die infolge Partei- und Versammlungsverbots sowie Zensur sich nicht öffentlich äußern kann. Infolge Ungewißheit über Möglichkeit Volksabstimmung und infolge ungarischer Propaganda auf höchste gestiegen.

Hinsichtlich deutschen Charakters Preßburgs siehe sogenannte Memoiren II (Raschhofer)¹ S. 53: „Die Mehrheit der Bevölkerung Preßburgs ist, obwohl Stadt auf ungarischem Gebiete, unzweifelhaft deutsch. Slovakenminderheit.“²

Psychologischer Zeitpunkt für Aufrollung Selbstbestimmungsrechtes Preßburgs und Umgebung jetzt günstig, da Verwaltungsbehörden bereits größtenteils ins Landesinnere verlegt und Tschechen und Juden geflohen.

Ihre Rückkehr wäre katastrophal.

Falls Besetzung Preßburgs nicht zu erreichen, anheimstelle Besetzung Brückenkopfs jenseits Donau anregen,³ da Ortschaft Engerau 1918 rein deutsch.⁴

Bitte dringend mich als Sachverständigen bei Behandlung Slowakei-Deutschtums vor internationaler Kommission beizuziehen.⁵

Hencke

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K.6, Folie 75 660, Fotokopie, Maschinenschrift.⁶

- 1 Hermann Raschhofer (1905- 1979), Jurist, habilitierte sich 1937 in Berlin und wirkte von 1941 bis 1945 als Professor und Direktor des Instituts für Völkerrecht und Reichsrecht an der deutschen Universität in Prag. Führender Völkerrechtsexperte in großdeutsch-völkischer Kreise, profilierte sich auch als antitschechoslowakischer Agitator. Während des Krieges gehörte er zum engen Kreis der Vertrauten von Karl Hermann Frank.
- 2 Laut Volkszählung des Jahres 1930 lebten in Pressburg 32 801 Deutsche, das entsprach 26,5% der Gesamtbevölkerung.
- 3 Am 4. Oktober 1938 sprach Hermann Göring die Notwendigkeit der Erwerbung des Brückenkopfes in Engerau durch Deutschland an. ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 27, s. 32.
- 4 Im Jahre 1921 lebten in Engerau 2 043 Deutsche (47,7%) Deutsche. Im Jahre 1930 stieg zwar ihre Zahl auf 3 173, sie bildeten aber nur 22,4% der Gesamtbevölkerung Engeraus.
- 5 Von Druffel hat am selben Tag als Stützpunktleiter der NSDAP in Pressburg an den Chef der AO der NSDAP, Bohle, folgendes Telegramm gerichtet: „*Deutsche Bevölkerung Pressburgs stark beunruhigt. Erbitte äusserste Einwirkung auf internationale Kommission in diese Richtung damit die Abstimmung unbedingt ermöglicht wird.*“ (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, 75 669.)
- 6 Auch PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5.

1938, október 3. Praha. – Telegram správcu nemeckého vysla- nectva A. Henckeho s doslovným znením telegramu bratislavské- ho nemeckého konzulátu o možnostiach plebiscitu v Bratislave.

Telegram (tajný šifrovaný)

Praha, dňa 3. októbra 1938 12.25 hod.

Došlo: dňa 3. októbra 1938 16.00 hod.

Č. 540 z 3. 10

Konzul v Bratislave telegrafuje:

Nemecké obyvateľstvo je nepokojné, pretože sa v dôsledku zákazu strany a zhromaždení, ako aj cenzúry nemôže verejne vyjadriť. Pre neistotu o možnosti plebiscitu a v dôsledku maďarskej propagandy vzrástlo znepokojenie na najvyššiu možnú mieru.

Ohľadne nemeckého charakteru Bratislavy pozri tzv. Memoáre II (Raschhofer)¹ s. 53: „Napriek tomu, že mesto leží v maďarskej oblasti, je väčšina bratislavského obyvateľstva nepochybne nemecká. Slováci sú v menšine.“²

Psychologický moment na presadenie samoručovacieho práva pre Bratislavu a okolie je teraz výhodný, pretože úrady [štátnej] správy boli už vo väčšej časti preložené do vnútrozemia a Česi a Židia ušli.

Ich návrat by bol katastrofou.

Ak by sme nedosiahli obsadenie Bratislavy, upozorňujem na možnosť obsadiť predmostie na druhom brehu Dunaja,³ pretože obec Petržalka bola v roku 1918 čisto nemecká.⁴

Naliehavo žiadam, aby som bol pri prerokúvaní [záležitosti] slovenských Nemcov prizvaný pred medzinárodnú komisiu ako znalec.⁵

Hencke

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 6, fólia 75 660, fotokópia, strojopis.⁶

1 Hermann Raschhofer (1905- 1979), právnik, habilitoval v roku 1937 v Berlíne a v rokoch 1941 – 1945 pôsobil ako profesor a riaditeľ Ústavu pre medzinárodné a ríšske právo na nemeckej univerzite v Prahe. Popredný expert na medzinárodné právo vo veľkonemeckých kruhoch, profiloval sa ako protičeskoslovenský agitátor. Počas vojny patril k úzkemu okruhu dôverníkov Karla Hermanna Franka.

2 Podľa výsledkov sčítania ľudu z roku 1930 žilo v Bratislave 32 801 Nemcov, čo predstavovalo 26,5% celkového obyvateľstva.

3 Dňa 4. októbra 1938 Hermann Göring vyslovil potrebu získania predmostia v Petržalke Nemeckom. ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 28, s. 32.

4 V roku 1921 žilo v Petržalke 2 043 Nemcov (47,7%). V roku 1931 síce ich počet vzrástol na 3 173, ale celkove tvorili len 22,4% obyvateľstva.

5 E. von Druffel zaslal ešte v ten istý deň ako vedúci oporného bodu NSDAP v Bratislave vedúcemu Zahraničnej organizácie NSDAP E. Bohlemu nasledovný telegram: „Nemecké obyvateľstvo je neistotou veľmi znepokojené. Žiadam, aby došlo k čo najväčšiemu ovplyvneniu medzinárodnej komisie v tom smere, aby bezpodmienečne umožnila plebiscit.“ (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, 75 669.)

6 Aj PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5.

18

1938, 4. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über die Frage Pressburgs in Bezug auf eine mögliche Volksabstimmung.

ab Konsulat Pressburg 4. 10. 38
an Gesandtschaft Prag 4. 10. 38

11 Uhr 30 Min
17 Uhr.

Nr. 35 vom 4. 10. 38

Cito

Ungarischerseits wird hier Gerücht verbreitet, Deutschland habe schon vor einigen Monaten zugestanden, auf Gebiete innerhalb alter historischer Grenzen keinen Anspruch zu erheben. Selbst wenn dies wahr wäre, würde dadurch Selbstbestimmungsrecht deutscher Volksgruppen insbesondere Pressburgs nicht berührt. Pressburg und Umgebung gehörten niemals zu Siedlungsgebiet Ungarischer Volksgruppe, die vielmehr nur kleine Minderheit ist. Angesichts dessen wäre es für hiesige deutsche Volksgruppe unerträglich, wenn über sie nur zwischen Tschechoslowakei und Ungarn verhandelt würde. Sie erwartet dringend Aufklärung, ob im Abkommen vom 29. September¹ unter „sudetendeutsch“ nur Deutsche aus Böhmen und Mähren oder aus ganzer Tschechoslowakei verstanden sind.

Gleichlautend Berlin.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Geheimakten Prag 1/2, Paket 331, Folie 18 898, Kopie, Maschinenschrift.

¹ Münchener Abkommen.

18

1938, október 4. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o otázke Bratislavy v súvislosti s možným plebiscitom.

od konzulátu v Bratislave 4. 10. 38

11 hod. 30 min.

vyslanectvu v Prahe 4. 10. 38

17 hod.

Č. 35 zo 4. 10. 38

Cito

Maďari tu rozširujú fámu, že Nemecko už pred niekoľkými mesiacmi prisľúbilo, že si nebude nárokovať na územia v rámci starých historických hraníc. Ak by sa to zakladalo na pravde, tak by sa právo na sebaurčenie netýkalo nemeckých národnostných skupín, predovšetkým nie Bratislavy. Bratislava a okolie nepatrili nikdy k sídelným oblastiam maďarskej národnostnej skupiny, ktorá je naopak skôr v menšine. Vzhľadom na to by bolo pre tunajšiu nemeckú národnostnú skupinu neúnosné, ak by sa o nej rokovalo len medzi Československom a Maďarskom. Naliehavo očakáva vysvetlenie, či sa pod pojmom „sudetonemecký“ v dohode z 29. septembra¹ chápu len Nemci z Čiech a Moravy alebo z celého Československa.

Dostal aj Berlín.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Geheimakten Prag 1/2, Paket 331, fólia 18 898, kópia, strojopis.

1 Mnichovská dohoda.

19

1938, 4. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über den angeblichen Besuch Sidors beim deutschen Gesandten in Prag, Eisenlohr, und seine schwierige Position gegenüber den Vertretern der hiesigen Deutschen.

ab Konsulat Pressburg 4. 10. 38
an Gesandtschaft Prag 4. 10. 38

14 Uhr 10 Min
16 Uhr.

Nr. 36 vom 4. 10. 38

Slowaken behaupten, Sidor sei gestern bei Gesandten Eisenlohr¹ gewesen, der ihm erklärt habe, Deutschland sei an deutschen Gebieten Slowakei nicht interessiert. Anheimestelle Mitteilung, ob Behauptung richtig. Mangels an jeder Weisung über Absichten in Bezug auf Karpathendeutschtum macht meine Stellung hier äusserst schwierig.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Geheimakten Prag 1/2, Paket 331, Folie 18 899, Kopie, Maschinenschrift.

19

1938, október 4. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o údajnom rozhovore Sidora s nemeckým vyslancom Eisenlohrom a jeho ťažkej pozícii voči zástupcom tunajších Nemcov.

od konzulátu v Bratislave 4. 10. 38
vyslanectvu v Prahe 4. 10. 38

14 hod 10 min
16 hod.

Č. 36 zo 4. 10. 38

Slováci tvrdia, že Sidor bol včera u vyslanca Eisenlohra,¹ ktorý mu vyhlásil, že Nemecko nemá záujem o nemecké enklávy na Slovensku. Žiadam o správu, či je tvrdenie správne. V dôsledku nedostatku akýchkoľvek smerníc, ktoré sa týkajú karpatských Nemcov, je moja pozícia mimoriadne ťažká.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Geheimakten Prag 1/2, Paket 331, fólia 18 899, kópia, strojopis.

-
- 1 Ernst Eisenlohr (1882 – 1959), Diplomat, seit Dezember 1935 (offizieller Amtsantritt 5. Februar 1936) deutscher Gesandter in Prag. Am 16. September 1938 wurde er nach Berlin zurückberufen.
 - 1 Ernst Eisenlohr (1882 – 1959), kariérny diplomat, od decembra 1935 (oficiálny nástup do funkcie 5. februára 1936) nemecký vyslanec v Prahe. Dňa 16. septembra 1938 bol odvolaný do Berlína.

20

1938, 4. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag über Möglichkeiten, die slowakische Selbstständigkeit zu erklären.

ab Konsulat Pressburg 4. 10. 38

14 Uhr 10 Min¹

an Gesandtschaft Prag 4. 10. 38

22.00

Nr. 38 vom 4. 10. 38

Im Anschluss an Telegramm Nr. 36²

Sidors Stellung wieder gut. Slowaken [wollen] in Sillein Unabhängigkeit unter Protektorat Polens und mit Anlehnung an Deutschland und Ungarn proklamiert.³ Erbitte dringend Antwort hinsichtlich Einverständnisses mit deutschem Reich und wirtschaftlicher Vorteile auf Grundlage Gegenseitigkeit.⁴

Esterhazy aus Budapest zurückgekehrt,⁵ anbietet Slowaken volle Autonomie unter Ungarn, haben abgelehnt, da sie Prag nicht gegen Budapest, sondern nur gegen Selbstständigkeit mit Zentren in Sillein oder Pressburg tauschen könnten.

Gleichlautend Berlin.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 331, Folie 18 898.

PA AA, R 103 672, Folie D 495 074, Kopie, Maschinenschrift.

1 Bei Pol. IV am 5. 10. 1938 eingegangen.

2 Siehe Dokument 19.

3 Es handelte sich dabei nur um die radikale Gruppe um Ferdinand Ďurčanský.

4 Fragezeichen am Rande des Originaldokuments.

5 Zur Esterházy's Besprechung mit Tiso siehe HOENSCH. J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 118 – 119 sowie ČARNOGURSKÝ, P. *6. október*, S. 105 – 106.

20

1938, október 4. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o možnostiach vyhlásenia slovenskej samostatnosti.

od konzulátu Bratislava 4. 10. [19]38
vyslanectvu Praha 4. 10. 38

14 hod 10 min¹
22.00

Č. 38 zo 4. 10. [19]38

V nadväznosti na telegram č. 36²

Sidorova pozícia je opäť dobrá. Slováci chcú v Žiline vyhlásiť samostatnosť pod protektorátom Poľska a s príklonom k Nemecku a Maďarsku.³ Naliehavo žiadam odpoveď ohľadne dohody s Nemeckou ríšou a hospodárskymi výhodami na základe reciprocity.⁴

Esterházy sa vrátil z Budapešti⁵ a Slovákom ponúka úplnú autonómiu v rámci Maďarska. Slováci návrh odmietli, pretože nechcú vymeniť Prahu za Budapešť, ale len za samostatnosť s centrami v Žiline alebo v Bratislave.

Zaslané aj do Berlína.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 331, fólia 18 898.

PA AA, R 103 672, fólia D 495 074, kópia, strojopis.

1 Pol. IV došlo 5. 10. 1938.

2 Pozri dokument 19.

3 Išlo len o radikálnu skupinu okolo F. Ďurčanského.

4 Na okraji dokumentu je pri tejto požiadavke otáznik.

5 K rozhovoru Esterházyho s J. Tisom pozri HOENSCH. J. K. *Der ungarische Revisionismus...*, s. 118 – 119 a ČARNOGURSKÝ, P. *6. október*, s. 105 – 106.

21

1938, 4. Oktober. Hainburg an der Donau. – Telegramm des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel über Pressestimmen der Volksparteiblätter.

Telegramm

Hainburg a. d. Donau, den 4. Oktober 1938

Ankunft: 4. Oktober 1938 19 Uhr 15

Auswärtig Berlin

Nr. 492 vom 4. 10. 1938

Auch für DNB. Blätter berichten ohne Zensur über Schritt Minister Černak,¹ der Volkspartei angehört, aber nicht ihr Vertreter in Regierung. Sidor schreibt in Slovenska Pravda einzig richtiger Weg wäre, wenn Regierung Slowakei sofort in slowakische Hände überginge, aber nicht im Auftrage Auslands, sondern entsprechend Willen slowakischen Volkes. Kanonikus Körper schreibt ebendort Preßburg, Schütt und andere Gebiete fallen in umstrittene Zone, trauriges Beispiel Tschechen, die in 20 Jahren Deutsche nicht auf ihre Seite bringen könnten, diene als Warnung. Wir besitzen Sympathien der Deutschen und Ungarn. Wenn tschechische Nation künftig uns als aufrichtige Verbündete wünscht, darf sie sich nicht geben Übergang Verwaltung Slowakei in slowakische Hände, sträuben, wenn Hodscha oder Derer² in Slowakei kommen, um slowakische Politik zu machen, wird slowakisches Volk fragen, was sie suchen und Abweisung halten. Slovak schreibt Prag nicht berechtigt über Abtretung slowakischen Gebietes zu verhandeln.

Druffel

PA AA, R 103 672, Folie D 586 329 – 330, Kopie, Maschinenschrift.

1 Er demissionierte.

2 Ivan Dérer (1884 – 1973), sozialdemokratischer Politiker und Journalist. Er gehörte zu den hervorragendsten Verfechtern des Gedankens einer einheitlichen tschechoslowakischen Nation.

21

1938, október 4. Hainburg an der Donau. – Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela o ohlasoch tlače HSLS.

Telegram

Hainburg a. d. Donau, dňa 4. októbra 1938

Došlo: 4. októbra 1938 19 hod. 15

Zahraničný [úrad] Berlín

Č. 492 zo 4. 10. 1938

Aj pre DNB. Noviny bez cenzúry informujú o kroku ministra Černáka,¹ ktorý je síce členom ľudovej strany, ale nie je jej zástupcom vo vláde. Sidor v Slovenskej pravde píše, že jedinou správnou cestou je, aby vláda okamžite vrátila Slovensko do slovenských rúk, avšak nie z poverenia zahraničia, ale na základe vôle slovenského národa. Kanonik Körper tam tiež píše, že Bratislava, Žitný ostrov a ďalšie oblasti spadajú do spornej zóny. Smutný príklad Čechov, ktorí počas 20 rokov nevedeli získať Nemcov na svoju stranu, slúži ako varovanie. My máme sympatie Nemcov a Maďarov. Ak nás chce mať český národ v budúcnosti za úprimných spojencov, nesmie sa brániť prechodu správy Slovenska do slovenských rúk. Ak prídu Hodža alebo Dérer² na Slovensko, aby robili slovenskú politiku, bude sa slovenský národ pýtať, čo tu hľadajú a odmietne ich. Slovák píše, že Praha nie je oprávnená rokovať o odstúpení slovenského územia.

Druffel

PA AA, R 103 672, fólia D 586 329 – 330, kópia, strojopis.

1 Podal demisiu.

2 Ivan Dérer (1884 – 1973), sociálnodemokratický politik a novinár. Patril k popredným prívržencom idey jednotného československého národa.

1938, 4. Oktober. Prag. – Telegramm des Geschäftsträgers der deutschen Gesandtschaft Hencke über die Ereignisse in Bezug auf die Slowakei.

Telegramm (geh. Ch. V.)

Prag, den 4. Oktober 1938 23.05 Uhr

Ankunft: den 5. Oktober 1938 3.30 Uhr

Nr. 556 vom 4. 10

Nach hier vorliegenden Nachrichten zunimmt Unabhängigkeitsbewegung in [der] Slowakei in starkem Masse. Weitgehende Autonomie jetzt auch von bisher Prag ergebenden politischen Kreisen in [der] Slowakei gefordert. Tendenz für völlige Unabhängigkeitserklärung vorhanden. Pressemeldungen zufolge hat neuernannter slowakischer Minister Cermak¹ heute Staatspräsidenten Abschiedsgesuch überreicht und Journalisten erklärt, Zustände in [der] Slowakei verschlechterten sich ständig. Slowakei werde von Tschechen überschwemmt.

Prager Regierung bestrebt, in kürzerer Zeit und um jeden Preis Einigung mit [der] Slowakei zu erreichen. Stellvertretender Aussenminister äusserte sich heute mir gegenüber optimistisch über voraussichtlichen Ausgang zur Zeit schwebender Verhandlungen zwischen Regierung und slowakischen Parteien.

Hiesiger ungarischer Gesandter² äusserte sich dahin, Budapest würde zweckmässigste Lösung slowakischer Frage in freiwilliger Angliederung Slowakei einschliesslich Karpatho-Russland an Ungarn sehen. Slowakei könnte nach seiner persönlichen Ansicht Territorial-Autonomie erhalten. Karpatho-Russland könne dagegen mit Rücksicht auf starken ungarischen Bevölkerungsanteil³ nur National-Autonomie gewährt werden. Dies würde auch polnischen Wünschen entsprechen, da Warschau von Territorial-Autonomie Stärkung Ukrainertum befürchte.

Polnische Gesandtschaft in Prag zuneige mehr Gedanken an unabhängigen slowakischen Staat, wobei Möglichkeit Protektorats durch Polen oder Ungarn offen gelassen.

Hencke

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 6, Folie 75 681, Fotokopie, Maschinenschrift.⁴

1 Richtig ist Černák. Außer Černák demissionierte unabhängig davon auch Minister Petr Zenkl. Dem Gesuch um Demission hat sich auch Hugo Vavrečka angeschlossen. In der Sitzung des Ministerrates am 4. Oktober 1938 um 21 Uhr beschloss die Regierung von Syrový ihre Demission dem Präsidenten Beneš zu überreichen. (Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu 1938 – 1945. Band 3, Heft 1. Prag 1985, Dokument 697, S. 47.)

2 János Wettstein.

3 Laut der Volkszählung von 1930 lebten in der Karpatho-Ukraine 109 472 Ungarn, die ca. ein Fünftel der Bevölkerung bildeten.

4 Auch PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5. Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 29, S. 32 – 33.

1938, október 4. Praha. – Telegram správcu nemeckého vysla- nectva A. Henkeho o udalostiach na Slovensku.

Telegram (tajný šifrovaný)

Praha, dňa 4. októbra 1938 23.05 hod.

Došlo: dňa 5. októbra 1938 3.30 hod.

Č. 556 zo 4. 10

Na základe tunajších došlých správ narastá na Slovensku vo veľkej miere hnutie za nezávislosť. Dalekosiahlu autonómiu žiadajú aj slovenské politické kruhy, ktoré boli doteraz oddané Prahe. Je tu sna-
ha vyhlásiť úplnú nezávislosť. Novovymenovaný slovenský minister Černák¹ podľa hlásení tlače podal
dnes štátnemu prezidentovi žiadosť o prepustenie a pred novinármi vyhlásil, že pomery na Slovensku
sa stále zhoršujú. Slovensko zaplavujú Česi.

Pražská vláda sa snaží, aby sa v krátkom čase a za každú cenu dohodla so Slovenskom. Zástupca
ministra zahraničných vecí sa dnes predo mnou optimisticky vyjadril o pravdepodobnom ukončení
prebiehajúcich rokovaní medzi vládou a slovenskými stranami.

Tunajší maďarský vyslanec² sa vyslovil v tom smere, že Budapešť by za najvhodnejšie riešenie slo-
venskej otázky považovala dobrovoľné pričlenenie Slovenska vrátane Podkarpatskej Rusi k Maďarsku.
Podľa jeho osobného názoru by Slovensko mohlo dostať teritoriálnu autonómiu. Podkarpatskej Rusi by
vzhľadom na veľký podiel maďarského obyvateľstva³ mohla byť poskytnutá len národnostná autonómia.
To by vyhovovalo aj poľským požiadavkám, pretože Varšava má obavy z [poskytnutia] územnej auto-
nómie, lebo by sa tým posilnil ukrajinský prvok.

Poľské vyslanectvo v Prahe sa prikláňa viac k myšlienke nezávislého slovenského štátu, pričom
necháva otvorenú otázku možnosti protektorátu pod Poľskom alebo Maďarskom.

Hencke

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 6, fólia 75 681, fotokópia, strojopis.⁴

1 V nemeckom origináli Cermak. Okrem M. Černáka podal nezávisle demisiu aj minister Petr Zenkl a k žiadosti
o demisiu sa pripojil aj Hugo Vavrečka. Na zasadnutí ministerskej rady 4. októbra 1938 o 21. hodine sa vláda
Jana Syrového rozhodla, že podá demisiu prezidentovi E. Benešovi. (Protifašistický a národné osvobodenecký
boj českého a slovenského ľudu 1938 – 1945. 3. zväzok, 1. zošit. Praha 1985, dokument 697, s. 47.)

2 János Wettstein.

3 Na základe sčítania ľudu z roku 1930 žilo na Podkarpatskej Rusi 109 472 Maďarov, ktorí tvorili približne 1/5 jej
obyvateľstva.

4 Tiež PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5. Nemecký text je uverejnený v ADAP, séria
D, IV. zväzok, dokument 29, s. 32 – 33.

1938, 5. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung des Leiters der Handelspolitischen Abteilung des AA Wiehl über Voraussetzungen der wirtschaftlichen Lebensfähigkeit im Fall der Verselbstständigung der Slowakei.

Die Voraussetzungen für die wirtschaftliche Lebensfähigkeit einer selbstständigen Slowakei erscheinen nach den greifbaren Unterlagen (vgl. anliegende Aufzeichnung) gegeben, wenn auch nicht besonders günstig.

Die Ernährung der etwa 2,3 Mill. Einwohner wäre mit eigenen Landeserzeugnissen (Weizen, Gerste, Roggen, Hafer, Kartoffeln, Zuckerrüben; Rinder, Schweine, Schafe, Ziegen) weitgehendst gesichert. Auf der anderen Seite müsste der Bedarf an industriellen Erzeugnissen grossenteils eingeführt werden, da die Fertigwarenindustrie auf slowakischem Boden (ohne Pressburg) verhältnismässig gering ist. Der Hauptnachteil ist der Mangel an eigener Kohle und eigener Krafterzeugung. Steinkohle fehlt völlig, die gegenwärtige Braunkohlerzeugung ist minimal.

Jedoch könnte der im Lande nicht zu deckende Bedarf an Industrierzeugnisse, Kohle und auch Nahrungsmitteln durch Ausfuhr von Landeserzeugnissen hereingebracht werden, insbesondere von Holz, Eisenerz, Zuckerrüben und Erzeugnissen der Tabakindustrie.

5. 10. 38
gez. Wiehl¹

[Anlage 1]

Zur Frage der wirtschaftlichen

Lebensfähigkeit einer selbstständigen Slowakei.

(einschliessl. Mähr. Slowakei, ohne ungarische Gebiete und Karpathorusland).

I. Landwirtschaft.

Im Vergleich zur Gesamt-Tschechoslowakei produziert die Slowakei verhältnismässig viel Weizen und Gerste, dagegen weniger Roggen, Hafer, Kartoffeln und Zuckerrüben. Bezüglich Weizen und Gerste dürfte die Slowakei im Falle einer Verselbstständigung einen Überschuss haben, wobei allerdings die Auswirkung des Wegfalls der fruchtbaren ungarischen Gebiete mangels statistischer Unterlagen nicht zu übersehen ist.

Die Rinderhaltung dürfte über den eigenen Bedarf hinausgehen. Dagegen dürfte bei der Schweinehaltung durch den Wegfall der ungarischen Gebiete kein Überschuss verbleiben. Durch den grossen Anteil gebirgiger Gegenden erklärt sich die starke Schaf- und Ziegenhaltung der Slowakei.

II. Forstwirtschaft.

¹ Emil Wiehl (1886 – 1960), zwischen 1937 und 1944 Leiter der handelspolitischen Abteilung im AA.

Einen erheblichen Exportüberschuss würde die Slowakei auf dem Holzgebiet haben, zumal beim Hinzukommen der Mähr. Slowakei. Der Wegfall der ungarischen Gebiete fällt bezüg. Holz nicht sonderlich ins Gewicht.

III. Industrie.

a) Urstoff-Produktion.

Die bedeutendste Industrie der Slowakei ist Eisenerzförderung. Etwa die Hälfte der Gesamteisenerzeugung der CSR liegt in der Slowakei (Slowakisches Erzgebirge, Hauptorte: Bries (Brezno), Theisholz (Tisovec), Neudorf,² Krompach sowie deutsche Sprachinseln Dobschau (Dobsina) und Schmöllnitz (Smolnik)). Steinkohle fehlt dagegen völlig, die Braunkohlenerzeugung ist minimal.

b) *Landwirtschaftliche Industrie.*

Die Zuckerindustrie (Mähr. Slowakei und Tyrnau) könnte ihren Rohmaterialbedarf aus dem eigenen Lande decken. Die Zuckerrübenproduktion ist etwa doppelt so gross wie der Verbrauch der Zuckerindustrie. Die Holzindustrie (verstreut) sowie die Papierindustrie (Trentschin, deutsche Sprachinsel Thurcek,³ Rosenberg, Neusohl, Bries) ebenfalls.

c) Die Fertigwarenindustrie der Slowakei ist gering.

Eisenverarbeitende Industrie befindet sich in Pressburg und in Städten des Slowak. Erzgebirges. Die Maschinenindustrie ist unbedeutend. Chemische Industrie befindet sich in Pressburg (Pulverfabriken; die Holzverkohlung und Destillations-Industrien von Svalova⁴ – Bereg und von Perecin befindet sich im Karpathoruss. Volksgebiet). Lederindustrie ist in Pressburg, Lichtau⁵ und Kaschau, Glasindustrie in Trentschin und Göding (mähr. Slowakei). Exportfähig wäre nur die Tabakindustrie (Göding, Kaschau, Zips).

[Anlage 2]

Abtrennung der Slowakei vergrößert die schon bestehenden Schwierigkeiten der Tschechei:

1.) Rohstoffarmut verschärft: kein Holz mehr, da slowakische Wälder nach Abtrennung der sudetendeutschen Gebiete letzte Holzreserve. Damit fehlt Rohstoffbasis für tschechische Papier- und andere verwandte Industrien. Magnesitproduktion (bisher großer Export) zur Gänze verloren; dies wichtig für tschechische Eisenindustrie. Die heutige Tschechei hat kein Salz mehr (20 Mill. Kc staatlicher Reingewinn jährlich). Sonstige wichtige Bergbaue (Silber, Eisenerz, 25% des Konsums können weiter in der Tschechei gesetzt werden, 75% dagegen kamen aus der Slowakei) [sind] verloren. Zellwollproduktion nur in Slowakei. Geplante Entwicklung der Rohstoffproduktion in Slowakei: Ausbeutung von Kohle als Ersatz für die verlorenen Kohlevorkommen, Wasserkräfte für Krafterzeugung, muß entfallen.

2.) Slowakei war Absatzgebiet für Tschechei; innerer Markt für die tschechische Industrie nun noch mehr verkleinert. Wenn auch slowakische Bevölkerung nicht reich, so doch Konsum mehrerer

2 Gemeint ist Zipser Neudorf – Spišská Nová Ves.

3 Ober- und Unter-Turz unweit von Kremnitz.

4 Richtig Svalava oder Svaljava.

5 Richtig Liptau – Liptov.

Millionen Menschen wichtig; und Hoffnung auf Steigerung des Absatzes bei Entwicklung des Landes nicht realisierbar.

3.) Weg über Donau nach Balkan und nahem Orient versperrt. Es bleibt kein Weg zum Weltmarkt unkontrolliert.

4.) Fremdenindustrie: Der letzte internationale Anziehungspunkt Tatra entfällt.

5.) Alle ungünstigen Momente, die sich aus der Abtretung der sudetendeutschen Gebiete ergaben, sind noch verstärkt, wie:

a) Rückströmen der tschechischen Beamten und Angestellten; damit weiteres Ansteigen der Arbeitslosigkeit, Wachsen des geistigen Proletariats.

b) Staatsverwaltung muss noch mehr eingeschränkt werden; Basis der ohnehin nicht sehr gesunden tschechischen Banken neuerlich wesentlich verkleinert, Gefahr der staatsfinanziellen Krise für die Tschechei noch gesteigert.

6.) Abtretung des slowakischen Gebiets verändert das Prozentverhältnis der Deutschen in der Tschechei.

7.) Die zu schaffenden Wirtschaftskonzerne der Deutschen in der Tschechei werden mit noch größeren Gewicht auftreten können.

PA AA, R 106 251, Folie E 085 267 – 272, Kopie, Maschinenschrift.

1938, október 5. Berlín. – Záznam vedúceho obchodno-politického oddelenia Zahraničného úradu E. Wiehla o predpokladoch hospodárskej životaschopnosti v prípade osamostatnenia sa Slovenska.

Na základe dostupných podkladov má Slovensko v prípade samostatnosti predpoklady pre hospodársku životaschopnosť, hoci nie sú práve najpriaznivejšie.

Zásobovanie asi 2,3 milióna obyvateľov by sa dalo v plnej miere zabezpečiť vlastnými domácimi produktmi (pšenica, jačmeň, raž, ovos, zemiaky, cukrová repa; dobytok, ošípané, ovce, kozy). Na druhej strane by sa však dopyt po priemyselných výrobkoch musel z veľkej časti pokryť dovozom, pretože produkcia hotových výrobkov na slovenskom území (s výnimkou Bratislavy) je relatívne nízka. Hlavnou nevýhodou je nedostatok vlastného uhlia a vlastnej výroby energie. Čierne uhlie nie je vôbec a súčasná produkcia hnedého uhlia je minimálna.

Neschopnosť krajiny pokryť dopyt po priemyselných výrobkoch, uhlí a potravinách by sa mohla nahradiť vývozom domácich produktov, predovšetkým dreva, železnej rudy, cukrovej repy a výrobkami tabakového priemyslu.

5. 10. [19]38

pod. Wiehl¹

[Príloha 1]

K otázke hospodárskej životaschopnosti
samostatného Slovenska.

(vrátane Mor. Slovenska, bez maďarských území a Karpatskej Rusi).

I. Poľnohospodárstvo.

V porovnaní s celým Československom produkuje Slovensko pomerne veľa pšenice a jačmeňa, naopak menej raže, ovsu, zemiakov a cukrovej repy. Pokiaľ ide o pšenicu a jačmeň môže Slovensko v prípade osamostatnenia disponovať prebytkom, pričom však nemožno ignorovať dopady odstúpenia úrodných maďarských oblastí, a to pre nedostatok štatistických podkladov.

Chov dobytka by mohol presahovať vlastné potreby. Naopak, pri chove ošípaných odstúpením maďarských území nemožno počítať s prebytkom. Veľký podiel hornatých oblastí svedčí o významnom chove oviec a kôz.

II. Lesné hospodárstvo.

Značný prebytok na export by mohlo mať Slovensko v dreve, najmä po pripojení Mor. Slovenska. Odstúpenie maďarských území produkciu dreva nijako zvlášť neovplyvní.

1 Emil Wiehl (1886 – 1960), v rokoch 1937 – 1944 vedúci obchodno-politického oddelenia Zahraničného úradu.

III. Priemysel.

a) Produkcia surovín.

Najvýznamnejším priemyselným odvetvím Slovenska je ťažba železnej rudy. Približne polovica z ložísk v ČSR leží na Slovensku (Slovenské Rudohorie, hlavné miesta: Brezno, Tisovec, Nová Ves,² Krompachy, ako aj nemecké jazykové ostrovy Dobšiná a Smolník). Čierne uhlie úplne chýba, produkcia hnedého uhlia je minimálna.

b) Poľnohospodársky priemysel.

Cukrovarnícky priemysel (Mor. Slovensko a Trnava) by mohol pokryť svoj dopyt po surovinách z vlastnej produkcie krajiny. Produkcia cukrovej repy je približne dvojnásobne vyššia ako spotreba cukrovarníctva. Rovnako aj drevospracujúci (rozptýlený) a papierenský priemysel (Trenčín, nemecký jazykový ostrov Turček,³ Ružomberok, Banská Bystrica, Brezno).

c) Produkcia hotových výrobkov je na Slovensku na nízkej úrovni.

Kovospracujúci priemysel sa nachádza v Bratislave a v mestách Slov. Rudohoria. Strojárstvo nie je významné. Chemický priemysel sa nachádza Bratislave (továrne na pušný prach; karbonizácia dreva a destilačný priemysel v Svalave⁴ – Berehove a v Perečine sa nachádzajú na Karpatskej Rusi). Kožiarsky priemysel je v Bratislave, na Liptove⁵ a v Košiciach, sklársky priemysel v Trenčíne a Hodoníne (Mor. Slovensko). Vyrábať by mohol iba tabakový priemysel (Hodonín, Košice, Spiš).

[Príloha 2]

Odčlenenie Slovenska zväčší už jestvujúce problémy Česka:

1.) Zvýši nedostatok surovín: nebude mať žiadne drevo, pretože slovenské lesy predstavujú po odstúpení sudetonemeckých oblastí posledný rezervoár dreva. Tým zanikne surovinová báza pre český papierenský priemysel a jeho príbuzné odvetvia. Úplne by prišlo o produkciu magnezitu (doteraz veľký export); je dôležitý pre český metalurgický priemysel. Súčasný Česko už nedisponuje žiadnou soľou (20 miliónov Kč čistý ročný zisk štátu). Prišlo by o ďalšie dôležité banícke odvetvia (ťažba striebra, železa, 25% produkcie by zostalo aj naďalej v Česku, avšak 75% pochádza zo Slovenska). Produkcia buničitej vlny sa nachádza iba na Slovensku. Plánovaný vývoj produkcie surovín na Slovensku: ťažba uhlia ako náhrada za stratené ložiská uhlia a výstavba vodných elektrární na výrobu energie neprichádza do úvahy.

2.) Slovensko bolo odbytiskom pre Česko; vnútorný trh sa pre český priemysel ešte viac zúži. Hoci slovenské obyvateľstvo nie je bohaté, dôležitá je spotreba niekoľko miliónov ľudí; a nádeje na vzrast odbytu sú pri takomto vývoji nerealizovateľné.

3.) Cesta cez Dunaj na Balkán a Blízky Východ bude zablokovaná. Nezostane tak nijaká cesta k svetovým trhom, ktorá by nebola kontrolovateľná.

2 Myslená je Spišská Nová Ves.

3 Horný a Dolný Turček pri Kremnici.

4 V origináli Svalovo, ukrajinsky Svaljava.

5 V nemeckej pôvodine Lichtau.

-
- 4.) Cestovný ruch: Príde o Tatry, poslednú oblasť, ktorá priťahuje zahraničných návštevníkov.
- 5.) Všetky nepriaznivé momenty, ktoré vyplynuli z odstúpenia sudetonemeckých oblastí sa ešte viac zväzrazia, a to:
- a) Návratom českých úradníkov a zamestnancov; tým dôjde k ďalšiemu vzostupu nezamestnanosti a k vzrastu duchovného proletariátu.
 - b) Bude musieť dôjsť ešte k väčšej redukcii štátnej administratívy; báza beztak nie najzdravších českých bánk sa opätovne zmenší a ešte viac sa zvýši nebezpečenstvo štátno-finančnej krízy v Česku.
- 6.) Odstúpenie slovenských oblastí zmení percentuálny pomer Nemcov v Česku.
- 7.) Produktívne hospodárske koncerny českých Nemcov by mohli nadobudnúť ešte viac na váhe.

PA AA, R 106 251, fólia E 085 267 – 272, kópia, strojopis.

24

1938, 5. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel in Bezug auf die Frage der Slowakei-Deutschen.

Berlin, den 5. Oktober 1938

A u f z e i c h n u n g .

Es wird erforderlich sein, den noch Abstimmenden oder überhaupt innerhalb der Tschechoslowakei verbleibenden Deutschen die Möglichkeit freier Propaganda zur Geltendmachung des Selbstbestimmungsrechtes und die Möglichkeit sich zu organisieren wieder zu verschaffen.

Ob eine solche Organisation auch die Karpathendeutschen umfassen soll oder ob diese sich selbstständig organisieren sollen, wäre zu klären.¹

Wenn das Abkommen vom 29. September sich nur auf die Sudetendeutschen im engeren Sinne bezieht, so wäre Fürsorge zu treffen, daß auch Karpathendeutsche – politische Gefangene - freigelassen² und karpathendeutsche Militärpersonen aus dem Heeresdienst entlassen werden, da auch Karpathendeutsche weisungsgemäß desertiert sind.

Hiermit

Herrn Unterstaatssekretär Woermann gerhorsamst vorgelegt.

gez. von Druffel

PA AA, R 29 931, Folie 210 853, Kopie, Maschinenschrift.

1 Siehe Dokumente 37, 39, 42 und 48.

2 Siehe Dokument 13.

24

1938, október 5. Berlín. – Záznam nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela v súvislosti s otázkou slovenských Nemcov.

Berlín, dňa 5. októbra 1938

Z á z n a m .

Bolo by žiaduce, aby Nemci, ktorí zostali alebo zostanú v rámci Československa, mali opäť možnosť slobodnej propagandy na uplatnenie práva na sebaurčenie a možnosť organizovať sa.

Malo by sa objasniť, či do takejto organizácie majú patriť aj karpatskí Nemci alebo sa majú organizovať samostatne.¹

Ak sa dohoda z 29. septembra týka v užšom zmysle len sudetských Nemcov, bolo by potrebné postarať sa, aby boli prepustení na slobodu aj politickí väzni z radov karpatských Nemcov² a tiež, aby došlo k uvoľneniu karpatských Nemcov z vojenskej služby, pretože aj oni dezertovali na základe vydaných pokynov.

Úctivo predložiť

pánu štátnemu podtajomníkovi Woermannovi

pod. von Druffel

PA AA, R 29 931, fólia 210 853, kópia, strojopis.

1 Pozri dokumenty 37, 39, 42 a 48.

2 Pozri dokument 13.

25

1938, 5. Oktober. Budapest. – Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich ungarischer Forderungen gegenüber der Tschechoslowakei.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Budapest, den 5. Oktober 1938 16.25 Uhr

Ankunft: den 5. Oktober 1938 18.30 Uhr

Nr. 114 vom 5. 10.

Ministerpräsident¹ mitteilte mir vertraulich, Ungarn werde von der Tschechoslowakei Abtretung rein ungarischer Gebiete und Abstimmung bei daran angrenzender gemischter Bevölkerung fordern² und sich erst dann zur Garantierung neuer Grenze der Tschechoslowakei bereitfinden, nachdem der Slowakei und Karpathorusland Gelegenheit zur Ausübung Selbstbestimmungsrechts gegeben worden sei. Die Ungarische Regierung werde Entscheidung der slowakischen und ruthenischen Bevölkerung respektieren.

Erdmannsdorff³

PA AA, R 29 931, Folie 210 849, Kopie, Maschinenschrift.

1 Béla Imrédy.

2 Vergleiche DEÁK, L. (Hrsg.) *Viedenská arbitráž I*, Dokument 33, S. 58.

3 Otto von Erdmannsdorff (1888 – 1978), von Mai 1937 bis Juni 1941 deutscher Gesandter in Budapest.

25

1938, október 5. Budapešť. – Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraníčnému úradu v súvislosti s maďarskými požiadavkami voči Československu.

Telegram (taj. šifr.)

Budapešť, dňa 5. októbra 1938 16.25 hod.

Došlo: dňa 5. októbra 1938 18.30 hod.

Č. 114 z 5. 10.

Ministerský predseda¹ mi dôverne oznámil, že Maďarsko bude od Československa žiadať odstúpenie čisto maďarských území a plebiscit medzi [národnostne] zmiešaným obyvateľstvom, ktoré hraničí s týmto územím.² Maďarsko bude ochotné garantovať nové hranice Československa až vtedy, keď Slovensko a Karpatská Rus dostanú príležitosť uplatnenia práva na sebaurčenie. Maďarská vláda bude rozhodnutie slovenského a rusínskeho obyvateľstva rešpektovať.

Erdmannsdorff³

PA AA, R 29 931, fólia 210 849, kópia, strojopis.

1 Béla Imrédy.

2 Porovnaj DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 33, s. 58.

3 Otto von Erdmannsdorff (1888 – 1978), od mája 1937 do júna 1941 nemecký vyslanec v Budapešti.

1938, 5. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsulats bezüglich der bevorstehenden Verhandlungen slowakischer Politiker in Sillein.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 5. Oktober 1938 22 Uhr 40

Ankunft: den 5. Oktober 1938 4 Uhr¹

Nr. 53 vom 5/10.

DNB-Vertreter Matl mitteilt auch für DNB:

„Interesse Slowakei wendet sich morgen in Sillein stattfindenden Verhandlungen Parteivorstand slowakischer Volkspartei zu. Alle ruthenischen Abgeordneten Karpathen-Russlands bereits in Sillein eingetroffen, haben sich für politisches Programm slowakischer Autonomisten erklärt.² Abgeordneter slowakischer Nationalpartei Vantscho, Mandatsnachfolger Hlinkas, hat Beitritt parlamentarischen Klub slowakischer Volkspartei vollzogen und, somit Einigung zwischen beiden autonomistischen Parteien hergestellt.³ Sehr beachtet wird auch Umstand, dass slowakische Abgeordnete Agrarpartei und Sozialdemokraten mit Hlinkanern bereits rege Verhandlungen in Sillein führen, deren Ergebnis noch nicht feststeht. Ferner unbekannt Beratungsergebnis der Parlamentarier slowakischer Volkspartei, die heute in Rosenberg tagten.“⁴

Gleichlautend Prag.

Deutsches Konsulat

PA AA, R 103 778, Folie 442 334, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Bei Pol IV. am 6. 10. 1938 eingegangen.

2 Dazu siehe ŠVORC, Peter. *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou (1919 – 1939)*. Prešov : Univerzum, 2003, S. 351 – 353.

3 Unzutreffend.

4 Die ersten Delegierten der Volkspartei kamen bereits am 4. Oktober 1938 nach Sillein, als dort erste innerparteiliche Verhandlungen stattfanden. Die Lage hatte sich etwas verkompliziert, da sich während der Besprechungen neben Tiso und Sidor, die die autonomistische Linie vertraten, auch die Anhänger Đurčanskýs und Machs aktiv meldeten und die sofortige Ausrufung eines slowakischen Staates forderten. Am 5. Oktober verhandelten Vertreter der Volkspartei mit Agrariern und es gelang, sich auf eine erste Fassung einer Resolution zu einigen, die am darauf folgenden Tag vorgelegt werden sollte. Ausführlicher siehe HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 69 – 70; SUŠKO, L. *Politický vývoj*, S. 573 – 574; ZUDOVA-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej*, S. 270 – 273; BYSTRICKÝ, V. *Slovensko a Mníchov*, S. 187 – 189; BYSTRICKÝ, Valerián, DEÁK, Ladislav. *Od Mnichova k rozbitiu Česko-Slovenska*. In ZEMKO, Milan, BYSTRICKÝ, Valerián. *Slovensko v Československu 1918 – 1939*. Bratislava : Veda, 2004 S. 215 – 216; BYSTRICKÝ, Valerián, PIŠECKÁ, Barbara. *Žilinská dohoda 6. októbra 1938*. In *Vojenská história*, 4/2006, S. 77 – 108.

1938, október 5. Bratislava. – Telegram nemeckého konzulátu týkajúci sa rokovaní slovenských politikov v Žiline.

Telegram (taj. šifr.)

Bratislava, dňa 5. októbra 1938 22.40 hod

Došlo: dňa 5. októbra 1938 4 hod¹

Č. 53 z 5/10.

Zástupca DNB Matl oznamuje aj pre DNB:

„Pozornosť Slovenska sa zajtra obráti na rokovania stranického predsedníctva slovenskej ľudovej strany, ktoré sa uskutočnia v Žiline. Do Žiliny už prišli všetci rusínski poslanci Podkarpatskej Rusi a vyslovili sa za politický program slovenských autonomistov.² Poslanec Slovenskej národnej strany Vančo, ktorý prevzal Hlínkov mandát ako náhradník, pristúpil do parlamentného klubu slovenskej ľudovej strany, takže tým došlo k zjednoteniu oboch autonomistických strán.³ Veľmi pozoruhodná je aj okolnosť, že slovenskí poslanci agrárnej strany a sociálni demokrati už v Žiline vedú živé rokovania, o ktorých výsledku sa ešte nič nevie. Neznámy je aj výsledok porád parlamentárov slovenskej ľudovej strany, ktorí dnes rokovali v Ružomberku.“⁴

Rovnaké znenie dostala aj Praha.

Nemecký konzulát

PA AA, R 103 778, fólia 442 334, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 Pol IV. došlo 6. 10. 1938.

2 K tomu pozri ŠVORC, Peter. *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou (1919 – 1939)*. Prešov : Universum, 2003, s. 351 – 353.

3 Nezakladá sa na pravde.

4 Prví delegáti HSLS prišli do Žiliny už 4. októbra 1938, keď tu prebiehali prvé vnútrostranícke rokovania. Situácia sa mierne skomplikovala, pretože popri J. Tisovi a K. Sidorovi, ktorí zastupovali autonomistický kurz, na schôdzi aktívne vystupovali aj prívrženci F. Ďurčanského a A. Macha, ktorí požadovali okamžité vyhlásenie Slovenského štátu. 5. októbra ľudáci rokovali s predstaviteľmi agrárnej strany, kde sa podarila dohoda o prvej verzii rezolúcie, ktorá mala byť prednesená o deň neskôr. Podrobnejšie pozri: HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 69 – 70; SUŠKO, L. *Politický vývoj...*, s. 573 – 574; ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, s. 270 – 273; BYSTRICKÝ, V. *Slovensko a Mníchov*, s. 187 – 189; BYSTRICKÝ, Valerián, DEÁK, Ladislav. *Od Mníchova k rozbitiu Česko-Slovenska*. In ZEMKO, Milan, BYSTRICKÝ, Valerián (eds.). *Slovensko v Československu 1918 – 1939*. Bratislava : Veda, 2004, s. 215 – 216; BYSTRICKÝ, Valerián, PÍSECKÁ, Barbara. *Žilinská dohoda 6. októbra 1938*. In *Vojenská história*, 4/2006, s. 77 – 108.

1938, 6. Oktober. Budapest. – Brief Franz (?) an Franz Hammerschmid über die Nationalitätengliederung in Pressburg und der Umgebung und über die Enttäuschung Ungarns wegen der Haltung Deutschlands in der slowakischen Frage.

Budapest, 6. Oktober 1938

Lieber Hammerschmidt!¹

Hier rechnet man unbedingt damit, Pressburg zu erhalten. Auf der deutschen Gesandtschaft sagt man, der Führer habe den Magyaren zweimal Pressburg zugesagt.² Die tatsächliche bevölkerungsmäßige Lage ist folgende, wobei m. E. die Zahl der Deutschen zu niedrig sein dürfte:³

	Deutsche	Magyaren	Tschechen	Slowaken	Juden
Pressburg Land	7 962	4 052	5 878	41 197	729 ⁴
Pressburg Stadt	32 801	10 890 ⁵	25 177	34 836 ⁶	14 822 ⁷
Modern	3 317	483 ⁸	601	31 551	677 ⁹
	44 080	15 325	31 656	107 584	15 828

Magyaren und Juden erreichen zusammen knapp über 30 000 Einwohner dieser Bezirke, während die Deutschen rund 50 000 und die Slowaken rund 100 000 Seelen erreichen. Die Ungarn sind also allein ein Zwölftel, mit den Juden ein Sechstel der Einwohner. In der Stadt Pressburg stellen die Deutschen das führende bodenständige Element dar.

Man müsste den Pressburger Brückenkopf (Engerau, Petržalka) möglichst bald von deutscher Seite besetzen.¹⁰ – Pressburg sollte wohl am besten unter Festsetzung von Sicherungen für das dortige Deutschtum bei der Slowakei verbleiben, wir wollen ja die Slowaken nicht dauernd verprellen.

Die Stimmung hier ist zum Kotzen. Man könnte glauben, dass nicht Prag, sondern Budapest eine aufs Haupt bekommen hat. „Die ganze Sache ist zu früh gekommen“, sagte mir ein hoher Beamter. „Ihr Deutschen habt uns im Stich gelassen“, kann man überall hören. „So besetzt doch wenigstens symbolisch fünf Quadratmeter“. „Ja, dass uns die tschechischen Flieger Budapest in Grund und Boden bombardieren.“ „Ich komme doch von oben, es wird bereits alles geräumt“. „Das sieht nur so aus. Wir

1 Richtig Hammerschmid. Franz Hammerschmid (1906 – 1939), persönlicher Referent der Wiener Reichsstatthalter Seyss-Inquart. Seit 1922 (?) Mitglied der NSDAP und 1923 der SA.

2 Vergleiche Dokument 1, 18 und 28.

3 Die Angaben laut Volkszählung 1930.

4 Die Personen mosaischen Bekenntnisses.

5 Laut Angaben der Volkszählung von 1930 lebten in Pressburg 18 890 Magyaren. *Štatistický lexikon obcí v Republike Československej. III. Krajina Slovenská*. Prag 1936, S. 6

6 Bei den Volkszählungen in der 1. Tschechoslowakischen Republik galt die tschechoslowakische Nationalität.

7 Zur jüdischen Nationalität bekannten sich 1930 nur 4 747 Personen, aber zum mosaischen Bekenntnis 14 882. Ebenda, S. XVII und XIX.

8 Laut Volkszählungsergebnis von 1930 983 Personen.

9 Laut Volkszählung 1930.

10 Siehe Dokument 17.

sind nicht gerüstet, aber die Tschechen sind auch jetzt noch stark. Und ausserdem kommt die Kleine Entente über uns“. „Sicher, die war noch nie so stark und kriegslüstern, wie jetzt“. „Sie haben leicht lachen, Deutschland hat sein Schäfchen im Trocken, aber wir armen Ungarn, uns hilft niemand“. „So ersucht doch die Polen um Besetzung der Slowakei.“ In dieser Tonart ungefähr sprach ich gestern wutentbrannt mit einigen ungarischen Journalisten. So etwas an Jämmerlichkeit, Angst, Hilflosigkeit habe ich noch nicht erlebt. Widerlich.

Erweiternd die Tatsache. In Prag sagten mir Ungarn: „Der Gauner, der Hitler. Jetzt hat er schon alles, muss er wegen der Million Ungarn in der Slowakei uns in einen Krieg hetzen. Wer wird dadurch schon glücklich.“ Hier wieder sagen sie: „Deutschland hat uns in Stich gelassen. Deutschland ist eingerückt, Polen hat sich sein Teil geholt.¹¹ Nur wir Ungarn haben nichts.“ Bei dieser Gesinnung, in der Mut höchstens eintritt, wenn die Feigheit einen Moment abhanden kommt, schiebt man die Schuld am Nicht-haben an Deutschland. Eine Frechheit. Sicher geht diese defaitistische Stimmung auf die jüdische Pazifisterei zurück und ebenso die Ausmünzung des Verzagtseins gegen Deutschland. Jedenfalls ist die Lage hier unwahrscheinlich. Dabei wird dauernd mobilisiert, requiriert, Luftschutz geübt.

Jetzt glaube ich wirklich bald, dass von Oberungarn her Rumpfungarn annektiert wird.

Heil Hitler!

Dein Franz

BArch Koblenz, NL 1180/47, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

11 Der Verfasser meint die Besetzung des Teschener Gebietes durch Polen.

1938, október 6. Budapešť. – List Franza (?) Franzovi Hammerschmidovi o národnostnej skladbe obyvateľstva Bratislavy a okolia a o sklamaní Maďarska z postoja Nemecka ohľadom slovenskej otázky.

Budapešť, 6. októbra 1938

Milý Hammerschmidt!¹

Maďari počítajú s tým, že Bratislavu získajú. Na nemeckom vyslanectve mi bolo oznámené, že Bratislavu prisľúbil vodca Maďarom dvakrát.² Skutočný stav obyvateľstva je nasledovný, pričom počet Nemcov je podľa môjho názoru príliš nízky:³

	Nemci	Maďari	Česi	Slováci	Židia
Bratislava - vidiek	7 962	4 052	5 878	41 197	729 ⁴
Bratislava - mesto	32 801	10 890 ⁵	25 177	34 836 ⁶	14 822 ⁷
Modra	3 317	483 ⁸	601	31 551	677 ⁹
	44 080	15 325	31 656	107 584	15 828

Maďari a Židia majú spolu v týchto okresoch tesne nad 30 000 osôb, kým Nemci okolo 50 000 a Slováci okolo 100 000. Maďari samotní tvoria teda dvanástinu, so Židmi šestinou obyvateľstva. V Bratislave predstavujú Nemci rozhodujúci domáci prvok.

Nemecko by malo čo najskôr obsadiť bratislavské predmestie (Engerau, Petržalku).¹⁰ – Pre Bratislavu by bolo azda najlepšie, v prípade stanovenia záruk pre tunajších Nemcov, aby zostala Slovensku, pretože Slovákov nechceme neustále dráždiť.

Nálada je tu neúnosná. Ľudia si myslia, že nie Praha, ale Budapešť dostala zaucho. „Všetko to prišlo príliš skoro“, povedal mi jeden vysoký úradník. „Vy Nemci ste nás opustili“ možno počuť na každom kroku. „Takto obsadíme iba symbolicky päť metrov štvorcových“. „Áno, len aby českí letci nezbombardovali Budapešť do základov“. „To len tak vyzerá. Nie sme vyzbrojení, ale Česi sú ešte aj teraz silní. A okrem toho nás napadne Malá dohoda“. „Nepochybne, tá nebola tak silná a tak bojachtivá ako teraz“. „Môžete sa spokojne usmievať, Nemecko dostalo svoje, ale my biedni Maďari, nám nepomôže nik“. „Poliaci teda žiadajú obsadiť Slovensko“. Približne v tejto tónine som sa rozčúlený rozprával s niektorými maďarskými žurnalistami. Tolko úbohosti, obáv, bezmocnosti som ešte nezažil. Odporné.

1 Správne Hammerschmid. Franz Hammerschmid (1906 – 1939), osobný referent viedenského ríšskeho miestodržiteľa A. Seyss-Inquarta. Od roku 1922 (?) člen NSDAP a od roku 1923 SA.

2 Porovnaj s dokumentom 1, 18 a 28.

3 Údaje sú podľa sčítania ľudu z roku 1930.

4 Osoby, ktoré sa hlásili k izraelitskému náboženstvu.

5 Podľa údajov sčítania ľudu z roku 1930 žilo v Bratislave 18 890 Maďarov. *Štatistický lexikon obcí v Republike Československej. III. Krajina Slovenská*. Praha 1936, s. 6

6 Počas sčítaní ľudu za 1. CSR platila československá národnosť.

7 K židovskej národnosti sa hlásilo v roku 1930 4 747, ale k izraelitskému náboženstvu až 14 882 osôb. *Štatistický lexikon obcí v Republike Československej. III. Krajina Slovenská*, s. XVII a XIX.

8 Podľa sčítania ľudu z roku 1930 983 osôb.

9 Podľa sčítania ľudu z roku 1930.

10 Pozri dokument 17.

Na objasnenie skutočnosti. V Prahe mi Maďari hovorili: „Gauner Hitler. Teraz má už všetko, ale pre milión Maďarov na Slovensku nás musí štváť do vojny. Kto by mal z toho radosť“. Tu zas hovoria: „Nemecko nás opustilo. Nemecko zabralo [územie], aj Poľsko získalo svoj podiel.¹¹ Len my Maďari nemáme nič“. Pri takomto zmýšľaní, pri ktorom sa objavuje odvaha nanajvýš vtedy, keď zbabelosť na moment ustúpi, presúvajú vinu za neschopnosť na Nemecko. Taká drzosť. Táto defetistická nálada vyplýva bezpochyby zo židovského pacifizmu a rovnako aj z výrazu straty dôvery voči Nemecku. Tunajšia situácia je každopádne neuveriteľná. Popri tom sa stále mobilizuje, rekviruje, nacvičuje sa protiletická obrana.

Takmer už verím, že Slovensko čoskoro Maďarsko anektuje.

Heil Hitler!

Tvoj Franz

BArch Koblenz, NL 1180/47, kópia, strojopis, bez podpisu.

11 Autor myslí na obsadenie Tešínska Poľskom.

**1938, 6. Oktober. Berlin.–Aufzeichnung des Unterstaatssekretärs
Woermann über ein Gespräch mit ungarischen Gesandten.**

Berlin, den 6. Oktober 1938.

Der Ungarische Gesandte, der heute mein Nachbar bei einem Frühstück war, wiederholte mir und allen in seiner Reichweite Sitzenden gegenüber, dass der Führer Pressburg Ungarn versprochen. Mir gegenüber sagte er noch im einzelnen, dies sei einmal im vorigen Jahr bei der Anwesenheit von Daranyi und Kanya geschehen¹ und zwar in Gegenwart des Reichsauszenministers,² des Staatsministers Meissner³ und anderen Persönlichkeiten, und das zweite Mal ihm selbst gegenüber.⁴ Der Gesandte schien unsicher zu sein, ob wir jetzt Forderungen auf Pressburg erhöhen,⁵ und wollte dies gern herausbekommen.

Ferner sagte er, dass für die Slowakei die polnische Lösung vollkommen ausscheiden müsse und dass die einzige natürliche Lösung die ungarische sei. Hierfür bezog er sich jedoch nicht auf frühere Zusagen. Er will mich morgen aufsuchen und offenbar über diese Fragen weitersprechen.

Ich habe dem Gesandten bezüglich Pressburgs lediglich leichter Hand gesagt, man müsse sich einmal die Bevölkerungsstatistik ansehen, und bezüglich der Slowakei, dass es eine ganze Anzahl möglicher Lösungen gäbe.⁶ Ich werde hierbei, wenn inzwischen eine andere Entscheidung wegen Pressburg nicht getroffen wird, auch in den nächsten Unterhaltungen bleiben.

(gez.) Woermann.

PA AA, R 29 931, ohne Paginierung, Kopie, Maschinenschrift.⁷

1 Siehe ADAP, Serie D, Band V, Dokument 192. Hitler hat damals vor Ungarn erklärt, „*er beanspruche weder Preßburg noch andere Teile der Slowakei*“.

2 Von Neurath.

3 Vertreter des Auswärtigen Amtes bei Hitler.

4 Siehe HILL, L. (Hrsg.). *Die Weizsäcker-Papiere*, S. 126. Aufzeichnung Weizsäckers vom 24. 4. 1938.

5 Siehe Dokument 35.

6 Siehe Dokument 32.

7 Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 38, S. 38 – 39.

1938, október 6. Berlín. – Záznam štátneho podtajomníka E. Woermanna z rozhovoru s maďarským vyslancom.

Berlín, dňa 6. októbra 1938.

Maďarský vyslanec, ktorý bol mojím susedom pri jedných raňajkách, zopakoval predou mnou a všetkými sediacimi v jeho dosahu, že vodca prisľúbil Bratislavu Maďarsku. Predou mnou osamote mi ešte povedal, že sa tak raz stalo minulý rok v prítomnosti Darányiho a Kányu,¹ a to v prítomnosti ríšskeho ministra zahraničných vecí,² štátneho ministra Meissnera³ a ďalších osôb a druhýkrát to povedal jemu samotnému.⁴ Vyslanec sa zdal neistý, či teraz my nevznesieme požiadavky ohľadom Bratislavy,⁵ a chcel to zo mňa vytriahnuť.

Ďalej povedal, že poľské riešenie neprichádza pre Slovensko do úvahy a že jediným skutočným riešením je maďarské riešenie. V tomto prípade sa však neodvolával na predošlé prisľuby. Chce ma navštíviť aj zajtra a zjavne chce v týchto otázkach pokračovať.

Pokiaľ ide o Bratislavu, tak som vyslanecovi iba povedal, že je potrebné sa pozrieť do štatistiky obyvateľstva. Pokiaľ ide o Slovensko, tak som mu odvetil, že je tu veľký rozsah možných riešení.⁶ Na tomto stanovisku zotrvám aj počas nasledujúcich rozhovorov, pokiaľ sa medzičasom o Bratislave nerozhodne ináč.

(pod.) Woermann.

*PA AA, R 29 931, bez paginácie, kópia, strojopis.*⁷

1 Pozri ADAP, séria D, V. zväzok, dokument 192. A. Hitler vtedy pred Maďarmi vyhlásil, že „*si nenárokuje ani na Bratislavu, ani na iné časti Slovenska*“.

2 K. von Neurath.

3 Zástupca Zahraničného úradu u A. Hitlera.

4 Pozri HILL, L. (ed.). *Die Weizsäcker-Papiere...*, s. 126. Weizsäckerov záznam z 22. 4. 1938.

5 Pozri dokument 35.

6 Pozri dokument 32.

7 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 38, s. 38 – 39.

1938, 6. Oktober. Prag. – Aufzeichnung der deutschen Gesandtschaft über Vorgänge in der Slowakei.

Aufzeichnung.

Kanzler Weber, Konsulat Pressburg teilt um 17.30 Uhr folgendes mit:

1. Die slowakische Regierung ist soeben gebildet worden.¹ Der Abgeordnete Tiso ist zum Ministerpräsidenten ernannt worden. Die Regierung hat ein Manifest erlassen, das sich gegen jüdischen Marxismus ausspricht und für eine friedliche Lösung aller strittigen Probleme im Rahmen des Münchener Abkommens. Das Manifest enthält einen Protest, daß die Grenzen der Slowakei ohne die bevollmächtigte Vertreter der slowakischen Nation geändert werden sollten. Weiterhin wird internationaler Schutz der slowakischen Minderheiten im Ausland und schnellste Demobilisierung gefordert.² Gegenwärtig erfolgt der feierliche Einzug der Regierung in Pressburg.³

Das Konsulat hat über die Regierungsbildung in der Slowakei telegraphisch berichtet und wird den genauen Text des Manifests unverzüglich schicken.⁴

2. Die Gruppe der Reichsdeutschen unter Führung von Prof. Wenzel wurde nach Fühlungnahme mit der deutschen Militärbehörde ausnahmsweise noch über die Grenze gelassen. Da morgen der Brückenkopf besetzt wird,⁵ können weitere Transporte von Reichsdeutschen über Pressburg nicht mehr durchgeführt werden.

3. Pressburg beklagt sich darüber, daß die örtlichen Behörden keine Telefonverbindung mit der Gesandtschaft herstellen wollen.

Prag, den 6. Oktober 1938.

Hiermit

Herrn Ges. Rat⁶ erg. vorgelegt

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Die Zentralregierung hatte auf Grund des Silleiner Abkommens bereits am 6. Oktober Tiso zum bevollmächtigten Minister für die Verwaltung der Slowakei ernannt. Am darauf folgenden Tag ernannte sie auch die vier geforderten Minister – Černák, Ďurčanský, Lichner und Teplanský. Tiso wurde zum Ministerpräsidenten ernannt. Er hatte neben dem Regierungsvorsitz das Innenministerium inne, Ďurčanský die Bereiche Justiz, soziale Fürsorge und Gesundheitswesen, Teplanský Landwirtschaft, öffentliche Arbeiten, Handel und Finanzwesen, Černák das Schulministerium und Lichner das Verkehrswesen.

2 Text des Manifests siehe *Slovák* vom 7. 10. 1938, deutsche Fassung in HOENSCH, K. Jörg (Hrsg.): *Dokumente zur Autonomiepolitik der Slowakischen Volkspartei Hlinkas*. München : Oldenburg, 1984, Dokument 55, S. 249.

3 Die Regierung begab sich nicht nach Pressburg, sondern nach Prag.

4 Siehe Dokument 30.

5 Unzutreffend, siehe Dokument 45.

6 Hencke.

1938, október 6. Praha. – Záznam nemeckého vyslanectva o udalostiach na Slovensku.

Záznam.

Kancelár Weber z bratislavského konzulátu o 17.30 uviedol nasledovné:

1. Pred chvíľou sa utvorila slovenská vláda.¹ Poslanec Tiso bol menovaný za ministerského predsedu. Vláda vydala manifest, ktorý sa vyslovil proti židovskému marxizmu a zasadzuje sa za mierové riešenie všetkých sporných problémov v rámci Mníchovskej dohody. Manifest protestuje proti tomu, aby sa zmeny hraníc Slovenska prerokovali bez splnomocnených zástupcov slovenského národa. Okrem toho žiada medzinárodnú ochranu slovenskej menšiny v zahraničí a čo najrýchlejšiu demobilizáciu.² Práve teraz sa uskutočňuje slávnostný príchod vlády do Bratislavy.³

O vytvorení vlády na Slovensku zaslal konzulát telegrafickú správu a presný text manifestu bezodkladne zašle.⁴

2. Skupina ríšskych Nemcov vedených prof. Wenzelom po nadviazaní styku s nemeckým vojenským orgánom prešla ešte ako výnimka cez hranice. Keďže zajtra dôjde k obsadeniu predmostia,⁵ ďalšie transporty ríšskych Nemcov cez Bratislavu nebude už možné uskutočniť.

3. Bratislavský konzulát sa sťažuje, že miestne úrady nechcú obnoviť telefonické spojenie s vyslanectvom.

Praha, dňa 6. októbra 1938.

Predložiť pánu vysl. radcovi⁶

PA AA, *Gesandtschaft Prag, Paket 61, kópia, strojopis, bez podpisu.*

1 Na základe Žilinskej dohody už 6. októbra vymenovala ústredná vláda J. Tisa za ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a o deň neskôr menovala aj ďalších štyroch požadovaných ministrov – M. Černáka, F. Ďurčanského, J. Lichnera a P. Teplanského. J. Tiso bol vymenovaný za predsedu vlády. Okrem toho zastával aj funkciu ministra vnútra, F. Ďurčanský bol ministrom spravodlivosti, sociálnej starostlivosti a zdravotníctva, P. Teplanský mal na starosti poľnohospodárstvo, verejné práce, obchod a financie, M. Černák bol ministrom školstva a J. Lichner mal vo svojej kompetencii dopravu.

2 Text manifestu pozri *Slovák* zo 7. 10. 1938, nemecký text HOENSCH, K. Jörg (ed.). *Dokumente zur Autonomiepolitik der Slowakischen Volkspartei Hlinkas*. Mnichov : Oldenbourg, 1984, dokument 55, s. 249.

3 Vláda neodcestovala do Bratislavy, ale do Prahy.

4 Pozri dokument 30.

5 Nesprávna informácia, pozri dokument 45.

6 A. Hencke.

30

1938, 6. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsulats über die Bildung der slowakischen autonomen Regierung sowie grobe Skizzierung ihres Manifests.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 6. Oktober 1938 18.15 Uhr

Ankunft: den 6. Oktober 1938 20.10 Uhr

Nr. 55 vom 6. 10

Slowakische Regierung heute gebildet. Tiso Ministerpräsident.¹ Heute 17 Uhr 30 feierlicher Einzug in Pressburg.² Manifest Slowakischer Regierung vom 6. Oktober spricht sich gegen jüdischen Marxismus aus, für friedliche Lösung strittiger Probleme im Sinne Münchener Vereinbarungen. Fordert schnelle Demobilmachung und internationalen Schutz für slowakische Minderheiten im Ausland.³

Gleichlautend Prag.⁴

Deutsches Konsulat

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, Folie 75 702, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.⁵

1 Der Ministerrat hatte durch seinen Beschluss Tisos Regierung alle die Slowakei betreffenden Befugnisse übergeben. NA ČR, Presidium ministerské rady (weiter PMR) , K. 3865; SNA, Krajský úrad 1927 – 1939 (weiter KÚ), K. 227, 67100/1938 prez. vom 22. 10. 1938. *Přechodní opatření ve věci kompetence slovenských ministrů*. Ausführlicher DEAK, Ladislav. v střednej Európe – od autonómie po vyhlásenie samostatnosti (1938 – 1939). In *Slovenská republika 1939 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2000, S. 11.

2 Unzutreffend. Siehe Dokument 29.

3 Siehe *Slovák*, 7. 10. 1938, S. 1. Der vermutliche Verfasser war Ferdinand Ďurčanský.

4 Günther Altenburg von der Politischen Abteilung des AA in Berlin machte am denselben Tag folgende Aufzeichnung: „Gesandtschaftsrat Hencke teilt 19.30 Uhr fommündlich mit, daß sich nach Mitteilung des Prager Außenministeriums in Prag eine neue Zentralregierung unter dem Vorsitz des Slowaken Tisso [sic!] und vier weiterer Slowaken als Kabinettsmitglieder gebildet hat. Gleichzeitig ist in Preßburg ebenfalls unter Vorsitz Tisso´s eine Landesregierung gebildet worden. Nach Auskunft des Prager Außenamts soll die Zusammenarbeit dieser beiden Regierungen in einer Real-Union zwischen Tschechei und Slowakei vor sich gehen.“ (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, Folie 75 706.)

5 Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 40, S. 40.

30

1938, október 6. Bratislava. – Telegram nemeckého konzulátu o vytvorení slovenskej autonómnej vlády a hrubom náčrte jej manifestu.

Telegram (tajný šifrovaný)

Bratislava, dňa 6. októbra 1938 18.15 hod.

Došlo: dňa 6. októbra 1938 20.10 hod.

Č. 55 zo 6. 10

Dnes sa utvorila slovenská vláda. Tiso sa stal ministerským predsedom.¹ Dnes o 17.30 prišla slávnostne do Bratislavy.² Manifest slovenskej vlády sa vyslovuje proti židovskému marxizmu, za mierové riešenie sporných problémov v zmysle mníchovských dohovorov. Požaduje rýchlu demobilizáciu a medzinárodnú ochranu slovenskej menšiny v zahraničí.³

Rovnaké znenie dostala Praha.⁴

Nemecký konzulát

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, fólia 75 702.⁵

1 Ministerská rada na základe svojho uznesenia prenechala Tisovej vláde všetky kompetencie v slovenských záležitostiach. NA ČR, f. Presidium ministerské rady (ďalej PMR), š. 3865; SNA, f. Krajinský úrad 1927 – 1939 (ďalej KU), š. 227, 67100/1938 prez. z 22. 10. 1938. *Přechodní opatření ve věci kompetence slovenských ministrů*. Podrobnejšie DEĀK, Ladislav. v strednej Európe – od autonómie po vyhlásenie samostatnosti (1938 – 1939). In *Slovenská republika 1939 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2000, s. 11.

2 Nesprávny údaj. Pozri dokument 29.

3 Pozri *Slovák*, 7. 10. 1938, s. 1. Autorom manifestu bol pravdepodobne Ferdinand Ďurčanský.

4 Günther Altenburg z Politického oddelenia Zahraničného úradu vyhotovil v ten istý deň nasledovný záznam: „*Vyslancecký radca Hencke dnes o 19.30 telefonoval, že podľa správy pražského ministerstva zahraničných vecí sa vytvorila nová ústredná vláda na čele so Slovákom Tisom [sic!] a ďalšími štyrmi Slovákami ako jej členmi. Zároveň aj v Bratislave sa utvorila krajinská vláda, taktiež s Tisom na čele. Podľa informácie pražského ministerstva zahraničných vecí by sa spolupráca oboch vlád mala uskutočňovať na báze reálnej únie medzi Českom a Slovenskom.*“ (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, fólia 75 706.)

5 Nemecký text je uverejnený v ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 40, s. 40.

1938, 6. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung des Legationsrates Solms über die Vorgänge in der Slowakei.

Aufzeichnung

Um 20 Uhr übermittelt Attache von Mitis aus Prag fernmündlich folgenden Inhalt einer vom Deutschen Konsulat Pressburg um 20 Uhr telefonisch nach Prag gegebenen Meldung:

Der Chefredakteur Murgasch vom „Slowak“¹ hat heute das Konsulat Pressburg im Auftrag und mit einer Vollmacht des Ministerpräsidenten Tisso aufgesucht und folgendes unterbreitet:

Die Reichsregierung möge keine Entscheidung über das Schicksal von Pressburg und nähere Umgebung treffen,² ehe sie nicht die Slowakische Regierung gehört habe, die morgen die bereits faktisch in ihrer Hand befindliche Gewalt auch formell übernehmen werde. Es würde in der Slowakei demobil gemacht und die Grenzbesetzungen würden zurückgezogen. Die neue Slowakische Regierung hoffe auf ein gutes Einvernehmen mit Deutschland. Tisso will morgen in die Deutsche Gesandtschaft kommen.

Prager Darstellung dagegen anders: Es sollen gebildet werden: eine Tschechische Landesregierung und eine Slowakische Landesregierung, die zusammen die Tschechoslowakische Regierung bilden. Innerhalb der Tschechoslowakischen Regierung werden einige Minister, und zwar für Auswärtiges, Finanzen und Landesverteidigung auch ressortsmässig für den Gesamtstaat zuständig sein. Hingegen Pressburger Darstellung: Völlig unabhängige Slowakische Regierung, die selbstständig außenpolitische und militärische Maßnahmen trifft. Slowakei wolle mit antimarxistischen Mächten zusammengehen und wünsche insbesondere enges Einvernehmen mit Deutschland.³

Weiter wird aus Prag mitgeteilt, daß Gesandtschaftsrat Hencke morgen um 16 Uhr im Auswärtigen Amt vorsprechen wird.

Berlin, den 6. Oktober 1938.

gez. Prinz Solms

PA AA, R 29 931, Folie 210 823, Kopie, Maschinenschrift.

1 Murgasch war zu dieser Zeit einer der Schriftleiter der Redaktion des *Slovák*.

2 Siehe Dokument 28.

3 Der zweite Absatz der Aufzeichnung befindet sich auch im Bestand DG Prag, Paket 61.

1938, október 6. Berlín. – Záznam legačného radcu Solmsa o udalostiach na Slovensku.Záznam

O 20. hodine odovzdal atašé Mitis z Prahy telefonicky nasledujúci obsah telefonickej správy nemeckého konzulátu v Bratislave, ktorú dostala Praha o 20. hodine:

Šéfredaktor „Slováka“ Murgaš¹ navštívil dnes v poverení a v plnej moci ministerského predsedu bratislavský konzulát a predostrel nasledovné:

Ríšska vláda by nemala rozhodnúť o osude Bratislavy a jej bližšieho okolia² skôr ako si vypočuje slovenskú vládu, ktorá zajtra formálne prevezme moc, ktorá je už fakticky v jej rukách. Na Slovensku dôjde k demobilizácii a k stiahnutiu pohraničných jednotiek. Nová slovenská vláda verí v dobré vzťahy s Nemeckom. Tiso chce zajtra navštíviť nemecké vyslanectvo.

Predstava Prahy je naopak iná: má dôjsť k vytvoreniu českej a slovenskej krajinskej vlády, ktoré budú spolu tvoriť československú vládu. V rámci československej vlády budú mať niekoľkí ministri, a to zahraničia, financií a národnej obrany, kompetencie týkajúce sa celého štátu. Naproti tomu je predstava Bratislavy nasledovná: úplne nezávislá slovenská vláda, ktorá samostatne rozhoduje o zahraničnopolitických a vojenských opatreniach. Slovensko chce ísť spolu s antimarxistickými mocnosťami a želá si najmä úzke styky s Nemeckom.³

Praha ďalej oznamuje, že vyslanecký radca Hencke príde zajtra o 16. hodine na Zahraničný úrad. Berlín, dňa 6. októbra 1938.

pod. princ Solms

PA AA, R 29 931, fólia 210 823, kópia, strojopis.

1 K. Murgaš bol v tom čase členom redakcie *Slováka*.

2 Pozri dokument 28.

3 Druhý odsek záznamu sa nachádza aj vo fonde DG Prag, Paket 61.

1938, 7. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung des Leiters der politischen Abteilung des Auswärtigen Amtes über die Modalitäten der weiteren Behandlung der slowakischen sowie karpato-ukrainischen Frage.

Berlin, den 7. Oktober 1938

Anbei lege ich die Notiz für den Führer über die slowakische und karpato-ukrainische Frage vor.
Dem Herrn Reichsminister.

gez. Woermann

[Anlage]

Notiz für den Führer

Mit Rücksicht auf die zwischen Ungarn und der Tschechoslowakei in den nächsten Tagen beginnenden Verhandlungen¹ ist eine Festlegung unserer Politik in der slowakischen und karpato-ukrainischen Frage erforderlich.

I. Slowakische Frage

Vier theoretische Möglichkeiten

1. Selbstständige Slowakei,
2. slowakische Autonomie innerhalb tschechoslowakischen Staatsverbandes,
3. autonome Slowakei mit Anlehnung an Ungarn, die von Bündnisverhältnis bis zur Einverleibung gehen könnte,
4. autonome Slowakei mit Anlehnung an Polen.

Zur 1): Frage der wirtschaftlichen Lebensfähigkeit einer ganz auf sich gestellten Slowakei zweifelhaft, bei Anlehnung an Deutschland zu bejahen. Großer Holzreichtum, ein Teil tschechoslowakischer Rüstungsindustrie im slowakischen Gebiet (Waag- und Grantal). Geologisch noch nicht ausreichend erforscht, alte, jetzt still liegende Bergbaugelände, ein Teil davon bereits wieder in Betrieb. Zukunftsmöglichkeiten auf diesem Gebiet. Auf alle Fälle günstige Voraussetzungen für intensive Wirtschaftsverflechtung mit Deutschland.² Gemeinsame Grenze wird entstehen.

Eine selbstständige Slowakei würde ein schwaches Staatsgebilde sein und daher dem deutschen Bedürfnis nach Vordringen und Siedlungsraum im Osten am ehesten Vorschub leisten. Punkt des geringsten Widerstandes im Osten.

1 Die Verhandlungen fanden in Komorn (Komárno) ab 9. 10. 1938 statt. Die tschechoslowakische Delegation leitete der neuernannte slowakische Ministerpräsident Tiso, die ungarische Außenminister Kánya. Ausführlich zu den Verhandlungen siehe DEAK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I.*

2 Siehe Dokument 23.

Zu 2): Nach den am 6. Oktober von allen slowakischen Parteien in Sillein gefaßten Beschlüssen³ und der hierüber erfolgten Einigung mit der Tschechischen [sic!] Regierung ist im Augenblick eine autonome slowakische Regierung mit der Tschechei gebildet. Nach den bisher vorliegenden Nachrichten sollen gemeinsam Staatspräsident, auswärtige Politik und Finanzen sein, dagegen soll die Slowakei selbstständiges militärisches Kontingent erhalten.⁴ Verhältnis würde ähnlich sein wie zwischen altem Österreich und Ungarn. Mit dieser Lösung könnten wir uns zurzeit abfinden. Sie hat gegenüber einer selbstständigen Slowakei auch gewisse Vorteile. Dabei wird davon ausgegangen, daß die künftige Tschecho-Slowakei sich politisch und wirtschaftlich an Deutschland eng anlehnt, wozu augenblicklich starke Bereitschaft vorliegt. Eine spätere völlige Trennung zwischen Tschechei und Slowakei würde immer noch möglich sein. Das Gesamtgebilde der Tschecho-Slowakei würde in diesem Falle stärker sein als zwei selbstständige Gebilde. Üben wir den maßgebenden Einfluß über Prag aus, so würden die Aussichten für Ungarn und Polen verringert werden, die Slowakei zu einem dauernden Streitobjekt zu machen.

Die Lösung einer mit der Tschechei verbundenen Slowakei würde außenpolitisch am leichtesten zu erreichen sein. Nachdem sich die slowakischen Führer für diese Lösung erklärt haben, könnte sie von uns unter dem Schlagwort „Selbstbestimmungsrecht“ anerkannt werden.

Die Entscheidung liegt also zwischen den Lösungen zu 1) und 2), wobei die Lösung zu 1), d. h. eine selbstständige Slowakei für die Zukunft noch offen bliebe, wenn es im Augenblick zu der tschecho-slowakischen Lösung kommt.

Zu 3): Verbindung einer autonomen Slowakei mit Ungarn in irgendeiner Form wird von Ungarn angestrebt. Deutscherseits kein Interesse an dieser Lösung. Slowaken selbst lehnen jede Form des Anschlusses an Ungarn entschieden ab.

Zu 4): Unser Interesse an einer Anlehnung einer autonomen Slowakei an Polen ist noch geringer als das einer Anlehnung an Ungarn. Polen hat bereits durch den Erwerb des Teschener Gebiets großen Machtzuwachs in diesem Raum erhalten. Ein durch Slowakei vermehrtes polnisches Wirtschaftsgebiet könnte den deutschen Wirtschaftsbestrebungen nach Südosten erhebliche Schwierigkeiten in den Weg legen.

II. Karpatho-ukrainische Frage

Ein selbstständiger karpatho-ukrainischer Staat ohne Anlehnung ist zurzeit kaum lebensfähig. Der Vorteil dieser Lösung wäre jedoch, daß hier ein Ansatzpunkt für eine künftige größere Ukraine geschaffen würde. Die vielen Millionen Ukrainer in Polen, der Sowjet-Union und Rumänien würden hier ein Mutterland bekommen und damit zu nationalen Minderheiten werden.

Auf jeden Fall würde für die Karpatho-Ukraine unter dem Stichwort Selbstbestimmungsrecht eine Autonomie zu fordern sein, worüber kaum Meinungsverschiedenheiten bestehen. Entschieden abzu-

3 Siehe *Slovák*, 7. 10. 1938, S. 1.

4 Unzutreffend. Die Frage der slowakischen Einheiten stellte eines der umstrittensten Probleme dar, die das Verhältnis zwischen der Zentral- und autonomen Regierung erheblich belasteten. Die Zentralregierung gab keine Zustimmung für die Errichtung eigener slowakischer Verbände innerhalb der gemeinsamen Armee.

lehnen ist die Anlehnung der autonomen Ukraine an Ungarn. Diese Lösung ist sowohl ungarischer wie polnischer Wunsch. Hierdurch würde gemeinsame polnisch-ungarische Grenze entstehen und damit eine Blockbildung gegen Deutschland erleichtert werden. Das Oberkommando der Wehrmacht ist vom militärischen Standpunkt gleichfalls gegen eine solche gemeinsame polnisch-ungarische Grenze.

Bei der Ablehnung der ungarischen Lösung und bei Ausgangspunkt, daß eine selbstständige Karpatho-Ukraine nicht lebensfähig ist, bliebe Lösung eine Anlehnung einer autonomen Karpatho-Ukraine an die Slowakei oder Tschechoslowakei. Dies ist für den Augenblick wohl natürlichste Lösung. Sie läßt spätere andere Möglichkeiten offen und kann gleichfalls unter dem Stichwort „Selbstbestimmungsrecht“ erreicht werden. Wegen der Abgrenzung der Karpatho-Ukraine gegen die Slowakei ergeben sich Einzelfragen, die noch zu prüfen sein werden.

III. Deutsche Sprachinseln

Deutsche Sprachinseln liegen mit Ausnahme von Preßburg nicht in dem Gebiet, das von Ungarn zur sofortigen Abtretung beansprucht wird. Bedeutendste Gruppen: Proben- und Kremnitzer Sprachinsel mit etwa 50 000 Deutsche, Obere und Untere Zips etwa 40 000: weniger bedeutende und junge Siedlungen im ukrainischen Gebiet nördlich Munkatsch etwa 15 000 Deutsche. Diese Sprachinseln sollten nicht umgesiedelt werden, da als Ansatzpunkt für künftige Entwicklung im Osten wertvoll. Aussiedlung eines Teiles der jetzt schon aus Kremnitzer Gebiet nach Deutschland kommenden Saisonarbeiter möglich.

IV. Zusammenfassung

1. Für die Slowakei: Entscheidung, ob selbstständige Slowakei oder tschecho-slowakische Lösung. Beides unter Voraussetzung einer Anlehnung an Deutschland. Nach außen Stichwort „Selbstbestimmungsrecht“, das die Möglichkeit einer Abstimmung in der Slowakei offenläßt.⁵
2. Für Karpatho-Ukraine: Entscheidung zwischen Förderung einer selbstständigen aber kaum lebensfähigen Karpatho-Ukraine und einer Anlehnung an die Slowakei oder Tschecho-Slowakei. Nach außen Stichwort gleichfalls „Selbstbestimmungsrecht“ mit Möglichkeit der Abstimmung im gegebenen Zeitpunkt.⁶
3. Daraus ergibt sich sowohl für die Slowakei wie für Karpatho-Ukraine Ablehnung der ungarischen oder polnischen Lösung. Diesen beiden Mächten gegenüber hätten wir bei Ablehnung ihrer Wünsche mit dem Schlagwort „Selbstbestimmung“ eine gute Parole. Nach außen sollen keine anti-ungarischen oder anti-polnischen Parolen ausgegeben werden.⁷

5 Am darauf folgenden Tag hielt Hitler „eine Unterstützung der Silleiner Beschlüsse (Autonomie mit Anlehnung an Prag)“ für zweckmäßig. (ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 46, S. 48)

6 In dieser Frage hielt Hitler Zurückhaltung von deutscher Seite für zweckmäßig. „Am sympathischsten sei wohl ein autonomes ruthenisches Gebiet mit Anlehnung an Prag, was aber wohl nur eine vorübergehende Lösung bis zur endgültigen Trennung bedeuten könne. Der Führer glaube nicht, daß Ungarn in der Lage sein werde, die Frage zu lösen. Sich selbst überlassen, werde sich diese Frage sicherlich im richtigen Sinne entwickeln.“ (Ebenda)

7 Diesem Punkt stimmte Hitler überein.

4. Für Einflußnahme auf Persönlichkeiten in der Slowakei und Karpatho-Ukraine im Sinne unserer Lösungen kann gesorgt werden, Vorbereitungen hierfür sind im Gange.⁸

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 6, Folie 210 762 – 768, Fotokopie, Maschinenschrift.⁹

-
- 8 Zur Frage eines weiteren Bestehens der Rest-Tschechoslowakei hat SdP-Vorstandsmitglied Hans Neuwirth ein Exposé am 15. 10. 1938 ausgearbeitet. Über die Slowakei hat er folgendes vermerkt: „Zunächst ist hier zu rechnen mit den Verselbstständigungsbestrebungen der Slowaken und Ukrainer. Im besonderen wären die slowakischen Bestrebungen nach Erreichung der ethnographischen Grenze zu unterstützen. Die ethnographische Grenze der Slowaken jedoch ist im Westen nicht der Kamm der Karpathen sondern ungefähr die Marchlinie. Erreichen sie die Slowaken, bedeutet das eine weitere Schwächung der tschechischen Position und infolge der damit verbundenen Stärkung der slowakischen Position eine Sicherung gegen neuerliche Vorherrschaftsbestrebungen der Tschechen. Die Sicherung der Stellung der Slowaken könnte weiter betrieben werden durch verwaltungsmäßige (vorsichtig wohlwollende) Betreuung und durch Bindung von einzelnen Menschen im Rahmen wirtschaftlicher, speziell auf die Slowakei ausgerichteter Maßnahmen und durch Bindung des slowakischen Nachwuchses mit den Mitteln erzieherischer und kultureller Betreuung (Stipendien, Förderung des Studiums an deutschen Hochschulen)“. (KRÁL, V. (Hrsg.). *Die Deutschen*, Dokument 256, S. 349 – 350.)
- 9 Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 45, S. 45 - 47.

1938, október 7. Berlín. – Záznam vedúceho politického oddelenia Zahraničného úradu o možnostiach ďalšieho postoja k slovenskej a karpatsko-ukrajinskej otázke.

Berlín, dňa 7. októbra 1938

V prílohe zasielam vodcovi záznam o slovenskej a karpatsko-ukrajinskej otázke.
Ríšskemu ministrovi [zahraničných vecí].

pod. Woermann

[Príloha]
Záznam pre vodcu

So zretelom na rokovania medzi Maďarskom a Československom, ktoré sa začnú v nasledujúcich dňoch,¹ je potrebné stanoviť našu politiku v slovenskej a karpatsko-ukrajinskej otázke.

I. Slovenská otázka

Štyri teoretické možnosti

1. Samostatné Slovensko,
2. slovenská autonómia v rámci československého štátneho zväzku,
3. autonómne Slovensko s orientáciou na Maďarsko s možnosťou spojeneckého zväzku až po inkorporáciu,
4. autonómne Slovensko s orientáciou na Poľsko.

K bodu 1): Otázka hospodárskej životaschopnosti Slovenska, ktoré by bolo na seba celkom samo odkázané, je otázna, pri orientácii na Nemecko je prijateľná. Veľký dostatok dreva, časť československej zbrojárskej výroby sa nachádza na slovenskom území (Považie a Pohronie). Nie je ešte dostatočne geologicky preskúmané, má staré ťažobné oblasti, z ktorých je momentálne časť v prevádzke. Budúce možnosti na tomto území. V každom prípade jestvujú vhodné predpoklady pre intenzívne hospodárske previazanie s Nemeckom.² Vytvorí sa spoločná hranica.

Samostatné Slovensko by bolo slabým štátnym útvarom, a preto by zo začiatku podporovalo nemecké požiadavky prenikania a sídelného priestoru na východe. Oblasť najmenšieho odporu na východe.

K bodu 2): Na základe uznesení, ktoré 6. októbra v Žiline prijali všetky slovenské strany,³ a následnej dohody s českou [sic!] vládou, ktorá vyplynula z týchto uznesení, sa momentálne vytvorila autonómna

1 Rokovania sa uskutočnili v Komárne a trvali od 9. do 13. 10. 1938. Československú delegáciu viedol novovymenovaný slovenský ministerský predseda J. Tiso, maďarskú minister zahraničných vecí K. Kánya. Podrobnejšie pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž. I.*

2 Pozri dokument 23.

3 Pozri *Slovák*, 7. 10. 1938, s. 1.

slovenská vláda. Podľa predložených správ má byť spoločný prezident, zahraničná politika a financie. Naopak, Slovensko by malo mať vlastné vojenské jednotky.⁴ Vzťahy medzi oboma časťami krajiny by sa mali usporiadať podľa vzoru starého Rakúska a Uhorska. S týmto riešením by sme mohli byť nateraz spokojní. V porovnaní so samostatným Slovenskom má určité výhody. Pritom možno vychádzať zo skutočnosti, že sa budúce Česko-Slovensko bude politicky a hospodársky bezprostredne orientovať na Nemecko, k čomu je momentálne veľmi ochotné. Neskoršie úplné rozdelenie Česka a Slovenska by tak bolo ešte vždy možné. Spoločné Česko-Slovensko by bolo v tomto prípade silnejšie ako dva samostatné útvary. Ak by sme uplatňovali svoj vplyv prostredníctvom Prahy, zmenšili by sa tak nádeje Poľska a Maďarska na to, aby zo Slovenska vytvárali neustály objekt sporov.

Riešenie Slovenska, ktoré bude vo zväzku s Českom, by sa po zahraničnopolitickej stránke dalo dosiahnuť najľahším spôsobom. Po tom, čo sa pre toto riešenie vyslovili slovenskí vodcovia, by sme ho mohli uznať pod heslom „práva na sebaurčenie“.

Rozhodnutie sa pohybuje medzi riešením 1) a 2), pričom riešenie 1), t. j. samostatné Slovensko zostáva pre budúcnosť ešte otvorené, aj keď sa momentálne blíži k česko-slovenskému riešeniu.

K bodu 3): Maďarsko sa usiluje o spojenie Slovenska s Maďarskom v akejkoľvek forme. Slováci samotní rozhodne odmietajú akúkoľvek formu pripojenia k Maďarsku.

K bodu 4): Náš záujem o orientáciu autonómneho Slovenska na Poľsko je ešte menší ako o orientáciu na Maďarsko. Ziskom tešínskej oblasti zaznamenalo Poľsko v tomto priestore veľký mocenský nárast. Poľský hospodársky priestor, ktorý by sa zväčšil o Slovensko, by tak mohol znamenať vážne problémy pre nemecké hospodárske aspirácie smerujúce do juhovýchodnej Európy.

II. Karpatsko-ukrajinská otázka

Samostatný karpatsko-ukrajinský štát bez orientácie na akýkoľvek iný štát by bol sotva životaschopným [útvárom]. Výhoda tohto riešenia by bola v tom, že by vytvoril východiskový bod pre budúcu veľkú Ukrajinu. Milióny Ukrajincov v Poľsku, Sovietskom zväze a Rumunsku by tak mali materskú krajinu a stali by sa tak národnostnými menšinami.

V každom prípade by sme mali podporovať autonómiu pre Karpatskú Ukrajinu pod heslom práva na sebaurčenie, proti ktorej niet takmer žiadnych námietok. Rozhodne musíme odmietnuť orientáciu autonómnej Ukrajiny na Maďarsko. Toto riešenie je maďarskou, ako aj poľskou požiadavkou. Tým by sa vytvorila spoločná poľsko-maďarská hranica a uľahčilo by sa sformovanie protinemeckého bloku. Z vojenského hľadiska je proti spoločnej poľsko-maďarskej hranici aj vrchné velenie Wehrmachtu.

Vychádzajúc z odmietnutia maďarského riešenia a z faktu, že samostatná Karpatská Ukrajina nie je životaschopná, zostáva možnosť orientácie autonómnej Karpatskej Ukrajiny na Slovensko alebo Československo. Momentálne je to azda najprirodzenejšie riešenie, pretože necháva otvorené iné neskoršie možnosti a môže byť dosiahnuté rovnako pod heslom „práva na sebaurčenie“. Z dôvodu vytýčenia hraníc medzi Karpatskou Ukrajinou a Slovenskom sa vynárajú jednotlivé otázky, ktoré je potrebné ešte preskúmať.

4 Nesprávne tvrdenie. Otázka slovenských jednotiek predstavovala jeden z najspornejších problémov, ktoré veľmi nepriaznivo vplývali na formovanie vzťahov medzi ústrednou a autonómnou slovenskou vládou. Ústredná vláda nedala súhlas na formovanie slovenských oddielov v rámci spoločnej armády.

III. Nemecké jazykové ostrovy

Nemecké jazykové ostrovy neležia s výnimkou Bratislavy na území, na ktoré si pod podmienkou okamžitého odstúpenia nárokuje Maďarsko. Najvýznamnejšie oblasti: pravniansko-kremnický jazykový ostrov s asi 50 000 Nemcami, horný a dolný Spiš s asi 40 000 Nemcami: menej významnejšie a najmladšie osídlenie v ukrajinskej oblasti severne od Mukačeva s asi 15 000 Nemcami. Tieto jazykové ostrovy by nemali byť presídlené, pretože sú už teraz dôležitým východiskovým bodom pre budúci vývoj na východe. Do úvahy prichádza vysídlenie časti Nemcov z kremnickej oblasti, ktorí odchádzajú do Nemecka ako sezónni robotníci.

IV. Zhrnutie

1. Pre Slovensko: rozhodnutie, či sme za samostatné Slovensko alebo česko-slovenské riešenie. Obe možnosti za predpokladu orientácie na Nemecko. Navonok uplatňovanie hesla „práva na sebaurčenie“, ktoré na Slovensku necháva otvorenú možnosť plebiscitu.⁵
2. Pre Karpatskú Ukrajinu: rozhodnutie medzi podporou samostatnej, ale sotva životaschopnej Karpatskej Ukrajiny a orientáciou na Slovensko alebo Česko-Slovensko. Navonok rovnako uplatňovanie „práva na sebaurčenie“ s možnosťou plebiscitu v príhodnom okamihu.⁶
3. Z tohto, pokiaľ ide o Slovensko a Karpatskú Ukrajinu, vyplýva odmietnutie maďarského či poľského riešenia. Pri odmietnutí požiadaviek oboch štátov by malo postačovať heslo „práva na sebaurčenie“. Navonok nevydávať nijaké protimaďarské či protipoľské heslá.⁷
4. O ovplyvňovanie osôb na Slovensku a Karpatskej Ukrajine sa v zmysle našich riešení môžeme postarať. Prípravy už prebiehajú.⁸

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 6, fólia 210 762 – 768, fotokópia, strojepis.⁹

-
- 5 Nasledujúci deň sa A. Hitler vyjadril, že za účelnú považuje „*podporu žilinských uznesení (autonómii s orientáciou na Prahu)*“. (ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 46, s. 48.)
 - 6 V tejto otázke považoval A. Hitler za najúčelnejšie, aby sa zasahovanie Nemecka do tejto záležitosti redukovalo na minimum. „*Najsympatickejšia je azda orientácia rusínskej oblasti na Prahu, čo je však len prechodným riešením, kým nedôjde k definitívnemu odtrhnutiu [tohto územia]. Vodca neverí, že by Maďarsko bolo v stave vyriešiť túto otázku. Ak sa táto otázka ponechá len tak, určite sa vyrieši v tom správnom zmysle.*“ (Tamže.)
 - 7 S týmto bodom A. Hitler súhlasil.
 - 8 K otázke ďalšej existencie zvyškového Československa vypracoval 15. 10. 1938 člen predsedníctva SdP Hans Neuwirth vlastný elaborát. K Slovensku uviedol nasledovné: „*Predovšetkým je potrebné počítat so snahami Slovákov a Ukrajincov osamostatniť sa. Mali by sme podporiť najmä slovenské úsilie o dosiahnutie etnografickej hranice. Etnografickú hranicu Slovákov na západe netvorí hrebeň Karpát, ale skôr rieka Morava. Ak by ju Slováci dosiahli, znamenalo by to ďalšie oslabenie českej pozície a v dôsledku toho by posilnenie slovenskej pozície bolo aj zábezpekou pred opätovnými snahami Čechov o nadvládu. Zabezpečenie pozície Slovákov by sa mohlo ďalej uskutočniť prostredníctvom administratívnej (obzretne blahosklonnej) pomoci a prostredníctvom väzieb jednotlivých osôb v rámci hospodárskych opatrení, ktoré by sa týkali špeciálne Slovenska, a získania slovenského dorastu prostriedkami vzdelávacej a kultúrnej starostlivosti (štipendiá, podpora štúdia na nemeckých vysokých školách).*“ (KRÁL, V. (ed.). *Die Deutschen...*, dokument 256, s. 349 – 350.)
 - 9 Nemecký text bol publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 45, s. 45 - 47.

1938, 7. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel für Unterstaatssekretär Woermann. Charakteristik beider Gruppen innerhalb der Slowakischen Volkspartei Hlinkas.

Aufzeichnung

Die Situation in der Slowakischen Volkspartei nach dem Tode Hlinka´s.¹⁰

1. Sogenannter Prälatenflügel unter Führung des geschäftsführenden Vorsitzenden Dr. Tiso, Geistlicher, schlauer Taktiker, zu Kompromissen bereit, strebe stets nach Ministersessel, etwas korrupt, jetzt aber auf Linie möglichst weitgehender Unabhängigkeit der Slowakei.¹¹ Ihm steht die ältere Generation insbesondere die Geistlichkeit nahe.

2. Die „junge Generation“, nicht mehr dem geistlichen Stand angehörig, aber immer noch in großen Zügen katholisch gesinnt.¹² Führer Carol¹³ Sidor, Herausgeber und Hauptschriftleiter des Parteiblattes „Slowak“. Sidor persönlich stark polnisch orientiert, in letzter Zeit an Deutschland angenähert, spricht kaum deutsch.

Weitere Persönlichkeiten:

Murgaš, Redakteur des „Slowak“ spricht ziemlich deutsch.

Mach, Redakteur, der „Slovenska Pravda“, witziger volkstümlicher politischer Schriftsteller, sehr tschechenfeindlich.

Dr. Durčiansky,¹⁴ junger Rechtsanwalt, der Einzige international gebildete unter den jüngeren Slowaken.

Gemeinsamer Nenner:

Autonomie der Slowakei auf Grundlage des Pittsburger Vertrages und des Vermächtnisses Hlinka´s, neuerdings unter Umständen sogar völlige Selbstständigkeit der Slowakei. Abneigung gegen Tschechen, aber auch gegen die Ungarn, Bolschewiken- und Judenfeindlichkeit. Gegen Deutschland freundlich gesinnt, mit Reserven hinsichtlich „Neuheidentums“ (besonders bei Geistlichkeit).

Persönliche Beziehungen bestehen durch zuverlässigen Mittelsmann, Vertreter des DNB Eduard Matl, zu allen unter 2) genannten.¹⁵

10 Am 16. 8. 1938.

11 Siehe auch weitere Charakteristiken Tisos in den Dokumenten 11, 109, 146 und 165. Zur Tisos Linie siehe SUŠKO, L. *Miesto autonómneho*, S. 427.

12 Vergleiche HOLÁK, Martin. *Katolícka cirkev v politike Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (1918 – 1938)*. In *Česko-slovenská historická ročenka 2006*. Brno : Masarykova univerzita, 2006, S. 248 – 249.

13 Richtig Karol.

14 Richtig Ďurčanský.

15 Ausführlicher siehe SCHVARC, Michal. *K otázke genézy kontaktov a vzťahov vedenia nemeckej menšiny a Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v rokoch 1937 – 1938*. In *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, S. 243 – 251.

Hiermit

Herrn Unterstaatssekretär Woermann vorgelegt

Berlin, den 7. Oktober 1938.

von Druffel

PA AA, R 29 931, Folie 210 730 – 731, Original, Maschinenschrift.

33

1938, október 7. Berlín. – Záznam nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela pre štátneho podtajomníka E. Woermanna. Charakteristika oboch skupín v rámci HSLS.

Záznam

Situácia v slovenskej ľudovej strane po Hlinkovej smrti.¹

1. Takzvané prelátske krídlo pod vedením úradujúceho podpredsedu Dr. Tisa. Je duchovný, prefikálny taktik, ochotný ku kompromisom, neustále sa usiluje o ministerské kreslo, trochu korupčnicky, momentálne však zastáva líniu čo najväčšej nezávislosti Slovenska.² Stojí za ním staršia generácia, predovšetkým duchovenstvo.

2. „Mladá generácia“ síce už nepatrí do stavu duchovenstva, ale ešte stále je v prevažnej miere katolíckeho zmysľania.³ Jej vodca je Karol⁴ Sidor, vydavateľ a šéfredaktor stranického orgánu „Slovák“. Sidor je silne poľsky orientovaný, v poslednom čase sa priblížil k Nemecku, nemčinu takmer neovláda.

Ďalšie osoby:

Murgaš, redaktor „Slováka“, hovorí obstojne nemecky.

Mach, redaktor „Slovenskej pravdy“, vtipný populárny politický spisovateľ, zameraný veľmi proti-česky.

Dr. Ďurčanský,⁵ mladý advokát, jediný z mladších Slovákov, ktorý má zahraničné vzdelanie.

Spoločný menovateľ:

Autonómia Slovenska na báze Pittsburskej dohody a Hlinkovho odkazu, v poslednom čase za istých okolností až úplná samostatnosť Slovenska. Odpor proti Čechom, ale aj proti Maďarom, nenávisť

1 16. 8. 1938

2 Pozri aj ďalšie Tisove charakteristiky v dokumentoch 11, 109, 146 a 165. K Tisovej línii pozri SUŠKO, L.: *Miesto autonómneho*, s. 427.

3 Porovnaj HOLÁK, Martin. Katolícka cirkev v politike Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (1918 – 1938). In *Česko-slovenská historická ročenka 2006*. Brno : Masarykova univerzita, 2006, s. 248 – 249.

4 V nemeckom texte Carol.

5 V origináli Durčiansky.

proti bolševikom a Židom. Priateľský postoj voči Nemecku, rezervovanosť ohľadne „novopohanstva“ (predovšetkým u duchovenstva).

Prostredníctvom spoľahlivého sprostredkovateľa, zástupcu DNB Eduarda Matla som nadviazal osobné kontakty so všetkými osobami, ktoré sú uvedené v bode 2).⁶

Predložil pánu štátnemu podtajomníkovi Woermannovi

Berlín, dňa 7. októbra 1938.

von Druffel

PA AA, R 29 931, fólia 210 730 – 731, originál, strojopis.

6 Podrobnejšie pozri SCHVARC, Michal. K otázke genézy kontaktov a vzťahov vedenia nemeckej menšiny a Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v rokoch 1937 – 1938. In *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 243 – 251.

1938, 7. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung des deutschen Konsuls in Pressburg von Druffel für Unterstaatssekretär Woermann. Vorschläge für den Fall einer Volksabstimmung in Pressburg.

Aufzeichnung

Falls in Preßburg eine Volksabstimmung zustande kommt, wäre folgende Vorbedingungen zu schaffen:

1. Demobilmachung.
 2. Aufhebung des Zustandes der Wehrbereitschaft.
 3. Rücktritt des noch amtierenden alten Stadt- und Gemeinderates, dessen Amtszeit längst abgelaufen, und Ersatz durch den im Frühsommer neugewählten Gemeinderat.¹
 4. Aufhebung des Verbotes der Karpathendeutschen Partei (wenn nötig, anderer Vorsitzender als Conrad [sic!] Henlein).²
- Die Ungarische Partei³ ist nicht aufgelöst und entfaltet freie Tätigkeit.
5. Aufhebung der Zensur.

Hiermit

Herrn Unterstaatssekretär Woermann vorgelegt

Berlin, den 7. Oktober 1938.

von Druffel

PA AA, R 29 931, Folie 210 732, Original, Maschinenschrift.

1 Gemeindewahlen fanden in Pressburg am 12. 6. 1938 statt. Zu deren Ergebnissen siehe Dokument 35. Ausführlicher zu den Gemeindewahlen in der Slowakei im Jahr 1938 siehe BYSTRICKÝ, Valerián. Politické rozvrstvenie spoločnosti na Slovensku vo svetle obecných volieb roku 1938. In *Historický časopis*, 4/1992, S. 438 – 456.

2 Siehe Dokument 37.

3 Offiziell „Vereinigte Ungarische Christlich-Soziale und Ungarische Nationalpartei.“

34

1938, október 7. Berlín. – Záznam nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela pre štátneho podtajomníka E. Woermanna. Návrhy pre prípad konania plebiscitu v Bratislave.

Záznam

V prípade, ak by sa v Bratislave uskutočnil plebiscit, bolo by potrebné zabezpečiť:

1. Demobilizáciu.
2. Zrušenie stavu bojovej pohotovosti.
3. Odstúpenie stále úradujúcej mestskej a obecnej rady, ktorej funkčné obdobie už dávno uplynulo, a jej nahradenie novou obecnou radou, ktorá bola zvolená začiatkom leta.¹
4. Zrušenie zákazu Karpatendeutsche Partei (ak to bude potrebné aj s iným predsedom ako Konradom Henleinom).²
- Maďarská strana³ nebola rozpustená a nerušene vyvíja činnosť.
5. Zrušenie cenzúry.

Predložiť pánu štátnemu podtajomníkovi Woermannovi.

Berlín, dňa 7. októbra 1938.

von Druffel

PA AA, R 29 931, fólia 210 732, originál, strojepis.

1 V Bratislave sa uskutočnili obecné voľby 12. 6. 1938. Ich výsledky pozri dokument 35. Podrobnejšie k obecným voľbám na Slovensku v roku 1938 pozri BYSTRICKÝ, Valerián. Politické rozvrstvenie spoločnosti na Slovensku vo svetle obecných volieb roku 1938. In *Historický časopis*, 4/1992, s. 438 – 456.

2 Pozri dokument 37.

3 Oficiálny názov Zjednotená krajinská kresťansko-sociálna a maďarská národná strana.

35

1938, 7. Oktober. Berlin.–Aufzeichnung des Unterstaatssekretärs Woermann für Hitler bezüglich Pressburgs.

Berlin, den 7. Oktober 1938.

Notiz für den Führer.

I.

Der deutsche Bevölkerungsstand Pressburgs war im 19. Jahrhundert eindeutig:

	Insgesamt	Deutsche	Magyaren
1880	48 806	31 492	7 535
1890	56 846 ¹	31 404	10 433

Die in den letzten Jahrzehnten des 19. Jahrhunderts einsetzende Magyarisierungspolitik führte zu einer gewissen Zunahme des ungarischen Bevölkerungsteils in diesem alten deutschen Siedlungsgebiet.

Die Angliederung an die Tschechoslowakei 1919 brachte einen starken tschechischen und slowakischen Zuzug, wobei der deutsche Bestand ebenso wie übrigens magyarisches absolut gewahrt blieb, relativ natürlich zurückging.

	Gesamtzahl	Deutsche	Magyaren	Slowaken	Tschechen
1910 ²	65 867	32 104	18 744	9 004	?
1930	116 897 ³	32 801	18 890	34 836	25 177 ⁴

Wie ersichtlich, war der magyarisches Teil der Bevölkerung neben dem deutschen stets – 1880, wie 1910 und 1930 erheblich in der Minderheit.

Auch die Gemeindewahlen in Pressburg (Stadt) von 1938 zeigen

13 383⁵ deutsche Stimmen mit 10 Mandaten gegen

10 838 ungarische Stimmen mit 8 Mandaten.

Die kommunistischen Stimmen betragen 2 856⁶ (3 Mandate)

die jüdischen Stimmen⁷ 3 090 (2 Mandate).

Die weitaus grösste Stimmenzahl hatte die Einheitsliste der tschechischen Koalitionsparteien⁸

25 248⁹ (19 Mandate),

1 Laut den *Ungarischen statistischen Mitteilungen* 56 048.

2 Es handelt sich um die Ergebnisse aus dem Jahre 1900.

3 Unzutreffend. Laut Volkszählungsergebnisse von 1930 hatte Pressburg 123 823 Einwohner.

4 Slowaken und Tschechen wurden zusammen gezählt und erreichten 60 013 Personen.

5 Laut *Grenzboten* vom 13. 6. 1938 erhielt die Karpatendeutsche Partei 13 283 Stimmen.

6 Laut *Grenzboten* vom 13. 6. 1938 erhielten die Kommunisten 2 844 Stimmen.

7 Gemeint sind die Stimmen für die Vereinigte jüdische Partei.

8 Es handelte sich dabei um *Slowakische Einheit für Tschechoslowakische Demokratie und Republik*. Diese wurde von sieben Parteien gebildet.

9 Laut *Grenzboten* vom 13. 6. 1938 25 105.

während die slowakische Volkspartei (Hlinka) 8 113¹⁰ (6 Mandate) Stimmen aufbrachte.

II.

Eine Volksabstimmung auf Grundlage von 1918¹¹ hat bei unparteiischer Durchführung folgende Aussichten:

1.) Fragestellung: Ungarn oder Deutschland.

Deutscher Sieg sicher.

2.) Fragestellung: Ungarn oder Slowakei (Tschechoslowakei).

Entscheidung hängt von deutschen Stimmen ab. Diese würden selbst bei einer für Ungarn abgegebenen Parole in der Mehrheit wohl für Slowakei (Tschechoslowakei) abgegeben werden. Ergebnis: für Slowakei.¹²

3.) Dreiteilige Fragestellung: Relative deutsche Mehrheit sicher. Absolute deutsche Mehrheit möglich, aber nicht ganz sicher. 4 800 Juden, zum Teil schon fort, verteilen sich auf verschiedene Sprachgruppen und könnten kaum den Ausschlag geben. Nachteil: Wahlkampf Deutschlands gegen Ungarn und Slowakei.

III.

1. Ungarn wünscht Pressburg. Es beruft sich auf Zusagen des Führers.¹³ Antwort hierauf möglich, dass Zusage nur für Kriegsfall gegeben war.

Pressburg, im 13. Jahrhundert als deutsche Siedlung entstanden, war 1526 – 1784 habsburgisch-ungarische Hauptstadt, 1563 – 1840 ungarische Krönungsstadt, immer mit deutscher Mehrheit.

Überlassung an Ungarn wäre politische Entscheidung, entweder gemäss früherer Zusage oder aus fortdauernder politischer Erwägung. Hierfür könnte sprechen, dass wir ungarischen Wünschen auf Angliederung der Slowakei und der Karpatho-Ukraine entgegenstehen und dass wir zum Ausgleich hier Ungarn etwas geben könnte, worüber seine Freunde Italien und Polen nicht verfügen könnten.¹⁴

2. Deutschland hat nach dem Stand von 1910 und 1918 den grössten Anspruch auf Grund des Volkstums. Überlassung an Ungarn oder Slowakei bedeutet Verlust östlichen deutschen Vorpostens an der Stelle geringsten Widerstands.

3. Die Slowaken wünschen natürlich Pressburg zu behalten. Pressburg hat Slowakei, nicht Ungarn als Hinterland. Es ist Sitz slowakischer Autonomiebewegung und Regierung. Wollen wir eine Politik mit der Slowakei treiben, und zwar gleichgültig ob mit der Anlehnung der Slowakei an die Tschechei oder nicht, so sollten wir der Slowakei zu Pressburg verhelfen. Dies kann unter dem Motto „Selbstbestimmungsrecht“ geschehen, da dann alle Aussichten für die Zuteilung im Wege der Abstimmung vorhanden sind.

10 Laut *Grenzboten* vom 13. 6. 1938 8 133. Vergleiche die Ergebnisse mit *Deutschen Stimmen* vom 18. 6. 1938.

11 Siehe Dokument 13.

12 Vergleiche Dokument 91.

13 Siehe Dokument 28.

14 Der letzte Satz ist im Original durchgestrichen.

IV.

Entscheidung über Pressburg vordringlich, da ungarische und tschechoslowakische Regierung in den nächsten Tagen Verhandlungen beginnen. Vorschlag: der ungarischen Regierung zu sagen, dass wir gegen einfache Einverleibung Pressburgs nach Ungarn sind, selbst keine Ansprüche auf Pressburg erheben und Selbstbestimmung im Wege der Abstimmung fordern. Entsprechende Benachrichtigung tschechoslowakischer Regierung. Einigung hierüber mit Italien.

V.

Gebiet von Theben. Die kleine Gemeinde Theben mit Nachbargebiet ist durch March und Donau von deutscher Grenze abgetrennt. Zurzeit keine Brücken. Brückenköpfe würden vielleicht gewisse militärische Bedeutung haben, würden im übrigen aber von Deutschland so abgeschnitten sein, dass das Gebiet für Deutschland nicht beansprucht werden sollte.

PA AA, R 29 931, Folie 210 770 – 773, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

35

1938, október 7. Berlín. – Záznam štátneho podtajomníka E. Woermanna pre A. Hitlera, týkajúci sa otázky Bratislavy.

Berlín, dňa 7. októbra 1938.

Záznam pre vodcu.

I.

Pomer nemeckého obyvateľstva v Bratislave bol v 19. storočí jednoznačný:

	Celkove	Nemci	Maďari
1880	48 806	31 492	7 535
1890	56 846 ¹	31 404	10 433

Maďarizačná politika, ktorá sa stupňovala v posledných desaťročiach 19. storočia, viedla v tejto starej nemeckej sídelnej oblasti k zreteľnému nárastu maďarskej časti obyvateľstva.

Pripojenie k Československu v roku 1919 prinieslo silný prílev Čechov a Slovákov, pričom stav nemeckého, ako aj maďarského obyvateľstva sa v absolútnych číslach udržal, no v relatívnych prirodzene poklesol.

	Celkove	Nemci	Maďari	Slováci	Česi
1910 ²	65 867	32 104	18 744	9 004	?
1930	116 897 ³	32 801	18 890	34 836	25 177 ⁴

1 Podľa *Ungarische statistische Mitteilungen* 56 048.

2 Ide o výsledky sčítania ľudu z roku 1900.

3 Nesprávny údaj. Podľa výsledkov sčítania ľudu z roku 1930 mala Bratislava 123 823 obyvateľov.

4 Slováci a Česi boli zaradení pod československú národnosť – 60 013.

Ako vidieť, maďarská časť obyvateľstva bola popri nemeckej neustále – v roku 1880, ako v aj v rokoch 1910 a 1930 vo výraznej menšine.

Aj obecné voľby v Bratislave (mesto) z roku 1938 poukazujú na

13 383⁵ nemeckých hlasov s 10 mandátmi oproti

10 838 maďarským hlasom s 8 mandátmi.

Komunistické hlasy činili 2 856⁶ (3 mandáty),

židovské hlasy⁷ 3 090 (2 mandáty).

Oveľa väčší počet hlasov mala jednotná kandidátka českých koaličných strán⁸ 25 248⁹ (19 mandátov),

kým slovenská ľudová strana (Hlinka) dostala 8 113¹⁰ (6 mandátov) hlasov.

II.

Plebiscit na báze roku 1918¹¹ by mal pri objektívnom vykonaní nasledovné perspektívy:

1.) Pri otázke Maďarsko alebo Nemecko, by bolo nemecké víťazstvo isté.

2.) Pri otázke Maďarsko alebo Slovensko (Československo).

Rozhodnutie by záviselo od nemeckých hlasov. Nemci samotní by však napriek heslám za Maďarsko asi v prevažnej miere hlasovali za Slovensko (Československo). Výsledok: Slovensko.¹²

3.) Pri troch možnostiach: relatívna nemecká väčšina by bola istá. Absolútna nemecká väčšina je možná, ale nie celkom istá. 4 800 Židov, z ktorých už časť odišla, by sa rozdelilo do rôznych jazykových skupín a nemohli by rozhodnúť. Nevýhoda: predvolebný zápas Nemecka proti Maďarsku a Slovensku.

III.

1. Bratislavu žiada Maďarsko. Odvoláva sa na prísluby vodcu.¹³ Možná odpoveď na to je, že príslub bol daný len pre prípad vojny.

Bratislava, ktorá vznikla v 13. storočí ako nemecké sídlo, bola v rokoch 1523 – 1784 habsbursko-maďarským hlavným mestom, v rokoch 1563 – 1840 maďarským korunovačným mestom, mala neustále nemeckú väčšinu.

Odstúpenie Maďarsku by bolo politickým rozhodnutím, a to buď na základe predošlého príslubu alebo na základe pretrvávajúcich politických úvah. Pre tento krok by mohlo hovoriť to, že sa staviame proti maďarským požiadavkám za pričlenenie Slovenska a Karpatskej Ukrajiny a že Maďarsku môžeme dať čosi ako kompenzáciu to, s čím by jeho priatelia Taliansko a Poľsko nemohli disponovať.¹⁴

5 Podľa *Grenzbote* z 13. 6. 1938 dostala Karpatendeutsche Partei 13 283 hlasov.

6 Podľa *Grenzbote* z 13. 6. 1938 2 844.

7 Zjednotená židovská strana.

8 Išlo o *Slovenskú jednotu za Československú demokraciu a republiku*, ktorú tvorilo sedem strán.

9 Podľa *Grenzbote* z 13. 6. 1938 25 105.

10 Podľa *Grenzbote* z 13. 6. 1938 8 133. Porovnaj s výsledkami v *Deutsche Stimmen* z 18. 6. 1938.

11 Pozri dokument 13.

12 Porovnaj s dokumentom 91.

13 Pozri dokument 28.

14 Posledná veta je v origináli preškrtnutá.

2. Podľa stavu z roku 1910 a 1918 má na základe národnostného rozvrstvenia Nemecko najväčší nárok. Prenechanie Maďarsku alebo Slovensku znamená stratu východného nemeckého predsunutého postu na mieste s najmenším odporom.

3. Slováci si samozrejme želajú udržanie Bratislavy. Zázemím Bratislavy je Slovensko, a nie Maďarsko. Je sídlom slovenského autonomistického hnutia a vlády. Ak chceme robiť so Slovenskom politiku, a je jedno či s príklonom k Česku alebo nie, tak by sme mali Slovensku dopomôcť k udržaniu Bratislavy. Môže k tomu dôjsť pod heslom „práva na sebaurčenie“, pretože potom je tu perspektíva, aby na základe plebiscitu bola pričlenená k Slovensku.

IV.

Rozhodnutie ohľadom Bratislavy súri, pretože maďarská a československá vláda začnú v najbližších dňoch rokovať. Návrh: oznámiť maďarskej vláde, že sme proti jednoduchému pripojeniu Bratislavy k Maďarsku, že my samotní si na Bratislavu nenárokujeme a žiadame o sebaurčenie v zmysle plebiscitu. Československú vládu o tom primeraným spôsobom upovedomíme. O tom sa dohodneme s Talianskom.

V.

Oblasť Devína. Malá obec Devín s príľahlým územím je od nemeckej hranice oddelená Moravou a Dunajom. Mosty toho času nejestvujú. Predmostia by azda mohli mať určitý vojenský význam, ale boli by však od Nemecka tak odrezané, že by si Nemecko na túto oblasť nemohlo robiť nároky.

PA AA, R 29 931, fólia 210 770 – 773, kópia, strojopis, bez podpisu.

36

1938, 8. Oktober. Budapest. – Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an AA bezüglich eines Memorandums britischen des Gesandten an den ungarischen Aussenminister im Zusammenhang mit Forderungen Ungarns gegenüber der Tschechoslowakei.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Budapest, den 8. Oktober 1938 12 Uhr 17

Ankunft: den 8. Oktober 1938 20 Uhr 15¹

Nr. 118 vom 8/10.

Englischer Gesandter² überreichte Aussenminister³ Memorandum, wonach Englische Regierung sich schon jetzt moralisch an Garantie Tschechoslowakei gebunden hält und Ungarische Regierung ernstlich ermahnt, Ruhe zu bewahren und nicht so schroffe Forderungen zu stellen.⁴ Auf Frage Kanyas, ob Engländer gleiche Sprache gegenüber Deutschen und Polen geführt hätte oder nur kleinere Völker bedrohe, blieb Knox Antwort schuldig.

Erdmannsdorff

PA AA, R 103 673, Folie D 465 634, Kopie, Maschinenschrift.⁵

1 Bei Pol. IV am 8. 10. 1938 eingegangen.

2 Sir Geoffrey Knox (1884 – 1957), britischer Gesandter in Budapest von Oktober 1935 bis Mai 1939.

3 Kalmán Kánya.

4 Bereits am 3. Oktober mahnte der britische Unterstaatssekretär Cadogan ungarischen Gesandten de Barcza von diesem Vorgehen. (IVANIČKOVÁ, Edita. Československo-maďarské vzťahy v stredoeurópskej politike Veľkej Británie (1938 – 1945). In *Historický časopis*, 2/1998, S. 252.)

5 Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 47, S. 48.

36

1938, október 8. Budapešť. – Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraníčnému úradu, týkajúci sa memoranda britského vyslanca maďarskému ministrovi zahraničných vecí v súvislosti s požiadavkami Maďarska voči Československu.

Telegram (taj. šifr.)

Budapešť, dňa 8. októbra 1938 12 hod. 17

Došlo: dňa 8. októbra 1938 20 hod. 15¹

Č. 118 z 8/10.

Anglický vyslanec² odovzdal ministrovi zahraničných vecí³ memorandum, podľa ktorého sa anglická vláda momentálne už považuje byť morálne viazanou ku garancii Československa a v ktorom maďarskú vládu vážne nabáda k tomu, aby zachovala rozvahu a nekládla také nečakané požiadavky.⁴ Na Kányovu otázku, či Angličania hovoria takýmto spôsobom s Nemcami a Poliakmi alebo sa vyhrážajú len menším národom, Knox neodpovedal.

Erdmannsdorff

*PA AA, R 103 673, fólia D 465 634, kópia, strojopis.*⁵

1 Pol. IV došlo 8. 10. 1938.

2 Sir Geoffrey Knox (1884 – 1957), britský vyslanec v Budapešti od októbra 1935 do mája 1939.

3 Kalmán Kánya.

4 Na takýto postup upozornil britský štátny podtajomník A. Cadogan maďarského vyslanca G. de Barzcu už 3. októbra. (IVANIČKOVÁ, Edita. Československo-maďarské vzťahy v stredoeurópskej politike Veľkej Británie (1938 – 1945). In *Historický časopis*, 2/1998, s. 252.)

5 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 47, s. 48.

1938, 9. Oktober. Pressburg. – Schreiben Franz Karmasins an Arthur Seyss-Inquart.

Abschrift

Abgeord. Ing. Franz KARMASIN

Pressburg den 9. Oktober 1938

An
den Herrn Reichsstatthalter
Dr. Seyss-Inquart

Wien.

Hochverehrter Herr Reichsstatthalter!

Ich habe gestern als Vertreter des Karpathendeutschtums mit der neuen Slowakischen Regierung verhandelt. Der ständige Stellvertreter des slowakischen Ministerpräsidenten Dr. Tiso, Minister Dr. Durcansky sicherte zu:

1. Anerkennung der nationalsozialistischen Weltanschauung für die deutsche Volksgruppe.
2. Sofortige Wiederbewilligung der Partei unter dem Namen: „Deutsche Partei“, Eröffnung der Kanzleilokalitäten und der gesamten Tätigkeit am 10. d. M.¹
3. Einstellung der Tätigkeit der Kommunistischen Partei.
4. Autonomie auf Grundlage der Volksschutzgesetze.²
5. Vorläufige sofortige Schaffung eines Staatssekretariats für deutsche Belange mit Sitz im Ministerrat.³ Bis aus der provisorischen Regierung eine Dauerregierung wird, Umwandlung in ein Ministerium. Das Staatssekretariat übernehme ich. Die Arbeit wird am Montag aufgenommen.

1 Die tschechoslowakische Regierung verbot die Sudetendeutsche bzw. Karpathendeutsche Partei am 16. 9. 1938 im Zuge der Zwischenfälle in den sudetendeutschen Gebieten. Karmasin floh nach Wien, um dort ein Karpatendeutsches Freikorps aufzubauen. Als die neue autonome slowakische Regierung die Macht in der Slowakei übernahm, kehrte er am 7. 10. 1938 nach Pressburg zurück.

2 Gemeint war die Durchführung der Karlsbader acht Punkte.

3 Am 10. 10. 1938 wurde von der slowakischen Regierung folgender Beschluss gefasst: „1.) Die slowakische Regierung errichtet durch Beschluss ein deutsches Regierungskommissariat am Sitz der slowakischen Regierung. 2.) Das deutsche Regierungskommissariat hat die vorläufige Aufgabe, die Interessen der deutschen Volksgruppe in der Slowakei zu wahren und die gesetzlichen Maßnahmen zur Sicherung dieser Volksgruppe im Rahmen der Selbstverwaltung vorzubereiten. 3.) Zu diesem Zwecke hat das Commissariat das Recht, Verordnungen und Bekanntmachungen auf dem Weg über die Regierung herauszugeben. Jede solche Verordnung muss vom Ministerpräsidenten oder von seinem Stellvertreter unterzeichnet sein. 4.) Der Leiter des Regierungskommissariats beteiligt sich am Ministerrat bei der Erörterung deutscher oder gemeinsamer Angelegenheiten. 5.) Leiter des deutschen Regierungskommissariats wird Ing. Franz Karmasin. 6.) Die zur Durchführung der unter Ziffer 2 genannten Zielsetzung notwendigen Mittel werden von der Regierung beigestellt. 7.) Mit Durchführung dieses Ministerratsbeschlusses wird der Vertreter des Ministerpräsidenten, Justizminister Dr. Ferdinand Ďurčanský betraut. 8.) Der Ministerratsbeschluss ist seit heute in Kraft getreten.“ (SNA, Úrad predsedníctva vlády 1939 - 1945, K. 229, Jahr 1939, ohne Nummer.)

Minister Dr. Durcansky ist bereit, im Auftrage von Vertretung des slovakischen Ministerpräsidenten Dienstag, den 11. d. M. mit mir nach Wien zu kommen und eine Audienz bei Generalfeldmarschall Göring zu erbitten. Der Zweck soll Fühlungnahme in wirtschaftlichen Angelegenheiten für Fall der in Bälde eintretenden staatlichen Selbstverständlichkeit sein. Ich ersuche dringendst diese Audienz zu bewilligen, bzw. zu ermöglichen.⁴

Diesbezügliche Nachricht erbitte ich im Wege des Herrn Konsuls Dr. Ernst von Druffel.

Gleichzeitig gebe ich bekannt, dass ich Reichskommissar Konrad Henlein⁵ Meldung erstattet habe und um Weisungen und Geldmittel im Wege der Reichsstatthaltereie bat.

Ich bitte die Kanzlei in der Marschallstiege⁶ vorläufig zu belassen, die Liquidierung werde ich am Dienstag selbst vornehmen.

Heil Hitler

Karmasin m. p.

BArch Koblenz, NL 1180/39, Abschrift, Maschinenschrift.

4 Siehe Dokument 53.

5 Konrad Henlein (1898 – 1945), Bankangestellter. Seit 1919 aktiv im *Deutschen Turnverband*, seit 1931 dessen Führer. Mitglied des *Kameradschaftsbundes*. 1933 Eintritt in die Politik als Führer der *Sudetendeutschen Heimatfront*, später der *Sudetendeutschen Partei*. Letztere wird bei den Parlamentswahlen im Mai 1935 die stärkste Partei überhaupt. Im April 1938 bekennt sich die SdP öffentlich zum Nationalsozialismus und wird zum Instrument von Hitlers Politik gegenüber der Tschechoslowakei. Nach dem Münchener Abkommen und der Abtretung der sudetendeutschen Gebieten an Deutschland Ernennung zum Reichsstatthalter und Gauleiter im Reichsgau Sudetenland.

6 In der Hofburg in Wien.

1938, október 9. Bratislava. – List Franza Karmasina Arthurovi Seyss-Inquartovi.

O d p i s

Poslanec Ing. Franz KARMASIN

Bratislava, dňa 9. októbra 1938

Pánu
ríšskemu miestodržiteľovi
Dr. Seyss-Inquartovi

V i e d e ň .

Veľactený pán ríšsky miestodržiteľ!

Ako zástupca karpatských Nemcov som včera rokoval s novou slovenskou vládou. Stály zástupca slovenského ministerského predsedu Dr. Tisa minister Dr. Ďurčanský prisľúbil:

1. Uznanie nacionálno-socialistického svetonázoru pre nemeckú národnostnú skupinu.
2. Okamžité opätovné povolenie strany pod názvom Deutsche Partei, otvorenie úradovní a začatie celkovej činnosti k 10. t. m.¹
3. Zastavenie činnosti komunistickej strany.
4. Autonómiu na báze zákonov na ochranu národnosti.²
5. Predbežne okamžité vytvorenie štátneho sekretariátu pre nemecké záležitosti s právomocou zúčastňovať sa na zasadnutiach ministerskej rady.³ Keď sa provizórna vláda ustáli, transformácia [štátneho sekretariátu] na ministerstvo. Štátny sekretariát prevezmem ja. S činnosťou sa začne v pondelok.

Minister Dr. Ďurčanský je v utorok 11. t. m. spolu so mnou pripravený v poverení a zastúpení slovenského ministerského predsedu odcestovať do Viedne a požiadať o audienciu u generála poľného maršala Göringa. Účelom [audiencie] má byť nadviazanie kontaktov v hospodárskych záležitostiach

1 Československá vláda zakázala činnosť Sudetonemeckej, resp. Karpatskonemeckej strany 16. 9. 1938 v súvislosti s nepokojmi v sudetonemeckých pohraničných oblastiach. F. Karmasin ušiel do Viedne, kde sa snažil sformovať Karpatskonemecký dobrovoľnícky zbor. Keď nová autonómna slovenská vláda prevzala moc na Slovensku, vrátil sa 7. 10. 1938 späť do Bratislavy.

2 Rozumej realizáciu ôsmich karlovarských bodov.

3 Dňa 10. 10. 1938 prijala slovenská vláda nasledovné uznesenie: „1.) Slovenská vláda uzniesla sa zriadiť nemecký vládny komisariát so sídlom vlády pre Slovensko. 2.) Nemecký vládny komisariát má predbežnú úlohu hájiť záujmy nemeckva bývajúceho na Slovensku a pripravovať zákonité opatrenia v rámci samosprávy na zaistenie tohto nemeckva. 3.) K tomu účelu je komisariát oprávnený nariadenia a ustanovenia cestou vlády vydávať. Každé nariadenie musí byť podpísané ministerským predsedom alebo jeho námestkom. 4.) Predseda vládneho komisariátu zúčastní sa ministerskej rady pri pojednávaniach nemeckých alebo spoločných otázok. 5.) Predsedom nemeckého vládneho komisariátu bude Ing. František Karmasin. 6.) Potrebné prostriedky k dosiahnutiu pod čís. 2 uvedených účelov budú vládou zaistené. 7.) Prevádzaním tohto uznesenia ministerskej rady bude poverený zástupca ministerského predsedu: minister spravodlivosti Dr. Ferdinand Ďurčanský. 8.) Uznesenie ministerskej rady vstupuje do platnosti dnešným dňom.“ (SNA, f. Úrad predsedníctva vlády 1939 – 1945, š. 229, rok 1939, bez čísla.)

v prípade skorého vyhlásenia štátnej samostatnosti. Žiadam neodkladne o povolenie, resp. umožnenie tejto audiencie.⁴

Žiadam, aby správa o tejto veci bola zaslaná prostredníctvom pána konzula Dr. Ernsta von Druffela.

Súčasne oznamujem, že som podal hlásenie ríšskemu komisárovi Konradovi Henleinovi⁵ a požiadal som ho o pokyny a finančné prostriedky z ríšskeho miestodržiteľstva.

Žiadam o predbežné ponechanie kancelárie v Marschallstiege.⁶ Zruším ju sám v utorok.

Heil Hitler
Karmasin m. p.

BArch Koblenz, NL 1180/39, odpis, strojopis.

4 Pozri dokument 53.

5 Konrad Henlein (1898 – 1945), pôvodným povoláním bankový úradník. Od roku 1919 bol aktívny v *Deutscher Turnverband*, od roku 1931 jeho náčelník. Člen *Kameradschaftsbundu*. V roku 1933 vstúpil do politiky ako predseda *Sudetonemeckého vlasteneckého frontu*, neskôr *Sudetonemeckej strany*. V parlamentných voľbách v máji 1935 sa SdP stáva najsilnejšou stranou. V apríli 1938 sa SdP otvorene priznáva k nacizmu a stáva sa nástrojom Hitlerovej protičeskoslovenskej politiky. Po Mníchovskej dohode a odstúpení sudetonemeckých oblastí Nemecku sa stáva K. Henlein ríšskym miestodržiteľom a župným vedúcim v Sudetách.

6 V Hofburgu vo Viedni.

1938, 9. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel über die Vollziehung der Machtübernahme in der Slowakei, Zugeständnisse für die deutsche Volksgruppe und die bevorstehenden Verhandlungen in Komorn.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 9. Oktober 1938 17.35 Uhr

Ankunft: den 10. Oktober 1938 2.20 Uhr

Nr. 57 vom 9. 10

Slowakischer Ministerpräsident Tiso und Regierungsmitglieder gestern Abend hier eingetroffen und von Landespräsident[en]¹ sowie Vertretern Behörden und Bevölkerung am Bahnhof empfangen.² Übernahme vollziehender Gewalt macht Fortschritte, ist aber keineswegs abgeschlossen, vielmehr ziemliche Desorganisation. Maßgebende slowakische Führer drängen weiter auf völlige Unabhängigkeit, wollen später Agrarpartei aus slowakischer Regierung drängen und Männer vorschieben, die Eid auf Prag nicht geleistet haben.³ Ob Entwicklung diesen Weg nimmt, oder wie bisher auf Grundlage tschechoslowakischer Verfassung bleiben wird, nicht zu übersehen. Als Führer deutscher Volksgruppe hat Abg. Karmasin, der hierher zurückgekehrt, Verhandlungen mit slowakischer Regierung aufgenommen und weitgehendste Zusicherungen erhalten.⁴ Er verhandelt jedoch stets vorbehaltlich weiterer Entscheidung über Pressburg und Slowakei. Tiso fährt heute Nachmittag nach Komorn zu Verhandlungen mit Ungarn. Dorthin fährt auch Abg. Karmasin, DNB-Vertreter Matl,⁵ zahlreiche Journalisten, darunter Virginio Gayda.⁶

Gleichlautend Prag.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, Folie 75 739, Kopie, Maschinenschrift.

- 1 Jozef Országh (1883 – 1949), Jurist, Staatsbeamter, nach 1918 Stuhlrichter, dann Gespan in Komitat Banská Bystrica (Neusohl), 1922 und 1923 des Honter und Waagtaler Komitats, seit 1928 Vizepräsident des neuengerichteten Landesamtes in Pressburg, 1929 – 1938 dessen Präsident. Seit Herbst 1938 pensioniert.
- 2 Siehe ČARNOGURSKY, P. 6. *október 1938*, S. 165.
- 3 Es handelte sich eher um die radikale Gruppe innerhalb der Volkspartei, die mit der Autonomie nicht zufrieden waren und ihre Bestrebungen sich auf die Schaffung einer unabhängigen Slowakei richtete.
- 4 Siehe Dokument 37.
- 5 Eduard Matl (1909 -?), Privatlehrer und Funktionär des DKV. Kam Anfang 1931 in die Slowakei. Engagierte sich in deutschen Schutzvereinen. Seit Juni 1934 wurde er mit der Leitung der *Karpathendeutschen Wirtschaftskanzlei* in Pressburg betraut. Seit 1. 1. 1937 hauptamtlicher Schriftleiter der *Deutschen Stimmen*. War Karmasins Sekretär. Wegen seiner nichtarischen Abstammung musste er sich um die Jahreswende 1938/39 aus dem Parteileben zurückziehen.
- 6 Virginio Gayda (1885 – 1944), italienischer Journalist, Schriftleiter des *Giornale d'Italia*. Prominenter Vertreter des faschistischen Zeitungswesens.

1938, október 9. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela o procese preberania moci HSLS na Slovensku, prísluboch pre nemeckú národnostnú menšinu a začínajúcich rokovaniach v Komárne.

Telegram (tajný šifrovaný)

Bratislava, dňa 9. októbra 1938 17.35 hod.

Došlo: dňa 10. októbra 1938 2.20 hod.

Č. 57 z 9. 10

Slovenský ministerský predseda a členovia vlády prišli včera večer do Bratislavy. Na stanici ich privítali krajinský prezident,¹ zástupcovia úradov a obyvateľstvo.² Prevzatie výkonnej moci pokročilo, nie je však v žiadnom prípade ukončené, skôr dochádza k značnej dezorganizácii. Smerodajní slovenskí vodcovia naliehajú naďalej na [dosiahnutie] úplnej nezávislosti, chcú neskôr vytlačiť agrárnu stranu z vlády a pretlačiť do popredia mužov, ktorí neprisahali Prahe.³ Či sa vývoj uberie týmto smerom alebo zostane ako doteraz na báze československej ústavy, nie je zatiaľ jasné. Poslanec Karmasin, ktorý sa vrátil do Bratislavy, začal ako vodca nemeckej národnostnej skupiny rokovať so slovenskou vládou a získal od nej ďalekosiahle prísluby.⁴ Rokuje však so zreteľom na ďalší osud Bratislavy a Slovenska. Tiso odchádza dnes popoludní na rokovania s Maďarmi do Komárna. Odchádza tam aj poslanec Karmasin, zástupca DNB Matl,⁵ množstvo novinárov, medzi nim aj Virginio Gayda.⁶

Dostala aj Praha.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, fólia 75 739, kópia, strojepis.

- 1 Jozef Országh (1883 – 1949), právnik, štátny úradník, zvolenský a považský župan, v roku 1928 viceprezident Krajinského úradu, v rokoch 1929 – 1938 jeho predseda. Na jeseň 1938 bol penzionovaný.
- 2 Pozri ČARNOGURSKÝ, P.: *6. október*, s. 165.
- 3 Skôr ide o radikálnu skupinu HSLS, ktorú autonómia už neuspokojovala a jej úsilie smerovalo k vytvoreniu slovenského štátu.
- 4 Pozri dokument 37.
- 5 Eduard Matl (1909 - ?), súkromný učiteľ a funkcionár DKV. Na Slovensko prišiel začiatkom roku 1931. Angažoval sa v nemeckých spolkoch. Od júna 1934 viedol *Karpatskonemeckú hospodársku kanceláriu* v Bratislave. Od 1. 1. 1937 výkonný redaktor *Deutsche Stimmen*. Karmasinov tajomník. Pre svoj neárijský pôvod sa na prelome rokov 1938/39 musel siahnuť zo stranického života.
- 6 Virginio Gayda (1885 – 1944), taliansky novinár, redaktor *Giornale d'Italia*. Prominentný predstaviteľ fašistickej žurnalistiky.

39

1938, 9. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über eine mögliche deutsche Haltung bezüglich ungarischer Forderungen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 9. Oktober 1938 17.35 Uhr

Ankunft: den 9. Oktober 1938 22.00 Uhr

Nr. 58 vom 9. 10.

Falls in Komorn¹ Ungarn zwar nicht Pressburg, wohl aber eine etwa kleiner Donau (Schütt) folgende Linie zugestanden werden sollte, anheimstelle möglichst deutschen Einfluss einsetzen, dass deutsche Dörfer Bruck, Waltersdorf,² Mischdorf,³ Schildern,⁴ Tartschendorf⁵ südöstlich Pressburg nicht an Ungarn kommen.

Druffel

PA AA, R 29 931, Folie 210 665, Kopie, Maschinenschrift.

1 Zu den Verhandlungen in Komorn siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I.*

2 Heute Rovinka.

3 Heute Nové Košariská.

4 Heute Jánošíková.

5 Heute Nová Lipnica.

1938, október 9. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu, týkajúci sa prípadného nemeckého postoja v súvislosti s maďarskými požiadavkami.

Telegram (taj. šifr.)

Bratislava, dňa 9. októbra 1938 17.35 hod.

Došlo: dňa 9. októbra 1938 22.00 hod.

Č. 58 z 9. 10.

V prípade, ak by Maďarsko v Komárne¹ netrvalo na Bratislave, ale na línii idúcej po Malom Dunaji, prenechávam na rozhodnutie, či sa zasadiť o to, aby nemecké obce Most, Čela,² Mischdorf,³ Schildern,⁴ Tartschendorf⁵ juhovýchodne od Bratislavy neprípadi Maďarsku.

Druffel

PA AA, R 29 931, fólia 210 665, kópia, strojopis.

1 K rokovaniam v Komárne pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I.*

2 Dnešná Rovinka.

3 Dnešné Nové Košariská.

4 Dnešná Jánošíková.

5 Dnešná Nová Lipnica.

40

1938, 9. Oktober. Berlin. – Telegramm des Unterstaatssekretärs Woermann an den deutschen Konsul in Pressburg. Richtlinien für die Haltung gegenüber der Slowakei.

Deutsches Konsulat
Pressburg
Nr. 22

Berlin, den 9. Oktober 1938
St. S. W[eizsäcker]
e. o. Pol IV 7178

Telegramm in Ziff.
(Geh. Chiff. Verf.)

Für Konsul von Druffel persönlich.

Nach der jetzt getroffenen Entscheidung bleibt es für Pressburg bei der hier zuletzt besprochenen Stellungnahme. Danach treten wir für die Selbstbestimmung ein, was wohl zur Folge haben wird, dass Pressburg an Slowakei kommt. Besondere Richtlinien für deutsche Volksgruppe werden jedenfalls – von hier¹ – nicht ausgegeben.

Für das Gebiet von Theben werden von Deutschland keine Forderungen erhoben.² Auf Abstimmung wird kein Wert gelegt.

In slowakischer Frage stehen wir Silleiner Beschlüssen sympathisch gegenüber.

Für alle diese Fragen keine deutsche Aktivität. Stichwort: Selbstbestimmungsrecht.³

Abgesandt 10/10 16.15

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 188, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift⁴.

1 Die Worte „von hier“ wurden handschriftlich eingefügt.

2 Siehe Dokument 94.

3 Am Ende des Dokuments wurde von Unterstaatssekretär Woermann handschriftlich vermerkt: „Gesandter von Erdmannsdorff und Gesch. Träger Prag sind mündlich unterrichtet worden“.

4 Publiziert in ĎURICA, M. S. *La Slovacchia*, Dokument 3, S. 125.

40

1938, október 9. Berlín. – Telegram štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému konzulovi v Bratislave. Smernice pre ďalší postoj Nemecka voči Slovensku.

Nemeckému konzulátu
v Bratislave
Č. 22

Berlín, dňa 9. októbra 1938
Št. taj. W[eizsäcker]
e. o. Pol IV 7178

Telegram v šifrách
(tajné šifrované)

Pre konzula von Druffela osobne.

Podľa teraz prijatého rozhodnutia sa v prípade Bratislavy pridržame stanoviska, na ktorom sme sa dohodorili naposledy. Podľa neho sme za sebaurčenie, čo bude mať asi za následok, že Bratislava prípadne Slovensku. Osobitné smernice z Berlína¹ nemecká národnostná skupina nedostane.

Čo sa týka oblasti Devína, nebude Nemecko predkladať požiadavky.² Na plebiscit nekladieme dôraz.

Vo všetkých týchto otázkach nevyvíjať nijakú nemeckú aktivitu. Heslo: právo na sebaurčenie.³

Odoslané 10/10 16.15

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 442 188, kópia, strojopis, bez podpisu.⁴

1 Porovnaj s nemeckým textom.

2 Pozri dokument 94.

3 V dolnej časti dokumentu sa nachádza Woermannova rukopisná poznámka: „*vyslanec Erdmannsdorff a správca vyslanectva v Prahe boli ústne informovaní*“.

4 Nemecký text publikoval ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 3, s. 125.

41

1938, 10. Oktober. Berlin. – Rundtelegramm des Staatssekretärs von Weizsäcker an deutsche diplomatische Vertretungen im Ausland über die Haltung Deutschlands gegenüber der Tschechoslowakei.

Abschrift

Pol IV. 7177/38

10. 10. 38

12.30 Uhr

Telegramm

des Auswärtigen Amtes vom 10. Oktober 1938 an die Deutsche Botschaft in Paris, London, Rom, Warschau, Washington, Tokyo, Brüssel, die deutsche Gesandtschaft in Belgrad, Bukarest, Bern und an das Deutsche Konsulat in Genf.

Nach Regelung sudetendeutscher Fragen, für die Entscheidung über etwaige Abstimmung noch offen, nehmen wir für übrige Fragen bezüglich Tschechoslowakei folgende Haltung ein:

- 1) Ausgangspunkt ist Erwartung freundschaftlichen Verhältnisses mit Prag.
- 2) Wir unterstützen ungarische Wünsche auf benachbartes magyarisches Gebiet und überlassen Regelung der Einzelheiten unmittelbaren Verhandlungen Ungarns mit Tschechoslowakei.
- 3) In slowakischer Frage stehen wir Silleiner Beschlüssen, die starke Autonomie innerhalb tschechoslowakischen Staates fordern, sympathisch gegenüber.
- 4) In karpatho-ukrainischer Frage halten wir uns zurück. Gemeinsame ungarisch-polnische Grenze wird von uns nicht gefördert, ohne daß nach außen anti-ungarische oder anti-polnische Parolen ausgegeben werden.
- 5) Für Pressburg treten wir für Selbstbestimmung ein, was voraussichtlich Zuteilung an [die] Slowakei bedeutet.
- 6) Wir entfalten in diesen Fragen zurzeit keinerlei besondere Aktivität. Parole lautet allgemein: Selbstbestimmung.

Weizsäcker.¹

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 186 – 187, Fotokopie, Maschinenschrift.²

¹ Siehe auch Dokumente 32 und 40.

² Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 50, S. 50 – 51.

1938, október 10. Berlín. – Obežníkový telegram štátneho tajomníka E. Weizsäckera nemeckým diplomatickým zastupiteľstvám v zahraničí o postoji Nemecka k Československu.

Odpis

Pol IV. 7177/38

10. 10. 38

12.30 hod.

Telegram

Zahraničného úradu z 10. októbra 1938 nemeckým veľvyslanectvám v Paríži, Londýne, Ríme, Varšave, Washingtone, Tokiu, Bruseli, nemeckým vyslanectvám v Belehrade, Bukurešti, Berne a nemeckému konzulátu v Ženeve.

Po úprave sudetonemeckých záležitostí, v ktorých zostáva ešte otvorené rozhodnutie o možnom plebiscite, zaujímame v ďalších otázkach, ktoré sa týkajú Československa nasledujúci postoj:

- 1) Východiskom je predpoklad priateľských vzťahov s Prahou.
- 2) Podporujeme maďarské požiadavky na územia susediace s Maďarskom, ktoré obývajú Maďari a úpravu podrobností prostredníctvom priamych rokovaní medzi Maďarskom a Československom.
- 3) Čo sa týka slovenskej otázky, sympatizujeme so žilinskými uzneseniami, ktoré požadujú silnú autonómiu v rámci československého štátu.
- 4) V karpatsko-ukrajinskej otázke budeme zdržanliví. Nebudeme podporovať spoločnú maďarsko-poľskú hranicu bez toho, aby sme navonok prezentovali protimaďarské či protipoľské heslá.
- 5) Čo sa týka Bratislavy, sme za sebaurčenie, čo pravdepodobne znamená, že ostane Slovensku.
- 6) V týchto otázkach nevyvíjame nateraz žiadnu mimoriadnu aktivitu. Vo všeobecnosti znie heslo: sebaurčenie.

Weizsäcker.¹

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 442 186 – 187, fotokópia, strojopis.²

¹ Pozri tiež dokumenty 32 a 40.

² Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 50, s. 50 - 51.

1938, 10. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel über die Vorgänge in der Slowakei und die Verhandlungen in Komorn.¹

Telegramm (geh. Ch. V.)

Pressburg, den 10. Oktober 1938 14.40 Uhr

Ankunft: den 10. Oktober 1938 17.35 Uhr

Nr. 59 vom 10. 10

Nach Eintreffen empfing Ministerpräsident Tiso kurz die Konsulin, erklärte, Slowaken seien kleines schwaches Volk, benötigten Rat und Hilfe auswärtiger Mächte. Er lege deshalb Wert auf gute Beziehungen zu Konsularkorps. Im Verlauf mitteilte polnischer Konsul, daß seine Regierung ihn zum Generalkonsul ernannt habe.

Ich hatte heute Unterredung mit Minister des Innern Durčanski,² der erklärte, die Slowakei lege größten Wert auf unbedingt freundschaftliche Zusammenarbeit mit Deutschland. Er beabsichtige, heute mit Abgeordneten Karmasin nach Wien zu fahren³ und durch Vermittlung Reichsstatthalters Fühlungnahme mit maßgebenden deutschen Persönlichkeiten zu suchen.⁴ Falls dies Wien nicht möglich, Berlin weiterzufliessen.

Bestrebungen auf völlige Loslösung von Prag fort dauern, sollen aber mit Rücksicht auf Wirtschaft schrittweise durchgeführt werden. Es herrscht Vorstellung, daß selbstständige Slowakei in Komorn vielleicht günstigere Bedingungen erhalten werde. Machtübernahme fortschreitet reibungslos, allerdings Hauptquartier neuer Regierung vorläufig noch primitiv, Redaktion des „Slovak“. Neue Regierung erließ Verbot kommunistischer Partei.⁵

In Komorn vorbrachte Ungarn dort bekannt weitgehende Forderungen. Slowaken zu Abtretung Ungarn besiedelten Gebieten bereit, aber nicht mehr. Wollen Preßburg, Kaschau, Neutra behalten.

Nachdem Sonnabend deutsche Gruppen Umzüge veranstaltet hatten mit Rufen „ein Volk, ein Reich, ein Führer“ und „unser Führer macht uns frei von der Tschechoslowakei“⁶ stattfanden Sonntag

1 Die deutsche Gesandtschaft in Prag erhielt das Telegramm am folgenden Tag. Aus Pressburg wurde es um 16.20 abgesendet. (PA AA, DG Prag, Paket 331, Folie 19 431.)

2 Unzutreffend. Das Innenministerium hatte Tiso inne.

3 Siehe Dokument 37.

4 Seyss-Inquart verneinte in seiner Aussage vor dem Ankläger des Nationalgerichts in Pressburg am 1. 6. 1946 in Nürnberg ab, die Reise Durčanskýs zu Göring vermittelt zu haben. Er selbst wurde jedoch über die Vorgänge in der Slowakei von seinen Adjutanten Hammerschmid und Flohr unterrichtet, die „*sehr gute persönliche Beziehungen drüben hatten.*“ (NA ČR, ÚD Ečer, K. 83, IMT, Band 15, S. 692.)

5 Dies geschah bereits am 9. 10. 1938 mit dem Erlass 1/1938/prez. des Präsidiums des Innenministeriums. Siehe Dokumentensammlung *Protifašistický a národně osvobozenický boj českého a slovenského lidu 1938 – 1945*. Teil I, Band 3, Heft 1, Dokument 745, S. 98 – 99.

6 Siehe auch Polizeibericht vom 11. 10. 1938 über die Kundgebung der DP in Pressburg am 10. 10. 1938 (SNA, Ministerstvo vnútra 1938 – 1945, K. 3, 3/1938 prez.). Am demselben Tag richtete die Ortsjugendführung der Jungturnerschaft in Pressburg folgendes Schreiben an Hitler: „*Im Namen der nationalsozialistischen Jugend*

im Anschluß an Gottesdienst ungarische Kundgebungen, wobei Ungarn ungarische Kokarde trugen. Deutsche Volksgruppenführung erklärte Behörden, daß Deutsche Hakenkreuz und Flagge hissen würden, falls ungarische Symbol zugelassen. Polizei einschritt gegen ungarische Kundgebungen.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, Folie 75 739, Kopie, Maschinenschrift.⁷

Pressburgs wenden wir uns an unseren Führer mit der dringenden Bitte, nach der Befreiung des Sudetenlandes auch unsere karpathendeutsche Heimat freizumachen und uns heimzuholen ins Reich. Was wir jahrelang ersehnt haben, die Befreiung von der slawischen Herrschaft, ist nun so nahe gerückt. Die Erfüllung unseres sehnlichsten Wunsches liegt in Ihrer Hand. Es ist unser unerschütterlicher Glaube, dass unser Führer die Bitte seiner Jugend hören wird. Wir wollen heim ins Reich.“ (NA ČR, Zahraniční úřad Berlin, K. 25, Folie 423 173.)

7 Publiziert bei ĀURICA, M. S. *La Slovacchia*, Dokument 4, S. 126.

1938, október 10. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela o udalostiach na Slovensku a rokovaniach v Komárne.¹

Telegram (tajný šifrovaný)

Bratislava, dňa 10. októbra 1938 14.40 hod.

Došlo: dňa 10. októbra 1938 17.35 hod

Č. 59 z 10. 10

Po svojom príchode prijal ministerský predseda Tiso na krátky čas konzulov a vyhlásil, že Slováci sú malým slabým národom, ktorý potrebuje rady a pomoc zahraničia. Preto kladie dôraz na dobré vzťahy s konzulárnym zborom. V priebehu [audiencie] poľský konzul oznámil, že ho jeho vláda vymenovala za generálneho konzula.

Dnes som mal rozhovor s ministrom vnútra Ďurčanským,² ktorý vyhlásil, že Slovensko kladie veľký dôraz na bezvýhradne priateľskú spoluprácu s Nemeckom. Spolu s poslancom Karmasinom má dnes v úmysle odcestovať do Viedne³ a prostredníctvom ríšskeho miestodržiteľa nadviazať kontakty s najvyššími nemeckými činiteľmi.⁴ Ak by to nebolo možné vo Viedni, chce letieť do Berlína.

Snahy o úplné odtrhnutie od Prahy pretrvávajú, ale vzhľadom na hospodárstvo sa majú uskutočňovať postupne. Prevláda tu predstava, že samostatné Slovensko by v Komárne dosiahlo azda prijateľnejšie podmienky. Uchopenie moci prebieha bez ťažkostí, pravda hlavné sídlo novej vlády je ešte stále provizórne v redakcii *Slováka*. Nová vláda vydala výnos o zákaze komunistickej strany.⁵

Maďarsko prednieslo v Komárne, ako je známe, ďalekosiahle podmienky. Slováci sú ochotní odstúpiť územia, ktoré obývajú Maďari, ale nič viac. Chcú [si udržať] Bratislavu, Košice, Nitrú.

Následne po tom, ako v sobotu nemecké skupiny zorganizovali sprievody s výzvami „Jeden národ, jedna ríša, jeden vodca“ a „Vodca náš, oslobod' nás spod Československa“,⁶ sa v nedeľu po bohosluž-

1 Nemecké vyslanectvo v Prahe dostalo telegram až nasledujúci deň. Z Bratislavy bol odoslaný o 16.20. (PA AA, DG Prag, Paket 331, fólia 19 431.)

2 Nesprávny údaj. Ministrom vnútra bol J. Tiso.

3 Pozri dokument 37.

4 A. Seyss-Inquart vo svojej výpovedi pred prokurátorom bratislavského Národného súdu z 1. 6. 1946 v Norimbergu odmietol sprostredkovanie Ďurčanského cesty k H. Göringovi. On samotný bol však o udalostiach informovaný prostredníctvom svojich pobočníkov F. Hammerschmidta a F. Flohra, ktorí „*mali na druhej strane veľmi dobré osobné vzťahy*“. (NA ČR, ÚD Ečer, š. 83, IMT, 15. zväzok, s. 692.)

5 Stalo sa tak už 9. 10. 1938 na základe výnosu 1/1938/prez. prezídia Ministerstva vnútra. Pozri edíciu dokumentov *Protifašistický a národné osvobozenecký boj českého a slovenského lidu 1938 – 1945*. I. časť, 3. zväzok, 1. zošit, dokument 745, s. 98 – 99.

6 Pozri aj policajnú správu z 11. 10. 1938 o zhromaždení DP v Bratislave 10. 10. 1938 (SNA, f. Ministerstvo vnútra 1938 – 1945, š. 3, 3/1938 prez.). V ten istý deň zaslalo mládežnícke vedenie *Jungturnerschaft* v Bratislave A. Hitlerovi nasledovný list: „*V mene bratislavskej nacionálno-socialistickej mládeže sa s naliehavou prosbou obraciame na nášho vodcu, aby po oslobodení Sudet oslobodil aj našu karpatskonemeckú vlasť a doviedol nás domov do Ríše. To, po čom sme dlhé roky túžili, aby sme boli oslobodení spod slovanskej nadvlády, je teraz tak blízko. Splnenie nášho túžobného pránia je vo Vašich rukách. Neochvejne veríme, že náš vodca vypočuje prosbu svojej mládeže. Chceme domov do Ríše.*“ (NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 25, fólia 423 173.)

bách uskutočnili maďarské zhromaždenia, počas ktorých mali Maďari [prípnuté] maďarské kokardy. Vedenie nemeckej národnostnej skupiny úradom oznámilo, že ak povolia maďarské symboly, tak Nemci budú nosiť hákové kríže a vyvesia zástavy. Polícia zakročila proti maďarským zhromaždeniam.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, fólia 75 739, kópia, strojopis.⁷

⁷ Nemecký text publikoval ĎURICA, M. S.: *La Slovacchia...*, dokument 4, s. 126.

43

1938, 10. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung des Staatssekretärs von Weizsäcker über ein Gespräch mit dem ungarischen Gesandten.

Berlin, den 10. Oktober 1938

Der Ungarische Gesandte teilte mir heute Einiges über den Stand der ungarisch-tschechoslowakischen Besprechungen mit. Seine heutigen Äußerungen waren minder pessimistisch als die gestrigen. Immerhin sprach er davon, daß die Slowaken von den ungarischen Detailforderungen überrascht zu sein schienen.¹

Bezüglich der Slowaken und Ruthenen stellte der Gesandte den Grundsatz des Selbstbestimmungsrechtes auf. Über die ruthenische bzw. die Frage einer ungarisch-polnischen gemeinsamen Grenze übergab mir der Gesandte die anliegende Aufzeichnung.² In dieser ist gleichfalls nur vom Selbstbestimmungsrecht die Rede, ohne daß eine gemeinsame ungarisch-polnische Grenze gefordert würde. Aus den Bemerkungen von Herrn Sztojaj ging jedoch selbstverständlich hervor, daß die erwähnte gemeinsame Grenze den Ungarn sehr wichtig ist, und daß Ungarn glaubt, die Karpatho-Russen infolge Beherrschung der wichtigsten Eisenbahnlinie schon jetzt wirtschaftlich in der Hand zu haben.

gez: Weizsäcker.

PA AA, R 29 931, Folie 210 666, Kopie, Maschinenschrift.

1 Siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 52, S. 72 – 75; Dokument 52 a und b und Dokument 53, S. 76 – 81.

2 Liegt nicht bei.

1938, október 10. Berlín. – Záznam štátneho tajomníka E. von Weizsäckera o rozhovore s maďarským vyslancom.

Berlín, dňa 10. októbra 1938

Maďarský vyslanec ma dnes čiastočne informoval o stave maďarsko-československých rokovaní. Jeho dnešné vyjadrenia boli oproti včerajším menej pesimistické. Jednako však uviedol, že Slovákov, ako sa zdá, maďarské detailné požiadavky prekvapili.¹

Pokiaľ ide o Slovákov a Rusínov, vyslovil sa za zásadu práva na sebaurčenie. O rusínskej otázke, resp. otázke spoločnej maďarsko-poľskej hranice mi odovzdal priložený záznam.² V ňom je však uvedené len právo na sebaurčenie, bez toho, aby bola požadovaná spoločná maďarsko-poľská hranica. Z poznámok pána Sztójaya však jasne vyplýva, že pre Maďarov je spomenutá spoločná hranica veľmi dôležitá a že si Maďarsko myslí, že v dôsledku ovládnutia najdôležitejšej železničnej trate má už teraz karpatských Rusov v hospodárskom područí.

pod: Weizsäcker.

PA AA, R 29 931, fólia 210 666, kópia, strojopis.

1 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 52, s. 72 – 75; dokument 52 a, b a dokument 53, s. 76 – 81.
2 V spisoch štátneho podtajomníka sa nenachádza.

44

1938, 10. Oktober. Berlin. – Telegramm des Unterstaatssekretärs Woermann an die deutsche Gesandtschaft in Prag.

ab Auswärtiges Amt Berlin 10. 10. 38
an Gesandtschaft Prag 10. 10. 38

19 Uhr 50 Min
22.00

Nr. 373 vom 10. Oktober 1938

rot Bl. 276/277

Zur Information.

Hiesiger ungarischer Gesandter mitteilte Sonntag Abend¹ folgendes:

Es scheine, daß bei bevorstehenden Verhandlungen die tschechoslowakische Regierung den Grundsatz nicht anerkennen werde, daß die Gebiete mit magyarischer Mehrheit an Ungarn kommen.² Falls die tschechoslowakische Regierung sich auf diesen Standpunkt stelle, würde Ungarn sofort mobilisieren.³ Es würde dies umso mehr tun müssen, als tschechoslowakische Truppen in der Nähe der ungarischen Grenze nicht demobilisiert und anscheinend zusammengezogen seien, um einen Druck auf die Verhandlungen auszuüben.⁴

Woermann.

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 331, ohne Paginierung, Kopie, Maschinenschrift.

1 Am 9. 10. 1938.

2 Vergleiche DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 49, S. 69 – 70 und Dokument 59, S. 90.

3 Bezüglich einer möglichen ungarischen Mobilmachung wurde in einer Aufzeichnung für Staatssekretär Weizsäcker vom 12. 10. 1938 erwähnt: „*Sollte Ungarn mobilisieren, so liege nicht in unserer Absicht, den Ungarn in den Arm zu fallen und ihnen etwa einen Rat auf Mäßigung zu geben*“. (ADAP, Serie D, Band IV., Dokument 53, S. 53.)

4 Siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 57, Fußnote 10, S. 90.

44

1938, október 10. Berlín. – Telegram štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému vyslanectvu v Prahe.

od Zahraničného úradu Berlín 10. 10. [19]38
vyslanectvu Praha 10. 10. [19]38

19 hod. 50 min.
22.00

Č. 373 z 10. októbra 1938

rot Bl. 276/277

Pre informáciu.

Tunajší maďarský vyslanec uviedol v nedelu večer¹ nasledovné:

Zdá sa, že počas nastávajúcich rokovaní československá vláda neuzná zásadu, že územia s maďarskou väčšinou by mali pripadnúť Maďarsku.² V prípade, ak československá vláda zaujme toto stanovisko, bude Maďarsko okamžite mobilizovať.³ Bude tak musieť urobiť najmä preto, že československé jednotky v blízkosti maďarských hraníc neboli demobilizované a podľa všetkého boli zhromaždené preto, aby vyvíjali nátlak na rokovania.⁴

Woermann.

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 331, bez paginácie, kópia, strojopis.

1 9. 10. 1938

2 Porovnaj DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 49, s. 69 – 70 a dokument 59, s. 90.

3 Pokiaľ ide o maďarskú mobilizáciu, v zázname pre štátneho tajomníka E. von Weizsäckera z 12. 10. 1938 je uvedené: „*Ak bude Maďarsko mobilizovať, nie je naším zámerom, aby sme v tom Maďarom bránili a vyzývali ich k umiernenosti.*“ (ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 53, s. 53.)

4 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 57, poznámka 10, s. 88.

45

1938, 10. Oktober. Pressburg. – Bericht eines SD-V-Mannes über die Vorgänge in Pressburg, die Besetzung Engeraus durch die deutsche Wehrmacht sowie über den Schiffsverkehr zwischen Pressburg und dem Ausland.

Abschrift

DDSG¹

Pressburg, am 10. Oktober 1938
4 315 R/C

Bericht.

Samstag, den 8. Oktober 1938 zog in Pressburg die neu ernannte Regierung der autonomen Slowakei in Pressburg ein. Auf dem Theaterplatz² fand eine feierliche Versammlung statt. Die Zuschauer waren grösstenteils hier ansässige Slowaken, die sich in mehr oder weniger spontanen Ausdrücken ergaben. Der grösste Teil der Schutzpolizei hatte Armbinden mit den slowakischen Landesfarben umgelegt. Zu grösseren Demonstrationen ist es nicht gekommen, abgesehen von einigen Sprechchören, die den Ruf: „Pressburg geben wir nicht“ immer wieder ausstiessen. Nach Beendigung der Versammlung kam es in den verschiedenen Restaurants zu jüdenfeindlichen Demonstrationen seitens der Slowaken. In den meisten grösseren Lokalen wurden die Juden verscheucht.

Es ist in Pressburg von Seiten der Ungarn eine ausserordentlich starke Aktivität für den Anschluss Pressburg´s an Ungarn zu bemerken. Es werden Flugzettel verteilt, Kampfparolen ausgegeben und Flüsterpropaganda auf breiter Basis betrieben.³ Es ist in den letzten zwei Tagen eine ziemlich feindliche Einstellung der Ungarn gegenüber den Deutschen zu bemerken, während die Slowaken eher deutschfreundlich wie ungarngfreundlich sind. Die hiesigen Zeitungen betonen, dass die Grenzabstimmung auf der Grundlage der Volkszählung von 1910 geschehen wird. Laut dieser Volkszählung war die Anzahl der Deutschen besonders in Pressburg um ca. 1 000 Personen höher als die Anzahl der Ungarn.⁴ Die ungarischen Zeitungen haben sofort dahingehende Berichtigungen aufgestellt, dass es zwar bei der Volkszählung im Jahre 1910 tatsächlich etwa 1 000 Personen mehr gegeben hat, die sich zum Deutschtum bekannten, in diesen seien aber, wie die ungarischen Blätter behaupten, damals auch die Juden inbegriffen, die sich damals auf Grund ihrer deutschen Umgangssprache zum Deutschtum bekannt haben. Insoweit sind auch diese Behauptungen der ungarischen Presse richtig, nur verschweigt die ungarische Presse absichtlich die Tatsache, dass im Jahre 1910 1 000-de von Pressburger Volksdeutschen sich als Ungarn bekannt haben und demgemäss in die Anzahl der ungarischen Einwohner aufgenommen wurden. Diese Deutschen, die sich damals als Ungarn bekannt haben, sind

1 Handschriftlicher Vermerk „DDSG“ – Donaudampfschiffahrtsgesellschaft.

2 Heutiger Hviezdoslav-Platz.

3 Zur ungarischen Massenpsychose trugen besonders ungarische Frauen bei, die hysterisch durch die Strassen Pressburgs liefen und die Parole *Mindent vissza!* (Alles zurück!) riefen. ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október 1938*, S. 81.

4 Laut der Volkszählung dieses Jahres lebten 1910 in Pressburg 31 705 Ungarn und 32 790 Deutsche. *Volkszählung in den Ländern der ungarischen heil. Krone im Jahre 1910*. Budapest 1912, S. 154 – 155.

aber heute bereits ihres Deutschtums wieder bewusst und würden den zu erwartenden Ausfall der Juden bei weitem übertreffen.

Von den 11 000 Slowaken, die 1910 in Pressburg anwesend waren,⁵ sind bestimmt über die Hälfte eher für den Anschluss an Deutschland als Ungarn. Ausserdem betont noch die slowakische Presse ständig Pressburg als Hauptstadt der Slowakei, jedoch findet man auch schon verschiedene Stimmen dafür, dass die Hauptstadt der Slowakei nach Sillein verlegt werden soll.

Die bevorstehende Besetzung des Pressburger Brückenkopfes Engerau⁶ hat der bisher bewahrten Ruhe den Rest gegeben. Nach Bekanntmachung dieser Tatsache sind die Engerauer Einwohner in hellen Scharen nach Pressburg geflüchtet. Grösstenteils die dort ansässigen Staatsbeamten, Slowaken, Tschechen und eigentümlicherweise auch eine Menge Ungarn. Schuld an dieser überstürzten Panik sind grösstenteils die Juden, die die tollsten Greuelnachrichten verbreitet haben. Die Besetzung von Engerau fand heute Vormittag statt und dauert im Moment noch an. Seit 11 Uhr Vormittag ist die Brücke für den Verkehr gesperrt und hat sich das csl. Militär auf der Engerau gegenüberliegenden Seite aufgestellt. Es wurden rechts von der Brücke auf dem csl. Ufer bis zu dem Gebäude der Agentie DDSG mehrere MG⁷ postiert, sowie unterhalb der Brücke stromabwärts. Das Betreten des Donaugeländes, auch der Spazierwege ist verboten. Es stehen überall Gendarmen mit aufgepflanzten Bajonetten, die alle Zuschauer, die die Ereignisse auf dem anderen Ufer ansehen wollten, verjagen. Ab heute abends ist das Betreten der Strassen nach 10 Uhr abends bis zum Tagesanbruch verboten. Das Tragen von Abzeichen, die die Zugehörigkeit zur ungarischen oder deutschen Minderheit kennzeichnen, ist ebenfalls verboten worden. Grund hierfür ist eine gestern von Ungarn abgehaltene harmlose Demonstration.⁸

Die Personenschiffahrt verläuft bis jetzt normal. Hauptsächlich heute ist die Anfrage für Reisen nach Wien sehr gross, da im Moment die Schiffahrt das einzige Verbindungsglied zwischen Pressburg und dem Ausland darstellt. Trotz aller Schwierigkeiten das heisst, besonderer Ausreiseerlaubnis, Ausfuhrverbot für alle Arten von Zahlungsmitteln, rechne ich doch mit einer starken Zunahme der Passagiere. Die Tschechoschiffahrt hat sowohl hier als auch in Komorn den Frachtenverkehr noch nicht aufgenommen, und wie ich schon gemeldet habe aus dem Grunde, weil angeblich die Ungarn in Budapest csl. Schiffe zurückgehalten haben.

Heil Hitler!

*SNA, Alexandrijský archiv, Mikrofilm II. C 976, Folie 9 394 914 – 916, Kopie, Maschinenschrift.
BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, B. 1 – 3.*

5 Die Zahl der Slowaken belief sich laut Volkszählung von 1910 auf 11 673.

6 Engerau war laut Punkt 4, Abs. 3 Münchener Abkommens in „*das restliche Gebiet vorwiegend deutschen Charakters*“ einbezogen, über das von der Internationalen Kommission des Münchener Abkommens entschieden werden sollte. Diese Gebiete sollten zum 10. 10. 1938 von der Wehrmacht besetzt werden. Ausführlicher siehe SCHRIFFL, D. *Die Rolle*, S. 181 – 187; JANAS, K. *Okupácia Petržalky*, S. 35 und JANAS, K. *K problematike hraničných*, s. 121 – 128.

7 Maschinengewehre.

8 Vergleiche Dokumente 42 und 50.

45

1938, október 10. Bratislava. – Správa dôverníka SD o udalostiach v Bratislave, o obsadzovaní Petržalky nemeckým vojskom a prevádzke lodnej dopravy medzi Bratislavou a zahraničím.

Odpis

DDSG¹

Bratislava, 10. októbra 1938
4 315 R/C

Správa.

V sobotu 8. októbra prišla novovymenovaná vláda autonómneho Slovenska do Bratislavy. Na Divadelnom námestí² sa uskutočnilo slávnostné zhromaždenie. Účastníkmi boli väčšinou miestni Slováci, ktorí viac-menej prejavili svoju spontánnu radosť. Prevažná časť bezpečnostnej polície mala rukávové pásky v slovenských krajinských farbách. Odhliadnuc od niekoľkých, neustále sa vyskytujúcich výkrikov „Bratislavčania, nevzdávajme sa“, k väčším demonštráciám nedošlo. Po ukončení zhromaždenia došlo vo viacerých reštauráciách zo strany Slovákov k protizidovským výtržnostiam. Židia boli vyhánaní z väčšiny väčších podnikov.

Zo strany Maďarov pozorovať v Bratislave nevšednú enormnú aktivitu za pripojenie mesta k Maďarsku. Rozdávajú sa letáky, vydávajú sa bojové heslá a mimoriadne sa šíri šepkaná propaganda.³ Za posledné dva dni badať viditeľný nepriateľský postoj Maďarov voči Nemcom, kým Slováci sú skôr pronemeckí ako promaďarskí. Tunajšie noviny zdôrazňujú, že plebiscit o hraniciach sa uskutoční na základe sčítania ľudu z roku 1910. Podľa tohto sčítania ľudu bolo Nemcov v Bratislave asi o 1 000 viac ako Maďarov.⁴ Maďarské noviny vytiahli ihneď poopravené údaje s tým, že pri sčítaní ľudu v roku 1910 bolo síce skutočne o 1 000 osôb viac, ktoré sa hlásili k nemeckej národnosti, ale do tohto počtu, ako maďarské noviny tvrdia, boli vtedy zahrnutí aj Židia, ktorí sa k nemeckej národnosti hlásili na základe toho, že ako svoju hovorovú reč uviedli nemčinu. Pokiaľ sú tieto tvrdenia maďarskej tlače pravdivé, tak maďarská tlač zámerne zatajuje skutočnosť, že v roku 1910 sa tisíce bratislavských Nemcov prihlásili za Maďarov a preto počet maďarského obyvateľstva stúpol. Títo Nemci, ktorí sa vtedy prihlásili za Maďarov, sa však už teraz hlásia opäť k nemeckej národnosti a po odrátaní Židov sa ich počet výrazne zvýši.

Z 11 000 Slovákov, ktorí v roku 1910 žili v Bratislave,⁵ je viac ako polovica skôr za pripojenie k Nemecku ako k Maďarsku. Hoci slovenská tlač okrem toho neustále zdôrazňuje, že Bratislava je hlavným mestom Slovenska, ozývajú sa rôzne hlasy, ktoré sú za to, aby sa hlavné mesto Slovenska premiestnilo do Žiliny.

1 Dopísané rukou. DDSG – Donaudampfschiffahrtsgesellschaft.

2 Dnešné Hviezdoslavovo námestie.

3 K maďarskej davovej psychóze prispievali predovšetkým maďarské ženy, ktoré doslova hystericky behali po bratislavských uliciach s pokrikom *Mindent visza!* (Všetko späť!). ČARNOGURSKÝ, P. 6. október, s. 81.

4 Podľa maďarských štatistických údajov žilo v Bratislave v roku 1910 31 705 Maďarov a 32 790 Nemcov. *Volkszählung in den Ländern der ungarischen heil. Krone im Jahre 1910*. Budapešť 1912, s. 154 – 155.

5 Počet Slovákov bol na základe výsledkov sčítania ľudu z roku 1910 11 673.

Očakávané obsadenie bratislavského predmestia – Petržalky⁶ vyvolalo veľké znepokojenie. Po avizovaní tejto skutočnosti začali obyvatelia Petržalky hufne utekať do Bratislavy. Ušla veľká časť tunajších štátnych úradníkov, Slovákov, Čechov a, čo je zaujímavé, aj množstvo Maďarov. Za túto náhlu paniku sú vinní prevažne Židia, ktorí rozširujú najdivokejšie nepravdivé správy. Obsadzovanie Petržalky začalo dnes predpoludním a ešte stále pokračuje. Od 11. hodiny je most pre dopravu uzatvorený a na protíľahlej, bratislavskej strane sa rozostavilo čsl. vojsko. Na čsl. brehu rozostavilo vojsko napravo od mosta až po budovu pobočky DDSG viaceré guľomety,⁷ rovnako aj pod mostom smerom po prúde. Vstup na nábrežie a promenády je zakázaný. Všade stoja žandári s nasadenými bajonetmi a odháňajú všetkých okolostojacich, ktorí by chceli sledovať udalosti na druhom brehu. Od dnes večer platí zákaz vychádzania na ulice v dobe od 21.30 do úsvitu. Nosenie symbolov, ktoré označujú príslušnosť k maďarskej alebo nemeckej menšine je taktiež zakázané. Dôvodom je včerajšia nezávadná demonštrácia Maďarov.⁸

Osobná lodná doprava je v normálnej prevádzke. Najmä dnes je veľmi veľký dopyt po linke do Viedne, pretože lodná doprava predstavuje jediný druh spojenia medzi Bratislavou a zahraničím. Napriek mnohým ťažkostiam, predovšetkým zavedeniu mimoriadnych povolení na vycestovanie a zákazu všetkých druhov platobných prostriedkov, počítam s veľkým nárastom cestujúcich. Česká lodná doprava ani tu, ani v Komárne s prevádzkou ešte nezačala, a to preto, ako som už hlásil, že Maďari údajne zadržali čsl. lode v Budapešti.

Heil Hitler!

*SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 914 – 916, kópia, strojopis.
BArch Berlín, R 70 Slowakei/186, Bl. 1 – 3.*

6 Petržalka bola na základe 4. bodu, ods. 3 Mnichovskej dohody zaradená do „zvyšnej oblasti s prevažne nemeckým charakterom“, o ktorej mal rozhodnúť Medzinárodný výbor pre Mnichovskú dohodu. Tieto oblasti mal Wehrmacht obsadiť do 10. 10. 1938. Podrobnejšie pozri SCHRIFFL, D. *Die Rolle...*, s. 181 – 187; JANAS, K. *Okupácia Petržalky*, s. 35 a JANAS, K. *K problematike hraničných...*, s. 121 – 128.

7 V origináli MG – Maschinengewehre.

8 Porovnaj s dokumentmi 42 a 50.

46

1938, 11. Oktober. Budapest. – Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Budapest, den 11. Oktober 1938 15.45 Uhr

Ankunft: den 11. Oktober 1938 18.30 Uhr¹

Nr. 121 vom 11. 10.

Erfahre von Stellvertreter des Aussenministers,² dass die Slowaken gestern Vertagung der Verhandlungen auf nächste Woche vorschlugen,³ da Prüfung der ungarischen Forderungen geraume Zeit erfordere. Kanya habe energisch widersprochen und erwarte Antwort heute nachmittag. Slowakische Minister schienen angesichts Anwesenheit tschechischer Militärs machtlos und ganz von Instruktionen aus Prag abhängig. Ungarische Forderungen beruhen auf Karte von 1910, die sich mit gleicher Karte englischer Admiralität über Sprachgrenze decke.

Deutsche Schriftleiter in Komarom und hiesige Vertrauensperson Auskunft berichten über starke Erbitterung ungarischer Kreise, Armee und Öffentlichkeit, über Besetzung Brückenkopfs von Pressburg durch deutsche Truppen,⁴ da dieser bis 1919 zum Komitat Pressburg gehört habe und ungarisches, zwangsweise an die Tschechoslowakei abgetretenes Gebiet und nicht als Teil des Burgenlandes, das ja als Einheit in Ungarn nicht bestanden hat, angesehen wird.

Erdmannsdorff

PA AA, R 103 673, ohne Paginierung, Kopie, Maschinenschrift.

1 Bei Pol. IV am 12. 10. 1938 eingegangen.

2 Graf István Csáky (1894 - 1941), Kabinettschef im ungarischen Außenministerium, von 10. 12. 1938 bis 27. 1. 1941 Außenminister.

3 Vergleiche DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 57, S. 82 – 88.

4 Siehe Dokument 45.

46

1938, október 11. Budapešť. – Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu, týkajúci sa komárňanských rokovaní.

Telegram (taj. šifr.)

Budapešť, dňa 11. októbra 1938 15.45 hod.

Došlo: dňa 11. októbra 1938 18.30 hod.¹

Č. 121 z 11. 10.

Od zástupcu ministra zahraničných vecí² som sa dozvedel, že Slováci včera navrhli preloženie rokovaní na budúci týždeň,³ pretože preskúmanie maďarských požiadaviek si vyžaduje dlhší čas. Kányňa sa proti tomu energicky postavil a odpoveď očakáva do dnešného popoludnia. Zdá sa, že prítomnosť českých vojakov spôsobuje bezmocnosť slovenských ministrov a že sú úplne závislí od inštrukcií z Prahy. Maďarské požiadavky vychádzajú z mapy z roku 1910, ktorá je zhodná s rovnakou národnostnou mapou anglickej admirality.

Podľa informácií nemeckých redaktorov v Komárne a tunajšieho dôverníka vládne medzi maďarskými kruhmi, armádou a verejnosťou veľké roztrpčenie z obsadenia bratislavského predmostia nemeckými jednotkami,⁴ pretože do roku 1919 patrilo do Bratislavskej župy a je považované za maďarské územie, ktoré bolo nútené odstúpené Československu, a nie za časť Burgenlandu, ktorý ako správna jednotka nepatrí Uhorsku.

Erdmannsdorff

PA AA, R 103 673, bez paginácie, kópia, strojopis.

1 Pol. IV došlo 12. 10. 1938.

2 Gróf István Csáky (1894 - 1941), kabinetný šéf maďarského ministerstva zahraničných vecí. Od 10. 12. 1938 do 27. 1. 1941 minister zahraničných vecí.

3 Porovnaj DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 57, s. 82 – 88.

4 Pozri dokument 45.

47

1938, 11. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über sein Gespräch mit dem slowakischen Ministerpräsidenten Tiso.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 11. Oktober 1938 16.20 Uhr

Ankunft: den 11. Oktober 1938 20.00 Uhr

Nr. 62 vom 10. 10

Habe soeben Ministerpräsident Tiso Antrittsbesuch gemacht. Tiso ausdrückte Wunsch freundschaftlicher Beziehungen zu Deutschland und deutscher Hilfe. Ich erwähnte, wenn deutsche Presse hier nicht verboten, könnte Slowakische Regierung aus deutschen Zeitungen entnehmen, dass Silleiner Beschlüsse in Deutschland durchaus sympathisch aufgenommen.¹ Ministerpräsident zusagte darauf Zulassung deutscher Zeitungen.

Tiso erwähnte weitgehende ungarische Forderungen in Komorn.² Ich erwiderte, dass in gegenwärtigen Stadium Grossmächte meines Wissens nicht beteiligt und wies darauf hin, dass angesichts Fortbestands gemeinsamen Aussenministeriums Prag politische Angelegenheiten Sache Gesandtschaft Prag. Ich erklärte Bereitschaft, im Rahmen konsularischer Aufgabe slowakische Wünsche auf wirtschaftlichem und kulturellem Gebiet entgegenzunehmen und zu fördern.

Frage Pressburgs beiderseitig nicht berührt. Verlauf der Unterredung, die wesentlich Aufnahme persönlicher Fühlung dient, durchaus freundlich und unberührt von geistlichen Vorurteilen.

Gleichlautend Prag.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, Folie 75 759, Kopie, Maschinenschrift.³

1 Siehe z. B. *Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe* von 7. bis 11. 10. 1938.

2 Die Ungarn verlangten: Theben mit dem Thebener Kogel, Pressburg, Neutra, Losonz und Kaschau. Ungarn beanspruchte damit ein Gebiet von ungefähr 13 000 km² mit rund 750 000 Einwohnern.

3 Publiziert bei ĐURICA, M. S. *La Slovacchia*, Dokument 5, S. 127.

1938, október 11. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o rozhovore so slovenským ministerským predsedom J. Tisom.

Telegram (tajný šifrovaný)

Bratislava, dňa 11. októbra 1938 16.20 hod.
Došlo: dňa 11. októbra 1938 20.00 hod.

Č. 62 z 10. 10

Práve pred chvíľou som bol na nástupnej audiencii u ministerského predsedu Tisa. Tiso povedal, že si želá priateľské vzťahy s Nemeckom a nemeckú pomoc. Uviedol som, že ak by tu [na Slovensku] nebola zakázaná nemecká tlač, mohla by sa slovenská vláda z nemeckých novín dozvedieť, že žilinské uznesenia sú v Nemecku prijímané vcelku sympaticky.¹ Ministerský predseda nato prisľúbil, že povolí [kolportáž] nemeckých novín.

Tiso spomenul ďalekosiahle požiadavky, ktoré Maďari predložili v Komárne.² Odpovedal som, že podľa mojich informácií sa veľmoci v terajšom štádiu [rokovaní] držia stranou a upozornil som ho, že vzhľadom na existenciu spoločného ministerstva zahraničných vecí v Prahe patria politické záležitosti do kompetencie pražského vyslanectva. Vyslovil som ochotu v rámci konzulárnych úloh prijímať a podporovať slovenské žiadosti v hospodárskej a kultúrnej oblasti.

Otázka Bratislavy zostala z oboch strán nedotknutá. Priebeh rozhovoru, ktorý v podstate slúžil na nadviazanie osobného kontaktu, bol vcelku priateľský a nenarušovali ho kňazské predsudky.

Dostala aj Praha.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 5, fólia 75 759, kópia, strojopis.³

1 Pozri napr. *Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe* od 7. do 11. 10. 1938.
2 Maďari požadovali: Devín s Devínskou Kobylou, Bratislavu, Nitru, Lučenec a Košice. Maďarsko žiadalo o odstúpenie územia o rozlohe približne 13 000 km² s približne 750 000 obyvateľmi.
3 Nemecký text publikoval ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 5, s. 127.

1938, október 11. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe o postavení nemeckej menšiny na Slovensku.

konzulát Bratislava	11. 10. 38	16 hod. 30 min.
nemeckému vyslanectvu v Prahe	11. 10. 38	

Č. 44 z 11. 10. 38

Slovenská vláda povolila znovuoobnovenie straníckej činnosti nemeckej národnostnej skupiny na báze nacionálno-socialistického svetonázoru. Karpathendeutsche Partei prijala názov „Deutsche Partei“. Plánuje sa zriadenie štátneho sekretariátu pre nemecké záležitosti.¹

Pretože budúcnosť nemeckej národnej skupiny, ktorá zostane na území Slovenska, či už s Bratislavou alebo bez nej, sa nebude môcť vyriešiť presídlením,² je žiaduce, aby získala pre seba čo možno najrozsiahlejšie práva. Ťažká situácia Slovenska sa ponúka na využitie vhodného okamihu. Rokovania vedie poslanec Karmasin.

Pretože je neodkladne potrebná spolupráca ríšskych a etnických Nemcov, ktorí ušli, žiadam, aby im úradovne armády a štátnej polície pri návrate na Slovensko nekládli žiadne prekážky.

Dostal aj Berlín.³

Druffel

PA AA, Deutsche Gesandtschaft Prag, Paket 331, fólia 18 863, kópia, strojopis.⁴

1 Porovnaj s dokumentom 37.

2 Pozri dokument 32.

3 Porovnaj s rovnakým Druffelovým telegramom Zahraničnému úradu (PA AA, R 103 778, fólia 442 350).

4 Nemecký text je publikovaný KRÁL, V. (ed.). *Die Deutschen...*, dokument 255, s. 348.

1938, 11. Oktober. Wien. – Brief Fritz Flohrs an Seyss-Inquart.Dr. Fritz Flohr¹

Wien, am 11. Oktober 1938

Sehr verehrter Herr Reichsstatthalter!

In schlagwortartiger Kürze sind meine Eindrücke von Komárom und Budapest die folgenden:

Seitens der Ungarn wurde vor allem in der Presse vor der Konferenz und zu Beginn der Konferenz² grosse Sicherheit zur Schau getragen. Das Gegenteil war aber in Wahrheit der Fall: Bezeichnend z. B., was der ungarische Pressechef des Ministerpräsidiums, Ministerialrat Dr. vitéz Michael von Kolosváry Borcsa zu Dr. Delló und mir sagte: „Unsere Lage ist sehr schlecht“. Deutschland und Polen hätten ihre Gebiete besetzt – aber Ungarn hat nichts erhalten, es müsse sich jetzt mühsam um seine Ansprüche herumraufen.³ Der Mann machte einen sehr deprimierten Eindruck, er gab auch mir zu verstehen, das Deutsche Reich hätte bis zu einem gewissen Grad Ungarn im Stich gelassen; nur Italien und Polen stünden auf ungarischer Seite. Die Vorsprache des jugoslawischen und rumänischen Gesandten in Budapest wirkte konsternierend – vor allem die zart angedeutete Warnung: Jugoslawien und Rumänien könnten einem gewaltsamen Einmarsch in das tschecho-slowakische Gebiet nicht tatenlos zusehen – es würden bei dieser Gelegenheit verschiedene Bündnisverpflichtungen in Kraft treten. Immer wieder wurde betont: Ungarn sei in einer schweren Lage; Rumänien hatte „44 Divisionen“ (so Kolosváry an der Grenze stehen). Natürlich stimmt die Zahl nicht, sie ist nur bezeichnend für die ungarische Angstpsychose, die ja dazu geführt hat, dass man am ersten Tag den Eindruck gewann, die „Sieger“ liessen sich von den Besiegten diktieren.

Die Lage der ungarischen Regierung ist noch aus einem anderen Grunde schwierig: es gärt überall; ich habe den Eindruck gewonnen, dass die sehr schwache Regierung⁴ nicht mehr lange leben wird. Die Widerstände wachsen seitens der Militärkreise und seitens der ungarischen Nationalisten (man soll allerdings den Anteil der „Hungaristen“ an dieser Oppositionsbewegung nicht überschätzen!). Wenn Sie mich nach meinem Eindruck fragen, so kann ich Ihnen nur sagen: die jetzige Regierung, die zum Teil aus Hilflosen, zum Teil aus weltfremden Greisen besteht, wird nicht mehr lange leben. Seit zwei Tagen geht die Polizei mit Gewehren ausgerüstet durch die Strassen Budapests – fast fühlt man sich in die Schuschnigg-Ära versetzt. Überall gärt es und kriselt. Bei Esztergom drang vor ein paar Tagen ein ungarischer Hauptmann mit einer kleinen Abteilung tief in tschecho-slowakisches Gebiet ein – man

1 Fritz Flohr (? – 1939), Pressereferent und Adjutant von Seyss-Inquart. Gemeinsam mit Hammerschmid am 12. 4. 1939 bei einem Autounfall bei Hainburg an der Donau tödlich verunglückt.

2 Hier sind die Verhandlungen in Komorn gemeint.

3 Hitler zeigte sich von der Haltung Ungarns während der Sudetenkrise enttäuscht und stimmte nur der Revision der Grenzen zugunsten Ungarns nur auf ethnischer Grundlage zu. Die von Ungarn verlangte „globale Lösung“ lehnte er ab. SUŠKO, L. *Miesto autonómneho*, S. 424 – 425.

4 Gemeint ist die Regierung Imrédys. Béla Imrédy (1891 – 1946). Von 14. Mai 1938 bis 16. Oktober 1939 ungarischer Ministerpräsident. Am 16. Oktober 1939 trat er zurück, als die Opposition einen jüdischen Vorfahren in seiner Ahnenliste dokumentiert hatte.

steckte ihn nachher in eine Irrenanstalt, um den Fall zu vertuschen und ungefährlich zu machen. In Komárom⁵ musste die meuternde Garnison unter Hausarrest gesetzt werden – Horthy persönlich musste in Komárom erscheinen, damit diese Massnahme auch durchgeführt werde.

Überall das gleiche Bild, ich könnte Ihnen hunderte Einzelheiten nennen, aber ich habe dazu ja keine Zeit mehr: ein gärendes Land, ein Land ohne politische Schwergewicht – man könnte Sorgen haben, ob in diesem Land nicht plötzlich eine Revolte losbricht – und ohne die Regierung des Zögerns, der Unsicherheit, der Greise und politischer „Schieber“. Nichts ist so bezeichnend, als was Teleki⁶ vor einer Pressekonferenz am Szent Ivan am Montag sagte: „Ich weiss nichts, ich glaube nichts, ich glaube nur an Gott und bin Katholik“.

Oben also die schwache Regierung, nach unten zu ein gärendes, brodelndes Land, das ständig radikale Forderungen diktiert, die die Presse offiziell vertritt, um zu beruhigen.

Das ist die Situation, daher auch das taktische Hin- und Herschwanken. Das aber ist auch die grosse Sorge Italiens: Ja. Die Rolle Italiens, sekundiert von Polen, darf nicht übersehen werden. Italien – nicht umsonst hatte sich Gayda, von dessen ganz grossen Fähigkeiten die meisten keine Ahnung haben, so sehr eingeschaltet!

Italien legt von Zeit zu Zeit ein klares Konzept auf den Tisch, das taktisch die Ungarn ein Stück weiterführt – im übrigen aber wird die Delegation getrieben!

Für uns ist das sehr wichtig: es ist möglich, dass die vereinigten Militärkreise und Nationalisten siegen. Dann aber, ja dann wir auch für uns vieles schwerer sein. Dann wird die Forderung nach dem grössten Teil der Slowakei immer dringender erhoben werden – dann scheidet Ungarn als positiver politischer Faktor für uns überhaupt aus. Die Ressentiments gegen das Reich sind ohnedies ziemlich stark und werden von den oft sehr untaktischen Vertretern des Reiches in Ungarn noch verstärkt.

Auch eines dürfen wir nicht vergessen: es ist eine simple Tatsache -, dass Italien ein nicht unbegreifliches Interesse besitzt, seine mittel- und südosteuropäische Position zu stärken, auszubauen – sich ohne Kräfteverlust der neuen Lage anzupassen. In Jugoslawien ist gerade jetzt sehr viel seitens Italien geschehen – aber davon ein andresmal (übrigens habe ich eine Einladung zu Maček erhalten!). Italien will und braucht ein starkes und aneinandergrenzendes Ungarn – Polen – seine Ziele sind, mein italienischer Gewährsmann sagte es mir beinahe offen, die Vereinigten Staaten Südosteuropas. Darüber dürfen wir uns keiner Täuschung hingeben!!

Taktisch scheint mir folgendes wichtig:

- 1.) Die Slowaken müssen stärker ans Reich gebunden werden, und zwar stimmungsmässig, wie wirtschaftlich und politisch. Man täusche sich nicht über die Slowaken: in ihnen leben starke antideutsche Ressentiments! Gewiss hat die erste Bekanntgabe der phantastischen ungarischen Forderungen ernüchternd gewirkt und uns viele gewonnen. Aber damit ist noch nicht alles getan.
- 2.) Es wäre meinem Gefühl nach günstig und von grosser optischer Bedeutung, wenn der Generalfeldmarschall,⁷ der ja im Südosten einen gewissen Nimbus besitzt, was ja im Grunde politisch un-

5 Ungarischer Teil von Komorn.

6 Pál Teleki (1879 – 1941), ungarischer Kultusminister, von 17. 10. 1939 bis 3. 4. 1941 ungarischer Ministerpräsident. Beging Selbstmord.

7 Hermann Göring.

schätzbar ist, wenn also der Generalfeldmarschall den Slowaken gegenüber eine Geste macht. Vielleicht kann Karmazin [sic!] hierbei etwas arrangieren: einige Slowaken kommen – schnellstens, womöglich im Flugzeug – zum Generalfeldmarschall – bieten verschiedene wirtschaftliche Einflussmöglichkeiten, und nun spricht der Generalfeldmarschall in der ihm eigenen Weise gute Worte. Zugleich möglichs-te offizielle Festlegung der Zusammenarbeit: wirtschaftlich. Es wäre gut, wenn der Generalfeldmarschall sagen könnte, dass beispielsweise eine grosse Autobahn durch die Slowakei gelegt würde – zugleich irgendeine Stadt erwähnt, die heute von den Ungarn widerrechtlich beansprucht wird, durch die diese Autostrasse gehen sollte. Ebenso Flughäfen. Wenn zugleich freundliche Worte über Ungarn folgten, so ist das ganz bestimmt ein grosser Erfolg.⁸ Mann müsste jetzt das ganze verfügbare Kapital auf die Slowakei konzentrieren – man müsste auch gute Menschen dahin schicken!

3.) Letzteres auch deshalb, weil unsere Freunde nicht sehr stark sind – rein menschlich ist auch der gute Karmazin etwas schwach – Karmazin braucht einen klaren Kopf neben sich!! Unbedingt!!⁹ Tiso ist katholisch, Sohn eines Fleischhauers, massiv, katholischer Pfarrer – er ist längeren diplomatischen Aktionen, Intrigen usw. bestimmt nicht gewachsen. Tisos politische Basis ist dzt. sehr schmal. Wir brauchen in der Slowakei unbedingt sofort einen für uns verlässlichen und guten Diplomaten – etwa als Generalkonsul in Pressburg. Ich denke an Haeften! Falls Sie damit einverstanden wären, würde ich Haeften nach Ungarn bestellen und ihn einstweilen über die ganze Problematik informieren. Eine andere Möglichkeit ist, dass ich für einige Zeit in die Slowakei gehe.

4.) Pressburg: die These „Pressburg als freie Stadt“ ist meinem Gefühl nach allein richtig – uns fällt damit Theben zu.¹⁰ Tiso, selbst er!, sieht das ein, die Italiener werden diese These allmählich annehmen, wozu ich einiges beitragen könnte!

BArch Koblenz, NL 1180/47, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

8 Vergleiche Dokument 53.

9 Bereits am 10. 10. 1938 kam Kurt Otto Rabl als Vertreter der VoMi (Volksdeutsche Mittelstelle) bei der Volksgruppenführung in der Slowakei.

10 Vergleiche Dokument 40.

1938, október 11. Viedeň. – List Fritza Flohra A. Seyss-Inquartovi.

Dr. Fritz Flohr¹

Viedeň, 11. októbra 1938

Veľavážený pán ríšsky miestodržiteľ!

V heslovitej skratke podávam svoje dojmy z Komárna a Budapešti:

Pred konferenciou a na začiatku konferencie² predstierali Maďari veľkú istotu. Ale opak je pravdou: Charakteristické je napr., čo mne a Dr. Dellóvi povedal maďarský šéf tlačového odboru predsedníctva vlády, ministerský radca Dr. rytier Michael von Kolosváry Borcsa: „Naša situácia je veľmi zlá.“ Nemecko a Poľsko už svoje územia obsadili – ale Maďarsko nedostalo nič a teraz sa musí namáhavo dožadovať svojich nárokov.³ Robil na mňa veľmi deprimujúci dojem a tiež mi povedal, že Nemecká ríša do istej miery nechala Maďarsko napospas; iba Taliansko a Poľsko stoja na maďarskej strane. Návšteva juhoslovanského a rumunského vyslanca pôsobila v Budapešti konšternujúco – predovšetkým jemne naznačené varovanie: Juhoslavia a Rumunsko by sa nemohli nečinne prizeriť násilnému vtrhnutiu na česko-slovenské územie – pri tejto príležitosti by začali platiť rôzne spojenecké záväzky. Neustále bolo zdôrazňované: Maďarsko je v ťažkej situácii; Rumunsko malo na hranici „44 divízií“ (Kolosváry). Samozrejme, že počty nesedia, len charakterizujú maďarskú psychózu strachu, ktorá viedla až k tomu, že človek už v prvý deň nadobudol dojem, že „víťazi“ si nechávajú diktovať od porazených.

Situácia maďarskej vlády je ťažká ešte aj z iného dôvodu: všade to vríe; nadobudol som dojem, že veľmi slabá vláda⁴ sa už dlho neudrží. Odpor rastie zo strany vojenských kruhov a maďarských nacionalistov (v tomto opozičnom hnutí nemožno preceňovať samozrejme podiel „hungaristov“!). Ak by ste sa ma opýtali na môj dojem, tak by som Vám mohol povedať len toľko: súčasná vláda, ktorú sčasti tvoria bezmocní ľudia, šťastní starci, ktorí nemajú kontakt so svetom, už dlhšie neprežije. Už dva dni chodí po budapeštianskych uliciach ozbrojená polícia – človek sa cíti, ako by sa ocitol v Schuschniggovej ére. Všade to vríe a objavujú sa krízové stavy. Pri Ostrihome pred pár dňami prenikol jeden maďarský kapitán s malým oddielom hlboko na česko-slovenské územie. Po tomto čine ho zavreli do blázinca, aby prípad zatušovali a bagatelizovali. Na rebelujúcu posádku v Komárne⁵ muselo byť uvalené domáce väzenie. Do Komárna musel prísť Horthy, aby sa toto opatrenie aj vykonalo.

- 1 Fritz Flohr (? – 1939), tlačový referent a pobočník A. Seyss-Inquarta. Spolu s F. Hammerschmidtom zahynuli 12. 4. 1939 pri autonehode pri Hainburgu.
- 2 Rokovania v Komárne.
- 3 Postoj Maďarska počas sudetskej krízy A. Hitlera sklamal a súhlasil len s etnografickou úpravou hraníc v prospech Maďarska. Globálne riešenie, ktoré požadovali Maďari, odmietol. SUŠKO, L. *Miesto autonómneho...*, s. 424 – 425.
- 4 Vláda Bélu Imrédyho. Béla Imrédy (1891 – 1946). Od 14. 6. 1938 do 16. 10. 1939 maďarský ministerský predseda. Z tejto funkcie odstúpil 16. 10. 1939 po tom, ako opozícia našla v jeho rodokmeni židovského predka.
- 5 Maďarské Komárom.

Všade rovnaký obraz, mohol by som Vám vymenovať stovky detailov, ale na to nemám vôbec čas: krajina, v ktorej to vrie, krajina bez politickej váhy – človek by sa mohol obávať, či v tejto krajine nevy pukne náhle nejaká revolta – a bez vlády otáľania, neistoty, starcov a politických „šibrov“. Nič nie je také príznačné, ako to, čo povedal Teleki⁶ v pondelok v Szent Ivan pred tlačovou konferenciou: „Nič neviem, ničomu neverím, verím len v Boha a som katolík.“

Hore teda slabá vláda, dole krajina, v ktorej to kvasí a vrie, krajina, ktorá neustále diktuje radikálne požiadavky, ktoré tlač oficiálne obhajuje, aby upokojovala.

Taká je situácia, preto aj to taktické kolísanie sem a tam. To je ale aj veľká starosť Talianska: Áno. Rolu Talianska, ktorému sekunduje Poľsko, nemožno prehliadať. Taliansko – nie nadarmo tak veľmi zaangažovalo Gaydu, o ktorého veľmi veľkých schopnostiach nemajú mnohí ani potuchy!

Taliansko z času na čas predloží na stôl jasný koncept, ktorý povedie Maďarov o ďalší kus vpred – napokon však delegáciu popoženie!

Pre nás je toto veľmi dôležité: je možné, že nacionalisti a vojenské kruhy, ktoré sa zjednotia, vyhrajú. Potom bude ale naša pozícia oveľa ťažšia. Potom budú čoraz naliehavšie predkladať požiadavku [odstúpenia] prevažnej časti Slovenska a potom Maďarsko úplne prestane byť našim pozitívnym politickým faktorom. Resentimenty proti Ríši sú beztak dosť silné a príliš častými netaktickými zástupcami ríše v Maďarsku ešte zosilnejú.

Na jedno však nesmieme zabudnúť: je to prostá skutočnosť -, že Taliansko má pochopiteľný záujem na tom, aby si posilnilo a rozšírilo svoju pozíciu v strednej a juhovýchodnej Európe – a aby sa novej situácii prispôbilo bez straty svojej sily. V Juhoslávii robia Taliani toho veľa, ale o tom inokedy (mimochodom, dostal som pozvanie k Mačekovi!). Taliansko chce a potrebuje silné a spolu hraničiace Maďarsko a Poľsko – jeho cieľom sú, môj taliansky dôverník mi to povedal takmer otvorene, Spojené štáty juhovýchodoeurópske. V tejto záležitosti nesmieme podliehať nijakým klamom!!

Z taktického hľadiska považujem za dôležité nasledovné veci:

- 1.) Slovákov musíme silnejšie pripútať k Ríši, a to myslením, ako aj hospodársky a politicky. V Slovákoch sa nemýlime: stále v nich pretrvávajú silné protinemecké resentimenty! Zverejnenie neveriteľných maďarských požiadaviek spôsobilo isté vytriezvenie a nám veľa získalo. Ale tým to ešte neskončilo.
- 2.) Podľa mňa by bolo výhodné a malo by to väčší optický význam, keby generál poľný maršal,⁷ ktorého na juhovýchode obklopuje určitý nimbus, čo je v podstate politicky neoceniteľné, urobil voči Slovákom nejaké gesto. Azda by to mohol zaranžovať Karmasin: niekoľko Slovákov príde - čo najskôr, pokiaľ možno letecky, - ku generálovi poľnému maršalovi – ponúknu rôzne možnosti hospodárskeho vplyvu a potom generál poľný maršal povie spôsobom jemu vlastným správne slová. Zároveň, podľa možnosti oficiálne stanoviť spoluprácu: hospodársku. Bolo by dobré, keby generál poľný maršal mohol povedať, že napríklad cez Slovensko povedie veľká diaľnica – zároveň spomenie nejaké mesto, na ktoré si teraz protiprávne nárokuju Maďari, cez ktoré by táto autostráda mala viesť. Rovnako aj letiská. Ak by súčasne

6 Pál Teleki (1879 – 1941), maďarský minister kultúry, od 17. 10. 1939 do 3. 4. 1941 maďarský ministerský predseda. Spáchal samovraždu.

7 Hermann Göring.

padli priateľské slová o Maďaroch, bude to mať určite veľký úspech.⁸ Celý kapitál, ktorým disponujeme, musíme koncentrovať na Slovensko – musíme tam vyslať aj dobrých ľudí!

3.) A to aj preto, že naši priatelia nie sú veľmi silní – čisto po ľudskej stránke je aj dobrý Karmasin trochu slabý – Karmasin potrebuje mať vedľa seba jasnú hlavu!! Bezpodmienečne!!⁹ Tiso je katolícky, syn mäsiara, masívny, katolícky kňaz – určite nemá na dlhšie diplomatické akcie, intrigy atď. Tisova politická základňa je momentálne veľmi úzka. Na Slovensku potrebujeme bezpodmienečne ihneď spolahlivého a dobrého diplomata – azda ako generálneho konzula v Bratislave. Myslím na Haeftena! Ak by ste s tým súhlasili, zavolať by som Haeftena do Maďarska a predbežne by som ho informoval o celej problematike. Ďalšou možnosťou je, že na určitú dobu pôjdem na Slovensko ja.

4.) Bratislava: téza „Bratislava ako slobodné mesto“ je podľa mňa jediná správna – nám by tak pripadol Devín.¹⁰ Tiso, on sám!, vidí, že Taliani túto tézu postupne prijímajú, k čomu by som mohol dopomôcť i ja!

BArch Koblenz, NL 1180/47, kópia, strojopis, bez podpisu.

8 Porovnaj s dokumentom 53.

9 Už 10. 10. 1938 prišiel na Slovensko Kurt Otto Rabl ako zástupca VoMi pri vedení nemeckej národnostnej menšiny.

10 Porovnaj s dokumentom 40.

1938, 11. Oktober. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsulats an das AA über eine Kundgebung der Deutschen Partei.

Deutsches Konsulat
Bericht Nr. 432/1938
Aktz. A II 2
2 Durchdrucke
Anlagen¹

Pressburg, den 11. 10. 1938

D u r c h d r u c k .

Während gestern abend auf dem von deutschen Truppen besetzten anderen Donauufer Freudenkundgebung und ein Fackelzug stattfanden, hatten die hiesigen Polizeibehörden, bei denen sich der Einfluss der slowakischen Regierung noch nicht durchgesetzt hat, die Donaukais abgesperrt, um Kundgebungen zu vermeiden.² Es fand jedoch auf einem etwas abseits gelegenen Platz eine von der wieder gestatteten „Deutschen Partei“ organisierte und diszipliniert verlaufene Kundgebung statt, an der etwa 5 000 Deutsche teilnahmen, die dem Wunsche, ebenfalls ins Reich gegliedert zu werden, begeisterten Ausdruck gaben.³ Ein Redner betonte,⁴ das endgültige Schicksal Pressburgs sei noch nicht entschieden, auch wenn andere politische Gruppen⁵ durch Demonstrationen diesen Anschein erwecken suchten.

Sprechchöre: „Ein Volk, ein Reich, ein Führer“ – „Wir wollen heim ins Reich“ und das Horst-Wessel-Lied beschlossen die Kundgebung.

In ungarischen Kreisen wurde alsbald das Gerücht verbreitet, dass diese Kundgebung des Selbstbestimmungswillens eine Kundgebung gegen Ungarn gewesen sei. Andererseits soll der Sender Budapest gemeldet haben, die Kundgebung habe Anschluss an Ungarn gefordert, was natürlich Unsinn ist. Der Wunsch, dem Reiche eingegliedert zu werden, kommt auch in zahlreichen Zuschriften an das Konsulat zum Ausdruck, von denen einige in der Anlage gehorsamst beigefügt werden.

Die Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

gez. von Druffel

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, Kopie, Maschinenschrift.

1 Liegen nicht bei.

2 Vergleiche Dokument 42.

3 Laut Polizeiangaben wurde die Kundgebung, welche am Fischerplatz stattfand, von 2 500 Teilnehmern besucht. (SNA, MV, Karton 3, 3/1938 prez.).

4 Karl Hauskrecht.

5 Verstehe Vereinigte Ungarische Partei.

1938, október 11. Bratislava. – Správa nemeckého konzulátu Zahraničnému úradu o zhromaždení Deutsche Partei.

Nemecký konzulát
Správa č. 432/1938
Spis. z. A II 2
2 kópie
prílohy¹

Bratislava, dňa 11. 10. 1938

K ó p i a .

Kým na opačnom brehu Dunaja, ktorý obsadili nemecké jednotky, sa počas včerajšieho večera uskutočnilo ďakovné zhromaždenie a faklový pochod, tunajšie policajné úrady uzavreli dunajské nábrevie, aby zhromaždeniam zabránili.² Napriek tomu sa na trochu stranou ležiacom námestí uskutočnilo zhromaždenie znovu povolenej „Deutsche Partei“, ktoré prebehlo organizovane a disciplinovane. Zúčastnilo sa ho asi 5 000 Nemcov, ktorí nadšene vyslovili prianie, aby aj oni boli pričlenení do ríše.³ Jeden z rečníkov zdôraznil,⁴ že o osude Bratislavy sa ešte definitívne nerozhodlo, hoci iné politické skupiny⁵ sa prostredníctvom demonštrácií usilujú o vzbudenie tohto dojmu.

Skupinové prevolávanie „Jeden národ, jedna ríša, jeden vodca“, „Chceme domov do ríše“ a Horst-Wessel-Lied zhromaždenie ukončili.

Ihneď nato sa v maďarských kruhoch začala šíriť fáma, že toto zhromaždenie, zdôrazňujúce vôľu po práve na sebaurčenie, bolo protimaďarskou manifestáciou. Na druhej strane priniesol budapeštiansky rozhlas správu o tom, že zhromaždenie žiadalo pripojenie k Maďarsku, čo je samozrejme nezmyslom. Prianie, byť začlenený do ríše, je vyjadrené v mnohých prípisoch adresovaných konzulátu, z ktorých zasielam niekoľko v prílohe.

Pražské vyslanectvo dostalo kópiu.

pod. von Druffel

Zahraničnému úradu
B e r l i n

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, kópia, strojopis.

-
- 1 Prílohy sa pri správe nenachádzajú.
 - 2 Porovnaj s dokumentom 42.
 - 3 Podľa údajov polície sa na zhromaždení zišlo približne 2 500 osôb. Zhromaždenie sa uskutočnilo na Rybnom námestí. (SNA, f. MV, š. 3, 3/1939 prez.)
 - 4 Karl Hauskrecht.
 - 5 Rozumej Zjednotenú maďarskú stranu.

51

1938, 11. Oktober. Budapest. – Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Budapest, den 11. Oktober 1938 21 Uhr 40

Ankunft: den 12. Oktober 1938 0 Uhr 30

Nr. 122 vom 11/10.

Stellvertreter des Aussenministers sagte mir, heutiger Verhandlungstag sei unbefriedigend verlaufen.¹ Slowaken versuchten weitere Verzögerung mit Begründung, dass Studium ungarischer Forderungen noch nicht beendet sei. Kanya habe daraufhin Antwort für morgen 12 Uhr verlangt.²

Französischer Gesandter³ habe soeben, anscheinend auf Wunsch Prag, erklärt, seine Regierung betrachte ungarische Forderung auf Volksabstimmung zur Durchführung des Selbstbestimmungsrechtes der Slowaken und Ruthenen als exorbitant und über Münchener Beschlüsse hinausgehend.⁴ Er habe hinzugefügt, bekanntlich seien jugoslawische und rumänische Regierung gleicher Ansicht.

Erdmannsdorff

PA AA, R 29 931, Folie 210 651, Kopie, Maschinenschrift.

1 Siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 61, S. 91 – 95, Dokument 64 und 64a, S. 100 - 106.

2 Antwort siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 70a, S. 116 – 117.

3 Gaston Maugras, französischer Gesandter in Budapest von 1934 bis Dezember 1938.

4 Siehe auch den Bericht des tschechoslowakischen Gesandten in Budapest Kobr in DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 77, S. 120 – 121.

1938, október 11. Budapešť. – Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu, týkajúci sa komárňanských rokovaní.

Telegram (taj. šifr.)

Budapešť, dňa 11. októbra 1938 21 hod. 40

Došlo: dňa 12. októbra 1938 0 hod. 30

Č. 122 z 11/10.

Zástupca ministra zahraničných vecí mi povedal, že dnešný rokovací deň prebehol neuspokojivo.¹ Slováci sa pokúšali o ďalší odklad s odôvodnením, že štúdium maďarských požiadaviek nie je ešte uzavreté. Kánya si nato vyžiadal odpoveď do zajtra do 12. hodiny.²

Francúzsky vyslanec³ pred chvíľou vyhlásil, pravdepodobne na požiadanie Prahy, že jeho vláda považuje maďarské požiadavky plebiscitu na uskutočnenie práva na sebaurčenie Slovákov a Rusínov za prehnané a presahujúce mníchovské uznesenia.⁴ Dodal, že juhoslovanská a rumunská vláda, ako je známe, zastávajú rovnaký názor.

Erdmannsdorff

PA AA, R 29 931, fólia 210 651, kópia, strojopis.

1 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 61, s. 91 – 95, dokument 64 a 64a, s. 100 – 106.

2 Odpoveď pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 70a, s. 116 – 117.

3 Gaston Maugras, francúzsky vyslanec v Budapešti od roku 1934 do decembra 1938.

4 Pozri správu čsl. vyslanca v Budapešti M. Kobra. DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 77, s. 120 – 121.

1938, 12. Oktober. Pressburg. – Deutscher Konsul von Druffel an das Auswärtige Amt. Antwort auf das Telegramm des Unterstaatssekretärs Woermann vom 9. Oktober 1938.¹

Deutsches Konsulat

Pressburg, den 12. Oktober 1938²

Sehr verehrter Herr Unterstaatssekretär!

+)³ Pol IV 7178

Für die mit Drahterlass Nr. 22 vom 10. +) Oktober erteilten Richtlinien sage ich Ihnen meinen gehorsamsten Dank.

Die Formel: „Selbstbestimmungsrecht“ ist zweifellos geeignet, vielleicht da und dort noch für uns günstige Lösungen zu erzielen. Allerdings sieht man nicht, auf welche Weise das Selbstbestimmungsrecht von den Deutschen in der Slowakei ausgeübt werden soll. Die deutsche Bevölkerung Pressburgs hat die Hoffnung noch nicht aufgegeben, zumal am anderen Ufer der Donau eine grosse Inschrift prangt: „Wir holen Euch heim ins Reich“. Auch General List³ hat am Tage der Besetzung Engeraus,⁴ wie ich vertraulich berichten darf, im kleinen Kreise ein Glas in der Hoffnung auf spätere Befreiung Pressburg geleert.

Was die Beziehungen zwischen uns und den Slowaken anlangt, so scheint mir die Prozedur der nichtamtlichen Fühlungnahme nunmehr überholt zu sein,⁵ nachdem ich Ministerpräsident Dr. Tiso besucht habe⁶ und der Minister Durčansky nach Deutschland gefahren ist.

Mit Heil Hitler
bin ich
Ihr
ganz ergebener
E. v. Druffel

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 191 – 192, Fotokopie, Maschinenschrift.⁷

1 Siehe Dokument 40.

2 Eingangsstempel: Auswärtiges Amt, Pol. IV 7378, eing. 15. Okt. 1938.

3 Wilhelm List (1880 – 1971). Nach dem „Anschluss“ Oberbefehlshaber des Wiener Gruppen-Kommandos 5.

4 Am 10. 10. 1938. Siehe Dokument 45.

5 Siehe Dokument 4.

6 Siehe Dokument 47.

7 Publiziert bei ĎURICA, M. S. *La Slovacchia*, Dokument 6, S. 128.

**1938, október 12. Bratislava. – Nemecký konzul E. von Druffel
Zahraničnému úradu. Odpoveď na telegram štátneho podtajomníka
E. Woermanna z 9. októbra 1938.¹**

Nemecký konzulát

Bratislava, dňa 12. októbra 1938²

Veľavážený pán štátny podtajomník!

+¹) Pol IV 7178

Úctivo Vám ďakujem za smernice, ktoré ste mi dali prostredníctvom telegrafickej správy č. 22 z 10.⁺¹) októbra.

Heslo „právo na sebaurčenie“ je bezpochyby vhodné, azda s ním z času na čas ešte dosiahneme riešenia, ktoré nám vyhovujú. Avšak neviem, akým spôsobom by sa malo uplatniť právo na sebaurčenie pre slovenských Nemcov. Nemecké obyvateľstvo Bratislavy sa ešte nevzdalo nádeje, najmä keď na druhom brehu Dunaja vyniká veľký nápis: „Dovedieme vás domov do Ríše“. Aj generál List³ v deň obsadenia Petržalky,⁴ ako som sa dôverne dozvedel, si pripil v nádeji na neskoršie oslobodenie Bratislavy.

Čo sa týka našich vzťahov k Slovákom, považujem procedúru neúradných stykov nateraz za prekonanú,⁵ a to po tom, čo som navštívil ministerského predsedu Dr. Tisa⁶ a minister Ďurčanský odcestoval do Nemecka.

Heil Hitler

Váš

úplne oddaný

E. v. Druffel

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 442 191 – 192, fotokópia, strojopis.⁷

1 Pozri dokument 40.

2 Pečiatka došlej pošty: Auswärtiges Amt, Pol. IV 7378, eing. 15. Okt. 1938.

3 Wilhelm List (1880 – 1971), po „anšluse“ Rakúska vrchný veliteľ viedenského skupinového veliteľstva 5.

4 Dňa 10. 10. 1938. Pozri dokument 45.

5 Pozri dokument 4.

6 Pozri dokument 47.

7 Nemecký text publikoval ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 6, s. 128.

1938, 12. Oktober. Karinhall.¹ – Aufzeichnung über eine Besprechung zwischen Hermann Göring und Ferdinand Ďurčanský in Anwesenheit von Alexander Mach, Franz Karmasin und Arthur Seyss-Inquart.

B e s p r e c h u n g

Gen. Feldmarschall Göring mit dem slowakischen Minister Dr. Ďurčanský,
ferner anwesend: Propagandachef der slowakischen Regierung Mach,
Führer der Deutschen der Slowakei Karmasin,
Reichsstatthalter Seyss-Inquart

Ďurčanský (stellvertretender Ministerpräsident) liest zunächst eine Erklärung vor.

Inhalt: „Sympathie für Führer; Dank, dass durch den Führer den Slowaken das Selbstbestimmungsrecht ermöglicht worden ist.“ Slowaken wollen nie zu Ungarn. Die Slowaken wollen volle Selbstständigkeit unter stärkster politischer, wirtschaftlicher, militärischer Anlehnung an Deutschland. Pressburg als Hauptstadt. Durchführung des Planes erst möglich, wenn Heer und Polizei slowakisch.

Beim Zusammentreten des ersten slowakischen Landtages Ausrufen der selbstständigen Slowakei. Bei Abstimmung wäre Mehrheit für Loslösung von Prag. – Juden stimmen für Ungarn. Abstimmung bis zur March, wo viele Slowaken wohnen.

Judenproblem wird ähnlich wie in Deutschland gelöst.

Kommunistische Partei verboten.

Deutsche in Slowakei wollen nicht zu Ungarn, sondern bei Slowaken bleiben.²

Deutscher Einfluss auf slowakische Staatsführung gross; ein deutscher Minister zugesagt.³

Jetzige Verhandlungen mit Ungarn werden von Slowaken geführt. Tschechen sind gegenüber Ungarn nachgiebiger als Slowaken.

Feldmarschall ist der Ansicht: Bestrebungen der Slowaken auf Selbstständigkeit in geeigneter Weise unterstützen.⁴ Eine Tschechei ohne Slowakei ist uns noch mehr restlos ausgeliefert.

1 Herrsensitz Görings in der Nähe Berlins. Siehe Dokument 37. Vergleiche ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 68, S. 76.

2 Nicht ganz zutreffend. Vor allem in der Zips waren unter den hiesigen Deutschen Bestrebungen zu bemerken, dieses Gebiet an Ungarn anzuschließen.

3 Siehe Dokument 37.

4 Göring zielte vor allem auf eine wirtschaftliche Einflussnahme.

Flughafenbasis in Slowakei für Luftwaffe im Einsatz gegen Osten sehr wichtig.⁵

IMT, Band 15, Dokument 2801-PS.

5 Vergleiche mit Dokument 49. Ďurčanský hat später über sein Gespräch mit Göring geschrieben: „*Es ging darum, deutsche Kreise richtig über die Slowakei und ihre politischen Ziele zu informieren, das Interesse der deutschen Politiker an der Slowakei zu erwecken und nach Möglichkeit ihre Unterstützung gegenüber dem ungarischen Druck zu gewinnen. Ich wollte auch erreichen, dass uns die Regierungskreise nicht mit den Tschechen in einen Topf werfen würden und dass wir ihren Unwillen gegenüber den tschechischen Politiker nicht teuer zugunsten Ungarns bezahlen müssten.*“ KIRSCHBAUM, Jozef M. Dr. Ferdinand Ďurčanský a jeho zahraničná politika v rokoch 1939 – 1940. In BARANOVIČ, Štefan (Hrsg.). *Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974)*. Martin : Matica slovenská, 1998, S. 32 sowie BYSTRICKÝ, Valerián, LETZ, Róbert, PODOLEC, Ondrej (Hrsg.). *Vznik Slovenského štátu. 14. marec 1939. Spomienky aktérov historických udalostí. 1. diel*. Bratislava : AEP, 2007, S. 64.

1938, október 12. Karinhall.¹ – Záznam z rozhovoru medzi Hermannom Göringom a Ferdinandom Ďurčanským v prítomnosti Alexandra Macha, Franza Karmasina a Arthura Seyss-Inquarta.

Rozhovor

gen. poľného maršala Göringa so slovenským ministrom Dr. Ďurčanským,
ďalej prítomní: vedúci [úradu] propagandy slovenskej vlády Mach,
vodca Nemcov na Slovensku Karmasin,
ríšsky miestodržiteľ Seyss-Inquart

Ďurčanský najskôr prečítal vyhlásenie.

Obsah: „Sympatie k vodcovi; vďaka, že vodca umožnil Slovákom právo na sebaurčenie.“ Slováci nechcú nikdy patriť k Maďarsku. Slováci chcú úplnú samostatnosť s najsilnejšími politickými, hospodárskymi a vojenskými väzbami na Nemecko. Bratislava bude hlavným mestom. Uskutočnenie tohto plánu bude možné vtedy, keď armáda a polícia budú slovenské.

Na zasadnutí prvého slovenského snemu bude vyhlásené samostatné Slovensko. Pri plebiscite by bola väčšina za odtrhnutie od Prahy. – Židia budú hlasovať za Maďarsko. Oblasť plebiscitu by mala siahäť až po riekú Moravu, kde žije veľa Slovákov.

Židovský problém sa vyrieši podobne ako v Nemecku.

Komunistická strana je zakázaná.

Nemci na Slovensku nechcú patriť do Maďarska, chcú zostať na Slovensku.²

Nemecký vplyv na slovenské vládne miesta bude veľký; prislúbené menovanie jedného nemeckého ministra.³

Súčasnú rokovania s Maďarmi vedú Slováci. Česi sú voči Maďarom ústupčivejší ako Slováci.

Poľný maršal je toho názoru, aby sme úsilie Slovákov o samostatnosť podporovali primeraným spôsobom.⁴ Česko bez Slovenska bude na nás ešte viac odkázané.

Letecké základne na Slovensku sú veľmi dôležité pre nasadenie Luftwaffe na východe.⁵

IMT, Band 15, Dokument 2801-PS.

- 1 Göringove sídlo neďaleko Berlína. Pozri dokument 37. Porovnaj ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 68, s. 76.
- 2 Nie je to úplne správne tvrdenie. Predovšetkým na Spiši boli medzi tunajšími Nemcami snahy pričleniť túto oblasť k Maďarsku.
- 3 Pozri dokument 37.
- 4 Göring tým myslel predovšetkým posilňovanie nemeckého hospodárskeho vplyvu.
- 5 Porovnaj s dokumentom 49. F. Ďurčanský neskôr o rozhovore s H. Göringom napísal: „*Išlo o to správne informovať nemecké kruhy o Slovensku a jeho politických cieľoch, vzbudiť záujem nemeckých politikov o Slovensko a podľa možnosti získať ich podporu proti maďarskému nátlaku. Chcel som tiež dosiahnuť, aby nás vládne kruhy nehádzali do jedného hrnca s Čechmi a aby sme ich nevôlu voči českým politikom nemuseli draho zaplatiť v prospech Maďarska.* KIRSCHBAUM, M. Jozef. Dr. Ferdinand Ďurčanský a jeho zahraničná politika v rokoch 1939 – 1940. In BARANOVIČ, Š. (ed.). *Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974)*. Martin : Matica slovenská 1998, s. 32. Tiež BYSTRICKÝ, Valerián, LETZ, Róbert, PODOLEC, Ondrej (eds.). *Vznik Slovenského štátu. 14. marec 1939. Spomienky aktérov historických udalostí. 1. diel.* Bratislava : AEP, 2007, s. 64.

1938, 12. Oktober. Budapest. – Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Budapest, den 12. Oktober 1938 23.33 Uhr

Ankunft: den 13. Oktober 1938 3.00 Uhr

Nr. 125 vom 12. 10.

Zu Beginn heutiger Verhandlungen haben Slowaken, wie mir Graf Czaky sagte, zunächst nur Autonomie für ungarische Minderheit im Gebiet des tschechoslowakischen Staates angeboten, was Kanya als Witz bezeichnete. Nach kurzer Unterbrechung Verhandlungen erklärten Slowaken sich bereit, die Schüttinsel (südöstlich von Pressburg) abzutreten. Ungarn bezeichneten dies als völlig ungenügend und verlangten Erklärung bis morgen, ob Slowaken im Prinzip ungarische Forderungen annehmen, alle Gebiete mit absoluter ungarischer Mehrheit abzutreten.¹ Schwierigkeiten sekundärer Art (im umstrittenen Gebiet Grenzziehung nach wirtschaftlichen, verkehrspolitischen, militärischen und ethnographischen Rücksichten) sollten nach ungarischem Vorschlag durch gemischtes Kommissariat jeweils an Ort und Stelle geregelt werden.

Ruthenischer Vertreter² habe ungarischem Aussenminister sodann mitgeteilt „Karpatorussland“ könne auf Ungvar, Munkacs und Nagyszöllös³ trotz der überwiegenden ungarischen Bevölkerung dieser Städte nicht verzichten, da karpathenrussischer Raum sich sonst zu sehr verenge.

Kabinettschef Aussenministers hinzufügte, ungarische Regierung erwäge für den Fall weiterer negativer Haltung der Gegenseite kurze Frist zu stellen, innerhalb der tschechoslowakische Regierung sich zu Bereitschaft Demobilisierung an ungarischer Grenze in angemessener Frist bereiterklären sollte. Falle Antwort unbefriedigend aus, so beabsichtige Ungarn die Mobilmachung.⁴

Die auf Grund der Volkszählung 1910 von über 51 Prozent Ungarn bewohnten Randgebiete Tschechoslowakei sind auf von Graf Csaky in München Staatssekretär und von mir später Unterstaatssekretär überreichter Karte grün bezeichnet. Hierunter fällt Pressburg nicht. Die blaue Linie, die teilweise über Sprachgrenze hinausgeht, bezeichnet das von Ungarn bei Verhandlungsbeginn geforderte Gebiet und schliesst Pressburg ein. Es sei aber eine Maximalforderung. Ungarische Regierung denke höchstens an Volksabstimmung in Pressburg.⁵ Nach Ansicht Kabinettschefs solle Ungarn Kaschau gegen Pressburg eintauschen, Westslowakei werde sich bei Abstimmung zwar gegen Ungarn

1 Siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 70, S. 111 – 116.

2 Edmund Bačinskyj.

3 Ruthenisch Sevljuš.

4 Siehe Dokument 44. Am 14. Oktober hat die ungarische Regierung die Teilmobilmachung angeordnet. (ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 59, S. 64.)

5 Siehe Dokument 35.

entscheiden, Ostslowakei und besonders Karpathenrusland nach Abzug tschechischen Militärs aber für Ungarn.

Erdmannsdorff

PA AA, R 29 931, Folie 210 622 – 623, Kopie, Maschinenschrift.

1938, október 12. Budapešť. – Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu, týkajúci sa komárňanských rokovaní.

Telegram (taj. šifr.)

Budapešť, dňa 12. októbra 1938 23.33 hod.

Došlo: dňa 13. októbra 1938 3.00 hod.

Č. 125 z 12. 10.

Na začiatku dnešných rokovaní ponúkli Slováci, ako mi gróf Csáky povedal, len autonómiu pre maďarskú menšinu na území československého štátu, čo Kánya označil za vtip. Slováci po krátkom prerušení rokovaní deklarovali ochotu odstúpiť Žitný ostrov (juhovýchodne od Bratislavy). Maďari to označili za úplne nedostatočné a požadovali od Slovákov, aby do zajtra predložili vyhlásenie, že v zása-
de prijímajú maďarské požiadavky na odstúpenie všetkých území s absolútnou maďarskou väčšinou.¹ Problémy sekundárneho charakteru (stanovenie hraníc v sporných oblastiach na základe hospodár-
skych, dopravno-politických, vojenských a etnografických hľadísk) by mala podľa maďarského návrhu
riešiť zmiešaná komisia zakaždým na mieste.

Rusínsky zástupca² potom maďarskému ministrovi zahraničia povedal, že „Karpatská Rus“ sa na-
priek prevažujúcemu maďarskému obyvateľstvu nemôže zriecť Užhorodu, Mukačeva a Sevljuše,³ preto-
že by došlo k príliš veľkému zúženiu karpatsko-ruského priestoru.

Kabinetný šéf ministra zahraničných vecí dodal, že maďarská vláda zvažuje v prípade pokračujú-
ceho negatívneho postoja náprotivnej strany stanoviť krátku lehotu, v priebehu ktorej by mala česko-
slovenská vláda deklarovať ochotu demobilizovať jednotky na maďarskej hranici. Ak bude nasledovať
neuspokojivá odpoveď, Maďarsko má v pláne uskutočniť mobilizáciu.⁴

Na mape, ktorú odovzdal gróf Csáky v Mníchove štátnemu tajomníkovi a neskôr aj štátnemu pod-
tajomníkovi, sú maďarskou 51-percentnou väčšinou (na základe sčítania ľudu z roku 1910) obývané
okrajové oblasti Československa vyznačené zelenou farbou. Bratislava medzi ne nespadá. Modrá čiara,
ktorá sčasti presahuje jazykovú hranicu, označuje územie, ktoré žiadalo Maďarsko na začiatku roko-
vaní a zahŕňa aj Bratislavu. To sú ale maximálne požiadavky. Maďarská vláda zvažuje nanajvýš plebis-
cit v Bratislave.⁵ Podľa názoru šéfa kabinetu chce Maďarsko vymeniť Bratislavu za Košice. Západné
Slovensko bude hlasovať síce proti Maďarsku, ale východné Slovensko a po odchode českého vojska
najmä Podkarpatská Rus budú hlasovať za Maďarsko.

Erdmannsdorff

PA AA, R 29 931, fólia 210 622 – 623, kópia, strojopis.

1 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 70, s. 111 – 116.

2 Edmund Bačinskyj.

3 V nemeckom origináli je uvedený maďarský názov Nagyszöllös.

4 Pozri dokument 44. Maďarská vláda nariadila 14. októbra čiastočnú mobilizáciu. (ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 59, s. 63.)

5 Pozri dokument 35.

**1938, 13. Oktober. Budapest. – Telegramm des deutschen
Gesandten Erdmannsdorff an OKW und OKH bezüglich
Unterstützung ungarischer Forderungen durch deutsche Presse
und Propaganda.**

Auswärtig Berlin

Nr. 128 vom 13. 10. 38

Für Oberkommando der Wehrmacht und Oberkommando des Heeres:

Im Auftrage ungarischen Generalstabschefs¹ bat stellvertretender Chef 2. Generalstabsabteilung² mich heute vormittag, folgende Bitte an deutsche Heeresleitung zu übermitteln:

Flüsterpropaganda jüdischer Kreise beeinflusst öffentliche Meinung in starkem Masse dahin, dass ungarische Forderungen auf Rückgabe der mehr als 50 % Ungarn enthaltenden Gebiete deutscherseits nicht unterstützt würde, man sogar Brückenkopf von Pressburg Tschechen zurückgeben wolle, während italienische Presse im Sinne ungarischer Forderungen schreibe. Generalstabschef erbitte Unterstützung ungarischer Forderungen durch Propaganda und Presse.³

Auf meine Frage, warum Unterstützung nicht durch politische Stellen erbeten würde, wurde mir geantwortet, dass anscheinend diese grosse Gefahr derartiger Propaganda noch nicht erkannt hätten.

Generalstabschef erbittet mit Rücksicht auf enges Vertrauensverhältnis beider Wehrmächte wärmstens Unterstützung durch deutsche Wehrmacht.

Erdmannsdorff

PA AA, Gesandtschaft Budapest, Paket 54, Original, Maschinenschrift.

1 Henrik Werth.

2 István Ujszászy.

3 Vergleiche ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 57, S. 63.

1938, október 13. Budapešť. – Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa OKW a OKH, týkajúci sa podpory maďarských požiadaviek prostredníctvom nemeckej tlače a propagandy.

Zahraničný [úrad] Berlín

Č. 128 z 13. 10. [19]38

Pre Vrchné velenie Wehrmachtu a Vrchné velenie pozemného vojska:

V poverení náčelníka maďarského generálneho štábu¹ ma dnes predpoludním požiadal zástupca náčelníka 2. oddelenia generálneho štábu,² aby som veleniu nemeckej armády postúpil nasledovnú žiadosť:

Šepkaná propaganda židovských kruhov ovplyvňuje verejnú mienku do takej miery, že nemecká strana nepodporuje maďarské požiadavky na prinavrátenie viac ako 50% Maďarskom požadovaného územia, dokonca chce Čechom vrátiť bratislavské predmostie, kým talianska tlač píše v zmysle maďarských požiadaviek. Náčelník generálneho štábu žiada o podporu maďarských požiadaviek prostredníctvom propagandy a tlače.³

Na moju otázku, prečo nežiada o podporu cez politické miesta, som dostal odpoveď, že podľa všetkého ešte nerozpoznali veľké nebezpečenstvo takejto propagandy.

Náčelník generálneho štábu žiada so zreteľom na úzke dôverné vzťahy medzi oboma armádami o veľkorysú podporu nemeckej brannej moci.

Erdmannsdorff

PA AA, Gesandtschaft Budapest, Paket 54, originál, strojopis.

1 Henrik Werth.

2 István Ujszászy.

3 Porovnaj ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 57, s. 63.

1938, 13. Oktober. Prag. – Telegramm des deutschen Geschäftsträger Hencke an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 13. Oktober 1938 16.15 Uhr

Ankunft: den 13. Oktober 1938 18.45 Uhr

Nr. 602 vom 13. 10.

C i t o .

Im Anschluss an Telegramm 596.

Nach Mitteilung derzeitigen Leiters des Aussenministeriums Ministerialrat Cermak¹ hat tschechoslowakische Delegation in Komarno Ungarn heute Gegenvorschlag auf mit Tel. vom 11. Oktober Nr. 575 unter Ziffer. I 2 gemeldeten Forderungen überreicht.² Tschechoslowaken anbieten darin Gebietsabtretung auf Grundlage Nationalitäten Grenze gemäss tschechoslowakischer Statistik vom Jahre 1930. Einige von Tschechen vorgenommenen Änderungen gegenüber Statistik seien durch strategische, wirtschaftliche und verkehrspolitische Erwägungen insbesondere aber auch durch Grundsatz Reziprozität bestimmt, wonach soviel Ungarn in der Slowakei bleiben sollen, wie Slowaken und Ruthenen in Ungarn.

Nach tschechoslowakischen Vorschlägen würden Pressburg, Nove Zamky, Levice, Rim. Sobota, Lucenec, Kaschau, Uzhorod, Munkacz und Berehov bei Tschechoslowakei verbleiben, den Ungarn jedoch immerhin 11 Prozent heutiger Slowakei mit ca. 400 000 Einwohnern abgetreten werden, wovon 320 000 Ungarn, 44 000 Slowaken und Ruthenen, Rest Deutsche und Juden seien.

Ungarn hätten diesen Vorschlag als unannehmbar bezeichnet, insbesondere deshalb, weil danach grosse Anzahl Ungarn in geschlossener Siedlung bei Tschechoslowakei verbleiben würden. Ungarn seien nicht gewillt, Gegenanträge zu stellen. Ihre endgültige Antwort sei für heute Abend 18 Uhr in Aussicht gestellt.³ Tschechoslowakische Regierung rechnet mit der Möglichkeit Abbruch der Verhandlungen.

Hencke

PA AA, R 29 932, Folie 210 157, Kopie, Maschinenschrift.

1 Vlastimil Čermák, 1931 – 1934 Legationsrat der tschechoslowakischen Gesandtschaft in Berlin, dann Referent der politischen Sektion im tschechoslowakischen Außenministerium. Von Dezember 1938 bis März 1939 Gesandter in Rom (Quirinal).

2 Tschechoslowakischer Gegenvorschlag siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 78a und 78b, S. 123 – 125.

3 Siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 79, S. 126.

**1938, október 13. Praha. – Telegram nemeckého chargé d' affaires A. Henckeho Zahraničnému  radu, t ykaj ci sa komôr-
nansk ch rokovaní.**

Telegram (taj.  ifr.)

Praha, dňa 13. októbra 1938 16.15 hod.

Došlo: dňa 13. októbra 1938 18.45 hod

 . 602 z 13. 10.

C i t o .

V náväznosti na telegram 596.

Podľa oznámenia súčasného vedúceho ministerstva zahraničných vecí ministerského radcu  erm ka¹ odovzdala  eskoslovensk  delegácia dnes v Komárne protinávrh na požiadavky uvedene v telegrame z 11. októbra  . 575.² Čechoslováci v  om ponúkajú odstúpenie územia na základe národ-
nostnej hranice podľa  eskoslovenskej štatistiky z roku 1930. Viacer  zmeny, ktor   esi v porovnaní
so štatistikou urobili, určovali strategick , hospodárske a dopravno-politick  aspekty, predovšetkým
však zásada reciprocit , podľa ktorej m  na Slovensku zostať tolko Maďarov, koľko Slovákov a Rusínov
v Maďarsku.

Podľa  esk ho návrhu by Bratislava, Nové Zámky, Levice, Rimavská Sobota, Lučenec, Košice,
Užhorod, Mukačevo a Berehovo zostali v Československu. Maďarsku by predsa len odstúpilo 11 per-
cent dnešného Slovenska s približne 400 000 obyvateľmi, z toho 320 000 Maďarov, 44 000 Slovákov
a Rusínov, zvyšok tvoria Nemci a  idia.

Maďari označili tento návrh za neprijatel n , najmä preto, že veľk  počet Maďarov by zostal v  es-
koslovensku v uzavretých sídelných oblastiach. Maďari nechcú podať da šie protinávrhy. Ich definitívna
odpoveď sa očakáva dnes večer okolo 18. hodiny.³  eskoslovensk  vláda počíta s možnosťou preru-
 enia rokovaní.

Hencke

PA AA, R 29 932, fólia 210 157, kópia, strojopis.

1 Vlastimil  erm k, 1931 – 1934 legačný radca  eskoslovensk ho vyslanectva v Berlíne, potom referent politickej sekcie MZV. Od decembra 1938 do marca 1939 pôsobil v Ríme (Quirinál) ako  eskoslovensk  vyslanec.
2  eskoslovensk  protinávrh pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedensk  arbit a  I*, dokument 78a a 78b, s. 123 – 125.
3 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedensk  arbit a  I*, dokument 79, s. 126.

1938, 13. Oktober. Budapest. – Telegramm des deutschen Gesandten Erdmannsdorff an das AA bezüglich der Komorner Verhandlungen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Budapest, den 13. Oktober 1938 22.00 Uhr

Ankunft: den 14. Oktober 1938 4.50 Uhr

Nr. 131 vom 13. 10.

Ministerpräsident¹ sagte mir, Tschechoslowaken hätten heute etwa ein Drittel des von Ungarischer Regierung geforderten Gebiets mit ungarischer Mehrheit angeboten.²

Neue Grenze würde von Somorja (südlich Pressburgs) nordlich der Schüttinsel, südlich Ersekujvar,³ nördlich Ipolysag⁴ verlaufen und bei Balassa Gyarmase alte Grenze erreichen; weiter nordöstlich käme schmaler Streifen dazu. Slowaken würden somit alle Eisenbahnen behalten.

Ungarische Delegierte würden heute nachmittag völkische Grenze gegen von Gegenseite vorgeschlagene, auf strategischen, verkehrspolitischen und wirtschaftlichen Erwägungen beruhende Grenzziehung vertreten.

Wenn ungarische Forderungen gemäss blauer Linie,⁵ also einschliesslich des gemischtsprachigen Gebiets von Pressburg und Nyitra erfüllt würden, kämen 840 000 Ungarn, 145 000 Slowaken und 57 000 Deutsche zu Ungarn, das dann 10 Millionen Einwohner, darunter 300 000 Slowaken haben würde, die Slowakei und Karpathorusland würde 2 1/2 Millionen Einwohner haben, darunter immer noch 150 000 Ungarn.⁶ Forderung auf Abstimmung in der Slowakei und Karpathenrusland sei nur indirekt dadurch erhoben worden, dass Ungarische Regierung erklärte, vor Verwirklichung dortigen Selbstbestimmungsrechtes nicht neue tschechoslowakische Grenze garantieren zu können.⁷ Pressburg könne eventuell auch freie Stadt werden.⁸

Erdmannsdorff

PA AA, R 29 932, Folie 210 200, Kopie, Maschinenschrift.

1 Imrédy.

2 Siehe Dokument 56.

3 Slowakisch Nové Zámky.

4 Heute Sahy.

5 Siehe Dokument 54.

6 Erdmannsdorffs Angaben gehen von den ungarischen Statistiken des Jahres 1910 aus. Slowakische Schätzung siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 98, S. 142 – 158.

7 Siehe Dokument 25.

8 Vergleiche Dokumente 35 und 49.

1938, október 13. Budapešť. – Telegram nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraníčnému úradu v súvislosti s komárňanskými rokovaniami.

Telegram (taj. šifr.)

Budapešť, dňa 13. októbra 1938 22.00 hod.

Došlo: dňa 14. októbra 1938 4.50 hod.

Č. 131 z 13. 10.

Ministerský predseda¹ mi oznámil, že Čechoslováci ponúkli dnes približne tretinu územia s maďarskou väčšinou, ktoré žiadala maďarská vláda.²

Nová hranica by prebiehala od Šamorína (južne od Bratislavy) na sever Žitného ostrova, južne od Nových Zámokov,³ severne od Ipeľských Šiah⁴ a pri Balažských Ďarmotách by dosiahla starú hranicu; ďalej severovýchodne by to bol ešte malý pás územia. Slováci by si tak udržali všetky železničné spojenia.

Maďarskí delegáti dnes popoludní obhajovali etnickú hranicu a odmietli stanovenie hraníc navrhnuté náprotivnou stranou, ktoré vychádza zo strategických, dopravno-politických a hospodárskych aspektov.

Ak by došlo k splneniu maďarských požiadaviek na základe modrej línie,⁵ teda vrátane jazykovo zmiešanej oblasti okolo Bratislavy a Nitry, tak by Maďarsku pripadlo 840 000 Maďarov, 145 000 Slovákov a 57 000 Nemcov, takže by potom malo 10 miliónov obyvateľov, z toho 300 000 Slovákov. Slovensko a Karpatská Rus by mali 2^{1/2} milióna obyvateľov, z toho ešte vždy 150 000 Maďarov.⁶ Požiadavku plebiscitu na Slovensku a Karpatskej Rusi by tak Maďarsko vznieslo len nepriamo, pretože maďarská vláda deklarovala, že kým nedôjde k uskutočneniu práva na sebaurčenie, nemôže garantovať nové československé hranice.⁷ Bratislavy by sa mohla eventuálne stať aj slobodným mestom.⁸

Erdmannsdorff

PA AA, R 29 932, fólia 210 200, kópia, strojopis.

1 B. Imrédy.

2 Pozri dokument 56.

3 V nemeckom origináli je uvedený maďarský názov – Ersekujvár.

4 Dnešné Šahy.

5 Pozri dokument 54.

6 Erdmannsdorffove údaje vychádzajú z maďarských štatistík z roku 1910. Slovenské hodnotenie pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, c. d., dokument 98, s. 142 – 158.

7 Pozri dokument 25.

8 Porovnaj s dokumentom 35 a 49.

58

1938, 14. Oktober. Wien – Aktenvermerk über ein Gespräch des Chefs des SD-Donau Franz Walter Stahlecker¹ mit Albert Filbert vom SD-Ausland. Kompetenzregelung zwischen beiden Gliederungen des SD im Bezug auf die Slowakei.

Wien, den 14. 10. 1938

Aktenvermerk

SS-Stubaf. Filbert² erscheint am 13. 10. 38. In einer sehr langen Besprechung werden grundsätzliche Fragen vom III/3 im Verhältnis zu den Oberabschnitten besprochen, ohne jedoch zu einer befriedigenden Erklärung zu gelangen. Die Meinungsverschiedenheit beruht in der Hauptsache in dem von Berlin unternommenen Versuch der Parallelschaltung statt gewisse Schnittpunkte zur Zusammenfassung der gebietsmässigen Arbeit zu schaffen. Unter anderem vertrat der SD-Führer den Standpunkt, dass er unterrichtet sein muss was in seinem Gebiet geschieht, während Stubaf. Filbert eine zentralisierte Arbeit in Berlin für richtig hält, unter der Einschaltung des SD-Führers so weit als es jeweils dem betreffenden Zentralabteilungsleiter in Berlin für richtig erscheint. Die spezielle Angelegenheit, die Filbert hierherführt, ist die Behandlung der Slowakei. Dazu erklärt er, dass er über den Umweg, Gruppenführer,³ Bork,⁴ Jost⁵ erst Kenntnis von der Arbeit in der Slowakei von hier aus erhalten hat. Nach einer Besprechung zwischen dem Gruppenführer und Dr. Best⁶ habe er den Auftrag erhalten, die Slowakei nachrichtenmässig zu bearbeiten. Zu dem Zweck werde er 2 Blockstellen schaffen. Er wolle wissen, was hier in der Angelegenheit getan sei unter dem Hinweis darauf, dass die Nachrichtenverbindung nicht wie vorgeschrieben dem SD-Hauptamt gemeldet worden sei. Unter anderem habe der Reichsstatthalter Verbindungen zur Slowakei. Er werde sich hierwegen auch mit dem Reichsstatthalter besprechen.

Ich habe Filbert unzweideutig darauf hingewiesen, dass der Gruppenführer in Nürnberg⁷ mir den Auftrag gegeben hat, mich um die Slowakei zu kümmern, und dass ich über alle Einzelheiten dem Gruppenführer Bericht zu erstatten habe. Wenn ich einen unmittelbaren Auftrag habe, werde ich auch unmittelbar dem Gruppenführer berichten. Gegen einen Besuch beim Reichsstatthalter mit dem Versuch die Nachrichtenverbindung des Reichsstatthalters zu gewinnen habe ich mich entschieden gewendet. Grundsätzlich erklärte dazu Filbert wörtlich: er sehe grundsätzlich keine Veranlassung, den

1 Franz Walter Stahlecker (1900 – 1942), seit 20. 5. 1938 SD-Führer im SS-Oberabschnitt *Donau*. Später Chef der Einsatzgruppe A der Sipo und des SD in der Sowjetunion.

2 Albert Filbert (1905 – 1990), SD-Angehöriger seit März 1935, Mitarbeiter der Zentralabteilung III des Sicherheitshauptamtes (SD-Ausland), der spätere Leiter der Amtsgruppe VI A – Allgemeine Aufgaben (SD-Ausland) des RSHA.

3 Reinhard Heydrich.

4 Arthur Bork (1892 - ?), Referatschef I/4 – Verwaltung im SHA.

5 Heinz Jost (1904 – 1964), Abteilungschef III im SHA. Im Oktober 1938 Chef der Einsatzgruppe *Dresden*. Späterer Chef des Amtes VI (SD-Ausland) im RSHA. Im März 1942 übernahm er das Kommando der Einsatzgruppe A, nachdem Stahlecker von sowjetischen Partisanen getötet wurde.

6 Werner Best (1903 – 1989), 1938 Abteilungschef für Organisation und Verwaltung im SHA.

7 Gemeint sind die Reichsparteitage der NSDAP vom 7. – 12. 9. 1938.

SD-Führer zu unterrichten, was er mit einer massgebenden Persönlichkeit seines Oberabschnittes zu besprechen habe. Im speziellen Falle werde er nach Mitteilung unserer Kenntnisse prüfen, ob er zum Reichsstatthalter gehe oder nicht. Er habe hierzu Befehle und befolge seine Befehle. Gegen diese Auffassung habe ich mich entschieden verwahrt, da es für die Stellung eines SD-Führers unmöglich ist, dass mit massgeblichen Persönlichkeiten seines Bereiches parallel neben ihm Beziehungen und Verbindungen unterhalten werden, über die er nicht einmal unterrichtet werden soll. Ich habe Filbert dabei erklärt, dass sogar der Gruppenführer dem SD-Führer bisher über massgebliche Unterhaltungen Bescheid gegeben hat.

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, Bl. 6, Original, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

58

1938, október 14. Viedeň – Úradný záznam o rozhovore medzi náčelníkom SD-Donau Franzom Walterom Stahleckerom¹ a Albertom Filbertom z SD-Ausland. Úprava kompetencií medzi oboma zložkami SD so zreteľom na Slovensko.

Viedeň, dňa 14. 10. 1938

Úradný záznam

SS-Stubaf. Filbert² sa dostavil 13. 10. [19]38. Počas veľmi dlhého rozhovoru sa hovorilo o zásadných otázkach oddelenia III/3 vo vzťahu k vyšším oblastiam [SS], avšak bez toho, aby sa dosiahol uspokojivé riešenie. Názorové rozdiely sa prejavovali predovšetkým v otázke uskutočneného pokusu Berlína vytvoriť paralelnú sieť namiesto toho, aby sa vytvorili priešečníky pre zhrnutie [výsledkov] práce jednotlivých úsekov. Náčelník okrem toho zastával stanovisko, že o tom, čo sa deje v jeho oblasti, musí byť informovaný, kým Stubaf. Filbert považoval za správnu centralizáciu práce v Berlíne. Zapojenie príslušného oblastného náčelníka by podľa neho malo patriť do právomoci kompetentného vedúceho oddelenia. Ako osobitný príklad uviedol Filbert pôsobenie na Slovensku. K tomu dodal, že o našej práci na Slovensku až teraz nepriamo informoval gruppenführera,³ Borka⁴ a Josta.⁵ Po porade medzi gruppenführerom a Dr. Bestom⁶ dostal rozkaz, aby spravodajsky spracúval územie Slovenska. Za týmto účelom má vytvoriť dve vysunuté úradovne. Chce vedieť, čo sa tu v tejto veci urobilo s upozornením na

- 1 Franz Walter Stahlecker (1900 – 1942), od 20. 5. 1938 náčelník SD v Oberabschnitt SS *Donau*. Neskorší náčelník Pohotovostnej skupiny A v Sovietskom zväze.
- 2 Albert Filbert (1905 – 1990), príslušník SD od marca 1935, pracovník ústredného oddelenia III Hlavného úradu pre bezpečnosť (SHA), neskorší vedúci úradnej skupiny VI A – všeobecné úlohy (SD-Ausland) RSHA.
- 3 Reinhard Heydrich.
- 4 Arthur Bork (1892 - ?), vedúci referátu I/4 – správa SHA.
- 5 Heinz Jost (1904 – 1964), vedúci oddelenia III v SHA. V októbri 1938 náčelník Pohotovostnej skupiny *Dresden*. Neskorší šéf Úradu VI (SD-Ausland) RSHA. V marci 1942 prevzal velenie Pohotovostnej skupiny A po tom, čo F. W. Stahleckera zastrelili ruskí partizáni.
- 6 Werner Best (1903 – 1989), v roku 1938 vedúci oddelenia pre organizáciu a správu v SHA.

to, že o spravodajskom kanále nebol Hlavný úrad podľa predpisu informovaný. Na Slovensku má okrem toho kontakty aj ríšsky miestodržiteľ. Preto sa chce zhovárať aj s ríšskym miestodržiteľom.

Filberta som nedvojnásobne upozornil, že ma gruppenführer v Norimbergu⁷ poveril, aby som sa postaral o Slovensko, a aby som mu o všetkých podrobnostiach podával správy. Keďže som dostal priamy rozkaz, budem gruppenführera aj priamo informovať. Rozhodne som sa postavil proti návšteve ríšskeho miestodržiteľa, ktorej cieľom by bol pokus získať jeho spravodajský kanál. Filbert nato doslova povedal: nevidí v zásade žiadny dôvod, aby informoval náčelníka oblastnej SD o tom, o čom sa zhováral s významnou osobou z jeho oblasti. V osobitnom prípade sa na základe našich informácií rozhodne, či k ríšskemu miestodržiteľovi pôjde alebo nie. Na to má svoje rozkazy a tie vykoná. Energicky som protestoval proti tomuto stanovisku, pretože pre pozíciu oblastného náčelníka SD je neúnosné, aby mali významné osoby z jeho oblasti paralelne s ním aj také vzťahy a kontakty, o ktorých by on nebol informovaný. Filbertovi som zároveň povedal, že dokonca aj gruppenführer ma doteraz informoval o dôležitých rokovaniach.

BArch Berlín, R 70 Slowakei/186, Bl. 6, originál, strojopis, bez podpisu.

⁷ Autor správy myslí ríšsky zjazd NSDAP v dňoch 7. – 12. 9. 1938.

1938, 14. Oktober. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsulats an das AA über die Stimmung der magyarischen Minderheit in Pressburg und Umgebung.

Deutsches Konsulat

Pressburg, den 14. 10. 1938

Bericht Nr. 434/1938

D u r c h d r u c k .

3 Durchdrucke

Für die Art und Weise, wie von ungarischer Seite hier Stimmung gemacht und Gerüchte verbreitet werden, ist charakteristisch, dass der ungarische Konsul¹ gestern bei mir anfragte, ob tatsächlich der ganze Brückenkopf von Engerau von deutschen Truppen besetzt sei.² Er habe zwar bei Durchfahrt durch dies Gebiet nach Ungarn gesehen, dass auch in den kleinen Gemeinden „Auliesl“³ und „Habern“⁴ Polizei und Soldaten seien, doch habe er gehört, dass dies Gebiet nicht besetzt werden solle. Herr von Petravich hat dann noch seinen Attaché zu dem militärischen Befehlshaber gesandt, um sich vergewissern. Es war nämlich von den Ungarn ausgestreut worden, diese Gegend werde nicht besetzt, und überhaupt sei der Brückenkopf von Deutschland nur besetzt worden, um ihn später an Ungarn zu übergeben.

Auch sonst treiben die Ungarn allerlei Stimmungsmache. Junge Leute gehen mit schwarzen Halsbinden mit goldenen Fransen (sog. Kossuth-Krawatte) spazieren. Es wird das Gerücht verbreitet, der bisherige Vizebürgermeister Förster,⁵ dessen „Deutsche christlichsoziale Landespartei“ bei den letzten Gemeindewahlen kein Mandat mehr erlangen konnte, obwohl sie mit Geldern Hodschas und der Ungarn lebhaft Propaganda machte, habe ein Telegramm an Mussolini gerichtet und zum Ausdruck gebracht, das „Pressburger Deutschtum“ wünsche die Rückgabe Pressburgs an Ungarn. Ob das Telegramm tatsächlich abgeschickt würde, weiss ich nicht, feststeht, dass diese „Christlichsozialen“ erklärt haben, mit ungarischen Parteien zusammenarbeiten zu wollen, was sie auch teils offen, teils versteckt auch schon bisher taten.

Auch der „Grenzbote“ tritt jetzt wieder für Ungarn ein, da das hinter ihm stehende Judentum hofft, unter ungarischer Herrschaft noch am ehesten weiterexistieren zu können.

Die Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

gez. von Druffel

An

das Auswärtige Amt

B e r l i n

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, Kopie, Maschinenschrift.

- 1 Gyula Petravich, 1937 – 1939 ungarischer Konsul in Pressburg.
- 2 Siehe Dokumente 45 und 46.
- 3 Heute als Háje ein Teil Engeraus.
- 4 Heute als Ovisište ebenfalls ein Teil Engeraus.
- 5 Zu Förster siehe Dokument 83, Fußnote 7.

1938, október 14. Bratislava. – Správa nemeckého konzulátu Zahraničnému úradu o náladách medzi maďarskou menšinou v Bratislave a okolí.

Nemecký konzulát

Bratislava, dňa 14. 10. 1938

Správa č. 434/1938

K ó p i a .

3 kópie

Pre spôsob, akým tu Maďari ovplyvňujú nálady a rozširujú chýry, je charakteristické aj to, že včera sa ma maďarský konzul¹ opýtal, či nemecké jednotky obsadili naozaj celé predmestie Petržalky.² Pri prejazde týmto územím do Maďarska si síce všimol, že vojaci sú aj v malých obciach Háje³ a Ovsište,⁴ avšak počul, že toto územie nemá byť obsadené. Pán Petravich vyslal následne svojho pridelenca k vojenskému veliteľovi, aby sa v tom uistil. Maďari totiž šíрили správy o tom, že táto oblasť zostane neobsadená, a že Nemecko obsadilo predmestie len preto, aby ho neskôr vrátilo Maďarsku.

Maďari ostatne ovplyvňujú nálady všelijakým spôsobom. Mladí ľudia sa prechádzajú s čiernymi viazankami so zlatými strapcami (tzv. Košútova kravata). Rozširuje sa chýr, že doterajší viceprimátor Förster,⁵ ktorého Nemecká krajinská kresťansko-sociálna strana nezískala v posledných obecných voľbách žiadny mandát, hoci horlivo agitovala za pomoci Hodžových a maďarských peňazí, adresoval Mussolinimu telegram, v ktorom uviedol, že „bratislavskí Nemci“ si prajú prinavrátenie Bratislavy k Maďarsku. Či bol telegram skutočne odoslaný, neviem, isté je, že títo „kresťanskí socialisti“ deklarovali, že chcú spolupracovať s maďarskými stranami, čo aj doteraz, či už otvorene alebo skryte, robili.

Aj „Grenzbote“ sa opätovne zasadzuje za Maďarsko, pretože za ním stojace židovstvo verí, že pod maďarskou vládou by mohlo existovať aj naďalej.

Pražské vyslanectvo kópiu dostalo.

pod. von Druffel

Zahraničnému úradu

B e r l í n

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, kópia, strojopis.

1 Gyula Petravich, v rokoch 1937 – 1939 maďarský konzul v Bratislave.

2 Pozri dokumenty 45 a 46.

3 Časť dnešnej Petržalky. V nemeckom origináli je použitý ekvivalent Auliesl.

4 Časť dnešnej Petržalky.

5 K V. Försterovi pozri dokument 83, poznámka 7.

1938, 15. Oktober. Prag. – Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA bezüglich der tschechoslowakisch-ungarischen Verhandlungen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 15. Oktober 1938 22.00 Uhr

Ankunft: den 16. Oktober 1938 0.30 Uhr

Nr. 618 vom 15. 10.

Im Anschluss an Telegramm vom 14. Nr. 610.

1. Gestern Abend aus Komarno zurückgekehrter ungarischer Gesandter¹ mitteilte mir im Verlauf persönlicher Unterhaltung folgendes:

a) Ungarische Gebietsforderung aus Volkszählungsstatistik von 1910 und tschechoslowakische Volkszählung von 1930 aufwies bezüglich Umfangs ungarischen Volkstums gegen diese Unterschiede bis zu 40 Prozent zu Ungunsten Ungarns. Da Ergebnisse tschechoslowakischer Volkszählung von 1930 durch die seit 1918 künstliche Slowakisierung ungarischer Gebiete, insbesondere Städte, entscheidend beeinflusst, könne für Ungarn nur Statistik von 1910 massgebend sein. Tschechoslowakischer Vorschlag bleibt im übrigen weit hinter eigenem Volkszählungsergebnis von 1930 zurück.

b) Ungarn würde in Einzelpunkten mit sich reden lassen. Mit Zuteilung Pressburg rechnet Gesandter nicht mehr.² Auch scheine Ungarn kein entscheidendes Gewicht auf Munkatsch zu legen.

c) Besonderes Interesse zeigte Gesandter für Karpatho-Ukraine. Gemeinsame polnisch-ungarische Grenze würde im Hinblick auf ukrainische Frage von Polen stärker als von Ungarn angestrebt.³ Wenn Ungarn die ihm gebührenden Gebiete der Karpatho-Ukraine erhalte, sei Rest ohnehin nicht lebensfähig.

d) Deutschland wünsche offenbar nicht gemeinsame ungarisch-polnische Grenze,⁴ Haltung tschechoslowakischer Delegation hätte sich nach Rückkehr slowakischen Innenministers Durcansky aus Berlin, wo er Generalfeldmarschall Göring gesprochen,⁵ versteift. Tschechoslowaken hätten versucht, Reise Durcansky Ungarn gegenüber zu verschleiern.

e) Ungarn hoffe auf gerechte Entscheidung Grossmächte. Wenn Deutschland ungarische Ansprüche auf rein volkstumsmäßiger Grundlage unterstützte, sei Ungarn zufrieden.⁶

f) Ungarn habe auf allgemeine Mobilmachung verzichtet, jedoch gleichsam als politisches Druckmittel einige Jahrgänge einberufen. An Kriegsgefahr glaube Gesandter nicht.

1 János Wettstein.

2 Vergleiche Dokument 28 und 35.

3 Vergleiche Dokument 43.

4 In einer Zuschrift des OKW an das AA vom 6. 10. 1938 hieß es, „...daß aus militärischen Gründen eine gemeinsame Grenze Ungarn – Polen unerwünscht sei.“ (ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 39, S. 39.)

5 Siehe Dokument 53.

6 Hitler selbst förderte in dieser Frage eher eine Regelung auf ethnischer als auf strategischer Grundlage.

2.) Ich hinwies Gesandten auf Communiqué über Empfang tschechoslowakischen Aussenministers durch Führer,⁷ das meines Erachtens besonders eindrucksvolle Unterstützung Ungarns darstelle. Deutschland sei von Grundsatz Selbstbestimmungsrechtes sowie von Wunsch geleitet, dass benachbarte ungarische Gebiete zu Ungarn kommen, wobei wir Einzelheiten unmittelbaren Verhandlungen interessierten Staaten überliessen. (vergl. dorts. Telegramm 382 vom 12. 10.)

3.) Hiesiger italienischer Gesandter⁸ unterstützt nachhaltig ungarische Forderungen gemäss ungarischer Statistik von 1910. Nach eindeutigen Äusserungen italienischer Gesandtschaftsmitglieder zu schliessen würde Italien Zuteilung Karpatho-Ukraine an Ungarn begrüessen.

Hencke

PA AA, R 29 932, Folie 210 101 – 102, Kopie, Maschinenschrift.

7 Siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokumente 61 und 62, S. 65 – 71 sowie DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 86, S. 131 – 134.

8 Francesco Fransoni, italienischer Gesandter in Prag von 22. 8. 1938 bis 15. März 1939.

1938, október 15. Praha. – Telegram nemeckého chargé d' affaires A. Henckeho Zahraničnému úradu v súvislosti s československo-maďarskými rokovaniami.

Telegram (taj. šifr.)

Praha, dňa 15. októbra 1938 22.00 hod.

Došlo: dňa 16. októbra 1938 0.30 hod.

Č. 618 z 15. 10.

V nadväznosti na telegram zo 14. č. 610.

1. Maďarský vyslanec,¹ ktorý sa včera večer vrátil z Komárna, mi v priebehu osobného rozhovoru povedal nasledovné:

a) Maďarské územné požiadavky vychádzajúce zo štatistiky sčítania ľudu z roku 1910 a československé sčítanie ľudu z roku 1930 vykazujú, pokiaľ ide o maďarskú menšinu, rozdiely, a to až 40 percent v neprospech Maďarov. Pretože výsledky československého sčítania ľudu z roku 1930 sú rozhodujúcim spôsobom ovplyvnené umelou slovakizáciou maďarských území, zvlášť miest, ktorá začala od roku 1918, pre Maďarsko môže byť smerodajná iba štatistika z roku 1910. Československý návrh koniec koncov zďaleka nezodpovedá výsledkom vlastného sčítania ľudu z roku 1930.

b) Maďarsko je v jednotlivých bodoch ochotné k ústupkom. S pričlenením Bratislavy už vyslanec nepočíta.² Tiež sa zdá, že Maďarsko nekladie rozhodujúci dôraz na Mukačevo.

c) Mimoriadny záujem prejavil vyslanec v otázke Karpatskej Ukrajiny. O spoločnú poľsko-maďarskú hranicu sa vzhľadom na ukrajinskú otázku usiluje skôr Poľsko ako Maďarsko.³ Keby Maďarsko získalo územia Karpatskej Ukrajiny, na ktoré si nárokuje, jej zvyšok by bol beztak neživotaschopný.

d) Nemecko si zrejme nepraje spoločnú maďarsko-poľskú hranicu,⁴ pretože postoj československej delegácie sa po návrate slovenského ministra vnútra Ďurčanského z Berlína, kde sa stretol s generálom poľným maršalom Göringom,⁵ utvrdil. Čechoslováci sa pokúšali Ďurčanského cestu pred Maďarmi zatajiť.

e) Maďarsko verí v spravodlivé rozhodnutie veľmocí. Ak Nemecko podporí maďarské nároky vychádzajúce z etnografického hľadiska, bude Maďarsko spokojné.⁶

f) Maďarsko sa zrieklo všeobecnej mobilizácie, avšak zároveň ako politický nátlakový prostriedok povolalo niekoľko ročníkov. Vyslanec si nemyslí, že k vojne dôjde.

1 János Wettstein.

2 Porovnaj s dokumentmi 28 a 35.

3 Porovnaj s dokumentom 43.

4 V prípise OKW Zahraničnému úradu zo 6. 10. 1938 sa uvádza, „...že spoločná hranica medzi Maďarskom a Poľskom nie je z vojenských dôvodov žiaduca.“ (ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 39, s. 39.)

5 Pozri dokument 53.

6 A. Hitler podporoval skôr etnografické ako strategické riešenie.

2.) Upozornil som vyslanca na komuniké o prijatí československého ministra zahraničných vecí u vodcu,⁷ ktoré je podľa môjho názoru veľmi účinnou podporou Maďarska. Princíp práva na sebaurčenie, ako aj pranie vedie Nemecko k presvedčeniu, že Maďarmi obývané susedné územia pripadnú Maďarsku, pričom podrobnosti prenechávame na priame rokovania medzi zainteresovanými štátmi. (Por.[ovnaj] tunajší telegram 382 z 12. 10.)

3.) Tunajší taliansky vyslanec⁸ vytrvalo podporuje maďarské požiadavky podľa štatistiky z roku 1910. Z jednoznačných vyjadrení jedného pracovníka talianskeho vyslanectva možno dedukovať, že Taliansko by uvítalo pričlenenie Karpatskej Ukrajiny k Maďarsku.

Hencke

PA AA, R 29 932, fólia 210 101 – 102, kópia, strojopis.

7 Pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokumenty 61 a 62, s. 65 – 71 a DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 86, s. 131 – 134.

8 Francesco Franson, taliansky vyslanec v Prahe od 22. 8. 1938 do 15. marca 1939.

1938, ohne Datums- und Ortsangabe.¹ – Betrachtung Dr. Klockes bezüglich eines etwaigen deutschen Vorgehens gegenüber der Slowakei in der Frage Pressburgs.

Bei Beurteilung der Lage des Pressburger Sprachgebietes
sind folgende Punkte zu erwägen:

Der Grossteil der Slowaken und Ukrainer strebt eine staatliche Selbstständigkeit unter wirtschaftlicher Anlehnung an Deutschland an. Das Bedürfnis, sich von den Tschechen loszusagen, ist in weiten Volksschichten vorhanden und gründet sich auf die weltanschauliche Verschiedenheit, vor allem aber darauf, dass die Tschechen in den vergangenen 20 Jahren die übernommenen Verpflichtungen den Slowaken und Ukrainern gegenüber nicht einhielten und die begründete Befürchtung besteht, dass zehntausende der im Sudetenland überflüssig gewordenen tschechischen Staatsbeamten im Osten des Staates angesetzt werden. Wenn in den letzten Tagen eine gewisse Anlehnung der Slowaken an die Tschechen festzustellen ist, so ist dies mit der Befürchtung begründet, dass die madjarische Revisionspropaganda einen über die gerechten völkischen Forderungen hinausgehenden Erfolg haben könnte. Sowohl die Slowaken als auch die Ukrainer lehnen eine Eingliederung nach Ungarn ab, ebenso wie eine Unterstellung unter polnische Oberhoheit, weil beide Staaten nach den bisherigen Erfahrungen rücksichtslos entnationalisieren. Aus diesem Grunde erscheint beiden Volksgruppen eine Anlehnung an Deutschland unbedenklich, weil Deutschland nicht die Absicht hat, die Slowaken oder Ukrainer zu germanisieren.²

Die wirtschaftliche Bindung an Deutschland ist sowohl für die Slowaken wie für die Ukrainer wünschenswert, weil nicht nur der Überschuss an Arbeitskräften (Land-, Forst- und Bauarbeiter) schon seit Jahren in Deutschland eingesetzt wird und nur in Deutschland eingesetzt werden kann, weil die Bodenschätze (Braunkohle, Erdöle, Antimon, Gold, Asbest, Quecksilber, Eisen) nur von Deutschland ausgewertet werden können, weil für die Land- und Forstwirtschaftsproduktion ausschliesslich Deutschland Interesse haben kann und weil auch der Fremdenverkehr bisher in erster Linie von Deutschland aus bestritten wurde und dies in Zukunft naturgemäss verstärkt werden könnte.

Es liegt daher im Interesse einer deutschen Vormachtstellung im Osten, dass die Bereitschaft der Slowaken und Ukrainern zu einer weitgehenden Zusammenarbeit gefördert wird. Voraussetzung dazu ist, dass eine gemeinsame Grenze zwischen Deutschland und der Slowakei bestehen bleibt. Die einzige Möglichkeit hierzu ist in Pressburg gegeben.

Eine deutsche Vormachtstellung im Osten würde allerdings in erster Linie dann zur Auswirkung kommen, wenn Pressburg und sein deutsches Hinterland wieder in deutschen Besitz käme. Ein Verbleiben bei der verkleinerten Tschechoslowakei oder bei einer selbstständigen Slowakei würde

- 1 U. a. aufgrund der Diktion kann angenommen werden, dass diese Aufzeichnung Mitte Oktober 1938 in Berlin von Helmuth Klocke verfasst wurde.
- 2 Vergleiche z. B. spätere Aufzeichnungen des Beraters für die Hlinka-Garde Viktor Nageler oder des Chefs des SS-Rasse- und Siedlungshauptamtes Günther Pancke.

eine Verkümmernng Pressburgs bedeuten. Eine Angliederung an Ungarn aber würde das Herabsinken Pressburgs zu einer kleinen unbedeutenden Provinzstadt mit sich bringen, ganz abgesehen davon, dass man bei der Mentalität der östlichen Volksgruppen auch auf die optische Wirkung Rücksicht nehmen muss. Auch von diesem Standpunkt aus gesehen ist Pressburg das Tor zum Osten und seinen Völkern.

Vom wirtschaftlichen Standpunkt ist die Eingliederung Pressburgs von unabsehbarer Bedeutung. Nach Ansicht von Fachleuten kann der Donauhafen Wien nicht mehr viel stärker ausgebaut werden. Der Donauverkehr, der ja im ständigen Steigen begriffen ist, braucht aber einen grossen Umschlagsplatz. Der geplante Donau-Oder-Kanal kann nur über die Marchmündung geführt werden. Bei der wirtschaftlichen und strategischen Bedeutung ist wohl die Forderung begründet, dass sowohl der Anfang als auch das Ende des Kanals auf deutschem Boden liegt.

Endlich sei auch auf die strategische Bedeutung des Pressburger Brückenkopfes hingewiesen. Die verhältnismässig kleine Entfernung (33 km Luftlinie) nach Wien macht Pressburg zu einer Gefahr, wenn es in fremden Händen ist.

Rein völkisch gesehen ist die Eingliederung Pressburgs eine Frage der Gerechtigkeit. Es handelt sich um ein Sprachgebiet von 14 teils rein deutschen, teils überwiegend deutschen Gemeinden, die in unmittelbarem Zusammenhang mit dem Gebiet der ehemaligen Burgenlandes stehen, zu dem sie siedlungsgeschichtlich und bevölkerungsmässig gehören (etwa 60 000 Deutsche)³. Die Deutschen sind in diesem Gebiet die stärkste Gruppe. Auf keinen Fall hat Ungarn ein irgendwie geartetes Anrecht auf den Besitz dieses Sprachgebietes. Die vorhandenen zahlenmässig weit schwächeren Madjaren sind nicht bodenständig, sondern zugewandert oder es handelt sich um madjarisierte Deutsche oder Slowaken. Die Forderung der Ungarn erfolgt auch ausschliesslich aus Prestige Gründen. Es kommt ihnen auf die oben erwähnte optische Wirkung an. Abgesehen davon, dass sofort eine harte Madjarisierung einsetzen würde (die 60 000 Deutschen würden dasselbe Schicksal tragen müssen wie 700 000 Deutsche im heutigen Ungarn), müsste das Gebiet auch wirtschaftlich zu Grunde gehen, da das Hinterland fehlen würde. Auch würde Pressburg abermals wie schon in den früheren Jahrzehnten unter ungarischer Herrschaft planmässig und bewusst zugunsten Budapest´s abgebaut werden. Es würde zu einem bescheidenen Ausflugsort bestenfalls zu einer Zufluchtsstätte diverser Emigranten wie in den letzten 20 Jahren.⁴

Im übrigen wurde Pressburg bei der Friedenskonferenz im Jahre 1919 vom damaligen Österreich gefordert. Die Gründe, die damals massgebend waren, gelten heute natürlich umso mehr.

PA AA, R 29 931, Folie 210 790 – 792, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

³ Zu hohe Einschätzung. Im Komitat Pressburg lebten 1921 42 325 Deutsche.

⁴ Vergleiche Dokument 35.

1938, bez udania dátumu a miesta.¹ – Úvaha H. Klockeho, týkajúca sa prípadného nemeckého postupu v otázke Bratislavy.

Pri posudzovaní polohy bratislavskej jazykovej oblasti
je potrebné zvážiť nasledovné body:

Väčšina Slovákov a Ukrajincov sa usiluje o vlastnú štátnu samostatnosť s hospodárskou orientáciou na Nemecko. Potrebu odlúčenia od Čechov pociťujú široké vrstvy národa a spočíva v svetonázorovej rozdielnosti, ale najmä v tom, že Česi počas uplynulých 20 rokov nespĺnili záväzky, ktoré mali voči Slovákom a Ukrajincom, a tiež tu jestvujú oprávnené obavy z toho, že desatisíce českých štátnych úradníkov, ktorí sa stali v Sudetách nadbytočnými, budú premiestňovaní na východ štátu. Ak aj v posledných dňoch došlo k určitému príklonu Slovákov k Čechom, zdôvodňuje sa to obavou z úspechu maďarskej revizionistickej propagandy za spravodlivé národnostné požiadavky. Slováci aj Ukrajinci odmietajú pričlenenie k Maďarsku, rovnako aj postavenie pod poľskú zvrchovanosť, pretože majú skúsenosti s bezohľadným odnárodňovaním oboch štátov. Z tohto dôvodu sa obe národnostné skupiny bez váhania prikláňajú k Nemecku, pretože Nemecko nemá v úmysle germanizovať ani Slovákov, ani Ukrajincov.²

Hospodárske väzby na Nemecko potrebujú Slováci tak ako aj Ukrajinci, a to nielen preto, že majú prebytok pracovných síl (poľnohospodárski, lesní a stavební robotníci), ktoré sa už niekoľko rokov zamestnávajú v Nemecku a môžu byť zamestnané len v Nemecku, ale preto, že len Nemecko dokáže využívať ich nerastné bohatstvo (hnedé uhlie, ropa, antimón, zlato, azbest, ortuť, železo), pretože o ich poľnohospodársku a lesnícku produkciu môže mať záujem výlučne len Nemecko, a preto, že cudzinecký ruch žil doteraz najmä z Nemecka a v budúcnosti by sa táto skutočnosť mohla ešte viac zvýrazniť.

V záujme nemeckej mocenskej prevahy na východe je preto potrebné, aby Nemecko podporovalo ochotu Slovákov a Ukrajincov k čo najširšej spolupráci. Predpokladom na to je, aby sa aj naďalej zachovala spoločná hranica medzi Nemeckom a Slovenskom. Jedinou takouto možnosťou je Bratislava.

Dôsledkom nemeckej mocenskej prevahy na východe by v prvom rade malo byť, aby sa Bratislava a jej nemecké okolie vrátili do nemeckých rúk. Zotrvanie Bratislavy v okyptenom Československu alebo pričlenenie k samostatnému Slovensku by znamenalo jej zakrpatenie. Pričlenenie k Maďarsku by však znamenalo degradáciu Bratislavy na malé bezvýznamné provinčné mesto, úplne odhliadnuc od toho, že by sa pri mentalite východných národnostných skupín musel brať ohľad aj na optické účinky. Vychádzajúc aj z tohto hľadiska predstavuje Bratislava bránu na východ a k jeho národom.

Pokiaľ ide o hospodárske hľadisko, má pričlenenie Bratislavy obrovský význam. Viedenský dunajský prístav nie je podľa názoru odborníkov možné viac rozširovať. Neustále rastúca doprava na Dunaji si vyžaduje veľké prekladisko. Plánovaný dunajsko-odriánsky kanál môže viesť jedine cez ústie Moravy. Pri hospodárskom a strategickom význame je požiadavka, aby bol začiatok aj koniec kanála na nemeckom území, zaiste odôvodnená.

1 Podľa dikcie textu vyhotovil tento záznam v polovici októbra 1938 v Berlíne Helmuth Klocke.

2 Porovnaj napr. s neskoršími záznamami poradcu pre Hlinkovu gardu Viktora Nagelera alebo vedúceho SS-Rasse- und Siedlungshauptamt-u Günthera Panckeho.

Napokon je potrebné poukázať aj na strategický význam bratislavského predmestia. Ak by bola Bratislava v cudzích rukách, jej pomerne malá vzdialenosť (33 km vzdušnou čiarou) od Viedne je potencionálnym nebezpečenstvom.

Pokiaľ ide čisto o národnostný aspekt, začlenenie Bratislavy je otázkou spravodlivosti. Ide o jazykovú oblasť so 14 čisto nemeckými a ďalšími prevažne nemeckými obcami, ktoré bezprostredne nadväzujú na oblasť bývalého Burgenlandu, ku ktorému patria, a to po stránke historického osídlenia, ako aj skladby obyvateľstva (približne 60 000 Nemcov).³ Nemci sú v tejto oblasti najsilnejšou skupinou. Maďarsko nemá na túto jazykovú oblasť v žiadnom prípade nijaké morálne právo. Početne oveľa slabší Maďari nie sú starousadlíci, ale prisťahovalci alebo pomaďarčení Nemci alebo Slováci. Maďarsko žiada Bratislavu výlučne z prestížnych dôvodov. Ide im pritom o vyššie uvedený optický účinok. Odhliadnuc od toho, že by okamžite nastúpila tvrdá maďarizácia (60 000 Nemcov by muselo znášať rovnaký údel ako 700 000 Nemcov v dnešnom Maďarsku), došlo by aj k hospodárskemu úpadku tejto oblasti, pretože by jej chýbalo zázemie. Tak ako v predošlých desaťročiach pod maďarskou vládou by aj potom došlo k plánovanému a vedomému obmedzovaniu Bratislavy na úkor Budapešti. Bratislava by sa tak stala bežným výletným miestom, v najlepšom prípade by sa tak ako za posledných 20 rokov stala útočiskom rôznych emigrantov.⁴

Ostatne, počas mierovej konferencie v roku 1919 žiadalo Bratislavu vtedajšie Rakúsko. Dôvody, ktoré boli vtedy rozhodujúce, platia prirodzene aj dnes, a to ešte vo väčšej miere.

PA AA, R 29 931, fólia 210 790 – 792, kópia, strojopis, bez podpisu.

³ Je to príliš nadhodnotený údaj. V roku 1921 žilo v Bratislavskej župe 42 325 Nemcov.

⁴ Porovnaj s dokumentom 35.

**1938, 17. Oktober. Berlin. – Schreiben des Unterstaatssekretärs
Woermann an den deutschen Konsul in Pressburg von Druffel.**

Berlin, den 17. Oktober 1938

Pol. IV Abst. 640

Lieber Herr von Druffel!

Sie haben telegraphisch den berechtigten Wunsch geäußert, über die Besprechungen slowakischer Persönlichkeiten in Deutschland unterrichtet zu werden. Ich nehme allerdings an, daß Sie vielleicht ausführlichere Nachricht als wir selbst haben, da der Abgeordnete Karmasin mit in Deutschland war und zusammen mit Herrn Durčansky, dem Propagandachef (?) Mach und dem Reichsstatthalter Seyß-Inquart von Generalfeldmarschall Göring empfangen wurde. Nach dem, was ich darüber erfahren habe, hat Herr Durčansky auf volle Selbstständigkeit der Slowakei unter politischer, wirtschaftlicher und militärischer Anlehnung an Deutschland, mit Preßburg als Hauptstadt plädiert, aber den Plan erst in dem Augenblick für durchführbar erklärt, wenn das Heer und Polizei slowakisch sein werden. Durčansky hat auch gesagt, daß im Falle der Abstimmung sich eine Mehrheit für Loslösung von Prag ergeben würde.¹ Es scheint, daß diese Erklärungen mit Sympathie aufgenommen worden sind.

Außerdem hat Durčansky über die tschechoslowakisch-ungarischen Verhandlungen gesprochen. Mir scheint aber, daß das Gespräch hierüber durch die weitere Entwicklung überholt ist.

Der amtliche deutsche Kurs ist zurzeit nach wie vor Slowakei und Karpatho-Ukraine mit starker Autonomie und Anlehnung an Prag, wobei abgewartet werden kann, ob die Wünsche der Slowaken eines Tages von der Autonomie zur staatlichen Selbstständigkeit führen.

In diesem Zusammenhang möchte ich Ihnen noch sagen, daß ich das Gefühl habe, daß das Meiste, was aus Preßburg kommt, besonders auch vom DNB-Vertreter,² eine etwas zu stark anti-ungarische Note hat. Wir verstehen, daß dies durch die örtlichen Verhältnisse bis zu einem gewissen Grade bedingt ist; wir wollen aber nicht in den Ruf kommen, daß wir die Freunde, die wir haben,³ verraten. Die Tschechoslowakische Regierung ist, wie Sie aus dem amtlichen Communiqué ersehen haben werden, vom Führer zu weiterem Entgegenkommen an Ungarn ersucht worden. Bei diesem Stand dürfen wir nicht den Anschein erwecken, als ob wir nun aus anderen Winkeln heraus Ungarn in dem Arm fallen wollten.

Ich habe mich gefreut, daß sie hier waren. Eine derartige Aussprache ist immer sehr nützlich.

Mit den besten Grüßen und Heil Hitler!

stets Ihr
gez. Woermann

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, Kopie, Maschinenschrift.⁴

1 Siehe Dokument 53.

2 Eduard Matl.

3 Verstehe Ungarn.

4 Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 69, S. 76 - 77.

1938, október 17. Berlín. – List štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému konzulovi v Bratislave E. von Druffelovi.

Berlín, dňa 17. októbra 1938

Pol. IV Abst. 640

Milý pán von Druffel!

Telegraficky ste vyslovili oprávnené pranie, aby ste boli informovaný o rozhovoroch slovenských politikov v Nemecku. Domnievam sa však, že Vy máte azda podrobnejšiu správu ako my samotní, pretože poslanec Karmasin bol v Nemecku a spolu s pánmi Ďurčanským, vedúcim propagandy (?) Machom a ríšskym miestodržiteľom Seyss-Inquartom ho prijal generál poľný maršal Göring. Podľa toho, čo som sa o tom dozvedel, prihováral sa pán Ďurčanský za úplnú samostatnosť Slovenska s politickou, hospodárskou a vojenskou orientáciou na Nemecko, s Bratislavou ako hlavným mestom. Tento plán však bude možné uskutočniť až v tom momente, keď budú armáda a polícia slovenské. Ďurčanský tiež povedal, že v prípade plebiscitu by väčšina hlasovala za odtrhnutie sa od Prahy.¹ Zdá sa, že tieto vyhlásenia boli prijaté so sympatiami.

Okrem toho hovoril Ďurčanský o československo-maďarských rokovaniach. Mne sa však zdá, že rozhovor o tejto veci je prekonaný ďalším vývojom.

Úradný nemecký kurz je aj naďalej za Slovensko a Karpatskú Ukrajinu so silnou autonómiou a orientáciou na Prahu, pričom možno očakávať, že požiadavky Slovákov raz povedú [smerom] od autonómie k štátnej samostatnosti.

V tejto súvislosti by som chcel ešte povedať, že väčšina toho, čo prichádza z Bratislavy, najmä od zástupcu DNB,² má trochu prisilný protimaďarský tón. Rozumieme, že to do istej miery podmieňujú miestne pomery; nechceme sa ale dostať do pozície, že zrádzame priateľov, ktorých máme.³ Vodca požiadal československú vládu, ako to môžete z úradného komuniké vyčítať, aby vyšla viacej v ústrety Maďarsku. Za tohto stavu nesmieme budiť dojem, že by sme teraz chceli Maďarom brániť v ich požiadavkách.

Veľmi som sa potešil, že ste sem prišli. Taký rozhovor býva vždy veľmi užitočný.

S pozdravom a Heil Hitler!

vždy Váš

pod. Woermann

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, kópia, strojopis.⁴

1 Pozri dokument 53.

2 Eduard Matl.

3 Rozumej Maďarsko.

4 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 69, s. 77 – 78.

1938, 17. Oktober. Prag. – Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über ein Gespräch mit dem tschechoslowakischen Außenminister Chvalkovský bzgl. der Möglichkeit die slowakischen und karpato-ukrainischen Vertreter beim Reichsaußenminister zu empfangen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 17. Oktober 1938 19.30 Uhr

Ankunft: den 17. Oktober 1938 21.00 Uhr

Nr. 624 vom 17. 10.

Citissime.

Im Anschluss an Telegramm vom 16. Nr. 620.

Aussenminister bat mich heute zu sich, um mir folgendes mitzuteilen:

Slowakischer Ministerpräsident Tiso, Innenminister Durcansky¹ und karpato-ukrainischer Minister Racinsky² (grossrussisch orientiert) bäten vor Übergabe neuer Vorschläge an Ungarn, von Herrn Reichsaussenminister empfangen zu werden. Falls der Reichsaussenminister auch Empfang bei Führer und Reichskanzler für möglich erachtet, würde dieser von den slowakischen und karpato-ukrainischen Ministern besonders dankbar begrüsst werden.³

Herr Chvalkowsky unterstützt nachdrücklichst vorstehende Bitte, weil er von unmittelbarer Beeinflussung Slowaken und Karpatho-Ukriener durch Reichsregierung Beschleunigung bei Wiederaufnahme und Durchführung der Verhandlungen mit Ungarn erhofft. Da Angelegenheit sehr drängt, bittet Aussenminister um tunlichst beschleunigte Antwort. Wunsch Slowaken und Karpatho-Ukriener, in Berlin empfangen zu werden, wird von hiesiger Regierung streng geheim gehalten. Insbesondere liegt Aussenminister daran, dass etwaige Ablehnung Besuchs durch Reichsregierung Öffentlichkeit nicht bekannt wird.

Erbitte Drahtweisung.

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 75 910, Kopie, Maschinenschrift.

1 Ďurčanský war stellvertretender Innenminister.

2 Richtig ist Bačinský. Edmund Bačinský (1880 – 1947), Innenminister der ersten autonomen karpato-ukrainischen Regierung.

3 Siehe Dokumente 70 und 71. Ribbentrop hielt eine Audienz bei Hitler für unnötig.

63

1938, október 17. Praha. – Telegram správcu nemeckého vysla- nectva A. Henckeho Zahraničnému úradu o rozhovore s českoslo- venským ministrom zahraničných vecí F. Chvalkovským. Možnosť prijatia slovenských a karpatsko-ruských zástupcov u ríšskeho ministra zahraničných vecí.

Telegram (tajný šifrovaný)

Praha, dňa 17. októbra 1938 19.30 hod.

Došlo: dňa 17. októbra 1938 21.00 hod.

Č. 624 zo 17. 10.

Citissime.

V nadväznosti na telegram zo 16. [10.] č. 620.

Minister zahraničných vecí ma dnes požiadal, aby som sa k nemu dostavil a oznámil mi nasledov-
né:

Slovenský ministerský predseda Tiso, minister vnútra Ďurčanský¹ a karpatsko-ruský minister
Bačinský² (velkorusky orientovaný) žiadajú pred tým, ako sa odovzdajú nové návrhy Maďarsku, o au-
dienciu u pána ríšskeho ministra zahraničných vecí. V prípade, ak by ríšsky minister zahraničia uznal
za vhodnú aj audienciu u vodcu a ríšskeho kancelára, boli by mu slovenskí a karpatsko-ruskí ministri
za to mimoriadne povďační.³

Pán Chvalkovský nástoľčivo podporuje vyššie uvedenú žiadosť, pretože dúfa, že ríšska vláda ov-
plyvní Slovákov a Rusínov v tom smere, že urýchli znovuzačatie a naplnenie rokovaní s Maďarskom.
Keďže je záležitosť veľmi naliehavá, minister zahraničných vecí žiada o čo najrýchlejšiu odpoveď. Žiadosť
Slovákov a Rusínov, aby boli prijatí v Berlíne, udržiava tunajšia vláda v prísnej tajnosti. Ministri zahra-
ničných vecí záleží najmä na tom, aby ríšska vláda prípadné zamietnutie návštevy nezverejnila.

Žiadam o telegrafické pokyny.

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, fólia 75 910, kópia, strojopis.

1 F. Ďurčanský bol zastupujúcim ministrom vnútra.

2 V origináli Racinsky. Edmund Bačinský (1880 – 1947), minister vnútra prvej autonómnej karpatsko-ruskej vlády.

3 Pozri dokumenty 70 a 71. J. von Ribbentrop nepovažoval audienciu u A. Hitlera za potrebnú.

64

1938, 18. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über die Aussprache der slowakischen Minister mit Außenminister Chvalkovský während der Ministerratssitzung in Prag.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 18. Oktober 1938 1.40 Uhr

Ankunft: den 18. Oktober 1938 6.20 Uhr

Nr. 74 vom 17. 10.

Durcanski mitteilte meinem Gewährsmann:

Chvalkovsky berichtete in Ministerrat Prag über höfliche, aber auch zurückhaltende Aufnahme in Deutschland.¹ Chvalkovsky äusserte Eindruck, Pressburg und Neutra für Slowakei zu retten, kaum jedoch Kaschau. Deutschland schiene wenig geneigt, Interessen Verbündeter zu gunsten Slowakei zurückzustellen.²

Slowaken hinsichtlich Pressburg bisher zuversichtlich, nunmehr erneut beunruhigt. Haben Besuch Tisos und Durcanskis Berlin vorgeschlagen und von Chvalkovsky begrüsst. Haben ebenfalls Besuch Rom angeboten.

Ich brauche grosse Gefahr ungarischer Lösung hinsichtlich Pressburg kaum zu wiederholen. Deutsche Bevölkerung trägt schon slowakische Lösung schwer genug.

Gleichlautend Prag.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 75 907, Kopie, Maschinenschrift.

1 Chvalkovský war von 13. bis 14. 10. 1938 in Deutschland. Dabei wurde er zwar von Ribbentrop und Hitler in München empfangen, allerdings waren die Gespräche eher ein Diktat als eine freundliche Aussprache.

2 Siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 61, S. 67 – 68 sowie KRÁL, Václav (Hrsg.). *Das Abkommen von München 1938. Dokumente.* Prag : Academia, 1968, Dokument 268, S. 283. Kurz nach Chvalkovský empfing Hitler den ehemaligen ungarischen Ministerpräsidenten Darányi.

1938, október 18. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o rozprave slovenských ministrov s ministrom zahraničných vecí F. Chvalkovským počas zasadnutia ministerskej rady v Prahe.

Telegram (tajný šifrovaný)

Bratislava, dňa 18. októbra 1938 1.40 hod.

Došlo: dňa 18. októbra 1938 6.20 hod.

Č. 74 zo 17. 10.

Ďurčanský oznámil môjmu dôverníkovi:

Chvalkovský na ministerskej rade v Prahe informoval o zdvorilom, ale rezervovanom prijatí v Nemecku.¹ Chvalkovský vyslovil dojem, že Bratislava a Nitra by sa pre Slovensko zachrániť dala, ale Košice sotva. Zdá sa, že Nemecko je málo naklonené tomu, aby v prospech Slovenska ustúpilo od záujmov [svojich] spojencov.²

Pokiaľ ide o Bratislavu, boli si Slováci doteraz istí, ale teraz sú znovu znepokojení. Navrhli návštevu Tisa a Ďurčanského v Berlíne, ktorú Chvalkovský uvítal. Rovnako navrhli aj návštevu Ríma.

Nemusím opakovať veľké nebezpečenstvo v prípade maďarského riešenia. Nemecké obyvateľstvo už teraz ťažko znáša slovenské riešenie.

Dostala aj Praha.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, fólia 75 907, kópia, strojopis.

1 F. Chvalkovský bol v Nemecku v dňoch 13. a 14. 10. 1938. J. von Ribbentrop a A. Hitler ho síce v Mníchove prijali, ale rozhovory sa niesli skôr v duchu diktátu ako priateľskej debaty.

2 Pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 61, s. 67 – 68, ako aj KRÁL, Václav. (ed.). *Das Abkommen von München 1938. Dokumente.* Praha : Academia, 1968, dokument 268, s. 283. Krátko po Chvalkovskom prijal A. Hitler bývalého maďarského ministerského predsedu K. Darányiho.

1938, 18. Oktober. Pressburg. – Bericht Nr. 438/1938 des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über die letzten Vorgänge in der Slowakei, vor allem in Bezug auf hier tätige Sudetendeutsche.

Deutsches Konsulat
 Bericht Nr. 438/1938
 2 Durchdrucke.
 2 Anlage.

Pressburg, den 18. 10. 1938¹

Die Ereignisse der letzten Wochen haben bei den Elementen, welche bisher Träger der deutschfeindlichen Linie waren (tschechische Sozialisten, Juden) die Ansicht aufkommen lassen, man könne jetzt in der Rest-Tschechoslowakei hemmungslos alles Deutsche ausmerzen, um ganz „unter sich“ zu sein.

Dass diese aussenpolitische Lage der Tschechoslowakei eine derartige Methode nicht mehr zulässt, ist diesen Kreisen noch nicht recht zum Bewusstsein gekommen. In der Slowakei allerdings hat das Bestreben nach einer Annäherung an Deutschland durch die Machtergreifung durch die Hlinka-Partei rasche Fortschritte gemacht, wenn auch, zumal in der Provinz und bei untergeordneten Organen, eine völlige Umstellung nicht auf einen Schlag erfolgen konnte.

Als Beispiel für die Geistesverfassung der noch auf der alten Linie befindlichen Elemente reiche ich anliegend Abschrift eines Boykott-Rundschreibens gehorsamst ein, welches auch an hiesige Adressen von Prag aus anonym versandt wird. Ich stelle gehorsamst anheim zu prüfen, ob nicht eine Veröffentlichung zweckmässig wäre.

Auf dieser Linie liegt es auch, wenn tschechische und jüdische Betriebe versuchen, die Wiedereinstellung geflüchteter Angestellter und Arbeiter zu erschweren, oder sudetendeutsche Angestellte und Arbeiter unter dem Vorwand, sie seien nunmehr Reichsdeutsche und müssten sich ins besetzte Gebiet begeben, mit Überredung oder Zwang aus dem Betriebe zu entfernen.

Das Konsulat tritt solchen Versuchen überall energisch entgegen. Ob Reichsdeutsche, Sudetendeutsche oder Karpathendeutsche aus der Slowakei nach dem Altreich oder nach dem Sudetenland zurückkehren sollen, wird in jedem einzelnen Fall in Ruhe, ohne Druck durch tschechoslowakische Stellen, nach Klärung des Staatsangehörigkeits- und Optionsrechtes im Einvernehmen mit der Deutschen Partei (Karmasin) geprüft werden müssen.

Was Staatsbeamte anlangt, so liegt ebenfalls eine Tendenz tschechoslowakischer Stellen vor, Deutsche mehr oder weniger freiwillig aus dem tschechoslowakischen Staatsdienst loszuwerden.

Abschrift eines einschlägigen Rundschreibens füge ich gehorsamst bei.

Auch hier wird nach den einzelnen Verwaltungszweigen verschieden vorzugehen sein (Post, Bahn, Gerichtswesen, Verwaltung). Eine besondere Lage ist hinsichtlich Schulwesens gegeben. Hier würde

¹ Eingangsstempel: Auswärtiges Amt, Pol. IV 7648, eing. 24. Okt. 1938.

eine Abwanderung aller sudetendeutschen Kräfte unheilbaren Schaden anrichten.² Wegen dieser Frage steht die hiesige deutsche Parteileitung bereits mit Reichenberg³ in Verbindung.

In Bezug auf all diese Probleme wäre ich für baldgeneigte Weisung dankbar, insbesondere darüber, ob die Beratung, Betreuung und nötigenfalls Unterstützung Sudetendeutscher aus der Slowakei, die in das besetzte Gebiet zurückkehren wollen, Aufgabe des Konsulats oder der „Deutschen Partei“ (früher Karpathendeutsche Partei) ist.

Die Deutsche Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

E. v. Druffel

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 194 – 195, Fotokopie, Maschinenschrift.

-
- 2 Die meisten in der Slowakei eingestellten deutschen Lehrer stammten aus deutschen Siedlungsgebieten Böhmens und Mährens. Sie kamen hierher, da sie im Sudetenland kaum Möglichkeit hatten, sich pädagogisch zu betätigen.
 - 3 Reichenberg war Sitz des Reichskommissars und Reichsstatthalters für das Sudetenland, diese Funktionen hatte Henlein inne.

1938, október 18. Bratislava. – Správa č. 438/1938 nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o posledných udalostiach na Slovensku, najmä so zreteľom na sudetských Nemcov pôsobiacich na Slovensku.

Nemecký konzulát
 Správa č. 438/1938
 2 kópie
 2 prílohy

Bratislava, dňa 18. 10. 1938¹

Udalosti posledných týždňov spôsobili medzi živlami, ktoré boli doteraz nositeľmi protinemeckej línie (českí socialisti, Židia), že dospeli k názoru, že by teraz vo zvyškovom Československu mohli bez prekážok odstrániť všetko nemecké, aby mohli byť [pánmi] „sami medzi sebou“.

Skutočnosť, že zahraničnopolitická situácia tento spôsob viac nedovoľuje, si tieto kruhy ešte poriadne neuvedomili. Prevzatie moci Hlinkovou stranou na Slovensku ale urýchľuje úsilie zbližiť sa s Nemeckom, hoci predovšetkým na vidieku a u podriadených orgánov nebolo možné, aby odrazu došlo k úplnej zmene.

Ako príklad duševného rozpoloženia týchto živlov, ktoré idú ešte stále po stopách starej línie, zasieľam v prílohe odpis obežníka vyzývajúceho k bojkotu, ktorý bol zaslaný na tunajšie adresy ako anonym z Prahy. Prenechávam úctivo na Vaše uváženie, či by nebolo účelné tento obežník zverejniť.

K tejto línii náležia aj pokusy českých a židovských podnikov, ktoré sťažujú opätovné zamestnávajúce tých zamestnancov a robotníkov, ktorí ušli, alebo odstraňujú z podnikov, prehováraním či nátlakom, sudetonemeckých zamestnancov a robotníkov pod zámienkou, že odteraz sú ríšskymi Nemcami a musia odísť na okupované územia.

Konzulát sa proti všetkým takýmto pokusom energicky stavia na odpor. Či sú to ríšski, sudetskí alebo karpatskí Nemci zo Slovenska, ktorí sa majú vrátiť do starej ríše alebo do Sudet, je potrebné v pokoji prešetriť každý jednotlivý prípad, a to bez nátlaku československých úradov a na základe vyjasnenia práva o štátnej príslušnosti a o opcii za súhlasu Deutsche Partei (Karmasin).

Čo sa týka štátnych zamestnancov, československé úrady sa rovnako usilujú o viac-menej dobrovoľné prepustenie Nemcov z československej štátnej služby.

Odpis obežníka, ktorý sa týka tejto záležitosti, úctivo prikladám.

Aj v tejto oblasti sa má postupovať rozdielne podľa jednotlivých odborov štátnej správy (pošta, železnice, súdnictvo, administratíva). Mimoriadna situácia panuje v oblasti školstva. Presídlenie všet-

¹ Pečiatka došlej pošty: Auswärtiges Amt, Pol. IV 7648, eing. 24. Okt. 1938.

kých sudetonemeckých síl by spôsobilo nenapraviteľné škody.² Kvôli tejto otázke sa tunajšie vedenie Deutsche Partei už skontaktovalo s Libercom.³

So zreteľom na všetky tieto problémy by som bol povďačný za čo najrýchlejšie zaslanie inštrukcií, predovšetkým k tomu, či poradenstvo, starostlivosť a prípadná finančná podpora sudetských Nemcov zo Slovenska, ktorí sa chcú vrátiť na okupované územia, je úlohou konzulátu alebo Deutsche Partei (niekdajšia Karpatendeutsche Partei).

Nemecké vyslanectvo v Prahe dostalo kópiu.

E. v. Druffel

Zahraničnému úradu

B e r l í n

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 442 194 – 195, fotokópia, strojopis.

2 Väčšina nemeckých učiteľov, ktorí pôsobili na Slovensku, pochádzala z nemeckých sídelných oblastí v Čechách a na Morave. Prichádzali na Slovensko preto, lebo v Sudetách nemali možnosť nájsť pedagogické uplatnenie.

3 Liberec bol sídlom ríšskeho komisára a ríšskeho miestodržiteľa pre Sudety, ktorým bol K. Henlein.

1938, 18. Oktober. Berlin. – Aufzeichnung bezüglich ungarischer Gebietsforderungen gegenüber der Tschechoslowakei und der Haltung Deutschlands zu diesen.

Aufzeichnung.

Zu den ungarisch-tschechoslowakischen Verhandlungen über Abtretung slowakisch-ukrainischen Gebiets ist folgendes zu bemerken:

I. Wenn sich die Ungarn und die Tschechoslowaken einigen, liegt deutscherseits im allgemeinen kein Interesse vor, besondere Wünsche geltend zu machen.

II. Ausnahmen für diese allgemeine Richtlinie liegen nur hinsichtlich Preßburg und Umgebung,¹ die deutsche Sprachinsel Göllnitz (untere Zips), deren südlicher Teil durch die ungarische Linie abgeschnitten wird,² und hinsichtlich Munkatsch aus dem gleichen Grunde.³

III. Wenn wir genötigt sein sollten Stellung zu nehmen, so würden hierbei die auf das Sudetenland angewandten Grundsätze die Grundlage bilden müssen, d. h. Forderung einer mehr als 50 prozentigen Mehrheit für die Abtretungsgebiete, Abstimmung für die zweifelhaften Gebiete. Berücksichtigung von Verkehrs- und Wirtschaftsfragen erst in zweiter Linie.

IV. Den Ausgangspunkt für die Gewinnung dieser Grundlage kann die Statistik von 1910 bilden; doch ist hierbei zu berücksichtigen, daß das Jahr 1910 den Höhepunkt der Magyarisierungspolitik bildet und daß daher die Statistik dieses Jahres nicht den gleichen Wert wie für das Sudetenland besitzt. Infolgedessen müßte eine Mitberücksichtigung der Statistik von 1921⁴ erfolgen. Zu berücksichtigen ist ferner, daß in der ungarischen Statistik von 1910 die Juden als Ungarn erscheinen. Diese Frage spielt hier eine größere Rolle als im Sudetengebiet.

V. Unter Berücksichtigung dieses Gesichtspunktes kann die ungarische blaue Linie mit folgenden Ausnahmen angenommen werden:

- 1.) Preßburg und Umgebung.
- 2.) Neutra und Umgebung, wo die Ungarn bereits eine Abstimmung konzedierte haben, und wo abgestimmt werden sollte.
- 3.) Ausschaltung des südlichen Zipfels der Sprachinsel Göllnitz.
- 4.) Kaschau und Umgebung.

Die Ungarn haben für den östlichen Teil des Gebiets bereits eine Volksabstimmung konzedierte.⁵ Im westlichen Teil sollte gleichfalls abgestimmt werden, da es sich um ein stark gemischtes Gebiet han-

1 Siehe Dokumente 35 und 61.

2 Siehe Dokument 101.

3 Alle drei Gebiete hatten einen größeren deutschen Bevölkerungsanteil.

4 Erste von periodischen Volkszählungen in der Tschechoslowakei. Die erste Volkszählung nach der Entstehung der Republik überhaupt wurde in der Slowakei 1919 durchgeführt. Zu dieser Volkszählung siehe TIŠLIAR, Pavol. *Mimoriadne sčítanie ľudu na Slovensku z roku 1919. Príspevok k populačným dejinám Slovenska*. Bratislava : Statis 2007.

5 Vergleiche Dokument 54.

delt. Kaschau hat nach der Statistik von 1910 75,4 % Magyaren (einschl. Juden) gegenüber 22,1 % von 1921. Das umliegende Gebiet ist vorwiegend slowakisch. Bei Anwendung der auf das Sudetenland angewandten Grundsätze (Olmütz und Brünn), würde die Abtretung nicht gefordert werden können. Durch Abtretung von Kaschau würde die Ukraine ohne Eisenbahnverbindung mit der Slowakei bleiben.

Abgrenzung der Abstimmungsgebiete zu 2) und 4) ist auf der beiliegenden Karten gezeichnet.⁶

5.) Auf Ungvar (Uzhorod) und Munkatsch scheinen die Ungarn bereits zu verzichten.⁷ Allerdings sind diese Konzessionen in der letzten von ungarischer Seite übergebenen Karte nicht berücksichtigt. Gegen die Abtretung von Ungvar (Uzhorod) spricht insbesondere, daß es die Hauptstadt der Ukraine ist, gegen Munkatsch, daß es der Südpunkt der gleichnamigen deutschen Sprachinsel ist. Nach Abtretung beider Städte würde die Ukraine kaum lebensfähig sein. Ein Abstimmungsergebnis wäre zweifelhaft.

6.) Neben diesen Hauptpunkten kommen unter Berücksichtigung der erwähnten Gesichtspunkte noch einige kleine Gebiete in Frage, deren Abtretung sich nach Nachprüfung der Statistik nicht begründen läßt. Grenzkorrekturen ergeben sich aus der anliegenden Karte. Ein deutsches Interesse liegt hier nicht vor.

VI. Es wäre zu erwägen, ob nicht eine Vereinbarung vermittelt werden sollte, wonach Ungarn sofort die von den Slowaken bereits konzedierte Grenzlinie besetzt.

Es liegen bei: eine Karte, Statistiken der vorgeschlagenen Abstimmungsgebiete und der größeren Städte.

Berlin, den 18. Oktober 1938.

PA AA, R 27 229, Folie 175 187 – 189, Kopie, Maschinenschrift.

⁶ Liegen nicht bei.

⁷ Siehe Dokument 60.

1938, október 18. Berlín. – Záznam týkajúci sa maďarských požiadaviek voči Československu a postoj Nemecka k ich dikcii.

Záznam.

K maďarsko-československým rokovaniam o odstúpení slovenských a ukrajinských území možno uviesť nasledovné:

I. Ak sa Maďari a Čechoslováci dohodnú, nemá Nemecko vo všeobecnosti žiadne zvláštne požiadavky, ktoré by si uplatňovalo.

II. Výnimkami, ktoré pre túto všeobecnú smernicu platia, sú len Bratislava a okolie,¹ gelnický nemecký jazykový ostrov (dolný Spiš), ktorého južná časť by bola odrezaná maďarskou líniou,² a z toho istého dôvodu aj Mukačevo.³

III. Ak budeme nútení zaujať stanovisko, bude potrebné, aby sa ako východisko využili tie zásady, ktoré boli použité aj v Sudetách, t. j. územia, ktoré majú byť odstúpené, musia mať viac ako 50-percentnú [maďarskú] väčšinu, v sporných oblastiach sa uskutoční plebiscit. Zohľadnenie dopravných a hospodárskych otázok je až druhoradé.

IV. Východiskový bod pre vytvorenie tejto bázy môže byť štatistika z roku 1910; no pri nej je potrebné zohľadniť skutočnosť, že rok 1910 predstavuje vrchol maďarizačnej politiky, a preto jej nemožno prikladať taký istý význam ako v Sudetách. Z tohto dôvodu sa musí prihliadať aj na štatistiku z roku 1921.⁴ Okrem toho treba zohľadniť aj ten fakt, že v maďarských štatistikách z roku 1910 figurujú Židia ako Maďari. Táto otázka tu zohráva väčšiu úlohu ako v sudetonemeckej oblasti.

V. Pri zohľadnení tohto stanoviska môže byť maďarská modrá línia prijatá, a to s nasledovnými výnimkami:

- 1.) Bratislava a okolie.
- 2.) Nitra a okolie, kde už Maďari pristúpili na plebiscit a kde sa má hlasovať.
- 3.) Vylúčenie južného cípu gelnického jazykového ostrova.
- 4.) Košice a okolie.

Maďari už pristúpili na plebiscit vo východnej časti územia.⁵ Aj v západnej časti by malo dôjsť k plebiscitu, pretože tu ide o jazykovo veľmi zmiešanú oblasť. Podľa štatistiky z roku 1910 žilo v Košiciach 75,4 % Maďarov (vrátane Židov), kým v roku 1921 22,1 %. Okolie je prevažne slovenské. Pri použití zásad uplatnených v Sudetách (Olomouc a Brno), by nebolo možné požadovať ich odstúpenie. Odstúpením Košíc by zostala Ukrajina bez železničného spojenia so Slovenskom.

1 Pozri dokumenty 35 a 61.

2 Pozri dokument 101.

3 Vo všetkých uvedených oblastiach žilo vyššie percento nemeckého obyvateľstva.

4 Vtedy sa v Československu uskutočnilo prvé z periodických sčítaní ľudu. Vôbec prvé sčítanie ľudu po vzniku republiky sa na Slovensku uskutočnilo v roku 1919. K tomuto sčítaniu pozri podrobnejšie TIŠLIAR, Pavol. *Mimoriadne sčítanie ľudu na Slovensku z roku 1919. Príspevok k populačným dejinám Slovenska*. Bratislava : Statis 2007.

5 Porovnaj s dokumentom 54.

Ohraničenie oblastí plebiscitu, ktoré sú uvedené v bodoch 2) a 4), je vyznačené na priložených mapách.⁶

5.) Zdá sa, že Maďari sa už Užhorodu a Mukačeva zriekli.⁷ Avšak na mape, ktorú naposledy odovzdala maďarská strana, nie sú tieto ústupky zohľadnené. Proti odstúpeniu Užhorodu hovorí najmä skutočnosť, že je hlavným mestom Ukrajiny, proti Mukačevu zas to, že je južným bodom rovnomenného nemeckého jazykového ostrova. Po odstúpení oboch miest by Ukrajina takmer nebola životaschopná. Výsledok plebiscitu by bol otázný.

6.) Popri týchto hlavných bodoch prichádzajú do úvahy pri zohľadnení uvedených stanovísk ešte viaceré malé územia, ktorých odstúpenie nie je možné odôvodniť preskúmaním štatistík. Nemecko o to záujem nemá.

VI. Bolo by potrebné zvážiť, či by sme nemali sprostredkovať dohodu, na základe ktorej by Maďarsko okamžite obsadilo hraničnú líniu, na ktorú Slováci medzičasom pristúpili.

V prílohe sa nachádzajú: mapa, štatistiky území navrhnutých na plebiscit a štatistiky väčších miest.

Berlín, dňa 18. októbra 1938.

PA AA, R 27 229, fólia 175 187 – 189, kópia, strojopis.

⁶ V prílohe záznamu sa nenachádzajú.

⁷ Pozri dokument 60.

1938, 18. Oktober. Wien – Brief Stahleckers an Jost über die Modalitäten der nachrichtenmässigen Behandlung der Slowakei seitens des SD.

Wien, den 18. 10. 1938

An den
Chef der EG Dresden
SS-Oberführer Jost, Dresden

Persönlich.

Lieber Kamerad Jost!

Ich nehme an, dass Sie von meinen dauernden Mitteilungen über die Slowakei unterrichtet sind. Seit ungefähr 3 Wochen schicke ich fortlaufend an das SD-Hauptamt m. E. sehr wichtige Mitteilungen über die Slowakei und nunmehr über die Ukraine. Es ist mir gelungen in sehr massgeblichen Weise nicht bloss an die deutschen Kreise in der Slowakei und der Ukraine heranzukommen, sondern auch ausgezeichnete Verbindungen mit der slowakischen Regierung, bzw. mit den massgeblicher Vertretern der Karpato-Ukrainern zu schaffen. Die Verbindungen gehen so weit, dass die aktivistischen Kreise um Sidor angefragt haben, wie sie sich im Einzelnen bei der Übernahme der Regierung zu verhalten haben. Diese Anfragen sind umso verständlicher, als den Slowaken eigentlich organisatorisch begabte Führern fehlen. Es ist m. E. unsere Aufgabe in diese Lücke einzutreten, selbstverständlich ohne im großen Rahmen hier nun vom SD aus eigene Politik zu treiben. Ich habe mich daher fortlaufend mit dem SD-Hauptamt und Dr. Best in Verbindung gesetzt, in welcher Weise diese Fragen behandelt sind. Dr. Best hat mir heute mitgeteilt, dass die von hier verfolgte Linie der Unterstützung der slowakischen Regierung restlos gebilligt wird. Lediglich die Frage in wie weit die Slowakei ein selbstständiger souveräner Staat wird oder im Rahmen eines tschechoslowakischen Bundesstaates verbleibt sei in Berlin nicht entschieden, wir hätten also diese Frage mit besonderer Vorsicht zu behandeln.

Die slowakische Regierung hat nunmehr gestern beispielweise die Freimaurerlogen aufgelöst.¹ Sie hat durch unseren Mittelsmann gebeten, dass wir ihr einen Fachmann in Freimaurerfragen zur weiteren Behandlung der aufgelösten Logen und zur Verwertung des sichergestellten Materials zu Verfügung stellen. Sie bittet ferner um Abstellung eines Fachmannes in der Judenfrage,² hat an uns eine Reihe von Wirtschaftsfragen herangetreten und hat beispielweise um die Säuberung der öffentlichen Büchereien durch einen Fachmann auf dem Gebiete von uns gebeten. Sie hat weiterhin gemäss unserer Vorstellung 5 deutsche Zeitungen erlaubt³ und gebeten, dass wir für die Zulassung der slowakischen Zeitungen im Deutschen Reich sorgen. Allein in den letzten Tagen ist des Führers *Mein Kampf* 160-mal in Pressburg

1 Mit 14. Oktober 1938. Siehe *Slovák* vom 16. 10. 1938, S. 1.

2 Im Zuge der Judenausweisung nach dem Wiener Schiedsspruch kam Anfang November als Berater Adolf Eichmann in die Slowakei. Siehe NIŽNANSKÝ E. *Intencionalisti, funkcionalisti*, S. 107 – 136, Dokument 1 - 5.

3 Siehe Dokument 47.

verkauft worden. Auch wegen propagandistischer Fragen hat sie mit uns enge Verbindung aufgenommen.⁴

All das habe ich fortlaufend dem SD-Hauptamt berichtet. Ich werde nach wie vor, wie gesagt ohne eigene Politik, diese Fragen weiter behandeln.

Sturmabführer Filbert ist nun bei mir erschienen und hat mir mitgeteilt, dass auf Grund einer Rücksprache zwischen dem Chef⁵ und Dr. Best hier eine Blockstelle eingerichtet wird.⁶ Er hat mich auch gebeten, dass ein Mann aus dem SD-Oberabschnitt Donau hierzu abgestellt wird. Ich bitte Sie, Oberführer, nun nicht misszuverstehen, wenn ich mich in dieser Angelegenheit nun doch an Sie wende. Sie wissen schon auf Grund der guten persönlichen Zusammenarbeit zwischen Ihnen und mir, dass ich in keinerlei Weise in irgendeine Zuständigkeit eingreifen möchte. Ich habe auch Filbert nach einer langen Aussprache erklärt, dass er mit seiner Arbeit von III/3 von mir jede Unterstützung bekommen wird. Nachdem ich jedoch gesehen habe, dass er aus dem SD-OA⁷ einen Mann für diese Arbeit erbittet, der von slowakischen Dingen nun restlos keine Ahnung hat und nachdem er gebeten hat, dass neben einem Verbindungsposten, der in Engerau sitzt, einfach ein Mann der Blockstelle noch daneben gesetzt wird, möchte ich mich doch an Sie wenden. Ich fürchte nämlich, dass hier eine gemeinsam zu leistende Arbeit nunmehr parallel geschaltet wird. Ich würde für richtig halten, wenn soweit Männer und Mittel zu Verfügung stehen, diese im Rahmen der entstehenden Verbindungen von hier aus bereits eingesetzt werden.⁸

Ich wäre gerne bereit, die Verbindungen von mir an Sie persönlich abzutreten. Es ist jedoch notwendig, die Ergebnisse, die von hier nachrichtemässig erreicht werden, von hier aus sofort ausgewertet werden. Ich habe wegen dieser Frage eingehend auch mit Berlin Rücksprache genommen. Die Dinge liegen so schwierig und sind so peinlich, dass eine Behandlung von Berlin aus unter Umständen nur zu einer Belastung führen kann.

Aus diesem Grunde halte ich es für richtig, dass die Slowakei, soweit sie von Wien aus sowieso bearbeitet wird, wie bisher zentral bei mir erledigt wird. Ich werde über jede Einzelheit nach wie vor an das SD-Hauptamt oder an Sie persönlich je nach Ihrem Wunsche berichten. Wenn ich also einen Vorschlag in der Richtung mache, eine Parallelschaltung zu verhindern, so geht die Bitte letzten Endes nur dahin, auch persönlich, allerdings nur für diese Frage der Arbeit in der Slowakei Ihr Beauftragter für Wien aus zu sein.⁹

4 Als hauptamtliche Kräfte des *SD-Donau* wurden Kuno Goldbach und Laurenz Karbus Anfang Oktober 1938 in die Slowakei entsandt.

5 Reinhard Heydrich.

6 Siehe Dokument 58.

7 SD-Oberabschnitt.

8 Vergleiche Dokument 58.

9 In Bezug auf die Kompetenzregelung hinsichtlich der Slowakei schrieb am 24. 10. 1938 Best an Stahlecker: *„Ihr Schreiben vom 21. 10. 1938 betreffend die Bearbeitung des Nachrichtendienstes nach der Slowakei habe ich heute genau in dem Augenblick erhalten, in dem unser Kamerad Jost zu einer Besprechung bei mir sass. Jost wird Ihnen unverzüglich antworten und beabsichtigt, nach Möglichkeit zum Ende dieser Woche zu einer Besprechung mit Ihnen nach Wien zu fahren.*

Zur Sache möchte ich Ihnen nur sagen, dass ich lediglich die Anregung gegeben habe, die für die Arbeit nach den sudetendeutschen Gebieten eingerichtete Sonderdienststelle in Hof aufzulösen und hierfür aufgewandten

Ich wäre Ihnen für eine sofortige Stellungnahme zu den hier aufgeworfenen Fragen ausserordentlich dankbar, da mir die sachliche Arbeit in der Slowakei naturgemäss besonders wichtig erscheint.

Mit herzlichen Grüssen und Heil Hitler!

Ihr
St.[ahlecker]

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, Bl. 9 – 10, Original, Maschinenschrift.

Mitteln nunmehr auf die Rest-Tschechei und auf die Slowakei zu verwenden. In die Bestimmung der Form, in der diese Arbeit durchzuführen ist, wollte ich mich in keiner Weise einmischen. Ich hoffe, dass Sie im Laufe dieser Woche mit dem Kameraden Jost zu einer befriedigenden Lösung dieser Angelegenheit gelangen“. (BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, Bl. 8.)

1938, október 18. Viedeň – List F. W. Stahleckera H. Jostovi o modalitách spravodajského pokrytia Slovenska zo strany SD.

Viedeň, dňa 18. 10. 1938

Náčelníkovi Pohotovostnej skupiny *Dresden*
SS-Oberführerovi Jostovi, Drážďany

Osobne.

Milý kamarát Jost!

Predpokladám, že ste o mojich pravidelných hláseniach o Slovensku informovaný. Už asi tri týždne nepretržite zasielam Hlavnému úradu SD podľa môjho názoru veľmi dôležité správy o Slovensku a od teraz aj o [Zakarpatskej] Ukrajine. Významným spôsobom sa mi podarilo dostať nielen k nemeckým kruhom na Slovensku a na [Zakarpatskej] Ukrajine, ale nadviazal som dôležité styky so slovenskou vládou, resp. významnými predstaviteľmi Rusínov. Kontakty pokročili tak ďaleko, že aktivistické kruhy okolo Sidora sa pýtali, ako by sa mali správať v prípade prevzatia vlády. Tieto otázky sú o to pochopiteľnejšie, keďže Slovákom skutočne chýbajú organizačne nadaní vodcovia. Podľa môjho názoru je našou úlohou, aby sme túto medzeru zaplnili, samozrejme bez toho, aby SD robila vlastnú politiku. Preto som priebežne nadviazal spojenia s Hlavným úradom SD a Dr. Bestom, aby sa vedelo, akým spôsobom sa tieto otázky spracúvajú. Dr. Best mi dnes oznámil, že naša línia podpory slovenskej vlády bola celkove schválená. Len o otázke, do akej miery bude Slovensko samostatným suverénnym štátom alebo zostane v rámci československého spolkového štátu, sa v Berlíne nerozhodlo, takže túto otázku by sme mali spracúvať veľmi opatrne.

Slovenská vláda napr. včera zrušila slobodomurárske lóže.¹ Prostredníctvom nášho sprostredkovateľa nás požiadala, aby sme jej poskytli odborníka na slobodomurársku problematiku na ďalšie spracovanie zrušených lóží a vyhodnotenie zaisteného materiálu. Ďalej žiada o vyslanie odborníka na židovskú otázku,² obrátila sa na nás s radom hospodárskych záležitostí a požiadala nás napr. o očistu verejných knižníc za pomoci odborníka na túto oblasť. Ďalej na základe našich predstáv povolila päť nemeckých novín³ a požiadala nás, aby sme sa postarali o povolenie slovenských novín v Nemeckej ríši. Len za posledné dni sa v Bratislave predalo 160 kusov vodcovej knihy *Mein Kampf*. Úzky kontakt s nami nadviazala aj v oblasti propagandy.⁴

O tom všetkom som priebežne informoval Hlavný úrad SD. Bez toho, aby som robil vlastnú politiku, budem tieto otázky spracúvať aj naďalej.

1 Bolo to 14. októbra 1938. Pozri *Slovák* zo 16. 10. 1938, s. 1.

2 V súvislosti s vysídľovaním Židov po Viedenskej arbitráži prišiel na Slovensko ako poradca Adolf Eichmann. Pozri NIŽNANSKÝ E. *Intentionalisti, funkcionalisti...*, s. 107 – 136, dokument 1 - 5.

3 Pozri dokument 47.

4 *SD-Donau* vyslala na Slovensko začiatkom októbra 1938 ako svojich rezidentov Kuna Goldbacha a Laurenza Karbusa.

Sturmbannführer Filbert prišiel za mnou a oznámil mi, že na základe porady medzi náčelníkom⁵ a Dr. Bestom sa tu má vytvoriť vysunutá expozitúra.⁶ Okrem toho ma požiadal, aby som mu na tento účel poskytol zamestnanca z SD-Donau. Prosím Vás, oberführer, aby ste to nechápali v zlom, že sa teraz na Vás obraciam v tejto záležitosti. Na základe našej dobrej osobnej spolupráce už viete, že žiadnym spôsobom nechcem zasahovať do cudzích kompetencií. Aj Filbertovi som po dlhom rozhovore povedal, že jeho prácu III/3 budem akokoľvek podporovať. Po tom, čo som však zistil, že si z SD-OA⁷ na túto prácu vyžiadal osobu, ktorá nemá o slovenských záležitostiach žiadnej potuchy a keď ma požiadal, aby popri styčnej úradovni, ktorá sídli v Petržalke, skrátka sedela osoba z vysunutej expozitúry, dovoľujem si obrátiť sa na Vás. Obávam sa totiž, že namiesto spoločnej práce dôjde k vytvoreniu paralelných spravodajských liniek. Za správnejšie by som pokladal, pokiaľ by boli k dispozícii muži a prostriedky, nasadiť ich v rámci našich existujúcich [spravodajských] liniek.⁸

Rád by som Vám vyhovel a odstúpil by som Vám [spravodajské] kanály osobne. Je však potrebné, aby výsledky, ktoré získame, boli u nás ihneď vyhodnocované. Pre túto otázku som mal obšírny rozhovor s Berlínom. Veci sú tak problematické a fatálne, že spracúvanie z Berlína môže byť za [daných] okolností len na príťaž.

Z tohto dôvodu považujem za správne, aby som Slovensko, pokiaľ ho bude spracúvať Viedeň, vybavoval ako centrála ja, tak ako to bolo doteraz. O každej podrobnosti budem naďalej informovať Hlavný úrad SD alebo na základe Vašich požiadaviek Vás osobne. Ak teda predostieram v tomto smere návrh, aby sa zabránilo vytvoreniu paralelných spravodajských liniek, tak moja žiadosť speje napokon len k tomu, aj osobne, stať sa Vaším zmocnencom pre Viedeň, samozrejme len vo veci práce na Slovensku.⁹

Bol by som Vám mimoriadne povďačný za to, keby ste k nadhodeným otázkam zaujali bezodkladné stanovisko, pretože objektívnu prácu na Slovensku považujem z pochopiteľných dôvodov za mimoriadne dôležitú.

So srdečným pozdravom a Heil Hitler!

Váš
St. [ahlecker]

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, Bl. 9 – 10, originál, strojepis.

5 R. Heydrich.

6 Pozri dokument 58.

7 SD-Oberabschnitt.

8 Porovnaj s dokumentom 58.

9 V súvislosti s vymedzením kompetencií so zreteľom na Slovensko zaslal 24. 10. 1938 W. Best F. W. Stahleckerovi nasledovný list: „Váš list z 21. 10. 1938, ktorý sa týka spravodajského spracovania Slovenska som dostal práve v tom okamihu, keď bol u mňa na porade náš kamarát Jost. Jost Vám bez meškania odpovie a zamýšľa, podľa možnosti, že koncom týždňa odcestuje do Viedne, aby sa s Vami pohovárал.

K záležitosti by som chcel len podotknúť, že som dal podnet, aby bola zrušená mimoriadna úradovňa v Hofe, ktorá bola zriadená pre sudetonemecké oblasti a aby sa vynaložené prostriedky nateraz použili na prácu vo zvyškových Čechách a na Slovensku. Do toho, aká forma práce sa stanoví, sa nechcem žiadnym spôsobom miešať.

Verím, že v priebehu tohto týždňa dospejete v tejto záležitosti s kamarátom Jostom k uspokojivému riešeniu“. (BArch Berlín, R 70 Slowakei/186, Bl. 8.)

68

**1938, 18. Oktober. Kaschau – Telegramm des deutschen Konsuls
Gumtau über die Stimmung in der Stadt.**

ab Deutsches Konsulat Kaschau	18. 10. 38	18 Uhr 50 Min
an Gesandtschaft Prag	18. 10. 38	21.00

Nr. 16 vom 18. Oktober 1938.

Bisherige Behinderungen in vergangener Woche:

1. Beim verbotenen Gesang ungarischer Nationalhymne in der Kirche warfen Slowaken mit Steinen und veranlaßten Einschreiten Polizei und Schlägerei. Ungarn einstellten Gesang.
2. Niedergelegte Blumen am Rakoczy-Denkmal wurden nachts von Slowaken zum Wenzel- und Stefanik-Denkmal¹ gebracht. Ungarn brachten nun die Blumen abends vom Denkmal in den Dom. Infolge Nachgiebigkeit der Ungarn keine Zwischenfälle mehr. Hier ab 19 Uhr Wirthaus- ab 20 Uhr Ausgehverbot.

Gumtau

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 331, Folie 19 409, Kopie, Maschinenschrift.

68

**1938, október 18. Košice – Telegram nemeckého konzula Gumtaua
o náladách v meste.**

od nemeckého konzulátu Košice	18. 10. 38	18 hod. 50 min.
vyslanectvu Praha	18. 10. 38	21.00

Č. 16 z 18. októbra 1938.

Doterajšie obmedzenia z predošlého týždňa:

1. Počas zakázaného spevu maďarskej národnej hymny v kostole hádzali Slováci kamene a zapríčinili zásah polície a bitku. Maďari spievať prestali.
2. Kvety, ktoré boli položené k Rákociho pomníku, preniesli Slováci počas noci k pomníku Sv. Václava a k Štefánikovmu pomníku.¹ Maďari ich večer premiestnili od pomníka do dómu. V dôsledku ústupčivosti Maďarov už nedošlo k žiadnym incidentom. V meste bolo vydané nariadenie, na základe ktorého môžu byť hostince otvorené do 19. hodiny. Od 20. hodiny platí zákaz vychádzania.

Gumtau

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 331, fólia 19 409, kópia, strojopis.

1 Beide Denkmäler wurden am 2. November 1938 von abgehendem tschechoslowakischem Militär demontiert und abtransportiert.
1 Oba pomníky 2. novembra 1938 demontovalo a odtransportovalo odchádzajúce československé vojsko.

1938, 19. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über den bevorstehenden Besuch Sidors in Warschau.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 19. Oktober 1938 2.15 Uhr

Ankunft: den 19. Oktober 1938 5.30 Uhr

Nr. 75 vom 18. 10.

Sidor fliegt morgen Warschau, will Beck¹ Einverständnis mit polnisch-ungarischer Grenze Karpathenrusslands anbieten, falls Polen auf Ungarn Einfluss nimmt, dass Ungarn nur rein ungarische Gebiete der Slowakei beansprucht.²

Habe Sidor gebeten, in Warschau zunächst deutschen Botschafter aufzusuchen,³ was er mir versprach.⁴

Druffel

NAČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 6, Folie 75 907, Kopie, Maschinenschrift.

-
- 1 Am 18. 10. 1938 abends reiste polnischer Aussenminister Beck für eine kurze Zeit nach Rumänien, um hier den Widerstand der rumänischen Regierung gegen polnische Politik der gemeinsamen polnisch-ungarischen Grenze zu brechen. (NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 6, Folie 75 931.)
 - 2 Zur Sidors Reise nach Warschau siehe Dokumente 78 und 83 sowie ZARAŃSKI, Józef (Hrsg.). *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935 – 1945). Źródła do najnowszej historii Polski*. Tom IV. London : Instytut Polski i Muzeum gen. Sikorskiego, 1972, S. 318 – 323; HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 165 – 167 und ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október 1938*, S. 317 – 323.
 - 3 Hans-Adolf Moltke.
 - 4 Am 20. 10. hat von Druffel an das AA gedrahtet: „*Sicherer Gewährsmann mitteilt: Hiesiger polnischer Generalkonsul vorzeigte in slowakischer Gesellschaft Telegramm von Minister Beck folgenden Inhalts: Ausser bekannten „paar Metern“ haben Polen keine territorialen Forderungen an Slowakei unter einer Bedingung: Slowakisches Volk müsse selbst über Zugehörigkeit entscheiden. Gewährsmann hatte den Eindruck, dass Polen damit weitere Einflussnahme auf Slowakei vorbereiten und zu diesem Zweck auch ungarische Ansprüche unterstützen wolle, ferner dass Polen deutsche Interessen für Slowakei mit Argwohn betrachte.*“ (ĐURICA, M. S. *La Slovacchia*, Dokument 8, S. 130.)

1938, október 19. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o nastávajúcej Sidorovej ceste do Varšavy.

Telegram (tajný šifrovaný)

Bratislava, dňa 19. októbra 1938 2.15 hod.

Došlo: dňa 19. októbra 1938 5.30 hod.

Č. 75 z 18. 10.

Sidor odlieta dnes ráno do Varšavy, kde chce Beckovi¹ ponúknuť súhlas s poľsko-maďarskou hranicou na Podkarpatskej Rusi, ak Poľsko bude vplývať na Maďarsko, aby si nárokovalo len na čisto maďarské oblasti.²

Požiadala som Sidora, aby vo Varšave vyhľadal najprv nemeckého veľvyslanca,³ čo mi prisľúbil.⁴

Druffel

NACR, Zahraničný úrad Berlín, š. 6, fólia 75 907, kópia, strojopis.

1 Večer 18. 10. 1938 odcestoval poľský minister zahraničia J. Beck na krátku návštevu do Rumunska, aby zlomil odpor rumunskej vlády proti poľskej politike spoločnej poľsko-maďarskej hranice. (NA ČR, Zahraničný úrad Berlín, š. 6, fólia 75 931.)

2 K Sidorovej návšteve vo Varšave pozri dokumenty 78 a 83, tiež ZARAŇSKI, Józef (ed.). *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935 – 1945). Źródła do najnowszej historii Polski*. Tom IV. Londýn : Instytut Polski i Muzeum gen. Sikorskiego, 1972, s. 318 – 323; HOENSCH, K. Jörg. *Der ungarische Revisionismus...*, s. 165 – 167 a ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október*, s. 317 – 323.

3 Hans-Adolf Moltke.

4 Dňa 20. 10. 1938 zaslal E. von Druffel Zahraničnému úradu nasledovný telegram: „*Spolahlivý dôverník oznamuje:*

Tunajší poľský generálny konzul predložil Slovákom telegram ministra Becka s nasledovným obsahom:

Okrem deklarovaných „pár metrov“ nemá Poľsko voči Slovensku žiadne teritoriálne požiadavky, a to pod jednou podmienkou:

Slovenský národ musí sám rozhodnúť o [svojej] príslušnosti.

Dôverník nadobudol dojem, že Poľsko tým chce dosiahnuť rozšírenie svojho vplyvu na Slovensku a pre tento účel chce podporiť aj maďarské nároky, ďalej, že Poľsko s nedôverou sleduje nemecké záujmy na Slovensku“.

(ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 8, s. 130.)

1938, Oktober 19. München. – Aufzeichnung des Legationsrates Hewel über eine Besprechung zwischen Ribbentrop, Tiso, Ďurčanský und Bačinský.

Niederschrift über die Besprechung des Reichsministers des Auswärtigen mit dem slowakischen Ministerpräsidenten Tiso und dem stellvertretenden Ministerpräsidenten Durcanski und später hinzukommend, dem ukrainischen Minister Badcynsky¹ am 19. 10. 38 von 16.45 bis 18.45 Uhr im Führerbau zu München.

Tiso beginnt, indem er den Dank des slowakischen Volkes für die Rede des Führers in Nürnberg überbringt, der das Problem der Tschechoslowakei der Welt kenntlich gemacht habe.² Er habe gesagt, dass die Slowaken ein friedliches Volk seien, daß sie selbstständig leben wollten. Die Slowaken verfolgten seit 1918 das völkische Prinzip, seit Hlinka, allerdings erfolglos, nach Versailles gereist sei.³ Die Slowakei sei sowohl ethnologisch, wie auch literarisch sprachlich ein selbstständiges Gebiet. Am 5. Juni [1938] sei der Gesetzentwurf durchgebracht worden, der eine Autonomie für die Slowakei unter Prag vorsieht, wobei sie nur die Außenpolitik, die Armee, und die Finanzen mit der Tschechei gemeinsam hätten.⁴ Am 8. Oktober hätten sich alle Slowaken in Sillein vereinigt⁵ und hätten die Macht übernommen.

Auf Komorn übergehend sagt er, daß der von Ungarn vorgelegte Plan auf dem völkischen Prinzip basiert sei, aber auf der Basis von 1910. Die Slowaken hätten festgestellt und könnten dies beweisen, daß die Angaben von 1910 nicht richtig, ja sogar gefälscht seien. Darüber hinaus seien die Ungarn 1910 auf dem Höhepunkt ihrer Macht gewesen, wodurch zahllose Slowaken für die Ungarn gestimmt hätten. Wenige Jahre später sei das Bild bereits ein ganz anderes gewesen. Auf jeden Fall bäten sie, wenn auf völkischer Basis entschieden werden solle, daß man nicht einseitig die magyarischen Interessen bevorzugen solle. Zur Zeit hätten die Ungarn 300 000 Slowaken in ihren Grenzen, durch ihre Forderung würden sie weitere 300 000 in sich aufnehmen. Dies sei keine Lösung, sondern die Lösung

1 Richtig ist Bačinský.

2 Hitlers Abschlussrede vom 12. 9. 1938 auf dem 10. Reichsparteitag der NSDAP in Nürnberg, in der er die Nationalitätenpolitik der Tschechoslowakei, besonders in Bezug auf die Sudetendeutschen, anprangerte. Slowaken erwähnte er etwas eingehender in seiner Rede in Berliner Sportpalast am 26. 9. 1938.

3 Am 28. 8. 1919 unternahm Hlinka gemeinsam mit Jehlička ohne Genehmigung der Regierung eine Reise mit polnischen Ausweisen nach Paris, um dort die Friedenskonferenz auf das Recht der Slowaken auf die Selbstverwaltung hinzuweisen. Hlinka wurde jedoch nicht ermöglicht vor der Konferenz aufzutreten, da die Franzosen den Betrug mit den Reisepässen enthüllten und Hlinka aus Frankreich auswiesen. Nach der Rückkehr in die Tschechoslowakei wurde Hlinka verhaftet und verbrachte sechs Monate in Gefängnis in Mírov und Brodek. Zur Hlinkas Reise siehe DEÁK, Ladislav. Cesta A. Hlinku do Paříža roku 1919. In BIELIK, František – BOROVSÝ, Štefan (Hrsg.). *Andrej Hlinka a jeho miesto v slovenských dejinách*. Bratislava : DeVal, 1991, S. 68 – 84; HOLÁK, Martin. Cesta Andreja Hlinku do Paříža a jej vplyv na slovenskú politiku v rokoch 1919 – 1920. In *Historický zborník* 17, 1, 2007, S. 52 – 70.

4 Siehe *Slovák* vom 5. 6. 1938, S. 2.

5 Das Abkommen von Sillein wurde bereits am 6. Oktober geschlossen. Von einer Vereinigung aller Slowaken kann dabei aber keine Rede sein.

läge in einem gesunden Gleichgewicht. Ganz besonders aus wirtschaftlichen und verkehrstechnischen Gründen bäten sie das Dritte Reich, ihnen bei der Durchsetzung ihrer Vorlagen zu helfen. Sie hätten das volle Vertrauen in das Dritte Reich, da sie dem völkischen Prinzip in gleicher Weise huldigten, sie erstrebten, zu einer engen Zusammenarbeit mit uns zu kommen. Sie bäten uns, Ungarn anzuregen, die Verhandlungen wieder aufzunehmen und schlagen als Ort Wien vor.

Der Reichsminister antwortet, daß ihn die Ausführungen sehr interessiert hätten. Er weist darauf hin, wie sehr der Führer Verständnis für die Selbstständigkeitsbestrebungen der Nationalitäten habe. Schliesslich habe er durch sein Handeln den Slowaken erst die Möglichkeit gegeben, ihre autonomen Bestrebungen zu verwirklichen. Prag habe seine außenpolitischen Notwendigkeiten zu spät erkannt. Heute gäbe es für Prag, wie er das im übrigen auch Chvalkowski mitgeteilt habe, nur zwei Wege, erstens die Anlehnung an Deutschland, zweitens Zurückfall in die Beneschpolitik, was unweigerlich zur Vernichtung der Tschechei führen müsse.⁶ Deutschland habe für die slowakischen Probleme großes Verständnis und fühle für das slowakische Volk wärmste Sympathie. Unsere Auffassung über das slowakische Problem sei sehr einfach: Wir begrüßten eine möglichst große Selbstständigkeit, welche schließlich die Voraussetzung zur Ruhe in diesem Teile Europas sei. Wenn nun die Slowakei starken Wert auf die völkischen Notwendigkeiten lege, so müsse sie auch die völkischen Wünsche Ungarns respektieren. Täten sie es nicht, so würden nur Unruheherde übrigbleiben. Es sei die Frage, wie man sich überhaupt zu den Volkstumsfragen stelle. Wir Deutschen hätten auch Sprachinseln in der Tschechei und betrachteten das Schicksal unserer Volksgenossen dort mit größtem Interesse. Wir würden diese Deutschen niemals im Stiche lassen. Der Reichsminister bittet die Herren, auch in Prag darauf zu sehen, daß man sich dies ständig vergegenwärtige. Er weist auf Telegramme hin, welche von Reibungen und Schwierigkeiten der deutschen Bevölkerung in der Tschechei berichten, und erteilt soweit es sich um tschechoslowakisches Interesse handelt, eine ernsthafte Warnung. Tiso stimmt dieser Auffassung zu und sagt, daß der erwähnte Ort Trebnitz⁷ in der Tschechei liege, somit die Slowaken unschuldig an den dortigen Verhältnisse seien. Durčanski,⁸ darauf aufmerksam gemacht, daß er im tschechoslowakischen Kabinett säße, lehnt jede Verantwortung ab und weist mit einer Geste darauf hin, daß er nichts mit den Tschechen zu tun haben wolle. Der Reichsminister erklärt weiter, daß Deutschland gern bereit sei, politisch und wirtschaftlich mit der Slowakei zusammenzuarbeiten. Er habe den Ungarn auch neu-lich mitgeteilt, daß es sehr wichtig sei, in kürzester Zeit zu einer klaren Vereinbarung zu kommen, da sonst die Konfliktmöglichkeiten nur vergrößert würden. Der Führer habe gesagt, es gäbe nun einmal

6 Siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 61, S. 65 – 68.

7 Tschechisch Trebenice im Bezirk Leitmeritz.

8 *Đurčanský hat später über diese Besprechung mit Ribbentrop geschrieben: „Dieser gab uns mit seiner üblichen nüchternen Verfassung bekannt, daß die Reichsregierung entschlossen sei, die ungarischen Forderungen aufgrund der Volkszählung von 1910, obwohl diese nicht objektiv waren, zu unterstützen, da sie bei den ungarischen Ansprüchen gegenüber der Tschechoslowakei keine anderen Grundsätze als bei der Lösung der sudetendeutschen Frage verwenden könne.“* *Đurčanský fährt fort, daß es zu Ende des Gesprächs für notwendig gehalten habe, Ribbentrop zu sagen, daß „die Slowaken entschlossen sind, ihren Weg in einem selbstständigen Staat zu gehen, und dadurch die politische Grundlage dafür fehlen würde, dass sie für die tschechische Politik mitverantwortlich seien, und somit sie (die Deutschen) uns somit nicht feindlich behandeln sollten.“* KIRSCHBAUM, J. M. *Dr. Ferdinand Đurčanský*, S. 32 – 33; BYSTRICKÝ, V., LETZ, R., PODOLEC, O. (Hrsg.). *Vznik Slovenského štátu*, S. 64.

keine idealen Grenzen, und bei einer solchen Operation müsse man mit Großzügigkeit vorgehen. Es müßten die slowakischen Wünsche, aber auch die der Ungarn zufriedengestellt werden, denn schließlich sei Ungarn das Land, welches durch den Vertrag von Trianon am schlimmsten gelitten habe. Er weist ferner darauf hin, daß Deutschland nicht abseits stehen könne, wenn es zu einer kriegerischen Verwicklung zwischen Ungarn und Tschechei käme. Nur wenn die Grenzen klar und deutlich, wenn auch großzügig nach ethnographischen Gesichtspunkten festgelegt würden, sei die Ruhe garantiert.

Der Minister beschreibt nun die Linie, welche er mit Daranyi und später mit Chvalkowski festgelegt hatte, und berichtet, daß der Führer ihn beauftragt habe, zwischen Ungarn und der Tschechoslowakei auf dieser Grundlage zu vermitteln. Ungarn habe nun zwar nicht absolut Stellung genommen zu dieser Linie, aber es sei gut möglich, daß Ungarn auf dieser Basis die Verhandlungen wieder aufnehme. Das Gebiet, das dann festgelegt würde, müßte sofort freigegeben werden, damit die Ungarn es besetzen könnten. Dieser Punkt wurde während der Unterhaltung noch öfter betont.

Zur Karte tretend, führt Tiso aus, daß die Ungarn kaum sachliche, sondern mehr sentimentale Argumente vorgebracht hätten. Dazu berichtet er, daß die Magyaren mit den Kommunisten und den Juden zusammengingen und daß etwaige Abstimmungsergebnisse daher gegen die Slowakei ausfallen müßten. Im einzelnen führte er folgendes aus:

- 1.) Preßburg sei für die Slowakei eine Lebensfrage. Die Holzindustrie sei auf diesen einzigen Zugang zur Donau angewiesen. – Der Minister sagt, daß die Ungarn sicherlich auf Preßburg verzichten müßten.
- 2.) Die schwierigste Frage sei wohl Kaschau. Kaschau sei für die Slowakei so gut wie eine Metropole. Durch Kaschau liefen die wichtigsten Eisenbahnverbindungen, und ein Verlust Kaschaus würde für die Slowakei eine vollkommene Trennung von der Ostslowakei und der Ukraine bedeuten. (Hier wurden Gesandter v. Erdmannsdorff und Geheimrat Altenburg⁹ zu der Besprechung zugezogen.)

Der Reichsminister fragt, was bei einer Abstimmung im Kaschauer Gebiet herauskommen würde. Tiso antwortet, daß, da die Juden und Kommunisten gegen die Slowakei stimmen würden, der Ausgang einer Abstimmung sehr zweifelhaft sei. Im übrigen käme es noch sehr darauf an, welches Jahr als Basis genommen würde. Die Umgebung von Kaschau sei rein slowakisch. Nähme man also ein größeres Gebiet zur Abstimmung und würden die heutigen Verhältnisse als Basis genommen, so würde die Slowakei vierfach gewinnen. Würde das Jahr 1910 genommen, so wäre das Kaschauer Gebiet für die Slowakei verloren. Aber auch technisch sei eine Abstimmung auf der Basis von 1910 nicht möglich, da man nach 28 Jahren nicht mehr feststellen könne, wer dort gewohnt habe. An sich aber sei die slowakische Regierung grundsätzlich gegen jede Abstimmung und begründete dies. – Der Reichsminister gibt zu, daß Kaschau der schwierigste Punkt sei, denn die Ungarn hätten sich sehr starr in dieser Frage gezeigt. Er habe den Ungarn zwar Preßburg ausgeredet im Interesse der Slowaken, ob ihm dies auch bei Kaschau gelänge, wüßte er nicht. Er beauftragte den Gesandten Erdmannsdorff, in diesem Sinne bei den Ungarn vorzusprechen. Seiner Meinung nach sei Kaschau für die Slowakei in der Tat ein Zentralpunkt und die Ungarn müßten es den Slowaken lassen. Er bittet die Slowaken, diese

9 Günther Altenburg, Referent der Politischen Abteilung, der für Österreich und die Tschechoslowakei zuständig war.

Information vertraulich zu behandeln, da, falls sie in die Presse käme, nur ein gegenteiliger Erfolg das Resultat sein würde.

Zusammenfassend sagte der Reichsminister den Slowaken, daß er den Gesandten Erdmannsdorff beauftragt habe, den Ungarn mitzuteilen, daß sie von Preßburg, Nitra, Kaschau, Munkatsch und Ungvar¹⁰ Abstand nehmen sollten, da dies lebenswichtige Städte für die Slowakei seien. Voraussetzung sei die Besetzung des von den Ungarn akzeptierten Gebietes innerhalb 8 Tagen. Er drückt ferner die Hoffnung aus, daß die Verhandlungen in 1 – 2 Tagen wiederaufgenommen würden. Wien solle als Ort der Verhandlungen nicht in Frage kommen, ebenfalls Prag, Preßburg, Komorn und Pistryan nicht. Das Beste sei wohl, der diplomatische Weg, und zwar solle Chvalkowski den ungarischen Gesandten zuerst einmal zu sich bitten. Die Slowaken erklärten sich mit diesen Ausführungen grundsätzlich einverstanden.¹¹

Der Reichsminister fragt nun die Slowaken, wie es bei Ihnen wirtschaftlich aussehe. Tiso antwortet, daß die Slowakei sich wohl auch isoliert wirtschaftlich halten könne. Sie hätte zur Zeit ein gemeinsames Budget mit Prag, hoffe aber bis zum Herbst auch finanziell, wenigstens im lokalen Budget unabhängig zu sein. Sie hätte sehr viel Holz und Kohle, im großen und ganzen sei die Slowakei aber noch nicht erforscht und es lägen dort noch große Möglichkeiten. Zu diesem Zwecke hätten sie gerade in Kaschau große technische Vorbereitungen getroffen. Im übrigen hätten ihnen die Magyaren gewisse Freihäfen an der Donau versprochen. Auf eine Frage des Reichsministers fügt Tiso hinzu, daß Karpatho-Rußland den Slowaken erklärt habe, daß es denselben Weg wie sie gehen wolle.

Es wurde nun der ukrainische Minister Badczynski zugezogen, der seine Unterredung damit einleitet, daß er darauf hindeutete, daß die karpatho-rußische Sache eine andere als die slowakische, und daß er deshalb besonders um eine Aussprache bäte.

Der Reichsminister führt auf ähnliche Weise, wie er dies bei den Slowaken getan hat, in die Haltung Deutschlands zu diesen Problemen ein und erklärt ihm auch die Linie, welche er mit D.[arányj] besprochen und dann Ch.[valkovský] mitgeteilt hatte. Er wiederholt ferner die Wichtigkeit der schnellen Lösung und auch Notwendigkeit, daß die zu suchende Lösung eine Dauerlösung sein müsse. Er hofft,

10 Munkatsch (Mukačevo) und Ungvar (Užhorod) befanden sich in der Karpato-Ukraine.

11 Die Ergebnisse dieser Aussprache wurden am späten Nachmittag des darauf folgenden Tages im tschechoslowakischen Kabinett erörtert: „Der Außenminister hat mitgeteilt, daß laut übereinstimmenden Berichten der Minister Dr. Tiso und Dr. Bačinský sowie des Vertreters des reichsdeutschen Gesandten in Prag, wurde bei der Besprechung zwischen slowakischen und karpato-ukrainischen Ministern und dem Reichsaußenminister in München eine Vereinbarung über einen Vorschlag zur Grenzregelung mit Ungarn erreicht wurde, laut der der reichsdeutsche Gesandte in Budapest der ungarischen Regierung erklärt, daß die reichsdeutsche Regierung diesen Vorschlag für eine geeignete Grundlage für die Verhandlungen hält, und sie eine um Mitteilung ersucht, wann und wo die unmittelbaren tschechoslowakisch-ungarischen Verhandlungen wiederaufgenommen werden.“

Der deutsche Geschäftsträger erklärte, Deutschland werde moralisch die Forderung unterstützen, daß die Städte Pressburg, Neutra, Kaschau, Ungvar und Munkatsch bei der Tschechoslowakei verbleiben, und dafür Sorge tragen, daß auch die anderen von ihren Forderungen absehen.

Da es im Falle einer Vereinbarung über eine Lösung auf Grundlage der in München vorgeschlagen ethnischen Grenze, bereits am Mittwoch, den 26. Oktober 1938, zur Besetzung des abgetretenen Gebiets kommen sollte, hat der Ministerpräsident als Verteidigungsminister angeordnet, daß die Evakuierung so vorbereitet und durchgeführt werden soll, daß es zu keinen Zwischenfällen kommt.“ (SNA, NS, Tn Iud 6/1946 – J. Tiso, Mikrofilm II. A 890, Auszug aus dem Protokoll über die Sonderministerratsitzung vom 20. 10. 1938.)

daß sich Karpatho-Rußland den Vorschlägen, die bereits von den Slowaken angenommen worden sind, anschließt.

B.[ačinský] versucht nun, mit kleinsten Details zu kommen, welche der Minister aber jetzt nicht diskutieren möchte. Er übergibt dem Minister ein Memorandum über die volkliche Zusammensetzung des karpatho-rußischen Gebietes und erwähnt hierbei, daß das Gebiet, welches um die Orte Coma, Hetina, Serina, Trstink, Ardov, Cepa und Tekowo liege, rein ruthenisches Gebiet sei.

Der Reichsminister erwähnt noch einmal, dass es keine Ideallösung gebe, aber dass, wenn diese Gebiete so kern-ruthenisch seien, wie dies der Minister darstelle, die Ungarn hier auch Verzicht leisten müssten. Was rein ruthenisch sei, müsse ruthenisch bleiben. Das werde auch den Ungarn mitteilen.

B.[ačinský] bittet nun den Reichsminister, bei den Ungarn auch dahin vorstellig zu werden, dass diese den Ruthenen gewisse Transitmöglichkeiten auf verschiedenen Eisenbahnlinien, so z. B. von Cep nach Selvuš und Batovo nach Munkatsch geben sollen, da, falls dies nicht geschehe, die Ukraine wirtschaftlich zerrissen würde. Der Reichsminister sagt, er sähe dies ein und wolle die Ungarn darauf aufmerksam machen. B.[ačinský] fährt fort, die Ukraine wolle unter keinen Umständen ungarisches Gebiet haben, aber er bestehe doch darauf, dass alles, was kernruthenisch sei, ihnen bliebe, und dass sie auch wirtschaftlich nicht abgedrosselt würden.

Der Reichsminister fasst das Besprochene zusammen, und drückt noch einmal seinen Wunsch aus, dass das zu übergehende Gebiet innerhalb von 8 Tagen geräumt und dass die Verhandlungen so bald wie möglich wieder aufgenommen werden sollen.

Der Reichsminister setzt die Unterhaltung mit Tiso fort, welcher ihn unter vier Augen fragt, ob der Reichsminister der Ansicht sei, dass die Ungarn bereitwilliger sein würden, Konzessionen zu machen, wenn ihnen von Deutschland gesagt würde, dass die Slowaken selbstständig, d. h. unabhängig von Prag, verhandeln würden.

Der Reichsminister rät von einem solchen Schritt ab und meint, man solle nun alles so schnell wie möglich machen und es laufen lassen, wie es zur Zeit läuft. Akzeptieren die Ungarn, so behielten sie, die Slowaken, alle ihre Städte, auch Kaschau, und es sei dann ganz klare Bahn geschaffen.¹² Würden diese Probleme international aufgerollt, so würde dies sich nur nachteilig für Slowakei auswirken. Sie sollten nun einmal den Schnitt machen und ihr Land neu aufbauen.

Der Reichsminister wirft die Frage des deutschen Gebietes um Theben auf. Nach kurzer Unterhaltung einigt man sich darauf, diese Frage der Grenzkommision zu überlassen.¹³ Hierauf verabschieden sich die Slowaken.

Der ukrainische Minister B.[ačinský] bittet den Reichsminister noch einmal, bei den Ungarn die ukrainischen Wünsche zu unterstützen. Die Hauptsache sei die Freigabe von Munkatsch und die Transitbewilligung für die Eisenbahnlinien, welche von lebenswichtiger Bedeutung für die Ukraine seien. Der Reichsminister beauftragte den Gesandten von Erdmannsdorff, diese Punkte den Ungarn vorzu-

12 Die ungarische Regierung hat den als Ergebnis aus dieser Besprechung hervorgegangenen tschechoslowakischen Vorschlag strikt abgelehnt. (ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 75, S. 85 – 86; DEAK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 105, s. 165 – 166.)

13 Zur Frage Thebens siehe Dokumente 35, 40, 95, 100, 117, 122, 124 und 132.

tragen, die schließlich ja auch im ungarischen Interesse lägen, und der Gesandte von Erdmannsdorff notiert sich im einzelnen die besprochenen Eisenbahnlinien.

B.[ačinský] spricht seinen Dank aus und der Reichsminister drückt seine Hoffnung dahingehend aus, daß die Verhandlungen nun binnen 1 oder 2 Tagen wieder aufgenommen würden. Er fragt den Ruthenen noch, wie er sich die weitere Entwicklung des Verhältnisses der Ukraine zu Prag denke. B.[ačinský] beantwortete diese Frage nicht direkt, sondern führt erst noch aus, daß er das magyarische Regime selbst erlebt habe und daß es eine rücksichtslose Entnationalisierung bedeute. Er sagt, daß alle Magyaren und Tschechen, welche griechisch-katholisch seien, ursprünglich Ruthenen gewesen sind. Das Nationalgefühl der Jugend sei so ausgesprochen, daß ein weiteres Zusammenleben mit den Ungarn ausgeschlossen sei. Die Tschechen hätten das Versprechen von St. Germain, den Ruthenen die Selbstständigkeit zu geben, nicht gehalten. Sein Ziel wäre ein autonomes Karpatho-Rußland unter Prag.¹⁴ Er wolle dasselbe, was auch die Slowaken wollten, und auf dieser Basis seien auch Verhandlungen mit der Slowakei geführt worden. Die genauen Grenzen zwischen Karpatho-Rußland und der Slowakei seien noch nicht festgelegt.

Hierauf verabschiedete sich B.[ačinský] von dem Reichsminister mit dem Ausdruck des Dankes für den Empfang. Der Reichsminister erwiderte, daß das deutsche Volk wärmste Sympathien für das ruthenische Volk empfinde.

München, den 19. Oktober 1938

gez. Hewel.

*PA AA, Büro des Staatssekretärs, Sonderheft 89/1, Folie 199 166 - 172, Kopie, Maschinenschrift.*¹⁵

14 Siehe Vertrag von St. Germain en Laye, Teil II, Artikel 10 – 13. Sammlung der Gestezte und Verordnungen der Tschechoslowakischen Republik, 508/1921.

15 Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 72, S. 79 – 83.

1938, október 19. Mníchov. – Záznam legačného radcu W. Hewela o rozhovore medzi J. von Ribbentropom, J. Tisom, F. Ďurčanským a E. Bačinským.

Zápisnica z rozhovoru ríšskeho ministra zahraničia so slovenským ministerským predsedom Tisom a podpredsedom vlády Ďurčanským a karpatsko-ruským ministrom Bačinským,¹ ktorý sa pripojil neskôr, dňa 19. 10. [19]38 od 16.45 do 18.45 vo Vodcovskom dome v Mníchove.

Tiso začal tým, že vyslovil vďaka slovenského národa za vodcov prejav v Norimbergu, v ktorom oboznámil svet s problémom Československa.² Povedal, že Slováci sú mierumilovný národ a že chcú žiť samostatne. Slováci nasledujú princíp *völkisch* od roku 1918, odvtedy ako Hlinka, prirodzene bez úspechu, vycestoval do Versailles.³ Slovensko je etnologicky ako aj jazykovo samostatnou oblasťou. Dňa 5. júna [1938] bol predložený návrh zákona, ktorý stanovoval pre Slovensko autonómiu v rámci ČSR, pričom spoločne s Českom mali zostať len zahraničná politika, armáda a financie.⁴ 8. októbra sa všetci Slováci v Žiline zjednotili⁵ a prevzali moc.

Prejdúc na rokovania v Komárne povedal, že plán, ktorý predložilo Maďarsko, sa síce zakladá na národnostnom princípe, ale na báze roku 1910. Slováci skonštatovali a môžu to dokázať, že údaje z roku 1910 sú nesprávne, dokonca sú sfalšované. Okrem toho boli Maďari v roku 1910 na vrchole svojej moci, čím sa mnoho Slovákov prihlásilo za Maďarov. Za niekoľko málo rokov sa obraz úplne zmenil. V každom prípade žiadajú, ak sa teda má rozhodnúť na národnostnej báze, aby sa jednostranne neuprednostňovali maďarské záujmy. Momentálne sa v Maďarsku nachádza 300 000 Slovákov, ak by sa ich podmienky splnili, získali by ďalších 300 000. To nie je riešením, riešenie však spočíva na zdravej rovnováhe. Najmä z hospodárskych a dopravno-technických dôvodov žiadajú Tretiu ríšu, aby im pomohla presadiť ich návrhy. Majú plnú dôveru k Tretej ríši, pretože sú rovnako naklonení národnostnému princípu a usilujú sa o úzku spoluprácu s nami. Žiadajú nás, aby sme Maďarov podnikli k tomu, aby obnovili rokovania a za miesto [rokovaní] navrhujú Viedeň.

Ríšsky minister odvetil, že ho tieto stanoviská veľmi zaujali. Poukázal na to, aké veľké pochopenie má vodca pre snahy národností osamostatniť sa. Vodcove konanie poskytlo napokon aj Slovákom

1 V origináli Badcynski.

2 Hitlerov záverečný prejav z 12. 9. 1938 na 10. ríšskom zjazde NSDAP v Norimbergu, v ktorom kritizoval národnostnú politiku Československa najmä so zreteľom na sudetských Nemcov. Slovákom venoval pozornosť vo svojom prejave v berlínskom Športovom paláci 26. 9. 1938.

3 Dňa 28. 8. 1919 podnikol A. Hlinka spolu s F. Jehličkom ilegálnu cestu s poľskými dokladmi do Paríža, aby na prebiehajúcej mierovej konferencii oboznámil účastníkov s právom Slovákov na samosprávu. A. Hlinkovi však nebolo umožnené, aby na konferencii vystúpil, pretože Francúzi podvod s cestovnými pasmi odhalili a A. Hlinku vyhostili z krajiny. Po návrate do Československa bol A. Hlinka zadržaný a väznený šesť mesiacov na Mírove a Brodke. K Hlinkovej ceste pozri DEÁK, Ladislav. Cesta A. Hlinku do Paríža roku 1919. In BIELIK, František. – BOROVSÝ, Štefan (ed.). *Andrej Hlinka a jeho miesto v slovenských dejinách*. Bratislava : DeVal, 1991, s. 68 – 84; HOLÁK, Martin. Cesta Andreja Hlinku do Paríža a jej vplyv na slovenskú politiku v rokoch 1919 – 1920. In *Historický zborník* 17, 1, 2007, s. 52 – 70.

4 Pozri *Slovák* z 5. 6. 1938, s. 2.

5 Bolo to 6. októbra. Nemožno však hovoriť o zjednotení.

možnosť, aby uskutočnili svoje úsilie o autonómiu. Praha spoznala svoje zahraničnopolitické potreby príliš neskoro. Dnes má Praha, ako to ostatne povedal aj Chvalkovskému, len dve cesty; po prvé orientácia na Nemecko, po druhé opätovný návrat k benešovskej politike, čo by muselo bezpodmienečne viesť k zničeniu Česka.⁶ Nemecko má pre slovenské problémy veľké pochopenie a veľmi sympatizuje so slovenským národom. Náš názor na slovenský problém je veľmi jednoduchý: vítame čo možno najväčšiu samostatnosť, ktorá je napokon predpokladom pre pokoj v tejto časti Európy. Ak teda Slovensko kladie veľký dôraz na národnostné potreby, musí rešpektovať aj maďarské národné požiadavky. Ak tak neurobí, zostane ohniskom nepokojov. Je to otázka toho, kto má aký postoj k národnostným problémom. My, Nemci, máme jazykové ostrovy v Česku a s veľkým záujmom sledujeme osud našich súkmeňovcov. Týchto Nemcov sa nikdy nevzdáme. Ríšsky minister žiada pánov, aby si v Prahe uvedomili, že im to budeme neustále pripomínať. Poukazuje na telegramy, ktoré informujú o sporoch a ťažkostiach nemeckého obyvateľstva v Česku, a vážne varuje pred tým, ak sa tým sleduje československý záujem. Tiso s týmto názorom súhlasí a hovorí, že spomenutá obec Třebenice⁷ leží v Česku, takže Slováci nemajú vinu na tamojších pomeroch. Ďurčanský⁸ upozornil, že je síce v československej vláde, ale odmieta akúkoľvek zodpovednosť a gestom poukazuje na to, že s Čechmi nechce mať nič spoločné. Ríšsky minister ďalej vyhlásil, že Nemecko je ochotné spolupracovať so Slovenskom v politickej a hospodárskej oblasti. Aj Maďarom prednedávnom oznámil, že je veľmi dôležité, aby sa v čo najkratšom čase dosiahla jasná dohoda, pretože možnosti konfliktu sa budú len zväčšovať. Vodca povedal, že nikdy nebudú jestvovať ideálne hranice a pri takomto úkone je potrebné postupovať veľkoryso. Nielen slovenské, ale aj maďarské požiadavky musia byť uspokojené, lebo napokon Maďarsko je tou krajinou, ktorá najviac utrpela Trianonskou zmluvou. Ďalej upozorňuje na to, že v prípade vojnového konfliktu medzi Československom a Maďarskom nemôže byť Nemecko stranou. Iba vtedy, ak sa stanovia hranice jasne a zreteľne, trebárs aj veľkoryso podľa etnografického hľadiska, možno garantovať pokoj.

Minister teraz popisuje líniu, ktorú stanovil s Darányim a neskôr aj s Chvalkovským, a oznamuje, že ho vodca poveril, aby bol sprostredkovateľom návrhu medzi Maďarskom a Československom, vychádzajúceho z týchto podkladov. Maďarsko síce k tejto línii nezaujalo celkové stanovisko, ale je možné, že obnoví rokovania na tomto základe. Územie, ktoré bolo na to stanovené, musí byť okamžite vyprázdnené, aby ho Maďari mohli obsadiť. Tento bod bol počas rozhovoru viackrát zdôraznený.

Tiso, pristupujúc k mape, uviedol, že Maďari nepredložili vecné, ale skôr sentimentálne argumenty. K tomu dodáva, že Maďari pôjdu s komunistami a Židmi a že prípadné výsledky plebiscitu vyznejú preto v neprospech Slovenska. Zvlášť uviedol nasledovné [body]:

6 Pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 61, s. 65 – 68.

7 Obec v okrese Litoměřice.

8 F. Ďurčanský neskôr o rozhovore s J. von Ribbentropom napísal: „*Tento nám vo svojej obvyklej chladnej forme dal na vedomie, že ríšska vláda je rozhodnutá podporovať maďarské požiadavky na základe sčítania ľudu roku 1910, aj keď tieto neboli objektívne, pretože by nemohla použiť pri maďarských nárokoch voči Česko-Slovensku iné princípy ako pri riešení sudetonemeckej otázky.*“ F. Ďurčanský pokračuje, že pred skončením rozhovoru s J. von Ribbentropom považoval za potrebné povedať, že „*Slováci sú rozhodnutí ísť svojou cestou v samostatnom štáte, a tým by chýbal politický podklad, aby boli spoluzodpovední za českú politiku, a teda aby s nami zaobchádzali nepriateľsky.*“ KIRSCHBAUM, J. M. *Dr. Ferdinand Ďurčanský...*, s. 32 – 33; BYSTRICKÝ, V. – LETZ, R. – PODOLEC, O. (eds.). *Vznik Slovenského štátu*, s. 64.

1.) Bratislava je pre Slovensko životnou otázkou. Drevársky priemysel je odkázaný na tento jediný prístup k Dunaju. – Minister hovorí, že Maďari sa Bratislavy musia dozaista zriecť.

2.) Azda najťažšou otázkou sú Košice. Košice sú pre Slovensko takpovediac metropolou. Cez Košice idú najdôležitejšie železničné trate a strata Košíc by pre Slovensko znamenala úplnú odluku východného Slovenska od Podkarpatskej Rusi. (Nato sa do rozhovoru zapojili vyslanec v. Erdmannsdorff a tajný radca Altenburg.⁹⁾

Ríšsky minister sa opýtal, čo by sa stalo v košickej oblasti v prípade plebiscitu. Tiso odvetil, že vzhľadom na to, že Židia a komunisti budú hlasovať proti Slovensku, je výsledok plebiscitu veľmi pochybný. Ostatne závisí všetko ešte od toho, ktorý rok by sa zobral za východiskový. Okolie Košíc je čisto slovenské. Ak by sa do oblasti plebiscitu zahrnulo väčšie územie a vychádzalo by sa zo súčasných pomerov, tak by Slovensko získalo v hlasovaní štvornásobok [hlasov]. Ak by sa však zobral rok 1910, tak by Slovensko košickú oblasť stratilo. Ale ani technicky nie je možný plebiscit na základe roku 1910, pretože po 28 rokoch sa už nedá zistiť, kto tam žil. Slovenská vláda samotná je však zásadne proti akémukoľvek plebiscitu a svoj postoj zdôvodnila. – Ríšsky minister pripúšťa, že Košice sú najťažším bodom, lebo aj Maďari boli v tejto otázke veľmi neústupní. Bratislavu Maďarom síce v prospech Slovákov vyhovoril, ale či sa mu to podarí aj v otázke Košíc, nevie. Poveril vyslanca Erdmannsdorffa, aby v tomto zmysle informoval Maďarov. Podľa jeho názoru sú Košice pre Slovensko skutočne centrom a Maďari ich musia prenechať Slovákom. Žiada, aby Slováci chápali túto informáciu ako dôvernú, pretože v prípade, že by sa dostala do tlače, mohla by mať opačný účinok.

Na záver ríšsky minister Slovákom povedal, že poveril vyslanca Erdmannsdorffa, aby Maďarom oznámil, že by sa mali zriecť Bratislavy, Nitry, Košíc, Mukačevo a Užhorodu,¹⁰ pretože predstavujú pre Slovákov životne dôležité mestá. Predpokladom je obsadenie územia, ktoré Maďari akceptujú, a to v priebehu ôsmich dní. Ďalej vyjadril nádej, že sa rokovania behom jedného – dvoch dní obnovia. Viedeň ako miesto rokovaní nepripadá do úvahy, rovnako ani Praha, Bratislava, Komárno a Piešťany. Najlepšou je azda diplomatická cesta, a síce Chvalkovský by si mal k sebe pozvať najprv maďarského vyslanca. Slováci s týmito závermi principiálne súhlasili.¹¹

9 Günther Altenburg, referent politického oddelenia Zahraničného úradu, do ktorého kompetencie spadalo Rakúsko a Československo.

10 Mukačevo a Užhorod sa nachádzali na Podkarpatskej Rusi.

11 Výsledky tohto rozhovoru prerokovala československá vláda neskoro popoludní nasledujúceho dňa: „*Ministr zahraničních věcí sdělil, že podle souhlasných správ ministrů dr. Tiso a dr. Bačinského i zástupce říšsko-německého vyslance v Praze bylo při jednání slovenských a podkarpatoruských ministrů v Mnichově s říšsko-německým ministrem zahraničních věcí dosaženo dohody o návrhu úpravy hranic s Maďarskem, po kterém prohlásí říšskoněmecký vyslanec v Budapešti maďarské vládě, že její vláda říšskoněmecká považuje za vhodný základ jednání a že žádá za sdělení, kdy a kde bude obnoveno přímé jednání československo-maďarské. Německý chargé d' affaires prohlásil, že Německo bude morálně podporovat požadavek, aby města Bratislava, Nitra, Košice, Užhorod a Mukačevo zůstala při Československu a že se postará, aby také ostatní upustili od jejich požadování.*

Protože v případě dohody o řešení na podkladě ethnické hranice navržené v Mnichově má dojít k obsazení odstupovaného území již ve středu dne 26. října 1938, nařídil předseda vlády jako ministr národní obrany, aby evakuace byla připravena a provedena tak, aby nedošlo k žádným incidentům.“ (SNA, f. NS, Tn Iud 6/1946 – J. Tiso, mikrofilm II. A 890.)

Ríšsky minister sa následne spýtal, ako sú na tom po hospodárskej stránke. Tiso odvetil, že Slovensko by sa azda po hospodárskej stránke mohlo udržať aj izolované. Momentálne má spoločný rozpočet s Prahou, ale dúfa, že do jesene bude aj finančne, prinajmenšom čo sa týka krajinského rozpočtu, nezávislé. Má veľmi veľa dreva a uhlia, celkove však nie je Slovensko ešte preskúmané a okrem toho poskytuje veľa možností. Na tento účel sa práve v Košiciach začalo s veľkými technickými prípravami. Ostatne im Maďari prisľúbili využívať na Dunaji viaceré prístavy oslobodené od cla. Na otázku ríšskeho ministra dodal, že Podkarpatská Rus Slovákom deklarovala, že chce ísť tou istou cestou.

Následne bol prizvaný karpatsko-ruský minister Bačinský, ktorý svoj rozhovor začal tým, že poukázal na to, že karpatsko-ruská záležitosť sa od slovenskej odlišuje, a preto žiadal o separátny rozhovor.

Ríšsky minister začal rovnako ako u Slovákov s postojom Nemecka k týmto problémom a vysvetlil mu líniu, o ktorej sa rozprával s D.[arányim] a s ktorou neskôr oboznámil Ch.[valkovského]. Ďalej zopakoval dôležitosť rýchleho rozhodnutia a tiež nevyhnutnosť, že riešenie, ktoré sa nájde, musí byť riešením trvalým. Verí, že Podkarpatská Rus sa pripojí k návrhom, ktoré už Slováci prijali.

B.[ačinský] sa nateraz pokúša prejsť do podrobných detailov, o ktorých však minister teraz diskutovať nechce. Ministrovi odovzdáva memorandum o národnostnom zložení karpatsko-ruského územia a pritom uvádza, že oblasť, ktorá sa nachádza pri obciach Čoma, Heteňa, Serne, Trostnik, Ardov, Čepa a Tekov, je čisto rusínska.

Ríšsky minister znovu zopakoval, že niet ideálneho riešenia, ale ak sú tieto územia čisto rusínske, ako to minister opísal, musia sa ich Maďari vzdať. Čo je čisto rusínske, musí zostať rusínskym. Aj to dá Maďarom na vedomie.

B[ačinský] teraz ríšskeho ministra žiada, aby sa obrátil na Maďarov aj s tým, aby Rusínom umožnili konkrétny tranzit na rôznych železničných tratiach, tak napr. z Čepy do Sevljuše a z Batova do Mukačeva, pretože ak sa tak nestane, Podkarpatská Rus sa hospodársky neudrží. Ríšsky minister odvetil, že si je toho vedomý a chce na to Maďarov upozorniť. B.[ačinský] pokračuje, že Podkarpatská Rus nechce za žiadnych okolností maďarské územie, avšak trvá na tom, že všetko, čo je rýdzo rusínske, aby im zostalo a aby nezostali odrezaní ani po hospodárskej stránke.

Ríšsky minister zhrnul, čo bolo povedané, a ešte raz vyjadril svoje pranie, aby územie, ktoré má byť odstúpené, bolo v priebehu ôsmich dní vyprázdnené, a aby čo najskôr došlo k obnoveniu rokovaní.

Ríšsky minister pokračuje v rozhovore s Tisom, ktorý sa ho medzi štyrmi očami opýtal, či si ríšsky minister myslí, že by Maďari bývali ochotnejší k ústupkom, ak by im Nemecko oznámilo, že Slováci budú rokovať samostatne, t. j. nezávisle od Prahy.

Ríšsky minister odrádza od takéhoto kroku a myslí si, že všetko by sa malo urobiť čo najrýchlejšie a nechať to tak, ako to momentálne je. Ak to Maďari budú akceptovať, tak si oni, Slováci, udržia všetky mestá aj Košice a odstránia sa tým všetky problémy.¹² Ak sa však tieto problémy dostanú na medzinárodnú úroveň, pre Slovensko to bude mať iba nepriaznivé dôsledky. Malo by konečne urobiť hrubú čiaru a prebudovať svoju krajinu nanovo.

12 Maďarská vláda československý návrh, ktorý vychádzal z výsledkov tohto rozhovoru, rezolútne odmietla (ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 75, s. 85 – 86; DEĀK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 105, s. 165 – 166.)

Ríšsky minister nadhodil otázku nemeckého územia okolo Devína. Po krátkej debате sa zhodli obaja na tom, že táto otázka bude prenechaná rozhraničovacej komisii.¹³ Slováci sa nato [s ríšskym ministrom] rozlúčili.

Karpatsko-ruský minister B.[ačinský] žiada ríšskeho ministra ešte raz, aby pred Maďarmi podporil rusínske požiadavky. Podstatnou je ponechanie Mukačeva a povolenie na tranzit na železničných tratiach, ktoré majú pre Podkarpatskú Rus životne dôležitý význam. Ríšsky minister poveril vyslanca von Erdmannsdorffa, aby tieto body predložil Maďarom, ktoré sú napokon aj v ich záujme a vyslanec von Erdmannsdorff si poznačil jednotlivé železničné trate, o ktorých sa hovorilo.

B.[ačinský] sa ríšskemu ministrovi poďakoval a ríšsky minister vyjadril nádej, že rokovania sa obnovia v priebehu jedného dvoch dní. Rusína sa ešte opýtal, ako si predstavuje ďalší vývoj vzťahov Podkarpatskej Rusi voči Prahe. B.[ačinský] neodpovedal na túto otázku priamo, ale najprv uviedol, že on sám zažil maďarský režim, a že znamená bezohľadné odnárodňovanie. Povedal, že všetci Maďari a Česi, ktorí sú gréckokatolíci, sú pôvodom Rusíni. Národné cistenie mládeže je také výrazné, že ďalšie spolužitie s Maďarmi je vylúčené. Česi nedodrжали sľub zo St. Germain o tom, že Rusínom poskytnú samostatnosť. Jeho cieľom bola autonómna Podkarpatská Rus pod patronátom Prahy.¹⁴ Chce to isté, čo chceli aj Slováci, a na tomto podklade sa uskutočnili rokovania so Slovenskom. Presné hranice medzi Podkarpatskou Rusou a Slovenskom nie sú ešte stanovené.

B.[ačinský] sa nato poďakovaním za umožnenie audiencie s ríšskym ministrom rozlúčil. Ríšsky minister odvetil, že nemecký národ preukazuje voči rusínskemu národu veľké sympatie.

Mníchov, dňa 19. októbra 1938

pod. Hewel.

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Sonderheft 89/1, fólia 199 166 -172, kópia, strojopis.¹⁵

13 K otázke Devína pozri dokumenty 35, 40, 95, 100, 117, 122, 124 a 132.

14 Pozri Saint-germainskú zmluvu, hlavu II, články 10 – 13. Sbíрка zákonů a nařízení státu československého 508/1921.

15 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 72, s. 79 – 83.

1938, 19. Oktober. München. – Aufzeichnung des Legationsrates Hewel über die zweite Besprechung zwischen Ribbentrop, Tiso und Ďurčanský.

Aufzeichnung.

Der Reichsminister des Auswärtigen empfing gegen 19 Uhr im Hotel nochmals den slowakischen Ministerpräsidenten Tiso und den Minister Ďurčanský. Er sagte den Herren, daß er sie ganz inoffiziell und privat hergebeten habe, um sie zu fragen, wie sie sich die Entwicklung des Verhältnisses zu Prag dächten.

Während Tiso längeren Ausführungen auf eine autonome Slowakei in Zusammenarbeit mit einem autonomen Karpatho-Rußland unter Prag hinzielte, schien D. [určanský] mehr auf eine völlige Selbstständigkeit der Slowakei, eventuell auch in Zusammenschluß mit Karpatho-Rußland hinzustreben.¹ Tiso meinte, daß er die Entwicklung langsam und organisch führen müßte. Er habe in Sillein keine Sprünge machen wollen. Würde Prag die Vereinbarungen, die getroffen seien, bezüglich vollständiger Autonomie mit Ausnahme einer gemeinsamen Außenpolitik, einer gemeinsamen Armee und gemeinsamen Staatsfinanzen nicht halten, so würde die vollständige Lösung wohl bald folgen. Eigentlich habe man auch die Finanzen administrativ bereits übernommen und nur in staatsfinanzieller Hinsicht sei die Gemeinschaft noch gewahrt. Auch in der Armee wäre man theoretisch bereits zu der Übereinstimmung gekommen, rein slowakische Regimenter zu bilden, doch habe man dies noch nicht in die Praxis umgesetzt.

Auf eine Frage des Reichsministers hin meint Tiso, daß die Slowakei sich kulturell und wirtschaftlich selbstständig halten könne, sofern Garantien der Großmächte sie militärisch entlasten würden. Der Aufbau einer modernen Armee zur Verteidigung ihrer Grenzen sei ihnen allerdings nicht möglich. Es gäbe drei Möglichkeiten der Anlehnung, falls die Slowakei selbstständig würde. Die erste sei die Orientierung nach der Tschechei, welche wohl den Slowaken letzten Endes am nächsten läge, da Prag politisch geschwächt und die Slowakei wirtschaftlich durch ihre starken Rohstoffreserven der Tschechei gegenüber ebenbürtig sei. Die zweite Möglichkeit sei eine Anlehnung an Ungarn, die die Ungarn sehr anstreben. Die Dritte sei eine Anlehnung an Polen. Er könne nicht voraussehen, nach welcher Seite das slowakische Volk am stärksten tendiere. Würden die Ungarn auf ihren hohen Forderungen bestehen bleiben, so glaube er nicht, daß viele Sympathien im slowakischen Volk für ein Zusammengehen mit den Magyaren übrig bleiben.

1 Zu dieser Unterredung führte Ďurčanský an, daß Ribbentrop diesmal freundschaftlicher und bereit war, die ungarischen Forderungen zu dämpfen: „Noch in unserer Anwesenheit liess er dem italienischen Außenminister, Ciano, telefonisch mitzuteilen, daß er sich entschieden hätte, Kaschau mit seiner Umgebung der Slowakei zu überlassen. Wie ich jedoch nachträglich ermitteln konnte, wurde diese Lösung wegen Cianos starrköpfiger Opposition nicht durchgeführt.“ KIRSCHBAUM, J. M. Dr. Ferdinand Ďurčanský, S. 32 – 33; BYSTRICKÝ, V., LETZ, R., PODOLEC, O. (Hrsg.). Vznik Slovenského štátu, S. 64.

Der Minister sagte den Herren abschließend, daß er sich natürlich für die Entwicklung ihres Landes interessiere, und daß er sie bäte, wenn immer sie gewisse politische oder wirtschaftliche Fragen hätten, sich doch direkt an ihn zu wenden.

München, den 19. Oktober 1938

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Sonderheft 89/1, Folie 199 173 - 174, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.²

² Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 73, S. 84.

1938, október 19. Mníchov. – Záznam legačného radcu W. Hewela o druhom rozhovore medzi J. von Ribbentropom, J. Tisom a F. Ďurčanským.

Záznam.

Ríšsky minister zahraničia prijal znova okolo 19. hodiny v hoteli slovenského ministerského predsedu Tisa a ministra Ďurčanského. Pánom povedal, že si ich zavolať celkom neoficiálne a súkromne, aby sa ich opýtal, ako si predstavujú vývoj vzťahov k Prahe.

Kým Tiso vo svojej dlhšej odpovedi hovoril o autonómnom Slovensku pod Prahou, ktoré by spolupracovalo s autonómnou Karpatskou Ukrajinou, Ď.[určanský] sa skôr vyslovil za úplnú samostatnosť Slovenska s možnosťou zjednotenia s Karpatskou Ukrajinou.¹ Tiso odvetil, že vývoj musí prebiehať pomaly a organicky. V Žiline nechcel robiť žiadne skoky. Ak by však Praha nedodržala dosiahnuté dohody týkajúce sa úplnej autonómie s výnimkou spoločnej zahraničnej politiky, spoločnej armády a spoločných financií, tak by mohlo azda onedlho dôjsť k úplnému riešeniu. Financie sme už vlastne administratívne prebrali a spoločné zostávajú už len zo štátno-finančného hľadiska. Aj v oblasti armády sme už teoreticky dospeli k dohode o vytváraní čisto slovenských plukov, avšak dohoda sa doposiaľ v praxi ešte nezrealizovala.

Na otázku ríšskeho ministra Tiso odpovedal, že Slovensko sa po kultúrnej a hospodárskej stránke môže udržať samostatné, pokiaľ by ho vojensky odbremenili garancie veľmocí. Vybudovanie modernej armády na obranu hraníc považujú prirodzene za neuskutočniteľné. V prípade osamostatnenia Slovenska jestvujú tri možnosti jeho orientácie. Prvá je orientácia na Česko, ku ktorému majú Slováci napokon najbližšie, pretože Praha je politicky oslabená a Slovensko je vďaka svojim veľkým zásobám surovín hospodársky voči Česku rovnocenným [partnerom]. Druhou možnosťou je orientácia na Maďarsko, o ktorú sa Maďari veľmi usilujú. Tretou je orientácia na Poľsko. Nedokáže odhadnúť, ku ktorej sa slovenský národ najviac prikláňa. Ak však Maďari budú zotrúvať na svojich rozsiahlych požiadavkách, tak neverí, že by slovenský národ prejavil sympatie k spoluzitiu s Maďarmi.

Na záver minister pánom povedal, že sa prirodzene zaujíma o vývoj ich krajiny a vyzval ich, že ak by mali kedykoľvek nejaké otázky, ktoré sa týkajú politiky alebo hospodárstva, aby sa obrátili priamo na neho.

Mníchov, dňa 19. októbra 1938

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Sonderheft 89/1, fólia 199 173 – 174, kópia, strojopis, bez podpisu.²

1 O tomto rozhovore F. Ďurčanský uviedol, že J. von Ribbentrop bol priateľskejší a prejavil ochotu tmiť maďarské požiadavky: „Ešte za našej prítomnosti dal telefonicky oznámiť talianskemu ministrovi zahraničia Cianovi, že sa rozhodol za zotrvanie Košíc s okolím pri Slovensku. Ako som mohol však zistiť dodatočne, toto riešenie sa kvôli tvrdohlavej opozícii Ciana neuskutočnilo.“ KIRSCHBAUM, J. M. Dr. Ferdinand Ďurčanský..., s. 32 – 33; BYSTRICKÝ, V., LETZ, R., PODOLEC, O. (eds.). *Vznik Slovenského štátu*, s. 64.

2 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 73, s. 84.

1938, 21. Oktober. Rom. – Telegramm des deutschen Botschafters Mackensen an das AA über seine Besprechung mit dem italienischen Außenminister Ciano.

Botsch/Htm.

ROM, den 21. Oktober 1938.

Telegramm in Ziffern.

(GUT)

Auswärtig

Berlin

Nr. 282

vom 21. Oktober

Auf Erlass Pol. IV Abst. 710 vom 20. d. M.

Ciano, den ich heute Abend auftragsgemäss aufsuchte, verzichtete auf nochmalige Information über die in München gefundene Lösung¹ und auf Vorlage der ihm bereits heute früh durch hiesigen Ungarischen Gesandten² übermittelten Karte. Er habe alsbald nach seiner vorgestrigen telephonischen Unterredung mit Reichsaussenminister³ Gesandten Budapest⁴ über bei Ungarischer Regierung bevorstehende Demarche Erdmannsdorffs informiert und ihn angewiesen, Annahme dieser vernünftigen Lösung zu empfehlen. Hiesiger Ungarischer Gesandte, den er infolge seiner gestrigen Reise nach Neapel erst heute früh habe empfangen können, habe ihm mitgeteilt, dass Ungarn ausser stande sei, Münchener Lösung zu akzeptieren, die allzu weit von dem abweiche, was Ungarn nach Eindrücken Daranyis erwartet habe.⁵ Ungarn könne sich zwar mit Verzicht auf Pressburg und Nitra abfinden, keinesfalls aber Kaschau und Munkatsch preisgeben, insbesondere würde Verzicht auf Kaschau im Lande einen Grad der Empörung auslösen, die keine Regierung auf sich nehmen könne, da Kaschau uraltes ungarisches kulturelles Zentrum. Vermittlung sei also als resultatlos verlaufen zu betrachten. Ungarische Regierung erwäge nunmehr Gedanken schiedsrichterlicher Entscheidung, und zwar für Westslowakei (Pressburg, Nitra) durch die beiden Achsenmächte, für Ostslowakei (Kaschau, Munkatsch, Ungwar) durch Deutschland, Italien plus Polen.⁶ Er bitte Ciano sich hierzu äussern. Er, Ciano, habe ihm erwidert, dass er keine Einwendungen gegen solches Verfahren habe, auch nicht hinsichtlich Beteiligung Polens. Ciano hinzufügte mir gegenüber, dass ja in letzten Telefongesprächen mit Reichsaussenminister für den Fall Versagens Vermittlung dieser Gedanke gestreift worden sei. Er habe dem Gesandten erwidert, Ungarische Regierung möge vor allem feststellen wie Berlin Gedanken aufnehme. Ciano hinzufüg-

1 Siehe Dokument 70.

2 Frigyes Villani (1882 – 1964), von März 1934 bis 1941 ungarischer Gesandter in Rom (Quirinal).

3 Siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 74, S. 84 – 85.

4 Luigi Orazia Vinci-Gigliucci, italienischer Gesandter in Budapest seit dem 21. 12. 1936.

5 Siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 62, S. 68 – 71.

6 Siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 103, Fußnote 3, S. 164 – 165.

te, dass offensichtlich gleiche lose Sondierung von Ungarn auch in Warschau erfolgt, da hiesiger Polnischer Gesandter,⁷ der ihn unmittelbar vor mir aufgesucht hatte, ihn um seine Stellungnahme zu einem solchen Gedenken gebeten habe. Auch ihm habe er erwidert, dass Italien keine Einwände dagegen habe, es aber vor allem erforderlich sei, sich des Einverständnisses Deutscher Regierung zu vergewissern. Sei Berlin einverstanden, so ginge Italien mit.

Nach meinen Eindrücken schien Ciano eventuelle polnische Beteiligung eher zu begrüßen, da Polen leicht in seiner Eigenliebe verletzt, eine solche Beteiligung sicherlich hoch bewerten würde.

Abschliessend vorlass mir Ciano sein heute 13 Uhr abgesandtes Telegramm an Attolico.⁸

Mackensen.

*PA AA, Botschaft Rom (Quirinal) Geheim, Band 50, 671/1938, Folie 464 578 – 580, Kopie, Maschinenschrift.*⁹

7 Boleslaw Wieniawa-Długoszowski (1881 – 1942), polnischer Botschafter in Rom von 6. 6. 1938 bis 13. 6. 1940.

8 Italienischer Botschafter in Berlin.

9 Zum Text dieses Telegramms siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 80, S. 89.

1938, október 21. Rím. – Telegram nemeckého veľvyslanca H. G. Mackensena Zahraničnému úradu, týkajúci sa jeho rozhovoru s talianskym ministrom zahraničných vecí G. Cianom.

Botsch/Htm.

RÍM, dňa 21. októbra 1938.

Šifrovaný telegram.

(GUT)

Zahraničný [úrad]

Berlín

Č. 282

z 21. októbra

Na pokyn Pol. IV Abst. 710 z 20. t. m.

Ciano, ktorého som podľa inštrukcií dnes večer navštívil, odriekol opätovnú informáciu o riešení, na ktorom sa dohodlo v Mníchove,¹ a predloženie mapy, ktorú mu už dnes ráno odovzdal tunajší maďarský vyslanec.² Ihneď po telefonickom rozhovore s ríšskym ministrom zahraničných vecí³ informoval budapeštianskeho vyslanca⁴ o Erdmannsdorffovom demarši, ktoré zanedlho adresuje maďarskej vláde, a inštruoval ho, aby odporučil prijatie tohto rozumného riešenia. Tunajší maďarský vyslanec, ktorého z dôvodu svojej včerajšej cesty v Neapoli mohol prijať až dnes ráno, mu povedal, že Maďarsko nemôže akceptovať mníchovské riešenie, pretože sa príliš odchyľuje od toho, čo Maďarsko očakáva na základe Darányiho dojemov.⁵ Maďarsko sa síce dokáže zmieriť [s myšlienkou] zrieknutia Bratislavy a Nitry, v žiadnom prípade sa však nevzdá Košíc a Mukačevo. Najmä zrieknutie sa Košíc by v krajine vyvolalo taký stupeň rozhorčenia, ktoré by bolo neprípustné pre každú vládu, pretože Košice sú prastarým maďarským kultúrnym centrom. Sprostredkovanie možno teda považovať za bezvýsledné. Maďarská vláda oteraz zvažuje myšlienku arbitrážneho rozhodnutia, a to, pokiaľ ide o západné Slovensko (Bratislava, Nitra), prostredníctvom oboch mocností Osi a čo sa týka východného Slovenska (Košice, Mukačevo, Užhorod), prostredníctvom Nemecka, Talianska plus Poľska.⁶ Požiadal Ciana, aby sa k tomu vyjadril. Ciano mu odvetil, že proti takémuto postupu nemá žiadne námietky, ani čo sa týka účasti Poľska. Ciano predomnou dodal, že aj v posledných telefonických rozhovoroch s ríšskym ministrom zahraničných vecí sa tejto otázky dotkli pre prípad zlyhania sprostredkovania. Vyslancovi povedal, aby maďarská vláda zistila, ako túto myšlienku prijíma Berlín. Ciano dodal, že Maďarsko už zrejme nezáväzne zisťovalo postoj Varšavy, pretože tunajší poľský vyslanec,⁷ ktorý bol u neho na návšteve bezprostredne predom

1 Pozri dokument 70.

2 Frigyes Villani (1882 – 1964), od marca 1934 do roku 1941 maďarský vyslanec v Ríme (Quirinál).

3 Pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 74, s. 84 – 85.

4 Luigi Orazia Vinci-Gigliucci, taliansky vyslanec v Budapešti od 21. 12. 1936.

5 Pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 62, s. 68 – 71.

6 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 103, poznámka 3, s. 164 – 165.

7 Boleslaw Wieniawa-Długoszowski (1881 – 1942), poľský veľvyslanec v Ríme od 6. 6. 1938 do 13. 6. 1940.

mnou, ho požiadal o stanovisko k tejto veci. Ciano aj jemu povedal, že Taliansko proti tomu nemá námietky, ale že je potrebné, aby sa [Poľsko] presvedčilo o súhlase nemeckej vlády. Ak bude Berlín súhlasiť, Taliansko do toho pôjde.

Domnievam sa, že Ciano by skôr uvítal poľskú účasť, pretože Poľsko je vo svojej samolúbosti príliš urážlivé a takúto účasť by si určite vysoko cenilo.

Záverom mi Ciano prečítal telegram, ktorý dnes o 13. hodine zaslal Attolicovi.⁸

Mackensen.

*PA AA, Botschaft Rom (Quirinal) Geheim, Band 50, 671/1938, fólia 464 578 – 580, kópia, strojopis.*⁹

⁸ Taliansky veľvyslanec v Berlíne.

⁹ K textu tohto telegramu pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 80, s. 89.

1938, 21. Oktober. Prag – Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA bezüglich der polnischen Haltung hinsichtlich ungarischer Forderungen.

ab Gesandtschaft Prag 21. Oktober 1938

20 Uhr 40 Min

Prag, am 21. Oktober 38

Auswärtig Berlin

Nr. 649 vom 21. 10. 38.

C i t o !

Polnischer Legationssekretär mitteilte – offenbar auf Weisung – gesprächsweise spontan deutschem Gesandtschaftsmitgliede, dass Ungarische Regierung heute Mittag „Berliner Vorschlag“ abgelehnt habe.¹

Aus weiteren Bemerkungen polnischen Gesandtschaftsmitgliedes durchklang deutlich polnisches Bestreben, zwischen slowakischer und karpatho-ukrainischer Frage zu unterscheiden: Wunsch Slowaken, Kaschau zu behalten, sei berechtigt und könne auch von Polen bei Ungarn unterstützt werden.² Was dagegen Munkatsch und Užhorod anlange, so würde Polen in dieser Beziehung Ungarn bestimmt nicht hineinreden. Polnischer Legationssekretär sagte wörtlich, „Slowaken soll nichts geschehen, Karpatho-Ukraine muss aber Zeche bezahlen.“

Deutsches Gesandtschaftsmitglied verhielt sich rein rezeptiv, erklärte insbesondere nichts von „Berliner Vorschlag“ zu wissen.³

Hencke

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 332, Folie 18 290, Kopie, Maschinenschrift.

1 Siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 104, Fußnote 2, S. 165.

2 Am 22. 10. 1938 teilte der polnische Botschafter in Berlin, Lipski, Unterstaatssekretär Woermann mit, dass „in der slowakischen Frage (...) auch die polnische Regierung der Ansicht [sei], daß Ungarn gewisse Konzessionen machen müsse.“ Zitiert nach HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 167.

3 Der zweite Teil dieses Satzes wurde von Hand eingetragen.

1938, október 21. Praha – Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henkeho Zahraničnému úradu v súvislosti s poľským postojom ohľadne maďarských požiadaviek.

od vyslanectva Praha 21. október 1938

20 hod. 40 min.

Praha, 21. októbra [19]38

Zahraničný [úrad] Berlín

Č. 649 z 21. 10. [19]38.

C i t o !

Poľský legačný tajomník – zrejme na základe inštrukcií – počas rozhovoru s pracovníkom nemeckého vyslanectva spontánne povedal, že maďarská vláda odmietla dnes napoludnie „berlínsky návrh“.¹

Z ďalších vyjadrení pracovníka poľského vyslanectva jasne vyplynuli poľské snahy o rozlišovanie medzi slovenskou a karpatsko-ukrajinskou otázkou: požiadavka Slovákov za udržanie Košíc je oprávnená a Poliaci by ju u Maďarov vedeli podporiť.² Naopak, pokiaľ ide o Mukačevo a Užhorod, Poľsko sa do toho Maďarom určite nebude miešať. Poľský legačný tajomník doslovne uviedol, „že Slovákom by sa nemalo nič stať, ale že Karpatská Ukrajina bude musieť znášať dôsledky“.

Pracovník nemeckého vyslanectva sa správal čisto receptívne a zdôraznil najmä, že o „berlínskom návrhu“ nič nevie.³

Hencke

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 332, fólia 18 290, kópia, strojopis.

1 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 104, poznámka 2, s. 165.

2 Dňa 22. 10. 1938 sa poľský velvyslanec v Berlíne J. Lipski pred štátnym podtajomníkom E. Woermannom vyjadril, „že poľská vláda zastáva v slovenskej otázke názor, že Maďarsko musí urobiť určité ústupky“. Citované podľa HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus...*, s. 167.

3 Druhá časť vety je dopísaná rukou.

1938, 21. Oktober. Berlin. – Weisung des Unterstaatssekretärs Woermann an deutsche diplomatische Vertretungen hinsichtlich der deutschen Haltung gegenüber der Slowakei und der Karpatho-Ukraine.

Abschrift

Berlin, den 21. Oktober 1938

zu Pol. IV Abst. 760
Telegramm in Ziffern
(Geh. Chiffr. Vers.)

An

die Deutsche Botschaft

in London, Paris, Rom, Washington, Moskau, Warschau, Ankara

die Deutsche Gesandtschaft

in Prag, Budapest, Bukarest, Belgrad, Sofia, Athen

das Deutsche Konsulat in Genf. Nr. 133

Zur Information und Sprachregelung.

Die in den Besprechungen Reichsaußenministers am 19. Oktober in München mit den slowakischen Ministern Tiso und Durcansky und dem ukrainischen Minister Bacinsky¹ gefundene Lösung geht hinsichtlich des von der Slowakei bzw. der Karpatho-Ukraine an Ungarn abzutretenden Gebiets unter Zugrundelegung der ungarischen Statistik des Jahres 1910 auf eine Linie zurück, welche Reichsaußenminister mit Daranyi am 15. Oktober² in München erörtert hat.³ Der auf diese Weise zustandegekommene Vorschlag der Tschechoslowakischen Regierung ist von uns, nach Fühlung mit der Italienischen Regierung, der Ungarischen Regierung unterbreitet worden. Bei diesem Vorschlag bleibt mit anderen Städten auch Stadt Kaschau außerhalb der Linie, welche das an Ungarn innerhalb von 8 Tagen abzutretende Gebiet begrenzt. Bei vollstem Verständnis für den ungarischen Wunsch auf den Besitz dieser Stadt,⁴ ist es Reichsaußenminister nicht gelungen, die slowakischen Minister für seine Erfüllung zu gewinnen.⁵ Die Tschechoslowakische Regierung hat nunmehr die Ungarische Regierung aufgefordert, ihr mitzuteilen, wann und wo die Unterhandlungen wieder aufgenommen werden können.⁶ Die Stellungnahme der Ungarischen Regierung steht hierzu noch aus.⁷

1 Siehe Dokument 70.

2 Richtig 14. Oktober.

3 Innerhalb dieser Linie blieben die Städte Pressburg, Neutra, Ungvar und Munkatsch. Strittig war zu diesem Zeitpunkt nur die Frage Kaschaus. Siehe HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 146.

4 Siehe Dokument 72.

5 In Woermanns Telegramm an die deutsche Gesandtschaft in Budapest von demselben Tag hieß es: „*Was Kaschau anbetrifft, so steht der Reichsaußenminister dem ungarischen Wunsch sympathisch gegenüber.*“ (ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 78, S. 88.)

6 Siehe DEÄK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 106, S. 166 – 167.

7 Am darauf folgenden Tag schrieb Erdmannsdorff an Woermann, dass die mit den Slowaken erörterte Linie nicht auf die Daranyische Linie zurückgehe. (ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 82, S. 91 – 92.)

Gerüchten des Inhalts, daß die am 19. Oktober gefundene Lösung ein deutsch-slowakisches Zusammenspiel gegen Ungarn darstellt, ist auf Grund vorstehender Ausführungen nachdrücklich entgegenzutreten.

Woermann

PA AA, R 29 932, Folie 210 013 – 014, Kopie, Maschinenschrift.

1938, október 21. Berlín. – Inštrukcia štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckým diplomatickým zastupiteľstvám, týkajúca sa nemeckého postoja voči Slovensku a Karpatskej Ukrajine.

Odpis

Berlín, dňa 21. októbra 1938

k Pol. IV Abst. 760

Šifrovaný telegram

(taj. šifr.)

Nemeckému veľvyslanectvu

v Londýne, Paríži, Ríme, Washingtone, Moskve, Varšave, Ankare

Nemeckému vyslanectvu

v Prahe, Budapešti, Bukurešti, Belehrade, Sofii, Aténach

Nemeckému konzulátu v Ženeve. Č. 133

Pre informáciu a zdôvodnenie.

Riešenie, ku ktorému sa dospelo počas rozhovorov ríšskeho ministra zahraničných vecí so slovenskými ministrami Tisom a Ďurčanským a ukrajinským ministrom Bačinským 19. októbra v Mnichove,¹ vychádza, pokiaľ ide o územie, ktoré má Slovensko, resp. Karpatská Ukrajina odstúpiť Maďarsku na základe maďarskej štatistiky z roku 1910, z línie,² ktorú ríšsky minister zahraničných vecí prediskutoval s Darányim 15. októbra.³ Návrh podaný československou vládou sme po kontaktovaní s talianskou vládou predložili maďarskej vláde. Okrem iných miest zostávajú v tomto návrhu mimo línie ohraničujúcej územie, ktoré má byť v priebehu ôsmich dní odstúpené Maďarsku, aj Košice. Napriek tomu, že máme plné pochopenie pre maďarskú požiadavku získať toto mesto,⁴ ríšskemu ministrovi zahraničia sa pre jej naplnenie nepodarilo získať slovenských ministrov.⁵ Československá vláda vyzvala maďarskú vládu, aby je, oznámila, kedy a kde by sa mohlo začať s rokovaniaми.⁶ Stanovisko maďarskej vlády nie je ešte známe.⁷

Je potrebné, aby [naše diplomatické zastupiteľstvá] na základe uvedených informácií dôrazne eliminovali zvesti o tom, že riešenie z 19. októbra je slovensko-nemeckou hrou proti Maďarsku.

Woermann

PA AA, R 29 932, fólia 210 013 – 014, kópia, strojopis.

1 Pozri dokument 70.

2 Za líniou zostali mestá Bratislava, Nitra, Užhorod a Mukačevo. Spornou zostávala v tom období iba otázka Košíc. Pozri HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus...*, s. 146.

3 Bolo to 14. októbra.

4 Pozri dokument 72.

5 E. Woermann v telegrame nemeckému vyslanectvu v Budapešti z toho istého dňa okrem iného uviedol: „*Pokiaľ ide o Košice, ríšsky minister zahraničia vníma túto maďarskú požiadavku so sympatiami.*“ (ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 78, s. 88.)

6 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, dokument 106, s. 166 – 167.

7 O. Erdmannsdorff nasledujúci deň v liste E. Woermannovi uviedol, že línia, o ktorej sa hovorilo so Slovákmi, nevychádza z Darányiho línie. (ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 82, s. 91 – 92.)

75

**1938, 21. Oktober. Berlin. – Weisung Unterstaatssekretärs
Woermann an das deutsche Konsulat in Pressburg bezüglich der
Behandlung slowakischer Wünsche und Anfragen.**

Berlin, den 21. Oktober 1938

zu Pol. IV Abst. 767

Telegramm in Ziffern

(G. Ch. V.)

Diplogerma Preßburg

Ref.: VLR¹ Altenburg

Bei den am 19. d. M. in München mit den slowakischen Ministern Tiso und Durcansky geführten Besprechungen hat her Reichsaußenminister ausgeführt, daß er sich für die Entwicklung der Tschechoslowakei besonders interessiere und diese mit besonderer Aufmerksamkeit verfolgen würde.² Sollten die Herren in Zukunft den Wunsch haben, sich mit ihm über diese oder jene Frage auszusprechen, so stehe er gern zur Verfügung, bitte sie auch, ihm etwaige Wünsche oder Anfragen durch Vermittlung des Deutschen Konsulats in Preßburg zu übermitteln.

Es darf gebeten werden, sofern von Seiten der slowakischen Minister in dieser Richtung an das Konsulat herangetreten wird, entsprechend zu berichten.³

Woermann

PA AA, R 103 775, Folie 442 193, Original, Maschinenschrift.

1 Vortragender Legationsrat.

2 Siehe Dokument 71.

3 Ursprünglich „diese Mitteilung unverzüglich weiterzuleiten“.

75

1938, október 21. Berlín. – Inštrukcia štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému konzulátu v Bratislave, týkajúca sa postoja voči slovenským prániam a požiadavkám.

Berlín, dňa 21. októbra 1938

k Pol. IV Abst. 767

Šifrovaný telegram

(t. š.)

Diplogerma Bratislava

Ref.[erent]: VLR¹ Altenburg

Počas rozhovorov so slovenskými ministrami Tisom a Ďurčanským 19. t. m. v Mníchove pán ríšsky minister zahraničných vecí uviedol, že sa zvlášť zaujíma o vývoj Československa a že ho sleduje s mimoriadnou pozornosťou.² Ak by mali páni v budúcnosti pranie prediskutovať s ním viaceré otázky, je pre nich k dispozícii a tiež ich požiadal, aby mu prípadné prania alebo požiadavky tlmočili prostredníctvom nemeckého konzulátu v Bratislave.

Preto je žiaduce, pokiaľ by sa slovenskí ministri obrátili v tomto smere na konzulát, aby konzulát o tom náležite informoval [Zahraničný úrad].³

Woermann

PA AA, R 103 775, fólia 442 193, originál, strojopis.

1 Prednášajúci legačný radca.

2 Pozri dokument 71.

3 Pôvodne bolo v telegrame uvedené, aby „to [konzulát] bezodkladne oznámil“.

76

1938, 24. Oktober 24. Berlin. – Aufzeichnung des Chefs der Dienststelle Ribbentrop, Likus, im AA, über die Stimmung ungarischer Diplomaten und Journalisten in Berlin in Bezug auf die Slowakei.

Vertraulicher Bericht!

I.

In den letzten Tagen wird in Kreisen der ungarischen Gesandtschaft und auch ungarischen Journalisten die Auffassung vertreten, dass die Geduld Ungarns und auch Polens in Regelung der Minderheitenfrage in der Slowakei bald erschöpft sei. Wenn in aller Kürze nicht eine befriedigende Lösung eintritt, so würden Polen und Ungarn militärische Massnahmen gegenüber der Slowakei ergreifen.

L.[ikus]

Berlin, d. 24. 10. 38

(...)¹

PA AA, R 27 091, Folie 29 008, Original, Maschinenschrift.

76

1938, október 24. Berlín. – Záznam šéfa Ribbentropovej úradovne v Zahraničnom úrade R. Likusa o náladách medzi maďarskými diplomatmi a novinármi v Berlíne v súvislosti so Slovenskom.

Dôverná správa!

I.

Kruhy maďarského vyslanectva a maďarských novinárov zastávajú v posledných dňoch názor, že Maďarsku a Poľsku, pokiaľ ide o úpravu menšinovej otázky na Slovensku, čoskoro dôjde trpezlivosť. Ak by v najbližšom čase nedošlo k uspokojivému riešeniu [tejto otázky], Poľsko aj Maďarsko siahnu k vojenským opatreniam zameraným proti Slovensku.

L. [ikus]

Berlín, d. 24. 10. [19]38

(...)¹

PA AA, R 27 091, fólia 29 008, originál, strojopis.

1 Der zweite Teil des Berichts hat keinen Bezug zum Thema der Edition und wird daher hier nicht wiedergegeben.

1 Druhá časť správy sa týka otázky, ktorá nesúvisí s našou témou a z tohto dôvodu sme ju vynechali.

1938, 24. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über eine Besprechung Klockes mit den Mitgliedern der slowakischen Regierung in Bezug auf die Grenzziehung zwischen der Slowakei und Ungarn.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Bratislava, den 24. Oktober 1938 17.00 Uhr

Ankunft: den 24. Oktober 1938 18.50 Uhr

Nr. 79 vom 24. 10.

C i t o

Dr. Klocke¹ konnte Mitglieder slowakischer Regierung erst heute sprechen. Nach seiner Ansicht gehen die letzten überstürzten Vorschläge an Ungarn viel zu weit, anbieten auch rein slowakische Gebiete, die 1910 von Ungarn fälschlich als ungarisch bezeichnet.² Z. B. 1.) Nördlich Bahnlinie Pressburg – Neuhäusel, Orte Ceklis,³ Senec. 2.) Gebiet südlich Kaschau in Ost-West-Ausdehnung von 40 km.

Ausserdem deutsche Dörfer Schütt (vergl. Telegramm 58 vom 9. 10.)⁴, die unmittelbar zu Pressburger Sprachgebiet und Wirtschaftsgebiet gehören.⁵ Ferner Stos westlich Kaschau Unterzips. Bedenklich besonders Abschneidung Straßenverbindung Unterzips – Kaschau bei Jasov.

Gleichlautend Prag.

Druffel

NAČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 448 732, Fotokopie, Maschinenschrift.

-
- 1 Helmut Klocke (1904 - ?) – Leiter des „Ungarischen Instituts“ an der Universität in Berlin, Hauptschriftleiter der *Südosteuropäischen Rundschau*. 1938 Angestellter des Luftfahrtministeriums. Wurde als Sachverständiger nach Pressburg entsandt. Die Slowakei war für ihn kein unbekanntes Terrain, da er das Land im Laufe der 30-er Jahre mehrmals besucht hatte.
 - 2 Am 22. 10. 1938 beschwerte sich der ungarische Gesandter in Berlin, Sztójay, beim Unterstaatssekretär Woermann über Klocke. Sztójay gab an, Klocke habe das gesamte statistische Material des Ungarischen Instituts über die Slowakei beschlagnahmt und wolle die Dokumentation gegen Ungarn verwenden. Sie sollte als Beweis dafür dienen, dass die Volkszählungsergebnisse von 1910 gefälscht worden waren. (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 75 989. Woermanns Aufzeichnung vom 22. 10. 1938.)
 - 3 Slowakisch Čeklís. Heute Bernolákovo.
 - 4 Siehe Dokument 39.
 - 5 Auf die Berücksichtigung der deutschen Dörfer der Schüttinsel, welche bei Festlegung der zukünftigen Grenze auch betroffen waren, wies die SdP-Leitung am 20. 10. 1938 hin. (PA AA, R 101 360, Folie 489 653. Meldung der Abwehr vom 20. 10. 1938.)

1938, október 24. Bratislava – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o rozhovore Helmuta Klockeho s členmi slovenskej vlády so zreteľom na vytyčenie slovensko-maďarských hraníc.

Telegram (tajný šifrovaný)

Bratislava, dňa 24. októbra 1938 17.00 hod.

Došlo: dňa 24. októbra 1938 18.50 hod.

Č. 79 z 24. 10.

C i t o

Dr. Klocke¹ mohol rokovať s členmi slovenskej vlády až dnes. Podľa jeho názoru zašli posledné neuvážené návrhy predložené Maďarom príliš ďaleko a ponúkajú aj čisto slovenské územia, ktoré v roku 1910 označili Maďari nesprávne za maďarské.² Napr. 1.) Severne od železničnej trate Bratislava – Nové Zámky ležiace obce Čeklís,³ Senec. 2.) Oblasť južne od Košíc v smere východ – západ v dĺžke 40 km.

Okrem toho [sú v návrhu zahrnuté] nemecké obce Žitného ostrova (porovnaj telegram 58 z 9. 10.)⁴, ktoré bezprostredne patria do bratislavskej jazykovej a hospodárskej oblasti.⁵ Ďalej je to Štós na dolnom Spiši západne od Košíc. Zvlášť povážlivé je prerušenie cestného spojenia medzi dolným Spišom a Košicami pri Jasove.

Dostala aj Praha.

Druffel

NAČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 75 907, fotokópia, strojopis.

1 Helmut Klocke (1904 - ?), vedúci „Maďarského inštitútu“ na berlínskej univerzite, šéfredaktor mesačníka *Süddeutsche Rundschau*. V roku 1938 bol zamestnancom ríšskeho ministerstva letectva. Do Bratislavy bol vyslaný ako znalec danej problematiky. Terén, do ktorého bol vyslaný, poznal zo svojich návštev v priebehu 30. rokov.

2 Dňa 22. 10. 1938 sa na H. Klockeho sťažoval u štátneho podtajomníka Zahraničného úradu E. Woermanna maďarský vyslanec v Berlíne Döme Sztójay. Uviedol, že Klocke zhabal všetok štatistický materiál Maďarského inštitútu o Slovensku a že dokumentáciu chce použiť proti Maďarom. Mala mu slúžiť ako dôkaz, že výsledky sčítania ľudu z roku 1910 boli sfaľované. (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, fólia 75 989. Woermannov záznam z 22. 10. 1938.)

3 Dnešné Bernolákovo.

4 Pozri dokument 39.

5 Na zohľadnenie pri vytyčovaní budúcej hranice, ktorá by sa týkala aj nemeckých obcí Žitného ostrova, upozornilo vedenie SdP 20. 10. 1938. (PA AA, R 101 360, fólia 489 653. Správa Abwehru z 20. 10. 1938.)

1938, 24. Oktober. Prag. – Telegramm des deutschen Geschäftsträger Hencke an das AA über angebliche Ergebnisse des Besuchs Sidors in Warschau.¹

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 24. Oktober 1938 18.30 Uhr
Ankunft: den 24. Oktober 1938 19.45 Uhr

Nr. 657 vom 24. 10.

Erfahre aus zuverlässiger Quelle, dass slowakischer Abgeordneter Sidor während seines Besuchs in Warschau von polnischem Aussenminister² Auftrag erhalten und angenommen hat, auf slowakischen Ministerpräsidenten Tiso dahingehend einzuwirken, baldmöglichst Lostrennung Slowakei von Prag und ihre völlige Unabhängigkeit zu proklamieren. Sodann solle polnisch-slowakische Union mit selbständigen Regierungen unter gemeinsamem Staatsoberhaupt verkündet werden.³

Hencke

PA AA, R 103 778, Folie 442 353, Kopie, Maschinenschrift.

-
- 1 Siehe Dokument 69.
 - 2 Józef Beck.
 - 3 Während seines Besuchs verhandelte Sidor am 19. und 20. 10. 1938 mit dem Staatssekretär des Außenministeriums Szembek, am 21. 10. 1938 wurde er vom polnischen Außenminister Beck empfangen. Während der ersten halboffiziellen Unterredung mit Szembek, bei welcher auch Unterstaatssekretär Arciszewski und Abteilungschef „Ost“ Kobylański anwesend waren, sprach Sidor über die aktuelle Lage in der Slowakei. Er sagte, die Slowaken bemühen sich, einen selbständigen Staat zu schaffen, wobei sie sich politisch, militärisch und kulturell an Polen und wirtschaftlich an Ungarn sowie Deutschland anlehnen würden. Sidor betonte weiter, dass die Slowaken keine deutschen und ungarischen kulturellen Einflüsse in der Slowakei zulassen wollen und Polen bäten, ein gewisses politisch-militärisches Protektorat über die Slowakei zu übernehmen. Ein weiterer Gegenstand des Gesprächs waren polnische Gebietsansprüche gegenüber der Slowakei, die Sidors Meinung nach ein Hindernis für ein derartiges Verhältnis darstellen würden. In diesem Zusammenhang warf Kobylański Sidor die negative Schreibweise der slowakischen Presse gegenüber Polen vor. Am darauf folgenden Tag sagte Sidor bei einem offiziellen Empfang Szembek gegenüber, er wäre von der slowakischen Regierung beauftragt worden Warschau zu unterrichten, dass das Ziel der slowakischen Bestrebungen ein unabhängiger slowakischer Staat sei. In Namen der slowakischen Regierung bat er weiter, die polnische Regierung möge in Budapest intervenieren, um die Ungarn von ihren übertriebenen Forderungen abzubringen. Als Szembek Sidor anschließend fragte, mit welchen Mitteln die Slowaken völlige Selbstständigkeit erreichen wollen, erwiderte Sidor, dass Ministerpräsident Tiso für ein legales Vorgehen sei. Er selbst dagegen wolle auch weniger legale Mittel (Hlinka-Garde, Nationalausschüsse) verwenden. Trotz dieser Ausführungen hob Sidor seine Loyalität gegenüber der slowakischen Regierung hervor. (ZARAŃSKI, J. (Hrsg.). *Diariusz i teki Jana Szembeka*, Tom IV, S. 318 – 323. Für die Zurverfügungstellung und Übersetzung vom polnischen ins slowakische danken wir Dr. Dušan Segeš vom Historischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Bratislava.)

1938, október 24. Praha. – Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu o údajných výsledkoch Sidorovej návštevy vo Varšave.¹

Telegram (tajný šifrovaný)

Praha, dňa 24. októbra 1938 18.30 hod.
Došlo: dňa 24. októbra 1938 19.45 hod.

Č. 657 z 24. 10.

Zo spoľahlivého zdroja som sa dozvedel, že slovenský poslanec Sidor počas svojej návštevy vo Varšave dostal a prijal poverenie poľského ministra zahraničia,² že bude slovenského ministerského predsedu Tisa ovplyvňovať v tom smere, aby sa Slovensko čo najskôr odtrhlo od Prahy a proklamovalo svoju úplnú nezávislosť. Následne má byť vyhlásená poľsko-slovenská únia so samostatnými vládami so spoločnou hlavou štátu.³

Hencke

PA AA, R 103 77, fólia 442 353, kópia, strojopis.

1 Pozri dokument 69.

2 Józef Beck.

3 Počas svojej návštevy rokoval K. Sidor so štátnym tajomníkom ministerstva zahraničných vecí J. Szembekom a 21. 10. 1938 ho prijal poľský minister zahraničia J. Beck. V dňoch 19. a 20. 10. absolvoval K. Sidor rozhovory s J. Szembekom. Počas prvého, polooficiálneho rozhovoru, ktorého sa zúčastnili aj M. Arciszewski a T. Kobyłański, hovoril K. Sidor o aktuálnej situácii na Slovensku. Povedal, že Slováci sa usilujú o vytvorenie samostatného štátu, pričom po politickej, vojenskej a kultúrnej stránke by sa orientovali na Poľsko a po hospodárskej na Maďarsko a Nemecko. K. Sidor ďalej zdôraznil, že Slováci nechcú byť pod nemeckým a maďarským kultúrnym vplyvom a chcú, aby Poľsko prebralo nad Slovenskom akýsi druh politicko-vojenského protektorátu. Ďalším predmetom rozhovoru boli poľské územné nároky voči Slovensku, ktoré podľa Sidorovho názoru predstavovali prekážku takéhoto vzájomného vzťahu. V tejto súvislosti T. Kobyłański Sidorovi vyčítal negatívne články o Poľsku, ktoré vyšli v slovenskej tlači. Nasledujúci deň na oficiálnej audiencii u J. Szembeka K. Sidor uviedol, že ho slovenská vláda poverila, aby vo Varšave tmočil, že cieľom slovenských snáh je vytvorenie nezávislého slovenského štátu. V mene slovenskej vlády požiadal, aby poľská vláda intervenovala v Budapešti za zmiernenie maďarských požiadaviek. Keď sa ho J. Szembek následne opýtal, akými prostriedkami chcú Slováci dosiahnuť samostatnosť, K. Sidor odvetil, že ministerský predseda J. Tiso je za legálnu cestu. On sám však povedal, že by využil aj menej legálne prostriedky (Hlinkova garda, národné výbory). Napriek tomu K. Sidor zdôraznil svoju lojalitu k slovenskej vláde. (ZARANSKI, J. (ed.). *Diariusz i teki Jana Szembeka...*, Tom IV, s. 318 – 323. Za poskytnutie a preklad z poľštiny do slovenčiny ďakujeme Dr. Dušanovi Segešovi z Historického ústavu SAV v Bratislave.)

1938, 24. Oktober. Pressburg. – Aufzeichnung Klockes über Gespräche mit slowakischen Regierungsmitgliedern.

Abschrift.

Betr.: Slowakische und ungarische Grenzziehung

Der Süd-Ostreferent des RLM,¹ Klocke, ist gestern mit Aufträgen in Pressburg eingetroffen. Klocke bat um sofortige Weiterleitung nachstehender Meldung:

Heute vormittag Gespräch mit Durcansky. Uns blieb nichts übrig, als Abtretung entsprechend Münchener Linie anzubieten.² Nach meiner Auffassung bedeutet das maximales Zugeständnis, da grosse Gebiete mit zweifellos rein slowakischer Bevölkerung an Ungarn fallen würden, vor allem südlich Kaschau. Das Zählergebnis von 1910 fälscht die Tatsachen und deshalb ist, nachdem Ungarn tschech. Vorschläge ablehnt, darauf hinzuweisen, dass die Slowaken keine weiteren Zugeständnisse machen könnten, wie es in der Note der Prager Regierung angedeutet wurde. Andererseits kann Ungarn gegenüber deutscherseits betont werden, dass Zugeständnisse gross seien, da viele Slowaken zu Ungarn kommen. Bestürzung über letzte tschech. Zugeständnisse in allen slowakischen Kreisen gross. Stimmung kann sich gegen eigene Regierung wenden. Nationalrat³ rechnet letzte Linie nach Ergebnissen der Volkszählung 1910 und 1930 durch. Ergebnis heute Nacht zu erwarten. Durcansky möchte erreichen, dass Gleichheit insofern gewahrt bleibt, dass gleiche Anzahl Slowaken nach Grenzziehung in Ungarn, wie Madjaren in der Slowakei bleiben. Bei Slowaken, Durcansky, Zernak,⁴ Sidor nicht das geringste Interesse an Karpatho-Ukraine.⁵ Begründung: Analphabeten, Zuschussland. Bitte nochmals, dass deutsche Dörfer auf Schüttinsel bei Slowakei bleiben. Nach Berichten Karmasin´s ist tschechische Wehrmacht in Slowakei völlig undiszipliniert. Selbst Münchener Linie bringt für slowakisches Volkstum sehr grosse Verluste. Lässt fast alle strategischen Sicherungen und wichtigen Ost-Westverbindungen verloren gehen. Darüber hinausgehen hiesse Slowakei zwingen, sich in kurzer Zeit Ungarn anzuschliessen, da radikale Slowaken uneinig. Nur Kommissare über altem Beamtenapparat ist Ostteil ohne Prager Hilfe ausserordentlich schwach.

gez.: Klocke

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 445 740 – 741, Fotokopie, Maschinenschrift.

1 Reichsluftfahrtministerium.

2 Siehe Dokument 70.

3 Hier ist vermutlich der Zentralnationalausschuss gemeint.

4 Richtig Černák.

5 Dies hat Sidor auch im Gespräch mit Szembek am 19. 10. 1938 vorgebracht. Siehe ZARAŃSKI, J. (Hrsg.). *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935 – 1945)*. Tom IV, S. 318.

1938, október 24. Bratislava. – Záznam H. Klockeho o rozhovorech s členmi slovenskej vlády.

O d p i s .

Vec: Vytýčenie slovensko-maďarských hraníc

Referent pre juhovýchod na RLM¹ Klocke prišiel včera s povereniami do Bratislavy. Klocke požiadal o okamžité odoslanie nasledovnej správy:

Dnes predpoludním som mal rozhovor s Ďurčanským. Nezostáva nám nič iné, ako ponúknuť odstúpenie v podobe mníchovskej línie.² Podľa môjho názoru je to maximálny ústupok, pretože Maďarsku by pripadla veľká časť územia s bezpochyby čisto slovenským obyvateľstvom, a to najmä južne od Košíc. Výsledky sčítania ľudu z roku 1910 skresľujú realitu a preto, keď Maďari odmietnu čes. návrhy, je potrebné upozorniť na to, že Slováci nemôžu pristúpiť na ďalšie ústupky, ako to bolo načrtnuté v nóte pražskej vlády. Na druhej strane môže Maďarsko voči nemeckej strane namietat, že ústupky sú veľké, pretože množstvo Slovákov pripadne Maďarsku. Posledné čes. ústupky vyvolali veľké zdesenie vo všetkých slovenských kruhoch. Nálada sa môže obrátiť proti vlastnej vláde. Národná rada³ prepočítava poslednú líniu na základe výsledkov sčítania ľudu z rokov 1910 a 1930. Výsledok sa očakáva dnes v noci. Ďurčanský by chcel dosiahnuť, aby sa rovnováha zabezpečila do takej miery, že po vytýčení hraníc zostane v Maďarsku taký istý počet Slovákov ako Maďarov na Slovensku. Slováci, Ďurčanský, Černák,⁴ Sidor neprejavili najmenší záujem o Karpatskú Ukrajinu.⁵ Zdôvodnenie: analfabeti, prívesok. Opätovne žiadajú, aby nemecké obce Žitného ostrova zostali Slovensku. Podľa Karmasinových správ je česká armáda na Slovensku úplne nedisciplinovaná. Aj samotná mníchovská línia prinesie slovenskému národu veľmi veľké straty. Touto líniou príde takmer o všetky strategické záruky a dôležité [dopravné] spojenia západno-východného smeru. Znamená to, že Slovensko bude donútené, aby sa v krátkom čase pripojilo k Maďarsku, pretože ani radikálni Slováci nie sú jednotní. Podľa komisárov starého úradníckeho aparátu je východná časť [Československa] bez pražskej pomoci zvlášť bezmocná.

pod.: Klocke

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 445 740 – 741, fotokópia, strojpis.

1 Reichsluftfahrtministerium. Ríšske ministerstvo letectva.

2 Pozri dokument 70.

3 Autor má na mysli pravdepodobne Ústredný národný výbor.

4 V origináli Zernak.

5 Túto skutočnosť potvrdil K. Sidor aj v rozhovore s J. Szembekom 19. 10. 1938. Pozri ZARAŇSKI, J. (ed.). *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935 – 1945)*, Tom IV, s. 318.

1938, 25. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an die deutsche Gesandtschaft in Prag hinsichtlich der slowakisch-ungarischen Grenzziehung.¹

ab Konsulat Pressburg 25. 10. 38 20 Uhr – Min
an Gesandtschaft Prag 22 Uhr 15

Nr. 53 vom 25. 10. 38

Im Anschluss an Telegramm vom 24. Oktober Nr. 52²

Zu ungarischen Gegenvorschlägen hinsichtlich Grenze bitte im Einverständnis mit allen hier weilenden Sachverständigen (Karmasin, Dr. Klocke, Dr. Rabel³),⁴ falls deutsches Interesse an lebensfähiger Slowakei, keine weiteren Zugeständnisse über schon sehr weitgehende Münchener Linie hinaus zu lassen, im Gegenteil, wenn schon Grundzüge unabänderlich, durch einzelne Korrekturen, insbesondere hinsichtlich deutscher Dörfer Schütt, Verbesserungen anzustreben.

Karmasin richtet Protesttelegramm an Ministerrat Prag gegen Abtretung deutscher Siedlungsgebiete ohne Zuziehung Volkstumsführung zu Verhandlungen.⁵

Hinsichtlich hier nicht näher bekannter neuer ungarischer Vorschläge in Bezug auf Pressburg erbitte Gelegenheit zu Stellungnahme. Gleichlautend Berlin.

Druffel

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 331, Folie 19 375, Kopie, Maschinenschrift.⁶

1 Siehe Dokumente 77 und 79.

2 Siehe Dokument 77.

3 Richtig Rabl.

4 Laut Richtlinien der VoMi sollte sich Klocke nur „rein informatorisch betätigen und sonst weitmöglichst zurückhalten.“ Karmasin dagegen sollte „zur Berichterstattung sofort nach Berlin kommen.“ (NA ČR, Zahraniční úřad Berlin, K. 29, Folie 448 733. Woermann an das deutsche Konsulat in Pressburg am 25. 10. 1938.)

5 Karmasin hat an den in Prag weilenden Ministerpräsidenten autonomen Regierung des Landes Slowakei Tiso folgendes Telegramm gesandt: „Im Namen der deutschen Volksgruppe in der Slowakei verlange ich die Zuziehung eines deutschen Vertreters zu den laufenden Verhandlungen. Über das Schicksal deutscher Gemeinden kann nicht entschieden werden, ohne daß der Vertreter der deutschen Volksgruppe gehört wird.“ (Grenzboten, 26. 10. 1938, S. 1.)

6 Ein lückenhaftes Telegramm mit gleichem Text, das Druffel an das AA weitergeleitet hat, befindet sich in NA ČR, Zahraniční úřad Berlin, K. 6, Folie 76 034.

1938, október 25. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela nemeckému vyslanectvu v Prahe vo veci vytýčenia slovensko-maďarských hraníc.¹

z konzulátu Bratislava	25. 10. 38	20 hod. – min.
vyslanectvu Praha		22 hod. 15

Č. 53 z 25. 10. 38

V náväznosti na telegram z 24. októbra č. 52²

V súvislosti s maďarskými protinávrhmi, ktoré sa týkajú hraníc, žiadam v zhode so všetkými prítomnými zncami (Karmasin, Dr. Klocke, Dr. Rabel³)⁴, v prípade, ak má Nemecko záujem o [udržanie] životaschopného Slovenska, aby sa nerobili ďalšie ústupky, ktoré by presahovali už aj tak veľmi hlboko zasahujúcu mníchovskú líniu. Naopak, ak sa osnovy už nemôžu zmeniť, žiadam, aby sme sa usilovali o nápravu prostredníctvom jednotlivých korektúr, predovšetkým takých, ktoré sa týkajú nemeckých obcí Žitného ostrova.

Karmasin zaslal ministerskej rade v Prahe protestný telegram proti odstúpeniu nemeckých sídelných oblastí vzhľadom na to, že k rokovaniam nebolo prizvané vedenie národnostnej skupiny.⁵

V súvislosti s novými, tu bližšie nešpecifikovanými maďarskými návrhmi, ktoré sa týkajú Bratislavy, žiadam, aby sme k záležitosti zaujali stanovisko. Dostal aj Berlín.

Druffel

PA AA, *Gesandtschaft Prag, Paket 331, fólia 19 375, kópia, strojopis.*⁶

1 Pozri dokumenty 77 a 79.

2 Pozri dokument 77.

3 Správne má byť Rabl.

4 Podľa smerníc VoMi mal H. Klocke „pôsobiť len čisto informatívne a má sa čo najviac držať v úzadí“. Naopak, F. Karmasin mal „okamžite pricestovať do Berlína, aby podal informácie“. (NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 448 733. E. Woermann nemeckému konzulátu v Bratislave 25. 10. 1938.)

5 F. Karmasin adresoval predsedovi autonómnej vlády Slovenskej krajiny J. Tisovi, ktorý sa nachádzal v Prahe, nasledovný telegram: „V mene nemeckej národnostnej skupiny žiadam o prizvanie nemeckého zástupcu na prebiehajúce rokovania. O osude nemeckých obcí nemôže byť rozhodnuté, pokiaľ nebude vypočutý zástupca nemeckej národnostnej skupiny.“ (*Grenzbote*, 26. 10. 1938, s. 1.)

6 Medzerovitý telegram s rovnakým textom, ktorý E. von Druffel zaslal Zahraničnému úradu, sa nachádza v NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 6, fólia 76 034.

1938, 25. Oktober. Pressburg. – Brief des slowakischen Ministerpräsidenten Tiso an den Reichsaußenminister von Ribbentrop.

Abschrift.

Bratislava, 25. Oktober 1938

Eure Exzellenz
Herr Reichsminister!

In angenehmer Erinnerung an unsere Audienz bei Ihrer Exzellenz am 12. Oktober 1938¹ in München möchte ich auch auf diesem Wege unseren innigsten Dank übermitteln, für das Wohlwollen des Dritten Reiches gegenüber unserer slowakischen Nation.

Gleich nach unserer Rückkehr haben wir den Antrag gemacht, daß die direkten Verhandlungen mit Ungarn auf der Basis der in München angedeuteten ethnischen Grenze wiederaufgenommen werden. Die Ungarische Regierung glaubte, diesen Antrag nicht annehmen zu können.

Das angebotene Plebiszit könnten wir unter der Bedingung akzeptieren, daß die jüdische Bevölkerung aus der Teilnahme ausgeschlossen würde.

Unter diesen Umständen haben sich die beiden Regierungen geeinigt, Deutschland und Italien zu bitten, als Arbitr aufzutreten.

Ich lege so die Zukunft meines Volkes und meines Landes in die Hand des Herrn Reichskanzlers und Führers und Eurer Exzellenz. Ich tue so in vollstem Vertrauen in die staatsmännische Kunst und in das hohe Verständnis Eurer Exzellenz, welche ich bei meinem Münchener Aufenthalt zu lernen und zu schätzen die Ehre hatte.

Mit höchster Achtung
Eurer Exzellenz ergebener
gez. Dr. Joseph Tiso
Präsident der Slowakischen Regierung

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 76 035, Kopie, Maschinenschrift.²

¹ Richtig 19. 10. 1938. Siehe Dokumente 70 und 71.
² Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 89, S. 99 – 100.

1938, október 25. Bratislava. – List predsedu slovenskej vlády J. Tisa ríšskemu ministrovi J. von Ribbentropovi.

Odpis.

Bratislava, 25. októbra 1938

Vaša Excelencia
pán ríšsky minister!

V príjemnej spomienke na našu audienciu u Vašej Excelencie 12. októbra 1938¹ v Mníchove by som Vám chcel touto cestou vysloviť najvrúcnejšiu vďaku za priazeň Tretej ríše k nášmu slovenskému národu.

Hneď po našom návrate sme požiadali, aby sa priame rokovania s Maďarskom obnovili na základe etnickej hranice, ktorú ste načrtli v Mníchove. Maďarská vláda sa ale nazdávala, že tento návrh nemôže prijať.

Ponúknutý plebiscit by sme mohli akceptovať len za podmienky vylúčenia židovského obyvateľstva z jeho účasti.

Za týchto okolností sa obe vlády dohodli, že požiadajú Nemecko a Taliansko, aby prijali úlohu arbitra.

Týmto vkladám budúcnosť môjho národa a mojej krajiny do rúk pána ríšskeho kancelára a vodcu a Vašej Excelencie. Konám tak v plnej dôvere v štátnické umenie a vo veľké pochopenie Vašej Excelencie, ktorú som mal tú česť spoznať a oceniť počas môjho pobytu v Mníchove.

S hlbokou úctou
Vašej Excelencii oddaný
pod. Dr. Jozef Tiso
Predseda slovenskej vlády

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, fólia 76 035, kópia, strojopis.²

¹ Stalo sa tak 19. 10. 1938. Pozri dokumenty 70 a 71.

² Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 89, s. 99 – 100.

1938, 25. Oktober. Breslau. – Lagebericht der Breslauer Abwehrstelle über die Slowakei von 10. bis 21. Oktober 1938.

Anschreiben der Ast.¹ in Wehrkreis VIII. Tgbnr.² 603/38 geh. II VD v. 25. Oktober 38

Land: Tschecho-Slowakei

Art der Quelle: V-Mann-Meldung

Betrifft: Lagerbericht über die autonome Slowakei für die Zeit vom 10. – 21. Oktober 1938

Mit der Aufstellung der ersten slowakischen Regierung ist die erste Etappe der slowakischen Frage geregelt. Die Regierung setzt sich zusammen aus:

dem Regierungsvorsitzenden Minister	Dr. Josef Tiso
dem Minister	Dr. Ferdinand Ďurčanský
dem Minister	Matúš Černák
dem Minister	P. Teplanský
dem Minister	J. Lichner

Sobald die endgültigen Grenzen festgesetzt sind, beginnt die Verwirklichung des politischen und wirtschaftlichen Programms: der Aufbau des wirtschaftlichen Lebens wird auf Grund der bekannten Lehren der päpstlichen Enzyklika beruhen, durch das Wirtschaftsprogramm muss eine selbstständige Finanzwirtschaft sichergestellt werden.

Die bestehende Rechtsordnung muss bewahrt und ein reibungsloses Übergehen in ein neues Staatsleben gesichert werden. Es werden vorläufige Sonderbestimmungen erlassen. Die kleinen selbstständigen Gewerbeunternehmen müssen gefördert werden. Eine radikale Bodenreform wird durchgeführt und die seit dem Umsturz auf unredliche Art erworbenen Grundstücke und Besitztümer verfallen dem Staat. Der Besitz der aufgelassenen Freimaurerlogen wird sozialen und kulturellen Vereinen übergeben.

Der slowakische Ministerrat hat beschlossen, ein Propagandaamt zu errichten.³ Zwischen der slowakischen Regierung und den Behörden und Einwohnern soll eine enge Verbindung hergestellt werden. Zu diesem Zweck wurde ein nationaler Ausschuss gebildet, der darauf achten soll, dass keine Schäden an nationalem und persönlichem Besitz entstehen.⁴ Dem Vorstand des nationalen Ausschusses gehören an:

Vorstand	Ján Dafčík
Vorstand-Stellv.	Ján Horáček

1 Abwehrstelle.

2 Tagebuchnummer.

3 Siehe *Slovák* vom 26. 10. 1938.

4 Nationalausschüsse entstanden gleich nach dem 6. 10. 1938 als Kontroll- und Zwangsorgane. An der Spitze der Nationalausschüsse stand Karol Sidor. Bereits am 12. 10. hat die slowakische Regierung das Verhältnis der Ausschüsse zu den Staatsbehörden geregelt, ab 28. 11. durften sie lediglich in den Bezirksstädten bestehen und am 19. 12. 1938 hat die Regierung beschlossen, die Ausschüsse aufzulösen. Siehe NIŽNANSKÝ, Eduard. Dvojnásobné zmocnenie sa vlády na Slovensku v rokoch 1938/39 v porovnaní s „Machtergreifung“ v rokoch 1933/34 v Nemecku. In *Nacionálo-socialistický systém vlády. Ríšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko*. Bratislava : AEP, 2002, S. 192 – 193.

Presse	Karol Murgaš
slowakische Legionäre	Ján Lengyel
slowakische Arbeiter	Ján Mora
Sekretär	Dr. Karol Klinovský
Schriftführer	Vendel Bezák

Der Vertreter der Deutschen in der Slowakei Eduard Matl versprach die Mitarbeit der Deutschen.⁵ Der Verband der slowakischen Eisenbahner mit J. Bezák, A. Blatnický und J. Ištvánčin stellte sich dem nationalen Ausschuss zur Verfügung.

Die slowakische Regierung wird eine Politik eines kleinen Volkes betreiben. In erster Reihe steht die Freundschaftspolitik zu Deutschland. Die wirtschaftliche Zusammenarbeit mit Deutschland sichert die Zukunft der Slowakei. Die Beziehungen zu Polen werden ebenfalls freundschaftlich sein.

Für die Angelegenheit der Ungarn und Deutschen in der Slowakei werden in Kürze Staatssekretariate errichtet werden.⁶

Parteiwesen: Die Gruppe der deutschen christlich-sozialen in der Slowakei unter Dr. Förster wird mit den ungarisch[en] politischen Parteien zusammenarbeiten und nicht mit der Partei Karmasins.⁷

Abgeordneter Karmasin gründet für das Land Slowakei unter Hinzuziehung der Zipser Deutschen die Deutsche Partei.⁸ Die ehemalige Karpathendeutsche Partei wird nicht mehr erneuert.

Die slowakischen Agrarier werden in der „Slovenská roľnícká strana“ zusammengefasst.⁹ Die Führung übernimmt der Kreis im die Revue „Zem“. Die neue Parteileitung besteht aus den Abgeordneten Rybarik, Ursiny, Petrovic u. aus den Vertretern der Jungagrarier H. Lapar, F. Lednar und dem Chefredakteur des „Slovenský Denník“ Vladimír Moravčík. Das Generalsekretariat leiten Rybárík und Lednár.

Die slowakischen Sokoln bilden einen selbstständigen Verband unter den Namen „Slovenský Sokol“. Mit dem tschechischen und allslawischen Sokol werden die slowakischen Sokoln eng zusammenarbeiten. Die slowakischen Sokoln werden im christlichen Geist der Slowakei und der tschechoslowakischen Republik dienen.¹⁰

PA AA, R 101 357, Pol I 2578/38 g, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

5 Siehe *Národné noviny*, 9. 10. 1938, S. 1.

6 Vergleiche Dokument 37. Bzgl. der Errichtung des Staatssekretariats für die Ungarn siehe Aussprache zwischen Esterházy und Ďurčanský. *Národné noviny* vom 20. 10. 1938, S. 2.

7 Die Deutsche christlich-soziale Landespartei entstand *ad hoc* Anfang 1937 als ursprünglich deutsche Sektion der Ungarischen christlich-sozialen Landespartei. Das Ziel war die Anhängerschaft der Karpatendeutschen Partei (KdP) abzuschwächen. Dies gelang aber nicht und nach dem „Anschluß“ Österreichs hat die Partei gegenüber der KdP an Boden verloren.

8 Siehe Dokument 37. In der Zips bildete sich gegen Karmasin eine Opposition, die sich um die Reste der Zipser Deutschen Partei gruppierte.

9 Zu dieser Problematik siehe ZUDOŤOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, S. 280 – 281.

10 Laut Regierungsverordnung 15/1938 vom 28. 10. 1938 wurde die Hlinka-Garde die einzige genehmigte Wehrorganisation. Die übrigen wurden aufgelöst und ihr Eigentum wurde an die Garde übertragen.

1938, október 25. Wroclaw. – Situačná správa wroclawskej služby Abwehru o udalostiach na Slovensku od 10. do 21. októbra 1938.

Správa Ast.¹ v brannom okrsku VIII. č. pod.denníka² 603/38 geh. II VD z 25. októbra [19]38

Krajina: Česko-Slovensko

Druh prameňa: Správa dôverníka

Vec: Situačná správa o autonómnom Slovensku za obdobie od 10. do 21. októbra 1938

Vytvorením prvej slovenskej vlády sa upravila prvá etapa slovenskej otázky. Vláda je zložená z:

ministerského predsedu	Dr. Jozefa Tisa
ministra	Dr. Ferdinanda Ďurčanského
ministra	Matúša Černáka
ministra	P. Teplanského
ministra	J. Lichnera

Akonáhle sa určia definitívne hranice, začne realizácia politického a hospodárskeho programu: budovanie hospodárskeho programu sa bude zakladať na známych náukach pápežských encyklik; hospodársky program musí zabezpečiť samostatné finančné hospodárstvo.

Jestvujúci právny poriadok sa má udržať a má sa zabezpečiť hladký prechod do nového štátneho života. Malé živnostenské podniky musia byť podporované. Uskutoční sa radikálna pozemková reforma a pozemky a majetky, ktoré boli po prevrate neoprávnene nadobudnuté, pripadnú štátu. Majetok zrušených slobodomurárskych lóží prejde na sociálne a kultúrne spolky.

Slovenská ministerská rada sa uzniesla na vytvorení úradu propagandy.³ Medzi slovenskou vládou, úradmi a obyvateľmi sa má vytvoriť úzky kontakt. Na tento účel vznikol národný výbor, ktorý má dbať na to, aby nedošlo ku škodám na národnom a súkromnom majetku.⁴ Do predsedníctva národného výboru patria:

Predseda	Ján Dafčík
Podpredseda	Ján Horáček
Tlač	Karol Murgaš
slovenskí legionári	Ján Lengyel
slovenskí robotníci	Ján Mora

1 Abwehrstelle. Úradovňa Abwehru.

2 Porovnaj s nemeckým textom.

3 Pozri *Slovák*, 26. 10. 1938.

4 Národné výbory vznikli hneď po 6. 10. 1938 ako kontrolné a nátlakové orgány. Na ich čele stál Karol Sidor. Už 12. 10. upravila slovenská vláda pomer národných výborov k štátnym orgánom, od 28. 11. mohli existovať len v okresných mestách a 19. 12. 1938 sa vláda uzniesla na ich rozpustení. Pozri NIŽNANSKÝ, Eduard. Dvojnásobné zmocnenie sa vlády na Slovensku v rokoch 1938/39 v porovnaní s „Machtergreifung“ v rokoch 1933/34 v Nemecku. In *Nacionálno-socialistický systém vlády. Ríšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko*. Bratislava : AEP, 2002, s. 192 – 193.

tajomník Dr. Karol Klinovský

zapisovateľ Vendel Bezák

Zástupca slovenských Nemcov Eduard Matl prisľúbil spoluprácu Nemcov.⁵ Zväz slovenských železničiarov s J. Bezákom, A. Blatnickým a J. Ištvánčinom je národnému výboru k dispozícii.

Slovenská vláda bude uskutočňovať politiku malého národa. Na prvom mieste je priateľská politika k Nemecku. Hospodárska spolupráca s Nemeckom zaisťuje budúcnosť Slovenska. Rovnako aj vzťahy k Poľsku budú priateľské.

Pre záležitosti Maďarov a Nemcov na Slovensku sa onedlho zriadi štátne sekretariáty.⁶

Straníctvo: Skupina nemeckých kresťanských sociálov pod vedením Dr. Förstera bude spolupracovať s maďarskými politickými stranami a nie s Karmasinovou stranou.⁷

Poslanec Karmasin založil pre Slovenskú krajinu Deutsche Partei, do ktorej prizval aj spišských Nemcov.⁸ Bývalá Karpatendeutsche Partei nebola obnovená.

Slovenskí agráристи sa zoskupili v Slovenskej roľníckej strane.⁹ Vedenie prevzala skupina okolo revue *Zem*. Nové vedenie strany pozostáva z poslancov Rybárika, Ursínyho, Petroviča a zo zástupcov mladých agráristov H. Lapára, F. Lednára a šéfredaktora *Slovenského denníka* Vladimíra Moravčíka. Generálny sekretariát vedú Rybárik a Lednár.

Slovenskí sokoli tvoria samostatný zväz pod názvom *Slovenský Sokol*. S českým a všeslovenským Sokolom budú úzko spolupracovať. Slovenskí sokoli budú slúžiť v kresťanskom duchu Slovenska a duchu Česko-slovenskej republiky.¹⁰

PA AA, R 101 357, Pol I 2578/38 g, kópia, strojepis, bez podpisu.

5 Pozri *Národné noviny*, 9. 10. 1938, s. 1.

6 Porovnaj s dokumentom 37. O zriadení štátneho sekretariátu pre Maďarov pozri rozhovor J. Esterházyho s F. Ďurčanským. *Národné noviny* z 20. 10. 1938, s. 2.

7 Nemecká kresťansko-sociálna krajinská strana vznikla *ad hoc* začiatkom roku 1937 z niekdajšej nemeckej sekcie Maďarskej kresťansko-sociálnej krajinskej strany. Jej cieľom bolo oslabiť členskú a voličskú základňu Karpatendeutsche Partei (KdP). Tento zámer sa ale nevydaril a po „anšluse“ Rakúska strana stratila svoj vplyv práve na úkor KdP.

8 Pozri dokument 37. Na Spiši sa proti F. Karmasinovi vytvorila opozícia, ktorá sa zoskupila okolo zvyškov Zipser Deutsche Partei.

9 K tejto problematike pozri ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, s. 280 – 281.

10 Podľa vládneho nariadenia 15/1938 z 28. 10. 1938 sa Hlinkova garda stala jedinou povolenou brannou organizáciou. Ostatné boli rozpustené a ich majetok prešiel na gardu.

1938, 25. Oktober. Warschau. – Bericht des deutschen Botschafters von Moltke über den Besuch Sidors in der polnischen Hauptstadt.

Abschrift Pol. IV 7700

Deutsche Botschaft Warschau

Warschau, den 25. Oktober 1938

Inhalt: Besuch des slowakischen Abgeordneten Sidor in Warschau.

Nach dem Abbruch der ungarisch-tschechoslowakischen Verhandlungen in Komorn hat die slowakische Regierung beschlossen, den Vorsitzenden des slowakischen Nationalkomitees, Abgeordneten Sidor, nach Warschau zu entsenden. Dabei dürfte der Gesichtspunkt ausschlaggebend gewesen sein, daß der Abgeordnete Sidor seit Jahren zu den für die slowakische Frage interessierten Kreisen Polens freundschaftliche Beziehungen unterhält und als Vertreter des „entscheidenden Flügels“ der Hlinka-Partei hier besondere Sympathien genießt.

Sidor traf am Mittwoch der vergangenen Woche im Flugzeug von Pressburg in Warschau ein¹ und hatte noch am gleichen Tag eine Unterredung mit dem Vizeaußenminister Graf Szembeck.² Da Außenminister Beck während des Mittwochs und Donnerstags infolge seiner Reise nach Rumänien abwesend war, konnte er seinerseits den Abgeordneten Sidor erst am Freitag empfangen. Am Freitag nachmittag begab sich Sidor im Flugzeug nach Pressburg zurück.

Aus den Äußerungen Sidors den hiesigen in- und ausländischen Pressevertretern gegenüber ging hervor, daß Sidor eine weitere Lockerung der staatsrechtlichen Beziehungen zwischen Tschechei und Slowakei für wünschenswert hält; eine völlige Loslösung der Slowakei aus dem bisherigen Staatsverband schien er jedoch nicht zu fordern. Über Karpatorußland sprach er sich zurückhaltend aus und bezeichnete es nur als zweckmäßig, daß die Bevölkerung auch dieses Gebietes selber über ihr Schicksal entscheide. Die Frage der nordslowakischen Grenzbezirke, auf die in der polnischen Presse Ansprüche Polens angemeldet worden waren, erklärte Sidor für untergeordneter Natur;³ über diese Angelegenheit würden sich Polen und Slowaken leicht verständigen.

Über das Ergebnis des Besuches des Abgeordneten Sidor stimmen die Ansichten überein. Sidors Bemühungen, Polen zu einer mäßigen Einwirkung auf Ungarn zu veranlassen, dürften nur platonische Zusicherungen zur Folge gehabt haben.⁴ Im übrigen wurde Sidor polnischerseits zu verstehen gegeben,

1 Siehe Dokument 69.

2 Richtig Szembek. Siehe Dokument 78, Fußnote 3.

3 Beck beschuldigte Sidor später, er habe innerhalb von 48 Stunden „alle unsere Prinzipien vergessen, die die Grundlage unseres Einvernehmens gewesen waren. Unglücklicherweise konnte das Problem unserer weitreichenden Zusammenarbeit trotz aller Anstrengungen zu diesem Zeitpunkt nicht gelöst werden.“ BECK, Jean. *Dernier rapport. Politique polonaise 1926 – 1939*. Neuchâtel, Paris : Editions de la Bonconniere, 1952, S. 171. Zitiert nach HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 167.

4 Vergleiche Dokument 73.

daß es im Interesse der Slowakei liege, sich völlig selbstständig zu machen; unter dieser Voraussetzung könne sie auf größeres Entgegenkommen rechnen.

Auch der hiesige tschechische [sic!] Gesandte⁵ bestätigte mir, daß die polnische Politik offenbar darauf ausgehe, die Slowakei zu völliger Loslösung aus ihrem bisherigen Staatsverbände zu veranlassen. Sie bedient sich zu diesem Zweck des Abgeordneten Sidor, der anscheinend schon seit längerer Zeit in polnischem Solde stehe. Bezeichnend ist übrigens, daß Sidor mit der hiesigen tschechischen Gesandtschaft während seines Aufenthaltes in Warschau keine Beziehungen aufgenommen hat, obwohl er als offizieller Vertreter der Slowakischen Regierung auftrat.

gez. von Moltke

An das Auswärtige Amt, Berlin.

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, Kopie, Maschinenschrift.

5 Juraj Slávik (1890 – 1969), tschechoslowakischer Gesandter in Warschau vom 29. 11. 1935 bis zum März 1939.

1938, október 25. Varšava. – Správa nemeckého veľvyslanca A. H. von Moltkeho o Sidorovej návšteve v hlavnom meste Poľska.

Odpis Pol. IV 7700

Nemecké veľvyslanectvo Varšava

Varšava, dňa 25. októbra 1938

Obsah: Návšteva slovenského poslanca Sidora vo Varšave.

Po prerušení maďarsko-československých rokovaní v Komárne sa slovenská vláda uzniesla vyslať do Varšavy predsedu Slovenského národného výboru poslanca Sidora. Rozhodujúcim hľadiskom bola podľa všetkého skutočnosť, že poslanec Sidor udržiava už roky priateľské styky s tými poľskými kruhmi, ktoré sa zaujímajú o slovenskú otázku a to, že tu má ako predstaviteľ „rozhodného krídla“ Hlinkovej strany veľké sympatie.

Sidor priletel z Bratislavy do Varšavy minulý týždeň v stredu¹ a ešte ten istý deň mal rozhovor so štátnym tajomníkom grófom Szembekom.² Keďže minister zahraničných vecí Beck tu kvôli svojej ceste v Rumunsku v stredu a vo štvrtok nebol, poslanca Sidora mohol prijať až v piatok. V piatok popoludní odletel Sidor späť do Bratislavy.

Zo Sidorových vyjadrení pred zástupcami tunajšej a zahraničnej tlače vyplynulo, že ďalšie uvoľňovanie štátoprávnych vzťahov medzi Českom a Slovenskom považuje Sidor za žiaduce; zdalo sa však, že úplné odtrhnutie Slovenska z terajšieho štátneho zväzku nežiada. O Karpatskej Rusi sa vyjadril rezervovane a uviedol len to, že by bolo prospešné, keby aj obyvateľstvo tejto oblasti samo rozhodlo o svojom osude. K otázke severoslovenských pohraničných okresov, na ktoré vznieslo Poľsko nároky vo svojej tlačí, Sidor vyhlásil, že je druhoradého charakteru;³ v tejto veci sa Poliaci a Slováci ľahko dohodnú.

O výsledku návštevy poslanca Sidora sa zhodujú všetky hlasy. Sidorove úsilie podnieť Poľsko, aby pôsobilo na Maďarsko umierňujúco, malo pravdepodobne za následok iba platonické ubezpečenia.⁴ Ostatne, poľská strana dala Sidorovi na vedomie, že je v záujme Slovenska, aby sa osamostatnilo; za tohto predpokladu by mohlo počítat s väčšou ústretovosťou.

Aj tunajší český [sic!] vyslanec⁵ mi potvrdil, že poľská politika smeruje zrejme k tomu, aby podnietila Slovensko k vystúpeniu z doterajšieho štátneho zväzku. Na tento účel využíva poslanca Sidora, ktorého Poliaci podľa všetkého financujú už dlhšiu dobu. Príznačnou je napokon skutočnosť, že Sidor počas svojho pobytu vo Varšave nenadviazal žiadny kontakt s tunajším českým vyslanectvom, hoci vystupoval ako oficiálny zástupca slovenskej vlády.

pod. von Moltke

Zahraničnému úradu, Berlín.

PA AA, *Gesandtschaft Prag, Paket 61, kópia, strojopis.*

1 Pozri dokument 69.

2 V nemeckom origináli Szembeck.

3 J. Beck neskôr K. Sidora obvinil, že v priebehu 48 hodín zabudol „na všetky naše zásady, ktoré tvorili základ nášho porozumenia. Na nešťastie sa tak problém našej širokej spolupráce napriek všetkému úsliu nepodarilo v tom čase vyriešiť“. BECK, Jean. *Dernier rapport. Politique polonaise 1926 – 1939*. Neuchâtel, Paríž : Editions de la Bonconniere, 1952, s. 171. Citované podľa HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus...*, s. 167.

4 Porovnaj s dokumentom 73.

5 Juraj Slávik (1890 – 1969), československý vyslanec vo Varšave od 29. 11. 1935 do marca 1939.

1938, 25. Oktober. Pressburg. – Brief des deutschen Konsuls Druffel an Unterstaatssekretär Woermann.

Deutsches Konsulat

Pressburg, den 25. Oktober 1938.

Sehr verehrter Herr Unterstaatssekretär!

Für die freundlichen und höchst erwünschten Aufklärungen in Ihrem Brief vom 17. d. M.¹ danke ich verbindlichst.

Ich möchte mir erlauben, heute nur auf das Thema „Ungarnfeindlichkeit“ der Pressburger Berichterstattung zurückzukommen. Diese Berichterstattung (und das DNB) ist natürlich in erster Linie für Berlin bestimmt, wo nach jahrelangen Erfahrungen ein Gegengewicht gegen die rosigen Stimmen aus Budapest sehr notwendig ist. Werden von hier aus Budapester tendenziöse Übertreibungen richtig gestellt oder wird auch nur das Stichwort „Deutsches Volkstum“ oder ähnliches erwähnt, so erklärt man das in Budapest als „ungarnfeindlich“. Dabei stehen den Ungarn immer wieder Wege zur Geltendmachung ihrer Gesichtspunkte in Deutschland offen, die der Führung volksdeutscher Gruppen, geschweige einem Beamten des deutschen Auswärtigen Dienstes meist verschlossen bleiben.

So sagte mir gestern abend der christlichsoziale hiesige Ungarnführer Graf Johann Esterhazy, der schon anlässlich der Jagdausstellung Gast bei Feldmarschall Göring war, er sei vor wenigen Tagen von Reichsminister von Ribbentrop in München empfangen worden. Näheres will er mir noch mitteilen. Vielleicht kann ich auch vom Auswärtigen Amt über den Inhalt der Unterredung etwas erfahren?²

Wenn gegenüber den ungarischen Methoden die hiesige Berichterstattung für Berlin aus sachlichen Gründen ziemlich kritisch sein muss, so bedeutet das natürlich keineswegs, dass wir hier auch gegenüber den Ungarn unfreundlich oder gar feindselig wären. Das Gegenteil ist von mir stets angestrebt worden. Auch jetzt sehe ich meinen ungarischen Kollegen fast täglich und pflege mit ihm freundschaftlichen Gedankenaustausch. Auch die Schwester des Grafen Esterhazy, die wesentlich intelligenter ist als er selbst, habe ich in der letzten Zeit häufig gesehen.

Mit verbindlichsten Empfehlungen und

bin ich

Heil Hitler
Ihr
stets gehorsamer
von Druffel

PA AA, R 29 932, Folie 209 872 – 874, Original, Maschinenschrift.

¹ Siehe Dokument 62.

² Von Druffel ließ sich von Esterházy anscheinend bluffen. Vergleiche Dokument 87.

1938, október 25. Bratislava. – List nemeckého konzula E. von Druffela štátnemu podtajomníkovi E. Woermannovi.

Nemecký konzulát

Bratislava, dňa 25. októbra 1938.

Veľavážený pán štátny podtajomník!

Čo najúctivejšie Vám ďakujem za priateľské a veľmi potrebné vysvetlenia vo Vašom liste zo 17. t. m.¹

Dnes si dovoľujem vrátiť sa len k téme „protimaďarskosti“ bratislavského spravodajstva. Toto spravodajstvo (a DNB) je pochopiteľne v prvom rade určené pre Berlín, kde je veľmi potrebné vytvoriť na základe dlhoročných skúseností protiváhu optimistickým hlasom z Budapešti. Keď tu v Bratislave skorigujeme tendenčné budapeštianske zveličovania alebo použijeme iba heslo „nemecký národ“, tak nás v Budapešti označujú za „protimaďarských“. Maďari majú popri tom v Nemecku aj naďalej otvorené cesty, aby presadili svoje stanoviská, ktoré sú pre vedenie nemeckej národnostnej skupiny, a o úradníkov nemeckej zahraničnej služby ani nehovoriac, väčšinou nepriechnodné.

Tak napr. včera večer mi tunajší maďarský kresťansko-sociálny vodca gróf Esterházy, ktorý bol hosťom generála poľného maršala Göringa už pri príležitosti poľovníckej výstavy, povedal, že ho pred niekoľkými dňami v Mníchove prijal ríšsky minister von Ribbentrop. O podrobnostiach ma chce ešte informovať. Azda aj ja sa môžem od Zahraničného úradu dozvedieť niečo o obsahu rozhovoru?²

Ak je aj tunajšie spravodajstvo pre Berlín z vecných dôvodov voči maďarským metódam kritické, v žiadnom prípade to automaticky neznamená, že by sme boli proti Maďarom zaujatí alebo až nepriateľskí. Neustále som sa usiloval o opak. So svojím maďarským kolegom sa aj teraz vídame takmer každý deň a udržiavam s ním priateľské kontakty. V poslednom čase vídavam často aj sestru grófa Esterházyho, ktorá je oveľa inteligentnejšia ako on samotný.

S úctou a

Heil Hitler
Vám
oddaný
von Druffel

PA AA, R 29 932, fólia 209 872 – 874, originál, strojopis.

¹ Pozri dokument 62.

² J. Esterházy pred nemeckým konzulom pravdepodobne blufoval. Porovnaj s dokumentom 87.

1938, 26. Oktober. Pressburg. – Gedächtnisprotokoll über eine Besprechung zwischen Vertretern reichsdeutscher Finanzgruppen und der Deutschen Partei bezüglich der Schaffung eines deutschen Bankinstituts in der Slowakei.

Gedächtnis-Protokoll über die am 26. Oktober abgehaltene Besprechung
in Pressburg.

Anwesende: 4 Reichsdeutsche. Als Bevollmächtigte der deutschen Partei:

Dr. Grüneberg, Dr. Messler und Ernst Bäumler. Verhandlungsbeginn

2 Uhr Ende 4 Uhr

Auf Grundlage des Referates Bäumlers ergibt sich folgende Gesamt-Übersicht: die wirtschaftlichen Pläne der reichsdeutschen Stellen bedingen als unbedingte Voraussetzung die Schaffung einer deutschen Bank-Stelle. Nachdem die Aufgaben dieser Bankstelle nicht nur kommerzieller Natur sind (Industrie-Beteiligungen, Arisierungen, Übernahme von Kurorten, Holzausbeutung), sondern auch als wesentliche Aufgabe die politische Richtlinie einer Loslösung der slowakisch.[en] Verbindungen von tschechischem u.[nd] jüdischem Kapital ist, ist eine Rentabilitäts-Grundlage nicht im voraus zu berechnen u.[nd] es müsste daher die Gründung dieser Bankstelle als staatspolitische Aufgabe gewertet werden. Insbesondere wurden seitens des Referenten die Gefahren eines finanziellen Zusammenbruches der derzeitigen Slowakei geschildert, da die nötigen Mittel nur für die Aufbringung der staatlichen Gehälter fehlen müssen falls die tschechische Finanzierung ausbleibt. Das Land Slowakei besitzt ein Vermögen von Kč 170 000 000,- gegen Kč 260 000 000,- Schulden im Jahre 1937, demgegenüber war im Jahre 1934 ein Vermögen von Kč 280 000 000,- vorhanden auf welchem Schulden von Kč 160 000 000 lasteten. Der Referent des Haushaltsvoranschlages für das Land Slowakei erklärte selbst (siehe Krajinský Vestník) im August dieses Jahres, dass eine derartige Situation bei einem Privat-Unternehmer einen Konkurs zur Folge hätte. Die Bankstelle hätte daher neben der kommerziellen auch eine politische Aufgabe der Finanzierung des Geldbedarfes der öffentlichen Hand.

Auf die Frage einer Bankübernahme eingehen, ergibt sich tieferstehende Übersicht: die vorhandenen Banken gliedern sich in 6 Gruppen:

- I. Sparkassen u.[nd] Genossenschaften kommen für den Plan nicht in Betracht.
- II. Landesbanken, ebenfalls nicht durchführbar.
- III. Tschechische Grossbank-Filialen. Übernahmemöglichkeit unwahrscheinlich.
- IV. Slowakische Banken, bei diesen Banken liegt die Zukunfts-Entwicklung u.[nd] werden dieselben an dem Wirtschafts-Aufstieg der Slowakei teilnehmen. Durch den reinen National-Charakter dieser Banken ist hier nur eine Kooperierung aber keine Übernahme möglich.
- V. Jüdische Grossbank-Filialen. Hier wäre mit der böhmischen Union-Bank zu verhandeln u.[nd] z.[war] könnten die Verhandlungen gleichzeitig mit den Abtretungs-Verhandlungen der Filialen im sudeten-deutschen Gebiet geführt werden. Vorteile: Druck auf die Bank bei den einschneidenden Verhandlungen

des Sudeten Gaus. Die Bank ist vom Standpunkt des Einlagen-Standes uninteressant, doch bietet sie den Vorteil bereits einige, wenn auch nicht wesentliche Industrie-Beteiligungen zu besitzen. Hiebei wäre auch zu erwägen ob diese Filiale als selbstständige Union-Bank bezeichnet wäre oder aber die deutsche Bank öffentlich deklariert wird, was zur Folge hätte, dass ein kolossaler Einlagen-Zustrom einsetzen würde.

Ähnlich würden die Verhältnisse bei einer Übernahme der Aktien der Handels- u.[nd] Kreditbank liegen, welcher Aktien-Besitz von der Böhmisches Escompte Bank zu kaufen wäre. Dies wäre ein Erwerb einer ausgesprochenen Handels-Bank mit kleinem Einleger-Stand.¹

VI. In der Gruppe der Lokal-Banken wäre der Erwerb der jüdischen Pressburger allgemeinen Bank interessant, weil hier ein Einlagen-Stand von 170 Millionen besteht, welche nicht abwandern würde, da die Einleger grossteils Arier sind.

Nachdem im Sudeten Gau Hunderte Millionen Forderungen an Industrie u.[nd] Handel der West-Tschechoslowakei bestehen, wären diese Forderungen in einem Sammelkonto an der deutschen Bankstelle in Pressburg zu konzentrieren u.[nd] das Reich könnte ohne Devisen mit diesen Summen als Grundkapital der Bank die Finanzierung der Slowakei durchführen, andererseits würde eine ganze Anzahl von Unternehmungen durch die Übernahme dieser Forderungen in unmittelbare Abhängigkeit kommen.

Auf Grund des durch Dr. Grüneberg übergebenen Memorandums über die Rohstoff-Vorkommen der Slowakei, kann man feststellen, dass hier nur aproksimative [sic!] Schätzungen vorhanden sind, daher eine eheste geologische Durchforschung seitens reichsdeutscher Geologen erst den tatsächlichen Wert einer Rohstoff-Basis der Slowakei feststellen könnte.

Nach der politischen Klärung ist neben der sofortigen Durchführung Bank-Stelle die Entsendung eines Wirtschafts-Beraters als Sofort-Massnahme erwünscht. Damit dieser Wirtschafts-Berater gesamtstaatlich arbeiten könne, wird von den slowakischen Wirtschafts-Kreisen das Ansuchen um Entsendung desselben offiziell durchgeführt. Zu diesem Zweck fand unmittelbar auf die gemeinsame Aussprache anschliessend, die Fühlungnahme mit dem Regierungskommissär der Handelskammer Stefan Polyak statt, welche im Hotel-Carlton mit zweien der reichsdeutschen Herren u.[nd] Dr. Rewal stattfand.

BArch Koblenz, NL 1180/43, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Im Zuge der Bankkonzentration in der Slowakei sollten Anfang 1940 gerade diese Banken als deutsche Institute erhalten bleiben. Die Böhmisches Unionbank in Pressburg, nach ihrer Umgestaltung zu einer selbstständigen Bankunternehmung, als Tochtergesellschaft der Deutschen Bank (Creditanstalt-Bankverein) und die Deutsche Handels- und Kreditbank in Pressburg als Tochtergesellschaft der Dresdner Bank (Länderbank). (SNA, 116-47-3/278-281. Verbalnote der deutschen Gesandtschaft in Pressburg vom 5. 3. 1940.)

1938, október 26. Bratislava. – Zápisnica z rokovania medzi zástupcami ríšskonemeckých finančných skupín a Deutsche Partei, týkajúca sa vytvorenia nemeckého bankového inštitútu na Slovensku.

Zápisnica z rokovaní z 26. októbra
v Bratislave.

Prítomní: Štyria ríšski Nemci. Ako splnomocnenci Deutsche Partei:
Dr. Grüneberg, Dr. Messler a Ernst Bäumlér. Začiatok rokovania
2. hod. koniec 4. hod.

Z Bäumlérovho referátu vyplýva nasledovný celkový prehľad: bezpodmienečným predpokladom pre hospodárske plány ríšskonemeckých miest je vytvorenie nemeckého bankového inštitútu. Keďže úlohy tejto bankovej inštitúcie nemajú len komerčný charakter (účasti v priemysle, arizácie, preberanie kúpeľov, ťažba dreva), ale má aj dôležitú úlohu politického rázu, a to uvoľnenie slovenských väzieb na český a židovský kapitál, nemožno vopred počítať s rentabilitou, a preto je potrebné, aby sa vznik tejto bankovej inštitúcie hodnotil ako štátnopolitická úloha. Referent načrtol predovšetkým nebezpečenstvá finančného kolapsu terajšieho Slovenska, pretože v prípade vylúčenia českého financovania budú chýbať potrebné prostriedky už len na výplaty štátnych zamestnancov. Slovenská krajina disponovala v roku 1937 majetkom v hodnote 170 000 000,- Kč oproti dlhom vo výške 260 000 000,- Kč. Naproti tomu v roku 1934 disponovala majetkom v hodnote 280 000 000,- Kč a dlhmi vo výške 160 000 000,- Kč. Sám referent, ktorý navrhoval rozpočet pre Slovenskú krajinu v auguste tohto roku vyhlásil (pozri Krajinový vestník), že v súkromnom podniku by takáto situácia mala za následok vyhlásenie konkurzu. Banková inštitúcia by preto okrem komerčnej úlohy mala aj úlohu politickú, a to financovanie krytia verejných výdavkov.

K otázke eventuálneho prevzatia banky je k dispozícii doleuvedený prehľad: banky, ktoré prichádzajú do úvahy, sa delia na šesť skupín:

- I. Sporiteľne a úverové družstvá neprichádzajú pre plán do úvahy.
- II. vKrajinské banky, rovnako nerealizovateľné.
- III. Filiálky veľkých českých bánk. Možnosť prevzatia je nepravdepodobná.
- IV. Slovenské banky. U týchto bánk je možnosť budúceho vývoja a ich podielu na hospodárskom vzostupe Slovenska. Pre čisto národný charakter týchto bánk je možná len kooperácia, nie však ich prevzatie.
- V. Filiálky veľkých židovských bánk. Tu by sa mohlo rokovať s českou Union-Bankou a rokovania by sa mohli viesť súčasne s rokovaniami o odstúpení jej filiállok v sudetonemeckej oblasti. Výhody: Tlak na banku počas závažných rokovaní v sudetskej župe. Z hľadiska stavu vkladov nie je banka zaujímavá, avšak poskytuje výhody z hľadiska vlastníctva niektorých, aj keď nie dôležitých účastí v priemysle. Prítom by sa malo zvážiť, či by táto filiálka mala mať označenie ako samostatná Union-Banka, alebo

bude verejne deklarovaná ako nemecká banka, čo by mohlo mať za následok, že by došlo k obrovskému prílevu vkladov.

Podobné by boli pomery aj pri prevzatí akcií Obchodnej a kreditnej banky, ktorej akcie by sa odkúpili od Českej eskontnej banky. Tým by sa získala vyslovene obchodná banka s malým počtom vkladateľov.¹

VI. V skupine lokálnych bánk by bolo zaujímavé získanie židovskej Bratislavskej všeobecnej banky, pretože stav vkladov v tejto banke je 170 miliónov, ktoré by sa nemali premiestňovať, keďže väčšinu jej vkladateľov tvoria árijci.

Keďže v sudetskej župe existujú stámiliónové pohľadávky voči priemyslu a obchodu západného Československa, mohli by sa tieto pohľadávky sústreďovať na zbernom účte nemeckého bankového inštitútu v Bratislave a ríša by tak bez devíz mohla s týmito čiastkami ako základným kapitálom financovať Slovensko. Na druhej strane by sa prevzatím týchto pohľadávok dostalo veľké množstvo podnikov do [jej] bezprostrednej závislosti.

Na základe memoranda o výskyte surovín na Slovensku, ktoré predložil Dr. Grüneberg, možno konštatovať, že k dispozícii sú len približné odhady, takže až rýchly geologický prieskum ríšskonemeckých geológov by mohol stanoviť skutočnú hodnotu surovínovej základne Slovenska.

Po vyjasnení politických pomerov je popri okamžitom vytvorení bankovej inštitúcie žiaduce, ako bezodkladné opatrenie, vyslanie hospodárskeho poradcu. Aby tento hospodársky poradca mohol pracovať na celoštátnej úrovni, slovenské hospodárske kruhy požiadajú oficiálne o jeho vyslanie. Na tento účel sa bezprostredne po spoločnom rokovaní uskutočnil rozhovor s vládnym komisárom obchodnej komory Štefanom Polyákom, ku ktorému za prítomnosti dvoch ríšskonemeckých pánov a Dr. Rewala došlo v hoteli Carlton.

BArch Koblenz, NL 1180/43, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 V súvislosti s procesom koncentrácie bánk na Slovensku začiatkom roku 1940 mali zostať práve tieto banky ako nemecké bankové inštitúty. Česká Union-Bank v Bratislave sa po transformácii na samostatný bankový ústav mala stať afiliáciou Deutsche Bank (Creditanstalt-Bankverein) a Nemecká obchodná a kreditná banka v Bratislave afiliáciou Dresdner Bank (Länderbank). (SNA, 116-47-3/278-281. Verbálna nóta nemeckého vyslanectva v Bratislave z 5. 3. 1940.)

1938, 27. Oktober. Warschau. – Bericht des deutschen Botschafters Moltke in Bezug auf Sidors Besuch in Warschau.¹

Deutsche Botschaft
Warschau
P V 47/10.38.

Warschau, den 27. Oktober 1938²

4 Durchschläge

Auf das Telegramm Nr. 225 Pol IV 7668³ vom 25. Oktober d. J.

Politischer Bericht

Wie ich bereits mit Bericht vom 14. Oktober 1938 – P V 47/10. 38 – gemeldet habe, arbeitet Polen daraufhin, die Slowakei zur Loslösung aus ihrem bisherigen Staatsverbände zu veranlassen. Man bedient sich hierzu des slowakischen Abgeordneten Sidor, der anscheinend für seine parteipolitischen Zwecke schon seit längerer Zeit von Polen materielle Unterstützungen erhalten hat. Es hat sich aber bisher nichts darüber feststellen lassen, daß die Polnische Regierung etwa darauf ausginge, unter Verletzung der Interessen des eng befreundeten Ungarn, eine selbstständige Slowakei durch Personal-Union mit Polen zu verbinden. Vielmehr gehen die hier zu erhaltenden Informationen dahin, daß nach polnischer Auffassung die Slowakei sehr wohl ein selbstständiger Staat werden könnte, wobei dann abzuwarten bleibe, ob sie sich in der Zukunft an Ungarn oder Polen anlehnen wolle. Das scheint übrigens auch die Meinung des hiesigen ungarischen Gesandten⁴ zu sein, der die ihm ebenfalls bekannten Gerüchte, die das nebenbezeichnete Telegramm erwähnt, lediglich als tschechische Störungsversuche ansieht.

Moltke

An das
Auswärtige Amt

Berlin.

PA AA, R 103 778, Folie 442 356, Kopie, Maschinenschrift.⁵

1 Siehe Dokumente 69, 78 und 83.

2 Unter dem Datum befindet sich folgender Stempel: Auswärtiges Amt, Pol. IV 7819, eing. 31. OKT 1938.

3 Pol IV 7668 ist von Hand eingetragen.

4 András Hory (1883 – 1965) ungarischer Gesandter in Jugoslawien und Italien (1927 – 1934), dann in Polen (1935 – 1939)

5 Publiziert in ADAP, Serie D, Band V, Dokument 87, S. 96.

1938, október 27. Varšava. – Správa nemeckého veľvyslanca Hansa-Adolfa Moltkeho o Sidorovej návšteve vo Varšave.¹

Nemecké veľvyslanectvo

Varšava

P V 47/10.38.

Varšava, dňa 27. októbra 1938²

4 kópie

Na telegram č. 225 Pol IV 7668³ z 25. októbra t. r.

Politická správa

Ako som už v správe zo 14. októbra 1938 – P V 47/10. 38 – hlásil, pracuje Poľsko na tom, aby podnietilo Slovensko k odpútaniu sa zo svojho doterajšieho štátneho zväzku. Na tento účel využíva slovenského poslanca Sidora, ktorý podľa všetkého už od Poliakov dlhšie dostával materiálnu podporu na svoje stranícko-politické ciele. Avšak doteraz sa tu nepodarilo zistiť, že by poľská vláda chcela proti záujmom úzko spriateleneho Maďarska spojiť samostatné Slovensko v rámci personálnej únie s Poľskom. Na základe získaných informácií sa hovorí skôr o tom, že podľa poľskej mienky sa Slovensko akiste stane samostatným štátom, pričom by [Poľsko] vyčkalo, či sa v budúcnosti bude chcieť orientovať na Maďarsko alebo na Poľsko. Ostatne sa zdá, že je to aj názor tunajšieho maďarského vyslanca,⁴ ktorý fámny, pričom o nich takisto vie, a ktoré sú uvedené v priloženom telegrame, považuje len za české rušivé pokusy.

Moltke

Zahraničnému úradu

Berlín.

PA AA, R 103 778, fólia 442 356, kópia, strojopis.⁵

1 Pozri dokumenty 69, 78 a 83.

2 Pod dátumom sa nachádza pečiatka: Auswärtiges Amt, Pol. IV 7819, eing. 31. OKT 1938.

3 Pol IV 7668 je vpísané rukou.

4 András Hory (1883 – 1965), maďarský vyslanec v Juhoslávii a v Taliansku (1927 – 1934), neskôr v Poľsku (1935 – 1939).

5 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, V. zväzok, dokument 87, s. 96.

**1938, 27. Oktober. Berlin. – Antwort des Unterstaatssekretärs
Woermann auf den Brief von Druffels vom 25. Oktober 1938.¹**

Berlin W 8, den 27. Oktober 1938.
Wilhelmstraße 76

Lieber Herr von Druffel,

zunächst danke ich Ihnen für Ihre freundlichen Zeilen vom 25. Oktober. Über den Stand der ungarisch-slowakischen Frage werden Sie unterrichtet sein, da die letzten Forderungen und Angebote in der Presse im wesentlichen richtig behandelt worden sind. Wir glauben hier nicht, daß Deutschland und Italien die ihnen zugedachte Schiedsrichterrolle übernehmen sollten;² wenn es zu einer Arbitrage kommt, würde diese wohl von den vier Mächten vorgenommen werden.

Der besondere Anlaß meines heutigen Briefes ist aber die Tatsache, daß die Frage Theben wieder aufgenommen ist; nachdem zunächst der Gedanke, dort eine Abstimmung vornehmen zu lassen, wie Sie ja wissen, abgelehnt worden war,³ soll jetzt die Forderung auf Abtretung des Gebiets von Theben in den nächsten Tagen mit der Tschechoslowakischen Regierung beginnenden Einzelverhandlungen über die neue Grenze gestellt werden. Es ist jedoch nicht beabsichtigt, die Ungarische Regierung hiervon vorher zu verständigen. Ich bitte deshalb, die Nachricht vorerst als ganz vertraulich und nur für Sie bestimmt zu behandeln.⁴

Mit herzlichen Grüßen und

Heil Hitler!
stets Ihr
gez. Woermann

PA AA, R 29 932, Folie 209 869 – 870, Original, Maschinenschrift.

1 Siehe Dokument 84.

2 Ribbentrop selbst lehnte ursprünglich diese Art des Schiedsspruchs ab. Siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 87, S. 98.

3 Siehe Dokument 40.

4 Siehe Dokument 93.

1938, október 27. Berlín. – Odpoveď štátneho podtajomníka E. Woermanna na Druffelov list z 25. októbra 1938.¹

Berlín W 8, dňa 27. októbra 1938.
Wilhelmstraße 76

Milý pán von Druffel,

úvodom Vám ďakujem za Váš priateľský list z 25. októbra. O stave maďarsko-slovenskej otázky budete informovaný, keďže posledné požiadavky a ponuky už aj tlač zhodnotila v prevažnej miere správne. Tu v Berlíne si nemyslíme, že Nemecko a Taliansko by malo prevziať rolu arbitrov, ktorá im je prisudzovaná;² ak aj k arbitráži dôjde, mala by sa uskutočniť za účasti štyroch mocností.

Hlavným dôvodom môjho dnešného listu je však opätovné otvorenie otázky Devína; následne po tom, keď, ako už viete, bola odmietnutá myšlienka uskutočnenia plebiscitu,³ má byť požiadavka odstúpenia Devína predložená v najbližších dňoch na začínajúcich rokovaniach s československou vládou o nových hraniciach. Nemáme však v úmysle, aby sme o tom vopred upovedomovali maďarskú vládu. Preto Vás žiadam, aby ste túto správu považovali zatiaľ za prísne dôvernú a určenú iba pre Vás.⁴

So srdečným pozdravom a

Heil Hitler!
vždy Váš
pod. Woermann

PA AA, R 29 932, fólia 209 869 – 870, originál, strojepis.

1 Pozri dokument 84.

2 Samotný J. von Ribbentrop pôvodne s takýmto druhom arbitráže nesúhlasil. Pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 87, s. 98.

3 Pozri dokument 40.

4 Pozri dokument 93.

1938, 27. Oktober. Pressburg. – Aktenvermerk des Staatssekretariates für die Belange der Deutschen Volksgruppe in der Slowakei.

Aktenvermerk.

M.¹

Slowakische Frage.

Heute äusserte Ministerpräsident Dr. Tiso den Wunsch Staatssekretär Karmasin zu sprechen. Worum es sich handelte, konnte nicht in Erfahrung gebracht werden. Er will jedenfalls nach Rückkehr² Karmasin das Gespräch aufnehmen.

Dr. Fallath³ berichtete heute, dass der Ministerpräsident Dr. Tiso den Wunsch habe Reichsaussenminister von Ribbentrop in den nächsten Tagen aufzusuchen.

Ständig treffen in Pressburg Abordnungen der mährischen Slowaken ein, die eine Rückgliederung an die Slowakei verlangen.⁴ In dieser Angelegenheit haben bereits drei wichtige Beratungen stattgefunden. Die mährischen Slowaken wollen ihren Wunsch nach Rückgliederung durch neuzubildende Nationalausschüsse und Beschlüsse der Gemeindevertretungen kundtun. Am 30. Oktober wollen sie sich in den benachbarten slowakischen Gemeinden demonstrativ an den slowakischen Staatsfeiern⁵ beteiligen.⁶

SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – Franz Karmasin, Mikrofilm II. A 945, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Willfried Messler (1909 - ?) Rechtsanwalt, seit Ende Oktober 1938 Amtsleiter des Staatssekretariates für die Belange der deutschen Volksgruppe in der Slowakei. Wegen seiner „nichtarischen“ Abstammung musste er diese Funktion Anfang 1940 niederlegen.

2 Zu dieser Zeit weilte Karmasin in Berlin.

3 Richtig ist Faláth. Jozef Faláth (1908 - ?) Rechtsanwalt. Gehörte zu den Radikalen innerhalb der HSLS. Sekretär von Mach. Im November 1938 leitete er kurze Zeit die „Zentrale für die Lösung des jüdischen Problems in der Slowakei“, die die Judenausweisung aus der Slowakei kurz nach dem Wiener Schiedsspruch organisieren sollte.

4 Ausführlicher siehe RYCHLÍK, Jan. Pokusy o pripojení Slovákka ke Slovensku. In *Historický časopis*, 1/1992, S. 69 – 88.

5 Zwanzig Jahre Deklaration von Martin.

6 Vergleiche *Völkischer Beobachter* vom 29. 10. 1938, S. 5. Flugblätter siehe SNA, Ministerstvo zahraničných vecí 1939 – 1945 (weiter MZV), K. 133, Fasz. 1218/39.

1938, október 27. Bratislava. – Spisový záznam Štátneho sekretariátu pre záležitosti nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku.

Spisový záznam.

M.¹

Slovenská otázka.

Ministerský predseda Dr. Tiso dnes vyslovil pranie pohovárať sa so štátnym tajomníkom Karmasinom. Nedalo sa zistiť o čo išlo. Po návrate² sa chce rozhodne zhovárať s Karmasinom.

Dr. Fallath³ dnes oznámil, že ministerský predseda Dr. Tiso žiada v najbližších dňoch o stretnutie s rišským ministrom zahraničných vecí von Ribbentropom.

Do Bratislavy neustále prichádzajú delegácie moravských Slovákov, ktoré žiadajú pričlenenie k Slovensku.⁴ Moravskí Slováci chcú svoju požiadavku o pripojenie oznámiť prostredníctvom novovytvorených národných výborov a uznesení obecných zastupiteľstiev. 30. októbra sa chcú demonštratívne zúčastniť na slovenských štátnych oslavách⁵ v susedných slovenských obciach.⁶

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – Franz Karmasin, mikrofilm II. A 945, kópia, strojopis, bez podpisu.

- 1 Willfried Messler (1909 - ?), povoláním právnik, od konca októbra 1938 vedúci Štátneho sekretariátu pre záležitosti nemeckej menšiny na Slovensku. V tejto funkcii pôsobil do začiatku r. 1940, keď vzhľadom na svoj „neárijský“ pôvod musel na tento post rezignovať.
- 2 V tom čase sa F. Karmasin nachádzal v Berlíne.
- 3 Správne Faláth. Jozef Faláth (1908 - ?), právnik. Patril k radikálom v rámci HSLS. Tajomník A. Macha. V novembri 1938 viedol krátky čas „Centrálu pre riešenie židovského problému na Slovensku“, ktorá mala po Viedenskej arbitráži organizovať vyhánanie Židov zo Slovenska.
- 4 Bližšie pozri RYCHLÍK, Jan. Pokusy o pripojení Slovácka ke Slovensku. In *Historický časopis*, 1/1992, s. 69 – 88.
- 5 Dvadsaťte výročie Martinskej deklarácie.
- 6 Porovnaj *Völkischer Beobachter* z 29. 10. 1938, s. 5. Letáky z akcie sa nachádzajú v SNA, f. Ministerstvo zahraničných vecí 1939 – 1945 (ďalej MZV), š. 133, fasc. 1218/39.

1938, 28. Oktober. Berlin. – Klockes Aufzeichnung zur Frage der neuen ungarisch-slowakischen Grenze.

Dr. Klocke
Genst. 5. Abteilung

Berlin, den 28. Oktober 1938.

Zur Frage der madjarisch-slowakischen Grenzziehung.¹

I. Grundsätzliches.

Die Grenzziehung auf der Grundlage der Volkszählung von 1910 bedeutet für die Sudetenländer etwas völlig Anderes als für die ehemals zu Ungarn gehörenden Gebiete.² In die deutschen Gebiete waren zu dieser Zeit infolge der Industrialisierung bereits Tschechen eingedrungen. Im Übrigen war die Volksgrenze ziemlich fest, die Ergebnisse der einzelnen Volkszählungen wichen kaum von einander ab. Überdies waren die Tschechen im Jahre 1910 ein Volk mit stark entwickeltem Nationalbewusstsein.

Unter den Vorkriegszählungen ist die Zählung von 1910 für die Deutschen fast in allen Teilen der Sudetenländer die Ungünstigste, dagegen ist unter allen Vorkriegszählungen in Ungarn die von 1910 für die Madjaren die bei weiten günstigste.

Die Zählungen in Ungarn wurden unter einem gewissen politischen Druck vorgenommen. So erklärten sich die für einzelne Gebiete und Orte oft rein zufälligen Zählungsergebnisse. (siehe II g.)

Die tschechische Karte von Boháč,³ die auf der tschechischen Volkszählung von 1921 beruht, kann weitgehend zugrunde gelegt werden. Sie gab eine Linie der Abgrenzung der deutschen Gebiete an, die weitgehend richtig war. 1921 bedeutet für die madjarische Volksgruppe der Tschechoslowakei insofern auch ein günstiges Stichjahr, als damals die Massenausweisungen und Abwanderungen noch nicht erfolgt waren und auch durch die Namensanalyse und andere Mittel der Entnationalisierung noch keine außerordentlichen Verluste eingetreten waren.

Eine Grenzziehung aus der Grundlage der Volkszählung von 1921 mit einigen Abänderungen, teils für Slowaken, teils für Madjaren, wäre sowohl als gerecht vom Standpunkt des Volkstums, wie auch im deutschen Interesse liegend zu bezeichnen, wenn eine lebensfähige Slowakei überhaupt noch Objekt einer deutschen Politik sein soll.

Ein gerechtes deutsches Urteil über die Ansprüche der Kleinvölker im südöstlichen Mitteleuropa und Südost-Europa wird einen ungeheuren Gewinn für das deutsche Ansehen bedeuten. Im Augenblick, als diese Gruppen sich als innerpolitisches Vorbild das Deutsche Reich wählen, würde eine außenpolitische Enttäuschung einen erheblichen Rückschlag bedeuten.

1 Dieser Vorschlag blieb unberücksichtigt. Zu dieser Zeit reiste Ribbentrop nach Rom, wo er mit Ciano die Modalitäten der neuen Grenzziehung besprach. Siehe HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 176 – 177; LUKES, František. K diplomatickému pozadí vídeňské arbitráže. In *Historický časopis*, 1/1962, S. 64 sowie *Podivný mír*, S. 130 – 131.

2 Siehe auch Dokument 66.

3 BOHÁČ, Antonín. *Národnostní mapa Republiky Československé. Podrobný popis národnostních hranic ostrovů a menšin*. Prag : Národopisná společnost československá, 1926.

II. Zur Abgrenzung im einzelnen.

Die „Münchener Linie“ vom 19. 10.,⁴ die am 22. 10. durch die Tschechoslowakische Regierung der Ungarischen Regierung übermittelt wurde und zwar „als Diskussionsbasis“,⁵ verhütete für das Restgebilde das Schlimmste, sie schloss die Abtretung der Städte Neutra, Kaschau, Ungvar und Munkatsch aus. Sie hält sich zum Teil dort an die von Ungarn als Grundlage vorgeschlagene „ethnographische Linie von 1910“, wo diese sich mit der Volksgrenze entsprechend der tschechoslowakischen Volkszählung von 1930 deckt. Sie geht in vielen Abschnitten auch noch über die Linie von 1910 aus. Wird die Münchener Linie nicht in dem Sinne verändert, dass gewisse Ost-West-Verbindungen dem Reststaat erhalten bleiben, so ist seine Lage fast als rettungslos zu bezeichnen.

a.) Auf der Schütt-Insel östlich Pressburg liegen die deutschen Dörfer Bruck, Waltersdorf, Tartschendorf, Mischdorf und Schildern.⁶ Zwischen dieser deutschen Siedlungsgruppe und der Stadt Pressburg, die mit dem angrenzenden Oberufer eine zusammenhängende Siedlungseinheit bildet, liegen nur 2 slowakische Dörfer und 1 madjarisches Dorf. In jeder ungarischen und tschechoslowakischen Statistik wurden diese Dörfer als deutsch angegeben. Einschliesslich Oberufer wohnten im Jahre 1930 hier 4 500 Deutsche.⁷

Die Deutschen aus diesen Dörfern haben auch in den letzten Tagen während meines Aufenthaltes in Pressburg wiederum die Führung der deutschen Volksgruppe gebeten, doch alles dafür zu tun, dass sie bei der Slowakei bleiben können.⁸ Kämen sie zu Ungarn, so wären sie als Deutsche nördlich der Donau völlig isoliert, sie wären der Madjarisierung schutzlos preisgegeben. Ihr kultureller und politischer deutscher und ihr wirtschaftlicher Mittelpunkt ist Pressburg.

b.) Die Bahnlinie Pressburg – Neuhäusl (Nové Zámky) ist im Westen des künftigen slowakischen Gebietes die einzige Ost-West-Verbindung. An Ungarn fällt eine gute Ost-West-Verbindung Pressburg – Komorn. Die Strecke Pressburg – Neuhäusl verläuft zwar zum großen Teil durch madjarisches Gebiet. Um die Strecke bei der Slowakei zu halten, müssten 20 madjarische und madjarisch-slowakische Mischorte bei der Slowakei bleiben, d. h. nach der Zählung von 1930 43 835 Einwohner, davon 12 394 Slowaken und 27 512 Madjaren.

c.) Die Bahnlinie Lewenz (Livic)⁹ – Fedymes würde von den Slowaken als Gegenleistung für die Strecke Pressburg – Neuhäusl angeboten. Dann fielen an Ungarn 17 slowakische Gemeinden mit (1930) 20 528 Einwohner, davon 18 313 Slowaken und 1 650 Madjaren. Lewenz, das ungefähr zur Hälfte madjarisch ist,¹⁰ könnte von den Slowaken an Ungarn abgetreten werden, jedoch müsste eine Vereinbarung über die gemeinsame Benutzung des Bahnhofs Lewenz vereinbart werden.

4 Siehe Dokument 70.

5 Siehe DEÄK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž I*, Dokument 106, S. 166 – 167.

6 Siehe Dokumente 39 und 80.

7 In Oberufer lebten laut Volkszählung 1 888, in Bruck 1 343, in Waltersdorf 492, in Tartschendorf 188, in Mischdorf 401 und in Schildern 312 Deutsche, insgesamt also 4 624.

8 Der Appell wurde im *Völkischen Beobachter* vom 29. 10. 1938, S. 5 veröffentlicht.

9 Richtig Levice.

10 Von 12 576 Einwohnern waren 1930 4 974 Ungarn, 5 956 bekannten sich zur tschechoslowakischen Nationalität.

d.) Die Slowaken wünschten den Verbleib der zweifellos slowakischen Orte Kozikovce¹¹ und des gemischten Cebovce¹² bei der Slowakei. Geringfügige Änderung vom deutschen Standpunkt unwichtig.

e.) Lucenec hatte 1921 43,8 v. H. Madjaren (1930 27,5 v. H.). Der Verlust der Stadt für die Slowaken bedeutet deshalb viel, weil im gesamten nördlich anschließenden Gebiet kein einziger größerer städtischer Mittelpunkt gelegen ist. Fällt es an Ungarn, so könnte eine Eisenbahn-Vereinbarung getroffen werden (Durchfahrtsrecht). Da bei Abtretung der Stadt nach 1921 2 900,¹³ nach 1930 5 900 Slowaken¹⁴ an Ungarn fallen, so ist die Stadt bei Verhandlungen als Kompensationsobjekt zu betrachten.

f.) Der Verlust des Eisenbahnknotenpunkts Plesivec und des Ortes Rosenau (Roznava), die beide im madjarischen Volksgebiet liegen, bedeutet besonders viel, da von Plesivec aus 3 Bahnen verlaufen: 1. ins Bergwerksgebiet von Muran (Eisen), 2. nach Cierna Lehota, 3. nach Dobschau (Dobsina – Eisen). Wegen der Gebirgslage ist auch kaum der Bau einer anderen west-östlichen Querverbindung möglich.

g.) Der deutsche Ort Stoß erschien aus Gründen des politischen und wirtschaftlichen Drucks nur 1910 als ein Ort madjarischer Mehrheit. Jasov hat zwar madjarische Mehrheit, ist jedoch der einzige madjarische Ort an der wichtigen Verbindungsstraße aus der deutschen Unterzips (Endpunkt Schmöllnitz (Smolnik)) nach Kaschau. Die Erhaltung dieser Linie liegt im volksdeutschen Interesse und muss als reichsdeutsches Interesse bezeichnet werden, wenn der Slowakei die Stadt Kaschau als einziger Knotenpunkt der Ost-West Verbindungen in ihrem Ost-Abschnitt erhalten werden soll.

h.) Im Gesamtabschnitt gibt es nur sehr wenige rein madjarische Gemeinden längs der Staatsgrenze. Die meisten Orte, die auf Grund der Statistik von 1910 für Ungarn gefordert werden, sind nur bei dieser einen Zählung (oder bei zwei Zählungen) als madjarisch bezeichnet. An ihrem slowakischen Charakter ist nicht zu zweifeln.

i.) Die Bahn über Velke Kapusany nach Uzhorod bedeutet die einzige Ost-West-Verbindung zwischen Slowakei und Karpathenukraine. Sie verläuft wesentlich im madjarischen Volksgebiet, ihre Haltung liegt schon aus Gründen der Sicherung gegen eine gemeinsame ungarisch-polnische Staatsgrenze im deutschen Interesse.

k.) Da östlich der Bahn über Cerny Ardov nur zwei madjarische Dörfer liegen, könnte diese einzige durchgehende Verbindungsbahn Tschechoslowakei – Rumänien dem Reststaat erhalten bleiben.

Die in diesen Vorschlägen erhaltene Zuweisung madjarischen Volksgebietes an die Slowakei, steht nicht im Widerspruch mit einer Regelung der Grenze nach volksmässigen Grundsätzen, da selbst in diesem Fall noch mehr Slowaken bei Ungarn verbleiben, als Madjaren in der Slowakei.

PA AA, R 29 932, Folie 209 907 – 910, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

11 Es handelt sich wahrscheinlich um Kozárovce.

12 Die Ungarn bildeten dort eine Mehrheit: 604 Ungarn gegenüber 202 Slowaken und Tschechen.

13 Laut Volkszählungsergebnisse von 1921 lebten in der Stadt 5 617 Slowaken und Tschechen.

14 Zusammen 8 725 Slowaken und Tschechen.

1938, október 28. Berlín. – Záznam H. Klockeho, týkajúci sa otázky úpravy novej maďarsko-slovenskej hranice.

Dr. Klocke
Genst. 5. oddelenie

Berlín, dňa 28. októbra 1938.

K otázke stanovenia maďarsko-slovenskej hranice.¹

I. K veci.

Stanovenie hraníc na základe sčítania ľudu z roku 1910 znamená pre Sudety úplne niečo iné, ako pre územia, ktoré boli kedysi súčasťou Uhorska.² Do nemeckých oblastí v dôsledku industrializácie už vtedy prenikali Česi. Etnická hranica bola ostatne do značnej miery stála a takmer nedochádzalo k odchýlkam výsledkov jednotlivých sčítaní ľudu. Okrem toho boli Česi v roku 1910 národom so silno vyvinutým národným vedomím.

Spomedzi všetkých predvojnových sčítaní bolo sčítanie z roku 1910 v takmer všetkých častiach Sudet pre Nemcov najnepriaznivejšie. Naopak, spomedzi všetkých predvojnových sčítaní v Uhorsku, bolo sčítanie z roku 1910 pre Maďarov zďaleka najpriaznivejšie.

Sčítania v Uhorsku sa uskutočňovali za istého politického nátlaku. To vysvetľuje často náhodné výsledky sčítania v jednotlivých oblastiach a sídlach.

Českú [národnostnú] mapu od Boháča,³ ktorá vychádza z českého sčítania ľudu z roku 1921, možno považovať rozhodne za základ. Vymedzila hranicu nemeckých oblastí, ktorú v prevažnej miere určil správne. Rok 1921 predstavuje pre maďarskú menšinu v Československu vyhovujúci termín sčítania do tej miery, pretože vtedy ešte nedochádzalo k masovému vyhostovaniu a vysťahovalectvu a ani analýza mien a ďalšie prostriedky odnárodnovania nespôsobovali ešte väčšie straty.

Stanovenie hraníc na základe sčítania ľudu z roku 1921 by s istými obmenami, sčasti pre Slovákov, sčasti pre Maďarov, bolo spravodlivé nielen z etnického hľadiska, ale bolo by aj v nemeckom záujme, pravda, ak má byť životaschopné Slovensko aj naďalej objektom nemeckej politiky.

Spravodlivý nemecký rozsudok vo veci nárokov malých národov juhovýchodnej strednej a juhovýchodnej Európy by znamenal pre nemeckú autoritu mimoriadny ošoh. V čase, keď si tieto skupiny volia Nemeckú ríšu za vnútropolitický vzor, by zahraničnopolitické sklamanie znamenalo veľký nezdar.

1 Tento návrh nebol napokon zohľadnený. Práve v tomto čase odcestoval J. von Ribbentrop do Ríma, kde spolu s G. Cianom prerokovával modalitu stanovenia nových hraníc. Pozri HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus...*, s. 176 – 177; LUKÉŠ, František. K diplomatickému pozadí vídeňské arbitráže. In *Historický časopis*, 1/1962, s. 64 a *Podivný mír*, s. 130 – 131.

2 Pozri tiež dokument 66.

3 BOHÁČ, Antonín. *Národnostní mapa Republiky Československé. Podrobný popis národnostních hranic ostrovů a menšin*. Praha : Národopisná společnost československá, 1926.

II. K jednotlivým bodom rozhraničenia.

„Mníchovská línia“ z 19. 10.,⁴ ktorú československá vláda 22. 10. predložila maďarskej vláde, a to ako „základ pre diskusiu“,⁵ chráni zvyškový štát pred najhorším a nepripúšťa odstúpenie Nitry, Košíc, Užhorodu a Mukačeva. Pridržia sa sčasti „etnografickej línie z roku 1910“, ktorú Maďarsko navrhlo ako základ, a to na tých miestach, ktoré sa približne zhodujú s etnickou hranicou vychádzajúcou z československého sčítania ľudu z roku 1930. Na mnohých úsekoch líniu z roku 1910 prekračuje. Ak nedôjde k zmene Mníchovskej línie v tom zmysle, že si zvyškový štát udrží niektoré komunikácie v smere východ – západ, je jeho situácia takmer beznádejná.

a.) Na Žitnom ostrove východne od Bratislavy sa nachádzajú nemecké obce Most, Čela, Tartschendorf, Mischdorf a Schildern.⁶ Medzi touto nemeckou sídelnou skupinou a mestom Bratislava, ktoré s príľahlým Prievozom tvorí súvislú sídelnú oblasť, ležia iba dve slovenské a jedna maďarská obec. Tieto obce sú v každej maďarskej a československej štatistike označované ako nemecké. Vráťane Prievozu tu v roku 1930 žilo 4 500 Nemcov.⁷

Počas posledných dní môjho pobytu v Bratislave žiadali Nemci z týchto obcí vedenie nemeckej národnostnej skupiny opätovne o to, aby urobilo všetko pre to, aby mohli zostať na Slovensku.⁸ Ak by boli pripojení k Maďarsku, tak by sa ako Nemci žijúci severne od Dunaja dostali do úplnej izolácie a boli by vydaní napospas maďarizácii. Bratislava je ich nemeckým kultúrnym, politickým a hospodárskym centrom.

b.) Železničná trať Bratislava – Nové Zámky je na západe budúceho slovenského územia jedinou traťou v smere východ – západ. Maďarsku prípadne dobrá východno-západná železnica Bratislava – Komárno. Pravda, trať Bratislava – Nové Zámky prechádza väčšinou cez maďarskú oblasť. Ak by trať zostala Slovensku, na Slovensku by muselo zostať 20 maďarských a maďarsko-slovenských zmiešaných obcí, t. j. podľa sčítania ľudu z roku 1930 43 835 obyvateľov, z toho 12 394 Slovákov a 27 512 Maďarov.

c.) Železničnú trať Levice⁹ - Fedýmeš by Slováci ponúkli ako protislužbu za trať Bratislava – Nové Zámky. V tom prípade by pripadlo Maďarsku 17 slovenských obcí s (sčítanie z roku 1930) 20 528 obyvateľmi, z toho 18 313 Slovákov a 1 650 Maďarov. Levice, ktoré sú takmer spolovice maďarské,¹⁰ by mohli Slováci odstúpiť Maďarsku, avšak muselo by dôjsť k dohode o spoločnom užívaní levicekej železničnej stanice.

d.) Slováci žiadajú, aby im zostala obec Kozárovce,¹¹ ktorá má nepochybne slovenský charakter, a zmiešaná obec Čebovce.¹² Z hľadiska nemeckého postoja je táto zmena bezvýznamná.

4 Pozri dokument 70.

5 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž I*, c. d., dokument 106, s. 166 – 167.

6 Pozri dokumenty 39 a 80.

7 V Prievoze žilo 1 888, v Moste 1 343, v Čele 492, v Tartschendorfe 188, v Mischdorfe 401 a v Schildern 312 Nemcov. Celkove 4 624 osôb nemeckej národnosti.

8 Výzvu uverejnil *Völkischer Beobachter* 29. 10. 1938, s. 5.

9 V nemeckej pôvodine Livic.

10 Z 12 576 obyvateľov v roku 1930 bolo 4 974 Maďarov a 5 956 osôb sa hlásilo k československej národnosti.

11 V nemeckom origináli Kozikovce.

12 V tejto obci tvorili Maďari väčšinu; žilo tu 604 Maďarov oproti 202 Slovákom a Čechom.

e.) Lučenec mal v roku 1921 43,8 % maďarského obyvateľstva (v roku 1930 27,5 %). Strata tohto mesta znamená pre Slovákov veľa, a to z toho dôvodu, že na celom príľahlom území, ktoré leží severne od Lučenca, sa nenachádza žiadne väčšie sídlo mestského typu. Ak prípadne Maďarsku, mohla by sa uzavrieť dohoda o užívaní železnice (právo prejazdu). Keďže v prípade odstúpenia mesta by Maďarsku pripadlo 2 900 (sčítanie z roku 1921),¹³ resp. 5 900 (1930) Slovákov,¹⁴ môže byť mesto v rámci rokovania brané do úvahy ako kompenzačný objekt.

f.) Strata železničného uzla Plešivec a mesta Rožňava, obe ležia na území obývanom Maďarmi, znamená veľmi veľa, pretože z Plešivca vychádzajú tri trate: 1. do banskej oblasti Muráňa (železo), 2. do Čiernej Lehoty, 3. do Dobšinej (železo). Výstavba ďalšej západno-východnej trate je pre hornatý terén takmer nemožná.

g.) Nemecká obec Štós vykazovala maďarskú väčšinu len v roku 1910, a to z dôvodu politického a hospodárskeho nátlaku. Jasov síce maďarskú väčšinu má, ale na dôležitej spojke z dolného Spiša (posledným bodom je Smolník) do Košíc je jediným maďarským sídlom. Udržanie tejto cesty diktuje záujem etnických Nemcov, a preto to musí byť aj v ríšskonemeckom záujme, ak si má Slovensko vo svojej východnej časti udržať Košice ako jediný dopravný uzol východno-západného smeru.

h.) V celom úseku pozdĺž štátnej hranice je len veľmi málo čisto maďarských obcí. Väčšina sídiel, ktoré žiada Maďarsko na základe štatistiky z roku 1910, bola označená ako maďarská iba v rámci tohto sčítania (alebo dvoch). O ich slovenskom charaktere nemožno pochybovať.

i.) Železnica z Velkých Kapušian do Užhorodu je jedinou východno-západnou komunikáciou medzi Slovenskom a Karpatskou Ukrajinou. Hoci v prevažnej miere prechádza cez územie obývané Maďarmi, jej udržanie je aj v záujme Nemecka, a to z toho dôvodu, aby sa zabránilo vytvoreniu spoločnej maďarsko-poľskej hranice.

k.) Keďže východne od železnice do Čierneho Ardova sa nachádzajú len dve maďarské obce, mohla by táto jediná schodná trať spájajúca Československo s Rumunskom zostať zvyškovému štátu.

Príčlenenie územia obývaného Maďarmi k Slovensku, ktoré tieto návrhy obsahuje, nie je v rozpore s úpravou hraníc na základe etnografického princípu, pretože aj v tomto prípade by v Maďarsku zostalo viac Slovákov ako Maďarov na Slovensku.

PA AA, R 29 932, fólia 209 907 – 910, kópia, strojopis, bez podpisu.

13 Podľa sčítania ľudu z roku 1921 žilo v meste 5 617 Slovákov a Čechov.

14 Celkove 8 725 Slovákov a Čechov.

1938, 29. Oktober. Pressburg. – Schreiben Rabls an Professor Meyer über die Möglichkeiten die Heilbäder in Pystian zu arisieren sowie über die deutsche Stellung in der Slowakei.

Dr. Dr. Kurt. O. Rabl

z. Zt. Pressburg,
Hotel Carlton,
am 29. Oktober 1938

Sehr verehrter Herr Professor,

im Anschluss an unser neuliches Zusammensein erlaube ich mir, Ihnen einiges Material zu überreichen,¹ das vielleicht Ihr Interesse findet.

Es handelt sich dabei zunächst um eine Anregung unseres Freundes Bäumler betr. der Übernahme des Pachtvertrages für die Piešťaner Heilquellen – eine Sache, von der weder Kam. Matl² noch auch ich selbst allzuviel halten, da der Ort im rein slowakischen Gebiet liegt, die Badeverwaltung wenig oder gar keine Deutschen beschäftigt und es uns daher vom nationalpolitischen Standpunkt gleichgültig sein kann, wer die Sache in Händen hat. Soll eine Arisierung durchgeführt werden, so ist das wohl in erster Linie Sache der Slowaken und nicht die unsere. Falls Sie hingegen aus wirtschaftlichen Erwägungen an dem Projekt Interesse nehmen, finden Sie in der beiliegenden Aufstellung alles Wissenswerte.

In zweiter Linie übersende ich zwei Aufstellungen, die mir von einem Herrn Vogt, dessen Personaldateien beiliegend zugekommen sind. Vogt hält mich für den Korrespondenten der Berliner Börsenzeitung und rechnet mit einer Veröffentlichung des mir übergebenen Materials. Ich kann nicht beurteilen, ob die Sachen für uns irgend ein Interesse haben – wenn ja, so sollten wir sie ihm abnehmen – natürlich nicht zu dem lächerlichen Phantasiepreis von 15 000 Kronen, wie er zu glauben scheint, sondern für tausend oder fünfzehnhundert. Bäumler hat die Sachen gesehen und meinte, dass das Material wertvoll sei.

Ich habe einige Erkundigungen über Vogt eingezogen und im allgemeinen die Auskunft erhalten, dass er zwar ausserordentlich kenntnisreich, aber auch mit Vorsicht zu genießen sei. Persönlich macht er mir den Eindruck eines Mannes ohne Volkszugehörigkeit, der ziemlich genau sieht, wohin die Entwicklung geht und sich daher noch zur rechten Zeit anhängen möchte. Er hat mir gegenüber offen zum Ausdruck gebracht, dass er der Vertrauensmann für die Industrieinvestitionspolitik des deutschen Kapitals in der Slowakei werden will. Offenbar hat er weder ein hinreichendes Vermögen noch hinreichende finanzielle Sicherungen für das herankommende Alter und wäre daher u. U. für einen vielleicht sogar mässigen Gehalt zu haben. Ich habe Bäumler gebeten, mir Näheres über die Frage seiner politischen Tragbarkeit zu verschaffen und Bäumler hat mir diese Angaben bis übermorgen versprochen – ich hoffe, dass ich dies also bald nachreichen kann.

1 Liegt nicht bei.

2 Richtig Matl.

Ganz im allgemeinen gesehn, befinden wir uns hier nach wie vor in der gleichen Zwickmühle: es wäre auf der einen Seite notwendig, rasch zuzugreifen und beizeiten alle uns wichtigen Positionen entweder selbst oder doch durch Vertrauensleute zu besetzen und dies umso mehr, als die Tschechen ganz offen darauf ausgehn, die neuen slowakischen Machthaber durch freigebig ausgestreute Aufsichtsratstellen, Tantieme und ähnliche Witzchen zu kaufen. Auf der anderen Seite trifft jede Initiative von unserer Seite auf die stereotype slowakische Entgegnung: erst die Grenzen, dann alles andere. Besichtigungsfahrten ins Reich oder gar die Berufung reichsdeutscher Vertrauensleute sind daher heute genau so wie vor vierzehn Tagen reinste Zukunftsmusik. Zur gleichen Zeit wird jedoch von tschechischer Seite finanziell und praktisch, von polnischer dagegen ideologisch sehr intensiv gearbeitet – man macht den Slowaken das Gespenst eines deutschen Vasallenstaats vor, der noch viel mörderischer auf dem Volke lasten würde wie das vergangene Prager System.

Ich sprach Polyák ganz kurz³ – er war sehr begeistert, was natürlich nichts heissen will. Sie haben ihn ja kennen gelernt – das ist noch die beste und geschulte slowakische Garnitur. Sie können sich denken, wie dann der Durchschnitt aussieht. Ein schweres Arbeiten.

Wenn Sie irgendwelche Wünsche haben, so lassen Sie sie mich auf einem Ihnen geeignet scheinenden Wege wissen.

Mit verbindlichen Grüßen, auch an die anderen Herren, und

Heil Hitler
ihr ganz erg. Kurt O. Rabl

SNA, Alexandrijský archív, Mikrofilm II. C 985, Folie 9 406 302 – 304, Original, Maschinenschrift.

3 Siehe Dokument 85.

1938, október 29. Bratislava. – List Kurta O. Rabla profesorovi Mayerovi o možnosti arizovať piešťanské kúpele a o nemeckej pozícii na Slovensku.

Dr. Dr. Kurt. O. Rabl

toho času Bratislava,
hotel Carlton,
29. októbra 1938

Velavážený pán profesor,

v návaznosti na naše posledné stretnutie si Vám dovoľujem odovzdať materiál,¹ ktorý by Vás azda mohol zaujímať.

Predovšetkým ide o podnet nášho priateľa Bäumlera, ktorý sa týka prevzatia nájomnej zmluvy piešťanských liečivých prameňov – záležitosť, o ktorej toho veľa nevie ani kamarát Matl,² ani ja sám, pretože mesto sa nachádza v čisto slovenskej oblasti. Správa kúpeľov zamestnáva len niekoľko, resp. žiadnych Nemcov, a preto nám to môže byť z národnostno-politického hľadiska jedno, v koho rukách táto záležitosť je. Ak by došlo k arizácii, tak je to v prvom rade vec Slovákov a nie naša. Ak by ste naproti tomu mali z hospodárskeho hľadiska o projekt záujem, v prílohe Vám posielam všetky cenné poznatky.

Ďalej Vám zasielam dva súpisy, ktoré mi dal istý pán Vogt, pričom jeho osobné dáta pripájam. Vogt ma považuje za korešpondenta *Berliner Börsenzeitung* a počíta s uverejnením materiálu, ktorý mi dal. Nedokážem posúdiť, či tie veci niekoho zaujmú – ak áno, tak ich od neho prevezmeme – samozrejme, že nie za smiešne fantastickú sumu 15 000 korún, ako sa nazdáva, ale 1 000 alebo 1 500 korún. Bäumlér tie veci videl a usúdil, že by materiál mohol byť cenný.

Trochu som sa na Vogta povypytoval a získal som vo všeobecnosti správu, že je síce mimoriadne bohatý na vedomosti, ale treba byť u neho opatrný. Osobne robí na mňa dojem človeka bez národnostnej príslušnosti, ktorý pomerne presne vie, ktorým smerom sa vývoj uberá a ktorý sa preto dokáže v pravý čas prispôbiť. Verejne sa predomnou vyjadril, že sa chce stať dôverníkom pre priemyselnú investičnú politiku nemeckého kapitálu na Slovensku. Zjavne nemá ani dostatok majetku a vzhľadom na svoj vek ani dostatočné finančné záruky, a preto by chcel mať za istých okolností azda aj tomu primeraný príjem. Požiadal som Bäumlera, aby mi zistil niečo bližšieho o otázke jeho politickej únosnosti. Prislúbil mi, že mi tieto údaje zoženie do pozajtra. Dúfam, že ich budem môcť čoskoro zaslať.

Vo všeobecnosti sa tu aj naďalej nachádzame v rovnakej beznádejnej situácii: na jednej strane by bolo potrebné, aby sme rýchlo zakročili a včas obsadili všetky pozície, ktoré sú pre nás dôležité, a to buď sami alebo prostredníctvom dôverníkov. Je to potrebné urobiť čím skôr, než si Česi celkom otvorene nezačnú kupovať nových slovenských mocipánov prostredníctvom štedro rozdávaných miest v dozorných radách, tantiém a podobných figľov. Na druhej strane každá naša iniciatíva naráža na stereotypnú slovenskú odpoveď: najprv hranice, potom všetko ostatné. Študijné cesty do ríše alebo dokonca povolanie ríšskonemeckých dôverníkov sú tak ako pred 14 dňami čírou hudbou budúcnosti.

¹ Materiál sa v prílohe listu nenachádza.

² Správne Matl.

Naši protivníci ale zároveň velmi intenzívně pracují. Kým Česi po finanční a praktické stránce, tak Poláci po stránce ideologické. Snaží se Slovákovi vykreslit přízrak německého vazalského státu, který by národ zafašil ovela vražednější než předošlý pražský systém.

V krátkosti som hovoril s Polyákom³ – bol veľmi nadšený, čo však prirodzene nič neznamena. Dokonca aj Vy ste ho spoznali – a to je ešte tá najlepšia a školená slovenská garnitúra. Dokážete si predstaviť, ako potom vyzerá priemer. Veľmi ťažká práca.

Ak máte nejaké požiadavky, tak mi to dajte vhodným spôsobom vedieť.

S úctivým pozdravom Vám ako aj ostatným pánom a

Váš oddaný
Heil Hitler!
Kurt O. Rahl

SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 985, fólia 9 406 302 – 304, originál, strojopis.

3 Pozri dokument 85.

1938, 30. Oktober. Wien. – Bericht über die Lage und Stimmung in Pressburg.

Geheim

den 29. Oktober 1938

Die Lage in Preßburg.

(Situationsbericht auf Grund eines Besuches am 28. X. 1938)

I. Das allgemeine Bild.

Ein kurzer Rundgang durch die Stadt zeigt gegenüber dem Zustand noch vor wenigen Wochen eine recht eindrucksvolle Veränderung. Das bisher buntscheckige Völkerbild – mit einem gewissen slawischen Firnis – ist offensichtlich im Schwinden begriffen. Preßburg bekommt immer mehr, auch rein äußerlich, den Charakter einer deutschen Grenzstadt.

Auf den Straßen überwiegt das deutsche Idiom, schon weil augenscheinlich das Deutschtum sein Selbstbewußtsein am stärksten zur Schau trägt. Man sieht auffallend viel Hakenkreuze, sogar bei der Schuljugend. Der „Völkische Beobachter“ und der „Stürmer“ werden ähnlich wie früher die slowakische und madjarische Preßburger Presse öffentlich ausgerufen und stark gekauft.¹ Die beiden deutschen Buchhandlungen erregen mit ihrer in der Auslage recht geschickt aufgemachten nationalsozialistischen Literatur – um ein unverhältnismäßig großes Führerbild herum – nicht nur Neugier, sondern auch großes allgemeines Interesse. Auch in den Gaststätten und bei den Behörden ist man bemüht, seine deutsche oder zumindest deutschfreundliche Einstellung besonders zu betonen. Zweifellos hat die schon seit kurzem in dieser Richtung laufende Entwicklung durch den Führerbesuch des Preßburger Brückenkopfes bei Engerau² einen bereits sehr merkbaren Auftrieb bekommen. Durchwegs wird dieser bei allen Nationen und in allen Bevölkerungsschichten absolut als Geste gedeutet, die das besondere Interesse des Reiches an der „Preßburger Frage“ den „beteiligten Interessenten“ gegenüber deutlich zum Ausdruck bringen sollte. Das stark an Zahl verringerte Militär spielt im Straßenbild keine besondere Rolle.

II. Die politische Haltung der einzelnen Volksgruppen.

1. Die Madjaren (unter 20% der Bevölkerung)

In der ersten Zeit nach dem „1. Oktober 1938“ waren die Madjaren von einem vollständigen Siegesbewußtsein erfüllt.³

„Hitler wird einmarschieren und Preßburg den Ungarn schenken“ - das war so ungefähr die Stimmung unter den Madjaren. Neben dieser Stimmung wurde gleichzeitig auch eine recht lebhaft propagandatätigkeit, auch unter den Deutschen, entfaltet. Von den beiden deutschgeschriebenen

1 Vergleiche Dokumente 47 und 67.

2 Dies war am 25. 10. 1938. Als Hitler beim Blick auf Pressburg das auf dem gegenüberliegenden Donauufer stehende Denkmal, das an die Errichtung des tschechoslowakischen Staates erinnerte und vom tschechischen Löwen dominiert wurde, sah, meinte er angeblich, dass „der Kater runter muss“. Zur Datum des Besuchs siehe *Slovák* vom 26. 10. 1938, S. 1.

3 Siehe Dokument 11.

Preßburger Zeitungen „der Grenzbote“ und die „Preßburger Zeitung“⁴ hat namentlich der erstere eine Zeitlang große Verwirrung im deutschen Lager angerichtet.

Die bereits unter der Decke schlummernden Spannungen mit den Slowaken wurden durch die „Komorner Verhandlungen“ ausgelöst und er kam es zu den Zusammenstößen. Um diese Zeit haben die Madjaren ziemlich das Bild der inneren Stadtteile beherrscht. (Fahnen, Petöfikrawatten und andere Abzeichen).

Mit dem Abbruch der Verhandlungen in Komorn setzte gleichzeitig die slowakische Gegenpropaganda ein, der eine gewisse Wirksamkeit nicht abzusprechen ist. Seither haben sich die Spannungen zwischen beiden etwas verringert. Beide tragen ihre Abzeichen, wobei allerdings die Madjaren nicht mehr so siegesgewiß sind und ihre ganze Hoffnung auf Italien richten.

Die madjarische Geistlichkeit stellt sich ganz in Dienst der madjarischen Staatsidee. Sie ist zuerst madjarisch und dann erst katholisch.

Zu diesem Kreisen muß auch die deutsche Separatistengruppe unter Dr. Förster mit seinem „Sekretärenkreis“ gerechnet werden.⁵ Man kann sie nicht einmal als „Gruppe“ bezeichnen, da sie zu wenig Anhang und Widerhall im Volke besitzen. Förster wird von Ungarn finanziert, ebenso wie früher von den Agrariern in Prag.

Der Führerbesuch am Preßburger Brückenkopf hat zweifellos ihre⁶ Unsicherheit verstärkt, aber sie rechnen immer noch fest damit, daß sie bei einer Volksabstimmung die Mehrheit bekommen. Man nimmt fest an, daß es nicht zu einer Kampfabstimmung zwischen Ungarn und Deutschland kommen wird. Es wird viel mit dem Gerücht gearbeitet, daß Horthy sich bereits mit dem Führer wegen Preßburgs „geeinigt“ hätte.

2. Die Juden (ungefähr 10%)

Die Juden waren während der Krise fast überwiegend „getürmt“, mit Ausnahme des bereits vor dem Kriege in Preßburg vorhandenen Preßburger Judentums. Nach dem Münchener Abkommen sind alle wieder zurückgekehrt und unterstützen restlos die Madjaren. Sie agitieren mit großen finanziellen Opfern für den Anschluß an Ungarn.

3. Die Tschechen (rund 15%)

Ebenso wie die Juden waren die Tschechen fast alle geflohen. Sobald es so schien, als ob Preßburg nicht zum Reich käme, kehrten sie allmählich alle wieder zurück. Soweit als möglich entdeckt jetzt jeder sein „slowakisches Herz“. Nach der Machtübernahme durch die Slowaken waren sie „wie vor den Kopf geschlagen“ und verhielten sich ganz still. In letzter Zeit beginnen sie „unter der Maske des Slowaken“ wenigstens als Beamte ihre Stellung zu behalten. Die Spitzen der Beamtschaft wurden durch Slowaken ersetzt. Auch das Militär scheinen die Slowaken – wenigstens vorläufig – in der Hand zu halten. (slowakischer Landeskommandant).⁷ Auch die Spitze der Gendarmerie ist slowakisch.

4 Die *Preßburger Zeitung* wurde bis 1929 herausgegeben. Ihr unmittelbarer Nachfolger wurde *Neues Preßburger Tagblatt* und später die *Neue Preßburger Zeitung*.

5 Siehe Dokument 82.

6 Gemeint sind die Ungarn.

7 Unzutreffend. Landeskommandant war ein Tscheche, General Hugo Vojta.

Man hat den Eindruck, daß die Tschechen abwarten, ob es ihnen gelingen wird, verlorene Stellungen zurückzuerobern.

4. Die Slowaken (mehr als 25%)

Die Slowaken sind eigentlich bis zu den „Silleiner Beschlüssen“ kaum in Erscheinung getreten. Der Sieg der Autonomie-Idee, für die Hlinka dauernd kämpfte, hat sich im Straßenbild Preßburgs kaum ausgewirkt. Damals zeigte es sich klar, daß Preßburg keine slowakische Stadt ist, daß es nur eine geringe slowakische Minderheit hat. Während die ganze Slowakei beflaggt war, sah man in Preßburg nur einige Fahnen. Erst auf Befehl wurden dann die Straßen und die Häuser gelegentlich des feierlichen Einzuges der Regierung beflaggt. Auf den Straßen hatte sich nur ein dünnes Spalier von Neugierigen ohne Begeisterung eingefunden. Besonders wäre darauf hinzuweisen, daß die in Preßburg lebenden alt-ingesessenen Slowaken – vielfach „kleine Leute“ – kaum einen näheren Kontakt mit den neuen Herren der slowakischen Führung besitzen. In letzter Zeit macht das slowakische Element immer mehr den Versuch, auf der ganzen Linie (Schulwesen, Universität und zwar mit einem versteckten Numerus clausus auch für Deutschen) von Preßburg Besitz zu ergreifen. In erster Linie geht es darum, die Position der Tschechen zu übernehmen. Dabei stellt sich heraus, daß sie doch über mehr Kräfte verfügen als man ursprünglich annahm. Ihre Gewerkschaften haben sie bereits recht ordentlich aufgebaut.

Im allgemeinen kann man sagen, daß die Slowaken innerlich einsehen, daß, wenn jemand ein wirkliches Anrecht auf Preßburg nach der heutigen Bevölkerungszusammensetzung hätte, es dann die Deutschen sind. Zwar besitzt man jetzt die Stadt, aber man sieht ein, daß man damit nichts anfangen kann. Falls Preßburg aus irgend einem Grunde nicht bei der Slowakei bleibt, würde man es noch eher den Deutschen, aber auf keinen Fall den Madjaren gönnen.

5. Die Deutschen

Von Anbeginn an ist bei den Deutschen ein unbedingtes Vertrauen auf den Führer im Sinne eines Anschlusses an das Reich zu verzeichnen. Die zweite Phase ist das Auftauchen von Zweifeln über das Schicksal, wobei immer noch „die große Hoffnung“ festgehalten wird. Als jedoch allmählich durchsickerte, daß Preßburg nicht, „Wie das Sudetenland“ besetzt wird und Karmasin dies auch öffentlich in einem Aufruf zum Ausdruck bringt,⁸ da kam es als Reaktion auf die lang andauernde Spannung zu einer Nervenkrise der bis dahin sehr disziplinierten deutschen Bevölkerung. Diese wurde von madjarischer und jüdischer Seite geschickt benützt, um die Einheit der deutschen Bewegung durch Anschuldigungen übelster Art gegen die Person und Führung Karmasins zu stören. Die Folge davon war, daß besonders die älteren Leute unter den alteingesessenen Preßburgern der jüdisch finanzierten madjarischen Opposition erlagen und für den Anschluß an Ungarn eintraten. „Wenn uns Deutschland nicht will, dann gehen wir lieber zu den Ungarn.“ Ein Zusammengehen mit den Slowaken wurde vollständig abgelehnt. Die Führung der KdP kam in eine schwierige Situation und es kam zeitweise zu einem Gegensatz zwi-

8 In dem Aufruf hiess es: „Die Donau trennt uns vom Deutschen Reich, nichts aber kann uns vom deutschen Volk trennen. Unser Schicksal liegt, wie das aller Deutschen, in den Händen des Führers. Unsere Aufgabe ist es, nicht nur auszuhalten, Boden, Sprache und Kultur zu verteidigen, sondern den anderen Volksgruppen, mit denen wir weiter zu leben haben, zu beweisen, was deutsche Art und was deutscher Nationalsozialismus ist. Damit hat des Führers Wille dem Deutschtum in den Karpatenländern, vor allem aber dem Preßburger Deutschtum eine Aufgabe gestellt, deren Größe unseren Schmerz darüber, daß wir nicht zum Deutschen Reich gehören können, lindern muß. (Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe, 16. 10. 1938, S. 1.)

schen Karmasin und einem großen Teil der deutschen Bevölkerung (Arbeiterschaft).⁹ Das allgemeine Vertrauen zur Führung Karmasins dürfte nunmehr zum größten Teil wieder hergestellt sein, wobei man allerdings immer noch hofft, daß Preßburg zu Deutschland kommt.

Auch die recht erbitterte Stimmung in den 5 Schüttdörfern ist durch das persönliche Eingreifen von Karmasin beruhigter, allerdings haben die Bauern erklärt: „Wenn die Madjaren kommen, holen wir unsere Sensen heraus.“

Im übrigen besteht in weiten Kreisen der Bevölkerung hinsichtlich der derzeitigen slowakischen Verständigungsbereitschaft ein großes und zweifellos auch berechtigtes Mißtrauen. Man glaubt doch, daß die derzeitigen „Freiheiten“ trotz allen guten Willens der derzeitigen Machthaber doch nur solange gewährt werden, als die Slowaken glauben abhängig zu sein. Auch weisen Kenner des Landes immer wieder darauf hin, daß der Slowake die Minderheiten viel schlechter behandelt als der Tscheche.

III. Eine Volksabstimmung würde folgendes Ergebnis haben:

1. Bei einer Fragestellung Deutschland, Slowakei oder Ungarn:

unbedingte absolute Majorität für Deutschland. Dafür würden sein a) alle Deutschen, b) der größte Teil der madj. Arbeiterschaft, c) ein Teil der Slowaken (nur bei geschickter Propaganda)

2. Bei einer Fragestellung Deutschland oder Slowakei:

überwiegende Mehrheit für Deutschland, da auch alle Madjaren dafür stimmen würden.

3. Bei der Fragestellung Slowakei oder Ungarn:

Ergebnis ist fraglich, da ein Teil der Deutschen auch heute noch für Ungarn entscheiden würde. Die deutsche Propaganda hätte sich dann wohl für die Slowakei einzusetzen.

den 30. Oktober 1938

IV. Kundgebung der „Deutschen Partei“ in Preßburg am 29. X. 1938.

Bericht auf Grund persönlicher Teilnahme.

Die Versammlung fand abends 20 Uhr auf dem Fischmarkt statt und war von allen Schichten der Preßburger deutschen Bevölkerung sehr stark besucht, ebenso waren auch aus Engerau sehr viele anwesend, darunter auch eine offizielle Vertretung mit einem Schildträger in SA-Uniform. Dieser wurde, als er neben dem Hauptredner Karmasin auf der Rednertribüne erschien, unter tosendem Beifall der Versammlung von K. [armasin] offiziell begrüßt. Das äußere Bild der Versammlung war sehr eindrucksvoll. Hierzu tragen besonders die neuen Fahnen und Abzeichen der Deutschen Partei bei. Ähnlich der deutschen Reichsflagge befindet sich das schwarze Hakenkreuz nicht in einem weißen Kreis, sondern in einem weißen Schild auf rotem Grund.¹⁰ Von jedem der nach vielen Tausenden¹¹ zählenden Teilnehmern wurde ein Papierfähnchen in den Reichsfarben getragen. Die Polizei hielt sich auf Grund

9 Vergleiche Dokument 82.

10 Hakenkreuz im weißen gotischen Schild, der im roten Feld platziert war. Das Abzeichen bildete ebenfalls ein Hakenkreuz im weißen gotischen Schild mit rotem Saum. Die Symbole der DP wurden vom slowakischen Innenministerium kurz vor der Kundgebung genehmigt. (Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Kremnica, Okresný úrad v Kremnici 1923 – 1945, K. 45, 152/1938 prez. Zuschrift des Innenministeriums des Landes Slowakei Nr 111/1938 vom 31. 10. 1938.)

11 Nach Schätzungen des *Grenzboten* haben sich 5 000 – 6 000 Menschen an der Kundgebung teilgenommen. (*Grenzbote*, 30. 10. 1938, S. 2.)

einer Vereinbarung mit dem Minister Durčansky vollkommen zurück, da die Leitung der Partei es übernommen hatte, für den ungestörten Verlauf der Versammlung durch eigene Ordner zu sorgen. Es haben sich auch keinerlei Zwischenfälle ereignet und die Versammlung nahm einen sehr würdigen und für alle Teilnehmer zweifellos sehr erhebenden Verlauf. Die Redner des Abends waren Professor Knoll von der Hochschule für Welthandel in Wien und der Leiter der Deutschen Partei Staatssekretär Karmasin. Eingeleitet wurde die Kundgebung durch eine kurze, aber sehr eindrucksvolle Begrüßungsansprache des Professors Hauskrecht¹² vom Deutschen Realgymnasium in Preßburg. Seine Ankündigung, daß Professor Knoll im besonderen Auftrage des Führers im Rahmen dieser 1. Kundgebung des geeinigten Deutschtums in Preßburg und zwar auch als erster Reichsdeutscher überhaupt in dieser alten kerndeutschen Stadt sprechen würde, (wie Professor Knoll noch besonders hervorhob), löste einen ungeheuren Beifallsturm aus. Immer wieder wurden die Ausführungen von Prof. Knoll durch geradezu ergreifend wirkende Sprechchöre: „Wir wollen heim ins Reich, der Führer soll uns holen, ein Volk, ein Reich, ein Führer! Lieber Führer mach uns frei von der Tschecho-Slowakei!“ unterbrochen. Jede Redewendung, die den Zusammenhang mit dem deutschen Mutterland betonte, wurde mit stürmischer Zustimmung und Begeisterung aufgenommen. Ebenso wurde die Mißstimmung gegen das Preßburger Judentum in sehr unmißverständlicher Weise Ausdruck gegeben. In ihren Ansprachen richteten die Redner einen Appell an die Preßburger, vertrauensvoll die Autorität des Führers anzuerkennen, unbedingt die Disziplin zu wahren und der auch im Auftrag des Führers handelnden Leitung der Deutschen Partei treue Gefolgschaft zu leisten. Auf die besondere Vorpostenaufgabe, die von jedem persönliche Opfer und die Zurückstellung mancher bisher gehegten Wünsche, Hoffnungen und Erwartungen erfordere, wurde namentlich von Karmasin hingewiesen. Dieser besonders an die deutsche Arbeiterschaft gerichtete Appell stieß zwar nicht – sehr begreiflicherweise – auf jubelnde Zustimmung, fand aber dennoch augenscheinlich viel Verständnis in Anbetracht der politischen Gesamtlage. Die Kundgebung wurde abgeschlossen mit dem Host-Wessel-Lied. Die befürchteten Gegendemonstrationen, namentlich von madjarischer Seite (die Slowaken hatten strengste Weisung von Minister Durčansky, sich vollkommen zurückhalten) fanden nicht statt. Preßburg stand bereits vom frühen Nachmittag an vollständig unter dem Eindruck dieser Kundgebung und bot absolut das Bild einer rein deutschen Stadt.¹³

BArch Koblenz, NL 1180/40, Original, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

12 Karl Hauskrecht (1909 – 1965), Hauptleiter der DP für Presse- und Propaganda, von Oktober 1938 bis Herbst 1939 Kreisleiter des Kreises I. der DP.

13 Vergleiche Dokument 92.

1938, október 30. Viedeň. – Správa o situácii a nálade v Bratislave.

Tajné

dňa 29. októbra 1938

Situácia v Bratislave.

(Situačná správa na základe návštevy 28. X. 1938)

I. Celkový obraz.

Krátka obchôdzka po meste dokazuje skutočne výraznú zmenu v porovnaní so stavom pred niekoľkými týždňami. Doterajšia pestrá mozaika národností – s istým slovanským náterom – zjavne mizne. Bratislava dostáva čoraz viac, aj čisto navonok, charakter nemeckého pohraničného mesta.

Na uliciach prevláda nemecký dialekt, už aj preto, že nemecko očividne najviac demonštratívne ukazuje svoje sebavedomie. Vidieť nápadné množstvo hákových krížov, dokonca aj u školskej mládeže. „Völkischer Beobachter“ a „Stürmer“ sa verejne ponúkajú tak ako doposiaľ slovenská a maďarská tlač a idú vo veľkom na predaj.¹ Obe nemecké kníhkupectvá vzbudzujú so svojimi výkladmi, v ktorých je okolo nepomerne veľkého obrazu vodcu šikovne naaranžovaná nacionálnosocialistická literatúra, nielen zvedavosť, ale aj veľký všeobecný záujem. Aj v reštauráciách a na úradoch sa ľudia snažia zvlášť zdôrazňovať svoj nemecký alebo prinajmenšom pronemecký postoj. Súčasný vývoj, ktorý len nedávno nabral tento smer, bezpochyby zjavne podnietila návšteva vodcu na bratislavskom predmestí pri Petržalke.² Všetky národnosti a vrstvy obyvateľstva si túto návštevu vysvetľujú absolútne ako gesto, ktoré má voči „zúčastneným záujemcom“ jasne zdôrazniť mimoriadny záujem ríše o „bratislavskú otázku“. Vojsko, ktorého stav bol silne zredukovaný, nezohráva v obraze ulice žiadnu mimoriadnu úlohu.

II. Politický postoj jednotlivých národnostných skupín.

1. Maďari (menej ako 20% obyvateľstva)

V prvom období po „1. októbri 1938“ boli Maďari plní víťazného vedomia.³

„Hitler vpochoduje a daruje Bratislavu Maďarom“ - taká bola približne nálada medzi Maďarmi. Popri tejto nálade sa súčasne rozvinula skutočne živá propagandistická činnosť, a to aj medzi Nemcami. Z oboch nemeckých bratislavských novín „Grenzbote“ a „Preßburger Zeitung“⁴ spôsobovali najmä prvé určitý čas veľký zmätok v nemeckom tábore.

Napätie so Slovákmi, ktoré sa doposiaľ navonok neprejavilo, uvoľnili komárňanské rokovania a došlo ku zrážkam. Maďari v tomto období do značnej miery ovládli dianie v častiach mestského centra. (Zástavy, Petöfihho kravaty a iné znaky.)

Súčasne s prerušením komárňanských rokovaní sa začala [šíriť] slovenská kontrapropaganda, ktorá dosiahla čiastočnú účinnosť. Odvtedy sa obojstranné napätie o niečo zmenšilo. Obe národnosti

1 Porovnaj s dokumentmi 47 a 67.

2 Bolo to 25. 10. 1938. Keď A. Hitler pri pohľade na Bratislavu spozoroval na protilahom brehu Dunaja pamätník československej štátnosti, ktorému dominoval český lev, nechal sa počuť, že kocúr musí ísť dole. K dátumu Hitlerovho pobytu v Petržalke pozri *Slovák* z 26. 10. 1938, s. 1.

3 Pozri dokument 11.

4 *Preßburger Zeitung* vychádzali do roku 1929. Ich bezprostredným pokračovateľom sa stal *Neues Preßburger Tagblatt* a neskôr *Neue Preßburger Zeitung*.

nosia svoje symboly, avšak Maďari už nie sú takí sebavedomí a všetky svoje nádeje obracajú smerom k Taliansku.

Maďarské duchovenstvo sa stavia plne do služieb maďarskej štátnej idey. V prvom rade sa považuje za maďarské a až potom za katolícke.

K týmto kruhom je potrebné pripočítať aj separatistickú skupinu Dr. Förstera s „okruhom jeho tajomníkov“.⁵ Nemožno ju ani označiť za „skupinu“, pretože má príliš málo prívržencov a medzi ľuďmi nachádza len malý ohlas. Förster je financovaný Maďarmi, rovnako ako predtým agrárnikmi z Prahy.

Návšteva vodcu na bratislavskom predmostí bezpochyby posilnila ich⁶ neistotu, ale ešte stále počítajú pevne s tým, že pri plebiscite získajú väčšinu. Predpokladajú, že nedôjde k takému plebiscitu, v ktorom sa bude rozhodovať medzi Maďarskom a Nemeckom. Často sa objavuje chýr, že Horthy sa už o Bratislave s Hitlerom „dohodol“.

2. Židia (približne 10%)

Takmer väčšina Židov počas krízy ušla s výnimkou tých, ktorí tu žili už pred vojnou. Po Mníchovskej dohode sa všetci vrátili späť a bezvýhradne podporovali Maďarov. S veľkými finančnými obeťami agitovali za pripojenie k Maďarsku.

3. Česi (okolo 15%)

Rovnako ako Židia ušli aj takmer všetci Česi. Akonáhle sa ukázalo, že Bratislava ríši neprípadne, vrátili sa všetci postupne späť. Pokiaľ je to možné, každý z nich teraz objavuje svoje „slovenské srdce“. Po prevzatí moci Slováckmi boli „ako udretí po hlave“ a správajú sa úplne potichu. V poslednom čase sa „pod maskou Slováka“ začínajú usilovať o to, aby si aspoň ako úradníci udržali svoje miesta. Vedúcich úradníkov nahradili Slováci. Zdá sa, že aj vojsko – aspoň predbežne – je v rukách Slovákov (slovenský krajský veliteľ).⁷ Aj velenie žandárstva je slovenské.

Človek má dojem, že Česi vyčkávali, či sa im podarí opätovne získať stratené pozície.

4. Slováci (viac ako 25%)

Slováci sa prakticky až do „Žilinskej dohody“ nijako neprejavovali. Víťazstvo myšlienky autonómie, za ktorú Hlinka neustále bojoval, sa na bratislavských uliciach veľmi neprejavilo. Vtedy sa zreteľne ukázalo, že Bratislava nie je slovenským mestom a že má len nevýraznú slovenskú menšinu. Kým celé Slovensko bolo vyzdobené zástavami, v Bratislave bolo možné vidieť len niekoľko zástav. Ulice a domy sa vyzdobili neskôr na príkaz, a to pri príležitosti slávnostného príchodu vlády. Na uliciach bol len úzky špalier zvedavcov, ktorí neprejavovali nadšenie. Je potrebné upozorniť najmä na to, že starousadlí Slováci žijúci v Bratislave – väčšinou „malí ľudia“ – takmer nemajú bližší kontakt s novými pánmi slovenského vedenia. V poslednom čase sa Slováci čoraz viac pokúšajú o celkové ovládnutie Bratislavy (školsťvo, univerzitu, a síce zavedením skrytého *numerus clausus* aj pre Nemcov). V prvom rade im ide o to, aby prevzali pozíciu Čechov. Prítom sa ukazuje, že tí disponujú oveľa väčšou silou ako sa pôvodne predpokladalo. Ich odbory sú skutočne dobre zorganizované.

Celkove možno povedať, že Slováci vnútorne pochopili, že ak niekto má na základe súčasného zloženia obyvateľstva skutočný nárok na Bratislavu, tak sú to potom Nemci. Mesto síce teraz ovládajú,

5 Pozri dokument 82.

6 Rozumej Maďarov.

7 Nesprávny údaj. Krajským veliteľom bol Čech, generál Hugo Vojta.

ale pochopili, že s tým začínať nemôžu. V prípade, ak by Bratislava z akéhokoľvek dôvodu nezostala Slovensku, žičili by ju skôr Nemcom, ale v žiadnom prípade nie Maďarom.

5. Nemci

U Nemcov bolo možné spočiatku pozorovať bezpodmienečnú dôveru vo vodcu v zmysle pripojenia k ríši. Druhú fázu charakterizovalo objavenie sa obáv o osud, pričom ešte stále prechovávali „veľkú nádej“. Ako však začali prenikať správy o tom, že Bratislava nebude obsadená tak „ako Sudety“ a Karmasin to aj verejne vo svojej výzve potvrdil,⁸ došlo, ako dôsledok reakcie na dlhotrvajúce napätie, k nervovej kríze nemeckého obyvateľstva, ktoré až dovedy preukazovalo veľkú disciplinovanosť. Túto okolnosť šikovne využili Maďari a Židia, aby prostredníctvom obvinení najhoršieho druhu voči Karmasinovej osobe a jeho vedeniu narušili jednotu nemeckého hnutia. Dôsledok toho bol ten, že najmä starší ľudia medzi starousadlími Bratislavčanmi podľahli maďarskej opozícii, ktorú financovali Židia a zasadzovali sa za pripojenie k Maďarsku. „Ak nás Nemecko nechce, tak chceme ísť radšej k Maďarom.“ Spoluprácu so Slovákmí úplne odmietli. Vedenie KdP sa dostalo do ťažkej situácie a z času na čas došlo k nedorozumeniam medzi Karmasinom a veľkou časťou nemeckého obyvateľstva (robotníctvo).⁹ Všeobecná dôvera v Karmasinove vedenie sa už z veľkej časti obnovila, pričom však ešte stále pretrváva nádej, že Bratislava Nemecku napokon pripadne.

Karmasinov osobný zásah upokojil tiež veľkú roztrpčenosť v piatich nemeckých obciach na Žitnom ostrove a aj roľníci vyhlásili: „Ak prídu Maďari, vyťahujeme svoje kopy.“

Ostatne aj v širokých vrstvách [nemeckého] obyvateľstva prevláda veľká a bezpochyby aj oprávnená nedôvera v súčasnú ochotu Slovákov dohodnúť sa. Domnievajú sa totiž, že terajšie „slobody“ aj napriek dobrej vôli súčasných mocipánov budú garantované len dovedy, pokiaľ si Slováci budú myslieť, že sú od niekoho závislí. Aj znalci krajiny neustále upozorňujú na to, že Slovák vychádza s národnosťami horšie ako Čech.

III. Plebiscit by mal nasledovný výsledok:

1. Pri otázke buď Nemecko, Slovensko alebo Maďarsko:

bezvýhradná väčšina by bola za Nemecko. Za to by boli a) všetci Nemci, b) veľká časť maďarského robotníctva, c) časť Slovákov (za predpokladu obratnej propagandy).

2. Pri otázke buď Nemecko alebo Slovensko:

prevažná väčšina by bola za Nemecko, pretože aj všetci Maďari by hlasovali za túto možnosť.

3. Pri formulácii otázky buď Slovensko alebo Maďarsko:

Výsledok je otázný, pretože časť Nemcov by sa ešte aj dnes rozhodla pre Maďarsko. Nemecká propaganda by sa v tom prípade angažovala v prospech Slovákov.

dňa 30. októbra 1938

IV. Zhromaždenie „Deutsche Partei“ v Bratislave 29. X. 1938.

8 V tejto výzve uviedol: „Dunaj nás síce oddeľuje od Nemeckej ríše, ale od nemeckého národa nás už nič oddeľovať nemôže. Naš osud, ako aj osud všetkých Nemcov, je v rukách vodcu. Našou úlohou nie je len vytrvať, brániť pôdu, jazyk a kultúru, ale aj ostatným národnosťam, s ktorými máme ďalej žiť, dokázať čo je nemecké a čo je nemecký nacionálny socializmus. Vodcova vôľa týmto postavila Nemcov v karpatských krajinách, predovšetkým však bratislavských Nemcov pred úlohu, ktorej veľkosť musí zmierniť bolesť nad tým, že nemôžeme patriť do Nemeckej ríše“. (*Völkischer Beobachter*, Wiener Ausgabe, 16. 10. 1938, s. 1.)

9 Porovnaj s dokumentom 82.

Správa vyhotovená na základe osobnej účasti.

Zhromaždenie sa uskutočnilo o 20. hodine večer na Rybnom námestí a zúčastnili sa ho v hojnom počte všetky vrstvy bratislavského nemeckého obyvateľstva. Medzi účastníkmi bolo tiež mnoho ľudí s Petržalky, vrátane oficiálneho zastúpenia so zástavnikom v uniforme SA. Keď sa na rečnickej tribúne objavil vedľa hlavného rečníka Karmasina, zhromaždenie ho s Karmasinom oficiálne privítalo za burácajúceho potlesku. Vonkajší rámec zhromaždenia bol veľmi pôsobivý. K tomu prispeli najmä nové vlajky a odznaky Deutsche Partei. Podobne ako na ríšskej zástave sa v strede nachádza čierny hákový kríž, ktorý však nie je umiestnený v bielom kruhu, ale v bielom štíte na červenom pozadí.¹⁰ Každý z niekoľko tisíc účastníkov¹¹ mal papierovú vlajočku v ríšskych farbách. Na základe dohody s ministrom Ďurčanským stála polícia úplne v ústraní, pretože zodpovednosť za nerušený priebeh zhromaždenia prevzalo vedenie strany, ktoré nasadilo vlastných ordnerov. K incidentom nedošlo a zhromaždenie malo veľmi dôstojný a pre všetkých účastníkov iste veľmi slávnostný priebeh. Rečníkmi večera boli profesor Knoll z Vysoké školy svetového obchodu vo Viedni a predseda Deutsche Partei, štátny tajomník Karmasin. Zhromaždenie otvoril krátkym, ale veľmi sugestívnym pozdravným prejavom profesor Hauskrecht¹² z bratislavského nemeckého reálneho gymnázia. Jeho avízo, že profesor Knoll prehovorí v rámci tohto prvého zhromaždenia zjednoteného nemeckého obyvateľstva Bratislavy na základe mimoriadneho vodcovho poverenia a vôbec ako prvý ríšsky Nemec v tomto starom, rýdzo nemeckom meste (ako to zdôraznil profesor Knoll), vyvolalo ohromnú búrku potlesku. Prejav profesora Knolla neustále prerušovalo úchvatne pôsobiace zborové prevolávanie: „Chceme domov do ríše, vodca si príde po nás, jeden národ, jedna ríša, jeden vodca! Drahý vodca, vysloboď nás z Česko-Slovenska!“ Každý slovný zvrät, ktorý zdôrazňoval spojitosť s materskou krajinou, prijímal dav s búrlivým súhlasom a nadšením. Rovnako dal veľmi jasne najavo svoju nevlôu voči bratislavským Židom. Rečníci vo svojich prejavoch apelovali na Bratislavčanov, aby v plnej dôvere uznávali vodcovu autoritu, bezpodmienečne dodržiavali disciplínu a nasledovali vedenie Deutsche Partei, ktoré koná tiež na základe vodcových rozkazov. Karmasin menovite poukázal na mimoriadnu úlohu predsunutej stráže, ktorá požaduje od každého osobnú obeť a odsúvanie niektorých doteraz nenaplnených želaní, nádejí a očakávaní. Táto výzva, ktorá bola adresovaná predovšetkým nemeckému robotníctvu, nenašla – pochopiteľne – takú súhlasnú odozvu, avšak vzhľadom na celkovú politickú situáciu bola prijatá s dostatočným pochopením. Zhromaždenie zakončila Host-Wessel-Lied. Demonštrácie, ktoré sa očakávali hlavne z maďarskej strany, sa neuskutočnili (Slováci dostali od ministra Ďurčanského striktný rozkaz, aby do diania nezasahovali). Už od skorého popoludnia bola Bratislava v znamení tohto zhromaždenia a vytvárala obraz čisto nemeckého mesta.¹³

BArch Koblenz, NL 1180/40, originál, strojopis, bez podpisu.

10 Hákový kríž v bielom gotickom štíte, ktorý bol umiestnený v červenom poli. Odznak tvoril taktiež hákový kríž v bielom gotickom štíte s červeným lemom. Symboliku DP povolilo krátko pred zhromaždením Ministerstvo vnútra Slovenskej krajiny (Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Kremnica, Okresný úrad v Kremnici 1923 – 1945, š. 45, 152/1938 prez. Prípís Ministerstva vnútra Slovenskej krajiny č. 111/1938 z 31. 10. 1938.)

11 Podľa odhadov denníka *Grenzboten* sa na zhromaždení zúčastnilo 5 000 – 6 000 osôb. (*Grenzboten*, 30. 10. 1938, s. 2.)

12 Karl Hauskrecht (1909 – 1965), vedúci Hlavného úradu DP pre tlač a propagandu, od októbra 1938 do jesene 1939 krajský vedúci Kraja I DP.

13 Porovnaj s dokumentom 92.

1938, 30. Oktober. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über die Kundgebung der Deutschen Partei vom 29. Oktober 1938.

Durchdruck.

Deutsches Konsulat
Bericht Nr. 462/1938
2 Durchdrucke

Pressburg, den 30. 10. 1938

Gestern abend fand hier auf dem Fischplatz eine Massenkundgebung der „Deutschen Partei“ statt, über die das DNB berichtet haben dürfte.¹

Mit Einverständnis der slowakischen Regierung war der Platz und die Rednertribüne mit Hakenkreuzfahnen geschmückt. Die Teilnehmer trugen Hakenkreuzfähnchen, aus Engerau war ein SA Vertreter in Uniform erschienen. Zum Schluss wurde das Horst-Wessellied gesungen.

Diese Äusserlichkeiten zeigen, dass die slowakischen Behörden mit der von ihnen von Anfang an geäusserten Absicht, den deutschen Betätigung im nationalsozialistischen Geiste zu ermöglichen, Ernst machen. Die Hlinka-Partei, insbesondere ihr „Nationalrat“² und die Hlinka-Garde zeigen deutlich den Wunsch, ihrer Bewegung ebenfalls einen faschistisch-nationalsozialistischen Charakter zu geben. Man wird diese Tendenz aufgreifen und verwerten können.

Die deutsche Versammlung hatte den Zweck, die unter weiten Kreisen der eigenen Anhängerschaft entstandene Unzufriedenheit über den nichterfolgten und anscheinend nicht mehr beabsichtigten Anschluss Pressburgs an das Reich zu beschwichtigen und die mit der gegenwärtigen Politik verfolgten Ziele verständlich zu machen, so gut dies in einer Massenversammlung möglich ist.

Diesem Ziele diente auch der Einsatz des Redners aus dem Reich SS Obersturmbannführer Prof. Knoll aus Wien. Das Ziel wurde äusserlich erreicht, da die Disziplin der aus den Turnern zusammengesetzten Ordnerschaft³ und der einheitliche Wille der Führung den Gegenströmungen gewachsen war. Zahlreiche Sprechchöre „Wir wollen heim ins Reich“, „Anschluss, Anschluss“, „lieber Führer, mach uns frei von der Tschechoslowakei!“ liessen jedoch über den eigentlichen stimmungsmässigen Wunsch der Bevölkerung keinen Zweifel.

Es ist sicherlich schwer, der Bevölkerung verständlich zu machen, dass die am Ostrand des zusammenhängenden deutschen Siedlungsgebietes liegende – nicht wie Brünn und Olmütz ein Insel – das einführende deutsche Stadt Pressburg anderen, der Bevölkerung nicht ohne weiteres einleuchtenden und in der Öffentlichkeit auch nicht gut darstellbaren Zielen zuliebe ausserhalb des Reiches „auf Vorposten“ bleiben soll. Es kommt hinzu, dass die Bevölkerung auch noch nicht versteht, dass

1 Vergleiche Dokument 91.

2 Nationalausschuss.

3 Diese gehörten der Freiwilligen Schutzstaffel, der paramilitarischen Organisation der DP, an.

wenigstens Ansätze dazu vorhanden sind, dass die neue Slowakei nicht identisch ist mit der alten Tschechoslowakei, sondern neuen Möglichkeiten Raum gibt.⁴

Immerhin wird die Bevölkerung sich wohl fügen, wenn die endgültige Entscheidung auch gegenüber Ungarn gefallen ist. Vorläufig wird die Erregung gegen die eigene Führung von ungarischer Seite eifrig geschürt, wie eine grosse Anzahl von Flugzetteln beweisen, die von der Polizei bei der „Ungarischen Partei“ gefunden wurden. In jeder Beziehung wäre es daher erwünscht, wenn die Entscheidung bald gefällt würde.

Von grosser Bedeutung wäre auch, wenn bald handgreifliche deutsche Aktionen auf wirtschaftlichem Gebiet in der Slowakei einsetzen würden, damit der Bevölkerung die veränderten Verhältnisse sichtbar werden.

Da ein Redner aus dem Reich mit Zustimmung der Behörden sprach, habe ich keine Bedenken getragen, auch selbst auf der Tribüne neben Staatssekretär Karmasin Aufstellung zu nehmen, um damit ebenfalls zum Ausdruck zu bringen, dass das Reich hinter der Volksgruppe steht.

Nach Abschluss der Kundgebung zog nach 9 Uhr abends eine Gruppe von 300 – 400 Leuten vor das Konsulat, wo sie mehrmals das Horst-Wessellied sangen und Sprechchöre „Adolf Hitler mach uns frei von der Tschechoslowakei!“ erklingen liessen. Als ihnen mitgeteilt wurde, dass ich nicht anwesend sei, löste sich die Ansammlung auf.

Die Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

gez. von Druffel

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 60, Folie 110, Kopie, Maschinenschrift.

4 Vergleiche Dokumente 48 und 88.

1938, október 30. Bratislava. – Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o zhromaždení Deutsche Partei z 29. októbra 1938.

K ó p i a .

Nemecký konzulát
Správa č. 462/1938
2 kópie

Bratislava, dňa 30. 10. 1938

Včera večer sa tu na Rybnom námestí uskutočnilo masové zhromaždenie Deutsche Partei, o ktorom informovalo DNB.¹

Námestie a rečnícka tribúna boli so súhlasom slovenskej vlády vyzdobené zástavami s hákovým krížom. Účastníci mali vlajočky s hákovým krížom a z Petržalky sa zúčastnil uniformovaný zástupca SA. Na záver zhromaždený dav zaspieval Horst-Wessellied.

Tieto formality ukazujú, že slovenské úrady berú vážne svoj počiatočný zámer umožniť Nemcom činnosť v nacionálno-socialistickom duchu. Hlinkova strana, predovšetkým jej „národná rada“² a Hlinkova garda dávajú zreteľne najavo požiadavku, aby rovnako aj ich hnutie nadobudlo fašisticko-nacionálno-socialistický charakter. Ich predstavitelia si tento zámer osvojili a chcú ho uplatniť.

Cielom nemeckého zhromaždenia bolo upokojiť nespokojnosť v širokých kruhoch vlastných stúpcov, ktorá vznikla na základe neuskutočneného a podľa všetkého už neplánovaného pripojenia Bratislavy k ríši, a tiež zrozumiteľne vysvetliť ciele, v rámci možností takéhoto masového zhromaždenia, ktoré [vedenie DP] sleduje svojou súčasnou politikou.

Účasť rečníka z ríše, SS-Obersturmbannführera prof. Knolla z Viedne, poslúžila taktiež tomuto cieľu. Navonok sa tento zámer podarilo dosiahnuť, pretože disciplína poriadkovej služby zloženej z turnerov³ a jednotná vôľa vedenia [národnostnej skupiny] sa presadila proti opozičným prúdom. Početné zborové skandovanie „Chceme domov do ríše“, „Anšlus, anšlus“, „drahý vodca vyslobod' nás z Československa!“ dávalo nepochybné najavo skutočné prianie [nemeckého] obyvateľstva.

Bez ďalších zrejmých a ťažšie znázorniteľných cieľov je istotne ťažké vysvetliť obyvateľstvu, že nemecké mesto Bratislava, ktoré leží na východnom okraji súvislej nemeckej sídelnej oblasti, nie ako je to v prípade Brna alebo Olomouca, ktoré sú [jazykovými] ostrovmi, by malo z týchto dôvodov zostať mimo ríše „na predsunutej hliadke“. K tomu treba pripočítať okolnosť, že obyvateľstvo ďalej nedokáže pochopiť, že sú tu aspoň minimálne náznaky toho, že nové Slovensko nie je identické so starým Československom, ale že poskytuje priestor pre nové možnosti.⁴

Ak by sa definitívne rozhodlo v prospech Maďarska, obyvateľstvo by sa predsa len prispôbilo. Nevôľu proti vlastnému vedeniu horlivo využíva maďarská strana, o čom svedčí veľký počet letákov,

1 Porovnaj s dokumentom 91.

2 Správne národný výbor.

3 Freiwillige Schutzstaffel.

4 Porovnaj s dokumentmi 48 a 88.

ktoré polícia našla u Maďarskej strany. V každom ohľade by bolo preto žiaduce, keby sa čo najskôr rozhodlo.

Veľký význam by malo aj to, keby sa na Slovensku začalo čo najskôr s konkrétnymi nemeckými akciami v hospodárskej oblasti, aby aj obyvateľstvo pocítilo zmenu pomerov.

Nemal som žiadne výhrady proti tomu, aby na zhromaždení so súhlasom úradov prehovoril rečník z ríše, ani proti tomu, aby na tribúne zaujal miesto vedľa štátneho tajomníka Karmasina, a tým tak vyjadril, že ríša stojí za národnostnou skupinou.

Po skončení zhromaždenia sa po 9. hodine večer premiestnila skupina 300 – 400 ľudí pred konzulát, kde viackrát zaspievala Horst-Wessell-Lied a prevolávala „Adolf Hitler vyslobod' nás z Československa!“. Keď sa ľudia dozvedeli, že nie som v úrade, skupina sa rozišla.

Kópiu dostalo aj vyslanectvo v Prahe.

pod. von Druffel

Zahraničnému úradu

B e r l í n

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 60, fólia 110, kópia, strojopis.

1938, 31. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA bezüglich Thebens.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 31. Oktober 1938 16.00 Uhr

Ankunft: den 31. Oktober 1938 18.25 Uhr

Nr. 87 vom 31. 10.

Auf Telegramm vom 21. Nr. 26^{x)}

^{x)} Pol VI Abst. 767

Ministerpräsident Tiso mitteilte mir mündlich mit der Bitte um Weitergabe an Deutsche Regierung:
„Slowakische Regierung verpflichtet unter Bezugnahme auf Münchener Besprechungen mit Reichsaussenminister,¹ auf Gelände von Theben jetzt und in Zukunft keinerlei militärische Einrichtung anzulegen und Deutscher Regierung Kontrolle zu gestatten“.²

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei Band 6, Folie 76 087, Kopie, Maschinenschrift.

1 Siehe Dokumente 70 und 71.

2 Im Nachlass Seyss-Inquart befindet sich bzgl. der Frage Thebens eine ähnliche Aufzeichnung: „Die slowakischen Minister bitten dringend, in der Frage Theben vorläufig nichts zu unternehmen und sind zu jedem Entgegenkommen bereit: Vollständige Entmilitarisierung des Gebietes unter deutscher Aufsicht, ständige Kontrolle durch deutsche Militärs, usw. Die verzweifelte Stimmung der Massen wendet sich nicht nur gegen Ungarn und Tschechen, sondern vor allem auch gegen Polen, das die Ohnmacht des Landes ausgenützt hat, um neuen Zugeständnisse zu erreichen. Der Anspruch des Reiches auf Theben würde uns psychologische Nachteile bringen, die dem unweigerlichen Weg der Slowakei unter die Schirmherrschaft des Reiches abträglich wären“. (BArch, NL 1180/39. Aufzeichnung ohne Datum.)

1938, október 31. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu, týkajúci sa otázky Devína.

Telegram (taj. šifr.)

Bratislava, dňa 31. októbra 1938 16.00 hod.

Došlo: dňa 31. októbra 1938 18.25 hod

Č. 87 z 31. 10.

Na telegram z 21. č. 26 ^{x)}

^{x)} Pol VI Abst. 767

Ministerský predseda mi ústne oznámil nasledovné a požiadal ma, aby som vec postúpil nemeckej vláde:
 „Slovenská vláda sa v súvislosti s rozhovormi s ríšskym ministrom zahraničných vecí v Mníchove¹ zaväzuje, že v priestore Devína nevybuduje v súčasnosti a ani v budúcnosti žiadne vojenské zariadenia a povolí kontrolu nemeckej vlády.“²

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei Band 6, fólia 76 087, kópia, strojopis.

1 Pozri dokumenty 70 a 71.

2 V Seyss-Inquartovej pozostalosti sa v súvislosti s otázkou Devína nachádza podobný záznam: „Slovenskí ministri naliehavo žiadajú, aby sa v otázke Devína predbežne nič nepodnikalo a sú ochotní vyjsť akýmkoľvek spôsobom v ústrety: úplná demilitarizácia oblasti pod nemeckým dohľadom, neustála kontrola nemeckého vojska atď. Zúfalá nálada nás sa neobracia len proti Maďarom a Čechom, ale najmä proti Poľsku, ktoré využilo bezmocnosť krajiny, aby dosiahlo nové ústupky. Nárok ríše na Devín by nám mohol spôsobiť psychologické nevýhody, ktoré by mohli ohroziť neodvratnú cestu Slovenska [smerujúcu] k patronátu ríše“. (BArch, NL 1180/39. Nedatovaný záznam.)

1938, 31. Oktober. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über polnische Gebietsforderungen gegenüber der Slowakei.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 31. Oktober 1938 16.00 Uhr

Ankunft: den 31. Oktober 1938 18.25 Uhr

Nr. 88 vom 31. 10.

Ministerpräsident Tiso mitteilte mit der Bitte um Weitergabe an Deutsche Regierung:

Polen hat sowohl durch hiesigen polnischen Generalkonsul¹ wie durch Gesandtschaft Prag Gebietsforderungen an slowakischer Grenze geltend gemacht, die weit über ursprünglich angedeutete kleine Grenzkorrekturen hinausgehen und keinerlei ethnographische Grundlage haben. Es handelt sich um Bahn Gadca – Zwardon in etwa 25 km Länge und das Gebiet Jaworina einschliesslich einiger Gipfel Hoher Tatra.² Bei inoffiziellen Besprechungen über polnische Forderungen leugnete hier weilen-der Senator Gwizd³ strategischen Charakter dieser Forderungen nicht, blieb Antwort auf Frage „gegen wen“ schuldig. Slowakische Regierung hat Forderungen mit Ausnahme kleiner Grenzkorrekturen abgewiesen, erbittet Unterstützung Reichsregierung, um polnische Forderungen auf vernünftiges Mass zurückzuführen.

Gleichlautend Prag.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei Band 6, Folie 76 088, Kopie, Maschinenschrift.⁴

1 Waclaw Lacinsky.

2 Ausführlicher siehe bei DEÁK, L. *Hra o Slovensko*, S. 212.

3 Feliks Gwizdź (1885 - ?), polnischer Politiker und Schriftsteller, engagierte sich aktiv in der slowakischen Frage. Mitglied des außenpolitischen Ausschusses des polnischen *Sejms*. Vorsitzender des *Slowakisch-polnischen Ludovít Štúr-Vereins*.

4 Publiziert in ADAP, Serie D, Band V, Dokument 93, S. 101.

1938, október 31. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o poľských územných požiadavkách voči Slovensku.

Telegram (taj. šifr.)

Bratislava, dňa 31. októbra 1938 16.00 hod.

Došlo: dňa 31. októbra 1938 18.25 hod.

Č. 88 z 31. 10.

Ministerský predseda Tiso mi oznámil nasledovné skutočnosti so žiadosťou, aby som ich odoslal nemeckej vláde:

Poľsko predložilo prostredníctvom tunajšieho poľského konzula,¹ ako aj vyslanectva v Prahe územné požiadavky týkajúce sa slovenských hraníc, ktoré sú oveľa rozsiahlejšie ako pôvodne načrtnuté drobné hraničné úpravy a nevychádzajú vôbec z etnografického hľadiska. Ide o železničnú trať Čadca – Zwardoň v dĺžke asi 25 km a oblasť Javoriny vrátane niektorých vrcholov Vysokých Tatier.² Senátor Gwiżdż,³ ktorý sa tu zdržiava, počas neoficiálnych rozhovorov o poľských požiadavkách nepoprel ich strategický charakter, avšak neodpovedal na otázku „proti komu“ [sú namierené]. Slovenská vláda s výnimkou drobných hraničných úprav tieto požiadavky odmietla a žiada ríšsku vládu o podporu, aby Poľsko svoje požiadavky zredukovalo na rozumnú mieru.

Rovnaké znenie dostala aj Praha.

Druffel

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei Band 6, fólia 76 088, kópia, strojopis.⁴

1 Waclaw Lacinsky.

2 Podrobnejšie pozri DEÁK, L. *Hra o Slovensko*, s. 212.

3 Feliks Gwiżdż (1885 - ?), poľský politik a spisovateľ, ktorý sa aktívne angažoval v slovenskej otázke. Člen zahraničnopolitického výboru poľského *Sejmu*. Predseda *Slovensko-poľského spolku Ludovíta Štúra*.

4 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, V. zväzok, dokument 93, s. 101.

1938, 31. Oktober. Pressburg.¹ – Bericht Nr. 1 von Kurt Otto Rabl über die Verhältnisse in der Slowakei. Konzeptionen zur möglichen Verstärkung der deutschen Einflussnahme im autonomen Land Slowakei. Vorschläge, das autonome Land Slowakei in den Vierjahresplan und die Einflussosphäre des Deutschen Reiches einzugliedern.

Ziel unserer Politik gegenüber der Slowakei muss sein, die möglichst rasche und möglichst vollständige Eingliederung des Landes in den Vierjahresplan zu erreichen. Es ist von diesem Gesichtspunkt aus ein deutsches Interesse, die neue slowakisch-ungarische Grenze so zu ziehen, dass nicht bloss ein lebensfähiges slowakisches Staatsgebilde zurückbleibt, sondern dass vor allem auch ein möglichst grosser Teil der natürlichen Reichtümer des Landes – also vor allem die abbaufähigen und -würdigen Mineralvorkommen – der Slowakei erhalten werden. In diesem Zusammenhang ist vor allem die Kaschauer Frage bemerkenswert – mit Kaschau würde der natürliche und einzig mögliche verkehrsgeographische und kulturelle Mittelpunkt der ganzen Ostslowakei, zugleich der Ausgangspunkt für alle Verkehrslinien nach der Karpathoukraine (dies ist namentlich von strategischer Bedeutung!) entfallen und das Land durch diesen Verlust in einer empfindlichen Weise sowohl für seine eigenen Bewohner wie auch für uns entwertet werden.

Unter der Voraussetzung daher, dass diese Frage in einem der Slowakei günstigen Sinn gelöst wird, ergeben sich in wirtschaftlicher und verkehrsgeographischer Hinsicht folgende Hauptprobleme:

I. Neuaufbau des Kommunikationsnetzes:

- 1.) Bau einer mittelslowakischen Eisenbahnmagistrale Pressburg-Kremnitz-Neusohl-Kaschau, die die bisherige, periphär am Fuss des Hochgebirges² verlaufende West-Ost-Linie über Sillein-Zipser Neudorf ergänzen und entlasten soll. Hierbei handelt es sich nicht etwa um einen völligen Neubau, sondern – bereits vorausgesetzt, dass Neuhäusel an Ungarn fällt – um den Ausbau der Strecken Leopoldau-Zbehy-Handlova-Kremnitz (139 km) sowie Neusohl-Margančany³ (182 km) für doppelgleisigen Schnellzugsverkehr sowie um den Neubau einer direkten Verbindung Kremnitz-Neusohl (dies schon längst von Bata vorgeschlagen). In diesem Zusammenhang fällt auf weitere Sicht dann die Fortführung dieser Strecke von Kaschau über Ungwar nach Munkatsch.
- 2.) Wäre die Frage der Elektrifizierung des slowakischen Bahnnetzes zu prüfen. Kraftquelle sind entweder die Wasserkräfte der Waag und des Gran oder die Braunkohle von Handlova.
- 3.) Bau der Fortsetzung der Reichsautobahn München-Salzburg-Wien über Pressburg-Bad Pyštyan nach Kaschau, woselbst diese Reichsautobahn mit der jetzt von tschechischer Seite geplanten Grossestrasse Pilsen-Prag-Brünn-Zlín-Sillein-Kaschau zusammentreffen würde.

1 KAISER, J. *Die Politik*, S. 13. Rabl hatte diesen Bericht im Auftrag Karmasins verfasst und mit der Bitte an Seyss-Inquart weitergeleitet, um Göring davon in Kenntnis zu setzen. Rabls Berichte gelangten über die deutsche Gesandtschaft in Prag auch in das Auswärtige Amt.

2 Gemeint ist die Hohe Tatra.

3 Richtig Margecany.

4.) Ergänzung und Modernisierung des bestehenden Strassennetzes, im Süden hauptsächlich im Hinblick auf die neue Grenzziehung.

II. Schaffung der rechtlichen und organisatorischen Voraussetzungen für die Eingliederung des Landes in den Vierjahresplan – d. h. Ablösung der kryptoliberalen, chaotischen Wirtschaftsverhältnisse durch weitschauende Planung nach deutschem Muster. Eine solche Planung ist indes ohne totale, mit einem autoritären Vorzeichen versehene Erfassung des Landes, seiner Menschen und seiner wirtschaftlichen Energiequellen nicht möglich. Diese Erfassung hinwiederum aber bedingt einen durchgreifenden rechtlichen und organisatorischen Neubau, der sich weithin nach unsern Vorbildern zu richten hätte.

Hierbei ist zu unterscheiden:

1. Schaffung der politischen Voraussetzungen durch Übernahme einiger grundlegender neudeutscher Errungenschaften verfassungspolitischer Art, vor allem

a) Prinzip der Einheit von Partei und Staat mit der Massgabe, dass die Dreiheit des völkischen Aufbaus hierbei insoweit zur Geltung kommt, als für das slowakische Volk die Hlinkapartei, für uns die Deutsche Partei, für die Magyaren eine noch zu gründende nationale Einheitspartei in die privilegierte Stellung der staatstragenden Parteiorganisation gehoben wird. Näheres müsste von uns ausgearbeitet werden.⁴

b) Baldigste Durchorganisierung der Hlinka-Garden als schlagkräftige Machtkorganisation des neuen Systems auf mannschaftlicher Grundlage, wobei auch insbesondere mit erhöhter Beschleunigung eine Intelligenz- und Polizeitruppe nach dem Muster der SS zu schaffen wäre. Auch diese Säule des Staatsapparats muss nach Nationalitäten, d. h. dreifach gegliedert sein: die deutsche Volksgruppe kann und darf auf die Organisierung einer karpathendeutschen FS⁵ keinesfalls verzichten – und den Magyaren wird man Entsprechendes zugestehen müssen.

c) in gleicher Weise Schaffung einer slowakischen, deutschen und magyarischen Staatsjugend nach dem Vorbilde der HJ,⁶ wobei die Frage offen bleibt, ob die deutsche Staatsjugend nicht direkt der HJ eingegliedert werden oder doch indirekt an sie angeschlossen werden kann.

2. Schaffung der organisatorischen Voraussetzungen durch Übernahme des deutschen Wirtschaftsaufbaus – d. h. also

a) Aufbau einer slowakischen Arbeitsfront,

b) Aufbau eines slowakischen Nährstandes,

c) Aufbau eines slowakischen Arbeitsdienstes – wobei auch daran zu denken ist, die Göring-Verordnungen über die Verwendung privater Arbeitskraft zu rezipieren.

Bei diesen drei Punkten würde es sich einmal um die nach den praktischen Voraussetzungen und Umständen modifizierte Übernahme der einschlägigen deutschen Gesetzesvorschriften, zum andern

4 Siehe Dokument 103.

5 Freiwillige Schutzstaffel – paramilitärische Gliederung der Deutschen Partei, die sich im Herbst 1938 aus den Mitgliedern des Deutschen Turnverbandes und den übrigen deutschen Sportvereinen zu bilden begann. Ihr Vorbild waren die reichsdeutschen SA.

6 Hitler-Jugend.

aber auch um die Berufung deutscher Organisationsfachleute handeln, die Aufbau und Einführung der neuen Wirtschaftsordnungen und Verbandsnormen zu leiten und zu überwachen haben würden.

3. Schaffung der finanziellen Voraussetzungen durch

a) rasche Arisierung der slowakischen Wirtschaft und vor allem des slowakischen Bankkapitals – wobei in diesem Zusammenhang namentlich darauf aufmerksam zu machen ist, dass man mit dieser Transaktion auch eine „Nationalisierung“ des slowakischen Bankkapitals im antimagyarischen und antitschechischen Sinn verbinden könnte;

b) Gründung eines deutschen Bankinstituts, dem die planmässige Durchführung einer vom Reich her geleiteten und nach politischen Gesichtspunkten ausgerichtete Industrieinvestitionstätigkeit obliegen würde.

III. Die Hindernisse, die der Durchführung dieses Projektes entgegenstehen, sind mannigfach. Zunächst ist hier – als augenblicklich absolut entscheidender, jede weitschauende Planung von vorn herein unmöglich machender Faktor – die Unsicherheit wegen der Südgrenze zu nennen, die jede Initiative auf slowakischer Seite lähmt. Hierzu kommt die ganz sicherlich zu erwartende Unzufriedenheit und Missstimmung, die nach dem Grenzschiedsspruch gegen uns zurückbleiben wird – denn es ist ja ganz klar, dass wir alle jene kühnen Erwartungen, die von etwas naiven Geistern hierzulande gehegt werden, nicht werden erfüllen können. Auf der andern Seite wird im magyarischen Lager eine entsprechende Kritik laut werden – das hängt mit der absoluten Unvereinbarkeit der beiderseitigen politischen Standpunkte und Ansprüche zusammen und ist in diesem Zusammenhang nicht näher auszuführen.

Wir müssen aber – vom Komplex der Ängstlichkeiten und Empfindlichkeiten im Zusammenhang mit der Grenzziehung einmal ganz abgesehen – ganz im allgemeinen mit Folgendem zu rechnen:

1. Begreiflicherweise wird von tschechischer, aber auch von polnischer Seite intensiv und systematisch versucht, den Slowaken die Freude an der neuen Entwicklung durch den dauernden Hinweis auf die „neue Bedrückung“ zu verderben, der das Land nunmehr entgegengehe. Von beiden Seiten operiert man mit dem Argument, dass die sog. „tschechische Vorherrschaft“ der letzten zwanzig Jahre sich mit den nationalen Gefahren, denen die Slowaken jetzt angeblich entgegengehen, schon um deswillen nicht messen könne, weil es sich dort um ein Zahlenverhältnis von 7 : 2 Millionen, hier aber um eins von 80 : 2 Millionen handle. Das slowakische Volk habe sich – ob mit Recht oder Unrecht, wolle man im Augenblick unerörtert lassen – bisher in den Schatten gedrängt gefühlt; nunmehr aber werde es nicht bloss in den Schatten gedrängt werden, sondern im offenen Rachen des Deutschtums einfach verschwinden, von diesem Moloch aufgesogen und verdaut werden, ehe es sich dessen versehe. Soweit diese Einflüsterungen lediglich in nichtslowakischen Prager Kreisen und in den Pressburger Judenkafees die Runde machen, könnten sie uns mehr oder minder gleichgültig sein. Dies ist jedoch nicht der Fall. Auf der einen Seite ist klar, dass der Weg von Prag in die zentralistisch eingestellten Slowaken seit dem 6. Oktober ja nicht etwa länger geworden ist – im Gegenteil. Da aber ein sehr starker Sektor des zentralistischen Flügels von den Hlinkaleuten zur Mitarbeit zugelassen worden ist (d. h. zugelassen werden musste – s. darüber u.), so ist der Kanal für diese Argumentation bis in die Regierung hinein offen. In dieser Hinsicht ist insbesondere auf den agrarischen Wirtschaftsminister (!) Teplánský

zu achten. Ebenso bedeutsam ist, dass der Pressburger polnische Konsul,⁷ ein intimer Freund Karol Sidors, in ganz der gleichen Richtung tätig ist. Ob sich Sidor unter dem Druck der ungeschickt antslowakischen Politik, die von polnischer Seite allerneustens gemacht wird, von seiner Polonophilie abwenden wird, steht dahin – jedenfalls muss man mit ihm bisher als mit dem Träger einer nicht gerade ausgesprochen deutschfeindlichen, aber doch auch sicher nicht deutschfreundlichen Politik innerhalb der Partei rechnen. Kenner der hiesigen Verhältnisse sehen in ihm, trotzdem er sich im letzten halben Jahr sehr stark zurückgehalten hat, den kommenden Ministerpräsidenten, sodass also auch hier ein Gefahrenpunkt gegeben ist, den wir nicht übersehen dürfen.

2. Von tschechischer Seite wird aber auch eine ganz handgreifliche Gegenaktion gegen den übernehmenden deutschen Wirtschaftseinfluss in der Slowakei vorbereitet. Man spricht von einer gross angelegten tschechischen Industriewanderung nach Osten, die unter dem Schlagwort „Industrialisiert die Slowakei!“ gestartet werden soll. Hier scheint Bata der führende Kopf zu sein. Von slowakischer Seite wird demgegenüber zwar betont, dass man diese neue Industrie nur dann ins Land lassen wolle, wenn sie sich im Verlauf weniger Jahre durchdringend „nationalisiere“ – d. h. wenn sich die in Frage kommenden tschechischen Firmen verpflichteten, nach einer nicht zu lange bemessenen Übergangszeit nur mehr slowakische Arbeiter, Vorarbeiter und Werkmeister zu beschäftigen – aber schon hinsichtlich der leitenden Posten wird diese (übrigens auch unerfüllbare) Forderung nicht mehr erhoben. Von tschechischer Seite wird überdies ganz offen erklärt, man hoffe stark, auch diesen geringen Rest einer nationalslowakischen Opposition durch eine freigebige Ausstreuung von Tantiemen, Aufsichtsratsposten usw. und ähnlichen Sinekuren an „die jungen Leute, die ja auch einmal gut leben wollen“ zum Schweigen zu bringen. Ob das eine richtige Spekulation ist, entzieht sich meinem Urteil – indes ist es immer gut, die menschliche Widerstandskraft gegen derlei Verlockungen nicht allzu hoch anzuschlagen. Es droht also an Stelle des bisherigen politischen ein um vieles gefährlicher wirtschaftlicher Eroberungsversuch der Slowakei durch die Tschechen. Gelingt er, so würde natürlich einer neuerlichen politischen Tschechisierungsbewegung wenig oder nichts im Wege stehn – im Gegenteil, diese Bestrebungen hätten dann, wirtschaftlich kräftig fundiert, ungleich grössere Erfolgsaussichten als bisher.

3. Ein weiteres bedeutungsvolles Störungselement ist die äussere und innere Unfertigkeit der nationalslowakischen Bewegung. Man kann die hiesigen Verhältnisse vielleicht am besten dadurch charakterisieren, dass man die Vorstellung wagt, es habe bei uns am 30. Januar 1933 weder ein klares Parteiprogramm, noch eine ausgebildete, auf die Erfüllung oder doch wenigstens auf die Kontrolle aller staatlichen Aufgaben eingestellte und vorbereitete Parteiorganisation, noch auch – was in diesem

7 Waclaw Łacinsky.

Zusammenhang besonders wichtig ist! - eine SA⁸ und eine SS⁹ bestanden. So aber ist die hiesige Situation. Erst jetzt beginnt man, sich eine totalitär ausgerichtete Parteiorganisation in der Form der Nationalausschüsse sowie eine mannschaftlich aufgebaute, waffentragende Machtorganisation (die Hlinka-Garde) zu schaffen – während doch dieser weltanschaulich straff ausgerichtete, befehlsmässig vollendet ausgebildete „Staat im Staat“ am Vorabend der Revolution fertig hätte dastehen müssen, um die Macht sofort und mit einem Schlage an sich zu nehmen. Tatsächlich aber hat die neue Regierung kaum die Möglichkeit, zentralistisch gesonnene Elemente innerhalb der Staatsbeamtenschaft – sei es nun ein frondierender Dorfnotär oder ein sabotierender Regierungsrat – kurzerhand zu entfernen, weil noch immer kein gleichmässig über das ganze Land hingestreckter Machtapparat da ist, der seine Befehle ausschliesslich von der staatsführenden Partei empfängt und ihr in erster und einziger Linie verpflichtet ist.

Noch schlimmer freilich ist, dass sich die Regierung mit einer Fülle von zentralistisch abgestempelten Persönlichkeiten hat belasten müssen – ja sogar das Wirtschafts- und Verkehrsressort diesen Leuten¹⁰ ausgeliefert wurde. Der Grund ist ganz einfach der, dass das nationalslowakische Lager nicht über die genügende Anzahl junger Akademiker verfügt, die den Aufgaben der Machtübernahme technisch, formal und kenntnismässig gewachsen wäre. Der gleiche Mangel taucht ja auch bei der karpathendeutschen Volksgruppe auf – allein hier kann er durch einen Rückgriff auf das praktisch unerschöpfliche Menschenreservoir des Reiches ausgeglichen werden. Den Slowaken aber steht nicht Gleichwertiges zur Verfügung. Damit aber verringern sich die machtmässigen Möglichkeiten dieser Revolution aufs stärkste. In der Tat ist sie wenig mehr als eine phantasievoll schwunghafte Inbesitznahme einiger weniger isoliert nebeneinander liegender Befehlsstellen. Daneben und darunter aber läuft die überkommene Maschinerie, bedient von den bisherigen Menschen ihren gewohnten Gang, ohne sich von den gutgemeinten Improvisationen, die von oben kommen, allzusehr aus ihrer Ruhe scheuchen zu lassen. Fügt man noch die lebenswürdige Unzuverlässigkeit und den allgemeinen Mangel an Organisationsvermögen hinzu, der die neuen Machthaber auszeichnet, so rundet sich das Bild in eindeutiger Weise ab. Das langsame und fast zögernde Tempo, in dem sich der Verfassungsumbau des Landes vollzieht, ist nur von hier aus recht zu verstehn – denn, wie mir ein mit unverbildet bauernschlauem Scharfblick begabter slowakischer Senator neulich ganz unumwunden sagte, „man kann nur dann den totalen Staat

8 SA – Sturmabteilung. Paramilitärische Gliederung der NSDAP, die 1921 ins Leben gerufen wurde. Ursprünglich traten sie als eine unabhängige Gliederung der Partei auf. Ihre offizielle Aufgabe war Schutz der Parteiversammlungen und sie verstärkte die politische Agitation der Partei als Instrument der NS-Propaganda der „Strasseneroberung“. Aspirationen auf die führende Rolle in der „zweiten Revolution“ führten zur physischen Liquidierung Röhm's sowie anderer SA-Führer in der „Nacht der langen Messer“ am 30. 6. 1934. In den folgenden Jahren wurde die Rolle der SA vom Regime auf jene einer Organisation der Wehrerziehung und Staffage bei den propagandistischen Veranstaltungen reduziert.

9 SS – Schutzstaffel. Elitäre paramilitärische Gliederung der NSDAP, deren Kern sich 1923 als *Stoßtrupp Adolf Hitler* gebildet hat. Nach der Wiederaufnahme der Tätigkeit der NSDAP im Jahre 1925 wurde ihre Gründung am 9. 11. 1925 von Hitler selbst bestätigt. Seit 6. 1. 1929 stand an ihrer Spitze Himmler, der die SS zu einer elitären Partei-Organisation machte. Der Aufstieg der SS ist eng mit der „Nacht der langen Messer“ verbunden. Sie wurden innerhalb der Struktur der NSDAP zum „Staat im Staate“.

10 Der Wirtschaftsminister war zu dieser Zeit Pavol Teplanský, Verkehrsminister Ján Lichner, waren beide Mitglieder der Agrarpartei.

machen, wenn man vorher in allen wichtigen Stellungen sitzt – denn sonst profitieren die andern, und so war es ja schliesslich nicht gemeint.“

IV. Das aber ist nun der Punkt, an dem wir m. E. ansetzen müssten. Es ist unsere Aufgabe, den Slowaken das zu geben, über was sie – sei es im Augenblick, sei es überhaupt – nicht verfügen. Diese Dinge sind: Initiative, organisatorische Vorbilder, Instruktoren.

Praktisch kommt in Frage:

1. eine geologische Bestandsaufnahme – hierüber ist zwischen Prof. Dr. Meyer und Senator Polyák bereits verhandelt.¹¹
2. eine wirtschaftspolitische Bestandsaufnahme – hierüber habe ich Prof. Dr. Meyer bereits einiges Informationsmaterial über den tschechischen, magyarischen und jüdischen Kapitaleinfluss in der Slowakei zukommen lassen. Vgl. im übrigen die Vorschläge o. Ziff. II.
3. Die Übermittlung und sachgemässe Kommentierung, u. U. die Anpassung der deutschen Rechtsvorschriften für die o. Ziff. II 1 – 2 erwähnten Sachgebiete an die hiesigen Verhältnisse. Einladung der federführenden slowakischen Experten und Sachbearbeiter zu Studienreisen ins Reich, die sehr gut vorbereitet sein müssen.
4. Bereitstellung von Beratern für die gleichen Gebiete, welche die slowakischen Herren auf ihren Studienreisen begleiten und später in die Slowakei kommen, um den Aufbau an Ort und Stelle zu organisieren und zu überwachen. Hierfür ist Bedingung:
 - a) keinerlei Hervortreten nach aussen – das Zeichnungsrecht sowie die Wahrnehmung der etwaigen repräsentativen Funktionen obliegen in toto den einschlägigen slowakischen Strohmännern. Dafür jedoch robuste, mit der Regierung vorher festzulegende interne Vollmachten (unmittelbarer Zutritt zu den Ministern usw.);
 - b) überdurchschnittliche Fachkenntnisse und Erfahrungen auf dem zu bearbeitenden Sachgebiet;
 - c) am wichtigsten – grösster politischer Takt, um allem antideutschen Gerede („Vasallenstaat“) von vorn herein das Wasser abzugraben. Slowakisch sollte gekonnt bzw. als Zeichen des Willens zur Gleichberechtigung im Lauf des hiesigen Aufenthalts gelernt werden. Sonntagskirchgang, wenn ´s auch schwer fällt!

SNA, NS Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945, K. 137, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

11 Siehe Dokument 85.

1938, október 31. Bratislava.¹ – Správa č. 1 Kurta Otta Rabla o Slovensku. Koncepcie o možnostiach posilnenia nemeckého vplyvu v autonómnej Krajine Slovenskej. Návrhy na začlenenie Slovenska do štvorročného plánu a sféry vplyvu Nemeckej ríše.

Cielom našej politiky oproti Slovensku musí byť čo najrýchlejšie a čo najkomplexnejšie začlenenie krajiny do štvorročného plánu. Vychádzajúc z tohto hľadiska je v záujme Nemecka vytýčiť novú slovensko-maďarskú hranicu tak, aby sa neudržal len životaschopný slovenský štátny útvar, ale predovšetkým, aby si Slovensko ponechalo čo najväčšiu časť prírodného bohatstva, najmä zásob minerálov, ktoré sa dajú a oplatia ťažiť. V tejto súvislosti je zaujímavá najmä otázka Košíc. S Košicami by [Slovensko] prišlo o prirodzené a jediné možné dopravno-geografické a kultúrne centrum celého východného Slovenska, a zároveň aj ako o východisko všetkých dopravných liniek na Podkarpatskú Rus (to má najmä strategický význam!) a krajina by touto stratou výrazne stratila na hodnote nielen pre svojich vlastných obyvateľov, ale aj pre nás.

Z predpokladu, že sa táto otázka vyrieši v prospech Slovenska, vyplývajú z hospodárskeho a dopravno-geografického hľadiska nasledovné hlavné problémy:

I. Znovuvýstavba komunikačnej siete:

- 1.) Výstavba stredoslovenskej železničnej magistrály Bratislava – Kremnica – Banská Bystrica – Košice, ktorá by doplnila a odbremenila doterajšiu západno-východnú trať cez Žilinu a Spišskú Novú Ves, ktorá vedie popri úpätí veľhôr.² Popritom by nešlo o úplne novú stavbu, ale – vychádzajúc už z toho, že Nové Zámky pripadnú Maďarsku – o dobudovanie tratí Leopoldov – Zbehy – Handlová – Kremnica (139 km) a Banská Bystrica – Margecany³ (182 km) ako dvojkoľajok pre rýchliky, ako aj o výstavbu priameho spojenia Kremnica – Banská Bystrica (ktorú už dávnejšie navrhoval Baťa). V tejto súvislosti pripadá v budúcnosti do úvahy pokračovanie tejto trate z Košíc cez Užhorod do Mukačeva.
- 2.) Bolo by potrebné preskúmať otázku elektrifikácie slovenskej železničnej siete. Zdrojom energie by boli buď vodné elektrárne na Váhu alebo na Hrone, alebo hnedé uhlie z Handlovej.
- 3.) Výstavba napojenia ríšskej diaľnice Mníchov – Salzburg – Viedeň cez Bratislavu, Piešťany do Košíc, kde by sa táto ríšska diaľnica spájala s rýchlostnou komunikáciou Plzeň – Praha – Brno – Zlín – Žilina – Košice, ktorú momentálne plánuje česká strana.
- 4.) Doplnenie a modernizácia jestvujúcej cestnej siete, na juhu predovšetkým so zreteľom na vytýčenie nových hraníc.

1 KAISER, J. *Die Politik...*, s. 13. K. O. Rabl vyhotovil túto správu na základe Karmasinovho poverenia a žiadosti, aby bola zaslaná A. Seyss-Inquartovi s tým, aby bol o pomeroch a návrhoch informovaný H. Göring. Rablove správy sa cez nemecké vyslanectvo v Prahe dostali aj na Zahraničný úrad.

2 Vysoké Tatry.

3 V origináli Margančany.

II. Vytvorenie právnych a organizačných predpokladov pre začlenenie krajiny do štvorročného plánu – t. j. nahradenie kryptoliberalných, chaotických hospodárskych pomerov dlhodobým plánovaním podľa nemeckého vzoru. Takéto plánovanie však nie je možné bez totálneho podchytenia krajiny, jej ľudí a hospodárskych energetických zdrojov, ktoré bude postavené na autoritatívnom základe. Toto podchytenie je však zas podmienené ďalekosiahlou právnou a organizačnou výstavbou, ktorá by sa celkove riadila podľa našich vzorov.

Pritom je potrebné rozlišovať:

1. Vytvorenie politických predpokladov prostredníctvom preberania niektorých elementárnych nemeckých výdobytkov ústavno-politického charakteru, predovšetkým

a) princípu jednoty strany a štátu s pravidlom, že trojakoš národnostnej štruktúry pritom nájde uplatnenie, pokiaľ Hlinkova strana ako zástupkyňa slovenského národa, Deutsche Partei ako naša, maďarská zjednotená strana, ktorá sa sformuje, získajú privilegované postavenie štátotvornej straníckej organizácie. Bližšie [koncepty] budeme musieť rozpracovať.⁴

b) Čo najrýchlejšiu reorganizáciu Hlinkových gárd na údernú mocenskú organizáciu nového systému na báze polovojenskej organizácie, z ktorej by sa urýchlene vytvorili policajné oddiely a organizácia inteligencie podľa vzoru SS. I tento pilier štátneho aparátu musí byť rozčlenený podľa národností, t. j. trojako: nemecká národnostná skupina sa v žiadnom prípade nemôže a nesmie vzdať organizovania karpatskonemeckých FS⁵ - a Maďarom sa bude musieť povoliť niečo podobné.

c) Rovnakým spôsobom sa vytvorí slovenská, nemecká a maďarská štátna mládežnícka organizácia podľa vzoru HJ,⁶ pričom otvorenou zostáva otázka, či sa nemecká štátna mládežnícka organizácia začlení priamo do HJ alebo zostane nepriamo jej pridruženou organizáciou.

2. Vytvorenie organizačných predpokladov prevzatím nemeckej hospodárskej štruktúry – t. j. teda

a) zriadenie slovenského pracovného frontu,

b) zriadenie slovenského stavu živiteľov,

c) zriadenie slovenskej pracovnej služby – pričom sa možno zamýšľať aj nad tým, či sa prijímú Göringove nariadenia o využívaní súkromnej pracovnej sily.

Pri týchto troch bodoch by na jednej strane na základe praktických predpokladov a okolností išlo o modifikované prebranie príslušných nemeckých zákonných predpisov, ale na druhej strane aj o povolanie nemeckých odborníkov, ktorí by riadili a dozerali na tvorbu a zavádzanie nových hospodárskych predpisov a zväzových noriem.

3. Vytvorenie finančných predpokladov prostredníctvom

a) rýchlej arizácie slovenského hospodárstva a predovšetkým slovenského bankového kapitálu – pričom v tejto súvislosti je potrebné menovite upozorniť na skutočnosť, že táto transakcia môže byť spojená s „nacionalizáciou“ slovenského bankového kapitálu v protimaďarskom a protičeskom zmysle;

4 Pozri dokument 103.

5 Freiwillige Schutzstaffel – polovojenská zložka Deutsche Partei, ktorá sa začala formovať na jeseň 1938 z príslušníkov Deutscher Turnverband a ďalších nemeckých športových spolkov. Jej vzorom boli ríšskonemecké SA.

6 Hitler-Jugend.

b) vytvorením nemeckého bankového inštitútu, ktorý by mal za úlohu plánovitú realizáciu priemyselnej investičnej činnosti, ktorú by riadila a usmerňovala Ríša na základe politických hľadísk.

III. Prekážky, ktoré stoja v ceste k uskutočneniu tohto projektu sú rôznorodé. Je to predovšetkým – ako momentálne absolútne rozhodujúci faktor, ktorý bráni akémukoľvek dlhodobějšímu plánovaniu – neistota kvôli južnej hranici, ktorá na slovenskej strane ochromuje akúkoľvek iniciatívu. K tomu možno pripočítať celkom iste očakávanú nespokojnosť a rozladenie, ktorá sa po úprave hraníc obráti proti nám – pretože je celkom isté, že nie sme v stave splniť všetky tie prehnané očakávania, v ktoré tunajší ľudia trochu naivne veria. Na druhej strane sa aj v maďarskom tábore objaví kritika – súvisí to s absolútnou nezlučiteľnosťou obojstranných politických stanovísk a nárokov, a preto nie je v tejto súvislosti potrebné zmieňovať sa o tom.

Musíme ale – úplne odhliadnuc od komplexu bojazlivostí a citlivostí súvisiacich s vytýčením hraníc – počítať vo všeobecnosti s nasledovným:

1. Je pochopiteľné, že Česi, ale aj Poliaci sa budú intenzívne a systematicky pokúšať o to, aby Slovákom pokazili radosť z nového vývoja neustálym poukazovaním na „nový útlak“, ktorému ide krajina teraz v ústrety. Obidve strany operujú s argumentom, že tzv. „česká nadvláda“ posledných dvadsiatich rokov sa už len z toho dôvodu nemôže porovnávať s národným nebezpečenstvom, ktorému sa teraz Slováci údajne vystavujú, pretože tu išlo o číselný pomer 7:2 miliónom, kým teraz ide o pomer 80:2 miliónom. Slovenský národ sa doteraz – či právom alebo neprávom, o tom sa momentálne nehovorí – cítil zatláčaný do úzadia; odteraz bude nielenže zatláčaný do úzadia, ale že jednoducho zmizne v otvorenom pažeráku nemeckva a tento moloch ho vysaje a strávi skôr, ako si to uvedomí.

Pokiaľ budú tieto reči kolovať len v neslovenských pražských kruhoch a bratislavských židovských kaviarňach, môžu nám byť viac-menej lahostajné. V tomto prípade to však tak nie je. Na jednej strane je jasné, že cesta z Prahy k centralisticky orientovaným Slovákom nie je po 6. októbri o nič dlhšia – práve naopak. Keďže ale hlinkovci pribrali k spolupráci veľmi silný sektor centralistického krídla (t. j. museli pribrať – k tomu pozri nižšie), je línia pre túto argumentáciu otvorená až smerom k vláde. Z tohto pohľadu je potrebné dávať pozor najmä na agrárnického ministra hospodárstva (!) Teplanského. Rovnako je dôležité aj to, že poľský konzul v Bratislave,⁷ Sidorov intímny priateľ, pracuje v rovnakom duchu. Či sa Sidor pod tlakom nešikovnej protislovenskej politiky, ktorú Poliaci najnovšie forsírujú, odvráti od svojho polonofilstva je otázne. V každom prípade treba s ním v rámci strany počítať ako s nositeľom vyslovene nie protinemeckej, ale ani pronemeckej politiky. Znalci tunajších pomerov v ňom vidia, napriek tomu, že sa za posledný polrok správal veľmi zdržanlivo, budúceho ministerského predsedu, takže aj tu je nebezpečenstvo, ktoré by sme nemali prehliadať.

2. Ale aj Česi pripravujú násilnú protiakciu proti narastajúcemu nemeckému hospodárskemu vplyvu na Slovensku. Hovorí sa o veľmi dôraznom presune českého priemyslu na východ, ktorý sa má naštartovať pod heslom „industrializujte Slovensko!“. Zdá sa, že tou hybnou silou je Baťa. Slovenská strana síce napriek tomu zdôrazňuje, že do krajiny vpustí nový priemysel len vtedy, ak sa v priebehu niekoľkých rokov zreteľne „znacionalizuje“ – t. j. ak sa české firmy, ktoré prichádzajú do úvahy, zaviažu, že po nie

7 Waclaw Łacinski,

príliš dlhom prechodnom období budú zamestnávať viac slovenských robotníkov, predákov a vedúcich dielní – pokiaľ ide o vedúce posty Slováci túto požiadavku (ostatne aj tak nespiteľnú) nevyžadujú. Česká strana aj tak celkom otvorene vyhlasuje, že dúfa, že sa jej prostredníctvom štedrého rozdelenia tantiém, postov v dozorných radách atď. a podobných postov „mladým ľuďom, ktorí by tiež raz chceli dobre žiť“, podarí umlčať aj tento malý zvyšok nacionalistickej slovenskej opozície. Nechcem posudzovať, či tu ide o správne špekulácie – ale vždy je dobré, aby sa ľudská sila odporu proti takýmto lákadlám príliš neotupila. Namiesto doterajšieho politického pokusu Čechov ovládnuť Slovensko hrozí oveľa nebezpečnejší pokus hospodárskeho charakteru. Ak by sa podaril, tak by novej politickej vlne čechizácie nestálo viac-menej nič v ceste – naopak, tieto snahy, podložené silným hospodárskym fundamentom, by boli oveľa úspešnejšie ako doteraz.

3. Ďalším závažným rušivým prvkom je vonkajšia a vnútorná nevyzretosť slovenského nacionalistického hnutia. Tunajšie pomery je možné najlepšie charakterizovať asi tak, ak by sme si dokázali predstaviť, že by sme do 30. januára 1933 nemali ani jasný stranický program, ani dotvorenú stranickú organizáciu, ktorá by bola pripravená a schopná plniť, prinajmenšom kontrolovať všetky štátne úlohy, a ani – čo je v tejto súvislosti mimoriadne dôležité! – SA⁸ a SS.⁹ Práve takáto je tunajšia situácia. Až teraz sa začína s vytváraním totalitne usmerňovanej straníckej organizácie vo forme národných výborov a polovojskej ozbrojenej mocenskej organizácie (Hlinkova garda) – lenže tento svetonázorovo prísne sformovaný, hierarchicky dobudovaný „štát v štáte“ mal byť v predvečer revolúcie pripravený na to, aby mohol rýchlo prevziať moc. Ale nová vláda nemala skutočne takmer žiadnu možnosť, aby bez okolov skoncovala s centralisticky zmýšľajúcim štátnym úradníctvom – či je to rebelujúci dedinský notár alebo sabotujúci vládny radca – pretože ešte stále nemá krajinu rovnomerne pokrytú takým štátnym aparátom, ktorý by prijímal direktívy výlučne od štátostrany a bol zviazaný jedine jej.

Ešte horšie bezpochyby je, že sa vláda blamuje množstvom osôb, ktoré sú označované ako centralistické – dokonca im prenechala rezorty hospodárstva a dopravy.¹⁰ Dôvod je celkom jednoducho ten, že slovenský nacionalistický tábor nedisponuje dostatočným počtom mladých akademikov, ktorí by zvládli úlohy súvisiace s prevzatím moci po technickej, formálnej a vedomostnej stránke. Rovnaký nedostatok sa objavuje aj u karpatskonemeckej národnostnej skupiny – avšak v tomto prípade sa tento nedostatok môže vyrovnať doplnením z prakticky nevyčerpatelného ľudského rezervára ríše. Slováci ale túto možnosť nemajú. Tým sa však veľmi výrazne znižujú mocenské možnosti tejto revolú-

8 SA – Sturmabteilung. Polovojská organizácia NSDAP, ktorá vznikla v roku 1921. SA vystupovali spočiatku ako nezávislá zložka strany. Po jej znovuobnovení vo februári 1925 boli včlenené do NSDAP. Ich oficiálnou úlohou bola ochrana stranických zhromaždení pred politickými protivníkmi a umocňovali politickú agitáciu strany ako nástroj nacistickej propagandy „dobytia ulice“. Ašpirácie SA na vedúcu rolu v „druhej revolúcii“ viedli k fyzickej likvidácii E. Röhma a ďalších veliteľov SA počas „noci dlhých nožov“ 30. 6. 1934. V nasledujúcich rokoch degradoval režim SA na organizáciu predvojskej a brannej výchovy a na štafáž pri propagandistických akciách.

9 SS – Schutzstaffel. Elitná polovojská organizácia NSDAP, ktorej jadro sa sformovalo v roku 1923 ako *Stoßtrupp Adolf Hitler*. Po obnovení činnosti NSDAP v roku 1925 bol ich vznik oficiálne potvrdený 9. 11. 1925 samotným A. Hitlerom. Od 6. 1. 1929 bol na ich čele Heinrich Himmler, ktorý SS pretvoril na elitnú zložku strany. Vzostup SS sa začal po „noci dlhých nožov“ a v rámci mocenskej štruktúry NSDAP sa stali „štátom v štáte“.

10 Ministrom hospodárstva bol v tom čase Pavol Teplánsky a ministrom dopravy Ján Lichner, obaja členovia agrárnej strany.

cie. V skutočnosti je viac-menej fantazmagorickým energickým vlastníctvom niekoľkých izolovaných, vedľa seba stojacich riadiacich centier. Popri nich a medzi nimi jestvuje však mašinéria, ktorá na svoj chod využíva doterajších ľudí bez toho, aby sa príliš znepokojovala nad dobre mienenými improvizáciami, ktoré prichádzajú zhora. Ak k tomu pridáme ešte príčinnú nespoľahlivosť a všeobecný nedostatok organizačných schopností, ktoré sú pre nových mocipánov charakteristické, tak dostaneme jednoznačne úplný obraz [o tunajšej situácii]. Pomalé a až váhavé tempo, v ktorom sa uskutočňuje ústavná reorganizácia krajiny, možno skutočne pochopiť len z tunajšieho pohľadu – lebo, ako mi nedávno jeden slovenský senátor s prirodzeným sedliackym bystrozrakom celkom priamo povedal, že „totálny štát možno vytvoriť len vtedy, ak bude prv ovládať všetky dôležité pozície, pretože ináč budú profitovať iní a tak sa napokon tento úmysel vytratí“.

IV. To je však teraz podľa mňa bod, ktorého sa musíme držať. Našou úlohou je, aby sme dali Slovákom to, čím, či teraz, ale vôbec vo všeobecnosti nedisponujú. Sú to tieto veci: iniciatíva, organizačné vzory, inštruktori.

Do úvahy prakticky prichádza:

1. geologický prieskum – o tom už rokovali prof. Dr. Meyer a senátor Polyák.¹¹
2. hospodársko-politický prieskum – prof. Dr. Meyerovi som už odovzdal určitý informačný materiál o českom, maďarskom a židovskom kapitálovom vplyve na Slovensku. Porovnaj ostatne návrhy pod č. II 3.
3. Sprostredkovanie a odborný komentár, podľa okolností prispôsobenie nemeckých právnych noriem tunajším pomerom v oblastiach, ktoré sú uvedené pod č. II 1 – 2. Pozvanie významných slovenských expertov a referentov na študijné cesty do ríše, ktoré musia byť veľmi dobre pripravené.
4. Poskytnutie poradcov, ktorí budú sprevádzať slovenských pánov počas ich študijných ciest a ktorí neskôr odídu na Slovensko, aby tu v teréne organizovali štruktúrne budovanie systému a dozerali naň. Podmienkou je:

a) nijaké vystupovanie navonok – podpisové právo, ako aj obsadzovanie reprezentatívnych funkcií bude prináležať výhradne príslušným slovenským nastrčeným figúrkam. Namiesto toho by ale mali disponovať veľkými internými právomocami (bezprostredný prístup k ministrom atď.), na ktorých sa vopred dohodne s vládou;

b) nadpriemerné odborné znalosti a skúsenosti v príslušnej oblasti;

c) najdôležitejšie – značný politický takt, aby sa tak zabránilo všetkým protinemeckým rečiam („vazalský štát“). Slovenčinu by mali ovládať, resp. by sa ju mali naučiť počas tunajšieho pobytu, a to ako prejav vôle rovnoprávnosti. Aj návštevy nedelných omší, hoci to padne zaťažko!

SNA, NS Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945, š. 137, kópia, strojopis, bez podpisu.

11 Pozri dokument 85.

1938, 31. Oktober. Pressburg. – Memorandum der Führung der Deutschen Partei in der Slowakei über die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe im kulturellen und sozialen Bereich.

Memorandum¹

Der Zusammenbruch des zentralistischen Systems und die Errichtung einer autonomen slowakischen Landesregierung, welche die Slowakei auf autoritärer Grundlage zu reorganisieren bestrebt ist, musste die politische und rechtliche Lage der deutschen Volksgruppe auf das stärkste berühren. Die neue Landesregierung hat dieser weitgehenden Umschichtung der tatsächlichen und damit auch der rechtlichen Machtverhältnisse und Organisationsformen durch die Errichtung eines besonderen Staatssekretariats für die Angelegenheiten der deutschen Volksgruppe Rechnung getragen, das lt. Regierungsbeschluss vom 10. Oktober in Leben trat. Zum Staatssekretär wurde Ing. Franz Karmasin,² der Führer der sog. Karpathendeutschen Partei³ bestellt. Die von der früheren Regierung am 20. September verfügte Einstellung der KdP⁴ wurde gleichfalls rückgängig gemacht, gleichzeitig jedoch der Name im Einverständnis mit der Regierung in „Deutsche Partei“ abgeändert.⁵ Hierdurch ist bereits die Richtung angedeutet, in welcher sich der Verfassungsaufbau der neuen Slowakei nach dem Willen der Regierung vollziehen soll: jede der drei landsässigen Nationalitäten⁶ soll nach dem Grundsatz des Einparteiensystems politisch zusammengefasst und als so organisierte Einheit mit den beiden andern Nationalitäten auf der Grundlage der Gleichberechtigung zu gemeinsamer politischer Willensbildung zusammengeführt werden. Der gesamtstaatliche Führungsanspruch des slowakischen Elements ergibt sich dabei nach Lage der Dinge von selbst und wird von deutscher Seite anerkannt.

Die deutsche Volksgruppe beansprucht indes die freie Gestaltung ihres kulturellen und – im Rahmen einer allgemeinen Staatsaufsicht – auch ihres sozialen Lebens. Hierüber sowie über die damit indirekt zusammenhängende Frage des territorialen Neubaus der öffentlichen Verwaltung, durch den ihr im Rahmen des verwaltungstechnisch Möglichen die Betreuung durch deutsche Beamte sowie den Gebrauch der deutschen Sprache in Amt und Gericht gesichert werden soll, werden ehe baldigst formulierte Vorschläge vorgelegt werden.

Es hat sich indes als notwendig erwiesen, noch vorher gewisse rechtspolitisch-legislative Sofortmassnahmen vorzuschlagen, welche die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe vorläufig umschreiben und die Stellung ihrer treuhänderischen Organe befestigen sollen. Es sind diese

1 Verfasser ist Rabl, Rechtsberater der Volksgruppenführung.

2 Siehe Dokument 37.

3 Unzutreffend. Vorsitzender der KdP war ab 3. 11. 1935 Konrad Henlein. Karmasin wurde zu seinem inoffiziellen Stellvertreter ernannt. Erst am 15. 10. 1937 erfolgte seine offizielle Ernennung zum Stellvertreter Henleins im Gebiet der Slowakei und der Karpato-Ukraine.

4 Ebenfalls unzutreffend. Die KdP wurde gleichzeitig mit der SdP am 16. 9. 1938 abends behördlich verboten.

5 Siehe Dokument 48 und auch SNA, Policajné riaditeľstvo Bratislava 1919 – 1949, K. 247, Mat 71/10. Zuschrift des Präsidiums des Landesamtes in Pressburg Nr. 65 215/1938 prez vom 12. 10. 1938.

6 Gemeint sind Slowaken, Deutsche und Ungarn.

1. für das kulturelle Gebiet der „Entwurf einer Verordnung über den Wiederaufbau des deutschen Schulwesens“. Diese Verordnung sieht die Errichtung eines Schul- und Kulturamtes beim Staatssekretariat vor, auf die sämtliche ministerielle Befugnisse bezügl. der deutschen Volks-, Bürger-, Mittel- und Fachschulen in der Slowakei übergehen und die auch die Aufsicht über die deutschen Kulturinstitutionen in der Slowakei führen soll.⁷

2. für das soziale Gebiet

a) der „Entwurf einer Verordnung über einige vorläufige Massnahmen auf dem Gebiet der sozialen und Jugendfürsorge“. Dieser Entwurf sieht die Errichtung eines Wohlfahrt- und Sozialamtes beim Staatssekretariat vor, auf das alle Rechte und Pflichten der deutschen Landeskommission für Kinderschutz und Jugendfürsorge und der deutschen Bezirksjugendfürsorgen übergehen. Der Entwurf enthält ferner einige Änderungen des Gesetzes über die Jugendfürsorge VIII/01 und XXI/01 sowie der Verordnung 29/30, sieht die Erlaubnis für im Ausland ausgebildete oder dorthin zuständige Mitarbeiter der deutschen Jugendfürsorge vor und enthält das Versprechen der Errichtung eines deutschen Kinderheims.⁸

b) der „Entwurf einer Verordnung einige vorläufige Massnahmen auf dem Gebiet des Arbeitsrechts“. Dieser Entwurf unterstellt die deutsche Arbeitsgewerkschaft (Gablonz) und den deutschen Handels- und Industrieangestelltenverband für das Gebiet der Slowakei dem o. erwähnten Amt und sichert die Weiterleitung der gesetzlich im Staatshaushalt vorgesehenen Zuschüsse an diese Organisationen, die an das Amt geleitet werden, das ihre Weiterverleitung übernimmt.⁹

Eine baldige Durchführung dieser Massnahmen ist wünschenswert, um die Überleitung des politischen, kulturellen und sozialen Lebens der deutschen Volksgruppe in die neuen Verhältnisse möglichst reibungslos zu gestalten.

Pressburg, 31. Oktober 1938.

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – Franz Karmasin, Mikrofilm II.A 945, Folie 812/120 – 814/120, Original, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

7 Text des Entwurfs siehe SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945. Die slowakische Regierung hat diesen Vorschlag zurückgewiesen. Am 19. 12. 1938 hat der Schulminister Matúš Černák bei einer Besprechung mit Karmasin und dem Leiter des Kulturamtes der DP Friedl zugesagt, dass ab 1. 1. 1939 eine selbstständige deutsche Abteilung beim Schulministerium errichtet werden würde. (*Deutsche Stimmen*, 24. 12. 1938, S. 2). Dieser Bescheid blieb jedoch nur auf dem Papier. Die Abteilung begann mit ihrer Tätigkeit erst am 1. 3. 1939. (SNA, NS, Tn ľud 13/1946 – O. Kubala, Mikrofilm II. A 924.) Die Betreuung der deutschen Schulen fiel in die Kompetenz des Hauptamtes DP für Kultur.

8 Text des Entwurfs siehe SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945. Auch dieser Entwurf wurde von der slowakischen Regierung abgelehnt. Die *Landeskommission für Kinderschutz und Jugendfürsorge* wurde Anfang 1939 zum Sozialamt der Deutschen Partei umgewandelt.

9 Text des Entwurfs siehe ebenda. Ende Januar 1939 kam es zur Vereinigung beider Gewerkschaftsverbände womit die *Deutsche Gewerkschaft* (DG) ins Leben gerufen wurde.

1938, október 31. Bratislava. – Memorandum vedenia Deutsche Partei na Slovensku o právnom postavení nemeckej národnostnej skupiny v kultúrnej a sociálnej oblasti.

Memorandum¹

Zánik centralistického systému a vytvorenie autonómnej slovenskej krajinskej vlády, ktorá sa usiluje o reorganizáciu Slovenska na autoritatívnej báze, sa značne dotkli aj politickej a právnej situácie nemeckej národnostnej skupiny. Nová krajinská vláda vyhovelá tomuto ďalekosiahlemu prevrstveniu skutočných, a tým aj právnych mocenských pomerov a organizačných foriem zriadením osobitného štátneho sekretariátu pre záležitosti nemeckej národnostnej skupiny, ktorý vznikol na základe uznesenia vlády z 10. októbra. Za štátneho tajomníka bol vymenovaný Ing. Franz Karmasin,² vodca tzv. Karpatendeutsche Partei.³ Zákaz KdP, ktorý vydala predchádzajúca vláda 20. septembra,⁴ bol zrušený a súčasne po dohode s vládou sa jej názov zmenil na „Deutsche Partei“.⁵ Tým sa tak načrtol smer, akým sa na základe vôle vlády má uskutočniť ústavná transformácia nového Slovenska: každá z troch národností, ktorá tu žije,⁶ sa má politicky zjednotiť podľa zásad systému jednej politickej strany a takto zorganizovaná jednota ju má na báze rovnoprávnosti spájať so zvyšnými dvoma národnosťami, aby sa tak formovala spoločná politická vôľa. Celoštátny nárok slovenského elementu na vedúce postavenie pritom vyplýva sám od seba podľa stavu vecí a nemecká strana ho uznáva.

Nemecká národnostná skupina si naproti tom nárokuje na nezávislé formovanie svojho kultúrneho a – pod štátnym dohľadom – aj svojho sociálneho života. O tom, ako aj o otázkach, ktoré nepriamo súvisia s teritoriálnym zložením verejnej správy, ktoré by jej v rámci administratívno-technických možností malo zabezpečiť spravovanie prostredníctvom nemeckých úradníkov, ako aj používanie nemeckého jazyka na úradoch a súdoch, pojednávajú sformulované návrhy, ktoré budú obratom predložené.

Preto sa ešte predtým ukázala nevyhnutná potreba navrhnuť isté právno-politicko-legislatívne bezodkladné opatrenia, ktoré by mali provizórne interpretovať právne postavenie nemeckej národnostnej skupiny a upevniť jej správcové orgány. Sú to tieto nasledovné

1. pre oblasť kultúry „návrh nariadenia o obnove nemeckého školstva“. Toto nariadenie predpokladá vytvorenie školského a kultúrneho úradu v rámci štátneho sekretariátu, na ktorý by mali prejsť všetky

1 Autorom je K. O. Rabl, právny poradca vedenia nemeckej národnostnej menšiny.

2 Pozri dokument 37.

3 Nesprávny údaj. Predsedom KdP bol od 3. 11. 1935 Konrad Henlein. F. Karmasin sa stal jeho neoficiálnym zástupcom. K oficiálnemu vymenovaniu za zástupcu pre Slovensko a Podkarpatskú Rus došlo až 15. 10. 1937.

4 Taktiež nesprávny údaj. KdP bola úradne zakázaná súčasne s SdP, a to vo večerných hodinách 16. 9. 1938.

5 Pozri dokument 48 a tiež SNA, Policajné riaditeľstvo Bratislava 1919 – 1949, š. 247, Mat 71/10. Prípís prezídia Krajinského úradu v Bratislave č. 65 215/1938 prez z 12. 10. 1938.

6 Rozumej Slováci, Nemci a Maďari.

ministerské kompetencie, ktoré sa týkajú nemeckých ľudových, meštianskych, stredných a odborných škôl a dozor nad všetkými nemeckými kultúrnymi inštitúciami na Slovensku.⁷

2. pre sociálnu oblasť

a) „návrh nariadenia o niektorých predbežných opatreniach v oblasti sociálnej starostlivosti a starostlivosti o mládež“. Tento návrh predpokladá zriadenie úradu pre sociálnu starostlivosť v rámci štátneho sekretariátu, na ktorý prejdú všetky práva a povinnosti nemeckej Krajinskej komisie pre ochranu detí a starostlivosť mládeže. Návrh okrem toho obsahuje niekoľko zmien zákona o starostlivosti o mládež VIII/01 a XXI/01, ako aj nariadenia 29/30, povoľuje zamestnávajúce pracovníkov, ktorí získali vzdelanie v zahraničí alebo tých, ktorí nemajú tunajšiu domovskú príslušnosť a obsahuje ustanovenie o zriaďovaní nemeckých detských domovov.⁸

b) „návrh nariadenia o niektorých predbežných opatreniach v oblasti pracovného práva“. Tento návrh podriaďuje Nemecké robotnícke odbory (Jablonec n./Nisou) a Nemecké odborové združenie zamestnancov obchodu a priemyslu pre oblasť Slovenska vyššie uvedenému úradu a zabezpečuje pre tieto organizácie prevod zákonom stanovených príspevkov zo štátneho rozpočtu, ktoré prevezme a bude pridelovať tento úrad.⁹

Urýchlená realizácia týchto opatrení je potrebná, aby sa politický, kultúrny a sociálny život nemeckej národnostnej skupiny podľa možnosti čo najľahšie prispôbil novým pomerom.

Bratislava, 31. októbra 1938.

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – Franz Karmasin, mikrofilm II. A 945, fólia 812/120 – 814/120, originál, strojopis, bez podpisu.

7 Text návrhu pozri SNA, f. NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945. Slovenská vláda tento návrh odmietla. Dňa 19. 12. 1938 prisľúbil minister školstva a národnej osvety M. Černák počas rokovania s F. Karmasinom a vedúcim Úradu DP pre kultúru H. Friedlom, že od 1. 1. 1939 bude v rámci ministerstva školstva jestvovať samostatné nemecké oddelenie (*Deutsche Stimmen*, 24. 12. 1938, s. 2). Toto rozhodnutie zostalo len na papieri. Oddelenie začalo svoju činnosť až 1. 3. 1939 (SNA, NS, Tn ľud 13/1946 – O. Kubala, mikrofilm II. A 924). Starostlivosť o nemecké školstvo patrila do agendy Úradu DP pre kultúru.

8 Text návrhu pozri SNA, f. NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945. Ani tento návrh slovenská vláda neprijala. *Krajinská komisia pre ochranu detí a starostlivosť o mládež* sa začiatkom roku 1939 pretransformovala na Sociálny úrad DP.

9 Text návrhu pozri tamtiež. Koncom januára 1939 došlo k zlúčeniu oboch odborových zväzov a vznikla jednotná organizácia *Deutsche Gewerkschaft* (DG).

1938, 31. Oktober. Pressburg. – Interview Kuno Goldbachs mit Minister Ferdinand Ďurčanský, das der *Völkische Beobachter*, Wiener Ausgabe am 1. November 1938 veröffentlichte.

K. G.¹ Pressburg

Unterredung mit Minister Dr. Durcansky.

Der stellvertretende Ministerpräsident Dr. Durcansky der zugleich Innen- und Justizminister ist, gewährte unserem Pressburger K. G. Vertreter eine Unterredung in der er folgendes erklärte:

Der slowakischen Regierung ist daran gelegen, sobald wie möglich zu einer Verständigung mit Ungarn zu gelangen. Diese Verständigung ist selbstverständlich nur unter solchem Umstande möglich, die die Existenzmöglichkeiten der selbstständigen slowakischen Nation nicht bedrohen.

Die ungarischen Forderungen stehen² mit den Münchener Abmachungen³ in keinem Zusammenhang. Denn⁴ die vier Grossmächte hätten beschlossen, dass die künftige slowakisch-ungarische Staatsgrenze soweit wie möglich mit den Volkstumsgrenzen zusammenfallen müsse. Dem gegenüber verlange aber Ungarn jetzt nicht nur die Abtretung des von 600 000 Magyaren bewohnten Gebietes, sondern weitere von 1,2 Mill. Slowaken bewohnte Landstriche. Diese Forderung ist offensichtlich unvereinbar mit den Münchener Abmachungen, da die magyarischen Forderungen überhaupt nur auf Grund der Münchener Beschlüsse erhoben werden konnten, dürfe Ungarn auch nur auf dem in München vertretenen Standpunkte stehen und nicht wie beispielsweise wegen vier magyarischer Dörfer bei Nitra hunderte von slowakischen Ortschaften in die Grenzforderung einbeziehen. Ähnlich verhält es sich mit Kaschau, dessen Lage vielleicht mit Brünn verglichen werden könnte, obwohl es sich bei Kaschau um eine viel kleinere magyarische Volkstuminsel in Mitten eines rein slowakischen Gebietes handle. Selbst die immer wieder von magyarischer Seite hervorgebrachten historischen Gründe waren nicht wenig stichhaltig.⁵

Bei den umstrittenen Landstrichen handle sich nicht um eine slowakische Kolonisation von Norden nach Süden, sondern um Landstriche in die die Magyaren erst auf der Flucht vor den Türken kamen. Ausserdem haben die Slowaken niemals magyarische Gebiete gefordert. Bei den Pariser Verhandlungen nach dem [ersten] Weltkriege sei Hlinka in Paris aufgetaucht, wo er gegen den Anschluss geschlossener madjarischer Sprachgebiete an die Slowakei protestieren wollte. Benes hat ihn seinerzeit weggeschickt und ihm sogar mit Verhaftung gedroht.⁶ Slowakischerseits ist man bereit, die Verfehlungen die-

1 Kuno Goldbach (1914 – 1943), hauptamtlicher Mitarbeiter des SD-Leitabschnitts Wien. Anfang Oktober 1938 wurde er mit dem Auftrag, die slowakische Führung zu beeinflussen und Berichte über die Lage in der Slowakei zu erstatten, nach Pressburg entsandt. Gleichzeitig Vertreter des *Völkischen Beobachters* in Pressburg. Später Vorsitzender des Klubs ausländischer Journalisten in Pressburg.

2 Im *Völkischen Beobachter* ergänzt durch: „seinen Worten nach“.

3 Gemeint ist Zusatzprotokoll des Münchener Abkommens.

4 Vergleiche *Völkischer Beobachter*, Wiener Ausgabe 1. 1. 1938, S. 3.

5 Dieser Absatz wurde nicht veröffentlicht. Grund dafür war wahrscheinlich der Vergleich Kaschaus mit Brünn.

6 Hlinka wurde nach seiner Rückkehr verhaftet und verbrachte sechs Monate im Gefängnis. Zur Hlinkas Reise siehe DEÁK, L. *Cesta A. Hlinku*. S. 68 – 84. Beneš, im Gegenteil, nahm eine Stellung gegen Angliederung rein

ser tschechischen Politik zu beheben und alle madjarischen Gebiete abzutreten. Doch sei das Diktieren unbegründeter Forderungen keine Verhandlungsbasis.

Zu dem Verhältnis der slowakischen Regierung gegenüber den in der Slowakei verbleibenden Volksgruppen erklärte der Minister, dass die slowakische Regierung jederzeit bereit sein werde, allen von den Führern der Volksgruppen vorgetragenen berechtigten Wünschen zu entsprechen. Für die deutschen Angelegenheiten wurde bereits ein Staatssekretariat errichtet, zu dessen Leiter der Führer der Deutschen Partei Abg. Karmasin ernannt wurde.⁷ Selbst den Madjaren wurde ein Staatssekretariat angeboten, dass diese nach der Grenzregelung mit einem ihrer Führer besetzen werden.⁸ Die slowakische Regierung wird niemals in den Fehler der Tschechen verfallen, mit Leuten zu verhandeln, die ihnen zwar genehm sind, aber nicht das Vertrauen der betreffenden Volksgruppe genießen.

Zahlreiche Beamte madjarischer Volkszugehörigkeit wurden bereits in die von Madjaren bewohnten Gebiete versetzt und mit Beamten slowakischer Volkszugehörigkeit ausgetauscht. Die geschlossen siedelnden Volksgruppen werden also nach Möglichkeit mit Beamten gleichen Blutes verkehren können.

Bezüglich der Stellung der Slowakei zu den anderen Nationen meint der Minister, die Slowakei sei eine kleine Nation, und wolle mit allen Nachbarn ein gutes Einvernehmen. Ebenso wie die Slowaken immer die Rechte anderer respektierten, wünschten sie, dass auch ihre Rechte respektiert würden.⁹

BArch, R 70 Slowakei/257/Bl. 13 – 14, Original, Maschinenschrift.

magyarischen Gebiete.

7 Siehe Dokumente 37, 48 und 96.

8 Ďurčanský hat am 19. 10. 1938 einer ungarischen Abordnung unter der Leitung Esterházys zugesagt, dass die slowakische Regierung bald auch ein ungarisches Staatssekretariat errichten würde. (*Národné noviny*, 20. 10. 1938, S. 2). Dieses Vorhaben wurde nie in die Tat umgesetzt.

9 Die letzten zwei Absätze wurden nicht veröffentlicht.

1938, október 31. Bratislava. – Interview Kuna Goldbacha s ministrom Ferdinandom Ďurčanským, ktorý 1. novembra 1938 uverejnil *Völkischer Beobachter*, *Wiener Ausgabe*.

K. G.¹ Bratislava

Rozhovor s ministrom Dr. Ďurčanským.

Podpredseda slovenskej vlády Dr. Ďurčanský, ktorý je súčasne aj ministrom vnútra a spravodlivosti, poskytol nášmu bratislavskému redaktorovi K. G. rozhovor, v ktorom uviedol nasledovné:

Slovenskej vláde záleží na tom, aby čo najrýchlejšie dosiahla dohodu s Maďarskom. Táto dohoda je však možná len za okolností, ktoré neohrozia existenčné možnosti slovenského národa.

Maďarské požiadavky² nijako nesúvisia s mníchovskými dohovormi.³ Pretože⁴ štyri veľmoci sa uzniesli na tom, že budúca slovensko-maďarská hranica sa má podľa možností zhodovať s etnickou hranicou. Naproti tomu ale Maďarsko už nepožaduje len odstúpenie územia, ktoré obýva 600 000 Maďarov, ale aj ďalšie oblasti, ktoré obýva 1,2 milióna Slovákov. Táto požiadavka sa zjavne nezhoduje s mníchovskými dohovormi, keďže maďarské požiadavky môžu vychádzať vo všeobecnosti len z mníchovských uznesení. Maďarsko smie vychádzať len zo stanovísk prijatých v Mníchove a nie, ako napríklad pre štyri maďarské obce pri Nitre zahrnúť do hraničných požiadaviek stovky slovenských osád. Podobne sa správa v prípade Košíc, ktorých polohu možno porovnať s Brnom, hoci ide o oveľa menšie maďarské národnostné ostrovy uprostred čisto slovenskej oblasti. Samotné historické dôvody, ktoré maďarská strana neustále vyťahovala, neboli veľmi presvedčivé.⁵

Pri sporných oblastiach nejde o slovenskú kolonizáciu zo severu na juh, ale o oblasti, do ktorých prišli Maďari počas tureckého ohrozenia. Okrem toho Slováci nikdy nepožadovali maďarské územia. Počas parížskych rokovaní po [prvej] svetovej vojne sa Hlinka objavil v Paríži, kde chcel protestovať proti pripojeniu súvislých maďarských jazykových oblastí ku Slovensku. Beneš ho však poslal preč a dokonca sa mu vyhrážal zatknutím.⁶ Slovenská strana je ochotná odstrániť pochybenia tejto českej politiky a odstúpiť všetky maďarské územia. Diktovanie neodôvodnených požiadaviek nie je však nijakou základňou pre rokovania.

K vzťahu slovenskej vlády voči národnostným skupinám, ktoré žijú na Slovensku, minister povedal, že slovenská vláda bude vždy ochotná vyhovieť všetkým oprávneným požiadavkám, ktoré jej predložia vodcovia národnostných skupín. Medzitým bol vytvorený štátny sekretariát pre nemecké záležitosti,

1 Kuno Goldbach (1914 – 1943), pracovník SD-LA Viedeň. Začiatkom októbra 1938 bol vyslaný do Bratislavy, aby ovplyvňoval konanie slovenských politikov a podával spravodajstvo o situácii na Slovensku. Súčasne bol redaktorom *Völkischer Beobachter* v Bratislave. Neskôr bol predsedom Klubu zahraničných novinárov v Bratislave.

2 Vo *Völkischer Beobachter* je doplnené: „podľa jeho slov“.

3 Rozumej dodatkový protokol Mníchovskej dohody.

4 Porovnaj s *Völkischer Beobachter*, Wiener Ausgabe 1. 1. 1938, s. 3.

5 Tento odsek nebol uverejnený. Dôvodom mohlo byť porovnanie Košíc s Brnom.

6 Hlinka bol po návrate domov zadržaný a šesť mesiacov strávil vo väzbe. K Hlinkovej ceste do Paríža pozri: DEÁK, L. *Cesta A. Hlinku...*, s. 68 – 84. Naopak, E. Beneš bol proti začleneniu čisto maďarských oblastí.

ktorého vedúcim sa stal poslanec Karmasin.⁷ Štátny sekretariát bol ponúknutý aj samotným Maďarom s tým, že ho po úprave hraníc bude riadiť jeden z ich vodcov.⁸ Slovenská vláda sa chce vyhnúť chybe Čechov, ktorí rokovali s ľuďmi, ktorí im síce vyhovovali, ale ktorí nepoživali dôveru dotyčnej národnostnej skupiny.

Do maďarských oblastí boli už medzitým preložený mnohí úradníci maďarskej národnosti a vymenení za úradníkov národnosti slovenskej. Národnosti, ktoré obývajú súvislé oblasti, môžu teda podľa možnosti uplatňovať styk s úradníkmi tej istej národnosti.

V súvislosti s postojom Slovenska k ostatným národom minister dodal, že Slováci sú malým národom, ktorý chce žiť v zhode so všetkými svojimi susedmi. Slováci vždy rešpektovali práva ostatných národov a prajú si, aby boli rešpektované aj ich práva.⁹

BArch, R 70 Slowakei/257/Bl. 13 – 14, originál, strojopis.

7 Pozri dokumenty 37, 48 a 96.

8 F. Ďurčanský 19. 10. 1938 prisľúbil maďarskej delegácii, ktorú viedol J. Esterházy, že slovenská vláda čoskoro zriadi aj maďarský štátny sekretariát (*Národné noviny*, 20. 10. 1938, s. 2). Táto myšlienka sa však nikdy neuskutočnila.

9 Posledné dva odstavce neboli uverejnené.

Ohne Datums- (vermutlich Ende Oktober 1938) und Ortsangabe. – Richtlinien für einen Schiedsspruch zwischen Ungarn und der Tschechoslowakischen Republik.

Richtlinien

für einen Schiedsspruch zwischen Ungarn und der Tschecho-Slowakei

Grundsätzlich wäre an den Volkstumsgrenzen festzuhalten, entweder nach der Volkszählung von 1930 oder, wenn schon auf Grund der von 1910 unter Ausscheidung der Juden aus der Zahl der magyarischen Bevölkerung.

Besondere deutsche Belange:

1. Wenn die Schüttinsel zu Ungarn kommen sollte, so muss doch beachtet werden, dass die fünf deutschen Schüttgemeinden bei der Slowakei verbleiben.¹ Dies schon aus wirtschaftlichen Gründen (Nachbarschaft v. Pressburg).
2. Wenn Ungarn hinsichtlich Rosenau Erfolg haben sollte, so soll darauf beachtet [sic!] werden, dass Stoss und Metzenseifen bei der Slowakei verbleiben,² damit nicht die südliche Zipser Sprachinsel zerschnitten wird.
3. Es wäre anzustreben, dass Munkacs bei der Karpatho-Ukraine bleibt,³ wegen der deutschen Sprachinseln in der Umgebung, die die Keimzelle des Deutschtums in der Karpatho-Ukraine bilden.
4. Falls im Verlaufe der Verhandlungen die Frage einer besonderen ungarischen vertraglichen Verpflichtung für die slowakische Minderheit in Ungarn angeschnitten werden sollte, wäre eine ähnliche Verpflichtung zugunsten der deutschen Volksgruppe in Ungarn zu erwirken.⁴

BArch, NL 1180/23, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Sie blieben bei der Slowakei.

2 Auch diesen Punkt gelang es Seyss-Inquart durchzusetzen.

3 Munkatsch wurde an Ungarn abgetreten.

4 Vergleiche mit dem Punkt 5 des Wiener Schiedsspruchs. Als der *Volksbund der Deutschen in Ungarn* aufgrund von Csákys Zusage, den Slowaken in den abgetretenen Gebieten die gleichen Rechte wie den Magyaren in der Slowakei zu gewähren, gleiche Rechte für alle Minderheiten Ungarns verlangte, lehnte Csáky dies entschieden ab. (SPANNENBERGER, N. *Der Volksbund*, S. 173.)

**Bez udania dátumu [koniec októbra 1938]. Bez udania miesta.
– Smernice pre arbitráž medzi Maďarskom a Československou republikou.**

Smernice
pre arbitráž medzi Maďarskom a Česko-Slovenskom

V zásade by sa malo pridržiavať etnických hraníc, a to buď na základe sčítania ľudu z roku 1930 alebo sčítania ľudu z roku 1910, ale pod podmienkou vylúčenia Židov zo stavu maďarského obyvateľstva.

Osobitné nemecké záujmy:

1. Ak by bol Žitný ostrov pripojený k Maďarsku, je potrebné dbať na to, aby päť tunajších nemeckých obcí, hlavne z hospodárskych dôvodov (susedstvo Bratislavy) zostalo Slovensku.¹
2. V prípade ak by Maďarsko uspelo s Rožňavou, má sa dbať na to, aby Štós a Medzev zostali na Slovensku² s tým, aby juhospišský jazykový ostrov nebol rozdelený.
3. Malo by sa vyvinúť úsilie, aby Mukačevo zostalo na Karpatskej Ukrajine,³ a to pre nemecké jazykové ostrovy v okolí, ktoré tvoria základ nemeckta na Karpatskej Ukrajine.
4. Ak by sa v priebehu rokovaní nastolila otázka osobitného maďarského zmluvného záväzku pre slovenskú menšinu v Maďarsku, mal by sa podobný záväzok vymôcť aj v prospech nemeckej národnostnej skupiny v Maďarsku.⁴

BArch, NL 1180/23, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 Tieto obce zostali napokon Slovensku.

2 Aj tento bod sa aj vďaka Seyss-Inquartovej iniciatíve podarilo presadiť.

3 Mukačevo napokon pripadlo Maďarsku.

4 Porovnaj s bodom 5 Viedenskej arbitráže. Keď *Volksbund der Deutschen in Ungarn* žiadal na základe Csákyho príslubu, že Slováci budú mať na odstúpenom území zaručené tie isté práva ako Maďari na Slovensku, aby sa tieto práva vzťahovali na všetky menšiny v Maďarsku, I. Csáky túto požiadavku kategoricky odmietol. (SPANNENBERGER, N. *Der Volksbund...*, s. 173.)

1938, November 1. Wien. – Stahleckers Aufzeichnung über eine Besprechung mit Karol Sidor.

Betr.: Besprechung mit Sidor am 1. November 1938 in Czernova.¹

Der Präsident des slowakischen Nationalrates² und Führer der Hlinka Garden, Abgeordneter Sidor bat einen V-Mann³ heute Nacht in Czernova zu einer Besprechung mit ihm und einem engsten Mitarbeiterkreis.

Bezugnehmend auf die Silleiner Beschlüsse vom 6. Oktober 1938 erklärte Sidor, die Slowaken wollten sich sofort von den Tschechen trennen und freie Slowakei proklamieren. Vor dieser Entscheidung wolle er zusammen Durčansky und Tuka die Stellungnahme des Reiches einholen. Sie würden den Führer unter Hinweis auf die Münchener Beschlüsse der Grossmächte bitten, die Selbstständigkeit der Slowakei zu garantieren.

Sollte eine völlige Verselbständigung nicht möglich sein, würden sie einen Anschluss, eine Eingliederung oder Unterstellung unter das Reich jedweder Verbindung mit der Tschechei vorziehen.

Sidor, der jederzeit bereit ist ins Reich zu kommen, bat den V-Mann seine Erklärung den deutschen Stellen mitzuteilen.

Außerdem hat heute die slowakische Abordnung erklärt, im Falle des ungünstigen Ausganges der heutigen Verhandlungen die Selbstständigkeit der Slowakei erklären zu wollen und den Schiedsspruch nicht anzuerkennen, da er ohne ihre Mitwirkung zustande gekommen sei.⁴

PA AA, R 101 360, Folie 489 661, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Bei AA, Pol IV am 7. 12. (?) 1938 eingegangen.

2 Richtig Nationalausschusses.

3 Im ursprünglichen Dokument „mich“. Vergleiche BArch, R 70 Slowakei/259, Bl. 10.

4 Der letzte Absatz ist von Hand eingetragen. Dieser fehlt in der gleichen Aufzeichnung Goldbachs, die sich in BArch, R 70 Slowakei/259, Bl. 10. befindet.

1938, november 1. Viedeň. – Záznam F. W. Stahleckera o rozhovore s K. Sidorom.

Vec: Rozhovor so Sidorom 1. novembra 1938 v Černovej.¹

Predseda slovenskej národnej rady² a veliteľ Hlinkovej gardy, poslanec Sidor požiadal dôverníka³ dnes v noci v Černovej o rozhovor s ním a jeho najužším okruhom spolupracovníkov.

S odvolaním na Žilinskú dohodu zo 6. októbra 1938 Sidor povedal, že Slováci sa ihneď chceli odtrhnúť od Čechov a vyhlásiť nezávislé Slovensko. Pred týmto rozhodnutím chce spolu s Ďurčanským a Tukom poznať stanovisko ríše. S odvolaním na Mnichovskú dohodu veľmocí požiadajú vodcu, aby garantoval samostatnosť Slovenska.

Ak by úplné osamostatnenie Slovenska nebolo možné, uprednostnia pred akýmkoľvek spojením s Českom pripojenie, začlenenie alebo podriadenie sa ríši.

Sidor, ktorý je ochotný kedykoľvek odcestovať do ríše, žiadal dôverníka, aby jeho vyhlásenie sprostredkoval nemeckým miestam.

Slovenská delegácia okrem toho dnes vyhlásila, že v prípade nepriaznivého výsledku dnešných rokovaní chce proklamovať samostatnosť Slovenska a neuzná arbitráž, pretože k nej došlo bez jej spolupôsobenia.⁴

PA AA, R 101 360, fólia 489 661, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 Na Zahraničný úrad, Pol IV došiel záznam 7. 12. (?) 1938.

2 Správne Národného výboru.

3 Pôvodne mňa. Porovnaj BArch, R 70 Slowakei/259, Bl. 10.

4 Posledný odsek je rukopisný dodatok. Chýba v rovnakom zázname K. Goldbacha, ktorý sa nachádza v BArch, R 70 Slowakei/259, Bl. 10.

Ohne Datum [Anfang November 1938]. Berlin. – Bericht des Sicherheitshauptamtes über die Stimmung der slowakischen Politiker unmittelbar nach dem Wiener Schiedsspruch.

Der Reichsführer SS
 Chef des Sicherheitshauptamtes

Betr.: Stimmung in slowakischen Kreisen über die Grenzverhandlungen in Wien.

Die Delegationen haben sofort nach Beendigung der Besprechungen „Belvedere“ verlassen. Die slowakische Delegation¹ hat sich sofort zu internen Besprechungen zurückgezogen. Matl, der Stellvertreter Karmasins, erklärte, dass die Stimmung in Regierungskreisen der Slowakei äusserst schlecht sei. Tiso und Duczansky² nehmen hart Stellung gegen Deutschland.³ Sie behaupten, Deutschland habe ihnen zweimal bindend zugesagt, dass Kaschau slowakisch bleibe.⁴ Nun habe man in den Verhandlungen erfahren müssen, dass dem nicht so sei. Die Regierungs-Mitglieder sehen für die Zukunft der Slowakei äusserst pessimistisch.⁵ Sie rechnen damit, dass die Ungarn, wenn sie einmal die abgetretenen Gebiete besetzen, die Abmachungen nicht einhalten werden und in kurzer Zeit von der Ukraine⁶ Besitz ergreifen werden.

1 Tiso, Ďurčanský, Teplanský, Tuka und Karmasin.

2 Richtig Ďurčanský.

3 Der spätere Chef des Wiener SD-LA, Fritz Polte, hat in seinem Bericht über Ďurčanský vom 19. 6. 1940, also in der Zeit als Ďurčanský in SD-Kreisen wegen seiner „Unabhängigkeits-Aussenpolitik“ als *persona non grata* galt, gemeldet: „Der Wiener Schiedsspruch hat zweifellos den Slowaken vom Volkstumsprinzip gesehen Unrecht zugefügt. Es war daher begreiflich, dass sie über die Abtretungen so umfangreicher, auch slowakisch besiedelter Gebiete, niedergedrückt und enttäuscht waren. Bei keinem hat aber diese Enttäuschung derartige Formen angenommen wie bei Durcansky. Zeuge für diesen Vorgang waren Sturmbannführer Polte und Untersturmführer Goldberg. Am Abend nach dem Abschluss des Wiener Schiedspruches behielten alle beteiligten Slowaken (Tiso, Tuka usw.) ihre Gleichgewicht, waren natürlich tief enttäuscht, suchten aber von sich aus Erklärungen für das Verhalten Deutschlands und wiesen von sich aus auf die deutschen Verpflichtungen gegenüber Italien hin, das Ungarn einseitig gefördert habe. Nur bei Durcansky kam es zu einem regelrechten Hassausbruch gegen Deutschland. Durcansky diktierte in ungeheurer Erregung in fließendem Französisch ein Kommuniqué, das er vor der in Wien anwesenden Auslandspresse zur Verlesung bringen wollte. Dieses Kommuniqué bewegte sich völlig auf der politischen Ebene und Argumentation des Westens, das heisst von Versailles und Genf. Es stellte einen radikalen Angriff auf die Achse dar. Die Verlesung dieses Kommuniqué's bzw. seine Veröffentlichung wurde durch das Eingreifen der beim Diktat im Zimmer des „Grand Hotel“ anwesenden SS-Führer verhindert.“ (BArch, R 70 Slowakei/257, Bl. 113 – 129.)

4 Vergleiche Dokument 70. Über die Frage Kaschaus entschieden Ribbentrops Verhandlungen mit Ciano in Rom am 28. 10. 1938, als der Reichsaußenminister aufgrund des Desinteresses Italiens an den deutsch-polnischen Beziehungen, bzw. der gemeinsamen polnisch-ungarischen Grenze zu erreichen, die Stadt Kaschau „opferte“. (LUKEŠ, F. *Podivný mír*, S. 130 – 131.) Damit wollte Ribbentrop vor allem bessere Voraussetzungen für deutsch-italienisches Militärabkommen schaffen.

5 Vergleiche Tisos Rundfunksrede vom 2. 11. 1938. FABRICIUS, Miroslav – HRADSKÁ, Katarína. (Hrsg.). *Jozef Tiso. Prejavy a články (1938 – 1944)*. Bratislava : AEP 2007, Band 2, Dokument 14, S. 25.

6 Karpato-Ukraine ist gemeint.

Karmasin hat versucht, diesen Schritt Deutschlands in ein besseres Licht zu stellen, indem er auf den von Rom ausgeübten Druck auf Deutschland hinwies⁷ und indem er ferner erklärte, Deutschland werde nunmehr der Slowakei helfen. Diese Ausführungen fanden in Regierungskreisen wenig Gehör. Die Delegation machte sich bereits jetzt, d. h. vor Verkündung des Schiedsspruches, reisefertig, um Wien zu verlassen. Karmasin hat durchgesetzt, dass die Slowaken den Schiedsspruch abwarten.⁸ Ein bedenkliches Zeichen ist darin zu sehen, dass der slowakische Wirtschaftsminister Teplansky, der gebürtiger Tscheche ist,⁹ während der internen Besprechungen der Wortführer war, auf den man sehr hörte. Es wäre mit Rücksicht auf diese Stimmung in irgendeiner Form notwendig, deutscherseits eine Erklärung abzugeben, in der Deutschland die Garantie für die Abmachungen der ungarisch-slowakischen Grenze übernimmt. Ferner wäre jetzt der Zeitpunkt geeignet, den Massnahmen für die wirtschaftliche Hilfe der Slowakei festere Formen zu geben.¹⁰

Ferner spricht man in slowakischen Kreisen davon, dass Deutschland die Absicht habe, den Ort Theben nächst Pressburg zu besetzen.¹¹ Wenn das der Fall sein sollte, würde dies Deutschlands Pläne auf das schwerste gefährden. Karmasin rechnet sogar damit, dass dann ein grenzloser Deutschenhass von Neuem beginnen würde.¹²

In der Ukraine ist die Sachlage insofern anders, als die Ukrainer noch vollkommen im Banne der neu errichteten Selbstständigkeit sind und sich freuen, wenn sie nur einige Dörfer behalten.

In den jüngeren Kreisen der Slowaken herrscht die Meinung, dass man sich mit dem Gegebenen abfinden müsse. Es sei Schuld der slowakischen Politik, dass sie sich gegen das Germanentum gestellt habe und die Folgen getragen werden müssen. Sie wollen jetzt den Neuaufbau an der Seite Deutschlands und alle Errungenschaften des Nationalsozialismus übernehmen.

Daneben besteht noch eine dritte Gruppe, die sagt, man soll sich allein auf sich selbst verlassen und alles Fremde im Lande ausrotten. Das würde sich dann sowohl gegen die Deutschen, wie gegen alle anderen Nationen richten.

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 446 561 – 562, Fotokopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

7 Karmasin hat während einer Tagung der ehemaligen DP-Funktionäre, die im Zusammenhang mit dem Eichmanns-Prozess stattfand, zum Wiener Schiedsspruch erklärt: „Als daher der Schiedsspruch von Belveder kam, der eine Regelung der Grenzverhältnisse der Slowakei auf ethnographischer Grundlage durchführen sollte, da war es selbstverständlich, daß wir auch von der Volksgruppe nach Wien gefahren sind, und uns bemüht haben, für die [Interessen der] Slowaken, vor allem aber für die Karpatenukraine einzutreten. Sie können sich vorstellen, daß ein kleiner Staatssekretär aus der Slowakei wenig in die Waagschale zu werfen hat, wenn ein Ciano dort ist und wenn Ciano die Interessen der Madjaren vertritt.“ Für die Zurverfügungstellung dieses Protokolls danken wir Herrn Rudolf Neverla.

8 Siehe auch Dokument 112.

9 Unzutreffend.

10 Siehe Dokumente 85, 90 und 95.

11 Vergleiche Dokument 93.

12 Vergleiche Dokument 102.

Bez dátumu Izačiatok novembra 1938 Berlín. – Správa Hlavného úradu pre bezpečnosť o nálade slovenských politikov bezprostredne po Viedenskej arbitráži.

Der Reichsführer SS

Chef des Sicherheitshauptamtes

Vec: Nálada v slovenských kruhoch po rokovaníach o hraniciach vo Viedni.

Delegácie odišli z Belvedere hneď po ukončení rokovaní. Slovenská delegácia¹ sa okamžite utiahla k interným rozhovorom. Karmasinov zástupca Matl oznámil, že nálada v slovenských vládných kruhoch je mimoriadne zlá. Tiso a Ďurčanský² zaujali ostré stanovisko voči Nemecku.³ Tvrdili, že Nemecko im dva razy záväzne prislúbilo, že Košice zostanú slovenské.⁴ No počas rokovaní sa dozvedeli, že to tak nie je. Členovia vlády vidia budúcnosť Slovenska nadmieru pesimisticky.⁵ Počítajú s tým, že keď Maďari odstúpené územia obsadia, dohody nedodržia a zakrátko obsadia Ukrajinu.⁶

Karmasin sa pokúsil postaviť tento krok Nemecka do priaznivejšieho svetla tým, že upozornil na tlak Ríma, ktorý vyvíjal na Nemecko⁷ a ďalej tým, že deklaroval ochotu Nemecka pomôcť Slovensku. Jeho

1 J. Tiso, F. Ďurčanský, P. Teplanský, V. Tuka a F. Karmasin.

2 Porovnaj s nemeckým textom.

3 Neskorší náčelník viedenského SD-LA Fritz Polte vo svojej správe o F. Ďurčanskom z 19. 6. 1940, teda v čase, keď bol F. Ďurčanský pre SD pre svoju „nezávislú zahraničnú politiku“ *persona non grata*, uviedol: „Viedenská arbitráž bola pre Slovákov z hľadiska etnografického princípu bezpochyby nespravodlivou. Bolo preto pocho-piteľné, že ich odstúpenie tak rozsiahlych aj slovenských oblastí deprimovalo a sklamalo. U nikoho z nich však sklamanie nenadobudlo také formy ako u Ďurčanského. Svedkami tejto udalosti boli Sturmabführer Polte a Untersturmführer Goldbach. Večer po skončení Viedenskej arbitráže všetci zúčastnení Slováci (Tiso, Tuka atď.), aj keď boli prirodzene hlboko sklamaní, pôsobili vyrovnané, sami hľadali zdôvodnenie nemeckého postoja a poukazovali na nemecké záväzky voči Taliansku, ktoré jednoznačne podporovalo Maďarsko. Iba Ďurčanský prejavil svoju skutočnú nenávisť voči Nemecku. V neskutočnom rozčúlení nadiktoval v plynulej francúzštine komuniké, ktoré chcel predložiť zahraničnej tlači, ktorej zástupcovia boli vo Viedni. Toto komuniké sa nieslo celkom v znamení politickej úrovne a argumentácie Západu, to jest Versailles a Ženevy. Predstavovalo radikálny útok na Os. Prečítaniu resp. zverejneniu tohto komuniké zabránili dôstojníci SS, ktorí boli pri jeho diktovaní v izbe hotela „Grand“. (BArch, R 70 Slowakei/257, Bl. 113 – 129.)

4 Porovnaj s dokumentom 70. O otázke Košíc sa rozhodlo počas rokovania J. von Ribbentropa s G. Ciano v Ríme 28. 10. 1938, keď ríšsky minister zahraničných vecí z dôvodu dosiahnutia talianskeho nezáujmu o nemecko-poľské vzťahy, resp. o spoločnú poľsko-maďarskú hranicu, „obetoval“ Košice. (LUKEŠ, F. *Podivný mír*, s. 130 – 131.) Ribbentropovi išlo predovšetkým o vytvorenie lepších podmienok pre uzatvorenie nemecko-talianskej vojenskej dohody.

5 Porovnaj s Tisovým rozhlasovým prejavom z 2. 11. 1938. FABRICIUS, Miroslav, HRADSKÁ, Katarína (eds.): *Jozef Tiso. Prejavy a články (1938 – 1944)*. Bratislava : AEP, 2007, 2. diel, dokument 14, s. 25.

6 Myslí sa Podkarpatská Rus.

7 F. Karmasin počas stretnutia bývalých funkcionárov DP, ktoré sa uskutočnilo v súvislosti s Eichmannovým procesom, o Viedenskej arbitráži povedal: „Keď neskôr došlo k viedenskej arbitráži, ktorá mala upraviť hranice Slovenska na etnografickom základe, bolo samozrejmé, že sme aj my z národnostnej skupiny vycestovali do Viedne a usilovali sme zastupovať [záujmy] Slovákov, ale najmä Podkarpatskej Rusi. Dokázate si iste predstaviť, čo mohol asi urobiť malý štátny tajomník zo Slovenska, keď tam bol Ciano, ktorý obhajoval záujmy Maďarov“. Za poskytnutie tejto zápisnice ďakujeme pánu Rudolfovi Neverlovi.

preslov však medzi vládnymi kruhmi nenašiel dostatočnú odozvu. Delegácia sa ešte pred vyhlásením rozhodcovského výroku pripravila na odchod z Viedne. Karmasin presadil, aby Slováci vyčkali na výrok.⁸ Za povážlivé znamenie možno pokladať skutočnosť, že počas interných porád mal hlavné slovo slovenský minister hospodárstva Teplanský, ktorý je rodeným Čechom.⁹ So zreteľom na tieto nálady by bolo potrebné, aby nemecká strana vydala vyhlásenie v akejkoľvek forme, v ktorom prevezme garancie za dohody o maďarsko-slovenskej hranici. Okrem toho je teraz vhodný okamih na to, aby opatrenia hospodárskej pomoci Slovensku nadobudli pevnejšie formy.¹⁰

V slovenských kruhoch sa okrem toho povára, že Nemecko zamýšľa obsadiť obec Devín v blízkosti Bratislavy.¹¹ Ak by sa tak stalo, nesmierne by to ohrozilo plány Nemecka. Karmasin počíta dokonca s tým, že nanovo vypukne bezhraničná protinemecká nenávisť.¹²

Na Ukrajine je situácia iná v tom, že Ukrajinci sú stále pod vplyvom novonadobudnutej samostatnosti a majú radosť z toho, že si udržali len niekoľko málo obcí.

Medzi mladšou generáciou Slovákov prevláda názor, že Slovensko sa s danou situáciou musí zmieriť. Je to vina slovenskej politiky, pretože sa stavala proti germánstvu a za to bude musieť niesť následky. Teraz sú za obnovu na strane Nemecka a chcú prevziať všetky výdobytky nacionálneho socializmu.

Okrem toho existuje ešte tretia skupina, ktorá tvrdí, že Slováci sa majú spoľahnúť sami na seba a všetko cudzie v krajine odstrániť. Toto úsilie by smerovalo proti Nemcom, ako aj proti všetkým ostatným národnostiam.

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 446 561 – 562, fotokópia, strojopis, bez podpisu.

8 Pozri aj dokument 112.

9 Nesprávny údaj.

10 Pozri dokumenty 85, 90 a 95.

11 Porovnaj s dokumentom 93.

12 Porovnaj s dokumentom 102.

1938, 3. November. Kaschau. – Bericht des deutschen Konsuls Gumtau an das AA via deutsche Gesandtschaft in Prag über die Lage in der Ostslowakei und der Karpato-Ukraine unmittelbar nach dem Wiener Schiedsspruch.

Konsularische Zweigstelle
der deutschen Gesandtschaft Prag
in Kaschau
- A II -
4 Durchdrucke
1 Anlage²

Kaschau, den 3. November 1938¹

Eilt sehr!

Nachdem durch das deutsch-italienische Schiedsgericht in Wien über die ungarisch-tschecho-slowakische Grenzziehung gestern Abend die Entscheidung gefallen ist und damit die Stadt Kaschau und ferner die mit Reichsdeutschen am meisten bewohnten Ortschaften des Amtsbezirkes, wie Uzhorod und Munkatsch an Ungarn gefallen sind, beehre ich mich, folgendes zu berichten:

Die Zuweisung der 3 Städte an Ungarn war für die hier wohnenden Ungarn eine freudige Überraschung; sie war deshalb hier als Überraschung zu kennzeichnen, weil durch die der Deutschen Partei nahestehenden Kreise etwas unvorsichtig die Meinung vertreten und verbreitet worden war, daß die 3 Städte bestimmt an die Slowakei fallen werden.³ In den hiesigen ungarischen Kreisen war dadurch unnötig die auch mir und anderen Deutschen gegenüber zum Ausdruck gebrachte Meinung entstanden, daß das Deutsche Reich eine den Ungarn ungünstige Entscheidung herbeiführen werde. Diese Stimmung ist jetzt durch die große Begeisterung der Ungarn in den Hintergrund getreten; die Stadt ist stark beflaggt. Heute Vormittag fand eine kleinere und heute Abend eine große Kundgebung von etwa 3 000 Personen (jüngeren Leuten) vor dem Konsulat statt, bei welcher auf den Führer und Reichskanzler sowie auf den Reichsaußenminister, Herrn von Ribbentrop, und den italienischen Aussenminister, Grafen Ciano, in größter Begeisterung Sieg-Heil-Rufe ausgebracht wurden. Die Kundgebung schloß mit der ungarischen Nationalhymne.

Bei den Slowaken hat die Zuteilung von Kaschau an Ungarn Enttäuschung hervorgerufen, ohne daß jedoch ein Unwille erkennbar ist. Die deutschen Kreise sind unangenehm berührt, weil die von ihnen verbreitete Meinung falsch war. Wegen der Zuteilung der Städte Uzhodord und Munkatsch an Ungarn sind die Ukrainer und die vielen Deutschen in der Karpathenukraine⁴ bitter enttäuscht, da dort

1 Die deutsche Gesandtschaft erhielt diesen Bericht am 8. 11. 1938 und leitete ihm am selben Tag an das AA weiter. Beim AA, Pol IV ist der Bericht am 11. 11. 1938 eingegangen.

2 Liegt nicht bei.

3 Ungvar und Munkatsch gehörten vor dem Schiedsspruch nicht zur Slowakei, sondern zur Karpato-Ukraine.

4 Laut der Volkszählung von 1930 lebten in der Karpato-Ukraine 13 249 Deutsche.

von Seiten der Deutschen Partei offen mit einem Siege der Slowaken unter deutscher Führung gerechnet und diese Ansicht auch propagandistisch verwertet wurde. Hier wird unter der ukrainischen und deutschen Bevölkerung vieles gut zu machen sein.

Während hier völlige Ruhe und Ordnung herrscht und die ungarischen Fahnen die meisten Häuser zieren und von der Bevölkerung die ungarischen Farben in Schleifen getragen werden, ist größte Unzufriedenheit und öffentliche Unruhe in den deutschen Siedlungen Metzenseifen und Stoss (südliche Zips) zu verzeichnen. Die Bewohner dieser Ortschaften sind höchst beunruhigt, daß, nachdem Kaschau zu Ungarn gehört, nicht auch sie Ungarn angeschlossen sind.⁵ Es waren heute 2 Kommissionen dieser Orte hier und meldeten überzeugend, dass 1600 – 1800 Arbeiter der handwerklichen Eisenindustrie sowie die kleinen Unternehmer dem Hunger und der Vernichtung preisgegeben sind, weil das Absatzgebiet für ihre handwerklichen Erzeugnisse (Sense, Messer etc.), für welche das an Ungarn fallende Gebiet in Frage kam, weggefallen ist; sie erklärten weiter, dass sie im Norden die im Winter unzugänglichen Berge und im Süden die ungarische Grenze hätten. Ich habe beruhigend erklärt, dass nach der gestrigen Mitteilung des Herrn Reichsministers des Äusseren die Entscheidung auf ethnographischer Grundlage getroffen sei und daß wohl deshalb die an sich deutschen Ortschaften nicht an Ungarn hätten fallen können; ferner habe ich möglichst deutsche Hilfe in Aussicht gestellt, falls die endgültige Grenzziehung nicht die Orte an Ungarn anschliessen sollte.

Eine neue Kommission aus Metzenseifen und Stoss hat die anliegende Denkschrift⁶ mit der Bitte um sofortige Weitergabe überreicht. Ich habe den Kommissionen empfohlen, sich auch mit Herrn Staatssekretär Karmasin in Preßburg in Verbindung zu setzen.

Mit Rücksicht auf den Ernst der Lage in Metzenseifen bitte ich, das weitere veranlassen zu wollen.

Gumtau

NA ČR, Zahraniční úřad Berlin, K. 29, Folie 446 581 – 584, Fotokopie, Maschinenschrift.

-
- 5 Die pro-ungarisch eingestellten Unternehmer (Eisenwaren, Sägewerk) stellten sofort nach dem Schiedsspruch den Betrieb ihrer Werke ein, um zu beweisen, dass dieses Gebiet ohne Anschluss an Ungarn lebensunfähig wäre. Die Stimmung in der Bevölkerung wendete sich gegen die durch Karmasin vertretene Deutsche Partei. Diesen Umstand nutzte die ungarische Seite und entfaltete eine rege Propaganda für Anschluss an Ungarn. Die Lage war so gespannt, dass es, als Karmasin am 11. 12. 1938 eine Kundgebung in Untermetzenseifen veranstalten wollte, zu Zwischenfällen kam, wobei auch ein Anschlag auf Karmasin selbst verübt wurde. Der Schuss traf aber ein neben ihm stehendes Mädchen.
 - 6 Die Denkschrift liegt nicht bei. Am 3. 11 1938 fand in Untermetzenseifen eine Kundgebung mit ungefähr 3 000 Teilnehmer statt. Dabei wurde eine Denkschrift verfasst, die den Anschluss an Ungarn verlangte. Die Teilnehmer der Kundgebung beschimpften Karmasin und die DP als Verräter. Von der demonstrierenden Menschenmenge wurden die Fensterscheiben an der DP-Dienststelle eingeschlagen.

1938, november 3. Košice. – Správa nemeckého konzula Gumtaua Zahraničnému úradu cez nemecké vyslanectvo v Prahe o situácii na východnom Slovensku a Karpatskej Ukrajine bezprostredne po Viedenskej arbitráži.

Konzulárna pobočka
nemeckého vyslanectva v Prahe
v Košiciach
- A II -

Košice, dňa 3. novembra 1938¹

4 kópie
1 príloha²

Veľmi s úrne!

Po tom, ako nemecko-talianska arbitráž vo Viedni rozhodla včera večer o maďarsko-česko-slovenských hraniciach a mesto Košice a ďalšie obce tunajšieho úradného okrsku, v ktorých väčšinou žijú ríšski Nemci, ako Užhorod a Mukačevo pripadli Maďarsku, dovoľujem si podať nasledovnú správu:

Pridelenie [týchto] troch miest Maďarsku bolo pre tunajších Maďarov radostným prekvapením; prekvapením preto, lebo kruhy, ktoré majú blízko k Deutsche Partei trochu neopatrne zastávali a rozširovali názor, že mestá určite pripadnú Slovensku.³ Tunajšie maďarské kruhy zastávali preto názor, ktorý vyjadrili predo mnou a ostatnými Nemcami, že Nemecká ríša podnieti rozhodnutie v neprospech Maďarska. Veľké nadšenie Maďarov však tieto nálady zatlačilo do úzadia; mesto je priam vyzdobené zástavami. Dnes predpoludním sa pred konzulátom uskutočnilo menšie a večer jedno väčšie zhromaždenie s účasťou asi 3 000 osôb (mladších ľudí), ktoré za veľkého nadšenia prevolávali slávu vodcovi a ríšskemu kancelárovi, ako aj ríšskemu ministrovi zahraničia pánu von Ribbentropovi a talianskemu ministrovi zahraničia grófovi Cianovi. Zhromaždenie sa skončilo maďarskou hymnou.

Pričlenenie Košíc k Maďarsku vyvolalo medzi Slovákmi sklamanie, avšak bez toho, aby dali naja-vo svoju nevôľu. Nemecké kruhy sú neprijemne dotknuté, pretože názor, ktorý zastávali, bol mylný. Pričlenenie Užhorodu a Mukačeva prinieslo pre Ukrajincov a mnohých Nemcov⁴ trpké sklamanie, pretože Deutsche Partei otvorene počítala s víťazstvom Slovákov pod nemeckým vedením a túto myšlienku propagandisticky využívala. Medzi tunajším ukrajinským a nemeckým obyvateľstvom je mnohé čo naprávať.

Kým tu [v Košiciach] vládne úplný pokoj a poriadok a väčšinu domov zobia maďarské zástavy a obyvateľstvo nosí stužky v maďarských farbách, v nemeckých sídlach Medzeve a Štóse panuje veľká nespokojnosť a verejné nepokoje. Obyvatelia týchto obcí sú vrcholne nespokojní s tým, že ich obce

1 Nemecké vyslanectvo dostalo správu 8. 11. 1938 a v ten istý deň ju zaslalo Zahraničnému úradu. Zahraničný úrad, Pol IV zaprotokolovalo správu 11. 11. 1938.

2 Príloha sa pri správe nenachádza.

3 Užhorod a Mukačevo sa nachádzali pred Viedenskou arbitrážou na Podkarpatskej Rusi a nie na Slovensku.

4 Podľa sčítania ľudu z roku 1930 žilo na Podkarpatskej Rusi 13 249 Nemcov.

neboli tak ako Košice pripojené k Maďarsku.⁵ Dnes tu boli dve delegácie z týchto obcí a presvedčivo oznámili, že 1600 – 1800 robotníkov železiarskeho priemyslu a malí podnikatelia sú vystavení napospas hladu a záhube, pretože oblasť, ktorá prichádzala do úvahy ako odbytisko pre ich remeselné výrobky (kosa, nože atď.) pripadla Maďarsku; ďalej vyhlásili, že na severe sú [odrezaní od sveta] vrchmi, ktoré sú v zime nezjazdne a na juhu zas maďarskou hranicou. Upokojujúc som im povedal, že podľa včerajšieho vyhlásenia pána ríšskeho ministra zahraničia sa arbitráž uskutočnila na etnografickom základe, a preto nemecké obce nemohli byť Maďarsku odstúpené. Okrem toho som im prisľúbil nemeckú pomoc, ak by v prípade definitívnej úpravy hraníc nedošlo k pričleneniu obcí k Maďarsku.

Nová delegácia z Medzevu a Štósu odovzdala priložené memorandum⁶ so žiadosťou, aby bolo okamžite postúpené ďalej. Delegáciám som odporučil, aby sa spojili aj s pánom štátnym tajomníkom Karmasinom v Bratislave.

Vzhľadom na vážnosť situácie v Medzeve žiadam, aby vo veci boli podniknuté ďalšie kroky.

Gumtau

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 446 581 – 584, fotokópia, strojopis.

-
- 5 Maďarsky citiaci podnikatelia (železný tovar, píla) zastavili okamžite po arbitráži prevádzky svojich podnikov, aby demonštrovali, že bez pripojenia obcí k Maďarsku nie sú životaschopné. Nálada obyvateľstva sa obrátila proti Deutsche Partei reprezentovanej F. Karmasinom. Vzniknutú situáciu využívali Maďari a rozvinuli aktívnu propagandu za pripojenie obcí k Maďarsku. Situácia bola tak napätá, že keď F. Karmasin 11. 12. 1938 chcel v Nižnom Medzeve usporiadať zhromaždenie DP, došlo k incidentom, pričom bol zaznamenaný aj neúspešný pokus o atentát na samotného F. Karmasina. Strela však zasiahla dievča, ktoré stálo vedľa neho.
 - 6 Memorandum sa pri správe nenachádza. Dňa 3. 11. 1938 sa v Nižnom Medzeve uskutočnilo veľké zhromaždenie (približne 3 000 účastníkov), počas ktorého bolo spísané memorandum, ktoré požadovalo pripojenie uvedených obcí k Maďarsku. Účastníci označili F. Karmasina a DP za zradcov. Demonštrujúci dav vytíkol okná na tamojšej úradovni DP.

1938, 5. November. Pressburg. – Bericht Nr. 2 von Kurt Otto Rabl über die Verhältnisse in der Slowakei. Präzisierung seiner Vorschläge aus dem Bericht Nr. 1 im Zuge des Wiener Schiedsspruchs vom 2. November 1938.

Bericht Nr. 2

I. Berichte hiesiger Beobachter und auch die Anschauung, die ich selber seit meiner Rückkunft aus Wien am 3. November abends habe gewinnen können, kommen darin überein, dass die Reaktion der slowakischen Massen und auch die der politischen Führung des Volks auf den Wiener Schiedsspruch keineswegs so ist, wie ich es gefürchtet habe. Zweifellos ist uns dabei die polnische und ungarische Haltung sehr zu statten gekommen: die von rein politisch-verkehrsgeographischen Erwägungen diktierte Forderung der Eisenbahnlinie Skalica¹ – Cadca, die auch zum Teil verwirklicht werden musste, ebenso wie die ausserordentlich expansive Grenzziehung im Fall von Javorina, die die Slowakei gänzlich überflüssigerweise ihres schönsten Naturschutzgebiets beraubt hat, kann natürlich nicht dazu angetan sein, die Sympathien für Polen hierzulande zu stärken. Auf der andern Seite zeigen auch die z. T. sehr handgreiflichen Äusserungen magyarischer Unzufriedenheit, die heute früh z. B. im magyarischen Staatsrealgymnasium zu bemerkenswerten antideutschen Ausschreitungen geführt haben (Karmasin, Ribbentrop und Hitler in effigie gehenkt²), wessen sich das slowakische Volk von dieser Seite nach wie vor zu versehen hat. Überdies scheint man in führenden slowakischen Kreisen klar zu sehn, dass die völkischen Verluste, die der Wiener Spruch dem Lande zugemutet hat, ungleich viel grösser gewesen wären, wenn man von deutscher Seite wirklich gleichgültig und interesselos wäre. Beweis dafür ist die ausdrückliche Erwähnung der darauf bezüglichen Worte Ribbentrops durch Tiso in seiner am 2. November abends gehaltenen Rundfunkansprache.³

Es ist also, wenn man die Situation im Zusammenhang überblickt, als erfreuliches Kennzeichen der Lage festzuhalten, dass von einem slowakischen Vertrauenszusammenbruch zu unseren Ungunsten nicht die Rede sein kann.

II. Damit aber ist die Frage der positiven Gestaltung der zukünftigen deutsch-slowakischen Beziehungen sowohl in wirtschaftlicher wie auch in politischer Hinsicht erneut in aller Dringlichkeit aufgerollt.

Was zunächst die wirtschaftliche Seite der Sache betrifft, so hatte ich in meinem letzten Bericht ausgeführt, dass es darauf ankomme, die möglichst rasche und vollständige Eingliederung des Landes in den Vierjahresplan zu erreichen.⁴ Eine starke und lebensfähige Slowakei und eine entwicklungsfähige

1 Es handelt sich um Skalité.

2 Siehe *Slovák* vom 5. 11. 1938, S. 4.

3 „München hat Euch Slowaken vor der Kriegskatastrophe, vor der völligen Aufteilung, vor der Zerstückelung gerettet. Ohne das Münchener Abkommen hätten Euch zerstückelt. Was Ihr heute besitzt, könnt Ihr dem Münchener Abkommen verdanken“. *Grenzbote* vom 4. 11. 1938, S. 2.

4 Siehe Dokument 95.

ge Karpathenukraine sind darüber hinaus auch von entscheidender strategischer Bedeutung. Es kann kein Zweifel darüber sein, dass die Einbeziehung der Städte Kaschau, Ungwar und Munkatsch in den magyarischen Staat von unserm Standpunkt aus ungünstig ist, weil damit nicht nur das natürlich[e] Zentrum der Ostslowakei verloren gegangen ist, sondern überdies die beiden einzigen stadähnlichen Siedlungen der Karpathenukraine und auch – last not least – die aus militärischen und wirtschaftlichen Gründen gleich notwendige Eisenbahntransversale.

Aus der Grenzziehung von Wien ergeben sich also für unser Wirtschafts- und Arbeitsbeschaffungs-Programm folgende Modifikationen:

1. an die Stelle Kaschaus als ostslowakisches Zentrum wird Prešov treten müssen. Diese wesentlich kleinere, etwa 35 km nördlich von Kaschau liegende Stadt ist vom Knotenpunkt Kysak her mit der Bahn zu erreichen. Notwendig wäre ein Ausbau der Strecke Kysak – Prešov (17 km) für doppelgleisigen Schnellzugverkehr. Sodann aber ergibt sich das grosse Problem mit einer Eisenbahn Prešov – Chust (200 km Luftlinie, schwieriges Mittelgebirgsterrain), parallel mit einer entsprechenden Änderung der Trasse der slowakischen Autogrossstrasse, die also über Prešov statt über Kaschau in den Osten zu führen hätte.

2. hat die neue Grenzziehung die Slowakei von überdurchschnittlich reichen und ertragsfähigen Agrargebieten getrennt, sodass nicht nur die gesamte Tabakproduktion und der grösste Teil der Weinproduktion, sondern auch ein beträchtlicher Teil der Weizen- und Kukuruzproduktion verloren gegangen ist. Ein Sonderproblem bildet Versorgung Pressburgs, die bisher ausschliesslich aus der Schütt her erfolgt ist (Milchlieferungen usw.). Dies kann vielleicht durch eine Intensivierung der Agrarproduktion im restlichen Lande ausgeglichen werden. Jedoch ist fast sicher, dass der Ausgleich nicht zu 100% gelingen wird – und überdies ist mit einer schwierigen Übergangsperiode zu rechnen. Damit wird dem Wirtschafts- und Arbeitsbeschaffungsprogramm der Slowakei ein wichtiger Punkt angefügt: agrarische Investitionen grossen Stils.

Es sei schliesslich noch auf die Möglichkeit einer Intensivierung der mittelslowakischen Schafzucht hingewiesen.

3. Was im vorigen Bericht über die Schaffung der politisch-organisatorischen Voraussetzung zur Durchführung des Wirtschaftsprogramms gesagt wurde, besteht auch unter den veränderten Umständen zu Recht – es ist dem nichts hinzuzufügen.

4. Die Ausführungen des vorigen Berichts über die Schaffung der finanziellen Voraussetzungen können ergänzt werden -

zu a) (Arisierung der slowakischen Wirtschaft): zu empfehlen und durch geeignete Einflussnahme auf die führenden slowakischen Politiker nach Möglichkeit zu beschleunigen wäre die Übernahme der Nürnberger Gesetzgebung. Die soziologischen Voraussetzungen liegen hier insoweit ungleich einfacher als im Reich, weil es getaufte Juden kaum gibt und daher der ganze Apparat des arischen Nachweises entfallen kann – man kann für die Slowakei den Satz aufstellen, dass Blutsjude und Bekenntnisraelit ein und dasselbe ist. Dadurch würde eine slowakische Ausführungsgesetzgebung zu den Nürnberger Vorschriften ganz wesentlich vereinfacht und so auch die tatsächliche Durchführung gesichert werden

können, die bei der mangelnden Schulung des hiesigen Beamtentums sonst u. U. Jahre auf sich warten lassen würde.⁵

zu b) (Gründung eines deutschen Bankinstituts): die Funktionsfähigkeit eines solchen Instituts hängt davon ab, inwieweit uns gelingt, die technischen und rechtlichen Möglichkeiten eines direkten deutsch-slowakischen Devisentransfers sowie eines gleichfalls direkt deutsch-slowakischen Verrechnungssystems zu schaffen. Dauert der gegenwärtige Zustand fort, dass über diese Dinge die Prager Nationalbank souverain entscheidet, bleibt also die Macht, tatsächliche Devisenzuteilungen vorzunehmen und die Auszahlung der zugeteilten Beträge zu veranlassen, bei der Prager Nationalbankbürokratie, so ist mit einem erfolgreichen Funktionieren des deutschen Geldinstituts in der Slowakei kaum zu rechnen, da man die tschechische passive Resistenz und Gesinnungsfeindschaft in Rechnung stellen muss. Es wäre daher zumindest nötig, eine mit ausreichenden Vollmachten versehene Zweigstelle der tschechischen Nationalbank für die Slowakei zu errichten oder aber – viel besser – die Gründung einer selbstständigen slowakischen Nationalbank in Vorschlag zu bringen.

III. Hier ist der Punkt erreicht, der sich auch auf andern Wegen, soweit sie von der slowakischen Praxis her kommen und von unserm Bemühen, diese praktischen Probleme in unserem Sinn zu meistern, dauernd von neuem ins Gesichtsfeld schiebt: wir müssen uns klar werden, wie wir die Stellung der Slowakei gegenüber den tschechischen Teilen des Landes in Zukunft zu gestalten versuchen wollen. Der augenblickliche, absolut unsichere und rechtlich absurde Übergangszustand, der vor allem dadurch gekennzeichnet ist, dass die Regierung selber nicht recht zu wissen scheint, wo eigentlich die Grenzen ihrer Kompetenz gegenüber dem Zentralkabinett in Prag liegen – was sich vor allem in dem geradezu chaotischen Durcheinander der Verordnungspraxis ausdrückt, deren Normen z. T. direkt von Pressburg aus, z. T. unter Hinzufügung der notwendigen slowakischen Unterschriften von Prag aus erlassen werden, oft widerspruchsvoll sind und dann unablösbare Anwendungsprobleme aufgeben (ist bei Widerspruch die Pressburger Norm als *lex inferior* oder die Prager Norm als *lex generalis*, der die betr. Pressburger *lex specialis* gegenüber steht, als derogiert zu betrachten?) – dieser Zustand muss raschestens ein Ende finden.

Folgende Lösungen sind möglich:

1. die Slowakei verbleibt integrierendes Glied des gemeinsamen tschecho-slowakischen Staatsverbands, dem zwar ein gewisses Mass von Selbstverwaltung namentlich auf dem Gebiete der Kultur- und Polizeiverwaltung zusteht, das aber in der Gestaltung seiner wirtschafts- und verkehrspolitischen Angelegenheiten sowie hinsichtlich des Aufbaus seiner Finanz- und Zahlungswirtschaft mehr oder minder von Prag und den dort getroffenen Entscheidungen abhängig ist. In diesem Fall kann natürlich auch von keiner selbstständigen slowakischen Besteuerungspolitik und Wirtschaftsplanung die Rede sein; ein selbstständiges slowakisches Steuerwesen müsste sich auf die Einhebung gewisser, vom

5 Etwas später, vermutlich Anfang 1939, hat der SD-Mann des *SD-Oberabschnittes Donau* in Wien, Wilhelm Urbantke, über die Arisierungfrage geschrieben: „*Das Studium dieser Frage in der Slowakei zeigte wesentliche Schwierigkeiten, die bei den geplanten Massnahmen zu überwinden wären und die eine Arisierung überhaupt in Frage stellt. Diese Schwierigkeiten lassen sich in drei Gruppen scheiden: 1. Gesetzliche Grundlagen, 2. Finanzierung, 3. Das Aufbringen der nötigen Menschen für diese Massnahme.*“ (SNA, Alexandrijský archiv, Mikrofilm II. C 975, Folie 9 392 294 – 296.)

Zentralparlament vorher diskutierten und bewilligten Teilaufkommen beschränken, deren Verwendung in dieser oder jener Form auch der Kontrolle Prags unterliegen müsste. Ebenso müsste sich die slowakische Wirtschaftsplanung im Rahmen dessen halten, was unter dem Einfluss Batas und der Prager Bankleute beschlossen wird – damit wäre das Tor für die im vorigen Bericht unter Ziff. III 2 erwähnte tschechische Wirtschaftsexpansion in die Slowakei, die natürlich nur zu unsern Ungunsten laufen kann, nicht etwa verengt, sondern im Gegenteil, weit geöffnet wird, liegt auf der Hand.

Dies liegt aber keineswegs in unserm Interesse. Die Slowakei ist zu klein und zu arm, als dass man daran denken könnte, auf lange Sicht deutschen und tschechischen Wirtschaftseinfluss nebeneinander bestehn zu lassen. Das wirtschaftliche Übergewicht, das bisher auf tschechischer Seite lag (neben gewissen magyrisch-jüdischen Einflüssen), muss sich nunmehr auf unsere Seite neigen. Überdies ist das auch der einzige Weg, der die Einordnung auch des tschechischen Kapitals in unser deutsches Wirtschaftssystem ermöglicht; solange man in Prag hoffen kann, hier in der Slowakei entwicklungs-fähige Anlagemärkte zu finden, wird man sich niemals ernsthaft mit dem Gedanken befreunden, sich völlig in die deutsche Wirtschaft einzugliedern. Wir müssen aber auch danach streben. Wie aber die politischen Voraussetzungen einmal liegen, scheint es mir ganz offensichtlich zu sein, dass der Weg von Berlin nach Jasina nicht, wie es die Landkarte zeigt, über Prag – Pressburg verläuft, sondern umgekehrt: zuerst muss Pressburg wirtschaftlich fallen, damit das dieses letzten wirtschaftlichen Luftlochs beraubte Prag nachfolgen kann.

2. Völlige Unabhängigkeit – wenn auch bloss in formalrechtlicher Hinsicht. Dies würde natürlich auch die Unabhängigkeit der Karpathenukraine nach sich ziehn. In diesem Fall wäre aber eine gemeinsame polnisch-magyrische Aktion, wie sie seit vier Wochen sowohl in Warschau als auch in Budapest andauernd gefordert wird, nicht ausgeschlossen und es ist fraglich, ob das durch die Abtrennung der beiden Städte mehr oder minder desorganisierte Land einer solchen Aktion erfolgreich Widerstand leisten könnte. Dann müssten wir eingreifen und uns damit direkt gegen Polen und Ungarn stellen – ein Fall, der in Rom eine Welle schadenfrohen Schmunzelns erregen und unsern Feinden in den Westländern sofort neuen Auftrieb verleihen würde. Ob wir in einem solchen Fall die gemeinsame Grenze – sei es auch mit rumänischer Schützenhilfe, die freilich sehr diplomatisch-platonisch bleiben dürfte – verhindern können, ist von hier aus natürlich nicht abzuschätzen. Auf alle Fälle würde eine formalrechtliche Unabhängigkeitserklärung der Slowakei dieses ganze Wespennest aufstößern und uns in eine diplomatisch schwierige Lage bringen. Es wäre also auch das keine wünschenswerte Lösung.

3. Faktische Unabhängigkeit – jedoch formell noch im Rahmen des gemeinsamen Staatsverbandes. Juristisch-technisch würde das ungefähr so aussehen, wie die Stellung Irlands zum Britischen Reiche – d. h. die Slowakei würde sich völliger Unabhängigkeit in jeder Hinsicht erfreuen (wobei lediglich gewisse Vorbehalte zugunsten einer gemeinsamen Heeresorganisation zu machen wären, die allerdings schon die Frage der Gestaltung der Wehrpflicht usw. nicht mehr einzuschliessen brauchte) und vor allem mit dem Rechte ausgestattet sein, eine eigene Aussenpolitik zu treiben, die via eigenen Vertretern im Auslande wahrgenommen wird. Hierbei wäre dann nach dem Vorbilde der neuen irischen Verfassung die Klausel beizufügen: „Soweit es die slowakische Regierung für notwendig oder tunlich erachtet, kann sie sich für die Aufrechterhaltung des diplomatischen und konsularischen Verkehrs mit dem Auslande

der diplomatischen und konsularischen Vertreter der tschechoslowakischen Republik in denjenigen Ländern bedienen, in denen die Slowakei keine eigenen Vertreter hat.“ Praktisch würde das bedeuten, das neben besonderen slowakischen Gesandten in Budapest und vielleicht auch in Warschau (wohin man sich Sidro⁶ abzuschieben bemühen könnte) vor allem eben auch ein slowakischer Gesandter in Berlin sitzen würde, mit dem man direkt verhandeln kann. Weiterhin würde das gesamte slowakische Wirtschafts- und Verkehrssystem von Prag unabhängig werden und so unserm Einfluss zugänglich gemacht werden können und damit wäre auch – der entscheidende Punkt! – die Bahn für einen selbstständigen, der Kontrolle und dem hemmenden Einfluss der Prager Bürokratie entzogenen deutsch-slowakischen Zahlungs- und Verrechnungsverkehr frei. Ohne das aber scheint mir die erfolgversprechende Inangriffnahme unserer wirtschaftlichen Pläne in diesem Lande und die weitere Gewinnung auch der tschechischen Wirtschaft auf dem o. (Ziff. 1 a. E.) gekennzeichneten Wege nicht wohl möglich.

Diese Lösung empfiehlt sich aber auch aus politischen Gründen, namentlich im Hinblick auf die Entwicklung der deutschen Volksgruppen im westlichen und östlichen Teil des Staates. Das tschechische Volk scheint trotz aller üblen Erfahrungen gewillt zu sein, am System des parlamentarischen Parteienpluralismus festzuhalten – die Slowakei aber wird als autoritärer Einparteistaat (wenn auch mit den in vorigen Bericht unter Ziff. II 1 a gekennzeichneten Einschränkungen zugunsten der nichtslowakischen Volksgruppen)⁷ organisiert werden. Eine so wichtige und für unseren Einfluss hiezulande so entscheidende Frage wie die der Übernahme der Nürnbergesetze (vgl. o. Ziff. II 4 a) kann nur dann einseitig in der Slowakei entschieden werden, wenn das Land in weitestem Sinne von Prag unabhängig ist. Dass ein gesamtstaatliches tschechoslowakisches Parlament eine derartige Gesetzgebung mit der Stimme des Juden Stránský und seiner Meute beschliesst, ist vorläufig so gut wie ausgeschlossen. Dagegen ist nicht ausgeschlossen, dass ein slowakisches Beispiel in dieser Richtung auch in den tschechischen Teilen des Staats anfeuernd wirken würde. Auch hier führt der Weg nicht in Richtung Prag – Pressburg, sondern umgekehrt. Mit der Verschiedenheit der innenpolitisch-verfassungstechnischen Struktur, mit der wir für die tschechischen und nichttschechischen Teile des Staats rechnen müssen, ergibt sich natürlich auch eine Verschiedenheit der betr. deutschen Volksgruppen in dem Sinn, dass ihre Organisationsformen, politische Vertretungsmöglichkeiten usw. hier andere sein müssen als dort. Natürlich ist es erforderlich, dass die sudetendeutsche mit der karpathendeutschen Volksgruppe engsten Kontakt hält – aber das kann nicht darüber hinwegtäuschen, dass die beiderseitigen politischen Arbeitsbedingungen verschieden sind: sie sind genau so verschieden wie die Struktur der beiderseitigen Länderverfassungen und wird vor allem durch die absolute slowakische Feindschaft allem Tschechischen gegenüber akzentuiert. Es ist sehr fraglich, ob es im deutschen Interesse liegt, die neue Ära der československá vzájemnost heraufzuführen – mir scheint im Gegenteil das anti-tschechische Vorurteil der Slowaken ein so kostbares Kapital für uns, dass wir nichts tun sollten, um es zu verringern. Dabei brauchen wir, glaube ich, auch gar keine Angst zu haben, dass wir in unserer Förderung des slowakischen Landes und Volkes etwa die Grenzen überschreiten, die unser eigenes Interesse und zieht – denn das slowakische Volk, zwischen Polen, Magyaren und Tschechen in einer rund zwanzig-

6 Richtig Sidor.

7 Siehe Dokument 95.

fachen zahlenmässigen Unterlegenheit eingeklemmt, wird immer auf uns angewiesen sein und hat von allen diesen drei Völkern, die in breiter Front an seinen Volksboden angrenzen, unendlich viel mehr zu fürchten als von uns, die wir nur an einer schmalen Stelle in direkten ethnographischen Kontakt mit ihm treten. Das weiss und sieht hier heute jedermann – natürlich ist unsere Aufgabe, dafür zu sorgen, dass dies Wissen lebendig bleibt, aber wir müssen gleichzeitig auch darauf bedacht sein, zu vermeiden, der slowakischen Führung – und sei es auch nur indirekt – zu Bindungen zu raten, die man hier gefühlsmässig ablehnt und die auch für uns auf die Dauer nicht von Nutzen sein können.⁸

Pressburg, 5. November 1938

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 208 – 216, Fotokopie, Maschinenschrift.

8 Am 21. 11. 1938 hat Altenburg vom AA dem deutschen Geschäftsträger in Prag Hencke mitgeteilt, er halte Rabls Betrachtungen durch die Entwicklung für überholt. LUKES, F. *Podivný mír*, S. 182.

1938, november 5. Bratislava. – Správa č. 2 K. O. Rabla o pomeroch na Slovensku. Precizuje v nej svoje návrhy zo správy č. 1 v súvislosti s viedenským arbitrážnym rozhodnutím z 2. novembra 1938.

Správa č. 2

I. Správy tunajších pozorovateľov a presvedčenie, ktoré som sám nadobudol po svojom návrate z Viedne 3. novembra večer sa zhodujú v tom, že reakcia slovenských más, ako aj politického vedenia národa na viedenský rozhodcovský výrok nie je v žiadnom prípade taká, akej som sa obával. Pritom nám bezpochyby veľmi pomohol poľský a maďarský postoj: požiadavka železničnej trasy Skalica¹ – Čadca, diktovaná čisto politickými a dopravno-geografickými hľadiskami, ktorá sa bude musieť sčasti aj zrealizovať, práve tak mimoriadne expanzívne vytýčenie hranice v prípade Javoriny, ktoré by Slovensko celkom zbytočne pripravilo o najkrajšiu prírodnú chránenú oblasť, nemohli prirodzene prispieť k posilneniu propoľských sympatií v krajine. Na druhej strane sa sčasti ukazujú aj veľmi násilné prejavy maďarskej nespokojnosti, ktoré dnes ráno napr. v budove maďarského štátneho reálneho gymnázia viedli k nezvyčajným protinemeckým výčinom (symbolické obesenie Karmasina, Ribbentropa a Hitlera²), na čo si už slovenský národ od maďarskej strany navykol. Okrem toho sa zdá, že vedúce slovenské kruhy si uvedomujú, že národné straty, ktoré sa v arbitráži očakávali, by bývali neporovnateľne väčšie, ak by sa nemecká strana správala fakticky lahostajne a neprejavila by žiadny záujem. Dôkazom toho je, že Tiso vo svojom rozhlasovom prejave, ktorý mal večer 2. novembra, dôrazne spomenul Ribbentropove slová týkajúce sa tejto veci.³

Ak sa na situáciu pozrieme v súvislostiach, možno považovať za potešiteľný fakt, že zo slovenskej strany nedošlo k narušeniu dôvery v náš neprospech.

II. Tým sa ale otázka pozitívneho formovania budúcich nemecko-slovenských vzťahov, politických či hospodárskych, stáva opätovne mimoriadne naliehavou.

Pokiaľ ide predovšetkým o hospodársku stránku veci, v mojej poslednej správe som uviedol, že sa musí dosiahnuť čo najrýchlejšie a najkomplexnejšie začlenenie krajiny do štvorročného plánu.⁴ Silné a životaschopné Slovensko a vývojaschopná Zakarpatská Ukrajina majú okrem toho rozhodujúci strategický význam. Niet pochyb o tom, že začlenenie miest Košice, Užhorod a Mukačevo do maďarského štátu nie je z nášho pohľadu výhodné, pretože tým neprichádzame len o prirodzené centrum východného Slovenska, ale okrem toho aj o jediné dve sídla mestského typu na Zakarpatskej Ukrajine

1 Ide o Skalité.

2 Pozri *Slovák* z 5. 11. 1938, s. 4.

3 „Mnichov Vás, Slovákov, zachránil pred veľkou katastrofou, pred úplným rozdelením, pred úplným rozkúskovaním. Nebyť mníchovskej dohody, boli by sa vrhli na vás zájemci zo všetkých strán, rozkúskovali vás, boli by vás roztrhali, a preto čo dnes máte, môžete ďakovať mníchovskej dohode“. FABRICIUS, M. – HRADSKÁ, K. (eds.) *Jozef Tiso. Prejavy a články (1938 – 1944)*, dokument 14, s. 25.

4 Pozri dokument 95.

a v neposlednom rade⁵ aj o železničnú transversálu, ktorá je nevyhnutná z vojenských a hospodárskych dôvodov.

Na základe hraníc vytýčených viedenskou arbitrážou vyplývajú pre náš hospodársky program a pre program vytvárania pracovných miest nasledovné modifikácie:

1. postavenie Košíc ako centra východného Slovenska bude musieť zaujať Prešov. Toto podstatne menšie miesto, ktoré sa nachádza asi 35 km severne od Košíc, je prístupné železnicou z uzlu Kysak. Potrebná by bola prestavba trate Kysak – Prešov (17 km) na dvojkolajku vhodnú pre rýchlíkovú dopravu. Ako veľký problém sa však ďalej ukazuje železničná trasa Prešov – Chust (200 km vzdušnou čiarou, ťažký stredohorský terén), ktorá by paralelne so zmenou trasy slovenskej diaľnice viedla namiesto Košíc cez Prešov ďalej na východ.

2. Vytýčením nových hraníc prišlo Slovensko o mimoriadne bohaté a úrodné poľnohospodárske oblasti, takže neprišlo len o celú produkciu tabaku a prevažnú časť produkcie vína, ale aj veľkú časť produkcie pšenice a kukurice. Mimoriadny problém predstavuje zásobovanie Bratislavy, ktorú doteraz zásoboval výlučne Žitný ostrov (dodávky mlieka atď.). K vyrovnaniu môže dôjsť azda zintenzívnením poľnohospodárskej produkcie vo zvyšku krajiny. Je však takmer isté, že sa to na 100% nepodarí – a okrem toho treba počítať s ťažkou prechodovou fázou. A tak možno uviesť ako dôležitý bod hospodárskeho programu a programu vytvárania pracovných miest: poľnohospodárske investície vo veľkom štýle.

Pozornosť možno napokon ešte upriamiť aj na možnosť zintenzívnenia chovu oviec na strednom Slovensku.

3. Čo sa týka vytvorenia politicko-organizačných predpokladov pre realizáciu hospodárskeho programu, zostáva všetko napriek zmenenej situácii v takej podobe, ako to bolo uvedené v predošlej správe.

4. Časti predošlej správy o vytvorení finančných predpokladov možno doplniť –

po a) (arizácia slovenského hospodárstva): prostredníctvom vhodného ovplyvňovania slovenských politikov podľa možnosti urýchliť a odporučiť prevzatie norimberského zákonodarstva. Sociologické predpoklady sú tu neporovnateľne jednoduchšie ako v Riši, pretože tu pokrstených Židov takmer niet a tým tak odpadá celý proces [vystavovania] potvrdení o árijskom pôvode. Na Slovensku možno teda uplatniť konštrukciu, že rasový Žid a izraelita je jedna a tá istá osoba. Tým by sa podstatne zjednodušili slovenské vykonávacie normy k norimberským zákonom a mohla by sa zabezpečiť aj ich faktická realizácia, ktorá by ináč pri nedostatočnom vzdelaní tunajšieho úradníctva trvala roky.⁶

po b) (založenie nemeckého bankového inštitútu): funkčnosť takéhoto inštitútu závisí od toho, do akej miery sa nám podarí vytvoriť technické a právne možnosti priameho nemecko-slovenského devízového transferu a súčasne priameho nemecko-slovenského zúčtovacieho systému. Ak aj naďalej bude pretrvávať súčasný stav a o týchto záležitostiach bude neobmedzene rozhodovať pražská národná banka, právomoc vykonávať faktické pridelenie devíz a iniciovať vyplácanie pridelených čiastok

5 V origináli *last not least*.

6 Wilhelm Urbantke z SD-Donau o čosi neskôr, pravdepodobne začiatkom roku 1939 o otázke arizácie napísal: „Štúdium tejto otázky na Slovensku naráza na podstatné problémy, ktoré možno prekonať len plánovitými opatreniami a ktoré arizáciu vôbec robia otáznou. Tieto problémy sa rozdeľujú na tri skupiny: 1. Zákonné predpoklady, 2. financovanie, 3. nedostatok vhodných ľudí na tieto opatrenia.“ (SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 975, fólia 9 392 294 – 296.)

zostane úradníctvu pražskej národnej banky, takže s úspešným fungovaním nemeckého peňažného inštitútu na Slovensku, ak k tomu pripočítame ešte český pasívny odpor a nevraživosť, by bolo možné len sotva počítat'. Preto by bolo prinajmenšom potrebné, aby sa pre Slovensko zriadila pobočka českej národnej banky, ktorá by disponovala dostačujúcimi právomocami alebo - oveľa lepšie - navrhnuť založenie samostatnej slovenskej národnej banky.

III. Dosiahli sme bod, ktorý sa nám bude neustále objavovať v zornom poli a ku ktorému by sme dospeli aj inými cestami, pokiaľ sa týkajú slovenskej praxe. Je preto naším úsilím, aby sme sa s týmito praktickými problémami vysporiadali v našom zmysle: musí nám byť jasné, akým spôsobom sa chceme v budúcnosti pokúšať formovať postavenie Slovenska k českej časti krajiny. Momentálny, absolútne neistý a právne absurdný prechodný stav, pre ktorý je charakteristické predovšetkým to, že ani samotná vláda, ako sa zdá, skutočne nevie, kde vlastne sú hranice jej kompetencií v pomere k pražskej ústrednej vláde. Prejavuje sa to najmä priam chaotickým zmätkom v legislatívnej praxi, a to takým spôsobom, že nariadenia vydáva sčasti priamo Bratislava a sčasti Praha za potrebnej kontrasignácie slovenských ministrov. Normy si často protirečia a následne spôsobujú neriešiteľné problémy pri uplatňovaní v praxi (nie je jasné, ktorú normu treba pri rozpore príslušného bratislavského lex specialis s bratislavskou normou ako lex inferior alebo pražskou normou ako lex generalis považovať za derogačnú?). S týmto stavom sa musí čo najskôr skončiť.

Možné sú nasledovné riešenia:

1. Slovensko zostane integrálnou súčasťou spoločného česko-slovenského štátneho zväzku, ktorá bude mať síce určitú mieru samosprávy, a to menovite v oblasti kultúrnej a policajnej administratívy, ale aj pri formovaní svojich hospodárskych a dopravnopolitických záležitostí, ako aj ohľadne budovania svojho finančného a platobného hospodárstva bude viac-menej závislá od Prahy a jej rozhodnutí. V tomto prípade nemožno prirodzene hovoriť ani o samostatnej slovenskej daňovej politike a hospodárskom plánovaní; samostatný slovenský daňový systém by sa musel obmedziť na vyberanie určitých čiastkových príjmových zložiek, ktoré by vopred prerokoval a schválil ústredný parlament a ktorých použitie by v tej či onej forme podliehalo aj kontrole Prahy. Aj slovenské hospodárske plánovanie by sa muselo držať v rámci toho, na čom by sa pod vplyvom Baťa a pražských bankárov uzniesla Praha. Tým by sa dvere pre českú hospodársku expanziu na Slovensku, o ktorej som písal v predošlej správe pod č. III 2 a ktorá by mohla vyznieť samozrejme len v náš neprospech, neprivrelí, ale naopak ešte viac pootvorili. O tom niet pochyb.

To však nie je v žiadnom prípade v našom záujme. Slovensko je príliš malé a chudobné, aby sa niekto mohol nazdávať, že by sa z dlhodobého hľadiska spoločne uchoval nemecký a český hospodársky vplyv. Hospodárska prevaha, ktorá bola doteraz na českej strane (popri istých maďarsko-židovských vplyvoch), sa odteraz musí nakloniť na našu stranu. Okrem toho je to aj jediný spôsob, ktorý umožní začlenenie českého kapitálu do nášho nemeckého hospodárskeho systému; pokiaľ bude Praha dúfať, že tu na Slovensku nájde vývojaschopné investičné trhy, nikdy sa v skutočnosti nezmieri s myšlienkou úplného začlenenia do nemeckého hospodárstva. O to sa však musíme usilovať. Avšak vychádzajúc z politických predpokladov sa mi zdá celkom zrejmé, že cesta z Berlína do Jasine nevedie podľa mapy

cez Prahu a Bratislavu, ale opačne: najprv musí hospodársky padnúť Bratislava, aby sme mohli dobyť Prahu, ktorá tak príde o tento posledný hospodársky priestor.

2. Úplná nezávislosť – hoci aj len z formálno-právneho hľadiska. To by prirodzene znamenalo aj nezávislosť Karpatskej Ukrajiny. V tomto prípade by však nebolo možné vylúčiť spoločnú poľsko-maďarskú akciu, na ktorej už štyri týždne neprestajne nástoja vo Varšave aj v Budapešti, a je otázne, či by krajina, ktorá je odstúpením oboch miest viac-menej dezorganizovaná, dokázala klásť úspešný odpor proti takejto akcii. Potom by sme museli zasiahnuť a tak by sme sa postavili priamo proti Poľsku a Maďarsku – bola by to udalosť, ktorá by v Ríme vyvolala vlnu škodoradostných úšklabkov a pre našich nepriateľov v západných krajinách by okamžite znamenala nový vzostup. Či by sme v takomto prípade, hoci aj s rumunskou podporou, ktorá by samozrejme zostala len v diplomaticko-platonickvej rovine, mohli zabrániť vytvoreniu spoločnej hranice, nie je možné z tunajšieho hľadiska odhadnúť. V každom prípade by formálno-právne vyhlásenie nezávislosti Slovenska znamenalo pichnutie do osieho hniezda a dostalo by nás do diplomaticky ťažkej situácie. Ani toto riešenie by nebolo žiaduce.

3. Skutočná nezávislosť – avšak formálna a doposiaľ v rámci spoločného štátneho zväzku. Právno-technicky by to vyzeralo približne v takej podobe, aké je postavenie Írska voči britskej ríši – t. j. Slovensko by sa v každom ohľade tešilo plnej nezávislosti (pričom by sa vytvorili isté podmienky v prospech spoločnej organizácie armády, ktoré by už pravda nemuseli zahŕňať otázku formovania brannej povinnosti atď.) a malo by najmä právo viesť vlastnú zahraničnú politiku, ktorá by sa uskutočňovala prostredníctvom vlastných zástupcov v zahraničí. Zároveň by sa podľa vzoru novej írskej ústavy doplnila klauzula: „Pokiaľ to slovenská vláda považuje za potrebné a možné, môže využívať na udržiavanie diplomatického a konzulárneho styku so zahraničím diplomatických a konzulárnych zástupcov Československej republiky v tých krajinách, v ktorých Slovensko nemá vlastných zástupcov.“ Prakticky by to znamenalo, že okrem mimoriadneho slovenského vyslanca v Budapešti a azda aj vo Varšave (kam by sa ktosi mohol usilovať odsunúť Sidora⁷) by to bol slovenský vyslanec predovšetkým v Berlíne, s ktorým by sa mohlo rokovať priamo. Ďalej by sa celý slovenský hospodársky a dopravný systém stal nezávislým od Prahy, a tak by sa mohol stať prístupným pre náš vplyv a tým by sa – a to je rozhodujúce! - otvorila cesta aj pre samostatný nemecko-slovenský platobný a zúčtovací styk, ktorý by tak nepodliehal kontrole a zhubnému vplyvu pražskej byrokracie. Bez tejto skutočnosti však považujem úspešné započatie našich hospodárskych plánov v tejto krajine a aj ďalšie získavanie českého priemyslu, tak ako som ho načrtol vyššie (č. 1 a. E), za nemožné.

Toto riešenie sa však ponúka aj z politických dôvodov, menovite so zreteľom na vývoj nemeckých národnostných skupín v západnej a východnej časti štátu. Zdá sa, že český národ aj napriek zlým skúsenostiam chce udržať systém parlamentárneho stranického pluralizmu. Ale Slovensko sa bude budovať ako autoritársky štát s jednou stranou (hoci aj s obmedzeniami v prospech neslovenských národnostných skupín, ktoré boli načrtnuté v predošlej správe pod č. II 1 a).⁸ Tak dôležitú a pre náš vplyv v tejto krajine tak rozhodujúcu otázku ako prevzatie norimberských zákonov (porovnaj vyššie č. II 4 a) je možné na Slovensku presadiť len vtedy, ak sa krajina v čo najrozsiahlnejšej miere stane nezá-

7 V origináli Sidro.

8 Pozri dokument 95.

vislou od Prahy. To, že celoštátny československý parlament by takéto zákonodarstvo so súhlasom žida Stránskeho a jeho zberby prijal, je predbežne viac ako vylúčené. Naopak sa nevyklučuje, že by slovenský príklad v tomto smere pôsobil podnetne aj v českej časti štátu. Ani v tomto prípade nevedie cesta v smere Praha – Bratislava, ale opačne. Z rozdielnosti vnútropolitických a ústavno-technických štruktúr, s ktorou musíme počítať v českých a nečeských častiach štátu, vyplýva prirodzene aj rozdielnosť dotýčnych nemeckých národnostných skupín v tom zmysle, že ich organizačné formy, možnosti politického zastúpenia atď. musia byť iné tu ako tam. Je prirodzene žiaduce, aby sudetonemecká a karpatskonemecká národnostná skupina zostali v úzkom kontakte. To však nemôže zvädzať k tomu, že sa vzájomné pracovné politické podmienky nerozlišujú: tie sú rovnako odlišné ako štruktúra vzájomných krajinských ústav a sú poznačené predovšetkým absolútnym slovenským nepriateľstvom proti všetkému českému. Je veľmi otázne, či je v nemeckom záujme, aby sme podporili novú éru československej vzájomnosti. Práve naopak, protičeské predsudky Slovákov považujem za taký hodnotný kapitál pre nás, že by sme nemali podniknúť nič v tom smere, aby sme ich utlmili. Pritom si myslím, že sa vôbec nemusíme obávať, že by sme svojou podporou slovenskej krajiny a národa azda prekročili hranice nášho vlastného záujmu, pretože slovenský národ, zovretý medzi Poliakmi, Maďarmi a Čechmi, ktorí sú počtom približne dvadsaťnásobne silnejší, bude vždy odkázaný na nás. Oveľa viac ako nás, keďže s nami prichádza do priameho etnografického styku len na malom území, sa musí obávať týchto troch národov, ktoré susedia s jeho územím takmer po celom obvode. Tu to o tom vie a vidí dnes každý. Našou úlohou je prirodzene postarať sa o to, aby to mali Slováci stále vo vedomí, ale zároveň musíme pamätať aj na to, aby sme zabránili tomu, aby sme slovenské vedenie netlačili do takých väzieb, či to bude priamo alebo nepriamo, ktoré budú Slováci emocionálne odmietajú a ani pre nás nebudú mať trvalý úžitok.⁹

Bratislava, 5. novembra 1938

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia. 442 208 – 216, fotokópia, strojopis.

9 Dňa 21. 11. 1938 oznámil G. Altenburg z politického oddelenia Zahraničného úradu nemeckému chargé d' affaires v Prahe A. Henckemu, že považuje Rablove úvahy za vývojom prekonané. LUKÉŠ, F. *Podivný mír*, s. 182.

1938, 6. November. Pressburg. – Begründung Rabls in Bezug auf die Erhaltung der Deutschen Partei als Volksgruppenorganisation.

In slowakischen Kreisen wird neuerdings die Frage der Auflösung aller politischen Parteien mit Ausnahme der Hlinka-Partei diskutiert¹ (vgl. in diesem Zusammenhang den Leitaufsatz der „Slovenska Pravda“ vom 5. November 1938: „Jeden Boh, jeden národ, jedna strana“).² Man sucht jedoch nach einer Modalität, die politische Organisation des Karpatendeutschtums in irgend einer Form bestehen zu lassen. Von unserem Standpunkt ist dazu folgendes zu sagen:

I. Es ist zweifellos wünschenswert, dass die deutsche Parteiorganisation so bleibt, wie sie im Augenblick steht. Hat man auf slowakischer Seite Bedenken, dass dadurch ein Präjudiz zugunsten der Magyaren, Ukrainer, Juden und Tschechen geschaffen werden könnte, so muss dem entgegenhalten werden:

1. Punkt 5 des Wiener Protokolls enthält ausdrücklich den Begriff der „Gleichberechtigung der magyarischen Volksgruppe mit den Deutschen und den Slowaken“³ – wenngleich nur hinsichtlich der Organisation und Verwaltung der Stadt Pressburg. Überdies aber soll zwischen der Tschecho-Slowakei und Ungarn ein auf dem Grundsatz der Reziprozität beruhender Vertrag über den Schutz der gegenseitigen Volksgruppenrechte abgeschlossen werden. Will man daher auf slowakischer Seite die Hlinka-Partei (wenn auch unter anderem Namen) auch für die abgetretenen Gebiete erhalten, so dürfte es schwierig sein, den in der Slowakei verbleibenden Magyaren eine entsprechende Parteiorganisation zu verbieten – vorausgesetzt, dass diese magyarische Partei auf totalitärer und antisemitischer Grundlage aufgebaut wird.⁴

-
- 1 Zur endgültigen Verschmelzung aller politischen Parteien (ausgenommen der Kommunisten und Sozialdemokraten mit der Slowakischen Volkspartei Hlinkas – Partei der slowakischen nationalen Einheit kam es am 8. November 1938 in Pressburg. Die Teilnehmer des diesbezüglichen Festakts gaben gleichzeitig einen „Aufruf an slowakische Öffentlichkeit“ heraus. In diesem heißt es: „Damit ist der brudermörderische Kampf der Slowaken untereinander beendet und von heute an gibt es nur eine Partei, wie es auch nur ein einiges Volk gibt. Langjährige Hoffnungen haben so ihre Erfüllung gefunden... Klassengegensätze haben zu bestehen aufgehört und jetzt gibt es nur ein Volk, ein einiges slowakisches Volk. Durch diese Einigung hat das Volk den allein richtigen Weg in eine bessere Zukunft der slowakischen Nation und des freien Landes Slowakei betreten... Von heute an muss das Interesse des einigen slowakischen Volkes höchstes Gesetz für jeden Slowaken sein. Wer sich gegen diese Einheit stellt oder sie zu hindern sucht, ist ein Feind und Verräter des Volkes, und das Volk wird ihn erbarmungslos richten.“ SNA, f. 609 – 1 – 5. *Aufruf an slowakische Öffentlichkeit*“ vom 8. 11. 1938.
 - 2 „Ein Gott, ein Volk, eine Partei“. Der Leitartikel stammt von Alexander Mach, der verlangte, die politischen Vertreter der nichtslowakischen Nationalitäten als Sektionen in die Slowakische Volkspartei Hlinkas einzugliedern.
 - 3 In Punkt 5 des Schiedsspruchs sind die Deutschen nicht direkt erwähnt, sondern nur „die anderen dortigen Volksgruppen“. Vgl. ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 99, S. 113.
 - 4 Anfang November 1938 hielt sich der Führer der ungarischen Minderheit János Esterházy in Budapest auf. Dort wollte er den in den an Ungarn abgetretenen Gebieten lebenden Slowaken das Recht auf eigene Parteiorganisation sicherstellen, um dann er reziprok das Gleiche für die Ungarn in der Slowakei zu verlangen können. Die Vereinigte Ungarische Partei wurde trotzdem am 28. 11. 1938 behördlich aufgelöst. (HETÉNYI, Martin. *Maďarská menšina v slovenskej republike v rokoch 1939 – 1945*. Dissertation. Nitra 2005, S. 22. Dem Verfasser danken wir für die Zurverfügungstellung des Manuskriptes.)

2. Was die Ukrainer betrifft, so dürfte sich diese Frage zum grossen Teil durch eine innerstaatliche Territorialbereinigung lösen, die Teile der Nordostslowakei an die Karpatenukraine,⁵ dafür Südostmähren an die Slowakei gibt.⁶ Dadurch würde die Slowakei weiterhin an völkischer Einheitlichkeit gewinnen. Für den geringen ukrainischen Rest, der in und um Prešov dann noch auf dem Boden der Slowakei verbleiben würde, könnte dann der in Ziff. 3. skizzierte Ausweg gangbar sein.⁷

Was schliesslich die Tschechen, die Juden und den eben erwähnten ukrainischen Rest betrifft, so wäre in der künftige Verfassungsurkunde der Slowakei eine Bestimmung des Inhalts denkbar, die für die Errichtung einer eigenvölkischen, vom slowakischen Staat geduldeten und im Rahmen der einschlägigen gesetzlichen Vorschriften geförderten politischen Organisation einen bestimmten zahlenmässigen Mindestsatz – etwa ein Zwanzigstel der Gesamtbevölkerung – vorschreibt, den keine der drei Gruppen erreicht. Der Juden – und wenn man so will, auch der Tschechen – könnte man sich überdies noch gesondert durch die Rezeption der sog. „Goga-Formel“ entledigen, nach der nur solche Volksgruppen das Recht auf ein eigenvölkisches Dasein und auf staatlichen Schutz und Pflege ihrer Eigenart haben, die an der „Geschichte des gemeinsamen Vaterlandes einen ehrenhaften Anteil genommen haben“. – Soweit hiernach die Aufstellung einer eigenvölkischen Organisation für gewisse Bevölkerungsgruppen nicht bewilligt wird, werden ihre Angelegenheiten vom Ministerpräsidenten oder einem zu ernennenden Staatssekretär für die nationalen Minderheiten autorität wahrgenommen.

II. Sollte man indes von slowakischer Seite auf der förmlichen Auflösung aller politischen Parteien mit Ausnahme der Hlinka-Partei bestehen – wobei wohl zu bemerken ist, dass die Deutsche Partei in ihrer jetzigen Form als politische Gesamtvertretung der karpatendeutschen Volksgruppe keine „Partei“ im Sinn der bisher üblichen Gepflogenheiten ist! -, so ergibt sich die Notwendigkeit, sich dieser Lage äusserlich anzupassen. Dass die Parteiorganisation, wie sie heute steht, in ihrer Zielsetzung, ihrem Aufbau und damit auch ihren konkreten politischen Wirkungsmöglichkeiten nicht angetastet werden darf, versteht sich von selbst und wird auch von slowakischer Seite anerkannt. Es kann sich also nur um eine Namensänderung handeln.

1. Wenn man von dem Gedanken ausgeht, dass heute die gesamte Volksgruppe in der Partei und durch sie tatsächlich zu einem geschlossenen, politisch handlungsfähigen und-willigen Körper zusammengefasst ist, so kann man sagen: die „deutsche Volksgemeinschaft in den Karpatenländern“ (dies wäre als offizielle Bezeichnung in Vorschlag zu bringen) ist als solche organisiert; sie hat ihre Hauptstelle, ihre Bezirksstellen und ihre Ortskanzleien, die in offizieller Eigenschaft funktionieren und von Staat anerkannt werden. Was die auf den ersten Blick etwas schwerfällige Bezeichnung „Deutsche Volksgemeinschaft in den Karpatenländern“ betrifft, so vermeidet den für manche Ohren mit einem leicht separatistischen Klang behafteten Begriff „karpatendeutsch“; andererseits ist ein irgendwie gearteter, die landschaftliche Bindung und Einordnung kennzeichnender Zusatz notwendig. „Die deutsche Volksgemeinschaft“ schlechtweg reicht von Hamburg bis Kronstadt und von Riga bis Konstanz – sie schliesst die karpatendeutsche Gruppe nur als kleines Glied in sich.

5 Einige Vertreter der Ruthenen (Fencik, Bródy) wollten das Gebiet der Ostslowakei bis zu Poprad an die Karpatenukraine anschließen. Ausführlicher siehe ŠVORC, P. *Krajinská hranica*, S. 359 – 366.

6 Siehe Dokument 88.

7 Siehe Dokumente 95 und 102.

-
2. In zweiter Linie kann man an die Lösung denken, die in der Karpaten-Ukraine gefunden worden ist – d. h. ein „deutscher Volksrat für die Slowakei“ mit den entsprechenden Bezirks- und Ortsstellen. (s. o.) Der „Führer der deutschen Volksgemeinschaft in den Karpatenländern“ wäre dann „Vorsitzender des deutschen Volksrates für die Slowakei“ – ein Titel, dem ein leicht parlamentarischer Beigeschmack anhaftet.
- III. Iles dies ist jedoch nur eine Frage der Bezeichnung. Worauf es allein für uns ankommt, ist vielmehr
1. die Unantastbarkeit unserer Parteiorganisation, namentlich des Bezirks- und Ortsstellennetzes im deutschen Siedlungsgebiet,
 2. die Aufrechterhaltung der direkten Verbindung zur Staatsmacht durch das Staatssekretariat für die Angelegenheiten der deutschen Volksgruppe, die in der Personalunion zwischen dem Staatssekretär und dem Führer der Volksgruppe besteht – trage er welche technische Bezeichnung immer.⁸

Pressburg, den 6. November 1938

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 32, Folie 489 595 – 597, Fotokopie, Maschinenschrift.

- 8 Als Gründe für die Beibehaltung der Deutschen Partei als Volksgruppenorganisation der Slowakei-Deutschen zählte Rabl in Karmasins Namen taxativ auf: „1. Das Karpatendeutschtum hat seine eigene Volksorganisation nach dem 6. Oktober vollkommen wiederaufgebaut.
2. Die karpatendeutsche Volksgruppe ist in der Lage, weitgehendst nicht nur weltanschaulich, sondern auch in den äusseren Formen sich den Parteigliederungen in Deutschland anzupassen. Die slowakische Regierung bewilligte bereits neben der selbstverständlichen Anerkennung der nationalsozialistischen Weltanschauung das Zeigen des Hakenkreuzes in Abzeichen, Armbinde und Fahnen, das Singen des Horst-Wessel-Liedes, gab „Mein Kampf“ und die Blätter der Bewegung frei. Sie gestattet eine engste Fühlungnahme und Zusammenarbeit mit den Gliederungen der NSDAP.
3. Die slowakische Regierung, die im wesentlichen aus jungen Menschen besteht, bietet der deutschen Volksgruppe auch im staatlichen Bereich eine Selbstverwaltung, wie sie dem Kulturstand des Karpatendeutschtums entspricht.
4. Das Bestreben der Slowaken, sich weltanschaulich von den westlerischen Einflüssen loszumachen und eine Trennungslinie zu den Tschechen zu ziehen, erfordert es, eine stärkere Einflussnahme deutscherseits auszuüben. Sie ist bereits in die Wege eingeleitet; die Hlinka-Garden, der Arbeitsdienst, die Propaganda, die Aktionen gegen Freimaurer und Juden, der Aufbau der Sozialpolitik erfolgen unter deutschem Einfluss, teilweise sogar mit deutschen Beratern.
5. Es besteht seitens der Slowaken der feste Wille, die Wirtschaft im stärksten Masse dem Vierjahresplan, also der deutschen Volkswirtschaft einzugliedern, und dies nach Möglichkeit über die deutsche Volksgruppe zu tun. Eine Auflösung der in die Wege geleiteten selbstständigen Arbeit würde zur Folge haben, dass die Einflussmöglichkeiten auf die Slowaken, welche bisher direkt gegangen sind, nunmehr über die Prager Zentralregierung laufen müssten, und dadurch abgeschwächt, vielleicht sogar gänzlich ausgeschaltet würden. Da weiter die tschechische Regierung wohl kaum dem Deutschtum dieselben Rechte einräumen wird wie die slowakische Regierung der karpatendeutschen Volksgruppe, da wohl auch kaum im Gesamtinteresse liegen kann, dem Sudetendeutschtum eine allzu grosse Selbstständigkeit zu sichern, da dies auf dem Grundsatz der Gegenseitigkeit erfolgen müsste, wäre die Notwendigkeit gegeben, erkämpfte Positionen wieder zu räumen. Ich schlage daher vor, der karpatendeutschen Volksgruppe eine volle Entwicklungsfreiheit mit selbstständiger Volksgruppenführung, mit eigenem Haushaltsplan zu geben. Darüber hinaus besteht ohne Weiteres die Möglichkeit, eine gemeinsame Plattform zu schaffen, die gegenüber der Prager Zentralregierung einheitlich vorgeht, der aber nicht mehr Kompetenzen zustehen können, als sie der Zentralregierung gegenüber den slowakischen bzw. ukrainischen Staatsgebilden zustehen. Dagegen halte ich dafür, dass die Aufgabenstellung vom Gesamtdeutschtum und von den übrigen deutschen Volksgruppen, ja auch von den nichtdeutschen Volksgruppen her gesehen eine vollkommen und grundlegend andere ist als die des Rest-Sudetendeutschtums. Ich bin der Ansicht, dass gerade die Entwicklungsmöglichkeiten, die sich heute der karpatendeutschen Volksgruppe bieten, unter allen Umständen so weit als möglich vorgetrieben werden müssen, da sie beispielgebend und bestimmend für das Schicksal des gesamten Südostens sein können“.
- (SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945.)

1938, november 6. Bratislava. – Dôvodová správa K. O. Rabla v súvislosti so zachovaním Deutsche Partei ako organizácie nemeckej národnostnej menšiny.

V slovenských kruhoch sa odznova diskutuje o otázke rozpustenia všetkých politických strán s výnimkou Hlinkovej strany¹ (porovnaj v tejto súvislosti s úvodníkom Slovenskej pravdy z 5. novembra 1938: „Jeden Boh, jeden národ, jedna strana“).² Hladá sa však modalita na zachovanie politickej organizácie karpatských Nemcov v akejkolvek forme. Z nášho pohľadu uvádzame k tejto otázke nasledovné:

I. Je nepochybne žiaduce, aby nemecká stranícka organizácia zostala v takej podobe, v akej sa momentálne nachádza. Ak sa niekto na slovenskej strane obáva, že by sa tým mohlo vytvoriť prejudícium v prospech Maďarov, Ukrajincov, Židov a Čechov, tu sú námietky proti tomu:

1. Bod 5 viedenského protokolu obsahuje výslovne pojem o „rovnoprávnosti maďarskej národnostnej skupiny s Nemcami a Slovákmí“³ – aj keď len v súvislosti s organizáciou a správou mesta Bratislava. Medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom má byť ale okrem toho uzavretá zmluva o ochrane vzájomných práv národnostných skupín, ktorá má spočívať na zásade reciprocity. Ak chce slovenská strana zachovať Hlinkovu stranu (hoci aj pod iným menom) aj na odstúpených územiach, tak by jej zákaz podobnej straníckej organizácie Maďarov žijúcich na Slovensku, predpokladajme, že táto maďarská strana bude organizovaná na totalitnom a antisemitskom základe, mohol spôsobiť ťažkosti.⁴

2. Čo sa týka Ukrajincov, táto otázka by sa z veľkej časti mohla vyriešiť vnútroštátnymi územnými korektúrami, a to tak, že časti severu východného Slovenska by sa pričlenili ku Karpatskej Ukrajine⁵ a Slovensko by namiesto toho dostalo juhovýchodnú Moravu.⁶ Tým by Slovensko získalo ešte väčšiu

1 Definitívne zlúčenie všetkých politických strán (s výnimkou komunistov a sociálnych demokratov) do Hlinkovej slovenskej ľudovej strany – strany slovenskej národnej jednoty sa uskutočnilo 8. novembra 1938 v Bratislave. Účastníci zlúčenia zároveň vydali „Ohlas k slovenskej verejnosti“, podľa ktorého „*týmto faktom prestáva bratovražedný boj medzi Slovákmí a odo dneška je tu len jedna strana a jeden sjednotený slovenský národ. Týmto sa splnili odveké túžby slovenského národa ... Triedne rozdiely prestali a je tu len národ, jednotný slovenský národ. Slováci týmto sjednotením nastupujú jedine správnu cestu pre zaistenie lepšej budúcnosti slovenského národa a slobodnej Slovenskej krajiny ... Odo dneška musí byť záujem jednotného slovenského národa najvyšším zákonom pre všetkých Slovákov. Kto sa proti jednotnej vôli postaví, alebo prevíni, stane sa nepriateľom a zradcom slovenského národa a s tým národ zúčtuje nemilosrdne.*“ SNA, f. 609 – 1 – 5. *Ohlas k slovenskej verejnosti* z 8. 11. 1938.

2 Autor úvodníka A. Mach požadoval, aby sa neslovenské národnosti včlenili do HSLŠ v podobe sekcií.

3 V bode 5 arbitrážneho výroku sa neuvádzajú Nemci priamo, ale len ako „*zvyšné tunajšie národnostné skupiny*“. ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 99, s. 113.

4 Začiatkom novembra 1938 sa vodca maďarskej menšiny zdržiaval v Budapešti, aby Slovákom žijúcim na odstúpenom území zaistil také práva, aké by potom mohol recipročne žiadať pre Maďarov na Slovensku. Zjednotená maďarská strana bola aj napriek tomu 28. 11. 1938 úradne rozpustená. (HETÉNYI, Martin. *Maďarská menšina v slovenskej republike v rokoch 1939 – 1945*. Dizertačná práca. Nitra 2005, s. 22. Za poskytnutie rukopisu autorovi ďakujeme.)

5 Niektorí predstavitelia Rusinov (Š. Fencik, A. Bródy) usilovali o pripojenie východného Slovenska až po Poprad k Zakarpatskej Ukrajine. Podrobnejšie pozri ŠVORC, P. *Krajinská hranica...*, s. 359 – 366.

6 Pozri dokument 88.

národnostnú homogenitu. Pre malý zvyšok Ukrajincov, ktorý by zostal na území Slovenska v Prešove a jeho okolí, by mohlo byť schodné riešenie načrtnuté v bode 3.⁷

Napokon, pokiaľ ide o Čechov, Židov a o práve uvedený zvyšok Ukrajincov, by budúca ústavná listina Slovenska mala obsahovať ustanovenie, ktoré by pre vytvorenie vlastnej národnostnej politickej organizácie, v rámci príslušných zákonných predpisov by ju podporoval slovenský štát, predpisovalo určitú numerickú kvótu – napr. dvadsatinu celkového počtu obyvateľstva, ktorú ani jedna z týchto troch skupín nedosahuje. Židov – a ak to niekto chce, tak aj Čechov sa možno okrem toho zbaviť ešte aj zvlášť, a to aplikáciou tzv. „Gogovej definície“, podľa ktorej majú právo na vlastné národné bytie a na štátnu ochranu a starostlivosť svojej osobitosti len tie národnostné skupiny, ktoré „sa poctivo podieľali na dejinách spoločnej vlasti“. – Pokiaľ by úrady podľa tohto nepovolili vytvorenie vlastnej národnostnej organizácie pre určité skupiny obyvateľstva, spravoval by ich záležitosti ako autorita ministerský predseda alebo vymenovaný štátny tajomník pre národnostné menšiny.

II. Ak by ale niekto zo slovenskej strany trval na formálnom rozpustení všetkých politických strán s výnimkou Hlinkovej – tu je potrebné azda poznamenať, že Deutsche Partei vo svojej terajšej forme ako jediná politická predstaviteľka karpatskonemeckej národnostnej skupiny nie je „stranou“ v zmysle doterajších bežných zvyklostí! – tak z toho vyplýva potreba, aby sa navonok prispôbila tejto situácii. To, že stranická organizácia, tak ako dnes existuje, vo svojom vytyčovaní cieľov, vo svojej organizácii a tým aj v konkrétnych možnostiach politickej pôsobnosti nesmie byť dotknuteľná, je pochopiteľné a túto skutočnosť uznáva aj slovenská strana. Môže teda ísť len o zmenu názvu.

1. Ak totiž niekto vychádza z myšlienky, že v súčasnosti je celá národnostná skupina združená v strane a prostredníctvom nej sa stala jednoliatym, politicky činným a tolerantným orgánom, tak môže hovoriť o „nemeckom národnom spoločenstve v karpatských krajinách“ (to by sa mohlo navrhnúť ako oficiálny názov), ktoré je ako také zorganizované; má svoje ústredie, svoje krajské úradovne a svoje miestne kancelárie, ktoré oficiálne fungujú a uznáva ich štát. Čo sa týka na prvý pohľad trochu ťažkopádneho pomenovania „Nemecké národné spoločenstvo v karpatských krajinách“, vyhýba sa pojmu „karpatsko-nemecký“, ktorý znie pre niekoho trochu separatisticky; na druhej strane je takýto spôsobný dodatok, ktorý naznačuje väzbu a začlenenie ku krajine, potrebný. „Nemecké národné spoločenstvo“ sa skrátka rozprestiera od Hamburgu až po Brašov a od Rigy až po Konstancu – karpatskonemecká skupina je len jeho malým článkom.

2. V druhom rade sa možno zamýšľať nad takým riešením, aké sa použilo na Karpatskej Ukrajine – t. j. „nemecká národná rada na Slovensku“ s príslušnými krajskými a miestnymi úradovňami (pozri vyššie). „Vodca nemeckého spoločenstva v karpatských krajinách“ by bol potom „predsedom nemeckej národnej rady na Slovensku“ – označenie, ktoré má v sebe ľahkú parlamentárnu príchuť.

III. Toto všetko je však len otázka pomenovania. To, o čo samotné nám ide, je však

1. nedotknuteľnosť našej straníckej organizácie, menovite siete krajských a miestnych úradovní v nemeckých sídelných oblastiach,

7 Pozri dokumenty 95 a 102.

2. udržanie priameho spojenia so štátnou mocou prostredníctvom štátneho sekretariátu pre záležitosti nemeckej národnostnej skupiny, ktoré zabezpečuje personálna únia v osobe štátneho tajomníka a vodcu národnostnej skupiny – bez ohľadu na to, aký má titul.⁸

Bratislava, dňa 6. novembra 1938

NA ČR, Zahraníční úřad Berlín, š. 32, fólia 489 595 – 597, fotokópia, strojepis.

-
- 8 Pre zachovanie Deutsche Partei ako národnostnej organizácie slovenských Nemcov uviedol K. O. Rabl v Karmasinovom mene taxatívne tieto dôvody: „1. Karpatskí Nemci po 6. októbri dobudovali svoju vlastnú národnostnú organizáciu.
2. Karpatskonemecká národnostná skupina je v situácii, aby sa stranickým zložkám v Nemecku prispôsobila nielen svetonázorovo, ale aj vonkajšou formou. Slovenská vláda povolila popri prirodzenom vyznávaní nacionálno-socialistického svetonázoru hákový kríž ako symbol na odznakoch, rukávových páskach a zástavách, spev Horst-Wessel-Lied, „Mein Kampf“ a noviny. Povolila úzke styky a spoluprácu so zložkami NSDAP.
3. Slovenská vláda, ktorú tvoria väčšinou mladí ľudia, ponúka nemeckej národnostnej skupine v štátnej oblasti samosprávu, ktorá zodpovedá stavu kultúry karpatského nemeckva.
4. Usilie Slovákov zbaviť sa svetonázorovo západniarskych vplyvov a oddeliť sa od Čechov, vyžaduje zvýšený nemecký vplyv. To sa už uskutočňuje; Hlinkova garda, pracovná služba, propaganda, akcie proti slobodomurárom a Židom, to všetko sa deje prostredníctvom nemeckého vplyvu, sčasti dokonca za účasti nemeckých poradcov.
5. Slováci prejaviли pevnú vôľu začleniť hospodárstvo v prevažnej miere do štvorročného plánu, teda do nemeckého národného hospodárstva a uskutočňovať to podľa možnosti prostredníctvom nemeckej národnostnej skupiny.
Zrušenie tejto už zavedenej samostatnej práce by malo za následok, že možnosti ovplyvňovania Slovákov, ktoré boli doteraz priame, by museli viesť cez pražskú ústrednú vládu, a takým spôsobom by došlo k ich oslabeniu, ba možno by došlo k ich úplnej eliminácii. Keďže česká vláda sotva poskytne tie isté práva Nemcom, tak ako ich poskytla slovenská vláda karpatskonemeckej národnostnej skupine, nemôže byť ani v celkovom záujme, aby sa sudetským Nemcom zabezpečila príliš veľká samostatnosť, pretože by sa to muselo udiať podľa zásady reciprocity. Z tohto dôvodu by sme preto museli opäť vyprázdniť pozície, ktoré sme si vydobyli.
Preto navrhujem, aby karpatskonemecká národnostná skupina mala absolútnu slobodu vývoja so samostatným vedením a vlastným rozpočtom. Okrem toho je tu možnosť vytvoriť spoločnú platformu, ktorá bude postupovať spoločne proti pražskej ústrednej vláde, ktorá ale nebude môcť mať viacej kompetencií ako tie, ktoré jej náležia voči slovenskej, resp. ukrajinskej krajine. Naopak si myslím, že jej úloha z pohľadu nemeckva a zvyšných nemeckých národnostných skupín, a nielen nemeckých, je úplne a podstatne iná ako úloha zvyšku sudetských Nemcov. Som toho názoru, že možnosti vývoja, ktoré sa dnes karpatskonemeckej národnostnej skupine ponúkajú, sa musia čo najviac využiť a môžu sa stať príkladom a určiť osud celého Juhovýchodu. (SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945.)

1938, 7. November. Berlin. – Woermanns Aufzeichnung über eine Besprechung mit Vojtech Tuka in Wien am Vorabend des Schiedsspruchs.

Berlin, den 7. November 1938¹

In Wien suchte mich am 1. November der bekannte slowakische Professor Tuka auf, der viele Jahre im Gefängnis gesessen hat² und als eine Art slowakischer Nationalheld gilt.³ Er war vom Abgeordneten Staatssekretär Karmasin begleitet.

Tuka plädierte für eine selbstständige von der Tschechei unabhängige Slowakei und erbat hierfür die deutsche Unterstützung.

Ich habe ihm gesagt, daß wir jedenfalls im Augenblick einen Verbleib der Slowakei im Staatsverbände mit der Tschechei und der Karpatho-Ukraine als die richtige Lösung ansähen, daß wir aber alles fördern, was zur Verstärkung der autonomen Rechte dienen könnte.⁴ Ich habe in diesem Zusammenhang besonders auf ein selbstständiges Militär-Kontingent hingewiesen.

Herr Tuka war von dieser Antwort offenbar enttäuscht.

gez. Woermann

PA AA, R 103 778, Folie 442 361, Kopie, Maschinenschrift.

-
- 1 Pol IV erhielt die Aufzeichnung am 9. 11. 1938.
 - 2 Tuka wurde am 5. 10. 1929 wegen Landesverrates zu 15 Jahren Gefängnis verurteilt. Am 23. 10. 1938 wurde er freigelassen und kehrte in die Slowakei zurück. Tiso wollte um jedem Preis Tukas Einzug in die Politik verhindern. Bei einer Ministerratsitzung Ende November 1938 meinte Tiso: „*Tuka ist ein Verräter! Ich lasse ihn nie in die Politik zu! Ich glaube ihm nicht! Deshalb denke ich, dass es für die Nation ein Unglück wäre, wenn Tuka in die Politik zurückkehren würde*“. Tiso war nur bereit, Tuka an der Universität anzustellen. (SNA, NS, Tn Iud 6/1946 – J. Tiso, Mikrofilm II. A 889. Aussage Teplanskýs vom 20. 3. 1946.)
 - 3 Nicht ganz zutreffend. Tuka genoss nur in einem engen Kreis seiner Schüler, zu welchen Ďurčanský und Mach gehörten, eine gewisse Autorität.
 - 4 Siehe Dokumente 32 und 41.

1938, november 7. Berlín. – Woermannov záznam o rozhovore s Vojtechom Tukom vo Viedni v predvečer arbitráže.

Berlín, dňa 7. novembra 1938¹

Dňa 1. novembra ma vo Viedni navštívil známy slovenský profesor Tuka, ktorý mnohé roky sedel vo väzení² a je považovaný za slovenského národného hrdinu.³ Sprevádzal ho poslanec, štátny tajomník Karmasin.

Tuka sa prihovárал za samostatné, od Česka nezávislé Slovensko a z toho dôvodu žiadal o nemeckú podporu.

Povedal som mu, že momentálne považujeme za správne riešenie zotrvanie Slovenska v štátnom zväzku s Českom a Karpatskou Ukrajinou, ale že podporujeme všetko, čo by mohlo slúžiť na posilnenie autonómnych práv.⁴ V tejto súvislosti som poukázal najmä na samostatné vojenské oddiely.

Pána Tuku táto odpoveď zjavne sklamala.

pod. Woermann

PA AA, R 103 778, fólia 442 361, kópia, strojopis.

1 Pol IV dostalo záznam 9. 11. 1938.

2 V. Tuka bol 5. 10. 1929 odsúdený za vlastizradu na 15 rokov žalára. Dňa 23. 10. 1938 bol prepustený a vrátil sa na Slovensko. J. Tiso chcel V. Tukovi zabrániť v návrate do politiky za každú cenu. Na zasadnutí ministerskej rady koncom novembra 1938 uviedol: „*Tuka je zradca! Do politiky ho nepripustím! Ja mu neverím! Preto myslím, že by bolo nešťastím pre národ, keby Tuka prišiel nazad do politiky*“. J. Tiso bol ochotný len k tomu, aby bol V. Tuka zamestnaný na univerzite. (SNA, f. NS, Tn ľud 6/1946 – J. Tiso, mikrofilm II. A 889. Teplanského výpoveď z 20. 3. 1946.)

3 Nie celkom presné. V. Tuka požíval autoritu len v úzkom kruhu svojich žiakov, ku ktorým patrili F. Ďurčanský a A. Mach.

4 Pozri dokumenty 32 a 41.

1938, 7. November. Pressburg. – Protokoll über eine Besprechung zwischen Karmasin, Matl, Ďurčanský und Mach. Slowakische Beschwerden über reichsdeutsche „Berater“.

Gedächtnisprotokoll über die Aussprache am 7. 11. 1938 zwischen Ing. Karmasin, Minister Ďurčanský, Red. Mach und Matl:

Die zwei slowakischen Herren beklagten sich, dass Dr. Fallath¹ ohne Auftrag und ohne Arbeitsbereich Massnahmen in der Judenfrage getroffen hat, die das Ansehen von Partei und Regierung auf das Schwerste zu gefährden in der Lage sind, die darüber hinaus aber auch die beabsichtigte und angebahnte Zusammenarbeit der Slowaken mit Dienststellen im Reiche in Misskredit bringen, weil diese Aktionen zum geringsten Teil über Initiative Dr. Fallaths allein erfolgten.² Minister Ďurčanský gibt bekannt, dass Dr. Fallath Amtsräume der Pressburger Polizeidirektion beschlagnahmt hat, sich dabei abwechselnd auf den einen oder anderen Herren der Regierung berief und in diesen Amtsräumen mit einer Reihe reichsdeutscher Berater zu amtieren begann. Sowohl Fallath, als auch sein slowakischer Mitarbeiter Dr. Janek erzählten in der Stadt offen, dass sie im Dienste der Gestapo seien.³ Die grosse Anzahl reichsdeutscher Berater, das Vorhandensein reichsdeutscher Wagen vor dem Polizeigebäude beunruhigten naturgemäss die Bevölkerung ausserordentlich. Dazu kommt, dass die Massnahmen, die gegen die Juden ergriffen wurden, nicht immer ganz glücklich waren. So wurde verfügt, dass Juden, welche in die Tsche[che]i fahren einen Höchstbetrag von 50.- Kronen mitnehmen dürfen.⁴ Eine Massnahme, die nicht aufrecht zu erhalten ist und widerrufen werden musste. Reiche Juden wurden festgesetzt, am nächsten Tage liefen sie herum, weil man sie freiließ, nachdem sie gegen die Beschlagnahme ihrer Autos keinen Einspruch erhoben.

Ausserdem sind auch auf wirtschaftlichem Gebiet ähnliche Vorkommnisse festzustellen. Ďurčanský hat mit einem reichsdeutschen Wirtschaftler verschiedene Abmachungen getroffen, sie dann im Ministerrat vorgebracht, worauf Ministerpräsident Tiso und Abg. Sidor erklärten, auch bei ihnen seien Reichsdeutsche mit ähnlichen Plänen gewesen. Die ganze Aktion war auf dieser Art und Weise schwer gefährdet.

1 Richtig Faláth.

2 Es handelt sich um eine Ausweisung von den mehr als 7 500 Juden aus der Slowakei in die an Ungarn abgetretenen Gebiete, die am 4. und 5. 11. 1938 durchgeführt wurde. Den Befehl die Aktion durchzuführen, erteilte Ministerpräsident Tiso. Zuerst sollten vermögenslose Juden, später Juden fremder Staatszugehörigkeit und solche ohne Heimatrecht abgeschoben werden. Faláth, Leiter der „Zentrale für die Lösung des jüdischen Problems in der Slowakei“, der mit Eichmann und Angehörigern des Wiener SD zusammenarbeitete, sollte die Aktion durchzuführen. Ausführlicher siehe NIŽNANSKÝ, Eduard. Prvé deportácie Židov z územia Slovenska v novembri 1938 a úloha Jozefa Falátha a Adolfa Eichmanna. In *Židovská komunita na Slovensku. Obdobie autonómie. Porovnanie s vtedajšími udalosťami v Rakúsku*. Bratislava : Zing Print, 2000, S. 89 – 104.

3 Vergleiche NIŽNANSKÝ E. *Intentionalisti, funkcionalisti*, Dokument 1, 2 und 4 und auch MEDVECKÝ, Matej, SCHVARC, Michal. Juloslav Janek – dobrodruh v osídliach spravodajských služieb In *Pamäť národa* 2/2008, S. 36-41.

4 In der Weisung hiess es: „den Juden soll nur das entsprechende Kostgeld von Kč 50.- pro Person belassen werden“. NIŽNANSKÝ, E. *Prvé deportácie*. Dokument 1.

Redakteur Mach gab bekannt, dass am Samstag⁵ 7 Wägen, darunter 3 Rundfunkwägen ohne Voranmeldung gekommen seien, wofür er an sich dankbar sei. Er wisse aber nicht, von wem die Wägen kommen und wer für sie zuständig ist. Er teilte Min. Durčansky erstmalig mit, dass alle sieben Wägen ohne Wissen Machs und Durčanskys auf den Namen des letzteren eingetragen worden wären. Die Finanzverwaltung interessiere sich schon, weil sie eine Schiebung vermutet.

Des weiteren beschwerten sich beide Herren, dass sie laufend von Reichsdeutschen überlaufen werden, die mit zum Teil fantastischen Plänen kommen und mehr Unruhe stiften als eine positive Arbeit fördern.

Minister Durčansky gab bekannt, dass er nach wie vor für die engste Zusammenarbeit mit Dienststellen des deutschen Reiches eintritt und auch weiterhin zu jedweder Zusammenarbeit bereit ist. Die letzten Vorfälle aber erschweren seine und seiner engeren Mitarbeiter Position derart, dass sich nicht nur seine Arbeit gefährdet ist, sondern auch eine gewisse Stimmung gegen die Deutsche Partei, die für diese Zustände verantwortlich gemacht wird, einreißt.

Einvernehmlich wurde mit Min. Durčansky folgende Abmachung getroffen:

Verhandlungen und Fühlungen slowakischer Kreise mit wie immer gearbeteten Dienststellen des Reiches gehen ausschliesslich über Min. Durčansky bzw. Red. Mach und Staatssekretär Karmasin. Umgekehrt gehen alle Verbindungen reichsdeutscher Dienststellen zu den Slowaken ausschliesslich über Karmasin zu Durčansky.

BArch, NL 1180/43, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

5 Am 5. 11. 1938.

1938, november 7. Bratislava. – Zápisnica z rozhovoru medzi F. Karmasinom, E. Matlom, F. Ďurčanským a A. Machom. Slovenské sťažnosti na ríšskonemeckých „poradcov“.

Zápisnica z rozhovoru zo 7. 11. 1938 medzi Ing. Karmasinom, ministrom Ďurčanským, redaktorom Machom a Matlom:

Obaja slovenskí páni sa sťažovali, že Dr. Fallath¹ bez poverenia a vymedzenia kompetencií uskutočnil opatrenia v židovskej otázke, ktoré môžu mimoriadne poškodiť vážnosť strany a vlády, a tiež zdiskreditovať plánovanú a načrtnutú spoluprácu Slovákov z ríšskymi úradovňami, pretože tieto akcie sa prinajmenšom uskutočnili z iniciatívy samotného Dr. Fallatha.² Minister Ďurčanský oznamuje, že Dr. Fallath zabavil úradné priestory bratislavského Policajného riaditeľstva, pričom sa striedavo odvolával na toho alebo oného člena vlády a v týchto priestoroch začal úradovať s celým množstvom ríšskonemeckých poradcov. Fallath, ako aj jeho slovenský spolupracovník Dr. Janek otvorene po meste hovorili, že pracujú pre Gestapo.³ Je prirodzené, že veľký počet ríšskonemeckých poradcov a prítomnosť ríšskonemeckých áut pred budovou polície obyvateľstvo mimoriadne znepokojili. Okrem toho opatrenia, ktoré boli prijaté proti Židom, neboli vždy najšťastnejšie. Tak bolo nariadené, že Židia, ktorí cestujú do Česka, si môžu so sebou vziať maximálnu sumu 50 korún.⁴ Opatrenie, ktoré nebolo možné dodržať a ktoré muselo byť odvolané. Bohatí Židia, ktorí boli uväznení, boli už nasledujúci deň voľní, pretože ich prepustili následne po tom, ako nemali námietky proti zabaveniu svojich áut.

K podobným udalostiam došlo okrem iného aj v hospodárskej oblasti. Ďurčanský uzavrel s jedným ríšskonemeckým národohospodárom rôzne dohody, ktoré potom predložil na ministerskej rade. Ministerský predseda Tiso a poslanec Sidor nato vyhlásili, že ríšski Nemci boli s podobnými plánmi aj za nimi. Celá akcia bola týmto spôsobom viac ako ohrozená.

Redaktor Mach uviedol, že v sobotu⁵ došlo bez predošlého ohlásenia sedem vozidiel, medzi nimi tri rozhlasové. Je síce za to vďačný, ale nevie, odkiaľ vozy prišli a kto je za ne zodpovedný. Ministromi Ďurčanskému ponajprv oznámil, že všetkých sedem vozov bolo bez vedomia Macha a Ďurčanského

1 Správne má byť Faláth.

2 Ide o vystahovanie Židov (viac ako 7 500) zo Slovenska na územia odstúpené Maďarsku, ktoré sa uskutočnilo 4. a 5. 11. 1938. Rozkaz na uskutočnenie akcie dal ministerský predseda J. Tiso. Spočiatku mali byť vystahovaní nemajetní Židia, neskôr Židia cudzej štátnej príslušnosti a bez domovského práva. J. Faláth, vedúci „Centrály pre riešenie židovského problému na Slovensku“, ktorý spolupracoval s A. Eichmannom a príslušníkmi viedenskej SD, uskutočnil akciu. Podrobnejšie pozri NIŽNANSKÝ, Eduard. Prvé deportácie Židov z územia Slovenska v novembri 1938 a úloha Jozefa Falátha a Adolfa Eichmanna. In *Židovská komunita na Slovensku. Obdobie autonómie. Porovnanie s vtedajšími udalosťami v Rakúsku*. Bratislava : Zing Print, 2000, s. 89-104.

3 Porovnaj NIŽNANSKÝ E. *Intentionalisti, funkcionalisti*, dokument 1, 2 a 4 a tiež MEDVECKÝ, Matej, SCHVARC, Michal. Juloslav Janek – dobrodruh v osídľach spravodajských služieb In *Pamäť národa 2/2008*, s. 36-41.

4 V nariadení sa uvádzalo: „treba Židom ponechať iba primerané stravné Kč 50.- na osobu“. NIŽNANSKÝ, E. *Prvé deportácie...*, dokument 1.

5 Dňa 5. 11. 1938.

napísaných na posledne menovaného. O prípad sa už zaujíma finančná správa, pretože sa domnieva, že ide o podvodnú manipuláciu.

Obaja páni sa ďalej sťažujú, že ich neustále doslova prepadávajú ríšski Nemci občas s takými fantazmagorickými plánmi a podnecujú skôr nepokoj, ako podporujú pozitívnu spoluprácu.

Minister Ďurčanský uviedol, že sa aj naďalej zasadzuje za najužšiu spoluprácu s úradovňami Nemeckej ríše a aj naďalej je ochotný k akejkoľvek spolupráci. Ale posledné udalosti sťažujú jemu a jeho bližším spolupracovníkom pozíciu do takej miery, že to neohrozuje iba ich prácu, ale spôsobuje formovanie istých nálad proti Deutsche Partei, ktorá je považovaná za zodpovednú za túto situáciu.

So súhlasom ministra Ďurčanského bola prijatá nasledovná dohoda:

Rokovania a kontakty slovenských kruhov s úradovňami ríše idú výlučne cez ministra Ďurčanského, resp. redaktora Macha a štátneho tajomníka Karmasina. Naopak, všetky styky ríšskonemeckých úradovní so Slovákmi vedú cez Karmasina k Ďurčanskému.

BArch, NL 1180/43, kópia, strojopis, bez podpisu.

1938, 8. November. Wien. – Artikel des Völkischen Beobachters – „Die Slowakei schiebt ihre Juden ab“.

Die Slowakei schiebt ihre Juden ab

kg.¹ Preßburg, 7. November

Die slowakische Regierung hat sich gezwungen gesehen, Maßnahmen zur Lösung der Judenfrage vorzubereiten. Für die einheitliche Bearbeitung dieser für die Slowakei überaus wichtigen Frage wurde eine Zentralstelle zur Bearbeitung der jüdischen Belange geschaffen.² Die erste und sofortige Massnahme stellte die Überstellung der ohne Ausweis in der Slowakei herumziehenden mittellosen Juden in das abzutretende Gebiet dar, während die besitzenden Juden mit einem Kapital von 500 000 Kronen vorläufig festgenommen wurden, um einer Verschleppung größerer Kapitalien ins Ausland vorzubeugen.³

Die gegen die Juden ergriffenen Maßnahmen wurden von der slowakischen Bevölkerung, die seit jeher antisemitisch eingestellt war, mit größter Befriedigung aufgenommen,⁴ hatten doch schon vor dem Erlaß dieser Verordnung immer wieder Kundgebungen stattgefunden, in denen besonders die slowakische Jugend ihrer Erbitterung über das jüdische Element Ausdruck gab, das sich in der letzten Zeit stark für eine Zerstückelung der Slowakei eingesetzt hat. Noch zu Allerheiligen demonstrierten beispielsweise die Preßburger Juden für einen Anschluß an Ungarn,⁵ während im Kaschauer Judentempel Bittgottesdienste mit anschließendem Absingen der ungarischen Nationalhymne stattfanden (!).

Die Zahl der Juden in der Slowakei wurde auf etwa 180 000 bis 200 000 geschätzt,⁶ wovon im abgetretenen Gebiet rund 2 600 lebten. Etwa 80% aller Juden stammen aus Polen und wanderten während oder nach dem Kriege in die Slowakei ein. Preßburg selbst zählte bisher rund 25 000 Juden, bei etwa 170 000 Einwohnern.⁷ Von 4 328 Handelsunternehmungen in der slowakischen Hauptstadt sind 1 800 in jüdischen Händen und von etwa 4 200 verschiedenen Unternehmungen gehören 835 den Juden.

Der Grundbesitz in Industrie und Handel in der Slowakei ist restlos verjudet. Einzelne Bäder und Heilquellen sind in den Händen von Juden, so wird beispielsweise Pistryan derzeit von den Mitgliedern der durch ihre Geschäftspraktiken berüchtigten Familiendynastien Winter und Leonardy geleitet.

Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe vom 8. 11. 1938, S. 8.

- 1 Kuno Goldbach. Er war an den Vorgängen im Zusammenhang mit der Judenausweisung beteiligt. Siehe NIŽNANSKÝ, E. *Intencionalisti, funkcionalisti*. Dokument 1, 2, 4 und 5.
- 2 Die offizielle Bezeichnung war die „Zentrale für die Lösung des jüdischen Problems in der Slowakei“.
- 3 Erste Weisung vom 4. 11. 1938.
- 4 Vergleiche Dokument 57.
- 5 Die Juden galten in den Augen der Vertreter der Hlinka-Partei als Sündenböcke, die für die Gebietsverluste verantwortlich waren. Siehe KAMENEC, Ivan. *Po stopách tragédie*. Bratislava : Archa, 1991, S. 24 – 25 und NIŽNANSKÝ, E. *Prvé deportácie*. S. 89.
- 6 Laut der am 31. 12. 1938 durchgeführten Volkszählung lebten in der Slowakei 87 487 Juden (3,23% der Gesamtbevölkerung). *Grenzbote*, 29. 1. 1939, S. 1.
- 7 Zur jüdischen Nationalität bekannten sich in Pressburg 1930 4 747 Personen, zum mosaischen Bekenntnis 14 882.

1938, november 8. Viedeň. – Článok *Völkischer Beobachter* – „Slovensko odsúva svojich Židov“.

Slovensko odsúva svojich Židov

kg.¹ Bratislava, 7. november

Slovenská vláda bola prinútená pripraviť opatrenia na riešenie židovskej otázky. Z dôvodu jednotnej úpravy tejto pre Slovensko tak dôležitej otázky bola vytvorená centrála pre úpravu židovských záležitostí.² Prvé a okamžité opatrenie predstavovalo vysídlenie nemajetných Židov, ktorí sa túlili po Slovensku bez dokladov, na územie, ktoré malo byť odstúpené, kým majetní Židia s majetkom nad 500 000 korún boli predbežne zadržaní, aby sa zabránilo úniku väčšieho majetku do zahraničia.³

Opatrenia zavedené proti Židom prijalo slovenské obyvateľstvo, ktoré bolo vždy antisemitsky nalaďené, s veľkým uspokojením,⁴ hoci už pred vydaním tohto nariadenia sa uskutočnili viaceré zhromaždenia, počas ktorých vyjadrila svoje rozhorčenie nad židovským elementom najmä slovenská mládež, keďže sa v poslednom čase silno angažoval za rozkúskovanie Slovenska. Napríklad ešte na Všetkých svätých bratislavskí Židia demonštrovali za pripojenie k Maďarsku⁵ a v košickej synagóge sa konali ďakovné bohoslužby, ktoré sa skončili spevom maďarskej národnej hymny (!).

Počet Židov na Slovensku sa odhaduje na 180 000 a 200 000,⁶ z toho na odstúpených územiach ich žilo okolo 2 600. Asi 80% všetkých Židov pochádza z Poľska a na Slovensko prišli počas vojny alebo po nej. V samotnej Bratislave je z asi 170 000 obyvateľov 25 000 Židov.⁷ Z 4 328 obchodných podnikov v slovenskom hlavnom meste je 1 800 v židovských rukách a približne zo 4 200 rôznych podnikov a živností patrí Židom 835.

Priemysel a obchod na Slovensku sú úplne „zažidovštené“. Jednotlivé kúpele a liečivé pramene sú v rukách Židov. Tak napríklad Piešťany v súčasnosti vedú členovia rodinných dynastií Winterovcov a Leonardovcov, ktorí sú povestní svojimi obchodnými praktikami.

Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe z 8. 11. 1938, s. 8.

1 Kuno Goldbach. Bol zainteresovaný do diania okolo vysídľovania Židov. Pozri NIŽŇANSKÝ, E. *Intencionalisti, funkcionalisti...*, dokument 1, 2, 4 a 5.

2 Oficiálne pomenovanie bolo „Centrála pre riešenie židovského problému na Slovensku“.

3 Prvé nariadenie zo 4. 11. 1938.

4 Porovnaj s dokumentom 57.

5 Židia boli v očiach predstaviteľov HSLS „obetným baránkom“, ktorý bol zodpovedný za územné straty. KAMENEC, Ivan. *Po stopách tragédie*. Bratislava : Archa, 1991, s. 24 – 25 tiež NIŽŇANSKÝ, E. *Prvé deportácie...*, s. 89.

6 Podľa sčítania ľudu, ktoré sa uskutočnilo 31. 12. 1938, žilo na Slovensku 87 487 Židov (3,23% z celkového obyvateľstva). *Grenzbote*, 29. 1. 1939, s. 1.

7 K židovskej národnosti sa v Bratislave hlásilo v roku 1930 4 747, ale k izraelskému náboženstvu až 14 882 osôb.

1938, 9. November. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über Lage und Stimmung in der Slowakei nach dem Wiener Schiedsspruch.

Deutsches Konsulat

Pressburg, den 9. 11. 1938

Durchdruck Pol IV. 8278

Bericht Nr. 471/1938

4 Durchdrucke

4 Anlagen

Über die Aufnahme des Wiener Schiedsspruches bei der Slowakischen Regierung¹ und der slowakischen Öffentlichkeit dürfte das Auswärtige Amt durch die Berichterstattung des DNB² ausreichend unterrichtet sein. Zusammenfassend kann nur gesagt werden, dass die Slowakische Regierung auch weiter aus Vernunftgründen Anlehnung an Deutschland suchen muss, dass aber die naive gläubige Hoffnung auf deutschen Schutz, die vor dem Schiedsspruch hochgeflammt war,³ ziemlich zerstört ist.⁴

Demgegenüber mag ein Bericht über die Aufnahme bei den hiesigen Ungarn, worüber die zugängliche Presse weniger Aufschluss gibt, nützlich sein. Überall kommt zum Ausdruck, dass die hiesigen Ungarn natürlich durchaus unzufrieden sind.⁵ Ebenso wie die hiesigen Deutschen bis zum Schluss die Hoffnung auf eine Abstimmung und damit auf eine letzte Möglichkeit des Anschlusses an das Reich nicht aufgegeben hatten, so hatte auch die ungarische Propaganda bis zum letzten Tage angedauert.⁶ In Anlage überreiche ich gehorsamst drei Flugblätter, die von ungarischer Seite verbreitet wurden, darunter eines in ungarischer Sprache, welches sich besonders an die Juden wendet.

Nach dem Schiedsspruch stätet man allen Dank den Italienern ab, während man es Deutschland übel nimmt, dass Pressburg nicht zu Ungarn kam. Was die deutschen Dörfer in der Schütt⁷ anlangt, so ärgert man sich darüber weniger als über den notwendigen Verzicht auf die zwischen Pressburg und diesen deutschen Dörfern liegende magyarisierte Ortschaft Bischofsdorf (ungarisch Püspöki).⁸ Graf

1 Siehe Dokument 100.

2 Deutsches Nachrichten-Büro.

3 Siehe z. B. *Slovák* vom 21. 10. 1938, der im Artikel *Guter Verlauf der Münchener Beratungen slowakischer Ministern* die Hoffnung zum Ausdruck brachte, dass die Gespräche mit Reichsaußenminister von Ribbentrop „sicher weitreichende Bedeutung bei neuen Verhandlungen mit Ungarn“ haben würden. Siehe auch Dokumente 70 und 71.

4 Vergleiche Dokument 102.

5 Vergleiche Dokument 101.

6 Ausführlicher siehe HETÉNYI, M. *Madarská menšina*, S. 30 – 34.

7 Oberufer, Waltersdorf, Mischdorf, Schildern und Bruck.

8 Das heutige Podunajské Biskupice, Stadtteil von Pressburg. Laut Volkszählung von 1930 lebten in der Gemeinde 2 248 Ungarn, 91 Slowaken und Tschechen und 72 Deutsche.

Esterhazy bezeichnete das als „cochonnerie“. Entscheidend für die Ungarn ist, wie manchenorts, der Umstand, dass dort eine ungarische Aristokratenfamilie, Graf Draskovics, wohnt.

Esterhazy ist übrigens noch am 2. November vormittags vor der Unterredung des Herrn Reichsaussenministers mit Graf Ciano von letzterem im Hotel Imperial empfangen worden und hatte dabei Gelegenheit, sich nach der Eheangelegenheit des hiesigen italienischen Konsuls Lo Faro zu erkundigen, der eine hiesige Dame halb ungarischer und halb slowakischer Abstammung heiraten will. Die früher verweigerte Genehmigung des italienischen Aussenministers konnte Esterhazy so meinem italienischen Kollegen als erster mitteilen.

Bei einem Frühstück, zu dem mein ungarischer Kollege⁹ Herrn Lo Faro, mich, den ungarischen Obersten Andorka¹⁰ von der Grenzkommision und einen weiteren ungarischen Offizier eingeladen hatte, dankte der Gastgeber natürlich in erster Linie dem Duce und dann dem Führer für die getroffene Entscheidung. Weiterhin erwähnte er gesprächsweise, dass zahlreiche Deputationen gekommen seien und dass man nicht immer wisse, wer hinter solchen Deputationen stehe. Auf meine Frage, was man mit der deutschen Bürgerschule in Munkatsch geschehen werde, meinte Herr Petravich, sie würde „vielleicht“ aufrechterhalten, „wenn sich ein Bedürfnis zeigen werde.“¹¹

Auch nach dem Schiedsspruch hat die ungarische Gerüchtemacherei nicht aufgehört. Die Alarmnachricht des Budapester Senders über Unruhen in Bischdorf, die auch zu einem Anruf des Auswärtigen Amts beim Konsulat geführt hat, ist mit anliegender Meldung zutreffend dementiert werden. Auch andere Rundfunksender verbreiten bekanntlich oft wenig zutreffende Nachrichten, vor den Budapester Meldungen über die Slowakei möchte ich jedoch ganz besonders warnen.

Weitere Gerüchte werden verbreitet über einen Rücktritt Tisos und Ersatz durch Tuka, der die ganze Slowakei in die Arme Ungarns führen werde,¹² völlig erfundene Gerüchte über eine Reise Tukas und Sidors nach Budapest. Alles dient dem Zweck, unter der Bevölkerung den Eindruck zu erwecken, als komme die Slowakei doch später noch in irgendeiner Form an Ungarn.

An einer solchen Entwicklung dürfte, wie ich annehme, wohl kaum ein deutsches Interesse bestehen.

Kaum ernst zu nehmen, aber doch charakteristisch, sind die in anliegendem Zeitungsbericht geschilderten Vorfälle.

Das einzige, worüber man in ungarischen Kreisen Befriedigung zeigt, ist die Bestimmung des Schiedsspruches, dass der ungarischen Volksgruppe in Pressburg automatisch ohne Vorbehalt der Gegenseitigkeit dieselben Rechte zukommen sollen wie anderen Volksgruppen. Dies bedeutet, dass alle von dem wütend gehassten deutschen Führer Karmasin erkämpften Rechte mühelos auch den hiesigen Ungarn zukommen. Dadurch wird natürlich die Bereitwilligkeit der Slowaken, den Deutschen Zugeständnisse zu machen, erheblich herabgemindert. Andererseits kann fraglich bleiben, ob die

9 Konsul Petravich.

10 Reszö Andorka, Chef der Nachrichtenabteilung beim ungarischen Generalstab, Mitglied der ungarischen Delegation in der Grenzkommision.

11 Diese Bürgerschule wurde aufrechterhalten. Siehe SPANNENBERGER, N. *Der Volksbund*, S. 365.

12 Zu Tukas Kontakten mit dem ungarischen Geheimdienst siehe FABIAN, Juraj. *Slovensko v strednej Európe (Slovensko-madarské vzťahy za druhej svetovej vojny)*. In PEKŇÍK, Miroslav et al. (Hrsg.): *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava : Veda, 2002, S. 287.

Ungarn verstehen werden, selbst bei vorhandener rechtlicher Möglichkeit, ähnliche Organisationen zu schaffen wie die Deutschen.

Die Deutsche Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

gez. von Druffel

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 201 – 203, Fotokopie, Maschinenschrift.

1938, november 9. Bratislava. – Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o situácii a nálade na Slovensku po Viedenskej arbitráži.

Nemecký konzulát

Bratislava, dňa 9. 11. 1938

Kópia Pol IV. 8278

Správa č. 471/1938

4 kópie

4 prílohy

O prijatí Viedenskej arbitráže slovenskou vládou¹ a slovenskou verejnosťou bol Zahraničný úrad dostatočne informovaný prostredníctvom spravodajstva DNB.² Bilancujúc možno len povedať, že slovenská vláda sa musí aj naďalej z rozumných dôvodov usilovať o orientáciu na Nemecko, ale naivná dôverčivá nádej v nemeckú ochranu, ktorá tak vzplanula pred arbitrážou,³ je značne narušená.⁴

Naproti tomu by bola osožná správa o prijatí medzi tunajšími Maďarmi, o čom dostupná tlač podáva len málo informácií. Všade sa hovorí, že tunajší Maďari sú úplne nespokojní.⁵ Podobne ako u tunajších Nemcov, ktorí až do poslednej chvíle verili v plebiscit a tak sa nevzdávali poslednej možnosti pripojenia k ríši, pretrvávala maďarská propaganda až do posledných dní.⁶ V prílohe si dovoľujem zaslať tri letáky, ktoré rozširovala maďarská strana, medzi nimi jeden v maďarskom jazyku, ktorý sa obracal najmä na Židov.

Všetku vďaka po arbitráži vyslovili Maďari Talianom, kým Nemcom zazlievajú skutočnosť, že Bratislava nebola pripojená k Maďarsku. Čo sa týka nemeckých obcí Žitného ostrova,⁷ neprejavujú Maďari až taký hnev ako nad zrieknutím sa pomaďarčenej obce Biskupice (maďarsky Püspöki),⁸ ktorá sa nachádza medzi Bratislavou a týmito nemeckými obcami. Gróf Esterházy to označil za „svinstvo“. Pre Maďarov je rozhodujúca, podobne ako aj na iných miestach, okolnosť, že tam býva maďarská aristokratická rodina grófa Draskovicsa.

Ostatne, Esterházyho ešte 2. novembra predpoludním pred rozhovorom pána ríšskeho ministra zahraničných vecí s grófom Cianom prijal posledne menovaný v Hoteli Imperiál a pri tejto príležitosti sa vypytoval na manželstvo tunajšieho talianskeho konzula Lo Fara, ktorý sa chce oženit s jednou

1 Pozri dokument 100.

2 Deutsches Nachrichten-Büro.

3 Pozri napr. *Slovák* z 21. 10. 1938, ktorý v článku *Dobry pribeh mníchovských porád slovenských ministrov* vyjadril nádej, že rozhovory s ríšskym ministrom zahraničných vecí J. von Ribbentropom budú mať „*iste ďalekosiahly význam pri novom vyjednávaní s Maďarskom*“. Pozri tiež dokumenty 70 a 71.

4 Porovnaj s dokumentom 102.

5 Porovnaj s dokumentom 101.

6 Podrobnejšie pozri HETÉNYI, M. *Maďarská menšina...*, s. 30 – 34.

7 Prievoz (Oberufer), Rovinka (Waltersdorf), Nové Košariská (Mischdorf), Jánošíková (Schildern) a Most na Ostrove (Bruck).

8 Dnešné Podunajské Biskupice, mestská časť Bratislavy. Podľa sčítania ľudu z roku 1930 žilo v obci 2 248 Maďarov, 91 Slovákov a Čechov a 72 Nemcov.

tunajšou dárou, ktorá má spolovice maďarský a spolovice slovenský pôvod. Súhlas, ktorý predtým taliansky minister zahraničia odmietal udeliť, mohol tak Esterházy oznámiť môjmu talianskemu kolegovi ako prvý.

Počas raňajok, na ktoré môj maďarský kolega⁹ pozval pána Lo Fara, mňa, maďarského plukovníka Andorku¹⁰ z rozhraničovacej komisie a ďalšieho maďarského dôstojníka, poďakoval hosťiteľ za prijaté rozhodnutie v prvom rade, pochopiteľne, ducemu a potom vodcovi. Počas rozhovoru uviedol, že [za ním] prichádzajú početné deputácie a že nie vždy vie, kto za týmito deputáciami je. Na moju otázku, čo bude s nemeckou meštianskou školou v Mukačeve, pán Petravich odvetil, že sa „azda“ zachová, „ak sa ukáže jej potreba“.¹¹

Šírenie maďarských fám neprestalo ani po arbitrácii. Poplašná správa budapeštianskeho rozhlasu o nepokojoch v Biskupiciach, ktorá podnietila aj telefonát Zahraničného úradu, výstižne dementovala priložená správa. Ako je známe, aj ostatné rozhlasové stanice rozširujú málo pravdivé správy. V tejto súvislosti by som chcel varovať najmä pred hláseniami Budapešti o Slovensku.

Ďalej sa rozširujú chýry o Tisovom odstúpení a jeho nahradení Tukom, ktorý celé Slovensko dovedie do náručia Maďarska,¹² úplne vymyslené chýry o Tukovej a Sidorovej ceste do Budapešti. Všetko toto má za cieľ vzbudiť medzi obyvateľstvom dojem, že Slovensko neskôr predsa len pripadne Maďarsku, a to v akejkoľvek forme.

Nazdávam sa, že Nemecko o takýto vývoj nemá ani záujem.

Charakteristickými, pričom ich však nemožno brať takmer vôbec vážne, sú udalosti, ktoré popisuje priložená tlačová správa.

Jediné, s čím sú maďarské kruhy spokojné, je ustanovenie arbitráže o tom, že maďarská národnostná skupina v Bratislave má mať automaticky bez podmienky reciprocity tie isté práva ako ostatné národnostné skupiny. To znamená, že všetky práva, ktoré vydobyl priam nenávidený nemecký vodca Karmasin, získajú bezpracne aj tunajší Maďari. Tým samozrejme výrazne klesne ochota Slovákov robiť Nemcom ústupky. Na druhej strane zostáva otázne, či si Maďari dokážu v rámci jestvujúcich právnych možností vytvoriť podobné organizácie ako Nemci.

Nemecké vyslanectvo v Prahe dostalo kópiu.

pod. von Druffel

Zahraničnému úradu

B e r l í n

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 442 201 – 203, fotokópia, strojepis.

9 Konzul Petravich.

10 Reszó Andorka, vedúci spravodajského oddelenia pri maďarskom generálnom štábe, člen maďarskej delegácie v delimitačnej komisii.

11 Maďarské úrady školu napokon nezrušili. Pozri SPANNENBERGER, N. *Der Volksbund...*, s. 365.

12 K Tukovým kontaktom s maďarskou tajnou službou pozri: FABIAN, Juraj. Slovensko v strednej Európe (Slovensko-maďarské vzťahy za druhej svetovej vojny). In PEKŇÍK, Miroslav et al. (ed.): *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava : Veda, 2002, s. 287.

1938, 10. November. Wien. – Schreiben Flohrs an den Führer des SS-Oberabschnittes Donau Ernst Kaltenbrunner über die Stellung Karmasins in Bezug auf die deutsche *Slowakei-Politik*.

Wien, am 10. November 1938

Sehr verehrter Gruppenführer,

beiliegend [sende ich] einige Berichte, die Ihnen die momentane Situation in Pressburg und in der Slowakei beleuchten. Ich war jetzt zwei Tage in Pressburg und fahre heute mit Hammerschmid wieder hinunter.

Jedenfalls habe ich die Lage so gefunden, wie sie die Protokolle schildern. Ja eher noch schlechter, insofern das Misstrauen der Slowaken noch stärker wird, zunächst gegen allzustarke Interventionen seitens des Reiches. Aber auch das gute Verhältnis zur deutschen Volksgruppe ist dadurch getrübt – Durcanski, der der stärkste Deutschenfreund in der Regierung ist, hat dauernd die schwersten Vorwürfe seitens seiner Ministerkollegen zu ertragen – im letzten slowakischen Ministerrat beschäftigte man sich 4/5 der Zeit nur mit den „Deutschen“. Es geschehen zweifellos viele Fehler – ich könnte Ihnen dafür mindestens zwanzig ähnliche Protokolle liefern.¹

Das Schlimme dabei ist, dass die Stellung Karmasins, der die Slowaken wirklich kennt, der in der deutschen Volksgruppe der stärkste politische Faktor ist, Ansehen genießt und zweifellos politisches Format besitzt,² dass Karmasins Stellung also durch all das unterhöhlt und geschwächt wird. Damit wird aber die Position des Reiches selbstredend geschwächt. Karmasin hat es verstanden, aus der deutschen Volksgruppe eine Schlüsselstellung zu machen, nicht nur für die Slowakei, sondern weit darüber hinaus – man sollte auf K a r m a s i n und seine Wünsche in jeder Weise Rücksicht nehmen.

Ich von mir aus kann nur eindringlich warnen, die jetzt gemachten Fehler fortzusetzen.

Sehr viel wird in diesem Zusammenhang von Karmasin und seinen Leuten über den erwähnten Goldbach geklagt,³ der VB-Vertreter ist und ausserdem einen Sonderauftrag besitzt.

Ganz ausgezeichnet dagegen ist das, was Götsch⁴ macht, den ich sehr schätze.

Tuka aber, der nicht unterschätzt werden soll, nützt die oben erwähnten Schwierigkeiten zwischen Deutschen und Slowaken, die zweifellos abstellbar wären, zu dem Versuch einer Annäherung zwischen Ungarn und Slowaken.⁵ Den Schaden haben natürlich wir – und die deutsche Volksgruppe.

1 Siehe Dokument 105.

2 Vergleiche Dokument 49.

3 Karmasins Verhältnis zu Goldbach und Karbus kann zu dieser Zeit als schlecht bezeichnet werden. Siehe SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 944. Aussage Hausrechts vom 27. 6. 1947 sowie BArch, R 70 Slowakei/186/Bl. 32 – 34. Vermerk Goldbachs vom 6. 2. 1939.

4 Werner Götsch (1912 - ?), hauptamtlicher Mitarbeiter des SD-Ausland in der Slowakei von Oktober 1938 bis 14. März 1939.

5 In einer Meldung des ungarischen Konsuls Petravich vom 20. 2. 1939, welche eine Wiedergabe eines Gesprächs Tukas (Deckname „Der Alte“) mit einem V-Mann enthält, sagte Tuka, er werde eine deutschfreundliche Politik machen, die Rodobrana aufbauen, gegen die Tschechen hetzen und auch Ungarn verbal angreifen:

Ich hielte sehr viel davon, wenn all das, was mit den Slowaken zusammenhängt, wie auch mit der deutschen Volksgruppe, stärker bei uns konzentriert würde. Es kommt ja nicht nur darauf an, möglichst viele Nachrichten zu sammeln, sondern sie auch zu interpretieren und zu bearbeiten. Und da muss ich wohl sagen, dass uns diese Probleme sehr nahe liegen. Auch der Name des Reichsstatthalters besitzt sowohl bei den Slowaken wie bei der deutschen Volksgruppe einen guten Klang!

Rein persönlich würde ich es sehr begrüßen, wenn offiziell eine engere Zusammenarbeit zwischen Götsch und mir sich ergäbe – d.h., wenn die Nachrichten z.B., die Götsch liefert, auch mir zugänglich gemacht, bzw. mir zur Bearbeitung, Ergänzung und Interpretierung übergeben würden.⁶

Die Nachrichten aus der Karpatho-Ukraine geben zu grossen Besorgnissen Anlass. Man müsste jetzt hinfahren und sich alles einmal ansehen. Jedenfalls mehren sich die Überfälle seitens der polnischen Freischärler.⁷ In Ungarn aber nehmen die Kundgebungen für eine gemeinsame polnisch-ungarische Grenze zu – in etwa 30 ungarischen Ortschaften fanden Kundgebungen für die Rückkehr Pressburgs an Ungarn statt, ebenso nimmt die unfreundliche Stimmung gegen das Reich zu.

Heil Hitler!
Ihr ergebener

Herrn SS-Gruppenführer
Staatssekretär
Dr. Kaltenbrunner,⁸
Wien I.

BArch, NL 1180/43, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

„Er ersuchte jedoch darum, dass wir dies nicht falsch auslegen sollen, weil er dies jetzt aus taktischen Gründen für notwendig hielte, da er von allen angegriffen würde. Die Slowaken hielten ihm vor, dass er nicht genug slowakisch sei. ... Deshalb hielte er es für notwendig die Ungarn anzugreifen, damit die Anschuldigungen über seine Hungarophille ganz aufhörten. Wenn ihm die Ungarn helfen wollen, mögen sie ihn so viel wie möglich in der Presse anschwärzen und angreifen.“ Zitiert nach FABIAN, J. Slovensko v strednej Európe, S. 287.

6 Siehe Dokument 58.

7 Zur Lage in der Karpatho-Ukraine siehe SUŠKO, Ladislav. Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In *Československý časopis historický*, 2/1973, S. 161 – 197.

8 Kaltenbrunner versuchte vor dem Nürnberger Militärgerichtshof seine Aktivitäten in Bezug auf die Slowakei abzustreiten. Siehe IMT, Band 11. Nürnberg 1947, S. 396 – 399.

1938, november 10. Viedeň. – List F. Flohra náčelníkovi SS-Oberabschnitt Donau Ernstovi Kaltenbrunnerovi o Karmasinovej pozícii v súvislosti s nemeckou *Slowakei-Politik*.

Viedeň, 10. novembra 1938

Velavážený Gruppenführer,

v prílohe Vám zasielam niekoľko správ, ktoré objasňujú momentálnu situáciu v Bratislave a na Slovensku. Teraz som bol dva dni v Bratislave a dnes tam cestujem s Hammerschmidtom zas.

Situácia bola v každom prípade taká, ako je opísaná v zápisniciach. Čo je ale horšie, že nedôvera Slovákov ešte viac narastá, predovšetkým pre príliš veľké intervencie zo strany ríše. Týmto sa zhoršil aj dobrý vzťah k nemeckej národnostnej skupine – Ďurčanský, ktorý je vo vláde najviac pronemecký, bol neustále vystavený ostrým výčitkám zo strany svojich ministerských kolegov – posledná ministerská rada venovala až 4/5 svojho času iba „Nemcom“. Nepochybne dochádza k mnohým chybám – mohol by som Vám o tom predložiť najmenej dvadsať podobných zápisníc.¹

Zlé na tom je to, že Karmasinova pozícia, ktorý Slovákov skutočne pozná a je v rámci nemeckej národnostnej skupiny najsilnejším politickým faktorom, ktorý má autoritu a nepochybne aj politický formát,² je týmto všetkým podkopávaná a oslabovaná. Tým sa automaticky oslabuje aj pozícia ríše. Karmasin dokázal z nemeckej národnostnej skupiny vytvoriť kľúčovú pozíciu, nielen pre Slovensko, ale aj mimo neho – preto by mal byť Karmasin a jeho požiadavky v každom prípade zohľadňované.

Ja sám môžem dôrazne upozorniť iba na to, že sa v chybách, ktoré sa doteraz urobili, pokračuje.

V tejto súvislosti sa Karmasin a jeho ľudia veľmi sťažujú na spomenutého Goldbacha,³ ktorý je zástupcom *Völkischer Beobachter* a okrem toho je poverený aj špeciálnym poslaním.

Naopak, vynikajúce je to, čo robí Götsch,⁴ ktorého si veľmi vážim.

Ale Tuka, ktorého nemožno podceňovať, využíva vyššie uvedené ťažkosti medzi Nemcami a Slovákami, ktoré sa bezpochyby dajú odstrániť, na pokus o zblíženie medzi Maďarmi a Slovákami.⁵ Je to samozrejme na našu škodu – a škodu nemeckej národnostnej skupiny.

Som v každom prípade za to, aby sa všetko to, čo so Slovákami ako aj s nemeckou národnostnou skupinou súvisí, viac sústreďovalo u nás. Nejde len o to, aby sa zozbieralo čo možno najviac správ, ale aj o to, aby sa interpretovali a spracúvali. A musím dodať, že tieto problémy sú nám veľmi blízke. Aj

1 Pozri dokument 105.

2 Porovnaj s dokumentom 49.

3 Karmasinove vzťahy ku K. Goldbachovi a L. Karbusovi možno v tomto období hodnotiť ako zlé. Pozri SNA, f. NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 944. Hauskrechtova výpoveď z 27. 6. 1947 a BArch, f. R 70 Slowakei/186/Bl. 32 – 34. Goldbachov záznam zo 6. 2. 1939.

4 Werner Götsch (1912 - ?), hlavný rezident SD-Ausland na Slovensku od októbra 1938 do 14. 3. 1939.

5 V hlásení maďarského konzula Petravicha z 20. 2. 1939, ktorého obsahom je reprodukcia Tukovho (krycie meno „Starý“) rozhovoru s maďarským dôverníkom, V. Tuka povedal, že bude robiť pronemeckú politiku, zorganizuje Rodobranu, bude podnecovať protičeskú nenávisť a zaútočí verbálne aj proti Maďarsku: „*Prosil ale, aby sme si to falošne nevysvetľovali, pretože to teraz z taktických príčin považuje za potrebné, lebo ho každý napáda. Slováci mu vyčítajú, že nie je dosť slovenský... Preto považuje za potrebné útočiť na Maďarov, aby obžaloba o jeho hungarofilstve úplne prestala. Keď mu Maďari dobre chcú, tak nech ho napádajú a špinia v tlači čo najviac*“. Citované podľa FABIAN, J. *Slovensko v strednej Európe*, s. 287.

meno ríšskeho miestodržiteľa má medzi Slovákami, ako aj medzi nemeckou národnostnou skupinou dobrú povesť!

Čisto osobne by som veľmi uvítal, keby oficiálne došlo medzi Götschom a mnou k užšej spolupráci – t. j., keby napr. aj mne boli sprístupnené správy, ktoré Götsch zasiela, resp. dostal by som ich na spracovanie, doplnenie a interpretáciu.⁶

Správy z Karpatskej Ukrajiny spôsobujú veľké obavy. Nieкто by tam mal teraz vycestovať a všetko naraz preskúmať. V každom prípade sa množia prepady poľských dobrovoľníkov.⁷ V Maďarsku pribúdajú manifestácie za spoločnú poľsko-maďarskú hranicu – asi v 30 maďarských obciach sa uskutočnili zhromaždenia za navrátenie Bratislavy Maďarsku. Rovnako narastajú nálady proti ríši.

Heil Hitler!
Váš oddaný

Pánu SS-Gruppenführerovi
štátnemu tajomníkovi
Dr. Kaltenbrunnerovi,⁸
Viedeň I.

BArch, NL 1180/43, kópia, strojopis, bez podpisu.

6 Pozri dokument 58.

7 K situácii na Zakarpatskej Ukrajine pozri: SUŠKO, Ladislav. Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajine v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In *Československý časopis historický*, 2/1973, s. 161 – 197.

8 E. Kaltenbrunner sa pokúšal svoje aktivity v slovenských záležitostiach pred Norimberským vojenským tribunálom popierať. Pozri IMT, 11. zväzok, Norimberg 1947, s. 396 – 399.

1938, 10. November. Wien. – Schreiben Friedrich Poltes an den Referenten der Politischen Abteilung im Auswärtigen Amt, Günter Altenburg, über die Lage in der Slowakei und Möglichkeiten des deutschen Einflusses.

Wien, den 10. 11. 1938¹

Herrn
Geheimrat Altenburg,
Auswärtiges Amt,
B e r l i n .
Wilhelmstr.

Sehr verehrter Herr Geheimrat!

Herr Dr. Rabl hat mich gebeten, Ihnen die anliegenden Berichte an Sie weiterzuleiten.²

Ich bin am Abend des Wiener Schiedsspruches noch selbst in Pressburg gewesen und habe mich sofort und auch an den folgenden Tagen über die Stimmung bei der Führung der Slowaken orientieren können. Ich kann das, was Rabl darüber schreibt,³ bestätigen. Ich habe in der Nacht nach dem Schiedsspruch ausführlich nach Berlin berichtet.⁴ Ob Ihnen der Bericht zugegangen ist oder Sie ihn angefordert haben, ist mir nicht bekannt. Seit einigen Tagen etwa hat allerdings diese unbedingte deutsch-freundliche Linie eine Schwächung erfahren, die mit inneren Auseinandersetzungen in der Slowakei zusammenhängt.⁵ Der reaktionäre und klerikale Flügel mit Tiso an der Spitze ist augenblicklich sehr aktiv geworden. Tiso lehnt z. B. die Unterzeichnung der ihm vorgelegten Gesetzentwürfe zur Lösung der Judenfrage ab.⁶ Ausserdem ist Tiso in sehr hinterhältiger Weise gegen die Hlinka-Garde vorgegangen.⁷ Er hat sich dabei auf einige bei solchen Gelegenheiten nie zu vermeidende Auswüchse gestützt. Durcanski verfolgt nach wie vor die alte deutsche Linie, kann dies jedoch nicht so zeigen,⁸ während Sidor und die Hlinka-Garde auch nach aussen hin kein Hehl daraus machen. Die innenpolitischen Spannungen führten in den letzten Tagen sogar zu Gerüchten, über angeblich geplante Putschversuche, die sowohl von Prag wie von der reaktionären Richtung geplant seien. Die Gesamtlage ist unverändert günstig und aufnahmebereit für den deutschen Einfluss. Es ist jedoch allmählich an der Zeit, dass Taten folgen. Insbesondere braucht die Slowakei und ihre deutsch ausgerichtete Führung die wirtschaftliche Zusammenarbeit mit Deutschland in Form ganz konkreter Abmachungen. Wie ich

1 Bei Pol IV am 23. 11. 1938 eingegangen.

2 Siehe Dokumente 95, 102 und 103.

3 Siehe Dokument 102.

4 Vergleiche Dokument 100.

5 Siehe Dokumente 105 und 108.

6 Siehe Dokumente 105 und 106.

7 Ausführlicher siehe ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október*, S. 226 – 228 sowie Dokument 146.

8 Siehe Dokumente 105 und 108. Vergleiche Dokument 100, Fußnote 3.

hörte ist man sich in Berlin noch nicht darüber einig, ob man mit der Slowakei für sich oder mit der gesamten Tschechoslowakei arbeiten will. Im letzteren Falle besteht meines Erachtens die Gefahr, dass die Slowaken von den Tschechen bei der inneren Verteilung über's Ohr gehauen werden. Vor allem aber würde man die Slowaken damit vollends vor den Kopf stossen. Die Slowaken haben infolge des Münchener⁹ Schiedsspruchs bekanntlich weit grössere Opfer zu tragen, obwohl sie selbst bisher die Unterdrückten waren. Mutet man ihnen dann noch diese grosse Enttäuschung einer von Deutschland offiziell verlangten weiteren Bevormundung durch Prag zu, so würde dieses kleine slowakische Volk, das voll Vertrauen auf Deutschland und den Führer sieht, schwer enttäuscht werden und den übrigen Völkern des Südostens und Ostens eine Warnung bezüglich ihres eigenen Schicksals bedeuten. Die Autorisierung der Prager Zentralgewalt bringt auch die Gefahr eines Verbleibens oder Zurückflutens der tschechischen Führung in der Slowakei mit sich, wo gerade der Ausscheidungsprozess unter Anteilnahme des gesamten Volkes begonnen hat. Man würde uns dann sicher den Vorwurf einer imperialistischen Politik machen, obwohl gerade die Slowaken auf das vom Führer immer wieder vertretene völkische Prinzip absolut vertrauen. So erklärte mir z. B. Prof. Tuka am Abend des Schiedsspruchs, dass der Schiedsspruch die Richtigkeit der Überzeugung des Führers vom völkischen (ethnographischen) Prinzip bestätigt habe, während das durch die Diplomatie verursachte Abgehen von diesem Grundsatz nur Unfrieden und keine Lösung gebracht habe. Im Falle einer weiteren Herrschaft Prags über die Slowakei mit deutscher Autorisierung würden wir meines Erachtens die Slowaken zu Gegnern machen, während die Tschechen bereits zu sehr angekränkt sind, um für uns jemals verlässlich zu werden.

Bei dieser Gelegenheit möchte ich Sie noch auf einige Punkte der Grenzziehung nach dem Wiener Schiedsspruch hinweisen, die von den Slowaken als ganz besonders unverdiente Härte bezeichnet werden und wirklich den Vergleich mit der oberschlesischen oder westpreussischen Grenzziehung von Versailles rechtfertigen. Es handelt sich erstens um die Grenzziehung nordöstlich von Pressburg. Hier verläuft die neue Grenze von der kleinen Donau kommend so stark nach Norden ausbiegend, dass die wichtigste Autostrasse von Pressburg in das Innere der Slowakei, ohne die überhaupt keine lebensfähige Verbindung besteht, auf etwa 10 km an Ungarn fällt. Dabei waren 2 Orte (Ceklis und Senec) ungarisch, von dem jedoch nur der eine (Ceklis) ungarisch ist,¹⁰ das andere jedoch rein slowakisch.¹¹ An dieser Stelle müsste die Grenze insoweit korrigiert werden, dass die Strasse slowakisch bleibt und ebenso Ceklis und Senec.¹² Zu Kompensationen wegen des einen vorwiegend ungarischen Dorfes wären die Slowaken sofort bereit. Der zweite Fall betrifft den schon im Kartenbild auffallend schmalen ungarischen Kanal westlich Kaschau bei Nic.¹³ Mezdev (in der Nähe des slowakisch gebliebenen deutschen Ortes Stos). Durch diesen tiefen Einschnitt wird lediglich ein wichtiges Erzvorkommen ungarisch, was mit ethnographischen Gesichtspunkten naturgemäss nichts zu tun hat. In dem dort bestehenden

9 Richtig Wiener.

10 Čeklís, das heutige Bernolákovo. Bezüglich der Bevölkerungsverteilung unzutreffend. Laut der Volkszählung von 1930 lebten in der Gemeinde 1 936 Slowaken und Tschechen und 445 Ungarn.

11 Unzutreffend. In Senec lebten laut der Volkszählung von 1930 753 Slowaken und Tschechen und 3 490 Ungarn.

12 Čeklís blieb bei der Slowakei, Senec nicht.

13 Richtig Nižný.

Bergwerk¹⁴ arbeiten jedoch die Bewohner der umliegenden vorwiegend deutschen Dörfer. Diese sind durch die Abtretung des Bergwerkes in Gefahr, brotlos oder magyarisiert zu werden. Die ungarische Propaganda soll bereits beginnen, die Deutschen mürbe zu machen.¹⁵ Ich weiss nicht, ob überhaupt Möglichkeiten oder Absichten von deutscher Seite bestehen, Korrekturen anzubringen, möchte jedoch auf alle Fälle auf diese Punkte hingewiesen haben.

Im übrigen marschieren wir auf der bisherigen Linie weiter und warten auf die Berliner Entscheidungen.

Mit besten Grüßen, auch von Herrn. Prof. Knoll und Herrn Dr. Heigl.

Heil Hitler!
Fritz Polte
SS-Hauptsturmführer.

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 205 -207, Fotokopie, Maschinenschrift.¹⁶

14 Luciabaña.

15 Vergleiche Dokument 101.

16 Teilweise publiziert bei ĀURICA, M. S.: *La Slovacchia*, Dokument 11, S. 135 - 136.

1938, november 10. Viedeň. – List Friedricha Polteho referentovi politického oddelenia Zahraničného úradu Günterovi Altenburgovi o situácii na Slovensku a možnostiach posilnenia nemeckého vplyvu.

Viedeň, dňa 10. 11. 1938¹

Pánu
tajnému radcovi Altenburgovi,
Zahraničný úrad,
B e r l í n .
Wilhelmstr.

Veľavážený pán tajný radca!

Pán Dr. Rabl ma požiadal, aby som Vám odoslal priložené správy.²

Ja sám som bol ešte večer v deň Viedenskej arbitráže v Bratislave, aby som sa okamžite a aj v nasledujúcich dňoch mohol zorientovať v náladách slovenského vedenia. To, o čom píše Rabl,³ môžem potvrdiť. V noci po arbitráži som podal podrobnú správu do Berlína.⁴ Či ste správu dostali alebo ste si ju vyžiadali, o tom neviem. Už niekoľko dní dochádza prirodzene k oslabovaniu tejto bezvýhradnej pronemeckej línie, ktoré súvisí s vnútornými rozpormi na Slovensku.⁵ Reakčné a klerikálne krídlo, na čele ktorého je Tiso, sa v súčasnosti mimoriadne zaktivizovalo. Tiso odmieta napr. podpísať predložené návrhy zákonov na riešenie židovskej otázky.⁶ Okrem toho Tiso skryto koná proti Hlinkovej garde.⁷ Pritom sa opiera o viaceré neprístopnosti, ktorým sa pri takýchto príležitostiach nedá zabrániť. Ďurčanský aj naďalej sleduje starú nemeckú líniu, nemôže ju však dávať príliš najavo,⁸ kým Sidor a Hlinkova garda to ani navonok nezakrývajú. Vnútropolitické napätie viedlo v posledných dňoch dokonca ku chýrom o údajných plánoch pokusu o puč, ktorý vraj plánuje Praha a aj reakčný smer. Celková situácia je aj naďalej priaznivá a vhodná na presadenie nemeckého vplyvu. Je už však načase, aby sa prešlo k činom. Slovensko a jeho nemecky orientované vedenie potrebuje najmä hospodársku spoluprácu s Nemeckom, a to vo forme celkom konkrétnych dohôd. Ako som sa dopyčul, v Berlíne sa ešte nedohodlo, či chceme pracovať len so Slovenskom alebo s celým Československom. Podľa môjho názoru prináša druhá možnosť nebezpečenstvo, že pri vnútornom delení Česi Slovákov oklamú. Tým by sme ale Slovákov znepokojili úplne. Slováci nesú v dôsledku Mníchovskej⁹ arbitráže, ako je známe, nepomerne väčšie obete, hoci oni samotní boli doteraz utláčaní. Ak k tomu pripo-

1 Pol IV došlo 23. 11. 1938.

2 Pozri dokumenty 95, 102 a 103.

3 Pozri dokument 102.

4 Porovnaj s dokumentom 100.

5 Pozri dokumenty 105 a 108.

6 Pozri dokumenty 105 a 106.

7 Podrobnejšie pozri ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október*, s. 226 – 228 ako aj dokument 146.

8 Pozri dokumenty 105 a 108. Porovnaj s dokumentom 100, poznámka 3.

9 Správne má byť Viedenskej.

čítame toto veľké sklamanie z ďalšieho poručníctva Prahy, ktoré by Nemecko oficiálne žiadalo, tak by sa tento malý slovenský národ, pozerajúci s plnou dôverou na Nemecko a vodcu, hlboko sklamal a pre ostatné národy juhovýchodu a východu by to znamenalo, pokiaľ ide o ich vlastný osud, varovanie. Autorizácia pražskej ústrednej moci prináša so sebou aj nebezpečenstvo zotrvania alebo návratu českého vedenia na Slovensko, kde sa práve za účasti celého národa začal eliminačný proces. Potom by nám určite mohol ktosi vyčítať, že robíme imperialistickú politiku, hoci práve Slováci bezpodmienečne dôverovali národnostnému princípu, ktorý vodca neustále zastáva. Tak napr. prof. Tuka mi večer v deň arbitráže povedal, že arbitráž potvrdila správnosť vodcovho presvedčenia o národnostnom (etnografickom) princípe, avšak obchádzanie tohto princípu spôsobené diplomaciou neprinieslo ani pokoj a ani riešenie. V prípade ďalšej vlády Prahy nad Slovenskom autorizovanej Nemeckom by sa podľa môjho názoru stali Slováci [našími] protivníkmi, keďže Česi už nie sú v stave, aby sme ich mohli niekedy považovať za spoľahlivých.

Pri tejto príležitosti by som Vás ešte chcel upozorniť na viaceré body vytyčených hraníc Viedenskou arbitrážou, ktoré Slováci považujú za mimoriadne nezaslúžené a ktorú možno skutočne porovnať s vytyčovaním hraníc Horného Sliezska alebo západného Pruska na základe Versaillskej zmluvy. Predovšetkým ide o hranicu severovýchodne od Bratislavy. Nová hranica smeruje tuná od Malého Dunaja prudko na sever tak, že dôležitá cesta [smerujúca] z Bratislavy do slovenského vnútrozemia, bez ktorej nie je možné žiadne iné spojenie, pripadla asi v dĺžke 10 km Maďarsku. Maďarské boli pritom [len] dve obce (Čeklís a Senec), z ktorých je len jedna maďarská (Čeklís),¹⁰ kým tá druhá je čisto slovenská.¹¹ Na tomto mieste by sa hranica mala upraviť takým spôsobom, aby cesta a aj Čeklís a Senec zostali slovenskými.¹² Slováci deklarujú okamžitú ochotu pristúpiť za prevažne maďarskú obec ku kompenzáciám. Druhý prípad sa týka úzkeho maďarského pásu západne od Košíc pri Nižnom¹³ Medzeve (v blízkosti nemeckej obce Štós, ktorá zostala Slovensku), ktorý je nápadný už aj na mape. Týmto hlbokým zárezom prípadne Maďarsku významné nálezisko železnej rudy, čo nemá žiadnu spojitosť s etnografickými hladiskami. V tamojšej jestvujúcej bani¹⁴ pracujú obyvatelia z okolitých, prevažne nemeckých obcí. Odstúpením bane sa dostali do nebezpečenstva, že prídu o prácu alebo budú maďarizovaní. Maďarská propaganda už údajne začala umlčovať Nemcov.¹⁵ Nevie, či nemecká strana vôbec má možnosti alebo plány dosiahnuť tieto korektúry. V každom prípade som chcel na tieto [sporné] miesta upozorniť.

Ostatne aj naďalej pokračujeme v doterajšej línii a čakáme na rozhodnutia Berlína.

S pozdravom aj od pána prof. Knolla a Dr. Heigla.

Heil Hitler!
Fritz Polte
SS-Hauptsturmführer.

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 442 205 -207, kópia, strojepis.¹⁶

10 Dnešné Bernolákovo. Ide o nesprávne tvrdenie. Podľa sčítania ľudu z roku 1930 žilo v obci 1 936 Slovákov a Čechov a 445 Maďarov.

11 Nesprávny údaj. V Senci žilo podľa uvedeného sčítania ľudu 753 Slovákov a Čechov a 3 490 Maďarov.

12 Čeklís zostal na Slovensku, Senec nie.

13 Porovnaj s nemeckým textom.

14 Luciabaňa.

15 Porovnaj s dokumentom 101.

16 Prevažnú časť dokumentu publikoval ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 11, s. 135 - 136.

1938, 10. November. Wien. – Artikel des Völkischen Beobachters – „Die Hlinka-Garden“.

Die Hlinka-Garden

kg.¹ Preßburg, 9. November

Die nach dem verstorbenen Slowakenführer Andrej Hlinka benannten Hlinka-Garden sind in den letzten Wochen zu einem Faktor geworden, der heute nicht mehr aus dem politischen Leben der Slowakei wegzudenken ist.

Die Vorläuferin der Garden war die sogenannte „Rodobrana“,² in der der bekannte Universitätsprofessor Tuka seine nationale, auf dem Standpunkt der slowakischen Autonomie stehende Schülerschaft gesammelt hatte, bis diese nach seiner Verurteilung und Einkerkung im Jahre 1929 aufgelöst wurde.³

Nach wiederholten Überfällen auf slowakische Führer schritt in diesem Jahr der bekannte Mitkämpfer Hlinkas, Karol Sidor, zur Wiedergründung der slowakischen Ordnertruppe, deren Notwendigkeit immer wieder von Hlinka selbst betont worden war.⁴ Die Jugend der slowakischen Nation strömte in Scharen in diese Formation, die die Selbstständigkeit der Slowakei als erstes Gebot betrachtet. Aus einer kleinen

1 Kuno Goldbach.

2 Es ist interessant wie die „Rodobrana“ vom SD retrospektiv betrachtet wurde. In einem undatierten Bericht wurde sie als „Mittel und Wege der nationalen Aspirationen“ des slowakischen Volkes bezeichnet. (SNA, Alexandrijský archiv, Mikrofilm II. C 975, Folie 9 392 733 – 739.) Laut einem anderen, am 21. 9. 1942 verfassten, Bericht war „das Ziel der Rodobrana eine kämpferisch und nationalistisch einwandfreie Auswahltruppe des Volkes, zum Kampf um die nationalen Rechte des slowakischen Volkes zu erziehen. Dabei hatte Tuka unter Kampfmitteln in erster Reihe an die Waffen des Geistes gedacht und nur im äussersten Falle an Gewalt“. (IfZ, MA 650/1, Folie 9 384 420 – 429.) In einem späteren vom 24. 2. 1945 stammenden Vermerk über die Entwicklung der Hlinka-Garde wurden die Aufgaben folgendermassen zusammengefasst: „Ordnertruppe der Hlinka-Partei, Saalschutz, Schutz der Redner, Aufrechterhaltung der Ordnung bei Kundgebungen und Aufmärschen“. (IfZ, MA 650/1, Folie 9 384 586 – 588.)

3 Die „Rodobrana“ wurde im Januar 1923 ursprünglich zum Schutz der Veranstaltungen der Slowakischen Volkspartei gegründet. Ideologisch näherte sie sich dem italienischen Faschismus an. Ende August 1923 wurde ihre Tätigkeit behördlich verboten. Zu diesem Zeitpunkt erreichte die „Rodobrana“ (laut Angaben der Pressburger Polizeidirektion) eine Stärke etwa von 3 000 Mann. Ende 1924 kam es zu einer Reaktivierung der Organisation. Zwischen 1926 und 1929 hatte die „Rodobrana“ den Charakter einer Massenorganisation, was ja auch mit der Eintritt der Volkspartei in die Regierung zusammenhing. Ihre reale Stärke bewegte sich um die 30 000 Mitglieder. Mit der Verhaftung Tukas am 3. 1. 1929 hörte „Rodobrana“ auf zu existieren. Zur „Rodobrana“ siehe ČAPLOVIČ, Miloslav. *Branné organizácie v Československu 1918 – 1939 (so zreteľom na Slovensko)*. Bratislava : MO SR, 2001, S. 83 – 98 sowie KARPÁTÝ, Vojtech. *Obnovenie Rodobransy a vývoj jej organizačnej štruktúry v rokoch 1938 – 1940*. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2005, S. 90 – 92.

4 Die erste Gruppe der Hlinka-Garde wurde am 28. 7. 1938 in Trnava (Tyrnau) gegründet. Bis zum Autonomieerklärung handelte es sich mehr um eine lose als eine straff organisierte Bewegung. Siehe SUŠKO, Ladislav. *Hlinkova garda od svojho vzniku až po salzburské rokovania (1938 – 1940)*. In *Zborník Múzea Slovenského národného povstania II*. Banská Bystrica : Stredoslovenské nakladateľstvo, 1969, S. 178. Vergleiche ČAPLOVIČ, M. *Branné organizácie*, S. 74. Zur Entstehung der ersten Gruppe der Garde siehe: SOKOLOVIČ, Peter. *Vývoj Hlinkovej gardy v Trnave na pozadí formovania vzťahu k HSL v období do 6. októbra 1938*. In *Historické rozhľady*, 1/2004, S. 127 – 143.

Gruppe entwickelte sich in wenigen Wochen eine große Organisation, deren Bedeutung immer mehr wuchs, je mehr die politischen Parteien an Boden verloren und der Ruf nach einem Einparteistaat und echter Autonomie laut wurde.

Im ganzen Lande zählen die Hlinka-Garden, die erst vor wenigen Tagen nach dem Verbot aller anderen Formationen zur einzigen halb-militärischen Formation wurden,⁵ jetzt schon etwa hunderttausend Mitglieder,⁶ die in Orts-, Kreis- und Bezirksgruppen zusammengefasst sind, und der Hauptleitung in Preßburg unterstehen.⁷ Die Ausbildung der einzelnen Garden übernehmen vom Militär heimkehrende slowakische Offiziere.⁸ Der Führer der Hlinka-Garden ist der Abgeordnete Karol Sidor, Ehrenführer Professor Tuka, der slowakische Freiheitskämpfer und Gründer der „Rodobrana“.

Die Hlinka-Garden konnten bereits in den letzten Tagen ihre Einsatzbereitschaft unter Beweis stellen, als es galt, nach außen die Grenzen und im Inneren des Landes die Ruhe und Ordnung zu sichern. Über das Ziel der Hlinka-Garden befragt, erklärte der Kommandant der Hlinka-Garden, Kapitän Davcik:⁹ „Sämtliche politischen Parteien und Organisationen in der Slowakei sind liquidiert. Um dem slowakischen Volk diese Einheit zu erhalten, um Ordnung und Disziplin zu garantieren, wurde die slowakische Jugend in der Hlinka-Garde zusammengefasst. Die Garde soll die Trägerin des zukünftigen einheitlichen slowakischen Geistes, soll die Baumeisterin einer glücklichen Slowakei sein. Diese Jugend soll die Avantgarde der slowakischen Nation und ein unüberwindliches Hindernis gegen den Bolschewismus im Mitteleuropa sein.“

Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe vom 10. 11. 1938, S. 8.

5 Durch die Regierungsverordnungen Nr. 14 und 15 vom 28. 10. 1938.

6 Diese Zahl bestätigt HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 84. Unserer Meinung nach ist diese Schätzung der Mannschaftsstärke zu hoch gegriffen. Laut einem undatierten SD-Bericht hatte die Garde Anfang Dezember 1938 60 000 Mitglieder. Bis Sommer 1939 wurden die Mitglieder der Garde und der Hlinka-Jugend nicht getrennt sondern insgesamt erfasst. Für diese Auskunft danken wir dem Herrn Mag. V. Kárpáty.

7 Ausführlicher zur Organisation der HG siehe KÁRPÁTY, Vojtech. *Vývoj organizačnej štruktúry Hlinkovej gardy v rokoch 1938 – 1945*. In *Pamät národa*, 4/2005, S. 6 – 7.

8 Es handelte sich um Instruktoren für Wehrerziehung. Den Gedanken, die Armee in die Erziehung der Garde einzuziehen, kam Anfang November 1938 von Chef der HG Karol Sidor. Einen Monat später teilte das Prager Verteidigungsministerium dem Oberkommando der HG zu diesem Zweck 40 slowakische Offiziere zu. Ausführlicher siehe ČAPLOVIČ, M. *Branné organizácie*, S. 75 – 78.

9 Richtig Dafčík.

1938, november 10. Viedeň. – Článok Völkischer Beobachter – „Hlinkove gardy“.

Hlinkove gardy

kg.¹ Bratislava, 9. november

Hlinkove gardy, pomenované podľa zosnulého vodcu Slovákov Andreja Hlinku, sa počas posledných týždňov stali faktorom, bez ktorých si politický život Slovenska nemožno viac odmyslieť.

Predchodkyňou gárd bola takzvaná „Rodobrana“,² v ktorej známy univerzitný profesor Tuka zhromaždil svojich nacionalisticky orientovaných žiakov, ktorí zotrúvali na stanovisku slovenskej autonómie, pokiaľ nebola po jeho odsúdení a uväznení v roku 1929 rozpustená.³

Po opakovaných útokoch na slovenských vodcov pristúpil v tomto roku známy Hlinkov spolubojovník Karol Sidor k znovuzaloženiu slovenskej brannej organizácie, ktorej potrebu neustále zdôrazňoval aj samotný Hlinka.⁴ Mládež slovenského národa hromadne prúdila do tejto formácie, ktorá považuje samostatnosť Slovenska za najvyššie prikázanie. V priebehu niekoľkých týždňov sa z malej skupiny stala veľká organizácia, ktorej význam narastal úmerne s tým, ako strácali politické strany čoraz viac pôdu [pod nohami] a silnejšie sa ozývalo volanie po štáte jednej strany a po skutočnej autonómii.

V celej krajine majú dnes Hlinkove gardy, ktoré sa len pred niekoľkými dňami po zákaze všetkých ostatných formácií stali jedinou polovojenskou formáciou,⁵ už asi stotisíc členov,⁶ ktorí sú organizovaní

1 Kuno Goldbach.

2 Zaujímavé je retrospektívne hodnotenie *Rodobraný* z pohľadu SD. V jednej nedatovanej správe bola označená za „*prostriedok a metódy národnostných ašpirácií*“ slovenského národa. (SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 975, fólia 9 392 733 – 739.) Podľa ďalšej správy z 21. 9. 1942 „*cieľom Rodobraný bola bojovne a nacionalisticky dokonalá vybraná skupina národa, ktorá by slovenský národ vychovala k boju za národné práva. Pod bojovými prostriedkami prítom Tuka myslel v prvom rade na zbrane ducha, iba v krajnom prípade na násilie*“. (IfZ, MA 650/1, fólia 9 384 420 – 429.) V neskoršom zázname o vývoji Hlinkovej gardy z 24. 2. 1945 boli úlohy Rodobraný zhrnuté nasledovne: „*Usporiadateľská zložka Hlinkovej strany, ochrana sál, ochrana rečníkov, udržiavanie poriadku počas zhromaždení a nástupov*“. (IfZ, MA 650/1, fólia 9 384 586 – 588.)

3 Rodobrana vznikla v januári 1923 pôvodne ako ochranka podujatí Slovenskej ľudovej strany. Ideologicky sa približovala talianskemu fašizmu. Koncom augusta 1923 úrady jej činnosť zastavili. V tomto období mala (na základe údajov bratislavského policajného riaditeľstva) približne 3 000 členov. Koncom roku 1924 došlo k opätovnej aktivizácii organizácie. V rokoch 1926 až 1929 nadobudla Rodobrana charakter masovej organizácie, čo súviselo aj so vstupom ľudovej strany do vlády. Jej reálna sila sa pohybovala okolo 30 000 príslušníkov. Zatknutím V. Tuku 3. 1. 1929 prestala Rodobrana jestvovať. K problematike Rodobraný pozri ČAPLOVIČ, Miloslav. *Branné organizácie v Československu 1918 – 1939 (so zreteľom na Slovensko)*. Bratislava : MO SR, 2001, s. 83 – 98 a KÁRPÁTY, Vojtech. *Obnovenie Rodobraný a vývoj jej organizačnej štruktúry v rokoch 1938 – 1940*. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2005, s. 90 – 92.

4 Prvá skupina Hlinkovej gardy vznikla 28. 7. 1938 v Trnave. Až do vyhlásenia autonómie išlo skôr o spontánne ako o organizačne podchytené hnutie. Pozri SUŠKO, Ladislav. *Hlinkova garda od svojho vzniku až po salzburské rokovania (1938 – 1940)*. In *Zborník Múzea Slovenského národného povstania II*. Banská Bystrica : Stredoslovenské nakladateľstvo, 1969, s. 178. Porovnaj ČAPLOVIČ, M. *Branné organizácie...*, s. 74. K vzniku prvej miestnej organizácie HG pozri: SOKOLOVIČ, Peter. *Vývoj Hlinkovej gardy v Trnave na pozadí formovania vzťahu k HSLS v období do 6. októbra 1938*. In *Historické rozhľady*, 1/2004, s. 127 – 143.

5 Vládne nariadenia č. 14 a 15 z 28. 10. 1938.

6 Tento počet potvrdzuje aj HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 84. Podľa nášho názoru je toto číslo príliš vysoké. Podľa nedatovanej správy SD mala garda začiatkom decembra 1938 60 000 členov. Až do leta 1939 boli príslušníci gardy a Hlinkovej mládeže evidovaní spoločne a nie oddelene. Za túto informáciu ďakujeme Mgr. V. Kárpátymu.

v miestnych, okresných a oblastných skupinách a ktoré podliehajú hlavnému veliteľstvu v Bratislave.⁷ Výcvik jednotlivých gárd prevzali slovenskí armádni dôstojníci, ktorí sa vrátili na Slovensko.⁸ Veliteľom Hlinkových gárd je poslanec Karol Sidor, čestným náčelníkom profesor Tuka, slovenský bojovník za slobodu a zakladateľ „Rodobraný“.

Hlinkove gardy mohli dokázať svoju pripravenosť už počas predchádzajúcich dní, keď bolo potrebné zaistiť hranice a pokoj a poriadok vo vnútri krajiny. Na otázku o cieľi Hlinkových gárd veliteľ Hlinkových gárd kapitán Dafčík⁹ odpovedal: „Všetky politické strany a organizácie sú zlikvidované. Aby sa udržala táto jednota slovenského národa a aby bol garantovaný poriadok a disciplína, združila sa slovenská mládež v Hlinkovej garde. Garda má byť nositeľkou budúceho jednotného slovenského ducha, strojkyňou šťastného Slovenska. Táto mládež má byť avantgardou slovenského národa a neprekonateľnou prekážkou bolševizmu v strednej Európe.“

Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe z 10. 11. 1938, s. 8.

7 K organizácii HG pozri podrobnejšie KÁRPÁTY, Vojtech. Vývoj organizačnej štruktúry Hlinkovej gardy v rokoch 1938 – 1945. In *Pamäť národa*, 4/2005, s. 6 – 7.

8 Išlo o inštruktorov brannej výchovy. S myšlienkou zapojiť do výcviku gardy armádu prišiel začiatkom novembra 1938 hlavný veliteľ HG K. Sidor. O mesiac neskôr prideliť pražské MNO HVHG 40 slovenských dôstojníkov. Podrobnejšie pozri ČAPLOVIČ, M. *Branné organizácie*, s. 75 – 78.

9 V origináli Davcik.

1938, 11. November. Berlin. – Woermanns Notiz über eine Besprechung Görings mit dem slowakischen Minister Ďurčanský und Staatssekretär Karmasin.

Notiz

für den Herrn Reichsminister.¹

Generalfeldmarschall Göring hat heute den ukrainischen [sic!] Minister Durcansky² im Beisein des Abgeordneten Karmasin³ und von Veesenmayer vom Stabe Keppler empfangen.

Der Generalfeldmarschall hat dargelegt, dass im Augenblick die slowakische und ukrainische Frage nur im tschechoslowakischen Staatsverband behandelt werden könnte, dass aber das Ziel eine selbstständige Slowakei und eine autonome Ukraine in Anlehnung an diese selbstständige Slowakei sei.⁴

Es sind alsdann einige Fragen der praktischen Soforthilfe für die Ukraine⁵ besprochen worden. Die Gesandtschaft in Prag wird beauftragt werden, die Tschechoslowakische Regierung in geeigneter Form zu unterrichten oder zu beteiligen.

Bei dem Gespräch hat der Abgeordnete Karmasin erneut den Fall Theben⁶ vorgebracht. Er hat ausgeführt, dass die Burg Theben auf dem Felsen am Zusammenfluss zwischen March und Donau das einzige geschichtliche Denkmal der Slowakei sei und „dass alle slowakischen Geschichtsbücher verbrannt werden müssten“, wenn die Burg verloren gehe. Er hat die Ansicht vertreten, dass den deutschen militärischen Bedürfnissen durch besondere Vereinbarungen ohne territoriale Abtretung entsprochen werden könne. Der Generalfeldmarschall hat gesagt, diese Argumente seien für ihn und wohl auch für den Führer neu. Er selbst könne nichts darin entscheiden, doch wolle er die Angelegenheit dem Führer nochmals vortragen.⁷ Schliesslich hat er hinzugefügt, einer Tschechoslowakei wolle er allerdings keine Konzessionen machen, nur einer Slowakei.

1 Bei Pol IV am 17. 11. 1938 eingegangen.

2 Nach dem Kriege stritt dies Ďurčanský resolut ab. Siehe ĎURČANSKÝ, Ferdinand. Mit Tiso bei Hitler. Die Entstehung der slowakischen Republik. In *Politische Studien* 7 (1956), Heft 80, S. 1 – 10.

3 Siehe Dokument 105.

4 Vergleiche Dokumente 41 und 104.

5 Gemeint ist die Slowakei.

6 Siehe Dokument 93.

7 Karmasin hat zu dieser Besprechung später erklärt: „Der zweite Einsatz für die Slowaken war mehr ein persönlicher, wenn ich so sagen kann, es bestand der Plan, nicht nur Engerau anzugliedern, sondern auch Theben. Er wurde auch durchgeführt und er war irgendwie logisch, [denn] es war nicht ganz klar, warum die Slowaken einen Brückenkopf auf dem anderen Ufer der Donau haben sollten, noch dazu war Engerau tatsächlich eine deutsche Stadt. [Die Deutschen] wollten damals auch Theben haben, und Hermann Göring stand in seiner Eigenschaft als preußischer Ministerpräsident und in seiner Eigenschaft damals schon als Chef der Deutschen Luftwaffe, und er stand auf dem Standpunkt, daß dieses Theben als Dörfchen oder Städtchen [nicht] uninteressant ist, denn hinter Theben steht der Thebener Kogel und wörtlich hat er gesagt, „ich lasse mir nicht in die Küche schauen“ womit er Asbach und Schwechat meinte. Tuka und ich führen damals zu Göring und der Tuka hat viel zu wenig gesprochen, ich mußte den Standpunkt der Slowaken dort vertreten und ich habe mich auf den Standpunkt gestellt, daß wir uns ja bemühen, den Slowaken die staatliche Selbstständigkeit zu verschaffen. Die Voraussetzung zu einer staatlichen Selbstständigkeit ist natürlich ein gewisses Selbstbewußtsein, das sich wiederum stützen muß auf gewisse historische Symbole und Ereignisse und gerade dieses Theben war ja ein politisches Wallfahrtsort

(Es ist nicht ganz klar, was dies bedeutet).⁸

Diese Notiz geht auf Mitteilungen zurück, die mir Herr Veesenmayer und der Abgeordnete Karmasin getrennt von einander gemacht haben.

Berlin, den 11. November 1938

(gez.) Woermann

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 204, Fotokopie, Maschinenschrift.⁹

der Slowaken, zu Pfingsten sind sie immer hingezogen, weil das sie der Mittelpunkt des einstigen slawischen Reiches gewesen ist und ich habe, was auch in den Dokumenten, die habe ich bei Ihnen gefunden, ersichtlich ist, habe ich ihm gesagt, ja die Slowaken müßten ja ihre ganzen Geschichtsbücher in den Ofen werfen, wenn dieses Theben ans Reich angegliedert wird, abgesehen von den technischen Schwierigkeiten, die sich ergeben haben. Göring ist nicht darauf eingegangen, er hat erklärt, ja, wenn ihr selbstständig wäret, wenn Ihr frei wäret, dann möchte ich Euch Theben belassen, Ihr gehört noch zur Tschechei und da ist nichts zu machen. Die Aussprache war außerordentlich heftig und wenn sich damals der Tuka nicht eingesetzt hätte, so hätte mich der Göring wahrscheinlich bei der Tür herausgeworfen“. Karmasin hat in seiner Schilderung Tuka mit Ďurčanský verwechselt.

8 Der *Slovák* vom 13. 11. 1938 brachte über Ďurčanskýs Reise nach Berlin nur eine kurze Notiz in der es hieß: „Er verhandelte mit kompetenten Vertretern über einige wirtschaftlichen Fragen, sowie über das weitere Verhältnis zwischen Slowaken und Deutschen“.

9 Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 112, S. 127.

1938, november 11. Berlín. – Woermannov záznam z rozhovoru medzi H. Göringom, slovenským ministrom F. Ďurčanským a štátnym tajomníkom F. Karmasinom.

Záznam

pre pána ríšskeho ministra.¹

Generál poľný maršal Göring prijal dnes ukrajinského [sic!] ministra Ďurčanského² v prítomnosti poslanca Karmasina³ a Veesenmayera z Kepplerovho štábu.

Generál poľný maršal vysvetlil, že slovenská a ukrajinská otázka sa momentálne môže riešiť len v rámci československého štátneho zväzku, ale že cieľom je samostatné Slovensko a autonómna Ukrajina s orientáciou na toto samostatné Slovensko.⁴

Potom sa hovorilo o viacerých otázkach praktickej okamžitej pomoci pre Ukrajinu.⁵ Pražské vyslanectvo dostane poverenie, aby o tom vhodnou formou informovalo československú vládu alebo aby sa na nej zúčastnila.

Počas rozhovoru sa poslanec Karmasin znovu dotkol prípadu Devín.⁶ Uviedol, že hrad Devín na brale nad sútokom Moravy a Dunaja je jediným historickým pamätníkom na Slovensku a „že všetky slovenské knihy dejepisu sa budú musieť spáliť“, ak [Slovensko] o hrad príde. Zastával názor, že nemecké vojenské potreby by mohli byť uspokojené prostredníctvom osobitných dohôd bez odstupovania územia. Generál poľný maršal povedal, že tieto argumenty sú pre neho a azda aj pre vodcu nové. On sám o tom rozhodnúť nemôže, chce však záležitosť ešte raz predložiť vodcovi.⁷ Na záver dodal, že voči

1 Pol IV došlo 17. 11. 1938.

2 F. Ďurčanský po vojne popieral, že sa v tomto čase stretol s H. Göringom. Pozri ĎURČANSKÝ, Ferdinand. Mit Tiso bei Hitler. Die Entstehung der slowakischen Republik. In *Politische Studien* 7 (1956), zošit 80, s. 1 – 10.

3 Pozri dokument 105.

4 Porovnaj s dokumentmi 41 a 104.

5 Myslené je Slovensko.

6 Pozri dokument 93.

7 F. Karmasin k tomuto neskôr uviedol: „*Druhá výpomoc Slovákom mala viac osobný charakter, ak to tak môžem povedať, jestvoval plán, ktorý počítal nielen s pričlenením Petržalky, ale aj Devína. Ten sa aj uskutočnil a bolo iste logické, prečo by mali mať Slováci predmostie na opačnom brehu Dunaja, a navyše Petržalka bola skutočne nemeckým mestom. Nemci chceli mať vtedy aj Devín a Hermann Göring ako pruský ministerský predseda a tiež ako veliteľ nemeckej Luftwaffe trval na stanovisku, že Devín ako obec resp. mesto je zaujímavý preto, lebo nad Devínom sa nachádza Devínska Kobyla a doslovne povedal, že „si nenechá pozeráť do kuchyne“, čím myslel Asbach a Schwechat. Spolu s Tukom sme vtedy cestovali ku Göringovi. Tuka hovoril príliš málo a ja som musel obhajovať postoj Slovákov a vtedy som zaujal stanovisko, že sa usilujeme, aby Slováci dosiahli štátnu samostatnosť. [Uviedol som, že] predpokladom pre štátnu samostatnosť je prirodzene isté sebavedomie, ktoré sa opiera o určité historické symboly a udalosti a práve Devín bol politickým pútnickým miestom Slovákov. Chodievali tam vždy na Turíce, pretože to miesto bolo centrom niekdajšej slovanskej ríše. Povedal som mu, že aj z dokumentov, ktoré som u Vás našiel, vyplýva, že Slováci budú musieť spáliť všetky historické knihy, ak dôjde k pričleneniu Devína k ríši, odhliadnuc od technických problémov, ktoré s tým súvisia. Göring na to nepristúpil a vyhlásil, keby ste boli samostatní, keby ste boli slobodní, tak by sme vám Devín nechali. Ste však súčasťou Česka a s tým sa nedá nič urobiť. Rozhovor bol mimoriadne ostrý a ak by sa vtedy neozval Tuka, tak by ma Göring pravdepodobne vyrazil aj s dvermi.“ F. Karmasin si F. Ďurčanského zmýlil s V. Tukom.*

Československu ústupky prirodzene robiť nechce, len voči Slovensku. (Nie celkom jasné, čo to má znamenať).⁸

Tento záznam vychádza z informácií, ktoré mi oddelene poskytli pán Veesebmayer a poslanec Karmasin.

Berlín, dňa 11. novembra 1938

(pod.) Woermann

*NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 442 204, fotokópia, strojopis.*⁹

8 *Slovák* z 13. 11. 1938 priniesol o Ďurčanského ceste do Berlína len krátku správu, v ktorej bolo uvedené: „Rokoval s kompetentnými činiteľmi o niektorých hospodárskych otázkach, ako aj o ďalšom pomere medzi Slováckmi a Nemcami.“

9 Nemecký text je uverejnený v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 112, s. 127.

1938, 11. November. Prag. – Anonymer Bericht über die Hintergründe des Interviews mit Tiso und Karmasin im Bezug auf die Lage in der Slowakei.

Vertraulicher Bericht.

Prag, den 11. 11. 38

(...)

I. Pressburg.

Zu dem Interview mit Tiso und Karmasin, das ich am 9. 11. über Wien nach Berlin gegeben habe, ist festzustellen, dass ich die Einzelheiten der Fragen vorher mit Karmasin besprochen hatte. Er war mit den Antworten, die ich bei Tiso herausgeholt habe, sehr zufrieden und versprach sich von der Veröffentlichung durch das DNB eine wesentliche Förderung der deutschen Stellung in der Slowakei. Im Einvernehmen mit ihm habe ich einen Teil der Formulierungen Tisos in stark abgeschwächter Form wiedergegeben. So hatte Tiso mir gegenüber davon gesprochen, dass er Prag ein befristetes Ultimatum für die Annahme der slowakischen Bedingungen gestellt habe, und zwar mit den Konsequenzen, dass die Slowakei sich zu einem völlig selbstständigen Staat erklären würde, wenn nicht alle Forderungen erfüllt würden.¹ Inzwischen haben heute die Tschechen all das zugestanden haben, was ich in meinem Interview umrissen habe.

Das Vorgehen gegen die Juden, Freimaurer und Kommunisten² in der Slowakei ist tatsächlich bisher erfreulich scharf. Eine grosse Schwierigkeit besteht darin, dass die slowakische Organisation noch höchst unzureichend ist.³ Fast überall ist personell noch ein starker tschechischer Einfluss vorhanden. Das gilt bereits für Polizei und Gendarmerie, auch für den Zoll an der Grenze, wo noch überwiegend Tschechen tätig sind, ebenso zum grössten Teil für das Offizierkorps der Armee. Das Slowakische Pressebüro, das den Apparat des TschPB übernommen hat, wird zwar von einem Slowaken geleitet, die Redakteure sind aber überwiegend Tschechen, die zum Teil ganz offen der slowakischen Arbeit Schwierigkeiten machen. Dementsprechend wird es noch weiterer Bemühungen von Dr. Wenger bedürfen, um das Slowakische Pressebüro zur Aufgabe der bisher monopolartigen Beziehungen zum TschPB und dessen überwiegend aus französischen, englischen und amerikanischen Quellen schöpfenden Auslandsdienst und zur Zusammenarbeit mit dem DNB zu veranlassen.

Insgesamt sind aber die Dinge in der Slowakei, auch nach Meinung von Karmasin, sehr positiv zu beurteilen. Die deutsche Volksgruppe, die heute einschliesslich der Karpathen-Ukraine rund 150 000 Seelen zählt, rechnet damit, dass sie in aller Kürze noch erheblich zunehmen wird. Es bestünde noch eine grosse Aufnahmefähigkeit für die Ansiedlung weiterer Deutscher zur Verstärkung der

1 Die slowakische Regierung verlangte eine gesetzliche Verankerung der Autonomie, um damit den föderativen Umbau des Staates zu verwirklichen. Am 12. 11. 1938 brachte der *Völkische Beobachter*, Wiener Ausgabe über die slowakischen Forderungen einen umfassenden Artikel unter dem Titel *Slowakisches Ultimatum an Prag*, in dem das Blatt Erklärungen der slowakischen Vertreter in slowakischen Blättern wiedergab.

2 Der kommunistischen Partei wurde bereits am 9. 10. 1938 die Tätigkeit eingestellt.

3 Siehe Dokumente 95 und 102.

Streusiedlungen, wobei die Slowaken das als Förderung ihrer eigenen wirtschaftlichen, kulturellen und politischen Entwicklung betrachten würden. Peinlich sind die Differenzen innerhalb der Volksgruppe. Ein Teil des Zipser Deutschtums, der sich früher als Splittergruppe in der Zipser Deutschen Partei organisiert hatte, leistet noch dem Abg. Andor Nitsch Gefolgschaft. Darauf kam auch Tiso in der Unterredung mit mir zu sprechen; er fügte hinzu, dass sich die Slowaken in diese innerdeutschen Dinge nicht einmischen. Nitsch hat stets enge Fühlung mit den Ungarn gehalten und wird als Magyarone bezeichnet. Er ist im wesentlichen auch früher mit ungarischen Stimmen gewählt worden. Karmasin hat die Anrechnung seines Mandates als deutsch abgelehnt, um nicht etwa bei der künftigen reinlichen Scheidung rechnerisch einen deutschen Mandatsverlust eintreten zu lassen.- So ist es auch verständlich, dass Tiso der Hoffnung Ausdruck gab, dass die Zipser Sondergruppe liquidiert wird.⁴ Die Berliner Entscheidung ist grundsätzlich für Karmasin gefallen. Ich nehme an, dass Karmasins augenblickliche Reise nach Berlin auch damit zusammenhängt.⁵

Innerpolitisch und insbesondere wirtschaftlich ist der slowakische Minister Durcansky der führende Kopf und voller Initiative. Er liegt ausgesprochen auf der Linie der engsten Zusammenarbeit mit dem Reich.

Der Wiener Schiedsspruch hat die Slowaken stark verärgert. Es ist bezeichnend, dass Tiso von Wien vor der Abschlussitzung abfahren wollte und von Karmasin erst zwei Stunden bearbeitet werden musste, um überhaupt noch zum Abschluss zu bleiben. Tiso hat sich dann von Ciano und Ribbentrop zwar korrekt, aber ausserordentlich kühl und ohne Handschütteln verabschiedet.⁶ Mir gegenüber hat Tiso unterstrichen, dass mit der Grenzziehung ausser der Karpathenukraine auch die Ostslowakei von jeder Querverbindung abgeschnürt wäre. Wenn auch die unmittelbare Grenze zwischen Polen und Ungarn verhindert wäre, so handelt es sich doch nur um 80 km. Besonders gefährlich wäre es, dass bei Kaschau ein offenes Gelände zwischen Polen und Ungarn wäre. Dort ist auch bereits, wie ebenfalls Karmasin bestätigte, eine neue und mit allen Mitteln der Verhetzung arbeitende Agitation von polnischer und ungarischer Seite auf dem verbliebenen slowakischen Territorium im Gang. Auf dieser Linie liegt es auch, dass von ungarischer Seite, und zwar offenbar unter Beteiligung des Führers der Ungarn in der Slowakei, Graf Esterhazy, die Behauptung verbreitet wird, die Deutschen hätten absichtlich die Slowakei so grosser Gebiet beraubt, um Hass zwischen Slowaken, Ungarn und Polen zu säen. Insgesamt sind nach Angabe Tisos und Karmasins durch den Wiener Schiedsspruch 270 000 Slowaken zu Ungarn

4 Am 27. 10. 1938 führte Nitsch in Prag ein Gespräch mit Tiso. Nitsch hat Emil Portisch über seine Besprechung mit Tiso berichtet: „Auf Grund des von Karmasin gestellten Ultimatums die Zipser Deutsche Partei in die Deutsche Partei einzugliedern bin ich nach Prag zu Dr. Tiso gefahren, der mir erklärte, dass die Errichtung des Staatssekretariates nur eine Geste dem Deutschen Reiche gegenüber sei und sich ausschliesslich mit kulturellen Angelegenheiten befassen werde. Es sei in der nächsten Zeit die Auflösung sämtlicher politischer Parteien zu erwarten. Es ist nicht in Tisos Interesse die Parteien zusammenzuschliessen. Tiso hat mich auch versichert, dass mir Karmasin in den wirtschaftlichen Angelegenheiten der Zips keine Schwierigkeiten machen wird.“ (SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945, Vermerk Messlers vom 27. 10. 1938.)

5 Siehe Dokument 111.

6 Vergleiche Dokument 100.

gekommen,⁷ während in der Slowakei höchstens 60 000 Ungarn verbleiben,⁸ davon in Pressburg 20 000. Wenn man die Ungarn hinauswerfen würde, würde es in der Slowakei auch keine Juden mehr geben, weil bezeichnenderweise im allgemeinen Juden und Ungarn in der Slowakei nicht auseinander zu halten sind. Das wird in den Städten richtig sein. Die Slowaken sind in Sorge darüber, wie diesmal die Ungarn ihre Volksgenossen im abgetretenen Gebiet behandeln werden. Die Ungarn hätten bereits damit begonnen, slowakische Kleinbauern, die im Laufe der letzten zwanzig Jahre angesiedelt worden waren, trotz in Wien gegebener Zusage von ihren Höfen zu verjagen. Tiso unterstrich besonders die Neustiftung des Marietheresien-Ordens durch Horthy gerade in diesen Tagen. Der Orden wird satzungsgemäss nur an solche Militärs verliehen, die entgegen einem Befehl gehandelt und damit einen Erfolg gebracht haben. Damit bringen die Slowaken die verschiedenen ungarischen Versuche zur Überschreitung der Demarkationslinie in Zusammenhang. Bei diesen Gelegenheiten haben die Ungarn regelmässig sofort das Feld geräumt, sobald die Slowaken geschossen haben.

Insgesamt ist für die slowakische Haltung bezeichnend, dass man als Deutscher überall, auch auf der Strasse und bis ins Vorzimmer des Ministerpräsidenten mit dem deutschen Gruss und lautem Heil Hitler! begrüsst wird.

(...)

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 60, A. III 2. h Minderheiten, Band 1, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

-
- 7 Laut der Volkszählung von 1930 lebten auf den abgetretenen Gebieten 274 145 Slowaken und Tschechen. Wenn man dazu 11%-er Bevölkerungszuwachs hinzurechnet, kann man annehmen, dass hier 1938 ungefähr 300 000 Slowaken und Tschechen lebten. Siehe DEÁK, Ladislav. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž 2. november 1938. Dokumenty II., okupácia (2. november 1938 – 14. marec 1939)*. Martin : Matica slovenská, 2003, S. 9.
- 8 Laut Volkszählung vom 31. 12. 1938 lebten in der Slowakei 67 000 Magyaren (2,49% der Bevölkerung).

1938, november 11. Praha. – Anonymná správa o pozadí interview s J. Tisom a F. Karmasinom so zreteľom na situáciu na Slovensku.

Dôverná správa.

Praha, dňa 11. 11. [19]38

(...)

I. Bratislava.

K interview s Tisom a Karmasinom, ktoré som 9. 11. zaslal cez Viedeň do Berlína dodávam, že detaily otázok som vopred predebatoval s Karmasinom. S odpoveďami, ktoré som od Tisa dostal, bol veľmi spokojný a od ich zverejnenia prostredníctvom DNB si sľuboval rozhodujúce upevnenie nemeckej pozície na Slovensku. Po dohode s ním som časť Tisových formulácií reprodukoval vo výrazne zmiernenej forme. Tiso mi povedal, že dal Prahe časovo obmedzené ultimátum na prijatie slovenských požiadaviek, a síce s tým dôsledkom, že sa Slovensko vyhlási za samostatný štát, ak nebudú splnené všetky jeho požiadavky.¹ Medzitým Česi dnes pristúpili na všetko, čo som načrtnol v mojom interview.

Postup proti Židom, slobodomurárom a komunistom² bol doteraz na Slovensku skutočne potešiteľne ostrý. Problém však spočíva v tom, že slovenská organizácia nie je ešte dostatočne vybudovaná.³ Po personálnej stránke je ešte takmer všade silný český vplyv. Platí to práve o polícii a žandárstve, ale aj o colnej strážii na hraniciach, kde sú prevažne Česi, rovnako aj o prevažnej časti armádneho dôstojníckeho zboru. Slovenskú tlačovú kanceláriu, ktorá prevzala aparát ČTK, vedie síce Slovák, redaktori sú však prevažne Česi, ktorí sčasti celkom otvorene robia slovenskej veci problémy. To si vyžaduje aj naďalej namáhavé úsilie Dr. Wengera, aby sa Slovenská tlačová kancelária zriekla doterajších monopolných vzťahov k ČTK a jej zahraničnej služby, ktorá čerpá zväčša z francúzskych, anglických a amerických prameňov a podnietil ju k spolupráci s DNB.

Celkove však možno posudzovať veci na Slovensku, aj podľa Karmasinovho názoru, veľmi pozitívne. Nemecká národnostná skupina, ktorá má dnes vrátane Karpatskej Ukrajiny okolo 150 000 duší, počíta s tým, že za krátky čas ešte podstatne zosilnie. K dispozícii sú ešte veľké kapacity pre osídľovanie ďalších Nemcov na posilnenie rozptýlených sídelných oblastí, pričom Slováci by to vnímali ako podporu ich vlastného hospodárskeho, kultúrneho a politického vývoja. Nepríjemné sú diferencie v rámci národnostnej skupiny. Časť spišských Nemcov, ktorá bola predtým organizovaná ako rozbijačská skupina v Zipsere Deutsche Partei, stojí stále za poslancom Andorom Nitschom. Spomenul to aj Tiso v našom rozhovore; dodal, že Slováci sa do vnútorných nemeckých záležitostí nemiešajú. Nitsch stále udržiaval úzke styky s Maďarmi a je označovaný za maďaróna. Aj predtým bol zvolený prevažne vďaka maďarským hlasom. Karmasin odmietol započítanie jeho mandátu ako nemeckého, aby pri eventuálnej odluke nedošlo čisto matematicky k strate nemeckého mandátu. Je preto tiež pochopiteľné, že

1 Slovenská vláda požadovala právnu kodifikáciu autonómie, čím by v praxi došlo k prestavbe štátu na federáciu. Dňa 12. 11. 1938 priniesol *Völkischer Beobachter*, viedenské vydanie, rozsiahly článok o slovenských požiadavkách pod názvom *Slovenské ultimátum Prahe*, v ktorom denník reprodukoval vyhlásenia slovenských predstaviteľov.

2 Činnosť komunistickej strany bola zastavená už 9. 10. 1938.

3 Pozri dokumenty 95 a 102.

Tiso vyjadril nádej, že spišská skupina bude zlikvidovaná.⁴ Berlín sa zásadne rozhodol pre Karmasina. Domnievam sa, že s tým súvisí aj terajšia Karmasinova cesta do Berlína.⁵

Na vnútropolitckej scéne a najmä v hospodárskej oblasti je vedúcou osobnosťou veľmi iniciatívny slovenský minister Ďurčanský. Zastáva doslova líniu najužšej spolupráce s ríšou.

Viedenská arbitráž Slovákov poriadne nahnevala. Dôkazom toho je, že Tiso chcel z Viedne odcestovať už pred záverečnou poradou a Karmasin ho musel až dve hodiny spracúvať, aby vôbec zostal až do konca. Tiso sa potom s Cianom a Ribbentropom rozlúčil síce korektné, ale mimoriadne chladno a bez podania rúk.⁶ Tiso predomnou zdôraznil, že stanovením hraníc neprišla o priame spojenie len Karpatská Ukrajina, ale aj východné Slovensko. Hoci sa zabránilo vytvoreniu bezprostrednej hranice medzi Poľskom a Maďarskom, sú od seba vzdialené len 80 km. Mimoriadne nebezpečné by bolo, keby sa pri Košiciach vytvoril medzi Poľskom a Maďarskom otvorený priestor. Tu sa už aj začala, ako to potvrdil aj Karmasin, ďalšia poľská a maďarská agitácia, ktorá pracuje všetkými dostupnými štvavými prostriedkami. Do tejto línie zapadá aj tvrdenie rozširované maďarskou stranou, a to zjavne za účasti vodcu Maďarov na Slovensku grófa Esterházyho, že Nemci úmyselne obrali Slovensko o také veľké územie, aby medzi Slovákov, Maďarov a Poliakov zasiali nenávisť. Podľa Tisových a Karmasinových údajov pripadlo Maďarsku prostredníctvom Viedenskej arbitráže 270 000 Slovákov,⁷ kým na Slovensku zostalo nanajvyš 60 000 Maďarov,⁸ z toho 20 000 v Bratislave. Ak by sa Slovensko zbavilo Maďarov, neboli by na Slovensku ani nijakí Židia, pretože vo všeobecnosti by separovaných Židov a Maďarov na Slovensku nič nedržalo. V mestách by to bolo v poriadku. Slováci sa obávajú toho, ako budú Maďari teraz zaobchádzať s ich súkmeňovcami na odstúpenom území. Maďari už začali vyháňať z hospodárstiev slovenských maloroľníkov, ktorí sa sem prísťahovali v priebehu posledných dvadsiatich rokov, a to aj napriek prísľubom daným vo Viedni. Tiso zdôraznil najmä znovuoobnovenie rádu Márie Terézie, ktorý v týchto dňoch Horthy zaviedol. Rád sa podľa stanov udeľuje len tým vojakom, ktorí boli úspešní konaním v rozpore s rozkazom. Slováci to dávajú do súvislosti s mnohými maďarskými pokusmi o prekročenie demarkačnej línie. Maďari sa v týchto prípadoch väčšinou ihneď stiahli, akonáhle Slováci vystrelili.

Slovenský postoj celkove charakterizuje, že Nemcov všade, od ulice až po predsieň ministerského predsedu, zdravia nemeckým pozdravom a hlasným Heil Hitler!

(...)

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket. 60, A. III 2. h Minderheiten, Band 1, kópia, strojopis, bez podpisu.

4 Dňa 27. 10. 1938 mal A. Nitsch rozhovor s J. Tisom. A. Nitsch pred redaktorom Emilom Portischom reprodukoval jeho obsah nasledovne: „Na základe ultimáta, ktoré dal Karmasin *Deutsche Partei*, aby sa začlenila do *Deutsche Partei*, odcestoval som do Prahy za Dr. Tisom, ktorý mi povedal, že zriadenie štátneho sekretariátu je len gestom voči Nemeckej ríši a bude sa zaoberať výlučne len kultúrnymi záležitosťami. V najbližšom čase sa očakáva rozpustenie všetkých politických strán. Nie je v Tisovom záujme, aby sa strany zlúčili. Tiso ma tiež ubezpečil, že Karmasin mi nebude robiť nijaké problémy v hospodárskych záležitostiach na Spiši“. (SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945, Messlererov záznam z 27. 10. 1938.)

5 Pozri dokument 111.

6 Porovnaj s dokumentom 100.

7 Podľa sčítania ľudu z roku 1930 žilo na odstúpených územiach 274 145 Slovákov a Čechov. Keď sa k tomuto údaju pripočíta 11%-ný prírastok obyvateľstva, v roku 1938 žilo na tomto území približne 300 000 Slovákov a Čechov. Pozri DEĀK, Ladislav (ed.). *Viedenská arbitráž 2. november 1938. Dokumenty II., okupácia (2. november 1938 – 14. marec 1939)*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 9.

8 Podľa sčítania ľudu z 31. 12. 1938 žilo na Slovensku 67 000 Maďarov, t. j. 2,49% obyvateľstva.

1938, 11. November. Pressburg. – Meissners Bericht an Hammerschmid über seine Eindrücke in Pressburg.

Meissner¹

Preßburg, Hotel Carlton
Am 11. 11. 1938

Vertraulich!

Sehr geehrter Herr Doktor Hammerschmid!

Wenn man die Dinge von der Preßburger Donauseite ins Auge faßt, so ist der erste Eindruck der einer starken Interesselosigkeit und eines gewissen administrativen Unvermögens auf ehemals österreichischer Seite.

Die Fahrt von Wien Ostbahnhof über Marchegg soll 2 Stunden dauern, in Wirklichkeit brauchen die Züge 2 1/2 bis 3: deutsche Paß-, Zoll-, Devisenkontrolle in Marchegg, dann Zugwechsel, dann tschechische [sic!] Kontrolle in Neudorf.² (Im Zug.) Bei dem völligen Fehlen von Trägern etc. sehr umständlich, für ältere Leute, Frauen mit Kindern eine Kalamität, wie ich feststellen konnte. Warum umgestiegen werden muß und nicht die Garnituren zwischen Wien und Preßburg durchgeführt werden, ist unerfindlich, ebenso warum nicht die Kontrollen in einem gleich im Zug stattfinden. Der Eindruck, daß untergeordneten Organen auf deutscher Seite eine Verkehrserleichterung unerwünscht ist, wird zur Gewißheit, wenn man erfährt, daß die Slowaken eine gemeinsame Zollabfertigung gewünscht hatten, wegen irgend einer Haarspalterei aber nicht durchgedrungen sind.

Das Gleiche im Verkehr mit Engerau. Am deutschen Brückenkopf hat man nicht den Eindruck, daß hier das „bestorganisierte“ Einflußgebiet eines 80-Millionenvolkes beginnt, man fühlt sich vielmehr gleich Hamlet „nackt am Strande ausgesetzt“. Nicht einmal eine Ankündigung der Autobusfahrten nach Berg, alles muß erraten oder erfragt werden. Kein Fernsprechananschluß, keine Postablage. Das Postamt Engerau mehr als 1/2 Stunde Weges entfernt am Ortsausgang gegen Berg, räumlich für das Verkehrsbedürfnis der 18 000 Einwohner vollkommen unangemessen. Man hat allgemein erwartet, daß die elektrische Bahn ab Berg auf Normalspur umgebaut und bis zum Brückenkopf, allenfalls nach Preßburg durchgeführt wird, was leicht möglich wäre, da die Donau mit einem Normalspurgleise neben der Straße überbrückt ist.

Im argen liegt der Fernsprechverkehr. Von Preßburg aus kann man nur aus den Räumen des slow. Preßbüros sprechen, das Gespräch wird über Prag geleitet und natürlich dort abgehört. Eine direkte Verbindung über Engerau mit Wien ist nicht mehr möglich, da angeblich die Leitung noch immer unterbrochen ist. Hier äußert sich die mangelhafte Organisationsbegabung der Slowaken und die offenkundige Sabotagebereitschaft der Tschechen, insbesondere des Militärs.

1 Von Hand eingetragen. Es handelt sich um Ferdinand Meissner-Hohenmeis, der seit November 1938 als Hauptschriftleiter des *Grenzboten* in Pressburg tätig war. Ende Juli 1939 floh er unter dem Verdacht ein Agent des britischen *Intelligence Service* zu sein nach London.

2 Thebener Neudorf.

Ich stelle diese Schwierigkeiten in den Vordergrund, weil sie verkehrshemmend wirken und damit politische Folgen haben. Soweit unser Amtsschimmel beteiligt ist, werden wir mit ihm keine moralischen Eroberungen machen. Auch auf slowakischer Seite sah und sieht man erwartungsvoll über die Donau. Ich will hier nicht auf die verschiedenen Pläne eingehen, die in Wien zur Genüge bekannt sind, aber ich muß feststellen, daß sich im deutschen wie im slowakischen Lager eine arge Enttäuschung breit zu machen beginnt. Wir haben Zeit verloren und Vertrauen. Jeder Mißmut wird durch elende Verkehrsverhältnisse nur gefördert, auf welche Höhergestellte offenbar nicht mehr zu achten gewohnt sind wenn sie den Weg von Wien binnen 40 Minuten bequem im Kraftwagen zurücklegen können. (Mit vorstehendem Satz gebe ich den sachlichen Gehalt einiger drastischer Äußerungen wieder, welche ich in Engerau, aber auch in Preßburg hören konnte.)

Damit stehe ich schon mitten im Politischen, worüber ich den Hauptbericht noch aufschieben möchte. Zu diesem Kapitel ist zu bemerken: Einen besonders schlechten Eindruck macht die Ungarnfreundlichkeit der deutschen Presse, auch der Wiener Blätter, insbesondere der „W. N. N.“³ – die immer wieder genannt werden. Ich weiß, daß die Nachrichtenlenkung entsprechend den Gesichtspunkten der Berliner Politik erfolgt. Hier wird es aber deutlich, daß es mit den Ungarn keine Ostpolitik geben kann. Jede Zusammenarbeit mit Slowaken und Ukrainern hat drei Gegner: Ungarn, Polen, Tschechen. Davon sind die Tschechen eher harmlos, solange man sich in Berlin nicht von katzbuckelnden Prager Politikern hereinlegen läßt und sich hier ordentlich festsetzt. Das muß aber bald und gründlich erfolgen, nachdem wir in der Wiener Entscheidung den Schlüssel zum Osten fast aus der Hand gegeben haben. Es ist bezeichnend, daß man sich hier über die Mehrgeleisigkeit der deutschen Außenpolitik vollkommen im klaren ist. Diese Einsicht führt aber la longue zur Resignation und dann zur Abkehr der Slowaken von uns, was wieder den Verlust der karpathendeutschen Volksgruppe mit sich bringt.

Die Reise Karmasins und Turczanskys⁴ wird als ein Vorstoß in letzter Stunde angesehen.⁵ Sobald ich mit dem Staatssekretär und einigen slowakischen Persönlichkeiten gesprochen habe, berichte ich in dieser Angelegenheit weiter.

Einzelheiten:

Hier treibt sich eine Menge angeblicher deutschen Journalisten herum, die aber keine sind und stark nach SD riechen.⁶ Leider halten sie auf Grund ihrer Sonderaufträge wenig oder gar keine Fühlung mit der Deutschen Partei, was Intrigen und Fehlleistungen ungemein fördert.

Die erste Folge des „Stürmers“ die hier verkauft wurde, „Der Jude in der Tschechoslowakei“ wurde von einem Juden namens Weiss verkauft, der über 500 Stück absetzte. Diese Geschäftsmethode der Verwaltung dieser Zeitschrift hat natürlich allerhand Überraschung hervorgerufen.

Die Deutsche Partei hat gestern ihre Mitgliedersperre aufgehoben. Neubeiitte bis zu Abend in Preßburg: 800 Personen. Dabei war die karpathendeutsche Partei schon bisher stark vertreten.

Heil Hitler!

BArch Koblenz, NL 1180/39, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

3 Wiener Neuste Nachrichten.

4 Richtig Durčanský.

5 Siehe Dokument 111.

6 Beispiele dafür sind Goldbach und Karbus. Siehe Dokument 145.

**1938, november 11. Bratislava. – Správa F. Meissnera
F. Hammerschmidovi o jeho dojmach z Bratislavy.**

Meissner¹

Bratislava, hotel Carlton
11. 11. 1938

Dôverné !

Velavážený pán doktor Hammerschmidt !

Keď človek pozoruje veci z bratislavskej strany Dunaja, prvý dojem, ktorý nadobudne, je veľký nezáujem a určitá administratívna nemohúcnosť z bývalej rakúskej strany.

Cesta z Viedne, z Východnej stanice, cez Marchegg má trvať dve hodiny, no v skutočnosti potrebujú vlaky 2 1/2 až tri hodiny: nemecká pasová, colná a devízová kontrola v Marcheggu, potom výmena vlakov, potom česká [sic!] kontrola v Novej Vsi.² (Vo vlaku.) Pri úplnej absencii nosičov atď. je to veľmi obtiažne a pre starších ľudí, ženy s deťmi je to kalamita, o ktorej som sa mohol presvedčiť. Prečo sa musí prestupovať a prečo nepremávajú súpravy medzi Viedňou a Bratislavou, sa mi nepodarilo zistiť, rovnako aj to, prečo sa kontrola neodbavuje v tom istom vlaku. Zdanie, že podriadené orgány na nemeckej strane si neprajú ulahčenie dopravného styku, upevňuje v človeku presvedčenie, keď sa dozvie, že Slováci žiadali o spoločné colné odbavovanie, ale pre nejakú malichernosť s touto požiadavkou nepochodili.

Rovnaké je to aj s dopravou do Petržalky. Na nemeckom predmostí nemá človek dojem, že sa tu začína „perfektné organizovaná“ sféra vplyvu 80 miliónového národa, človek sa skôr cíti ako „ nahý Hamlet vysadený na pobreží“. Nikde žiadne upozornenie na autobusové linky do Bergu, človek si musí všetko vyhľadať alebo sa opýtať. Nijaké telefonické spojenie, nijaká podateľňa. Poštový úrad sa v Petržalke nachádza asi polhodiny cesty na okraji mesta smerom na Berg a pre potreby 18 000 obyvateľov priestorovo vôbec nevyhovuje. Človek sa nazdáva, že elektrická železnica z Bergu sa prebudovala na normálnu rozchodnú trať a že vedie až k predmostiu, poprípade do Bratislavy, čo by bolo bezproblémové, pretože Dunaj je premostený normálnou rozchodnou traťou, ktorá vedie popri ceste.

Veľmi zlé je diaľkové telefónne spojenie. Z Bratislavy možno volať iba z priestorov slovenskej tlačovej kancelárie, hovor ide cez Prahu, kde sa pochopiteľne odpočúva. Priame spojenie cez Petržalku do Viedne nie je možné, pretože vedenie je údajne ešte stále prerušené. Tu sa prejavuje nedostatok organizačného talentu na strane Slovákov a očividná snaha Čechov o sabotáž, predovšetkým zo strany vojska.

Tieto ťažkosti staviam do popredia preto, lebo brzdia dopravu a majú tak aj politické dôsledky. Pokiaľ má v tom prsty naša byrokracia, nedosiahneme ňou nijaké morálne úspechy. Aj slovenská strana sa

1 Dopísané rukou. Ide o Ferdinanda Meissnera-Hohenmeis, ktorý pôsobil v Bratislave od novembra 1938 ako šéfredaktor denníka *Grenzbote*. Koncom júla 1939 odišiel do Londýna, pričom sa objavili mnohé podozrenia, že bol agentom britskej *Intelligence Service*.

2 Devínska Nová Ves.

cez Dunaj pozerala a pozerá s veľkými očakávaniami. Nechcem tu zachádzať podrobne do rôznych plánov, ktoré sú vo Viedni dostatočne známe, ale musím skonštatovať, že v nemeckom ako aj slovenskom tábore sa začína šíriť veľké sklamanie. Stratili sme čas a dôveru. Vyššie postavení ľudia nie sú na tieto nepríjemnosti, ktoré zlé dopravné pomery ešte viac umocňujú, očividne navyknutí, keďže cestu z Viedne môžu pohodlne absolvovať v aute v priebehu 40 minút. (Predošlou vetou reprodukujem vecný obsah niektorých surových vyjadrení, ktoré som začul v Petržalke, ale aj v Bratislave.)

Tým sa dostávam priamo k politickým záležitostiam, ktorým by som sa chcel venovať v hlavnej správe. K tejto kapitole poznamenávam: Mimoriadne zlý dojem vyvoláva promadařskosť nemeckej tlače, aj viedenských novín, predovšetkým „W. N. N.“³ – o ktorých sa neustále hovorí. Viem, že usmerňovanie spravodajstva je primerané stanoviskám berlínskej politiky. Tu je však zrejmé, že s Maďarmi sa východná politika robiť nemôže. Akákoľvek spolupráca so Slováckmi a Ukrajincami má troch protivníkov: Maďarov, Poliakov, Čechov. Česi sú z nich skôr neškodní, dokiaľ sa dotýční v Berlíne nenechajú oklamať poklonkujúcimi sa pražskými politikmi a poriadne sa tu neudomácnia. To sa však musí uskutočniť hneď a dôsledne, najmä po tom čo sme si viedenským rozhodnutím takmer pustili z rúk kľúč k východu. Charakteristickým znakom je skutočnosť, že tunajší politici majú jasno o dvojkolajnosti nemeckej zahraničnej politiky. Tento úsudok by mohol postupne viesť k rezignácii a neskôr k odklonu Slovákov od nás, čo by zas so sebou prinieslo stratu karpatskonemeckej národnostnej skupiny.

Karmasinova a Ďurčanského⁴ cesta je považovaná za záchranu v poslednej chvíli.⁵ Akonáhle sa budem zhovárať so štátnym tajomníkom a viacerými slovenskými politikmi, budem o tejto záležitosti informovať.

Podrobnosti:

Poneviera sa tu veľké množstvo domnelých nemeckých novinárov, ktorými však [v skutočnosti] nie sú a majú blízko k SD.⁶ Z dôvodu svojich špeciálnych úloh nadväzujú len obmedzené, resp. nijaké kontakty s Deutsche Partei, čo spôsobuje neobyčajne veľa intríg a pochybení.

Prvé číslo časopisu „Stürmer“, ktoré sa tu predávalo, „Žid v Československu“, predával istý Žid menom Weiss, ktorý rozpredal viac ako 500 kusov. Tieto obchodné metódy administratívy tohto časopisu vyvolali pochopiteľne údiv.

Deutsche Partei zrušila včera zákaz prijímania členov. Do večera vstúpilo v Bratislave do strany 800 osôb. Karpatskonemecká strana tu už predtým disponovala silným zastúpením.

Heil Hitler!

BArch Koblenz, NL 1180/39, kópia, strojopis, bez podpisu.

3 Wiener Neuste Nachrichten.

4 V origináli Turczansky.

5 Pozri dokument 111.

6 Príkladom sú K. Goldbach a L. Karbus. Pozri dokument 145.

1938, 12. November. Budapest. – Erdmannsdorffs Bericht an das AA bezüglich Horthy´s Einzug in Kaschau.

Durchschlag

Deutsche Gesandtschaft

Budapest, den 12. November 1938

Nr. 335

Inhalt: Einzug des Reichsverwesers in Kaschau. Stimmung gegenüber Deutschland.

Politischer Bericht!

Bei dem gestrigen Einzug des Reichsverwesers in Kaschau, der im Beisein des gesamten Kabinetts, beider Häuser des Reichstags sowie von Vertretern aller Gesellschaftsschichten aus dem bisherigen Rumpfungarn¹ unter grösster Begeisterung erfolgte, waren von seiten des Diplomatischen Corps der finnische und belgische Gesandte, ein englischer Legationssekretär sowie Vertreter südamerikanischer Staaten erschienen, ebenso die deutschen, italienischen, bulgarischen und japanischen Waffenattachées. Der polnische Militärattaché hatte gleichfalls teilnehmen wollen, ist aber erkrankt. Ferner waren Lord Rothermere² und eine faschistische Abordnung zugegen. Betreffs der Einzelheiten der Feierlichkeiten darf ich auf den mit nächstem Kurier abgehenden Bericht des Militärattachés verweisen. Der deutsche Konsul in Kaschau³ hat ihm erzählt, dass die Bevölkerung, besonders in den letzten Wochen, sehr unter dem tschechischen Druck gelitten hätte und jetzt aufatme. Die Tschechen hätten alles, was nicht niet- und nagelfest war, mitgenommen.

Politisch bemerkenswert ist, dass aus der Menge neben den bisher üblichen Rufen „Alles zurück“, „Pressburg zurück“, „Polnisch-ungarische Grenze“, auch die Rufe „Siebenbürgen zurück“, „Batschka zurück“ ertönten und vor allem die Forderung auf Rückgabe der in rumänischem Besitz befindlichen ungarischen Stadt Klausenburg⁴ erhoben wurde. Dagegen haben mir führende Männer der Regierung und der Armee erklärt, dass sie mit dem Erreichten durchaus zufrieden sind. Sie meinen, dass die Durchsetzung der ungarischen Forderungen gegenüber Rumänien wohl erst Aufgabe der kommenden Generation sein könne.

Während in der breiten Masse immer weiter die Version verbreitet wird, Ungarn hätte, wenn Italien allein zu bestimmen gehabt hätte, Pressburg und noch weiteres Gebiet zurückerhalten, was aber am Widerstand Deutschlands gescheitert sei, bemühen sich die offiziellen Stellen in loyaler Weise Deutschland gegenüber eine korrekte Haltung einzunehmen.⁵ Dies kam auch wieder in der gestrigen

1 Bezeichnung für Ungarn nach dem Vertrag von Trianon.

2 Siehe Dokument 121. Harold Sidney Harnsworth Rothermere (1868 – 1940), britischer konservativer Politiker und Journalist. Inhaber der *Daily Mail*.

3 Hugo Gumtau.

4 Rumänisch Cluj, ungarisch Kolozsvár.

5 Der „Volkstumsexperte“ Dr. Steyer war über Ungarns Haltung gegenüber Deutschland anderer Meinung. In seinem undatierten Lagebericht führte er an: „Die Kundgebungen gegen das Reich in Ungarn nehmen an

Rede des Reichsverwesers in Kaschau zum Ausdruck, aus der im Hinblick auf unsere Forderungen zu Gunsten der in Ungarn lebenden deutschen Minderheit auch die an die Slowaken gegebene Zusage bemerkenswert ist, ihnen volle Freiheit ihrer Sprache und Kultur zu sichern.⁶

Die Rede des Reichsverwesers lautete folgendermassen:

„Ich danke der göttlichen Vorsehung, dass ich die von glorreichen historischen Erinnerungen geweihten Mauern der Stadt Kassa kommen und diesen alten Boden der nationalen Kultur des ungarischen Oberlandes betreten konnte.- Was vor einigen Monaten noch eine ferne Hoffnung, vor Wochen bloss ein sorgendes Vertrauen war, wurde in den jüngst verflossenen Tagen zur Gewissheit und heute endlich zur lebendigen Wahrheit.

Dafür, dass dies geschehen konnte, empfinden wir einen besonderen Dank den befreundeten Grossmächten und ihren führenden Staatsmännern gegenüber. Sie nahmen die Rolle der Schiedsrichter

Umfang immer mehr zu. In der letzten Woche fand sogar vor der deutschen Gesandtschaft in Ofen-Pest eine Demonstration statt, wo man im Chor immer wieder gerufen hat: „Hitler – hülten“ (zu deutsch: untreu) „Pressburg zurück, wir wollen die gemeinsame polnisch-ungarische Grenze“.- Durch geschickte Flüsterpropaganda wird die Stimmung in Ungarn hochgezüchtet, daß alles was Ungarn heute von der Slowakei zurückbekommen hat, es einzig allein Mussolini zu verdanken habe, was Ungarn aber nicht zurückerhält, deren trägt einzig allein die Reichsregierung die Schuld. Die Vertreter der ungarischen Jugend in Ofen-Pest haben vor einigen Tagen in Gegenwart des Ministerpräsidenten von Imrédy ganz scharf erklärt: „Wir erhielten wohl ein Recht, aber nur eine Münchener Gerechtigkeit!“- In Ungarn will man sich mit der Volksgrenze nicht abfinden! Ungarn erstrebt die alten Grenzen vor 1918 an.

Wie sich Ungarn das Verhältnis zu Deutschland vorstellt, geht aus der Haltung Ungarns in der jüngsten Zeit eindeutig hervor. Als es Ende September gegenüber der Tschechoslowakei hart auf hart stand und Ungarn auch eine eindeutige Haltung der Tschechei gegenüber einnehmen sollte, hat es versagt. Nachdem aber in München durch die Haltung des Führers der Urteilsspruch über die Tschecho-Slowakei gefällt wurde, hat Ungarn die Möglichkeit bekommen, jenen Teil der Slowakei wieder in Besitz zu nehmen, der zum größten Teil von Madjaren bewohnt wird. Ungarn will sich aber damit nicht begnügen, obwohl es nichts dazu getan hat in den kritischen Tagen, um die Tschecho-Slowakei zu der Abtretung des madjarischen Volksbodens zu zwingen. Und jetzt, wo durch die Entschlossenheit des Führers eine Lage geschaffen wurde, wodurch Ungarn durch die Wiener Entscheidungen nicht nur jenen Boden von der Slowakei abgetreten bekommen hat, der von madjarischen Volk bewohnt ist, sondern darüber hinaus Städte mit slowakischer und ukrainischer Mehrheit auch noch zurückerhielt, also über das Volkstumsprinzip hinaus Gebiete und Völker bekommen hat, verhält sich Ungarn auf das denkbarste undankbar dem Führer und dem Reich gegenüber, indem es gegen das Reich demonstriert, wenn auch das offizielle Ungarn durch Erklärungen loyal sich zu verhalten bemüht, aber immerhin, die öffentliche Meinung, die doch nicht spontan entsteht, sondern aus irgendeiner offiziellen Quelle inspiriert wird, wendet sich offen in Demonstrationen gegen das Reich.

Ungarn trägt also nicht den geringsten Beitrag zu der Aufrechterhaltung der freundschaftlichen Beziehungen zwischen Deutschland und Ungarn bei. Vielmehr nimmt immer mehr die Rolle des Nehmenwollens des Nehmenden ein und betrachtet das Verhältnis zwischen Deutschland und Ungarn immer vom Standpunkte des einseitigen Profitierens. Als es in den kritischen Tagen nicht mit Sicherheit vorausgesagt werden konnte, wie nun der Konflikt des Deutschen Reiches mit der Tschecho-Slowakei auslaufen wird, wankte Ungarn in der Haltung und erweckte den Eindruck, als ob es unter Umständen geneigt wäre, mit den demokratischen Ländern eine Verständigung herbeizuführen, um eventuell mit Hilfe Englands und Frankreichs von der Slowakei etwas zu profitieren. Die nationale Opposition in Ungarn hat auch in diesen Tagen Imrédy und die Regierungspartei heftig angegriffen, weil sie in den schicksalentscheidenden Stunden diese wankende Haltung eingenommen habe, und nur infolge der heftigen Angriffe der Opposition und vor allen Dingen aber durch die Entscheidung die durch die Entschlossenheit des Führers herbeigeführt wurde, änderten Imrédy und seine Regierung allmählich die Haltung.- Niemals trat Ungarns Schaukelpolitik so eindeutig zu Tage, wie gerade in der jüngsten Zeit!“ (ÖStA, AdR, Bürckel-Materie, K. 184, Mappe 2771 – Volkstum: Ungarn, Volksbund der Deutschen in Ungarn.)

6 Vergleiche SPANNENBERGER, N. *Der Volksbund*, S. 161ff.

auf sich und regelten dadurch in einigen Stunden diese Frage, die – obwohl jedermann ihre Unhaltbarkeit eingesehen hatte – in zwanzig Jahren keine Lösung finden konnten. Die Übernahme dieser Rolle war schwer und heikel, weil der Schiedsrichter immer nur die Wahrheit suchen kann. Diese Rolle muss unparteiisch sein und kann niemand begünstigen, am allerwenigsten den Freund.

In unseren schicksalsentscheidenden Tagen stand die edle polnische Nation im freundlichen Mitempfinden uns zur Seite.⁷ Am heutigen Festtag gedenke ich auch ihrer mit aufrichtigem Dank.

Mit warmer Liebe umarmen wir unsere heimgekehrten oberungarischen Brüder. Sie haben trotz der Unterdrückung und der Verfolgungen im gehobenen Geiste voll Vertrauen und Zuversicht an ihrer treuen Anhänglichkeit zum Ungartum festgehalten. Indem sie an unserem grossen Kampfe teilnahmen, haben sie unsere schwere Arbeit in hohem Masse erleichtert.

Zwanzig Jahre sind ein flüchtiger Augenblick im Leben einer Nation, aber der Generation, die während dieser Zeit so viel zu leiden hatte, bedeuten zwanzig Jahre diesseits und jenseits der uns aufgezwungenen Grenzen eine Ewigkeit. Wir müssen aus diesen bitteren Zeiten die Lehre ziehen. Es ist nämlich leicht, das Haus in Brand zu stecken, aber es ist schwer, es wieder aufzubauen.

Das erste Ergebnis des Sieges der ungarischen Gerechtigkeit fällt in das Jahr St. Stephans.

Wir empfangen den Traditionen des grossen Königs gemäss, im Geiste seiner Konzeptionen, auch unsere Brüder nichtungarischer Rasse innerhalb der neuen Grenzen. Sie finden in dem durch das zusammen vergossene Blut sooft getränkten gemeinsamen Vaterland ihre alte Heimat wieder. Neben dem ungarischen Brot erwartet sie hier die Liebe der ungarischen Herzen. Diese sichert ihnen die volle Freiheit ihrer Sprache und ihrer Kultur.

Da in dieser Gegend auch Slowaken wohnen, richte ich auch an sie einige Worte.“

Nun sagte der Reichsverweser in slowakischer Sprache folgendes:

„Obwohl ich die slowakische Sprache nicht beherrsche, sind mir die slawischen Sprachen, da ich als Ergebnis meiner schönen, bei der Kriegsmarine verbrachten Jahre kroatisch spreche, nicht ganz fremd. Ich begrüsse Euch, die Ihr am heutigen Tag in Euer tausendjähriges Vaterland zurückgekehrt seid, in warmer Liebe. Ihr habt dieses Vaterland, das Euch das Brot bietet, zusammen mit uns als Ackerboden bestellt, Ihr habt es aber auch mit uns zusammen verteidigt. Seid davon überzeugt, dass Euch die verstehende Liebe der ganzen ungarischen Nation ausser der Hebung Eures Lebensniveaus, auch die volle Freiheit der slowakischen Sprache und Kultur sichern wird.“

Der Reichsverweser sprach darauf wieder ungarisch und schloss seine Rede mit folgenden Worten:

„Indem ich für die der begeisterten Freude der Herzen entsprossene warme Begrüssung danke, bitte ich jedermann, er möge für die Kämpfe der Zukunft aus der durchschlagenden Gewalt der ungarischen Gerechtigkeit Kraft schöpfen, welche Gerechtigkeit bereits bei der ersten Gelegenheit – in einer in der Geschichte beispiellos dastehenden Weise – auch ohne Blut obsiegen konnte.“

Jeder Satz der Rede des Reichsverwesers war von stürmischen und begeisterten Eljennrufen begleitet. Als er die befreundeten Grossmächte und deren führende Staatsmänner erwähnte, rief die Menge im Chor: „Duce! Duce!“ und „Hitler! Hitler!“. Den Dank, den der Reichsverweser der polni-

7 Vergleiche Dokumente 73 und 83.

schen Nation abstattete, begleiteten die stürmischen Rufe: „Polnisch-ungarische Grenze! Polnisch-ungarische Grenze!“. Jener Teil der Rede, den der Reichsverweser in slowakischer Sprache hielt, wurde nach Pressenachrichten nicht nur mit ungarischen Eljenrufen, sondern auch mit slowakischen Zurufen „Nech zsjje!“⁸ aufgenommen.

gez. v. Erdmannsdorff

PA AA, Gesandtschaft Budapest, Paket 55, Kopie, Maschinenschrift.

8 Richtig „Nech žije“, zu deutsch „Er möge leben“.

1938, november 12. Budapešť. – Správa nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu, týkajúca sa príchodu M. Horthyho do Košíc.

Kópia

Nemecké vyslanectvo

Budapešť, dňa 12. novembra 1938

Č. 335

Obsah: Príchod ríšskeho správcu do Košíc. Protinemecké nálady.

Politická správa!

Včerajšieho príchodu ríšskeho správcu do Košíc, ktorý sa za veľkého nadšenia uskutočnil za prítomnosti celej vlády, oboch komôr ríšskeho snemu, ako aj zástupcov všetkých spoločenských vrstiev z doterajšieho okliešteného Maďarska,¹ sa z radov diplomatického zboru zúčastnili fínsky a belgický vyslanec, britský legačný tajomník a zástupcovia juhoamerických štátov. Okrem toho tam bol aj nemecký, taliansky, bulharský a japonský vojenský atašé. Chcel sa ho zúčastniť aj poľský vojenský atašé, avšak ochorel. Prítomný bol aj lord Rothermere² a jedna fašistická delegácia. Pokiaľ ide o podrobnosti týkajúce sa osláv, odkazujem na správu vojenského atašé, ktorá bude odoslaná prostredníctvom najbližšieho kuriéra. Košický nemecký konzul³ mu povedal, že najmä v posledných týždňoch obyvateľstvo trpelo pod českým útlakom a teraz si [konečne] vydýchlo. Česi zobrali všetko, čo so sebou vziať mohli.

Z politického hľadiska je zaujímavé, že popri doteraz obvyklých heslách ako „Všetko späť“, „Späť Bratislavu“, „Poľsko-maďarská hranica“ zazneli aj heslá „Späť Sedmohradsko“, „Späť Báčku“, a predovšetkým bola vznesená požiadavka prinavrátania maďarského mesta Koložvár,⁴ ktoré je pod rumunskou správou. Najvyšší vládni a armádni činitelia naopak deklarovali, že sú s dosiahnutými podmienkami vcelku spokojní. Nazdávajú sa, že presadenie maďarských požiadaviek voči Rumunsku by malo byť úlohou ďalšej generácie.

Kým v širokých masách sa aj naďalej šíri verzia o tom, že Maďarsko by v prípade Talianska ako jediného arbitra získalo späť Bratislavu a aj ďalšie územia, čo však stroskotalo na nemeckom odpore, sa oficiálne miesta lojálnym spôsobom usilujú zaujať voči Nemecku korektný postoj.⁵ Opätovne to vy-

1 V nemčine sa pre tento štátny útvar používa označenie Rumpf-Ungarn.

2 Pozri dokument 121. Harold Sidney Harmsworth Rothermere (1868 – 1940), britský konzervatívny politik a novinár. Majiteľ Daily Mail.

3 Hugo Gumtau.

4 Nemecky Klausenburg, rumunsky Cluj.

5 Berlínsky „expert na nemecké menšiny“ v juhovýchodnej Európe Dr. Steyer mal na to iný názor. Vo svojej nedatovanej správe uviedol: „Zhromaždenia proti ríši naberajú v Maďarsku čoraz na väčšej intenzite. Jedna takáto demonštrácia sa minulý týždeň uskutočnila dokonca pred budapešťanským nemeckým vyslanectvom, kde dav zborovo skandoval: „Hitler – nedôveryhodný“, „Späť Bratislavu, chceme spoločnú poľsko-maďarskú hranicu“. - Obratná šepkaná propaganda udržava v Maďarsku tieto nálady, a to na základe toho, že za všetko to, čo Maďarsko získalo zo Slovenska späť, môže vďačiť jedine Mussolinimu, a to, čo nezískalo, je iba vinou

jadrial aj regent vo včerajšom košickom prejave, z ktorého je, z pohľadu našich požiadaviek v prospech nemeckej menšiny žijúcej v Maďarsku a Slovákov, zaujímavý prísľub, že budú mať zabezpečenú úplnú slobodu svojho jazyka a kultúry.⁶

Prejav regenta mal nasledovné znenie:

„Ďakujem Božej prozreteľnosti za to, že som mohol vstúpiť medzi posvätné múry slávou a históriou ovenčeného mesta Košice a na túto starú pôdu národnej kultúry maďarskej Hornej zeme. - To, čo bolo pred niekoľkými mesiacmi iba vzdialenou nádejou, pred niekoľkými týždňami iba opatrnou dôverou, sa počas uplynulých dní stalo istotou a dnes napokon aj skutočnosťou.

Za to, že sa tak mohlo stať, vďačíme najmä spriatelovým veľmociam a ich vedúcim činiteľom. Zobrali na seba úlohu arbitrov a v priebehu niekoľkých hodín urovnali otázku, ktorú – hoci ju každý považoval neudržateľnú – počas dvadsiatich rokov nedokázal vyriešiť nik. Prevzatie tejto úlohy bolo ťažké a chúlостivé, pretože arbiter musí hľadať vždy len pravdu. Táto úloha musí byť nestranná a nemôže nikoho zvýhodniť, tobôž nie priateľa.

Počas dní, ktoré rozhodovali o našom osude, stál pri nás s priateľským súcitom šľachetný poľský národ.⁷ Aj jemu patrí v dnešný slávnostný deň úprimná vďaka.

S vrúcnu láskou objímame našich hornouhorských bratov, ktorí sa vrátili späť do vlasti. Napriek útlaku a prenasledovaniu, s povzneseným duchom, plnou dôverou a presvedčením, nepopustili zo svojej vernej oddanosti k maďarstvu. Tým, že sa zúčastňovali nášho veľkého zápasu, podstatnou mierou uľahčovali našu ťažkú prácu.

riíšskej vlády. Predstaviteľ budapeštianskej maďarskej mládeže pred niekoľkými dňami v prítomnosti ministerského predsedu Imrédyho ostro prehlásil: „Získali sme sice právo, ale dostala sa nám len mníchovská spravodlivosť!“ - Maďarské kruhy sa s etnickou hranicou nechcú zmieriť! Maďarsko sa usiluje o staré hranice spreď roku 1918.

To, akú majú Maďari predstavu o vzťahoch k Nemecku, vyplýva jednoznačne z postoja Maďarska, ktorý zaujalo v poslednom čase. Keď išlo koncom septembra v súvislosti s Československom do tuhého a keď malo Maďarsko zaujať voči Česku jednoznačný postoj, zlyhalo. Avšak následne potom, ako sa v Mníchove vďaka vodcovmu postojovi rozhodlo o Česko-Slovensku, získalo Maďarsko možnosť prinavrátenia tých častí Slovenska, ktoré sú prevažne obývané Maďarmi. Maďarsko sa s tým však nechce uspokojiť, hoci nespravilo nič pre to, aby v kritických dňoch prinútilo Česko-Slovensko k odstúpeniu maďarských území. A teraz, keď vodca svojou rozhodnosťou vytvoril situáciu, na základe ktorej Maďarsko získalo od Slovenska Viedenskou arbitrážom nielen oblasti obývané Maďarmi, ale aj mestá so slovenskou a ukrajinskou väčšinou, teda získalo územia a obyvateľstvo presahujúce rámec etnografického princípu, správa sa voči vodcovi a riíši veľmi nevďačne. Dôkazom toho sú demonštrácie proti riíši, hoci oficiálne Maďarsko sa prostredníctvom deklarácií usiluje o lojálny postoj. Avšak verejná mienka, ktorá sa neuvára spontánne, ale reaguje na všelijaké oficiálne zdroje, sa demonštráciami otvorene obracia proti riíši.

Maďarsko neprispieva teda ničím k udržaniu priateľských vzťahov s Nemeckom. Naopak, stále viac vystupuje v role berúceho chamtivca a vzťahy s Nemeckom vníma z hľadiska jednostranného profitu. Keď počas kritických dní nebolo isté, ako sa konflikt medzi Nemeckou riíšou a Česko-Slovenskom vyvinie, začalo Maďarsko kolísať a budíť dojem, že za istých okolností by bolo ochotné dohodnúť sa s demokratickými krajinami, aby pripadne za pomoci Anglicka a Francúzska získalo nejaké slovenské územia. Imrédy a vládna strana sa počas týchto dní dostali do palby ostrej kritiky zo strany maďarskej nacionalistickej opozície, ktorá jej počas rozhodujúcich osudových hodín vyčítala tento kolísavý postoj. Iba následkom prudkých útokov opozície a predovšetkým rozhodnutia, ku ktorému prispela vodcova odhodlanosť, zmenil Imrédy a jeho vláda postupne svoj postoj. - Beztváromosť maďarskej politiky nebola nikdy tak jednoznačná, ako práve v poslednom čase.“ (ÖStA, AdR, Búrckel-Materie, K. 184, Mapped 2771 – Volkstum: Ungarn, Volksbund der Deutschen in Ungarn.)

6 Porovnaj SPANNENBERGER, N. *Der Volksbund...*, s. 161 a nasl.

7 Porovnaj s dokumentmi 73 a 83.

V živote národa je dvadsať rokov pominuteľným okamihom, ale pre generáciu, ktorá počas tohto obdobia tak veľmi trpela, znamenalo dvadsať rokov na oboch stranách vnútej hranice večnosť. Z týchto trpkých čias sa musíme poučiť. Je totiž ľahké zbúrať dom, ale ťažké ho opäť postaviť.

Prvý výsledok maďarskej spravodlivosti pripadá na rok sv. Štefana.

V zmysle tradícií tohto veľkého kráľa, v duchu jeho koncepcií prijímame v rámci nových hraníc aj našich bratov nemaďarskej rasy. V spoločnej otčine, ktorá je nasiaknutá tak často spoločne preliatou krvou, nachádzajú svoju starú vlasť. Popri maďarskom chlebe tu na nich čaká láska maďarských srdc. Táto vám zaistí úplnú slobodu vášho jazyka a vašej kultúry.

Keďže v tejto oblasti žijú aj Slováci, adresujem im niekoľko slov.“

Regent uviedol v slovenčine nasledovné:

„Hoci slovenský jazyk neovládam, nie sú mi slovanské jazyky až tak cudzie, pretože počas nádherných rokov strávených pri vojnovom námorníctve som sa naučil po chorvátsky. S vrúcnu láskou pozdravujem Vás, ktorí ste sa dnes vrátili do svojej tisícročnej vlasti. Spolu s nami ste túto vlasť, ktorá Vám ponúka chlieb, pretvorili na úrodnú pôdu, a taktiež ste ju spolu s nami bránili. Budte presvedčení, že vnímavá láska celého maďarského národa Vám nezaistí len zvýšenie Vašej životnej úrovne, ale aj úplnú slobodu slovenského jazyka a kultúry.“

Regent potom zas pokračoval v maďarčine a svoj prejav uzavrel nasledovnými slovami:

„Medzitým ako vyslovím vďaka za vrúčne prejavy nadšenej, zo srdca prýštiacej radosti, žiadam každého, aby v zápase za budúcnosť čerpal silu z presvedčivej moci maďarskej spravodlivosti, ktorá už pri prvej príležitosti ukázala, – a to v dejinách ojedinelým spôsobom – že dokáže zvíťaziť aj bez krviprelievania.“

Každú vetu regentovho prejavu sprevádzali búrlivé a nadšené výkriky „Nech žije!“. Keď spomenul spriatelene veľmoci a ich vedúcich činiteľov, dav zborovo skandoval: „Duce! Duce!“ a „Hitler! Hitler!“ Vyslovenie vďaky poľskému národu sprevádzali búrlivé výkriky: „Poľsko-maďarská hranica! Poľsko-maďarská hranica!“. Tú časť prejavu, ktorú mal regent v slovenčine, podľa tlačových správ nesprevádzalo len maďarské prevolávanie slávy, ale aj slovenské zvolania „Nech žije“.⁸

pod. v. Erdmannsdorff

PA AA, Gesandtschaft Budapest, Paket 55, kópia, strojopis.

8 Porovnaj s nemeckým textom.

1938, 12. November. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über die Frage der mährischen Slowaken.

Deutsches Konsulat

Preßburg-Bratislava, den 12. 11. 1938

Bericht Nr. 484/1938

Mit Bezugnahme auf den Drahtbericht

Nr. 56 vom 7. November d. J. an die

Deutsche Gesandtschaft in Prag

2 Durchdrucke

Anlässlich einer Unterredung, die ich gestern mit Ministerpräsident Tiso aus anderem Anlass hatte, habe ich ihn auch über den Stand der Frage der sogenannten „mährischen Slowakei“ befragt. Er meinte, die Frage befinde sich z. Zt. in einem Stadium der Stagnation. Von slowakischer Seite habe man trotz des wirtschaftlichen Vorteiles einer Gewinnung dieses Gebietes kein grosses Interesse daran.¹ Diese mährischen Slowaken seien tschechisiert und sprächen nicht slowakisch. Man würde dann wieder innerhalb der Slowakei „Tschechoslowaken“ haben und alle hiesigen Tschechen würden sich auf einmal als „mährische Slowaken“ bezeichnen. Die Schule sei dort vollkommen tschechisch und man würde wieder doppelsprachige Schulen in der vergrösserten Slowakei haben. Auch seien die Mährer noch schlimmere Chauvinisten als die Tschechen aus Böhmen.

Es ist übrigens richtig, dass Sidor 50 000 Flugblätter für die mährische Slowakei hat drucken lassen und dass andere slowakischen Persönlichkeiten sich über diese Frage weniger zurückhaltend äussern.²

Ich fragte Dr. Tiso auch, wie er General Šnejdarek³ beurteilte. Tiso meinte, der General sei ein „Extemporist“. Mit diesem sprachlich nicht gut gebildeten Wort hat er seine Persönlichkeit recht zutreffend charakterisiert. Ich bin allerdings nach wie vor der Ansicht, dass man ein „Extempore“ des Generals unter Umständen brauchen kann. In der Frage der mährischen Slowakei, in der sich Šnejdarek auch an ihn gewandt habe, erklärte Tiso, dass er sich reserviert verhalten habe.

Auch in dieser, wie auch in anderen Fragen bin ich der Ansicht, dass im gegenwärtigen Stadium die Richtung der Entwicklung sehr stark von uns beeinflusst werden kann, wenn wir uns entschliessen können, eine Richtung festzulegen und uns dafür einzusetzen.

- 1 Dies bestätigt Rychlíks These, dass die Slowakische Volkspartei diese Frage als einen propagandistischen Zug und Erpressungsmittel gegen Prag benützte. Das Regierungsblatt *Slovák* hat an demselben Tag im Gegenteil geschrieben: „Mähren ist tschechisch und slowakisch. Sein tschechischer Teil muss der Tschechei und sein slowakischer Teil der Slowakei zugeteilt werden. Eine Revision dieser ethnischen Fiktion erweist sich als unvermeidlich und sie muss im Interesse einer Konsolidierung Mitteleuropas unverzüglich durchgeführt sein...“ (*Slovák*, 12. 11. 1938, S. 5)
- 2 Ausführlich über die Frage einer Sezession der mährischen Slowaken siehe RYCHLÍK, J. Pokusy o připojení, S. 69 – 87.
- 3 Josef Šnejdarek (1875 – 1945) französischer Legionär, Landesmilitärkommandant in Kaschau (1925 – 1932) und Pressburg (1932 – 1935).

Deutsche Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

von Druffel

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 29, Folie 442 363 – 364, Fotokopie, Maschinenschrift.

1938, november 12. Bratislava. – Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o otázke moravských Slovákov.

Nemecký konzulát

Preßburg-Bratislava, dňa 12. 11. 1938

Správa č. 484/1938

V náväznosti na telegrafickú správu

č. 56 zo 7. novembra t. r.

nemeckému vyslanectvu v Prahe

2 kópie

Počas rozhovoru, ktorý som mal včera s ministerským predsedom Tisom v inej veci, som sa ho opýtal aj na stav otázky takzvaného „moravského Slovenska“. Domnieva sa, že táto otázka je nateraz v štádiu stagnácie. Slovenská strana však nemá napriek hospodárskym výhodám väčší záujem o získanie tejto oblasti.¹ Títo moravskí Slováci sú počestní a nehovoria slovensky. Tým by sme mali zase v rámci Slovenska „čechoslovákov“ a všetci tunajší Česi by sa odrazu začali označovať za „moravských Slovákov“. Tamojšie školstvo je úplne české a na [teritoriálne] rozsiahlejšom Slovensku by boli opätovne dvojazyčné školy. Okrem toho sú Moravia ešte horší šovinisti ako Česi z Čiech.

Ostatne je pravdou, že Sidor dal vytlačiť 50 000 letákov pre moravské Slovensko a že ostatné slovenské osobnosti sa k tejto otázke vyjadrujú menej zdržanlivo.²

Dr. Tisa som sa tiež opýtal na to, ako hodnotí generála Šnejdárka.³ Tiso odvetil, že generál je „extemporista“. Týmto jazykovo nesprávne utvoreným slovom skutočne výstižne charakterizoval jeho osobnosť. Ja však aj naďalej zastávam názor, že „extempore“ generála môže byť za [istých] okolností potrebné. V otázke moravského Slovenska, s ktorou sa aj Šnejdárka na neho obrátil, Tiso odvetil, že sa správal rezervovane.

V tejto, ako aj v iných otázkach zastávam názor, že v súčasnom štádiu môžeme smerovanie vývoja do značnej miery ovplyvniť, a to tak, že sa rozhodneme pre jeden smer a budeme sa zaň exponovať.

Nemecké vyslanectvo v Prahe dostalo kópiu.

von Druffel

Zahraničnému úradu

B e r l í n

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 29, fólia 442 363 – 364, fotokópia, strojepis.

- 1 To potvrdzuje Rychlíkovu tézu, že HSLS využívala túto otázku ako propagandistický ťah a nátlakový prostriedok proti Prahe. Vládny denník *Slovák* naopak v ten istý deň uviedol: „*Morava je česká a slovenská. Jej česká časť musí pripadnúť Česku a slovenská časť Slovensku. Revízia tejto fikcie sa stala nevyhnutnou a musí byť v záujme konsolidácie strednej Európy bezodkladne prevedená...*“ (*Slovák*, 12. 11. 1938, S. 5.)
- 2 Podrobnejšie k slováckemu separatizmu pozri RYCHLÍK, J. *Pokusy o pripojení Slovácka*, s. 69 – 87.
- 3 Josef Šnejdárka (1875 – 1945), francúzsky legionár, zemský vojenský veliteľ v Košiciach (1925 – 1932) a v Bratislave (1932 – 1935).

1938, 14. November. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über den Verkehr der slowakischen Regierung mit diplomatischen Vertretungen.

Deutsches Konsulat
Bericht Nr. 487/1938

Preßburg-Bratislava, den 14. 11. 1938¹

Aktz. A I 2

Mit Bezugnahme auf Bericht Nr. 189
vom 19. V. 1937²

2 Durchdrucke

Mein italienischer Kollege Lo Faro, über dessen Mission der Vorbericht einiges enthält³ und dessen Berichterstattung wohl – neben dem ungarischen Drängen – zu der italienischen Haltung in der slowakisch-ungarischen Grenzfrage einiges beigetragen haben dürfte, zeigt seit [der] Machtübernahme durch die Slowaken ein steigendes Missvergnügen über die geringen administrativen Fähigkeiten und die geringen Erfahrungen im Umgang mit fremden Konsulaten auf Seiten der slowakischen Machthaber. Besonders ist er verärgert, dass ihm anlässlich verschiedener Zwischenfälle, die ihm persönlich zugestossen sind, keine rechte Genugtuung gewährt wurde. Ich habe die Slowaken mehrfach darauf hingewiesen, dass es unklug sei, Herrn Lo Faro zu ärgern, neuerdings erklärt er mich jedoch, er habe jede Fühlung mit der slowakischen Regierung verloren, die ihn deutlich fühlen lasse, dass sie Italien die Schuld an dem ungünstigen Schiedsspruch zuschreibe.

Auch ich selbst kann mich nicht darüber beklagen, dass die Slowaken zu viel Eifer zeigten, mit dem deutschen Konsulat Fühlung zu halten. Hier liegt jedoch der besondere Grund vor, dass ihnen vom Reich aus andere Wege gewiesen worden sind, von denen sie natürlich keinen Anlass haben, auf die Bahnen offizieller Beziehungen überzugehen, solange ihnen dies nicht vom Reich aus nahegelegt wird. Auch mir gibt die tatsächlich erbärmlich funktionierende Verwaltungsmaschine häufig Anlass, im Interesse von Reichsangehörigen unbequeme Vorstellungen erheben zu müssen, während mit der angenehmen Seite der Beziehungen z. B. Vermittlung von Ministerbesuchen in Deutschland, Entwerfung grosszügiger Wirtschaftspläne usw. andere Stellen befasst sind.

Immerhin glaube ich, dass eine schlecht funktionierende und noch in revolutionärem Stadium befindliche slowakische Verwaltungsmaschine für uns einstweilen noch erwünschter ist, als eine im Sinne der bisherigen tschechoslowakischen Regierungskoalition weiterwirkende bürokratisch gut funktionierende Maschinerie. Eine Grenze für die für uns durchaus erwünschte revolutionäre Energie der Slowaken dürfte wohl nur da liegen, wo die Gefahr polnischer oder ungarischer Einmischung gegeben wäre.

1 Bei Pol IV am 17. 11. 1938 eingegangen.

2 Im Original befinden sich an dieser Stelle unleserliche handschriftliche Bemerkungen.

3 Siehe Dokument 107.

Mein italienischer Kollege jedoch, dem zur Zeit ein baldiger Urlaub als einziges Ziel vorschwebt, liess sich in seiner Missstimmung über die angebliche Regierungsunfähigkeit der Slowaken zu der Äusserung hinreissen: „Es ist höchste Zeit, dass Sie (d. h. das Deutsche Reich) oder Ungarn hier Ordnung schaffen“.⁴ Ich vermute, dass im Sinne dieser offenerzigen Äusserung auch seine Berichterstattung geht, wobei für uns die zweite Alternative nicht in Frage kommen dürfte. Die erste Alternative allerdings erfordert baldige Entschlüsse und baldiges Zugreifen, insbesondere auf wirtschaftlichem Gebiet.

Die Deutsche Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

von Druffel

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

PA AA, R 101 357, Folie 489 581 – 582, Original, Maschinenschrift.

4 Zu den slowakisch-italienischen Beziehungen siehe KLAJBAN, Borut. Taliansko a Slovensko vo vojne. Vplyv talianskeho fašizmu na Slovensku pred druhou svetovou vojnou a počas nej. In *Historický časopis*, 3/2006, S. 451 – 470. Das slowakisch-italienische Verhältnis zur Zeit der Autonomie reflektiert dieser Aufsatz allerdings nur sehr dürftig.

1938, november 14. Bratislava. – Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o stykoch slovenskej vlády s diplomatickými zastupiteľstvami.

Nemecký konzulát
Správa č. 487/1938
Spis. značka A I 2

Preßburg-Bratislava, dňa 14. 11. 1938¹

V náväznosti na správu č. 189
z 19. V. 1937²

2 kópie

Môj taliansky kolega Lo Faro, ktorého misia je niekoľkými vetami spomenutá v predošlej správe³ a ktorého spravodajstvo azda aj – popri maďarskom nátlaku – prispelo k talianskemu postoju v otázke slovensko-maďarských hraníc, prejavuje od prevzatia moci Slovákmi čoraz väčšiu nespokojnosť so slabými administratívnymi schopnosťami a nepatrnými skúsenosťami v styku so zahraničnými konzulátmi zo strany slovenských mocipánov. Nahnevany je predovšetkým na to, že v prípade viacerých nezhôd, ktoré sa mu osobne prihodili, sa mu nedostalo skutočného zadostučinenia. Slovákov som viackrát na to upozornil, že nie je rozumné, aby pána Lo Fara rozčuľovali. Nedávno mi však povedal, že so slovenskou vládou stratil akýkoľvek kontakt, ktorá mu tak dáva jasne pocítiť, že Taliansku pripisuje vinu za nepriaznivý výsledok arbitráže.

Ani ja sám sa nemôžem sťažovať na to, že Slováci preukazujú prílišnú horlivosť pri udržiavaní styku s nemeckým konzulátom. Má to však svoj mimoriadny dôvod, pretože im ríša ukazuje iné cesty a pokiaľ im nenaznačí, aby prešli na líniu oficiálnych vzťahov, nevedie ich k tomu prirodzene žiadna pohnútka. Skutočne slabo fungujúci administratívny mechanizmus často zapríčiňuje, že aj ja v záujme ríšskych príslušníkov musím vznášať nepríjemné námietky, kým s príjemnými stránkami vzťahov, napr. so sprostredkovaním návštev ministrov v Nemecku, navrhovaním veľkorysých hospodárskych plánov atď. sa zaoberajú iné orgány.

Predsa len si myslím, že zle fungujúca a doposiaľ v revolučnom stave sa nachádzajúca slovenská administratíva je zatiaľ pre nás vyhovujúcejšia ako dobre fungujúca byrokratická mašinéria, pôsobiaca v zmysle doterajšej československej vládnej koalície. Hranice revolučnej energie Slovákov, ktorá nám vcelku vyhovuje, by mohli byť azda len tam, kde jestvuje nebezpečenstvo zasahovania zo strany Poľska alebo Maďarska.

Môj taliansky kolega, pre ktorého je momentálne jediným cieľom skorá dovolenka, sa vo svojej nespokojnosti o údajnej neschopnosti Slovákov vládnuť nechal strhnúť k vyjadreniu: „Je najvyšší čas,

1 Pol IV došlo 17. 11. 1938.

2 V origináli sa nachádzajú nečitateľné rukopisné poznámky.

3 Pozri dokument 107.

aby ste Vy (t. j. Nemecká ríša) alebo Maďari urobili tuná poriadok“.⁴ Domnievam sa, že v zmysle toho otvoreného vyhlásenia sa nesie aj jeho spravodajstvo, pričom druhá alternatíva nesmie pre nás prichádzať do úvahy. Prvá alternatíva si však vyžaduje skoré rozhodnutia a skoré zásahy, a to najmä v hospodárskej oblasti.

Nemecké vyslanectvo v Prahe dostalo kópiu.

von Druffel

Zahraničnému úradu

B e r l í n

PA AA, R 101 357, fólia 489 581 – 582, originál, strojopis.

4 K slovensko-talianskym vzťahom pozri: KLAJBAN, Borut. Taliansko a Slovensko vo vojne. Vplyv talianskeho fašizmu na Slovensku pred druhou svetovou vojnou a počas nej. In *Historický časopis*, 3/2006, s. 451 – 470. Vzájomnými vzťahmi počas obdobia autonómie sa však táto štúdia príliš nezaobrá.

1938, 15. November. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über seine Beziehungen zu Karmasin sowie über die Frage Thebens.

Deutsches Konsulat

Preßburg-Bratislava, den 15. 11. 1938¹

Sehr verehrter Herr Unterstaatssekretär!

Erfahrungen der letzten Woche geben mir Anlass, wieder einmal brieflich Ihr wohlwollendes Interesse in Anspruch zu nehmen. Das Thema der leidigen Neben- und Durcheinanderarbeit verschiedener Dienststellen ist wohl auch im Amt nichts Neues. In meinem hiesigen Wirkungskreis konnten die verschiedenen Kräfte bisher einigermaßen koordiniert werden, dank meiner langjährigen vertrauensvollen Zusammenarbeit mit dem Führer der hiesigen Volksgruppe, dem jetzigen Staatssekretär in der Slowakischen Regierung, Karmasin.² In der letzten Woche hat diese Zusammenarbeit dadurch einen schweren Stoss erlitten, dass Karmasin die Reise Durčanskys nach Berlin nicht nur ohne Fühlungnahme mit mir vorbereitet, sondern auch mir gegenüber besonders geheim gehalten hat.³ Die Gründe dafür sind mir unbekannt, sie liegen wahrscheinlich nicht hier an Ort und Stelle, sondern in irgendwelchen unliebsamen Erfahrungen mit dem Apparat des Auswärtigen Amtes, der sogenannten „Diplomatie“.⁴ Über die Reise Durčanskys weiss ich auch jetzt noch nicht viel. Sie scheint ungenügend vorbereitet und nur unter Druck zustandegekommen zu sein. Die Erörterung des Themas Theben scheint zu neuer Depression geführt zu haben.⁵

Anlässlich dieses Vorfalles möchte ich die Frage aufwerfen, ob es nicht auch im Interesse des Auswärtigen Amtes und der Aussenpolitik des Reiches liegen würde, wenn sich die Führung der Volksgruppe und damit auch die Volksdeutsche Mittelstelle auf die Angelegenheiten der Volksgruppe beschränken und die politischen Beziehungen zur Slowakei, soweit sie nicht über Prag gehen, dem Auswärtigen Amt und seinem Apparat überlassen würde.

Geschieht dies nicht, und werden Ministerreisen weiter durch andere Stellen vermittelt⁶ und Erörterungen politischer Fragen (z. B. Theben) weiterhin über andere Linien geleitet, sonst kann ich schwerlich die Verantwortung für die Wahrung des Ansehens der hiesigen Reichsvertretung übernehmen. Sachlich kommt hinzu, dass Karmasin durch die Monate lange aufreibende und rastlose Arbeit

1 Bei Pol IV am 1. 12. 1938 eingegangen.

2 Bereits im 1934 beurteilte von Druffel Karmasin beispielsweise „als einen der wenigen und selbstlosen Arbeiter für das deutsche Volkstum. ... Er ist neben Dr. Frühwirth die einzige Persönlichkeit hier, die Einblick in die Gesamtheit der hiesigen Deutschumarbeit hat.“ (PA AA, DG Prag, Paket 21, A II d 1, Band 15. Bericht des deutschen Konsulats in Preßburg 152/1934 an die deutsche Gesandtschaft Prag vom 27. 9. 1934.)

3 Karmasin organisierte diese Reise am 11. November gemeinsam mit der Wiener Reichsstathalterei und Werner Götsch vom SD-Ausland.

4 Im Mai 1938, als Karmasin von Legationsrat Altenburg Richtlinien erbat, wurde er an die *Volksdeutsche Mittelstelle* bzw. Konrad Henlein verwiesen. (ADAP, Serie D, Band II, Dokument 167, S. 229.)

5 Vergleiche Dokument 111.

6 Hier befindet sich eine Randbemerkung „SD“.

schwer überlastet ist und bei weiterer Fortsetzung des Tempos der letzten Zeit kaum standhalten kann. Eine vernünftige Arbeitsteilung zwischen seinen Aufgaben und denen der Reichsvertretung erscheint auch aus diesem Grunde notwendig, ohne dass dabei die Vermittlerrolle der Volksgruppe, die auch in der letzten Unterredung Tisos mit einem Pressevertreter erwähnt wird,⁷ ganz ausgeschaltet [zu] werden braucht.

Für die Behandlung der aussenpolitischen Seite der deutsch-slowakischen Beziehungen besitzt Karmasin, der sich als Volksgruppenführer stets voll bewährt hat, meines Erachtens auch nicht die nötige Erfahrung. Dagegen möchte ich dafür eintreten, dass ihm als Führer der Volksgruppe in der Slowakei jede Unterstützung zu teil wird, insbesondere auch gegenüber etwaigen Versuchen von Prag aus (Kundt), die hiesigen Verhältnisse der dortigen Situation anzugleichen.⁸ Wenn man in Prag ein „Amt für die Liquidierung und Reorganisation“⁹ einrichtet – ich weiss nicht ob diese Bezeichnung dort notwendig und glücklich ist –, so gibt es hier in der Volksgruppe nichts zu liquidieren und nichts zu reorganisieren, höchstens etwas aus- und aufzubauen.

So sehr eine parallele Arbeit der Volksgruppenreste in Böhmen und Mähren mit der hiesigen Volksgruppe nötig und erwünscht ist,¹⁰ so wenig lassen sich die hiesigen Verhältnisse durch die Prager Brille richtig beurteilen.

Das gilt übrigens auch für das rein politische Gebiet, wo schon die beiden Korrespondenten des VB¹¹ in Prag und hier das tschechisch-slowakische Verhältnis fast dauernd ziemlich verschieden darstellen.

Im Augenblick habe ich den Eindruck, dass die revolutionäre Periode der Slowakei fast zu schnell einer Legalisierung in Prag zugeführt wird, ohne dass meines Erachtens das Stadium, wo in der Slowakei alles in Fluss war und wir alles erreichen konnten, in seinen Möglichkeiten von uns ausreichend ausgeschöpft worden wäre. Unsere Ansprüche auf Theben tragen im Augenblick zweifellos dazu bei, die Slowaken zu engerer Anlehnung an Prag zu treiben. Im Übrigen sind die historischen und Gefühlsmomente, welche die Slowaken für sich hinsichtlich Theben anführen, ganz haltlos. Die Legende von Cyrill und Method und ihre Verbindung mit Theben ist historisch nur ganz schwach durch eine unwissenschaftliche Schrift eines Geistlichen begründet.

7 In einem Gespräch mit dem Vertreter des *Volksdeutschen Dienstes* sagte Tiso u. a.: „Wir erwarten, daß die Deutschen in unserem Land eine Vermittlerrolle zwischen Deutschland und Slowakei spielen werden.“ (*Národné noviny*, 13. 11. 1938, S. 3.)

8 Zwischen Kundt und Karmasin herrschte ein gespanntes Verhältnis. Obwohl Kundt von der VoMi als „Führer für das gesamte im Gebiet der Tschechoslowakischen Republik verbleibende Deutschtum“ bestimmt wurde, sollte Karmasin die Slowakei-Deutschen „straff zusammenfassen und organisieren“. Laut Fritz Fiala erhielt Karmasin von der VoMi im November 1938 Weisung, eine „eigene Partei“ aufzubauen. Damit war ein Einfluss Kundts auf die Entwicklung in der Slowakei fast ausgeschlossen.

9 Offiziell hieß es *Deutsches Kommissariat für Liquidation und Reorganisation in der Tschechoslowakischen Republik*. Seine Aufgabe war vor allem die „Betreuung des in der Rest-Tschechoslowakei verbleibenden deutschen Volkstums“. Kommissariat sollte in der Slowakei seine Nebenstelle in Pressburg haben sowie Gebietsstellen in Deutsch-Proben und Käsmark unterhalten. (Siehe KRAL, V. (Hrsg.). *Die Deutschen*, Dokument 261, S. 362.)

10 Siehe auch Dokument 102.

11 Völkischer Beobachter.

Eher möchte ich für Belassung Thebens anführen, dass die March-Donaugrenze unzweifelhaft eine natürliche Grenze ist.

Wichtig ist Theben für uns meines Erachtens nur mit Hinblick auf den künftigen Donau-Oder-Kanal. Immerhin ist damit zu rechnen, dass die psychologische Wirkung hier bei den Slowaken recht schlecht sein wird.

In der Hoffnung, dass Ihnen, sehr verehrter Herr Unterstaatssekretär, meine Ausführungen wenigstens teilweise eine Ergänzung des Bildes der hiesigen Verhältnisse geben werden,¹² bin ich mit ergebendsten Empfehlungen und

Heil Hitler
Ihr
gehorsamer
von Druffel

*PA AA, R 103 778, Folie 442 227 - 230, Original, Maschinenschrift.*¹³

¹² Siehe Dokument 134.

¹³ Publiziert ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 119, S. 132 – 134.

1938, november 15. Bratislava. – Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu, týkajúca sa jeho vzťahov s F. Karmasinom a otázky Devína.

Nemecký konzulát

Preßburg-Bratislava, dňa 15. 11. 1938¹

Veľavážený pán štátny podtajomník!

Skúsenosti posledných týždňov ma podnecujú k tomu, aby som opätovne listom upriamil Váš blahosklonný záujem. Téma nepríjemnej paralelnej a zmätočnej práce viacerých úradovní nie je v úrade azda ničím novým. V mojom tunajšom okruhu pôsobnosti dochádzalo doteraz vďaka mojej dlhoročnej dôvernej spolupráci s vodcom tunajšej národnostnej skupiny, terajším štátnym tajomníkom v slovenskej vláde Karmasinom,² do určitej miery ku koordinácii rôznych síl. V poslednom týždni však táto spolupráca utrpela ťažkú ujmu tým, že Karmasin nielenže pripravil Ďurčanského cestu do Berlína bez toho, aby so mnou nadviazal kontakt, ale ju ešte predo mnou aj zatajoval.³ Dôvody nepoznám, pravdepodobne však nemajú korene tu, ale v akýchsi nepríjemných skúsenostiach s aparátom Zahraničného úradu, s takzvanou „diplomaciou“.⁴ O [podrobnostiach] Ďurčanského cesty neviem nič bližšieho ani teraz. Zdá sa, že bola nedostatočne pripravená a uskutočnila sa len pod tlakom. Ukazuje sa, že debata o téme Devín viedla k ďalšej depresii.⁵

Pri tejto príležitosti by som chcel nahodiť otázku, či by nebolo aj v záujme Zahraničného úradu a zahraničnej politiky ríše, keby sa vedenie národnostnej skupiny, a tým aj Volksdeutsche Mittelstelle obmedzili na záležitosti národnostnej skupiny a politické vzťahy k Slovensku, pokiaľ nejdú cez Prahu, by prenechali Zahraničnému úradu a jeho aparátu.

Ak sa tak nestane a cesty ministrov budú aj naďalej sprostredkovať iné orgány⁶ a prerokúvanie politických otázok (napr. Devín) pôjde prostredníctvom iných liniek, budem môcť len ťažko prevziať zodpovednosť za zachovávanie vážnosti tunajšieho ríšskeho zastupiteľstva. Po vecnej stránke možno dodať, že Karmasin je niekoľkomesačnou vyčerpávajúcou a neúnavnou prácou enormne preťažený a pri ďalšom pokračovaní tempa z posledného obdobia môže sotva vydržať. Rozumné rozdelenie práce na jeho úlohy a úlohy ríšskeho zastupiteľstva sa z tohto dôvodu ukazuje ako potrebné, avšak bez toho, aby sa pritom úplne neeliminovála sprostredkovateľská rola národnostnej skupiny, ktorú pripomenul aj Tiso v poslednom rozhovore zo zástupcom [nemeckej] tlače.⁷

1 Pol IV došlo 1. 12. 1938.

2 Napr. v roku 1934 hodnotil E. von Druffel F. Karmasina „ako jedného z mála obetavých pracovníkov pracujúcich v prospech nemeckej menšiny... Popri Dr. Frühwirthovi je jedinou osobou, ktorá vidí do komplexu tunajšej práce nemeckých organizácií“. (PA AA, DG Prag, Paket 21, A II d 1, Band 15. Správa nemeckého konzulátu v Bratislave 152/1934 nemeckému vyslanectvu v Prahe z 27. 9. 1934.)

3 F. Karmasin zorganizoval túto cestu 11. novembra spoločne s viedenským ríšskym miestodržiteľstvom a Wernerom Götschom z SD-Ausland.

4 V máji 1938, keď F. Karmasin žiadal od legačného radcu G. Altenburga pokyny, bol odkázaný na *Volksdeutsche Mittelstelle*, resp. Konrada Henleina. (ADAP, séria D, II. zväzok, dokument 167, s. 229.)

5 Porovnaj s dokumentom 111.

6 Na kraji sa nachádza rukopisná poznámka „SD“.

7 J. Tiso v rozhovore s redaktorom časopisu *Volksdeutscher Dienst* okrem iného povedal: „Očakávame od Nemcov v našej krajine, že budú hrať sprostredkovaciu úlohu medzi Slovenskom a Nemeckom“. (Národné

Na to, aby sa Karmasin, ktorý sa doteraz plne osvedčil ako vodca národnostnej skupiny, zaoberal zahraničnopolitickou stránkou nemecko-slovenských vzťahov, nemá podľa môjho názoru potrebné skúsenosti. Naopak, bol by som za, keby mu ako vodcovi národnostnej skupiny na Slovensku bola poskytovaná akákoľvek podpora, predovšetkým však proti prípadným pokusom z Prahy (Kundt) prispôbiť tunajšie pomery tamojšej situácii.⁸ Hoci bol v Prahe zriadený „úrad na likvidáciu a reorganizáciu“⁹ – neviem či je tento názov potrebný a šťastný – tu v rámci národnostnej skupiny nie je potrebné nič likvidovať a ani reorganizovať, nanajvýš niečo vybudovať.

Ak je paralelná spolupráca medzi zvyškami národnostnej skupiny v Čechách a na Morave a tunajšou národnostnou skupinou taká potrebná a vítaná,¹⁰ nie je možné, aby sa tunajšie pomery hodnotili optikou Prahy.

To platí ostatne aj pre čisto politickú oblasť, pričom obaja korešpondenti VB,¹¹ v Prahe a tu, hodnotia česko-slovenské vzťahy takmer stále relatívne odlišne.

Momentálne mám dojem, že revolučnú periódu Slovenska čoskoro Praha zlegalizuje, bez toho, podľa môjho názoru, aby sme toto štádium, keď bolo na Slovensku všetko v pohybe a všetko sme mohli dosiahnuť, dostatočne aj s jeho možnosťami využili. Naše nároky na Devín prispeli momentálne k tomu, že Slováci sa usilujú o väčší príklon k Prahe. Ostatne, historické a emotívne momenty, ktoré Slováci v súvislosti s Devínom uvádzajú, sú celkom nepodstatné. Legenda o Cyrilovi a Metodovi a ich spojitost s Devínom je historicky veľmi slabá a opiera sa len o nevedecké dielo jedného duchovného.

Skôr by som bol za ponechanie Devína, pretože hranica Morava – Dunaj je bezpochyby prirodzenou hranicou.

Podľa môjho názoru je Devín pre nás dôležitý len v súvislosti s budúcim kanálom Dunaj – Odra. Predsa len je potrebné počítať s tým, že to môže mať skutočne zlý psychologický dopad u Slovákov.

V nádeji, že som Vám, veľavážený pán štátny podtajomník, mojimi názormi aspoň čiastočne doplnil obraz o tunajších pomeroch,¹² zostávam s úctou a s pozdravom

Heil Hitler
Váš
oddaný
von Druffel

PA AA, R 103 778, fólia 442 227 – 230, originál, strojopis.¹³

noviny, 13. 11. 1938, s. 3.)

8 Medzi E. Kundtom a F. Karmasinom vládli napäté vzťahy. Hoci VoMi stanovila E. Kundta za „vodcu všetkých Nemcov, ktorí zostali v Československej republike“, F. Karmasin mal za úlohu slovenských Nemcov „pevne zjednotiť a zorganizovať“. Podľa Fritza Fialu dostal F. Karmasin v novembri 1938 od VoMi pokyn, aby vybudoval „vlastnú stranu“. Tým bol Kundtov vplyv na vývoj na Slovensku takmer vylúčený.

9 Oficiálny názov bol *Deutsches Kommissariat für Liquidation und Reorganisation in der Tschechoslowakischen Republik* (Nemecký komisariát pre likvidáciu a reorganizáciu v Československej republike). Jeho hlavnou úlohou mala byť „starostlivosť o nemeckú národnostnú menšinu, ktorá zostala vo zvyškovom Československu“. Komisariát mal mať na Slovensku pobočku v Bratislave a oblasťné úradovne v Nemeckom Pravne a Kežmarku. (Pozri KRÁL, V. (ed.). *Die Deutschen...*, dokument 261, s. 362.)

10 Pozri tiež dokument 102.

11 Völkischer Beobachter.

12 Pozri dokument 134.

13 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 119, s. 132 – 134.

1938, 16. November. Pressburg. – Protokoll über eine Unterredung zwischen Ernst Bäumlner und Štefan Polyák in Bezug auf einige politische und Wirtschaftsfragen in der Slowakei.

16. November 1938

Unterredung Bäumlner mit Reg. Kommissär Senator Polyak, Handelskammer.

P.¹ ist bestürzt wegen der Gerüchte von einer Besetzung von Theben, Karldorf, Thebenneudorf und hofft, dass diese Gerüchte nicht auf Wahrheit beruhen, weil eine Grenzkorrektur auf slowakischem Gebiet zu Gunsten Deutschlands die deutschfreundliche Politik der Slowaken sehr erschweren würde und diesen Umstand die Tschechoslowaken sofort für sich ausnützen könnten.

Auch sei man darüber informiert, dass in der gestrigen Unterhaus-Debatte in England wegen Engeraus Besetzung interpelliert wurde, da diese Besetzung der Münchener Vereinbarung zuwiderläuft, da dort nur von sudetendeutschem Gebiet die Rede sei.

Wegen der Coburgwerke seien bereits Informationen eingeholt worden, um dort einen Komm.² zu ernennen.

Während Anwesenheit B.³ gibt Polyak telefonisch Ausweisung, dass endlich Richtlinien für die Ernennung von Reg. Kommissären ausgearbeitet werden, nachdem man sich im Klaren ist was die Befugnisse der ernannten und zu ernennenden Reg. Kommissäre sind.

Morgen Donnerstag fährt P. nach Prag.

Nach seiner Rückkehr wird er die Ernennung von deutschen Mitgliedern im Wirtschaftsrat vornehmen und ersucht Vorschläge der Partei.

erforderliche Massnahmen:

- 1./ Dr. Rabel⁴ möge sich mit Polyak ins Einvernehmen setzen und ihm einen Vorschlag über Vorschriften der Nachbefugnis der Reg. Kommissäre übergeben. (Vorsicht! aus eigener Initiative!)
- 2./ Die DP nominiere zwei Mitglieder in den Wirtschaftsrat schriftlich, ich werde sodann diesen Brief Polyak und die Durchschrift Kubes übergeben (beide Mitglieder des Wirtschaftsrates).
- 3./ Die DP verlange gleichzeitig im Geld- und Bankrat ebenfalls eine Vertretung, nominiere jedoch vorläufig kein Mitglied, weil diese Nominierung mit der zu errichtenden deutschen Bank⁵ in Zusammenhang gebracht werden muss und daher eine personelle Besetzung besser erst später erfolgt. Vorläufig könnte ein Mitglied des Wirtschaftsrates provisorisch die Vertretung übernehmen und dann dieselbe den Vertrauens[mann] der deutschen Bankstelle übergeben.

BArch Koblenz, NL 1180/43, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Polyák.
 2 Kommissar.
 3 Bäumlner.
 4 Richtig Rabl.
 5 Siehe Dokument 85.

1938, november 16. Bratislava. – Zápisnica z rozhovoru medzi Ernstom Bäumlom a Štefanom Polyákom, týkajúceho sa viacerých politických a hospodárskych záležitostí Slovenska.

16. november 1938

Bäumlerov rozhovor s vládnym komisárom, senátorom Polyákom, obchodná komora.

P.¹ je zdesený z chýrov o obsadení Devína, Karlovej Vsi a Devínskej Novej Vsi a dúfa, že sa tieto fámy nezakladajú na pravde, pretože úprava hraníc na slovenskom území v prospech Nemecka by veľmi sťažila pronemeckú politiku Slovákov a túto okolnosť by mohli čechoslováci ihneď využiť vo svoj prospech.

Okrem toho majú Slováci informácie, že počas včerajšej debaty Dolnej snemovne v Anglicku bola podaná interpelácia proti obsadeniu Petržalky, pretože tento akt je v rozpore s Mnichovskou dohodou, keďže sa v nej hovorí len o sudetonemeckom území.

K dispozícii sú už aj informácie o Coburgovských závodoch, v ktorých má byť vymenovaný komisár.²

Počas prítomnosti B.³ udelil Polyák telefonicky pokyn, aby sa konečne vypracovali smernice pre vymenovanie vlád.[nych] komisárov, po tom, čo je jasné, aké sú kompetencie vymenovaných vládných komisárov, resp. tých, čo budú vymenovaní.

Zajtra vo štvrtok odchádza P. do Prahy.

Po jeho návrate dôjde k vymenovaniu nemeckých členov v hospodárskej rade a žiada o návrhy strany.

nevyhnutné opatrenia:

- 1./ Dr. Rabel⁴ sa chce dohodnúť s Polyákom a odovzdať mu návrh smerníc o kompetenciách vlád.[nych] komisárov. (Pozor! Z vlastnej iniciatívy!)
- 2./ DP nominuje písomne dvoch členov do hospodárskej rady a tento list potom odovzdám Polyákovi a prieklepk Kubešovi (obaja členovia hospodárskej rady).
- 3./ DP požaduje súčasne aj zastúpenie v peňažnej a bankovej rade, predbežne však ešte nenominuje nikoho, pretože táto nominácia sa musí uskutočniť v súvislosti s tvoriacou sa nemeckou bankou⁵ a k personálnemu obsadeniu preto dôjde až neskôr. Predbežne by zastúpenie mohol provizórne prevziať člen hospodárskej rady, a potom ho prenechať dôverníkovi nemeckej bankovej inštitúcie.

BArch Koblenz, NL 1180/43, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 Polyák.

2 Porovnaj s nemeckým textom.

3 Bäuml.

4 Správne má byť Rabl.

5 Pozri dokument 85.

1938, 16. November. Wien. – Vermerk Moyzischs von der Wiener Reichsstatthaltereie über die aktuellen Vorkommnisse in der Slowakei.

nur für Herrn Reichsstatthalter und Dr. Hammerschmid

Vertraulich

Mitteilungen des Pressereferenten im Amt des Reichsstatthalters vom 16. November 1938 (Nachmittag)

Auf Grund eines Telefongesprächs aus Preßburg erhielt ich die folgende Information:¹

Die Tatsache, dass von deutscher Seite² in Prag wegen der weiteren Abtretung des Thebener Kogels und des Eisenbahnknotenpunktes Kuty verhandelt wird, hat in der slowakischen Bevölkerung tiefe Enttäuschung hervorgerufen.³ Die Slowaken sehen darin einen Verrat des Reiches, welches sie bisher als Schutzmacht angesehen haben. Der Thebener Kogel stellt sozusagen ein slowakisches Nationaleigentum dar, seine nachträgliche Abtretung würde nicht nur vom politischen, sondern auch vom gefühlsmässigen Standpunkt tiefgehendste Wirkung ausüben. Ein Zeichen dafür, wie sehr die Slowaken unter dem Eindruck dieser Vorgänge stehen, ist die geradezu sensationelle Rundfunkrede, die der bisher unbedingt deutsch-freundliche slowakische Propagandachef der slowakischen Regierung, Mach, gestern abend (15. ds.) in ungarischer Sprache vom Preßburger Sender aus gehalten hat. Er tritt darin für engste Freundschaft zwischen der Slowakei und Ungarn ein, für die Beilegung aller Streitpunkte, gegenseitige Sicherung aller Minderheitenrechte und die Ungarn werden in dieser Ansprache kurzweg als die ungarischen „Brüder in allen Lebenslagen“ bezeichnet. Ein Grund für diese Rundfunkrede mag wohl auch die Tatsache sein, dass durch die Abtretung der Südslowakei die Zahl der in Ungarn lebenden Slowaken sich um rund 300 000 auf rund 700 000 erhöht hat, und die Slowaken bestrebt sind, durch freundschaftliche Beziehungen eine Fortsetzung der bisherigen Entnationalisierungspolitik der Ungarn zu verhindern. Auf der anderen Seite ist die Rede ein sicheres Zeichen für einen seelischen, um nicht zu sagen, politischen Umschwung. Die Ungarn haben in sehr geschickter Weise darauf reagiert. Der neue ungarische Sender in Kaschau spielt jeden Abend das slowakische Nationallied und auch gegenüber den Deutschen hat sich die ungarische Haltung in Preßburg erheblich versteift. So ist es Tatsache, dass heute Mitglieder der Deutschen Partei, die die Amtsräume der ungarischen Partei in irgendeinem Auftrag betreten, aufgefordert werden, die Hakenkreuzabzeichen abzulegen. Als sich einige weigerten, wurden sie aus den Räumen weggeführt.

In den Kreisen der Deutschen Partei beurteilt man diese Entwicklung ziemlich pessimistisch. Kommt es tatsächlich zur Abtretung der beiden erwähnten Gebiete, so kann man, - um eine Äusserung wiederzugeben - mit dem Ende der deutschen Ostpolitik in der Slowakei rechnen. Die neuste, enge slowakisch-ungarische Zusammenarbeit geht aus der Tatsache hervor, dass die Meldungen über Meutereien

1 Informationsquelle war Werner Götsch vom SD-Ausland.

2 Handschriftliche Bemerkung - Keppler.

3 Vergleiche Dokumente 111, 117 und 118.

slowakischer Mannschaften gegen tschechische Offiziere zuerst über Budapest verbreitet worden sind. Die slowakische Mitteilung ging direkt an den Pressechef der ungarischen Regierung. Das spätere Dementi des slowakischen Pressebüros entspricht nicht den Tatsachen. Es sind wirklich 2 tschechische Offiziere getötet worden, und zwar einer in Preßburg, als er in einem Gasthaus betrunkene slowakische Soldaten zur Ordnung verwies, und ein zweiter an der neuen ungarischen Grenze. Einzelheiten über den zweiten Fall sind noch nicht bekannt.

Moy[zisch]

BArch Koblenz, NL 1180/44, Original, Maschinenschrift.

1938, november 16. Viedeň. – Moyzischov záznam z viedenského ríšskeho miestodržiteľstva o aktuálnych udalostiach na Slovensku.

len pre pána ríšskeho miestodržiteľa a Dr. Hammerschmida

D ô v e r n é

Správy tlačového referenta v úrade Ríšskeho miestodržiteľa zo 16. novembra 1938 (popoludnie)

Na základe telefonického rozhovoru z Bratislavy som získal nasledovnú informáciu:¹

Skutočnosť, že nemecká strana² rokuje v Prahe o ďalšom odstúpení Devínskej Kobyly a železničného uzla Kúty, vyvolala medzi slovenským obyvateľstvom hlboké sklamanie.³ Slováci v tom vidia zradu ríše, ktorú doteraz považovali za ochrannú mocnosť. Devínska Kobyla je takpovediac slovenským národným vlastníctvom, jej dodatočné odstúpenie by spôsobilo nielen ďalekosiahle politické, ale aj emocionálne dôsledky. Znakom toho, ako tieto udalosti na Slovákov vplývajú, je priam senzačný rozhlasový prejav doteraz jednoznačne pronemeckého slovenského šéfa propagandy Macha, ktorý včera večer predniesol v maďarčine v bratislavskom rozhlase. Zasadzoval sa v ňom za najužšie priateľstvo medzi Slovenskom a Maďarskom, za urovanie všetkých sporných otázok, za obojstranné zabezpečenie všetkých menšinových práv a Maďarov označil bez okolkov za maďarských „bratov v akejkolvek životnej situácii“. Príčinou tohto rozhlasového prejavu by mohla byť tiež skutočnosť, že po odstúpení južného Slovenska sa počet Slovákov žijúcich v Maďarsku zvýšil o približne 300 000 na asi 700 000 a Slováci sa priateľskými vzťahmi usilujú zabrániť pokračovaniu doterajšej maďarskej odnáródňovacej politiky. Na druhej strane je prejav jasným signálom duševného, ak nie politického obratu. Maďari reagovali na to veľmi šikovným spôsobom. Nový maďarský vysielateľ v Košiciach hrá každý večer slovenské národné piesne a v Bratislave značne zosilnel protinemecký postoj Maďarov. Stalo sa, že členovia Deutsche Partei, ktorí dnes v nejakej záležitosti vošli do kancelárií maďarskej strany, boli vyzvaní, aby si zložili odznaky s hákovým krížom. Keď to viacerí odmietli, Maďari ich z úradovne vykázali.

Kruhy Deutsche Partei hodnotia tento vývoj dosť pesimisticky. Ak skutočne dôjde k odstúpeniu oboch uvedených území, tak možno – reprodukujúc jeden výrok – počítať s koncom nemeckej východnej politiky na Slovensku. Najnovšia, úzka slovensko-maďarská spolupráca vychádza zo skutočnosti, že hlásenia o vzburách slovenského mužstva proti českým dôstojníkom sa šíria ako prvé cez Budapešť. Slovenské správy išli priamo tlačovému šéfovi maďarskej vlády. Neskoršie dementi Slovenskej tlačovej kancelárie sa nezakladá na pravde. Skutočne došlo k usmrteniu dvoch českých dôstojníkov, a síce v Bratislave, kde v jednom hostinci dôstojník nabádal opitých slovenských vojakov k poriadku a na novej maďarskej hranici. Podrobnosti o druhom prípade nie sú ešte známe.

Moy[zisch]

BArch Koblenz, NL 1180/44, originál, strojopis.

- 1 Informačným zdrojom bol Werner Götsch z SD-Ausland.
- 2 Rukopisný dodatok – Keppler.
- 3 Porovnaj s dokumentmi 111, 117 a 118.

1938, 17. November. Wien. – Vermerk Goldbachs über die Verhältnisse in Bad Pystyan und Möglichkeiten seiner Arisierung.

II 212 Pystyan

Wien, den 17. 11. 1938

Betr.: Slowakei (Bad Pystyan)

Nach der Veröffentlichung der beiden Meldungen über das Bad Pystyan im „VB“¹ sprach der Vertreter des Wiener Werbebüros des Bades Pystyan, Oberstleutnant Hennig am 9. 11. 1938 bei mir vor und erklärte, er hätte nie gewusst, dass die Familie Winter jüdisch sei. Hennig, gegen den wie mir von Angestellten des Bades Pystyan (Totzauer, Oberschwester Edith) bekannt, früher ein Stapoverfahren gelaufen ist, muss von der jüdischen Abstammung der Winters wissen. Wenn es erwiesen wäre, - so meint Hennig -, dass die Winter Juden seien, müsste allerdings eine arische Leitung eingesetzt werden, da sonst die deutschen Gäste wegbleiben würden und das ganze Bad ruiniert wäre. Er wäre auf Grund der VB-Berichte sofort nach Pressburg gereist, um von mir Vorschläge über die Zukunft des Bades Pystyan zu hören. Er hätte noch keine Gelegenheit gehabt, mit Winter und Gen.² zu sprechen. Lediglich mit Karmasin sind sie zusammen gewesen und er hielt es für zweckmässig, wenn ich vielleicht zusammen mit Karmasin über die Zukunft des Bades beriete. Hennig bat mich weiter ihm mitzuteilen, welches Interesse ich an dem Bad hätte, da doch die beiden Berichte einen bestimmten Zweck verfolgten. Ich erklärte ihm, dass es meine Aufgabe als Schriftleiter sei, die deutsche Öffentlichkeit auf die Zustände in Pystyan und die Tatsache, dass das Bad ausschliesslich von Juden geleitet wird, hinzuweisen. Ich würde nicht eher ruhen, diese Tatsache in der Presse zu publizieren, bis mir nachgewiesen wird, dass das Bad unter rein arischer Leitung steht und der finanzielle Einfluss der Winter restlos ausgeschaltet sei.

Am gleichen Tage fand eine Beratung der beiden Brüder Winter des Propagandaleiters des Bades Pystyan, Kresse (jüdische Frau), Hennigs und Leonardi statt. Anschliessend sprachen die Winter und Hennig bei Ministerpräsident Tiso vor und baten um die Einsetzung einer Verwaltungskommission für das Bad.³ Tiso ernannte auf Vorschlag der Winter den Abgeordneten Josef Sivak, den Abgeordneten Julius

1 Am 10. 11. 1938 erschien im *Völkischen Beobachter*, Wiener Ausgabe, S. 6 folgender Propagabericht Goldbachs: „Wie wir kürzlich berichteten, wurde das bekannte Weltbad Pystyan bisher von der jüdischen Familie Winter-Leonardi geleitet, die durch ihre seltsamen Geschäftspraktiken und die schnöde Behandlung ihrer arischen Angestellten immer wieder von sich reden machte. Um weiteren Abwanderungen arischer Gäste vorzubeugen, hat sich die slowakische Regierung entschlossen, für das Bad Pystyan eine fünfgliedrige Verwaltungskommission einzusetzen, der maßgebliche Personen des politischen Lebens in der Slowakei angehören. Es steht zu erwarten, daß das Weltbad in der kommenden Saison unter rein arischer Leitung einem weiteren Aufstieg entgegengeht.“

2 Genossen.

3 Winter hat in seiner Aussage während dem Verfahren Tukas vor dem Nationalgericht dazu ausgeführt: „Ich hatte in meinem Badeunternehmen einen Aufsichtsrat, der von Janko Ursisny geleitet wurde. Ich habe ihm mitgeteilt, dass die Deutschen die Absicht haben, das Bad zu übernehmen und bat ich ihn, die Gründung einer slowakischen Aktiengesellschaft Pystyan vorzubereiten. Er sage dies zu. Anschliessend suchte ich Dr. Jozef Tiso auf und teilte ihm mit, welche Absichten die Deutschen mit dem Pystyaner Bad haben. Auch Dr. Tiso zeigte sich erfreut, als ich ihm sagte, dass ich Maßnahmen trafe, die der Übernahme durch die Deutschen vorzubeugen sollten und dass eine slowakische Aktiengesellschaft entstünde. Er sagte mir gegenüber: „Machen

Stano, den Abgeordneten Rehak, Dr. Viktor Dussek und Staatssekretär Karmasin zu Mitgliedern dieser Kommission. Rehak ist Tschechophil, Sivak unbedeutend. Dr. Dussek entstammt zwar einer arischen Familie, doch wird ihm von glaubwürdiger Seite nachgesagt, dass sein wirklicher Vater Jude ist.

Vor der Vorsprache bei Tiso war der Direktor Winter bei dem Propagandachef der slowakischen Regierung Mach, um ihm zu erklären, dass die VB-Artikel das Bad zugrunde richten. Er wollte vorschlagen, dass von slowakischer Regierungsseite gegen mich diesbezüglich Schritte unternommen würden. Der Sekretär von Mach teilte mir mit, dass Wintersche Besuch bei seinem Chef völlig unerfreut gewesen wäre.

Am gleichen Tage kam der Deutsche Kresse zu mir, um mich über die Zukunft des Bades zu fragen und meine Vorschläge anzuhören. Karmasin, der wahrscheinlich ebenfalls im Winterschen Auftrage bei mir vorsties, wurde gedeutet, dass mir lediglich an einer arischen Leitung des Bades gelegen wäre. Kresse versuchte seitdem immer wieder von mir Vorschläge zu hören.

Zur Familie Winter gehören der 70jährige Generaldirektor Lajos Winter und der etwa 60jährige Kurdirektor Imre Winter. Der Sohn Jancsi ist Direktor des Hauses Thermia und bekannt durch die üble Behandlung seiner Angestellten. Die eine Tochter Klara Winter wollte jetzt nach Amerika auswandern und dabei Silber- und Goldwaren und wertvolle Teppiche in das Ausland verschieben, woran sie die Hlinka-Garde hinderte.

Die andere Winter-Tochter ist mit dem ehem. deutschen Offizier, Baron Anton von Leonardi verheiratet. Über Leonardi liegt ein Sonderbericht des als zuverlässig bekannten deutschen Angestellten Totzauer vor. Leonardi war der VB-Bericht besonders nahe gegangen. Er beschwerte sich zweimal beim deutschen Konsul und will, - wie er im Familienkreise äusserte -, massgebliche deutsche Wehrmachtsstellen bitten, ihm bei der Wiederherstellung seiner Ehre behilflich zu sein. Seiner Frau gegenüber äusserte er sich, „er wird mich bei der ersten Gelegenheit verdreschen“. Die arischen Angestellten des Bades, die mit mir bekannt sind und mit mir gesehen wurden, werden ebenso wie die leitenden Angestellten des Hauses Carol,⁴ in dem Tuka wohnt, nach jedem Besuche über mich vernommen. Dem Generaldirektor Lajos Winter habe ich durch den Angestellten Totzauer sagen lassen, wenn diese Vernehmungen nicht sofort aufhörten, würde ich mich gezwungen sehen, massgeblichen slowakischen Stellen davon Mitteilung zu machen und im übrigen in der deutschen Presse auf diese Methoden hinzuweisen. Karmasin soll, wie aus einem Gespräch zwischen Bäumler, Hauskrecht und Urbantke hervorgeht, mit der DAF⁵ Verhandlungen wegen der Übernahme des Pistyaner Bades aufgenommen haben. Es wird vorgeschlagen, von uns aus deutsche Stellen an dem Bad zu interessieren, das nach einer Erweiterung und Verbesserung verschiedener Anlagen einen erheblichen Gewinn abwerfen dürfte.

II 212

[Goldbach]

SNA, Alexandrijský archív, Mikrofilm II. C 985, Folie 9 406 306 – 308, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

Sie ja alles für die Rettung des Bades, damit es nicht in die Händen der Deutschen fällt.“ (SNA, NS Tn Iud 7/1946 – V. Tuka, Mikrofilm II. A 918, Winters Aussage vom 11. 4. 1946.)

4 Das Haus, in dem sich Tuka aufhielt, hieß Cyril.

5 Deutsche Arbeitsfront.

1938, november 17. Viedeň. – Goldbachov záznam o pomeroch v piešťanských kúpeľoch a možnostiach ich arizácie.

II 212 Piešťany

Viedeň, dňa 17. 11. 1938

Vec: Slovensko (kúpele Piešťany)

Po uverejnení oboch správ o piešťanských kúpeľoch vo „VB“¹ som sa 9. 11. 1938 u seba zhováral so zástupcom viedenskej propagačnej kancelárie piešťanských kúpeľov s podplukovníkom Hennigom a povedal mi, že nikdy nevedel, že rodina Winterovcov je židovská. Hennig, ktorého predtým, ako mi uviedli zamestnanci piešťanských kúpeľov (Totzauer, vrchná sestra Edita), stíhala štátna polícia, musí o židovskom pôvode Winterovcov vedieť. Ak sa dokáže, - povedal Hennig -, že Winterovci sú Židia, je pravda potrebné, aby bolo dosadené árijské riaditeľstvo, pretože ináč ich nemeckí hostia nebudú navštevovať a celé kúpele skrachujú. Na základe správ *Völkischer Beobachter* pricestoval okamžite do Bratislavy, aby si u mňa vypočul návrhy o budúcnosti piešťanských kúpeľov. Nemal ešte nijakú príležitosť na rozhovor s Winterom a spoločníkmi.² Stretol sa len s Karmasinom a považuje za účelné, keby som sa azda s Karmasinom poradil o budúcnosti kúpeľov. Hennig ma ďalej požiadal, aby som mu povedal, aký mám na kúpeľoch záujem, pretože obe správy sledovali jednako určitý zámer. Odvetil som mu, že mojou úlohou ako redaktora je upozorňovať nemeckú verejnosť na pomery v Piešťanoch a na skutočnosť, že kúpele riadia výlučne len Židia. Túto skutočnosť budem uverejňovať v tlači dovtedy, kým sa nepresvedčím, že kúpele majú čisto árijské riaditeľstvo a finančný vplyv Winterovcov bude úplne eliminovaný.

V ten istý deň sa uskutočnila porada oboch bratov Winterovcov s propagačným vedúcim piešťanských kúpeľov Kresseom (ženu má Židovku), Hennigom a Leonardim. Winterovci spolu s Hennigom potom navštívili ministerského predsedu Tisa a žiadali o ustanovenie správnej komisie pre kúpele.³ Na návrh Winterovcov vymenoval Tiso za členov tejto komisie poslanca Jozefa Siváka, poslanca Júliusa

1 Dňa 10. 11. 1938 vyšla vo *Völkischer Beobachter*, *Wiener Ausgabe*, s. 6. nasledovná, propagandisticky ladená Goldbachova správa: „Ako som sa v krátkosti dozvedel, známe svetové kúpele v Piešťanoch doteraz viedla židovská rodina Winter-Leonardi, o ktorej sa neustále rozprávalo v súvislosti s jej podivnými obchodnými praktikami a hanebným zaobchádzaním s jej árijskými zamestnancami. Aby sa zabránilo ďalšiemu odlivu árijských hostí, uzniesla sa slovenská vláda, že pre piešťanské kúpele zriadi päťčlennú správnu komisiu, ktorej členmi sú významné osoby slovenského politického života. Možno očakávať, že svetoznáme kúpele budú mať v nasledujúcej sezóne čisto árijské vedenie, čo bude znamenať ich ďalší rozmach.“

2 V pôvodine je skratka Gen. – čiže Genossen.

3 Ľ. Winter vo svojej výpovedi v Tukovom procese k tomuto uviedol: „Ja som mal vo svojom kúpeľnom podniku Piešťany, dozorčí výbor, ktorému na čele stál Janko Ursíny. Tomuto som oznámil úmysly Nemcov dostať kúpele do svojich rúk a žiadal som ho, aby začal prípravu k vytvoreniu slovenskej akciovej spoločnosti Piešťany, čo tento aj slúbil. Na to som navštívil v tejto veci i Dr. Jozefa Tisu a aj tomuto som oznámil, aké sú úmysly Nemcov vo veci piešťanských kúpeľov. I Dr. Tiso bol rád, že robím prípravu na predanie toho, aby Nemci kúpele dostali do svojich rúk tým, že sa vytvára slovenská akciová spoločnosť a povedal mi: „Len robte všetko na záchranu kúpeľov, aby sa nedostali do rúk Nemcov.“ (SNA, f. NS Tn Iud 7/1946 – V. Tuka, mikrofilm II. A 918, Winterova výpoveď z 11. 4. 1946.)

Stana, poslanca Reháka, Dr. Viktora Dusseka a štátneho tajomníka Karmasina. Rehák je čechofil, Sivák je bezvýznamná osoba. Dr. Dussek pochádza síce z árijskej rodiny, avšak z dôveryhodného zdroja som sa dozvedel, že jeho skutočným otcom je Žid.

Pred rokovaním u Tisa bol riaditeľ Winter u šéfa propagandy slovenskej vlády Macha, aby mu vysvetlil, že články vo *Völkischer Beobachter* privedú kúpele na mizinu. Chcel navrhnúť, aby slovenská vláda v tejto súvislosti podnikla proti mne patričné kroky. Machov tajomník mi povedal, že Winterova návšteva jeho šéfa vôbec nepotešila.

V ten istý deň prišiel za mnou Nemeck Kresse, aby sa ma vypytoval na budúcnosť kúpeľov a vypočul si moje návrhy. Karmasinovi, ktorý ma pravdepodobne navštívil vo Winterovom poverení, som naznačil, že mi ide len o árijské riaditeľstvo kúpeľov. Odtedy sa Kresse neustále pokúša, aby som mu predstrel návrhy.

Do Winterovskej rodiny patria 70-ročný generálny riaditeľ Ľudovít Winter a asi 60-ročný riaditeľ kúpeľov Imrich Winter. Syn Ján je riaditeľom kúpeľného domu Thermia a je známy zlým zaobchádzaním so svojimi zamestnancami. Dcéra Klára Winterová sa chce momentálne vysťahovať do Ameriky a pritom chcela do zahraničia prepašovať predmety zo striebra a zlata a cenné koberce, v čom jej však zabránila Hlinkova garda.

Ďalšia Winterova dcéra je vydatá za bývalého nemeckého dôstojníka baróna Antona von Leonardiho. O Leonardim máme k dispozícii osobitnú správu od spoľahlivého nemeckého zamestnanca Totzauera. Správa VB sa Leonardiho mimoriadne dotkla. Dvakrát sa sťažoval nemeckému konzulovi a chce, ako v rodinnom kruhu uviedol, požiadať najvyššie inštalácie Wehrmachtu, aby mu pomohli pri rehabilitácii jeho cti. Pred svojou manželkou sa vyjadril, „že ma pri prvej príležitosti zmláti“. Árijskí zamestnanci kúpeľov, ktorí ma poznajú a ktorých videli so mnou, sú podobne ako vedúci pracovníci kúpeľného domu Carol,⁴ v ktorom býva Tuka, vypočúvaní po každej návšteve. Generálnemu riaditeľovi Ľudovítovi Winterovi som prostredníctvom zamestnanca Totzauera odkázal, že ak tieto výsluchy okamžite neprestanú, budem nútený informovať o tom smerodajné slovenské úrady a na dôvažok upozorniť na tieto metódy aj v nemeckej tlači. Karmasin, ako to vyplynulo z jedného rozhovoru medzi Bäumlrom, Hauskrechtom a Urbantkem, vo veci prevzatia piešťanských kúpeľov údajne začal rokovať s DAF.⁵ Bolo navrhnuté, aby sme vzbudili záujem nemeckých miest o kúpele, ktoré po rozšírení a vylepšení viacerých zariadení zaručujú výrazný zisk.

II 212
[Goldbach]

SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 985, fólia 9 406 306 – 308, kópia, strojopis, bez podpisu.

4 Kúpeľný dom, v ktorom bol V. Tuka ubytovaný, mal názov Cyril.

5 Deutsche Arbeitsfront.

1938, 17. November. Budapest. – Bericht des deutschen Gesandten von Erdmannsdorff an das AA über den Besuch Lord Rothermeres in Ungarn.

Deutsche Gesandtschaft

Budapest, den 17. November 1938¹

Budapest

A Nr. 357

Im Anschluss an den Bericht
vom 9. d. M. – A Nr. 330 –

Inhalt:

Lord Rothermere in Budapest

Während seines Aufenthalts in Ungarn ist Lord Rothermere Gegenstand begeisterter Kundgebungen und zahlreicher Ehrungen gewesen. Die gesamte ungarische Presse würdigte einstimmig seine Rolle im Rahmen der ungarischen Revisionsbestrebungen und betonte dabei, dass Rothermeres Artikel vom 21. Juli 1927² der ungarischen Revisionspropaganda im Ausland erst den entscheidenden Stoss vorwärts gegeben habe.

Diese seine Rolle hat Lord Rothermere jedoch hier in keinem Falle irgendwie hervorgekehrt, sondern er hat im Gegenteil keine Gelegenheit vorübergehen lassen, um seine Gastgeber daran zu erinnern, dass sie dem Führer³ und dem Duce praktisch alles verdanken.

Dass Lord R.⁴ vom Ministerpräsidenten⁵ und vom Reichsverweser empfangen und durch Einladungen geehrt wurde, war eine Selbstverständlichkeit, ebenso dass der Reichsverweser ihn mit dem ungarischen Verdienstorden I. Klasse auszeichnete. Eine besondere Ehrung war dagegen die spontane Dankeskundgebung, die ihm vom Abgeordnetenhaus zuteil wurde. Als [der] Lord die Diplomatenloge betrat, erhoben sich sämtliche Abgeordnete von ihren Sitzen und bereiteten ihm eine

1 Bei Pol IV am 22. 11. 1938 eingegangen.

2 Es handelte sich um einen Artikel unter dem Titel *Hungary's place in the Sun*, in welchem er eine friedliche Revision der Grenzen zu Gunsten Ungarns forderte. Ausführlicher siehe MICHELA, Miroslav. Ohlas akcie lorda Rothermerea na Slovensku. Reakcie na revizionistickú kampaň v rokoch 1927 – 1928. In *ČAS* (<http://www.saske.sk/cas/3-2004/18Michela.html>) sowie Reakcie slovenských politických kruhov a tlače na Rothermerovu akciu (1927-1928). In *Historický časopis*, 3/2004, S. 503 – 522.

3 Am 13. 11. 1938 sandte Lord Rothermere aus Budapest folgendes Telegramm an Hitler: *Beim Abschluß meines Besuches in Ungarn möchte ich Ihnen sagen, mein lieber Führer, daß überall, wo ich Ihren Namen erwähnte, die Leute in begeisterte Dankeskundgebungen ausbrachen. Ich war bei dem historischen Akt des Einzuges der Ungarn in Kassa zugegen, und als Seine Durchlaucht der Reichsverweser Admiral von Horthy den Dank seiner Nation gegenüber den beiden mächtigen Freunden Deutschland und Italien zum Ausdruck brachte, erfolgte stürmische Zustimmung. In privaten Unterhaltungen hat er dieser Einstellung wärmsten Ausdruck verliehen. Ganz Ungarn fühlt, daß es Ihnen und Ihrem Verbündeten Mussolini das Recht verdankt, das ihm in Wien zurückgegeben wurde, und die Ehrlichkeit dieses Dankes haben mir viele rührende Erlebnisse bestätigt. Sie machen Geschichte durch Ihr Werk der Wiedergutmachung des europäischen Unrechts ohne Blutvergießen.*“ (NA ČR, Zahraniční úřad Berlin, K. 28, Folie 437 623.)

4 Rothermere.

5 Béla Imrédy.

begeisterte Ovation. Dann begrüßte ihn der Präsident des Hauses mit warmen Worten des Dankes und hob dabei hervor, dass die Artikel, die Lord R. für die gerechte Sache Ungarns geschrieben habe, nicht nur auf die britische öffentliche Meinung, sondern auf ganz Europa ihre Wirkung ausgeübt hätten.

Ferner fand eine von der Revisionsliga und dem Frontkämpferverband zu Ehren von Lord R. veranstaltete Volkskundgebung vor der Statue von Oberungarn auf dem Freiheitsplatz statt.

An den Einzugsfeierlichkeiten in Kaschau hat Lord R. ebenso wie einige meiner hiesigen Kollegen teilgenommen. Nach seiner Rückkehr nach Budapest reihte sich wiederum Festlichkeit an Festlichkeit, die zu seinen Ehren veranstaltet wurden. Zu verschiedenen Malen versicherte er bei solchen Veranstaltungen seine Gastgeber, dass er auch in Zukunft der ungarischen Nation seine Hilfe werde zuteil werden lassen. Auch sprach er sich wiederholt für das Selbstbestimmungsrecht der Karpathorussen aus, damit sich diese dort anschließen könnten, wohin sie wollten (vgl. Bericht vom 17. d. M. – A Nr. 356). Gelegentlich eines Festbanketts gab er der Überzeugung Ausdruck, dass noch schönere Zeiten für Ungarn kommen mögen, und wies dann auf eine Unterredung hin, die er mit dem Führer und Reichskanzler gehabt habe, in deren Verlauf der Führer ihm gesagt hätte, es gebe im Donaauraum nur zwei aufrechte Nationen: die ungarische und die deutsche.

Zu seiner am 14. d. M. erfolgten Abreise hatten sich zur Verabschiedung als Vertreter des Ministerpräsidenten der Staatssekretär im Ministerpräsidium v. Bárczy, ferner der Kronhüter Baron Perényi und zahlreiche ungarische Politiker auf dem Bahnhof eingefunden.

Chefredakteur Ward Price,⁶ der den Lord nach hier begleitet hatte, ist vorerst hier zurückgeblieben, um seine Fühlungnahme mit ungarischen Persönlichkeiten fortzusetzen.

gez. v. Erdmannsdorff

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 28, Folie 437 625 – 626, Fotokopie, Maschinenschrift.

6 Ward Price (1886 – 1961) englischer Journalist, Kriegskorrespondent der *Daily Mail*. Er wurde durch seine Berichte während des Ersten Balkankrieges bekannt. Mehrere Interviews mit den Diktatoren Mussolini und Hitler machten ihn berühmt.

1938, november 17. Budapešť. – Správa nemeckého vyslanca O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu o návšteve lorda Rothermerea v Maďarsku.

Nemecké vyslanectvo

Budapešť, dňa 17. novembra 1938¹

Budapešť

Č. sp. 357

V nadväznosti na správu

z 9. t. m. – Č. sp. 330 –

Obsah:

Lord Rothermere v Budapešti

Lord Rothermere sa počas svojho pobytu v Maďarsku stal stredobodom nadšených zhromaždení a bol zahrnutý početnými poctami. Celá maďarská tlač jednomyselne ocenila jeho úlohu na poli maďarských revizionistických snáh, a zároveň zdôrazňovala, že Rothermereov článok z 21. júla 1927² znamenal pre maďarskú revizionistickú propagandu v zahraničí rozhodujúci impulz vpred.

Lord Rothermere však túto svoju úlohu v nijakom prípade nevyzdvihoval, naopak, nevynechal žiadnu príležitosť, aby svojim hosťiteľom nepripomenul, že za všetko vďačia prakticky vodcovi³ a ducemu.

To, že lorda R.⁴ prijali a audienciami poctili ministerský predseda⁵ a ríšsky správca bolo samozrejmosťou, rovnako aj to, že ho regent vyznamenal maďarským rádom za zásluhy I. triedy. Mimoriadnou poctou bolo naopak spontánne ďakovné privítanie poslaneckou snemovňou. Keď lord vstúpil do lôžie pre diplomatov, všetci poslanci zo svojich miest vstali a pripravili mu nadšené ovácie. Následne ho s vrúcnyimi slovami vďaky privítal predseda parlamentu a zdôraznil, že články, ktoré lord R. napísal v prospech spravodlivej veci Maďarska, ovplyvnili nielen britskú verejnú mienku, ale aj celú Európu.

Okrem toho sa pred sochou horného Maďarska na Námestí slobody uskutočnilo ľudové zhromaždenie, ktoré na počesť lorda R. usporiadali Liga za revíziu a Zväz frontových bojovníkov.

1 Pol IV došlo 22. 11. 1938.

2 Ide o článok pod názvom *Hungary's place in the Sun*, ktorom požadoval mierovú revíziu hraníc v prospech Maďarska. Podrobnejšie pozri MICHELA, Miroslav. Ohlas akcie lorda Rothermerea na Slovensku. Reakcie na revizionistickú kampaň v rokoch 1927 – 1928. In *ČAS* (<http://www.saske.sk/cas/3-2004/18Michela.html>), tiež MICHELA, Miroslav. Reakcie slovenských politických kruhov a tlače na Rothermerovu akciu (1927-1928). In *Historický časopis*, 3/2004, s. 503 – 522.

3 Dňa 13. 11. 1938 zaslal lord Rothermere A. Hitlerovi z Budapešti nasledovný telegram: „*Na konci mojej návštevy v Maďarsku by som Vám môj milý vodca chcel povedať, že všade, kde som spomenul Vaše meno, prepukli medzi ľuďmi nadšené ďakovné zhromaždenia. Zúčastnil som sa historického vstupu Maďarov do Košíc a keď jeho Jasnosť ríšsky správca admirál Horthy vyslovil vďaka svojho národa obom veľkým priateľom Nemecku a Taliansku, nasledoval búrlivý súhlas. Súkromné rozhovory tento postoj potvrdili. Celé Maďarsko cíti, že za právo, ktoré mu bolo vo Viedni prinavrátené, ďakuje Vám a Vášmu spojencovi Mussolinimu a poptivosť tejto vďaky mi potvrdili mnohé dojemné zážitky. Vaša snaha o nápravu európskych krívd bez krviprelievania utvára históriu.*“ (NA ČR, f. Zahraniční úřad Berlín, š. 28, fólia 437 623.)

4 Rothermere.

5 Béla Imrédy.

Lord R. sa podobne ako viacerí moji kolegovia zúčastnil aj na slávnostiach v Košiciach. Po návrate do Budapešti nasledovali viaceré slávnosti, ktoré boli usporiadané na jeho počesť. Počas týchto podujatí svojich hostiteľov nespočetnekrát ubezpečil, že maďarskému národu pomôže aj v budúcnosti. Opätovne sa vyslovil za právo na sebaurčenie karpatských Rusov, aby sa mohli pripojiť k tomu, ku komu chcú (porovnaj správu zo 17. t. m. – A č. 356). Pri príležitosti jedného slávnostného banketu vyslovil presvedčenie, že Maďarsko sa dočká ešte krajších čias, a potom poukázal na rozhovor s vodcom a ríšskym kancelárom, v priebehu ktorého mu vodca povedal, že v podunajskom priestore sú len dva úprimné národy: maďarský a nemecký.

Na rozlúčku pri príležitosti jeho odchodu 14. t. m. prišli na železničnú stanicu štátny tajomník predsedníctva vlády Bárczy ako zástupca ministerského predsedu, ďalej strážca koruny barón Perényi a mnohí maďarskí politici.

Šéfredaktor Ward Price,⁶ ktorý lorda sprevádzal, tu ešte zostal, aby pokračoval v nadväzovaní kontaktov s maďarskými osobnosťami.

pod. v. Erdmannsdorff

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 28, fólia 437 625 – 626, fotokópia, strojopis.

6 Ward Price (1886 – 1961), anglický novinár, vojnový korešpondent *Daily Mail*. Známym sa stal na základe svojich reportáží z prvej balkánskej vojny. Neskôr ho preslávili interview s diktátormi B. Mussolinim a A. Hitlerom.

1938, 17. November. Engerau. – Meldung der Gestapo Engerau über Stimmung und Lage in Pressburg.

Geheime Staatspolizei
Einsatzposten Engerau

Engerau, am 17. 11. 1938

An den SD-Oberabschnitt Donau
z. Hd. des SS-Standartenführers Dr. Stahlecker
in W i e n.

Betrifft: Stimmungsbericht aus Pressburg.

In Pressburg verfolgt man augenblicklich mit grösster Aufmerksamkeit das Gerücht, dass das Gemeindegebiet Theben, wie auch die in der Nähe desselben gelegene Ortschaft Karlsdorf in nächster Zeit von Deutschland aus besetzt werden soll.¹ Des weiteren besagt das Gerücht, dass dieses Gebiet nur eine Vorspeise sei und Pressburg ebenfalls noch an Deutschland fallen soll. Im Zusammenhang mit diesen Gerüchten herrscht unter der deutschen Bevölkerung Pressburgs eine Freudenstimmung und sind diese Volksschichten eifrigst beschäftigt Hakenkreuzfahnen anzufertigen. Die slowakische Bevölkerung nimmt diese Nachricht mit weniger Interesse auf und macht sich eine gewisse Misstimmung gegen Deutschland bemerkbar, die in mehreren Fällen Äusserungen [zum Ausdruck kam], wie: „Es wäre doch besser gewesen, wenn wir uns Ungarn angeschlossen hätten.“

Aus dem engsten Freundeskreis des Sekretärs des slowakischen Ministers Durcansky, dem Slowaken Farkacs² wurde bekannt, dass sich dieser augenblicklich in Berlin befindet und zwar als Mitglied der slowakischen Studienkommission. Der Zweck sei, wie sich Farkacs äusserte, nicht um die Verhältnisse zu studieren, sondern um mit dem Führer über die Abtrennung der oben erwähnten Gebiete zu verhandeln. Am Tage vor der Abreise nach Deutschland soll sich Farkacs (es ist nicht einwandfrei festgestellt, ob zu mehreren Ministern oder zu einer einzelnen, ihm sehr nahe stehende Person) geäussert haben: „Der Hitler verlangt Theben und Karlsdorf, wenn er sich bisher nicht geschnitten hat, so wird er sich aber an den Slowaken schneiden.“ Diese Äusserung machte Farkacs, wie bereits erwähnt, am Vorabend seiner Abreise nach Deutschland und waren an diesem Abend in seiner Wohnung die slow. Minister Tiso, Sidor und Mach³ zu Gast.

Von der Bevölkerung Pressburgs wird häufig das Verhalten der Hlinkagarde gegenüber den Juden kritisiert und zwar deshalb, weil Juden die in der slow. Zeitung „Slovan“⁴ inserieren, von allen bisherigen Massnahmen gegen die Juden verschont bleiben. Es soll sogar ausstellig bemerkt worden sein, dass die Geschäfte solcher Juden keine zerschlagenen Auslagenfenster aufweisen. In weiterer Folge

1 Siehe Dokumente 93, 111, 117, 118 und 119.

2 Richtig Farkaš.

3 Sidor und Mach waren keine Minister.

4 Richtig Slovák.

wurde das Verhalten der HG deshalb abfällig besprochen, weil die Funktionäre derselben, obwohl die Massnahmen gegen die Juden durchgeführt wurden, die Lautsprecheranlage von einem jüdischen Elektriker entliehen hatten. Die Lautsprecheranlage wurde zur Übertragung einer Kundgebung benötigt.

Am 14. Nov. 1938 traf aus Berlin vom Sekretär Farkacs in Pressburg eine Postkarte ein, mit folgendem Inhalte: „Bin in Berlin, ist nicht sehr lustig, wann ich zurückkomme ist noch unbestimmt.“ Der Inhalt dieser Karte wird von seinem engsten Freundeskreis so ausgelegt, als ob die Verhandlungen bisher noch keine günstigen Erfolge für die Slowaken gezeigt hätten.⁵

Wagner.

BArch Berlin, R 70 Slowakei/230, Bl. 280 – 281, Original, Maschinenschrift.

5 Über Farkaš's Berliner Reise sind uns keine anderen Quellen bekannt.

1938, november 17. Petržalka. – Hlásenie petržalského Gestapa o náladách a situácii v Bratislave.

Štátna tajná polícia

Pohotovostné stanovište Petržalka

Petržalka, 17. 11. 1938

SD-Oberabschnitt Donau

do rúk SS-Standartenführera Dr. Stahleckera

vo V i e d n i.

Vec: Správa o nálade v Bratislave.

Veľká pozornosť sa v Bratislave venuje momentálne zvesti o tom, že Nemecko v dohľadnom čase obsadí územie obce Devín a priľahlú obec Karlova Ves.¹ Okrem toho sa povára, že toto územie je len predkrmom a že Nemecku pripadne ešte aj Bratislava. V súvislosti s týmito chýrmi panuje medzi nemeckým obyvateľstvom Bratislavy radostná nálada a tieto vrstvy zamestnáva horlivá výroba vlajok s hákovým krížom. Slovenské obyvateľstvo neprijíma túto správu s veľkým záujmom a je možné badať istú podráždenosť voči Nemecku, ktorá sa prejavuje vo viacerých prípadoch vo forme vyjadrení ako: „Bolo by bývalo lepšie, keby sme boli pripojení k Maďarsku.“

Z úzkeho kruhu priateľov tajomníka slovenského ministra Ďurčanského, Slováka Farkaša,² som sa dozvedel, že je momentálne v Berlíne, a to ako člen slovenskej študijnej komisie. Jej účelom nie je len, ako sa Farkaš vyjadril, štúdium pomerov, ale rokovania s vodcom týkajúce sa odstúpenia uvedených oblastí. Deň pred odchodom do Nemecka Farkaš údajne povedal (nedá sa jednoznačne zistiť, či pred viacerými ministrami alebo pred osobou jemu blízkou): „Hitler požaduje Devín a Karlovu Ves. Ak doposiaľ Slovákov neobral, tak ich teraz oberie.“ Ako som už uviedol, Farkaš to povedal v predvečer svojho odchodu do Nemecka a v ten večer boli u neho v byte na návšteve slovenskí ministri Tiso, Sidor a Mach.³

Bratislavské obyvateľstvo čoraz častejšie kritizuje správanie sa Hlinkovej gardy voči Židom, a to preto, že tí Židia, ktorí inzerujú v slovenských novinách „Slovák“,⁴ sú ušetrení od všetkých doterajších protizidovských opatrení. Údajne je až nápadné, že výklady obchodov týchto Židov nie sú vytlčené. Tieto dehonestujúce reči o správaní HG spôsobuje okrem toho aj to, že si jej funkcionári, napriek zavedeným protizidovským opatreniam, požičali od istého židovského elektrikára reproduktory. Reprodukory použili na ozvučenie zhromaždenia.

14. novembra došiel z Berlína do Bratislavy korešpondenčný lístok od Farkaša s nasledovným obsahom: „Som v Berlíne, veselé to tu nie je. Kedy sa vrátim späť, ešte neviem.“ Úzky okruh jeho pria-

1 Pozri dokumenty 93, 111, 117, 118 a 119.

2 V nemeckej pôvodine Farkacs.

3 K. Sidor, ani A. Mach nezastávali ministerské posty.

4 V nemeckom origináli Slovan.

teľov si obsah tohto korešpondenčného lístka vykladá tak, že rokovania neboli pre Slovákov doposiaľ úspešné.⁵

Wagner.

BArch Berlin, R 70 Slowakei/230, Bl. 280 – 281, originál, strojopis.

5 K Farkašovej ceste do Berlína sme nenašli ďalšie záznamy.

123

**1938, 19. November. Berlin. – Weisung des Unterstaatssekretärs
Woermann an den deutschen Geschäftsträger in Prag Hencke
betreffend Zurückhaltung in der Angelegenheit der Slowakei und
der Karpatho-Ukraine.**

Telegramm

Nr. 454

Berlin, den 19. November 1938

Pol. IV 8455

Auf Nr. 721 und 730

Nur für Geschäftsträger

In slowakischer wie in karpatho-ukrainischer Frage soll bis auf weiteres Zurückhaltung beobachtet werden. Aus diesem Grunde ist Anweisung an Presse ergangen, über Vorfälle in Karpatho-Ukraine nichts zu bringen. Ebenso wurde die Frage der Errichtung eines Generalkonsulats in Chust zurückgestellt. Einschaltung in die Frage der Namensgebung Karpatho-Ukraine sowie hinsichtlich der Frage einer Gleichbehandlung der Karpatho-Ukraine mit Slowakei zur Zeit daher ebenfalls unerwünscht.¹

Woermann

PA AA, Büro der Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 76 179, Original, Maschinenschrift.²

1 In Bezug auf Ďurčanskýs Besuch bei Göring (siehe Dokument 111) bat Legationsrat Hewel gegenüber Görings Kabinettschef, General Bodenschatz „(...) dem Generalfeldmarschall mitzuteilen, daß zurzeit keine politischen Verhandlungen mit den Slowaken opportun seien. Der Führer habe entschieden, daß gegenwärtig die Frage der Abtrennung der Slowaken weder im positiven noch im negativen Sinne angerührt werden solle. Die Entscheidung hierüber hängt zum Teil von den in den nächsten Tagen stattfindenden Unterhandlungen zwischen dem Reichsaußenminister und dem Tschechoslowakischen Außenminister Chvalkovsky ab“. (ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 120, S. 134.)

2 Publiziert ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 123, S. 137 – 138.

1938, november 19. Berlín. – Pokyn štátneho podtajomníka E. Woermanna nemeckému chargé d`affaires v Prahe A. Henckemu v súvislosti so zdržanlivým postojom voči Slovensku a Karpatskej Ukrajine.

Telegram

Č. 454

Berlín, dňa 19. novembra 1938

Pol. IV 8455

Na č. 721 und 730

Len pre správcu vyslanectva

K slovenskej ako aj karpatsko-ukrajinskej otázke sa má aj naďalej pristupovať rezervovane. Z tohto dôvodu dostala tlač príkaz, aby neprinášala nič o udalostiach na Karpatskej Ukrajine. Aj otázka zriadenia generálneho konzulátu v Chuste sa odsúva [na neskoršie]. Zapájanie sa do otázky pomenovania Karpatskej Ukrajiny, ako aj otázky zrovnoprávnenia Karpatskej Ukrajiny so Slovenskom je preto momentálne rovnako nežiaduce.¹

Woermann

PA AA, Büro der Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, fólia 76 179, originál, strojopis.²

1 V súvislosti s Ďurčanského návštevou u H. Göringa (pozri dokument 111) oznámil legačný radca W. Hewel šéfovi Göringovho kabinetu generálovi Bodenschatzovi nasledujúce: „žiadal, som, aby generálovi poľnému maršalovi oznámil, že politické rokovania so Slovákami nie sú vhodné. Vodca rozhodol, že v súčasnosti sa nebudeme do otázky odčlenenia Slovákov miešať ani v pozitívnom a ani v negatívnom zmysle. Rozhodnutie v tejto veci súvisí sčasti s rokovaniami medzi ríšskym ministrom zahraničných vecí a československým ministrom zahraničia Chvalkovským, ktoré sa uskutočnia v najbližších dňoch“. (ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 120, s. 134.)

2 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 123, s. 137 – 138.

1938, 21. November. Engerau. – Meldung der Gestapo Engerau über die Stimmung und Lage in Pressburg.

Geheime Staatspolizei
Einsatzposten Engerau

Engerau, am 21. 11. 1938

An den SD-Oberabschnitt Donau
z. Hd. des SS-Standartenführers Dr. Stahlecker
in W i e n.

Betr.: Stimmungsbericht aus Pressburg

Wie bereits heute fernmündlich mitgeteilt, scheinen sich die Gerüchte von der Besetzung Thebens zu bewahrheiten. Morgen, am 22. 11. um 6 Uhr soll der Zollaufsichtsdienst befehlsgemäss mit Booten nach Theben übersetzen und Theben besetzen.¹

Der Vertreter des Staatssekretärs Karmasin, Eduard Matl, stammt aus dem heutigen Polen. Seine Mutter soll geborene Jüdin sein, was auch aus dem Namen: Rosa, geb. Spitz hervorgehen könnte.² Die Ermittlungen hierüber dauern noch an.³

Der Prof. Tuka, der bekanntlich am 19. 11. 38 mit dem Advokaten Dr. Norbert Duka nach Budapest gefahren ist, soll den Gerüchten nach versuchen, Tiso und Durcanski zu stürzen und sich an deren Stelle zu setzen. Dr. Tuka gilt in Pressburg als ungarfreundlich.⁴

Minister Durcanski soll in Wien wegen einer eventuellen Auslieferung Goldbergers interveniert haben. In Pressburg erzählt man sich, Goldberger sitze für die Gestapo in Wien ein und man habe ihm seinen Bart vollkommen abgeschoren. Bereits in den nächsten Tagen bekommt die unterzeichnete Dienststelle einen Durchschlag der Vernehmung des Dr. Janek in der Angelegenheit Goldberger.⁵

Anliegend füge ich ein Foto des Dr. Benesch, das in Pressburg öffentlich vertrieben wird, zur weiteren Verwendung bei.

Wagner

lfZ MA 650/3, Folie 9 394 917, Original, Maschinenschrift.

1 Vergleiche Dokumente 93, 111, 117, 118 und 119.

2 Diese Angaben entsprachen Matls Lebenslauf vom 31. 3. 1940 (SNA, 116-23-6/108-111).

3 Mitte Dezember meldete Matl seinen Rückzug aus der Politik und seinen Parteifunktionen an. Siehe Dokument 169, Fußnote 11.

4 Dieser Absatz ist am Rand hervorgehoben.

5 Im Einvernehmen mit dem Chef der Engerauer Gestapo, Wagner, entführte Janek am 4. 11. 1938 Goldberger, einen Geschäftsmann jüdischer Herkunft, nach Engerau, da dieser angeblich einen Anschlag auf Hitler plante. Mehr dazu siehe MEDVECKÝ, M., SCHVARC, M. *Juloslav Janek*, S. 36 – 40.

1938, november 21. Petržalka. – Hlásenie petržalského Gestapa o náladách a situácii v Bratislave.

Štátna tajná polícia

Pohotovostné stanovište Petržalka

Petržalka, 21. 11. 1938

SD-Oberabschnitt Donau

do rúk SS-Standartenführera Dr. Stahleckera

vo V i e d n i.

Vec: Správa o nálade v Bratislave

Zdá sa, ako som už dnes telefonicky oznámil, že chýry o obsadení Devína sa potvrdzujú. Zajtra 22. 11. o 6. hodine sa má colná stráž podľa rozkazu preplaviť na člnoch do Devína a obsadiť ho.¹

Zástupca štátneho tajomníka Karmasina Eduard Matl pochádza z územia dnešného Poľska. Jeho matka je údajne rodená Židovka, čo by mohlo vyplývať aj z jej mena: Rosa, rod. Spitzová.² Vyšetrovanie týkajúce sa tejto záležitosti ešte pokračuje.³

Prof. Tuka, ktorý, ako je známe, odcestoval spoločne s advokátom Dr. Norbertom Dukom do Budapešti, sa podľa fám údajne pokúša zosadiť Tisa a Ďurčanského a zaujať ich miesto. V Bratislave je Dr. Tuka považovaný za promadarsky orientovaného.⁴

Minister Ďurčanský údajne vo Viedni intervenoval za eventuálne vydanie Goldbergera. Po Bratislave sa rozpráva, že Goldberger je uväznený na viedenskom Gestape a že mu úplne odstrihli bradu. Už v nasledujúcich dňoch dostane dole podpísaná úradovňa kópiu výsluchu Dr. Janeka, týkajúcu sa Goldbergerovej záležitosti.⁵

V prílohe zasielam na ďalšie využitie fotografiu Dr. Beneša, ktorá verejne koluje po Bratislave.

Wagner

lfZ MA 650/3, fólia 9 394 917, originál, strojopis.

1 Porovnaj s dokumentmi 93, 111, 117, 118 a 119.

2 Údaje sú správne. Pozri Matlov životopis z 31. 3. 1940 (SNA, 116-23-6/108-111).

3 V polovici decembra 1938 ohlásil E. Matl stiahnutie sa z aktívnej politiky a rezignáciu na stranické funkcie. Pozri dokument 169, poznámku 11.

4 Tento odsek je na okraji dokumentu zvýraznený.

5 Po dohode so šéfom petržalského Gestapa Wagnerom uniesol J. Janek 4. 11. 1938 J. Goldbergera, obchodníka židovského pôvodu, do Petržalky, pretože údajne plánoval atentát na A. Hitlera. Podrobnejšie pozri MEDVECKÝ, M., SCHVARC, M. *Juloslav Janek...*, s. 36 – 40.

1938, 21. November. Wien. – Vermerk Urbantkes in der Angelegenheit des Bades Pistyan.¹

Ur²/Luc.

Wien, den 21. November 1938

Notiz.

Betr.: Bad Pistyan

Pistyan befindet sich im Eigentum des Grafen Erdödi, dessen Vater mit dem Juden Winter einen Pachtvertrag auf die Dauer 99 Jahren abgeschlossen hat, so dass tatsächlich die getauften Juden Winter heute die Besitzer von Pistyan sind. Die im „Völkischer Beobachter“ veröffentlichten Artikel³ haben diese Juden in eine unerhörte Aufregung und Angst versetzt.⁴ Winter hat sich nun zur Parade dieses Schlages an den Minister Tiso gewandt und bei dieser Einsetzung einer staatlichen Kommission verlangt. Tatsächlich wurde eine solche Kommission, deren Mitglieder von Winter selbst ausgewählt worden sind, eingesetzt. Winter trat auch durch die Person Oberstleutnant Hennig in dieser Frage an Minister⁵ Karmasin heran und tatsächlich wurde Karmasin in diese Kommission berufen. Es konnte nicht festgestellt werden, welche Rolle Karmasin in der Pistyanfrage spielt, da die Kreise um Hausrecht über die Einsetzung der Kommission verärgert sind und Goldbach wegen [der] Veröffentlichung der erwähnten Artikel in dem „Völkischen Beobachter“ daran die Schuld ergeben. Es ist aber auch möglich, dass man dieses Manöver absichtlich aufführt, um Karmasin, dessen Rolle hier durchaus nicht klar ist, abzudecken. Die Zusammensetzung dieser staatlichen Kommission ist für uns durchaus nicht günstig und es werden daher neue Schwierigkeiten zu erwarten sein.⁶ Man müsste nun gegen Hennig in Wien vorgehen, wodurch die Möglichkeit über die Vermögensverkehrsstelle gegeben sein dürfte, da Oberstleutnant Hennig das Pistyanbüro ohne Zustimmung dieser Stelle übernommen hat und somit straffällig geworden ist, ist die Möglichkeit gegeben, Oberstleutnant Hennig den Tatbestand der Tarnung nachzuweisen und ihn der Gestapo zu überstellen. So dürfte auf diesem Wege das nötige Material für eine weitere Aufklärung der winterischen Position gefunden werden. Allerdings wäre es dann nötig,

1 Siehe Dokument 120.

2 Wilhelm Urbantke vom Wiener SD.

3 Vergleiche *Völkischer Beobachter*, *Wiener Ausgabe*, 10. 11. 1938, S. 6.

4 Winter hat in seiner Anklage vom 28. 2. 1947 aufgeführt: „Etwa um den 19. November 1938 reiste Tuka mit Karbus nach Wien, von wo er nach drei Tagen wie ausgewechselt zurückgekommen ist. Er verhielt sich uns gegenüber zurückhaltend und empfing plötzlich ausschließlich nur Politiker... Nazimörder Karbus gab den Befehl: Die Winters sollen nicht nur finanziell vernichtet werden, sondern sie müssen vom Erdboden verschwinden. Und slowakische Großenwahnsinnige, Minister, Märtyrer und Anwälte verbündeten sich mit einem ungarischen Grafen (Erdödy – M. S.), nur um ihre niederträchtigen Geschäfte machen zu können und dem fremden Moloch opferten sie eines der Juwelen der Slowakei. Die Öffentlichkeit konnte die Wahrheit allerdings nicht erfahren. Sie brauchten für ihr verbrecherisches Tun einen entsprechenden Titel: sie haben sich ausgedacht, dass die Winters Juden wären.“ (Štátny archív v Bratislave, Okresný ľudový súd Piešťany 1945 – 1947, T ľud 15/1947.)

5 Karmasin war Staatssekretär.

6 Die Zusammensetzung der Kommission ist aus dem Dokument 120 ersichtlich.

(wenn man von deutscher Seite Wert auf Pistyan legt) den zweiten entscheidenden Schlag gegen Winter erst dann zu führen, wenn man bereits einen ernstlichen Interessenten nennen, bzw. einsetzen kann. Es wäre daher dringend notwendig, Vorarbeiten in dieser Richtung zu leisten.

SNA, Alexandrijský archív, Mikrofilm II. C 985, Folie 9 406 310 – 311, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1938, november 21. Viedeň. – Urbantkeho záznam týkajúci sa záležitosti piešťanských kúpeľov.¹

Ur²/Luc.

Viedeň, dňa 21. novembra 1938

Z á p i s .

Vec: Piešťanské kúpele

Piešťany sú vlastníctvom grófa Erdödyho, ktorého otec uzavrel so Židom Winterom nájomnú zmluvu na 99 rokov, takže v skutočnosti sú dnes majiteľmi Piešťan pokrstení Židia Winterovci. Články uverejnené vo *Völkischer Beobachter*³ týchto Židov neslýchane pobúrili a vyvolali v nich strach.⁴ Winter, aby odvrátil tento úder, sa obrátil na ministra Tisa a požiadal ho o vytvorenie štátnej komisie. Táto komisia bola skutočne vytvorená a jej členov si vybral samotný Winter. Winter sa prostredníctvom podplukovníka Henniga obrátil v tejto veci na ministra⁵ Karmasina a Karmasin bol do tejto komisie naozaj menovaný. Nepodarilo sa však zistiť, akú rolu v otázke Piešťan Karmasin hrá, pretože osoby okolo Hauskrechta zriadenie komisie podráždilo a obviňujú z toho Goldbacha preto, lebo vo *Völkischer Beobachter* uverejnil spomenuté články. Je ale možné, že ide o úmyselný manéver a kryje Karmasina, ktorého úloha nie je v tejto záležitosti celkom jasná. Zloženie tejto štátnej komisie nie je pre nás vôbec priaznivé, a preto možno očakávať ďalšie problémy.⁶ Je potrebné, aby sa teraz vo Viedni zakročilo proti Hennigovi, čo by sa dalo uskutočniť cez hoppedársku úradovňu, pretože podplukovník Hennig prevzal piešťanskú kanceláriu bez súhlasu tohto úradu a tým je trestne stíhateľný. Týmto spôsobom by bolo potom možné dokázať podplukovníkovi Hennigovi skutkovú podstatu zastierania skutočností a vydať ho Gestapu. Touto cestou by sa mohol získať potrebný materiál na ďalšie objasnenie winterovskej pozície. Následne by však bolo žiaduce (ak nemeckej strane na Piešťanoch záleží), aby sa druhý rozhodujúci úder proti Winterovcom uskutočnil až vtedy, keď bude skutočný záujemca, resp. bude ho možné využiť. Preto by bolo veľmi potrebné, aby sa v tomto smere začalo s prípravnými prácami.

SNA, Alexandrijský archív, mikrofílm II. C 985, fólia 9 406 310 – 311, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 Pozri dokument 120.

2 Wilhelm Urbantke z viedenskej SD.

3 *Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe*, 10. 11. 1938, s. 6.

4 L. Winter v žalobe podanej 28. 2. 1947 uviedol: „Okolo 19. novembra 1938 Tuka odcestoval s Karbusom do Viedne, odkiaľ sa po troch dňoch vrátil celkom vymenený. Voči nám ochladol a odrazu prijímal výlučne len politikov... Nacistický vrah Karbus vydal rozkaz: Winterovci musia byť zničení nielen finančne, ale musia zmiznúť z povrchu zeme. A slovenskí veľikáši, ministri, Martýr a advokáti, spojili sa s maďarským grófom (Erdödy – M.S.), len aby mohli robiť svoje podlé obchody a obetovali jeden zo skvostov Slovenska cudziemu Molochovi. Pravda, toto sa nemohlo dať na verejnosť. Pre svoju zločinnosť potrebovali primeraný titul: vymysleli si, že Winterovci sú židia.“ (Štátny archív v Bratislave, Okresný ľudový súd Piešťany 1945 – 1947, T ľud 15/1947.)

5 Karmasin bol štátnym tajomníkom.

6 Zloženie komisie je uvedené v dokumente 120.

1938, 23. November. Wien. – Interview des Völkischen Beobachters mit dem slowakischen Ministerpräsidenten Tiso.

„VB“-Gespräch mit dem slowakischen Ministerpräsidenten
Dr. Tiso über den Landtag in Preßburg

kg.¹ Preßburg, 22. November

In einer unserem KG-Vertreter gewährten Unterredung erklärte der slowakische Ministerpräsident Tiso unter anderem:

Die notwendige innerpolitische Einigung in der Slowakei sei nach der von der Nationalpartei abgegebenen Erklärung, daß sie ihre Auflösung und ihren Beitritt in die Slowakische Volkspartei Hlinkas vollziehen werde² und nach der am Montag ausgesprochenen Auflösung und dem Betätigungsverbot der Sozialdemokratischen Partei³ abgeschlossen.

Zur Frage der Autonomie äußerte sich der Ministerpräsident, daß durch das Verfassungsgesetz⁴ die jetzige Situation in der Slowakei nur legalisiert worden sei. Der noch im Dezember zu wählende slowakische Landtag werde die Aufgabe haben, dem Lande eine völlig selbstständige slowakische Verfassung zu geben und weiter an der gemeinsamen tschecho-slowakischen Verfassung mitzuarbeiten. Auf Grund der künftigen tschecho-slowakischen Verfassung würden die Slowaken mit den Tschechen das Ressort der Außenpolitik, einen Teil der Finanzen und das Militär gemeinsam verwalten, allerdings nicht mehr nach einem Gesetz, sondern auf Grund eines Vertrages, der jederzeit gekündigt werden kann.

Der slowakische Landtag, der Anfang Jänner zu seiner ersten Sitzung zusammentreten werde,⁵ soll etwa 75 Abgeordnete umfassen.⁶ Jeder in der Slowakei wohnhafte, der das 21. Lebensjahr vollendet hat, mit Ausnahme der Militärpersonen und Angehörigen der Gendarmerie, besitzen das Wahlrecht. Es wird nur auf einer Liste, der Liste der Slowakischen Volkspartei Hlinkas, mit Ja oder Nein abgestimmt werden. Wählbar ist jeder, der über 30 Jahre alt ist, mit Ausnahme der Juden. Auf der Liste der Hlinka-Partei werden auch die Vertreter der Volksgruppen kandidieren.

1 Kuno Goldbach.

2 Diese Behauptung Tisos ist irreführend. Die Slowakische Nationalpartei, die mit Hlinkas Volkspartei auf Basis der Autonomie zusammengearbeitet hatte, lehnte ihre „freiwillige Vereinigung“ mit der HSLs ab. Daher wurde ihre Tätigkeit am 24. 11. 1938 eingestellt. Siehe NIŽNANSKÝ, E. *Dvojnásobné zmocnenie*, S. 190 – 191; ROGULOVA, Jaroslava. *Likvidácia Slovenskej národnej strany*. In CSEFALVAY, František –PUČIK, Miloslav (Hrsg.). *Slovensko a druhá svetová vojna*. Bratislava : MO SR, 2000, S. 97 – 104. Am 23. 1. 1939 hat „die Regierung des Landes Slowakei ... zur Kenntnis genommen, dass sich die Slowakische Nationalpartei mit der Slowakischen Volkspartei Hlinkas-Partei der nationalen Einheit vereinigt hat.“

3 Die Tätigkeit der tschechoslowakischen sowie deutschen sozialdemokratischen Partei wurde am 16. 11. bzw. 22. 11. 1938 eingestellt.

4 Verfassungsgesetz 299/1938 über die Autonomie des autonomen Landes Slowakei vom 22. 11. 1938.

5 Die erste Sitzung wurde für den 18. 1. 1939 festgesetzt.

6 In der Folge hatte der Landtag dann 63 Abgeordnete.

Die Rechte der in der Slowakei lebenden Volksgruppen seien gesichert. Für die Deutschen in der Slowakei besteht bereits ein eigenes Staatssekretariat,⁷ während die Errichtung eines Staatssekretariates für die 70 000 in der Slowakei lebenden Magyaren erst dann erfolgen kann, wenn die ungarische Regierung ebenfalls ein eigenes Staatssekretariat für die 500 000 in Ungarn lebenden Slowaken schafft. Befremdend seien die ungarischen Maßnahmen gegen die slowakischen Kolonisten in den angegliederten Gebieten. Sie wurden aus ihrer Heimat ausgewiesen.⁸ Die slowakische Regierung mußte bereits zu Gegenmaßnahmen greifen und wird die ausgewiesenen slowakischen Siedler aus dem Eigentum der in der Slowakei lebenden Magyaren entschädigen.

Mit der polnischen Regierung wurde bezüglich der Javorina-Streitfrage ein Kompromiß geschlossen. Nachdem in der polnischen Note anfänglich mehr gefordert wurde, als sich ethnographisch rechtfertigen ließ, kam es zu einer Einigung, nach der die Polen erklärten, keinerlei territoriale und ethnographische Ansprüche mehr zu haben.

Die Leiter der slowakischen Nationalpartei suchten den slowakischen Ministerpräsidenten Tiso auf, um ihm ihren Willen zur Auflösung ihrer Partei und ihren Eintritt in die Slowakische Volkspartei anzukündigen.⁹ Die letzte noch außerhalb der Hlinka-Partei stehende Partei der Sozialdemokraten wurde von der slowakischen Regierung verboten und ihre Tätigkeit eingestellt. Anlaß zu dieser Maßnahme gab die riesige Paßfälscheraffäre ihres Generalsekretärs, des früheren Preßburger Stadtrates Och, zugunsten österreichischer Juden.

*Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe vom 10. 11. 1938, S. 8.*¹⁰

7 Siehe Dokument 37.

8 Dazu siehe DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž 2. november 1938. Dokumenty II.*

9 Siehe Fußnote 2.

10 Publiziert bei FABRICIUS, M., HRADSKÁ, K. (Hrsg.). *Jozef Tiso*, Dokument 22, S. 33.

1938, november 23. Viedeň. – Interview Völkischer Beobachter so slovenským ministerským predsedom J. Tisom.

*Rozhovor „VB“ so slovenským ministerským predsedom
Dr. Tiso o krajinskom sneme v Bratislave*

kg.¹ Bratislava, 22. november

V rozhovore, ktorý poskytol slovenský ministerský predseda Tiso nášmu redaktorovi KG, okrem iného povedal:

Nevyhnutné vnútropolitické zjednotenie na Slovensku bolo ukončené uverejneným vyhlásením národnej strany, že sa rozpúšťa a vstupuje do Hlinkovej slovenskej ľudovej strany² a pondelňajším vyhlásením rozpustenia a zákazom činnosti sociálnodemokratickej strany.³

K otázke autonómie sa ministerský predseda vyjadril, že ústavným zákonom⁴ sa len legalizoval súčasný stav na Slovensku. Slovenský snem, ktorý sa bude voliť v decembri, bude mať za úlohu dať krajine úplne samostatnú slovenskú ústavu a ďalej spolupracovať na spoločnej česko-slovenskej ústave. Na základe budúcej česko-slovenskej ústavy by mali Slováci a Česi spoločne spravovať rezort zahraničnej politiky, časť financií a vojsko, pravda nie vo forme zákona, ale zmluvy, ktorá môže byť kedykoľvek vypovedaná.

Slovenský krajinský snem, ktorý sa zíde na prvom zasadnutí začiatkom januára,⁵ má mať asi 75 poslancov.⁶ Volebné právo má každý, kto býva na Slovensku, dovšil 21. rok života, s výnimkou vojenských osôb a príslušníkov žandárstva. Voliť sa bude iba jedna kandidátka, kandidátka Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, a to vyjadrením Áno alebo Nie. Zvolený môže byť každý, kto má nad 30 rokov, s výnimkou Židov. Na kandidátke Hlinkovej strany budú kandidovať aj zástupcovia národnostných skupín.

Práva národnostných skupín žijúcich na Slovensku sú zabezpečené. Nemci na Slovensku majú už vlastný štátny sekretariát,⁷ kým k vytvoreniu štátneho sekretariátu pre 70 000 Maďarov žijúcich na Slovensku môže dôjsť až vtedy, keď maďarská vláda zriadi vlastný štátny sekretariát pre 500 000 maďarských Slovákov. Maďarské opatrenia proti slovenským kolonistom na pripojených územiach sú

1 Kuno Goldbach.

2 Toto Tisove tvrdenie je zavádzajúce. Slovenská národná strana, ktorá v rokoch 1932 až 1935 spolupracovala s Hlinkovou ľudovou stranou na báze autonómie, odmietla dobrovoľné zjednotenie s HSLŠ. Preto bola 24. 11. 1938 jej činnosť zastavená. Pozri NIŽŇANSKÝ, E. *Dvojnásobné zmocnenie...*, s. 190 – 191; ROGULOVÁ, Jaroslava. Likvidácia Slovenskej národnej strany. In CSEFALVAY, František – PÚČIK, Miloslav (ed.). *Slovensko a druhá svetová vojna*. Bratislava : MO SR, 2000, s. 97 – 104. Dňa 23. 1. 1939 „*Vláda Slovenskej krajiny ... vzala na vedomie, že slovenská národná strana sa zlúčila s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou – stranou národnej jednoty*“.

3 Činnosť československej sociálnodemokratickej strany bola zastavená 16. 11. a nemeckej 22. 11. 1938.

4 Ústavný zákon 299/1938 o autonómii Slovenskej krajiny z 22. 11. 1938.

5 Prvé zasadnutie bolo stanovené na 18. 1. 1939.

6 V skutočnosti bolo do snemu zvolených 63 poslancov.

7 Pozri dokument 37.

prekvapujúce. Sú vyhánaní zo svojich domovov.⁸ Slovenská vláda musela zaviesť protiopatrenia a vyhostených slovenských osadníkov odškodniť z majetku Maďarov žijúcich na Slovensku.

Ohľadom spornej otázky Javoriny sme sa s poľskou vládou dohodli na kompromise. Po tom, čo poľská nóta spočiatku žiadala viac ako bolo z etnografického hľadiska únosné, došlo k dohode, po ktorej Poliaci vyhlásili, že už viac nemajú teritoriálne ani etnografické požiadavky.

Vodcovia slovenskej národnej strany navštívili slovenského ministerského predsedu Tisa, aby mu oznámili svoju ochotu rozpustiť stranu a vstúpiť do Slovenskej ľudovej strany.⁹ Poslednú stranu, ktorá bola ešte mimo Hlinkovej strany, stranu sociálnych demokratov, slovenská vláda zakázala a zastavila jej činnosť. Podnetom na toto opatrenie sa stala obrovská aféra s falšovaním pasov jej generálneho tajomníka, bývalého člena bratislavskej mestskej rady Ocha, ktoré poskytoval rakúskym Židom.

*Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe vom 10. 11. 1938, S. 8.*¹⁰

8 K tejto problematike pozri: DEÁK, L. (ed.) *Viedenská arbitráž 2. november 1938. Dokumenty II.*

9 Pozri poznámku 2.

10 Publikované FABRICIUS, M., HRADSKÁ, K. (eds.). *Jozef Tiso...*, dokument 22, s. 33.

1938, 23. November. Berlin. – Aufzeichnung des Legationsrates Altenburg über die Zahl der in den an Ungarn abgetretenen Gebieten lebenden Deutschen.

Abschrift Pol. IV Abst. 1704

Aufzeichnung.

Laut Angaben des tschechoslowakischen statistischen Staatsamtes sind bei der neuen Grenzziehung insgesamt an Ungarn gefallen:

	13 481 Deutsche
davon	8 947 in der Slowakei ¹
und	4 534 in der Karpatho-Ukraine.

Von diesen entfallen

auf die Städte insges. 7 520 Deutsche, wovon aber mindestens die Hälfte Soldaten sein dürften.

Man kann also eine bodenständige Landbevölkerung von ungefähr 6 200 (darunter auch Finanzwache und Militär) und bodenständige Stadtbevölkerung von 3 000 Deutschen annehmen, der Rest sind Militärpersonen, die in anderen Gebieten heimat zuständig sind.

Hiermit Herrn Unterstaatssekretär
weisungsgemäß ergebenst vorgelegt.

Berlin, den 23. November 1938.
gez. Altenburg

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 13, Folie 208 980, Fotokopie, Maschinenschrift.

¹ Laut *Slovenská politika* vom 6. 11. 1938 verblieben in dem abgetretenen Gebiet 15 481 Deutsche.

1938, november 23. Berlín. – Záznam legačného radcu G. Altenburga o počte Nemcov žijúcich na území, ktoré bolo odstúpené Maďarsku.

Odpis Pol. IV Abst. 1704

Záznam.

Podľa údajov československého štátneho štatistického úradu pripadlo Maďarsku pri stanovení nových hraníc celkove:

	13 481 Nemcov
z toho	8 947 na Slovensku ¹
a	4 534 na Karpatskej Ukrajine.

Z toho pripadá

na mestá celkove 7 520 Nemcov, z ktorých však minimálne polovica môžu byť vojaci.

Možno teda predpokladať, že je to asi 6 200 Nemcov z radov domáceho vidieckeho obyvateľstva (vrátane finančnej stráže a vojska) a 3 000 Nemcov z radov domáceho mestského obyvateľstva. Zvyšok sú vojenské osoby, ktoré majú domovské právo v iných oblastiach.

Podľa nariadenia

predložil pánu štátnemu podtajomníkovi.

Berlín, dňa 23. novembra 1938.

pod. Altenburg

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 13, fólia 208 980, fotokópia, strojopis.

¹ Podľa *Slovenskej politiky* zo 6. 11. 1938 zostalo na odstúpenom území 15 481 Nemcov.

1938, 25. November. Prag. – Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA mit dem Wortlaut eines Telegramms des Pressburger Konsulats über die slowakisch-polnischen Spannungen und Tisos Vorbehalte gegen ein Ermächtigungsgesetz.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 25. November 1938 13.45 Uhr

Ankunft: den 25. November 1938 15.30 Uhr

Nr. 752 vom 25/11

Konsulat in Pressburg drahtet 24. November:

Tiso erhält soeben Nachricht von schweren Überfällen Bevölkerung auf polnische Grenzkommission bei Cadca.¹ Polnische Grenzkommission musste Zakopane zurückkehren.²

Tiso, der morgen Prag reist, sagte mir, Hauptschwierigkeit bei Ermächtigungsgesetz liege darin, dass Tschechen weitgehende Befugnisse der Militärverwaltung laut Staatsverteidigungsgesetz aufrechterhalten wollen, was Slowakische Regierung für überflüssig und gefährlich halte. Die Slowakei brauche überhaupt Ermächtigungsgesetz nicht. Tschechen erklären jedoch, Berlin verlange Ermächtigungsgesetz, um stabilen Vertragspartner zu haben.

Hencke

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 332, Folie 18 149, Kopie, Maschinenschrift.³

- 1 Unter den Mitgliedern der Grenzkommission gab es Verletzte. Ausführlicher zur slowakisch-polnischen Auseinandersetzung siehe HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus*, S. 198 – 211; BORÁK, Mečislav. Československo-polská „malá válka“ u Čadce 25. listopadu 1938. In *Historie a vojenství*, 4/1998, S. 65 – 90; BORÁK, Mečislav. Incident pod Tatrami 27. listopadu 1938 a delimitace hranic mezi Polskem a Československem. In *Historie a vojenství*, 5/1998, S. 3 – 24; BAKA, Igor. *Slovenská republika a nacistická agresia proti Polsku*. Bratislava : MO SR, 2006, S. 10 – 11.
- 2 Am selben Tag um 21.15 Uhr telegraphierte Hencke an das AA: „Offenbar im Zusammenhang mit gestern erfolgten ... (Gruppe unverständl.) Demonstrationen slowakischer Bevölkerung gegen polnische Grenzkommission überschritten heute morgen polnische Truppen, von Flugzeugen unterstützt, Demarkationslinie in Gegend Cadca. Tschechoslowakische Militärpatrouille eröffnete Feuer; es kam zu Gefecht mit anscheinend nicht unerheblichen Verlusten. Nach Mitteilung Außenministeriums wurde Zwischenfall heute nachmittag durch diplomatische Verhandlungen derart beigelegt, daß polnische Truppen in von ihnen neubesetztem Gebiet verbleiben. Haltung slowakischer Bevölkerung gegen polnische Grenzkommission weiter sehr erregt. Auf Wunsch polnischer Regierung entsandte tschechoslowakische Regierung General in die Slowakei, um Bevölkerung vor unüberlegten Handlungen zurückzuhalten“. (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei Band 6, Folie 76 221.) Am nächsten Tag meldete die Abwehr polnische Truppenbewegungen südlich von Krakau und Kattowitz. (Ebenda, Folie 76 224.)
- 3 Publiziert bei ĐURICA, M. S. *La Slovacchia*, Dokument 12, S. 137.

1938, november 25. Praha. – Telegram správcu nemeckého vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu s textom telegramu bratislavského konzulátu o slovensko-poľskom napätí a Tisových výhradách proti prijatiu zmocňovacieho zákona.

Telegram (taj. šifr.)

Praha, dňa 25. novembra 1938 13.45 hod.

Došlo: dňa 25. novembra 1938 15.30 hod.

Č. 752 z 25/11

Bratislavský konzulát 24. novembra telegrafoval:

Tiso dostal práve teraz správu o napadnutí poľskej hraničnej komisie zo strany obyvateľstva pri Čadci.¹ Poľská hraničná komisia sa musela vrátiť do Zakopaného.²

Tiso, ktorý zajtra cestuje do Prahy, mi povedal, že hlavný problém zmocňovacieho zákona spočíva v tom, že Česi chcú na základe zákona o obrane štátu ponechať vojenskej správe rozsiahle kompetencie, čo slovenská vláda považuje za zbytočné a nebezpečné. Slovensko zmocňovací zákon vôbec nepotrebuje. Česi však vyhlasujú, že zmocňovací zákon požaduje Berlín, aby mal stabilného zmluvného partnera.

Hencke

*PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 332, fólia 18 149, kópia, strojopis.*³

1 Medzi príslušníkmi hraničnej komisie bolo viacero ranených. K slovensko-poľskému konfliktu pozri podrobnejšie HOENSCH, J. K. *Der ungarische Revisionismus...*, s. 198 – 211; BORÁK, Mečislav. Československo-poľská „malá válka“ u Čadce 25. listopadu 1938. In *Historie a vojenství*, 4/1998, s. 65 – 90; BORÁK, Mečislav. Incident pod Tatrami 27. listopadu 1938 a delimitace hranic mezi Polskem a Česko-Slovenskem. In *Historie a vojenství*, 5/1998, s. 3 – 24; BAKA, Igor. *Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku*. Bratislava : MO SR, 2006, s. 10 – 11.

2 V ten istý deň o 21.15 zaslal A. Hencke Zahraničnému úradu telegram: „*Zrejme v súvislosti so včerajšími ... (nečitateľné) demonstráciami slovenského obyvateľstva proti poľskej hraničnej komisii, prekročili dnes ráno poľské jednotky podporované letectvom demarkačnú líniu v oblasti Čadce. Československá vojenská hliadka začala palbu; došlo k zrážke, ktorá si údajne vyžiadala nemalé straty. Podľa správy ministerstva zahraničných vecí sa incident urovnal dnes popoludní prostredníctvom diplomatických rokovaní, a to takým spôsobom, že poľské jednotky zostali na novo obsadenom území. Postoj slovenského obyvateľstva je k poľskej komisii naďalej veľmi napätý. Československá vláda vyslala na žiadosť poľskej vlády na Slovensko generála, aby zabránil obyvateľstvu v nepremyslených akciách*“. (PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei Band 6, fólia 76 221.) Nasledujúci deň hlásil Abwehr presuny poľského vojska južne od Krakova a Katovic. (Tamže, fólia 76 224.)

3 Nemecký text publikoval ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 12, s. 137.

1938, 26. November. Pressburg. – Erklärungen Tisos und Karmasins in Bezug auf die Stellung der deutschen Volksgruppe in der Slowakei.

26. 11. 1938

Dr. J. Tiso

Herr Staatssekretär!

Ich danke Ihnen, dass Sie an der Spitze Ihrer Mitarbeiter zu mir gekommen sind¹ um mich Ihrer aufrichtigen Mitarbeit zu versichern. Die slowakische Landesregierung, in deren Namen ich zu Ihnen spreche, erwidert diesen Gruss auf das herzlichste und wird von sich aus auch alles daran setzen, um die Zusammenarbeit mit der befreundeten deutschen Volksgruppe so harmonisch wie möglich zu gestalten.

Die Aufgaben, die wir zu lösen haben, sind ausserordentlich schwer und vielfältig. Am 6. Okt. hat ja kein blosser Wechsel in einigen bedeutungsvollen Beamtenressorts stattgefunden – sondern wir haben ein ganzes Herrschafts- und Verwaltungssystem beseitigt, um es durch etwas völlig Neues zu ersetzen. Wir wollen einen neuen Staat schaffen, der von anderen Voraussetzungen her lebt und anderen Zielen als das bisherige System dient. Diese völlige Umstellung, diese grundsätzliche Wandlung aller herkömmlichen politischen Zweckrichtungen und Aufgaben konnte natürlich nicht überall glatt und klaglos vorübergehen. Die Regierung ist sich dessen bewusst und sie hat den festen Willen, alle etwa aufgetauchten Schwierigkeiten und Härten so rasch als möglich zu beseitigen. Ich bitte Sie, uns dabei durch freimütige Hinweise, Wünsche und Vorschläge zu unterstützen und ich darf Sie namentlich versichern, dass ich für die sorgfältige Prüfung und etwaige Richtigstellung eines jeden mir aus Ihrem Kreis zukommenden Vorbringen sorgen werde.²

Es ist unser Wunsch und unser Wille – und wir haben dies bereits durch Ihre Betrauung mit dem neugeschaffenen deutschen Staatssekretariat zum Ausdruck gebracht -, der befreundeten deutschen Volksgruppe in der erneuerten Slowakei eine solche Stellung zu sichern, wie sie nach moderner Anschauung und Übereinstimmung mit den praktischen Erfordernissen und Möglichkeiten verlangt und erwartet werden kann. Die absolute Freiheit des völkischen Bekenntnisses, der Bestand einer eigenen, nach nationalsozialistischen Führungsgrundsätzen aufgebauten Volksorganisation, der Gebrauch aller derjenigen Zeichen und Symbole, die Ihre Zugehörigkeit zum deutschen Volk und seiner nationalsozia-

1 Karmasins Begleiter waren Sigismund Keil, Josef Steinhübel und Karl Hauskrecht.

2 In einer vertraulichen von Tiso gezeichneten Weisung des Regierungspräsidiums vom 26. 6. 1939 hieß es: *„Den Wünschen des Staatsekretariates mögen alle Ressorts im Rahmen der gesetzlichen Zulässigkeit entgegenkommen, ohne aber, und darauf sind die untergeordneten Ämter separat aufmerksam zu machen, dass diese Bereitwilligkeit die erlaubten Grenzen überschreiten und einen ungewünschten Verkehr der staatlichen Organe mit den Deutschen ergeben würde, und ohne auch nur den Anschein zu erwecken, dass die Deutschen auch vor den Slowaken bevorzugt sind. Die deutsche Volksgruppe ist dem slowakischen Staatsvolk gleichgestellt, darf jedoch keinerlei besondere Vorteile genießen, welche die Slowaken selbst nicht haben.“* (Státny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica, Okresný úrad v Banskej Bystrici 1923 - 1938, K. 110, 1 564/1939 prez.)

listischen Weltanschauung versinnbildlichen, ist und bleibt allen deutschen Bürgern unseren Staates gesichert.³ Kein öffentliches Organ und keine private Person soll und darf Sie daran hindern, sich zu den Werten Ihres Volkstums zu bekennen und diesem Bekenntnis in angemessener Weise Ausdruck zu verleihen. Wir wissen, dass alle politische Loyalität hier und nirgends anders ihre Wurzel hat und sind deshalb im eigensten Interesse entschlossen, Ihnen diese nationale Bekenntnisfreiheit unter allen Umständen zu sichern.

Es ist weiterhin das Bestreben der Regierung, das neugeschaffene deutsche Staatssekretariat im Laufe der nächsten Monate als Beratungsstelle für alle öffentliche Aufgaben und Zuständigkeiten konzentrieren, die für das völkische Eigenleben der deutschen Volksgruppe von Bedeutung sind. Dass hierzu vor allem die selbstständige Betreuung des deutschen Erziehungs- und Bildungswesens in der Slowakei gehört, bedarf keiner Worte – aber auch die Wahrnehmung der öffentlichen Aufgaben auf dem Gebiet der Wohlfahrts-, Fürsorge- und Gesundheitsverwaltung sollen, soweit sie die deutsche Volksgruppe betreffen, dieser eigenvölkischen Beratungsstelle unterstellt werden. Ein gewisses staatliches Aufsicht- und Einflussrecht werden wir uns freilich vorbehalten müssen.

Es ist auch unsere Ansicht, dass auch die öffentliche Verwaltung durch eine weitgehende nationale Aufgliederung dieser Aufgabengebiete nur gewinnen kann.

Die Regierung denkt weiterhin daran, den Interessen der deutschen Volksgruppe auch auf dem Gebiete der allgemeinen Verwaltung in doppelter Hinsicht Rechnung zu tragen: einmal – dies im Rahmen der personellen Möglichkeiten – durch die weitgehende Durchführung des Grundsatzes, dass in den überwiegend von der deutschen Volksgruppe bewohnten Gebieten deutsche öffentliche Beamte und Angestellte Verwendung finden sollen. ~~Um dies zu erreichen, müssen die vorhandenen Beamten und Angestellten deutscher Volkszugehörigkeit systematisch in diese Gebiete konzentriert werden.~~⁴ Darüber hinaus wird es vielleicht auch notwendig sein, zu einer generellen Neuregelung des territorialen Aufbaues unserer Staatsverwaltung zu schreiten, um so die technischen Voraussetzungen zur Durchführung dieses Prinzips zu schaffen.⁵

Hand in Hand damit muss die Regelung der Sprachenfrage gehen. Wir sind auf diesem Gebiete völlig unsere eigenen Herren und durch keinerlei gesamtstaatliche Norm in unserer Entschliessung gebunden – und damit ist auch die Möglichkeit gegeben, zu einer wirklich allseits befriedigenden, den nationalen und praktischen Bedürfnissen in gleicher Weise Rechnung tragenden Regelung zu gelangen.

All das kann nicht ohne die engste und vertrauensvollste Fühlungnahme zwischen uns und Ihnen verwirklicht werden. Ihr Interesse ist es, an der Verwirklichung eines Programms mitzuarbeiten, das Ihrer Volksgruppe ein national gesichertes, gleichberechtigtes Zusammenleben mit unserem Volke ermöglicht – unser Interesse ist es wiederum, alle jene Hindernisse und Missverständnisse aus dem Wege zu schaffen, die eine vergangene, fehlerhafte Staats- und Verwaltungspraxis zwischen uns und Ihnen aufgehäuft hat, denn das offene und rückhaltlose Bekenntnis zur Existenz des gemeinsamen Lebensraumes und der politischen Ordnung, die wir für ihn geschaffen haben, kann nur auf dieser

3 Siehe Dokument 37 und 91.

4 Im Original durchgestrichen.

5 Der letzte Satz wurde nicht veröffentlicht.

Grundlage erwachsen. Das ist unser Beitrag zum Aufbau einer neuen nationalitätenrechtlichen Ordnung unseres mitteleuropäischen Raumes.

Ich glaube, dass gerade unser Volk in erster Linie berufen ist, einen solchen Beitrag zu leisten – erlangen wir doch erst von dieser unantastbaren sittlichen Grundlage her das Recht, für unsere eigenen, in fremde Länder eingeordneten Volksgenossen ein gleiches Mass von Freiheit und Gleichberechtigung zu verlangen, wie wir es in unserer eigenen Heimat anderen nationalen Gemeinschaften anzubieten bereit sind. Die Sorge für unsere slowakischen Brüder jenseits der Grenzen unseres Landes aber darf und kann keineswegs unser letzter Gedanke sein.

In diesem Sinn bitte ich Sie, mit uns gemeinsam an die Verwirklichung dieses nationalitätenrechtlichen Programms zu schreiten – jede Anregung, jeder Wunsch, jeder Beitrag Ihrerseits dazu wird uns willkommen sein. Unser gemeinsames Ziel ist der Aufbau einer nach innen und aussen frei, gesichert und in schöpferischem Wohlstand da stehenden Slowakei, deren Brot und Freude allen ihren Söhnen gemeinsam ist.

26. 11. 1938
Karmasin

Herr Ministerpräsident!

[Der] Tag von Sillein bedeutet nicht nur einen weithin sichtbaren Wendepunkt in der Geschichte Ihres Volkes – er leitet auch einen ganz neuen Zeitabschnitt in der politischen, kulturellen und wirtschaftlichen Entwicklung der Slowakei ein. Die deutsche Volksgruppe hat durch ihre geschichtliche Leistung ein sittliches Heimatrecht in diesem Lande erworben. Es hat daher einen tiefen Sinn, wenn sie heute durch uns das Bekenntnis zu den Rechten und Pflichten erneuert, die aus dem jahrhundertlangen schöpferischen Zusammenleben zwischen ihr und dem befreundeten slowakischen Volk erwachsen sind.

Die letzten 20 Jahre haben diese politische Gemeinsamkeit ausserordentlich vertieft – der Kampf gegen den zentralistischen Ungeist musste gemeinsam geführt werden, weil er nur gemeinsam gewonnen werden konnte. Die Zusammenarbeit auf dem Boden des Prager Parlaments, der slowakischen Landesvertretung⁶ und auf anderen Gebieten des gemeinsamen politischen Kampfes, die sich so ergab, soll nunmehr in eine weitgehende Gemeinsamkeit an der Aufbauarbeit für die erneuerte Slowakei umgebildet werden. Die deutsche Volksgruppe hat ihre diesbezügliche Aufgabe klar erkannt und sie ist bereit, sie zu erfüllen.

Eine wesentliche Voraussetzung dazu bildet die Freiheit des völkischen Bekenntnisses. Sie ist unserer Volksgruppe durch die neue nationale Regierung von Anfang an bereitwillig eingeräumt worden. Wir möchten Ihnen, Herr Ministerpräsident, hierfür ganz besonders danken und insbesondere hervorheben, wie sehr diese weltanschauliche Haltung dazu beigetragen hat, die bestehenden Bande der Sympathie und Wertschätzung zu kräftigen und in den Reihen unserer karpathendeutschen Volksgenossen die Hoffnung zu stärken, dass nunmehr der Zeitpunkt gekommen ist, eine endgültige Lösung aller derjenigen Fragen in Angriff zu nehmen von deren erfolgreicher Regelung das friedliche Zusammenleben

6 Die Karpatendeutsche Partei hat bei den Wahlen zu Landesvertretung im Mai 1935 nicht kandidiert.

der deutschen Volksgruppe mit dem befreundeten slowakischen Volk auf der Grundlage des gleichen Rechtes und der gleichen Ehre abhängig ist.

Darüber hinaus bedarf die deutsche Volksgruppe gewisser rechtspolitischer und technischer Sicherungen für ihre gruppengemeinschaftliche Stellung im neuen Staat. Wir denken dabei nicht so sehr an die augenblicklichen Schwierigkeiten wirtschaftlicher und personeller Natur, die durch eine geeignete Einflussnahme seitens der dazu berufenen Zentralinstanzen sicherlich in Bälde ausgeglichen werden können, als vielmehr an die grundsätzlichen Fragen des nationalitätenrechtlichen Aufbaues des neuen Slowakei. Hier gilt es alle jene Fehlerquellen auszuschalten, die das politische Leben der vergangenen 20 Jahre belastet, ja geradezu vergiftet haben. Es muss alles dafür getan werden, um eine Entwicklung unmöglich zu machen, die schliesslich zu nichts anderem als zu Unzufriedenheit, Trauer und Not führen kann.

Diese Erkenntnis ist vielleicht die wertvollste Frucht und das grösste Geschenk des politischen Umschwungs, dessen Zeugen wir gewesen sind. Dass sie uns auf Grund einer 20-jährigen gemeinsamen politischen Frontstellung verbindet, gibt uns die feste Zuversicht, dass sich diese Gemeinsamkeit der Meinung auch bei der Lösung der grossen Aufgaben bewähren wird, die uns nunmehr erwarten.

So begrüssen wir Sie, Herr Ministerpräsident, nochmals mit dem eingangs ausgesprochenen Bekenntnis und verbinden damit das aufrichtige Versprechen zur loyalen Mitarbeit an den politischen Aufgaben der Stunde.⁷

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – Franz Karmasin, Mikrofilm II. A 945, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

⁷ Beide Ansprachen wurden wortwörtlich im *Grenzbote* vom 27. 11. 1938 veröffentlicht. Der *Grenzbote* und die *Deutschen Stimmen* bezeichneten Tisos Ansprache als eine „bedeutsame Erklärung“. Der *Völkische Beobachter, Wiener Ausgabe* vom 27. 11. 1938, S. 8 brachte über diese Besprechung nur eine kurze Meldung unter dem Titel „*Aussprache Tiso – Karmasin. Organisation der Deutschen in der Slowakei*“. Ein Jahr später bezeichnete der *Grenzbote* Tisos Worte als „*Magna Charta der deutschen Volksgruppe*“. Der Wortlaut von Tisos Rede wurde auch von Rabl publiziert. Siehe RABL, Kurt Otto. Zur jüngsten Entwicklung der slowakischen Frage. In *Zeitschrift für ausländisches Recht und Völkerrecht*, 9/1939, S. 308 – 310.

1938, november 26. Bratislava. – Vyhlásenia J. Tisa a F. Karmasina v súvislosti s otázkou postavenia nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku.

26. 11. 1938

Dr. J. Tiso

Pán štátny tajomník!

Ďakujem Vám, že ste na čele svojich spolupracovníkov¹ prišli ku mne a uistili ma o Vašej úprimnej spolupráci. Slovenská krajinárska vláda, v ktorej mene k Vám hovorím, odpovedá čo najsrdečnejšie na tento pozdrav a bude sa zo všetkého usilovať, aby sa spolupráca so spriatelenu nemeckou národnostnou skupinou vyvíjala tak harmonicky ako je to len možné.

Úlohy, ktoré máme riešiť, sú mimoriadne ťažké a mnohotvárne. 6. októbra nedošlo len k obyčajnej zmene v niektorých významných úradníckych rezortoch – ale k odstráneniu celého vládneho a administratívneho systému, aby sme ho nahradili niečím úplne novým. Chceme vytvoriť nový štát, ktorý vychádza z iných predpokladov a slúži iným cieľom ako doterajší systém. Táto úplná prestavba, táto zásadná zmena všetkých starých politických účelových smerov a úloh nemohla pochopiteľne prebehnúť všade hladko a bez sťažností. Vláda si to uvedomuje a má pevnú vôľu, aby všetky problémy a ťažkosti, ktoré sa objavia, čo najrýchlejšie odstránila. Žiadam Vás, aby ste nás prostredníctvom úprimných upozornení, žiadostí a návrhov podporovali a môžem Vás nadovšetko ubezpečiť, že sa postarám o dôkladné prešetrenie a prípadnú nápravu akejkoľvek námietky, ktorá sa ku mne dostane z Vášho okruhu.²

Je naším práním a našou vôľou – čo sme už vyjadrili aj tým, že sme Vás poverili riadením novovytvoreného nemeckého štátneho sekretariátu – aby sme spriatelenej nemeckej národnej skupine na našom obnovenom Slovensku zabezpečili takú pozíciu, akú si podľa moderných predstáv a v súlade s praktickými potrebami a možnosťami požaduje a očakáva. Absolútna sloboda národného vyznania, existencia vlastnej národnej organizácie, vybudovanej na vodcovskom princípe, používanie všetkých tých znakov a symbolov, ktoré stvárnjú Vašu príslušnosť k nemeckému národu a jeho nacionálno-socialistickému svetonázoru, je a aj bude pre všetkých nemeckých občanov nášho štátu zabezpečená.³ Žiadny verejný orgán a žiadna súkromná osoba Vám nemá a nesmie brániť v tom, aby ste sa mohli hlásiť k hodnotám Vášho národa a aby ste nemohli svoje vyznanie vyjadrovať primeraným spôsobom. Vieme, že každá politická lojalita má svoje korene v tomto a nie v ničom inom a preto sme vo svojom vlastnom záujme rozhodnutí zabezpečiť Vám za každých okolností slobodu tohto národného vyznania.

1 F. Karmasina sprevádzali Sigismund Keil, Jozef Steinhübel a Karl Hauskrecht.

2 V dôvernej smernici predsedníctva vlády z 26. 6. 1939, ktorú podpísal J. Tiso sa píše: „*Ináč požiadaniam sekretariátu nech vychádza každý rezort v zákonných medziach v ústrety, avšak bez toho a na to treba zvlášť upozorniť podriadené úrady a orgány, žeby táto ochota prekračovala prípustné hranice ochoty a zvrhla sa na nežiaduce pokladanie sa štátnych orgánov Nemcom a bez toho, žeby vzniklo čo len i zdanie, že Nemci sú zvlášť uprednostňovaní a to i pred Slovákmi. Nemecká národná skupina je na roveň postavená štátnemu národu slovenskému, avšak nemôže požívať osobitých výhod, akých ani Slováci nemajú.*“ (Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica, Okresný úrad v Banskej Bystrici 1923 - 1938, š. 110, 1 564/1939 prez.)

3 Pozri dokumenty 37 a 91.

Úsilím vlády je aj naďalej, aby sa do novozriadeného nemeckého štátneho sekretariátu ako poradenského úradu v priebehu ďalších mesiacov sústredili všetky úlohy a kompetencie, ktoré majú význam pre vlastný národný život nemeckej národnostnej skupiny. To, že sem patrí predovšetkým samostatná starostlivosť o nemeckú výchovu a vzdelávanie, netreba zdôrazňovať; tomuto národnému poradenskému orgánu bude však zverená aj realizácia verejných úloh v oblasti sociálnej starostlivosti a verejného zdravotníctva, pokiaľ sa týkajú nemeckej národnostnej skupiny. Určité právo štátneho dozoru a vplyvu si samozrejme musíme vyhradiť.

Súhlasíme s názorom, že ďalekosiahlym národnostným rozčlenením týchto úloh môže verejná správa len získať.

Vláda sa ďalej zamýšľa aj nad tým, že záujmom nemeckej národnostnej skupiny vyhovie tiež v oblasti všeobecnej správy, a to v dvojakom ohľade: a to v rámci personálnych možností – prostredníctvom zásady, že v oblastiach, ktoré obýva prevažne nemecká národnostná skupina, by mali nájsť uplatnenie nemeckí verejní úradníci a zamestnanci. ~~Aby sa to dosiahlo, je potrebné, aby úradníci a zamestnanci nemeckej národnosti boli systematicky sústreďovaní do týchto oblastí.~~⁴ Okrem toho bude azda tiež potrebné, aby sa prišlo ku generálnej úprave teritoriálnej štruktúry našej štátnej správy, aby sa tak vytvorili technické predpoklady na uskutočnenie tohto princípu.⁵

Ruka v ruke s týmto musí dôjsť k úprave jazykovej otázky. V tejto oblasti sme úplne voľní a naše rozhodnutia nie sú viazané na nijakú celoštátnu normu – a tým je tu tiež možnosť, aby sme dospeli ku skutočne všestranne uspokojujúcej úprave, ktorá vyhovie rovnako národným a tiež praktickým potrebám.

Toto všetko sa však nemôže uskutočniť bez úzkej a dôvernej vzájomnej spolupráce medzi nami a Vami. Spolupracovať na uskutočnení programu, ktorý Vašej národnostnej skupine umožní národnostne zabezpečené, rovnoprávne spoluzitie s našim národom je aj Vaším záujmom. Naším záujmom je zas, aby sa z cesty odstránili všetky tie prekážky a nedorozumenia, ktoré medzi nami a Vami nahromadila bývalá, chybná štátna a administratívna prax, lebo otvorená a úprimná viera v existenciu spoločného životného priestoru a politického poriadku, ktorú sme preň vytvorili, môže vyrásť len na tomto podklade. To je náš príspevok k vytvoreniu nového národnostno-právneho poriadku v našom stredoeurópskom priestore.

Verím, že v prvom rade je práve náš národ povolaný k tomu, aby sa o takýto príspevok pričínil; najprv však musíme z tejto nedotknuteľnej mravnej základne vytvoriť právo, aby sme mohli požadovať rovnakú mieru slobody a rovnoprávnosti, akú sme ochotní ponúknuť iným národnostiam v našej vlastnej vlasti, pre našich vlastných krajanov žijúcich v cudzích krajinách. Starostlivosť o našich slovenských bratov mimo hraníc našej krajiny ale nesmie a v žiadnom prípade nemôže byť našou jedinou myšlienkou.

V tomto zmysle Vás žiadam, aby ste spoločne s nami prišli k uskutočneniu tohto programu práv národnostných skupín – každý podnet, každá žiadosť, každý príspevok z Vašej strany uvítame. Naším spoločným cieľom je budovanie dovnútra i navonok slobodného, zabezpečeného a blahobytného Slovenska, ktorého chlieb patrí spoločne všetkým jeho synom.

4 Prečiarknuté v origináli.

5 Posledná veta nebola uverejnená.

26. 11. 1938

Karmasin

Pán ministerský predseda!

Žilina znamená nielen ďalší viditeľný obrat v dejinách Vášho národa – ale otvára tiež celkom novú epochu v politickom, kultúrnom a hospodárskom vývoji Slovenska. Nemecká národnostná skupina prostredníctvom svojho dejinného príspevku nadobudla v tejto krajine mravné domovské právo. Preto má dnes hlboký zmysel, keď si s našou pomocou obnovuje vieru v práva a povinnosti, ktoré vznikli počas niekoľko storočí trvajúceho tvorivého spolužitia so spriatelovým slovenským národom.

Posledných 20 rokov túto politickú pospolitost mimoriadne prehĺbilo – boj proti centralistickej zvrátenosti sme museli viesť spoločne, pretože ju bolo možné poraziť len spoločnými silami. Spolupráca na pôde pražského parlamentu, slovenského krajinského zastupiteľstva⁶ a v iných oblastiach spoločného politického boja, ktorá z toho vyplynula, sa má teraz pretvoriť vo veľkorysú pospolitost, ktorá má pracovať na výstavbe obnoveného Slovenska. Nemecká národnostná skupina svoju úlohu jasne spoznala a je pripravená na jej plnenie.

Významný predpoklad pre túto skutočnosť predstavuje sloboda národného vyznania. Nová národná vláda ju našej národnostnej skupine priznala už na začiatku. Pán ministerský predseda, chceli by sme sa Vám za to osobitne poďakovať a predovšetkým vyzdvihnúť, ako tento svetonázorový postoj výrazne prispel k tomu, aby sa existujúce väzby sympatií a oceňovania utužili a v radoch našich karpatsko-nemeckých krajanov posilnili nádej, že teraz nastal ten čas, keď sa začnú definitívne riešiť všetky tie otázky, ktorých úspešné riešenie podmieňuje pokojné spolužitie nemeckej národnostnej skupiny so spriatelovým slovenským národom na báze rovnakého práva a rovnakej úcty.

Nemecká národnostná skupina potrebuje okrem toho aj isté právno-politické a technické zabezpečenie pre svoju pozíciu v novom štáte. Pritom však nemyslíme ani tak na momentálne problémy hospodárskeho a personálneho charakteru, ktoré sa v dohľadnom čase môžu vykompenzovať vhodným pôsobením ústredných inšancií, ale skôr na zásadné otázky práv národnostného usporiadania nového Slovenska. Pre túto oblasť platí, aby sa vylúčili všetky tie zdroje chýb, ktoré zaťažovali, ba priam otravovali politický život uplynulých 20 rokov. Všetko sa musí urobiť pre to, aby sa zabránilo takému vývoju, ktorý by nevedol k ničomu inému, ako k nespokojnosti, zármutku a biede.

Tento poznatok je zďaďa najcennejším plodom a najväčším darom politického obratu, ktorého sme svedkami. To, že nás spája na základe spoločného 20 ročného boja, nám dáva pevné presvedčenie, že jednotnosť názorov sa osvedčí aj pri riešení veľkých úloh, ktoré nás v súčasnosti čakajú.

Pán ministerský predseda, ešte raz Vás zdravíme prianím vysloveným v úvode a tým vyjadrujeme úprimný sľub lojalnej spolupráce pri dôležitých politických úlohách.⁷

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – Franz Karmasin, mikrofilm II. A 945, kópia, strojopis, bez podpisu.

6 Karpatskonemecká strana vo voľbách v máji 1935 do krajinského zastupiteľstva nekandidovala.

7 Text oboch príhovorov uverejnil *Grenzbote* 27. 11. 1938. *Grenzbote a Deutsche Stimmen* označili Tisov príhovor za „významné prehlásenie“. *Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe* z 27. 11. 1938, s. 8 priniesol o rokovaní len krátku správu pod názvom *Rozhovor Tiso – Karmasin. Organizácia Nemcov na Slovensku*. O rok neskôr označil *Grenzbote* Tisove vyhlásenie za „*Magnu chartu nemeckej národnostnej skupiny*“. Text Tisovho príhovoru uverejnil aj K. O. Rabl. Pozri RABL, Kurt Otto. Zur jüngsten Entwicklung der slowakischen Frage. In *Zeitschrift für ausländisches Recht und Völkerrecht*, 9/1939, s. 308 – 310.

130

1938, 28. November. Wien. – Vermerk des SD-Donau über die Verringerung des jüdischen Einflusses auf das Wirtschaftsleben der Slowakei – Vorschläge der DP-Führung.

SD des RFSS

Der SD-Führer des SS-Oberabschnittes Donau

Vfg.

Wien, den 28. 11. 1938

II/23

D 112

Bä/Luc

An den

Chef des Sicherheitshauptamtes

B e r l i n

Betr.: Entjudung der Wirtschaft in der Slowakei

Vorg.: Ohne

Nachfolgend wird ein Bericht eines Mitgliedes der Leitung der Deutschen Partei zur dortigen Kenntnisnahme überreicht:

„Die Deutsche Partei für die Slowakei hat sich in der letzten Zeit eingehend mit der Frage der Entjudung der Wirtschaft in der Slowakei befasst. Sie ist zu diesem Zwecke mit den zuständigen Stellen in Wien in Fühlung getreten, um den Aufbau und die Arbeitsweise kennen zu lernen, um sich die in der Ostmark gesammelten Erfahrungen zunutze zu machen.

Der Wirtschaftsrat der Deutschen Partei ist zum Ergebnis gekommen, dass die Entjudung grundsätzlich nach dem Muster in der Ostmark durchzuführen ist. Es ergeben sich hiebei jedoch verschiedene Abweichungen und zusätzliche Schwierigkeiten:

1. Es wird angenommen, dass die Slowaken grundsätzlich bereit sind an diese Frage heranzutreten, hingegen dürfte dies bei den Tschechen vorderhand nicht der Fall sein. Daraus ergeben sich Schwierigkeiten staats- und devisenrechtlicher Natur: im Falle, dass die Slowaken ohne Tschechen darangehen die Entjudung in der Slowakei durchzuführen, so besteht die Gefahr, dass das jüdische Vermögen in die Tschechei verschoben wird. Es steht noch offen, wie diese zu erwartende Schwierigkeit zu lösen sein wird.

2. Die Wirtschaft in der Slowakei ist in einem weit grösseren Masse verjudet, als dies in der Ostmark der Fall war. Die Slowaken selbst sind an der Wirtschaft der Slowakei in ganz unbedeutendem Masse beteiligt (der Anteil der Tschechen an der Wirtschaft in der Slowakei ist durch die tschechischen Bankfilialen weitaus grösser), auch die deutsche Volksgruppe besitzt nur eine geringe wirtschaftliche Stellung (die

aber grösser ist als ihr 5%-iger Bevölkerungsanteil); die Ungarn können in diesem Zusammenhange übergangen werden. Da bei der Entjudung nur die Slowaken und die Deutschen als aktive Partner in Frage kommen, ergibt sich, dass dem mächtigen jüdischen Wirtschaftsorganismus nur eine wirtschaftlich schwache Gruppe gegenübersteht. Dieser Umstand schliesst eine radikale und kurzfristige Entjudung der Wirtschaft in der Slowakei von vornherein aus, da ansonsten gewaltige volkswirtschaftliche Einbussen zu befürchten sind.

3. Diese schwache Wirtschaftsposition der Slowaken kann für die reichsdeutschen Wirtschaftskreise einen geeigneten Ansatzpunkt bieten, um durch aktive Förderung des Entjudungsprozesses einen entscheidenden Einfluss auf die Wirtschaft der Slowakei zu gewinnen. Es wäre richtig, die reichsdeutschen Wirtschaftskreise rechtzeitig auf diesen Umstand aufmerksam zu machen.

4. Wie unter Punkt 2 ausgeführt wurde, ist der arisierende Partner nicht einheitlich, sondern zerfällt in Slowaken und Deutsche (eventuell Ungarn). Daraus ergibt sich, dass im Zuge des Entjudungsprozesses voraussichtlich slowakische und deutsche Interessen aufeinander stossen werden. Es ist jedoch vorgesehen, dieses Gefahrenquelle durch vorhergehende Interessenaufteilung auf ein Mindestmass herabzusetzen.

5. Für die deutsche Volksgruppe in der ČSR ergibt sich die Möglichkeit beim Entjudungsprozess den Slowaken gegenüber als Schrittmacher aufzutreten unter der Voraussetzung, dass die reichsdeutschen Stellen den Entjudungsprozess grundsätzlich nur im Wege der deutschen Volksgruppe fördern. Auf diese Weise könnte die Wirtschaftsposition der Deutschen in der Slowakei weitgehend befestigt werden.“

Dazu sei bemerkt, dass dem Vernehmen nach Verhandlungen über die Etablierung einer Filiale der Dresdner Bank in Pressburg im Gange sind, die ein Eindringen deutschen Kapitals in der Slowakei im Wege der Arisierungen ermöglichen könnte.¹

Der SD-Führer des SS-Oberabschnittes Donau
i. V.
SS-Sturmbannführer

SNA, Alexandrijský archív, Mikrofilm II. C 974, Folie 9 391 251 – 253, Kopie, Maschinenschrift, Unterschrift unslesbar.

¹ Siehe Dokumente 85, 118 und 151.

1938, november 28. Viedeň. – Záznam SD-Donau o možnostiach zníženia vplyvu Židov v hospodárskom živote Slovenska – návrhy vedenia DP.

SD des RFSS

Der SD-Führer des SS-Oberabschnittes Donau

Vfg.

Viedeň, dňa 28. 11. 1938

II/23

D 112

Bä/Luc

Náčelníkovi Hlavného bezpečnostného úradu

B e r l í n

Vec: Odžidovštenie hospodárstva na Slovensku

Pred. spis.: žiadny

Úradovňa zasiela na vedomie správu člena vedenia DP:

„Deutsche Partei na Slovensku sa v poslednom období zaoberala podrobne otázkou „odžidovštenia“ slovenského hospodárstva. Za týmto účelom sa spojila s kompetentnými úradmi vo Viedni, aby spoznala ich štruktúru a činnosť a aby skúsenosti, ktoré získala vo Východnej marke, využila.

Hospodárska rada Deutsche Partei prišla k záveru, že „odžidovštenie“ sa v princípe dá uskutočniť podľa vzoru Východnej marky. Pritom sa však objavujú rôzne odchýlky a vedľajšie ťažkosti:

1. Predpokladá sa, že Slováci sú v zásade ochotní pristúpiť k tejto otázke, kým u Čechov to zatiaľ tak nie je. Z toho vyplývajú problémy štátneho a devízovo-právneho charakteru: v prípade, že sa Slováci pustia bez Čechov do realizácie „odžidovštenia“ na Slovensku, jestvuje nebezpečie, že sa židovský majetok prevedie do Čiech. To, ako sa tento očakávaný problém bude riešiť, zostáva nateraz otvorené.

2. Hospodárstvo na Slovensku je „zažidovštené“ v oveľa väčšej miere, ako to bolo vo Východnej marke. Samotní Slováci sa na slovenskom hospodárstve podieľajú celkom bezvýznamnou mierou (podiel Čechov v slovenskom hospodárstve je prostredníctvom filiálok českých bánk ďaleko väčší) a aj nemecská národnostná skupina má len slabé hospodárske pozície (v porovnaní s jej 5-percentným podielom na celkovom obyvateľstve sú však lepšie); Maďarov možno v tejto súvislosti vynechať. Pretože pri „odžidovštení“ Slovenska prichádzajú do úvahy ako aktívni partneri len Slováci a Nemci, z toho rezultuje, že proti silnému židovskému hospodárskemu organizmu bude stáť len hospodársky slabá skupina. Táto okolnosť už zoznačiatku vylučuje radikálne a krátkodobé „odžidovštenie“ slovenského hospodárstva, pretože inak sa možno obávať obrovských národohospodárskych škôd.

3. Táto slabá hospodárska pozícia Slovákov poskytuje ríšskonemeckým hospodárskym kruhom výhodný východiskový bod na to, aby aktívnou podporou procesu „odžidovštenia“ získali rozhodujúci vplyv na slovenské hospodárstvo. Bolo by dobré, keby ríšskonemecké hospodárske kruhy boli o tejto okolnosti informované.

4. Ako sme už v 2. bode uviedli, partner prichádzajúci do úvahy v súvislosti s arizáciou nie je národnostne jednoliaty, ale ide o Slovákov a Nemcov (prípadne Maďarov). Z toho vyplýva, že v priebehu procesu „odžidovštenia“ dôjde pravdepodobne k stretu slovenských a nemeckých záujmov. Predpokladá sa však, že tento zdroj nebezpečia možno znížiť na minimum predbežným rozdelením záujmov.

5. Pre nemeckú národnostnú skupinu v ČSR sa tak naskytuje možnosť, aby v procese „odžidovštenia“ vystupovala voči Slovákom ako priekopník, a to za predpokladu, že proces „odžidovštenia“ budú ríšskonemecké miesta podporovať len pomocou nemeckej národnostnej skupiny. Hospodárske pozície slovenských Nemcov by sa tak týmto spôsobom mohli významne posilniť.“

K tomuto možno poznamenať, že úradovňa sa dopočula o prebiehajúcich rokovaníach o vytvorení filiálky Dresdner Bank v Bratislave, ktorá by prostredníctvom arizácií umožnila prienik nemeckého kapitálu na Slovensko.¹

Veliteľ SD v rámci SS-Oberabschnitt Donau

v z.

SS-Sturmbannführer

SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 974, fólia 9 391 251 – 253, kópia, strojopis, podpis nečitateľný.

¹ Pozri dokumenty 85, 118 a 151.

1938, 29. November. Berlin. – Aufzeichnung des Legationsrates Altenburg über die Bezahlung der Kosten, die sich aus den Aktivitäten des SD in der Slowakei ergeben haben.

Aufzeichnung.

Pol. IV 2944 g

Der Sicherheitsdienst¹ unterhält in der Slowakei gewisse Verbindungen,² die sich in den zurückliegenden Monaten als nützlich erwiesen haben. Als eine Folge dieser Verbindungen hat sich ergeben, daß der SD gewisse Reisen slowakischer Minister (z. B. Durczansky)³ sowie Reisen anderer offizieller slowakischer Persönlichkeiten, welche staatliche und parteiliche Einrichtungen im Reiche studieren sollten, finanziert hat. Diese Ausgaben, die völlig außerhalb des Aufgabenkreises des SD liegen, haben durch die Umstände in der zurückliegenden Zeit einen solchen Umfang angenommen, daß sie vom SD allein nicht mehr bestritten werden können. Der SD ist daher an das AA mit der Bitte herangetreten, ihm die bisher aufgelaufenen Ausgaben, die RM 6 000,- betragen, zu ersetzen. Er hat gleichzeitig gebeten, ihn in Zukunft laufend für diese Ausgaben zu unterstützen. Der SD stellt dafür die bei ihm eingehenden Informationen dem AA zur Verfügung. Die ersten Proben, die geliefert wurden, waren durchaus brauchbar. Andererseits empfiehlt es sich jedoch nicht, Zahlungen zu leisten, ohne zu wissen, zu welchem Zweck die Gelder verwendet werden. Es ist daher bei den Besprechungen dem SD gesagt worden, daß eine laufende Unterstützung schlecht möglich sei, dagegen könnte fallweise geprüft werden, ob in dem einen oder anderen Fall in Zukunft eine Unterstützung gewährt werden könnte. Hierzu sei es erforderlich, daß sich der SD vorher mit dem AA ins Einvernehmen setzt. Der SD ist bereit, auf diesen Vorschlag einzugehen. Es wird daher gebeten, dem SD die in der zurückliegenden Zeit aufgelaufenen Unkosten von RM 6 000,- zu ersetzen.⁴ Künftige Anforderungen werden von der Entscheidung über die politische Notwendigkeit abhängig zu machen sein. Der bewilligte Betrag wäre an SS-Hauptscharführer Lehn, Berlin-Grunewald, Delbrückstraße 6a,⁵ zu überweisen.

Hiermit Abt. Pers. mit der Bitte um Genehmigung vorgelegt.

Berlin, den 29. November 1938.

A[ltenburg]

*PA AA, R 101 358, Folie 387 183 – 184, Original, Maschinenschrift.*⁶

1 Hier handelt es sich um den SD-Ausland.

2 Siehe Dokumente 58 und 67.

3 Siehe Dokumente 53 und 111. Am Rand befindet sich eine handschriftliche Bemerkung Ribbentrops: „Wo war er?“

4 Randbemerkung Ribbentrops: „Ja“. Der Betrag wurde vom AA spätestens am 8. 12. 1938 ausbezahlt.

5 Sitz der „Technischen Abteilung“ des SD-Auslands.

6 Publiziert in ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 141, S. 152.

1938, november 29. Berlín. – Záznam legačného radcu G. Altenburga o úhrade nákladov, ktoré vznikli SD v súvislosti s jej aktivitami na Slovensku.

Záznam.

Pol. IV 2944 g

Sicherheitsdienst¹ udržiava na Slovensku isté kontakty,² ktoré sa v predošlých mesiacoch ukázali ako užitočné. Jedným z dôsledkov týchto kontaktov je, že SD financovala viaceré cesty slovenských ministrov (napr. Ďurčanský),³ ako aj cesty ostatných oficiálnych slovenských osobností, ktoré si mali v Ríši prehliadnuť štátne a stranícke zariadenia. Tieto výdavky, ktoré sú úplne mimo okruhu úloh SD, narástli v predošlom období za týchto okolností do takej miery, že ich SD samotná nedokáže pokryť. SD sa preto obrátila na AA so žiadosťou, aby jej doterajšie výdavky, 6 000,- RM, uhradil. Zároveň požiadala, aby sme v jej budúcnosti na takéto výdavky prispievali. SD zato poskytne AA informácie, ktoré získala. Prvé vzorky, ktoré dodala, boli vcelku použiteľné. Na druhej strane sa však neodporúča, aby sa nehradili výdavky bez toho, aby sa vedelo, na aký účel sa peniaze použili. Počas rokovaní bolo SD preto povedané, že priebežné financovanie je sotva možné, naproti tomu by sa mohlo osobitne prešetriť, či aj v budúcnosti bude možné tú alebo onú záležitosť uhradiť. Za týmto účelom je [preto] potrebné, aby sa SD vopred dohodla s AA. SD je ochotná tento návrh akceptovať. Preto sa žiada, aby sa SD vedľajšie výdavky vo výške 6 000,- RM, ktoré vznikli v predošlom období, uhradili.⁴ Ďalšie pohľadávky budú závislé od rozhodnutia politickej potreby. Schválenú sumu treba previesť SS-Hauptscharführerovi Lehnovi, Berlín – Grunewald, Delbrückstraße 6a.⁵

Predložiť osobnému oddeleniu so žiadosťou o schválenie.

Berlín, dňa 29. novembra 1938.

A[ltenburg]

PA AA, R 101 358, fólia 387 183 – 184, originál, strojepis.⁶

1 Ide o SD-Ausland.

2 Pozri dokumenty 58 a 67.

3 Pozri dokumenty 53 a 111. Ribbentropova rukopisná poznámka – „Kde bol?“.

4 Ribbentropova poznámka – „Áno“. Zahraničný úrad uhradil sumu najneskôr do 8. 12. 1938.

5 Sídlo „Technického oddelenia“ SD-Ausland.

6 Nemecký text je publikovaný v ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 141, s. 152.

1938, 29. November. Berlin. – Aufzeichnung über eine Besprechung mit Legationsrat Altenburg – Angelegenheiten der Slowakei und der Karpatho-Ukraine.

Berlin, 29. November 1938.

Besprechung mit Geheimrat Altenburg, Auswärtiges Amt.¹

Ich berichte über die Lage in der Slowakei und Ukraine. Altenburg teilt mit, dass Keppler offiziell beauftragt sei, auf normaler Basis wirtschaftliche Abschlüsse mit der Slowakei² und der Karpatho-Ukraine³ zu tätigen. Der Prager Regierung gegenüber erscheine dies lediglich als privates Handelsgeschäft. Das Interesse an der Karpatho-Ukraine ist allseits vorhanden, die Stimmung jedoch geteilt. Das Generalkonsulat in Chust sei bereits bewilligt gewesen, der Führer habe jedoch die Perfektionierung zurückgehalten. Man meint, die Karpatho-Ukraine zu einem politischen Tauschobjekt benützen zu können.⁴ Nichtsdestoweniger sollen alle Beziehungen dorthin gepflegt werden und die Regierung Woloschin – Reway unterstützt werden.⁵ Die Entwicklung mit Prag werde in den nächsten Tagen in ein entscheidendes Stadium treten. Chwalkowsky kommt zu Ribbentrop und hat sich über die künftige wirtschaftliche Zusammenarbeit zu entscheiden.⁶ Diese Besprechung soll vor der Pariser Reise Ribbentrops sein.⁷ Gegenwärtig finden Wirtschaftsverhandlungen mit den Tschechen statt, von 100 deutschen Forderungen sind 97 ohne weiteres akzeptiert worden. Sollte bei dieser Vereinbarung nicht Einverständnis erzielt werden, würde eine stärkere Politik mit den Ländern einsetzen. Altenburg wünscht, dass ich gleich nach den Verhandlungen mit Chwalkowsky nach Berlin komme und eine Aussprache über künftige Richtlinien in der Slowakei führe. Die Besuche des Ministers Reway und slowakischer Bevollmächtigter bei Keppler sollen rasch durchgeführt werden.

In der Frage Theben, die ich vorbrachte, erklärte Altenburg, dass über Ansuchen der slowakischen Regierung jede nur erdenkliche Grosszügigkeit bewiesen werden wird. Insbesondere werde der Besuch der Burgruine pass- und zolltechnisch denkbar erleichtert werden. Gegen die Errichtung einer Erinnerungsstätte sei nichts einzuwenden. Bei grösseren festlichen Anlässen wurde die Hissung einer Hlinkafahne, einer Nationalfahne, sowie Mitnahme von Fahnen gestattet werden. Altenburg meint nur,

1 Verfasser ist unbekannt.

2 Siehe Dokument 143.

3 Siehe ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 146, S. 157 – 158.

4 Ausführlicher dazu siehe LUKÉŠ, F. *Podivný mír*, S. 137 – 140.

5 Im April 1939 wurde bei einem Besuch des gewesenen Ministerpräsidenten Woloschin in Berlin bereits die Entfernung seines Kennzeichens („1 Karpatho-Ukraine“) veranlasst, um seine Anwesenheit möglichst geheim zu halten. (BArch R 58/856 Bl. 54.)

6 Chvalkovskýs Besuch wurde ständig verzögert. Er fand erst am 21. 1. 1939 statt. Ribbentrop spielte zu dieser Zeit mit dem Gedanken, einen „Freundschaftsvertrag“ mit der Tschecho-Slowakei abzuschließen. Als aber Hitler am 17. 12. 1938 seine Richtlinien an das OKW vom 21. 10. 1938 über die Besetzung der „Rest-Tschechei“ präzisierte (es sollte sich um eine „Pazifizierungsaktion“ handeln), wurde dieser Gedanke fallen gelassen. Ausführlicher siehe LUKÉŠ, F. *Podivný mír*, S. 140 – 151.

7 Ribbentrop reiste am 6. 12. 1938 nach Paris ab.

ob nicht durch diese Massnahmen hier eine ewige Wunde geschaffen werde und es nicht besser sei für die Slowaken, Theben zu vergessen. Auf meinen Einwand, dass sie damit ihre Geschichte vergessen müssen, meint Altenburg, dass ich dann die obigen Vorschläge den Slowaken mitteilen könne.

Der Tuka-Besuch in Berlin habe die Tschechen sehr beunruhigt. Der Gesandte⁸ sei bei ihm gewesen, worauf Altenburg ihn beruhigte mit der Mitteilung, dass Tuka nur wegen wirtschaftlicher Dinge mit Keppler gesprochen habe.-⁹

19 Uhr – 20 Uhr 45 Min.

BArch Koblenz, NL 1180/39, Kopie, Maschinenschrift, Ohne Unterschrift.

8 Vojtěch Mastný.

9 Altenburg hat zu Mastnýs Besuch am 28. 11. 1938 vermerkt: „Heute suchte mich der tschechoslowakische Gesandte auf. Er teilte mit, daß er eine Anfrage seiner Regierung hätte, ob Prof. Tucka [sic!] noch in Berlin sei und was er hier treibe. Ich habe ihm erwidert, daß Tucka meines Wissens vor etwa 8 Tagen wieder nach Preßburg zurückgefahren sei. Er habe sich hier wegen wirtschaftlicher Projekte mit Staatssekretär Keppler unterhalten, hätte auch den Wunsch geäußert, vom Reichsaußenminister empfangen zu werden. Hierzu sei es jedoch nicht gekommen, allerdings nicht, weil der Minister nicht wollte, sondern weil er nach Berchtesgaden hätte fahren müssen. Daß Tucka beim Feldmarschall war, habe ich nicht ausdrücklich erwähnt und im übrigen durch die Art der Behandlung des Gegenstandes kenntlich gemacht, daß wir der Reise Tuckas hier keine besondere Bedeutung beigemessen haben. Herr Mastny schien hiervon befriedigt.“ (PA AA, R 103 775, Pag. 040.)

1938, november 29. Berlín. – Záznam z rozhovoru s legačným radcom G. Altenburgom – záležitosti Slovenska a Karpatskej Ukrajiny.

Berlín, 29. november 1938.

Rozhovor s tajným radcom Altenburgom, Zahraničný úrad.¹

Referoval som o situácii na Slovensku a Ukrajine. Altenburg mi oznámil, že Keppler je oficiálne poverený, aby na bežnom základe uzatvoril hospodárske dohody so Slovenskom² a Karpatskou Ukrajinou.³ Pražská vláda to naopak považuje len za súkromnú obchodnú záležitosť. Záujem o Karpatskú Ukrajinu prejavujú všetky strany, nálada je však rozdielna. Zriadenie generálneho konzulátu v Chuste je už schválené, ale vodca jeho realizáciu pozastavil. Existujú totiž názory, že Karpatskú Ukrajinu je možné využiť ako objekt politického obchodu.⁴ Aj napriek tomu sa majú udržiavať všetky styky a má byť podporovaná Vološinova a Révayova vláda.⁵ Vývoj s Prahou vstúpi v nasledujúcich dňoch do rozhodujúceho štádia. Chvalkovský navštívi Ribbentropa a rozhodne sa o budúcej hospodárskej spolupráci.⁶ Tento rozhovor sa má uskutočniť pred Ribbentropovou cestou do Paríža.⁷ S Čechmi sa momentálne rokuje o hospodárskych záležitostiach, zo 100 nemeckých podmienok bolo bez výhrady akceptovaných 97. Ak by počas týchto rozhovorov nedošlo k dohode, zintenzívni sa naša politika voči týmto krajinám. Altenburg žiada, aby som hneď po rokovaní s Chvalkovským prišiel do Berlína a viedol debatu o budúcich smerniciach [našej politiky] voči Slovensku. Návštevy ministra Révaya a slovenského splnomocnenca u Keplera sa majú urýchlene uskutočniť.

V otázke Devína, ktorú som nadhodil, Altenburg odvetil, že žiadosti slovenskej vlády majú byť prijímané veľkoryso. Dôjsť by malo najmä k ulahčeniu návštevy ruiny hradu, a to po pasovej a technickej stránke. Proti vytvoreniu pamätného miesta nie sú námietky. Pri väčších slávnostiach bude povolené vztýčenie autonomistickej a národnej zástavy, ako aj nosenie vlajok. Altenburg sa však domnieva, či tieto opatrenia nevytvoria večnú ranu a či by pre Slovákov nebolo lepšie, keby na Devín zabudli. Na moju námietku, že by tým museli zabudnúť na svoju históriu, mi Altenburg povedal, že s uvedenými návrhmi môžem Slovákov neskôr oboznámiť.

1 Autora záznamu nie je možné identifikovať.

2 Pozri dokument 143.

3 Pozri ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 146, s. 157 – 158.

4 Podrobnejšie pozri LUKÉŠ, F. *Podivný mír*, s. 137 – 140.

5 V apríli 1939 počas návštevy bývalého predsedu vlády A. Vološina v Berlíne, bola z jeho auta odstránená poznávací značka („1 Karpatská Ukrajina), aby jeho prítomnosť zostala utajená. (BArch, R 58/856, Bl. 54.)

6 Chvalkovského návšteva sa neustále odkladala. Uskutočnila sa až 21. 1. 1939. V tomto období koketoval J. von Ribbentrop s myšlienkou uzatvorenia „priateľskej zmluvy“ s Česko-Slovenskom. Keď však 17. 12. 1938 A. Hitler precizoval svoje smernice OKW z 21. 10. 1938 o obsadení Československa (už malo ísť o pacifikačnú akciu), táto myšlienka padla. Podrobnejšie pozri LUKÉŠ, F. *Podivný mír*, s. 140 – 151.

7 Do Paríža odcestoval 6. 12. 1938.

Tukova návšteva v Berlíne Čechov veľmi znepokojila. Vyslanec⁸ bol u Altenburga a ten ho upokojil vyhlásením, že Tuka s Keplerom hovorili len o hospodárskych záležitostiach.⁹

19 hod – 20 hod 45 min.

BArch Koblenz, NL 1180/39, kópia, strojopis, bez podpisu.

8 Vojtěch Mastný.

9 G. Altenburg o Mastného intervencii 28. 11. 1938 vyhotovil záznam, v ktorom uviedol: „Dnes ma navštívil československý vyslanec. Oznamoval, že sa na mňa obracia s dopytom svojej vlády, či je prof. Tuka ešte v Berlíne a čo tu robí. Odvetil som mu, že pokiaľ viem, tak asi pred ôsmymi dňami odcestoval späť do Bratislavy. Rokoval so štátnym tajomníkom Keplerom, a to ohľadne hospodárskych projektov. Okrem toho požiadal o prijatie u ríšskeho ministra zahraničných vecí. K nemu však nedošlo, nie však preto, že by to minister nechcel, ale preto, že musel odcestovať do Berchtesgadenu. To, že Tuka bol u polného maršala som vyslovene neuviedol. Na základe spôsobu, akým sme o záležitosti hovorili, som prehlásil, že Tukovej ceste neprikladáme nejaký väčší význam. Zdalo sa, že moja odpoveď pána Mastného uspokojila.“ (PA AA, R 103 775, č. listu 040.)

1938, 29. November. Pressburg. – Bericht Nr. 3 von Kurt Otto Rabl über die Verhältnisse in der Slowakei. Analyse des Verfassungsgesetzes über die Autonomie des Landes Slowakei sowie dessen praktische Verwendug und Behandlung der Frage der Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe in der Slowakei.

Bericht Nr. 3

Das slowakische Verfassungsproblem ist durch das Silleiner Manifest der Hlinka-Bewegung vom 6. Oktober, das auch von den Vertretern der zentralistischen Parteien – ausser den Kommunisten – unterzeichnet wurde, in ein akutes Stadium getreten. Die Unterschriften der bisher zur Hlinka-Bewegung in Opposition verharrenden Politiker bedeuteten deren Bekenntnis zum autonomistischen Programm des slowakischen, der „tschechoslowakischen“ Staatsideologie scharf entgegengesetzten Nationalismus. Dies[es] Programm hatte anlässlich des Pfingstkongresses der Hlinka-Bewegung in Gestalt eines vom jetzigen Justizminister Dr. Ďurčanský ausgearbeiteten Entwurfs für ein Verfassungsgesetz über die Autonomie der Slowakei¹ seinen rechtspolitischen Niederschlag gefunden.

Am 8. Oktober erklärten sich die führenden tschechischen Koalitionspolitiker Beran (Agrarier), Hampl (Sozialdemokrat), Klapka (Volkssozialist), Stašek (Klerikaler), Hodáč (Národní sjednocení) und Mlčoch (Gewerbepartei) unterschriftlich bereit, sich diesen Entwurf zu eigen zu machen und sie verpflichteten sich ausdrücklich, ihn „so bald als möglich verfassungsrechtlich zu behandeln und anzunehmen“ (Wortlaut dieser Erklärung vgl. „Slovák“ Nr. 230 ddo. 9. Oktober 1938.)²

Am 11. November, als mittlerweile die Frage der Wahl eines neuen Staats[ober]haupts brennend geworden war, wurde in Prag vereinbart, das Rumpfparlament zum 16. November einzuberufen, um den Entwurf zu verabschieden. Ursprünglich hatte man von tschechischer Seite zuerst die Präsidentenwahl durchführen wollen. Die slowakischen Unterhändler (Ďurčanský, Ursiny und Mederly) hatten aber klar zu erkennen gegeben, dass sich die slowakisch-nationale Einheitspartei an der Präsidentenwahl nicht beteiligen werde, ehe nicht die Frage der Rechtsstellung der Slowakei im Sinne des Entwurfs gelöst sei.³

Man konnte von slowakischer Seite vor allem deshalb daran denken, einen so energischen Druck auf die Prager Politiker auszuüben, als die vorerwähnte slowakisch-nationale Einheitspartei sich in der Zeit vom 8. bis 10. November zunächst durch die Vereinigung der Agrarier, sodann der Faschisten und

1 Siehe *Slovák* vom 5. 6. 1938, S. 2, *Zur Revision der Verfassungsurkunde. Vorschlag Andrej Hlinkas, Karol Sidors, Dr. Martin Sokols, Dr. Josef Tisos und Gen. zur Erlassung eines Verfassungsgesetzes über die Autonomie der Slowakei*. Der Gesetzesantrag über die Autonomie der Slowakei wurde in der Nationalversammlung am 17. November 1938 eingereicht. Diese hatte den Antrag ohne Diskussion bereits am darauf folgenden Tag als Verfassungsgesetz Nr. 299/1938 angenommen. Das Gesetz über die Autonomie der Slowakei war mit dem dritten Antrag der Volkspartei vom 19. 8. 1938 nicht identisch.

2 Siehe auch RABL, K. O. *Zur jüngsten Entwicklung*, S. 289 – 290.

3 Zur Verabschiedung des Verfassungsgesetzes über die Autonomie des autonomen Landes Slowakei siehe HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 93 – 105.

der Národní Sjedoncení, schliesslich der Gewerbetreiber und Volkssozialisten in der Slowakei mit der Hlinka-Bewegung in der Tat gebildet hatte.⁴ Mit der Existenz der neuen Strana Slovenskej Národnej Jednoty war aber die bisherige Prager Methode, in der Slowakei auf dem Umweg über die politischen Organisationen der Minderheit des slowakischen Volkes zu herrschen, unmöglich geworden.

Folgerichtig schritt dann das Prager Rumpfparlament am 18. November zur Verabschiedung des Verfassungsgesetzes über die slowakische Autonomie,⁵ das am gleichen Tag vom Abgeordnetenhaus in der Form angenommen ward, wie sie auf Grund privater Unterhandlungen der slowakischen Vertreter mit den tschechischen Koalitionspolitikern in der Zeit vom 12. bis 16. November festgelegt worden war.

Der Entwurf⁶ präjudiziert nach den Worten der Regierungserklärung trotz seines Übergangscharakters – plant man doch die Verabschiedung einer neuen Verfassungsurkunde für den Gesamtstaat, die alle Grundprobleme des Verfassungs- und Verwaltungsaufbaus der neuen Tschecho-Slowakei zur Lösung bringen soll – auch die Rechtsstellung der Karpathenukraine, der eine der Slowakei entsprechende Rechtsstellung zukommen soll. Es ist daher nicht nur im Hinblick auf die Stellung der deutschen Volksgruppen, sondern auch hinsichtlich unserer wirtschaftlichen und aussenpolitischen Pläne notwendig, sich mit seinem Inhalte vertraut zu machen.

Die wichtigsten Bestimmungen der neuen Regelung sind die folgenden:

I. Die Grundbestimmung des Gesetzes lautet: „Die Slowakei ist ein autonomer Bestandteil der Tschecho-Slowakischen Republik“ (§ 1). Es ist zu bemerken, dass damit die Schreibung „tschecho-slowakisch“ (mit dem Bindestrich!) zum ersten Mal im Text eines offiziellen gesamtstaatlichen Gesetzestextes auftaucht.

Slowakische Landesangehörige sind diejenigen Personen, die in einer auf dem Gebiet der Slowakei liegenden Gemeinde heimatberechtigt sind. Die slowakische Landesangehörigkeit zieht (subsidiär!) die tschecho-slowakische Staatsangehörigkeit nach sich (§ 3).

II. Die politischen Willensorgane der autonomen Slowakei sind:

1. der gemeinsame Präsident der Republik – insoweit, als er
 - a) die Mitglieder der slowakischen Landesregierung ernennt (Art. V Abs. 4) sowie
 - b) nach Vollzug der Wahl, welche binnen zwei Monaten nach Verabschiedung des Gesetzes stattfinden hat (inzwischen auf den 19. Dezember festgesetzt)⁷, den ersten Landtag nach Pressburg einzuberufen hat (Art. V Abs. 3 Satz 1).
2. der slowakische Landtag, der nach dem Grundsatz des allgemeinen, gleichen, geheimen und direkten Verhältniswahlrechtes zustandekommt (§ 9 Abs. 1). Seine Befugnisse sind:
 - a) die Verabschiedung einer slowakischen Verfassungsurkunde (§ 9 Abs. 2) – über diese Bestimmung vgl. u.

4 Vergleiche die Rundfunksrede des Ministerpräsidenten Tiso vom 8. 11. 1938: FABRICIUS, M., HRADSKÁ, K. (Hrsg.). *Jozef Tiso*, Dokument 15, S. 27 – 28. Ausführlicher siehe SUŠKO, L. *Politický vývoj Slovenska*, S. 578 – 580 sowie ZUDOVA-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej*, S. 280 – 284.

5 Richtig 19. November, das Gesetz wurde in Kraft am 22. 11. 1938 getreten.

6 SNA, AKP, K. 47, Fasz. 2; ANM, Ivan Dérer (ID), K. 9, Fasz. 481. Entwurf der Abgeordneten Hlinka, Sidor, Sokol und Tiso für die Verabschiedung des Verfassungsgesetzes über die Autonomie des Landes Slowakei.

7 Die Landtagswahlen fanden am 18. 12. 1938 statt.

-
- b) die Erteilung der Zustimmung zu Staatsverträgen, die kulturelle, kultische oder wirtschaftliche Fragen betreffen, die ausschliesslich für die Slowakei von Bedeutung sind (§ 9 Abs. 4) – über diese Bestimmung vgl. u.
- c) gesetzgeberische Tätigkeit, soweit sie nicht dem gesamtstaatlichen Zentralparlament zu Prag vorbehalten ist (§ 9 Abs. 4) – über diese Bestimmung vgl. u. Ziff. III. Jedoch kann im Wege der Sondervereinbarung dafür gesorgt werden, dass die Gesetzgebung auch in solchen Gegenständen, in denen der slowakische Landtag autonom zu entscheiden berechtigt ist, einheitlich gestaltet wird soweit es sich hierbei um Gegenstände „des gemeinsamen Interesses“ handelt (§ 4 Abs. 2).
3. das Präsidium des slowakischen Landtags, welches dem Präsidenten der Republik die designierten Mitglieder der slowakischen Regierung zur Ernennung vorschlägt (Art. V Abs. 4).
4. die slowakische Landesregierung als Trägerin der Regierungs- und Vollzugsgewalt auf dem Boden der Slowakei (§ 15 Abs. 5). Sie ist ausdrücklich zum „Bestandteil der Zentralregierung“ erklärt und soll fünf Mitglieder haben (Art. III Abs. 3).
5. die zu errichtenden obersten slowakischen Gerichte – und zwar
- a) ein Oberstes Gericht für die Slowakei (§ 16), sowie
- b) ein Oberstes Verwaltungsgericht für die Slowakei (§ 17 Abs. 2).
6. der bürokratische Apparat der slowakischen Landesverwaltung, welcher direkt der slowakischen Landesregierung unterstellt ist – hierüber vgl. u. Ziff. III.
- III. Die Wahrnehmung der öffentlichen Aufgaben auf dem Boden der Slowakei geschieht
1. auf Grund von Gesetzen des Prager Zentralparlaments sowie mittels einer zentralistisch-gesamtstaatlich (von Prag her) organisierten Bürokratie in folgenden Angelegenheiten:
- a) Verfassungsurkunde, ihre Teile, Tätigkeit der gemeinsamen gesetzgebenden, regierenden und ausführenden Organe (§ 4 Abs. 1 Ziff. 1),
- b) Beziehungen zum Ausland, Kriegs- und Friedenserklärung, Handels- und Tarifpolitik, Einfuhr und Ausfuhr (§ 4 Abs. 1 Ziff. 2) – vgl. jedoch o. Ziff. II 2 b!
- c) Heerwesen (§ 4 Abs. 1 Ziff. 3) mit der Massgabe, dass auf dem Boden der Slowakei ein der Gesamtbevölkerungszahl des Landes entsprechendes Kontingent aller Waffengattungen garnisoniert, das vornehmlich aus Slowaken besteht und einem eigenen slowakischen Landeskommando unterstellt ist (§ 13 Abs. 3);
- d) Münze, Mass und Gewicht, Patentwesen, Marken- und Musterschutz, Vermessungswesen und Kartographie (§ 4 Abs. 1 Ziff. 5);
- e) gemeinsamer Staatshaushalt und Abschlussrechnungen, Staatsschuld und zur Wahrung der gemeinsamen Aufgaben nötigen Staatsanleihen (§ 4 Abs. 1 Ziff. 9);
- f) Monopole, staatliche Unternehmungen, Institute und Einrichtungen mit der Massgabe, dass Staatsgüter und –waldungen, sowie staatliche Gruben und Bäder dem Lande gehören, in dem sie liegen (§ 4 Abs. 1 Ziff. 11);
- g) Erlassung von Rechtsvorschriften wirtschaftlichen und finanziellen Inhalts, die zur Sicherung gleicher Konkurrenzbedingungen für die Unternehmer notwendig sind (§ 4 Abs. 1 Ziff. 12).

2. auf Grund von Gesetzen des Prager Zentralparlaments, jedoch mittels einer regional-landschaftlichen (also für die Slowakei von Pressburg her) organisierten Bürokratie (im Sinn des bismarckschen und weimarschen Deutschland: „Landesvollzug von Reichsgesetzen“) in folgenden Angelegenheiten:

- a) Staatsbürgerschaft (vgl. jedoch § 3 – o. Ziff. II), Reisepässe, Aus- und Einwanderung (§ 4 Abs. 1 Ziff. 4);
- b) Zölle (§ 4 Abs. 1 Ziff. 6);
- c) Steuern, Abgaben und Beiträge, die zur Deckung des Aufwands für die gemeinsamen Angelegenheiten nötig sind (§ 4 Abs. 1 Ziff. 10 – Näheres über das Steuerwesen enthält §§ 18 und 19);

3. auf Grund von Gesetzen des Prager Zentralparlaments, jedoch mittels der slowakischen Landesbürokratie und weiterhin mit der Massgabe, dass nach einem eigenen slowakischen Budget gewirtschaftet wird, in folgenden Angelegenheiten:

- a) Verkehr (§ 4 Abs. 1 Ziff. 7);
- b) Post, Telegraph, Postsparkasse, Postscheckwesen (§ 4 Abs. 1 Ziff. 8).

4. in allen anderen Angelegenheiten auf Grund von Gesetzen des slowakischen Landtags und mittels der eigenen slowakischen Landesbürokratie, jedoch mit der Massgabe, dass Angelegenheiten „gemeinsamen und gesamtstaatlichen Interesses“ ausser den bisher unter Ziff. 1 – 3 erwähnten

- a) durch zu errichtende gemeinsame Organe (§ 15 Abs. 4 Satz 2) oder
- b) im Wege gleichlautender, zwischen den Prager und den Pressburger Ministerien zu vereinbarenden Ausführungsverordnungen verwaltet werden (§ 11 Abs. 2).

Diese Bestimmungen, die mit dem o. unter Ziff. II 2 c erwähnten § 4 Abs. 2 parallel gehn, lassen alle Möglichkeiten für einen so weitgehenden Verwaltungsanschluss Pressburgs an Prag offen, dass sich die Ergebnisse von der bisherigen zentralistischen Praxis nicht wesentlich zu unterscheiden brauchen, falls sich die jeweilige slowakische Landesregierung entschliesst, von diesen Möglichkeiten in vollem Umfang Gebrauch zu machen.

IV. Der Einfluss des slowakischen Elements auf die Entscheidungen der zentralen Gesamtstaatsgewalt ist demgegenüber gering – vor allem im Hinblick auf die Bestimmungen, des ursprünglichen erheblich weitergehenden Entwurfs.

1. Die Bestimmung, dass die slowakischen Parlamentarier nur in gesamtstaatlichen Angelegenheiten Stimmrecht im gemeinsamen Zentralparlament haben, ist geblieben (§ 6). Die Bestimmung dagegen, dass das slowakische Element im Verhältnis zu seinem gesamtstaatlichen Bevölkerungsanteil im Zentralparlament vertreten sein müsse (augenblicklich nur 61 statt 69 slowakische Abgeordnete), ist fallen gelassen worden. Gleichfalls ist das absolute Veto der Mehrheit der slowakischen Abgeordneten bei der Abstimmung über gesamtstaatliche Gesetze und bei der Wahl des Präsidenten der Republik verschwunden. Die Mehrheit der slowakischen Abgeordneten kann nach den neuen Bestimmungen lediglich dann nicht überstimmt werden, wenn es sich handelt

a) um die Abänderung der Verfassungsurkunde und ihrer Bestandteile sowie um ein Gesetz wirtschaftlichen oder finanziellen Inhalts, das zur Sicherung gleicher Konkurrenzbedingungen für die Unternehmer nötig ist (§ 5 Abs. 1 und 3);

b) um den ersten Gang der Präsidentenwahl (§ 10).

Im übrigen ist das o. erwähnte Veto auf die Befugnis zur Ingangsetzung des Verfahrens zur Erzielung eines Misstrauensvotums gem. § 76 VU⁸ zusammengeschrumpft, wobei anzumerken ist, dass dieses Verfahren sich bisher als unpraktisch erwiesen hat und unter den neuen Verhältnissen der weitgehenden parteipolitischen Konzentration diesseits und jenseits der March überhaupt keine Aussicht hat, jemals in Gang zu kommen. Die in Frage kommende Bestimmung (§ 5 Abs. 2) steht also ausschliesslich auf dem Papier.

2. Bei Regierungsentschlüssen und –verordnungen, die gesamtstaatliche Bedeutung haben (Formel des Gesetzes: „wenn sie die Slowakei betreffen“), ist die Anwesenheit bzw. Unterschrift eines Regierungsmitglieds notwendig, „das die Slowakei vertritt“ (§ 12). Damit braucht nicht ein Mitglied der slowakischen Landesregierung gemeint zu sein; offenbar ist das eine Anspielung auf den zu berufenden slowakischen Minister ohne Geschäftsbereich.

3. Die Slowakei soll endlich verhältnismässig vertreten sein:

a) in den staatlichen Zentralinstanzen (§ 13 Abs. 2),

b) in allen gesamtstaatlichen Beratungskörpern, Kommissionen usw. (§ 14 Abs. 1);

c) in allen internationalen Körperschaften, in denen die Tschecho-Slowakei vertreten ist (§ 14 Abs. 2).

V. Will man sich über die Tragweite des Gesetzes klar werden, so ist es nötig, drei verschiedene Problemreihen sorgfältig auseinander zu halten.

1. Was zunächst das Wirtschaftliche anlangt, so ist klar, dass das Gesetz eine gegenüber den Übergangszustand seit dem 6. Oktober zweifellos stark erhöhte Bindung an die Prager Zentralstellen enthält. Die Gemeinsamkeit der Aussenhandels- und Tarifpolitik, des Geldwesens, der Zoll- und Verkehrsverwaltung macht es der slowakischen Landesregierung unmöglich, als selbständiger Kontrahent in allfälligen Handelsvertragsverhandlungen mit dem deutschen Reich hervorzutreten. Die Bestimmung des § 9 Abs. 4 (vgl. o. Ziff. II 2 b) ist so gefasst, dass mit ziemlicher Sicherheit erwartet werden kann, dass sie unter normalen Umständen niemals zur Anwendung gelangt – dafür sorgt schon das in der tschechischen Gesetzestechnik so überaus beliebte Merkmal der „Ausschliesslichkeit“. Aber selbst dann, wenn jemals die praktische Möglichkeit eines solchen Vertrages auftauchen würde, ist dafür gesorgt, dass die Verhandlungen zur Gänze über die Prager Zentrale geleitet werden müssen und dem slowakischen Landtag lediglich ein praktisch bedeutungsloses „Zustimmungsrecht“ (nicht etwa die Befugnis zur Abänderung der in Frage kommenden Vertragsbestimmungen!) verbleibt. Entsprechend ist es der Slowakei auch unmöglich, als selbständiger Wirtschaftspartner gegenüber der westlichen Hälfte des Staates aufzutreten. Das ohnedies bestehende wirtschaftliche Übergewicht der Tschechen erfährt durch die Bestimmungen des Gesetzes im Gegenteil noch eine beträchtliche Unterstützung.

8 Verfassungsurkunde.

Damit aber ist die Verfolgung der Pläne, wie sie in meinem ersten Bericht skizziert worden⁹ und in Übereinstimmung damit von slowakischer Seite Mitte November in Berlin vorgetragen worden sind, unmöglich geworden. Zweifellos hat die ganz bewusste Sabotage, die von dem zentralistisch gesonnenen und überdies ausgesprochen deutschfeindlichen Wirtschaftsminister Teplansky gegen alle derartigen Projekte einer slowakisch-deutschen Zusammenarbeit getrieben worden ist, einen grossen Anteil an der Entwicklung. Ob es daher nicht vielleicht klüger gewesen wäre, die antitschechischen Kräfte der slowakischen Politik auch vom Wirtschaftlichen her zu unterstützen, wie das in den vergangenen sechs Wochen ohne Zweifel in unserer Macht gelegen hätte, ist eine Frage, die man zwar stellen kann, deren Beantwortung aber im Hinblick auf die neue Lage nicht mehr interessant ist.

Die deutsche Einflussnahme auf die Gestaltung des Wirtschaftslebens in der Slowakei – d.h. die Nutzbarmachung des Landes als agrarische und industrielle Rohstoffbasis – muss sich in Zukunft also auf dem Wege über Prag oder mittels privatwirtschaftlicher Einflussnahme vollziehen. Über die Aussichten des ersten Weges kann man von hier aus nicht urteilen; was hingegen die zweite Möglichkeit anlangt, so ist der Volksdeutschen Mittelstelle durch Ing. Karmasin unterm 14. November ein detailliertes Verzeichnis derjenigen in der Slowakei gelegenen Industrieunternehmen vorgelegt worden, die durch geeignete Transaktionen deutschen Einfluss unterworfen werden können.

Der Mangel direkter deutscher Einflussmöglichkeiten auf die Gestaltung des slowakischen Wirtschaftslebens macht sich auch in anderer Hinsicht bemerkbar. Unmittelbar nach dem Umsturz sind tschechische und jüdische Firmen zu Massenentlassungen geschritten – teils aus Unsicherheit, teils aber auch, um der neuen Regierung wirtschaftliche Schwierigkeiten zu bereiten. Dass hiervon insbesondere auch deutsche Angestellte und Arbeiter betroffen wurden, ist selbstverständlich. Die vom slowakischen Wirtschaftsministerium dagegen getroffenen Massnahmen, insbesondere die Verordnung zum Schutz des heimischen Arbeitsmarktes fasst indes nur das slowakische, nicht aber auch das deutsche Element ins Auge. Die Folge ist, dass die Entlassungen, Boykottaufrufe usw. gegen die hiesigen Deutschen in der letzten Zeit keinerlei Abschwächung erfahren haben. Das Material, das hierüber unterm 12. November durch Kam. Göttisch dem Berliner Sicherheitsdienst übermittelt worden ist, ist auch für die heutige Lage noch durchaus charakteristisch. Inwieweit es gelingen wird, hier im Wege von Einzelinterventionen Abhilfe zu schaffen – vgl. dazu die Erklärung Tisos vom 26. November¹⁰ – ist nicht abzusehn. Die Lage der deutschen Arbeitnehmerschaft kann, im ganzen betrachtet, also keineswegs als befriedigend bezeichnet werden. Die allgemeine Ansicht innerhalb der Volksgruppe lässt sich etwa dahin zusammenfassen, dass – soweit überhaupt eine Besserung eingetreten ist – diese Besserung nicht annähernd der Bedeutsamkeit des politischen Umschwunges und (was sehr wichtig ist!) den daran geknüpften Hoffnungen entspricht. Die Lage der Volksgruppenführung ist demgegenüber schwierig, weil man hier offenbar fest auf eine klarlinige Verselbstständigungspolitik der Slowakei unter der Patronanz des Reiches gehofft und die Parteibürokratie mehr oder minder deutlich in diesem Sinne instruiert hat.

9 Siehe Dokument 95.

10 Siehe Dokument 129.

Die Verbringung deutscher Arbeitsloser aus Pressburg ins Reich hat dem hiesigen Arbeitsmarkt und vor allem auch den deutschen Volkshilfeeinrichtungen eine gewisse Entlastung gebracht.¹¹ Ganz abgesehen davon aber, dass auch hier in der letzten Zeit bürokratische Schwierigkeiten bei der Abfertigung der Transporte gemacht worden sind, sollte diese Einrichtung aus prinzipiellen volkspolitischen Gründen nicht Schule machen, da das Deutschtum im Lande dadurch geschwächt wird.

Auf der anderen Seite gibt auch die Personalpolitik des Wirtschaftsministers zu dauernden Beschwerden Anlass. Es ist nur mit Schwierigkeiten gelungen, die Berufung deutscher Interessenvertreter in den neu gegründeten staatlichen Wirtschafts- und Geldbeirat zu erreichen.¹² Hingegen bleibt das deutsche Element bei der Berufung von Regierungskommissären in die Körperschaften der wirtschaftlichen Interessenselbstverwaltung (Handels-, Industrie- Gewerbekammern usw.), sowie in einzelne jüdische Unternehmen, deren Inhaber man auf kurzem Wege auszuschalten wünscht, so gut wie überhaupt unberücksichtigt.

Dadurch geht der Kontakt mit dem wirtschaftlichen Leben und den sich auf diesem Felde vorbereitenden Entschliessungen verloren – darüber hinaus aber auch eine Fülle ganz konkreter Einflussmöglichkeiten, die sich zugunsten des gefährdeten wirtschaftlichen Besitzstandes der Volksgruppe ausnützen liessen. Entscheidend ist jedoch dabei, dass uns das o. mitgeteilte Gesetz jede Möglichkeit genommen hat, diese feindseligen Tendenzen durch einen entsprechenden unmittelbaren wirtschaftlichen Druck im Schach zu halten. Unmittelbarer Wirtschaftsdruck ist nur bei unmittelbaren Wirtschaftsbeziehungen denkbar – diese aber bestehn nicht und können auch in Zukunft nicht geschaffen werden, solange das Autonomiegesetz in der vorliegenden Fassung gilt. Diese Konsequenz war unausbleiblich, sobald wir die verhältnismässig feste Eingliederung der Slowakei in den wirtschaftlichen Gesamtstaatsorganismus geschehen liessen. So gross die politischen Vorteile dieser gesamtstaatlichen Konzeption in anderer Hinsicht ganz zweifellos sind – diese volkspolitische Schattenseite ist nach Lage der Dinge notwendig mit ihr verbunden und darf nicht übersehen werden.

2. Dies führt von selbst zu einer Erörterung der augenblicklichen volkspolitischen Lage im allgemeinen. Sie ist vor allem durch die beiden folgenden Tatsachen gekennzeichnet:

- a) Die am 26. November von der Volksgruppenführung erteilte Zusage, für die auf den 19. Dezember¹³ angesetzte Landtagswahl zusammen mit Magyaren und Ukrainern¹⁴ auf der slowakischen Einheitsliste zu kandidieren.¹⁵ Diese Entscheidung musste ohne vorherige direkte Fühlungnahme mit der Volksdeutschen Mittelstelle in Berlin gefällt werden. Sie bedeutet zweifellos ein gewisses Heraustreten aus der vom Reiche her in der allerletzten Zeit gewünschten Reserve; sie ist jedoch andererseits in nicht höherem Mass präjudiziell wie die am 17. November in Prag erfolgte Unterzeichnung des Loyalitätsreverses für die Abgeordneten der deutschen und magyarischen Volksgruppen in der Nationalversammlung. Überdies ist klar, dass die deutsche, magyarische

11 Am 19. 11. 1938 ging ein Transport von 600 aus der Pressburger Sprachinsel und der Unterzips stammenden deutschen Arbeitslosen nach Deutschland ab. (*Völkischer Beobachter*, 20. 11. 1938, S. 6.)

12 Siehe Dokument 118.

13 Die Wahl fand am 18. Dezember statt.

14 Verstehe Ruthenen.

15 Vergleiche Dokument 126.

und ukrainische Volksgruppe nur die Wahl hatten, entweder auf der Einheitsliste der neuen Strana Slovenskej Narodnej Jednoty zu kandidieren oder aber im zukünftigen Landtag überhaupt nicht vertreten zu sein. Die dritte Möglichkeit – nämlich mit eigenen Volksgruppenlisten hervortreten – gab es nur in der Theorie, nicht aber in der Praxis. Dies geht am besten aus der zwar formell einwandfreien, dem Geist des Wahlgesetzes aber durchaus widersprechenden Art hervor, wie die Vorlage einer Einheitsliste erzielt wurde (Bestimmung des Wahltages so, dass die Dreiwochenfrist zur Vorlage der Wahlvorschläge bereits einen halben Tag nach Bekanntgabe des Datums erreicht war).¹⁶ Noch deutlicher sind indes die Worte des Ministerpräsidenten, die er hierüber in seiner Rundfunkansprache vom 28. November gebraucht hat: „... auch die Ruthenen (!), Deutschen und Magyaren haben aufgehört, Parteiziele zu dienen. Sie haben sich geeint und treten geschlossen hervor.“¹⁷ Fasst man diese Alternative daher so ins Auge, wie sie sich der Volksgruppenführung in der Tat darbot, so kann es keinem Zweifel unterliegen, dass es nach Lage der Dinge geboten war, die angebotene Kandidatur anzunehmen, die der deutschen Volksgruppe drei, den Magyaren und Ukrainern¹⁸ je zwei sichere Mandate gewährt – die deutsche Vertretung im slowakischen Landtag ist aber genau so wünschenswert, wie die in der gesamtstaatlichen Nationalversammlung.

- b) die im Zusammenhang mit der o. erwähnten Zusage gleichfalls am 26. November seitens des Ministerpräsidenten Tiso gemachten Erklärungen zur zukünftigen Gestaltung der innerstaatlichen Volksgruppenordnung. Die Erklärungen enthalten
- aa) die Garantie der völligen Freiheit des nationalsozialistischen Bekenntnisses wobei „alle Zeichen und Symbole, die Zugehörigkeit zum deutschen Volk und seiner nationalsozialistischen Weltanschauung versinnbildlichen“. Die ausdrückliche Wiederholung dieser Zusage ist nicht etwa im Hinblick auf die Haltung der slowakischen Bevölkerung oder der slowakischen Beamtenschaft geboten – Fälle, wie sie sich z.B. noch in allerletzter Zeit in Iglau ereignet haben (weisse Strümpfe!), sind in der Slowakei nicht beobachtet worden-, sondern gegenüber einigen noch vorhandenen tschechischen Exekutivorganen.
- bb) Unantastbarkeit der „nach nationalsozialistischen Führungsgrundsätzen aufgebauten Volksorganisation“. Die Bezeichnung „Partei“, die sich im ursprünglichen Entwurf der Erklärung fand, wurde auf Wunsch Tisos entfernt, da man auf slowakischer Seite formell an der Idee des Einparteiensystems festhalten will und daher die Auflösung aller – auch der nichtslowakischen – Parteien nach wie vor als Programmpunkt ansieht.¹⁹ In diesem Zusammenhang war von Šaňo Mach vor etwa 14 Tagen der gefährliche Gedanke in die Debatte geworfen worden, die

16 *Úradné noviny*, 26. 11. 1938, S. 2. Kundmachung der Regierung des Landes Slovensko in Bratislava vom 26. November 1938, Z. 844/1938: „Die Kandidatenlisten sind... spätestens am 21. Tage vor dem Tage der Wahl, d. i. am Sonntag den 27. November 1938 bis 12 Uhr mittags dem Vorsitzenden der Landeswahlkommission bei der Landesbehörde in Bratislava vorzulegen“. Rabl fand „dieser Kunstgriff [sei] unnötig“, was seiner Meinung nach dann die Wahlergebnisse in den deutschen Siedlungsgebieten auch erwiesen haben. (RABL, K. O. *Zur jüngsten Entwicklung*, S. 311.)

17 Siehe FABRICIUS, M., HRADSKÁ, K. (Hrsg.). *Jozef Tiso*, Dokument 24, S. 35.

18 In der Tat waren im Landtag zwei deutsche (Karmasin, Steinhübel), ein ungarischer (Esterházy) und zwei ruthenische Abgeordnete (Simko und Horňák) vertreten.

19 Siehe Dokument 103.

nichtslowakischen Volksgruppen in die verschiedenen Organisationssektoren der herrschenden Staatspartei einzeln einzugliedern. Die Deutsche Partei hätte so zu einem „Sektor“ der neuen Einheitspartei, die FS zu einem „Sektor“ der Hlinka-Garden, der DKV²⁰ zu einem „Sektor“ der Slovenska Liga werden sollen usw. Damit wäre natürlich eine disziplinäre Unterstellung aller unserer Macht- und Vertrauensträger unter die entsprechenden örtlichen slowakischen Faktoren verbunden gewesen – kurz, die Volksorganisation wäre auf kaltem Wege aufgesaugt worden und hätte über kurz oder lang verschwinden müssen. Diese Gefahr ist nunmehr gebannt; es wird aber trotzdem unsere vordringliche Aufgabe sein, die Kultur-, Wohlfahrts- und Standesorganisation der Volksgruppe so rasch als möglich weiter vorzutreiben. Über die Frage der formellen Parteiauflösung, die jedoch sachlich an der Gestaltung unserer Volksorganisation nichts ändern, sondern nur einen neuen Namen für sie finden würde, habe ich auf Wunsch der Volksgruppenführung bereits unterm 6. November eine kurze Aufstellung vorgelegt,²¹ die den Unterredungen mit den slowakischen Führern hierüber zugrundegelegt werden konnte. Eine Abschrift liegt bei.

cc) Äusserungen verfassungspolitischer Art – d.h. also über den zukünftigen Ausbau des slowakischen Nationalitätenrechtes hinsichtlich der deutschen Volksgruppe. Diese enthalten folgende Programmpunkte:

aaa) völlige Schul- und Kulturautonomie („selbstständige Betreuung“ dieser Gebiete),

bbb) nationale Sektionierung auf dem Gebiet der Wohlfahrts-, Fürsorge- und Gesundheitsverwaltung.

Zu diesen beiden Punkten: hatten wir die förmliche Unterstellung dieser Verwaltungszweige unter das deutsche Staatssekretariat gefordert.²² Tiso bezeichnet es hingegen lediglich als „Beratungsstelle“, ohne jedoch an den übrigen Stellen des ihm vorgelegten Entwurfes etwas zu ändern. Hierdurch entsteht eine gewisse Unklarheit, die der Lösung in unserem Sinn bedarf. Dass man von slowakischer Seite selbst daran denkt, dem deutschen Staatssekretariat eine definitive Rechtsstellung zu geben (womit sich die schliesslich[e] Gestaltung der Dinge im Sinne unserer Forderungen auf die Dauer von selbst ergibt, wenn wir die Sache energisch genug verfolgen), geht am besten aus der Tatsache hervor, dass man die Angestelltenschaft des Staatssekretariates unaufgefordert durch Zustellung der erforderlichen Urkunden zu staatlichen Beamten gemacht hat.

ccc) Durchführung des Grundsatzes: deutsche Beamte ins deutsche Gebiet. Dies war als Sofortmassnahme im Rahmen der bestehenden personellen Möglichkeiten gefordert worden, während für die Zukunft ein Umbau des territorialen Aufbaues der Staatsverwaltung und die Schaffung von fünf deutschen Bezirken vorgesehen war. Tiso hat diese weitgehenden Folgerungen unter Berufung auf die Zuständigkeit des zukünftigen Landtages zur Regelung dieser Fragen gestrichen, jedoch den Grundsatz unangetastet gelassen. Im übrigen wird die Erfüllung aller dieser Wünsche noch geraume Zeit in Anspruch nehmen, da die Volksgruppe an einem überdurchschnittlichen Mangel von verwaltungsmässig geschulter Intelligenz leidet.

20 Deutscher Kulturverband.

21 Siehe Dokument 103.

22 Siehe Dokument 96.

Unter diesem Grundvorbehalt – dessen Überwindung uns zu gegebener Zeit die schwersten Sorgen machen wird! – sind auch die ersten beiden Punkte zu lesen.

- ddd) Reform des Sprachenrechts – wobei namentlich klar hervortritt, dass die im Anschluss an die Verabschiedung des Autonomiegesetzes vom Prager Tagblatt aufgestellte These, dass für die Slowakei das Sprachengesetz von 1920 fortgelte, autoritativ zurückgewiesen wird. Dies ist umso wichtiger, als diese falsche Rechtsauffassung trotz meines sofortigen mündlichen Widerspruches von Dr. Worliczek (Transocean), Teege (Reischach) und Kleist (Völkischer Beobachter) aufgegriffen und unter der Devise „Neue Diskriminierung der deutschen Sprache“ in die reichsdeutsche Presse gebracht worden ist.²³
- dd) Zusage der Prüfung und eventuellen Reparatur konkreter wirtschafts- und personalpolitischer Beschwerden (vgl. dazu o. Ziff. V 1).
3. Abgesehen von diesen wirtschaftlichen und volkspolitischen Erwägungen ergibt sich für die Gesamtlage des Staates und seines Verfassungslebens jedoch ein anderes, wesentliches Unruhemoment. Dies ist die von vielen slowakischen Kreisen konsequent und offen vertretene These, dass es sich bei der augenblicklichen Regelung der Autonomiefrage nur um einen Übergangszustand handle, der über kurz oder lang einer neuen, sehr viel radikaleren Lösung des tschecho-slowakischen Staatsproblems Platz machen müsse.
- a) Hierzu soll Senator Karol Mederly, der auch sonst bereits verfassungsjuristisch hervorgetreten ist und u. a. Vertreter der Slowakei im Verfassungsausschuss des Senats war, dem das soeben verabschiedete Autonomiegesetz vorlag, bereits einen Entwurf ausgearbeitet haben. Mederly sieht einen quasi-völkerrechtlichen Vertrag zwischen der Slowakei und den historischen Ländern vor, dessen Bestimmungen ausser den bisherigen Vorschriften über die Autonomie noch zusätzlich enthalten würden:
- aa) die völlige Verselbstständigung des slowakischen Heerwesens,
- bb) die völlig selbstständige Führung der Handels- und Wirtschaftspolitik mit dem Recht des Abschlusses völkerrechtlicher Verträge hierüber,
- cc) die Errichtung einer tschecho-slowakischen Zwischenzolllinie.
- b) Rechtlich stellt sich die Sache so dar, dass es sich dabei um die Abänderung des Verfassungsgesetzes über die Autonomie handeln würde. Dies kann zwar nicht gegen den Willen von drei Fünfteln der slowakischen Abgeordneten in der Nationalversammlung erfolgen (§ 5 Abs. 1), aber auf der anderen Seite auch nicht gegen den Willen von drei Fünfteln der tschechischen Abgeordneten, denn die Vorschriften der VU über die Abänderung der VU und der Verfassungsgesetze (§ 33 VU) bleiben, abgesehen von dem erwähnten § 5 Abs. 1, weiterhin in Kraft. Es hat sich gezeigt, dass schon das vorliegende Gesetz nur um den Preis weitgehender Abänderungen gegenüber dem ursprünglichen Entwurf (vgl. darüber z. B. o. Ziff. IV) zur Verabschiedung gebracht werden konnte. Ob sich die tschechische Mehrheit in Zukunft geneigt

23 Siehe *Völkischer Beobachter*, 20. 11. 1938, S. 6 – *Deutsche und ungarische Sprache nicht gleichberechtigt*. Beide Sprachen durften nach diesem Artikel nur dort angewendet werden, wo Deutsche bzw. Ungarn im jeweiligen Bezirk mindestens 20 % der Bevölkerungsanteil erreichten.

zeigen wird, einer noch über diesen ursprünglichen Entwurf erheblich hinausgehenden Reform zuzustimmen, darf füglich bezweifelt werden.

Die slowakischen Abgeordneten haben – trotz entgegenstehender Ansicht, die hier mitunter auftaucht – keinen Rechtsanspruch gegenüber der tschechischen Mehrheit, ein solches Gesetz zu beschließen. Sie können sich keineswegs darauf berufen, dass das Autonomiegesetz in seiner jetzigen Form der ursprünglichen Pfingstvorlage nicht entspricht, die zu verabschieden sich die tschechischen Parteiführer durch die Vereinbarung vom 8. Oktober (vgl. o. a. A.) verpflichtet haben. Von tschechischer Seite kann den ein Doppeltes entgegeng gehalten werden: einmal sind die geschehenen Veränderungen auf Grund freier Vereinbarung mit den bevollmächtigten slowakischen Vertretern zustande gekommen, die dadurch auf die Erfüllung der Vereinbarung vom 8. Oktober rechtsgültig verzichtet haben. Es ist auch nicht richtig zu sagen, dass bei diesen Verhandlungen von tschechischer Seite ein die Grenzen des rechtlich Erlaubten überschreitender Druck auf die slowakischen Unterhändler ausgeübt worden sei. Aber selbst wenn man dies alles zugeben würde, so würde für die Tschechen lediglich die Verpflichtung zur Verabschiedung des Pfingstentwurfes wiederum erwachsen. Keineswegs aber könnte von slowakischer Seite die Verabschiedung eines erheblich weiter gehenden Projektes verlangt werden.

Schaltet somit die Nationalversammlung zu Prag zur Durchführung der von slowakischer Seite gewünschten Reform aus, so entsteht die Frage, ob ein solches Gesetz nicht vielleicht vom slowakischen Landtag als Inhaber der verfassungsgebenden Gewalt (§ 9 Abs. 2) beschlossen werden könnte. Aber auch diese Frage muss nicht nur verneint werden, sondern es ist auch gar kein Zweifel darüber, dass dies durch verfassungsgerichtliches Verfahren festgestellt werden kann. Ein solches, vom slowakischen Landtag beschlossenes Gesetz würde nämlich zweifellos der verfassungsgerichtlichen Nachprüfung unterliegen (Art. I.) – wobei insbesondere noch darauf aufmerksam zu machen ist, dass das Verfassungsgericht auch dann, wenn es inzwischen im Sinn des Art. II Satz 1 durch zwei Vertreter der Slowakei erweitert werden sollte, seine bisherige tschechische Mehrheit behält.

Das Gericht müsste davon ausgehen, dass dem slowakischen Landtag die verfassungsgebende Gewalt nur „im Rahmen der tschecho-slowakischen Rechtsordnung“ (§ 9 Abs. 2) zusteht. Es kann nicht zweifelhaft sein, dass das Autonomiegesetz zu dieser Rechtsordnung gehört – ja, dass es für alle hier in Frage kommenden Probleme die Hauptrechtsquelle darstellt. Es ist nun offensichtlich, dass die o. lit. a mitgeteilten Bestimmungen der geplanten Neuordnung mit den §§ 13 Abs. 3 sowie 4 Abs. 1 Ziff 2, 6 und 12 eben dieses Gesetzes unvereinbar sind. Die Bestimmungen der geplanten Neuordnung wären also insoweit als nichtig anzusehen, als nicht durch eine entsprechende Abänderung der vorerwähnten Vorschriften die rechtlichen Voraussetzungen für ihre formelle Gültigkeit geschaffen sind. Hierüber vgl. jedoch die Ausführungen vorher.

- c) Ist so der Rechtsweg abgeschnitten, so bleibt natürlich der der Revolution. Sie ist nach Ansicht gewisser slowakischer Kreise zu verwirklichen, sobald nach endgültiger Bereinigung der immer noch strittigen Grenzfragen die Demobilisierung und die Verbringung der slowakischen Truppenkörper in die Slowakei durchgeführt ist. Letzteres kann auf Grund des § 13 Abs. 3 Autonomieges. ganz legal gefordert werden. Man hofft dann die Möglichkeit zu haben, dass der Landtag unter dem Schutz der nunmehr im engeren Sinn „slowakisch“ gewordenen Armee

das neue Gesetz verabschiedet und dass die Regierung, gestützt auf „ihre Truppen“, die Geltung dieser neuen Ordnung gegenüber Prag durchsetzen kann. Natürlich ist für diesen Fall die Haltung des slowakischen Offizierkorps entscheidend. Hierüber kann indes nur ein langjähriger Kenner der Menschen und Verhältnisse eine einigermaßen sichere Voraussage wagen.

Nimmt man an, dass dieser revolutionäre Schlag glückt, so bleibt immer noch die schwerwiegende Frage offen, von wo in diesem Falle die Finanzmittel kommen sollen, um die mit Sicherheit augenblicklich einsetzende Zahlungskrise des Landes zu beheben. Dass eine solche Krise – zumindest als wochen-, vielleicht sogar monatelange Übergangerscheinung – ausbrechen würde, ist ganz zweifellos. Es wird zwar von slowakischer Seite immer behauptet, dass das Land in Wahrheit finanziell autark sei und seine scheinbare finanzielle Passivität auf tschechischen Verrechnungskunststücken und steuer-technischen Kunstgriffen beruhe, und dass die völlige Verselbständigung des Landes auch seine finanzielle Lebensfähigkeit erweisen werde. Mag man dass vielleicht sogar für die Slowakei in ihrer früheren Lage und Ausdehnung zugeben – und es ist zu beachten, dass sich alle diese Behauptungen natürlich auf die Steuer- und Gebührenerträge der früheren Zeit stützen! – so bleibt immer noch die Frage, ob sich diese These auch unter den neuen Verhältnissen halten lässt. Das Land hat zwar nur 19 % seiner Fläche, aber immerhin schon 26 % seiner Bevölkerung, dagegen 31 % seiner Weizen-, 53 % seiner Mais-, 64 % seiner Gerste- und rund 70 % seiner Wein- und Tabakproduktion, daher im ganzen genommen sicherlich ein gutes Drittel seiner überwiegend agrarisch begründeten finanziellen Ertragskapazität verloren. Ist nun – selbst dann, wenn man für die frühere Zeit ein faktischer Budgetgleichgewicht voraussetzt – anzunehmen, dass sich die Ausgaben seit dem 3. November im gleichen Mass wie die Wirtschaftskapazität und infolgedessen die zu erwartende Verringerung der Steuereingänge gesenkt haben? Die Fragen stellen, heisst sie beantworten. Damit aber kehrt die Betrachtung auf den Ausgangspunkt zurück: wer soll das öffentliche Defizit begleichen und damit die finanzielle und politische Herrschaft im Lande an sich ziehen?

Die Antwort auf diese Frage muss sorgfältig erwogen werden. Sie kann nicht einseitig vom Standpunkt der Volksgruppe, sie sollte aber auch nicht einseitig vom Standpunkt unseres aussenpolitischen Interesses beantwortet werden. Nach Lage der Dinge kann, wenn sich die Slowakei mehr oder minder vollständig von den historischen Ländern trennt, nur das Deutsche Reich als Finanzreserve und damit als Befehlszentrum in Frage kommen. Die Form, in der das geschehen kann, ist in den beiden vorigen Berichten ausführlich erörtert worden.²⁴ Innenpolitisch gesehen, hängt mit dieser Entscheidung der immer noch nicht klar entschiedene Kampf zwischen nationalistischen und kryptozentralistischen Kräften zusammen, wobei indes alle Zeichen dafür zu sprechen scheinen, dass innerhalb der bäuerlichen Grundschichten des Volkes und der aus diesem Nährboden aufsteigenden jungen Intelligenz die nationalistische Richtung zweifellos mehr Aussicht auf Bestand und Erfolg hat – eine Tatsache, die wir nicht aus dem Auge verlieren sollten. Es wäre daher geraten, sich eher mit diesen Kreisen zu verbinden als mit den Exponenten des Zentralismus – ganz abgesehen davon, dass auch in nationalitätenrechtlichen Dingen mit den Nationalisten besser als mit den Zentralisten zu reden ist. Es ist

24 Siehe Dokumente 95 und 102.

kein Zufall, dass das einzige Ressort, wo wir bisher wirkliche Schwierigkeiten hatten, das Finanz- und Wirtschaftsressort des Zentralisten Teplanský ist.

Nun kann es natürlich vom aussenpolitischen Standpunkt – namentlich im Hinblick auf die durch das ukrainische Problem schon jetzt spürbare deutsch-polnische Spannung, die zu den neuen polnisch-russischen Abmachungen geführt hat – geboten sein, die gesamtstaatliche (d.h. für die Slowakei: die zentralistische) Richtung zu vertreten. Wenn das so ist, so sollte wenigstens intern eine baldige Klärung herbeigeführt werden – nicht nur im Interesse der volkspolitischen Arbeit, die dann ihr Verhältnis zur Prager Zentrale (Kundt) neu auszurichten und auch ihre Stellung gegenüber der slowakischen Landesregierung einer grundsätzlichen Überprüfung zu unterziehen hätte, sondern auch im Interesse der Aussenpolitik des Reiches, die eine innerstaatlich-slowakische Entwicklung zu verhindern versuchen müsste, die unsern Interessen dadurch zuwiderläuft, dass sie sich im selben Augenblick um die Trennung der Slowakei vom Gesamtstaat bemüht, in dem wir den Gesamtstaat zusammenhalten wollen.

Pressburg, 29. November 1938.

PA AA, R 101 358, Folie 489 598 – 618, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1938, november 29. Bratislava. – Rablova správa č. 3 o situácii na Slovensku. Analýza ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny a jeho praktická aplikácia a otázky právneho postavenia nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku.

Správa č. 3

Slovenský ústavný problém vstúpil žilinským manifestom Hlinkovho hnutia zo 6. októbra, ktorý podpísali aj predstavitelia centralistických strán – okrem komunistov -, do akútneho štádia. Podpisy politikov, ktorí doposiaľ zotrúvali v opozícii proti Hlinkovmu hnutiu, znamenali ich príklon k autonomistickému programu slovenského nacionalizmu, odmietajúceho ostro „československú“ štátnu ideológiu. Tento program nadobudol svoju právno-politickú podobu pri príležitosti turičného zjazdu Hlinkovho hnutia vo forme ústavného zákona o autonómii Slovenska,¹ ktorý vypracoval terajší minister spravodlivosti Dr. Ďurčanský.

Kľúčoví českí koalíční politici Beran (agrárnik), Hampl (sociálny demokrat), Klapka (národný socialista), Stašek (lidovec), Hodáč (Národní sjedoncení) a Mlčoch (živnostenská strana) 8. októbra písomne deklarovali ochotu tento návrh prijať a výslovne sa zaviazali, že ho „po ústavnoprávnej stránke čo najskôr preveria a prijmú“. (Znenie tohto vyhlásenia porovnaj „Slovák“ č. 230 z 9. októbra 1938.)²

Dňa 11. novembra, keď sa medzitým stala naliehavou otázka voľby novej hlavy štátu, sa v Prahe dohodlo, že sa 16. novembra zide oklieštený parlament, aby návrh schválil. Česká strana chcela pôvodne uskutočniť ako prvú voľbu prezidenta. Slovanskí vyjednávači (Ďurčanský, Ursíny a Mederly) dali ale jasne najavo, že slovenská strana národnej jednoty sa voľby prezidenta nezúčastní skôr, kým sa nevyrieši otázka právneho postavenia v zmysle uvedeného návrhu.³

Slovenská strana preto myslela predovšetkým na to, aby na pražských politikov vyvinula taký razantný nátlak, a to tým, že sa uvedená strana národnej jednoty v čase od 8. do 10. novembra skutočne vytvorila zjednotením Hlinkovho hnutia so slovenskými agrárnikmi, neskôr s fašistami a Národným sjednocením, a napokon živnostníckou stranou a národnými socialistami.⁴ Existencia novej Strany národnej jednoty tak zabránila aplikácii dovtedajšej pražskej metódy, aby tak Praha mohla na Slovensku vládnuť oklukou prostredníctvom politických organizácií minoritnej časti slovenského národa.

1 Pozri *Slovák* z 5. 6. 1938, s. 2, *Za revíziu ústavnej listiny. Návrh Andreja Hlinku, Karola Sídora, dr. Martina Sokola, dr. Jozefa Tisu a spol. na vydanie ústavného zákona o autonómii Slovenska*. Návrh autonómie Slovenska sa dostal do Národného zhromaždenia 17. novembra 1938. Národné zhromaždenie ho bez diskusie už na druhý deň prijalo ako ústavný zákon pod číslom 299/1938. Zákon o autonómii Slovenska nebol zhodný s tretím návrhom ľudovej strany z 19. 8. 1938.

2 Pozri aj RABL, K. O. *Zur jüngsten Entwicklung...*, s. 289 – 290.

3 K procesu schválenia ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny pozri HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 93 – 105.

4 Pozri rozhlasový prejav ministerského predsedu J. Tisa z 8. 11. 1938 FABRICIUS, M., HRADSKÁ, K. (eds.). *Jozef Tiso...*, dokument 14, s. 35. Podrobnejšie pozri SUŠKO, L. *Politický vývoj Slovenska...*, s. 578 – 580 ako aj ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, s. 280 – 284.

Oklieštený pražský parlament pristúpil 18. novembra dôsledne k schváleniu ústavného zákona o slovenskej autonómii,⁵ ktorý snemovňa prijala ešte v ten istý deň v takej forme, v akej bol stanovený na základe neverejných rokovaní slovenských zástupcov s českými koalíčnými politikmi v čase od 12. do 16. novembra.

Podľa textu vládneho vyhlásenia návrh⁶ napriek svojmu prechodnému charakteru prejudikuje – okrem toho sa plánuje aj schválenie novej ústavnej listiny pre celý štát, ktorá má riešiť všetky základné problémy ústavného a administratívneho zriadenia nového Česko-Slovenska – aj právne postavenie Karpatskej Ukrajiny, ktorá má mať obdobné právne postavenie ako Slovensko. Preto je potrebné, a to nielen so zreteľom na postavenie nemeckých národnostných skupín, ale aj na naše hospodárske a zahraničnopolitické plány, aby sme sa s jeho obsahom dôverne oboznámili.

Najdôležitejšie ustanovenia novej úpravy sú nasledujúce:

I. Základné ustanovenie zákona znie: „Slovensko je autonómnu súčasťou Česko-Slovenskej republiky“ (§ 1). Tu je potrebné poznamenať, že termín „česko-slovenský“ (so spojovníkom!) sa tak prvýkrát objavuje v texte oficiálneho celoštátneho zákona.

Slovenskými krajinými príslušníkmi sú tie osoby, ktoré majú domovské právo v niektorej z obcí ležiacich na Slovensku. Česko-slovenská štátna príslušnosť sa nadobúda (subsidiarita!) slovenskou krajinou príslušnosťou (§ 3).

II. Nositeľmi politickej vôle autonómneho Slovenska sú:

1. spoločný prezident republiky – v prípade, keď

a) menuje členov slovenskej krajinkej vlády (čl. V ods. 4) ako aj

b) po vykonaní volieb, ktoré sa majú uskutočniť v priebehu dvoch mesiacov po schválení zákona (medzitým sa termín stanovil na 19. decembra),⁷ zvolá do Bratislavy prvé zasadnutie krajinského snemu (čl. V ods. 3 veta 1).

2. slovenský krajinový snem, ktorý má byť zvolený na princípe všeobecného, rovného, tajného a priameho pomerného volebného práva (§ 9 ods. 1). Jeho kompetenciami sú:

a) schválenie slovenskej ústavnej listiny (§ 9 ods. 2) – k tomuto ustanoveniu pozri nižšie.

b) udeľovanie súhlasu k medzinárodným zmluvám, týkajúcich sa kultúrnych, kultových alebo hospodárskych otázok, ktoré majú význam výlučne pre Slovensko (§ 6 ods. 4) – k tomuto ustanoveniu pozri nižšie.

c) zákonodarná činnosť, pokiaľ nepripadá celoštátnemu ústrednému pražskému parlamentu (§ 9 ods. 4) – k tomuto ustanoveniu porovnaj nižšie č. III. Formou osobitnej dohody však môže dôjsť k tomu, že zákonodarstvo vo veciach, v ktorých má oprávnenie autonómne rozhodovať slovenský krajinový snem, bude utvárané jednotne, pokiaľ súčasne pôjde o záležitosti týkajúce sa „spoločného záujmu“ (§ 4 ods. 2).

3. predsedníctvo slovenského krajinového snemu, ktoré navrhuje prezidentovi republiky menovanie členov slovenskej vlády (čl. V ods. 4).

5 Zákon bol schválený 19. novembra a do platnosti vstúpil 22. 11. 1938.

6 SNA, f. AKP, k. 47, fasc. 2; ANM, f. Ivan Dérer (ID), k. 9, fasc. 481. Návrh poslancov A. Hlinku, K. Sidora, M. Sokola a J. Tisa na vydanie ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny.

7 Volby sa uskutočnili 18. decembra.

4. slovenská krajinská vláda ako nositeľka vládnej a výkonnej moci na území Slovenska (§ 15 ods. 5). Výslovne je vyhlásená za „súčasť ústrednej vlády“ a má mať päť členov (čl. III ods. 3).

5. najvyššie slovenské súdy, ktoré sa konštituuju – a síce

a) najvyšší súd na Slovensku (§ 16), ako aj

b) Najvyšší správny súd na Slovensku (§ 17 ods. 2).

6. úradný aparát slovenskej krajinskej administratívy, ktorý podlieha priamo slovenskej krajinskej vláde – k tomu porovnaj nižšie č. III.

III. Vykonávanie verejných úloh na území Slovenska sa uskutočňuje

1. na základe zákonov pražského ústredného parlamentu ako aj za pomoci ústrednej celoštátne organizovanej administratívy (v Prahe), a to v nasledovných záležitostiach:

a) v ústavnej listine, jej častiach, v činnosti spoločných zákonodarných, vládnych a výkonných orgánov (§ 4 ods. 1 č. 1),

b) vo vzťahoch k zahraničiu, vo vypovedaní vojny a v uzatváraní mieru, v obchodnej a tarifnej politike, v dovoze a vývoze (§ 4 ods. 1 č. 2) – porovnaj ale vyššie s č. II 2 b!

c) vo vojenstve (§ 4 ods. 1 č. 3) s ustanovením, že na území Slovenska bude dislokovaný kontingent všetkých druhov zbraní, ktorý bude zodpovedať počtu obyvateľstva krajiny, ktorý budú tvoriť hlavne Slováci a bude podriadený vlastnému slovenskému krajinskému veliteľstvu (§ 13 ods. 3);

d) v mene, v mierach a váhach, patentoch, v ochrane vzoriek a ochranných známkov, vo vymeriavaní a mapovaní (§ 4 ods. 1 č. 5);

e) v spoločnom štátnom rozpočte a v uzávierkach, v štátnom dlhu a štátnych pôžičkách potrebných na zabezpečenie spoločných potrieb (§ 4 ods. 1 č. 9);

f) v monopoloch, štátnych podnikoch, inštitúciách a zariadeniach s ustanovením, že štátne majetky a lesy, ako aj štátne bane a kúpele patria tej krajine, na území ktorej ležia (§ 4 ods. 11);

g) vo vydávaní právnych predpisov hospodárskeho a finančného charakteru, ktoré sú potrebné na zabezpečenie rovnakých súťažných podmienok pre podnikanie (§ 4 ods. 1 č. 12).

2. na základe zákonov pražského ústredného parlamentu, avšak za pomoci regionálne organizovanej, krajinskej (so sídlom v Bratislave) administratívy (v zmysle bismarckovského a weimarského Nemecka: „Vykonávanie ríšskych zákonov prostredníctvom krajín“), a to v nasledovných záležitostiach:

a) v štátnom občianstve (porovnaj ale § 3 – vyššie č. II), vo vydávaní cestových pasov, vo vystá-hovalectve a prisťahovalectve (§ 4 ods. 1 č. 4);

b) v clách (§ 4 ods. 1 č. 6);

c) v daniach, v dávkach a poplatkoch, ktoré sú potrebné na krytie spoločných záležitostí (§ 4 ods. 1 č. 10 – Viac k daňovému systému je v §§ 18 a 19);

3. na základe zákonov pražského ústredného parlamentu, avšak za pomoci slovenskej krajinskej administratívy, a to v nasledujúcich záležitostiach, s ustanovením, že budú financované s vlastného slovenského rozpočtu:

a) v doprave (§ 4 ods. 1 č. 7);

b) v pošte, telegrafe, v poštovej sporiteľni, poštovej šekovej službe (§ 4 ods. 1 č. 8).

4. vo všetkých ostatných záležitostiach na základe zákonov slovenského krajinského snemu a za pomoci vlastnej slovenskej krajinskej administratívy, avšak s ustanovením, okrem záležitostí „spoločného a celoštátneho záujmu“ uvedených pod č. 1 – 3, ktoré budú spravované

- a) prostredníctvom spoločných orgánov, ktoré sa konštituuju (§ 15 ods. 4 veta 2) alebo
- b) prostredníctvom rovnomených vykonávacích vyhlášok, na ktorých sa dohodnú pražské a bratislavské ministerstvá.

Tieto ustanovenia, ktoré sú súbežné s uvedeným § 4 ods. 2 pod č. II 2 c, nechávajú otvorené všetky možnosti na také ďalekosiahle administratívne pripútanie Bratislavy k Prahe, že výsledný efekt sa v porovnaní s doterajšou centralistickou praxou nebude podstatne líšiť ani v tom prípade, ak by sa terajšia slovenská krajinská vláda rozhodla využiť tieto možnosti v plnom rozsahu.

IV. Vplyv slovenského elementu na rozhodnutia ústrednej celoštátnej moci je naproti tomu malý – predovšetkým vzhľadom na ustanovenia pôvodného, podstatne prepracovanejšieho návrhu.

1. Ustanovenie, že slovenskí parlamentári majú v spoločnom ústrednom parlamente právo hlasovať len v celoštátnych záležitostiach, zostalo (§ 6). Naopak, ustanovenie o tom, že slovenský element má mať v ústrednom parlamente také zastúpenie, ktoré zodpovedá jeho podielu na celoštátnom počte obyvateľstva (momentálne je v ústrednom parlamente len 61 namiesto 69 slovenských poslancov), bolo vynechané. Rovnako sa vytratilo aj ustanovenie o absolútnom práve veta väčšiny slovenských poslancov pri hlasovaní o celoštátnych zákonoch a pri voľbe prezidenta republiky. Väčšina slovenských poslancov nemôže byť podľa nových ustanovení prehlasovaná len vtedy, ak ide

- a) o zmenu ústavnej listiny a jej častí, ako aj o zákony hospodárskeho alebo finančného charakteru, ktoré sú potrebné na zabezpečenie rovnakých podmienok súťaže pre podnikanie (§ 5 ods. 1 a 3);
- b) o prvé kolo voľby prezidenta (§ 10).

Horeuvedené právo veta sa obmedzuje na právomoc začatia procesu hlasovania o nedôvere podľa § 76 ústavnej listiny,⁸ pričom je potrebné poznamenať, že sa tento postup doposiaľ javil ako nepraktický a v nových pomeroch stranícko-politickej koncentrácie na oboch stranách [rieky] Moravy nemá vyhladky na to, aby sa vôbec niekedy uplatnil. Ustanovenie (§ 5 ods. 2), ktoré prichádza do úvahy, jestvuje teda výlučne len na papieri.

2. Pri vládných uzneseniach a nariadeniach, ktoré majú celoštátny význam (formulácia zákona: „ak sa týkajú Slovenska“), je potrebná prítomnosť resp. podpis člena vlády, „ktorý Slovensko zastupuje“ (§ 12). Tým sa nemyslí len člen slovenskej krajinskej vlády; zjavne sa tu naráža na slovenského ministra bez kresla, ktorý má byť vymenovaný.

3. Slovensko má mať naostatok pomerné zastúpenie:

- a) v štátnych ústredných úradoch (§ 13 ods. 2),
- b) vo všetkých celoštátnych poradných zboroch, komisiách atď. (§ 14 ods. 1);

8 V nemeckom origináli je použitá skratka VU – Verfassungsurkunde.

c) vo všetkých medzinárodných organizáciách, v ktorých má Česko-Slovensko zastúpenie (§ 14 ods. 2).

V. Ak si chceme ujasniť dosah tohto zákona, je potrebné rozlišovať tri rôzne problémové roviny.

1. Pokiaľ ide hlavne o hospodársku stránku, je jasné, že zákon oproti prechodnému stavu, ktorý vládol od 6. októbra, znamená bezpochyby silnejšiu väzbu na pražské ústredné orgány. Previazanosť zahranično-obchodnej a tarifnej politiky, finančníctva, colnej a dopravnej administratívy slovenskej krajinskej vláde znemožňuje, aby vystupovala ako samostatný zmluvný partner pri eventúálnych obchodno-zmluvných rokovaniach s Nemeckou ríšou. Ustanovenie § 9 ods. 4 (porovnaj vyššie č. II 2 b) je formulované tak, že možno s veľkou istotou očakávať, že za normálnych okolností nikdy nedôjde k jeho uplatneniu – to zabezpečí veľmi obľúbený charakteristický znak českej zákonodarnej techniky - „výlučnosť“. Ale ak by sa niekedy praktická možnosť takejto zmluvy predsa len naskytna, je zaistené to, že prakticky všetky rokovania bude potrebné viesť prostredníctvom pražského ústredia a slovenskému krajinskému snemu zostane len prakticky bezvýznamné „právo súhlasu“ (a už vôbec nie právomoc meniť zmluvné ustanovenia, ktoré by prichádzali do úvahy!). To Slovensku náležite znemožňuje, aby vystupovalo ako samostatný hospodársky partner voči západnej časti štátu. Ustanovenia zákona naopak ešte viac podporia beztak jestvujúcu hospodársku prevahu Čechov.

Tým však nebudeme môcť uskutočniť plány, ktoré som načrtnol v mojej prvej správe⁹ a ktoré boli so súhlasom slovenskej strany predložené v polovici novembra v Berlíne. Veľký podiel na tomto vývoji má bezpochyby celkom vedomá sabotáž centralisticky zmýšľajúceho a okrem toho vyslovene protinemecky orientovaného ministra hospodárstva Teplanského, ktorý sa stavia proti všetkým takýmto projektom slovensko-nemeckej spolupráce. Otázkou, či by preto nebolo azda múdrejšie, keby sme aj v hospodárskej oblasti podporili protičeské sily slovenskej politiky, čo bolo počas uplynulých šiestich týždňov bezpochyby v našej moci, si síce klásť môžeme, avšak odpovedať na ňu už vzhľadom na novú situáciu nemá význam.

Nemecký vplyv na formovanie hospodárskeho života na Slovensku – t. j. využitie krajiny ako poľnohospodárskej a priemyselnej surovinovej základne – sa v budúcnosti musí uskutočňovať teda cez Prahu alebo prostredníctvom súkromného hospodárskeho ovplyvňovania. Vyhliadky prvej možnosti sa z tunajšieho pohľadu nedajú posúdiť; čo sa však týka druhej možnosti, 14. novembra odovzdal Ing. Karmasin Volksdeutsche Mittelstelle podrobný súpis tých priemyselných podnikov na území Slovenska, ktoré by sa prostredníctvom vhodných transakcií mohli dostať pod nemecký vplyv.

Nedostatok priamych možností nemeckého vplyvu na formovanie slovenského hospodárskeho života sa prejavuje aj v iných súvislostiach. České a židovské firmy prikrčili bezprostredne po prevrate k masovému prepúšťaniu – sčasti z neistoty, ale sčasti aj preto, aby novej vláde spôsobili hospodárske ťažkosti. Je len prirodzené, že to postihuje najmä nemeckých zamestnancov a robotníkov. Opatrenia, ktoré proti tomuto javu prijalo slovenské ministerstvo hospodárstva, predovšetkým nariadenie o ochrane domáceho pracovného trhu, sa dotýkajú len slovenského, ale nie nemeckého elementu. Dôsledkom toho je, že prepúšťanie, výzvy na bojkot atď. proti tunajším Nemcom v poslednom čase vôbec neus-

9 Pozri dokument 95.

távajú. Materiál o týchto okolnostiach, ktorý 12. novembra odovzdal berlínskemu Sicherheitsdienstu kamarát Götsch, je vcelku charakteristický aj pre súčasnú situáciu. Do akej miery sa prostredníctvom jednotlivých intervencií podarí dosiahnuť nápravu – porovnaj s Tisovým vyhlásením z 26. novembra¹⁰ - nie je možné predvídať. Celkovú situáciu nemeckých pracujúcich nemožno v žiadnom prípade charakterizovať ako uspokojivú. Všeobecný názor, ktorý panuje v rámci národnostnej skupiny, možno zhrnúť asi nasledovne, že toto zlepšenie – ak teda vôbec k zlepšeniu došlo – nezodpovedá dosahu politickej zmeny a (čo je veľmi dôležité!) nádejam, ktoré sa s ňou spájajú. Pozícia vedenia národnostnej skupiny je naproti tomu komplikovaná, pretože jednoznačne pevne verilo v jasnú líniu politiky osamostatnenia sa Slovenska pod záštitou ríše a v tomto zmysle inštruovalo viac-menej jasne stranícky aparát.

Umiestnenie nemeckých nezamestnaných z Bratislavy v ríši do istej miery odbremenovalo tunajší pracovný trh a predovšetkým nemecké svojpomocné organizácie.¹¹ Odhliadnuc úplne od toho, že aj tu sa v poslednom čase pri vypravovaní transportov vyskytli administratívne problémy, by sa toto opatrenie nemalo uplatňovať z principiálnych národnostno-politických dôvodov, pretože tým dochádza k oslabovaniu nemectva v krajine.

Na druhej strane aj personálna politika ministra hospodárstva dáva podnet na ustavičné sťažnosti. Len s ťažkosťami sa podarilo dosiahnuť menovanie nemeckých zástupcov do novovytvorenej štátnej hospodárskej a finančnej rady.¹² Naopak, pri menovaní vládnych komisárov do organizácií záujmovej hospodárskej samosprávy (obchodné, priemyselné, živnostenské komory atď.), ako aj do jednotlivých židovských podnikov, za predpokladu urýchlenej eliminácie ich vlastníkov, sa na Nemcov neberie takmer žiadny ohľad.

Tým sa stráca kontakt s hospodárskym životom a tiež s rozhodnutiami, ktoré sa na tomto poli pripravujú – okrem toho aj množstvo celkom konkrétnych možností ovplyvňovania, ktoré by sa mohli využiť v prospech ohrozeného hospodárskeho postavenia národnostnej skupiny. Rozhodujúce ale je, že horeuvedený zákon nám vzal akúkoľvek možnosť, aby sme tieto nevraživé tendencie držali prostredníctvom adekvátneho priameho hospodárskeho nátlaku v šachu. Priamy hospodársky nátlak je možný len pri priamych hospodárskych stykoch – tie však neexistujú a pokiaľ bude platiť zákon o autonómii v predloženej znení, nebude ich možné nadviazať ani v budúcnosti. Akonáhle sme pripustili pomerne pevné začlenenie Slovenska do celoštátneho hospodárskeho organizmu, museli sme počítať s dostavením sa tohto dôsledku. Hoci z iného hľadiska sú politické výhody tejto celoštátnej koncepcie nepochybne veľké – túto tienistú národnostno-politickú stránku je potrebné na základe stavu vecí spájať s ňou a nemali by sme ju ignorovať.

2. Automaticky to vedie k rozboru celkovej súčasnej národnostno-politickej situácie. Charakterizujú ju hlavne tieto dve nasledovné okolnosti:

10 Pozri dokument 129.

11 Dňa 19. 11. 1938 odišiel do Nemecka transport so 600 nezamestnanými Nemcami z bratislavského a dolnospišského jazykového ostrova. (*Völkischer Beobachter*, 20. 11. 1938, s. 6.)

12 Pozri dokument 118.

- a) príslub, ktorý dalo vedenie národnostnej skupiny, že vo voľbách do krajinského snemu, ktoré boli stanovené na 19. decembra,¹³ budú spolu s Maďarmi a Ukrajincami¹⁴ kandidovať na jednotnej slovenskej kandidátke.¹⁵ Toto rozhodnutie muselo prijať bez toho, aby sa predtým priamo skontaktovalo s Volksdeutsche Mittelstelle v Berlíne. Nepochybne znamená istý odklon od línie, ktorú v poslednom čase požadovala ríša; na druhej strane ale nie je záväzný v takej miere ako podpis prehlásenia lojality poslancami nemeckej a maďarskej národnostnej skupiny v Prahe 17. novembra. Okrem toho je jasné, že nemecká, maďarská a ukrajinská národnostná skupina mali na výber iba [dve možnosti] – buď budú kandidovať na jednotnej kandidátke novej Strany slovenskej národnej jednoty alebo nebudú v budúcom parlamente zastúpené vôbec. Tretia možnosť – zostaviť totiž vlastné národnostné kandidátky – jestvovala len v teoretickej, ale nie praktickej rovine. Najlepšie to vyplýva z postupu, ktorý je síce formálne bezchybný, ale odporuje duchu volebného zákona, akým sa dosiahlo predloženie jednotnej kandidátky (stanovenie dňa volieb takým spôsobom, že trojtýždňová lehota na preloženie kandidátok uplynula už pol dňa po zverejnení termínu [volieb]).¹⁶ Ešte jasnejšie sú slová ministerského predsedu, ktoré povedal vo svojom rozhlasovom prejave 28. novembra: „... aj Rusíni (!), Nemci a Maďari prestali slúžiť straníckym cieľom. Zjednotili sa a vystupujú jednotne.“¹⁷ Ak sústredíme pozornosť na túto alternatívu tak, ako sa v skutočnosti ponúkala vedeniu národnostnej skupiny, na základe daného stavu vecí nezostávalo nič iné, ako ponúknuť kandidatúru, ktorá zaručí nemeckej národnostnej skupine tri, Maďarom a Ukrajincom dva isté mandáty, prijať.¹⁸ Nemecké zastúpenie v slovenskom krajinском sneme je rovnako žiaduce, ako aj to v celoštátnom Národnom zhromaždení.
- b) vyhlásenia ministerského predsedu Tisa o budúcej forme vnútroštátneho postavenia národnostnej skupiny, ktoré proklamoval v súvislosti s uvedeným príslubom rovnako 26. novembra. Vyhlásenia obsahujú
- aa) garantovanie úplnej slobody nacionálno-socialistického svetonázoru, ako aj „všetkých znakov a symbolov, ktoré vyjadrujú príslušnosť k nemeckému národu a jeho nacionálno-socialistickej ideológii“. Dôrazné zopakovanie tohto príslubu sa netýkalo ani tak postoja slovenského obyvateľstva alebo slovenského úradníctva – prípady, aké sa napr. udiali v poslednom čase v Jihlave (biele podkolenky), neboli na Slovensku zaznamenané -, ale niektorých českých exekutívnych orgánov, ktoré sa tu ešte nachádzajú.
- bb) nedotknuteľnosť „národnostnej organizácie vybudovanej na vodcovskom princípe nacionálneho socializmu“. Označenie „strana“, ktoré sa nachádzalo v pôvodnom návrhu vyhlásenia, bolo

13 Boli vypísané na 18. decembra.

14 Rozumej s Rusínmi.

15 Porovnaj s dokumentom 126.

16 *Úradné noviny*, 26. 11. 1938, s. 1. Vyhláška vlády Slovenskej krajiny v Bratislave zo dňa 26. novembra 1938, č. 844/1938: „Kandidátne listiny nech sú ... predložené najneskoršie 21. dňa pred dňom volby, t. j. dňa 27. novembra 1938 do 12. hodiny poľudňajšej predsedovi krajinkej volebnej komisie u krajinského úradu v Bratislave“. K. O. Rabl považoval „tento úsok za zbytočný“, čo podľa neho dokázali výsledky volieb v nemeckých jazykových ostrovoch. (RABL, K. O. *Zur jüngsten Entwicklung...*, s. 311.)

17 Pozri FABRICIUS, M., HRADSKÁ, K. (eds.). *Jozef Tiso...*, dokument 24, s. 35.

18 Po voľbách mali Nemci dvoch (F. Karmasin, J. Steinhübel), Maďari jedného (Esterházy) a Rusíni dvoch poslancov (A. Simko a G. Horňák).

vypustené na Tisovu žiadosť, pretože slovenská strana sa chce formálne držať myšlienky systému jednej strany a rozpustenie všetkých strán – aj neslovenských – považuje preto aj naďalej za jeden z bodov [svojho] programu.¹⁹ Asi pred 14 dňami vyslovil v tejto súvislosti Šaňo Mach nebezpečnú myšlienku, aby boli neslovenské národnostné skupiny jednotlivito začlenené do organizačných sekcií vládnucej štátostrany. Deutsche Partei by sa tak mala stať „sekciov“ novej strany jednoty, FS „sekciov“ Hlinkovej gardy, DKV²⁰ „sekciov“ Slovenskej ligy atď. S tým by bolo pochopiteľne spojené podriadenie všetkých našich funkcionárov odpovedajúcim miestnym slovenským činiteľom – skrátka, národnostná organizácia by bola bez okolov pohľená a skôr či neskôr by musela prestať jestvovať. Toto nebezpečenstvo je nateraz zažehnané; našou naliehavou úlohou je aj napriek tomu čo najrýchlejšie dobudovanie kultúrnej, sociálnej a stavovskej organizácie národnostnej skupiny. K otázke formálneho rozpustenia strany, ktoré by po vecnej stránke na forme našej národnostnej organizácie nič nezmenilo, len by dostala nový názov, som na žiadosť vedenia národnostnej skupiny vypracoval už 6. novembra stručné odôvodnenie,²¹ ktoré by mohlo tvoriť základ pre rokovania so slovenskými vodcami. Odpis posielam v prílohe.

cc) vyjadrenia ústavno-politického charakteru – t. j. o budúcej podobe národnostných práv na Slovensku so zreteľom na nemeckú národnostnú skupinu. Tie obsahujú nasledovné programové body:

aaa) úplnú školskú a kultúrnu autonómiu („samostatné spravovanie“ týchto sfér),

bbb) vytvorenie národnostných sekcií v oblasti správy sociálnej starostlivosti a zdravotníctva.

K obom týmto bodom: žiadali sme o formálne podriadenie týchto administratívnych odborov pod nemecký štátny sekretariát.²² Naopak, Tiso označuje sekretariát len za „poradenskú inštitúciu“, bez toho, aby v ďalších bodoch návrhu, ktorý mu bol predložený, niečo zmenil. Tým vznikajú isté nejasnosti, ktoré potrebujeme vyriešiť v našom zmysle. To, že slovenská strana samotná mieni definitívne upraviť právne postavenie nemeckého štátneho sekretariátu (čím by sa vývoj vecí natrvalo mohol uberať v zmysle našich požiadaviek, ak by sme tejto otázke venovali dostatočnú pozornosť), najlepšie vyplýva zo skutočnosti, že sa zamestnanci štátneho sekretariátu stali bez akéhokoľvek predvolania a doručenia potrebných listín štátnymi úradníkmi.

ccc) realizácia zásady: nemeckých úradníkov do nemeckých oblastí. Toto by sa žiadalo ako okamžité opatrenie v rámci jestvujúcich personálnych možností, kým v budúcnosti by došlo k prebudovaniu územnej štruktúry štátnej správy a k vytvoreniu piatich nemeckých okresov. Tiso tieto ďalekosiahle závery podmienil úpravou týchto otázok s odvolávaním sa na kompetencie budúceho krajiniského snemu, avšak táto zásada má zostať nedotknuteľná. Uskutočnenie týchto požiadaviek si ostatne vyžiada ešte veľa času, pretože národnostná skupina trpí mimoriadnym nedostatkom vyškolenej inteligencie v oblasti administratívy. Za tejto základnej podmienky – ktorej zdolanie nám v daný čas môže spôsobiť veľké starosti! – možno brať do úvahy aj prvé dva body.

19 Pozri dokument 103.

20 Deutscher Kulturverband.

21 Pozri dokument 103.

22 Pozri dokument 96.

ddd) reforma jazykového práva – pričom do popredia jasne vystupuje najmä téza, ktorú priniesol Prager Tagblatt v návaznosti so schválením zákona o autonómii, že na Slovensku naďalej platí jazykový zákon z roku 1920, a ktorú je potrebné autoritatívne zamietnuť. Je to o to dôležitejšie, pretože túto nesprávnu právnu interpretáciu si aj napriek mojej okamžitej slovnej námietke osvojili Dr. Worliczek (Transozean), Teege (Reichsach) a Kleist (Völkischer Beobachter) a pod titulom „Nová diskriminácia nemeckého jazyka“ ju priniesla ríšskonemecká tlač.²³

dd) prísľub prešetrovania a eventuálnej nápravy konkrétnych hospodárskych a personálno-politických sťažností (porovnaj vyššie s č. V 1).

3. Odhliadnuc od týchto hospodárskych a národnostno-politických úvah sa tu v súvislosti s celkovým postavením štátu a jeho ústavného života objavuje ďalší, no o to podstatnejší moment spôsobujúci neistotu. Je to téza, ktorú konzekventne a otvorene obhajujú mnohí Slováci, že súčasná úprava otázky autonómie je len prechodným stavom, ktorý skôr či neskôr bude musieť ustúpiť novému, oveľa radikálnejšiemu riešeniu problému [usporiadania] česko-slovenského štátu.

a) Senátor Karol Mederly, ktorý je ináč odborník na ústavné právo a o. i. bol slovenským zástupcom v ústavnom výbore senátu, a ktorý mal taktiež k dispozícii schválený zákon o autonómii, údajne z tohto dôvodu už vypracoval [ďalší] návrh. Mederly vychádza z kvázi medzinárodnej zmluvy medzi Slovenskom a historickými krajinami, ktorej ustanovenia by ešte okrem doterajších predpisov o autonómii obsahovali dodatočne:

aa) úplné osamostatnenie slovenského vojenstva,

bb) úplne samostatné riadenie obchodnej a hospodárskej politiky s právom uzatvárať medzinárodné zmluvy,

cc) zriadenie česko-slovenskej colnej hranice.

b) Po právnej stránke to znamená, že by zároveň išlo o zmenu ústavného zákona o autonómii. Na túto zmenu je potrebný súhlas nielen troch päťn slovenských poslancov Národného zhromaždenia, ale aj troch päťn českých poslancov, pretože ustanovenia ústavnej listiny o zmene ústavnej listiny a ústavných zákonov (§ 33 ústavnej listiny), okrem uvedeného § 5 ods. 1, zostávajú naďalej v platnosti. Ukázalo sa, že predložený zákon by mohol byť prijatý len za cenu ďalekosiahlych zmien v porovnaní s pôvodným návrhom (k tomu porovnaj napr. vyššie č. IV). Či bude v budúcnosti česká väčšina ochotná dať súhlas na reformu, ktorá by bola podstatne širšia ako pôvodný návrh, je viac ako otáznne.

Slovenskí poslanci nemajú – napriek protichodným názorom, ktoré sa tu z času na čas objavujú – žiadny právny nárok, aby mohli proti českej väčšine takýto zákon schváliť. V žiadnom prípade sa nemôžu odvolávať na to, že zákon o autonómii vo svojej terajšej podobe nezodpovedá pôvodnému júnovému návrhu, keďže predsedovia českých strán sa vyhlásením z 8. októbra (pozri začiatok) zaviazali, že ho schvália. Česká strana môže mať námietky voči [slovenskej] dvojakosti: najprv došlo k zmenám na základe volného dohovoru so splnomocnenými slovenskými zástupcami, ktorí sa tým zákonne vzdali uskutočnenia dohody z 8. októbra. Nesprávne je tiež tvrdenie, že počas týchto rokovaní vyvíjala česká

23 Pozri *Völkischer Beobachter*, 20. 11. 1938, s. 6 – *Nemecký a maďarský jazyk v nerovnoprávnom postavení*. Oba jazyky sa podľa článku mohli používať v úradnom styku len v tom okrese, v ktorom Nemci, resp. Maďari tvorili minimálne 20 % obyvateľstva.

strana na slovenských vyjednávačov veľký nátlak, ktorý hraničil s právne prípustným konaním. Ale ak by sa všetko toto potvrdilo, Čechom by nezostávalo nič iné len sa zaviazat' k schváleniu turičného návrhu. V žiadnom prípade však nemožno od slovenskej strany požadovať schválenie podstatne ďalekosiahlejšieho projektu.

Ak ale pražské Národné zhromaždenie zamietne uskutočnenie reformy, ktorú slovenská strana bude požadovať, tak sa vynára otázka, či by taký zákon azda nemohol schváliť slovenský krajinský snem ako nositeľ ústavodarnej moci (§ 9 ods. 2). Odpoveď na túto otázku je nielenže záporná, ale je viac ako isté, že k rovnakému záveru by dospel aj ústavný súd. Takýto zákon, ktorý by slovenský krajinský snem prijal, by bol totiž iste podrobený dodatočnému prešetrovaniu na ústavnom súde (čl. I) – pričom je potrebné upozorniť zvlášť na to, že ústavný súd, aj keby bol medzitým v zmysle čl. II 1. vety doplnený o dvoch slovenských zástupcov, by si udržal doterajšiu českú väčšinu.

Súd by musel vychádzať zo skutočnosti, že slovenskému krajinskému snemu prináleží ústavodarná moc len „v rámci česko-slovenského právneho poriadku“ (§ 9 ods. 2). Nemožno pochybovať o tom, že zákon o autonómii do tohto právneho poriadku spadá – ale, že je pre všetky tunajšie problémy, ktoré prichádzajú do úvahy, hlavným právnym východiskom. Je zrejmé, že vyššie pod písm. a uvedené ustanovenia plánovanej reorganizácie sú v rozpore s § 13 ods. 3 ako aj § 4 ods. 1 č. 2, 6 a 12 tohto zákona. Ustanovenia plánovanej reorganizácie by mohli byť teda považované za neplatné v prípade, ak by sa neprimeranou zmenou uvedených noriem vytvorili právne predpoklady pre ich formálnu platnosť. K tomuto pozri predošlé závery.

c) Ak je však právna cesta nepriechodná, tak nezostáva prirodzene nič iné ako revolučná cesta. Podľa názoru istých slovenských kruhov sa dá realizovať, akonáhle by sa po definitívnom vyjasnení zostávajúcich sporných hraničných otázok uskutočnila demobilizácia a premiestnenie slovenských vojenských telies na Slovensko. [Slovenská strana] o to môže celkom legálne požiadať na základe § 13 ods. 3 zákona o autonómii. Slováci ďalej veria v možnosť, že krajinský snem pod ochranou armády, ktorá sa v užšom zmysle stane „slovenskou“, schváli nový zákon a že vláda opierajúca sa o „svoje“ vojsko si bude môcť voči Prahe uplatniť tento nový zákon. Je jasné, že v tomto prípade bude rozhodujúci postoj slovenského dôstojníckeho zboru. To, aký by bol ďalší vývoj, si môže trúfnuť predpovedať iba dlhoročný znalec [tunajších] ľudí a pomerov.

Predpokladajme, že ak by sa tento revolučný zásah vydaril, tak by aj naďalej zostávala otvorená závažná otázka, kde v takom prípade získať finančné prostriedky, aby sa dala bezpečne prekonať platobná kríza krajiny, ktorá sa už momentálne prejavuje. To, že by taká kríza vypukla – pričom by ako prechodný jav trvala minimálne niekoľko týždňov, azda až mesiacov – je viac než isté. Slovenská strana síce stále tvrdí, že krajina je finančne sebestačná a jej zdanlivá finančná pasivita vyplýva z českých rozpočtových trikov a daňovo-technických úskokov a že úplné osamostatnenie krajiny potvrdí aj jej finančnú životaschopnosť. Azda by to bolo prípustné pre Slovensko v jeho niekdajšej pozícii a rozlohe. Je zaujímavé, že všetky tieto tvrdenia sa opierajú o príjmy z daní a poplatkov za predošlé obdobie! – takže je stále otáznne, či je táto téza udržateľná aj pre nové pomery. Krajina prišla síce len o 19% svojej rozlohy, ale predsa len o 26% svojho obyvateľstva, ďalej o 31% svojej produkcie pšenice, 53% kukurice, 64% jačmeňa a 70% vína a tabaku, teda celkovo o dobrú tretinu svojej prevažne agrárne orientovanej kapacity finančného

zisku. Je teda na mieste oprávnená domnienka – najmä v tom prípade, ak niekto vychádza z faktickej rozpočtovej vyváženosti z predošlého obdobia, že výdaje po 3. novembri poklesnú rovnakou mierou ako hospodárska kapacita a v dôsledku toho aj očakávané zníženie daňových príjmov? Klásť otázky znamená aj na ne odpovedať. Tým sa však táto úvaha vracia do východiskového bodu: kto vyrovná verejný deficit a tým sa zmocní finančnej a politickej vlády v krajine?

Odpoveď na túto otázku je potrebné dôkladne zvážiť. Nemožno na ňu odpovedať ani z pohľadu národnostnej skupiny, ale ani z pohľadu našich zahraničnopolitických záujmov. Podľa stavu vecí, ak by sa Slovensko viac-menej úplne odtrhlo od historických krajín, môže prichádzať do úvahy ako finančná rezerva, a tým aj mocenské centrum iba Nemecká ríša. Formy, ktorými to môžeme docieľiť, som podrobne vysvetlil v oboch predošlých správach.²⁴ Z vnútropolitického hľadiska súvisí s týmto rozhodnutím boj medzi nacionalistickými a kryptocentralistickými silami, ktorý ešte stále nie je jasne rozhodnutý. Pritom sa zdá, že všetko hovorí pre to, že medzi nosnou vrstvou národa – roľníkmi – a mladou inteligenciou, ktorá z tejto živnej pôdy vyrastá, má nepochybne viac vyhladok na existenciu a úspech nacionalistický smer – to je skutočnosť, ktorú by sme nemali strácať zo zreteľa. Preto sa prikláňam k tomu, aby sme sa spájali skôr s týmito kruhmi ako s exponentmi centralizmu – nehľadiac na to, že s nacionalistami sa dá lepšie diskutovať o národnostno-právnych záležitostiach ako s centralistami. Nie je to náhoda, že jediným rezortom, v ktorom sme doteraz mali skutočné problémy, je rezort financií a hospodárstva centralistu Teplanského.

Zo zahraničnopolitického hľadiska – najmä v súvislosti s terajším citelným nemecko-poľským napätím, ktoré vyvolal ukrajinský problém a ktoré viedlo k novým poľsko-ruským dohovorom – sa núka možnosť, aby sme podporovali celoštátny (t. j. na Slovensku centralistický) smer. Ak je to tak, potom by malo dôjsť aspoň interne k urýchlenému vyjasneniu toho – a to nielen v záujme národnostno-politickej práce, ako sa bude nanovo formovať jeho pomer k pražskému ústrediu (Kundt) a tým aj zásadným spôsobom revidovať jeho pozícia voči slovenskej krajinskej vláde, ale aj v záujme zahraničnej politiky ríše, ktorá bude musieť zabrániť takému vnútroštátnemu vývoju, ktorý by bol v rozpore s našimi záujmami tým, aby v tom istom okamihu, keď budeme chcieť udržať spoločný štát, nesmeroval k odtrhnutiu Slovenska od spoločného štátu.

Bratislava, 29. novembra 1938.

PA AA, R 101 358, fólia 489 598 – 618, kópia, strojopis, bez podpisu.

24 Pozri dokumenty 95 a 102.

1938, 30. November. Berlin. – Woermanns Antwort auf den Brief des Konsuls von Druffel vom 15. November.¹

Berlin, den 30. November 1938

zu Pol IV 8912²

U. St. S.

An
Herrn Konsul Druffel
in Bratislava
Deutsches Konsulat

Lieber Herr Druffel!

Vielen Dank für Ihren Brief vom 15. 11.

Was die Reise Durčanskys nach Berlin anbetrifft,³ so ist diese, wie ich vertraulich bemerke, über den Ihnen bekannten Herrn Polte arrangiert worden.⁴ Auch wir hier sind von der Angelegenheit verhältnismäßig spät von dessen Vorgesetzten Jost über die Reise verständigt worden. Bei dem großen Interesse, das die verschiedensten Stellen im Reich augenblicklich der Entwicklung in der Tschechoslowakei zuwenden, wird es bedauerlicherweise immer hier und da vorkommen, daß nicht alle Fäden dabei durch Ihre Hände laufen, und die eine oder die andere Angelegenheit, die abrollt, erst nachträglich zu Ihrem Wissen kommt. Die Hauptsache ist, daß Sie über die große Linie, die gegenüber der Slowakei eingehalten wird, ständig auf dem Laufenden sind. Dazu wird es vielleicht zweckdienlich sein, wenn Sie gelegentlich wieder einmal in Berlin auftauchen, um alles das, was sich schriftlich schwer sagen läßt, mit ein Paar Unterhaltungen zu klären. Diese Reise, die in gewissen regelmäßigen Abständen wiederholt werden könnte, wird wohl auch die Nebenwirkung haben, daß Ihr Freund Karmasin wieder engeren Anschluß an Sie sucht. Wenn Sie also Anfang Dezember hier auf kurzen Besuch auftauchen würden, hätte ich keine Bedenken.

Im übrigen möchte ich gleichzeitig die Gelegenheit benutzen Ihnen vertraulich mitzuteilen, daß der Herr Reichsminister den Reichsstatthalter Seyß-Inquart in Wien hat informieren lassen, daß er ihm dankbar wäre, wenn er den Faden zu Professor Tuka weiter pflegen könnte, jedoch ohne irgendwie Stellung zu den Tuka'schen Projekten zu nehmen oder ihn zu aktivieren.⁵

1 Siehe Dokument 117.

2 Von Hand eingetragen.

3 Siehe Dokument 111.

4 Vergleiche Dokument 135.

5 Siehe Dokument 104.

Was die Frage Theben anbetrifft,⁶ so ist ja inzwischen die Entscheidung für die Besetzung gefallen. Da sich auf dem von uns besetzten Teil ein Wasserwerk der Stadt Preßburg auf der Käsmacher-Insel⁷ befinden soll, so ist in der deutsch-tschechoslowakischen Grenzkommision eine Regelung gefunden worden, die den Preßburger Wünschen hinsichtlich der Wasserversorgung Rechnung trägt.⁸ Hierüber werden Sie aber wohl schon unmittelbar informiert sein.

Alle übrigen Fragen möchte ich einer eingehenden Aussprache vorbehalten.

Mit besten Grüßen und

Heil Hitler!

(i. R. gez. Woermann)

PA AA, R 103 778, Folie 442 231 – 233, Kopie, Maschinenschrift.

6 Siehe Dokumente 93, 111, 117, 118, 119, 122, 124 und 132.

7 Slowakisch Sihot.

8 Die Insel wurde schließlich der Slowakei überlassen.

1938, november 30. Berlín. – Woermannova odpoveď na list konzula E. von Druffela z 15. novembra.¹

Berlín, dňa 30. novembra 1938

k Pol IV 8912²

Št. podt.

Pánu konzulovi Druffelovi
v B r a t i s l a v e
Nemecký konzulát

Drahý pán Druffel!

Ďakujem Vám za Váš list z 15. 11.

Čo sa týka Ďurčanského cesty do Berlína,³ zaranžoval ju, ako dôverne poznamenávam, pán Polte, ktorého poznáte.⁴ Aj jeho nadriadený Jost nás tu [v Berlíne] o tejto záležitosti informoval pomerne neskoro. Pri veľkom záujme, ktorý momentálne o vývoj v Československu prejavujú rôzne ríšske úrady, sa žiaľ neustále ukazuje, že nie všetky nite idú cez Vás, ale že sa o veciach, ktoré sa dejú, dozvedáte až do datočne. Podstatné je, že o línii, ktorú zachovávame voči Slovensku, ste neustále informovaný. Bolo by preto azda dobré, keby ste z času na čas prišli do Berlína a počas niekoľkých rozhovorov osvetlili to, čo sa písomnou formou ťažko vyjadruje. Cesty, ktoré by sa mohli opakovane uskutočňovať v pravidelných intervaloch, by mohli mať azda za následok i to, že Váš priateľ Karmasin nadviaže s Vami opätovne užší kontakt. Nenamietal by som, keby ste sa začiatkom decembra zastavili v Berlíne na krátku návštevu.

Ostatne by som chcel túto príležitosť využiť súčasne aj na to, aby som Vám dôverne oznámil, že pán ríšsky minister odkázal viedenskému miestodržiteľovi Seyss-Inquartovi, že by mu bol povďačný, keby mohol aj naďalej udržiavať kontakty s profesorom Tukom, avšak bez toho, aby k Tukovým plánom zaujímal akékoľvek stanovisko alebo ho aktivizoval.⁵

Čo sa týka otázky Devína,⁶ medzitým sa rozhodlo o jeho obsadení. Keďže na časti územia, ktoré sme obsadili, sa na Käsmacherskom ostrove⁷ má nachádzať aj bratislavská mestská vodáreň, je potrebné, aby sa v rámci nemecko-československej hraničnej komisie dosiahla taká úprava, aby sme vo veci zásobovania vodou vyhovelí bratislavským požiadavkám.⁸ O tom ale budete akiste bezprostredne informovaný.

Všetky ostatné otázky by som chcel prebrať počas obsírneho rozhovoru.

S pozdravom a

Heil Hitler!
(pod. Woermann)

PA AA, R 103 778, fólia 442 231 – 233, kópia, strojepis.

1 Pozri dokument 117.

2 Dopísané rukou.

3 Pozri dokument 111.

4 Porovnaj s dokumentom 135.

5 Pozri dokument 104.

6 Pozri dokumenty 93, 111, 117, 118, 119, 122, 124 a 132.

7 Ostrov Sihot.

8 Ostrov napokon zostal Slovensku.

1938, Ende November. Wien. – Chef des SD-Donau Stahlecker an Chef des SD-Ausland Jost. Kompetenzstreitereien zwischen beiden SD-Gliederungen und der Wiener Statthalterei in Bezug auf die Slowakei.

Wien, den

Oberführer!

Ich habe Sie kurz davon unterrichtet, dass der Reichsstatthalter¹ sich bemüht, die gesamte slowakische Arbeit von sich aus zu behandeln, unter Berufung auf einen Sonderauftrag des RAMs.² Der Reichsstatthalter habe hierwegen auch mit mir Verbindung aufgenommen und mir in Aussicht gestellt, dass meine Arbeit von ihm politisch gedeckt wird.

Ich habe von dieser Unterredung dem Gruppenführer³ Mitteilung gemacht, der mir erklärte, dass ich auf Grund seiner Aufträge handle und meine politischen Richtlinien von ihm erhalte.

Wie Sie wissen, hat mir seinerzeit, noch ehe sich irgendjemand um die Slowakei kümmerte, der Gruppenführer nach Rücksprache mit dem RF SS⁴ den Auftrag erteilt, mit allen Mitteln in der Slowakei politisch zu arbeiten, wobei Geld keinerlei Rolle spiele. Da Ihre Zentralabteilung III/3 später ebenfalls mit der politischen Arbeit in der Slowakei begann,⁵ haben wir miteinander vereinbart, dass ich im Einvernehmen mit Ihnen die Verbindung mit der slowakischen Regierung und Ihre unmittelbaren Beauftragten⁶ von III/3 die Verbindung zu Karmasin aufrecht erhalten. Wie ich festgestellt habe, hat Karmasin gegen die Arbeit des SD allgemein Stellung genommen. Diese Stellungnahme von Karmasin ist in der Zwischenzeit restlos bereinigt.⁷ Ich muss dazu jedoch feststellen, dass die Beauftragten die unmittelbar bei Karmasin arbeiten entweder davon nicht unterrichtet waren oder aber mich von ihren Kenntnissen nicht verständigt haben. Beide Möglichkeiten wären gleich unerwünscht.

Fernerhin wurde ich 24 Stunden nach der Abfahrt Durcanski nach Berlin erst offiziell, bezw. von Ihrer Hauptabteilung aus überhaupt davon unterrichtet, dass das SD-Hauptamt Durcanski nach Berlin eingeladen hat. Bei dieser Sachlage muss ich leider feststellen, dass meine Befürchtungen, die ich Ihnen in meinem Brief vom⁸ dargestellt habe, eingetreten sind. Ausserdem hat Ihr Vertreter von III/3 die Mittel zur Reise von Durcanski nicht etwa beim SD-Oberabschnitt, sondern bei einer fremden Dienststelle, der Reichsstatthalterei, angefordert. Da diese Stelle wie ich wohl als ortsansässiger SD-Führer am

1 Arthur Seyss-Inquart.

2 Siehe Dokument 134. RAM – Reichsaußenminister.

3 Heydrich.

4 Reichsführer SS – Himmler.

5 Siehe Dokument 58.

6 Werner Götsch und Alfred Helmut Naujocks.

7 Karmasin hat sein Verhältnis zum SD später folgendermaßen dargestellt: „Nach 1938 begann eine sehr intensive Betreuung durch einige Männer des SD. Es war ein eigener Mann abgestellt nach Preßburg, der eigentlich keine andere Aufgabe hatte, als die Wünsche und Beschwerden der VG nach Berlin zu leiten... Und ich muß sagen, bis dahin habe ich vom SD wenig gewußt. Aber damals hat sich der SD von der besten Seite gezeigt.“
Protokoll aus der Tagung der ehemaligen DP-Funktionäre.

8 Datum fehlt. Siehe Dokument 67.

besten beurteilen kann, jede politische Arbeit des SD überhaupt sowohl in diesem wie in anderen Fällen zu unterbinden versuchen wird, halte ich gerade die Anforderung der Reisekosten bei dieser Stelle für das Allerunzweckmässigste. Diese beiden Tatsachen erschweren nach meinem Dafürhalten die Arbeit in der Slowakei auf das Wesentlichste. Ich bin mir nicht darüber im Klaren, ob ich bei dieser Sachlage künftighin noch in der Lage sein werde, wie bisher weiterzuarbeiten. Ich halte mich für verpflichtet, Sie von meiner Stellungnahme hierzu ausdrücklich zu unterrichten.

Pf

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186 Bl. 7, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1938, koniec novembra. Viedeň. – List náčelníka SD-Donau F. W. Stahleckera náčelníkovi SD-Ausland H. Jostovi. Predmetom sú kompetenčné spory medzi oboma zložkami SD, resp. viedenským miestodržiteľstvom týkajúce sa Slovenska.

Viedeň, dňa

Oberführer!

V krátkosti som Vás informoval o tom, že ríšsky miestodržiteľ¹ sa usiluje o podriadenie všetkej práce týkajúcej sa Slovenska, pričom sa odvoláva na osobitný príkaz ríšskeho ministra zahraničných vecí.² Ríšsky miestodržiteľ sa preto z tohto dôvodu so mnou skontaktoval a prisľúbil mi, že bude moju prácu politicky kryť.

S týmto rozhovorom som oboznámil gruppenführera,³ ktorý mi povedal, že mám konať na základe jeho príkazov a politických smerníc, ktoré dostávam od neho.

Ako viete, v čase, keď sa o Slovensko ešte takmer nik nezaujímal, ma gruppenführer na základe rozhovoru s ríšskym vodcom SS⁴ poveril, aby som na Slovensku začal, využívajúc všetky prostriedky, politicky pracovať, pričom peniaze nemali zohrávať nijakú úlohu. Keďže s politickou prácou na Slovensku začalo neskôr aj Vaše centrálné oddelenie III/3,⁵ vzájomne sme sa dohodli, že s Vaším súhlasom budem udržiavať kontakt so slovenskou vládou a Vaši priami poverenci⁶ s Karmasinom. Spočiatku sa Karmasin, ako som zistil, staval úplne proti práci SD na Slovensku. Karmasin svoj postoj ale medzičasom celkom zmenil.⁷ Musím však konštatovať, že poverenci, ktorí pracujú priamo u Karmasina, neboli o tom buď informovaní alebo ma so svojimi informáciami neoboznamovali. Obe možnosti by boli rovnako nežiaduce.

Okrem toho som sa až 24 hodín po Ďurčanského odchode do Berlína oficiálne, resp. od Vášho hlavného oddelenia vôbec dozvedel, že ho do Berlína pozval Hlavný úrad SD. Za tejto situácie musím, žiaľ, konštatovať, že sa moje obavy, ktoré som Vám uviedol v mojom liste z,⁸ naplnili. Okrem toho Váš zástupca z III/3 nepožiadaval o prostriedky na Ďurčanského cestu oblastnú úradovňu SD, ale cudziu úradovňu – ríšske miestodržiteľstvo. Keďže ako tunajší náčelník SD najlepšie viem, že sa táto úradovňa pokúša o znemožnenie akejkoľvek politickej práce SD v tomto, ako aj v ostatných prípadoch, považujem krytie cestovných nákladov prostredníctvom tejto úradovne za veľmi neúčelné. Obe tieto skutočnosti

1 A. Seyss-Inquart.

2 Pozri dokument 134.

3 R. Heydrich.

4 H. Himmler.

5 Pozri dokument 58.

6 Werner Götsch a Alfred Helmut Naujocks.

7 F. Karmasin po vojne svoje počiatočné styky s SD hodnotil nasledovne: „Po roku 1938 sa SD prostredníctvom niekoľkých svojich príslušníkov začala veľmi intenzívne zaujímať aj o nás. Do Bratislavy vyslala vlastného človeka, ktorý nemal za úlohu nič iné, ako zasielať do Berlína naše žiadosti a sťažnosti... Musím povedať, že vtedy som o SD vedel len málo. SD ale vtedy ukazovala svoju lepšiu stránku.“ Zápíska z rokovania bývalých funkcionárov DP.

8 Dátum chýba. Pozri dokument 67.

sťažujú podľa môjho názoru podstatným spôsobom prácu na Slovensku. Nie som si istý, či za takejto situácie budem v budúcnosti ešte v stave, aby som pokračoval v doterajšej práci. Považujem si za povinnosť, aby ste boli o mojom stanovisku zvlášť upovedomený.

Pf

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186 Bl. 7, kópia, strojopis, bez podpisu.

1938, 2. Dezember. Prag. – Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA mit dem Wortlaut eines Telegramms des Pressburger Konsulats über einen Besuch polnischer Unterhändler in der Slowakei.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 2. Dezember 1938 13.40 Uhr

Ankunft: den 2. Dezember 1938 15.55 Uhr

Nr. 769 vom 2.12

Unter Bezugnahme auf dies.¹ Telegramm Nr. 762 vom 28. November.²

Konsulat Pressburg drahtet 1. Dezember:

„Hier sind zwei polnische, inoffizielle Delegierte³ eingetroffen, die mit Sidor und Murgasch Zechgelage abhielten, sie vor der deutschen Expansion warnten und gegenseitigen Beistandpakt anboten. Murgasch erklärte Gewährsmann, dass derartige Anregungen von Slowakei abgelehnt wurden. Slowakei anstrebe selbstständige Politik nach Muster Belgiens.“⁴

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 76 236, Kopie, Maschinenschrift.⁵

1 Diesbezüglich.

2 Henckes Telegramm an das AA über Walewskis Besuch in Prag.

3 Am 28. 11. 1938 fuhr Sekretär des polnischen Außenministeriums Arciszewski in die Slowakei, um mit Sidor die Lage zu erörtern. Zwischen 2. und 10. 12. 1938 hielt sich Becks Beauftragter Gołabek in der Slowakei auf. Am 1. 12. 1938 fand eine Besprechung zwischen Walewski und Tuka statt, in welcher Tuka ihm gegenüber sagte, dass er und seine Anhänger Ausrufung eines selbstständigen unter deutschen Schutz stehenden slowakischen Staates vorbereiten. HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 130 – 131.

4 Siehe auch Dokument 146.

5 Publiziert bei ĎURICA, M. S. *La Slovacchia*, Dokument 13, S. 138.

136

1938, december 2. Praha. – Telegram nemeckého správcu vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu s textom telegramu bratislavského konzulátu o návšteve poľskej delegácie na Slovensku.

Telegram (taj. šifr.)

Praha, dňa 2. decembra 1938 13.40 hod.

Došlo: dňa 2. decembra 1938 15.55 hod.

Č. 769 z 2.12

S odvolaním na tunajší¹ telegram č. 762 z 28. novembra.²

Bratislavský konzulát 1. decembra telegrafoval:

„Prišli sem dvaja poľskí, neoficiálni delegáti,³ ktorí popíjali so Sidorom a Murgašom, varovali ich pred nemeckou expanziou a ponúkali im zmluvu o vzájomnej pomoci. Murgaš dôverníkovi povedal, že Slovensko takéto ponuky odmietlo. Slovensko sa usiluje o samostatnú politiku podľa vzoru Belgicka.“⁴

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, fólia 76 236, kópia, strojopis.⁵

1 V nemeckom texte skratka dies. – diesbezüglich.

2 Henckeho telegram o návšteve J. Walewského v Prahe.

3 Dňa 28. 11. 1938 odcestoval na Slovensko tajomník poľského ministerstva zahraničných vecí M. Arciszewski, ktorý chcel s K. Sidorom hovoriť o vzniknutej situácii. Medzi 2. a 10. 12. 1938 sa na Slovensku zdržiaval aj Beckov poverenec J. Gołabek. Dňa 1. 12. 1938 sa uskutočnil rozhovor medzi V. Tukom a J. Walewskim, v ktorom mu V. Tuka povedal, že on a jeho stúpenci pripravujú vyhlásenie samostatného slovenského štátu pod nemeckou ochranou. HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 130 – 131.

4 Pozri tiež dokument 146.

5 Nemecký text publikoval ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 13, s. 138.

**1938, 2. Dezember. Berlin. – Karl Kraus´ Brief an Karmasin.
Bitte um Weiterleitung der Lageberichte über das Geschehen in
der Slowakei.**

Ing. Karl Kraus¹
Berlin SW 68
Jerusalemstr. 44/45
Kr/Rlg

Berlin, den 2. 12. 1938

Herrn
Staatssekretär Franz Karmasin
P r e ß b u r g .

Werter Kamerad!

Heute habe ich mit Dr. Steyer² eine Aussprache bezüglich der Dinge, die Du mir bei meinem letzten Besuch in Preßburg sagtest. Steyer sagt, es ist vollkommen ausgeschlossen, daß er gegen Dich irgendetwas herausgegeben hat. Er gab mir auch den ungarländischen Bilderbogen, der wahrscheinlich die Ursache dieses Mißverständnisses ist, mit und bat mich, ihn Dir weiterzuleiten und Dich aufzufordern, bei der Reichsstelle³ eine Aufklärung zu verlangen. Er betonte, daß er in keiner Weise daran denkt, nur irgendwie gegen Dich etwas zu unternehmen, sondern im Gegenteil größten Wert auf die Zusammenarbeit legt. Ich bitte Dich festzustellen, ob der beiliegende ungarländische Bilderbogen mit der Information identisch ist, die Dir gezeigt wurde, und ich bitte Dich, die Einleitung zu dem Artikel auf Seite 9 zu beachten und zu bedenken, daß das ganze im Rahmen eines Lageberichtes, der auf Seite 4 beginnt, geschrieben ist und nur in diesem Zusammenhang verstanden werden kann. Es liegt mir wegen der zukünftigen Arbeit mit Steyer daran, die Sache aufzuklären.

Bitte um einen Lagebericht, der die neuen Situationen nach der Präsidentenwahl⁴ berücksichtigt. Es interessiert mich insbesondere, welche Folgen die slowakische Regierungsumbildung auf die weitere Entwicklung der slowakischen Autonomiebestrebungen einerseits und des slowakisch-deutschen Verhältnisses andererseits hat.⁵ Wie ich hier aus den Zeitungen entnehme, ist anscheinend doch der zentralisierte Flügel in der neuen Regierung bedeutend stärker vertreten und der deutschfreundliche Durcansky ist auf nebensächliches Ressort abgeschoben worden.⁶ Außerdem ist Mach, den Du

1 Karl Kraus (1908 - ?), Leiter des SdP-Nachrichtendienstes, Karmasins Vertreter im Deutschen Reich. Er arbeitete auch im Auftrag des SD-Auslands.

2 Berliner Experte im Bereich der NS-Volkstumpolitik.

3 Richtig Reichspressestelle.

4 Die Präsidentenwahl fand am 30. 11. 1938 statt.

5 Siehe Dokument 146.

6 Er wurde Minister für Verkehr, öffentliche Arbeiten, Eisenbahn, Post und Telegraph.

bisher als einen der rühmlichsten in der neuen Regierung bezeichnet hast, auch abgesetzt.⁷ Welche Funktionen wird insbesondere Mach in Zukunft haben und ist nicht durch das Ausscheiden Machs aus der Regierung das Angebot, das er wegen DS⁸ gestellt hat, hinfällig geworden. Dieses interessiert mich ganz besonders stark, da ich natürlich nicht gern hier Entscheidungen herbeiführen möchte, die sich dann unten als undurchführbar erweisen. Bitte um rascheste Benachrichtigung.

Weiters bitte ich Dich dringend, mir sowohl den „Grenzboten“ als auch „Deutsche Stimmen“ laufend zuzusenden, da ich die Absicht habe, Auszüge in Form einer informierenden Korrespondenz verschiedenen Stellen zuzustellen. Für diese geplante Korrespondenz, die ein großes Verständnis für die Probleme der Slowakei erwecken soll, wäre ich Dir auch für Originalbeiträge dankbar.

Der Besuch Schulenburgs und Stadlers in Preßburg wird voraussichtlich ausfallen. Ich bitte Dich aber trotzdem, nicht darauf zu vergessen, mir bis spätestens 5. Dezember den Artikel für Wille⁹ zu liefern und Durcansky zu veranlassen, ebenso einen Artikel bis zu diesem Zeitpunkt zu schreiben. Es wäre ja möglich, daß Du mir die letzten Folgen der „Deutschen Stimmen“ und des „Grenzboten“ und evtl. Konzepte oder Berichte über Deine Reden schickst, mir ein paar Schlagworte angibst und ich selbst hier einen Artikel schreibe und mit Deinem Namen zeichne. Ebenso soll Durcansky kurz angeben, was er geschrieben haben will und wir schreiben einen Artikel, den wir mit seinem Namen unterfertigen.

Heil Hitler!
i. A. Römmling

SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945, Original, Maschinenschrift.

7 Unzutreffend.

8 Dövernicky sbor der HG. (Vertrauenkorps der HG).

9 Es handelt sich um die Zeitschrift *Wille und Macht*.

1938, december 2. Berlín. – List Karla Krausa F. Karmasinovi. Žiada o zaslanie správ o situácii na Slovensku.

Ing. Karl Kraus¹
Berlín SW 68
Jerusalemstr. 44/45
Kr/Rlg

Berlín, dňa 2. 12. 1938

Pánu
štátnemu tajomníkovi Franzovi Karmasinovi
B r a t i s l a v a .

Milý kamarát!

Dnes som mal rozhovor s Dr. Steyerom,² a to v súvislosti so záležitosťou, o ktorej si mi hovoril počas mojej poslednej návštevy v Bratislave. Steyer povedal, že je úplne vylúčené, že by proti Tebe niečo publikoval. Tiež mi dal maďarský *Bilderbogen*, ktorý je pravdepodobne príčinou tohto nedorozumenia, a požiadal ma, aby som Ti časopis zaslal a vyzval Ťa, aby si rišsku centrálu³ požiadal o vysvetlenie. Zdôraznil, že vôbec nemyslí na to, aby proti Tebe niečo podnikol, ale naopak, kladie veľký dôraz na spoluprácu. Prosím Ťa, aby si zistil, či je maďarský *Bilderbogen* identický s informáciou, ktorú si mal k dispozícii, a tiež Ťa prosím, aby si si všimol úvod k článku na strane 9 a aby si premyslel, či to celé môže byť napísané v rámci situačnej správy, ktorá začína na strane 4 a či to môže byť vnímané len v tejto súvislosti. Z dôvodu ďalšej spolupráce so Steyerom mi záleží na tom, aby sa táto vec vysvetlila.

Žiadam Ťa o situačnú správu, ktorá sa týka novej situácie po voľbe prezidenta.⁴ Predovšetkým ma zaujíma, aký dosah má rekonštrukcia slovenskej vlády na ďalší vývoj slovenských autonomistických snáh na jednej strane a na slovensko-nemecký pomer na druhej strane.⁵ Ako som z tunajších novín vyrozumel, podľa všetkého došlo predsa len k významnejšiemu posilneniu centralistického krídla vo vláde a pronemecký Ďurčanský bol odsunutý na bezvýznamný rezort.⁶ Okrem toho bol zosadený aj Mach,⁷ ktorého si označil za jedného z najaktívnejších v bývalej vláde. Aké funkcie bude Mach v budúcnosti zastávať a či po odstúpení Macha z vlády platí ponukaz dôvodu návrhu, ktorý podal vo veci DS.⁸

1 Karl Kraus (1908 - ?), vedúci spravodajskej služby SdP, Karmasinov zástupca v Nemeckej ríši. Pracoval v poverení SD-Ausland.

2 Berlínsky expert v oblasti nacistickej „Volkstumpolitik“.

3 Správne má byť Reichspressestelle – Ríšska tlačová centrála.

4 Voľba prezidenta sa uskutočnila 30. 11. 1938.

5 Pozri dokument 146.

6 F. Ďurčanský bol ministrom verejných prác, dopravy, železníc, pôšt a telegrafov.

7 Nesprávny údaj.

8 Dôvernicky sbor HG.

Zaujíma ma najmä toto, pretože by som pochopiteľne nerád dospieval k rozhodnutiam, ktoré sa neskôr ukážu ako nerealizovateľné. Žiadam Ťa o čo najrýchlejšie zaslanie správ.

Ďalej Ťa naliehavo prosím, aby si mi priebežne zasielal *Grenzbote* a tiež *Deutsche Stimmen*, pretože mám v úmysle zasielať rôznym orgánom a úradovniam výťahy [z článkov] vo forme informatívnej korešpondencie. Pokiaľ ide o túto plánovanú korešpondenciu, ktorá má prebudiť záujem a pochopenie pre problémy Slovenska, by som Ti bol povďačný aj za originálne príspevky.

Schulenburgova a Stadlerova návšteva Bratislavy sa pravdepodobne neuskutoční. Ale aj napriek tomu Ťa prosím, aby si nezabudol, že mi máš najneskôr do 5. decembra zaslať článok pre Wille⁹ a upovedomiť Ďurčanského, aby do tohto dátumu napísal článok aj on. Bolo by dobré, keby si mi zaslal posledné čísla *Deutsche Stimmen* a *Grenzbote* a príp. koncepty alebo správy o Tvojich prejavoch, dal mi pár hesiel a ja tu napíšem článok a podpíšem ho Tvojím menom. Nech mi aj Ďurčanský v krátkosti uvedie, čo chce napísať a my uverejníme článok pod jeho menom.

Heil Hitler!
i. A. Römmling

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945, originál, strojopis.

9 Celý názov časopisu je *Wille und Macht*.

1938, 3. Dezember. Pressburg. – Protokoll über eine Besprechung zwischen Vertretern der Mährischen Slowaken und Karmasin.

3. XII. 38. Pressburg.

Es erscheint Herr Ryba (Organisator der slowakischen Mährer) und Herr¹ der Pressburger Vertrauensmann dieser Bewegung.

Die mährischen Slowaken wollen sich der Slowakei anschliessen. Sie haben schon seinerzeit mit Sidor verhandelt,² dieser habe sie in ihren Bestrebungen bestärkt, als es dann aber zu Verhaftungen kam, habe die slowakische Regierung nichts dagegen unternehmen können.

Die mährischen Slowaken möchten die Bewegung fortsetzen. Sie haben mit der slowakischen Regierung neuerlich Fühlung genommen und den Eindruck gewonnen, dass die slowakische Regierung die Bewegung wohl gerne sieht, dass sie sich aber offen weder zu ihr bekennen will, noch sie faktisch unterstützen kann. Am stärksten war dieser Eindruck in der Reaktion des Min. Durcanský auf die neuerlichen Wünsche der mähr. Slowaken. Nicht einmal den Wunsch, eine Hlinkova Garda der mährischen Slowaken im Anschluss an die slowakische Korporation gleichen Namens aufziehen zu können, entschied man eindeutig positiv.³

Die mährischen Slowaken sehen nun den Zeitpunkt gekommen, sich endgültig zu entscheiden, ob sie ihre Bewegung zum Anschluss an die Slowakei einstellen sollen, was jetzt noch mit Anstand zu bewerkstelligen wäre, oder ob sie sie weiter fortführen sollen. Ein weiteres Fortführen müssten sie nach den bisher mit der slowakischen Regierung gemachten Erfahrungen in eigener Regie führen. Als Voraussetzung hiezu sei für sie die Tatsache, ob ihr Kampf im Sinne der deutschen Regelung Mitteleuropas liege. Sie sehen die deutschen Regelungsbestrebungen in Mitteleuropa als die massgebenden an und sind sich bewusst, dass sie sich schon vom machtpolitischen Gesichtspunkte diesen Bestrebungen einfügen müssen. Um nun entscheiden zu können, ob sie in eigener Regie für die Angliederung des slowakischen Mährens an die Slowakei fortfahren sollen, möchten sie wissen resp. erreichen:

1./ Liegt eine Angliederung des slowakischen Mährens im Sinne der deutschen Politik in Mitteleuropa?

2./ Könnte das Wiener Radio diese Bewegung unterstützen?

3./ Würde der Führer eine Delegation der mährischen Slowaken in Nationaltracht zum Zwecke einer Dankadresse empfangen und liesse es sich dies propagandistisch verwerten?

Ryba macht aufmerksam, dass die neue Autostrade Breslau – Wien im Volksmunde allgemein als die künftige Grenze zwischen der Tschechei und der Slowakei angesehen werde, dass die Volksmeinung auf Seiten ihrer Bestrebungen stehe und dass ihre Bewegung ganz und nur auf dem Volke selbst auf-

1 Unlesbar. Vielleicht Antonín Šumbera.

2 Die Besprechung fand am 19. 11. 1938 in Pressburg statt. Teilnehmer waren Ryba, Dafčík, Sidor und Mach. RYCHLÍK, J. *Pokusy o připojení*, S. 80.

3 Vor allem Murgaš war dagegen.

gebaut sei. Ferner trete die Bewegung an Bata heran, fordere von ihm Entscheidung, ob er sich auf tschechische Seite oder zu den Slowaken resp. mährischen Slowaken stellen wollte. In letzterem Falle müsse die Führung Batas entjudet werden und Bata müsse finanziell die slowakische Seite, zuerst einmal die mährischen Slowaken unterstützen. Die Verhandlungen mit Bata stünden in dieser Hinsicht nicht gerade ungünstig.⁴

Staatssekretär Karmasin antwortet:

Die slowakische Regierung müsse vorsichtig sein, sei zaudernd und allerdings in manchen Dingen zu vorsichtig, die Bewegung könne seiner Ansicht nach keine offizielle Unterstützung seitens der slowakischen Regierung erwarten.

Er werde versuchen, anlässlich seines Berliner Aufenthaltes die reichsdeutschen Kreise dahingehend zu interessieren, dass Deutschland dem Minister Chvalkowsky gegenüber zu verstehen gibt, die CSR müsse auch innerhalb des Staates den Volksgruppen die Möglichkeit geben, sich für diese oder jene Richtung zu orientieren, also im gegebenen Falle den mährischen Slowaken die Möglichkeit zu geben, sich eventuell für die Slowakei zu entscheiden. Antwort, wie sich die deutschen Kreise hiezu stellen, könne er erst nach seiner Rückkehr geben.

Die Hilfe des Wiener Rundfunks könne er hingegen schon fast mit Sicherheit versprechen.

Ebenso jenen Empfang einer Delegation durch den Führer. Weiters rege er an, dass eine geschlossene Gruppe von Arbeitern aus dem slowakischen Mähren nach Deutschland mit Musik, Traditionaltrachten etc. zu Propagandazwecken auf Arbeit gehe.

Die beiden Unterhändler der Gegenseite wiesen darauf hin, dass gerade jetzt verhandelt werden dürfte, dass Mähren an Böhmen angeschlossen würde. Die slowakischen Teile würden auf diese Weise an Prag kommen. Dies müsse vermieden werden, die Entscheidung Deutschlands sei daher dringend. Entscheide Deutschland positiv, so würde die Arbeit der Bewegung sogleich in steter Zusammenarbeit mit Abg. Karmasin aufgenommen werden.

Vereinbart wird eine neuerliche Besprechung am kommenden Freitag.

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

4 Vergleiche RYCHLÍK, J. *Pokusy o připojení*, S. 72.

1938, december 3. Bratislava. – Zápisnica z rozhovoru medzi zástupcami moravských Slovákov a F. Karmasinom.

3. XII. [19]38. Bratislava.

Dostavil sa pán Ryba (organizátor moravských Slovákov) a pán ...,¹ bratislavský dôverník tohto hnutia.

Moravskí Slováci sa chcú pripojiť k Slovensku. Svojho času už rokovali so Sidorom,² ktorý ich v tomto úsilí utvrdil, ale keď potom došlo k zatýkaniu, nepodnikla slovenská vláda proti tomu nič.

Moravskí Slováci by v hnutí chceli pokračovať. Opätovne nadviazali styky so slovenskou vládou a nadobudli dojem, že slovenská vláda síce proti hnutiu nie je, ale že sa k nemu oficiálne nechce prihlásiť, ani ho fakticky podporovať. Tento dojem posilnila najmä reakcia ministra Ďurčanského na opätovné žiadosti moravských Slovákov. Ani o žiadosti o pripojenie Hlinkovej gardy moravských Slovákov k slovenskej korporácii rovnakého mena nebolo rozhodnuté jednoznačne v pozitívnom zmysle.³

Moravskí Slováci vidia, že práve teraz došlo k momentu, keď by sa mali definitívne rozhodnúť, či majú so svojím hnutím za pripojenie k Slovensku skončiť, čo by mohli ešte s problémami uskutočniť, alebo v ňom majú pokračovať. Ďalšie pokračovanie by však vzhľadom na skúsenosti so slovenskou vládou museli viesť vo vlastnej réžii. Predpokladom je však okolnosť, či je ich zápas v súlade s nemeckým usporiadaním strednej Európy. Nemecké snahy o usporiadanie strednej Európy považujú za rozhodujúce a sú si vedomí, že sa musia vtesnať do mocensko-politických aspektov tohto úsilia. Aby sa mohli rozhodnúť, či majú pokračovať vo vlastnej réžii [v úsilí] za pripojenie moravských Slovákov k Slovensku, chceli by vedieť, resp. dosiahnuť:

- 1./ Či je pripojenie moravských Slovákov v súlade s nemeckou politikou v strednej Európe?
- 2./ Či by mohol viedenský rozhlas podporiť toto hnutie?
- 3./ Či by vodca prijal delegáciu moravských Slovákov v národnom kroji, aby mu odovzdali ďakovný list a či je to možné propagandisticky využiť?

Ryba upozornil, že novú dialnicu Wroclaw – Viedeň považujú ľudia vo všeobecnosti za budúcu hranicu medzi Českom a Slovenskom, že verejná mienka je na strane ich snáh a že ich hnutie je postavené len na národe. Okrem toho má hnutie blízko k Baťovi, žiada od neho rozhodnutie, či sa postaví na českú stranu alebo na stranu Slovákov, resp. moravských Slovákov. V druhom prípade by muselo dôjsť k „odžidovšteniu“ Baťovho vedenia a Baťa by musel finančne podporovať slovenskú stranu, v prvom rade moravských Slovákov. Rokovania s Baťom sa v tejto súvislosti vyvíjajú celkom priaznivo.⁴

Štátny tajomník Karmasin odpovedá:

1 Nečitateľné. Azda Antonín Šumbera.
 2 Porada sa uskutočnila 19. 11. 1938 v Bratislave. Jej účastníkmi boli J. Ryba, J. Daččík, K. Sidor a A. Mach. RYCHLÍK, J. *Pokusy o pripojení...*, s. 80.
 3 Predovšetkým K. Murgaš bol proti tomu.
 4 Porovnaj RYCHLÍK, J. *Pokusy o pripojení...*, s. 72.

Slovenská vláda musí byť opatrná, váha a je jasné, že je v niektorých veciach príliš obozretná. Podľa jeho názoru nemôže hnutie očakávať nijakú oficiálnu podporu zo strany slovenskej vlády.

Pri príležitosti svojho pobytu v Berlíne sa pokúsi o to, aby v tomto smere vzbudil záujem ríšskone-meckých kruhov, aby Nemecko ministra Chvalkovského vyrozumelo, že ČSR musí v rámci [svojho] štátu poskytnúť národnostným skupinám možnosť orientovať sa na ten či onen smer, teda v danom prípade, aby mali moravskí Slováci možnosť rozhodnúť sa poprípade pre Slovensko. Odpoveď na to, ako sa k tomu postavia nemecké kruhy, môže dať až po svojom návrate.

Pomoc viedenského rozhlasu môže už takmer s istotou prisľúbiť.

Rovnako aj audienciu delegácie u vodcu. Ďalej navrhuje, aby na práce do Nemecka za účelom propagandy odišla kompaktná skupina robotníkov z radov moravských Slovákov s hudobnou kapelou, tradičnými národnými krojmi atď.

Obaja vyjednávači náprotivnej strany poukázali na to, že práve teraz sa rokuje o pripojení Moravy k Čechám. Slovenské časti by tak pripadli Prahe. Tomu je potrebné zabrániť, preto je rozhodnutie Nemecka také s úrne. Ak sa Nemecko rozhodne v pozitívnom zmysle, okamžite dôjde k nadviazaniu stálej spolupráce s poslancom Karmasinom.

Termínom ďalšieho rozhovoru je na základe dohody budúci piatok.

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945, kópia, strojopis, bez podpisu.

1938, 3. Dezember. Pressburg. – Rabl an Seyss-Inquart über den Entwurf eines Gesetzes über die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe in der Slowakei.

Dr. jur. Dr. phil. Kurt O. Rabl
z. Zeit Pressburg, Hotel Carlton

den, 3. Dezember 1938

In Übereinstimmung mit der Führung der deutschen Volksgruppe in der Slowakei erlaube ich mir, einen Entwurf zu einem Gesetz über die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe¹ zu überreichen, der seitens der Volksgruppe der slowakischen Landesregierung zur Verabschiedung durch den neugewählten Landtag im Januar präsentiert werden soll. Es besteht die Absicht, den Text des Entwurfes schon vor Weihnachten den entscheidenden slowakischen Faktoren inoffiziell mitzuteilen, weshalb es geboten ist, dass seitens der entscheidenden Reichsstellen etwaige Abänderungen und Ergänzungswünsche so rasch als möglich nach Pressburg herabgelangen.

Ich bemerke, dass der Entwurf noch keinerlei Bestimmungen über die Gestaltung des Rechts der Sozialversicherung sowie keinerlei gesetzliche Verankerung der deutschen Volkswohlfahrtseinrichtung in der Slowakei enthält.² Hierüber sind die Besprechungen mit den Sachbearbeitern der Volksgruppe noch nicht abgeschlossen. Desgleichen wäre das im Entwurf vorgesehene Sprachenrecht vielleicht noch bezüglich der Übersetzung des Landesgesetzblattes in geeigneter Weise zu ergänzen. Von diesen Vorbehalten abgesehen, ist der Entwurf als vollständige und erschöpfende Regelung des Problems zu bezeichnen.

Gegen die Verabschiedung dieses Entwurfes ist von slowakischer Seite Widerstand zu erwarten.³ Soweit er kryptodeutscheindlichen Ursprungs ist, kann er durch Druck beseitigt werden. Man wird uns gegenüber mit dem Argument operieren, dass die Regierung eine so weitgehende Regelung der deutschen Volksgruppenfrage deshalb nicht annehmen könne, weil sie dann den verbleibenden

1 Rabl fertigte den Entwurf in der ersten Novemberhälfte 1938 an. Er bestand aus 19 Paragraphen. § 1 bestimmte, welche Personen zur deutschen Volksgruppe gehören sollten und damit gleichzeitig die deutsche *Volksbürgerschaft* erwerben würden. §§ 3 und 4 behandeln das Verhältnis Staat – deutsche Volksgruppe. §§ 5 – 7 legten Rechte über die Selbstverwaltung auf dem Gebiet des Schulwesens, der Kultur sowie des Sozialwesens fest. §§ 8 – 9 enthielten Bestimmungen über die DP als einziger Vertreterin der Belange der in der Slowakei lebenden Deutschen. Wichtig waren §§ 10 – 13, die die Stellung des *Staatssekretariates für die Belange der deutschen Volksgruppe in der Slowakei* behandelten und enthielten Bestimmungen über die Befugnisse des Staatssekretärs. § 14 sah die Bildung fünf deutscher Verwaltungsbezirke vor. Der folgende Paragraph regelte Gebrauch der deutschen Sprache in diesen Bezirken und § 16 begrenzte die Anzahl deutscher Beamter in Behörden der höheren Staatsverwaltung sowie in Ministerien und zentralen Ämtern. Laut § 17 sollten alle in §§ 15 – 16 angeführten Maßnahmen spätestens bis 31. 12. 1942 durchgeführt werden. § 18 behandelte die Frage der Stellung der Deutschen in der Stadt Pressburg. Letzter Paragraph forderte eine formelle Gleichberechtigung des Führers der DP als Sprecher der deutschen Volksgruppe mit dem slowakischen Ministerpräsidenten. Ausführlicher siehe HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 110 – 111.

2 Siehe Dokumente 96 und 103.

3 Konsul von Druffel hielt den Entwurf für gut. Er zweifelte jedoch an dessen Durchführbarkeit, da „*die Gesetzgebungsmaschine des Landes Slowakei noch kaum funktioniert*“. (PA AA, DG Prag, Paket 60. Druffel an das AA am 6. 12. 1938.)

Magyaren eine gleiche Ordnung anbieten müsse. Dagegen aber würde sich die öffentliche Meinung wehren. Diesem Argument können wir durch den Hinweis darauf begegnen, dass gem. Punkt 5 der Wiener Abmachungen, der das Prinzip der gegenseitigen Identität der Volksgruppenordnungen für die slowakischen Magyaren und die oberungarischen Slowaken festgelegt hat, von Ungarn eine genau so weitgehende Regelung für die oberungarischen Slowaken verlangt werden kann. Dies ist für die Slowaken von Vorteil, da die slowakische Volksgruppe in Oberungarn einer viel grösseren Entnationalisierungsgefahr ausgesetzt ist als die magyarische Volksgruppe der Restslowakei; überdies aber kann eine wie immer geartete rechtliche Feststellung des gruppengemeinschaftlichen Lebens für die oberungarischen Slowaken auf das Schicksal der Slowaken Altungarns – die bekanntlich dicht vor der völligen Entnationalisierung stehen – nicht ohne Wirkung bleiben. Dies aber sollte den slowakisch-völkischen Interessen entsprechen.

Darüber hinaus aber – und das ist entscheidend – ist von unserem deutschen Standpunkt zu sagen, dass die dadurch angebahnte Präjudizierung der Stellung der oberungarischen und in zweiter Linie altungarischen Slowaken auch ihre Wirkung auf die deutsche Volksgruppe Ungarns haben muss, da es selbstverständlich ist, dass die deutsche Volksgruppe Ungarns alles für sich verlangt, was den Slowaken Oberungarns oder auch Altungarns angeboten wird. Der beispielhafte Wert der karpathendeutschen Regelung wirkt aber auch auf Karpathorusland einerseits, auf die westlichen Teile der Tschecho-Slowakei andererseits zurück – d. h. wir können dann für Karpathorusland eine identische, für die westlichen Teile des Staats eine entsprechende Regelung der Frage verlangen und durchsetzen.

Auf diese Weise kann, von der karpathendeutschen Regelung ausgehend, die Volksgruppenfrage – mit allen ihr innewohnenden aussenpolitisch-machtmässigen Möglichkeiten! – auf dem gesamten Gebiet der Tschecho-Slowakei und auch in Ungarn in ihrer Bedeutung erhalten bzw. zur Reife gebracht werden.⁴ Die Vorteile dieser Konfiguration sind offensichtlich.

Heil Hitler!

BArch Koblenz, NL 1180/40, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

4 Siehe auch Rabls Betrachtungen im Leitartikel des *Grenzboten* vom 27. 11. 1938, S. 1 – 2.

1938, december 3. Bratislava. – K. O. Rabl A. Seyss-Inquartovi o návrhu zákona o právnom postavení nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku.

Dr. jur. Dr. phil. Kurt O. Rabl
t. času Bratislava, hotel Carlton

dňa, 3. decembra 1938

Za súhlasu vedenia nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku si dovoľujem odovzdať návrh zákona o právnom postavení nemeckej menšiny,¹ ktorý v januári predloží národnostná skupina na schválenie slovenskej krajinkej vláde prostredníctvom novozvoleného krajinkeho snemu. Už pred Vianocami chceme s textom návrhu neoficiálne oboznámiť aj popredných slovenských činiteľov, preto žiadam, aby smerodajné ríšske miesta zaslali do Bratislavy čo najrýchlejšie prípadné zmeny a doplnenia.

Poznamenávam, že návrh ešte neobsahuje žiadne ustanovenia o úprave práva sociálneho zabezpečenia a ani nijaké zákonné zakotvenie nemeckých sociálnych inštitúcií na Slovensku.² Rokovania o týchto záležitostiach s referentmi národnostnej skupiny nie sú ešte uzavreté. Rovnako by bolo potrebné v návrhu vhodným spôsobom doplniť plánované jazykové práva, a to možno prekladom krajinkeho zákonníka. Odhliadnuc od týchto námietok možno označiť návrh za komplexnú a vyčerpávajúcu úpravu tohto problému.

Očakávam, že slovenská strana bude klásť odpor proti schváleniu tohto návrhu.³ Ak by jej odpor mal skrytý protinemecký charakter, mohli by sme ho eliminovať prostredníctvom nátlaku. Proti nám bude operovať argumentom, že vláda nemôže prijať takú rozsiahlu úpravu otázky nemeckej národnostnej skupiny, pretože rovnaké práva by potom musela poskytnúť aj tunajším Maďarom. Proti tomu by sa však obrátila verejná mienka. Tomuto argumentu môžeme čeliť poukazovaním na to, že podľa bodu 5 viedenskej dohody, ktorý stanovil princíp reciprocity v úprave menšinovej otázky slovenských Maďarov a maďarských Slovákov, môže od Maďarska požadovať presne takú istú ďalekosiahlu úpravu

1 K. O. Rabl vypracoval návrh v 1. polovici novembra 1938. Pozostával z 19 paragrafov. § 1 vymedzoval, ktoré osoby prináležia k nemeckej menšine a súčasne tým nadobúdajú nemecké „*Volksbürgerschaft*“. Paragrafy 3 a 4 sa týkali vzťahu štát – nemecká menšina. §§ 5 – 7 vymedzovali práva o samospráve v oblasti školskej, kultúrnej a sociálnej. §§ 8 – 9 obsahovali ustanovenia o DP ako jedinej zástupkyňi záujmov Nemcov žijúcich na Slovensku. Dôležitými boli §§ 10 – 13, ktoré sa týkali postavenia *Štátneho sekretariátu pre záležitosti nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku* a obsahovali ustanovenia o kompetenciách štátneho tajomníka. § 14 predpokladal vytvorenie piatich nemeckých správnych okresov. Nasledujúci paragraf upravoval používanie nemčiny ako úradného jazyka v týchto okresoch a § 16 vymedzoval počet nemeckých úradníkov v orgánoch vyššej štátnej správy a orgánoch ústrednej štátnej správy. Podľa § 17 sa mali všetky opatrenia uvedené v §§ 15 - 16 uskutočniť najneskôr do 31. 12. 1942. Paragraf 18 sa týkal otázky administratívnych záležitostí nemeckej menšiny v meste Bratislava. Posledný paragraf požadoval formálne zrovnoprávnenie predsedu slovenskej vlády a vodcu DP ako hovorca nemeckej menšiny. K tejto problematike pozri podrob. HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 110 – 111.

2 Pozri dokumenty 96 a 103.

3 Konzul E. von Druffel považoval návrh zákona za dobrý. Pochyboval však o jeho priechodnosti, pretože „*zákonodarný mechanizmus v Slovenskej krajine ešte takmer nefunguje*“. (PA AA, DG Prag, Paket 60. E. von Druffel Zahraničnému úradu 6. 12. 1938.)

pre maďarských Slovákov. Bolo by to pre Slovákov výhodné, pretože slovenská národnostná skupina v severnom Maďarsku je vystavená oveľa väčšiemu nebezpečenstvu odnárodenia ako maďarská národnostná skupina na poarbitrážnom Slovensku; okrem toho by takáto právna fixácia národnostného života hornomaďarských Slovákov ovplyvnila aj osud Slovákov žijúcich v trianonskom Maďarsku, ktorí sú, ako je známe, takmer úplne odnárodení. Takáto argumentácia by mohla byť výhodná aj pre slovenské národné záujmy.

Okrem toho však – a to je rozhodujúce – je potrebné z nášho nemeckého hľadiska uviesť, že takéto prejedikovanie postavenia hornomaďarských a v druhom rade aj ostatných Slovákov žijúcich v Maďarsku musí mať vplyv aj na nemeckú národnostnú skupinu v Maďarsku, pretože je prirodzené, že nemecká národnostná skupina v Maďarsku si bude pre seba nárokovať všetko to, čo dostanú Slováci v hornom a trianonskom Maďarsku. Konečný efekt riešenia postavenia karpatskonemeckej národnostnej skupiny bude mať na jednej strane spätné účinky aj na Karpatskej Rusi a na druhej strane aj v západnej časti Česko-Slovenska – t. z., že na Karpatskej Rusi môžeme požadovať a aj presadiť identickú a v západnej časti štátu adekvátnu úpravu tejto otázky.

Takýto spôsob riešenia postavenia karpatskonemeckej národnostnej skupiny zachová význam otázky národnostných skupín – so všetkými jej zahraničnopoliticko-mocenskými možnosťami! – na celom území Česko-Slovenska a aj v Maďarsku, resp. ju dovedie do definitívneho štádia.⁴ Výhody tejto konfigurácie sú zjavné.

Heil Hitler!

BArch Koblenz, NL 1180/40, kópia, strojopis, bez podpisu.

⁴ Týmito úvahami sa K. O. Rabl zaoberal aj v úvodníku v *Grenzbote* z 27. 11. 1938, s. 1 – 2.

1938, 5. Dezember. Berlin. – Blöchl¹ Bericht über Bad Pistyan an die *Volksdeutsche Mittelstelle*.

Abschrift des ersten Berichtes, abgegeben bei der Volksdeutschen
Mittelstelle /Dr. Schmidt Berlin/

Betrifft: Überführung des Bades Pistyan in deutscharische Verwaltung

Das seit Jahrhunderten im Besitze der Grafen Erdödy befindliche Weltbad Pistyan geriet gegen Ende vorigen Jahrhunderts in jüdische Hände und wurden unter der Ära Benesch die letzten arischen und deutschen Hilfskräfte systematisch beseitigt. Durch eine Zwangsmassnahme des tschechischen Bodenamtes wurde im Jahre 1918 sein Besitzer Graf Erdödy gezwungen, einen Pachtvertrag auf 99 Jahre zugunsten der jüdischen Firma Alexander Winter u. Söhne, abzuschliessen. Auf Grund der letzten politischen Ereignisse will jedoch die jüdische Firma den Pachtvertrag lösen. Zu diesem Zweck hat sie bereits Verhandlungen mit jüdisch amerikanischen Gruppen aufgenommen. Graf Erdödy sucht nun seinerseits deutsches Kapital, um die jüdische Machtstellung zu beseitigen.²

Das Besucherpublikum des Bades Pistyan ist international und setzt sich zusammen aus Angehörigen aller europäischen Staaten, sowie aus überseeischen Gästen (USA), wobei besonders in den letzten Jahren auch mehrere indische Maharadschas dazu kamen.

In der Umgebung von Pistyan gibt es viele deutsche Streusiedlungen, hauptsächlich die vor etwa 80 Jahren eingewanderten Hannoveraner.³ Sie sind zum Teil slowakisiert, erst die junge Generation bekennt sich wieder zum Volksdeutschtum und es wäre wichtig, diese dem deutschen Volke zu erhalten, wofür Pistyan den wichtigsten Stützpunkt bilden würde. Ein unter deutscher Leitung stehendes Bad Pistyan, welches eine Vermehrung des deutschen Elements um fast tausend Personen bedeuten würde, könnte die Brücke zwischen dem deutschen Lebensraume um Pressburg und den grossen deutschen Sprachinseln im Osten (Deutsch Proben, Kremnitz und der Karpathenukraine) bilden.

Blöchl Totzauer

Berlin, 5. Dezember 1938

SNA, Alexandrijský archiv, Mikrofilm II. C 985, Folie 9 406 313, Kopie, Maschinenschrift.

- 1 Walter Blöchl (1900 - ?), V-Mann des Wiener SD. Es ist jedoch interessant, dass die Zlíner SD-Nebenstelle, die seit Frühjahr 1939 in der Slowakei ihre VM-Netz ausbaute, ihn als Opportunisten und Hochstapler charakterisierte: „*Er knüpfte eifrig Verbindungen mit deutschen Persönlichkeiten an, versuchte ein Millionengeschäft aus der Verschiebung des Bades Pystian auf Kosten des Grafen Erdödy zu machen, interessierte hierfür auch Herrn Karbus, Pressburg, Hotel Carlton und ist von nun an nur in dessen Gesellschaft zu sehen. Karbus – Blöchl – Toperzer sind ein unzertrennbares Kleeblatt.*“ (BArch Berlin, R 70 Slowakei/353, GA III I 13/12 – VM Walter Blöchl. SD Zlin an SD-LA Prag vom 12. 8. 1939.)
- 2 In Bezug auf die Entfernung Winters aus der Leitung des Bades hat Goldbach nach Wien berichtet: „*Zur Ausschaltung der Winter sind etwa RM 2 000 000 notwendig.*“ (SNA, Alexandrijský archiv, Mikrofilm II. C 985, Folie 9 406 312. Goldbachs Vermerk vom 25. 11. 1938.)
- 3 Gemeint sind die Gemeinden Tscherman (Čermany) und Gross-Rippen (Velké Ripňany).

1938, december 5. Berlín. – Blöchl¹ správa o piešťanských kúpeľoch, adresovaná *Volksdeutsche Mittelstelle*.

Odpis prvej správy odovzdanej Volksdeutsche
Mittelstelle /Dr. Schmidt Berlín/

Vec: Prevod piešťanských kúpeľov pod nemecko-árijskú správu

Svetoznáme piešťanské kúpele, ktoré boli po stáročia vo vlastníctve grófov Erdödyovcov, sa koncom minulého storočia dostali do židovských rúk a počas Benešovej éry dochádzalo k systematickému odstraňovaniu posledných árijských a nemeckých pomocných síl. Prostredníctvom donucovacieho opatrenia českého pozemkového úradu bol ich majiteľ gróf Erdödy v roku 1918 donútený uzavrieť v prospech židovskej firmy Alexander Winter a synovia 99-ročnú nájomnú zmluvu. Židovská firma chce však na základe posledných politických udalostí nájomnú zmluvu rozviazať. Za týmto účelom už začala rokovať s americkými židovskými skupinami. Gróf Erdödy na druhej strane hľadá nemecký kapitál, aby židovské pozície eliminoval.²

Klientela piešťanských kúpeľov je medzinárodná a pozostáva z príslušníkov všetkých európskych štátov, ako aj zámorských hostí (USA), pričom v posledných rokoch sa k nej pridali aj viacerí indickí maharadžovia.

V okolí Piešťan sa nachádza viacero nemeckých diaspór, predovšetkým Hannoverčania, ktorí sa sem prisťahovali asi pred 80 rokmi.³ Sčasti sú už poslovenčení, a až mladá generácia sa začala opäť hlásiť k nemecku a je dôležité, aby sa zachovali pre nemecký národ, pričom Piešťany by mali tvoriť najdôležitejší oporný bod. Piešťanské kúpele pod nemeckým vedením, ktoré by znamenali rozšírenie nemeckého elementu o takmer tisíc osôb, by sa mohli stať mostom medzi nemeckým životným priestorom okolo Bratislavy a veľkými nemeckými jazykovými ostrovmi na východe (Nemecké Pravno, Kremnica a Karpatská Ukrajina).

Blöchl

Totzauer

Berlín, 5. december 1938

SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 985, fólia 9 406 313, kópia, strojopis.

- 1 Walter Blöchl (1900 - ?), dôverník viedenskej SD. Je zaujímavé, že zlínska úradovňa SD, ktorá si od jari 1939 budovala na Slovensku dôvernícku sieť, ho charakterizovala ako oportunistu a „hochštaplera“: „*Rychlo nadviazal kontakty s nemeckými osobami, prevodom piešťanských kúpeľov sa na úkor grófa Erdödyho pokúšal urobiť miliónový obchod, zainteresoval do toho aj pána Karbusa a odvtedy ho vidno len v jeho spoločnosti. Karbus – Blöchl – Toperzer sú nerozlučným trojlístkom.*“ (BArch Berlín, R 70 Slowakei/353, III I 13/12 – VM Walter Blöchl. SD Zlín SD-LA Praha 12. 8. 1939.)
- 2 V súvislosti s elimináciou Winterovcov K. Goldbach uviedol: „*Na vyradenie Winterovcov je potrebných 2 000 000 RM.*“ (SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 985, fólia 9 406 312. Goldbachov záznam z 25. 11. 1938.)
- 3 Ide o obce Čermany (Tscherman) a Velké Ripňany (Gross-Rippen).

**1938, 5. Dezember. Wien. – Der Chef des Wiener SD
Stahlecker an den Chef des SD-Auslands Jost. Fortgesetzte
Kompetenzstreitigkeiten in Bezug auf die Slowakei.¹**

Sta/Pf.

Wien, den 5. 12. 1938

An den
Chef des SD-Hauptamtes
z. Hdn. v. SS-Oberführer Jost
B e r l i n

I. Bei der eingehenden Besprechung über die Fragen der Slowakei und der Blockstelle in Österreich war von den Mitarbeitern der Abteilung III/3 unter Angabe von einzelnen Punkten davon die Rede, dass der Oberabschnitt Donau keine oder nicht genügende Hilfe geleistet habe. Ich habe daraufhin feststellen lassen, in welchem Umfange der Abteilung III/3 Hilfe geleistet worden ist, mit Kraftwagen, Möbeln, allen technischen Hilfsmitteln usw. Ich muss danach feststellen, dass in keinem Falle irgendwelchem Verlangen der Mitarbeiter von III/3 – trotz der erheblichen Belastung des Oberabschnittes – nicht Rechnung getragen worden ist.

SS-Stubaf. Naujochs² hat im einzelnen angegeben, dass ihm weder die Einreiseerlaubnis in das neubesetzte Gebiet,³ noch ein Grenzübertrittschein in die Slowakei erteilt worden sei. Ich habe dazu festgestellt, dass Ostuf. Carsten bei meiner Dienststelle in Engerau um exekutive Hilfe und insbesondere für sich und weitere Personen um Grenzübertrittscheine nachgesucht hat. Unter Umgehung des sonst üblichen Weges zur Ausstellung von Grenzübertrittscheinen wurde der Vertreter der Bezirkshauptmannschaft Bruck von meinem Beauftragten angewiesen, Carsten und 3 Sturmbannführern aus Berlin Grenzübertrittscheine auszustellen. Solche Grenzübertrittscheine wurden etwa 6 SS-Führern auf falsche Namen ausgestellt. Darunter befand sich Sturmbannführer Naujochs. Weiterhin wurden allen weiteren Personen, die von Ostuf. Carsten jeweils benannt wurden, ohne jede Schwierigkeit, im Gegenteil unter absoluter Erleichterung der Formalitäten, Grenzübertrittscheine ausgestellt. Meine Dienststelle hat fernerhin in jedem Fall sogar Bestellungen in die Slowakei hinüber, und zwar sehr häufig, ausgerichtet, abgesehen davon, dass die ganzen Kosten geführt worden sind.

SS-Stubaf. Naujochs hat fernerhin ohne weiteren Anstand für sich und einen Begleiter den Schein für die Einreiseerlaubnis in das neu besetzte Gebiet erhalten. Lediglich hat bei der Übergabe dieser Scheine eine Überbringerin, übrigens ohne meinen Auftrag, geäußert, der Standartenführer sehe es nicht gern, wenn Blankoscheine ausgegeben werden.

Bei dieser Sachlage bitte ich um Regelung bezüglich der Angaben des Sturmbannführers Naujochs.

- 1 Siehe Dokument 135.
- 2 Richtig Naujocks.
- 3 Engerau und Theben.

II. Ich habe seinerzeit durch meine Sprache versucht, zu einer gedeihlichen Zusammenarbeit mit allen Dienststellen von III/3 zu kommen. Trotz meiner Rücksprache und trotzdem ich beispielsweise die Blockstellen mit Möbeln vom Oberabschnitt Donau versorgt habe, ist mir die Blockstelle weder in Wien noch in Engerau bekanntgegeben worden. Eine entsprechende Bitte wird von mir jetzt auch nicht mehr gestellt. Darüber hinaus muss es befremden, wenn Sturmabführer Naujochs bei seinem Besuch in Wien zwar, wie mir von dort wieder mitgeteilt worden ist, beim Führer des SS-Oberabschnittes, aber nicht beim Führer des SD-Oberabschnittes vorspricht. Ich wäre ausserdem dankbar gewesen, wenn er schon in wirtschaftliche Verhandlungen eingreift, dass er, mich zwar nicht über seine beabsichtigten Auslandsverbindungen hierbei, so doch über die III/3 nicht berührenden Verhandlungen über wirtschaftliche Fragen in Wien unterrichtet hätte. Es ist peinlich und für das Gesamtansehen des SD bedauerlich, wenn der SD-Führer von dritter Seite auf Verhandlungen des SD angesprochen wird, die ihm überhaupt nicht bekannt sind.

III. Nachdem ich den Versuch gemacht habe, durch eine sehr offene Rücksprache mit Ihnen die Möglichkeit einer Zusammenarbeit auch mit Ihren Mitarbeitern zu machen,⁴ nachdem ich insbesondere alles was ich über die Slowakei weiss, d.h. meine sämtlichen Nachrichten restlos und ohne Vorbehalt Ihnen übermittelt habe, muss ich nunmehr den Eindruck gewinnen, dass jeweils dem einen oder anderen Ihrer Mitarbeiter an einer vertrauensvollen Zusammenarbeit nicht liegt.

Ihre zuständige Dienststelle in Berlin muss jedoch ihrerseits wissen, was sie zu tun hat. Ich kann hierzu lediglich meine Meinung äussern, habe aber nicht die Absicht den Versuch einer Änderung durch einen sachlichen oder persönlichen Konflikt zu machen. Ich kann daher meinerseits lediglich die notwendigen Folgerungen in sachlicher Hinsicht ziehen. Ungeachtet des persönlichen unmittelbaren Auftrages des Gruppenführers⁵ werde ich daher wie bereits seit der Aussprache mit Ihnen vor einem halben Monat keine weitere Intensivierung meiner Tätigkeit in der Slowakei mehr vornehmen. Unter Aufrechterhaltung meiner bisherigen Verbindungen werde ich jedoch nach wie vor Ihnen berichten.

Der SD-Führer des SS-Oberabschnittes Donau
Stahlecker
SS-Standartenführer

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, Bl. 25 – 27, Original, Maschinenschrift.

⁴ Siehe Dokumente 58, 67 und 135.

⁵ Heydrich.

1938, december 5. Viedeň. – Náčelník viedenskej SD F. W. Stahlecker náčelníkovi SD-Ausland H. Jostovi. Pokračujúce kompetenčné spory ohľadom práce SD na Slovensku.¹

Sta/Pf.

Viedeň, dňa 5. 12. 1938

Náčelníkovi Hlavného úradu SD
do rúk SS-Oberführera Josta
B e r l i n

I. Počas vyčerpávajúcej porady o otázkach Slovenska a expozitúry v Rakúsku sa pracovníci oddelenia III/3, s uvedením jednotlivých bodov, sťažovali, že im *Oberabschnitt Donau* neposkytuje žiadnu alebo len nedostatočnú pomoc. Nato som uviedol rozsah našej pomoci oddeleniu III/3, a to prostredníctvom automobilov, nábytkom, všetkými technickými prostriedkami atď. Musím skonštatovať, že v každom prípade sme vyhovelí požiadavkám pracovníkov III/3, a to aj napriek tomu, že to spôsobovalo enormnú záťaž pre [náš] vrchný sektor SS.

SS-Stubař. Naujochs² samostatne uviedol, že nedostal ani cestovné povolenie do obsadenej oblasti,³ ani hraničnú priepustku na Slovensko. K tomu som uviedol, že Ostuf. Carsten požiadal moju úradovňu v Petržalke o exekutívnu pomoc, a najmä o vydanie hraničných priepustiek pre ďalšie osoby. Obišiel som ináč bežný postup pri vydávaní hraničných priepustiek a prostredníctvom môjho poverenca som inštruoval zástupcu okresného náčelníka v Brucku, aby Carstenovi a trom sturmbannführerom z Berlína vystavil hraničné priepustky. Tieto priepustky boli vystavené na falošné mená asi pre šiestich dôstojníkov SS. Medzi nimi bol aj sturmbannführer Naujochs. Okrem toho boli hraničné priepustky vystavené všetkým tým osobám, ktoré Ostuf. Carsten zakaždým uviedol, a to bez problémov a naopak, absolútnym ulahčením pri vybavovaní formalít. Moja úradovňa to okrem toho, a síce veľmi často, na druhú stranu, na Slovensko, hlásila, odhliadnuc od toho, že hradila všetky náklady.

SS-Stubař. Naujochs popri tom bez akéhokoľvek meškania získal pre seba a ďalšiu osobu potvrdenie o vycestovaní na obsadené územie. Iba pri odovzdávaní týchto potvrdení doručovateľka poznamenala, ostatne bez môjho poverenia, že standartenführer nerád vidí, keď sa vydávajú bianko potvrdenia.

Za tejto situácie žiadam v súvislosti s informáciami sturmbannführera Naujochsa o nápravu.

II. Svojho času som sa pokúšal o nadviazanie úspešnej spolupráce so všetkými úradovňami oddelenia III/3. Napriek mojej snahe o doriešenie týchto záležitostí a napriek tomu, že som napr. poskytol expozitúram nábytok z *Oberabschnitt Donau*, nebol som s činnosťou úradovní ani vo Viedni, ani v Petržalke oboznámený. Teraz už o informáciu žiadať nebudem. Okrem toho ma zaráža, že keď bol sturmbannführer Naujochs vo Viedni, a to u veliteľa vrchného sektoru SS, od ktorého som sa o tom dozvedel, mňa ako náčelníka SD v tejto oblasti nenavštívil. Okrem iného by som bol povďačný, keď už

1 Pozri dokument 135.

2 Správne má byť Naujochs.

3 Petržalka a Devín.

do hospodárskych rokovaní zasahuje, aby ma oboznámil, ak už nie so svojimi prípadnými kontaktmi v zahraničí, aspoň s rokovaniami, ktoré sa týkajú hospodárskych otázok, ktoré do kompetencií oddelenia III/3 predsa len nespádajú. Pre autoritu SD je to trápne a zároveň aj poľutovaniahodné, že dôstojník SD zasahuje z tretej strany do rokovaní, ktoré SD vedie, pričom o nich vôbec nič nevie.

III. Po tom ako som sa prostredníctvom veľmi otvoreného rozhovoru s Vami pokúšal nadviazať spoluprácu aj s Vašimi pracovníkmi⁴ a ako som Vám bezo zvyšku a bez výhrad odovzdával všetko to, čo o Slovensku viem, t. j. všetky moje správy, som nadobudol dojem, že Vaším spolupracovníkom na dôveryhodnej spolupráci nezáleží.

Váš kompetentný úrad v Berlíne však od Vás musí vedieť, čo má robiť. K tejto veci môžem vysloviť len svoj názor, ale nemám v úmysle sa pokúšať, aby prostredníctvom nejakého vecného alebo personálneho konfliktu došlo k zmene. Z mojej strany môžem preto vyvodiť nutné dôsledky iba z vecného hľadiska. Preto bez ohľadu na osobný a bezprostredný rozkaz gruppenführera⁵, ako som Vám už počas nášho rozhovoru pred polmesiacom povedal, svoju činnosť na Slovensku nezintenzívim. Nadalej Vás však budem informovať o existencii mojich doterajších kontaktov.

Veliteľ SD SS-Oberabschnitt Donau
Stahlecker
SS-Standartenführer

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, Bl. 25 – 27, originál, strojopis.

4 Pozri dokumenty 58, 67 a 135.

5 R. Heydrich.

1938, 6. Dezember. Pressburg. – Deutscher Konsul von Druffel an den Chef der Deutschen Stiftung und Vereinigten Finanzkontore GmbH Krahrner-Möllenberg.

Pressburg, den 6. Dezember 1938

Sehr verehrter Herr Krahrner-Möllenberg!

Aus Ihrem bei mir durchlaufenden Brief vom 22. November an Karmasin¹ ersehe ich, dass Sie der Bankfrage in der Rest-Tschecho-Slowakei Interesse entgegenbringen.

Was die Slowakei anlangt, so habe ich schon lange vor der Krise im vorigen Winter Herrn Kiesewetter² in Prag selbst aufgesucht, um sein seit Jahren vorhandenes, aber nie sehr lebhaftes Interesse für die Slowakei zu konkreten Entschlüssen zu veranlassen. Er ist aber nie hierhergekommen und hat meist mit ungeeigneten Partnern verhandelt. Unter den geänderten Verhältnissen wird sein Interesse vielleicht lebhafter geworden sein. Er müsste aber endlich einmal selbst hierher kommen.

Hier besteht Interesse daran, dass eine deutsche Grossbank hier auftritt,³ und zwar nicht nur im volksdeutschen Arbeitskreis, sondern auch weit darüber hinaus (Industrie, Vierjahresplan).

Wie die deutschen Grossbanken sich das Arbeitsgebiet aufteilen, ist uns an sich einerlei. Ich darf jedoch bemerken, dass eine Grossbank hier schon intensivere Studien betrieben hat,⁴ deren Ergebnis mir allerdings noch nicht bekannt ist. Auch ist zu starke Zentralisierung in Prag für die Slowakei nicht zweckmässig.

In der Hoffnung, gelegentlich weiteres von Ihnen zu hören, bin ich

mit Heil Hitler
Ihr
stets ergebenster
[von Druffel]

PA AA, Gesandtschaft Preßburg, Paket 31, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Der Brief behandelte insbesondere die Lage des deutschen Genossenschaftswesens in der Slowakei.
2 Anton Kiesewetter, Direktor der *Kreditanstalt der Deutschen* (KdD), des zu diesem Zeitpunkt größten deutschen Bankinstituts in der Tschechoslowakei.
3 Siehe Dokumente 85, 102 und 118.
4 Siehe Dokument 151.

1938, december 6. Bratislava. – Nemecký konzul E. von Druffel vedúcemu Deutsche Stiftung a Vereinigte Finanzkontore GmbH E. Krahmer-Möllenbergovi.

Bratislava, dňa 6. decembra 1938

Velavážený pán Krahmer-Möllenberg!

Z Vášho listu Karmasinovi z 22. novembra,¹ ktorý išiel cezo mňa, vyplýva, že sa zaujímate o otázku bánk vo zvyškovom Česko-Slovensku.

Pokiaľ ide o Slovensko, ešte dávno pred krízou počas minulej zimy som v Prahe navštívil pána Kiesewettera,² aby sa som ho podnietil k tomu, aby jeho dlhoročný, ale nie príliš živý záujem o Slovensko nadobudol konkrétnu podobu. Nikdy sem neprišiel a väčšinou rokoval s nevhodnými partnermi. Zmena pomerov azda jeho záujem zvýši. Je však potrebné, aby sem už konečne aj prišiel.

Tu na Slovensku majú viaceré kruhy záujem o to, aby sem prišla nejaká veľká nemecká banka,³ ktorá by nepôsobila len medzi tunajšími Nemcami, ale vôbec z pohľadu širšej perspektívy (priemysel, štvorročný plán).

To, akým spôsobom si veľké nemecké banky oblasť pôsobnosti rozdelia, je nám jedno. Dovoľujem si však podotknúť, že jedna z veľkých bánk si tu už urobila intenzívnejšie štúdie,⁴ avšak ich výsledky doposiaľ nepoznám. Ani príliš silnú centralizáciu v Prahe nepovažujem za prospešnú.

V nádeji, že sa o Vás príležitostne dopečujem, zostávam

s pozdravom Heil Hitler

Vám

vždy oddaný

[von Druffel]

PA AA, Gesandtschaft Preßburg, Paket 31, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 List sa týkal najmä situácie nemeckých úverových družstiev na Slovensku.

2 Anton Kiesewetter, riaditeľ *Kreditanstalt der Deutschen* (KdD), najväčšej nemeckej bankovej inštitúcie v Československu.

3 Pozri dokumenty 85, 102 a 118.

4 Pozri dokument 151.

1938, 7. Dezember. Berlin. – Konzept des Vertrages zwischen der Gesellschaft für praktische Lagerstättenforschung G. m. b. H. und der slowakischen Regierung über die Ausbeutung der Bodenschätze der Slowakei durch deutsche Unternehmen.

Berlin, den 7. Dezember 1938

Die Landesregierung der Slowakei überträgt der Gesellschaft für praktische Lagerstättenforschung G.m.b.H., Berlin W 8, Behrenstr. 39 A, die gesamte Erforschung der Slowakei nach Bodenschätzen sowie die Ausbeutung dieser Bodenschätze¹ mit der Maßgabe, daß die Gesellschaft befugt ist, ihre Rechte aus diesem Vertrage auf andere deutsche Gesellschaften zu übertragen.

Wenn auf Grund dieser Forschungsarbeit Bodenschätze als abbauwürdig befunden werden, so steht an erster Stelle der oben bezeichneten Gesellschaft das Recht zur Aufnahme der entsprechenden Förderung zu. Reicht der von slowakischer Seite betriebene Bergbau zur Deckung des Bedarfes des Landes nicht aus, so haben auch die künftigen deutschen Unternehmungen bis zu 50% ihrer Förderung für die Deckung des slowakischen Bedarfes vorzusehen. Alle überschüssigen Mengen werden zur Ausfuhr nach Deutschland freigegeben. Von deutscher Seite werden Objekte, für deren Ausbeutung bei ihr kein Interesse vorliegt, der slowakischen Landesregierung zur anderen Verwertung freigegeben. Bei Förderung von Erdöl werden von deutscher Seite 10% des Reingewinnes an die slowakische Landesregierung abgeführt.

Der deutsche Vertragspartner wird bei den Erforschungs- und Förderungsarbeiten unter deutscher Leitung in erster Linie slowakisches Personal beschäftigen, soweit keine besonderen Fachkenntnisse vorausgesetzt werden müssen.

Die slowakische Landesregierung wird baldmöglichst eine Änderung der Gesetzgebung dahin durchführen, daß Freischürfe und Bergwerksgerechtsame umgehend erlöschen, wenn der Inhaber derartiger Gerechtsame seinen Betriebsverpflichtungen bisher nicht in genügender Weise nachkommen ist.²

1 In diesem Zusammenhang hat Karmasin an Ďurčanský am 3. 12. 1938 geschrieben: „*Ich halte es für notwendig, dass die Fragen der Bodenforschung so rasch als möglich gelöst werden. Ich erinnere an die Aussprachen, die wir mit Dr. Weesenmeier [sic!] in Berlin hatten und ersuche Sie im Sinne dieser Aussprachen an Herrn Staatssekretär Keppler die Aufforderung zu richten, er möge eine wissenschaftliche Kommission zur Erforschung der Bodenfunde, insbesondere Erdölvorkommen in die Slowakei entsenden. Wie ich erfahren habe, würde er auch einer Einladung, persönlich nach Pressburg zu kommen um die Einzelheiten zu besprechen, Folge leisten.*

Ich fahre Sonntag mit Herrn Reway zu Herrn Staatssekretär Keppler nach Berlin. Es wäre mir überaus angenehm, wenn ich diese Einladung und die Aufforderung persönlich in Berlin übergeben könnte.“ (SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A. 945.)

2 Ein ähnlicher Vertrag wurde auch mit der karpato-ukrainischen autonomen Regierung abgeschlossen. (ADAP, Serie D, Band IV, Dokument 146, S. 157 – 158.)

I. A. der
Gesellschaft für praktische
Lagerstättenforschung G.m.b.H.
Wilhelm Keppler

*SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 944, Folie 384 – 385, Kopie, Maschinenschrift,
ohne Unterschrift.*

1938, december 7. Berlín. – Koncept zmluvy medzi Spoločnosťou pre praktický prieskum ložísk s.r.o. a slovenskou vládou o ťažbe slovenského nerastného bohatstva prostredníctvom nemeckých spoločností.

Berlín, dňa 7. decembra 1938

Slovenská krajinská vláda poveruje Spoločnosť pre praktický prieskum ložísk s.r.o., Berlín W 8, Behrenstr. 39 A, celkovým prieskumom nerastného bohatstva na Slovensku a jeho ťažbou¹ s ustanovením, že spoločnosť je oprávnená prenášať svoje práva vyplývajúce z tejto zmluvy aj na iné nemecké spoločnosti.

Ak horeuvedená spoločnosť na základe prieskumnej činnosti posúdi nerastné bohatstvo za vhodné na ťažbu, má ako prvá právo začať podľa toho ťažiť. Ak by ťažba, ktorú prevádzkuje slovenská strana nepostačovala na pokrytie potrieb krajiny, sú nemecké spoločnosti povinné poskytnúť až do 50 % svojej ťažby na pokrytie slovenských potrieb. Všetok prebytok bude k dispozícii na vývoz do Nemecka. Všetky objekty, v ktorých nemecká strana neprejaví záujem o ťažbu, uvoľní v prospech slovenskej krajinskej vlády na iné využitie. Pri ťažbe ropy odvedie nemecká strana 10 % čistého zisku slovenskej krajinskej vláde.

Nemecký zmluvný partner bude zamestnávať pri prieskumných a ťažobných prácach pod nemeckým vedením v prvom rade slovenský personál, pokiaľ okolnosti nebudú vyžadovať špecifické odborné znalosti.

Slovenská krajinská vláda uskutoční čo najskôr také zmeny v zákonodarstve, že obratom zruší voľné prieskumné vrty a banské práva v tých prípadoch, ak by vlastníci takýchto práv nedodržiaval svoje záväzky vyplývajúce z prevádzkovania.²

V poverení
Spoločnosti pre praktický
prieskum ložísk s.r.o.
Wilhelm Keppler

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 944, fólia 384 – 385, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 V tejto súvislosti adresoval F. Karmasin F. Ďurčanskému 3. 12. 1938 nasledovný list: „Považujem za potrebné, aby sa čo najskôr vyriešili otázky výskumu nerastného bohatstva. Pripomínam Vám rozhovory, ktoré sme mali s Dr. Weesenmeierom [sic!] v Berlíne a v zmysle týchto rozhovorov Vás žiadam, aby ste pánu štátnemu tajomníkovi Kepplerovi zaslali žiadosť o vyslanie vedeckej komisie na prieskum nerastných nálezísk, predovšetkým nálezísk ropy. Ako som sa dozvedel, prijal by aj osobné pozvanie do Bratislavy, aby mohol prediskutovať podrobnosti.

V nedelu odchádzam s pánom ministrom Revayom do Berlína za pánom štátnym tajomníkom. Bol by som veľmi rád, keby som mu mohol odovzdať pozvanie a žiadosť osobne.“ (SNA, f. NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945.)

2 Podobnú zmluvu uzatvorila táto spoločnosť aj s karpatsko-ruskou autonómnou vládou. (ADAP, séria D, IV. zväzok, dokument 146, s. 157 – 158.)

1938, 7. Dezember. Wien. – Deutsche Projekte betreffend den Bau eines Casinos in Bad Pistyan.

Wien, am 7. Dezember 1938

Gedächtnisprotokoll.

Unter dem Vorsitz des geschäftsführenden Vizepräsidenten, Herrn Dr. Franz Graf Vetter von der Lilie, im Beisein des Herrn Baron Fuchs, Säckelwart des Sporting Club, sowie unter Beiziehung des Sekretärs Herrn Balzar fand heute in den Räumen des Sekretariates des Sporting Club, Wien, I., Rengasse 12 eine Sitzung statt. Einer Einladung folgend, nahm Herr Friedrich Klöckner, Pressburg, Windgasse 11, an derselben teil.

Nach einigen Worten der Begrüssung, die Graf Vetter sprach, teilte er in kurzen Zügen den Anlass der Besprechungen den anwesenden Herren mit. Graf Vetter begann seine Ausführungen mit der ausdrücklichen Feststellung, dass die Grundidee der jetzt zur Beratung gelangenden Angelegenheit von Gräfin Marie Wurmbrand-Baltazzi, derzeit Hotel Carlton in Pressburg, stamme. Im Verlaufe von Gesprächen, die Graf Vetter diesbezüglich mit Gräfin Wurmbrand hatte, wurde die Idee erörtert und in Umrissen gebracht. Ein Brief der Gräfin Wurmbrand vom 1. November 1938, welcher durch Graf Vetter in dem Archiv des Klubs hinterlegt wurde, bringt die Idee zum ersten Male in feste Form.

Das Thema der heutigen Besprechung handelt von den Gründungsmöglichkeiten einer Spielbank in Kurort Bad Pistyan. Vorausgeschickt sei, dass Pistyan keinen Casinobetrieb aufzuweisen hat und die Herren des Sporting Club erfahrungsgemäss wissen, wie dankbar sich internationales Publikum jeder Zerstreuung gegenüber erweist. Über die Möglichkeiten der Erlangung entsprechender Konzessionen durch den tschechoslowakischen Staat, bzw. durch die slowakische Landesregierung, ersuchte nun Graf Vetter Herrn Klöckner um seine Meinung und Aufklärung über die Möglichkeiten des Projekts.

Herr Klöckner ist an Industrien in der Slowakei interessiert. Er ist mit der im Pressburger Kreis sehr einflussreichen Familie Palffy verschwägert. Dem Vernehmen nach ist er seit Jahren Mitglied der NSDAP.

Herr Klöckner berichtete:

Wie den Herren des Sporting Club ja sicherlich bekannt sein dürfte, haben sich die bisherigen Regierungsstellen der Tschechoslowakischen Republik gegenüber einer Casinogründung in den Kurorten unbedingt ablehnend verhalten. Durch die nach dem Münchener Abkommen eingetretenen Gebietsverluste und der dann eingetretenen politischen Umwälzung, bzw. der Zuerkennung des autonomen Charakters der Slowakei mit eigener Landesregierung, haben sich nun in der Slowakei auch die Auffassungen grundlegend geändert. Neue Leute stehen auf massgebenden Stellen, eine ausgesprochen deutschfreundliche Stimmung herrscht im Lande. Diese Umstellung ist nicht nur politisch zu erklären, sondern hat auch wirtschaftliche Notwendigkeiten zur Ursache, denn die Slowakei hat durch die Gebietsabtretungen ein bedeutendes Aktivum, und zwar die grossen weizenreichen Gebiete, an

Ungarn, verloren. Eine völlige Neuordnung der Wirtschaft durch Handel und Wandel bedingt, ist in der Slowakei notwendig geworden. Allerorts ist das Bestreben vorherrschend, deutsche Wirtschaftsführer und deutsches Kapital in der Slowakei zu investieren. Gemeinsam damit gehen die Bestrebungen, jüdisches Kapital und jüdische Unternehmungen in arische Hände überzuleiten und hat sich, wie bereits deutlich bemerkbar, die Slowakei auf deutsche Wirtschaftsmuster eingestellt.

Was nun die Frage der Kurorte betrifft, so ist es notwendig festzustellen, dass die Tschechoslowakische Republik infolge des Wegfalls der drei grössten: Marienbad, Karlsbad und Franzensbad, nunmehr sicherlich bestrebt ist, das ihr verbliebene Bad Pistyan zu einem Weltkurort auszubauen; dies schon aus wirtschaftspolitischen Gründen. Nachdem nun Pistyan im Gebiete der slowakischen Landesregierung liegt, sind für alle Neuerungen, Investitionen usw. die slowakischen Stellen massgebend.¹ Herr Klöckner ist der Ansicht, dass die Errichtung eines Casinobetriebes in Bad Pistyan, gleichgültig ob als Saisonbetrieb oder ganzjährig, unbedingt möglich sein wird. Auf Grund der eingangs erwähnten Vorbesprechungen der Gräfin Wurmbrand und des Grafen Vetter hat Herr Klöckner – durch Gräfin Wurmbrand in Vertrauen gezogen – Anknüpfungen und Beziehungen zu den in Betracht kommenden Persönlichkeiten eingeleitet, bzw. ausgebaut, die geeignet sind, der Verwirklichung des Projektes nahe zu kommen. Insbesondere sei erwähnt, dass seine persönlichen Beziehungen zum ausschlaggebendsten Faktor der slowakischen Innenpolitik, Herrn Staatssekretär Karmasin, sowie zum stellvertretenden Präsidenten der Republik, Herrn Sidor,² der übrigens derzeit Oberkommandant der Hlinkagarde geworden ist, ausgezeichnete sind. Desgleichen haben Personen, die Herrn Klöckner seit Jahren gut bekannt sind und die durch die politische Umwälzung in einflussreiche Stellungen kamen, im Verfolge der Vorbesprechungen eine ausgesprochene Geneigtheit der Idee gegenüber bekundet. Herr Klöckner erwähnte in diesem Zusammenhange, dass er die Auffassung vertrete, dass diese guten Beziehungen naturgemäss heute, im Anfange der Entwicklung des slowakischen Staates, eine besonders günstige Aufnahme und Bearbeitung des Projektes ermöglichen würden. Auch finanziell dürfte derzeit eine Zustimmung der massgebenden Stellen – bei denen auf jeden Fall mit gewissen Geldopfern gerechnet werden muss – in einem erträglichen Rahmen erfolgen. Auf eine Frage des Grafen Vetter über die von ihm gemutmasste Höhe der fürs Erste zum Zwecke der Konzessionerlangung notwendigen Beträge, konnte Herr Klöckner allerdings keine gültige Summe nennen, da, wie erwähnt, er persönlich die Sache lediglich eingeleitet habe, jedoch über die Höhe in Betracht kommenden Summen noch nicht orientiert sei. Er betont nochmals, dass in dem gerade jetzt besonders günstigen Zeitpunkte sich jene Beträge, welche an gewisse Persönlichkeiten behufs günstiger Aufnahme dieses Projektes auszuschütten sein würden, in erträglichem Rahmen halten werden.

In der Wechselrede, die sich an diese Berichterstattung anschloss, wurde ein Betrag in der Höhe von RM 500 000 als mutmasslich genügend bezeichnet, um das Projekt gesetzlich erstehen zu lassen. Für die weitere Erstehung des Projektes, den Bau eines Casinogebäudes, den Klöckner für besser hält als die Adaptierung eines bereits vorhandenen Gebäudes, da die Gemeindeverwaltungen an Neubauten besonders interessiert sind, sowie Beistellung der notwendigen Kapitalien zum Beginn und Betrieb des

1 Siehe Verfassungsgesetz 299/1938 über die Autonomie des Landes Slowakei, § 4, Abs. 11.

2 Unzutreffend. Sidor war seit 1. 12. 1938 stellvertretender Ministerpräsident in der Prager Zentralregierung.

Casinos wurde – allerdings schätzungsweise – ein Betrag in der Höhe 2 bis 3 Millionen Reichsmark ermittelt.

In der darauffolgenden Besprechung der eben geschilderten Projektmöglichkeiten ergriff Graf Vetter das Wort. Er weist auf die grosse Rentabilität eines Casinobetriebes hin, speziell im Kurorte Pistyan, und zwar unter eingehender Berücksichtigung der politischen Lage, die unmittelbar auch auf den internationalen Fremdenverkehr Einfluss nehmen wird.

Auf Grund schon jetzt eingezogener Informationen sollen in Bad Pistyan alljährlich eine grosse Anzahl von indischen Maharadschas, sowie viele international reiche Leute sich aufhalten, ferner ist bekannt, dass die Einwohner der tschechoslowakischen Republik, soweit sie vermögend sind, gerne spielen. Viele Ungarn haben in der Slowakei ihren Besitz und würden ebenfalls das Casino frequentieren, so dass schon aus den bisherigen Besuchern des Kurortes Pityan auf eine reiche Kundschaft geschlossen werden könnte.

Mit Herrn Klöckner wird ein weiterer Meinungs-austausch für den Beginn der nächsten Woche vereinbart.

SNA, Alexandrijský archiv, Mikrofilm II. C 985, Folie 9 406 316 – 321, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1938, december 7. Viedeň. – Nemecké projekty týkajúce výstavby kasína v piešťanských kúpeľoch.

Viedeň, 7. december 1938

Zápisnica z rokovania.

Za predsedníctva výkonného viceprezidenta pána grófa Dr. Franza Vetter von der Lilie, v prítomnosti pána baróna Fuchsa, pokladníka Sporting Club, ako aj tajomníka pána Balzara sa dnes v priestoroch sekretariátu Sporting Club-u, Viedeň I., Renngasse 12, uskutočnilo zasadnutie. Na základe pozvania sa ho zúčastnil aj pán Friedrich Klöckner, Bratislava, Veterná ulica 11.

Po niekoľkých slovách na uvítanie, ktoré predniesol gróf Vetter, prítomným pánom v krátkosti načrtol dôvod rokovania. Gróf Vetter začal svoj príhovor s jasným konštatovaním, že podnet na to, aby sa táto záležitosť prerokovala, vychádza od grófkky Márie Wurmbrand-Baltazzi, ktorá sa toho času zdržiava v hoteli Carlton, v Bratislave. Počas rozhovorov, ktoré gróf Vetter v tejto veci s grófkou Wurmbrandovou absolvoval, túto myšlienku predebatovali a nadobudla isté kontúry. V liste grófkky Wurmbrandovej z 1. novembra 1938, ktorý gróf Vetter založil do archívu klubu, dostáva táto myšlienka po prvýkrát pevnú podobu.

Téma dnešného rokovania sa týka možností založenia herne v kúpeľoch Piešťany. Pred tým ako začneme, treba pripomenúť, že Piešťany nemajú žiadne kasíno a páni zo Sporting Club-u zo skúsenosti sami vedia o vďačnosti zahraničných návštevníkov za akýkoľvek druh zábavy a rozptýlenia. Gróf Vetter nato požiadal pána Klöcknera, aby vyslovil svoj názor o možnostiach získania potrebnej koncesie od československého štátu, resp. od slovenskej krajinskej vlády a objasnil možnosti projektu.

Pán Klöckner sa zaujíma o priemysel na Slovensku. Je v príbuzenskom vzťahu s rodinou Pálffyovcov, ktorá má v bratislavských kruhoch veľký vplyv. Ako sme počuli, už dlhé roky je členom NSDAP.

Pán Klöckner referuje:

Ako páni zo Sportig Club-u iste vedia, doterajšie vládne kruhy Československej republiky sa rázne a odmietavo stavali proti zakladaniu kasín v kúpeľných strediskách. Územné straty po Mnichovskej dohode a následný politický prevrat, resp. priznanie autonómneho charakteru Slovensku s vlastnou krajinskou vládou spôsobili, že na Slovensku došlo k zásadnej zmene názorov. Noví ľudia obsadili smerodajné miesta a v krajine vládne vyslovene pronemecká nálada. Túto zmenu si nemožno vysvetľovať len z politickej stránky veci, ale príčinou sú aj hospodárske potreby, pretože Slovensko odstúpením území prišlo o významné aktíva, a síce o veľké úrodné oblasti, ktoré odstúpilo Maďarsku. Na Slovensku je potrebná úplná reorganizácia hospodárstva. Všade dominuje snaha o prilákanie nemeckých národohospodárov a investícií nemeckého kapitálu na Slovensku. Spolu s tým idú ruka v ruku snahy o prevod židovského kapitálu a židovských podnikov do árijských rúk a Slovensko sa, ako som už zreteľne naznačil, prispôsobuje nemeckému hospodárskemu vzoru.

Pokiaľ ide o otázku kúpeľov, je potrebné konštatovať, že Československá republika z dôvodu straty troch najväčších kúpeľov: Mariánske Lázně, Karlove Vary a Františkovy Lázně, sa teraz usiluje o to, aby

z piešťanských kúpeľov, ktoré jej zostali, vybuďovala svetoznáme kúpele; a to aj z hospodársko-politických dôvodov. Keďže Piešťany sa nachádzajú v oblasti [pôsobnosti] slovenskej krajinskej vlády, o všetkých zmenách, investíciách atď. rozhodujú slovenské úrady.¹ Pán Klöckner zastáva názor, že zriadenie kasína v piešťanských kúpeľoch, či už ako sezónnej alebo celoročnej prevádzky, je určite realizovateľné. Na základe predošlých rozhovorov medzi grófkou Wurmbrandovou a grófom Vetterom, ako sme už v úvode uviedli, nadviazal pán Klöckner – ako dôverník grófkou Wurmbrandovej – kontakty a styky s osobami, ktoré prichádzajú do úvahy, resp. upevnil tie, ktoré sú potrebné na to, aby sa projekt priblížil k realizácii. Uviedol, že má vynikajúce osobné styky najmä s rozhodujúcimi činiteľmi slovenskej vnútornej politiky, s pánom štátnym tajomníkom Karmasinom, ako aj so zastupujúcim prezidentom republiky pánom Sidorom,² ktorý sa mimochodom teraz stal aj hlavným veliteľom Hlinkovej gardy. Podobne aj osoby, ktoré pána Klöcknera už roky dobre poznajú a ktoré sa prostredníctvom politického prevratu dostali na vplyvné pozície, boli tejto myšlienke počas predošlých rozhovorov výslovne naklonené. Pán Klöckner v tejto súvislosti uviedol, že zastáva názor, že tieto styky v súčasnosti, v začiatkoch vývoja slovenského štátu, umožnia mimoriadne priaznivé prijatie a spracovanie tohto projektu. Aj po finančnej stránke možno momentálne očakávať, že smerodajné miesta vyslovia súhlas, aj keď je u nich potrebné počítať s istými finančnými obeťami, ale v rámci únosnosti. Na otázku grófa Vettera, aká by mohla byť predpokladaná výška čiastok potrebných v prvom rade na získanie koncesie, však pán Klöckner nevedel uviesť konečnú sumu, pretože, ako povedal, záležitosť uviedol iba osobne, ale o výške čiastok, ktoré prichádzajú do úvahy, nemá prehľad. Ešte raz zdôraznil, že práve teraz v tomto mimoriadne priaznivom okamihu sa budú čiastky potrebné na vyplatenie osobám, ktoré by mohli dosiahnuť priaznivé prijatie tohto projektu, pohybovať v rámci únosnosti.

V diskusii, ktorá sa rozpútala následne po tomto referáte, sa prítomní zhodli, že suma 500 000 RM by mala pravdepodobne stačiť na to, aby projekt prešiel legálne. Na ďalší vývoj projektu, stavbu budovy kasína, ktorú považuje Klöckner za schodnejšiu ako adaptáciu už jestvujúcej budovy, pretože obecné samosprávy majú záujem najmä o novostavby, ako aj dodanie potrebného kapitálu na začiatok a prevádzku kasína, sa na základe výpočtov odhaduje suma vo výške dva až tri milióny ríšskych mariek.

V nasledovnom rozhovore o uvedených možnostiach projektu sa ujal slova gróf Vetter. Poukázal na vysokú rentabilitu prevádzky kasína, zvlášť v piešťanských kúpeľoch, a to v súvislosti so zreteľom na politickú situáciu, ktorá má bezprostredný vplyv aj na medzinárodný cestovný ruch.

Piešťanské kúpele, na základe doterajších informácií, navštevuje každoročne veľký počet indických maharadžov, a tiež množstvo zahraničných boháčov. Okrem toho sa vo všeobecnosti vie, že aj zámožní obyvatelia Československej republiky si radi zahrajú. Na Slovensku má svoje majetky aj veľa Maďarov, ktorí by takisto radi navštívili aj kasíno, takže z doterajších návštevníkov piešťanských kúpeľov by sa mohla vytvoriť bohatá klientela.

Dohodlo sa, že ďalší rozhovor s pánom Klöcknerom sa uskutoční začiatkom budúceho týždňa.

SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 985, fólia 9 406 316 – 321, kópia, strojopis, bez podpisu.

1 Pozri ústavný zákon č. 299/1938 o autonómii Slovenskej krajiny, § 4, ods. 11.

2 Nesprávny údaj. K. Sidor bol od 1. 12. 1938 podpredsedom ústrednej vlády v Prahe a námestníkom ministerského predsedu R. Berana.

1938, 9. Dezember. Berlin. – Werner Best an Franz Walter Stahlecker. Beschwerde über die Arbeitsweise des Wiener SD in Pressburg.

Geheime Staatspolizei

Berlin, den 9. 12. 1938

Geheimes Staatspolizeiamt

Dr. Werner Best, SS-Oberführer

Lieber Kamerad Stahlecker,

nachdem Sie mir durch Ihr FS¹ vom 8. 12. 38 (SD-Donau Nr. 10 658) bestätigt haben, dass ein Goldbach und ein Karbus in Ihrem Auftrage in der Slowakei tätig sind, teile ich Ihnen folgendes mit:

Der vlämische Journalist Ward Hermans² hat mir am 6. 12. 1938 mitgeteilt, dass er in Pressburg einen Kolbach und einen Karbus – so gab er die Namen wieder – kennen gelernt habe, die in höchst ungeschickter Weise und sehr unvorsichtig für die Gestapo tätig seien. Sie liessen gegenüber jedermann erkennen, dass sie Beauftragte der Gestapo seien und erregten auch bei den Slowaken bereits beträchtlichen Anstoss.

Ein slowakischer Minister habe gelegentlich geäußert: „Wer regiert hier eigentlich, wir oder die Gestapo?“.

Ward Hermans, der seit langer Zeit mit deutschen Stellen zusammenarbeitet und auch mir seit Jahren bekannt ist, ist zweifellos ein unbefangener Zeuge. Selbst wenn sein Bericht in den Einzelheiten nicht ganz zutreffen sollte, so ist doch sehr bezeichnend, dass er als unbefangener und unbedingt deutschfreundlicher Journalist diese Eindrücke mitbringt.

Ich rate Ihnen deshalb, die Arbeit und das Verhalten Ihrer Beauftragter einmal zu überprüfen und die Massnahmen zu treffen, die erforderlich sind, um Schaden zu verhüten.

Heil Hitler!

Ihr Best

An den SS-Staf., Reg. Dir. Dr. Stahlecker, Wien

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, Bl. 28, Original, Maschinenschrift.

1 Fernschreiben.

2 Ward Hermans (1897 – 1992), flämischer nationalistischer Politiker, Journalist, Schriftsteller und Dichter. Schriftleiter des Tagblattes *Nieuwe Marsrichting*. Seit 1936 Mitglied *Vlaamsch Nationaal Verbond*.

1938, december 9. Berlín. – List Wenera Besta Franzovi W. Stahleckerovi. Sťažnosť na spôsob práce viedenskej SD v Bratislave.

Geheime Staatspolizei

Berlín, dňa 9. 12. 1938

Geheimes Staatspolizeiamt

Dr. Werner Best, SS-Oberführer

Milý kamarát Stahlecker,

na základe Vášho ďalekopisu¹ z 8. 12. [19]38 (SD-Donau č. 10 658), ktorým ste mi potvrdili, že istý Goldbach a Karbus pracujú na Slovensku na základe Vášho poverenia, Vám oznamujem nasledovné:

Flámsky novinár Ward Hermans² mi 6. 12. 1938 oznámil, že sa v Bratislave zoznámil s istým Kolbachom a Karbusom – tak mi zreprodukoval ich mená - , ktorí pracujú pre gestapo nanajvýš nešikovne a veľmi nedbalo. Každému dávali najavo, že sú zmocnencami gestapa a už aj medzi Slovákmi začali budiť veľké pohoršenie.

Jeden slovenský minister sa pri tejto príležitosti vyjadril: „Kto tu vlastne vládne, my alebo Gestapo?“

Ward Hermans, ktorý s nemeckými orgánmi spolupracuje už dlhší čas a ktorého už niekoľko rokov poznám, je nepochybne nezaujatým svedkom. Aj keď jeho správa, pokiaľ ide o detaily, nemusí byť celkom presná, je však veľmi závažná, ak si takéto dojmy odnesie nezaujatý a bezvýhradne pronemecky orientovaný novinár.

Preto Vám radím, aby ste prácu a správanie Vašich zmocnencov preverili a prijali také opatrenia, ktoré sú potrebné na to, aby sa takýmto chybám zabránilo.

Heil Hitler!

Váš Best

SS-Staf., Reg. Dir. Dr. Stahlecker, Viedeň

BArch Berlin, R 70 Slowakei/186, Bl. 28, originál, strojopis.

1 V nemeckom origináli je skratka FS – Fernschreiben.

2 Ward Hermans (1897 – 1992), flámsky nacionalistický politik, novinár, spisovateľ a básnik. Redaktor denníka *Nieuwe Marsrichting*. Od roku 1936 člen flámskej nacionalistickej organizácie *Vlaamsch Nationaal Verbond*.

1938, Ende der ersten Dezemberdekade.¹ Wien. – Zusammenfassender Bericht des Wiener SD über die Lage in der Slowakei vor den Landtagswahlen. Beurteilung einzelnen Gruppen innerhalb der Hlinka-Partei und ihre Auswirkung auf deutsche Einflussnahme.

Die Neubildung der tschechischen und slowakischen Staatsführung, die jetzt erfolgt ist, bedeutet zweifellos einen entscheidenden Abschnitt in der Entwicklung der slowakischen Politik. Noch wenige Tage vor der Neubildung der Regierung hatten die Slowaken, wenigstens die radikalen Kräfte unter ihnen, die feste Absicht, gegen das Ermächtigungsgesetz zu stimmen.² Die Slowaken versuchten daher, die Stellungnahme Deutschlands zu diesen beabsichtigten Schritten der Slowaken in Erfahrung zu bringen mit der Begründung, dass sie nach Möglichkeit die deutsche Politik nicht durchkreuzen möchten. In diesen Kreisen der ausgesprochenen Vertreter der slowakischen Selbstständigkeit befürchtete man, dass Deutschland seine Politik allein mit Prag machen wolle und an den selbstständigen Schritten Pressburgs kein Interesse habe. In diesem Zusammenhang wurde slowakischerseits besonders vermerkt, dass auch der Reichsaussenminister³ in München mehrfach von der tschechoslowakischen Nation gesprochen habe.⁴ Die Slowaken haben zweifellos immer noch die Absicht gehabt, sich von Prag vollkommen selbstständig zu machen. Sie haben zu diesem Zweck auf die unbedingte Hilfe des Reiches gerechnet, da sie selbst zu diesem Schritt zu hilflos gewesen sind. Durch die inzwischen durchgeführte Neubildung der Prager und Pressburger Regierung⁵ ist diese Frage zunächst erledigt.

Das slowakisch-tschechische Verhältnis hat durch die Neubildung der Regierung ein neues Gesicht bekommen. Die Slowaken sind durch die Ernennung Sidors zum stellvertretenden Ministerpräsidenten in Prag⁶ faktisch mit an die Zentrale in Prag gebunden. Die Slowaken selbst allerdings wollen diese Stellung lediglich dazu ausnützen, um sich grössere Rechte, Möglichkeiten und Selbstständigkeiten für die Slowakei zu verschaffen. Sidor hat in einer am Sonntag, den 4. XII. in Zohor gehaltenen Rede in verblüffender Deutlichkeit und Schärfe erklärt, dass er lediglich deshalb nach Prag gehe, um die 20 Jahre lang nach Prag verschleppten slowakischen Werte und slowakischen Arbeitsfrüchte wieder in die Slowakei zurückzuholen. In Prag gebe es für ihn nur eine Pflicht, das zentralistische Regime auf der ganzen Linie zu liquidieren und seine Rechte auf allen Gebieten zu beseitigen. Im einzelnen forderte Sidor, dass die slowakischen Steuern der Slowakei selbst verbleiben⁷ und dass neben der Hlinka-Garde allmählich eine eigene slowakische Armee aufgebaut würde.⁸

1 Ďurica datiert dieses Dokument fälschlicherweise auf den 1. 12. 1938. ĎURICA, Milan Stanislav. (Hrsg.). *Katolícka cirkev na Slovensku v hodnote nemeckých diplomatov a tajných agentov*. Trnava : SSV, 2001, Dokument 73, S. 81.

2 Die Abstimmung zum Ermächtigungsgesetz fand im tschecho-slowakischen Parlament am 13. 12. 1938 statt.

3 Von Ribbentrop.

4 Vergleiche mit Dokumenten 70 und 71.

5 Am 1. 12. 1938.

6 Ausführlicher siehe SIDOR, Karol. *Slovenská politika na pôde pražského snemu 1918 – 1938 II*. Bratislava : Nákladom Knihotlačiarne Andreja, 1943, S. 317.

7 Die Hlinka-Partei forderte ursprünglich aus diesem Titel eine Entschädigung in der Höhe von 20 Milliarden Kronen. HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 99.

8 Siehe *Slovák* vom 6. 12. 1938, S. 3.

So sehr also nach aussen hin ein Ausgleich zwischen Tschechen und Slowaken gefunden zu sein scheint, so sehr fahren die Slowaken doch im Ausbau ihrer Autonomie und in der Enttscheidung ihres Landes auf allen Gebieten fort. Wie weit die Tschechen hierbei die Slowaken gewähren lassen werden, bleibt abzuwarten.

Die Neubildung der slowakischen Regierung selbst hat einige beträchtliche Veränderungen gebracht. Wichtig ist zunächst, dass Tiso der Vertreter des klerikal-parlamentarischen Flügels geblieben ist, während Durcanský, der bisher am meisten mit deutschen Stellen offiziell zusammengearbeitet hat, beträchtlich zurückgedrängt wurde. Er verlor die Stellvertretung des Innenministeriums sowie das Justizministerium und wurde abgeschoben auf Verkehr und öffentliche Arbeiten. Unklar ist dagegen noch, ob Durcanský weiterhin stellvertretender Ministerpräsident in Pressburg ist. Jedenfalls besteht in Kreisen der Garde Hoffnung darauf, dass er es weiter bleiben wird, der Gesamtlage nach jedoch erscheint es ausgeschlossen. Diese Unklarheit ist übrigens bezeichnend für politische Vorgänge in der Slowakei überhaupt. Die junge Generation, die Hlinka-Garde usw. ist mit dieser Zurück(ge)drängung Durcanský´s keineswegs zufrieden. Es ist wieder typisch, dass sich diese Kreise selbst damit Mut zu machen suchen, dass sie erklären, Durcanský hätte das Verkehrswesen deshalb gefordert, um einen immer wieder erörterten Plan eines Marsches der Hlinka-Garde auf Pressburg mit seiner Hilfe durchführen zu können.⁹ Die Zurück(ge)drängung Durcanský´s wird noch fühlbarer durch die Anhäufung der Macht in der Hand des kompromisslerischen und mehr oder weniger tschechophilen Wirtschaftsministers Teplansky, der seiner Herkunft nach der Vertreter der liberal-agrarischer Interessen ist. Mit Befriedigung wurde dagegen in den Kreisen der radikalen Slowaken der Abgang des bisherigen Verkehrsministers¹⁰ Lichner aufgefasst.¹¹ Erfreulich scheint auch der Eintritt des neuen Justizminister Vančo. Vančo war immer erklärter Autonomist und soll charakterlich unangefochten sein. Er kommt allerdings nicht aus der Hlinka-Partei, sondern aus der Slowakischen Nationalpartei, die bekanntlich die protestantischen Slowaken umfasst hat.¹² Vančo ist neben Cernak, dem Unterrichtsminister, der zweite Protestant im Pressburger Kabinett.

Die gesamte innerpolitische Lage wird also weiterhin gekennzeichnet durch den verborgenen aber dauernd fühlbaren tiefen Gegensatz zwischen der vorwiegend klerikalen Gruppe um den Ministerpräsidenten Tiso (katholischer Geistlicher), wozu ausser den Pfaffen noch die alten Parlamentarier gehören, und der Gruppe der radikalen Autonomisten mit Sidor, Durcanský, Tuka und Murgas. Auch diese Gruppe Sidor ist religiös katholisch und weltanschaulichen antiklerikalen Gedankengängen keineswegs zugänglich. Sie ist jedoch nicht in üblem Sinne klerikal. Die Gegensätze zwischen diesen beiden Gruppen traten bei dem Vorgang der Auflösung bzw. Einordnung der übrigen parlamentarischen Parteien zutage.¹³ Die Auffassung dieser Parteien geht in der Hauptsache auf die Tiso-Gruppe zurück, während

9 Siehe Dokument 147.

10 Lichner hatte in der ersten slowakischen autonomen Regierung den Posten des Ministers für Post- und Eisenbahnwesen inne.

11 Vergleiche Lichners Bericht über Verhältnisse in der Slowakei vom 31. 1. 1941. ANM, Milan Hodža, K. 12, Inv. Z. 559.

12 1937 – 1938 war Vančo Vorsitzender der Slowakischen Nationalpartei.

13 Zur endgültigen Verschmelzung aller Parteien (mit Ausnahme von Kommunisten und Sozialdemokraten) mit der „Slowakischen Volkspartei Hlinkas – Partei der slowakischen nationalen Einheit“ kam am 8. 11. 1938 in Pressburg. Siehe Dokument 103, Fußnote 1.

die Sidor-Gruppe vielmehr für die Reinheit ihrer Bewegung eingetreten ist und die Parteien auflösen wollte. Die Kandidatenlisten zur Wahl am 16. XII.¹⁴ weisen daher eine grosse Zahl alter Parlamentarier¹⁵ und zum Teil früherer Gegner der autonomistischen Hlinka-Bewegung auf. Auch die Reihenfolge der Kandidaturen hat zu Gegensätzlichkeiten und Unzufriedenheit geführt. Man nimmt es in den Kreisen der Sidor-Gruppe nur mit Widerwillen auf, dass Tiso die Liste als Erster anführt und nicht Sidor. Enge Mitarbeiter wie Murgas sind nicht auf der Liste vertreten. Überhaupt ist die Führung der Hlinka-Garden nach ihrer Auffassung zu wenig berücksichtigt. Die Stimmung im Volke, soweit ein politisches Interesse vorliegt, und innerhalb der breiten Massen der Hlinka-Bewegung als solcher, ist durchaus nach wie vor mehr für Sidor, der zweifellos der populärste Mann der Slowaken ist.¹⁶ Tiso erfreut sich keiner grossen Beliebtheit versteht es aber immer wieder, mit Hartnäckigkeit und Bauernschläue sich durchzusetzen.

Prof. Tuka, der nach seiner Entlassung aus dem Gefängnis¹⁷ zunächst als ein neuer Faktor innerhalb der slowakischen inneren Politik angesehen wurde, ist bisher immer noch nicht zu starkem Einsatz gekommen. Beim Wiener Schiedsspruch war er als Angehöriger der Abordnung vertreten, hat dies jedoch später bedauert, da er es lieber gesehen hätte, nicht an dieser Niederlage des Slowakentums beteiligt gewesen zu sein.¹⁸ Bei der Übergabe Thebens an Deutschland¹⁹ hat Tuka eine für Deutschland positive Rolle gespielt.²⁰ Von Seiten der Hlinka-Garde wurde Tuka von Anfang an als Märtyrer und weiser Ratgeber der Slowaken herausgestellt. Tatsächlich erfreut er sich auch in der gesamten Bevölkerung²¹ und namentlich in der Hochschuljugend grösster Beliebtheit. Dies zeigte sich besonders deutlich vor wenigen Tagen als Prof. Tuka von Pistyan nach Pressburg übersiedelte.²² Tuka wird vermutlich Rektor der Pressburger Universität werden.²³ Es ist dabei noch nicht klar, ob hierin eine besondere Ehrung zu sehen ist, oder er auf diese Weise aus der eigentlichen Politik abgeschoben werden soll. Besonders Tuka und Tiso gelten als erklärte Gegner, wobei Tiso vor der Volkstümlichkeit Tukas Angst hat. Nach seinen bisherigen Äusserungen ist

14 Die Wahl fand am 18. 12. 1938 statt.

15 Auf den ersten fünf Rängen wurden mit Tiso, Sidor, Sivák, Buday und Sokol „verdienstvolle Ludaken“ (d. h. Angehörige der Volkspartei) aufgestellt. Literárny archív Spolku sv. Vojtecha Trnava (weiter LASSV), Ladule (Lad.) I., Fasz. 8, Nr. 25.

16 Wie später Stanoj Simič, ehemaliger jugoslawischer diplomatischer Vertreter in Pressburg, notierte: „Der populärste Mann der Slowakei war und bleibt Sidor, der nicht gerade von den Aktionen der Regierung belastet ist, er erfreut sich von Anfang an einer Popularität, die aus der Wahrnehmung der Nachfolgerschaft Hlinkas entsteht“. (Archiv Kanceláre presidenta republiky Praha (weiter AKPR), Londýnsky archiv (LA), K. 13, Fasz. Slovenské věci. Dok. Nr. 2284/dův./41. ohne Datum.)

17 Tuka wurde aus dem Gefängnis in Pilsen freigelassen und kehrte am 23. 10. 1938 in die Slowakei zurück.

18 Laut Vnuk sollte Tuka in Wien Tiso raten, „dieses Verdikt nicht zu unterschreiben, keine Verantwortung dafür zu übernehmen, die č.-s. Regierung solle es unterzeichnen“. VNUK, F. *Mať svoj štát*, S. 176.

19 Siehe Dokumente 93, 111, 117, 118, 119, 122, 124 und 132.

20 Seine Haltung zu dieser Frage machte Tuka am 6. 12. 1938 während einer Kundgebung vor Hotel Carlton in Pressburg klar.

21 Tukas Popularität in der breiten Öffentlichkeit ist umstritten. Z. B. gibt Čarnogurský an: „Im Falle Tukas reagierten [die Leute] auf jedes Wort und reagierten negativ. Dies hatte nur eine einzige gute Seite die allgemeine Einigung der Nation gegen Tuka“. ČARNOGURSKÝ, P. 6. oktober, S. 291.

22 Tuka kehrte am 6. 12. 1938 nach Pressburg zurück.

23 Er war Ende 1939 zum Rektor der Slowakischen Universität in Pressburg ernannt und trat am 14. 1. 1940 feierlich sein Amt an. Zur Tukas Amtseinführung siehe HERTEL, Maroš. *Celonárodná akcia s nádychom megalománie*. In *Storočie propagandy. Slovensko v osídľach ideológií*. Bratislava : AEP, 2005, S. 115 – 120.

Tuka als einer der konsequentesten Vertreter der deutschen Linie anzusehen.²⁴ Es muss jedoch dahingestellt bleiben, ob man ihn als wirklich politischen Machtfaktor ersten Ranges einsetzen kann, da er naturgemäss durch die lange Kerkerzeit körperlich wie willensmässig sehr gelitten hat. Entscheidend für die Beurteilung seiner Person wird noch die Durcharbeitung seiner Prozessakten sein.

Eine der umstrittensten Persönlichkeiten in der slowakischen Führung ist der Propagandachef Sano Mach, ein schillernder nahezu unberechenbarer Charakter, der sich in den letzten Monaten immer wieder stark aussenpolitisch hervorgewagt hat. So fuhr er unmittelbar nach der 4-Mächtekonferenz²⁵ nach Agram, um mit den Kroaten zu verhandeln.²⁶ Später hielt er unmittelbar nach dem Wiener Schiedsspruch eine absolut unpopuläre und unverständliche ungarfreundliche Rede.²⁷ Neuerdings hat er es für nötig gefunden, sich gegen den Rassismus auszusprechen. Mach ist nicht nur für den Aussenstehenden sondern auch für manche Slowaken ein Rätsel, sitzt jedoch in seiner Stellung anscheinend vollkommen fest. Den an ihn gestellten Anforderungen ist er infolge Überarbeitung und Nervosität, wenn nicht sogar infolge einer gewissen organisatorischen Unfähigkeit nicht gewachsen.²⁸

So bildet die slowakische Innenpolitik nach wie vor das Feld für die verschiedensten Richtungen und Einflüsse. Es wird daher auch in Pressburg ausserordentlich viel intrigiert, verdächtigt, bespitzelt usw. Diese innere Uneinigkeit der Slowaken untereinander und die grossen charakterlichen Fehlschläge, wie sie sich immer in einem an sich primitiven, rasch zu selbstständigen Handeln und zu Macht kommenden Volke zeigen werden, schwächen naturgemäss auch ihre Angriffskraft und Widerstandsfähigkeit gegenüber den Tschechen. Es ist daher zweifellos auch eine gewisse Schwäche, die die Slowaken immer wieder zu den Deutschen getrieben hat, um mit ihrer Hilfe sich die Selbstständigkeit von Prag zu erringen.

Ein Faktor von besonderer Bedeutung sind die Hlinka-Garden. Diese aus der Rodobrana-Organisation von Prof. Tuka aus den 20-iger Jahren hervorgegangenen Formationen bilden die Hoffnung der radikalen Autonomisten und der Jugend. Ihr Ruf im Volke ist bereits fest begründet u. a. durch die hervorragende Arbeit, die sie in unmittelbarem Anschluß an den Wiener Schiedsspruch in den abzutretenden Gebieten geleistet haben, sowie durch ihre Abwehrmassnahmen gegen die Polen im Javorinagebiet.²⁹ Die Hlinka-Garden waren von Anfang an in der Hand der Radikalen wie Sidor, Murgas, Durcanský. Diese Tatsache war von dem Tiso-Flügel richtig anerkannt worden, infolgedessen hat Tiso mehrfach gegen die Garden Stellung genommen und ihnen die Arbeit ausserordentlich erschwert.³⁰ Unter anderem hat er die Garden szt. vom Grenzdienst zurückberufen und es ging damals die Befürchtung, dass er die Garden überhaupt auflösen wolle. Auch der Bewaffnung der Garden hat sich Tiso zunächst entgegen-

24 Kepplers Mitarbeiter, Veessenmeyer, charakterisierte Tuka als „ehrllichsten Freund des Deutschen Reiches“ unter allen slowakischen Politikern. (PA AA, R 27 496, Folie 341 606-607. Aktennotiz Veessenmeyers an Ribbentrop vom 15. 11. 1939.) Vergleiche BOR, Ján Ernest. *Vojtech Tuka. Úvod do života a diela*. Turčiansky Sv. Martin : Kompas, 1940, S. 172.

25 Gemeint ist die Konferenz in München am 29. und 30. 9. 1938.

26 In Agram sprach Mach mit dem kroatischen Politiker Maček sowie mit einigen kroatischen Journalisten. Siehe *Slovák* vom 21. 10. 1938, S. 1.

27 Diese Rede von Mach wurde vom Pressburger Sender am 5. 11. 1938 übertragen.

28 Vergleiche HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 81 – 82.

29 Siehe SUŠKO, L. *Hlinkova garda*, S. 193; MICHELA, Miroslav. Miesto a úloha Karola Murgaša v radikálnom prúde slovenskej politiky v období rokov 1939 – 1941. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov I*. Trnava : Merkury, 2002, S. 86.

30 Siehe Dokument 109 und ausführlicher ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október*, S. 225 – 228.

gestellt. Nunmehr ist den Hlinka-Garden insoferne eine neue Grundlage gegeben dadurch, dass sie durch Erlass der Pressburger Regierung gesetzlich verankert sind.³¹ Ihre Führer werden bemerkenswerterweise in den Staatsdienst übernommen.

Oberster Chef der Hlinka-Garden ist Sidor, sein Stellvertreter Mach. Da dieser jedoch mit seinen anderen Aufgaben vollauf beschäftigt ist, dürfte der Organisationsleiter und Adjutant und persönliche Vertraute von Sidor, Karl Murgas, der massgebende Mann der Hlinka-Garden sein und bleiben. Immerhin ist die Betrauung Machs mit diesem Amt in den letzten Tagen für die unerschütterte Stellung Machs bemerkenswert. Murgas gehörte bisher ebenso wie Sidor, Durcanský und andere zu den ausgesprochenen polonophilen Kreisen der Slowaken, muss jedoch heute als erklärter Polengegner und erklärter Vertreter der deutschen Richtung angesehen werden. Murgas, bisher Redakteur beim „Slovak“ und auch jetzt dessen aktiver Mitarbeiter, gilt als ausserordentlich fähiger, klarer und energischer Kopf mit viel Initiative, die er besonders im Javorina-Konflikt bewiesen hat. Seine gleichzeitige Ernennung zum Sekretär Sidors in dessen Eigenschaft als Staatsminister in Prag bedeutet eine weitere ausserordentliche Stärkung der Macht Murgas´, obwohl dieser als Garden-Vertreter bezeichnenderweise nicht auf der Kandidatenliste steht. Murgas vertritt daher Sidor sowohl praktisch als Chef der Hlinka-Garden wie als Staatsminister. Neben Murgas als Organisationsleiter der Hlinka-Garden stehen noch die slowakischen Obersten Pulanich und Czunderlich, aus der ehem. österreichischen Armee hervorgegangene Berufsoffiziere, die angeblich ganz für Deutschland eingestellt sind.

Der Gesamtverband der Hlinka-Garden wird dann aufgegliedert in die 3 Unterverbände der eigentlichen Hlinka-Garden,³² der Hlinka-Jugend (HM) und des DS³³ (slow. Abkürzung für Sicherheitsdienst).

Die eigentlichen Hlinka-Garden sind in ihrer Führung in 5 Hauptabteilungen aufgegliedert: Organisation (Urminski, Kristin), National-politische Schulung (Čulen), Ausbildung (Strapak), Kulturpolitik und Seelsorge (!) (Dr. Körper, Czernogursky, Dr. Recuhe,³⁴ Dr. Durcanský³⁵), Wirtschaftsamt (Horacek, Slivka). An der Spitze der eigentlichen Hlinka-Garden steht jetzt der Minister Dr. Durcanský. Sein Stellvertreter ist Pecha Pecina.³⁶ Diese eigentliche Garde ist wieder nach Altersklassen und Sonderformationen aufgeteilt: Männer von 18 bis 40 Jahren³⁷ (Murafcik),³⁸ Männer im Alter von 40 bis 60 Jahren³⁹ (Cernak), Akademiker (Kirschbaum), Alte Garde Rodobrana (Prof. Tuka), Eisenbahner (Istvancin), Post (Drobin),⁴⁰ Reiter (Wirtschaftsminister Teplansky).⁴¹

Die Hlinka-Jugend (HM) wird nach der neuen Regelung von Minister Cernak geführt. Ihr Kommandant, der die praktische Arbeit leisten dürfte, ist Johann Dafcik, der bisher Kommandant der Hlinka-Garden

31 Der Verfasser meint wahrscheinlich die Regierungsverordnung Nr. 70/1938 vom 5. 12. 1938 über Auflösung der Wehrverbände und –vereine, laut der ihr Vermögen von der HG übernehmen werden sollte.

32 Sidor bestimmte am 4. 12. 1938 die Struktur der HG und ernannte einzelne Kommandanten. Zwei Tage später wurde dieser Befehl im *Slovak* veröffentlicht. ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, S. 333.

33 Dôvernický sbor.

34 Richtig Režucha.

35 Ján Ďurčanský.

36 Richtig Pecho-Pečner.

37 Úderníci.

38 Richtig Moravčík.

39 Obrancovia.

40 Richtig Drobný.

41 Zum organisatorischen Aufbau der HG siehe KÁRPÁTY, V. *Vývoj organizačnej*, S. 6 – 15.

überhaupt gewesen ist und auf diese Art kaltgestellt wurde. Dazuk kommt von den Pfadfindern und hat von daher auch einen gewissen Einfluss auf die Gestaltung der Uniform der Garden genommen. Die Herkunft von den Pfadfindern dürfte sich insofern günstig auswirken, als sie ein Gegengewicht gegen die klerikale Richtung bedeutet. Die Hlinka-Jugend ist dann ebenfalls in 3 Altersklassen unterteilt.

Die dritte Gliederung der slowakischen Wehrverbände ist der Sicherheitsdienst, der ganz ähnliche Aufgaben wie der SD im Reich haben soll, jedoch völlig aus eigenem entwickelt worden ist. Die endgültige Besetzung der Führung des Sicherheitsdienstes ist noch nicht klar, der vorläufig eingesetzte Illecko dürfte seinen Fähigkeiten und seinem Charakter nach nicht dafür in Frage kommen. Murgas behält daher auch diese Gliederung fest in seiner Hand. Jedoch erhebt auch Mach auf die Führung dieser wichtigen Organisation erheblicher Anspruch.⁴²

Nachdem die Hlinka-Garde nach den Münchener und Wiener Verhandlungen grossen Auftrieb bekam, war inzwischen ein gewisser Rückschlag eingetreten, weil es an örtlichen Führern fehlte und keine Richtlinien von oben kamen. Nach und nach kommen jetzt jedoch viele ehem. slowakische Offiziere zur Hlinka-Garde und übernehmen Führung und Ausbildung.⁴³ Nachdem die rechtlichen Grundlagen durch das Dekret der Pressburger Regierung geschaffen sind, werden jetzt auch Ausbildungspläne festgelegt. Man will sich hierbei weitgehend an deutsche Vorbilder halten. Immer wieder kommt dies in Wünschen und Hilfsrufen um deutsche Unterstützung zum Ausdruck.

Wie stark die Hlinka-Garden heute tatsächlich sind, lässt sich schwer sagen, da für die Erfassung der bisherige Apparat noch nicht ausreicht. Am stärksten sind die Garden je näher man nach Pressburg kommt, während die Organisation in den abgelegenen Gebieten am schlechtesten ist.

Über die endgültige Zukunft und Aufgaben der Hlinka-Garden dürfte das letzte Wort noch nicht gesprochen sein. In der Absicht Sidors und seines Aktivistenkreises liegt es, die Hlinka-Garden zu einer bewaffneten Miliz auszubauen. Dies hat Sidor in seiner Rede am letzten Sonntag⁴⁴ in aller Öffentlichkeit gefordert, dabei allerdings ebenso den Aufbau einer selbstständigen slowakischen Armee angekündigt.⁴⁵ Zweifellos will der Kreis um Sidor die Hlinka-Garden zum entscheidenden Faktor innerhalb der Slowakei machen. Ob die bis zu einem gewissen Grade begonnene Verstaatlichung der Hlinka-Garden einen Schachzug des Ministerpräsidenten Tiso bedeutet, um ihnen Schlagkraft und Bewegungsfreiheit zu nehmen, sei dahingestellt. Über den Aufbau der Hlinka-Garden siehe beiliegendes Schema.⁴⁶

Bei der besonderen räumlichen Lage der Slowakei, die als verhältnismässig schmaler Gebietsstreifen zwischen verschiedenen Staaten eingeklemmt liegt und bei der bisherigen mehr oder weniger illegalen politischen Entwicklung des Slowakentums gegenüber den Tschechen, ist naturgemäss die jeweilige ausserpolitische Orientierung der slowakischen Innenpolitik von allergrösster Bedeutung. In dieser Beziehung waren die slowakischen Politiker bekanntlich auf die verschiedensten Tendenzen ausgerich-

42 Mit der Leitung des Dövernicky sbor (DS) betraute Murgaš etwa später Ján Slivka. Gegen den Aufbau dieses Geheimdienstes sprachen sich neben Sidor auch Mach aus. Der DS suchte vermittels Wunsch und Goldbach um Förderung beim Wiener SD an. (IfZ, MA 650/1, Folie 9 384 634. Goldbachs undatierter Vermerk.)

43 Ausführlicher siehe ČAPLOVIČ, M. *Branné organizácie*, S. 75 – 78.

44 D. h. am 4. 12. 1938.

45 Vergleiche ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október*, S. 239.

46 In der Beilage des Berichtes befindet sich ein Schema der Organisationsstruktur der HG aus dem von Organisationsbefehl des Oberkommandos der HG Nr. 5 vom 5. 12. 1938 (A MSNP, f. VIII, K. 1, Nr. 90/70).

tet, zum Teil auf die Tschechei, auf Ungarn und auf Polen. Innerhalb der radikalen Autonomisten, der eigentlichen Hlinka-Bewegung, die jetzt zur Macht gekommen ist, war bisher die polnische Orientierung die absolut vorherrschende. Zu diesen bisher polonophilen Kreisen gehören vor allem Sidor, Durcansky und Murgas. Die Haltung Polens gemeinsam mit Ungarn gegenüber den Slowaken⁴⁷ hat jedoch die Polenfreundschaft der Slowaken sehr gedämpft, wenn nicht beseitigt. Ihren Höhepunkt erreichte die Erbitterung gegen Polen gelegentlich der Forderung auf Gebietsabtretungen an Nordgrenze der Slowakei, die ausschliesslich von militärischen Gesichtspunkten diktiert waren, ohne ethnographisch irgendwie gerechtfertigt gewesen zu sein. Im Verlaufe dieses ganzen Prozesses hat sich auch der früher exponiert polenfreundliche Kreis völlig umgestellt, am meisten vermutlich Murgas,⁴⁸ am wenigsten wahrscheinlich Sidor.⁴⁹ Immerhin ging auch Sidor bei seinen Verhandlungen mit den Polen über die Nordgrenze der Slowakei vor etwa 6 Wochen so weit, dass er den Polen erklärte, wenn Polen gegen die Slowakei stünde, so stünden auf der slowakischen Seite deutsche Bajonette.⁵⁰ Dass diese polenfeindliche Einstellung des alten polenfreundlichen Kreises nachhaltig ist und sich nicht geändert hat, zeigte der Ende November erfolgte erfolglose Besuch von polnischen Abgesandten (u. a. des Sejm-Abgeordneten Walewski), die versuchen sollten, die Slowaken wieder für eine polenfreundliche Politik zu gewinnen.⁵¹ Die Polen haben hierbei den Slowaken gegenüber ganz offen mit dem Argument gearbeitet, dass alle Slawen sich solidarisch gegen Deutschland vereinigen müssten. Ganz offen wurde auch erklärt, dass Polen die slowakischen Divisionen brauche, um sie dem Drange des Reiches nach dem Osten entgegenzustellen. Walewski und seine Agenten haben Pressburg ohne Erfolg wieder verlassen müssen. Immerhin bleibt noch eine Möglichkeit späterer Rückkehr zur polenfreundlichen Haltung, wenn man das gemeinsame slawische und römisch-katholische Element berücksichtigt. Der rasche Abschluss und Rückzieher der Polen an der Nordgrenze ist vielleicht darauf zurückzuführen, dass Polen durch Entgegenkommen seine verschwundenen Sympathien zurückgewinnen will.

Dem gegenüber ist festzustellen, dass die Haltung der Slowaken zu Deutschland nach wie vor durchweg absolut freundlich oft sogar offen begeistert ist. Dies gilt sowohl für das Verhältnis der Slowaken zu den Deutschen in ihrem eigenen Land, deren selbstständige Organisation und Kulturautonomie, sowie Bekenntnis zur nat. soz. Weltanschauung auch mit allen äusseren Zeichen immer weitgehender ga-

47 Siehe KOŽMIŇSKI, Maciej. *Polska i Węgry przed druga wojna światowa*. Wrocław : Ossolineum, 1970.

48 Ausführlicher ŠTEFÁNIKOVÁ, Antónia. *Polská otázka v slovenskej spoločnosti v rokoch 1938 – 1939*. In *Historické štúdie* 38, 1997, S. 66.

49 Sidor hat später geschrieben: „Dies sollte nicht geschehen, obwohl wir wissen, dass die Polen diese Gebiete in Schlesien noch vor den Deutschen gefordert haben und auch Forderungen gegen unsere Zips und Orava gehabt haben. Auch ohne diese Gebiete war Polen ziemlich groß. Aber von der polnischen Seite war ein Fehler begangen worden, oder ein geeigneter Augenblick genutzt worden. Dies verursachte mehr Übles als Gutes“. SIDOR, Karol. *Šesť rokov pri Vatikáne*. Scraton, Pa. : Obrana Press, 1948, S. 66.

50 Am 10. 5. 1938, anlässlich einer Sitzung des engeren Präsidiums der Hlinka-Partei hat sich Sidor gegenteilig geäußert: „Sich an Berlin zu binden, bedeut viel, sogar zu viel. In einen germanischen Block einzutreten, ist für Slowaken gefährlich. Wir zahlen dafür“. Sidors Tagebuch, Nr. XX, Eintragung vom 29. 1. 1943 (Abschrift Sidors Eintragung vom 22. 5. 1938). Eine machinenschriftliche Kopie wird im Historischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Pressburg aufbewahrt.

51 Siehe Dokument 136. Walewski's Besuch war vor allem mit Verhandlungen über die wirtschaftliche Zusammenarbeit zwischen Polen und der Slowakei verbunden. (SNA, Ministerstvo hospodárstva (MH), K. 387. Obchodno-politické jednanja s Poľskom.)

rantiert wird, auch dem Reich als Grossmacht gegenüber. Wenn auch gelegentlich Abweichungen von dieser Linie vorkommen, so leben doch allgemein die Slowaken und die Deutschen in der Slowakei so gut wie ohne Gegensätze friedlich nebeneinander. Dies wurde am letzten Sonntag wieder bei einer gemeinsamen grossen Kundgebung bei Pressburg deutlich, wo die Hlinka-Fahnen neben den Hakenkreuz-Fahnen gezeigt wurden und führende Persönlichkeiten von beiden Seiten sprachen. Insbesondere der Führer geniesst bei den Slowaken nach wie vor ein ungeheures, ans Mythische grenzendes Ansehen.

An dieser grundsätzlich deutschfreundlichen Linie hat auch die neue Grenzziehung besonders der Wiener Schiedsspruch nichts ändern können. Dasselbe gilt für die inzwischen erfolgte Abtretung Thebens. Wohl haben die Slowaken immer gehofft, dass man ihnen Theben lassen würde, zumal sie von sich aus Schleifung der Befestigungen und dauernde deutsche Kontrolle zugesichert hatten. Wohl sind auch unter den Slowaken selbst in der Führung gelegentlich bittere Worte über die Abtretung Thebens gefallen. Bekannt ist zum Beispiel die Äusserung einer der führenden Persönlichkeiten, dass man von einer Reise nach Deutschland nie etwas mitbringen, wohl aber einen Verlust verzeichnen konnte. Der „Slovak“⁵² hat zwar die Schmerzlichkeit des Verlustes dieser für die slowakische Geschichte bedeutenden, jedoch rein deutschen Stadt hervorgehoben,⁵³ aber auch anerkennende Worte über das gute Verhältnis zwischen Deutschen und Slowaken selbst bei dieser Gelegenheit gefunden. Die deutsche Linie in der slowakischen Innenpolitik, die schon eine Reihe von erfreulichen Ergebnissen gezeigt hat, dürfte in Zukunft noch betonter werden. So sollen die gesamten Hlinka-Gärten nach deutschem Muster aufgebaut werden.⁵⁴ Der slowakische Kultusminister⁵⁵ Cernak wird sich in den nächsten Tagen auf eigenen Wunsch mit Vertretern der deutschen Kulturpolitik aussprechen. Deutsch-slowakischer Studentenaustausch ist in Vorbereitung. Eine slowakische Jugendgruppe wird demnächst eine Fahrt nach Deutschland antreten. Auch bei der Gesetzgebung zur Judenfrage und der Arisierung der Wirtschaft wird letzten Endes das deutsche Vorbild trotz der zunächst erfolgten Sabotage durch Tiso durchdringen. So zeigt sich auf allen Gebieten der Wunsch der Slowaken nach deutscher Beratung und Hilfe. Dieser deutsche Einfluss könnte zweifellos noch viel mehr verstärkt werden, wenn von deutscher Seite mehr Menschenmaterial für die Aufgabe zur Verfügung gestellt würde.

Auf dem Gebiet der Wirtschaft konnten trotz der zweifellos grössten Bemühungen der Slowaken noch keine wirklich greifbaren Ergebnisse erzielt werden.

[Unterschrift unleserlich]

*SNA, Alexandrijský archív, Mikrofilm II. C 976, Folie 9 394 816 – 827, Kopie, Maschinenschrift.*⁵⁶

52 Siehe *Slovak* vom 24. 11. 1938, S. 1, 3.

53 Unzutreffend. 1937 lebten in Theben 859 Deutsche, 492 Slowaken und Tschechen und 51 Ungarn. SCHRIFFL, D. *Die Rolle*, S. 188.

54 Siehe Dokument 95.

55 Richtig Minister für Kultur und Volksaufklärung.

56 Publiziert bei SCHVARC, Michal, HOLÁK, Martin. Politické pomery na Slovensku pred voľbami do Snemu Slovenskej krajiny pohľadom viedenskej SD. In *Acta historica Neosoliensia*, Tomus 9. Banská Bystrica 2006 : Fakulta humanitných vied UMB, S. 321 – 334.

1938, koniec prvej dekády decembra.¹ Viedeň. – Súhrnná správa viedenskej SD o situácii na Slovensku pred voľbami do krajského snemu. Hodnotenie jednotlivých skupín v rámci HSLŠ a ich dôsledky pre nemecký vplyv.

Zmeny v českom a slovenskom politickom vedení, ku ktorým teraz dochádza, znamenajú bezpochyby rozhodujúcu fázu vo vývoji slovenskej politiky. Ešte niekoľko dní pred rekonštrukciou vlády mali Slováci, prinajmenšom radikálne sily medzi nimi, v úmysle rozhodne hlasovať proti zmocňovaciemu zákonu.² Slováci sa preto pokúšali zistiť stanovisko Nemecka ohľadne týchto plánovaných krokov s odôvodnením, aby podľa možnosti neboli prekážkou pre nemeckú politiku. Tieto kruhy vyslovených zástancov slovenskej samostatnosti sa obávajú, že Nemecko bude chcieť robiť svoju politiku len so samotnou Prahou a nebude mať záujem na samostatnom počínaní Bratislavy. Slováci v tejto súvislosti poukazujú predovšetkým na vyjadrenia ríšskeho ministra zahraničných vecí³ v Mníchove, kde sa viackrát zmienil o československom národe.⁴ Slováci bezpochyby ešte stále pomýšľajú na úplné osamostatnenie sa od Prahy. Pre tento zámer počítajú s bezpodmienečnou pomocou Ríše, pretože na uskutočnenie tohto kroku sú príliš slabí. Rekonštrukciu pražskej a bratislavskej vlády⁵ sa medzitým táto otázka dočasne vyriešila.

Slovensko-české vzťahy sa rekonštrukciou vlády zmenili. Menovaním Sidora za podpredsedu vlády⁶ v Prahe sú Slováci fakticky viazaní na pražskú ústrednú vládu. Samotní Slováci však chcú využiť túto pozíciu len na to, aby dosiahli väčšie práva, možnosti a voľnosť pre Slovensko. Sidor vo svojom prejave v nedeľu 4. 12. [1938] v Zohore ohromujúco jasne a ostro vyhlásil, že do Prahy ide len preto, aby získal pre Slovensko späť slovenské hodnoty a plody slovenskej práce, ktoré si Praha 20 rokov privlastňovala. V Prahe má len jednu povinnosť, a to úplne zlikvidovať centralistický režim a odstrániť jeho právomoci vo všetkých oblastiach [spoločenského života]. Sidor presnejšie požadoval, aby slovenské dane zostali Slovensku samotnému⁷ a aby sa popri Hlinkovej garde postupne vytvárala aj samostatná slovenská armáda.⁸ Hoci sa navonok zdá, že medzi Čechmi a Slovákmi došlo k vyrovnaniu, Slováci rýchlo pokračujú v budovaní svojej autonómie a v odstraňovaní českého vplyvu vo všetkých oblastiach svojej krajiny. Dokedy to Česi budú trpieť, je otázne.

Samotná rekonštrukcia slovenskej vlády priniesla veľké zmeny. Dôležité je predovšetkým to, že Tiso ako reprezentant klerikálno-parlamentného krídla [HSLŠ] zostal, zatiaľ čo Ďurčanský, ktorý doposiaľ oficiálne najviac spolupracoval s nemeckými miestami, bol značne zatlačený do úzadia. Prišiel o zastu-

- 1 M. S. Ďurica datuje tento dokument nesprávne 1. 12. 1938. ĎURICA, Milan Stanislav (ed.). *Katolícka cirkev na Slovensku v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov*. Trnava : SSV, 2001, dokument 73, s. 81.
- 2 Hlasovanie o zmocňovacom zákone sa v česko-slovenskom parlamente uskutočnilo 13. 12. 1938.
- 3 J. von Ribbentrop.
- 4 Porovnaj s dokumentmi 70 a 71.
- 5 Štalo sa tak 1. decembra 1938.
- 6 Podrobnejšie SIDOR, Karol. *Slovenská politika na pôde pražského snemu 1918 – 1938 II*. Bratislava : Nákladom Kníhtlačiarne Andreja, 1943, s. 317.
- 7 HSLŠ žiadala pôvodne odškodnenie vo výške 20 miliárd Kč. HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 99.
- 8 Pozri *Slovák*, 6. 12. 1938, s. 3.

povanie na ministerstve vnútra, ako aj o ministerstvo spravodlivosti a bol odsunutý na [ministerstvo] pre dopravu a verejné práce. Napriek tomu nie je ešte jasné, či zostane podpredsedom bratislavskej vlády. Kruhy [Hlinkovej] gardy sa v každom prípade nádejajú, že zostane, vychádzajúc ale z celkovej situácie je táto okolnosť vylúčená. Tieto nejasnosti sú vôbec charakteristické pre všetky politické udalosti na Slovensku. Mladá generácia, Hlinkova garda atď., nie je s Ďurčanského obmedzením pôsobnosti nijako spokojná. Je to opäť [pre vzniknutú situáciu] typické, že sa tieto kruhy snažia dodať si odvahu samy tým, že vyhlasujú, že Ďurčanský si dopravu vyžiadal preto, aby mohol s pomocou tohto ministerstva uskutočniť opätovne predebatovaný plán pochodu Hlinkovej gardy na Bratislavu.⁹ Zatláčenie Ďurčanského do úzadia je ešte badateľnejšou akumuláciou moci v rukách kompromisníckeho a viac-menej čechofilského ministra hospodárstva Teplanského, ktorý je pôvodne zástupcom liberálno-agrárnických záujmov. Naopak, odchod doterajšieho ministra dopravy¹⁰ Lichnera prijali kruhy radikálnych Slovákov s uspokojením.¹¹ Zdá sa, že potešil aj nástup nového ministra spravodlivosti Vanča. Vančo bol vždy známym autonomistom a údajne je prijateľný aj po charakterovej stránke. Nepochádza z Hlinkovej strany, ale zo Slovenskej národnej strany, ktorá, ako je známe, združovala evanjelických Slovákov.¹² Vančo je popri ministrovi školstva Černákoví druhým protestantom v bratislavskom kabinete.

Celková vnútropolitická situácia je teda aj naďalej poznačená skrytým, ale neustále citelným hlbokým rozporom medzi prevažne klerikálnou skupinou okolo ministerského predsedu Tisa (katolícky duchovný), ku ktorej okrem farárov patria aj starí poslanci, a skupinou radikálnych autonomistov so Sidorom, Ďurčanským, Tukom a Murgašom. Aj Sidorova skupina je katolícka a nie je ochotná prijímať svetonázorové antiklerikálne myšlienky. V bežnom zmysle však nie je klerikálna. Rozpory medzi oboma týmito skupinami vyšli najavo počas procesu likvidácie, resp. začleňovania ostatných parlamentných strán [do HSLS].¹³ Postoj týchto strán vyplýva najmä z postoja Tisovej skupiny, kým Sidorova skupina sa naopak zasadzuje za očistu svojho hnutia a chcela strany rozpustiť. Na kandidátkach k voľbám 16. 12. [1938]¹⁴ sa preto nachádza veľký počet starých poslancov¹⁵ a aj viacero bývalých protivníkov Hlinkovho hnutia. Poradie na kandidátke vyvolalo taktiež rozpory a nespokojnosť. Kruhy Sidorovej skupiny prijímajú fakt, že na prvom mieste kandidátky nefiguruje Sidor, ale Tiso, s nevôľou. [Sidorovi] blízki spolupracovníci ako Murgaš nie sú na kandidátke zastúpení. Vedenie Hlinkových gárd nie je podľa svojho názoru príliš rešpektované. Mienka národa, pokiaľ ide o politický záujem, a širokých más Hlinkovho hnutia, je viac-menej aj naďalej na Sidorovej strane, ktorý je bezpochyby medzi Slovákami

9 Pozri dokument 147.

10 Ján Lichner zastával v prvej slovenskej autonómnej vláde post ministra pôšt a železníc.

11 Porovnaj ANM, f. Milan Hodža (MH), š. 12, inv. č. 559. Lichnerova správa o pomeroch na Slovensku z 31. 1. 1941.

12 V rokoch 1937 – 1938 bol Miloš Vančo predsedom Slovenskej národnej strany.

13 Definitívne zlúčenie všetkých politických strán (s výnimkou komunistov a sociálnych demokratov) do Hlinkovej slovenskej ľudovej strany – strany slovenskej národnej jednoty sa uskutočnilo 8. 11. 1938 v Bratislave. Pozri dokument 103, poznámka 1.

14 Voľby sa uskutočnili 18. 12. 1938.

15 Na prvých piatich miestach do snemu kandidovali „zaslúžilí ľudáci“ J. Tiso, K. Sidor, J. Sivák, J. Buday a M. Sokol. Literárny archív Spolku sv. Vojtecha Trnava (ďalej LASSV), Ladule (Lad.) I., fasc. 8, č. 25.

najpopulárnejší.¹⁶ Tiso nie je síce veľmi obľúbený, ale vždy sa dokáže presadiť vďaka svojej tvrdošijnosti a sedliackej prefikanosti.

Prof. Tuka, ktorý bol po prepustení z väzenia¹⁷ zo začiatku považovaný za nový faktor v rámci slovenskej vnútornej politiky, sa doteraz k slovu veľmi nedostal. Počas Viedenskej arbitráže bol členom [slovenskej] delegácie, čo však neskôr olutoval, pretože radšej by pri tejto prehre Slovákov nebol býval.¹⁸ Pri odstupovaní Devína Nemecku¹⁹ zohral Tuka pre Nemecko pozitívnu úlohu.²⁰ Hlinkova garda ho od počiatku vyzdvihuje ako martýra a múdreho radcu Slovákov. Aj medzi obyvateľstvom je skutočne obľúbený,²¹ a najmä medzi vysokoškolskou mládežou. Zreteľne sa to prejavilo pred niekoľkými dňami, keď sa Tuka vrátil z Piešťan do Bratislavy.²² Tuka sa pravdepodobne stane rektorom bratislavskej univerzity.²³ Pritom ešte nie je jasné, či to má byť pre neho pocta alebo má byť takýmto spôsobom odstavený z politiky. Najmä Tuka a Tiso sú považovaní za vyhlásených protivníkov, pričom Tiso má obavy z Tukovej popularity. Tuka je podľa svojich doterajších vyhlásení považovaný za jedného z najdôslednejších zástancov nemeckej línie.²⁴ Je však otázne, či ho možno skutočne považovať za politický faktor najvyššieho stupňa, pretože z dôvodu dlhého väznenia utrpel po telesnej, ako aj duševnej stránke. Pre zhodnotenie jeho osoby bude ešte rozhodujúce spracovanie jeho spisov z procesu.

Jedna z najrozporupnejších osobností slovenského vedenia je šéf propagandy Šaňo Mach s nestálym, takmer nevypočítateľným charakterom, ktorý sa v posledných mesiacoch opätovne silno angažoval v zahraničnopolitickej sfére. Bezprostredne po konferencii štyroch mocností²⁵ odcestoval do Záhrebu, aby rokoval s Chorvátmi.²⁶ Neskôr, bezprostredne po Viedenskej arbitráži, mal absolútne ne-

16 Ako neskôr zaznamenal Stanoj Simič, bývalý juhoslovanský diplomatický zástupca v Bratislave: „*Nejpopulárnější muž Slovenska byl a zůstává Šidor, který nezatížen přímo akcemi vlády těší se od počátků popularity pocházející z legendárního pojetí nástupnictví Hlinkova.*“ (Archiv Kanceláře presidenta republiky Praha (ďalej AKPR), f. Londýnský archiv (LA), š. 13, fasc. Slovenské věci. Dok. č. 2284/dův./41. bez dátumu.)

17 Tuka sa vrátil z väzenia z Plzne na Slovensko 23. 10. 1938.

18 Podľa F. Vnuka Tuka dokonca vo Viedni vraj radil Tisovi, „*nepodpisovat tento verdikt, nebrať zaň zodpovednosť, vraj nech si ho podpíše č.-s. vláda.*“ VNUK, F. *Mať svoj štát...*, s. 176.

19 Pozri dokumenty 93, 111, 117, 118, 119, 122, 124 a 132.

20 Svoj postoj k tejto otázke prezentoval V. Tuka 6. decembra 1938 na demonštrácii pred hotelom Carlton v Bratislave.

21 O Tukovej popularite v širokej verejnosti pochybujeme. P. Čarnogurský napr. uvádza: „*V Tukovom prípade reagovali [ľudia] na každé slovo a reagovali negatívne. Malo to len jedinú dobrú stránku i všeobecné zjednotenie národa proti Tukovi.*“ ČARNOGURSKÝ, P. 6. október, s. 291.

22 V. Tuka sa do Bratislavy vrátil 6. 12. 1938.

23 V. Tuka bol do funkcie rektora Slovenskej univerzity v Bratislave vymenovaný v druhej polovici roku 1939 a slávnostná inštalácia sa uskutočnila 14.1.1940. K inštalácii Tuku pozri HERTEL, Maroš. Celonárodná akcia s nádychom megalománie. In *Storočie propagandy. Slovensko v osídľach ideológií*. Bratislava : AEP, 2005, s. 115 – 120.

24 E. Veessenmeyer, spolupracovník W. Kepplera, ktorého A. Hitler poveril usmernením ľudáckej politiky takým smerom, aby ju nacisti mohli využiť na likvidáciu Č-SR, označil Tuku za „najčestnejšieho priateľa Nemecka“ zo všetkých vedúcich slovenských politických osobností. (PA AA, R 27 496, fólia 341 606-607. Veessenmeyerov záznam Ribbentropovi z 15. 11. 1939.) Porovnaj BÖR, Ján Ernest. *Vojtech Tuka. Úvod do života a diela*. Turčiansky Sv. Martin : Kompas, 1940, s. 172.

25 Mníchovská konferencia v dňoch 29. – 30. 9. 1938.

26 A. Mach sa v Záhrebe stretol s chorváckym opozičným politikom V. Mačekom a viacerými chorváckymi novinármi. Pozri *Slovák*, 21. 10. 1938, s. 1.

populárny a nepochopiteľne promaďarský prejav.²⁷ Nedávno považoval za potrebné vyjadriť sa proti rasizmu. Mach je hádankou nielen pre nezainteresovaných, ale aj pre niektorých Slovákov, avšak jeho pozícia je podľa všetkého viac ako pevná. V dôsledku prepracovania a nervozity, ak nie v dôsledku určitej organizačnej neschopnosti, nezvláda nároky, ktoré sú na neho kladené.²⁸

Slovenská vnútorná politika tak predstavuje aj naďalej pole pre najrôznejšie smery a vplyvy. Preto sa v Bratislave neobyčajne intriguje, podozrieva, špehuje atď. Táto vnútorná nejednotnosť medzi samotnými Slovákami a veľké charakterové pochybenia, ktoré sa neustále prejavujú primitívnym, príliš samostatným konaním národa dostávajúceho sa k moci, oslabujú prirodzene ich údernú silu a schopnosť klásť odpor Čechom. Je to preto bezpochyby určitá slabosť, ktorá vedie Slovákov znova a znova k Nemcom, aby si s ich pomocou vybojovali nezávislosť od Prahy.

Mimoriadne významným faktorom sú Hlinkove gardy. Tieto formácie, ktoré vzišli z Rodobrany organizovanej prof. Tukom v 20. rokoch, sú nádejou radikálnych autonomistov a mládeže. Ich povest v národe vyplýva okrem iného z významnej práce, ktorú vykonali bezprostredne po Viedenskej arbitráži na odstúpených územiach, ako aj na základe ich obranných opatrení proti Poliakom v oblasti Javoriny.²⁹ Hlinkove gardy boli od začiatku v rukách radikálov ako sú Sidor, Murgaš, Ďurčanský. Túto skutočnosť si náležite uvedomilo aj Tisove krídlo, v dôsledku čoho Tiso viackrát zaujal stanovisko proti gardám a mimoriadne im sťažuje činnosť.³⁰ Medzi iným ich svojho času stiahol z pohraničnej služby a vtedy sa objavili obavy, že chce gardy úplne rozpustiť. Tiso sa spočiatku staval proti vyzbrojeniu gárd. Pre Hlinkove gardy sa teraz vytvorili nové predpoklady, a to tým, že boli zákonne zakotvené výnosom bratislavskej vlády.³¹ Za zmienku určite stojí skutočnosť, že ich vodcovia prechádzajú do štátnej služby.

Hlavným veliteľom Hlinkových gárd je Sidor, jeho zástupcom je Mach. Keďže Mach je plne zamestnaný ďalšími svojimi úlohami, je Karol Murgaš, ktorý je organizačným šéfom, pobočníkom a osobným Sidorovým dôverníkom, aj naďalej rozhodujúcim mužom Hlinkových gárd. Poverenie Macha týmto úradom je v posledných dňoch v súvislosti s jeho neotrasiteľnou pozíciou jednako pozoruhodné. Murgaš patril doteraz rovnako ako Sidor, Ďurčanský a iní k vyslovene polonofilskému kruhu Slovákov. Dnes ho však treba považovať za vyhláseného nepriateľa Poľska a vyhláseného zástancu nemeckej orientácie. Murgaš, doterajší redaktor „Slováka“ a aj teraz jeho aktívny prispievateľ, je považovaný za mimoriadne schopného, jasného a energického človeka, ktorý je veľmi iniciatívny, čo preukázal počas konfliktu o Javorinu. Súbežné vymenovanie za Sidorovho tajomníka, ktorý zastáva funkciu štátneho ministra v Prahe, znamená ďalšie mimoriadne posilnenie Murgašovej moci, hoci tento ako zástupca gárd príznačne na kandidátke nefiguruje. Murgaš zastupuje teda Sidora prakticky ako veliteľa Hlinkových gárd a aj ako štátneho ministra. Popri Murgašovi ako organizačnom šéfovi vystupujú ešte slovenskí plukov-

27 Uvedený prejav A. Macha vysielal bratislavský rozhlas 5. 11. 1938.

28 Porovnaj HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 81 – 82.

29 Pozri SUŠKO, L. *Hlinkova garda...*, s. 193; MICHELA, Miroslav. Miesto a úloha Karola Murgaša v radikálnom prúde slovenskej politiky v období rokov 1939 – 1941. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov I*. Trnava : Merkury, 2002, s. 86.

30 Pozri dokument 61 a podrobnejšie napr. ČARNOGURSKÝ, P. 6. *október*, s. 225 – 228.

31 Autor myslí pravdepodobne vládne nariadenie č. 70/1938 z 5. 12. 1938 o rozpustení branných zväzkov a spolkov, na základe ktorého mal ich majetok prejsť do vlastníctva HG.

níci Pulanich a Čunderlík, dôstojníci z povolania, ktorí sú z bývalej rakúskej armády a sú údajne úplne pronemeckí.

Celkove sa Hlinkove gardy delia na tri podriadené organizácie,³² a to na vlastné Hlinkove gardy, na Hlinkovu mládež (HM) a na DS (slovenská skratka pre bezpečnostnú službu).³³

Veliteľstvo vlastných Hlinkových gárd sa člení na päť hlavných oddelení: organizácia (Urmínský, Kristín), národno-politické školenie (Čulen), výcvik (Strapák), kultúrno-politické a duchovné oddelenie (!) (Dr. Körper, Čarnogurský, Dr. Režucha,³⁴ Dr. Ďurčanský³⁵), hospodárske oddelenie (Horáček, Slivka). Na čele vlastných Hlinkových gárd je teraz minister Dr. Ďurčanský. Jeho zástupcom je Pecho-Pečner.³⁶ Vlastné gardy sa delia na vekové triedy a osobitné formácie: muži vo veku 18 až 40 rokov³⁷ (Moravčík),³⁸ muži vo veku 40 až 60 rokov³⁹ (Černák), akademici (Kirschbaum), stará garda – Rodobrana (prof. Tuka), železničiar (Ištvančin), poštári (Drobný)⁴⁰ a jazdecká garda (minister hospodárstva Teplanský).⁴¹

Hlinkovu mládež (HM) vedie po zmenách minister Černák. Jej praktickým veliteľom je Ján Dafčík, ktorý doteraz zastával funkciu veliteľa Hlinkových gárd a bol tak istým spôsobom odstavený. Dafčík bol v skautskom hnutí, a preto mal aj určitý vplyv pri tvorbe gardistických uniforiem. Skautská minulosť by sa mohla prejavovať priaznivo iba do tej miery, ak by znamenala protívahu klerikálneho smeru. Hlinkova mládež je rovnako rozčlenená na tri vekové kategórie.

Tretiu organizačnú jednotku slovenských obranných zväzkov predstavuje Bezpečnostná služba, ktorá by mala mať takmer rovnaké úlohy ako SD v ríši. Vyvíja sa však úplne iným smerom. Definitívne obsadenie veliteľa Bezpečnostnej služby nie je ešte jasné. Dočasný veliteľ Iľečko svojimi schopnosťami a charakterom neprichádza do úvahy. Murgaš si aj preto drží túto organizačnú jednotku pevne pod kontrolou. Na velenie tejto dôležitej organizácie si robí veľké nároky aj Mach.⁴²

Následne ako Hlinkove gardy po mníchovských a viedenských rokovaníach zaznamenali veľký rozmach, došlo k určitému regresu, pretože chýbali miestni velitelia a zhora neprichádzali žiadne smernice. K Hlinkovým gardám však teraz postupne prichádzajú viacerí bývalí slovenskí dôstojníci a preberajú velenie a výcvik.⁴³ Po vytvorení právnych základov nariadením bratislavskej vlády sa teraz stanovujú aj výcvikové plány, ktoré chcú vychádzať poväčšine z nemeckého vzoru. Prejavuje sa to neustálymi žiadosťami a výzvami o nemeckú podporu.

32 Presnú štruktúru HG stanovil a jej jednotlivých veliteľov vymenoval K. Sidor 4. 12. 1938. O dva dni neskôr boli tieto informácie publikované v denníku Slovák. ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. *Slovensko v druhej republike*, s. 333.

33 Dôvernicky sbor.

34 V origináli Recuche.

35 Ján Ďurčanský.

36 V origináli Pecho-Pecina.

37 Úderníci.

38 V origináli Murafcik.

39 Obrancovia.

40 V origináli Drobin.

41 K organizačnej štruktúre HG pozri KÁRPÁTY, V. *Vývoj organizačnej...*, s. 6 – 15.

42 Vedením Dôvernického sboru (DS) poveril K. Murgaš neskôr Jána Slivku. Proti budovaniu tejto tajnej služby sa vyslovil K. Sidor aj A. Mach a DS hľadal podporu u viedenskej SD prostredníctvom A. Wünscha a K. Goldbacha. (IfZ, MA 650/1, fólia 9 384 634. Goldbachov nedatovaný záznam.)

43 Podrobnejšie pozri ČAPLOVIČ, M. *Branné organizácie...*, s. 75 – 78.

Aká je v súčasnosti sila Hlinkových gárd je ťažké povedať, pretože na ich dôslednejšie organizovanie nie je ich terajší aparát postačujúci. Najsilnejšie sú gardy v Bratislave a okolí, kým v odľahlých oblastiach je organizácia horšia.

O definitívnej budúcnosti a úlohách Hlinkových gárd sa ešte nerozhodlo. Sidor a jeho okruh aktivistov zamýšľa vytvoriť z Hlinkových gárd akúsi ozbrojenú políciu. Túto skutočnosť požadoval Sidor verejne vo svojom prejave poslednú nedelu,⁴⁴ v ktorom proklamoval aj budovanie samostatnej slovenskej armády.⁴⁵ Sidorov okruh chce z Hlinkových gárd vytvoriť bezpochyby rozhodujúci faktor na Slovensku. Či však určitý stupeň poštátnovania Hlinkových gárd, ktoré už začalo, nie je šachovým ťahom ministerského predsedu Tisa na to, aby im odobral ich údernú silu a voľnosť v konaní, je otázne. K štruktúre Hlinkových gárd pozri priloženú schému.⁴⁶

Nezvyklá geografická poloha Slovenska, ktoré je ako pomerne úzky pás územia zovreté medzi viacerými štátmi, a doterajší viac-menej ilegálny politický vývoj Slovákov voči Čechom naznačuje, že najväčší význam má pochopiteľne terajšia zahraničnopolitická orientácia slovenskej vnútornej politiky. V tejto súvislosti sa slovenskí politici, ako je známe, orientovali viacerými smermi, sčasti na Česko, Maďarsko a Poľsko. Medzi radikálnymi autonomistami, vlastným Hlinkovým hnutím, prevládala doteraz absolútne poľská orientácia. K týmto polonofilským kruhom patria najmä Sidor, Ďurčanský a Murgaš. Spoločný postoj Poľska a Maďarska voči Slovensku⁴⁷ však priateľstvo Slovákov k Poľsku značne utlmil, ak až neukončil. Roztrpčenie proti Poľsku dosiahlo svoj vrchol požiadavkou Poľska odstúpiť oblasti na severnej hranici Slovenska, ktorú diktovali výlučne vojenské aspekty bez toho, aby boli nejako opodstatnené z etnického hľadiska. V priebehu tohto procesu sa dovtedajšia exponovaná propoľská skupina úplne preorientovala, najviac asi Murgaš,⁴⁸ najmenej bezpochyby Sidor.⁴⁹ Predsa len aj Sidor počas rokovaní s Poliakmi asi pred šiestimi týždňami zašiel tak ďaleko, že Poliakom povedal, že ak pôjdu proti Slovensku, tak na slovenskej strane budú stáť nemecké bajonety.⁵⁰ To, že je tento protipoľský postoj starej propoľskej skupiny trvalý a že sa nezmenil, ukázala neúspešná návšteva poľských delegátov (okrem iného aj poslanca Sejmu Walewského) koncom novembra, ktorí sa údajne pokúšali získať Slovákov pre propoľskú politiku.⁵¹ Poliáci pritom pred Slovákami celkom otvorene argumentovali potrebou solidárneho zjednotenia všetkých Slovanov proti Nemecku. Celkom otvorene sa hovorilo aj o tom,

44 T. j. 4. 12. 1938.

45 Porovnaj ČARNOGURSKÝ, P. 6. október, s. 239.

46 V prílohe správy sa nachádza schéma organizačnej štruktúry HG z organizačného rozkazu Hlavného veliteľstva HG č. 5. z 5. 12. 1938 (A MSNP, f. VIII, š. 1, pr. č. 90/70).

47 Pozri KOŽMIŇSKI, Maciej. *Polska i Wegry przed druga wojna światowa*. Wrocław : Ossolineum, 1970.

48 Podrobnejšie ŠTEFÁNIKOVÁ, Antónia. Poľská otázka v slovenskej spoločnosti v rokoch 1938 – 1939. In *Historické štúdie* 38, 1997, s. 66.

49 Sidor neskôr napísal: „*To sa nemalo stať, aj keď vieme, že Poliáci ešte pred Nemcami žiadali tieto zeme na Sliezsku a mali svoje požiadavky i voči nášmu Spišu a Orave. Aj bez týchto zemí bolo Poľsko dosť veľké. No stála sa z poľskej strany chyba, alebo využitie vhodnej chvíle. Narobilo to viac zla ako dobra.*“ SIDOR, Karol. *Šesť rokov pri Vatikáne*. Scraton, Pa. : Obrana Press 1948, s. 66.

50 Dňa 10. 5. 1938 na schôdzke užšieho predsedníctva HSLS Sidor naopak povedal: „*Viazať sa na Berlín znamená veľa, až moc. Vojst' do germánskeho bloku pre Slovákov je nebezpečné. Doplatíme na to.*“ Sidorov denník, č. XX, zápis z 29. 1. 1943 (opis Sidorovho záznamu z 22. 5. 1938). Strojopis uložený v Historickom ústave SAV v Bratislave.

51 Pozri dokument 136. Návšteva J. Walewského bola spojená najmä s rokovaniami ohľadne ekonomickej a hospodárskej spolupráce medzi Poľskom a Slovenskom. (SNA, f. Ministerstvo hospodárstva (MH), š. 387. Obchodno-politické rokovania s Poľskom.)

že Poliaci potrebujú slovenské divízie, aby sa postavili proti expanzii ríše smerom na východ. Walewski a jeho agenti odišli z Bratislavy bez úspechu. Možnosť neskoršieho návratu k propolskému postoju je však tu, ak sa do úvahy zoberie spoločný slovanský a rímskokatolícky faktor. Rýchly dohovor a ústup Poliakov na severnej hranici vyplýva azda z toho, že si Poľsko svojou ústretovosťou chce získať späť svoje stratené sympatie.

Naproti tomu možno konštatovať, že postoj Slovákov k Nemecku je aj naďalej úplne priateľský, ba často prechádza do otvoreného nadšenia. To platí tak pre vzťah Slovákov k Nemcom vo vlastnej krajine, ktorí majú dalekosiahle garantovanú samostatnú organizáciu a kultúrnu autonómiu, ako aj vyznávanie nacionálno-socialistického svetonázoru so všetkými vonkajšími znakmi, a tiež pre vzťah k ríši ako velmoci. Aj keď občas dôjde k vybočeniu z tejto línie, vo všeobecnosti spolunažívajú Slováci a Nemci na Slovensku pokojne, takmer bez konfliktov. Zreteľne sa to prejavilo poslednú nedelu na spoločnom veľkom verejnom zhromaždení pri Bratislave, kde sa popri slovenských vlajkách objavovali aj vlajky s hákovým krížom a rečnili vodcovia oboch strán. Vodca požíva medzi Slovákami aj naďalej obrovskú, takmer až s mystikou hraničiacu úctu.

Nové stanovenie hraníc, a najmä Viedenská arbitráž na tejto zásadnej pronemeckej línii nezmenili nič. To isté platí aj pre odstúpenie Devína, ku ktorému už medzitým došlo. Slováci azda neustále dúfali, že im Devín zostane, keď ich v tom uisťovalo najmä odstraňovanie opevnení a neustále nemecké kontroly. Medzi Slovákami aj v samotnom vedení zazneli v súvislosti s odstúpením Devína občas slová zatrpknutosti. Známe je napríklad vyjadrenie jednej z vedúcich osobností, že si človek z cesty do Nemecka nikdy nič neprinesie, ale skôr o čosi príde. „Slovák“⁵² síce zdôraznil bolesť nad stratou tohto pre slovenské dejiny významného, hoci čisto nemeckého mesta,⁵³ ale pri tejto príležitosti našiel aj slová uznania na adresu dobrého vzťahu medzi Nemcami a Slovákami. Nemecká línia v slovenskej vnútornej politike, ktorá sa prejavila už radom potešiteľných výsledkov, by mohla byť v budúcnosti ešte výraznejšia. Celé Hlinkove gardy by sa tak mali organizovať podľa nemeckého vzoru.⁵⁴ Slovenský minister kultúry⁵⁵ Černák sa na vlastnú žiadosť v najbližších dňoch stretne so zástupcami nemeckej kultúrnej politiky. Pripravujú sa výmenné nemecko-slovenské študentské pobyty. Slovenská mládežnícka skupina sa zakrátko vyberie na cestu do Nemecka. Nemecký vzor sa napokon uplatní v protizidovskom zákonodarstve a v arizácii hospodárstva, a to aj napriek Tisovej sabotáži. Volanie Slovákov po nemeckom poradenstve a pomoci sa ukazuje vo všetkých oblastiach. Bezpochyby by mohlo dôjsť ešte k väčšiemu posilneniu nemeckého vplyvu, to by však Nemecko muselo vyslať za týmto účelom na Slovensko viac svojich ľudí.

V hospodárskej oblasti sa napriek rozhodne veľkému úsiliu Slovákov nedosiahli žiadne skutočne hmatateľné výsledky.

[Podpis nečitateľný]

*SNA, Alexandrijský archív, mikrofílm II. C 976, fólia 9 394 816 – 827, originál, strojopis.*⁵⁶

52 Pozri *Slovák*, 24. 11. 1938, s. 1, 3.

53 Nepravdivé tvrdenie. V roku 1937 žilo v Devíne 859 Nemcov, 492 Slovákov a Čechov a 51 Maďarov. SCHRIFFL, D. *Die Rolle...*, s. 188.

54 Pozri dokument 95.

55 Správne je minister školstva a národnej osvety.

56 Dokument publikovali SCHVARC, Michal, HOLÁK, Martin: Politické pomery na Slovensku pred voľbami do Snemu Slovenskej krajiny pohľadom viedenskej SD. In *Acta historica Neosoliensia*, Tomus 9. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2006, s. 321 – 334.

1938, 11. Dezember. Pressburg. – Karbus´ Bericht über die Stimmung in der HG und in der Westslowakei. Pläne der HG einen Marsch auf Pressburg durchzuführen.

Am 11. Dez. fand in Trenčín eine Kundgebung statt, an der ca 5 000 HG Männer teilnahmen.

Reden wurden gehalten von Murgaš, Farkaš und Senator Pollak.¹ Alle Redner betonten die Dringlichkeit der Lösung der Juden- und Tschechen-Frage und werden hierbei von der Bevölkerung am meisten beifällig unterstützt.

Wie in den meisten Gegenden der Slowakei mit Landbevölkerung ist auch im Waagtal eine besondere Unzufriedenheit mit der derzeitigen Arbeitsweise der Regierung festzustellen und wird besonders von den jüngeren Kräften, die aber besonders von den aufrechten Kämpfer der Hlinka Bewegung (aktivistischen Idealisten) unterstützt werden, die Zusammensetzung der jetzigen Regierung und die vorgelegte Wahlliste missbilligend beurteilt. In einer Sitzung im engsten Kreise solcher ehem. Kämpfer der Rodobrana, die sich bezeichnenderweise als Orthodoxe bezeichnen, wurde die Organisation eines Marsches auf Pressburg besprochen und zwar unmittelbar nach der Wahl, eventuell am Wahlsonntag selbst. Die Bestrebungen gehen dahin, an diesem Tage 50 000 Gardisten in Pressburg zusammenzuziehen und eine neue Nationalregierung in vollkommener Unabhängigkeit von Prag auszurufen. Man will einen Zusammentritt des neuen Parlaments verhindern und die Juden- und Tschechenfrage radikal lösen. Einem Einschreiten seitens Prag mit der Armee, soll durch die Festsetzung der noch in der Slowakei lebenden Tschechen als Geiseln begegnet werden. Die neue Regierung der jungen Nation, soll sofort den Schutz des Deutschen Reiches anrufen und zwar auf Grund des Selbstbestimmungsrechtes der Völker. Der Anmarsch auf Pressburg soll konzentrisch erfolgen und die Hauptstadt sofort vom Lande getrennt werden, sodass die Bewegung auf dem Lande den Umbruch sofort in der Hand hat. In der Bevölkerung wird diese jungslowakische Bewegung bestimmt die Majorität erhalten, da die Regierung dem Denken und Fühlen des sl. Bauern zu wenig Rechnung getragen hat und eine allgemeine Verbitterung über die Vettern- und Protektionswirtschaft herrscht.

Auf dem Lande wird Murgaš als der Vertreter Sidors überall begrüsst und erhofft man sich von dieser Seite die Rettung und die vom slow. Bauern und Mittelständler gewünschte vollkommene Verständigung mit Deutschland. Überall herrscht der Gedanke vor, wir wollen in engster Anlehnung an Deutschland eine starke, saubere Slowakei und wollen Schluss machen mit den Tschechen und Juden. Die völkische Freiheit halten die Sl. der neuen Richtung durch die Garantie des Führers für gegeben und wollen nur eine starke Hand, die einen Wandel schafft in den noch weiter angewandten demokratischen Methoden. Es ist bemerkenswert, dass das Wort Hitler und Deutschland überall bei der Landbevölkerung als die Erlösung gebraucht wird und man deutsche Führung erhofft. Vorherrschend ist überall der Gedanke, dass die Slowakei von einem Manne wie Adolf Hitler niemals unterdrückt, sondern zu neuer Blüte geführt werden wird und dass der Slowake dem Führer ein treuer und pflichtbe-

1 Richtig Polyák.

wusster Kämpfer gegen den Bolschewismus sein will, der nur den einen Willen hat auf seiner Scholle ungestört leben und arbeiten zu können.

Anzeichen für eine Betätigung Tukas für Ungarn sind noch nicht festgestellt worden,² doch liegt die Möglichkeit nahe, dass der Sekretär Tukas Farkas sich in dieser Richtung betätigt hat. Wie allerdings Farkaš sich gegenüber Murgaš, der ihn zur Rede stellte, äusserte, hat er diese seine Ansicht, die noch vor 4 Wochen bestanden hat, geändert. Aus der Aussprache mit Murgaš, die zwischen den beiden in sl. Sprache geführt wurde, hörte ich heraus, dass F.³ die Ansicht vertrat, die Ungarn seien nur ungarisch sprechende Slawen und es würde die Möglichkeit bestehen, die Ungarn mit der Zeit zu Slowaken zu machen. Die Naivität dieser Ansicht zeigt die Verworrenheit dieser Richtung und die Unkenntnis der ungar. Entnationalisierungsstärke. F. muss mit Aufmerksamkeit beobachtet werden, da es nicht ausgeschlossen erscheint, dass er doch Verbindungen zu Ungarn hat. Jedenfalls machen die F. zur Verfügung stehenden Geldmittel und die überaus grossen Anschaffungen verdächtig, Geld von irgendeiner Seite erhalten zu haben.

k[arbus]

SNA, Alexandrijský archív, Mikrofilm II. C 976, Folie 9 394 920 – 921, Original, Maschinenschrift, paraphiert.

2 Siehe FABIÁN, J. *Slovensko v strednej Európe*, S. 287 – 288.

3 Farkaš.

1938, december 11. Bratislava. – Karbusova správa o náladách v HG a na západnom Slovensku. Plány HG uskutočniť pochod na Bratislavu.

Dňa 11. decembra sa v Trenčíne uskutočnilo zhromaždenie, na ktorom sa zúčastnilo okolo 5 000 gardistov.

S prejavmi vystúpili Murgaš, Farkaš a senátor Polyák.¹ Všetci rečníci zdôraznili naliehavosť riešenia židovskej a českej otázky, čo zhromaždení prijímali s najväčším potleskom a súhlasom.

Tak ako v ostatných oblastiach Slovenska s vidieckym obyvateľstvom, aj na Považí možno konštatovať mimoriadnu nespokojnosť so súčasnou činnosťou vlády a najmä mladšie sily, ktoré podporujú hlavne skutoční bojovníci Hlinkovho hnutia (aktivistickí idealisti), neschvaľujú zloženie terajšej vlády a zostavenú volebnú kandidátku. Na zasadnutí úzkeho kruhu týchto bývalých bojovníkov Rodobrany, ktorí sa príznačne označujú ako ortodoxní, sa hovorilo o organizácii pochodu na Bratislavu, a to bezprostredne po voľbách, prípadne počas samotnej volebnej nedele. Usilujú sa, aby sa v tento deň zhromaždilo v Bratislave 50 000 gardistov a aby vyhlásili novú národnú vládu, ktorá by bola úplne nezávislá od Prahy. Chcú zabrániť zasadnutiu nového parlamentu a riešiť radikálne židovskú a českú otázku. Vojenskému zásahu zo strany Prahy majú čeliť uväznením Čechov žijúcich na Slovensku, ktorých by držali ako rukojemníkov. Nová vláda mladých má ihneď požiadať o ochranu Nemeckej ríše, a to na základe práva na sebaurčenie národov. Útok na Bratislavu má byť koncentrovaný a hlavné mesto má byť okamžite izolované od vidieka, tak aby hnutie dosiahlo aj na vidieku okamžitý prielom. Toto mladodoslovenské hnutie získa medzi obyvateľstvom určite väčšinu, pretože vláda len veľmi málo zohľadňuje potreby slovenského roľníka a medzi obyvateľstvom vládne všeobecné rozhorčenie z rodinkárstva a protekcionárstva.

Murgaš je všade na vidieku vítaný ako Sidorov zástupca a obyvateľstvo očakáva od tejto strany záchrana a úplné porozumenie s Nemeckom, ktoré požadujú slovenskí roľníci a stredná vrstva. Všade prevláda myšlienka čo najužšieho príklonu k Nemecku, očisteného Slovenska a skončovania s Čechmi a so Židmi. Slováci nového razenia vidia národnú slobodu v garanciách vodcu a chcú iba silnú ruku, ktorá skoncuje s ešte stále prežívajúcimi demokratickými metódami. Je pozoruhodné, že slová Hitler a Nemecko vníma vidiecke obyvateľstvo ako vykúpenie a očakáva nemecký primát. Všade dominuje myšlienka, že človek ako Adolf Hitler nebude Slovensko nikdy utláčať, ale že ho privedie k novému rozkvetu a že Slováci chcú byť vodcov verný a povinnosti si plniaci bojovník proti bolševizmu, ktorý má len jedno pranie, aby mohol na svojej hrude iba nerušene žiť a pracovať.

Indície o Tukovej činnosti v prospech Maďarov sa doposiaľ nepotvrdili,² je ale možné, že Tukov tajomník Farkaš je v tomto smere činný. Ako sa však Farkaš pred Murgašom, ktorý sa u neho medzi rečou zastavil, vyjadril, že svoj názor, ktorý mal ešte pred štyrmi týždňami, zmenil. Z rozhovoru s Murgašom, ktorý viedli títo dvaja v slovenčine, som zachytil, že F.³ zastával názor, že Maďari sú

1 V origináli Pollak.

2 Pozri FABIÁN, J. *Slovensko v strednej Európe...*, s. 287 – 288.

3 Farkaš.

len maďarsky hovoriacimi Slovanmi a že určite sa vyskytne možnosť, že sa Maďari časom pridajú k Slovákom. Naivita tohto názoru dokazuje zmätenosť tohto smeru a neznalosť intenzity maďarského odnáródňovania. F. musí byť pozorne sledovaný, pretože nie je vylúčené, že nemá styky s Maďarmi. Finančné prostriedky, ktorými F. disponuje, a príliš vysoké náklady ho v každom prípade upodozrievajú z toho, že odkiaľsi dostáva peniaze.

k[arbus]

SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 920 – 921, originál, strojopis, parafovaný.

1938, 12. Dezember. Pressburg. – Karbus´ Bericht über sein Gespräch mit Pfarrer Zemaník.

Am 12. Dez. suchten mich der Pfarrer Alois Zemanik und der Bauer Stepan beide aus Zohor auf und trugen folgendes vor.

Der Pfarrer Z.¹ ein überaus beweglicher junger Slowake, trägt noch die Uniform der Garde und ist überaus freiheitlich gesinnt. Für seine Einstellung ist bemerkenswert, dass er seine Gemeinde schwören liess, den ehemaligen sozialdemokr. Abgeordneten Dehrer,² falls derselbe ins Dorf käme, zu erschlagen. Er suchte mich auf, um von mir einen Rat zu erhalten und um mich zu bitten, an zuständiger Stelle über die Situation, die z. Zt. in der Westslowakei herrsche zu berichten.

Wörtlich erklärt er, so wie es jetzt sei, gehe es nicht weiter. Die Regierung sei zu schwach, um die hauptsächlichsten Fragen zu erledigen. Die junge Nation werde mit den alten Methoden regiert und es sei unerträglich weiter zusehen zu müssen, wie der Wille des sl. Volkes missbraucht und eine ungeeignete Regierung ihr Unwesen treibt. Als Vertreter des Ma(r)chfeldes mit den Gemeinden Zohor, Hochstetten,³ Stupava, Lozorno und weiterhin Malacky, Gajare und noch mehr Gemeinden, bitte er ihm wenigstens die moralische Unterstützung für die Befreiung des Landes zuzusagen, wobei an eine Abtrennung nicht gedacht sei, sondern nur an die Erfüllung des Volkswillens. Er bittet zunächst um die Unterstützung mit den verfügbaren Mitteln und erklärte, dass die Gemeinden der Westslowakei bereit sind, sich ihr Recht und ihre Freiheit zu erkämpfen. Sie stellen sich dabei unter den Schutz des Reiches und bitten nur, bei einem eventuellen Angriff seitens der tschechischen Armee um Unterstützung. Die Westslowakei ist bereit zu einem Marsch auf Pressburg, um die unfähige Regierung zu verjagen. Eine Zusage konnte ich nicht erteilen, machte vielmehr darauf aufmerksam, dass wir uns in die inneren Angelegenheiten der Slowakei nicht einmischen, dass ich lediglich von seiner Mitteilung Kenntnis nehme.

Pfarrer Z. und der Bauer St. sprachen im Namen von ca 15 000 Gardisten.

Weiterhin bat mich Pf. Z. um die Vermittlung einer Fahrt mit ca 15 – 16 Personen zur Ausstellung „Der Weltbolschewismus“. Ausserdem bat Pf. Z. ihm beim Sender Wien eine Zeit von 3 – 5 Minuten für eine Ansprache an das sl. Volk zu ermöglichen.

Es wurde weiterhin gebeten die Bez. Hauptmannschaft in Gänserndorf möge den Marchübergang bei Baumgarten (Ostmark) nach Hochstetten (Slowakei) wieder ermöglichen.

(...)

k[arbus]

SNA, Alexandrijský archiv, Mikrofilm II. C 976, Folie 9 394 922 – 923, Original, Maschinenschrift, paraphiert.

1 Zemaník.

2 Richtig Dérer. Dérer war mehrmaliger Minister in den tschechoslowakischen Regierungen. Außerdem galt er als angesprochener Verfechter des Tschechoslowakismus. Es hängt wahrscheinlich damit, dass Dérer Anfang 1938 Ludaken als Rotzungen beschimpfte.

3 Das heutige Vysoká pri Morave.

1938, december 12. Bratislava. – Karbusova správa o rozhovore s farárom A. Zemaníkom.

Dňa 12. decembra ma navštívil farár Zemaník a roľník Štepan, obaja zo Zohora, a predostreli nasledovné [záležitosti].

Farár Z.¹ je veľmi agilný mladý Slovák, nosí aj uniformu gardy a je príliš slobodomyselný. Čo sa týka jeho postoja, tak za zmienku stojí, že svoju obec nechal prisahať, aby inzultovala bývalého sociálnodemokratického poslanca Déreera,² ak by sa v obci objavil. Vyhľadal ma, aby som mu poradil a aby ma požiadal, aby som kompetentné miesta informoval o situácii, ktorá t. č. vládne na západnom Slovensku.

Doslova povedal, že tak ako to je momentálne, to už ďalej nejde. Vláda je príliš slabá, aby vyriešila najpodstatnejšie otázky. Mladému národu sa vládne starými metódami a je neúnosné, aby sa musel aj naďalej prizerať, ako je zneužívaná vôľa slovenského národa a ako sa táto neschopná vláda dopúšťa výčínov. Ako predstaviteľ Moravského poľa s obcami Zohor, Hochštetno,³ Stupava, Lozorno a okrem toho Malaciek, Gajár a ďalších obcí, žiada aspoň o prísľub morálnej podpory pri oslobodení krajiny, pričom nemyslí odtrhnutie, ale len naplnenie vôle národa. Najprv požiadal o podporu prostredníctvom dostupných prostriedkov a vyhlásil, že obce západného Slovenska sú pripravené vydobýť si svoje právo a slobodu. Zároveň sa dávajú pod ochranu ríše a pri prípadnom zásahu českej armády žiadajú len o podporu. Západné Slovensko je pripravené na pochod na Bratislavu, aby zvrhlo neschopnú vládu. To som mu prisľúbiť nemohol, ale upozornil som ho na to, že do slovenských vnútorných záležitostí sa nemiešame a že jeho informácie beriem len na vedomie.

Farár Z. a roľník St. hovorili v mene asi 15 000 gardistov.

Farár Z. ma ďalej požiadal o sprostredkovanie cesty približne 15 – 16 osôb na výstavu „Svetový bolševizmus“. Okrem toho ma požiadal, či by mu viedenský rozhlas neumožnil troj- až päťminútový príhovor k slovenskému národu.

Ďalej ešte žiadal, aby okresný úrad v Gänserndorfe opätovne umožnil prechod cez Moravu pri Baumgartene (Východná marka) a Hochštetne (Slovensko).

(...)

k[arbus]

SNA, Alexandrijský archív, mikrofílm II. C 976, fólia 9 394 922 – 923, originál, strojopis, parafovaný.

1 Zemaník.

2 V origináli Dehner. I. Dérer bol viacnásobným ministrom v československých vládach. Okrem toho bol vyhláseným zástancom čechoslovakizmu. Súvisí to prevdepodobne s tým, že začiatkom roku 1938 vynadal I. Dérer ľudákom do sopľošov.

3 Dnešná Vysoká pri Morave.

1938, 12. Dezember. Prag. – Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über das Verhältnis zwischen Prager und Pressburger Regierung.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 12. Dezember 1938 13 Uhr 48

Ankunft: den 13. Dezember 1938 0 Uhr 15

Nr. 788 vom 12/12

Kabinettschef des Aussenministeriums¹ mitteilte mir heute vertraulich folgendes:

Beziehungen zwischen Prager Zentralregierung und der Slowakischen Regierung seien seit einigen Tagen wieder gespannt. Die Slowaken missbrauchten Autonomie zum Schaden des Gesamtstaates. Weitergehende Entlassungen tschechischer Beamten in der Slowakei² hätten Desorganisation slowakischer Verwaltung verursacht. Folge wäre, dass selbst die Slowakische Regierung, geschweige denn die Zentralregierung, vielfach nicht imstande sei, Wünsche und Befehle bei den unteren Organen durchzusetzen. Politische Fehler, die slowakische Behörden z. B. bei Ausweisungen und Verfolgungen ungarischer Minderheitenangehörigen begingen, würden Verhandlungen zwischen der Zentralregierung und der Ungarischen Regierung unnötig erschweren.³ Prag glaube, dass hier nicht ganz durchsichtiges Spiel getrieben würde und vermute, dass neue Versteifung auf ungarische Einflüsse, denen insbesondere Tuka und Mach zu unterliegen schienen, zurückzuführen sei.

Bezeichnend für derzeit mangelhaften Kontakt zwischen Prag und Pressburg ist die Tatsache, dass die hiesige Regierung bis heute von slowakischer Seite keine zuverlässige Nachricht über Ausschreitungen Magyaronen gegen Karmasin in Untermetzenseifen⁴ und Einfall ungarischer Terroristen erhalten konnte.

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 76 172, Kopie, Maschinenschrift.⁵

1 Hubert Masařík.

2 Es sollte sich um 9 000 Beamten handeln. Ausführlicher siehe BYSTRICKÝ, Valerián. Vystahovanie českých štátnych zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938-1939. In *Historický časopis*, 4/1997, S. 596 – 611.

3 Dazu siehe DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty III. (3. november – 4. apríl 1939)*. Martin : Matica slovenská, 2005.

4 Siehe Dokument 101, Fußnote 5.

5 Publiziert bei ĎURICA, M. S.: *La Slovacchia*, Dokument 14, S. 139.

1938, december 12. Praha. – Telegram nemeckého správcu vyslanectva A. Henckeho Zahraničnému úradu o vzťahoch medzi pražskou a bratislavskou vládou.

Telegram (taj. šifr.)

Praha, dňa 12. decembra 1938 13.48 hod

Došlo: dňa 13. decembra 1938 0.15 hod

Č. 788 z 12/12

Šéf kabinetu ministerstva zahraničných vecí¹ mi dnes dôverne oznámil nasledovné:

Vzťahy medzi pražskou ústrednou vládou a slovenskou vládou sú už niekoľko dní znovu napäté. Slováci zneužívajú autonómiu v neprospech spoločného štátu. Ďalekosiahle prepúšťanie českých úradníkov na Slovensku² spôsobilo dezorganizáciu slovenskej administratívy. Dôsledkom toho bolo, že samotná slovenská vláda, tým menej už ústredná vláda, nie je mnohokrát v stave, aby presadila požiadavky a príkazy u podriadených orgánov. Politické chyby, ktorých sa slovenské úrady dopustili napr. pri vyhostení a prenasledovaní príslušníkov maďarskej menšiny, zbytočne sťažovali rokovania medzi ústrednou a maďarskou vládou.³ Praha si myslí, že sa tu hrá úplne neprehľadná hra a nazdáva sa, že nové zostrenie napätia možno pričítať maďarským vplyvom, ktorým, ako sa zdá, podliehajú najmä Tuka a Mach.

Súčasný nedostatočný kontakt medzi Prahou a Bratislavou charakterizuje okolnosť, že tunajšia vláda nedostala od slovenskej strany doteraz žiadnu spoľahlivú správu o výčinoch maďarónov v Nižnom Medzeve proti Karmasinovi⁴ a o vpáde maďarských teroristov.

Hencke

*PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, fólia 76 172, kópia, strojpis.*⁵

1 Hubert Masařík.

2 Malo ísť o 9 000 úradníkov. Podrobnejšie pozri BYSTRICKÝ, Valerián. Vystahovanie českých štátnych zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938-1939. In *Historický časopis*, 4/1997, s. 596 – 611.

3 Pozri DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty III. (3. november – 4. apríl 1939)*. Martin : Matica slovenská, 2005.

4 Pozri dokument 101, poznámku 5.

5 Nemecký text publikoval ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 14, s. 139.

1938, 13. Dezember. Prag. – Telegramm des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über das Verhältnis zwischen Prager und Pressburger Regierung. Besprechung mit Ministerpräsidenten Beran und Außenminister Chvalkovský.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Prag, den 13. Dezember 1938 13.48 Uhr¹

Ankunft: den 13. Dezember 1938 16.35 Uhr

Nr. 790 vom 13. 12.

Im Anschluß an Telegramm vom 12. Nr. 788.²

Ministerpräsident Beran und Außenminister Chvalkovsky mitteilen mir heute, daß gestern in später Nachtstunde wesentliche Entspannung in Beziehungen zwischen Zentralregierung und slowakischer Regierung eingetreten sei. Prager Regierung hätte trotz damit verbundener Schwierigkeiten Ersetzung tschechischer Beamter in [der] Slowakei durch Slowaken zugestimmt und organisatorische Hilfe bei Neuregelung slowakischen Verwaltungsapparats angeboten.

Schwierige finanzielle Lage slowakischen Staats solle vorläufig dadurch erleichtert werden, daß ab 1. Januar zunächst dreimonatiges Versuchsbudget für Slowakei aufgestellt würde, das zu nicht unerheblichem Teil zu Lasten Zentralregierung ginge. Auf Grund der Erfahrungen werde dann endgültiger Haushalt für [die] Slowakei aufgestellt werden.

In Judenfrage habe die Zentralregierung Vorschläge Ministerpräsidenten Tiso angenommen. Gefaßte Entschlüsse würden in heutiger Regierungserklärung Niederschlag finden. Radikale Lösung Judenfrage werde einerseits durch offizielle englische Aktionen in Prag, andererseits durch starke Einwirkung amerikanischer Slowaken auf Pressburg erschwert.³ Beran sagte lächelnd, Nachtsitzung hätte mit feierlicher Umarmung zwischen Ministerpräsident Beran und Ministerpräsident Tiso, die sich „gegenseitige Treue und Brüderlichkeit“ geschworen hätten, geschlossen.

Trotz scheinbarer Versöhnung sehe aber offenbar sowohl Beran als Chvalkovsky zukünftiger Entwicklung Beziehungen zwischen Prag und Preßburg mit Sorge entgegen.

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 76 173, Kopie, Maschinenschrift.⁴

1 Bei Pol. IV am 14. 12. 1938 eingegangen.

2 Siehe Dokument 149.

3 In einer Aufzeichnung vom denselben Tage hat Hencke dazu vermerkt: „Auch würden die Slowaken in Amerika bei Tiso darauf drängen, keine allzu scharfen Massnahmen zu ergreifen, weil er dadurch ihre wirtschaftliche Stellung und ihren Einfluss in Amerika untergrabe“. (DURICA, M. S. *La Slovacchia*, Dokument 16a, S. 146.) Dies bestätigt auch ein Vermerk Messlers vom 13. 12. 1938: „Wie wir erfahren, lief am 25. November ein Schreiben der amerikanischen Slowaken bei der slowakischen Regierung in Pressburg ein, in welchem die slowakische Regierung aufgefordert wurde, sofort alle Massnahmen gegen die Juden einzustellen, da für die amerikanischen Slowaken die akute Gefahr besteht durch Boykott der Juden wirtschaftlich zu Grunde gerichtet zu werden. Die slowakische Regierung erwiderte, dass sie nicht in der Lage sei die Massnahmen gegen die Juden mit Rücksicht auf das deutsche Reich völlig einzustellen“. (SNA, NS, Tn Iud – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945.)

4 Publiziert bei DURICA, M. S.: *La Slovacchia*, Dokument 15, S. 140.

**1938, december 13. Praha. – Telegram správcu nemeckého vysla-
nectva A. Henckeho Zahraničnému úradu o vzťahoch medzi praž-
skou a bratislavskou vládou. Rozhovor s ministerským predsedom
R. Beranom a ministrom zahraničných vecí F. Chvalkovským.**

Telegram (taj. šifr.)

Praha, dňa 13. decembra 1938 13.48 hod¹

Došlo: dňa 13. decembra 1938 16.35 hod

Č. 790 z 13. 12.

V nadväznosti na telegram z 12. č. 788.²

Ministerský predseda Beran a minister zahraničia Chvalkovský mi dnes oznámili, že včera v nesko-
rých nočných hodinách došlo k podstatnému zmierneniu napätia vo vzťahoch medzi ústrednou a slo-
venskou vládou. Pražská vláda súhlasila aj napriek ťažkostiam, ktoré sú s tým spojené, s nahradením
českých úradníkov na Slovensku a ponúkla pomoc pri reorganizácii slovenského administratívneho
aparátu.

Ťažká finančná situácia slovenského štátu sa má predbežne uľahčiť tým, že od 1. januára bude
pre Slovensko zostavený najprv trojmesačný skúšobný rozpočet, ktorý však z veľkej časti bude krytý
ústredná vláda. Na základe získaných skúseností sa potom pre Slovensko zostaví definitívny štátny
rozpočet.

V židovskej otázke prijala ústredná vláda návrhy ministerského predsedu Tisa. Prijaté uznesenia
budú uvedené v dnešnom vládnom vyhlásení. Radikálne riešenie židovskej otázky sťažujú na jednej
strane oficiálne anglické akcie, na druhej strane silný vplyv amerických Slovákov na Bratislavu.³ Beran
s úsmevom povedal, že nočné zasadnutie sa skončilo slávnostným objatím ministerského predsedu
Berana a ministerského predsedu Tisa, ktorí si prisahali „vzájomnú vernosť a bratstvo“.

Napriek zdanlivému zmiereniu majú však Beran, ako aj Chvalkovský zjavne obavy o ďalší vývoj
vzťahov medzi Prahou a Bratislavou.

Hencke

PA AA, Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 6, Folie 76 173, kópia, strojepis.⁴

1 Pol. IV došlo 14. 12. 1938.

2 Pozri dokument 149.

3 V zázname z toho istého dňa A. Hencke k tomuto problému uviedol: „Aj Slováci v Amerike naliehajú na Tisa, aby neprijal príliš tvrdé opatrenia, pretože tým podkope ich hospodárske pozície a vplyv v Amerike“. (ĎURICA, M. S. *La Slovacchia...*, dokument 16a, s. 146.) To potvrdzuje aj Messlerov záznam z 13. 12. 1938: „Ako sa dozvedáme, 25. novembra došiel slovenskej vláde list od amerických Slovákov, v ktorom vyzývajú slovenskú vládu, aby ihneď pozastavila všetky opatrenia proti Židom, pretože americkým Slovákom hrozí akútne nebezpečenstvo, že bojkotom zo strany Židov dôjde k ich hospodárskemu krachu. Slovenská vláda odpovedala, že nie je v stave, aby opatrenia proti Židom úplne zrušila, a to z ohľadu na Nemeckú ríšu“. (SNA, f. NS, Tn ľud – F. Karmasin, mikrofílm II. A 945.)

4 Nemecký text publikoval ĎURICA, M. S.: *La Slovacchia...*, dokument 15, s. 140.

1938, 14. Dezember. Pressburg. – Protokoll über eine Besprechung bezüglich der Errichtung eines Tochterinstituts der Wiener Länderbank für die Slowakei und Karpato-Ukraine.

Besprechung über die Errichtung eines Tochterinstituts der Länderbank Wien in Pressburg für das Gebiet der Slowakei und Karpathen-Ukraine abgehalten am 13. und 14. XII. in Pressburg.

An der Besprechung beteiligte sich zeitweilig Staatssekretär Ing. Karmasin und Eugen Reisinger, hauptamtlicher Leiter des Wirtschaftsamttes [der Deutschen Partei], weiters Dr. Karl Grüneberg, Mitinhaber der Bürstenfabrik Grüneberg, Dr. Oskar Hammer, Sekretär des Handelsgremiums, Ernst Bäumler, Eisenhändler, Fritz Wepner, Inhaber eines Sportgeschäftes, alle obigen in ihrer Eigenschaft als Mitglieder des Wirtschaftsamttes der Deutschen Partei. Für die Länderbank Dr. Michael Dyszkant.¹

Die jetzige wirtschaftliche und politische Lage.

Durch die Wahlpropaganda der letzten Tage sind die Ziele der Slowakei sowohl auf dem Gebiete der Politik als auch der Wirtschaft klarer hervorgetreten und es zeigt sich immer mehr, dass die Slowaken eine fast vollkommene Loslösung von der Tschechei anstreben. Auf dem Gebiete der Wirtschaft ist sonderbarerweise eine Widerstandskraft zu beobachten, die man den Slowaken noch vor kurzem gar nicht zugemutet hätte. Die staatlichen Verpflichtungen, insbesondere die Gehalts- und Pensionszahlungen werden pünktlich erfüllt. Es ist nicht feststellbar ob diese finanzielle Stärke auf eine direkte Unterstützung seitens Prag oder auf die englische Anleihe zurückzuführen ist.² Eine gewisse Unruhe in der Disposition erregt die nichterledigte Judenfrage, die als erster Punkt von neuen am 18. d. M. zu wählenden Landtages geregelt werden soll. Abweichend von der reichsdeutschen Regelung soll die Judenfrage etappenweise erledigt werden und zwar so, dass zunächst die grossen Handelshäuser und Fabriksunternehmungen arisiert bezw. unter die kommissarische Leitung gestellt werden, wogegen die Arisierung der mittleren und Kleinbetriebe zu einem wesentlich späteren Zeitpunkt erfolgen soll.

Die Anspannung am Geldmarkt hat sich dadurch in den letzten Tagen etwas vermindert, dass das Bankmoratorium, namentlich hinsichtlich der Kontokorrenteinlagen gelockert wurde und auch die Auszahlung aus Bucheinlagen bereits erhöht wurden, jedoch noch immer in einem Umfang, dass Abhebungen in nennenswerten Ausmasse nicht erfolgen können. Das Bankmoratorium soll bis zur endgültigen Erledigung der Judenfrage keinesfalls aufgehoben werden. Von den in den kritischen Monaten August bis September behobenen Einlagegeldern, die in viele Zehnmillionen gingen gelangte bis jetzt nur ein geringer Teil in die Banken zurück.

1 Über Dyszkant hat Druffel am 16. 12. 1938 an Staatssekretär Keppler telegraphiert: „Hier erschien ein Dr. Dyszkant im Auftrag Länderbank Wien um Bankniederlassung zu studieren, da Dresdner Bank Angelegenheit angeblich Länderbank überlassen habe. Dyszkant der gebürtiger Ukrainer ist und bisher bei Zivnostenska Wien tätig, machte hier überall wenig günstigen Eindruck. Wenn Länderbank mit derartigen östlichen Typen hier arbeiten will, wäre Auftreten Dresdner Bank selbst unbedingt vorzuziehen.“ (PA AA, DG Preßburg, Paket 31.)

2 Großbritannien sollte der Tschecho-Slowakei eine Anleihe in einer Höhe von 10 Millionen Pfunds gewähren.

Die Banken am hiesigen Platze bezw. in der Slowakei und K. Ukraine kann man in sechs Gruppen einteilen, worüber die angeschlossene Beilage einen näheren Aufschluss gibt.

Von Seiten des Generaldirektor der Tatra-Bank Herrn Dr. Kubeš,³ welcher als slowakischer Bankenkommissar fungiert, wird verlautet, dass eine Konzentration des übersetzten Banknetzes ins Auge gefasst wurde in der Weise, dass eine slowakische Grossbank errichtet wird, die einen Teil der slowakischen Banken, der lokalen Banken und die hiesigen tschechischen Grossbank-Filialen übernimmt. Die deutschen Minderheitsbanken sollen sich lt. Direktor Kubeš um die I. Sparbank gruppieren, wegen deren Übernahme die deutsche Volksgruppe hätte verhandeln sollen.

Die Ungarn beabsichtigten durch die Pester Kommerzbank die Majorität der Pressburger Allgemeinen Bank (bei der sie bisher mit ca. einem Drittel beteiligt sind) zu übernehmen, und dieselbe (das wäre der Wunsch Ungarn) mit der ersten Sparbank zu fusionieren und daraus ein starkes ungarisches Institut zu schaffen, dass in Pressburg neben den wirtschaftlichen Aufbau auch eine besondere politische Aufgabe hätte. Die ungarische Regierung unterstützt diese Bemühung der Pester Kommerzbank auf das lebhafteste.

Ob der Plan des Dr. Kubeš verwirklicht werden wird, ist noch sehr fraglich. Er scheint auf Schwierigkeiten gestossen zu sein und es ist derzeit keine Rede davon, dass er zwangsweise durchgeführt werden wird. Im Gegenteil man dürfte freiwilligen Fusionen den Vorzug geben und hiezu mindestens ein Jahr Zeit lassen.

Die Frage der Errichtung einer deutschen Bankstelle.⁴

Schon durch den Umstand, dass die slowakische Regierung selbst die Gründung einer deutschen Bank anregte ist bewiesen, dass ein solches deutsches Institut eine unbedingte Notwendigkeit ist. Von der deutschen Volksgruppe selbst wird die Errichtung eines eigenen sich auf ein grosses Institut im Reiche stützenden Bankunternehmens als äusserst dringendes Problem betrachtet; dies Institut wäre berufen Zentrum der wirtschaftlichen Interessen des Deutschtums in der Slowakei und der K. Ukraine zu bilden. Ohne ein solches Institut wären die wirtschaftlichen und nationalen Belange des hiesigen Deutschtums einer Zersplitterung und überhaupt der ärgsten Gefährdung ausgesetzt. Die deutsche Bank hätte nicht nur die Aufgabe das an und für sich wirtschaftlich in Handel und Produktion kräftiges Deutschtum des Landes zusammenzufassen, sondern wäre auch darüber hinaus zur Vermittlung des wirtschaftlichen Verkehrs des Landes mit dem Reich berufen. Der ganze Export- und Importverkehr, der künftig einen ganz wesentlichen Umfang über den in Pressburg zu errichtenden Freihafen nehmen soll, wird in den Geschäftsbereich dieser deutschen Bankstelle fallen, da die Schaffung eines mit genügenden Mitteln ausgestatteten Institutes im Lande durch die hiesige deutsche Volksgruppe nicht möglich ist, kann die Hilfe nur aus dem Reiche kommen. Vorwegs sei bemerkt, dass eine direkte Finanzierung des zu schaffenden deutschen Institutes aus dem Reiche nicht notwendig wäre, da das unter deutsche Führung stehende Institut selbst einen beträchtlichen Betrag an Einlagen aufbringen und den Kreditbedarf aus eigenen Mitteln decken würde. Eine zusätzliche Finanzierungsmöglichkeit durch teilweise Kreditierung der Warenimporte aus dem Reiche wäre auch möglich.

3 Richtig Kubiš. Rudolf Kubiš (1885 - ?), Finanzmann, Generaldirektor der Tatra-Banka, seit Oktober 1944 Gouverner der Slowakischen Nationalbank.

4 Siehe auch Dokumente 85, 102 und 142.

Es wäre vielleicht nicht notwendig und auch nicht opportun, dass die in Betracht kommende deutsche Grossbank eine eigene Filiale in Pressburg errichtet; es würde genügen, wenn diese Bank durch Übernahme einer bereits bestehenden Bank in der Slowakei sich ein Tochterinstitut schafft, zu welchem Institut das Anlage suchende Publikum volles Vertrauen hätte. Nach wie vor würde sich der Erwerb der Pressburger Allgemeinen Bank am ehesten empfehlen.⁵ Diese Bank geniesst einen guten Ruf, ihre Einlagen betragen zurzeit ca. 150 000 000 Kč. Sie stammen in der Hauptsache aus alten Kreisen und ist daher ihr Abfluss nicht zu befürchten. Wie bereits dem Herrn Direktor Dr. Anspach seinerzeit ja mitgeteilt wurde, sind durch die Abtretung der ungarischen Gebiete zwar Debitoren in Höhe von ca 14 000 000 illiquid geworden, dieser Betrag macht jedoch nur 10% der Einlagen aus. Bei den anderen hiesigen Banken dürften die Plassierungen im ungarischen Gebiet wesentlich höher sein.

Der Erwerb der Pressburger Allgemeinen Bank (insgesamt 60 000 Aktien á 200 Kč Nominale) ist ausschliesslich in Prag zu verhandeln, wobei zu beachten ist, dass zur Majorität das Paket der Beba⁶ allein (18 000 Stück) nicht genügen würde. Es müsste noch entweder das Paket der Anglo Bank (14 000 Stück) oder Pester Kommerzbank (17 500 Stück) erworben werden. Stück 10 500 befinden sich im jüdischen Privatbesitz. Zu beachten ist, dass lt. bestehenden Vorschriften die Mehrheit der Mitglieder des Verwaltungsrates (Aufsichtsrates) tschechoslowakische Staatsbürgerschaft haben müsste. Die Aktien der Bank sind an der Börse nicht notiert wurden aber vor der Krise mit 200 – 210 Kč pro Stück gehandelt. Ihr jetziger Wert ist unbekannt (die Bank selbst kauft keine eigenen Aktien) und müsste auf Grund einer eingehenden Revision festgestellt werden. Neben dem Aktienkapital per 12 000 000 Kč bestehen zwei Reserven á 10 000 000 Kč von denen jedoch 8 – 9 000 000 Kč abzuschreiben wären. Es würde sich dringend empfehlen sich sobald als möglich bei den Patronanzinstituten eine Option zu sichern.

Sollte der Erwerb der Allgemeinen Bank aus welchem Grunde immer nicht in Betracht kommen, wären folgende andere Lösungen möglich: Kauf 1. der Handels- und Kreditbank, die ganz im Besitz der Beba ist oder 2. der Escomt und Volkswirtschaftlichen Bank, die zur ganze der Tatra-Bank gehört. Die Tatra-Bank wäre vielleicht geneigt diese Beteiligung auszugeben. Herrn Dr. Anspach wurden die Bilanzdaten über diese Banken mitgeteilt.

Zum Erwerb einer Bank (der Aktien) ist natürlich mit Rücksicht auf die bestehenden Vorschriften die Zustimmung der Regierungsstellen notwendig. Es wurde bis jetzt nicht geklärt, ob diese Zustimmung in die Kompetenz der Prager Zentralregierung oder der slowakischen (ukrainischen) Landesregierung fällt. Keinesfalls sollte die slowakische Regierung übergangen werden, weil auf ein gutes Einvernehmen mit ihr das allgrösste Gewicht gelegt werden muss. Seitens der K. Ukraine sind Schwierigkeiten nicht zu erwarten.

Tätigkeitsgebiet der Bank.

Es würde für den Anfang genügen, dass die neue Bank nur in Pressburg und Chust Niederlassungen unterhält. (Im letzten Ort eine kleine Filiale.) Die Bank würde sich in den Konzentrationsprozess des slowakischen Bankwesens einschalten können, event. tschechische und jüdische Bankfilialen aufnehmen, nach Analogie der Übernahme der sudetendeutschen Filialen. Sie würde dadurch ihren Einlagestand be-

⁵ Siehe Dokument 85.

⁶ Böhmisches Escompte-Bank und Credit-Anstalt.

trächtlich vermehren. Die Einlagen der Deutschen wären ihr jedenfalls sicher, dafür würde schon die Propaganda sorgen. Die Industrie und Handelsunternehmungen würden vermutlich gerne bei dieser Bank als Exponentin einer kapitalkräftigen deutschen Grossbank ihre liquiden Mittel anlegen aber auch andere Geldinstitute würden mit ihr zusammenarbeiten, so dass sie die Rolle einer Girobank für das Land ausfüllen würde. (Die Funktion hat bis jetzt die Živno-Filiale ausgeführt.) Es ist beabsichtigt die in der Slowakei bestehenden Raiffeisenkassen und andere Geldinstitute straffer in einen Zentralverband zusammenzuschliessen; dieser Verband würde selbstverständlich mit der deutschen Bank Hand in Hand gehen. Um eine sichere Plassierung ihrer Mittel im Industrie und Handel müsste die Bank nicht besorgt sein. Diesbezüglich wird das Wirtschaftsamt [der Deutschen Partei] noch nähere Daten vorlegen.

Die Bank würde einen namhaften Teil des Überweisungsverkehrs zwischen dem Reich und der Slowakei (K. Ukraine) besorgen. Eine wichtige Aufgabe würde der Bank in der Übergangszeit bei den bevorstehenden Arisierungen von vielen jüdischen Unternehmungen zufallen. An geeigneten Personal, welches die Landsprachen beherrscht würde es nicht fehlen.

Es sei nochmals nachdrücklichst betont, dass die Errichtung einer deutschen Bankstelle hier unaufschiebbar geworden ist, da sonst die Gefahr besteht, dass andere Nationen (Ungarn) zuvorkommen und dadurch günstige Möglichkeiten verloren gingen. Die Existenz und die Prosperität der neuen Bank wäre nach dem Gesagten vollkommen gesichert. Diese Bank würde die Position der deutschen Volksgruppe stärken und sie in Stand setzen, den ihr gesetzten wirtschaftlichen, nationalen und kulturellen Aufgaben vollauf gerecht zu werden.

Pressburg, den 14. Dezember 1938.

Beilagen: Gruppierung der Banken
Verzeichnis der Industrie
Aufstellung über die Rohstoffvorkommnisse.

PA AA, Gesandtschaft Preßburg, Paket 31, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1938, december 14. Bratislava. – Zápisnica zo zasadnutia o zriadení dcérskeho inštitútu viedenskej Länderbank pre Slovensko a Karpatskú Ukrajinu.

Rozhovory o zriadení dcérskeho inštitútu viedenskej Länderbank v Bratislave pre územie Slovenska a Karpatskej Ukrajiny, ktoré sa uskutočnili 13. a 14. XII. v Bratislave.

Rozhovorov sa s prestávkami zúčastnili štátny tajomník Ing. Karmasin a Eugen Reisinger, vedúci Hospodárskeho úradu [Deutsche Partei], ďalej Dr. Karl Grüneberg, spoluvlastník továrne na kefy Grüneberg, Dr. Oskar Hammer, tajomník Obchodného grémia, Ernst Bäumlér, obchodník so železným tovarom, Fritz Wepner, vlastník obchodu so športovými potrebami, všetci ako členovia Hospodárskeho úradu Deutsche Partei. Za Länderbank sa zúčastnil Dr. Michail Dyszkant.¹

Súčasná hospodárska a politická situácia.

Vďaka predvolebnej propagande posledných dní nadobudli ciele Slovenska v politickej a hospodárskej oblasti jasnejšie kontúry a čoraz viac sa ukazuje, že sa Slováci usilujú o takmer úplné odtrhnutie od Česka. V hospodárskej oblasti možno napodiv badať istý odpor, ktorý by sme od Slovákov ešte pred krátkym časom vôbec neočakávali. Štátne záväzky, predovšetkým vyplácanie miezd a dôchodkov bolo splnené načas. Nedá sa však zistiť, či táto finančná potencia súvisí s priamou podporou zo strany Prahy alebo s anglickou pôžičkou.² Určité napätie v tejto súvislosti vyvoláva nevyriešená židovská otázka, ktorú by mal krajinský snem, má byť zvolený 18. t. m., vyriešiť ako prvý bod. Na rozdiel od ríšskonemeckej úpravy má byť židovská otázka riešená postupne, a to takým spôsobom, že najprv dôjde k arizácii veľkých obchodných firiem a fabrík, resp. k ich uvaleniu pod komisársku správu. K arizácii stredných a malých podnikov by malo dôjsť oveľa neskôr.

Napätie na peňažnom trhu sa v posledných dňoch trochu zmiernilo, a to tým, že sa uvoľnilo bankové moratórium, hlavne v oblasti kontokorentných vkladov, a tiež sa zvýšilo vyplácanie vkladov, avšak ešte stále len v takom rozsahu, aby nemohlo dôjsť k výberu veľkých rozmerov. Bankové moratórium by však nemalo byť v žiadnom prípade zrušené, kým nebude definitívne vyriešená židovská otázka. Z vkladov, ktoré boli vybrané počas kritických mesiacov august a september a dosiahli výšku niekoľkých desiatok miliónov, sa doteraz do bánk vrátila len malá časť.

Tunajšie banky, resp. na Slovensku a K. Ukrajinu možno rozdeliť na šesť skupín, o čom sa hovorí podrobnejšie v prílohe.

1 K Dyszkantovej osobe E. von Druffel v telegrame štátnemu tajomníkovi W. Kepplerovi 16. 12. 1938 uviedol: „Z poverenia viedenskej Länderbank sa tu objavil istý Dr. Dyszkant, aby si tu presondoval možnosti zriadenia pobočky, pretože Dresdner Bank údajne prenechala túto záležitosť Länderbank. Dyszkant je rodený Ukrajinec, ktorý doposiaľ pracoval v Živnostenskej [banke] vo Viedni, a nezanecháva tu najlepšiu dojem. Ak tu Länderbank chce pracovať s takýmito východnými typmi, bolo by rozhodne lepšie, aby sa toho ujala Dresdner Bank samotná.“ (PA AA, DG Preßburg, Paket 31.)

2 Veľká Británia mala poskytnúť Česko-Slovensku pôžičku vo výške 10 miliónov libier.

Generálny riaditeľ Tatrabanky pán Dr. Kubeš,³ ktorý je zároveň aj komisárom pre banky, vyhlásil, že dôjde ku koncentrácii príliš rozvetvenej bankovej siete takým spôsobom, že bude zriadená veľká slovenská banka, ktorá prevezme časť slovenských bánk, lokálnych bánk a tunajšie filiálky veľkých českých bánk. Banky nemeckej menšiny by sa podľa riaditeľa Kubeša mali zoskupiť okolo I. sporiteľskej banky, ktorú by mala prevziať nemecká národnostná skupina, čo by ešte malo byť predmetom rokovania.

Prostredníctvom peštianskej Komerčnej banky majú Maďari v úmysle získať väčšinu v Bratislavskej všeobecnej banke (doteraz v nej mala asi tretinový podiel) a zlúčiť ju (to je pranie Maďarov) s Prvou sporiteľskou bankou a vytvorí tým silný maďarský inštitút, ktorý by mal popri hospodárskej činnosti aj osobitnú politickú úlohu. Maďarská vláda toto úsilie peštianskej Komerčnej banky jednoznačne podporuje.

Či je plán Dr. Kubeša uskutočniteľný, je ešte veľmi otáznne. Zdá sa, že naráža na problémy a momentálne sa nehovorí vôbec o tom, že by ho uskutočnil prostredníctvom donucovacích prostriedkov. Naopak, prednosť by mali mať dobrovoľné fúzie, a to s minimálne ročnou lehotou.

Otázka zriadenia nemeckého bankového inštitútu.⁴

Už len okolnosť, že samotná slovenská vláda dala podnet na vytvorenie nemeckej banky, dokazuje, že existencia takéhoto nemeckého inštitútu je nevyhnutnosťou. Nemecká národnostná skupina samotná vníma zriadenie vlastnej banky, ktorá by sa opierala o veľký inštitút v ríši, ako krajne naliehavý problém; tento inštitút by sa mal stať centrom hospodárskych záujmov Nemcov na Slovensku a K. Ukrajine. Bez existencie takéhoto inštitútu by boli hospodárske a národné záujmy tunajšieho nemeckva nejednotné a vôbec boli by vystavené veľkému ohrozeniu. Nemecká banka by mala za úlohu nielen sústrediť hospodársky silné nemeckvo v obchode a vo výrobe, ale okrem toho by mala byť sprostredkovateľom hospodárskych stykov krajiny s ríšou. Celý export a import, pričom jeho prevažná časť by sa v budúcnosti realizovala v rámci slobodného prístavu, ktorý sa má v Bratislave vybudovať, by spadal do oblasti pôsobnosti tejto nemeckej banky. Keďže vytvorenie inštitútu prostredníctvom tunajšej nemeckej národnostnej skupiny, ktorý by disponoval dostatočnými prostriedkami v krajine, nie je možné, pomoc môže prísť jedine z ríše. Vopred je však potrebné poznamenať, že priame financovanie nemeckého inštitútu z ríše by nebolo potrebné, pretože inštitút podliehajúci nemeckému vedeniu by bol sám schopný získať značné obnosy na vkladoch a úvery by kryl vlastnými prostriedkami. Dodatočné financovanie by bolo možné aj prostredníctvom čiastočného úverovania dovozu tovarov z ríše.

Azda by nebolo potrebné a tiež ani vhodné, aby si veľká nemecká banka, ktorá by prichádzala do úvahy, zriaďovala v Bratislave vlastnú filiálku; postačovalo by, keby táto banka prevzala jednu z jestvujúcich bánk na Slovensku a vytvorila z nej svoj dcérsky inštitút, ktorému by zákazníci usilujúci o vklad plne dôverovali. Tak ako doposiaľ sa najviac odporúča získanie Bratislavskej všeobecnej banky.⁵ Táto banka má dobrú povesť, jej vklady dosahujú v súčasnosti výšku približne 150 000 000 Kč. Sú to najmä vklady osôb pochádzajúcich zo starých kruhov, a preto pokiaľ ide o ich pokles, obavy nie sú namieste.

3 Správne má byť Kubiš. Rudolf Kubiš (1885 - ?), finančník, generálny riaditeľ Tatra-Banky, od októbra 1944 guvernér Slovenskej národnej banky.

4 K tejto problematike pozri aj dokumenty 85, 102 a 142.

5 Pozri dokument 85.

Odstúpenie maďarských oblastí spôsobilo nelikviditu dlžníkov vo výške asi 14 000 000, o čom bol už upovedomený aj pán riaditeľ Dr. Anspach. Táto suma však činí iba 10% vkladov. U ostatných tunajších bánk môže byť výška investovaného kapitálu v maďarských oblastiach oveľa vyššia.

Získanie Bratislavskej všeobecnej banky (celkove 60 000 akcií á 200 Kč nominálna hodnota) je potrebné prerokovať výlučne v Prahe, pričom nemožno strácať zo zretela, že k majorite nepostačuje samotný balík Bebcy⁶ (18 000 kusov). Potrebné je získať buď balík Anglo Bank (14 000 kusov) alebo peštianskej Komerčnej banky (17 500 kusov). 10 500 kusov akcií je v židovskom súkromnom vlastníctve. Nemožno zabúdať na to, že podľa platných predpisov musí mať väčšina členov správnej (dozornej) rady československé štátne občianstvo. Akcie banky na burze zapísané neboli, ale pred krízou stála jedna akcia 200 – 210 Kč. Jej súčasná hodnota nie je známa (samotná banka vlastné akcie nekupuje) a musela by sa určiť na základe dôkladnej revízie. Popri akciovom kapitáli vo výške 12 000 000 Kč má banka dve rezervy vo výške 10 000 000 Kč. Z nich by sa však muselo 8 – 9 000 000 Kč umoriť. Preto sa dôrazne odporúča zabezpečiť si čo najrýchlejšie opciu patronátnych inštitútov.

Ak by však prevod Bratislavskej všeobecnej banky neprichádzal z akéhokoľvek dôvodu do úvahy, sú možné aj nasledujúce riešenia: kúpa 1. Obchodnej a úverovej banky, ktorá je celá vo vlastníctve Bebky alebo 2. Eskontnej a hospodárskej banky, ktorá patrí celá Tatrabanke. Tatrabanke by azda mohla zaujať priaznivý postoj k predaju svojej účasti. Pán Dr. Anspach bol s bilanciou tejto banky oboznámený.

Na získanie banky (akcií) je potrebný so zretelom na platné predpisy súhlas vládnych miest. Doteraz nebolo vyjasnené, či tento súhlas patrí do kompetencie pražskej ústrednej vlády alebo slovenskej (ukrajinskej) krajinskej vlády. Slovenská vláda by sa však v žiadnom prípade nemala obchádzať, pretože na dobré vzťahy s ňou je potrebné klásť čo najväčší dôraz. Zo strany K. Ukrajiny sa problémy neočakávajú.

Oblasť pôsobnosti banky.

Na začiatok by postačovalo, keby nová banka zriadila pobočky len v Bratislave a Chuste. (V posledne uvedenom meste malú filiálku.) Banka by sa mohla zapojiť do procesu koncentrácie slovenského bankovníctva, príp. pohltiť filiálky českých a židovských bánk takým spôsobom, ako pri prevzatí sudetonemeckých filiállok. Tým by sa výrazne zvýšil stav jej vkladov. Vklady Nemcov by boli v každom prípade zabezpečené, o to by sa postarala propaganda. Priemyselné a obchodné podniky by si v tejto banke ako predstaviteľke kapitálovo silnej nemeckej veľkobanky s veľkou pravdepodobnosťou radi ukladali svoje likvidné prostriedky. S ňou by však spolupracovali aj ostatné peňažné ústavy, takže by mohla plniť v krajine úlohu žirovej banky. (Až doteraz vykonávala túto funkciu filiálka Živnostenskej banky.) Okrem toho sa uvažuje o pevnejšom zlúčení na Slovensku jestvujúcich spotrebných a úverových družstiev a ostatných peňažných ústavov v rámci ústredného zväzu; tento zväz by bol s nemeckou bankou pochopiteľne jedna ruka. O bezpečné uloženie svojich prostriedkov v priemysle a obchode by sa banka nemusela obávať. Pokiaľ ide o túto vec, Hospodársky úrad [Deutsche Partei] dodá ešte podrobnejšie údaje.

6 Böhmisches Escompte-Bank und Credit-Anstalt.

Banka by obstarávala značnú časť platobného styku medzi ríšou a Slovenskom (K. Ukrajinou). Banke by pripadla dôležitá úloha počas prechodného obdobia pri nastávajúcej arizácii mnohých židovských podnikov. Vhodný personál ovládajúci jazyky by nebol problémom.

Ešte raz je potrebné naliehavo zdôrazniť, že zriadenie nemeckej banky je neodkladné, pretože ináč hrozí nebezpečie, že nás predídu iné národy (Maďari), a tým prideme o priaznivé možnosti. Existencia a prosperita novej banky by mala byť na základe uvedeného úplne zabezpečená. Táto banka by posilnila pozíciu nemeckej národnostnej skupiny a umožnila jej, aby mohla v plnej miere plniť hospodárske, národné a kultúrne úlohy, ktorými bola poverená.

Bratislava, dňa 14. decembra 1938.

Prílohy: Rozčlenenie bánk
Zoznam priemyselných podnikov
Prehľad o zásobách surovín

PA AA, Gesandtschaft Preßburg, Paket 31, kópia, strojopis, bez podpisu.

1938, 15. Dezember. Pressburg. – Telegramm des deutschen Konsuls von Druffel an das AA über Kompensationsvorschläge der slowakischen Regierung an Ungarn. Vorschlag enthält Wechsel der Gegend um Stoss und Metzenseifen.

Telegramm (Geh. Ch. V.)

Pressburg, den 15. Dezember 1938	23.45 Uhr ¹
Ankunft: den 16. Dezember 1938	2.00 Uhr

Nr. 103 vom 15. 12.

Mit Bezug auf Telegramm Nr. 97 vom 22. 11.

Slowakischer Kompensationsvorschlag gegen Gebiet Surany – Ceklis enthielt nach Ablehnung früherer Vorschläge auch deutsche Orte Süd-Zips Stos und Metzenseifen. Angesichts terroristischer Aktionen gegen Karmasin² und volksbewusste Deutsche hat slowakische Delegation von sich aus Abtretung dieser Orte zurückgestellt, um Anschein zu vermeiden, als weiche man vor Terror und trete gleichmütig deutsche Orte ab. Tiso hat Zurückstellung gebilligt und Karmasin gebeten,³ Berliner Stellungnahme einzuholen. Ich selbst habe Tiso bei Unterredung aus anderem Anlass gebeten, Entscheidung jedenfalls bis Eingang Stellungnahme zu verschieben,⁴ was er zusagte.⁵

Angesichts fortgesetzter systematischer ungarischer Propaganda gegen Grenze Wiener Schiedsspruchs und Versuche, Bevölkerung durch Gerüchte und Terror einzuschüchtern, würde eine Abtretung Orte Süd-Zips an Ungarn höchst bedenklich erscheinen, da Eindruck, dass terroristische Aktionen Erfolg haben, unvermeidlich und von weitestgehender Auswirkung auf übrige Zips⁶ und anderes Grenzgebiet, auch Pressburg.

1 Bei Pol. IV am 16. 12. 1938 eingegangen.

2 Gemeint ist Attentatsversuch an Karmasin am 11. 12. 1938. Siehe Dokument 101, Fußnote 5. Ausführlicher siehe SCHVARC, Michal. Gulka pre štátneho tajomníka. (Pokus o atentát na Franza Karmasina v Nižnom Medzeve 11. decembra 1938.). In *Pamät národa*, 4/2007, S. 42 – 50.

3 Karmasin hat die slowakische Regierung eindringlich aufgefordert, diesen Vorschlag zurückzuziehen.

4 Staatssekretär Weizsäcker gab von Druffel folgende Weisung: „Bitte Ministerpräsident Tiso alsbald aufzusuchen und ihn mündlich in geeigneter Form unter Bezugnahme auf die im obererwähnten Telegramm dargelegte Gründe darauf hinzuweisen, dass uns eine Abtretung der volksdeutschen Orte Stoss und Metzenseifen in der Südzipis nach dem in Wien gefällten deutsch-italienischer Schiedsspruch unerwünscht erscheint“. (PA AA, DG Prag, Paket 60.)

5 Am Abend desselben Tages versprach dies Tiso auch dem Adjutanten von Seyss-Inquart, Hammerschmid, der im Auftrag der VoMi verhandelte. (NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 28, Folie 437 641; DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty III*, Dokument 82, S. 184 – 185.) Am 26. 12. 1938 hat das AA seinen Vertretungen in Prag und Rom mitgeteilt, „dass eine Abtretung dieser Orte uns nicht erwünscht erscheine“. (Ebenda, Folie 437 642, Altenburgs Telegramm vom 26. 12. 1938.) Dies hat Druffel Tiso bereits am 22. 12. 1938 mitgeteilt. DEÁK, L. (Hrsg.). *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty III*, Dokument 82, S. 185.)

6 Am 17. 1. 1939 hat Druffel in einem Bericht an die Gesandtschaft in Prag erklärt: „Es kann auch aus allgemeinen politischen Gründen (Weg nach der Karpathen-Ukraine) keinesfalls in Frage kommen, in der Zips unter Zerreißung der Sprachinsel die Entfernung zwischen Ungarn und Polen noch weiter zu vermindern“. (PA AA, DG Prag, Paket 60.)

Andererseits geographische Schwierigkeiten Metzenseifen keineswegs grösser als an vielen anderen Orten. Bevölkerung dieser er reichen Gegend wird bei fester Haltung und wirksamer Hilfe nationaler Erziehungsarbeit nicht unzugänglich sein.

Druffel

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, K. 28, Folie 437 639, Fotokopie, Maschinenschrift.

1938, december 15. Bratislava. – Telegram nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu o kompenzačných návrhoch slovenskej vlády Maďarsku. Návrh obsahuje výmenu oblastí okolo obcí Štós a Medzev.

Telegram (taj. šifr.)

Bratislava, dňa 15. decembra 1938	23.45 hod ¹
Došlo: dňa 16. decembra 1938	2.00 hod

Č. 103 z 15. 12.

V nadväznosti na telegram č. 97 z 22. 11.

Slovenský kompenzačný návrh za oblasť Šurany – Čeklís zahrňa po odmietnutí predošlých návrhov aj nemecké obce južného Spiša Štós a Medzev. Vzhľadom na teroristické akcie proti Karmasinovi² a národne uvedomelým Nemcom slovenská vláda cúvla od odstúpenia týchto obcí, aby tak zabránila zdaniu, že ustupuje pred terorom a že bez akýchkoľvek námietok odstúpi tieto nemecké obce. Tiso s odsunutím tejto [veci] súhlasil a požiadal Karmasina,³ aby získal stanovisko Berlína. Ja sám som Tisa počas rozhovoru, ktorý sa uskutočnil z iného dôvodu, požiadal, aby rozhodnutie v každom prípade oddialil, kým nebude stanovisko známe,⁴ čo aj prisľúbil.⁵

Vzhľadom na pokračujúcu systematickú maďarskú propagandu proti hraniciam stanoveným Viedenskou arbitrážou a na pokusy zastrašovať obyvateľstvo prostredníctvom fám a teroru, by odstúpenie obcí južného Spiša Maďarsku bolo nanajvyš povážlivé, pretože by vznikol jasný dojem, že teroristické akcie mali úspech a malo by to ďalekosiahle následky pre zvyšný Spiš⁶ a na ostatné pohraničné oblasti, Bratislavu nevynímajúc.

1 Pol. IV došlo 16. 12. 1938.

2 Pokus o atentát na F. Karmasina 11. 12. 1938. Pozri dokument 101, poznámku 5. Podrobnejšie SCHVARC, Michal. Gulka pre štátneho tajomníka. (Pokus o atentát na Franza Karmasina v Nižnom Medzeve 11. decembra 1938.) In *Pamäť národa*, 4/2007, s. 42 – 50.

3 F. Karmasin slovenskú vládu dôrazne žiadal, aby tento návrh stiahla.

4 Štátny tajomník E. von Weizsäcker zaslal E. von Druffelovi nasledujúcu inštrukciu: „*Žiadam, aby ste čo najskôr vyhladali ministerského predsedu Tisa a verbálne mu s odvolaním na dôvody uvedené v spomenutom telegrame vhodnou formou tlmočili, že v zmysle nemecko-talianskeho arbitrážneho výroku z Viedne považujeme odstúpenie nemeckých obcí Štós a Medzev za nežiadúce*“. (PA AA, DG Prag, Paket 60.)

5 J. Tiso to večer toho istého dňa prisľúbil aj pobočníkovi A. Seyss-Inquarta F. Hammerschmidovi, ktorý s ním rokoval z poverenia VoMi. (NA ČR, Zahraniční úrad Berlín, š. 28, fólia 437 641; DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty III*, Dokument 82, s. 184 – 185.) 26. 12. 1938 dal Zahraničný úrad jasne najavo, „*že odstúpenie týchto obcí sa nám javí ako nežiadúce*“. (NA ČR, Zahraniční úrad Berlín, š. 28, fólia 437 642, Altenburgov telegram z 26. 12. 1938.) E. von Druffel o tom informoval J. Tisa už 22. 12. 1938. (DEÁK, L. (ed.). *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty III*, Dokument 82, s. 185.)

6 Dňa 17. 1. 1939 E. von Druffel v správe pražskému vyslanectvu uviedol: „*Ani z celkových politických dôvodov (cesta na Karpatskú Ukrajinu) neprichádza v žiadnom prípade do úvahy, aby roztrhnutím jazykového ostrova na Spiši došlo ešte k ďalšiemu zmenšeniu vzdialenosti medzi Maďarskom a Poľskom*“. (PA AA, DG Prag, Paket 60.)

Geografické problémy Medzeva nie sú na druhej strane v žiadnom prípade o nič väčšie ako na mnohých iných miestach. Pri pevnom postoji a účinnej národnostne výchovnej činnosti nebude obyvateľstvo tejto na rudu bohatej oblasti také neprístupné.

Druffel

NA ČR, Zahraniční úřad Berlín, š. 28, fólia 437 639, fotokópia, strojopis.

1938, Mitte Dezember. Pressburg. – Karbus´ Bericht über Lage und Entwicklung der Hlinka-Garde.

Bericht über die HG

Soweit die grundlegende Organisation der HG sich auf rein militärische und damit zusammenhängende technische Fragen erstreckt, kann bei den erzielten Ergebnissen davon gesprochen werden, dass sich die HG in stetig aufsteigender Form befindet. Die Bekleidungs Vorschrift ist erlassen und werden sich nur noch kleine Änderungen ergeben. Die Kommando- und Arbeitsgebietseinteilung regelt der Organisationsbefehl Nr. 5.¹ Der Ausbau des Dienst- und Ordnungsreglements erfolgt nach rein milit. Gesichtspunkten mit Anlehnung an das k. u. k. Ordnungsreglement der alten österr. Armee, weil die beiden Obersten Pulanich und Czunderlich² dem alten österr. Offizierkorps entstammen. Die weltanschauliche Ausrichtung und alle Organisationsfragen bedürfen jedoch letzten Endes die Genehmigung des Chefs des politischen Stabes Karol Murgas, der nachdem seinerzeit dem Führer der HG Minister Karl Sidor die Vorschläge für Unterschrift unterbreitet.

In den Führerstellen der Hauptabteilungen I – IV und in den Stäben selbst sind z. Zt. noch zum weitaus grössten Teil unfähige und (...)³ auf Stellungen bedachte Persönlichkeiten, auf die jedoch vom Chef des polit. Stabes ein besonderes Augenmerk gewandt wird. Murgas äussert, dass diese Drohnen alle verschwinden, sobald die ersten Leistungsprüfungen erfolgen werden und sobald die ersten Felddienstübungen durchgeführt werden. Der Aufbau und weitere Ausbau der Garde ist selbstverständlich nicht ganz frei von Schwankungen, die durch die politische Konstellation der Regierung bedingt sind. Von Seiten der Regierung (Tiso – Teplansky) wird natürlich kein allzugrosser Wert auf die Erhaltung der Garde gelegt,⁴ denn man betrachtet sie sicherlich auf dieser Seite als unnütz, wenn nicht gar schon als ihr eine Gefahr für den eigenen Bestand, wenn sie eines Tages das Werkzeug Karl Sidors geworden ist. Sidor selbst hat wohl schon erkannt, dass die Garde für ihn die einzige Waffe bildet um das Vermächtnis Hlinkas für dessen Vollstreckung er sich berufen fühlt, zu erfüllen. Zur Zeit ist noch nicht ganz klar zu sehen, ob Sidor selbst die vollkommene Loslösung und Selbstständigkeit eines slowakischen Staates fortbetreibt. Bei Murgas ist diese Zielsetzung vollkommen klar und Murgas steht mit den wirklich einwandfreien Slowaken wie Redaktoren Snazki,⁵ Slivka, Dr. Horaček, Dr. Režucha, Pfarrer Zemanik⁶ (Zohor) und fast allen Kreisführern auf dem Lande auf einer Linie, nämlich vollkom-

1 Vom 15. 12. 1938. Dieser Befehl enthielt im Wesentlichen Weisungen über den Aufbau der HG, über die Qualifikation der Orts-, Bezirks- und Gebietskommandanten sowie Referenten, über die Einheiten der HG, Ränge, Uniformen, die Bildung von Einheiten, Subordination, territoriale Gliederung, Dienstweg, gewerkschaftliche Gliederungen, Aufnahme in die HG und über Nachrichtendienst. (A MSNP, Bestand VIII, K. 1, 90/70 – Dokumente zur politischen Tätigkeit von Karol Murgas.) Vergleiche Dokument 146.

2 Richtig Čunderlík.

3 Unlesbar, da der Bericht nur als Manuskript vorliegt.

4 Siehe Dokumente 109 und 146.

5 Richtig Snaczký. Anton Snaczký wurde 1929 im Prozess gegen Tuka wegen Hochverrates zu fünf Jahren Haft verurteilt.

6 Siehe Dokument 148.

mene Selbstständigkeit, radikale Lösung der Juden- und Tschechenfrage und engste Anlehnung an Deutschland.

Es ist jetzt nötig die Arbeit weiterzutreiben und besonders die persönlichen Beziehungen in der Gruppe der jungen Slowaken um Sidor zu erhalten, damit die Anregungen durchgeführt und der deutsche Gedanke gestärkt wird.

Die Beratung besonders von Murgaš und der beiden Obersten darf nicht abreißen, da zu leicht die Gefahr besteht, dass die polnischen Ratgeber, die überall den Versuch unternehmen das getrübt Verhältnis wieder zu beseitigen, einen festen Fuss fassen. Es sind nicht allein nur die rein beratenden Momente für die Erhaltung der jetzigen Position massgebend, ganz besonders ist der persönliche Einfluss zu beachten. Die Störung des guten Einvernehmens, das z. Zt. besteht, wird nicht nur von polnischer und ungarischer Seite versucht, weit gefährlicher sind die Unterminierungsarbeiten der Tschechen, der Hodžaleute, Beneschanhänger und der zentralistischen Slowaken. Besonderes Augenmerk verdienen auch die ungarisch orientierten Slowaken, die natürlich äusserst vorsichtig arbeiten müssen, da für diese Richtung im Volke selbst die wenigsten Sympathien vorhanden sind. Hier muss besonders Mach u. Farkaš beachtet werden. Von Tuka selbst halte ich eine ungarfreundliche Einstellung nicht mehr für gegeben, da es Tuka nicht gelingen kann, die Machtposition zu erringen, die er nötig hätte, um eine Politik in dieser Richtung durchzusetzen. Auch Mach ist hierzu zu schwach und Farkaš betreibt diese Politik wohl aus materiellen Gründen.

Es ist somit klar, dass nur die Gruppe um Sidor-Murgaš ernstliche Stärke besitzt und der Regierung Tiso gefährlich werden kann und gleichzeitig die Gruppe darstellt, die für deutsche Belange zu gewinnen ist. Es ist wichtig diese Gruppe stets zu unterstützen und andere Persönlichkeiten andersgerichteter Einstellung zu lähmen und abzudrängen.

Planung der Arbeit für die kommenden Wochen:

1. Beratung für die weltanschauliche Schulung der HG. Ausarbeiten eines Sport- und Leistungsplanes für HM⁷ und HG.

Einrichten von Schulungskursen für Führer der HG.

Vorarbeiten für Geländesportübungen.

Uniformierung der HG weiter auszubauen, besonders im Bezug auf die kleine Ausrüstung (Sportbeutel, Feldflaschen, Karten, Kompass usw.)

2. Trifft in nächsten Tagen der Vertreter der USA-Slowaken in Hainburg ein Empfang vorbereiten. Soll besonders beauftragt sein, Judengesetze der Slowakei abzubringen, dass die USA-Juden für den Fall der Herausgabe von Judengesetzen mit der Entlassung und Ausweisung der Slowaken in Amerika gedroht haben. Zahlreiche Privatbriefe an Tiso sollen im gleichen Sinne abgefasst sein.⁸

3. In Sachen Janek – Goldberger äussert sich Sidor, dass Janek ein Hochstapler sei und er sich für die Sache nicht interessiere. Die Angelegenheit Goldberger solle jetzt wohl nun finanzielle Vorteile für einige bringen, die sich um die Freilassung Goldbergers bemühten. Sidor sagt selbst, die Deutschen sollen mit Goldberger machen was sie wollen. Der Fall Janek ist ein Fall für sich, Janek ist Hochstapler.⁹

7 Hlinkova mládež – Hlinka-Jugend.

8 Siehe Dokument 150.

9 Dazu siehe MEDVEČKÝ, M., SCHVARC, M. *Juloslav Janek*.

-
4. Auf den Geometer, Ing. Blöchel¹⁰ in Hlohovec möchte ein besonderes Augenmerk gerichtet werden, da dieser für die deutsche Sache sehr wertvolle Arbeit leisten könnte. Blöchel ist äusserst geschickt und besonders vertrauenswürdig, sodass eine Verbindung mit ihm sehr nützlich sein kann.¹¹
5. Murgaš beabsichtigt einen Besuch der Ausstellung „Bolschewismus ohne Maske“ in Wien durchzuführen. Es handelt sich um ca. 700 Gardisten, die nach dem Zusammentritt des Parlaments am 18. 1. [1939], am 19. 1. nach Wien gebracht werden sollen. Die Zeit wird zu knapp werden.
6. Dr. Fallad,¹² der s. Zt. die Zentralstelle für die Judenfragen einrichten sollte und von der Reg. Tiso fallen gelassen wurde, will einen „Stürmer“ für die Slowakei herausbringen. Fallad ist eine unklare Persönlichkeit und besitzt auch bei Murgaš kein Vertrauen. Murgaš äusserte sich über Fallad in ablehnendem Sinne. In einer persönlichen Unterhaltung mit Fallad in Strbské Pleso gewann ich den Eindruck, dass Fallad sich zurückgesetzt fühlt und diesen Umstand der jüdischen und klerikalen Gegenarbeit zuschreibt.¹³ Mir gegenüber betonte er eine unbedingte Einstellung für Deutschland. Jedenfalls konnte ich feststellen, dass Fallad über die Einzelheiten und Gegensätze im slowakischen Lager sehr gut unterrichtet ist. Goldbach wird mit Fallad Verbindung aufnehmen.

[Karbus]

SNA, Alexandrijský archív, Mikrofilm II. C 976, Folie 9 394 835 – 840, Original, Manuskript, ohne Unterschrift.

10 Richtig Blöchl.

11 Vergleiche Dokument 140, Fußnote 1.

12 Richtig Faláth.

13 Später, Ende April 1941, sagte Faláth dem SD-Mann Lämmel und Fiala gegenüber: *„Ein großer Teil der damaligen politischen Gegner (Tschechoslowaken und Beneschanhänger) sei nun heute noch im politischen Leben der Slowakei führend tätig. Es sei bedauerlich, daß diese Kreise es verständen, ihre angebliche Deutschfreundlichkeit bei Reichsdeutschen immer wieder herauszustellen, sich bei ihnen einzuschmeicheln und sie damit zu hintergehen, während die wirklichen alten Aktivisten als unbequeme und gefährliche „Radikalgesinnte“ diskriminiert würden und abseits stehen müßten.“* (BArch, R 70 Slowakei/254, Bl. 133 – 135. Vermerk Lämmels vom 28. 4. 1941.)

1938, polovica decembra. Bratislava. – Karbusova správa o situácii a vývoji Hlinkovej gardy.

Správa o HG

Pokiaľ sa základná organizácia HG týka čisto vojenských, a tým aj súvisiacich technických otázok, možno popri dosiahnutých výsledkoch hovoriť o tom, že HG sa nachádza vo forme neustáleho vzostupu. Vyšli predpisy o uniformách a na ich základe by malo dôjsť len k malým zmenám. Členenie veliteľstiev a pracovných oblastí upravuje organizačný rozkaz č. 5.¹ Tvorba služobných a poriadkových predpisov vychádza z čisto vojenských hľadísk s príklonom k c. k. poriadkovým predpisom starej rakúskej armády, pretože obaja plukovníci Pulanich a Czunderlich² pochádzajú zo starého rakúskeho dôstojníckeho zboru. Svetonázorová príprava a všetky organizačné otázky však ostatne podliehajú súhlasu náčelníka politického štábu Karola Murgaša, ktorý od istého času pripravuje návrhy na podpis veliteľovi HG ministrovi Karolovi Sidorovi.

Veliteľské posty na hlavných oddeleniach I – IV a na štáboch samotných sú z väčšej časti obsadené neschopnými a (...) ³ na tieto pozície nevhodnými osobami, ktorým však náčelník politického štábu venuje mimoriadnu pozornosť. Murgaš sa vyjadruje, že všetci títo leňosi zmiznú akonáhle dôjde k prvým výkonnostným previerkam a akonáhle sa uskutočnia prvé polné cvičenia. Organizácia a ďalšie budovanie gardy ovplyvňujú samozrejme zmeny, ktoré sú podmienené politickou konšteláciou vlády. Vláda (Tiso – Teplanský) prirodzene nekladie príliš veľký dôraz na zachovanie gardy,⁴ pretože ju viacerí z tejto strany istotne považujú za zbytočnú, ak nie až za nebezpečenstvo ohrozujúce jej existenciu, ak by sa jedného dňa stala Sidorovým nástrojom. Sidor už azda sám pochopil, že garda je pre neho jedinou zbraňou, s ktorou môže naplniť Hlinkove dedičstvo, na výkon ktorého sa cíti byť povolaný. Momentálne nie je ešte jasné, či Sidor samotný je za úplné odtrhnutie a za samostatnosť slovenského štátu. U Murgaša je tento cieľ úplne jasný a Murgaš spolu so skutočne nezávadnými Slovákmi ako redaktori Snacký,⁵ Slivka, Dr. Horáček, Dr. Režucha, farár Zemaník⁶ (Zohor) a takmer všetkými okresnými veliteľmi na vidieku stoja na línii úplnej samostatnosti, radikálneho riešenia židovskej a českej otázky a čo najtesnejšieho príklonu k Nemecku.

Je potrebné, aby sa v práci pokračovalo, a najmä aby sa udržiavali osobné vzťahy v skupine mladých Slovákov zoskupenej okolo Sidora a aby sa tým realizovali podnety a posilnila nemecká myšlienka.

1 Z 15. 12. 1938. Tento rozkaz obsahuje smernice týkajúce sa organizácie HG, kvalifikácie miestnych, okresných a oblastných veliteľov, ako aj referentov, jednotiek HG, hodností, uniformy, tvorenia jednotiek, podriadenosti, územného členenia, služobného postupu, odborových zložiek, prijímania do HG a o spravodajskej službe. (A MSNP, f. VIII, š. 1, 90/70 – Dokumenty k politickej činnosti K. Murgaša.) Porovnaj s dokumentom 146.

2 Správne má byť Čunderlík.

3 Nečitateľné, pretože správa je vyhotovená v rukopise.

4 Pozri dokumenty 109 a 146.

5 V origináli Snazki. Anton Snacký bol odsúdený v procese proti V. Tukovi na päť rokov za velezradu.

6 Pozri dokument 148.

Poradenská činnosť pre Murgaša a oboch plukovníkov nesmie byť prerušená, pretože tu jestvuje veľké nebezpečenstvo, že sa presadia poľskí poradcovia, ktorí sa všade pokúšajú o opätovnú nápravu skalených vzťahov. Nie sú to len čisto pohnútky poradenskej činnosti, ktoré sú rozhodujúce na udržanie terajšej pozície, veľmi dôležité je zohľadňovať najmä osobný vplyv. O narušovanie jednoty, ku ktorému t. č. dochádza, sa nepokúša len poľská a maďarská strana, ale oveľa nebezpečnejšia je podkopná činnosť Čechov, hodžovcov, Benešových stúpcov a centralistických Slovákov. Mimoriadnu pozornosť si zasluhujú aj maďarsky orientovaní Slováci, ktorí musia pochopiteľne pracovať obzvlášť pozorne, pretože tento smer má v národe najmenej sympatií. Tu je potrebné sledovať najmä Macha a Farkaša. Myslím si, že u Tuku samotného už nepretrvávajú promaďarský postoj, pretože Tuka si nedokáže získať takú mocenskú pozíciu, ktorú by potreboval na to, aby presadil takúto politiku. Aj Mach je na to príliš slabý a Farkaš robí túto politiku akiste z materiálnych dôvodov.

Je teda jasné, že len skupina okolo Sidora a Murgaša má skutočnú silu a môže byť pre Tisovu vládu nebezpečná a súčasne predstavuje skupinu, ktorú možno získať pre nemecké záujmy. Je dôležité, aby bola táto skupina nepretržite podporovaná a aby došlo k paralýze a odstaveniu osôb, ktoré zastávajú iný postoj.

Plán činnosti pre nasledujúce týždne:

1. Poradenstvo pre svetonázorové školenie HG. Vypracovanie športového a výkonnostného plánu pre HM⁷ a HG.

Zriadenie školiacich kurzov pre veliteľov HG.

Prípravy na výcvik v teréne.

Ďalšie uniformovanie HG, predovšetkým so zreteľom na malé výstrojné súčiastky (športové vaky, poľné flaše, mapy, kompasý atď.).

2. Keďže v nasledujúcich dňoch príde do Hainburgu zástupca amerických Slovákov, je potrebné pripraviť uvítanie. Má byť poverený najmä tým, aby odhovril slovenskú vládu od zavedenia protizidovských zákonov na Slovensku, pretože v prípade ich prijatia pohrozili americkí Židia prepúšťaním a vyhostením amerických Slovákov. Tiso dostal údajne množstvo takýchto súkromných listov.⁸

3. Vo veci Janek – Goldberger sa Sidor vyjadril, že Janek je hochštapler a že sa o záležitosť nezaujíma. Zdá sa, že Goldbergerov prípad by mohol pre niekoľko osôb, ktoré sa usilujú o jeho prepustenie, priniesť finančné výhody. Samotný Sidor povedal, že Nemci si môžu s Goldbergerom robiť čo chcú. Janekov prípad je prípadom sám osebe, Janek je hochštapler.⁹

4. Mimoriadnu pozornosť by som chcel upriamiť na geometra Ing. Blöchl¹⁰ z Hlohovca, pretože pre nemeckú vec môže vykonať veľmi cennú prácu. Blöchl je obzvlášť obratný a mimoriadne spoľahlivý, takže kontakt s ním môže byť veľmi užitočný.¹¹

7 Hlinkova mládež.

8 Pozri dokument 150.

9 Podrobnejšie pozri MEDVECKÝ, M., SCHVARC, M. *Juloslav Janek*.

10 V origináli Blöchel.

11 Porovnaj s dokumentom 140, poznámka 1.

5. Murgaš plánuje uskutočniť návštevu výstavy „Bolševizmus bez masky“ vo Viedni. Ide o asi 700 gardistov, ktorí sa po zasadnutí parlamentu 18. 1. [1939] majú 19. 1. vybrať do Viedne. Čas na to je príliš krátky.

6. Dr. Faláth,¹² ktorý mal svojho času zriadiť ústredňu pre židovskú otázku a ktorého Tisova vláda nechala padnúť, chce vydávať na Slovensku časopis „Stürmer“. Faláth je nejasná osoba a ani Murgaš mu nedôveruje. Murgaš sa o Faláthovi vyjadril odmietavo. Počas osobného rozhovoru s Faláthom na Štrbskom Plese som nadobudol dojem, že sa cíti odstrčený a túto okolnosť pripisuje činnosti Židov a klerikálov.¹³ Predo mnou zdôraznil jednoznačný pronemecký postoj. V každom prípade som mohol skonštatovať, že Faláth je o detailoch a rozporoch v slovenskom tábore veľmi dobre informovaný. Kontakt s Faláthom nadviaže Goldbach.

[Karbus]

SNA, Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 835 – 840, originál, rukopis, bez podpisu.

12 V origináli Fallad.

13 Neskôr, koncom apríla 1941, sa J. Faláth pred pracovníkom SD H. Lämmelom a F. Fialom vyjadril: „*Velká část někdejších politických protivníků (čechoslováci a Benešovi stúpenci) sú ešte aj dnes činní vo vedúcich funkciách v politickom živote. Je to polutovaniahodné, že tieto kruhy dokážu vystavovať aj naďalej svoju údajnú pronemeckosť pred ríšskymi Nemcami, líškať sa im a pritom ich klamať, kým skutočných starých aktivistov diskriminujú ako „radikálov“ a musia stáť stranou.*“ (BArch, R 70 Slowakei/254, Bl. 133 – 135. Lämmelov záznam z 28. 4. 1941.)

1938, 19. Dezember. Ohne Ortsangabe. – Bericht¹ über die Lage der Deutschen in der Slowakei und ihr Verhältnis zu den Slowaken.

Lagebericht

über die Deutsche Volksgruppe in der Slowakei im Dezember 1938.

Unter den politischen Grundtatsachen, welche für das Verhältnis der deutschen Volksgruppe in der Slowakei zum slowakischen Staatsvolk beziehungsweise der slowakischen Regierung maßgebend sind, ist vor allem zu beachten:

- 1.) das antitschechische Vorurteil der Slowaken, das nach wie vor anhält,
- 2.) die den Slowaken bewußt gewordene ethnographische Lage, welcher zufolge sie zwischen Polen, Magyaren und Tschechen in einer rund 20-fachen zahlenmäßigen Unterlegenheit eingeklemmt sind, welche drei Völker in breiter Front an den slowakischen Volksboden angrenzen, wohingegen volkspolitische Besorgnisse in der Richtung der deutschen Volksgruppe sowie des Deutschen Reiches nicht bestehen.

Diese zwei Tatsachen sind die Ursache, daß Anlehnungsversuche slowakischer Führer an eine der drei genannten Nachbarstaaten oder Völker sich mehr in der Ebene des politischen Handelns und Denkens bewegen, vom slowakischen Volk aber gefühlsmäßig abgelehnt werden.

Überdies ist beachtlich, daß manchenorts befürchtete Reaktion der slowakischen Massen aber auch der politischen Führung des Volkes auf den Wiener Schiedsspruch keineswegs zu einem Vertrauenszusammenbruch zu unseren Ungunsten geführt hat.² Man sieht in slowakischen Kreisen ein, daß der Wiener Schiedsspruch dem slowakischen Volk ungleich größere Verluste gebracht hätte, wenn das Reich den Interessen der Slowakei tatsächlich gleichgültig gegenübergestanden wäre. Dies unterstreicht auch die Haltung der magyarischen Bevölkerungsgruppe in der Slowakei, die zu bemerkenswerten antideutschen Ausschreitungen geführt hat.

Was nun die deutsche Volksgruppe betrifft, so ist deren Lage aussichtsreich, jedenfalls durchaus günstiger als in den übrigen Nationalitätenstaaten; augenblicklich befindet sie sich aber in taktischen Schwierigkeiten, die sich aus der Gesamtlage ergeben. Die Vorstöße der Nachbarn (Polen und vor allem Ungarn) richten sich in ihren Auswirkungen vorerst auch gegen die deutsche Volksgruppe, um mit diesem Rückhalt die Slowakei und die Karpatho-Ukraine zu schwächen. So ist unter anderem der Abtrennungsversuch von Metzenseifen und Stoss zu erklären.³ Der Führung der Volksgruppe sind weitgehende volkspolitische Zusagen seitens der slowakischen Regierung gemacht worden,⁴ eine tatsächliche Besserung in der Lage ist aber bis nun nur insoferne eingetreten, als das nationalsoziali-

1 Verfasser ist wahrscheinlich Kurt Otto Rabl.

2 Siehe Dokumente 102 und 105.

3 Siehe Dokument 152.

4 Siehe Dokument 129.

stische Bekenntnis geduldet oder genehmigt wurde,⁵ hingegen ist in der Behandlung der Volksgruppe im allgemeinen noch keine Besserung, sondern aber eine Verschlechterung eingetreten. Insbesondere werden die deutschen Angestellten und Arbeiter von den Arbeitseinstellungen, insbesondere der tschechischen und jüdischen Firmen betroffen,⁶ ohne daß sie bisher einen entsprechenden Schutz durch die Volksgruppe selbst finden konnten. Hiezu kommt, noch die Personalpolitik des zentralistischen, Prageigenden und deutschunfreundlich eingestellten Wirtschaftsminister Teplanski. Die Berufung deutscher Interessenvertreter in die neu gegründeten staatlichen Wirtschaftsinstitutionen gelingt nur unter großen Schwierigkeiten und sehr unvollkommen und wird nur bei starker wirtschaftlicher Beteiligung des Reiches in der Slowakei durchsetzbar.

Die Führung der deutschen Volksgruppe hat die Erlassung von drei Verordnungen an die Slowakische Regierung gestellt:⁷

Die drei Forderungen enthalten:

a) die Grundlage einer Schulautonomie (Errichtung einer Schulabteilung beim deutschen Staatssekretariat, auf die alle Agenden des Unterrichtsministerium des deutschen Schul- und Bildungswesens in der Slowakei zu übertragen sind);⁸

b) gewisse Maßnahmen auf dem Gebiete der Wohlfahrts- und Jugendfürsorge, die namentlich eine organisatorische Zusammenfassung der hilfsbedürftigen Jugend deutscher Volkszugehörigkeit sowie der zu ihrer Betreuung angesetzten Mittel ermöglichen soll sowie die Möglichkeit eröffnet, reichsdeutsches oder im Deutschen Reich geschultes Pflegepersonal zu verwenden;

c) die Zusammenfassung der Deutschen Arbeitergewerkschaft sowie des Deutschen Handlungsgehilfenverbandes⁹ und ihre alleinige Betrauung mit dem Empfangsrecht der öffentlichen, gesetzlich vorgesehenen Subventionen.¹⁰

Maßnahmen in dieser Richtung sind deshalb besonders dringend, weil man auf slowakischer Seite am 5. Dezember bereits zur Gründung der entsprechenden Parallelorganisation¹¹ geschritten ist, denen eine ähnliche monopolartige Stellung zugesichert sein soll. Wenn von deutscher Seite nicht

5 Trotz dieser Zusage kam es zur Beschlagnahme von Hakenkreuzabzeichen und-wimpeln durch die Pressburger Polizei, was zu Beschwerden seitens der DP-Führung führte. (SNA, 116-16-1. Vermerk Messlers an Karmasin vom 7. 12. 1938.)

6 Gegen Ende 1938 kam es zu Massenentlassungen aus großen Pressburger Betrieben. Karmasin hat sofort bei der slowakischen Regierung protestiert. Nach einer Aussprache mit Ministerpräsidenten Tiso wurden die Entlassungen eingestellt. Siehe HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova*, S. 113 – 114.

7 Siehe Dokument 96.

8 Gerade am 19. 12. 1938 sprach eine deutsche Abordnung mit Karmasin an der Spitze beim Schulminister Černák vor. Sie hat ihm folgende Anträge vorgelegt: 1.) Errichtung einer selbstständigen deutschen Abteilung beim Schulministerium mit einem deutschen Abteilungsleiter; 2.) Ernennung von deutschen Schulinspektoren; 3.) Sofortige Verselbstständigung aller bestehenden deutschen Parallelklassen an anderssprachigen Schulen; 4.) Sofortige Errichtung von selbstständigen Bürgerschulen in Deutsch-Proben, Krickierhau und Kremnitz. 5.) Erhöhung aller hochorganisierten Volksschulklassen zu Bürgerschulen. Zum Leiter der Deutschen Abteilung wurde Paul Wodilla vorgeschlagen. Die Abteilung sollte ab am 1. Jänner 1939 mit ihrer Amtstätigkeit beginnen. (*Deutsche Stimmen*, 24. 12. 1938, S. 2.)

9 Richtig Deutscher Handels- und Industrieangestelltenverband.

10 Zur offiziellen Gründung der Deutschen Gewerkschaft (DG) kam es um einen Monat später, am 26. 1. 1939. Ende 1938 hatten beide deutschen Gewerkschaftsverbände 3 439 Mitglieder.

11 Združenie slovenských kresťanských odborových organizácií.

augenblicklich der Anspruch einer abgesonderten Behandlung der Fragen der deutschen Arbeiter- und Angestelltenvertretung erzielt wird, besteht die Gefahr, daß diese Verbände (unter Umgehung der Interessen der deutschen Volksgruppe) auf rein territorialer Grundlage organisiert werden.

Die Durchsetzung von Forderungen in dieser Richtung ist für die Volksgruppenführung notwendig, da ansonsten die Autorität derselben erschüttert wird, was in der Slowakei zur Folge hat, daß besonders die älteren Jahrgänge unter den Deutschen in das Lager der Magyaronen übergehen. Die Volksgruppenführung hat daher die Erfüllung der im Prinzip zugesagten Forderungen obigen Umfanges vom slowakischen Ministerpräsidenten verlangt und sieht sich für den Fall der Nichterfüllung vor die Frage gestellt, wie sie das Verhältnis der Volksgruppe zur slowakischen Regierung fernerhin gestalten soll. Einige aktive Elemente der Volksgruppe drängen dahin, daß die Volksgruppe in Opposition tritt, Karmasin aus der Regierung austritt und sich von der Wahlliste streichen läßt.¹² Dieser Ansicht wurde entgegengehalten, daß in einem mehr oder weniger autoritär geführten Staat eine Volksgruppe, deren Zahl 1/20 der Bevölkerung nicht übersteigt, ohne zwingende Not und Gesamtpläne nicht in Opposition treten soll. Eine solche Maßnahme kommt nur dann in Frage, wenn sie in die Gesamtplanung passt. Es erscheint aber notwendig, daß der Volksgruppe und zwar im Rahmen der oben umschriebenen Forderungen die Unterstützung des Gesamtreiches zuteil wird. Die, wie nicht verhehlt werden soll, gespannte Lage läßt also als notwendig erscheinen, daß auf diplomatischem Wege auf die slowakische Landesregierung in dem Sinne eingewirkt wird, daß das Reich es begrüßen würde, wenn die slowakische Regierung sofort nach der Abstimmung¹³ und als Einlösung des seitens der deutschen Volksgruppe bei der Abstimmung gegebene Vertrauensvorschlusses die im Prinzip bereits zugesagten Forderungen der deutschen Volksgruppe durch die Erlassung der entsprechenden Verordnung und Einrichtungen der bezüglichen Ämter unter der Führung des Staatssekretärs Karmasin erfüllt werden.

Darüber hinaus ist es aber dringend notwendig, daß die, wie man schon sagen kann, Desorganisation des Reichseinflusses in der Slowakei beendet wird. Es gibt heute eine ganze Reihe von Stellen des Reiches, die in der Slowakei hineinarbeiten.¹⁴ Dies geschieht auf politischem, propagandistischem und

12 Siehe auch BOBERACH, Heinz (Hrsg.). *Meldungen aus dem Reich. Die geheimen Lageberichte des Sicherheitsdienstes der SS 1938 – 1945*. Band 2. Herrsching : Pawlak-Verlag, 1984, S. 98 - 99.

13 Verstehe nach den Wahlen.

14 In einem anderen Bericht Rabls von Ende Dezember 1938 wurden sie genannt und ihre Tätigkeit im kurz gewertet: „Wir haben zur Zeit folgende, mehr oder minder isoliert nebeneinander tätige Kräfte in der Slowakei zu unterscheiden:

I. *Sicherheitsdienst Berlin*: (Göttsch; persönliches Verhältnis zu Karmasin und Matl sehr gut).

II. *Sicherheitsdienst Wien*:

1.) *politischer Sektor*: Goldbach (persönliches Verhältnis zu Karmasin und Matl früher ausgesprochen schlecht, jetzt erträglich, aber zweifellos eher schlecht als gut).

2.) *Propagandatätigkeit*: Kadach, Karbus (keinerlei Fühlungnahme zu Karmasin; Matl behauptet sogar, Kadach nie in seinem Leben gesehen oder gesprochen zu haben).

III. *Seitens der Volksgruppe*:

1.) *Der Weg über Kundt* (persönliche Schwierigkeiten sind bekannt);

2.) *Der Weg über Konsul Druffel in die Bürokratie des Auswärtigen Amtes* (praktisch nicht gangbar, da Karmasin und Matl der Ansicht sind, daß Druffel ein gänzlich ununterrichteter Phlegmatiker und als solche am Platze mehr hinderlich als förderlich sei).

IV. *Zur Volksdeutschen Mittelstelle*:

a) *Durch direkte Fühlungnahme* (unmöglich, da weder Karmasin, noch Matl die Zeit haben, regelmäßig nach Berlin zu fahren).

wirtschaftlichem Gebiet und in Volkstumfragen; jüngst hat auch die Reichsstudentenführung sich eine Verbindung geschaffen. Das Schwierige der Lage liegt darin, daß fast sämtliche dieser Stellen ohne Fühlung miteinander mehr oder minder selbstständig arbeiten. Dies mag unschädlich sein, solange es sich darum handelt, Informationen zu sammeln, um den zuständigen und interessierten Stellen im Reich ein möglichst vollständiges Bild der Lage in der Slowakei zu vermitteln. Ganz anders steht die Sache jedoch, wenn es sich – wie es üblich ist – um die positive Verfolgung bestimmter Ziele handelt, die letzten Endes politische Bedeutung haben. Es ist nun dringend notwendig, daß in Preßburg neben der Volksgruppenführung eine Reichsstelle geschaffen wird, die einen vollständigen Überblick über den gesamten Umkreis der auf dem Gebiet der Slowakei vom Reich aus verfolgten politischen, wirtschaftlichen und kulturellen Planungen besitzt, bei der jede wie immer geartete Tätigkeit offizieller oder offiziöser Stellen anzumelden ist, damit durch diese Reichsstelle in Preßburg Doppelarbeit verhindert wird und persönliche Spannungen, die sonst unvermeidlich sind, mit dem notwendigen Maß von Autorität ausgeglichen werden. Auf slowakischer Seite hat man bereits Kenntnis von einer gewissen Verzettelung der deutschen politischen Kräfte in der Slowakei, die nur zu oft das Bild bietet, daß von zwei Seiten Widersprechendes unternommen wird. Dies schadet uns in den Augen der slowakischen Freunde, stärkt unsere Feinde, gibt vor allem die Möglichkeit, unsere Leute gegeneinander anzuspüren und schädigt schließlich die Interessen der Volksgruppe.

Vielleicht könnte das Konsulat – besser Generalkonsulat – in Preßburg unter einer energischen, politisch vollkommen ausgerichteten Führung mit Zuteilung entsprechender Fachleute diese zentrale Ausrichtungsstelle für die Slowakei sein.

19. Dez. 1938

BArch Koblenz, NL 1180/40, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

b) über die Reichsstatthalteri.

c) über mich (bisher fast niemals benützt worden, da man mich nicht als einen direkten Exponenten der Mittelstelle betrachtet, sondern eher als einen ausgleichenden Mittelsmann).

d) durch Ing. Kraus (hier zweifellos persönlich bestes Verhältnis, da Kraus mit den beiden deutschen Führern seit langen Jahren eng befreundet ist – auf der anderen Seite Kraus' Stellung und Funktionen in Berlin unklar).

V. *In wirtschaftlicher Hinsicht:*

1.) Über Wunsch (von dort zum Wiener SD).

2.) Durch Reisen deutscher Wirtschaftsinteressenten in die Slowakei, die abwechselnd von sämtlichen sub I – IV erwähnten Stellen organisiert werden.

3.) Durch Reisen von slowakischen bzw. karpato-ukrainischen Ministern oder Interessenten ins Reich, die gleichfalls abwechselnd von einer dieser Stellen organisiert werden.

VI. *Allermeistens hat die Reichsstudentenführung – natürlich wiederum im schärfsten Gegensatz zur HJ – sich eine eigene kulturpolitische Querverbindung in der Person des Dr. Doležalek (Berlin) geschaffen: Veranstaltung deutsch-slowakischer Kulturabende, Erteilung von Stipendien an slowakische Studenten und jüngere Akademiker, keineswegs mit wissenschaftlichem, sondern mit überwiegend politisch-propagandistischem Hintergrund.*“ (BArch Koblenz, NL 1180/39.)

1938, december 19. Bez udania miesta. – Správa¹ o situácii Nemcov na Slovensku a ich pomere k Slovákom.

Situačná správa

o nemeckej národnostnej skupine na Slovensku v decembri 1938.

Na základe politických skutočností, ktoré sú pre pomer nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku k slovenskému štátotvornému národu, resp. k slovenskej vláde rozhodujúce, je potrebné prihliadať najmä na:

- 1.) protičeské predsudky Slovákov, ktoré aj naďalej pretrvávajú,
- 2.) etnografickú situáciu, ktorú si Slováci uvedomujú a následkom ktorej sú zovretí v 20-násobnej menšine medzi Poliakmi, Maďarmi a Čechmi, ktorí hraničia po takmer celom obvode so slovenským národným priestorom. Naproti tomu národno-politické obavy zo strany nemeckej národnostnej skupiny a Nemeckej ríše neexistujú.

Tieto dve skutočnosti sú príčinou toho, že pokusy vedúcich slovenských politikov o orientáciu na jeden z týchto troch uvedených susedných štátov alebo národov sa pohybujú viac v rovine politického konania a zmyšľania, avšak slovenský národ ich emocionálne odmieta.

Okrem toho je pozoruhodné, že napriek reakciám slovenských mas, ale aj politického vedenia národa na Viedenskú arbitráž, ktorých sme sa obávali, nedošlo v žiadnom prípade k narušeniu dôvery v náš neprospech.² Slovenské kruhy si uvedomujú, že Viedenská arbitráž by slovenskému národu priniesla nepomerne väčšie straty, keby boli záujmy Slovenska pre ríšu skutočne ľahostajné. Túto okolnosť zdôrazňuje aj postoj maďarskej národnostnej skupiny na Slovensku, ktorý viedol k pozoruhodným protinemeckým výčinom.

Čo sa týka nemeckej národnostnej skupiny, jej situácia je nádejná, v každom prípade oveľa priaznivejšia ako v ostatných národnostných štátoch; momentálne má však taktické problémy, ktoré vyplývajú z celkovej situácie. Výpady susedov (Poľska a najmä Maďarska) sa vo svojich dôsledkoch obracajú predovšetkým proti nemeckej národnostnej skupine, aby s touto podporou oslabili Slovensko a Karpatskú Ukrajinu. Tak si okrem iného možno vysvetľovať pokus o odtrhnutie Medzeva a Štósu.³ Slovenská vláda dala vedeniu národnostnej skupiny ďalekosiahle národno-politické prísluby,⁴ ale ku skutočnému zlepšeniu situácie došlo len do tej miery, že povolila alebo schválila vyznávanie nacionálno-socialistického svetonázoru.⁵ Naproti tomu v počínaní vo vzťahu k nemeckej národnostnej skupine vo všeobecnosti nedošlo ešte k žiadnemu zlepšeniu, skôr k zhoršeniu. Dotklo sa to najmä nemeckých

1 Autorom je pravdepodobne Kurt O. Rabl.

2 Pozri dokumenty 102 a 105.

3 Pozri dokument 152.

4 Pozri dokument 129.

5 Napriek tomuto príslubu dochádzalo zo strany bratislavskej polície k zabavovaniu odznakov a zástaviek so svastikou, čo viedlo k sťažnostiam vedenia DP. (SNA, f. 116-16-1. Messlerov záznam pre F. Karmasina zo 7. 12. 1938.)

zamestnancov a robotníkov, ktorých prepúšťajú hlavne české a židovské firmy,⁶ a to bez toho, že by mohli nájsť adekvátnu ochranu u [vedenia] nemeckej národnostnej skupiny. K tomu treba pripočítať ešte aj personálnu politiku centralistického, propražsky a protinemecky orientovaného ministra hospodárstva Teplanského. Vymenovanie zástupcov nemeckých záujmov do novovzniknutých štátnych hospodárskych inštitúcií sa podarilo [presadiť] len s veľkými ťažkosťami a len vo veľmi nepatrnej miere a bude ho možné pretlačiť iba prostredníctvom väčšej zainteresovanosti ríše na Slovensku.

Vedenie nemeckej národnostnej skupiny požiadalo slovenskú vládu o vydanie troch nariadení:⁷

Tieto obsahujú tri požiadavky:

- a) predpoklad školskej autonómie (zriadenie školského oddelenia pri nemeckom štátnom sekretariáte, na ktoré prejde všetka agenda, ktorá sa týka nemeckého školstva a vzdelávania na Slovensku);⁸
- b) isté opatrenia v oblasti sociálnej starostlivosti a starostlivosti o mládež, ktoré umožnia najmä organizačné sústredenie mládeže nemeckej národnosti odkázanej na pomoc a využitie prostriedkov určených na ich opateru, ako aj zamestnávanie ríšskonemeckého personálu alebo personálu, ktorý bol vyškolený v Nemeckej ríši;
- c) zlúčenie Nemeckých robotníckych odborov a Odborového zväzu nemeckých zamestnancov obchodu a priemyslu⁹ a ich výlučné poverenie s právom prijímať verejné, zákonom predpokladané subvencie.¹⁰

Opatrenia v tomto smere sú naliehavé z toho dôvodu, že slovenská strana prikrčila už 5. decembra k vytvoreniu podobnej paralelnej organizácie,¹¹ ktorá by mala mať zabezpečené analogické monopolné postavenie. Ak by teraz nemecká strana nezískala právo samostatného riešenia otázok zastupovania nemeckých robotníkov a zamestnancov, jestvuje tu nebezpečie, že tieto zväzy budú (pričom sa nezo- hľadnia záujmy nemeckej národnostnej skupiny) organizované na čisto územnom základe.

Presadenie požiadaviek v tomto smere je pre vedenie národnostnej skupiny nevyhnutné, pretože tým by utrpela jeho autorita, čo by malo na Slovensku za následok prechod najmä starších Nemcov do maďarónskeho tábora. Vedenie národnostnej skupiny bude preto žiadať slovenského ministerského predsedu o naplnenie prisľúbených požiadaviek v uvedenom rozsahu. V prípade ich nenaplnenia bude postavené pred otázku, ako sa bude ďalej vyvíjať pomer národnostnej skupiny k slovenskej vláde.

6 Koncom roku 1938 došlo k masovému prepúšťaniu z veľkých bratislavských podnikov. F. Karmasin proti tomu okamžite u slovenskej vlády protestoval. Po rokovaní s ministerským predsedom J. Tisom bolo prepúšťanie zastavené. Pozri HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova...*, s. 113 – 114.

7 Pozri dokument 96.

8 Práve 19. 12. 1938 navštívila ministra školstva a národnej osvety M. Černáka nemecká delegácia na čele s F. Karmasinom. Predložila mu nasledujúce požiadavky: 1.) zriadenie samostatného nemeckého oddelenia na ministerstve školstva s vedúcim oddelenia Nemcom; 2.) vymenovanie nemeckých školských inšpektorov; 3.) okamžité osamostatnenie sa všetkých nemeckých paralelných tried na inojazyčných školách; 4.) okamžité zriadenie samostatných meštianskych škôl v Nemeckom Pravne, Handlovej a Kremnici; 5) povýšenie všetkých vysoko organizovaných ľudových škôl na meštianske. Za vedúceho nemeckého oddelenia bol navrhnutý Paul Wodilla a oddelenie malo začať s úradnou činnosťou od 1. 1. 1939. (*Deutsche Stimmen*, 24. 12. 1938, s. 2.)

9 V origináli Deutscher Handlungsgehilfenverband.

10 K oficiálnemu založeniu Deutsche Gewerkschaft (DG) došlo o mesiac neskôr, 26. 1. 1939. Koncom roku 1938 mali oba nemecké odborové zväzy 3 439 členov.

11 Združenie slovenských kresťanských odborových organizácií.

Viaceri aktívni príslušníci národnostnej skupiny žiadajú, aby národnostná skupina prešla do opozície, Karmasin vystúpil z vlády a dal sa vyškrtnúť z volebnej kandidátky.¹² Proti tomuto názoru sa však objavujú námietky, pretože vo viac-menej autoritatívne spravovanom štáte nemôže národnostná skupina, ktorej počet nepresahuje 1/20 obyvateľstva a ktorá nemá ani nátlakové prostriedky a ani komplexné plány, vstúpiť do opozície. Takéto opatrenie prichádza do úvahy len v tom prípade, ak by zapadalo do celkovej koncepcie [nemeckej politiky]. Tu je však potrebné, aby národnostná skupina mala, a to v rámci vyššie uvedených požiadaviek, podporu zo strany ríše. Napätá situácia, ktorú nemožno popierať, si teda vyžaduje, aby sme diplomatickou cestou tlačili na slovenskú krajiniskú vládu v tom zmysle, že ríša by uvítala, keby slovenská vláda okamžite po hlasovaní,¹³ výmenou za dôveru, ktorú jej pri hlasovaní prejavila nemecká národnostná skupina, naplnila v princípe prisľúbené požiadavky nemeckej národnostnej skupiny, a to vydaním adekvátneho nariadenia a zriadením príslušných úradov pod vedením štátneho tajomníka Karmasina.

Okrem toho je však okamžite potrebné, aby došlo, čo možno už potvrdiť, k odstráneniu dezorganizácie ríšskeho vplyvu na Slovensku. V súčasnosti jestvuje už celý rad ríšskych úradovní pôsobiacich na Slovensku.¹⁴ Pracujú v oblasti politiky, propagandy, hospodárstva, a tiež aj v oblasti národ-

12 Pozri taktiež BOBERACH, Heinz (ed.). *Meldungen aus dem Reich. Die geheimen Lageberichte des Sicherheitsdienstes der SS 1938 – 1945*. Band 2. Herrsching : Pawlak-Verlag, 1984, s. 98 - 99.

13 Rozumej po voľbách.

14 V ďalšej správe z konca decembra 1938 ich K. O. Rabl uvádza a v skratke hodnotí ich činnosť: „*Toho času pôsobia na Slovensku viac-menej izolovane nasledovné sily:*

I. *Sicherheitsdienst Berlin*: (Göttsch; osobný vzťah ku Karmasinovi a Matlovi je veľmi dobrý).

II. *Sicherheitsdienst Viedeň*:

1.) *politický sektor*: Goldbach (osobný vzťah ku Karmasinovi a Matlovi bol predtým vyslovene zlý, momentálne je znesiteľný, ale bezpochyby skôr zlý ako dobrý).

2.) *propaganda*: Kadach, Karbus (nemajú žiadny kontakt s Karmasinom; Matl dokonca tvrdí, že Kadacha v živote nevidel, resp. sa s ním nezhovára).

III. *Zo strany národnostnej skupiny*:

1.) *postup cez Kundta* (osobné problémy sú známe);

2.) *postup cez konzula Druffela v rámci administratívy Zahraničného úradu* (prakticky nepriečhodný, pretože podľa Karmasinovho a Matlovho názoru je Druffel úplne neinformovaný flegmatik, ktorý skôr prekáža ako je nápomocný).

IV. *Styk s Volksdeutsche Mittelstelle*:

a) *Prostredníctvom priameho styku* (nie je možný, pretože ani Karmasin, ani Matl nemajú čas na to, aby mohli pravidelne cestovať do Berlína).

b) *Cez ríšske miestodržiteľstvo*.

c) *Cezo mňa* (doteraz tento postup takmer nikto nevyužil, pretože nie som považovaný za priameho zástupcu VoMi, ale skôr za sprostredkovateľa).

d.) *Cez Ing. Krausa* (ten má bezpochyby najlepšie vzťahy s oboma nemeckými vodcami, už dlhé roky sa s nimi úzko priateli – na druhej strane sú Krausova pozícia a funkcie v Berlíne nejasné).

V. *Z hospodárskeho hľadiska*:

1.) *Prostredníctvom Wünscha* (od neho k viedenskej SD).

2.) *Prostredníctvom ciest nemeckých hospodárskych záujemcov na Slovensko, ktoré striedavo organizujú úradovne uvedené pod č. I – IV*.

3.) *Prostredníctvom ciest slovenských, resp. karpatsko-ukrajinských ministrov alebo záujemcov do ríše, ktoré taktiež striedavo organizuje jedna z týchto úradovní*.

VI. *Vedenie ríšskeho študentského zväzu – samozrejme v príkrom rozpore s HJ – nadviazalo najnovšie prostredníctvom Dr. Doležálka (Berlín) vlastné kultúrno-politické kontakty: usporadúva nemecko-slovenské kultúrne večery, udeľuje štipendia slovenským študentom a mladším akademikom, v žiadnom prípade nie na vedeckej báze, ale skôr na politicko-propagandistickej.*“ (BArch Koblenz, NL 1180/39.)

nostnej problematiky; prednedávnom tu nadviazalo kontakty aj vedenie ríšskeho študentského zväzu. Obtiažnosť situácie spočíva v tom, že takmer všetky tieto úradovne pracujú viac-menej samostatne. Nie je to škodlivé, pokiaľ ide len o zhromažďovanie informácií za tým účelom, aby kompetentným a zainteresovaným miestam sprostredkovali čo najucelenejšiu predstavu o situácii na Slovensku. Vec sa má však celkom ináč, ak ide – ako je to bežné – o súhlasné sledovanie určených cieľov, ktoré majú ostatne politický význam. Je preto bezodkladne potrebné, aby sa v Bratislave pri vedení národnostnej skupiny zriadila ríšska úradovňa, ktorá by mala ucelený prehľad o celkovom dianí na území Slovenska a o politických, hospodárskych a kultúrnych záležitostiach, ktorým ríša venuje pozornosť. Mala by byť informovaná o činnosti všetkých oficiálnych a polooficiálnych orgánov, aby táto ríšska úradovňa v Bratislave týmto spôsobom mohla zabraňovať paralelnej činnosti a osobným napätiam, ktorým sa ináč nedá vyhnúť a urovnávala by ich potrebnou mierou [svojej] autority. Už aj slovenská strana si uvedomuje, že dochádza k istému triešteniu nemeckých politických síl na Slovensku, ktoré jej len príliš často poskytuje obraz o protichodnej činnosti viacerých úradovní. Poškodzuje nás to v očiach slovenských priateľov, posilňuje našich protivníkov, no predovšetkým [im] ponúka možnosť, aby našich ľudí navzájom vyšachovali, čo v konečnom dôsledku poškodzuje aj záujmy národnostnej skupiny.

Touto centrálnou úradovňou by sa mohol stať azda konzulát – lepšie povedané generálny konzulát – v Bratislave, a to pod energickým, politicky zameraným vedením, ktorému by boli pridelení adekvátni odborníci.

19. Dez. 1938

BArch Koblenz, NL 1180/40, kópia, strojopis, bez podpisu.

1938, 20. Dezember. Wien. – Brief Flohrs an Seyss-Inquart.

Wien, am 20. Dezember 1938.

Sehr verehrter Herr Reichstatthalter,

es wäre mir angenehm, wenn ich Sie bald sprechen könnte.

Trotz nahekendem Fest und Winterkälte gerät der Südosten immer mehr in Bewegung – wie sehr, mögen Sie daraus sehen, dass nun bereits französische Blätter Landkarten von der möglichen Grossukraine bringen. Die Slowakei und die deutsche Volksgruppe selbst sind das Sprungbrett zur Aufrollung des russischen Bolschewismus, die ganz bestimmt im nächsten Jahr erfolgen wird. Ich habe den Eindruck, dass die Entwicklung viel schneller gehen wird, als es heute noch aussieht. Wahrscheinlich fallen die ersten grossen Entscheidungen und Schläge bereits im März.

So ist auch die deutsche Volksgruppe in der Slowakei im Grunde viel wichtiger, als etwa die deutsche Volksgruppe in der Tschechei oder in Ungarn. Es ist durchaus Reichsinteresse, Karmasin stark und möglichst agil zu machen; seine Volksgruppe hat heute mehr denn jede andere eine Schlüsselstellung.¹

Metzenseifen ist nach wie vor ein Gefahrenpunkt. Bei Smith liegen recht gute und detaillierte Berichte, die uns viele Handhaben geben würden, einzugreifen – fällt aber Metzenseifen an Ungarn, rollt Ungarn die ganze Zips auf.²

Ich schlage daher vor:

- 1.) Karmasin und der deutsche Konsul bereisen gemeinsam und offiziell die Südzip³ - Karmasin inspiziert geradezu die Zustände in Metzenseifen, was auch in die Presse kommt. Ja, der Konsul muss erklären, dass er seiner vorgesetzten Dienststelle Bericht zu erstatten habe. Man schreitet die Grenze ab und schaut recht ostentativ nach Ungarn hinüber. (auch das kommt in die Presse)
- 2.) Es werden zwei deutsche militärische Beobachter für die Südzip ernannt. Was ebenfalls in die Presse kommt.
- 3.) Man setzt für einige Zeit etwa 50 Mann FS nach Metzenseifen – unter richtigem SS-Kommando.
- 4.) Man interessiert sich von hier aus für die Liste jener Leute, die die ungarnfreundliche Politik betreiben. Es sind hauptsächlich Fabrikanten und allesamt Freimaurer – die Liste existiert bereits. Darüber müsste man engstes Einvernehmen mit Kaltenbrunner pflegen.

1 Kurz darauf, am 23. 1. 1939, in einem Exposé im Rahmen eines nationalpolitischen Lehrganges im Reichskriegsministerium hat sich Seyss-Inquart zu den Slowakei-Deutschen folgendermaßen geäußert: „*Da haben wir heute schon die geeinte deutsche Volksgruppe. Den Slowaken ist es selber klar, daß ihr Weg nur ein Weg gemeinsam mit dem Reich ist*“. (<http://motlc.special.col.wiesenthal.com/inst/doc/d06c04/hanns75-99.>)

2 Siehe Dokument 152.

3 Zu dieser Reise kam es nicht.

5.) Die deutsche Presse bringt Berichte über Metzenseifen, die Südzipis – charakterisiert die Ungarnfreunde als Verräter am Deutschtum – nennt sie mit Namen. Usw. –

Es gibt noch anderes Gegenspiel im Südosten, z. B. das Verhalten Italiens. Nicht ist lehrreicher, als das Beispiel Rumäniens. Vor 14 Tagen die unerhörte Aufregung der italienischen Presse wegen Codreanu⁴ - heute bereits in der ganzen italienischen Presse laute Begrüssung des starken und autoritären Kurses in Rumänien – man preist die Einheitsfront (so eine Art vaterländische Front) Usw.

Das gibt zu denken: immer wieder der Wunsch Mussolinis eine Achse Belgrad – Bukarest – Budapest – Warschau zu schaffen. Es ist doch bezeichnend, dass Horthy wenigstens behauptet, Mussolini hätte ihm zum Gedanken der gemeinsamen polnisch-ungarischen Grenze beglückwünscht. Nun, dieses Experiment ist einstweilen gescheitert – gut, denn so versucht man was Neues. Ich halte es für ausgeschlossen, dass Italien durchkommt, wenn wir auf der Hut sind – jene Versuche werden in die Geschichte höchstens als retardierende Momente in der Neuordnung Südosteuropas eingehen.

Ich habe schon seit einiger Zeit das Gefühl, man müsste die FS⁵ enger an Kaltenbrunner anschliessen und neu form und⁶ durchorganisieren.

Und noch etwas: ist es nicht schon höchste Zeit, dass Sie Ihre kommenden Kompetenzen jetzt klären, bzw. Ihr Amt vorbereiten? Und auch: was hier geschieht: sei es zum schlechten, sei es zum guten – geben wir uns keiner Täuschung hin, bucht man letzten Endes auf Ihren Namen. Deshalb bin ich auch da für Klärung.

Heil Hitler!
Ihr ergebener
Floh

Herrn Reichsstatthalter
Dr. Seyss-Inquart,
Wien I., Ballshausplatz 2.⁷

BArch Koblenz, NL 1180/39, Original, Maschinenschrift.

4 Wurde von Berlin unterstützt und finanziell gefördert.

5 Freiwillige Schutzstaffel – paramilitärische Gliederung der Deutschen Partei.

6 Handschriftliche Eintragung.

7 Neben handschriftlich: Ich hätte Ihnen gerne ... von meinen Gesprächen mit Ilgner erzählt.

Viedeň, 20. december 1938.

Veľavážený pán ríšsky miestodržiteľ,

bolo by dobré, keby som mohol s Vami zakrátko hovoriť.

Napriek blížiacim sa sviatkom a zime sa dostáva juhovýchod čoraz viac do pohybu – do akého, môžete vybaďať z toho, že už aj francúzske noviny prinášajú mapy eventuálnej Veľkej Ukrajiny. Slovensko a nemecká národnostná skupina samotná sú odrazovým mostíkom pre prienik ruského bolševizmu, ku ktorému celkom iste dôjde v budúcom roku. Mám dojem, že vývoj bude prebiehať oveľa rýchlejšie ako sa to javí dnes. K prvým veľkým rozhodnutiam dôjde pravdepodobne už v marci.

Preto je aj nemecká národnostná skupina na Slovensku v podstate oveľa dôležitejšia ako nemecké národnostné skupiny v Čechách alebo v Maďarsku. Je to prakticky v záujme ríše, aby bol Karmasin silný a čo najviac agilný; jeho národnostná skupina má v súčasnosti na rozdiel od každej inej kľúčové postavenie.¹

Medzev je aj naďalej nebezpečným bodom. Smithove správy sú skutočne dobré a detailné a mohli by nám poskytnúť mnoho argumentov na to, aby sme zasiahli – ak by Medzev pripadol Maďarom, potom zaberú celý Spiš.²

Preto navrhujem:

- 1.) Karmasin a nemecký konzul precestujú spoločne a oficiálne južný Spiš³ - Karmasin prešetrí pomery priamo v Medzeve, čo bude uverejnené aj v tlači. Konzul musí vyhlásiť, že svojmu nadriadenému orgánu zaslal správu. Niekto pôjde k hranici a skutočne ostentatívne sa pozrie smerom na Maďarsko (je na uváženie, či to pôjde do tlače).
- 2.) Dôjde k vymenovaniu dvoch nemeckých pozorovateľov pre južný Spiš. Aj táto správa bude uverejnená v tlači.
- 3.) Do Medzeva bude na určitú dobu vyslaný asi 50-členný oddiel FS – pod skutočným velením SS.
- 4.) Niekto od nás by sa mal zaujímať o zoznam tých ľudí, ktorí robia promaďarskú politiku. Sú to predovšetkým továrnici a všetci spolu slobodomurári – zoznam už existuje. V tejto záležitosti je potrebné postupovať v čo najužšej zhode s Kaltenbrunnerom.
- 5.) Nemecká tlač prinesie správy o Medzeve a južnom Spiši – osoby naklonené Maďarom označí za zradcov nemeckva – uvedie ich mená. Atď. –

1 Neskôr, 23. 1. 1939, sa A. Seyss-Inquart vo svojom expozé v rámci národnostno-politického kurzu na Ríšskom ministerstve vojny k otázke slovenských Nemcov vyjadril: „Dnes tu už máme zjednotenú nemeckú národnostnú skupinu. Slovákom samotným je už jasné, že jedinou schodnou cestou je spoločná cesta s Ríšou.“ (<http://motlc.special.col.wiesenthal.com/inst/doc/d06c04/hanns75-99>.)

2 Pozri dokument 152.

3 Spoločná cesta sa neuskutočnila.

Na juhovýchode sa však vyskytujú aj iné antagonizmy, napr. správanie sa Talianska. Nie je azda nič poučnejšie, ako príklad Rumunska. Pred 14 dňami neslýchané pobúrenie talianskej tlače pre Codreana⁴ - dnes už všetka talianska tlač nahlas víta silný a autoritatívny kurz v Rumunsku – chváli jednotný front (niečo na spôsob Vaterländische Front) atď.

Je to na zamyslenie: neustále sa opakuje Mussoliniho prianie vytvoriť os Belehrad – Bukurešť – Budapešť – Varšava. Je to predsa len príznačné, ak Horthy prinajmenšom tvrdí, že by mu mal Mussolini zablahoželať za myšlienku spoločnej poľsko-maďarskej hranice. Keďže tento experiment na čas stroskotal – dobre – pokúšajú sa o niečo nové. Považujem za vylúčené, že keď si budeme dávať pozor, že sa Taliansko presadí. Tieto pokusy vojdú do dejín nanajvýš ako retrográdne momenty pri nastoľovaní nového poriadku v juhovýchodnej Európe.

Už od istého času mám pocit, že by sa FS⁵ mali pripútať užšie ku Kaltenbrunnerovi, mali by dostať novú formu⁶ a mali by sa preorganizovať.

A ešte niečo: nie je už najvyšší čas, aby ste si vyjasnili Vaše budúce kompetencie, resp. pripravili Váš úrad? A tiež: čo sa tu deje: nech je to zlé, či dobré – neoddávejme sa mylným predstavám, Vaše meno je koniec koncov tiež zneužívané. Preto som aj v tejto veci za objasnenie.

Heil Hitler!
Váš oddaný
Flohr

Pánu ríšskemu miestodržiteľovi,
Dr. Seyss-Inquartovi,
Viedeň I., Ballshausplatz 2.⁷

BArch Koblenz, NL 1180/39, originál, strojopis.

4 Podporoval ho a financoval Berlín.

5 Freiwillige Schutzstaffel – polovojská zložka Deutsche Partei.

6 Rukopisný dodatok.

7 Vedľa je v origináli rukopisný dodatok: „*Rád by som Vám porozprával o mojich rozhovoroch s Ilgnerom.*“

1938, 20. Dezember. Wien. – Artikel des Völkischen Beobachters – „97,5 v. H. für die slowakische Regierung“.

97,5 v. H. für die slowakische Regierung

Spekulationen auf Eingliederungswünsche in einen anderen Staat endgültig zunichte

dnb. Prag, 19. Dezember

Die bisher eingegangenen Ziffern der slowakischen Landtagswahlen vom Sonntag bedeuten ein überwältigendes Bekenntnis der slowakischen Bevölkerung für die Regierung. Ja-Stimmen wurden bisher 1 164 000 gezählt, was einem Prozentsatz von 97,5 aller abgegebenen Stimmen entspricht.¹ Bisher sind 58 Kandidaten,² darunter die beiden deutschen,³ in den slowakischen Landtag gewählt worden. Das Ergebnis von sechs Bezirken steht noch aus.

In Preßburg stimmten 66 127 Wahlberechtigte mit Ja und 3 357⁴ mit Nein, so daß 95% Ja-Stimmen abgegeben wurden. Ferner liegt das Ergebnis der größeren slowakischen Städte vor, in denen gezählt wurden (die eingeklammerten Zahlen bedeuten Nein-Stimmen): Neusohl 26 220 (805),⁵ Sillein 9 400 (105), Neutra 11 008 (85), Tyrnau 13 117 (252), Rosenberg (Pater Hlinkas Heimatsort) 7 740 (46).⁶

Die Prager Montagspresse bezeichnet die slowakischen Wahlen als eine Volksabstimmung. Das slowakische Volk habe denen klar geantwortet, die nach der Münchener Entscheidung ein Plebiszit verlangten, weil sie überzeugt waren, daß die Slowakei sich in einen anderen Staat eingliedern sollte. Der „Vecer“ schreibt unter anderem: „Ihre Hoffnungen wurden enttäuscht, und das slowakische Volk erblickt im Rahmen der Tschecho-Slowakischen Republik die Sicherung seiner autonomen staatlichen Selbstständigkeit sowie die Möglichkeit seiner vollen nationalen, kulturellen und wirtschaftlichen Entfaltung.“

Am vergangenen Sonntag fanden in der Slowakei zum erstenmal Wahlen für den autonomen slowakischen Landtag statt. Sie brachten der slowakischen Landesregierung ein einmütiges Vertrauensvotum, das sie voll berechtigt, von einem Volksentscheid zu sprechen.

Wohl war der Sieg der Einheitsliste von vornherein feststehend. Daß der Sieg aber so eindeutig ausfallen wird, hat selbst in den Preßburger Regierungskreisen überrascht. Trotzdem liegt die Bedeutung dieser Wahl nicht allein in ihrem Ergebnis, das innenpolitisch die Dynamik der slowakischen Politik

1 Die Wahlen waren manipuliert und keineswegs geheim, die Nationalitäten haben in gesonderten Wahllokalen gewählt. Die Wahlen begleitete eine massive antitschechische sowie antijüdische Propaganda. Ausführlicher siehe: NIŽNANSKY, Eduard. Volby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In *Studia historica Nitriensia VII*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 1998, S. 163 – 204; NIŽNANSKÝ, Eduard. Česká komunita na Slovensku a volby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In *Moderní dějiny 7*. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, S. 231 – 267.

2 Es wurden 63 Mandate verteilt.

3 Karmasin und Steinhübel.

4 Laut *Grenzboten* vom 19. 12. 1938 3 359.

5 Laut *Grenzboten* 3 436 und 260, laut *Slovák* vom 22. 12. 1938 6 336 und 263.

6 Für die Ergebnisse siehe in *Slovák* vom 22. 12. 1938 sowie in *Grenzboten* vom 19. 12. 1938.

weiterhin beleben wird und außenpolitisch manche hauptsächliche Spekulationen zunichte gemacht hat, sondern vor allem auch in der Tatsache, daß sie überhaupt stattgefunden haben. Die slowakischen Landtagswahlen sind Auswirkung jenes Staatsumbaus in der Tschecho-Slowakei, der nach der Münchener Entscheidung in den Septembertagen notwendig geworden war und der den Slowaken die Autonomie brachte, um die sie seit zwanzig Jahren gekämpft hatten.

Bekanntlich hatten die Tschechen den Slowaken im Rahmen eines gemeinsamen selbstständigen Staates völlige Autonomie versprochen. Im Pittsburger Vertrag, dem staatsrechtliche Bedeutung zukommt, hatten die Vertreter des tschechischen und slowakischen Nationalrates⁷ diese Erklärungen als die Grundlage für ihre künftige gemeinsame staatliche Zusammenarbeit aufgenommen. Nach der Gründung des tschechisch-slowakischen Staates hat es sich gezeigt, daß sich die Tschechen weder an die in Paris, Moskau und Cleveland unterzeichneten Erklärungen noch an den Pittsburger Vertrag gebunden fühlten. Sie begannen mit einem zentralistischen Staatsaufbau und bekämpften alle Autonomiebestrebungen der Slowaken. Daraus ergaben sich die Spannungen des tschecho-slowakischen Verhältnisses in den abgelaufenen zwei Jahrzehnten.

Mit dem Sturz des Benesch-Systems wurden die slowakischen Autonomieforderungen erfüllt.⁸ Das slowakische Volk kann sich nun durch den selbstgewählten Landtag die Gesetze geben, die es für seinen Aufbau für notwendig hält. In diesem Aufbau kann es auch auf die Unterstützung der Deutschen Volksgruppe rechnen, die mit ihm die Slowakei als Heimat teilt. So stellen die Wahlen in den slowakischen Landtag einen Meilenstein in der innerstaatlichen Entwicklung der neuen Tschecho-Slowakei dar. Die Slowaken feiern den Sieg des Rechtes, der für die Tschechen keine Niederlage bedeutet, auch wenn an Stelle ihrer Vorherrschaft im Staate Herrschaftsführung zu dritt tritt.

Dr. K. V.

Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe vom 20. 12. 1938, S. 2.

7 Unzutreffend. Der Vertrag wurde am 30. 5. 1918 zwischen Masaryk, Vertretern des České národní sdružení [Tschechische Nationalvereinigung] und der Slovenská liga [Slowakische Liga] in den Vereinigten Staaten Amerikas unterzeichnet.

8 Zu den Umständen und Verhandlungen siehe BYSTRICKÝ, V., PÍSECKÁ, B. *Žilinská dohoda*, S. 77 – 108.

1938, december 20. Viedeň. – Článok *Völkischer Beobachter* – „97,5 % pre slovenskú vládu“.

97,5 % pre slovenskú vládu

Špekulácie o požiadavke pripojenia k inému štátu definitívne zmarené

dnb. Praha, 19. december

Výsledky slovenských volieb do krajinského snemu, ktoré sú doposiaľ k dispozícii, znamenajú presvedčivé vyjadrenie sa slovenského obyvateľstva v prospech vlády. Za hlasovalo 1 164 000, čo zodpovedá 97,5 % všetkých odovzdaných hlasov.¹ Doteraz bolo do slovenského krajinského snemu zvolených 58 kandidátov,² medzi nimi aj obaja nemeckí.³ Zo šiestich okresov nie sú ešte výsledky k dispozícii.

V Bratislave hlasovalo 66 127 oprávnených voličov za a 3 357⁴ proti, takže za hlasovalo 95 % voličov. Okrem toho sú k dispozícii výsledky z väčších slovenských miest, v ktorých boli spočítané hlasy (čísla v zátvorke sú hlasy proti): Banská Bystrica 26 220 (805),⁵ Žilina 9 400 (105), Nitra 11 008 (85), Trnava 13 117 (252), Ružomberok (domovské mesto pátra Hlinku) 7 740 (46).⁶

Pondeľňajšia pražská tlač označuje slovenské volby za plebiscit. Slovenský národ dal jasnú odpoveď tým, ktorí po Mnichovskom rozhodnutí žiadali plebiscit, pretože boli presvedčení, že Slovensko by malo byť pripojené k inému štátu. *Večer* okrem iného uvádza: „Ich nádeje boli zbytočné, pretože slovenský národ má v rámci Česko-Slovenskej republiky zabezpečenú svoju autonómnu štátnu samostatnosť ako aj možnosti svojho národného, kultúrneho a hospodárskeho rozvoja.“

Uplynulú nedeľu sa na Slovensku uskutočnili prvýkrát volby do autonómneho slovenského krajinského snemu. Slovenskej vláde priniesli jednomyselné vyslovenie dôvery, ktoré ju plne oprávňuje hovoriť o nich ako o rozhodnutí národa.

Víťazstvo jednotnej kandidátky bolo vopred viac-menej isté. Ale že bude až tak jednoznačné, to prekvapilo aj samotné bratislavské vládne kruhy. Napriek tomu význam týchto volieb nespočíva len v samotnom ich výsledku, ktorý okrem toho, že po vnútropolitckej stránke oživí dynamiku slovenskej politiky a po zahraničnopolitickej stránke zmaril niektoré špekulácie, ale predovšetkým v skutočnosti, že sa vôbec uskutočnili. Slovenské volby do krajinského snemu sú dôsledkom štátnej reorganizácie

1 Volby boli zmanipulované, jednotlivé národnosti volili v oddelených volebných miestnostiach. Volby sprevádzala masívna protičeská a antisemitská kampaň. Podrobnejšie pozri: NIŽŇANSKÝ, Eduard. Volby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In *Studia historica Nitriensia VII*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 1998, s. 163 – 204; NIŽŇANSKÝ, Eduard. Česká komunita na Slovensku a volby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In *Moderní dějiny 7*. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, s. 231 – 267.

2 Napokon bolo rozdelených 63 mandátov.

3 F. Karmasin a J. Steinhübel.

4 Podľa *Grenzbote* z 19. 12. 1938 3 359.

5 Podľa *Grenzbote* 3 436 a 260, podľa *Slováka* z 22. 12. 1938 6 336 a 263.

6 Výsledky pozri *Slovák* z 22. 12. 1938 a *Grenzbote* z 19. 12. 1938.

v Česko-Slovensku, ktorá bola po Mníchovskom rozhodnutí v septembri potrebná a ktorá Slovákom priniesla autonómiu, o ktorú 20 rokov bojovali.

Česi, ako je známe, prisľúbili Slovákom v rámci spoločného samostatného štátu úplnú autonómiu. V Pittsburskej dohode, ktorá má štátoprávny význam, prijali predstavitelia českej a slovenskej národnej rady⁷ tieto vyhlásenia ako základ pre budúcu spoločnú štátnu spoluprácu. Po vzniku česko-slovenského štátu sa ukázalo, že Česi sa necítili byť viazaní ani vyhláseniami podpísanými v Paríži, Moskve a v Clevelande, ani Pittsburskou dohodou. Začali s centralistickou organizáciou štátu a potláčali akékoľvek autonomistické snahy Slovákov. Z toho vyplynulo napätie v česko-slovenských vzťahoch počas uplynulých dvoch desaťročí.

S pádom benešovského systému došlo k naplneniu slovenských autonomistických požiadaviek.⁸ Slovenský národ si môže prostredníctvom ním zvoleného krajinského snemu vydávať zákony, ktoré považuje za potrebné pre svoju organizáciu. Pri budovaní môže počítať aj s podporou nemeckej národnostnej skupiny, ktorá sa spolu s ním delí o Slovensko ako o spoločnú vlasť. Takže volby do slovenského krajinského snemu predstavujú míľnik vo vnútropolitickom vývoji nového Česko-Slovenska. Slováci oslavujú víťazstvo práva, ktoré však pre Čechov neznamená porážku, hoci miesto ich prevahy v štáte došlo k trojstrannému rozdeleniu moci.

Dr. K. V.

Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe z 20. 12. 1938, s. 2.

7 Nesprávne tvrdenie. Dohoda bola uzavretá 30. 5. 1918 medzi T. G. Masarykom, predstaviteľmi Českého národného združenia a Slovenskej ligy v USA.

8 K okolnostiam a rokovaniam pozri BYSTRICKÝ, V., PÍSECKÁ, B. *Žilinská dohoda...*, s. 77 – 108.

1938, 31. Dezember. Berlin. – Information des Auswärtigen Amtes an seine Vertretungen in Rom, Prag und Pressburg über fortgesetzte slowakisch-ungarische Gegensätze und Zwischenfälle an der neuen Grenze.

Auswärtiges Amt

Berlin, den 31. Dezember 1938

Pol. IV 9461 II

Pol (g)

Zur Information.

Die Slowakische Regierung hat die Deutsche Regierung inoffiziell von der angeblich ständigen Beunruhigung der neuen ungarisch-slowakischen Grenze verständigt, die in der letzten Zeit durch ungarische Freischärler eingesetzt und bereits mehrere Todesopfer gefordert habe.¹ Hierbei wurde angeführt, daß weitere Überfälle von dieser Seite bevorständen und hierfür konkrete Angaben gemacht. Das Auswärtige Amt hat, zumal von slowakischer Seite angedeutet wurde, daß für den 23. Dezember angeblich ein Überfall auf den volksdeutschen Ort Bruck auf der Insel Schütt bei Pressburg geplant sei, am 22. Dezember die Deutsche Gesandtschaft in Budapest telegrafisch angewiesen, die Ungarische Regierung alsbald inoffiziell und in geeigneter Form von dem Vorstehenden in Kenntnis zu setzen und ihr unter Bezugnahme auf die durch den deutsch-italienischen Schiedsspruch vom 2. November in Wien gezogene Grenze nahezu legen, geeignete Vorkehrungen zu treffen, die derartige Zwischenfälle für die Zukunft ausschließen. Der deutsche Gesandte in Budapest² hat diesen Auftrag ausgeführt. Der ungarische Außenminister³ erhob in seiner Antwort zunächst eine Reihe von Beschwerden gegen die Slowakische Regierung. Die Slowakei nehme in großem Umfange Ausweisungen von Ungarn vor.⁴ Außerdem sollten angeblich 4 000 Ungarn aus Pressburg ausgewiesen werden.⁵ Das tschechische Militär beschösse öfters ungarische Posten. Nordwestlich von Ungvar sei ein neues tschechisches Regiment nahe der Grenze festgestellt worden. Sämtliche ungarische Freikorps⁶ seien seit 2 – 3 Wochen aufgelöst und nach Hause geschickt worden. Bei dem letzten, inzwischen durch die Gemischte Kommission geregelten Grenzzwischenfall sei ungarisches Militär, das ebenso wie die Tschechen einen Toten gehabt habe, und nicht Freischärler beteiligt gewesen. Dagegen kämen ukrainische Freischärler⁷ häufig über die ungarische Grenze. Er habe durch den ungarischen Konsul in Pressburg⁸ dem slowakischen Ministerpräsidenten Tiso die Absicht der Ungarischen Regierung mitteilen lassen, nach wie vor beste Beziehungen zur Slowakei zu unterhalten; deshalb ersuche er ihn um Einstellung der Atrozitäten

1 Der größte Zwischenfall ereignete sich in Slanec bei Trebišov am 20. 12. 1938.

2 Otto von Erdmannsdorff.

3 Graf István Csáky.

4 Siehe Dokument 149.

5 Unzutreffend.

6 Szabad csapatok, Rongyosgárda.

7 Sič.

8 Petravich.

an der Grenze. Die Ungarische Regierung sei bereit, in Voraussetzung der Gegenseitigkeit jeden Grenzzwischenfall zu untersuchen und die Schuldigen zu bestrafen. Er habe Tiso zwecks Beendigung der Vergiftung der Atmosphäre um Einstellung der tendenziösen Radio- und Presse-Propaganda gebeten und selbst einen Artikel im Pester Lloyd vom 24. Dezember mit freundlichen Ausführungen gegenüber der Slowakei verfaßt. Der ungarische Außenminister hat, nach dem die Slowaken sich zu seinem Erstaunen an die Reichsregierung gewandt hätten, auf diese beruhigend einzuwirken. Seine besten Absichten auf Herstellung eines freundnachbarlichen Verhältnisses beständen fort.

Im Auftrag
Heinburg

An
die Deutsche Botschaft in Rom
die Deutsche Gesandtschaft in Prag
das Deutsche Konsulat in Preßburg
- je besonders -

PA AA, Gesandtschaft Pressburg, Paket 168, Pol 2 Nr. 2, Band 1, Hektograph, Maschinenschreiben.

1938, december 31. Berlín. – Informácia Zahraničného úradu svojim zastupiteľstvám v Ríme, Prahe a Bratislave. Pokračujúce slovensko-maďarské rozpory a incidenty na nových hraniciach.

Zahraničný úrad

Berlín, dňa 31. decembra 1938

Pol. IV 9461 II

Pol (g)

Pre informáciu.

Slovenská vláda upovedomila neoficiálne nemeckú vládu o údajne trvalých nepokojoch na nových maďarsko-slovenských hraniciach, ktoré v poslednom čase vyvolávali maďarskí dobrovoľníci a ktoré si vyžiadali viacero obetí.¹ Okrem toho uviedla, že z tejto strany má dôjsť v najbližšom čase k ďalším útokom a poskytla o tom konkrétne údaje. Zahraničný úrad, keďže slovenská strana naznačila, že na 23. decembra je údajne naplánovaný útok na nemeckú obec Most na Žitnom ostrove pri Bratislave, 22. decembra telegraficky inštruoval nemecké vyslanectvo v Budapešti, aby maďarskú vládu ihneď neoficiálne a vhodnou formou o tom upovedomilo a s odvolaním na hranicu, ktorá bola stanovená nemecko-talianskym rozhodcovským výrokom 2. novembra vo Viedni, odporučil, aby prijala primerané opatrenia, ktoré by v budúcnosti takýmto incidentom zabránili. Nemecký vyslanec v Budapešti² túto inštrukciu vykonal. Maďarský minister zahraničných vecí³ vzniesol vo svojej odpovedi najprv rad sťažností na slovenskú vládu. Slovensko vo veľkom rozsahu vyhostuje [z krajiny] Maďarov.⁴ Okrem toho malo byť z Bratislavy vyhostených údajne 4 000 Maďarov.⁵ České vojsko viackrát ostrelovalo maďarské pozície. Severovýchodne od Užhorodu bol spozorovaný nový český pluk. Všetky maďarské dobrovoľnícke zbory⁶ boli pred 2 – 3 týždňami rozpustené a ich členovia poslaní domov. Posledného pohraničného incidentu, ktorý už medzitým vyriešila zmiešaná komisia, a pri ktorom malo maďarské vojsko ako aj Česi po jednom mŕtvom, sa dobrovoľníci nezúčastnili. Naproti tomu dochádza zo strany ukrajinských dobrovoľníkov⁷ k častým prechodom maďarskej hranice. Prostredníctvom maďarského konzula v Bratislave⁸ predostrel slovenskému ministerskému predsedovi Tisovi zámer maďarskej vlády, že sa aj naďalej usiluje o udržanie čo najlepších vzťahov so Slovenskom; preto ho požiadal o ukončenie násilností na hraniciach. Maďarská vláda je na základe princípu reciprocity ochotná každý pohraničný incident prešetriť a vinníkov potrestať. Tisa požiadal o zastavenie tendenčnej rozhlasovej a tlačovej propagandy, aby tak došlo k ukončeniu otravovania atmosféry a sám 24. decembra napísal článok do Pester Lloyd, v ktorom sa o Slovensku vyjadruje v priateľskom tóne. Maďarský minister zahranič-

1 Najväčší incident sa odohral v Slanci pri Trebišove 20. 12. 1938.

2 Otto von Erdmannsdorff.

3 Gróf István Csáky.

4 Pozri dokument 149.

5 Nesprávny údaj.

6 Szabad csapatok, Rongyosgárda.

7 Organizácia Sič.

8 Petravich.

ných vecí, následne ako sa Slováci na jeho prekvapenie obrátili na ríšsku vládu, sa ich snaží upokojiť. Nadalej má záujem na vybudovaní priateľských susedských vzťahov.

Z poverenia
Heinburg

Nemeckému veľvyslanectvu v Ríme
nemeckému vyslanectvu v Prahe
nemeckému konzulátu v Bratislave
- každému zastupiteľstvu zvlášť -

PA AA, Gesandtschaft Pressburg, Paket 168, Pol 2 Nr. 2, Band 1, cyklostyl, strojopis.

1938, 31. Dezember. Pressburg. – Karmasins Beschwerde gegen die Durchführung der von der Regierung befohlenen Volkszählung.

31. 12. 38

Hochwohlgeboren Herrn
Ministerpräsident Dr. Tiso,

Pressburg

Sehr geehrter Herr Ministerpräsident!

Heute fand eine Volkszählung auf dem Gebiete des Landes Slowakei statt, bei der auch die nationale Zugehörigkeit der Bürger erhoben wurde und die darüber hinaus, wie verlautet zur Anlegung eines Nationalitätenkatasters dienen soll.¹

Ich muss aus einer Reihe von schwerwiegenden Gründen, von denen ich tiefer nur einige per exemplum anführe, die ich aber jederzeit vervollständigen kann, betonen, dass ich als Vertreter der deutschen Volksgruppe das Ergebnis dieser Volkszählung nicht als bindend für die deutschen Volksgruppenbelange überhaupt und im besonderen nicht als Grundlage für einen auf etwa dieser Basis in Aussicht genommenen Nationalitätenkataster ansehen kann.²

Solche Gründe für meine Stellungnahme sind:

Jede Volkszählung, die die Volkszugehörigkeit der Bürger mit einbezieht, ist für eine Volksgruppe eine entscheidende und wichtige Tatsache. Trotzdem wurde ich als Vertreter der deutschen Volksgruppe in der Slowakei von der Durchführung dieser Volkszählung nicht verständigt, so dass ich keine Gelegenheit hatte, an zuständigen Stellen den Standpunkt der von mir vertretenen Volksgruppe zu dieser Zählung und der Art ihrer Durchführung zu vertreten. Es ergab sich vielmehr, dass jedes untergeordnete Zählungsorgan eher und besser über diese Zählung informiert war, als ich, ja sogar zum Schweigen über die Tatsache einer Volkszählung verpflichtet war. Eine solche Taktik der Überraschungen in den Dingen, die auch für die deutsche Volksgruppe tief einschneidend sind, muss ich prinzipiell ablehnen

1 Tiso hat in seiner Verteidigungsrede vor dem Nationalgericht 1947 auch zur Volkszählung Stellung genommen: „Bei dieser Gelegenheit muß ich erwähnen, daß zu dem Zeitpunkt, am 31. 12. 1938, eine Volkszählung stattfand, um die Gesamtzahl der Deutschen in der Slowakei und deren Steuerbeitrag an die Staatskasse festzustellen; diese Zahlen sollten uns für die Festsetzung der erwarteten Ansprüche der Deutschen im Hinblick auf ihre kulturelle Autonomie dienen. Es ist bekannt, daß ich damals ganz unerwartet, ohne daß die Ämtern im Vorhinein verständigt worden wären, eine Volkszählung für den 31. 12. 1938 angeordnet habe. Die Ämter wurden bloß angewiesen, sich für etwas Ähnliches bereit zu halten. Ich tat das, um jegliche Agitation, die einen Einfluß auf die Volkszählung hätte ausüben können, von vornherein zu unterbinden... Zwei oder drei Tage vorher wurden die Ämter angewiesen, die Volkszählung zum 31. Dezember durchzuführen.“ SEKERA, John (Hrsg.). *Dr. Jozef Tiso. Die Wahrheit über die Slowakei*. 1948, S. 152 – 153. Vergleiche *Slovenská Politika* vom 4. 1. 1939 unter dem Titel *Prečo bolo sčítanie ludu?* [Warum gab es Volkszählung?], wo behauptet wurde, dass es keine Absicht gegeben habe Deutsche, Ungarn und einige Ruthenen zu assimilieren. Die Volkszählung rief eine heftige Polemik in der deutschsprachigen und slowakischen Presse hervor. Siehe *Slovák, Slovenská pravda, Slovenská politika, Grenzboten und Deutsche Stimmen*.

2 Karmasins Protest wurde vom *Grenzboten* am 1. 1. 1939 nur als eine kurze Meldung veröffentlicht.

und kann schon aus diesem Grunde eine unter solchen Auspizien stattgefundene Volkszählung nicht als bindend für die Belange der durch mich vertretenen deutschen Volksgruppe anerkennen.

Ich weise weiters darauf hin, dass lediglich slowakische, ja sogar auch tschechische Organe mit der Durchführung dieser Zählung betraut waren und eine Mitarbeit und Kontrolle dieser Zählung durch Exponenten der deutschen Volksgruppe unmöglich war. Ich kann mich nicht damit einverstanden erklären, dass die Volkszugehörigkeit deutscher Bürger ohne Deutsche erhoben wird.

Ich kann mich weiters nicht damit einverstanden erklären, dass die deutsche Volksgruppe in der Slowakei zahlenmässig festgestellt werden soll, ohne dass sie d. h. ohne dass jeder einzelne Deutsche über die Bedeutung dieses Schrittes in gebührender Weise unterrichtet worden wäre. Die Aufnahme des nationalen Personalstandes kann nicht überraschen und in der Form geschehen, dass eines Morgens dem Bürger, der unvorbereitet und unaufgeklärt ist, unkontrollierbare Fragen über Dinge gestellt werden, die von so eminenter Bedeutung, wie die Deklaration der Volkszugehörigkeit, sind.

Der Zählungsvorgang an und für sich war schon ungeeignet, den wahren nationalen Personenstand zu ermitteln. Tausende und übertausende Bürger sind während der Feiertage abwesend, in tausenden und übertausenden Haushalten sind aus beruflichen und sonstigen Gründen die Haushaltsmitglieder nicht anwesend. Soll wirklich das Dienstmädchen oder die Hausmeisterin die Volkszugehörigkeit der abwesenden Bürger deklarieren? Solche und Dutzende andere Mängel ergeben sich schon theoretisch aus der Art und Weise, in der die Zählung durchgeführt wurde.³

Die Praxis hat nach den bisher hier vorliegenden Meldungen noch weit ärgere Missstände gebracht. Das Dutzende meiner Pressburger Mitarbeiter und Bekannten, die ihrem Berufe nachgingen, bis heute Abend nicht wissen, wer ihre Volkszugehörigkeit festgestellt hat, wie und wann dies geschah, sei nur nebenbei erwähnt. Es liegen aber bereits eine Reihe von Meldungen über derart schwerwiegende Mängel und Verfälschungen vor, dass ich diese und ähnliche zweifellos in den nächsten Stunden und Tagen einlaufenden Meldungen erst sammeln und überprüfen lassen werde, ehe ich sie im Konkreten Ihnen und gegebenenfalls der Öffentlichkeit bekanntgeben werde.⁴

Nicht einmal das bestehende an und für sich recht enge Sprachenrecht der deutschen Volksgruppe wurde gewahrt, denn die Zahlungsbogen wiesen auch in deutschqualifizierten Gemeinden kein deutsches Wort auf und in den meisten Fällen wurde mit der deutschen Bevölkerung nicht in deutscher Sprache verhandelt, auf die sie schon nach bereits stehenden Gesetzen rechtlichen Anspruch hat.

Aus allem diesen und einer Reihe weiterer Gründe kann ich diese Volkszählung lediglich als eine provisorische, recht unvollständige und vor allem in nationaler Hinsicht völlig unverbindliche Personenstandsaufnahme des Landes ansehen.

Bei diesem Anlasse bin ich leider zu der Feststellung gezwungen, dass die Art und Weise, in der die Volkszählung durchgeführt wurde, nicht vereinzelt dasteht, sondern dass in den vergangenen Monaten bereits eine ganze Reihe von Massnahmen von einschneidender Wichtigkeit auf Grund eines glei-

3 Zu den Beschwerden der DP über die Methoden der Volkszählung siehe *Grenzboten*, 3. 1. 1939, S. 3. Die DP forderte die Angehörigen der deutschen Volksgruppe auf, die Unzukömmlichkeiten und Übergriffe an sie zu melden.

4 Laut staatlichen Angaben wurden von Deutschen im Januar 1939 132 Beschwerden gegen die Volkszählung gebracht. Die DP-Führung stellte diese Behauptung in Frage. *Grenzboten*, 4. 4. 1939, S. 1.

chen Vorgehens getroffen wurden. Ich erwähne nur die Tatsachen der nach Nationalitäten getrennten Wahlurnen, die Schaffung von Wirtschaftsbeiräten und anderer Beratungskörperschaften ohne deutsche Vertretung, Entlassungs- und Versetzungswelle deutscher Beamter unter völliger Fehldeutung der gesetzlichen Bestimmungen über Staatsbürgerschaft- und Heimatzuständigkeit, die Einsetzung von Regierungskommissären nichtdeutscher Nationalität in Betriebe, die zum Bestande der deutschen Volksgruppe gehören, die Besetzung von öffentlichen Posten in deutschem und vorwiegend deutschem Gebiete durch nichtdeutsche Beamte usw. usw.⁵

Ich stelle fest, dass die slowakische Regierung lediglich in einem einzigen Falle das Einvernehmen mit der deutschen Volksgruppe gesucht hat: bei der Aufstellung der gemeinsamen Kandidatenliste. Hierbei war die deutsche Volksgruppe der ausgesprochen gebende Teil.

In den wenigen Fällen beabsichtigter nationaler Schädigung, in denen grössere Schäden noch vor Durchführung der geplanten Massnahmen durch Ergreifen der Organe der deutschen Volksgruppe vermieden werden konnten, erhielten ich und diese Organe nur durch Zufall von den geplanten Massnahmen Kenntnis und konnten ihnen nur von dieser Zufallsbasis aus entgegentreten.⁶

Ich bin nun der Überzeugung, dass diese bisher getätigte Art der Zusammenarbeit nicht, die, wie ich annehme, von beiden Seiten angestrebte Ideallösung herbeizuführen in der Lage ist, sondern, dass vielmehr, wenn sich die Dinge so weiterentwickeln, dieselben Zustände Platz greifen, welche die Deutschen unter dem Prager Regime 20 Jahre hindurch zur Genüge kennengelernt haben, nur mit dem Unterschiede, dass wir damals die Möglichkeit hatten uns zu wehren, während wir derzeit durch unsere in der letzten Wahl vorher gegebene Zustimmung gebundene Hände haben.⁷

Um von vornherein für beide Teile höchst unerquickliche Situationen zu vermeiden, ist es unbedingt notwendig, eine Generallösung sofort in Angriff zu nehmen.

Diese Generallösung kann nur auf der Grundlage einer sofortigen Konstituierung der deutschen Volksgruppe in der Slowakei erfolgen.

Ein eigenes Volksgruppenstatut und ein eigener Kataster sind die selbstverständlichen Voraussetzungen.⁸

Was diesen Kataster anbelangt, so sei besonders im Hinblick auf die heutige Volkszählung gesagt: zur Aufnahme in diesen Personalkataster der deutschen Volksgruppe ist die ausdrückliche Erklärung und Zustimmung des Volksdeutschen, in einwandfreier und kontrollierbarer Form abgegeben und die Annahme dieser Erklärung durch den Führer der deutschen Volksgruppe notwendig. Letzteres des-

5 Siehe Dokument 133.

6 Siehe Dokument 169.

7 Karmasin richtete ferner an den slowakischen Ministerpräsidenten Telegramm, in welchem er Tiso mahnte, dass die *„angesetzte Volkszählung in der Lage ist, das bisherige Einvernehmen zwischen der deutschen Volksgruppe und der Regierung auf das empfindlichste zu stören.“* (SNA, NS, Tn Iud 17/1947– F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945. Telegramm Karmasins an Tiso und Ďurčanský vom 31. 12. 1938.)

8 Konsul von Druffel hat in diesem Zusammenhang noch am demselben Tag nach Berlin telegraphiert: *„Slowakische Regierung hat gestern überraschend für heute Volkszählung angesagt. Absicht war auch vor Karmasin streng geheim gehalten worden. Zählung, die ohne jede sachgemässe Vorbereitung und durch willkürlich ausgewählte Organe erfolgt, soll gleichwohl als Grundlage für Nationalitäten-Kataster dienen. Karmasin hat entschieden protestiert, Verbindlichkeit Ergebnisses dieser Zählung abgelehnt und sofortige Inangriffnahme Statuts für deutsche Volksgruppe verlangt.“* (PA AA, DG Prag, Paket 331.)

halb, weil die deutsche Volksgruppe nicht gewillt ist, Elementen Unterschlupf zu bieten, die anderer Volkszugehörigkeit sind und nur aus Konjunkturgründen ihre Anmeldung vollziehen. Die Konstituierung der Volksgruppe und die Anlage ihres Katasters im besonderen kann aber nicht an einen einzigen Tage auf Grund einer Abstimmung oder Volkszählung erfolgen, sondern sie setzt eine intensive und gründlich vorbereitete Arbeit voraus, die, da es um Belange ihrer Volksgruppe geht, von der Volksgruppe selbst geleitet und durchgeführt werden muss.

In diesem Zusammenhang stelle ich auch fest, dass die Bestimmung des Führers der Volksgruppe eine interne Angelegenheit der Volksgruppe ist.

Abschliessend betone ich nochmals:

Aus allen obangeführten Gründen bin ich nicht in der Lage, das Ergebnis der heutigen Volkszählung⁹ als auch nur annähernd verbindlich anzusehen und lehne alle Massnahmen, die auf Grund der heute erzielten Zählungsergebnisse getroffen werden sollten, von vornherein ab.

Um in Hinkunft derartige Zwangslagen auszuschliessen, sehe ich mich gezwungen zu verlangen, dass das deutsche Staatssekretariat sofort den terminierten Auftrag erhält, die Vorbereitung zur Konstituierung der Volksgruppe und der Anlage des Katasters zu treffen.

Ich halte es für notwendig, dass mir die slowakische Regierung die Möglichkeit gibt, vor dem versammelten Ministerrat Beschwerden und Forderungen der Volksgruppe vorzutragen, da mir sonst als einziges Forum hierfür die Eröffnungssitzung des Landtages zur Verfügung stehen würde.¹⁰

Sehr geehrter Herr Ministerpräsident! Ich bitte Sie zur Kenntnis zu nehmen, dass diese meine Beschwerden, Vorschläge und Forderungen nur in dem klaren und ehrlichen Willen gemacht werden, meine Pflicht, die ich einerseits als Führer der deutschen Volksgruppe trage und die andererseits Sie mir als dem Staatssekretär für die deutschen Belange auferlegt haben, nach beiden Richtungen voll zu erfüllen. In diesem Sinne ersuche ich Sie, dieses Schreiben zur Kenntnis zu nehmen und einer positiven Erledigung zuzuführen.

Mit dem Ausdrucke meiner vorzüglichen Hochachtung
empfehle ich mich Ihnen:

SNA, NS Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

9 Laut dieser Volkszählung lebten in der Slowakei 128 347 Deutsche (4,77 v. H. der Gesamtbevölkerung). ADOLF, Bernhard. *Die Wirtschaft der Slowakei*, Prag : Volk und Reich Verlag, 1941, S. 5. Als die Ergebnisse am 28. 1. 1939 bekannt gegeben wurden, hat Karmasin dazu erklärt: „*Das Ergebnis der Volkszählung vom 31. Dezember 1938 ist für uns nicht überraschend. Ich habe namens der deutschen Volksgruppe bereits wiederholt darauf hingewiesen, daß infolge der mangelhaften Vorbereitung und der mangelhaften Durchführung eine den Tatsachen entsprechende Feststellung der Stärke der Deutschen in der Slowakei nicht erreicht werden konnte. Das jetzt veröffentlichte Ergebnis hat mir recht gegeben. Ich habe weiters namens der Volksgruppe bereits erklärt, daß aus diesen Gründen die Zählung für die Rechte der Volksgruppe nicht maßgebend sein kann und Ministerpräsident Dr. Tiso hat in Erwiderung dieser meiner Erklärung versichert, daß die Zählung lediglich einen provisorischen Verwaltungsakt darstelle, der als solcher das Nationalitätenrecht der deutschen Volksgruppe nicht berührt.*“ (*Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe*, 29. 1. 1939, S. 5.)

10 Siehe Dokument 139.

1938, december 31. Bratislava. – Karmasinova sťažnosť proti uskutočneniu sčítania ľudu, ktoré nariadila vláda.

31. 12. [19]38

Blahosklonnému pánu
ministerskému predsedovi Dr. Tisovi,

Bratislava

Veľavážený pán ministerský predseda!

Na území Slovenskej krajiny sa dnes uskutočnilo sčítanie ľudu, v rámci ktorého sa zistovala aj národnostná príslušnosť občanov a ktoré má okrem toho, ako bolo zverejnené, slúžiť na vytvorenie národnostného katastra.¹

Z radu závažných dôvodov, z ktorých ako príklad uvádzam podrobnejšie len niekoľko, ktoré však môžem kedykoľvek doplniť, musím zdôrazniť, že ako zástupca nemeckej národnostnej skupiny nemôžem považovať výsledky tohto sčítania ľudu vzhľadom na záujmy nemeckej národnostnej skupiny za záväzné a už vôbec nie ako podklad pre národnostný kataster, ktorý by sa mal vytvoriť na približne takomto základe.²

Dôvody môjho stanoviska sú takéto:

Každé sčítanie ľudu, ktoré sa týka národnostnej príslušnosti občanov, je pre národnostnú skupinu rozhodujúcou a dôležitou skutočnosťou. Napriek tomu som ako zástupca nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku nebol upovedomený o uskutočnení tohto sčítania ľudu, takže som nemal príležitosť, aby som na kompetentných miestach mohol obhajovať stanovisko národnostnej skupiny, ktorú zastupujem, k tomuto sčítaniu a spôsobu jeho realizácie. Naopak, vyšlo najavo, že každý podriadený sčítací orgán bol o tomto sčítaní skôr a lepšie informovaný ako ja, ba dokonca bol zaviazaný, aby o tejto skutočnosti mlčal. Takúto taktiku v záležitostiach, ktoré sú aj pre nemeckú národnostnú skupinu mimoriadne závažné, musím principiálne odmietnuť a už len z tohto dôvodu a za takýchto okolností uskutočnené sčítanie ľudu nemôžem uznať za záväzné pre záujmy nemeckej národnostnej skupiny, ktorú zastupujem.

1 J. Tiso sa vo svojej obhajobnej reči pred Národným súdom vyjadril aj k sčítaniu ľudu: „Pri tejto príležitosti musím pripomenúť, že v tomto čase sa 31. 12. 1938 uskutočnilo sčítanie ľudu, aby sa zistil celkový počet Nemcov na Slovensku a výška ich daňových odvodov do štátnej pokladne; tieto čísla nám mali slúžiť na stanovenie očakávaných nárokov Nemcov v súvislosti s ich kultúrnou autonómiou. Ako je známe, vtedy som celkom neočakávane, bez toho, aby som úrady vopred upozornil, nariadil 31. 12. 1938 sčítanie ľudu. Úrady boli inštruované len v tom zmysle, aby sa na niečo podobné pripravili. Urobil som to preto, aby sa vopred zamedzilo akejkolvek agitácii, ktorá by sčítanie ľudu mohla ovplyvniť... Dva alebo tri dni pred tým boli úrady upozornené, aby sčítanie 31. decembra uskutočnili.“ SEKERA, John (ed.). *Dr. Jozef Tiso. Die Wahrheit über die Slowakei*. 1948, s. 152 – 153. Porovnaj so *Slovenskou politikou* zo 4. 1. 1939, článok *Prečo bolo sčítanie ľudu?*, v ktorom autor tvrdí, že slovenská vláda sa neusiluje o asimiláciu Nemcov, Maďarov a Rusínov. Sčítanie ľudu vyvolalo ostrú polemiku medzi nemeckou a slovenskou tlačou. Pozri *Slovák, Slovenská pravda, Slovenská politika, Grenzboten a Deutsche Stimmen*.

2 Karmasinov protest zverejnili *Grenzboten* 1. 1. 1939 len ako krátku správu.

Ďalej upozorňujem na to, že realizáciou sčítania boli poverené len slovenské, ba dokonca aj české orgány a exponentom nemeckej národnostnej skupiny bola spolupráca a kontrola pri sčítaní znemožnená. Nemôžem súhlasiť s tým, aby bola národnosť nemeckých občanov zisťovaná bez Nemcov.

Ďalej nemôžem súhlasiť s tým, aby bol zisťovaný počet [príslušníkov] nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku bez toho, aby nebol každý jednotlivý Nemec primeraným spôsobom upovedomený o význame tohto kroku. Súpis národnostného personálneho stavu nemôže byť neočakávaný a nemôže sa uskutočniť v takej forme, že jedného rána budú nepripravenému a neinformovanému občanovi kladené nekontrolovateľné otázky o veciach, ktoré majú taký eminentný význam, ako je vyhlásenie o národnostnej príslušnosti.

Samotný priebeh sčítania bol nevhodný na to, aby zistil skutočný personálny stav našej národnosti. Tisíciky občanov boli počas sviatkov neprítomné, v tisíckach domácností neboli prítomní ich členovia, a to z dôvodu pracovných či iných povinností. Má slúžka alebo domovníčka naozaj deklarovať národnosť neprítomných občanov? Takéto a tucty ďalších nedostatkov vyplývajú už len teoreticky zo spôsobu, akým sa sčítanie uskutočnilo.³

Na základe dostupných hlásení došlo v praxi ešte k oveľa väčším prešlápom. To, že mnohí moji bratislavskí spolupracovníci a známi, ktorí boli v práci, až do dnešného večera nevedeli, kto určil ich národnosť, ako a kedy sa to stalo, uvádzam len tak mimochodom. Ale už teraz mám k dispozícii rad správ o takých závažných nedostatkoch a o falšovaní, že tieto a im podobné hlásenia, ktoré v najbližších hodinách a dňoch bezpochyby dostanem, zozbieram a dám ich preveriť ešte predtým, ako ich oznámim Vám a poprípade aj verejnosti.⁴

Ani na jedinom mieste neboli dodržané jestvujúce a skutočne obmedzené jazykové práva nemeckej národnostnej skupiny, pretože sčítacie hárky, a to ani v obciach s kvalifikovaným počtom nemeckého obyvateľstva, neboli v nemeckom jazyku a komisári vo väčšine prípadov nepoužili v styku s nemeckým obyvateľstvom nemčinu, na ktorú má podľa jestvujúcich zákonov právny nárok.

Na základe týchto a radu ďalších dôvodov môžem považovať toto sčítanie ľudu len za provízorne, neúplné, a najmä z národnostného hľadiska za úplne nezáväzný súpis obyvateľstva krajiny.

Pri tejto príležitosti som, žiaľ, nútený konštatovať, že spôsob, akým sa sčítanie ľudu uskutočnilo, nie je ojedinelý, ale na základe rovnakého postupu došlo v uplynulých mesiacoch k prijatiu celého radu opatrení mimoriadnej dôležitosti. Uvádzam len fakty, ako oddelené volebné urny podľa národností, vytváranie hospodárskych rád a ostatných poradenských zborov bez nemeckého zastúpenia, vlnu prepúšťania a premiestňovania nemeckých úradníkov na základe úplne nesprávnej interpretácie ustanovení zákona o štátnej a domovskej príslušnosti, dosadzovanie vládnych komisárov nenemeckej národnosti do podnikov, ktoré patria do stavu nemeckej národnostnej skupiny, obsadzovanie verejných funkcií v nemeckých a prevažne nemeckých oblastiach nenemeckými úradníkmi atď. atď.⁵

3 K sťažnostiam DP k metódam sčítania ľudu pozri *Grenzbote*, 3. 1. 1939, s. 3. DP Nemcov vyzývala, aby straníckym úradovňiam hlásili nedostatky a prechmaty pri sčítaní.

4 Podľa údajov štátnych úradov sa v januári 1939 sťažovalo na postup pri sčítaní 132 osôb nemeckej národnosti. Vedenie DP tieto tvrdenia spochybnilo. *Grenzbote*, 4. 4. 1939, s. 1.

5 Pozri dokument 133.

Konštatujem, že slovenská vláda žiadala o súhlas nemeckej národnostnej skupiny len v jedinom prípade: pri zostavovaní spoločnej kandidátky. Nemecká národnostná skupina bola pritom vyslovene tou stranou, ktorá sa musela podriaďiť.

Z mála prípadov úmyselného poškodzovania národnostných záujmov, pri ktorých sa zásahmi orgánov národnostnej skupiny zabránilo väčším škodám ešte pred uskutočnením plánovaných opatrení, som sa ja a tieto orgány len náhodou dozvedeli o plánovaných opatreniach a len na základe tejto náhody sme sa mohli proti nim postaviť.⁶

Som presvedčený, že tento doteraz uskutočňovaný spôsob spolupráce nie je, ako sa domnievam, ideálne riešenie, o ktoré sa obe strany usilujú. Ale ak sa budú veci aj naďalej vyvíjať týmto smerom, vytvoria tie isté pomery, s ktorými sa Nemci mohli už dostatočne oboznámiť počas 20 rokov pražského režimu, len s tým rozdielom, že vtedy sme mali možnosť brániť sa, kým teraz nám zväzuje ruky náš súhlas, ktorý sme vyslovili v posledných voľbách.⁷

Aby sa hneď na začiatku zabránilo situáciám, ktoré sú nanajvýš nepríjemné pre obe strany, je bezpodmienečne nevyhnutné začať aplikovať generálne riešenie.

Toto generálne riešenie sa môže uskutočniť len na základe okamžitého konštituovania nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku.

Osobitný štatút národnostnej skupiny a vlastný kataster sú jeho prirodzenými predpokladmi.⁸

Pokiaľ ide o kataster, je najmä v súvislosti s dnešným sčítaním ľudu potrebné uviesť: na zaregistrovanie do tohto personálneho katastra nemeckej národnostnej skupiny je potrebné výslovné vyhlásenie a súhlas osoby nemeckej národnosti, a to v jednoznačnej a kontrolovateľnej forme a schválenie tohto vyhlásenia vodcom nemeckej národnostnej skupiny. Druhá podmienka je dôležitá z toho dôvodu, lebo nemecká národnostná skupina nie je ochotná poskytovať útočisko elementom inej národnosti, ktoré sa k nemeckej národnosti prihlásili iba z konjunktúrnych dôvodov. Konštituovanie národnostnej skupiny, a najmä stanovenie jej katastra sa nemôže uskutočniť počas jediného dňa na základe hlasovania alebo sčítania ľudu, ale vyžaduje si intenzívne a dôkladné prípravy, ktoré, keďže ide o záujmy národnostnej skupiny, si musí sama riadiť a realizovať.

V tejto súvislosti taktiež konštatujem, že ustanovenie vodcu národnostnej skupiny je jej internou záležitosťou.

Na záver by som chcel ešte raz zdôrazniť:

6 Pozri dokument 169.

7 Okrem tohto listu zaslal F. Karmasin predsedovi vlády J. Tisovi telegram, v ktorom ho varoval, že „nariadené sčítanie ľudu môže veľmi citlivo narušiť doterajší súlad medzi nemeckou národnostnou skupinou a vládou.“ (SNA, NS, Tn ľud 17/1947–F. Karmasin, mikrofilm II. A 945. Karmasinov telegram J. Tisovi a F. Ďurčanskému 31. 12. 1938.)

8 Konzul E. von Druffel v tejto súvislosti ešte v ten istý deň do Berlína telegrafoval: „Slovenská vláda včera prevapivo oznámila, že sa dnes uskutoční sčítanie ľudu. Tento zámer zostal prísne utajený aj pred Karmasinom. Sčítanie, ktoré sa uskutočnilo bez akýchkoľvek odborných príprav a svojvoľne prostredníctvom vybraných orgánov, má jednako slúžiť ako podklad pre národnostný kataster. Karmasin proti tomu rozhodne protestoval, odmietol záväznosť výsledku tohto sčítania a požadoval okamžité prijatie statusu nemeckej národnostnej skupiny.“ (PA AA, DG Prag, Paket 331.)

Na základe všetkých vyššie uvedených dôvodov nemôžem považovať výsledok dnešného sčítania ľudu⁹ ani len zhruba za záväzný a vopred odmietam všetky opatrenia, ktoré by boli prijaté na základe výsledkov dnešného sčítania.

Aby sa v budúcnosti predišlo takýmto situáciám, som nútený žiadať, aby nemecký štátny sekretariát okamžite dostal termínovanú úlohu uskutočniť prípravu na konštituovanie národnostnej skupiny a vytvorenie katastra.

Považujem za potrebné, aby mi slovenská vláda umožnila predniesť sťažnosti a požiadavky národnostnej skupiny pred zhromaždenou ministerskou radou, pretože ináč jediným fórom, ktoré mi zostáva k dispozícii, je úvodné zasadnutie krajinského snemu.¹⁰

Veľavážený pán ministerský predseda! Prosím Vás, aby ste vzali na vedomie, že tieto moje sťažnosti, návrhy a požiadavky vznikli len v dobrej a čestnej vôli, aby som si splnil svoju povinnosť, ktorú mám na jednej strane ako vodca nemeckej národnostnej skupiny a ktorú ste mi na druhej strane uložili Vy, ako štátnemu tajomníkovi pre nemecké záležitosti. V tomto zmysle Vás žiadam, aby ste vzali tento list na vedomie a zasadili sa za jeho kladné vybavenie.

S výrazom mojej všetkej úcty
sa Vám porúčam:

SNA, NS Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945, kópia, strojopis, bez podpisu.

9 Na základe sčítania žilo na Slovensku 128 347 Nemcov (4,77 % všetkého obyvateľstva). ADOLF, Bernhard. *Die Wirtschaft der Slowakei*, Praha : Volk und Reich-Verlag, 1941, s. 5. Keď boli 28. 1. 1939 zverejnené výsledky, F. Karmasin zaujal nasledovné stanovisko: „Výsledok sčítania ľudu z 31. decembra 1938 nás neprekvapuje. V mene nemeckej národnostnej skupiny som opakovane upozorňoval na to, že v dôsledku nedostatočných príprav a chybnjej realizácie nemohol byť zistený skutočný počet Nemcov žijúcich na Slovensku. Zverejnené výsledky mi dali za pravdu. V mene nemeckej národnostnej skupiny som ďalej vyhlásil, že pre tieto dôvody nemôže byť sčítanie smerodajné pre práva národnostnej skupiny a ministerský predseda Tiso ma v odpovedi na toto moje vyhlásenie ubezpečil, že sčítanie je len provizórnym administratívnym aktom, ktorý sa ako taký nedotýka národnostných práv nemeckej národnostnej skupiny.“ (*Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe*, 29. 1. 1939, s. 5.)

10 Pozri dokument 139.

1938, 31. Dezember. Prag. – Bericht des deutschen Geschäftsträgers Hencke an das AA über Hácha's Besuch in der Slowakei.

Deutsche Gesandtschaft

Prag, den 31. Dezember 1938¹

A. III. 2. b. 2.

Betr.: Reise des Staatspräsidenten Dr. Hacha in die Slowakei.

3 Durchdrucke

1 Anlage 4-fach

Der tschechoslowakische Staatspräsident Dr. Hacha hat seine Weihnachtsreise, die ihn in die Tatra führte, dazu benutzt, um die vorläufige Beendigung der inneren Auseinandersetzung zwischen den Slowaken und Tschechen nach aussen hin zu dokumentieren.² Staatspräsident Dr. Hacha wurde in Rosenberg durch den slowakischen Ministerpräsidenten Dr. Tiso als Überbringer des innerpolitischen Friedens zwischen Tschechen und Slowaken und als von den beiden Nationen gewählter Repräsentant des Staates begrüßt. Der Präsident der Republik hat in seiner Entgegnung klar zum Ausdruck gebracht, dass das slowakische Volk an dem ihm von seinem Führer Andrej Hlinka gesetzten politischen Ziele stehe und dass eine endgültige Verteilung der staatlichen Zuständigkeit zwischen der tschechoslowakischen Zentralgewalt und dem slowakischen Gliedstaat gefunden worden sei. Beide Ansprachen waren erfüllt von dem Geiste des gegenseitigen Verstehens und der gemeinsamen Zusammenarbeit. Unterstrichen wurden die Worte des tschechoslowakischen Staatspräsidenten durch seinen Besuch am Grabe des Slowakenführers Pater Hlinka, der seinen Eindruck auf weite slowakische Kreise nicht verfehlt hat.

Über den Verlauf des Besuches und den Wortlaut der Ansprache darf ich auf den ausschnittsweise beiliegenden Bericht in der „Prager Presse“ vom 28. d. M. verweisen.

Hencke

An das

Auswärtige Amt,

B e r l i n .

PA AA, R 103 650, Folie D 497 679, Original, Maschinenschrift.

1 Bei Pol. IV am 2. 1. 1939 eingegangen.

2 Hácha hielt sich in der Slowakei von 26. bis 31. 12. 1938 auf. Der Besuch sollte der Verbesserung der tschechoslowakischen Beziehungen dienen. Ausführlicher siehe LUKÉŠ, F. *Podivný mír*, S. 208 – 113; ČAPLOVIČ, Miloslav. *Návšteva prezidenta Dr. Emila Hácha na Slovensku 26. – 31. decembra 1938*. In *Vojenská história*, 3/1999, S. 82 – 102; SUK, Pavel. *Prezident Emil Hácha na Slovensku v prosinci 1938*. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2005, S. 20 – 28.

1938, december 31. Praha. – Správa nemeckého chargé d’affaires A. Henckeho Zahraničnému  radu v súvislosti s n v stevou E. H chu na Slovensku.

Nemeck  vyslanectvo

Praha, dňa 31. decembra 1938¹

A. III. 2. b. 2.

Vec: Cesta štátneho prezidenta Dr. H chu na Slovensko.

3 kópie

1 príloha  tvormo

 eskoslovensk y  t tny prezident Dr. Hácha využil svoju viano n  cestu do Tatier na to, aby navonok dokumentoval, že došlo k predbežnému ukončeniu vnútorných rozporov medzi Slovákmi a Čechmi.² Slovensk y ministersk y predseda Dr. Tiso privítal štátneho prezidenta Dr. H chu v Ružomberku ako posla vnútropolitického zmiery medzi Čechmi a Slovákmi a ako reprezentanta štátu zvoleného oboma národmi. Prezident republiky vo svojej odpovedi jasne uviedol, že slovensk y národ stojí za politickými cieľmi, ktor  mu stanovil jeho vodca Andrej Hlinka a že došlo k definitívnemu rozdeleniu štátnych kompetencií medzi  eskoslovenskou ústrednou mocou a slovenskou autonómnou krajinou. Oba príhovory sa niesli v duchu vzájomného porozumenia a spoločnej spolup ce. Slová  eskoslovensk ho štátneho prezidenta zvýraznila jeho n v steva pri hrobe slovenského vodcu pátra Hlinku, ktor  zanechala dojem v širokých slovenských kruhoch.

Pokiaľ ide o priebeh n v stevy a znenie príhovoru, dovoľujem si upozorniť na  tr zkovit  správu „Prager Presse“ z 28. t. m, ktor  pripájam.

Hencke

Zahraničnému  radu,

B e r l   n .

PA AA, R 103 650, fólia D 497 679, originál, strojopis.

1 Pol. IV došlo 2. 1. 1939.

2 E. Hácha nav stivil Slovensko v dňoch 26. až 31. 12. 1938. N v steva mala posl  it na zlepšenie  esko-slovenských vzťahov. Podrobnej e pozri LUKEŠ, F. *Podivný m r*, s. 208 – 213; ČAPLOVIČ, Miloslav. N v steva prezidenta Dr. Emila H chu na Slovensku 26. – 31. decembra 1938. In *Vojensk  história*, 3/1999, s. 82 – 102; SUK, Pavel. Prezident Emil Hácha na Slovensku v prosinci 1938. In *Slovensk  republika 1939 – 1945 o ami mlad ch historikov IV*. Bansk  Bystrica : Fakulta humanitn ch vied UMB, 2005, s. 20 – 28.

1938, Ende Dezember. Ohne Ortsangabe. – Ergänzende Ausführungen Rabls zu seinen vorigen Berichten über die Lage in der Slowakei und über Möglichkeiten, die deutsche Einflussnahme zu befestigen.

Zur Frage der Abänderung des bestehenden verfassungsrechtlichen Verhältnisses der Slowakei zu den böhmischen Ländern beziehe ich mich auf Abschnitt V 3 meines Berichtes Nr. 3 vom 29. November 1938 (Seite 16 u. ff.).¹ Den dort gemachten Ausführungen über die rechtliche Seite der Frage ist nichts hinzuzufügen. Hingegen ergeben sich bezüglich der tatsächlichen Möglichkeiten eines derartigen *coup d'Etat* folgende Modifikationen zu den damaligen Ausführungen:

1.) Die systematische Rückführung der slowakischen Truppenteile aus der Karpatho-Ukraine und den böhmischen Ländern in die Slowakei sowie die Entfernung der tschechischen Truppenteile aus der Slowakei ist bisher nicht erfolgt. An der Dislozierung der verschiedenen Truppenkörper innerhalb des Gesamtstaatsgebietes hat sich rücksichtlich ihrer Volkszugehörigkeit meines Wissens seit Oktober überhaupt nichts Wesentliches geändert. In gleicher Weise ist das Problem des slowakischen Offizierskorps sowohl in organisatorischer als auch in zahlenmässiger Hinsicht noch ungelöst, d. h., weder ist der Grundsatz durchgeführt, dass slowakische Truppenkörper (ohne Rücksicht auf den Dislozierungsart) nur von slowakischen Offizieren befehligt werden noch auch sind genügend slowakische Kräfte namentlich in den höheren Offizierschargen vorhanden, um diesen Grundsatz zur Durchführung zu bringen. Die politische Stimmung und Meinungsbildung innerhalb der slowakischen Offizierskreise ist schwer zu übersehen und jedenfalls nicht als sicherer Faktor einzusetzen. Ebenso unsicher ist die Haltung der tschechischen, auf dem Gebiet der Slowakei diensttuenden Offiziere. Diese könnten sehr wohl durch eine drohende Haltung der Mannschaft gezwungen werden, sich der Entwicklung der Dinge zumindest nicht entgegenzustellen; dass aber von dort eine beherzte Unterstützung der slowakischen Selbstständigkeitsbestrebungen kommen könnte, halte ich – von seltenen Ausnahmefällen abgesehen – fast für ausgeschlossen.

Von Gendarmerie, Finanzwache und Staatspolizei, von denen namentlich die beiden ersten auch jetzt noch überwiegend tschechisch durchsetzt sind, gilt Entsprechendes.

Der Einwand, dass diese waffentragenden Formationen sich ja auch am 6. Oktober passiv verhalten hätten und sich daher auch den neuen Ereignissen gegenüber unter Umständen passiv verhalten würden, schlägt meiner Ansicht nach nicht so ohne weiteres durch, weil die Verhältnisse in Prag heute in ganz anderer Weise geklärt und konsolidiert sind als dies einen Tag nach dem Rücktritt des Präsidenten Beneš² und dem offenen Zusammenbruch des gesamten bisherigen Regimes naturgemäss der Fall sein konnte. Was damals in der allgemeinen Verwirrung und Ratlosigkeit von den Prager zentralen Befehlsstellen hingenommen wurde, weil man in Augenblick keinen Weg sah, es zu verhindern, würde jetzt nicht so ohne weiteres hingenommen werden. Wie die Kraftprobe zwischen Prag und der Slowakei

¹ Siehe Dokument 133.

² Beneš dankte am 5. Oktober 1938 ab.

in diesem Falle dann ausfallen würde, lässt sich mit 100 %iger Sicherheit natürlich nicht voraussagen, jedoch ist dieser Unsicherheitsfaktor heute erheblich schwerer wiegend als anfangs Oktober.

Der mannschaftlich organisierte Körper, der von slowakischer Seite demgegenüber eingesetzt werden kann, ist die HG. Sie befindet sich im Augenblick in einem organisatorischen Übergangszustand, der ihre Schlagkraft stark vermindert.³ Man hat unmittelbar nach der Revolution mehr oder minder wahllos jede individuelle Meldung entgegengenommen, um die Mannschaft auf eine gewisse Zahl zu bringen. In der Zwischenzeit hat sich aber nun gezeigt, dass dadurch eine grosse Anzahl unzuverlässige und sabotierende Elemente in die HG Eingang gefunden haben und man ist zur Zeit damit beschäftigt, diese Leute wieder systematisch auszuscheiden. Dass dies nicht nur einen zahlenmässigen Rückgang, sondern auch eine fühlbare organisatorische Unsicherheit mit sich bringt, liegt auf der Hand. Es ist weiter zu bemerken, dass die mannschaftlich militärische Ausbildung der HG in der vergangenen Zeit infolge des Mangels an vollwertigen Offizieren und Befehlshabern recht langsam vor sich gegangen ist, sodass die HG in ihrer heutigen Form nicht als geschulte Truppe etwa im Sinn der SA angesprochen werden kann. Überdies hat sich bis jetzt noch keine Möglichkeit ergeben, die HG zu bewaffnen.

Ein Sonderproblem bildet sie sog. Rodobrana, die parallele Organisation zur SS, die unter dem Oberbefehl des Professors Tuka stehen soll. (Hierüber sind die mir zugegangenen Angaben widersprechend, weshalb ich daraus schliesse, dass auf diesem Feld noch gewisse ungeklärte Unstimmigkeiten vorhanden sind.) Die Angaben über zahlenmässige Stärke und Ausbildungsstand dieser Truppe sind so widersprechend, dass man sich kein klares Bild daraus machen kann. Jedoch sprechen auch die weitgehendsten Angaben von nicht mehr als etwa 1 500 – 1 800 Rodobrana-Leuten, sodass diese Truppe als bemerkenswerter machtmässiger Einsatz nicht in Frage kommen dürfte.

2.) Alle diese Hindernisse können aus dem Wege geräumt werden, wenn mittelst zweckmässiger diplomatischer Vorbereitung unsererseits sicher erreicht wird, dass

a) die Prager zentralen Befehlsstellen sich einer Umschwung in der Slowakei gegenüber ebenso passiv verhalten wie im vergangenen Oktober,

b) dass von Seiten Polens und Ungarns keinerlei diplomatische oder gar militärische Massnahmen ergriffen werden, um die Prager Regierung zur Hilfe zu kommen.

Ist dies gewährleistet, so könnte sich trotz der offensichtlichen militärisch-technischen Mängel der Umschwung in ähnlichen äusserlichen Formen abspielen wie im Oktober. Dass aus den Reihen der in der Slowakei stehenden tschechischen Militär- oder Gendarmerieoffiziere irgendeine spontane Bewegung erfolgt, halte ich für wenig wahrscheinlich. Erfolgt sie trotzdem, so müsste es sicher sein, dass von Seiten der zentralen Prager Stellen der Befehl gegeben wird, keinen Widerstand zu leisten und etwaige Sonderaktionen sofort einzustellen.

3.) Es muss erwogen werden, welche Persönlichkeiten in der Slowakei im Falle eines derartigen Umschwungs an die Spitze gelangen würden. Soweit es sich um die Schaffung eines repräsentativen obersten Staatsamtes (Präsident oder dergl.) handelt, kommt in erster Linie wohl Tuka in Frage. Es ist aber in diesem Zusammenhang darauf aufmerksam zu machen, dass er nach wie vor bei Vielen

3 Siehe Dokument 153.

in dem Ruf steht, unerlaubte Beziehungen zu magyarischen Kreisen zu halten.⁴ Ob sich daher eine Präsidentschaft Tukas von vornherein psychologisch ungünstig auswirken und in zweiter Linie daher auch uns schädlich sein würde, ist die Frage. Ich würde es für besser halten, wenn es uns gelänge, den jetzigen Ministerpräsidenten in dieser Art hineinzuschieben. Man würde dadurch das Odium vermeiden, sichtbar gegen ihn Stellung zu nehmen und ihn auf der anderen Seite im Lande selbst festhalten und zur gleichen Zeit für seine Kaltstellung sorgen können. Tuka wäre in diesem Falle mit allen Mitteln der Propaganda in die Stellung eines mit Ehren überhäuften „Otec naroda“ (Vater des Volkes) hinaufzuloben. So müssten z.B. einer der ersten Amtshandlungen des Präsidenten Tiso sein, ihm einen Besuch abzustatten und ihm in feierlicher Weise irgend ein Hlinka-Andenken zu überreichen, woran sich eine gemeinsame Reise nach Rosenberg⁵ schliessen könnte. In diesem Falle würde Tuka keinerlei verfassungsmässige Stellung zukommen, was man ihm dadurch mundgerecht machen könnte, dass man ihm gegenüber von der Möglichkeit spricht, in gänzlich unabhängiger Form und jederzeit auf die Gestaltung der slowakischen Dinge jeden Einfluss nehmen zu können, den er für notwendig hält (wobei natürlich von uns aus die Möglichkeit geschaffen werden müsste, diese Einflussnahme insoweit praktisch unmöglich zu machen, als sie unseren Interessen zuwiderläuft).

Nach Lage der Dinge werden wir dagegen um die Ministerpräsidentschaft Sidors nicht herumkommen, - es sei denn, dass man für ihn einen Posten im Ausland findet. So könnte er z.B. als Gesandter nach Warschau gehen, wohin er viele Verbindungen hat. Dies würde ihn persönlich wohl noch am meisten befriedigen und auf der anderen Seite müsste natürlich von rein machtpolitischem Standpunkt auch dafür gesorgt werden, dass uns seine Intrigen, die er dort sicher spinnen wird, nicht gefährlich werden können. Müssten wir ihn dagegen als Ministerpräsident annehmen, so ist notwendig, ihn scharf zu kontrollieren. Dies könnte wohl am besten durch Ďurčanský geschehen, der auch äusserlich in eine entsprechende Stellung (etwa die eines „stellvertretenden Ministerpräsidenten“) gelangen müsste. Er müsste das Aussen- oder das Innenressort übernehmen. Von Wichtigkeit ist weiterhin das Militärressort. Dies könnte am besten durch irgend einen nicht allzu sehr antislowakisch belasteten General verwaltet werden, dem Murgaš als Staatssekretär beizugeben wäre (Röhms Prinzip der organisatorischen Zusammenfassung aller mannschaftlich organisierten Verbindungen, also insbesondere Militär und HG.). Dies hat für uns den Vorteil, dass wir den gesamten Machtapparat einheitlich zu überschauen vermögen. Von grosser Wichtigkeit sind die Wirtschaftsressorts. Pružinsky wird mir von allen Seiten als verlässlicher und auch für uns brauchbarer Hlinka-Mann geschildert. Ob Teplansky als Fachmann zu entbehren ist, kann ich nicht beurteilen. Falls er es nicht ist, wäre für eine entsprechende politische Kontrolle vorzusorgen und vor allem seine dauernden Ausflüge nach Prag abzustellen.

4.) In Übereinstimmung mit meinen früheren Berichten und Vorschlägen möchte ich noch einmal betonen, dass das ganze Projekt mit unserer Bereitschaft steht und fällt, das nunmehr auf rund 1 Milliarde Kronen bezifferte slowakische Budgetdefizit, das sich im Fall der völligen Verselbständigung des Staates natürlich noch erhöhen würde, in irgend einer Form zu übernehmen. Ist auf unserer Seite nicht die Bereitwilligkeit und die Möglichkeit hiezu, so muss sich die Entwicklung der vergangenen zwei Monate

4 Siehe Dokumente 147 und 153.

5 Richtig Rosenberg, slowakisch Ružomberok.

wiederholen – d.h., die Regierung wird sich infolge mangelnder Barmittel und mangelnder Kreditkosten im Ausland verbunden mit dem Boykott des jüdischen Bankkapitals von aussen her, gezwungen sehen, erneut an Prag als finanzieller Arbeitgeber aufzutreten. Die Folgen wären doppelte.

a) Mit ziemlicher Sicherheit wäre ein völliger Vertrauenszusammenbruch gegenüber dem Deutschen Reich nicht nur in den breiten Massen des Volkes – das von diesen Verwicklungen zwar nicht unterrichtet ist – sondern vor allem auch innerhalb des führenden Kreises der Hlinka-Partei zu erwarten.

b) Die Prager Machthaber würden nachdem sie nunmehr ein zweites Mal den slowakischen Willen zur Illoyalität vor sich gesehen haben, jedes weitere derartige Experiment dadurch unmöglich zu machen trachten, dass sie sich sowohl in politischer wie auch in finanzieller und rechtlicher Hinsicht vor derartigen Zwischenfällen ein für alle Mal sichern; d. h. das zentralistische System der früheren Jahre würde vielleicht sogar in verstärkter Form wieder aufleben.

Es ist also dringend zu fordern, dass man unsererseits den angegebenen Kurs nur dann weiter verfolgt, nachdem alle politischen und finanziellen Konsequenzen wohl überlegt sind und man auch bereit ist, dieselben zu tragen.

5.) Über die wirtschaftliche Nutzbarmachung des Landes im Sinne des Vierjahresplanes und die Möglichkeit, die dort investierten Kapitalien und Arbeitsleistungen allmählich wieder aus dem Lande herauszuwirtschaften, vgl. meine Berichte Nr. 1 und 2⁶ sowie das kurze, in Schlagworten zusammengefasste Programm, das von der slowakischen Wirtschaftsdelegation unter Führung von Kubiš Mitte November auf Grund dieser Vorschläge in Berlin vorgelegt worden ist. In Ergänzung hiezu ist nunmehr noch auf die Erdölvorkommen von Kutý hinzuweisen, die nach dem gleichen System ausgebeutet werden könnten, wie die mittelslowakischen Erz- und Mineralfelder.⁷

PA AA, Deutsche Gesandtschaft Prag, Paket 61, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

⁶ Siehe Dokumente 95 und 102.

⁷ Siehe Dokument 143.

1938, koniec decembra. Bez udania miesta. – Rablove doplňujúce vývody k jeho predchádzajúcim správam o situácii na Slovensku a o možnostiach posilnenia nemeckého vplyvu.

K otázke zmeny jestvujúceho ústavnoprávneho pomeru Slovenska k českým krajinám sa odvolávam na odstavec V. 3 mojej správy č. 3 z 29. novembra 1938 (strana 16 a nasledujúce).¹ K záverom, ktoré sú tu o právnej stránke tejto otázky uvedené, niet čo dodať. Naproti tomu vzhľadom na skutočné možnosti takého *coup d'Etat* vyplývajú nasledovné modifikácie [mojich] vtedajších vývodov:

1.) K systematickému sťahovaniu slovenských vojenských jednotiek z Karpatskej Ukrajiny a z českých krajín na Slovensko doteraz nedošlo. Pokiaľ viem, v dislokácii rôznych vojenských telies v rámci celého štátu v súvislosti s ich národnostnou príslušnosťou nedošlo od októbra vôbec k žiadnej zmene. Doposiaľ rovnako zostáva nevyriešený problém slovenského dôstojníckeho zboru, a to ani po organizačnej, ani kvantitatívnej stránke, t. j. nere realizovala sa zásada, že slovenským vojenským jednotkám (bez ohľadu na druh dislokácie) majú veliť len slovenskí dôstojníci, a najmä pre vyššie dôstojnícke hodnosti nie je k dispozícii ani dostatočný počet slovenských síl na to, aby sa mohla táto zásada vôbec uplatniť. Politické nálady a názory v rámci slovenských dôstojníckych kruhov sú ťažko čitateľné a rozhodne ich nemožno využiť ako spoľahlivý faktor. Rovnako neistý je aj postoj českých dôstojníkov slúžiacich na Slovensku. Výhražný postoj mužstva ich pravdepodobne môže donútiť k tomu, aby sa aspoň nestavali proti vývoju vecí; ale že by mohli rozhodne podporiť slovenské snahy osamostatniť sa, považujem – odhliadnuc od niekoľkých výnimiek – takmer za vylúčené.

To isté platí o četníctve, finančnej stráži a štátnej polícii, z ktorých najmä prvé dve [zložky] sú ešte aj dnes v prevažnej miere obsadené Čechmi.

Námietka, že aj 6. októbra sa tieto ozbrojené formácie správali pasívne, a preto by sa za istých okolností mohli pasívne stavať aj proti novým udalostiam, nie je podľa môjho názoru oprávnená, pretože v súčasnosti sú pomery v Prahe oveľa jasnejšie a konsolidovanejšie ako to bolo deň po odstúpení prezidenta Beneša² a po zjavnom zrútení sa celého dovtedajšieho režimu. Čo vtedy pražské ústredné orgány za všeobecného zmätku a bezradnosti prijímali, pretože v danom momente nevideli inú cestu ako tomu zabrániť, by v súčasnosti len tak bez všetkého neprijali. Ako by však v tomto prípade dopadla skúška síl medzi Prahou a Slovenskom, sa prirodzene nedá so 100-percentnou istotou predpovedať, avšak faktor neistoty je dnes podstatne závažnejší ako začiatkom októbra.

Vojensky organizované teleso, ktoré môže slovenská strana proti tomu využiť, je HG. Tá je momentálne v stave organizačných zmien, čo podstatne znižuje jej údernú silu.³ Po revolúcii boli do HG prijímané viac-menej bez výberu všetky individuálne prihlášky, aby mužstvo získalo istú silu. Medzičasom sa však ukázalo, že do HG vstúpil aj veľký počet nespoľahlivých a sabotujúcich elementov a jej velenie je teraz zamestnané opätovným systematickým vylučovaním týchto osôb. Je jasné, že to neznamená len pokles stavu, ale aj citelnú organizačnú neistotu. Ďalej možno poznamenať, že vojenský výcvik HG

1 Pozri dokument 133.

2 E. Beneš abdikoval 5. októbra 1938.

3 Pozri dokument 153.

napredoval v uplynulom období z dôvodu nedostatku plnohodnotných dôstojníkov a veliteľov skutočne pomaly, takže HG v jej terajšej forme nemožno označiť za vycvičenú jednotku v zmysle SA. Okrem toho sa doteraz nenaskytla možnosť, aby došlo k vyzbrojeniu HG.

Osobitný problém predstavuje tzv. Rodobrana, paralelná organizácia s SS, ktorej má veliť profesor Tuka. (Údaje, ktoré mám o tom k dispozícii, si protirečia, z čoho vyvodzujem, že v tejto oblasti pretrvávajú určité nedoriešené nejasnosti.) Údaje o sile a stave výcviku tejto jednotky sú také protichodné, že sa z nich nedá utvoriť jasnejší obraz. Aj tie najoptimistickejšie údaje hovoria o nie viac ako 1 500 – 1 800 rodobrancoch, takže táto jednotka nemôže neprichádzať do úvahy ako mocenský faktor, ktorý by stál za povšimnutie.

2.) Všetky tieto prekážky sa môžu odstrániť, keby sme pomocou našich adekvátnych diplomatických aktivít dosiahli, že

a) sa pražské ústredné orgány budú voči zmene na Slovensku stavať pasívne rovnako ako minulý október,

b) že ani Poľsko, ani Maďarsko nepodniknú žiadne diplomatické alebo dokonca vojenské opatrenia, ktoré by pražskej vláde pomohli.

Ak by to bolo zaručené, tak by sa zmeny, napriek zjavným vojensko-technickým nedostatkom, mohli odohrať v podobnej vonkajšej forme ako v októbri. Že by z radov na Slovensku pôsobiacich českých vojenských a četníckych dôstojníkov došlo k nejakému spontánnemu hnutiu, považujem za málo pravdepodobné. Ak by aj napriek tomu k nemu došlo, musí byť isté, že ústredné pražské miesta vydajú rozkaz, aby nekládli žiadny odpor či okamžite zastavili prípadné mimoriadne akcie.

3.) Je potrebné uvážiť, ktoré osobnosti by sa v prípade takýchto zmien na Slovensku mohli dostať do čela [štátu]. Pokiaľ ide o vytvorenie reprezentatívneho najvyššieho štátneho úradu (prezident alebo pod.), prichádza do úvahy v prvom rade azda Tuka. V tejto súvislosti je však potrebné upozorniť na to, že u mnohých má aj naďalej povest, že s maďarskými kruhmi udržiava nepovolené styky.⁴ Či sa z tohto dôvodu Tukove prezidentstvo neprejaví už od začiatku ako psychologická nevýhoda a či by to v neposlednom rade mohlo byť aj na našu škodu, je otázne. Považoval by som za výhodnejšie, keby sa nám do tohto úradu podarilo zatlačiť terajšieho ministerského predsedu. Tým by sme zabránili tomu, aby sme museli proti nemu zaujímať stanovisko a aby sám neprešiel na druhú stranu, a súčasne sme takto mohli dosiahnuť jeho odstavenie. V takomto prípade je potrebné, aby bol Tuka v rámci všetkých propagandistických prostriedkov vyzdvihovaný do pozície poctami zaplaveného „otca národa“. Jedným z prvých úradných výkonov prezidenta Tisa by tak napr. muselo byť, aby ho navštívil a slávnostne mu odovzdal nejakú upomienku na Hlinku, po čom by mohla nasledovať spoločná cesta do Ružomberka.⁵ V tomto prípade by Tukovi neprináležalo nijaké ústavno-právne postavenie, čo by mu bez problémov, ak by sa niekto proti tomu vyslovil, umožňovalo podľa potreby úplne nezávislou formou a kedykoľvek uplatniť svoj vplyv na formovanie slovenských záležitostí (pričom by sme museli mať príležitosť na to, aby sa tento vplyv mohol uplatniť prakticky len do tej miery, aby sa nepriečil našim záujmom).

4 Pozri dokumenty 147 a 153.

5 V origináli Rosenberg. Správny nemecký ekvivalent je Rosenberg.

Vychádzajúc zo stavu vecí sa nám asi nepodarí zabrániť tomu, aby sa Sidor nestal ministerským predsedom, - iba ak by sa pre neho našla nejaká funkcia v zahraničí. Tak napr. by mohol odísť ako vyslanec do Varšavy, kde má veľa kontaktov. To by ho mohlo osobne akiste najviac uspokojiť, ale na druhej strane by sme sa samozrejme z čisto mocensko-politického hľadiska museli postarať aj o to, aby jeho intrigy, ktoré tam bude určite spriadať, neboli pre nás nebezpečné. Ak by sme ho však museli akceptovať ako ministerského predsedu, je potrebné, aby bol prísne kontrolovaný. To by sa azda mohlo diať prostredníctvom Ďurčanského, ktorý musí získať aj navonok primeranú pozíciu (pokiaľ možno ako podpredseda vlády). Mal by prevziať rezort zahraničia alebo vnútra. Okrem toho je dôležitý aj rezort obrany. Najlepšie by bolo, keby ho mohol spravovať generál, ktorý nie je príliš protislovenský a ktorému by bol ako štátny tajomník pridelený Murgaš (Röhmov princíp organizačného splynutia všetkých braných zväzkov, teda predovšetkým vojska a HG). Je to pre nás výhodné, pretože budeme mať cwlkový prehľad o celom mocenskom aparáte. Veľký význam majú ekonomické rezorty. Pružinského mi všetci prezentujú ako spoľahlivého a aj pre nás užitočného ľudáka. Či je Teplanský ako odborník nepostrádateľný, neviem posúdiť. V prípade že áno, mali by sme sa vopred postarať o primeranú politickú kontrolu a predovšetkým skončiť s jeho ustavičnými výletmi do Prahy.

4.) V zhode so svojimi predchádzajúcimi správami a návrhmi by som chcel ešte raz zdôrazniť, že celý projekt stojí a padá na našej ochote prevziať v akejkoľvek forme slovenský rozpočtový deficit, ktorý je momentálne vyčíslený na približne jednu miliardu korún a ktorý by v prípade úplného osamostatnenia štátu pochopiteľne ešte viac narástol. Ak by sme však neprejavili ochotu a nemali by sme na to možnosti, zopakuje sa vývoj z predošlých dvoch mesiacov – t. j. vláda v dôsledku nedostatku peňažných prostriedkov v hotovosti a zahraničných úverov a s tým spojeného bojkotu židovského bankového kapitálu zvonka, bude nútená obrátiť sa opätovne na Prahu. Následky takéhoto vývoja by boli dvakrát tak nepriaznivé.

a) S veľkou istotou by sme mohli očakávať narušenie dôvery voči Nemeckej ríši, a to nielen v širokých masách národa – ktorý nie je o týchto problémoch informovaný – ale najmä vo vedení Hlinkovej strany.

b) Pražskí mocipáni po tom, ako by boli po druhýkrát konfrontovaní so slovenskou vôľou po neobjektivnosti, sa budú usilovať, aby znemožnili akýkoľvek podobný experiment tým, že sa proti takýmto okolnostiam raz a navždy zabezpečia po politickej, ako aj finančnej a právnej stránke; t. j. mohli by dôjsť k opätovnému oživeniu centralistického systému predošlých rokov, a to azda ešte v intenzívnejšej forme.

Je teda potrebné neodkladne požadovať, aby sme v uvedenom kurze pokračovali len za tých podmienok, keď si zväžeme všetky politické a finančné dôsledky a prejavíme aj ochotu niesť za ne zodpovednosť.

5.) K hospodárskemu využitiu krajiny v zmysle štvorročného plánu a o možnosti postupného zisku z tu investovaného kapitálu, porovnaj moje správy č. 1 a 2,⁶ ako aj krátky, heslovito zostavený program, ktorý na základe týchto návrhov predložila slovenská hospodárska delegácia vedená Kubišom v polovici

6 Pozri dokumenty 95 a 102.

novembra v Berlíne. Okrem toho upozorňujem ešte na ložiská ropy v Kútoch, ktoré by sa mohli ťažiť na základe toto istého systému, ako ložiská železnej rudy a minerálov na strednom Slovensku.⁷

PA AA, Deutsche Gesandtschaft Prag, Paket 61, kópia, strojopis, bez podpisu.

⁷ Porovnaj s dokumentom 143.

1938, Ende Dezember. Ohne Ortsangabe. – Vorschläge für die Organisation des SD-Ausland in der Slowakei.

Betr.: Aufbau des Sicherheitsdienstes in der Slowakei

Wie bereits mit der Blockstelle Wien vereinbart, ist der Kamerad Walter Donath¹ mit der Leitung des Sicherheitsdienstes in der Slowakei betraut worden. Neben dieser seiner nachrichtendienstlichen Aufgabe hat D. die FS und das Schulungsamt der Partei.

Über die Organisation des SD in der Slowakei wird folgender Vorschlag unterbreitet:

Die Leitung des SD Pressburg wird ähnlich der Gliederung des SD im Reich in verschiedene Sachgebiete aufgeteilt, die mit ehrenamtlichen Mitarbeitern besetzt werden. Wegen des Mangels an geeigneten Mitarbeitern wird die Aufteilung von Fall zu Fall erfolgen, d. h., sowie ein Mitarbeiter für eines der Sachgebiete gefunden ist, wird dieses dann als selbstständig arbeitendes Sachgebiet diesem übertragen. Bis zur endgültigen Besetzung der Sachgebiete mit Mitarbeitern wird Kamerad Donath die anfallende Arbeit selbst erledigen. Es konnten bis jetzt nachstehend aufgeführte ehrenamtliche Mitarbeiter gewonnen werden.

Wirtschaft: Eugen Reisinger,² Pressburg, gleichzeitig Leiter des Wirtschaftsamtes der DP.

Innenpolitik: Eduard Matl, gleichzeitig Vertreter des Staatssekretärs Karmasin. Diese Regelung ist jedoch nur eine vorläufige, bis ein anderer Mitarbeiter gefunden ist.³

Ermittlungen und Beurteilungen: FS-Sturmführer Josef Seifert, Pressburg.

Die Besetzung weiterer Sachgebiete wird beschleunigt betrieben werden und über die Besetzung laufend nach dort berichtet. Wegen der in der Slowakei bestehenden verkehrstechnischen Schwierigkeiten ist es nicht möglich, das Gesamtgebiet des Landes in bestimmte Abschnitte aufzuteilen und diese Gebiete dann mit einem Netz von VM⁴ zu durchziehen. Vielmehr muss man sich zunächst damit begnügen, in den verschiedenen mehr oder weniger wichtigen Städten Mitarbeiter zu suchen, die dort die SD-Arbeit übernehmen und ihre Fühler nur soweit in das Land ausstrecken, als ihnen dies technisch möglich ist. Es sind im Gebiet der Slowakei folgende Städte herausgezogen werden, die wichtig genug erscheinen, um dort eine Person für die SD-Arbeit zu suchen:

1. Pressburg	11. Vrutky
2. Tyrnau	12. Deutsch-Proben
3. Malacky	13. Kremnitz
4. Pistryan	14. Schemnitz
5. Myjava	15. Rosenberg

1 Walter Donath (1910 – 1943), Mitglied des Pressburger Turnvereines, seit Oktober 1938 Landesführer der FS. Bereits im Mitte Juli 1938 nahm er die Föhlung mit der Wiener SD-Dienststelle.

2 Eugen Reisinger (1909 - ?), Mitglied mehrerer deutscher Schutzverbände. Auch er stand bereits vor Oktober 1938 in Verbindung mit dem Wiener SD.

3 Siehe Dokument 124 und 169, Fußnote 11.

4 Vertrauensmänner.

-
6. Trenčín	16. Liptovsky Sv. Mikulaš
7. Neutra	17. Käsmark
8. Topolčany	18. Göllnitz
9. Pov. Bystrica	19. Prešov
10. Sillein	20. Michalovce.

Von den vorstehend angeführten Städten sind Pressburg, Deutsch-Proben, Kremnitz, Käsmark und Göllnitz Mittelpunkte reindeutscher Landschaftsgebiete, aus denen schon wegen der dort vorhandenen Volkstumarbeit umfassendere und eingehendere Berichte zu erwarten sind, als aus den übrigen angeführten Städten, die überwiegend in reinslowakischen Sprachgebieten liegen. Ausserdem ist natürlich in den Städten mit überwiegender deutscher Bevölkerung auch die SD-mässige Arbeit leichter und daher schneller mit Erfolg vorwärts zu treiben, als in den Städten mit überwiegend slowakischer Bevölkerung.

Zur Mitarbeit für den SD konnten bisher in Pressburg (Stadt), Kremnitz und Käsmark je ein Mann gefunden werden, mit denen auch bereits mündlich über ihre Aufgaben Rücksprache genommen wurde.

Es sind dies:

Pressburg – Stadt: FS-Sturmführer Josef Seifert, gleichzeitig Mitarbeiter in der Leitung des SD für die Slowakei.

Kremnitz: Mannschaftsführer und Turnlehrer Josef Jacklin.

Käsmark: Mannschaftsführer Zoltan Absalon.

Es kann aber bereits heute mit Bestimmtheit gesagt werden, dass es bis Anfang nächster Woche gelingt, für weitere 8 – 10 Städte die Mitarbeiter namentlich nach dort zu melden.

Über die zu schaffenden Grenzverbindungen von der Slowakei nach Ungarn, kann im Augenblick noch nichts Endgültiges gesagt werden, doch werden in nächster Zeit Grenzübergangsmöglichkeiten von der Slowakei zu den an Ungarn gefallen Städten Kaschau und Galanta geschaffen. Sobald die hierfür erforderlichen Grenzgänger gefunden sind, erfolgt nach dort namentliche Meldung. Die beiden genannten Städte Kaschau und Galanta sind Eisenbahnstationen und haben als solche Verbindung in das Innere Ungarns.

Wie am 22. 11. 1938 bereits in Wien mit SS-Obersturmführer Waneck⁵ besprochen, wird vorgeschlagen, in Engerau ein Büro einzurichten, in dem die Kartei, Aktenhaltung soweit erforderlich und der übrige Schriftwechsel gehalten werden, sodass diese Sachen dadurch einem evtl. Zugriff der slowakischen Polizei entzogen sind und eine unnötige arbeitserschwerende Belastung der Deutschen Partei verhindert wird, die natürlich sofort eintreten würde, wenn die slowakische Polizei von diesen Sachen irgend etwas beschlagnahmen würde. Der Verkehr zwischen Pressburg und Engerau wird dann so ausgebaut werden, dass eine ständige Verbindung besteht und auf der Pressburger Dienststelle schriftliche Unterlagen nicht vorhanden zu sein brauchen. Selbstverständlich halten sich Donath und seine Mitarbeiter ständig auf der Pressburger Dienststelle auf. Wegen der Weiterleitung der dortigen Anfragen an die Mitarbeiter in den verschiedenen Städten, und der Übermittlung der Nachrichten von diesen nach Pressburg, wird gebeten 1 Exemplar des bekannten Chiffermuster[s] anzufertigen und zwar in 20

5 Wilhelm Waneck.

facher Ausfertigung, von denen 1 Exemplar in Wien und 1 Exemplar in Pressburg bleibt. Die übrigen 18 Exemplare werden den Mitarbeitern in den verschiedenen Städten zugestellt, sodass dann von allen das gleiche Chiffer benutzt wird.

Um hier eine unnötige und zeitberaubende Dechiffrierung zu vermeiden, wird vorgeschlagen, die dortigen Anfragen chiffriert und gleichzeitig im Klartext an die Dienststelle in Engerau zu senden. Während die Klartexte in Engerau verbleiben, werden die chiffrierten Meldungen durch die Grenzgänger nach Pressburg gebracht, und von Pressburg dann, den in den einzelnen Städten in Frage kommenden Mitarbeitern zugeteilt. Die Meldungen der Mitarbeiter werden weder in Pressburg noch in Engerau in den Klartext, sondern chiffriert nach dort gegeben.

Gleichzeitig mit der am Anfang nächster Woche zu erwartenden Meldung über die neuen Mitarbeiter in den oben erwähnten 8 – 10 Städten, gehen dann auch die Anschriften der Pressburger Anlaufstellen nach dort.

Die erforderlichen Personalunterlagen der Mitarbeiter sind von diesen bereits angefordert und kann mit der Übersendung in der nächsten Zeit gerechnet werden.

*A MSNP, Bestand IX, K. 9, Fotokopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.*⁶

⁶ Befindet sich auch in BArch, R 70 Slowakei/301, Bl. 12 – 14.

1938, koniec decembra. Bez udania miesta. – Návrhy na organizáciu SD-Ausland na Slovensku.

Vec: Štruktúra Sicherheitsdienstu na Slovensku

Vedením Sicherheitsdienstu na Slovensku, tak ako sa na tom dohodlo s expozitúrou vo Viedni, bol poverený kamarát Walter Donath.¹ Popri týchto svojich spravodajských úlohách má D. na starosti FS a školiaci úrad strany.

K organizácii SD na Slovensku sa predkladá nasledovný návrh:

Vedenie SD v Bratislave sa podobne ako úradovne SD v ríši rozčlení na viaceré referáty, ktoré prevezmú neplatení pracovníci. Z dôvodu nedostatku vhodných pracovníkov bude k rozdeľovaniu dochádzať od prípadu k prípadu, t. j. ak sa nájde pracovník pre jednu zo sledovaných oblastí, prevezme ju neskôr ako samostatne pracujúci referát. Až do definitívneho obsadenia referátov pracovníkmi bude kamarát Donath vybavovať prichádzajúcu agendu. Doteraz sa podarilo získať nasledovných neplatených spolupracovníkov.

Hospodárstvo: Eugen Reisinger,² súčasne vedúci Hospodárskeho úradu DP.

Vnútná politika: Eduard Matl, súčasne zástupca štátneho tajomníka Karmasina. Toto riešenie je však len provizórne, kým sa nenájde iný spolupracovník.³

Prieskum a hodnotenie: FS-Sturmführer Josef Seifert, Bratislava.

Obsadenie ďalších referátov sa urýchlí a o ich obsadení bude tamojšia úradovňa priebežne informovaná. Pre jestvujúce dopravno-technické problémy na Slovensku nie je možné, aby sa územie krajiny rozdelilo na určité oblasti a vytvorili sa v nich dôvernícke siete.⁴ Naopak, najprv sa budeme musieť uspokojiť s tým, že prv sa budú musieť v jednotlivých viac-menej dôležitých mestách nájsť spolupracovníci, ktorí by v nich prevzali prácu SD a ktorí budú sledovať situáciu v krajine do takej miery, do akej im to technická stránka veci umožní.

Na území Slovenska sme vybrali nasledovné mestá, ktoré považujeme za dostatočne dôležité na to, aby sa v nich hľadali osoby vhodné na činnosť pre SD:

1. Bratislava	11. Vrútky
2. Trnava	12. Nemecké Pravno
3. Malacky	13. Kremnica
4. Piešťany	14. Banská Štiavnica
5. Myjava	15. Ružomberok
6. Trenčín	16. Liptovský Sv. Mikuláš

1 Walter Donath (1910 – 1943), člen bratislavského Turnvereinu, od októbra 1938 krajinský veliteľ FS. Kontakty s viedenskou úradovňou SD nadviazal už v polovici júla 1938.

2 Eugen Reisinger (1909 - ?), člen viacerých nemeckých ochranných spolkov. Podobne ako W. Donath bol už pred októbrom 1938 v styku s viedenskou SD.

3 Pozri dokument 124 a 169, poznámka 11.

4 V origináli je použitá skratka VM – Vertrauensmänner.

-
7. Nitra	17. Kežmarok
8. Topoľčany	18. Gelnica
9. Pov. Bystrica	19. Prešov
10. Žilina	20. Michalovce.

Z vyššie uvedených miest sú Bratislava, Nemecké Pravno, Kremnica, Kežmarok a Gelnica centrami rýdzo nemeckých vidieckych oblastí, z ktorých už len z dôvodu jestvujúcej národoveckej práce možno očakávať obsiahlejšie a podrobnejšie správy ako z ostatných uvedených miest, ktoré sa nachádzajú v prevažne čisto slovenských jazykových oblastiach. V mestách s prevažnou časťou nemeckého obyvateľstva je okrem toho činnosť v prospech SD ľahšia, a preto možno počítať s rýchlejšim úspechom ako v mestách s prevahou slovenského obyvateľstva.

Na spoluprácu s SD sme získali po jednom človeku v Bratislave (mesto), Kremnici a Kežmarku, s ktorými sme už ich úlohy slovne prebrali.

Sú to títo:

Bratislava – mesto: FS-Sturmführer Josef Seifert, súčasne pracovník vo vedení SD na Slovensku.

Kremnica: veliteľ FS a učiteľ telocviku Josef Jacklin.

Kežmarok: Veliteľ FS Zoltan Absalon.

Už dnes možno ale s určitou povedať, že do začiatku budúceho týždňa sa nám podarí nahlásiť mená spolupracovníkov v ďalších 8 – 10 mestách.

Pokiaľ ide o cezhraničné spravodajské kanály vedúce zo Slovenska do Maďarska, ktoré by sa mali vytvoriť, nemožno v tomto okamihu povedať nič definitívneho, avšak v najbližšom čase by sa mohli vytvoriť možnosti pre prechod hraníc v mestách Košice a Galanta, ktoré pripadli Maďarsku. Akonáhle sa na to nájdú potrební ľudia, ohlásime ich mená. Uvedené mestá Košice a Galanta sú železničnými uzlami a majú spojenie s maďarským vnútrozemím.

Tak ako to už 22. 11. 1938 vo Viedni bolo dohodnuté s SS-Obersturmführerom Waneckom⁵ navrhujeme, aby došlo v Petržalke k zriadeniu kancelárie, v ktorej by bola umiestnená kartotéka, pokiaľ to bude potrebné aj spisy a ostatná korešpondencia, takže by boli chránené pred eventuálnym zákrokom slovenskej polície. Tým by sa zabránilo zbytočným problémom, ktorým by bola Deutsche Partei pochopiteľne vystavená, akonáhle by zo strany slovenskej polície došlo k zabaveniu časti z týchto písomností. Styk medzi Bratislavou a Petržalkou by sa potom upravil takým spôsobom, že by došlo k vytvoreniu neustáleho spojenia a v bratislavskej úradovni by neboli uložené tie písomné podklady, ktoré nebudú momentálne potrebné. Aby sme mohli odosielať naše požiadavky spolupracovníkom do rôznych miest, je potrebné, aby bol vyhotovený jeden exemplár používaného šifrovacieho vzoru, a to v 20 vyhotoveniach, z ktorých by jeden exemplár bol vo Viedni a jeden v Bratislave. Zvyšných 18 by dostali naši spolupracovníci v rôznych mestách, takže všetci by používali rovnakú šifru.

Aby sme predišli zbytočnému a časovo náročnému dešifrovaniu, navrhujeme, aby sme z petržalskej úradovne zasielali naše požiadavky šifrované a aj dekódované. Kým dekódované správy zostanú v Petržalke, šifrované prevedú spojky do Bratislavy a z Bratislavy ich potom budú zasielať jednotlivým

5 Wilhelm Waneck.

spolupracovníkom prichádzajúcim do úvahy. Správy spolupracovníkov budú aj do Bratislavy a aj do Petržalky zasielané v šifrovanej forme.

Súčasne s nahlásením nových spolupracovníkov v uvedených 8 – 10 mestách, ktoré očakávame na začiatku budúceho týždňa, zašleme aj adresy bratislavských ohlasovní.

O potrebné personálne podklady sme už spolupracovníkov požiadali a v najbližšom čase možno počítať s ich zaslaním.

A MSNP, fond IX, š. 9, fotokópia, strojopis, bez podpisu.⁶

⁶ Dokument sa nachádza aj v BArch, R 70 Slowakei/301, Bl. 12 – 14.

1939, 3. Januar. Engerau. – Fernmündliche Meldung der Sekretärin Karmasin über seine Aussprache mit Minister Ďurčanský an die Wiener Reichsstatthaltereie.

3. Jänner 1939, 19 Uhr.

Telefonbericht von FrI. Röhrich aus Engerau.

Staatssekretär Karmasin teilt mit:

„Ich bat Minister Turczansky¹ heute nachm. 14 Uhr 30 um eine private Aussprache. Er machte sich sofort frei. Ich war über eine Stunde bei ihm und legte ihm meinen Standpunkt in der Volkszählungsangelegenheit klar.² Er erklärte mir, dass er am Samstag früh in Püchow³ nach dem Abschied von dem Staatspräsidenten⁴ zufällig von dem Ministerpräsidenten erfuhr, dass am selben Tag eine Volkszählung stattfindet. Auf seine überraschte Frage, warum er davon nicht erfahren habe, sagte ihm der Ministerpräsident, dass er, wenn er Schnee schaufeln lasse, auch nicht alle verständigen könne. Turczanskys Frage, ob alle Vorbereitungen so getroffen werden konnten, dass die Aktion klaglos verläuft, bejahte Dr. Tiso. Ebenso wenig wie Min. Turczansky hat auch Min.[ster] Teplansky von der vorbereiteten Aktion gewusst. Turczansky ist aber der Ansicht, dass Dr. Tiso nicht allein auf diese Idee gekommen sei, sondern dass jemand dahintersteckt. Auf meine Frage ob Mach von der Aktion wusste, sagte er, das wisse er nicht. Ich wies Fälle nach, wo Übergriffe vorgekommen sind. Turczansky sagte, er habe bereits mit Dr. Tiso gesprochen. Dieser hält Unzukömmlichkeiten für unmöglich und wolle Fehlgriffe streng bestrafen. Ich erklärte darauf, dass dies für uns weitgehend uninteressant sei, weil wir aus grundsätzlichen Erwägungen heraus die Volkszählung nicht anerkennen können. Im Zusammenhang damit habe ich auf die Massenentlassungen, auf die Frage der Gewerkschaft und die unhaltbaren Zustände in der Stadtgemeinde hingewiesen. Er gab zu, von vorn herein alles zu glauben, was Reg.[ierungs] Kommissar Kovats⁵ macht, er sei von vornherein gegen seine Ernennung gewesen. In den anderen Fällen wolle er ebenfalls feststellen, was dahintersteckt. Er habe die Vermutung, dass irgendeine geheime Zentrale derartige Aktionen vorbereite. Auf meine Frage, ob diese Zentrale etwa in Prag sein könne, meinte er, in Prag verüble man nicht den Slowaken das gute Verhältnis zu Deutschland, sondern das schlechte Verhältnis zu Ungarn, und zwar mit der Begründung, dass dies die Einstellung zu Deutschland erschwert. Abschliessend erklärte ich ihm noch, dass ich bei einer unbefriedigenden

1 Richtig Ďurčanský.

2 Siehe Dokument 158.

3 Richtig Püchov.

4 Emil Hácha.

5 Belo Kováč, Regierungskommissar von Pressburg.

Lösung gezwungen sei, in die Opposition zu gehen.⁶ Er versicherte, dass dies nicht in Frage käme und er sich persönlich dafür einsetzen würde, dass alles wieder ins Gleichgewicht kommt.

Morgen um ½ 9 Uhr spricht er in diesen Dingen mit Min. Präs. Dr. Tiso.“

Dies ist die offizielle Mitteilung. Privat fügte Min.[ister] Turczansky noch hinzu, dass es ihm sehr leid tue, dass es dazu gekommen sei und dass es ihm furchtbar unangenehm sei, dass man davon in den deutschen Kreisen nicht erbaut sei. Er werde jedenfalls sein Möglichstes tun, um die Sache in Ordnung zu bringen.-

BArch Koblenz, NL 1180/39, Original, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.⁷

6 Vergleiche Dokument 154.

7 Diese Mitteilung befindet sich auch im SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945, jedoch ohne Datumsangabe und letzten Absatz.

1939, január 3. Petržalka. – Telefonické hlásenie Karmasinovej sekretárky viedenskému miestodržiteľstvu o jeho rozhovore s ministrom F. Ďurčanským.

3. január 1939, 19 hod.

Telefonická správa slečny Röhrichovej z Peržalky.

Štátny tajomník Karmasin oznamuje:

„Dnes popoludní o 14.30 som požiadal ministra Ďurčanského¹ o súkromný rozhovor. Okamžite si našiel čas. Bol som u neho viac ako hodinu a objasnil som mu moje stanovisko vo veci sčítania ľudu.² Povedal mi, že o tom, že sa v sobotu uskutoční sčítanie ľudu, sa dozvedel náhodou od ministerského predsedu ráno v ten istý deň po odchode štátneho prezidenta³ v Púchove.⁴ Na jeho prekvapujúcu otázku, prečo o tom nevedel, mu ministerský predseda povedal, že nemusí každého upovedomiť, keď dá odhádzať sneh. Na Ďurčanského otázku, či sa urobili potrebné opatrenia na to, aby akcia prebehla bez sťažností, odpovedal Dr. Tiso kladne. Podobne ako Ďurčanský, ani min.[ster] Teplanský toho o pripravovanej akcii veľa nevedel. Ďurčanský sa však domnieva, že Tiso samotný neprišiel na túto myšlienku, ale že za tým niekto je. Na moju otázku, či o akcii vedel Mach, mi odvetil, že to nevie. Poukázal som na prípady, v ktorých došlo k prechmatom. Ďurčanský povedal, že s Dr. Tisom už hovoril. Ten považuje nezrovnalosti za vylúčené a chce chyby prísne potrestať. Na to som mu odvetil, že nás to nezaujíma, pretože sčítanie ľudu ako také nemôžeme uznať. V tejto súvislosti som upozornil na masové prepúšťanie, na otázku odborov a na neudržateľné pomery v mestskom zastupiteľstve. Pripustil, že všetkému, čo som uviedol o činnosti vl.[ádneho] komisára Kováča⁵ verí a hneď na začiatku bol proti jeho menovaniu. Aj v ostatných prípadoch chce zistiť, čo za tým je. Domnieva sa, že tieto akcie pripravuje akési tajné ústredie. Na moju otázku, či by tým ústredím nemohla byť Praha, odvetil, že v Prahe nemajú Slovákom za zlé ich dobré vzťahy s Nemeckom, ale zlé vzťahy k Maďarsku, a to s odôvodnením, že komplikujú vzťahy k Nemecku. Na záver som mu ešte vyhlásil, že pri neuspokojivom riešení budem nútený odísť do opozície.⁶ Ubezpečil ma, že to neprichádza do úvahy a že sa osobne zasadí za to, aby sa všetko znovu urovnalo.

Ráno o 9. hodine bude s týmito záležitosťami u ministerského predsedu Dr. Tisa.“

To je oficiálna správa. V súkromnom rozhovore min.[inster] Ďurčanský ešte dodal, že mu je to veľmi ľúto, že k tomuto došlo a že mu je to veľmi nepríjemné, že to v nemeckých kruhoch vyvolalo zlú odozvu. V každom prípade však urobí všetko možné pre to, aby sa vec dala do poriadku.

BArch Koblenz, NL 1180/39, originál, strojopis, bez podpisu.⁷

1 V origináli Turczansky.

2 Pozri dokument 158.

3 Emil Hácha.

4 V origináli Püchow.

5 V nemeckej pôvodine Kovats.

6 Porovnaj s dokumentom 154.

7 Správa sa nachádza aj v SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945, avšak bez udania dátumu a posledného odstavca.

1939, 5. Januar. Wien. – Behandlung slowakischer und tschechischer Vereine in Wien. Absichtliche Bevorzugung des Vereins Andrej Hlinka.

Buerckel Wien

5. 1. 1939

11.10 Uhr

Nr. 96

Pg. Franz Schmidt, Reichshauptstellenleiter

an Pg. Warsaw, Reichenberg.

Gestern waren bei mir die kommissarischen Leiter der tschecho-slowakischen Vereinigungen und teilen mir mit, dass beabsichtigt sei, einen neuen slowakischen Kulturverein in Wien zu gründen.¹ Zu diesem Zweck seien auch 2 slowakische Minister am 22. d. M. Gast des Herrn Reichsstatthalters.

Es wird dieserhalb an uns herangetreten, bis zu diesem Zeitpunkt die Umorganisation der jetzt noch bestehenden 5 slowakischen Vereine durchzuführen.²

Grösstes Interesse hat der Herr Reichsstatthalter, dass bis zu diesem Termin das Vereinsheim, welches bisher dem tschechischen Verein „Methodius“ gehörte, dem neuen slowakischen Verein einverleibt wird. Da Sie, sehr geehrter Pg. Warsaw, auch in dieser Angelegenheit teilgenommen haben und da weiterhin eine Regelung der tschechischen – slowakischen Vereine nur in engster Fühlungnahme mit Reichenberg durchgeführt werden kann, wollen Sie mir Ihre Stellungnahme hierzu mitteilen.³

Heil Hitler

gez.: Franz Schmidt.

durchgegeben: Kloss

angenommen: Bamann b Nr. 1159

ÖStA/AdR, Bürckel Materie, K. 225, Ordner 359 - Fernschreiben, Jänner 1939, Original, Maschinenschrift.

- 1 Bei einer Sitzung beim Stillhalterkommissar am 16. 12. 1938 wurde beschlossen, aus dem Vermögen von etwa 300 tschechischen Vereinen, die liquidiert werden sollten, dem neu zugründenden slowakischen Verein Kapital zukommen zu lassen, „sodaß er schuldenfrei, womöglich mit eigenem Haus seine Tätigkeit beginnen kann.“ Zitiert nach SCHRIFFL, D. *Die Rolle...*, S. 35. Der Verein sollte *Slowakischer Kultur- und Sozialverein Andrej Hlinka* heißen.
- 2 In der Zwischenkriegszeit bestanden in Wien sechs slowakische Vereine. Siehe ebenda, S. 34 – 35.
- 3 Am 18. 1. 1939 teilte Warsaw mit, dass „nach Rücksprache mit Pg. Hoffmann besteht grundsätzlich Einverständnis mit der Zulassung eines slowakischen Vereins. Auch gegen die Überlassung des Vereinshauses des „Methodiusvereins“ ist nichts einzuwenden.“ (ÖStA/AdR, Bürckel Materie, K. 225, Ordner 359 - Fernschreiben, Jänner 1939.)

1939, január 5. Viedeň. – Riešenie otázky slovenských a českých spolkov vo Viedni. Úmyselné uprednostňovanie Spolku Andreja Hlinku.

Buerckel Viedeň 5. 1. 1939 11.10 hod č. 96
 straník Franz Schmidt, vedúci Hlavného ríšskeho úradu
 straníkovi Warsowovi, Liberec.

Včera boli u mňa komisárski vedúci česko-slovenských združení a oznámili mi, že sa vo Viedni plánuje založenie nového slovenského kultúrneho spolku.¹ Za týmto účelom majú 22. t. m. navštíviť pána ríšskeho miestodržiteľa dvaja slovenskí ministri.

Preto sa s týmto obracajú na nás, aby sa do tohto času uskutočnila reorganizácia piatich ešte jestvujúcich slovenských spolkov.²

Pán ríšsky miestodržiteľ má veľký záujem na tom, aby bola novému slovenskému spolku do tohto termínu pridelená spolková budova, ktorá doteraz patrila českému spolku „Metod“. Keďže aj Vy, veľavážený straník Warsow, ste do tejto záležitosti zainteresovaný a riešenie otázky česko-slovenských spolkov sa môže uskutočniť len za úzkej spolupráce s Libercom, žiadame Vás o stanovisko v tejto veci.³

Heil Hitler
 pod.: Franz Schmidt.

podal: Kloss

prijal: Bamann b č. 1159

ÖStA/AdR, Bürckel Materie, š. 225, Ordner 359 - Fernschreiben, Jänner 1939, originál, strojopis.

1 Počas zasadnutia u vládneho komisára 16. 12. 1938 bolo prijaté uznesenie, že z majetku asi 300 českých spolkov, ktoré sa mali rušiť, mal byť novozaloženému slovenskému spolku poskytnutý kapitál, „tak, aby mohol so svojou činnosťou začať bez dlhov a pokiaľ možné vo vlastnej budove.“ Citované podľa SCHRIFFL, D. *Die Rolle...*, s. 35. Spolok mal mať názov *Slovenský kultúrny a sociálny spolok Andreja Hlinku*.

2 V medzivojnovom období jestvovalo vo Viedni šesť slovenských spolkov. Pozri tamže, s. 34 – 35.

3 Dňa 18. 1. 1939 Warsow odpovedal, že „na základe rozhovoru so straníkom Hoffmannom v princípe s povolením slovenského spolku súhlasím. Ani proti prenechaniu budovy spolku „Metod“ niet žiadnych námietok.“ (ÖStA/AdR, Bürckel Materie, K. 225, Ordner 359 - Fernschreiben, Jänner 1939.)

1939, 9. Januar. Wien. – Brief Karl Mumelters an Wolfgang Mühlberger. Beschwerden gegen Sendungen in slowakischer und ukrainischer Sprache.

Abteilung: Slowakische u. ukrainische Sendungen. Hofburg, Säulenstiege.

Betrifft: Zuschrift des Sektionschefs Dr. Karl Mumelter.

Vom Reichssender Wien wurde uns dieser Tage (9. 1. 39) nachfolgende Zuschrift zugestellt:

„Die Rundfunksendungen in slawischen Sprachen.“

„Die Hörer, die sich über die Sendungen in slowakischer¹ und ukrainischer Sprache beklagen – die „kurze“ ukrainische Vorrede am Freitag abends² war auch nichts weniger als kurz – bedauern wohl in erster Reihe, dass diese Sendungen gerade zu besten Zeit, zwischen 13 u. 14 Uhr, wo die meisten Wiener zum Mittag essen und sehr viele untertags einzig und allein Zeit haben, Rundfunk zu hören, und auch abends gerade zur Essenszeit angesetzt werden und vielleicht auch, dass dadurch, und nicht nur im Auslande, sondern besonders im alten Reiche die Meinung entsteht, dass Wien eine recht gemischte, zum grossen Teil slawische Stadt sei (im Original unterstrichen). Selbst Offiziere und Beamte aus dem alten Reich haben nach den ersten slawischen Sendungen gefragt, ob in Wien wirklich so viele Tschechen, Slowaken und Ukrainer wohnen. Auch denken gewiss manche Wiener und sonst deutsche Österreicher, was wohl gesagt worden wäre, wenn früher im deutschen Wien eine Sendung in tschechischer Sprache ausgegeben worden wäre!

Vielleicht könnte man also doch diese politisch gewiss notwendigen Sendungen von einem anderen Sender, etwa von Mährisch-Ostrauer Sender in Schönbrunn ausgeben lassen oder mindestens dafür eine andere Zeit wählen?

Verehrliche Leitung!

Vielleicht darf ich Sie bitten, diesen Änderungsvorschlag in die Postmappe der „Rundfunkwoche“ (!!!!) zu setzten? Damit könnten wohl manche Beschwerden aus der Welt geschafft werden.

In aller Hochachtung und mit Heil Hitler!

Ihr ergebener Sektionschef Dr. Karl Mumelter e. h.

Wien 13/89, Kupelwiesergasse 47

BArch Koblenz, NL 1180/8, Original, Maschinenschrift.

1 Zu dieser Problematik siehe DELFINER, H. *Vienna broadcast to Slovakia*; SCHRIFFL, D.: *Die Rolle*, S. 145 – 157.

2 Am 6. 1. 1939.

1939, január 9. Viedeň. – List Karla Mumeltera Wolfgangovi Mühlbergerovi. Sťažnosti na vysielanie v slovenskom a ukrajinskom jazyku.

Oddelenie: Slovenské a ukrajinské vysielanie. Hofburg, Säulenstiege.

Vec: Prípís sekčného šéfa Dr. Karla Mumeltera.

V týchto dňoch (9. 1. 39) sme dostali z ríšskeho rozhlasu Viedeň nasledujúci list:

„Rozhlasové vysielanie v slovanských jazykoch.“

„Poslucháči, ktorí sa sťažujú na vysielania v slovenskom¹ a ukrajinskom jazyku - „krátke“ ukrajinské úvodné slovo v piatok večer,² ktoré nebolo vôbec krátke – vyjadrujú v prvom rade svoje poľutovanie nad tým, že sa vysielajú práve v najlepšom čase, medzi 13. a 14. hodinou, keď väčšina Viedenčanov obeduje a keď majú mnohí jedinou možnosť v priebehu dňa vypočuť si rozhlas. Podobne je to aj s večernými vysielaniami práve v čase, keď sa podáva večera a azda aj preto, a to nielen v zahraničí, ale predovšetkým v starej ríši, vzniká dojem, že Viedeň je silno národnostne zmiešané, prevažne slovanské mesto (podčiarknuté v origináli). Samotní dôstojníci a úradníci zo starej ríše sa po prvých vysielaniach v slovanských jazykoch pýtali, či vo Viedni žije skutočne tak veľa Čechov, Slovákov a Ukrajincov. Určite si aj viacerí Viedenčania a nemeckí Rakúšania myslia, čo by sa bolo bývalo povedalo na to, keby bolo predtým v nemeckej Viedni odvysielané vysielanie v českom jazyku!

Azda by toto predsa len politicky dôležité vysielanie mohol prevziať iný rozhlas, ako napr. vysielateľ Moravská Ostrava v Schönbrunne alebo by sa aspoň mohol zvoliť iný čas?“

Ctené vedenie!

Mohol by som Vás azda požiadať, keby ste tento pozmeňujúci návrh dali do spisového obalu došlej pošty „rozhlasový týždeň“ (!!!!)? Tým by sme sa niektorých sťažností mohli týmto spôsobom zbaviť.

S úctou a Heil Hitler!

Vám oddaný sekčný šéf Dr. Karl Mumelter v. r.
Viedeň 13/89, Kupelwiesergasse 47

BArch Koblenz, NL 1180/8, originál, strojopis.

1 K tejto problematike pozri: DELFINER, H. *Vienna broadcast to Slovakia...*; SCHRIFFL, D.: *Die Rolle...*, s. 145 – 157.

2 Dňa 6. 1. 1939.

1939, Januar 10. Wien. – Bericht Goldbachs über die Lage in der Slowakei. Das slowakisch-tschechische Verhältnis, das slowakisch-deutsche Verhältnis und die Judenfrage.

Go./Ki.

Wien, den 10. Jänner 1939

Seit dem Weihnachtsbesuche des tschecho-slowakischen Staatspräsidenten Dr. Hacha in der Slowakei¹ scheint eine neue Ära der slowakischen Politik angebrochen zu sein insoferne, als sich die Beziehungen der Slowaken zu den Tschechen seit den letzten Dezembertagen gebessert haben. Die 9 000 Tschechen, die seitens der slowakischen Regierung vereinbarungsgemäss am 1. Jänner der tschechischen Regierung gestellt werden sollten, wurden noch nicht entlassen und sollen erst Anfang März nach der Tschechei überstellt werden.² Die tschechischen Minister Dr. Fischer³ und Wirtschaftsminister Kalfuss⁴ hatten lange und eingehende Verhandlungen mit den slowakischen Ministern, die anscheinend zur beiderseitigen Zufriedenheit ausfielen, worauf auch die herzlichen Verbrüderungsszenen zwischen den anwesenden tschechischen und slowakischen Ministern in Tatra-Lonic⁵ hindeuten. Auffallenderweise mied der als Autonomist bekannte slowakische Unterrichtsminister⁶ dieses Beisammen und auch der deutschfreundlich eingestellte Minister Durcansky benahm sich äusserst zurückhaltend.

Die slowakischen Kreise, die der Verständigung der Slowaken mit den Tschechen das Wort reden, begründen ihre Haltung damit, dass nun nach der gesetzlichen Festlegung des Verhältnisses der beiden Völker kein Grund mehr zu einer Spannung und zu einem Gegensatz vorhanden sei. Andererseits sei eine betont freundliche Zusammenarbeit schon aus finanziellen Gründen notwendig, da die finanzielle Lage der Slowakei ohne die Unterstützung von Prag aus im Augenblick katastrophal sei.⁷ Diese gleichen Kreise, hinter denen der slowakische Wirtschaftsminister Teplansky steht, verhalten sich andererseits gegenüber deutschen Wirtschaftsinteressenten für die Slowakei sehr kühl und zurückhaltend und nehmen zur Frage deutscher Investitionen eine sehr abwartende Stellung ein.

1 Siehe Dokument 159.

2 Vergleiche BYSTRICKÝ, V. *Vystahovanie českých štátnych*, S. 596 – 611.

3 Der damalige Innenminister Fischer hat nach dem Krieg über diese Verhandlungen ausgesagt: „Dieses Gefühl des Misstrauens wurde durch die ganz und gar unnachgiebige und vielfach aggressive Haltung [der Slowaken] bei der Behandlung der Frage des Abschubs der tschechischen Beamten aus der Slowakei bestärkt. Da wir uns des Unrechts bewusst waren, das unseren Beamten geschah, bemühten wir uns zuletzt, wenigstens einen teilweisen Abschub dieser Aktion zu erreichen, leider mehr oder weniger ohne Erfolg.“ (SNA, NS, Tn Iud 6/1946 – J. Tiso, Mikrofilm II. A 889 – Aussage Fischers zu slowakischen Angelegenheiten.)

4 Richtig Kalfus.

5 Richtig Tatra-Lomnitz – slowakisch Tatranská Lomnica.

6 Matúš Černák.

7 Beispielsweise äusserte sich der gewesene Minister Lichner, „dass die Dinge in der Slowakei zu einer Katastrophe führen müssten. Die Stellen werden an oft ganz ungeeignete, aber politisch verdiente Persönlichkeiten vergeben, finanziell sei die Lage von Tag zu Tage schlechter, von Prag sei keine Hilfe zu erwarten und er fürchte, in der ärgsten Not werde die ganze Hlinkapartei zu den Ungarn übergehen.“ (NA ČR, ZÜ Berlin, K. 35, Folie D 49 883 – 885. Information vom 31. 12. 1938.)

Diese zurückhaltende und reservierte Haltung mancher slowakischer Kreise gegenüber dem Reich wird noch unterstützt durch das Wirken der Pfaffen, Tschechen und Juden, die der slowakischen Bevölkerung eine gewisse Angst vor einer Germanisierung einzuflößen versuchen. Dass Ministerpräsident Dr. Tiso, der im Frühjahr einen Rombesuch plant, zu dieser Richtung zu zählen ist, scheint unzweifelhaft.

Dieser Gruppe der Verständigungswilligen steht die Gruppe der Autonomisten um Sidor, Tuka, Murgas, Wanko,⁸ Cernak und noch auch Durcansky gegenüber. Sidor erklärte nach dem Besuch Hacha's Anfang Januar, dass er sich von der Linie der unbedingten Autonomie durch nichts abbringen liesse und Tuka äusserte in allen Gesprächen und Reden immer wieder die gleiche Ansicht. Eine seiner Reden, in der er sich scharf gegen Prag und für den selbstständigen slowakischen Staat aussprach,⁹ wurde von der Veröffentlichung durch das slowakische amtliche Pressebüro sogar vom Ministerpräsidenten Tiso zensuriert. Das slowakische Volk selbst betrachtet die bisherige Entwicklung gleichfalls als noch nicht abgeschlossen. Um Tukas Eintreten für die Autonomie der Slowakei abzuschwächen, wird immer wieder das Gerücht seiner angeblichen magyrophilen Einstellung verbreitet und ihm unterstellt, dass er nach der Erringung der völligen Selbstständigkeit der Slowakei den Anschluss des slowakischen Staates an Ungarn propagieren würde. Ob und wie weit Tuka früher magyrophil eingestellt gewesen ist, sei dahin gestellt, dass er es aber noch jetzt ist, lässt sich kaum mit Bestimmtheit sagen, obwohl die politische Einstellung seiner Umgebung wie die des Propagandachefs Mach und des Adjutanten Tukas, Farkas, darauf hindeuten könnte.¹⁰ Mach, der sich immer wieder politische Entgleisungen zuschulden kommen lässt, ist zweifellos magyrophil eingestellt, ebenso wie Farkas, der eine besonders stark umstrittene Persönlichkeit darstellt. Durch die Distanzierung Tukas von der seine Person stark belastenden Umgebung dürfte er eine nicht unwesentliche Stärkung seines Einflusses erfahren. Tuka äusserte sich, dass er sich, unzufrieden mit der augenblicklichen Situation, völlig ins Privatleben zurückziehen gedenke, was Sidor, der vor einiger Zeit noch Befürchtungen wegen einer eventuellen Nebenbuhlerschaft Tukas hegte, gut hiess, mit der Begründung, ein Mensch mit solchen grossen Qualitäten dürfte sich nicht im Abwehrkampf verbrauchen, sondern sollte abwarten, um zu gegebener Zeit aufbauend mitzuarbeiten.

Minister Durcansky, der sich anfangs durch seine betont deutsche Linie eine starke Stellung geschaffen hatte, verliert nach und nach an Einfluss sowohl in der Regierung als auch in den Kreisen der jungen Aktivistengruppe um Sidor und die Hlinka-Garde. Dass er zweimal mit leeren Händen aus Berlin und einmal mit Versprechungen aus München zurückkam,¹¹ die nachher nicht eingelöst wurden, hat seinem Ansehen geschadet und seine Stellung innerhalb der Regierung geschwächt. Die junge Gruppe sagt Durcansky, der sich ausserdem jetzt in materieller Hinsicht zu belasten scheint, nach, er schwenke langsam in das Lager Tisos ein, um sich seine geschwächte Stellung wiederum zu festigen.

Der stellvertretende tschecho-slowakische Ministerpräsident Sidor hat sich durch die Stellung des Chefs der Hlinka-Garde den entscheidenden Einfluss in der slowakischen Politik gesichert, der heute

8 Richtig Vančo.

9 Siehe dazu *Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe* vom 18. 1. 1939, S. 5 und vom 14. 2. 1939, S. 16.

10 Siehe Dokumente 146, 147 und 153.

11 Siehe Dokumente 53, 70, 71 und 111.

noch nicht von Tiso und seiner Umgebung genügend erkannt wird. Sidor, der sich von seiner früheren polonophilen Einstellung völlig abgewandt zu haben scheint,¹² ist der Gegenspieler Tisos und der einzige Mann, der bei der Ablösung der jetzigen Regierung die massgebliche Rolle spielen kann, da er innerhalb des slowakischen Volkes schon heute das allergrösste Vertrauen genießt. Sein Stellvertreter und Sekretär Murgas ist heute ausgesprochen deutsch orientiert und wieder die einflussreichste Persönlichkeit innerhalb der Garde. M.,¹³ der nach der Ernennung zum Sekretär Sidors das Amt des Organisationsleiters der Garde niederlegte,¹⁴ schien anfänglich ausgeschaltet zu sein, doch gewinnt er sowohl in der politischen Sphäre als auch gerade in der Garde durch seine neue Stellung immer mehr an Einfluss. Die Garde, sein eigenstes Werk, wird schon heute fast ausschliesslich nach seinem Willen gelenkt.

Die Garde gilt als Trägerin der Idee eines ausgesprochen autoritär regierten, autonomen slowakischen Staates unter Zusammenarbeit mit dem Reich. Die Gruppen im Lande, denen es noch an einem straffen Zusammenhalt fehlt, werden weiter organisiert und ausgebaut, wozu die jetzt zur HG abkommandierten 60 slowakischen Offiziere¹⁵ beitragen werden. Vor dem Einsatz der Offiziere, die neben den Leitern der Bezirksorganisationen stehen werden, wurden sie einer von dem Chef des politischen Stabes, Murgas, geleiteten Schulung unterzogen. Sidor gedenkt die Garde neben der Partei als sein eigenes politisches Instrument aufzubauen, dass er dann gegebenenfalls gegen Tiso und die Parteiführung ausspielen kann. Die Vereidigung der Garde erfolgt auf seine Person. Ausser Murgas und den beiden slowakischen Obersten,¹⁶ die die Organisation leiten, bewährt sich das obere Führerkorps der Garde, so weit man es heute übersehen kann, nicht. Der Kommandant der Hlinka-Jugend, Dafcik, versagt völlig. Ausgesprochen gut ist die Akademische-Garde und die Gruppe der aus Wien gekommenen Slowaken, die als besonders radikal gelten und selbst gegen den Propagandachef der slowakischen Regierung, Mach, wegen dessen ausgesprochen magyrophiler Einstellung Stellung nehmen.

Die Person des Wirtschaftsministers Teplansky ist stark umstritten, da man ihm nachsagt, dass er mit den tschechischen und jüdischen Kreisen zusammenarbeitet. Er wird persönlich dafür verantwortlich gemacht, dass die Juden die Möglichkeit hatten, ihren 75% starken Anteil an der 1 Milliarden Kc zählenden Kapitaleinlage in den slowakischen Banken nach der Tschechei zu verschieben. Die slowakische Bevölkerung erwartet, dass Teplansky die entsprechenden Konsequenzen aus seinen Handeln ziehen wird. Teplansky, dessen tschechophile und antideutsche Einstellung immer deutlicher wird, äusserte sich gerade in den letzten Tagen, er selbst wolle dafür sorgen, dass keiner der 25 000 Arbeiter, die in diesem Jahre im Reich Arbeit finden sollen, die Reise antreten würde.

Das Verhältnis zwischen den Slowaken und der deutschen Volksgruppe wurde in der letzten Zeit durch die plötzlich angesetzte Volkszählung¹⁷ und die darauf folgenden Entlassungen deutscher Arbeiter getrübt. Der Inspirator der Volkszählung ist Ministerpräsident Tiso gewesen, der nicht nur dem deut-

12 Unzutreffend. Vergleiche Dokument 146, vor allem Fußnoten 49 und 50.

13 Murgas.

14 Unzutreffend. Er blieb weiter Chef des politischen Stabes der HG.

15 Vergleiche Dokument 110, Fußnote 8.

16 Pulanich und Čunderlík.

17 Siehe Dokumente 158 und 162.

schen Volksgruppenführer Karmasin, sondern auch den Ministern Durcansky, Teplansky und Cernak sowie dem Führer der Hlinka-Garde keine Mitteilung davon gemacht hatte. Die Arbeiterentlassungen sind auf die antideutsche Einstellung der Leiter der Polizei in Pressburg zurückzuführen. Innerhalb weiter Kreise der Slowaken wird dieses plötzliche, völlig unbegründete Vorgehen gegen die deutsche Volksgruppe, mit der die Slowaken mehr als 700 Jahre friedlich nebeneinander lebten, missbilligt und selbst das Regierungsorgan „Slovak“ nahm in einem Leitartikel gegen die Störer des bisher erfreulichen Verhältnisses Stellung.¹⁸

Die Stimmung innerhalb des slowakischen Volkes ist nach wie vor deutschfreundlich und immer wieder suchen Slowaken um Aufnahme in die Deutsche Partei an [sic!]. In verschiedenen Orten denkt man bereits an die Gründung einer Organisation der Freunde Deutschlands, was gerade im Augenblick, da einige Mitglieder der Regierung, unterstützt von der Pfarrerschaft und dem Judentum, eine tschechenfreundliche Politik einzuschlagen scheinen, von besonderer Bedeutung ist.¹⁹

Die von dem am 18. Januar zusammentretenden ersten slowakischen Landtag zu lösende Judenfrage wird der slowakischen Regierung sehr grosse Schwierigkeiten bereiten, da das Judentum in der Slowakei einen viel grösseren Einfluss als bei uns im Reich hat. Abgesehen von dem grossen Kapitaleinfluss, ist auf slowakischer Seite ein Mangel an Ärzten, Tierärzten, Apothekern, Advokaten usw. vorhanden, sodass an eine radikale Lösung im Augenblick kaum gedacht werden kann.

IfZ, MA 650/3, Folie 9 394 828 – 833, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

18 Vergleiche Dokument 167.

19 Am 30. 1. 1939 entstand in Pressburg unter Führung Tukas die „Deutsch-slowakische Gesellschaft“.

1939, január 10. Viedeň. – Goldbachova správa o situácii na Slovensku. Slovensko-české vzťahy, slovensko-nemecké vzťahy a židovská otázka.

Go./Ki.

Viedeň, dňa 10. januára 1939

Zdá sa, že po vianočnej návšteve česko-slovenského štátneho prezidenta Dr. Háchu na Slovensku¹ začala nová éra slovenskej politiky do tej miery, že v posledných decembrových dňoch došlo k zlepšeniu slovensko-českých vzťahov. 9 000 Čechov, ktorých mala slovenská vláda na základe dohody dať 1. januára k dispozícii českej vláde, nebolo ešte prepustených a do Čiech majú byť presunutí až začiatkom marca.² Českí ministri Dr. Fischer³ a minister hospodárstva Kalfus⁴ mali so slovenskými ministrami dlhé a dôkladné rokovania, ktoré podľa všetkého dopadli k spokojnosti oboch strán, o čom svedčia srdečné scény zbratania prítomných českých a slovenských ministrov v Tatranskej Lomnici,⁵ ku ktorým došlo po ukončení rokovaní. Slovenský minister školstva,⁶ ktorý je známym autonomistom, sa tomuto stretnutiu nápadným spôsobom vyhol a aj pronemecky orientovaný minister Ďurčanský sa správal veľmi rezervovane.

Slovenské kruhy, ktoré sú za dohodu Slovákov s Čechmi, odôvodňujú svoj postoj tým, že teraz po zákonnej úprave pomeru oboch národov nejestvujú žiadne dôvody pre napätie a rozpory. Zdôrazňovanie priateľskej spolupráce je na druhej strane potrebné aj z finančných dôvodov, pretože finančná situácia Slovenska by bola momentálne bez podpory Prahy katastrofálna.⁷ Tieto isté kruhy, za ktorými stojí slovenský minister hospodárstva Teplanský, sa na druhej strane správajú voči nemeckým záujmom, ktorí chcú na Slovensku investovať, veľmi chladno a rezervovane a k otázke nemeckých investícií na Slovensku zaujímajú až príliš vyčkávací postoj.

Tento zdržanlivý a rezervovaný postoj niektorých slovenských kruhov proti ríši podporujú farári, Česi a Židia, ktorí sa slovenskému obyvateľstvu pokúšajú vsugerovať určitý strach pred germanizáciou. To, že ministerský predseda Dr. Tiso, ktorý na jar plánuje návštevu Ríma, patrí k tomuto smeru, je nepochybné.

Proti tejto skupine ľudí ochotných k dohode stojí skupina autonomistov okolo Sidora, Tuku, Murgaša, Vanča,⁸ Černáka a ešte aj Ďurčanského. Sidor sa po Háchovej návšteve začiatkom januára vyjadril, že

1 Pozri dokument 159.

2 Porovnaj BYSTRICKÝ, V. *Vystahovanie českých štátnych...*, s. 596-611.

3 Bývalý minister vnútra O. Fischer o týchto rokovaniach po vojne vypovedal: „*Tento pocit byl jen utvrzován naprosto neústupným a mnohdy útočným postojem při projednávání otázky odsunu českých úředníků ze Slovenska, v níž, jsouce si vědomí křivdy, jež děla se našim úředníkům, snažili jsme se docílití na konec aspoň částečného odkladu akce, bohužel více méně bez úspěchu.*“ (SNA, f. NS, Tn ľud 6/1946 – J. Tiso, mikrofilm II. A 889 – Fischerova výpoveď k slovenským záležitostiam.)

4 V origináli Kalfuss.

5 V nemeckej pôvodine Tatra-Lonic.

6 Matúš Černák.

7 Napr. bývalý minister J. Lichner sa vyjadril, „*že vývoj na Slovensku vedie ku katastrofe. Úrady sa často dávajú celkom nespôsobilým, ale politicky zaslúžilým osobám, finančná situácia je zo dňa na deň horšia, od Prahy nemožno očakávať žiadnu pomoc a obáva sa, že za tejto mimoriadne zlej situácie prejde celá Hlinkova strana k Maďarom.*“ (NA ČR, ZÚ Berlín, š. 35, fólia D 49 883 – 885. Informácia z 31. 12. 1938.)

8 V nemeckom texte Wanko.

sa nedá ničím odhovoriť od línie bezpodmienečnej autonómie a aj Tuka vo všetkých rozhovoroch a prejavoch vyslovoval jednotaj ten istý názor. Jeden z jeho prejavov, v ktorom ostro vystúpil proti Prahe a za samostatný slovenský štát,⁹ scenzuroval pred zverejnením úradnou slovenskou tlačovou kanceláriou dokonca ministerský predseda Tiso. Samotný slovenský národ nepovažuje doterajší vývoj ešte za ukončený. Aby došlo k oslabeniu Tukovho stanoviska k autonómii Slovenska, neustále sa rozširuje chýr o jeho údajnom maďarofilskom postoji a je neprávom obviňovaný, že po dosiahnutí úplnej samostatnosti Slovenska by propagoval pripojenie slovenského štátu k Maďarsku. Či a do akej miery bol Tuka predtým promaďarsky orientovaný, nie je isté, ale či je ešte aj teraz, nie je možné s určitosťou povedať, hoci politické postoje jeho okolia, ako šéfa propagandy Macha a Tukovho pobočníka Farkaša, by to mohli naznačovať.¹⁰ Mach, ktorý sa neustále dopúšťa politických prešlapov, je podobne ako Farkaš veľmi rozporuplnou osobnosťou. Napriek tomu, že sa Tuka dištancoval od okolia, ktoré príliš zaťažuje jeho osobu, neprineslo mu to podstatné posilnenie vplyvu. Vzhľadom na nespokojnosť s momentálnou situáciou sa Tuka vyjadril, že sa zamýšľa nad tým, že sa celkom stiahne do súkromia. Sidor, ktorý sa ešte pred istým časom obával eventuálnej konkurencie z Tukovej strany, to odobril s odôvodnením, že človek takých veľkých kvalít by sa nemal opotrebovávať v obrannom boji, ale mal by vyčkávať, aby mohol vo vhodnom čase konštruktívne spolupracovať.

Minister Ďurčanský, ktorý si na začiatku svojou vyslovene nemeckou líniou vytvoril silnú pozíciu, stráca postupne vplyv vo vláde, v kruhoch skupiny mladých aktivistov a aj v Hlinkovej garde. Skutočnosť, že sa z Berlína vrátil dvakrát s prázdnyimi rukami a z Mníchova s prísľubmi,¹¹ ktoré neboli dodržané, uškodila jeho autorite a oslabilila jeho pozíciu vo vláde. Skupina mladých Ďurčanskému, ktorý, ako sa zdá, má okrem toho aj materiálne problémy, vyčíta, že sa pomaly presúva do Tisovho tábora, aby si opätovne posilnil svoju oslabenú pozíciu.

Podpredseda česko-slovenskej vlády Sidor si vďaka pozícii veliteľa Hlinkovej gardy zabezpečil rozhodujúci vplyv v slovenskej politike, ktorý Tiso a jeho okolie ešte ani dnes dostatočne neuznali. Sidor, ktorý, ako sa zdá, sa celkom odvrátil od svojej polonofilskej orientácie,¹² je Tisovým súperom a jedinou osobou, ktorá môže v prípade výmeny terajšej vlády zohrať rozhodujúcu úlohu, pretože už dnes požíva u slovenského národa najväčšiu dôveru. Jeho zástupca a tajomník Murgaš je dnes vyslovene nemecky orientovaný a v garde je opäť najvplyvnejšou osobnosťou. O M.,¹³ ktorý sa po vymenovaní za Sidorovho tajomníka vzdal postu organizačného vedúceho gardy,¹⁴ sa spočiatku zdalo, že je odstavený, získava vďaka svojej novej pozícii čoraz väčší vplyv nielen v politickej sfére, ale práve aj v garde. Garda, jeho vlastné dielo, je dnes riadená takmer výlučne podľa jeho vôle.

Garda je považovaná za nositeľku myšlienky vyslovene autoritatívne riadeného, autonómneho slovenského štátu spolupracujúceho s ríšou. Skupiny na vidieku, ktoré nie sú ešte dobre sformované, sa ďalej organizujú a budujú, k čomu má prispieť 60 slovenských dôstojníkov odvelených k HG.¹⁵ Pred

9 K tomu pozri *Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe* z 18. 1. 1939, s. 5 a zo 14. 2. 1939, s. 16.

10 Pozri dokumenty, 146, 147 a 153.

11 Pozri dokumenty 53, 70, 71 a 111.

12 Nepravdivé tvrdenie. Porovnaj s dokumentom 146, predovšetkým poznámky 49 a 50.

13 Murgaš.

14 Nepravdivé tvrdenie. K. Murgaš zostal aj naďalej náčelníkom politického štábu HG.

15 Porovnaj s dokumentom 110, poznámku 8.

svojím nástupom k veliteľom okresných organizácií sa zúčastnili školenia, ktoré viedol náčelník politického štábu Murgaš. Sidor zamýšľa popri strane vybudovať gardu ako svoj vlastný politický nástroj, aby ju potom v prípade potreby mohol využiť proti Tisovi a vedeniu strany. Garda bude prisahať na jeho osobu. Okrem Murgaša a oboch slovenských plukovníkov,¹⁶ ktorí organizáciu riadia, sa vyšší dôstojnícky zbor gardy, čo si nemožno nevyšmúť, neosvedčil. Veliteľ Hlinkovej mládeže Dafčík zlyhal úplne. Veľmi dobrá je akademická garda a skupina pozostávajúca s viedenských Slovákov, ktoré sú považované za obzvlášť radikálne a samy zaujímajú stanovisko proti šéfovi propagandy slovenskej vlády, a to pre jeho vyslovene maďarofilský postoj.

Osoba ministra hospodárstva Teplanského je veľmi sporná, pretože sa o ňom tvrdí, že spolupracuje s českými a židovskými kruhmi. Podľa týchto tvrdení je osobne zodpovedný za to, že bolo Židom umožnené, aby presunuli svoj 75-percentný podiel na 1 ½ miliardovom kapitálovom vklade v slovenských bankách do Čiech. Slovenské obyvateľstvo očakáva, že Teplanský z tohto svojho konania vyvodí primerané dôsledky. Teplanský, ktorého čechofilský a protinemecký postoj je čoraz zreteľnejší, sa práve v posledných dňoch vyjadril, že sám sa postará o to, aby žiadny z 25 000 robotníkov, ktorí majú byť tento rok zamestnaní v ríši, neodcestoval.

Vzťahy medzi Slovákami a nemeckou národnostnou skupinou sa pre nečakané sčítanie ľudu¹⁷ a nasledovné prepúšťanie nemeckých robotníkov v poslednom čase zhoršili. Iniciátorom sčítania ľudu bol ministerský predseda Tiso. Jeho uskutočnenie neoznámil nielen vodcovi nemeckej národnostnej skupiny Karmasinovi, ale ani ministrom Ďurčanskému, Teplanskému a Černákovi a ani veliteľovi Hlinkovej gardy. Prepúšťanie robotníkov možno vyvodit' z protinemeckého postoja veliteľov bratislavskej polície. Širšie kruhy Slovákov tento neočakávaný, úplne neodôvodnený postup proti nemeckej národnostnej skupine, s ktorou Slováci viac ako 700 rokov pokojne spolunaživali, neschvaľujú a samotný vládny orgán „Slovák“ zaujal v jednom úvodníku stanovisko proti narúšateľom doteraz dobrého [vzájomného] pomeru.¹⁸

Nálada v slovenskom národe je aj naďalej pronemecká a Slováci ustavične žiadajú o prijatie do Deutsche Partei [sic!]. Na mnohých miestach sa uvažuje o založení organizácie priateľov Nemecka, čo má v práve v okamihu, keď sa niektorí členovia vlády, podporovaní duchovenstvom a židovstvom, snažia o pročeskú politiku, mimoriadny význam.¹⁹

Židovská otázka, ktorú má riešiť prvý slovenský snem schádzajúci sa 18. januára, spôsobuje slovenskej vláde veľmi veľké problémy, pretože na Slovensku má židovstvo oveľa väčší vplyv ako u nás v ríši. Odhliadnuc od veľkého kapitálového vplyvu má slovenská strana nedostatok lekárov, zverolekárov, lekárnikov, advokátov atď., takže na radikálne riešenie nie je možné v tomto okamihu takmer vôbec pomýšľať.

lfZ, MA 650/3, fólia 9 394 828 – 833, kópia, strojopis, bez podpisu.

16 Pulanich a Čunderlík.

17 Pozri dokumenty 158 a 162.

18 Porovnaj s dokumentom 167.

19 Dňa 30. 1. 1939 bola v Bratislave pod Tukovou gesciou založená Nemecko-slovenská spoločnosť.

1939, 11. Januar. Pressburg. – Bericht des deutschen Konsuls von Druffel an das AA. Information über den slowakischen Delegierten beim tschecho-slowakischen Außenministerium Zvrškovec.

Deutsches Konsulat

Pressburg, den 11. 1. 1939.¹

Bericht Nr. 11/1939

Aktz. A I 2

2 Durchdrucke.

Die Slowakische Regierung hat zu ihrem Delegierten im Prager Aussenministerium² den jungen Rechtsanwalt Dr. Zvrškovec³ bestellt, der nach Pressemeldungen sein Amt inzwischen angetreten hat.⁴ Dr. Zvrškovec ist in der Öffentlichkeit bisher wenig hervorgetreten.

Mir ist über ihn folgendes bekannt:

1.) Zvrškovec war bezahlter Teilhaber der Advokaturkanzlei des Rechtsanwalts Dr. Fabry. Dieser war einer der bekanntesten politischen Konjunkturanwälte der Nachkriegszeit, führte ein grosspuriges Leben, hielt sich ein Privatflugzeug und liebte es, dauernd zwischen den europäischen Hauptstädten unterwegs zu sein. Insbesondere bevorzugte er Paris, wo er angeblich gute Beziehungen zu Philippe Bertholet hatte.

In dieser Schule wird Zvrškovec, der einige Sprachen spricht, immerhin internationale Beziehungen angeknüpft haben, wenn sie auch wohl eher zu unseren Gegnern führen.

2.) Zvrškovec war in der Liste der in Staatsverteidigungsprozessen zugelassenen Verteidiger eingetragen, war also dem System Benesch genehm.

3.) Zvrškovec war an der katholischen Jugendbewegung „Pax Romana“⁵ beteiligt und hat noch im letzten Sommer, wie er mir selbst vor der Septemberkrise erzählte, an deren Kongress in Laibach teilgenommen. Diese Beziehungen zur „Pax Romana“ legen den Verdacht nahe, dass er den internationalen Netzen des politischen Katholizismus nahesteht, jedenfalls näher als der slowakische nationalgesinnte Landpfarrer, der in der slowakischen Autonomiebewegung eine so bedeutende Rolle gespielt hat.

Die Deutsche Gesandtschaft in Prag hat Durchdruck erhalten.

gez. von Druffel

An
das Auswärtige Amt
B e r l i n

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, Kopie, Maschinenschrift.

1 Bei der deutschen Gesandtschaft in Prag am 14. 1. 1939 eingegangen.

2 SNA, Vládny delegát pri Ministerstve zahraničných vecí (VD-MZV), K. 1, Fasz. Ernennung des Delegierten des Landes Slowakei. Beschluss über Regierungsdelegierte des Landes Slowakei. Ausführlicher HOLÁK, Martin. Vznik Ministerstva zahraničných vecí prvej Slovenskej republiky s dôrazom na personálne otázky. In *Historický zborník* 14, 1, 2004, S. 167 – 174.

3 Jozef Zvrškovec, späterer slowakischer Gesandter in Rom (Quirinal) von Juni 1939 bis Juni 1940.

4 Am 16. 12. 1938.

5 *Pax Romana* – internationaler Verband katholischer Intellektueller. Die Vereinigung wurde 1921 gegründet.

1939, január 11. Bratislava. – Správa nemeckého konzula E. von Druffela Zahraničnému úradu. Informácie o slovenskom vládnom delegátovi pri česko-slovenskom ministerstve zahraničných vecí J. Zvrškovi.

Nemecký konzulát
Správa č. 11/1939
Spis. zn. A I 2
2 kópie.

Bratislava, dňa 11. 1. 1939.¹

Slovenská vláda vymenovala za svojho delegáta na pražskom ministerstve zahraničných vecí² mladého advokáta Dr. Zvrškova,³ ktorý podľa tlačových správ už medzitým nastúpil do svojho úradu.⁴ Dr. Zvrškovec nebol doteraz vo verejnosti príliš známy.

Podarilo sa mi o ňom zistiť nasledovné:

1.) Zvrškovec bol plateným spoločníkom advokátskej kancelárie advokáta Dr. Fábryho. Tento bol jedným z najznámejších politických konjunkturálnych právnikov povojnového obdobia, viedol nákladný život, vlastnil súkromné lietadlo a ustavične rád cestoval z jedného európskeho hlavného mesta do druhého. Uprednostňoval najmä Paríž, kde mal údajne dobré kontakty s Phillippem Bertholetom.

V tejto kancelárii nadviazal Zvrškovec, ovládajúci niekoľko jazykov, prirodzene medzinárodné styky, ktoré viedli skôr asi k našim protivníkom.

2.) Zvrškovec bol zapísaný na zozname obhajcov, ktorí mohli obhajovať mandantov v procesoch týkajúcich sa obrany štátu, skrátka vyhovoval Benešovmu systému.

3.) Zvrškovec bol účastníkom katolíckeho mládežníckeho hnutia „Pax Romana“⁵ a ešte počas predošlého leta, ako mi sám pred septembrovou krízou povedal, sa zúčastnil kongresu hnutia v Lubľane. Tieto kontakty s „Pax Romana“ vedú k podozreniu, že má blízko k medzinárodným sieťam politického katolicizmu, v každom prípade oveľa bližšie ako národne zmýšľajúci slovenský vidiecky farár, ktorý zohral v autonomistickom hnutí takú významnú úlohu.

Nemecké vyslanectvo v Prahe dostalo kópiu.

pod. von Druffel

Zahraničnému úradu
B e r l í n

PA AA, Gesandtschaft Prag, Paket 61, kópia, strojopis.

1 Nemeckému vyslanectvu v Prahe došlo 14. 1. 1939.
2 SNA, f. Vládný delegát pri Ministerstve zahraničných vecí (VD-MZV), š. 1, fasc. Ustanovenie delegáta Slovenskej Krajiny. *Uznesenie o vládných delegátoch Slovenskej Krajiny* z 12. 12. 1938. Podrobnejšie HOLÁK, Martin. Vznik Ministerstva zahraničných vecí prvej Slovenskej republiky s dôrazom na personálne otázky. In *Historický zborník* 14, 1, 2004, s. 167 – 174.
3 Jozef Zvrškovec, neskorší slovenský vyslanec v Ríme (Quirinál) od júna 1939 do júna 1940.
4 Bolo to 16. 12. 1938.
5 *Pax Romana* – medzinárodné združenie katolíckych intelektuálov. Jedno z najstarších laických medzinárodných katolíckych hnutí. K jeho založeniu došlo v roku 1921.

1939, 11. Januar. Berlin. – Bericht Kraus´ über die Polemik der deutschsprachigen und slowakischen Presse in Bezug auf die am 31. Dezember durchgeführte Volkszählung. Kraus´ Stellungnahme gegen die Schreibweise Goldbachs im *Völkischen Beobachter*.

Berlin, den 11. 1. 1939

Aktenvermerk.

Ministerpräsident Tiso hat, ohne die Deutsche Volksgruppe zu verständigen, heimlich eine Volkszählung für den 31. 12. ausgeschrieben und sie auch durchführen lassen. Beteiligt war da zum Teil die tschechische Administrative. Da bei der Volkszählung außerdem die Heimatzuständigkeit der Deutschen festgestellt wurde und entgegen dem Münchener Abkommen und den getroffenen Bestimmungen die nach den an Deutschland abgetretenen Gebieten zuständigen Deutschen als Ausländer gezählt wurden, wurde seitens der Volksgruppe schärfster Protest erhoben.¹ Dieser Protest wurde in eine Kampfansage in dem Augenblick umgewandelt, als eine größere Anzahl Deutscher unter Bezugnahme auf ihre Heimatzuständigkeit und auf das sogenannte Staatsverteidigungsgesetz aus verschiedenen Betrieben auf die Stunde entlassen wurden. In mehreren Versammlungen, vor allem in den deutschen Zeitungen der Slowakei (Grenzbote, Deutsche Stimmen) wurde gegen diese Maßnahmen schärfstens Stellung genommen.² Die gesamte deutsche Presse, vor allem die Essener National-Zeitung, die Neue Freie Presse, das Neue Wiener Tagblatt, die Wiener Neusten Nachrichten, aber auch der Rundfunk beschäftigten sich in scharfer Form mit diesem Wortbruch der Slowaken. Eine Ausnahme machte nur der Wiener Völkische Beobachter. Sein Preßburger Vertreter, Goldbach, der gleichzeitig im Auftrage des SD unten arbeitet, hat von den Auseinandersetzungen nicht nur nicht Kenntnis genommen, sondern das jetzige Verhältnis zu der slowakischen Regierung ausgesprochen positiv beurteilt. So erschien am 30. 12. 1938 eine sechszeilige Meldung unter dem Titel „Angelegenheit des Nationalkatasters in der Slowakei“; die nackte Meldung ohne jede Kritik. Am 31. 12. 38 schrieb der Vertreter Goldbachs (Goldbach war verreist) einen längeren Artikel unter dem Titel „Protest Karmasins gegen die Volkszählung in der Slowakei“. Über die Volkszählung und über die Arbeiterentlassungen erschien in der Folge nichts mehr, dagegen am 2. 1. 39 ein ungemein positiver Bericht über die an sich belanglose Einstellung der Tätigkeit des Einheitsverbandes der privaten Angestellten unter dem Titel „Jüdisch-bolschewistisches Nest ausgehoben“. Am 7. 1. 39 wird unter dem Titel „Landwirtschaftlicher Aufbau in der Slowakei“ Minister Teplansky, der größte Feind der Deutschen in der Slowakei, hervorgehoben, noch dazu aus Anlaß der Schaffung einer Vieh- und Fleischverwertungsgesellschaft, die eine Monopolstellung in der Slowakei erhält, wobei die deutsche Landwirtschaft und das deutsche Gewerbe vollkommen ausgeschaltet sind. Am 9. 1. 39 brachte der Völkische Beobachter unter dem Titel „Deutsche und Slowaken“ mit dem Untertitel „Bemühungen um ein Vertrauensverhältnis in der

¹ Siehe Dokument 158.

² *Grenzbote* vom 3. 1. 1939 und *Deutsche Stimmen* vom 7. 1. 1939.

Slowakei“ das offizielle Kommuniqué der Deutschen Partei über eine Vorsprache bei den slowakischen Behörden in Angelegenheit der Entlassungen; direkt im Anschluß daran aber einen Bericht über einen Artikel des slowakischen Regierungsblattes „Slowak“, wobei lediglich das Positive des Artikels hervorgehoben wird, die Angriffe des „Slowak“ gegen die Deutschen aber vollkommen verschwiegen werden. Im Gegenteil, der Artikel des VB³ kommt den Slowaken noch zu Hilfe. Der Grenzbote wies die Angriffe des „Slowak“ zurück mit dem Ergebnis, daß diese Nummer an drei Stellen beschlagnahmt wurde. Sonst sind lediglich ein Bericht über die Zusammenstöße bei Munkacs und ein Bericht über die Aufbaupläne der Karpathen-Ukraine (8. 1. 39) zu nennen, wobei der Einsatz der Firma Bata, der Firma Skoda und der italienischen Firma Amaduzzi als Aufbau hervorgehoben wird. Die Einstellung des Blattes bezw. des Berichterstatters Goldbach hatte zur Folge, daß bei einer mit den slowakischen Ministern geführten Aussprache von diesen festgestellt wurde, daß wohl die Presse und der Rundfunk scharfe Angriffe gegen die Slowaken gerichtet hätten, daß man aber im „VB“, dem Organ der Bewegung, eine ausserordentlich positive Einstellung zu den Slowaken auch nach dem 31. 12. 1938 beweise und dass daher von einer Mißstimmung reichsdeutscher Stellen kaum die Rede sein könne.

Den Höhepunkt aber erreichte diese Sonderpolitik Goldbachs in einem Artikel des „VB“ vom 11. 1. 1939. Die vorher genannte Besprechung mit den slowakischen Ministern wurde von mir diesen gegenüber ausdrücklich als privat bezeichnet, um mich politisch nicht festzulegen. Auf diese Besprechung veröffentlichte das slowakische amtliche Pressebüro ohne vorherige Verständigung mit der Volksgruppe ein Kommuniqué, welches an sich günstig ist, da es die besten Hoffnungen auf ein gutes Einvernehmen ausspricht. Herr Goldbach bringt darauf im „VB“ vom 11. 1. 1939 als eigenen Bericht eine Meldung mit der dicken Überschrift „Bestes Einvernehmen zwischen Deutschen und Slowaken“. Damit fällt er nicht nur der Volksgruppenführung in den Rücken, sondern auch dem deutschen Konsulat in Pressburg. Das Deutsche Konsulat hatte ebenfalls eine Reihe von Auseinandersetzungen mit der slowakischen Regierung. Zwischen der Volksgruppenführung und dem Konsulat ist die Vereinbarung getroffen, dass Hand in Hand vorgegangen wird, da es nicht angängig ist, dass das Deutsche Konsulat einen Frieden schliesst, während die Volksgruppe unbefriedigt ist und umgekehrt. Durch das Eingreifen Goldbachs wird naturgemäss der Wert der Vereinbarung über die Gemeinsamkeit der Vorgehens zwischen Volksgruppe und Konsulat beeinträchtigt. Zudem stehen beide vor den Slowaken ausgesprochen blamiert da. Da das offizielle Blatt der Partei in dieser Auseinandersetzung aus eigener Machtvollkommenheit Stellung bezogen hat, ist eine Änderung dieses Zustandes unbedingt notwendig, da ich sonst nicht in der Lage bin, die Verantwortung länger zu tragen.

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

3 Völkischer Beobachter.

1939, január 11. Berlín. – Krausova správa o polemike nemeckej a slovenskej tlače v súvislosti so sčítaním ľudu, uskutočneným 31. decembra. Krausove stanovisko proti Goldbachovmu spravodajstvu v denníku NSDAP *Völkischer Beobachter*.

Berlín, dňa 11. 1. 1939

Spisový záznam.

Ministerský predseda Tiso, bez toho, aby o tom upovedomil nemeckú národnostnú skupinu, 31. 12. tajne nariadil a uskutočnil sčítanie ľudu. Sčasti sa na ňom podieľala aj česká administratíva. Pretože sa okrem toho pri sčítaní ľudu zisťovala aj domovská príslušnosť Nemcov a tí, ktorí majú domovskú príslušnosť na územiach odstúpených Nemecku, boli v rozpore s Mníchovskou dohodou a s prijatými ustanoveniami počítaní ako cudzinci, podala národnostná skupina ostrý protest.¹ Protestovala výzvou k odporu v momente, keď došlo k náhlemu prepusteniu väčšieho počtu Nemcov z niekoľkých podnikov v súvislosti s ich domovskou príslušnosťou a takzvaným zákonom o obrane štátu. Na viacerých zhromaždeniach, ale najmä v nemeckých novinách na Slovensku (Grenzbote, Deutsche Stimmen) zaujalo vedenie národnostnej skupiny proti týmto opatreniam odmietavé stanovisko.² Všetka nemecká tlač, predovšetkým Essener National-Zeitung, Neue Freie Presse, Neues Wiener Tagblatt, Wiener Neusten Nachrichten, ale aj rozhlas sa kriticky vyjadrovali k porušeniu slova zo slovenskej strany. Jedinú výnimku tvoril iba viedenský Völkischer Beobachter. Jeho bratislavský zástupca Goldbach, ktorý na Slovensku pôsobí zároveň ako poverenec SD, nielenže tieto rozpory nevzal na vedomie, ale súčasný pomer k slovenskej vláde hodnotí vyslovene pozitívne. Takto vyšla 30. 12. 1938 šesťstranová správa pod názvom „Záležitost národnostného katastra na Slovensku“; obyčajná správa bez akejkoľvek kritiky. 31. 12. [19]38 napísal Goldbachov zástupca (Goldbach bol odcestovaný) dlhší článok s názvom „Karmasinov protest proti sčítaniu ľudu na Slovensku“. O sčítaní ľudu a prepúšťaní robotníkov nevyšlo v tomto čísle už nič viac. Naopak 2. 1. [19]39 vyšla mimoriadne pozitívna správa o samo osebe bezvýznamnom stanovisku k činnosti jednotného združenia súkromných zamestnancov pod názvom „Židovsko-boľševické hniezdo rozohnané“. Dňa 7. 1. [19]39 bol v článku „Budovanie poľnohospodárstva na Slovensku“ vyzdvihovaný najväčší nepriateľ Nemcov na Slovensku minister Teplanský, okrem iného aj pri príležitosti vzniku istej spoločnosti, ktorá sa zaoberá chovom dobytky a spracovaním mäsa a ktorá získala na Slovensku monopolné postavenie, čo má za následok úplné vyradenie nemeckého poľnohospodárstva a živnostníctva. 9. 1. [19]39 priniesol Völkischer Beobachter pod titulom „Nemci a Slováci“ s podnadpisom „Úsilie o dôverné vzťahy na Slovensku“ oficiálne komuniké Deutsche Partei o rokovaní so slovenskými úradmi vo veci prepúšťania [nemeckých robotníkov]; hneď za ním ale priniesol správu o článku slovenského vládneho denníka „Slovák“, pričom len vyzdvihol pozitíva článku a útoky „Slováka“ proti Nemcom úplne zamlčal. Naopak, Slovákom prišiel článok VB³ vhod. Grenzbote odpovedal na útoky „Slováka“ upozornením, že toto číslo bolo skonfiškované na troch miestach.

1 Pozri dokument 158.

2 Grenzbote z 3. 1. 1939 a *Deutsche Stimmen* zo 7. 1. 1939.

3 Völkischer Beobachter.

Za zmienku okrem toho stojí správa o incidente pri Mukačeve a správa o pláne výstavby Karpatskej Ukrajiny (8. 1. [19]39), pričom zdôrazňuje pomoc firmami Baťa a Škoda a talianskej firmy Amaduzzi. Postoj denníka, resp. korešpondenta Goldbacha mal za následok, že počas rozhovoru so slovenskými ministrami títo skonštatovali, že [nemecká] tlač aj rozhlas ostro útočia proti Slovákom, ale že spôsob písania „VB“, orgánu hnutia, aj po 31. 12. 1938 svedčí o mimoriadne pozitívnom vzťahu k Slovákom, a preto vôbec nemožno hovoriť o nevôli ríšskonemeckých miest.

Táto Goldbachova osobitá politika dosiahla vrchol v článku „VB“ z 11. 1. 1939. Vyššie uvedený rozhovor so slovenskými ministrami som pred ním označil výslovne za súkromný, a to preto, lebo som sa nechcel politicky viazať. Úradná slovenská tlačová kancelária uverejnila po tomto rozhovore, bez predošlého súhlasu národnostnej skupiny, komuniké, ktoré je samo osebe pozitívne, pretože vyjadruje nádej na dobré spolunažívanie. Pán Goldbach uverejnil nato vo „VB“ 11. 1. 1939 ako vlastnú správu článok s palcovými titulkami „Porozumenie medzi Nemcami a Slovákami“. Tým podrazil nohy nielen vedeniu národnostnej skupiny, ale aj nemeckému konzulátu v Bratislave. Rovnako aj nemecký konzulát mal rad sporov so slovenskou vládou. Vedenie národnostnej skupiny a konzulát sa dohodli na spoločnom postupe, pretože nie je prípustné, aby došlo k zmieri medzi nemeckým konzulátom a vládou a národnostná skupina by zostala neuspokojená a naopak. Goldbachove zasahovanie pravdaže znižuje hodnotu dohody o spoločnom postupe medzi národnostnou skupinou a konzulátom. Toto konanie okrem toho zosmiešňuje pred Slovákami obe úradovne. Pretože oficiálny orgán strany zaujal v tomto spore svojvoľne stanovisko, je nevyhnutné, aby došlo k zmene tejto situácie, pretože ináč nie som ochotný niesť za to zodpovednosť.

SNA, f. NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945, kópia, strojepis, bez podpisu.

1939, 12. Januar. Berlin. – Vermerk Kraus´ über die Tätigkeit Karbus´ in der Slowakei. Auseinandersetzungen zwischen der Volksgruppenführung und Vertretern des SD-Inland.

Berlin, den 12. 1. 1939

Aktenvermerk.

Seit einigen Monaten ist in Preßburg als Berater der Hlinka-Garde vor allem in der Frage der Bewaffnung Herr Karbus,¹ ein Mitarbeiter von Goldbach tätig. Ich stelle fest, daß ich durchaus nicht die Absicht habe, in sein engeres Arbeitsgebiet einzugreifen, vielmehr bin ich der Ansicht, daß ich von diesen Dingen überhaupt nicht Kenntnis habe. Ich hatte aber schon einige Wochen hindurch den Eindruck, als ob Karbus nicht nur sein Spezialarbeitsgebiet betreut, sondern darüberhinaus eine politische Richtung verfolgt, welche nicht parallel mit der Politik der Volksgruppenführung läuft.²

Als konkreten Beweis aus letzter Zeit führe ich eine Aussprache zwischen dem Schriftleiter des „Grenzboten“, Dr. Meissner, dem Adjutanten des Kommandanten der Hlinka-Garde, Murgas, und Karbus an. Diese fand an dem Abend statt, an dem der „Slowak“ einen Leitartikel brachte, in welchem in scharfer Form die Volksgruppenführung angegriffen wurde, weil sie angeblich Tschechen in die Partei aufnehme.³ Auf diese Unterstellung mußte naturgemäß entsprechend geantwortet werden. Karbus hat diesen Standpunkt ebenfalls vertreten und dem Dr. Meissner in Gegenwart des Slowaken Murgas den Vorwurf gemacht, daß die Tschechen in der Deutschen Partei Eingang fänden.⁴ Die Behauptung an sich ist unrichtig. Es steht selbstverständlich Karbus zu, an, seiner Meinung nach, unrichtigen Maßnahmen Kritik zu üben, und wir sind gern bereit, jedweden Rat und Belehrung zu empfangen. Unter keinen Umständen ist es tragbar, daß eine Aussprache dieser Art vor einem Exponenten der Slowaken stattfindet. Es wird dadurch der Eindruck erweckt, als ob die Einstellung der deutschen Kreise nicht einheitlich sei.⁵ Den Slowaken wird dadurch die Möglichkeit gegeben, die Volksgruppe und ihre Maßnahmen einfach zu übergehen; dazu kommt die gleichzeitige Stellungnahme Goldbachs im VB.⁶ Durch diese Maßnahmen wird aber das Vorgehen der Volksgruppe außerordentlich geschwächt.

Ich ersuche um Abstellung.

SNA, NS, Tn Iud 17/1947 – F. Karmasin, Mikrofilm II. A 945, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

1 Karbus war seit Anfang Oktober 1938 in der Slowakei tätig. Er wurde von Chef des *SD-Donau*, Stahlecker, der Hlinka-Garde als Berater zugeteilt.

2 Karbus´ Verhältnis zu Karmasin war gespannt.

3 Am 9. Januar.

4 Der Vorwurf Karbus erklärt sich folgendermaßen: Da einige Tschechen aus verschiedenen Gründen die Slowakei nicht verlassen wollten, deklarierten sie sich als Deutsche bzw. „entdeckten“ nun ihre deutschen Vorfahren. Eine genaue Zahl jener Personen, die sich vor dem Münchener Abkommen zur tschechischen Nationalität bekannten und sich unter den geänderten politischen Vorzeichen als Deutsche deklarierten, ist nicht vorhanden, es könnte sich jedoch um 1 000 bis 2 000 Fälle handeln.

5 Siehe auch Dokument 154.

6 Siehe Dokument 167.

1939, január 12. Berlín. – Krausov záznam o Karbusovej činnosti na Slovensku. Rozpory medzi vedením nemeckej národnostnej skupiny a predstaviteľmi SD-Inland.

Berlín, dňa 12. 1. 1939

Z á z n a m .

Už niekoľko mesiacov pôsobí v Bratislave ako poradca pre Hlinkovu gardu, predovšetkým v otázke výzbroje, Goldbachov spolupracovník pán Karbus.¹ Konštatujem, že vôbec nemám v úmysle zasahovať do jeho užšej oblasti pôsobnosti, naopak som toho názoru, že o týchto veciach vôbec nič neviem. Ale už pred niekoľkými týždňami som nadobudol dojem, ako by sa Karbus nestaral len o svoju špeciálnu oblasť pôsobnosti, ale že okrem toho sleduje takú politickú líniu, ktorá nie je paralelná s politikou vedenia národnostnej menšiny.²

Ako konkrétny príklad z posledného obdobia uvádzam rozhovor medzi redaktorom „Grenzbote“ Dr. Meissnerom, pobočníkom veliteľa Hlinkovej gardy Murgašom a Karbusom. Uskutočnil sa v ten istý večer, keď „Slovák“ priniesol úvodník, v ktorom ostrým spôsobom napadol vedenie národnostnej menšiny, že údajne prijíma Čechov do strany.³ Na toto falošné tvrdenie je potrebné adekvátne odpovedať. Toto stanovisko zastával aj Karbus a Dr. Meissnerovi v prítomnosti Slováka Murgaša vyčítal, že Česi majú možnosť vstupovať do Deutsche Partei.⁴ Tvrdenie samotné je nepravdivé. Karbus má prirodzene právo, podľa svojho názoru, vysloviť kritiku na adresu zlých opatrení a aj my sme ochotní prijať akúkoľvek radu či výčitku. Je však neúnosné, aby sa rozhovor takéhoto druhu uskutočnil v prítomnosti akéhokoľvek slovenského činiteľa. Navodzuje sa tým dojem, že postoj nemeckých kruhov nie je jednotný.⁵ Slovákom tak poskytujeme možnosť, aby na národnostnú skupinu a jej opatrenia jednoducho nebrali ohľad; k tomu možno zároveň pripočítať aj Goldbachove stanovisko vo VB.⁶ Ibaže tieto opatrenia neobyčajne oslabujú konanie národnostnej skupiny.

Žiadam preto o uvoľnenie [z funkcie].

SNA, NS, Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945, kópia, strojopis, bez podpisu.

- 1 L. Karbus pôsobil na Slovensku od začiatku októbra 1938. Náčelník *SD-Donau* F. W. Stahlecker ho pridelil ako poradcu pre HG.
- 2 Karbusove vzťahy k F. Karmasinovi boli napäté.
- 3 Bolo to 9. januára.
- 4 Karbusova výčitka má nasledovné pozadie: Keďže viacerí Česi z rôznych dôvodov nechceli zo Slovenska odísť, vyhlásili sa za Nemcov, resp. odrazu „objavili“ svoje nemecké korene. Ich presný počet nie je známy, avšak ide pravdepodobne okolo 1 000 – 2 000 osôb českej národnosti, ktorí sa k nemeckej národnosti prihlásili po zmene politických pomerov.
- 5 Pozri tiež dokument 154.
- 6 Pozri dokument 167.

1939, 15. Januar. Prag. – Der deutsche Geschäftsträger Hencke an das AA. Als Beilage sendet er einen Bericht seines Vertrauensmannes über die Reiseeindrücke aus der Slowakei.

Deutsche Gesandtschaft

Prag, den 15. Januar 1939¹

A. III. 2. h. 3.

Betr.: Reiseeindrücke der Slowakei.

Berichtsdoppel,
1 Anlage (3-fach).

Von einem gelegentlichen Mitarbeiter der Gesandtschaft² ist mir die in Abschrift beigefügte Aufzeichnung über Reiseeindrücke in der Slowakei vorgelegt worden. Die Beobachtungen meines Vertrauensmannes decken sich im wesentlichen mit Informationen, die der Gesandtschaft auch von anderer Seite zugegangen sind.

Abschrift dieses Berichts und seiner Anlage sind dem Deutschen Konsulat Pressburg mit der Bitte um Stellungnahme übersandt worden.³

Hencke

An das
Auswärtige Amt,
B e r l i n .

[Anlage]

Abschrift.
A u f z e i c h n u n g .

Während meines Aufenthaltes in Käsmark vom 29. 12. 38 – 9. 1. 39 habe ich von den politischen Verhältnissen in der Zips bzw. der Slowakei überhaupt folgende Eindrücke gewonnen:

In der slowakischen Politik macht sich seit einiger Zeit ein wesentlicher Umschwung bemerkbar, der dem seinerzeitigen Programm in vieler Hinsicht direkt entgegengesetzt ist.

Nach dem anfänglichen Rausch ist bei den Slowaken in weiten Kreisen bereits eine Ernüchterung festzustellen. Sie werden sich der Schwierigkeiten ihrer Lage und der Gefahren immer mehr bewusst

1 Bei Pol. IV am 18. 1. 1939 eingegangen.

2 Julius Zwick. Der Bericht befindet sich auch in PA AA, DG Prag, Paket 61.

3 Siehe Druffels Antwort an das AA vom 20. 1. 1939 (PA AA, R 103 778, Folie 442 372 – 374). Druffels Meinung nach entsprachen einige von Zwicks Behauptungen nicht der Wirklichkeit. Unterschiede in der Einschätzung sind wirklich festzustellen, da von Druffel die Ereignisse eher durch einen Pressburger Blickwinkel wahrnahm und über das Geschehen auf dem Lande nicht so gut informiert war.

und suchen nach Hilfe, die sie jetzt wieder in einer Annäherung an die Tschechen zu sehen scheinen. Der Einfluss Prags ist in letzter Zeit im Wachsen begriffen. In diesem Zusammenhang wird auch dem Aufenthalte Hachas in der Slowakei viel Erfolg zugeschrieben.⁴ Der radikale Abbau der tschechischen Beamten und Angestellten wurde bereits eingeschränkt. In vielen Ämtern und Betrieben hatte dieser schon zu ernstern Mißständen geführt, da grosser Mangel an geeignetem slowakischen Ersatz besteht und oft Kräfte mit durchaus unzureichender Vorbildung herangezogen werden mussten.

Auch in den breiten Schichten der slowakischen Bevölkerung ist schon eine gedrückte Stimmung wahrzunehmen und vielfach hört man hier Stimmen, die Slowakei sei unfähig, sich selbst zu halten. Von einer scharfen antitschechischen Stimmung ist auch hier nur noch wenig zu bemerken. Oft hört man bereits anerkennende Worte für die Tschechen und für ihre in der Slowakei vollbrachte Leistung.

Die Ablehnung der evangelischen Slowaken (die besonders der „Tschechisierung“ beschuldigt werden) ist aber noch immer sehr stark, obzwar manche schon einsehen, dass sie zur Mitarbeit herangezogen werden müssten.

Die kommunistische Gefahr, die in der Zips – in Käsmark und vielen anderen Orten unter Führung fast der gesamten jüdischen Intelligenz – sehr stark gewesen ist, macht sich gegenwärtig noch vereinzelt in kleiner Wühlarbeit bemerkbar. Viele der jungen Kommunisten sind aber bereits den Hlinkagarden bzw. auch der Deutschen Partei (FS) beigetreten.

In der jüdischen Frage ist nach einer anfänglich radikalen Haltung überall ein Stillstand, ja sogar eine Wendung zu beobachten. Die meisten Juden bekennen sich als Slowaken und es scheint, dass ihre Unterstützung auch auf anderen Gebieten von den Slowaken nicht ungern gesehen wird. Viele Juden liessen oder wollen sich taufen lassen. Es verlautet, dass auch die Hlinkagarden mit jüdischem Geld finanziert werden.⁵ Trotzdem besorgen sich viele Juden ihre Pässe und bereiten sich auf alle Möglichkeiten vor.

Beim Zipser Deutschtum (und ähnlich solle es auch in den anderen karpathendeutschen Sprachinseln sein) herrscht Enttäuschung über die Entwicklung. Die gegenwärtige Lage wird in vieler Hinsicht als ein Rückschritt gegenüber der vor der Autonomie empfunden. Bis auf weniges werden von den Slowaken die den Karpathendeutschen gegebenen Versprechungen nicht eingehalten. Konkret gemachte Zusagen hinsichtlich der Besetzung von Posten mit Deutschen werden nicht erfüllt, obzwar für manchen von ihnen von deutscher Seite bereits Nominierungen erfolgt und diese von den Slowaken gutgeheissen worden sind. Es werden im Gegenteil Deutsche entlassen und durch Slowaken ersetzt. Die früher zweisprachigen Zuschriften in Käsmark erfolgen seitens der Behörden nunmehr slowakisch. Auch auf anderen Gebieten wird die Slowakisierung mit allen Mitteln betrieben. Landgüter in rein deutschen Gemeinden, die sich in jüdischen Händen befinden, sollen enteignet, parzelliert und unter Slowaken verteilt werden. - Nach Käsmark, in die geistige Hauptstadt der Zips mit rund 7 000 Einwohnern wurden zu Neujahr 26 Mann Staatspolizei entsendet. - Die Gemeindevertretung in Käsmark wurde ohne Grund aufgelöst und der menschlich minderwertige Abgeordnete Longa⁶ zum Regierungskommissar bes-

4 Siehe Dokumente 159 und 165.

5 Vergleiche Dokument 122.

6 Martin Longa. 1935 – 1938 Abgeordneter der Slowakischen Volkspartei Hlinkas in der tschechoslowakischen Nationalversammlung. Die Beschwerden der DP gegen ihn ließen auch später nicht nach. Siehe SNA, 116-2-4.

tellt.- Der Bürgermeisterposten, den bisher die Deutschen innehatten, scheint für die Zukunft verloren.- Die Volkszählung bzw. die Art ihrer Durchführung hat viel Erbitterung hervorgerufen. Die Nationalität wurde nicht eingeschrieben, sondern es wurde bloss in eine der dafür bestimmten ganz schmalen Rubriken ein Strich gemacht, sodass die Richtigkeit der Eintragung praktisch kaum kontrolliert werden konnte. Nahezu sämtliche Juden haben sich – in Kásmark angeblich auf direkten Druck der Slowaken hin – als Slowaken eingetragen lassen. Da sich auch viele frühere Kommunisten und Sozialdemokraten deutscher Nationalität als Slowaken bekannten, ist z. B. der Hundertsatz der Deutschen Kásmark von über 40 nach der letzten Zählung jetzt auf rund 30 gesunken.⁷

Man hört häufig den Vorwurf, die verantwortlichen Führer des Karpathendeutschtums hätten den Slowaken zuviel geglaubt bzw. sie hätten sie eben besser kennen sollen.⁸ Heute ist die Erkenntnis schon allgemein, dass der slowakische Volkscharakter noch viel intoleranter, fanatischer und unzuverlässiger ist als der tschechische.- Sehr bedauert wird auch, dass infolge der Weisung der Hauptleitung in Pressburg, nichts selbstständig zu unternehmen – alles werde von dort aus geregelt werden – viele günstige Gelegenheiten zur Gewinnung und zum Ausbau deutscher Positionen in der Zips versäumt wurden, die sich nach der Septemberkrise geboten haben. Das damals Versäumte und die gegenwärtigen Verluste lassen sich nur noch schwer gutmachen.

Im Hinblick auf die bestehenden Verhältnisse wächst die Unsicherheit unter den Deutschen und die Befürchtungen betreffs der weiteren Entwicklung nehmen zu; dies umso mehr, als bekannt ist, dass der Einfluss Karmasins bei der Regierung sehr abgenommen hat. Als bezeichnend wird angesehen, dass er von der Volkszählung vorher nicht unterrichtet war.⁹ Er soll erst auf Grund der Indiskretion eines Slowaken in der Zips durch die Parteistelle in Kásmark benachrichtigt worden sein. Die Notwendigkeit einer raschen Hilfe wird betont. Man hofft und wartet auf eine Verstärkung des Einflusses des Deutschen Reiches in der Slowakei.

Hier möchte ich noch erwähnen, dass die Pfaffenherrschaft in der Slowakei besonders bei den evangelischen Deutschen grösstes Misstrauen und Abneigung hervorruft und dass man, solange diese besteht, an einen Fortschritt nicht glaubt.

Die Deutsche Partei als alleinige Organisation des Karpathendeutschtums setzt sich in letzter Zeit auch in der Zips immer mehr durch. Von einem ernsten Widerstand der alten ungarfreundlichen Zipser Deutschen Partei ist heute kaum noch etwas zu merken. Praktisch besteht sie nur mehr noch auf dem Papier. Die ungarfreundliche Richtung unter den Zipser Deutschen, die unter Ausnützung der Erinnerung an die besseren Verhältnisse im alten Ungarn hauptsächlich mit wirtschaftlichen Argumenten genährt wurde und vor allem in der Südzipis stark vertreten war, hat an Umfang abgenommen, seit die Aussichten auf die Möglichkeit eines baldigen Anschlusses an Ungarn zusammengeschmolzen sind. Die Hoffnung auf eine Besserung der Verhältnisse durch wirtschaftliche Zusammenarbeit mit Deutschland und auf den deutschen Absatzmarkt üben hier eine gute Wirkung aus. Bei vielen menschlich hochwertigen Magyarophilen haben die Ungarn auch durch ihr Verhalten während und nach der Septemberkrise, wel-

7 Laut Ergebnis der Volkszählung vom 31. 12. 1938 lebten in der Stadt 4 212 Slowaken (57,23 v. H.) und 2 353 Deutsche (31,98 v. H.). 1930 lebten in Kásmark 3 025 Slowaken (48,41 v. H.) und 2 577 Deutsche (36,90 v. H.).

8 Vergleiche BOBERACH, H. (Hrsg.). *Meldungen aus dem Reich*, S. 98 – 99.

9 Siehe Dokumente 158 und 162.

ches als unwürdig und feige empfunden wird, Sympathien und Achtung eingebüsst. Trotzdem gibt es noch viele, die den Anschluss aus wirtschaftlichen Gründen herbeisehnen. Auch ist die Überzeugung von der Beständigkeit der gegenwärtigen Grenzen noch nicht überall durchgedrungen und manche fürchten deshalb, oder halten es für zwecklos, sich für das Deutschtum zu exponieren. Die internationale Garantie der neuen Grenzen würde die Lage klären, diese Unsicherheit beseitigen und so die notwendigen Voraussetzungen für eine deutsche Aufbauarbeit schaffen.

Die wirtschaftliche und soziale Lage des Zipser Deutschtums ist schlecht. Die durch die Vernichtung der Industrien in der Südzip nach dem Anschluss an die Tschecho-Slowakei (1918) geschaffene Notlage hat sich noch kaum gebessert. Der Bauernstand in der vorwiegend Landwirtschaft treibenden Oberzips leidet unter Verschuldung, hohen Lasten, schlechten Preisen und Absatzschwierigkeiten. Infolge der notwendig niedrigen Löhne und langen Arbeitszeit herrscht trotz der Arbeitslosigkeit ein fühlbarer Mangel an landwirtschaftlichen Arbeitskräften. Hier wäre dringend Abhilfe notwendig. Für den erforderlichen planmässigen Umbau der landwirtschaftlichen Erzeugung fehlt es aber an geeigneten Fachleuten und an Mitteln.

Über die Verhältnisse in Pressburg habe ich von verlässlicher Seite folgendes gehört:

Zwischen Karmasin und seinen Mitarbeitern sollen Gegensätze bestehen. Es wird ihm Leichtgläubigkeit gegenüber den Slowaken vorgeworfen, er habe sich zu sehr auf ihre Versprechungen verlassen. Die gemeinsame Wahlliste mit den Slowaken sei ein Fehler gewesen.¹⁰ Die erreichten zwei Mandate entsprächen zwar dem deutschen Hundertsatz in der Slowakei, man hätte sich aber, ähnlich wie seinerzeit die Sudetendeutschen, auf den Wiedergutmachungsstandpunkt stellen solle. - Matl (Stabschef Karmasins), der immer als der fähigste Mann in Pressburg bezeichnet wurde und dort sehr beliebt ist, hat sich aus der Politik zurückgezogen.¹¹ Man hatte schon früher von Meinungsverschiedenheiten zwischen ihm und Karmasin gehört, doch sind die tieferen Gründe mir nicht bekannt. Die Slowaken wissen von der bestehenden Uneinigkeit im deutschen Lager und nützen diese aus. Kundt geniesst besonders seit seinem letzten Aufenthalte in Pressburg grosses Ansehen und Vertrauen. Schliesslich sei noch eine Erscheinung vermerkt, der man jetzt auch in den karpathendeutschen Sprachinseln, vor allem aber in Pressburg begegnet: die alten Kämpfer sind im Hintertreffen gegenüber den Überläufern aus anderen Lagern.

Prag, den 12. Januar 1939.

PA AA, R 103 778, Folie 442 366 – 371, Kopie, Maschinenschrift.

10 Vergleiche Dokument 154.

11 Goldbach hat in Bezug auf Matl in seinem Bericht vom 13. 12. 1938 angeführt: „Rabl erklärt dazu, dass Matl ihm vor etwa drei Wochen mitgeteilt hätte, dass er sich bald aus der Arbeit zurückziehen gedächte, weil sie ihn nicht mehr befriedige. Mit den Berliner Stellen sei er höchst unzufrieden und die Auswirkungen der Berliner Politik sehe man jetzt beispielsweise an den Ereignissen in Untermetzenseifen am vergangenen Sonntag... Gegensätze zwischen Karmasin und Matl, bezw. Matl und den Angestellten der Deutschen Partei bestünden nicht und wären auch nicht Anlass für die Beurlaubung, die von Matl ausdrücklich gewünscht worden sei.“ (BArch Berlin, R 70 Slowakei/253, Bl. 104.) Vergleiche Dokument 124.

1939, január 15. Praha. – Správca nemeckého vyslanectva A. Hencke Zahraničnému úradu. Ako prílohu zasiela správu z cesty svojho dôverníka po Slovensku.

Nemecké vyslanectvo

Praha, dňa 15. januára 1939¹

A. III. 2. h. 3.

Vec: Dojmy z cesty po Slovensku.

Kópia správy,

1 príloha (trojmo).

Od príležitostného spolupracovníka vyslanectva² som dostal záznam o dojmoch z cesty po Slovensku, ktorú v odpise prikladám. Pozorovania môjho dôverníka sa v podstate zhodujú s informáciami, ktoré vyslanectvo získalo aj z inej strany.

Odpis tejto správy a jej príloha bola zaslaná nemeckému konzulátu v Bratislave s tým, aby k nej zaujal stanovisko.³

Hencke

Zahraničnému úradu,

B e r l í n .

[Príloha]

Odpis.

Z á z n a m .

Počas svojho pobytu v Kežmarku v dňoch 29. 12 [19]38 – 9. 1. [19]39 som o politických pomeroch na Spiši, resp. na Slovensku vôbec nadobudol nasledujúce dojmy:

V slovenskej politike je už istý čas badateľná podstatná zmena, ktorá je v priamom rozpore s doterajším programom.

Po počiatočnom opojení došlo už v širokých slovenských kruhoch k vytriezveniu. Čoraz viacej si uvedomujú komplikovanosť svojej situácie a nebezpečenstvo a hľadajú pomoc, ktorú, ako sa zdá, našli

1 Pol. IV došlo 18. 1. 1939.

2 Julius Zwick. Správa sa nachádza aj PA AA, DG Prag, Paket 61.

3 Pozri Druffelovu správu Zahraničnému úradu z 20. 1. 1939 (PA AA, R 103 778, fólia 442 372 – 374). Podľa E. von Druffela sa viaceré Zwickove tvrdenia nezakladali na skutočnosti. Rozdiely sú skutočne badateľné, a to z toho dôvodu, že E. von Druffel vnímal udalosti skôr bratislavskou „optikou“ a o dianí na vidieku nebol až tak dobre informovaný.

v opätovnom zblížení s Čechmi. Vplyv Prahy v poslednom období vzrástol. Háčov pobyt na Slovensku tomu v tejto súvislosti veľmi napomohol.⁴ Došlo už k obmedzeniu radikálneho prepúšťania českých úradníkov a zamestnancov. Vo viacerých úradoch a podnikoch spôsobilo napokon vážne problémy, pretože Slovensko trpí nedostatkom schopných rezerv a na ich miesta prišli sily s úplne nedostatočným vzdelaním.

Stiesnenú náladu badať už aj medzi širokými vrstvami slovenského obyvateľstva a mnohokrát zaznievajú hlasy o tom, že Slovensko nie je schopné udržať sa samo. Ani ostré protičeské nálady príliš nebadateľ. Naopak, často zaznievajú slová uznania adresované Čechom za ich prácu, ktorú na Slovensku odvedli.

Odmietanie evanjelických Slovákov (ktorí sú obviňovaní najmä z počesťovania) je ešte stále veľmi silné, aj keď už viacerí pripustili, že ich potrebujú na spoluprácu.

Komunistické nebezpečenie, ktoré bolo na Spiši – v Kežmarku a na mnohých iných miestach bolo vedenie v rukách takmer celej židovskej inteligencie – veľmi silné, sa v súčasnosti prejavuje už len ojedinele vo forme slabej podvratnej činnosti. Mnohí mladí komunisti vstúpili už do Hlinkovej gardy, resp. do Deutsche Partei (FS).

Pokiaľ ide o židovskú otázku, po počiatočnom radikálnom postoji badať pokoj, ba dokonca obrat. Väčšina Židov sa hlási za Slovákov a zdá sa, že Slováci nemajú nič proti ich podpore aj v ostatných oblastiach. Mnohí Židia sa dali alebo sa chcú dať pokrstiť. Hovorí sa, že aj Hlinkova garda je financovaná židovskými peniazmi.⁵ Napriek tomu si veľa Židov zadovažuje pasy a pripravuje sa na všetky možnosti.

Medzi spišskými Nemcami (a obdobné je to údajne aj v ostatných nemeckých jazykových ostrovoch) vládne sklamanie z vývoja. Súčasná situácia je vnímaná skôr, v porovnaní s obdobím pred autonómiou, ako krok späť. Prísľuby, ktoré dali Slováci karpatským Nemcom, dodržali len v niektorých prípadoch. Konkrétne prísluby týkajúce sa obsadzovania postov Nemcami neboli splnené, a to napriek tomu, že nemecká strana už nominácie navrhla a Slováci ich schválili. Naopak, dochádza k prepúšťaniu Nemcov a na ich mesta sú dosadzovaní Slováci. Niekdajšie dvojazyčné nápisy v Kežmarku úradu oteraz nahrádzajú slovenskými. Slovakizácia sa so všetkými prostriedkami prejavuje aj v ostatných oblastiach. Vidiecke majetky v čisto nemeckých obciach, ktoré sú v židovských rukách, majú byť vyvlastnené, rozparcelované a rozdelené medzi Slovákov.- Do Kežmarku, do hlavného duchovného mesta Spiša s okolo 7 000 obyvateľmi bolo na Nový rok odvelených 26 príslušníkov štátnej polície.- Kežmarské obecné zastupiteľstvo bolo bezdôvodne rozpustené a za vládneho komisára bol menovaný po ľudskej stránke pochybný poslanec Longa.-⁶ Post starostu, ktorý patril Nemcom, je pre budúcnosť viac ako pravdepodobne stratený.- Sčítanie ľudu, resp. spôsob jeho uskutočnenia vyvolal veľké rozhorčenie. Národnosť sa nezapisovala, namiesto toho sa len zaškrtila do úplne malej kolónky, takže správnosť zápisu bola prakticky nekontrolovateľná. Takmer všetci Židia – v Kežmarku údajne na priamy nátlak Slovákov – sa dali zapísať ako Slováci. Keďže aj mnoho bývalých komunistov a sociálnych demokratov

4 Pozri dokumenty 159 a 165.

5 Porovnaj s dokumentom 122.

6 Martin Longa, 1935 – 1938 poslanec za HSLs v Národnom zhromaždení. Sťažnosti DP proti nemu neustávali ani v neskoršom období. Pozri SNA 116-2-4.

nemeckej národnosti sa prihlásilo za Slovákov, klesol percentuálny stav kežmarských Nemcov z viac ako 40% pri poslednom sčítaní na terajších okolo 30%.⁷

Často počuť výčitku, že zodpovední vodcovia karpatských Nemcov Slovákom príliš dôverujú, resp., že by ich mali lepšie poznať.⁸ Dnes je už všeobecne známe, že národný charakter Slovákov je oveľa intolerantnejší, fanatickejší a nespoľahlivejší ako ten český. - S veľkým poľutovaním sa tiež konštatuje, že v dôsledku nariadenia bratislavského hlavného vedenia, aby tunajší Nemci nič nepodnikali, že všetko sa vyrieši v Bratislave, došlo k premeškaniu množstva príležitostí na získanie a vybudovanie nemeckých pozícií na Spiši, ktoré sa ponúkali po septembrovej kríze. Vtedajšie omeškanie a súčasné straty sa dajú len ťažko napraviť.

V súvislosti s panujúcimi pomermi narastajú medzi Nemcami neistota a obavy z ďalšieho vývoja; a to o to viac, keďže je známe, že Karmasinov vplyv vo vláde výrazne poklesol. Za charakteristickú sa považuje skutočnosť, že o sčítaní ľudu nebol vopred informovaný.⁹ Údajne bol o ňom upovedomený prostredníctvom straníckej úradovne v Kežmarku na základe indiskrétnosti istého Slováka zo Spiša. Zdôrazňuje sa potreba urýchlenej pomoci. Nemci veria a očakávajú posilnenie ríšskonemeckého vplyvu na Slovensku.

Tu by som chcel ešte uviesť, že vláda farárov na Slovensku vyvoláva najmä medzi evanjelickými Nemcami veľkú nedôveru a odpor, a pokiaľ bude pretrvávať, neveria v zmenu.

Deutsche Partei ako jediná organizácia karpatských Nemcov sa v poslednom období presadzuje čoraz viac aj na Spiši. Vážny odpor promaďarskej Zipser Deutsche Partei už v súčasnosti takmer nebadáť. Prakticky existuje už len na papieri. Promaďarský smer medzi spišskými Nemcami, ktorý živila najmä nostalgia za lepšími pomermi v starom Uhorsku, s využívaním hospodárskych argumentov, a ktorý bol najsilnejší predovšetkým na južnom Spiši, stratil na sile po tom, ako sa znížili vyhliadky na možnosť skorého pripojenia k Maďarsku. Pozitívne pôsobia aj nádeje na zlepšenie pomerov vďaka hospodárskej spolupráci s Nemeckom a v nemecký odbytový trh. Maďari aj svojím postojom počas a po septembrovej kríze, ktorý je vnímaný ako nedôstojný a zbabelý, stratili sympatie a vážnosť u mnohých ľudsky hodnotných maďarofilov. Napriek tomu je ešte mnoho takých, ktorí si z hospodárskych dôvodov želajú pripojenie k Maďarsku. Nie všade panuje pevné presvedčenie o stálosti súčasných hraníc a viacerí sa preto obávajú alebo považujú za neúčelné, aby sa za nemecko exponovali. Medzinárodné garantovanie nových hraníc by situáciu vyjasnilo, odstránilo by túto neistotu, a tak by vytvorilo potrebné predpoklady pre nemeckú budovateľskú prácu.

Hospodárska a sociálna situácia spišských Nemcov je zlá. Núdzová situácia, ktorá bola spôsobená odstránením priemyslu na južnom Spiši po pripojení k Česko-Slovensku (1918), sa takmer nezlepšila. Rolníkov z prevažne poľnohospodárskeho horného Spiša poškodzujú dlžoby, vysoké dane, zlé ceny a problémy s odbytom. Napriek nezamestnanosti tu v dôsledku nevyhnutne nízkych miezd a dlhého pracovného času vládne citelný nedostatok poľnohospodárskych pracovných síl. Neodkladná pomoc je

7 Podľa výsledkov sčítania ľudu z 31. 12. 1938 žilo v meste 4 212 Slovákov (57,23%) a 2 353 Nemcov (31,98%). Na porovnanie v roku 1930 žilo v Kežmarku 3 025 Slovákov (48,1%) a 2 577 Nemcov (36,90%).

8 Porovnaj BOBERACH, H. (ed.). *Meldungen aus dem Reich*, s. 98 – 99.

9 Pozri dokumenty 158 a 162.

tu nevyhnutná. Na potrebnú plánovitú reorganizáciu poľnohospodárskej produkcie však chýbajú schopní ľudia a prostriedky.

O pomeroch v Bratislave som sa zo spoľahlivého zdroja do počul nasledovné:

Medzi Karmasinom a jeho spolupracovníkmi sú údajne rozpory. Vyčítajú mu ľahkovernosť voči Slovákom a že sa príliš spoľahol na ich prísluby. Spoločná volebná kandidátka so Slovákami bola chybou.¹⁰ Dva získané mandáty síce zodpovedajú percentuálnemu zastúpeniu Nemcov na Slovensku, ale bolo vraj potrebné, aby sa podobne ako svojho času sudetskí Nemci, postavil na platformu odškodnenia. - Matl (šéf Karmasinovho štábu), ktorý je v Bratislave stále považovaný za najschopnejšieho človeka a je obľúbený, sa stiahol z politiky.¹¹ Už predtým sa hovorilo o názorových nezhodách medzi ním a Karmasinom, avšak o podrobnostiach neviem. Slováci o jestvujúcich nezhodách vedia a využívajú ich. Kundt sa tu po svojom poslednom pobyte v Bratislave teší veľkej vážnosti a dôvere. Napokon by som chcel ešte upozorniť na jeden fenomén, s ktorým sa človek v súčasnosti v nemeckých jazykových ostrovoch, ale najmä v Bratislave stretáva: starí bojovníci sú v porovnaní s prebehníkmi z iných táborov znevýhodňovaní.

Praha, dňa 12. januára 1939.

PA AA, R 103 778, fólia 442 366 – 371, kópia, strojopis.

10 Porovnaj s dokumentom 154.

11 K. Goldbach vo svojej správe z 13. 12. 1938 k E. Matlovi uviedol: „Rabl k tomu dodal, že Matl mu asi pred tromi týždňami oznámil, že uvažuje o tom, že čoskoro sa stiahne do úzadia, pretože práca ho už neuspokojuje. Je veľmi nespokojný s berlínskymi miestami a následky berlínskej politiky možno vidieť napr. na udalostiach z predošlej nedele v Nižnom Medzeve... Rozpory medzi Karmasinom a Matlom, resp. Matlom a zamestnancami Deutsche Partei nejestvujú a ani nie sú dôvodom uvolnenia, o ktoré Matl výslovne žiada.“ (BArch Berlin, R 70 Slowakei/253, Bl. 104.) Porovnaj s dokumentom 124.

1939, Mitte Januar. Ohne Ortsangabe. – Vermerk Rabls über Aufgaben der deutschen Volksgruppe in der Tschecho-Slowakei aus der Sicht der reichsdeutschen Politik.

Rabl.¹

Mitte Januar²

Es ist die Aufgabe der Führung der deutschen Volksgruppe in der Tschecho-Slowakei,

- a) für die Beachtung der in Berlin aufgestellten aussenpolitischen Richtlinien durch die Prager Regierung zu sorgen;
- b) der Volksgruppe selbst im Innern des Staates eine angemessene Rechtsstellung zu sichern.

Die erste Aufgabe kann nur in Prag und von Prag aus gelöst werden, da die Wahrung der tschecho-slowakischen Aussenpolitik nach wie vor Sache der Zentralregierung ist. Zur Lösung der zweiten Aufgabe ist indes ein koordiniertes Vorgehen in Prag, Pressburg und Chust erforderlich, da die Agenden der inneren Verwaltung, die einer nationalen Aufgliederung bedürfen, um unserer Volksgruppe dasjenige Mass von Selbstverwaltung zu sichern, wie wir es für notwendig halten (Schule, Landeskultur, Wohlfahrt, Gesundheit, Jugendfürsorge), gemäss der Novembargesetzgebung in die Kompetenz der autonomen Landesregierungen in Pressburg und Chust (bezw. ihrer autonomen Landtage) überführt worden sind.³ Die Gesetzgebung über die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe ist also von den autonomen Regierungen in Pressburg und Chust vorzubereiten und sodann von den beiden Landtagen zu verabschieden⁴ – bezw. e contrario von der für die innere Einrichtung der „böhmischen Länder“ zuständigen Rumpfnationalversammlung in Prag und den zuständigen Prager Fachministerien.

Diesen Gesichtspunkt sollen wir uns bei unserm weiteren Vorgehen wahren. Es handelt sich dabei nicht darum, jeden formaljuristischen Einwand, der gegen das Verlangen einer integralen Lösung der ganzen Frage durch die Prager Zentrale erhoben werden kann, von vorn herein abzuschneiden. Politisch wichtiger scheint zu sein, dass dadurch auch die Empfindlichkeiten auf karpathoukrainischer und vor allem auf slowakischer Seite – nicht zu reden von gewissen Voreingenommenheiten der Pressburger deutschen Führung – geschont werden.

Es wäre daher folgender modus procedendi vorzuschlagen:

Im Sinn der Erklärungen, die Kundt am 28. Jänner in die Presse hat gehen lassen, kündigen Karmasin in Pressburg und Oldofredi⁵ in Chust den dortigen Landesregierungen förmlich an, dass sie die Diskussion über die Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe im Lauf des Feber (Oldofredi: sofort

1 Richtig Rabl.

2 Von Hand eingetragen.

3 Durch die tschechoslowakischen Gesetze 299 und 328 vom 22. 11. 1938 über die Autonomie der Länder Slowakei und Karpato-Russland. Für eine ausführliche Analyse des Gesetzes 299/1938 siehe Dokument 133.

4 Siehe Dokument 139.

5 Anton Ernst Oldofredi (Fladerer), früherer Leiter der Wirtschaftskanzlei der KdP in Deutsch Proben, seit Ende November 1938 Karmasins Stellvertreter und Unterstaatssekretär für deutsche Belange in der Karpato-Ukraine.

nach Zusammentritt des am 12. Feber zu wählenden Landtags) zu eröffnen wünschen. Dies hätte ehe- baldigst zu erfolgen – d. h. unmittelbar nach Karmasins Rückkunft aus Berlin.⁶

Am gleichen Tage, an dem Kundt die Forderungen der deutschen Volksgruppe, wie sie von Dr. Krier⁷ entworfen wurden, den Prager Stellen in Form schriftlich niedergelegter Grundsätze zur Kenntnis bringt, tun dies auch Karmasin und Oldofredi gegenüber ihren Landesregierungen. Zu diesem Zweck ist natürlich eine vorherige gegenseitige Verständigung über Datum, äussere Form und pressemässige Auswertung zwischen Kundt und Karmasin erforderlich. Oldofredi erhält Weisungen von Karmasin.

Die drei zu übergebenden Memoranden sind ihrem Inhalt nach natürlich identisch; formell ergeben sich jedoch die folgenden Unterschiede:

a) das von Kundt zu übergebende Memorandum enthält die direkte Forderung an die tschecho- slowakische Regierung bezüglich einer uns genehmen Aussenpolitik; die Forderungen bezüglich der Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe werden jedoch gegenüber der Regierung der böhmischen Länder erhoben bzw. hinsichtlich dieses Territoriums.

b) die von Karmasin bzw. von Oldofredi zu übergehenden Memoranden enthalten zunächst die Forderung, dass die beiden Regierungen sich verpflichten, ihren verfassungsmässigen Einfluss auf die Gestaltung der Aussenpolitik des Gesamtstaats im Sinn einer uns genehmen Politik geltend zu machen; die Forderungen bezüglich der Rechtsstellung der deutschen Volksgruppe werden jedoch nur gegenüber der slowakischen bzw. karpatho- ukrainischen Landesregierung, d. h. also im Hinblick auf diese beiden Territorien erhoben.

Was den weiteren Verlauf der Verhandlungen betrifft, so ist die Diskussion über die aussenpoliti- schen Bindungen natürlich in Prag konzentriert. Was dagegen die Diskussion über die Rechtsstellung der Volksgruppe betrifft, so muss dafür gesorgt werden, dass diese – da die Volksgruppe natürlich trotz der verfassungsmässigen Dreiteilung des Staats und trotz der vorhandenen geschichtlich-gesell- schaftlichen Verschiedenheiten ihres Aufbaus im Osten und Westen politisch gesehen als eine Einheit hervortreten muss – in allen drei Staatsteilen identisch ist. Diese lässt sich erreichen:

a) materiell dadurch, dass man – die Zustimmung der Berliner Stellen vorausgesetzt – den drei Regierungen klarmacht, dass das übermittelte Programm ein einheitliches und minimales ist. Dies bedeutet: über meritorische Veränderungen sind weder Kundt, noch Karmasin oder Oldofredi zu ver- handeln bereit. Diskussionen können sich nur darüber entspinnen, in welcher formaljuristischen Form der für den Westen und den Osten gleiche Inhalt hier und dort in die Praxis überführt werden soll – wobei namentlich auf den Gegensatz zwischen pseudopluralistischem Zweipartei- und autoritärem Einparteiensystem Rücksicht genommen werden kann.⁸

b) formell dadurch, dass unter allen drei, die Rechtsstellung der Volksgruppe umschreibenden Landesgesetzen die Unterschrift des Präsidenten der Republik steht. Hierdurch wird zugleich die ge- samtstaatliche Haftung für die entsprechende Verwirklichung symbolisiert.

BArch Koblenz, NL 1180/40, Kopie, Maschinenschrift, ohne Unterschrift.

6 Am 31. Januar 1939 sollte Karmasin wegen der Frage der Finanzierung des deutschen Genossenschaftswesens in der Slowakei nach Berlin fahren.

7 Herbert Krier, Rechtsberater der ehemaligen SdP.

8 Vergleiche Dokument 95.

1939, polovica januára. Bez udania miesta. – Rablov záznam týkajúci sa úloh nemeckej národnostnej menšiny vo zvyškovom Česko-Slovensku z pohľadu rišskonemeckej politiky.

Rabel.¹

Polovica januára²

Úlohou vedenia nemeckej národnostnej skupiny v Česko-Slovensku je,

- a) dbať na to, aby pražská vláda dodržiavala zahraničnopolitické smernice, ktoré určil Berlín;
- b) samotnej nemeckej národnostnej skupine zabezpečiť primerané právne postavenie v rámci vnútor politickej oblasti štátu.

Prvú úlohu možno riešiť iba z Prahy a v Prahe, pretože česko-slovenská zahraničná politika je ešte stále záležitosťou ústrednej vlády. Vyriešenie druhej úlohy si však vyžaduje koordinovaný postup v Prahe, Bratislave a Chuste, pretože agenda vnútornej správy si žiada také národnostné rozčlenenie, aby sme našej národnostnej skupine zabezpečili takú mieru samosprávy, akú považujeme za potrebnú (školsťvo, kultúra, sociálna starostlivosť, zdravotníctvo, starostlivosť o mládež), keďže podľa novembrových zákonov prešla do kompetencií autonómnych krajinských vlád v Bratislave a Chuste (resp. ich autonómnych krajinských snemov).³ Zákony o právnom postavení nemeckej národnostnej skupiny pripravia teda autonómne vlády v Bratislave a Chuste, a potom ich schvália oba krajinské snemy⁴ – resp. a contrario oklieštené pražské Národné zhromaždenie a pražské ministerstvá, do kompetencie ktorých patrí vnútorná správa „českých krajín“.

Tohto stanoviska by sme sa mali pridržať pri našom ďalšom postupe. Pritom nejde o to, aby bola každá formálno-právna námietka, ktorú môže pražské ústredie vzniesť proti požiadavke integrálneho riešenia celej otázky, už vopred zamietnutá. Po politickej stránke je azda dôležitejšie, aby sme tým predišli podráždenej reakcii karpatsko-ukrajinskej a predovšetkým slovenskej strany – nehovoriac o istej zaujatosti bratislavského nemeckého vedenia.

Preto by som navrhoval nasledujúci modus procedendi:

V zmysle deklarácií, ktoré 28. januára poskytne Kundt tlači, ohlásia Karmasin v Bratislave a Oldofredi⁵ v Chuste formálne tamojším krajinským vládam, že v priebehu februára (Oldofredi: okamžite po prvej schôdzi krajinského snemu, ktorý má byť zvolený 12. februára) žiadajú otvoriť diskusiu o právnom postavení nemeckej národnostnej skupiny. Malo by k tomu dôjsť čo najskôr – t. j. bezprostredne po Karmasinovom návrate z Berlína.⁶

1 Správne má byť Rabl.

2 Rukopisný dodatok.

3 Zákony 298 a 328 z 22. 11. 1938 o autonómii Slovenskej krajiny a Podkarpatskej Rusi. Podrobnú analýzu zákona 299/1938 pozri dokument 133.

4 Pozri dokument 139.

5 Anton Ernst Oldofredi (Fladerer), bývalý vedúci Hospodárskej kancelárie KdP v Nemeckom Pravne, od konca novembra 1938 Karmasinov zástupca a štátny podtajomník pre záležitosti Nemcov na Zakarpatskej Ukrajine.

6 31. januára 1939 mal F. Karmasin v súvislosti s financovaním nemeckého družstevníctva na Slovensku odcestovať do Berlína.

V ten istý deň, keď Kundt predloží pražským miestam podmienky nemeckej národnostnej skupiny vo forme spísaných smerníc, tak ako ich navrhol Dr. Krier, Karmasin s Oldofredim urobia ten istý krok smerom k svojim krajinským vládam. Je potrebné, aby sa Kundt s Karmasinom vopred dohodli na dátume, vonkajšej forme a interpretácii v tlači. Oldofredi dostane pokyny od Karmasina.

Všetky tri memorandá, ktoré budú doručené, budú samozrejme obsahovo identické; po formálnej stránke sa však budú rozlišovať v nasledovnom:

a) memorandum, ktoré predloží Kundt, bude obsahovať priamu požiadavku na česko-slovenskú vládu ohľadom zahraničnej politiky, ktorá bude voči nám konformná; požiadavky týkajúce sa právneho postavenia nemeckej národnostnej menšiny však budú adresované vláde českých krajín, resp. budú sa vzťahovať na toto územie.

b) memorandá, ktoré predložia Karmasin, resp. Oldofredi, budú obsahovať ako prvú požiadavku tú skutočnosť, že obe vlády sa zaväzujú uplatňovať svoj ústavno-právny vplyv na formovanie zahraničnej politiky spoločného štátu v zmysle takej politiky, ktorá nám bude vyhovovať; požiadavky týkajúce sa právneho postavenia nemeckej národnostnej menšiny budú adresované iba slovenskej, resp. karpatsko-ukrajinskej krajinkej vláde, t. j. budú sa teda vzťahovať na obe teritória.

Pokiaľ ide o ďalší priebeh rokovaní, diskusia o zahraničnopolitických väzbách sa bude koncentrovať prirodzene v Prahe. Naopak, pokiaľ ide o diskusiu o právnom postavení národnostnej skupiny, je potrebné zabezpečiť, aby bola – pretože národnostná skupina musí napriek ústavnému rozdeleniu štátu na tri časti a napriek jestvujúcim historicko-spoločenským odlišnostiam jej štruktúry na východe a západe vystupovať po politickej stránke ako celok – vo všetkých troch častiach štátu identická. To sa dá dosiahnuť:

a) po materiálnej stránke tým, že všetkým trom vládam – predpokladom je súhlas berlínskych miest – sa dá najavo, že predložený program je jednotný a minimálny. To znamená, že o zásadných zmenách nemôže rokovať ani Kundt, ani Karmasin alebo Oldofredi. Diskusie sa môžu viesť len o tom, v akej formálno-právnej podobe by sa mal previesť obsah, ktorý je pre západ aj východ rovnaký, do praxe, pričom by sa mohol zohľadniť najmä rozdiel medzi pseudo-pluralitným systémom dvoch strán a autoritatívnym systémom jednej strany.⁷

b) po formálnej stránke tým, že všetky tri krajinské zákony, ktoré hovoria o právnom postavení národnostnej skupiny, podpíše prezident republiky. Tento akt bude zároveň symbolizovať celoštátnu záruku jeho adekvátnej realizácie.

BArch Koblenz, NL 1180/40, kópia, strojopis, bez podpisu.

⁷ Porovnaj s dokumentom 95.

Zoznam skratiek Abkürzungen

AA – Auswärtiges Amt
Abs. – Absatz
ADAP – Akten zur deutschen auswärtigen Politik
AKPR – Archiv Kanceláře presidenta republiky
Aktz. – Aktenzeichen
A MSNP – Archív Múzea Slovenského národného povstania
A MV ČR – Archiv Ministerstva vnitra České republiky
ANM – Archiv Národního musea
AO NSDAP – Auslandsorganisation der NSDAP
Art. – Artikel
Ast – Abwehrstelle
AÚPN – Archív Ústavu pamäti národa
AÚTGM – Archív Ústavu T. G. Masaryka
BArch - Bundesarchiv
Bebca – Böhmisches Escompte Bank – Credit-Anstalt
betr. – betrifft
bezw., bzw. – beziehungsweise
Bl. – Blatt
č. – číslo
ČAS – Človek a spoločnosť
čsl. – československý
ČSR – Československá republika
ČTK – Československá tlačová kancelária
d. h. – das heißt
d. J. – dieses Jahres
d. M. – dieses Monats
DAF – Deutsche Arbeitsfront
DDSG – Donaudampfschiffahrtsgesellschaft
DG – Deutsche Gesandtschaft
DG – Deutsche Gewerkschaft
DKV – Deutscher Kulturverband
DNB – Deutsches Nachrichtenbüro
DNSAP – Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei
dorts. – dortiges
DÖW – Dokumentationsarchiv der österreichischen Widerstandes
DP – Deutsche Partei

DS – Dôvernicky sbor
EG – Einsatzgruppe
eing. – eingegangen
f. – fond
fasc. – fascikel
Fasz. – Faszikel
FS – Fernschreiben
FS – Freiwillige Schutzstaffel
G. m. b. H. – Gesellschaft mit beschränkter Haftung
geh. – geheim
geh. Ch. V. – geheime Chiffren Verschuß
Gestapo – Geheime Staatspolizei
gez. – gezeichnet
HČ – Historický časopis
HG – Hlinkova garda
HJ – Hitler-Jugend
HM – Hlinkova mládež
HSLS – Hlinkova Slovenská ľudová strana
i. A. – im Auftrag
IfZ – Institut für die Zeitgeschichte
IMT – International Military Tribunal
i. V. – in Vertretung
K. – Karton
KdD – Kreditanstalt der Deutschen
KdP – Karpatendeutsche Partei
LASSV – Literárny archív Spolku sv. Vojtecha
MH – Ministerstvo hospodárstva
Mill. – Million
MV – Ministerstvo vnútra
MZV – Ministerstvo zahraničných vecí
NA ČR – Národní archiv České republiky
nachm. – nachmittag
Nr. – Nummer
NS – Národný súd
NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
OKH – Oberkommando des Heeres
OKW – Oberkommando der Wehrmacht
ÖStA/AdR – Österreichisches Staatsarchiv/Archiv der Republik
Ostuf. – Obersturmführer

PA AA – Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes
Pg. – Parteigenosse
pod. – podpísaný
Pol. IV – Politische Abteilung, Referat IV
RAM – Reichsaußenminister
RF SS – Reichsführer SS
RLM – Reichsluftfahrtministerium
RM – Reichsmark
RSHA – Reichssicherheitshauptamt
s. r. o. – spoločnosť s ručením obmedzeným
SA – Sturmabteilung
SD – Sicherheitsdienst
SD-LA – SD-Leitabschnitt
SD-OA – SD-Oberabschnitt
SdP – Sudetendeutsche Partei
SHA – Sicherheitshauptamt
SNA – Slovenský národný archív
SNK-ALU – Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia
SNS – Slovenská národná strana
SS – Schutzstaffel
SS-OA – SS-Oberabschnitt
SS-Staf. – SS-Standartenführer
Stubaf. – Sturmbannführer
š. – škatuľa
ŠA – Štátny archív
t. č. – toho času
t. m. – tohto mesiaca
t. r. – tohto roku
Tgbnr. – Tagesbuchnummer
TschPB – Tschechoslowakisches Pressebüro
u. – und
u. a. – unter anderem
u. ff. – und folgende
usw. – und so weiter
v. H. – von Hundert
VB – Völkischer Beobachter
VDM, VoMi – Volksdeutsche Mittelstelle
vergl. – vergleiche
VG – Volksgruppe

V-Mann, VM – Vertrauensmann
VRL – vortragender Legationsrat
VU – Verfassungsurkunde
z. B. – zum Beispiel
ZDP – Zipscher Deutsche Partei
z. Hd. – zu Händen
z. Zt. – zur Zeit
Ziff. – Ziffer

Zoznam prameňov a literatúry **Quellen- und Literaturverzeichnis**

Nepublikované pramene (Nichtpublizierte Quellen)

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin (Berlin)

- Büro des Reichsaußenministers
- Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei
- Büro des Unterstaatssekretärs, Tschechoslowakei
- Pol IV Tschechoslowakei
- Pol IV Tschechoslowakei – Geheim
- Gesandtschaft Prag
- Gesandtschaft Preßburg
- Gesandtschaft Budapest
- Botschaft Rom (Quirinal) – Geheim
- Konsulat Kaschau
- Inland II Geheim - Deutschland
- Dienststelle Ribbentrop
- Handakten Wiehl
- Handakten Keppler
- Handakten Megerle
- Chef der AO

Bundesarchiv Berlin (Berlin)

- R 70 Slowakei
- R 58 RSHA
- Rasse- und Siedlungshauptamt – Personalakten

Bundesarchiv Koblenz

- Nachlass Seyss-Inquart

Institut für die Zeitgeschichte Mnichov (München)

- Mikrofilmsammlung MA
- ZS-Sammlung

Nachlass von Feri Schmidt

Národní archiv České republiky Praha

- Zahraniční úřad v Berlíně 1932 – 1945
- Úřad československého delegáta při Komisi pro stíhání válečných zločinců

-
- Presidium ministerské rady

Archiv Národního musea Praha

- Milan Hodža
- Ivan Dérer

Archiv Ústavu T. G. Masaryka

- Benešův archiv
- Fond 38

Archiv Kanceláře presidenta republiky Praha

- Londýnský archiv

Archiv Ministerstva vnitra Praha

- 52-79-3

Österreichisches Staatsarchiv/Archiv der Republik

- Neues Politisches Archiv – Gesandtschaft Prag
- Bürckel – Materie
- Bürckel – Korrespondenz

Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes

- 17 091/a

Slovenský národný archív

- Alexandrijský archív
- Národný súd 1945 – 1947
- Úrad predsedníctva vlády 1938 – 1945
- Ministerstvo vnútra 1938 - 1945
- fond „S“
- Ministerstvo hospodárstva 1938 – 1945
- F. Karmasin (116)
- Policajné riaditeľstvo v Bratislave 1919 – 1949
- Národný súd a Igor Daxner
- Hlinkova slovenská ľudová strana (609)
- Vládny delegát pri Ministerstve zahraničných vecí 1938 – 1939
- Ministerstvo zahraničných vecí 1939 – 1945
- Krajský úrad 1927 - 1939

Archív kancelárie prezidenta Slovenskej republiky Bratislava

- Xerokópie z Archívu Kancelárie prezidenta Českej republiky

Štátny archív v Bratislave

- Okresný ľudový súd Piešťany 1945 – 1947

Archív Ústavu pamäti národa

- Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti Bratislava

Archív Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici

- fond VIII
- fond IX

Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica

- Okresný úrad v Banskej Bystrici 1923 – 1938
- Okresný úrad v Brezne 1923 – 1938

Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Kremnica

- Okresný úrad v Kremnici 1923 – 1945

Štátny archív v Levoči, pobočka Poprad

- Okresný úrad v Kežmarku 1923 – 1945

Literárny archív Spolku sv. Vojtecha Trnava

Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia

Sidorov denník XX. (Sidors Tagebuch, Nr. XX.) (Historický ústav SAV Bratislava)

<http://motlc.special.col.wiesenthal.com/inst/doc/d06c04/hanns75-99>.

Publikované pramene (Publizierte Quellen)

ADOLF, Bernhard. *Die Wirtschaft der Slowakei. Vertraulicher Bericht über die slowakische Wirtschaftsstruktur*. Prag : Volk und Reich Verlag, 1941.

Akten zur deutschen auswärtigen Politik, Serie D, Band II, IV, V, Baden-Baden, Frankfurt am Main: Keppler-Verlag, 1950 – 1952.

ALEXANDER, Manfred. Proces s Vojtechom Tukom zo spravodajstva nemeckého konzulátu v Bratislave. In *Historický časopis* 5, 6/1992, s. 609 – 624; 714 – 730.

BENEŠ, Edvard. *Úvahy o slovanství*. Praha : ČIN, 1947.

BOBERACH, Heinz (ed.). *Meldungen aus dem Reich. Die geheimen Lageberichte des Sicherheitsdienstes der SS 1938 – 1945*. Band 2. Herrsching : Pawlak-Verlag, 1984.

BOR, Ján Ernest.: *Vojtech Tuka. Úvod do života a diela*. Turčiansky Sv. Martin : Kompas 1940.

BYSTRICKÝ, Valerián, PÍSECKÁ, Barbara. Žilinská dohoda 6. októbra 1938. In *Vojenská história* 4/2006, s. 77 – 108.

BYSTRICKÝ, Valerián, LETZ, Róbert, PODOLEC, Ondrej (ed.). *Vznik Slovenského štátu. 14. marec 1939. Spomienky aktérov historických udalostí. 1. diel*. Bratislava : AEP, 2007.

ČARNOGURSKÝ, Pavol. *6. október 1938*. Bratislava : Veda, 1993.

DEÁK, Ladislav. *Viedenská arbitráž 2. november 1938. Dokumenty I. (20. september – 2. november 1938)*. Martin : Matica slovenská, 2002.

DEÁK, Ladislav. *Viedenská arbitráž 2. november 1938. Dokumenty II., okupácia (2. november 1938 – 14. marec 1939)*. Martin : Matica slovenská, 2003.

DEÁK, Ladislav. *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty III. (3. november – 4. apríl 1939)*. Martin : Matica slovenská, 2005.

ĎURICA, Milan Stanislav (ed.): *Katolícka cirkev na Slovensku v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2001.

-
- ĐURICA, Milan Stanislav. *La Slovacchia e le sue relazioni politiche con la Germania (1938 – 1945) I*. Padova : Marsilio editiri in Padova, 1964.
- FABRICIUS, Miroslav, HRADSKÁ, Katarína (ed.): *Jozef Tiso. Prejavy a články (1938 – 1944)*. Bratislava : AEPRESS, 2007, 2. diel.
- FRÖHLICH, Elke (ed.). *Die Tagesbücher von Joseph Goebbels. Teil I. Aufzeichnungen 1923 –1941. Band 6 August 1938 – Juni 1939*. München : K. G. Saur, 1998.
- HEIBER, Helmut (ed.) *Akten der Partei-Kanzlei der NSDAP: Rekonstruktion eines verlorengegangenen Bestandes. Bände 1, 1/2, 2. Register und Regesten*. München – Wien : Institut für die Zeitgeschichte, 1983.
- HILL, Leonidas. (ed.). *Die Weizsäcker-Papiere 1933 – 1950*. Frankfurt am Main : Propyläen-Verlag, 1974.
- HOENSCH, Jörg Kurt. *Dokumente zur Autonomiepolitik der Slowakischen Volkspartei Hlinkas*. München : Oldenbourg, 1984.
- HOLÁK, Martin. Listy Andreja Hlinku z rokov 1918 až 1921. In *Historický časopis* 3/2004, 546 – 564.
- Internationales Militärtribunal „Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher“*. IMT Band 11, 15, Nürnberg 1947.
- IRWING, David (ed.). *Joseph Goebbels – deníky 1938*. Praha : Dialog, 1992.
- KRÁL, Václav. (ed.). *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933 – 1947. Dokumentensammlung. Acta occupationis Bohemiae et Moraviae*. Praha : Nakladatelství ČSAV, 1964.
- KRÁL, Václav (ed.). *Das Abkommen von München 1938. Dokumente*. Praha : Academia, 1968.
- LANDAU, Zbigniew, TOMASZEWSKI, Jerzy (ed.). *Monachium 1938. Polskie dokumenty dyplomatyczne*. Varšava : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985.
- Mnichov v dokumentech II. Zrada české a slovenské buržoasie na československém lidu*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1958.
- NIŽŇANSKÝ Eduard. Intentionalisti, funkcionalisti, začiatky holokaustu a Adolf Eichmann. In *Studia historica Nitriensia* VIII/1999, s. 107 – 136.

NIŽŇANSKÝ, Eduard. Prvé deportácie Židov z územia Slovenska v novembri 1938 a úloha Jozefa Falátha a Adolfa Eichmanna. In *Židovská komunita na Slovensku. Obdobie autonómie. Porovnanie s vtedajšími udalosťami v Rakúsku*. Bratislava : Zing Print, 2000, s. 89 – 104.

PEKNÍK, Miroslav et al. (ed.). *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998.

Protifašistický a národné osvobozenecský boj českého a slovenského lidu 1938 – 1945, 1 - 3 Praha 1978 – 1987.

RABL, Kurt Otto. Zur jüngsten Entwicklung der slowakischen Frage. In *Zeitschrift für ausländisches Recht und Völkerrecht*, 9/1939, s. 285 – 321.

SCHVARC, Michal. *Sicherheitsdienst a Slovensko v rokoch 1938 – 1944. Od autonómie po Povstanie*. Bratislava : SNM-Múzeum kultúry karpatských Nemcov 2006.

SCHVARC, Michal, HOLÁK, Martin. Politické pomery na Slovensku pred voľbami do Snemu Slovenskej krajiny pohľadom viedenskej SD. In *Acta historica Neosoliensia*, Tomus 9, s. 321 – 334.

SEKERA, John (ed.). *Dr. Jozef Tiso. Die Wahrheit über die Slowakei*. 1948.

Sbírka zákonů a nařizení Republiky Československé.

Štatistický lexikon obcí v Republike Československej. III. Krajina Slovenská. Praha 1936.

Ungarische statistische Mitteilungen. Budapešť 1910.

ZARAŇSKI, Józef (ed.). *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935 – 1945). Źródła do najnowszej historii Polski*. Tom IV. Londýn : Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, 1972.

Periodiká (Periodika)

Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe
Grenzbote
Deutsche Stimmen
Slovák
Slovenská pravda
Národné noviny
Slovenská politika
Úradné noviny

Literatúra (Literatur)

ARPÁŠ, Róbert. *Ludácke autonomistické hnutie v druhej polovici tridsiatych rokov dvadsiateho storočia. HSLŠ od prezidentskej voľby v roku 1935 po Žilinskú dohodu*. Dizertačná práca, Praha 2004.

BAKA, Igor. *Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku*. Bratislava : MO SR, 2006.

BECK, Józef. *Dernier rapport. Politique polonaise 1926 – 1939*. Neuchâtel, Paris : Editions de la Bonconniere, 1952.

BOHÁČ, Antonín. *Národnostní mapa Republiky Československé. Podrobný popis národnostních hranic ostrovů a menšin*. Praha : Národopisní společnost československá, 1926.

BORÁK, Mečislav. Československo-polská „malá válka“ u Čadce 25. listopadu 1938. In *Historie a vojenství* 4/1998, s. 65 – 90.

BORÁK, Mečislav. Incident pod Tatrami 27. listopadu 1938 a delimitace hranic mezi Polskem a Česko-Slovenskem. In *Historie a vojenství* 5/1998, s. 3 – 24.

BYSTRICKÝ, Valerián. Prestavba republiky na federáciu v roku 1938. In *Slovensko v politickom systéme Československa*. (Materiály z vedeckého sympózia Časť 11. – 13. novembra 1991.) Bratislava 1992, s. 65 – 71.

BYSTRICKÝ, Valerián. Národnostný štatút a štátoprávne programy na Slovensku 1938. In *Historický časopis* 1/1992, s. 52 – 68.

-
- BYSTRICKÝ, Valerián. Politické rozvrstvenie spoločnosti na Slovensku vo svetle obecných volieb roku 1938. In *Historický časopis* 4/1992, s. 438 – 456.
- BYSTRICKÝ, Valerián. Eduard Beneš a Slovensko (1918-1938). In *Historický časopis* 2/1995, s. 246 – 261.
- BYSTRICKÝ, Valerián. Dokumenty o postoji Eduarda Beneša k česko-slovenským vzťahom koncom tridsiatych a začiatkom štyridsiatych rokov. In *Historický časopis* 2/1995, s. 317 – 327.
- BYSTRICKÝ, Valerián. Vystaňovanie českých štátnych zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938-1939. In *Historický časopis* 4/1997, s. 596 – 611.
- BYSTRICKÝ, Valerián. Nacistické Nemecko a vznik slovenského štátu. In *Vojenská história* 2/2001, s. 41 – 61.
- BYSTRICKÝ, Valerián. Slovensko a Mníchov. In: *Mnichovská dohoda. Cesta k destrukcii demokracie v Európe*. Praha : Karolinum, 2004, s. 164 – 191.
- BYSTRICKÝ, Valerián. Riešenie slovenskej otázky v kontexte rozhovorov slovenských politikov 29. a 30. septembra 1938 v Prahe. In: SEGEŠ, Vladimír, ŠEĎOVÁ, Božena (eds.). *Miles semper honestus*. Zborník štúdií vydaný pri príležitosti životného jubilea Vojtecha Dangla. Bratislava : Don Bosco, 2007, s. 175 – 190.
- ČAPLOVIČ, Miloslav. Návšteva prezidenta Dr. Emila Háchu na Slovensku 26. – 31. decembra 1938. In *Vojenská história* 3/1999, s. 82 – 102.
- ČAPLOVIČ, Miloslav. *Branné organizácie v Československu 1918 – 1939 (so zreteľom na Slovensko)*. Bratislava : MO SR, 2001.
- DEÁK, Ladislav. Cesta A. Hlinku do Paríža roku 1919. In BIELIK, František, BOROVSÝ, Štefan (eds.) *Andrej Hlinka a jeho miesto v slovenských dejinách*. Bratislava : DeVa, 1991, s. 68 – 84.
- DEÁK, Ladislav. *Hra o Slovensko. Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933 – 1939*. Bratislava : Veda, 1991.
- DELFINER, Henry. *Vienna broadcast to Slovakia. 1938 – 1939. A case study in subversion*. New York – London : East European Monographs, 1974.

-
- ĎURICA, Milan Stanislav. Hlinkova slovenská ľudová v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov. In LETZ, Róbert, MULÍK, Peter, BARTLOVÁ, Alena (eds.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 283 – 305.
- FABIAN, Juraj. Slovensko v strednej Európe (Slovensko-maďarské vzťahy za druhej svetovej vojny). In PEKNÍK, M. et al. (ed.): *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava : Veda, 2002, s. 284 – 290.
- HERTEL, Maroš. Celonárodná akcia s nádychom megalománie. In *Storočie propagandy*. Slovensko v osídľach ideológií. Bratislava : AEP, 2005, s. 115 – 120.
- HETÉNYI, Martin. *Maďarská menšina v slovenskej republike v rokoch 1939 – 1945*. Dizertačná práca. Nitra 2005.
- HOENSCH, Jörg Kurt. *Der ungarische Revisionismus und die Zerschlagung der Tschechoslowakei*. Tübingen : JCB Mohr, 1967.
- HOENSCH, Jörg Kurt. *Slovensko a Hitlerova východná politika. Hlinkova slovenská ľudová strana medzi autonómiou a separatizmom 1938 – 1939*. Bratislava : Veda, 2001.
- HOLÁK, Martin. Vznik Ministerstva zahraničných vecí prvej Slovenskej republiky s dôrazom na personálne otázky. In *Historický zborník* 14, 1, 2004, s. 167 – 174.
- HOLÁK, Martin. Vstup Hlinkovej slovenskej ľudovej strany do vládnej koalície. In *Historický zborník*, 14, 2, 2004, s. 30 – 41.
- HOLÁK, Martin. Katolícka cirkev v politike Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (1918 – 1938). In *Česko-slovenská historická ročenka*, Brno : Masarykova univerzita, 2006, s. 248 – 249.
- HOLÁK, Martin. Cesta Andreja Hlinku do Paríža a jej vplyv na slovenskú politiku v rokoch 1919 – 1920. In *Historický zborník* 17, 1, 2007, s. 52 – 70.
- IVANIČKOVÁ, Edita. Československo-maďarské vzťahy v stredoeurópskej politike Veľkej Británie (1938 – 1945). In *Historický časopis* 2/1998, s. 250 – 260.
- JANAS, Karol. K problematike hraničných sporov s Nemeckou ríšou v rokoch 1938 – 1943 v Bratislave a okolí. In *Zborník mestského múzea*, Bratislava 2004, s. 121 – 128.
- JANAS, Karol. Okupácia Petržalky. In *Historická revue* 10/2003, s. 35.

-
- KAISER, Johann. *Die Politik des Dritten Reiches gegenüber der Slowakei 1939 – 1945. Ein Beitrag zur Erforschung der nationalsozialistischen Satellitenpolitik in Südosteuropa*. Dizertačná práca. Bochum 1969.
- KAMENEC, Ivan. *Po stopách tragédie*. Bratislava : Archa, 1991.
- KARPÁTY, Vojtech. Obnovenie Rodobrany a vývoj jej organizačnej štruktúry v rokoch 1938 – 1940. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied, 2005, s. 90 – 92.
- KÁRPÁTY, Vojtech. Vývoj organizačnej štruktúry Hlinkovej gardy v rokoch 1938 – 1945. In *Pamäť národa* 4/2005, s. 6 – 15.
- KÁZMEROVÁ, Ľubica. Pohľad Karola Sidora na osobnosť Jozefa Tisu. In *Pokus o politický a osobnostný profil Jozefa Tisu*. Bratislava : AEP, 1992, s. 101 – 104.
- KEIPERT, Maria, GRUPP, Peter (eds.). *Biographisches Handbuch des deutschen auswärtigen Dienstes 1871 – 1945*. Paderborn : Schöningh, 2000, Band 1.
- KIRSCHBAUM, Jozef. M. Dr. Ferdinand Ďurčanský a jeho zahraničná politika v rokoch 1939 – 1940. In BARANOVIČ, Štefan (ed.). *Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974)*. Martin : Matica slovenská, 1998, s. 31 – 45.
- KLAJBAN, Borut. Taliansko a Slovensko vo vojne. Vplyv talianskeho fašizmu na Slovensku pred druhou svetovou vojnou a počas nej. In *Historický časopis* 3/2006, s. 451 – 470.
- KLAUZEROVÁ, Barbara. Od autonómie k štátnej samostatnosti. In *Na ceste k štátnej samostatnosti*. Martin : Matica slovenská, 2002, s. 169 – 179.
- KOVÁČ, Dušan. *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871 – 1945)*. Bratislava : Veda, 1991.
- KOŽMIŇSKI, Maciej. *Polska i Wegry przed druga wojna światowa*. Wrocław : Ossolineum, 1970.
- LETZ, Róbert. Slovenská národná rada v Krakove a Varšave (1920) a Slovenská rada v Ženeve (1933). In ŽATKULIAK, Jozef (ed.). *Národná rada v kontexte slovenských dejín*. Bratislava : Národná rada Slovenskej republiky, 1999, s. 73 – 89.
- LIPTÁK, Lubomír. *Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1960.

-
- LUKEŠ, František. K diplomatickému pozadí vídeňské arbitráže. In *Historický časopis* 1/1962, s. 51 – 67.
- LUKEŠ, František. *Podivný mír*. Praha : Svoboda, 1968.
- MEDVECKÝ, Matej, SCHVARC, Michal. Juloslav Janek – dobrodruh v osídlech spravodajských služieb. In: *Pamäť národa* 2/2008, s. 36 – 49
- MICHELA, Miroslav. Miesto a úloha Karola Murgaša v radikálnom prúde slovenskej politiky v období rokov 1939 – 1941. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov I*. Trnava : Merkury, 2002, s. 77 – 105.
- MICHELA, Miroslav. Ohlas akcie lorda Rothermerea na Slovensku. Reakcie na revizionistickú kampaň v rokoch 1927 – 1928. In: ČAS (<http://www.saske.sk/cas/3-2004/18Michela.html>).
- MICHELA, Miroslav. Reakcie slovenských politických kruhov a tlače na Rothermerovu akciu (1927-1928). In *Historický časopis*, 3/2004, s. 503 – 522.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard. Česká komunita na Slovensku a voľby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In *Moderní dějiny* 7. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, s. 231 – 267.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard. Dvojnásobné zmocnenie sa vlády na Slovensku v rokoch 1938/39 v porovnaní s „Machtergreifung“ v rokoch 1933/34 v Nemecku. In *Nacionálno-socialistický systém vlády. Ríšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko*. Bratislava : AEP, 2002, s. 185 – 211.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard. Voľby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In *Studia historica Nitriensia* VII/11998. Nitra 1998, s. 163 – 204.
- PEKÁR, Martin.: *Východné Slovensko 1939 – 1945*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2007.
- PODOLEC, Ondrej. Postavenie a činnosť Snemu Slovenskej republiky v prvej etape štátnej samostatnosti. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II*. (Zost. M. LACKO). Bratislava : Merkury, 2003, s. 39 – 53.
- RABL, Kurt Otto. *Idea a tvár Tretej ríše*. Bratislava : Kníhtlačiareň Andreja, 1940.

-
- ROGULOVÁ, Jaroslava. Likvidácia Slovenskej národnej strany. In *Slovensko a druhá svetová vojna*. CSÉFALVAY, František, PÚČIK, Miloslav (eds.). Bratislava : MO SR, 2000, s. 97 – 104.
- RYCHLÍK, Jan. Pokusy o pripojení Slovácka ke Slovensku v letech 1938 – 1941. In *Historický časopis* 1/1992, s. 69 – 87.
- RYCHLÍK, Jan. *Česi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914 – 1945*. Bratislava : AEP, 1997.
- SCHRIFFL, David. *Die Rolle Wiens im Prozess der Staatswerdung der Slowakei 1938/39*. Frankfurt am Main : Peter Lang-Verlag, 2004.
- SCHVARC, Michal. Gulka pre štátneho tajomníka. (Pokus o atentát na Franza Karmasina v Nižnom Medzeve 11. decembra 1938.). In *Pamäť národa* 4/2007, s. 42 – 50.
- SCHVARC, Michal. K otázke genézy kontaktov a vzťahov vedenia nemeckej menšiny a Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v rokoch 1937 – 1938. In LETZ, Róbert, MULÍK, Peter, BARTLOVÁ, Alena (ed.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 243 – 251.
- SIDOR, Karol. *Slovenská politika na pôde pražského snemu 1918 – 1938 II*. Bratislava : Kníhtlačiareň Andreja, 1943.
- SIDOR, Karol. *Šesť rokov pri Vatikáne*. Scraton, Pa. : Obrana Press, 1948.
- SOKOLOVIČ, Peter. Vývoj Hlinkovej gardy v Trnave na pozadí formovania vzťahu k HSLS v období do 6. októbra 1938. In *Historické rozhľady* 1/2004, s. 127 – 143.
- SPANNENBERGER, Norbert. *Der Volksbund der Deutschen in Ungarn 1938 – 1944 unter Horthy und Hitler*. München : Oldenbourg, 2005.
- SUK, Pavel. Prezident Emil Hácha na Slovensku v prosinci 1938. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV*. Banská Bystrica : UMB, Fakulta humanitných vied, 2005, s. 20 – 28.
- ŠTEFÁNIKOVÁ, Antónia. Poľská otázka v slovenskej spoločnosti v rokoch 1938 – 1939. In *Historické štúdie* 38, 1997, 59 – 79.

-
- SUŠKO, Ladislav. Hlinkova garda od svojho vzniku až po salzburské rokovania (1938 – 1940). In *Zborník Múzea Slovenského národného povstania II*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 167 – 259.
- SUŠKO, Ladislav. Miesto autonómneho Slovenska v politike Nemeckej ríše (september 1938 – marec 1939). In *Historický časopis* 3/1999, s. 420 – 431.
- SUŠKO, Ladislav. Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajine v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In *Československý časopis historický* 2/1973, s. 161 – 197.
- SUŠKO, Ladislav. Politický vývoj Slovenska v posledných rokoch buržoázneho Československa. In *Historický časopis* 4/1979, s. 553 – 591.
- ŠVORC, Peter. *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou (1919 – 1939)*. Prešov : Universum, 2003.
- TIŠLIAR, Pavol. *Mimoriadne sčítanie ľudu na Slovensku z roku 1919. Príspevok k populačným dejinám Slovenska*. Bratislava : Statistika, 2007.
- TÖNSMEYER, Tatjana. *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939 – 1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn*. Paderborn : Schöningh, 2003.
- VNUK, František. *Mať svoj štát znamená život. Politická biografía Alexandra Macha*. Bratislava : Odkaz, 1991.
- ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. Slovensko v druhej republike. In *Z druhej republiky I, II*. Praha : HÚ AČR, 1993, s. 242 – 339.

Menný register

Personenverzeichnis

A

Absalon, Zoltan 161
Altenburg, Günter ú(E), 9, 30, 70, 75, 102,
109, 117, 127, 131, 132, 152
Andorka, Reszö 107
Anspach, Dr. 151
Arciszewski, Mirosław 78, 136
Attolico, Bernardo 72

B

Bačinskyj, Edmund 54, 63, 70, 74
Balzar, Hugo von 144
Bamann 163
Barcza, György de 36
Bárczy, von 121
Baťa, Jan 95, 102, 138
Bäumler, Ernst 85, 90, 118, 120, 151
Beck, Józef 69, 78, 83, 136
Beneš, Edvard 5, 7, 8, 124, 140, 160, 166
Beran, Rudolf 133, 150
Bertholet, Philippe 166
Best, Werner 58, 67, 145
Bezák, Ján 82
Bezák, Vendel 82
Blatnický, A. 82
Blöchl, Walter 140, 153
Bodenschatz, Karl-Heinrich 123
Bohle, Ernst 17
Bork, Arthur 58
Bródy, Andrej 103
Buday, Jozef 146
Bürckel, Josef ú(E)

C

Cadogan, Alexander 36
Carsten, SS-Obersturmführer 141
Ciano, Galeazzo 72, 101, 107, 112
Codreanu, Corneliu Zelea 155
Csáky, István 46, 54, 98, 157

Č

Čarnogurský, Pavol 146
Čermák, Vlastimil 56
Černák, Matúš 10, 21, 22, 32, 79, 82, 96,
146, 154, 165
Čulen, Konštantín 146
Čunderlík, Alexander 146, 153, 165

D

Dafčík, Ján 82, 110, 146, 165
Darányi, Kálmán 28, 64, 70, 72, 74
Deiters, Werner ú(E)
Dérer, Ivan 148
Doležalek, Dr. 154
Donath, Walter 161
Draskovics 107
Drobný, Ján 146
Druffel, Ernst von ú(E), 2, 5, 8, 13, 14, 16, 18,
19, 20, 21, 24, 33, 34, 37, 38, 39, 42, 47,
48, 50, 52, 59, 62, 64, 65, 69, 77, 80, 84,
87, 92, 93, 94, 107, 115, 116, 117, 134,
139, 142, 151, 152, 154, 158, 166, 169

Ď

Ďurčanský, Ferdinand ú(E), 30, 32, 33, 37,
42, 52, 53, 60, 62, 63, 64, 70, 71, 74, 75,
79, 82, 91, 97, 99, 100, 104, 105, 108,

109, 111, 112, 113, 117, 122, 124, 130,
133, 134, 135, 137, 138, 143, 146, 158,
160, 162, 165

Ďurčanský, Ján 146

Dussek, Viktor 120

Dyszkant, Michael 151

E

Eichmann, Adolf 67, 105

Eisenlohr, Ernst ú(E), 19

Erdmannsdorff, Otto von ú(E), 25, 36, 40, 46,
51, 54, 55, 57, 70, 72, 114, 121, 157

Erdödy, František 125, 140

Esterházy, János 20, 82, 84, 97, 103, 107,
112, 133

F

Fábry, Dr. 166

Faláth, Jozef 88, 105, 153

Farkaš, Ján 122, 147, 153, 165

Fencik, Štefan 103

Fiala, Fritz 117, 153

Filbert, Albert ú(E), 58, 67

Fischer, Otakar 165

Flohr, Fritz ú(E), 49, 108, 155

Förster, Viktor 59, 82, 91

Fransoni, Francesco 60

Friedl, Hans 96

Frühwirth, Samuel ú(E), 117

Fuchs 144

Fülop, Gejza 15

G

Gayda, Virginio 38, 49

Goebbels, Joseph ú(E)

Goldbach, Kuno ú(E), 67, 97, 100, 106, 108,
110, 113, 120, 125, 126, 140, 145, 146,
154, 165, 167, 168, 169

Goldberger, Július 124, 153

Gołabek, J. 136

Göring, Hermann ú(E), 1, 37, 49, 53, 60, 62,
84, 95, 111, 123

Götsch, Werner ú(E), 108, 119, 133, 135, 154

Graap, Karl von ú(E)

Grüneberg, Karl 85, 151

Gumtau, Hugo ú(E) 68, 101

Gwizdź, Feliks 94

H

Hácha, Emil 159, 162, 165, 169

Hammer, Oskar 151

Hammerschmidt, Franz ú(E), 27, 108, 113,
119, 152

HAMPL, Antonín 133

Hauskrecht, Karl 15, 50, 91, 108, 120, 129

Heinburg, Kurt 4, 157

Hencke, Andor ú(E), 4, 7, 17, 22, 29, 31, 56,
60, 63, 73, 78, 102, 123, 128, 136, 149,
150, 159, 169

Henlein, Konrad ú(E), 4, 34, 37, 65, 96, 117

Hennig, pplk. 120, 125

Hermans, Ward 145

Hesse, Max von ú(E)

Hewel, Walter 70, 71, 123

Heydrich, Reinhard ú(E), 58, 67, 135, 141

Himmler, Heinrich 95, 135

Hitler, Adolf ú(E), 1, 27, 32, 35, 37, 42, 70,
91, 92, 95, 102, 114, 121, 122, 132, 147

Hlinka, Andrej 3, 11, 14, 26, 33, 70, 91, 97,
110, 133, 156, 159

Hodáč, František 133

Hodža, Milan 5, 7, 21, 59, 153

Hoffmann 163

Horáček, Ján 82, 146, 153

Hornák, Gejza 133

Horthy, Miklós 49, 91, 112, 114, 121, 155

Hory, András de 86

CH

Chamberlain, Neville 1, 3

Chvalkovský, František 60, 63, 64, 70, 123, 132, 138, 150

I

Ilečko, Jozef 146

Imrédy, Béla 25, 57, 114, 121

Ištvánčin, Jozef 82, 146

J

Jacklin, Josef 161

Janek, Juloslav 105, 124, 153

Jehlička, František 3, 8, 9, 11, 70

Jost, Heinz ú(E), 58, 67, 134, 135, 141

K

Kadach 154

Kalfus, Josef 165

Kaltenbrunner, Ernst 108

Kánya, Kálmán 28, 36, 46, 51, 54

Karbus, Laurenz ú(E), 67, 108, 113, 125, 145, 147, 148, 153, 154, 168

Karmasin, Franz ú(E) 37, 38, 42, 48, 49, 53, 62, 65, 79, 80, 82, 88, 91, 95, 96, 97, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 111, 112, 113, 117, 120, 124, 125, 129, 133, 134, 135, 137, 138, 142, 143, 144, 149, 151, 152, 154, 155, 156, 158, 161, 162, 165, 167, 168, 169, 170

Keil, Sigismund 129

Keppler, Wilhelm ú(E), 111, 119, 132, 143, 146, 151

Kiesewetter, Anton 142

Kirschbaum, Jozef 146

Klapka, Otakar 133

Kleist 133

Klement, Anton ú(E)

Klinovský, Karol 82

Klocke, Helmuth 61, 77, 79, 80, 89

Klöckner, Friedrich 144

Kloss 163

Knoll, Josef Friedrich 91, 92, 109

Knox, Geoffrey 36

Kobr, Miloš 51

Kobyłański, Tadeusz 78

Koch, Walter ú(E)

Kolosváry, Borcsa Miháli 49

Körper, Karol 21, 146

Kováč, Belo 162

Krahmer-Möllenberg, Erich 142

Kraus, Karl ú(E), 137, 154, 167, 168

Krebs, Hans 1

Krier, Herbert 170

Kristín, Jozef Martin 146

Kubiš, Rudolf 118, 151, 160

Kugler, Franz 15

Kundt, Ernst ú(E), 4, 117, 133, 154, 170

L

Łacinsky, Waclaw 94, 95

Lapár, H. 82

Lämmel, Heinz 153

Lednár, František 82

Lehn, SS-Hauptscharführer 131

Lengyel, Ján 82

Leonardi, Anton von 120

Lichner, Ján 32, 82, 96, 146, 165

Likus, Rudolf 76

Lipski, Józef 73

List, Wilhelm 52

Lo Faro 107, 116

Longa, Martin 169

M

Maček, Vladko 49, 146

Mackensen, Hans-Georg von 72

Mach, Alexander ú(E), 16, 33, 53, 62, 103,
104, 105, 119, 120, 122, 133, 137, 146,
149, 153, 162, 165

Masaryk-Garrigue, Tomáš 156

Masařík, Hubert 149

Mastný, Vojtěch 132

Matl, Eduard ú(E) 5, 7, 13, 26, 33, 38, 62, 82,
90, 100, 105, 124, 154, 161, 169

Maugras, Gaston 51

Mederly, Karol 133

Meissner, Ferdinand von 113, 168

Meissner, Otto 28

Messler, Willfried 85, 112, 150, 154

Meyer, prof. 90, 95

Mitis, von 31

Mlčoch, Rudolf 133

Moltke, Hans-Adolf von 69, 83, 86

Mora, Ján 82

Moravčík, Vladimír 82, 146

Moyzisch, Ludwig 119

Mühlberger, Wolfgang 164

Mumelter, Karl 164

Murgaš, Karol ú(E), 8, 31, 33, 82, 136, 146,
147, 153, 160, 165, 168

Mussolini, Benito 1, 114, 121, 155

Mutňanský, Ludovít ú(E), 8

N

Nageler, Viktor 61

Naujocks, Alfred Helmut ú(E), 135, 141

Neurath, Konstantin von ú(E), 28

Neuwirth, Hans ú(E)

Nitsch, Andor 112

O

Oldofredi, Anton Ernst 170

Országh, Ján 13, 38

P

Papeé, Kazimierz 16

Pecho-Pečner, Viktor 146

Perényi, von 121

Petravich, Gyula 59, 107, 108, 157

Petrovič, Ján 82

Polte, Friedrich ú(E), 100, 109, 134

Polyák, Štefan 85, 90, 95, 118, 147

Portisch, Emil 112

Price, Ward 121

Pružinský, Mikuláš 160

Pulanich, Anton 146, 153, 165

R

Rabl, Kurt Otto ú(E), 49, 80, 90, 95, 96, 102,
103, 109, 118, 129, 133, 139, 154, 160,
169, 170

Raschhofer, Hermann 17

Rehák, Gejza 120

Reinebeck, Otto K. W. ú(E)

Reisinger, Eugen 151, 161

Revay, Július 132, 143

Rewal 85

Režucha, Karol 146, 153

Ribbentrop, Joachim von ú(E), 3, 63, 70, 71,
76, 81, 84, 87, 88, 101, 102, 112, 131,
132, 146

Röhm, Ernst 95, 160

Röhrich(ová) 162

Römmling, 137

Rothermere, Harold Sidney Harmsworth 114,
121

Runciman, Walter ú(E)

Ryba, Jan 138

Rybárik, Karol 82

S

Seifert, Josef 161

Seyss-Inquart, Arthur ú(E), 37, 53, 62, 93,
134, 135, 139, 152, 155

Schellert, Gerhardt ú(E)

Schmidt, Dr. 140

Schmidt, Ernst ú (E)

Schmidt, Franz 163

Schuschnigg, Kurt 49

Sidor, Karol ú(E), 2, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 14, 16,
19, 20, 33, 67, 69, 78, 79, 82, 83, 86, 95,
99, 102, 105, 107, 109, 110, 115, 122,
133, 136, 138, 144, 146, 153, 160, 165

Simić, Stanoj 146

Simko, Anton 133

Sivák, Jozef 9, 120, 146

Slávik, Juraj 83

Slivka, Ján 146, 153

Sokol, Martin 10, 133, 146

Solms, Legationsrat 31

Stahlecker, Franz Walter ú(E), 58, 67, 99,
122, 124, 135, 141, 145, 168

Stano, Július 120

Stašek, Bohumil 133

Stechow, von 13

Steinhübel, Josef 129, 133, 156

Steyer, Stephan 114, 137

Stránský, Jaroslav 102

Strapák 146

Syrový, Jan 22

Szembek, Jan 78, 79, 83

Snaczký, Anton 153

Sztójay, Döme 1, 6, 43, 77

Š

Šnejdárk, Josef 115

Štepan 148

Šumbera, Antonín 138

T

Teege, 133

Teleki, Pál 49

Teplanský, Pavol 32, 82, 95, 100, 104, 133,
146, 153, 154, 160, 162, 165, 167

Tiso, Jozef ú(E), 5, 7, 8, 9, 11, 14, 16, 29, 30,
31, 32, 33, 37, 38, 42, 47, 49, 52, 63, 70,
71, 74, 75, 78, 81, 82, 88, 93, 94, 100,
101, 104, 105, 107, 109, 112, 115, 117,
120, 122, 125, 126, 128, 129, 133, 146,
150, 152, 153, 157, 158, 159, 160, 162,
165, 167

Totzauer 120, 140

Tuka, Vojtech ú(E), 99, 100, 104, 107, 108,
109, 110, 120, 124, 125, 132, 134, 136,
146, 147, 149, 153, 160, 165

U

Ujszászy, István 55

Urbantke, Wilhelm 102, 120, 125

Urminský 146

Ursíny, Ján 2, 82, 120, 133

V

Vančo, Miloš 26, 146, 165

Vávra, Rudolf ú(E), 8

Vavrečka, Hugo 22

Veesenmayer, Edmund ú(E), 111, 132, 143,
146

Vetter, Franz von 144

Villani, Frigyes 72

Vinci-Gigliucci, Luigi Orazia 72

Vogt 90

Vološin, Augustín 132

W

Wagner, SS-Hauptsturmführer 122, 124

Wałęwski, Jan 136, 146

Waneck, Wilhelm 161

Warsow 163

Weber 29

Weizsäcker, Ernst von 15, 40, 41, 43, 44, 152

Wenger, Dr. 112

Wenzel, prof. 29

Wepner, Fritz 151

Werth, Henrik 55

Wettstein, János 22, 60

Wiehl, Emil 23

Wieniawa-Długoszowski, Boleslaw 72

Winter, Alexander 140

Winter, Imrich 120

Winter, Ján 120

Winter, Ludovít 106, 120, 125

Winter(ová), Klára 120

Wodilla, Paul 154

Woermann, Ernst ú(E), 1, 4, 6, 12, 24, 28, 32,
33, 34, 35, 40, 44, 52, 62, 73, 74, 75, 77,
84, 87, 104, 111, 123, 134

Worliczek, Dr. 133

Wünsch, Alexander ú(E), 8, 146, 154

Wurmbrand-Baltazzi, Maria von 144

Z

Zemaník, Alojz 148, 153

Zvrškovec, Jozef 166

Zwick, Julius 169

Miestny register Ortsverzeichnis

A

Ankara 74
Ardov 70, 89
Atény (Athen) 74
Asbach 111

B

Balázske Ďarmoty (Balassa Gyarmase) 57
Banská Bystrica (Neusohl) 23, 95, 156
Banská Štiavnica (Schemnitz) 161
Batovo 70
Baugarten 148
Belehrad (Belgrad) 41, 74, 155
Berehovo (Bereg) 23, 56
Berg 113
Berchtesgaden 132
Berlín (Berlin) 1, 3, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 40, 41, 43, 44, 48, 50, 55, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 72, 73, 74, 75, 76, 80, 83, 84, 86, 87, 89, 92, 100, 102, 104, 107, 109, 111, 112, 115, 116, 122, 123, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 140, 143, 145, 146, 154, 157, 158, 159, 165, 166, 167, 168, 169, 170
Bern 41
Brašov (Kronstadt) 103
Bratislava (Preßburg) 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 74, 75, 77, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 93,

94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 124, 126, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 161, 165, 166, 167, 168, 169, 170

Brezno (Bries) 23
Brno (Brünn) 66, 92, 95, 97
Brodek 70
Bruck an der Leitha 141
Brusel (Brüssel) 41
Budapešť (Budapest) 20, 25, 27, 36, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 55, 57, 72, 74, 84, 102, 107, 114, 119, 121, 124, 155, 157
Bukurešť (Bukarest) 41, 74, 155
Burgenland (Rakúsko, Österreich) 46

C

Cleveland 156

Ď

Ďadca 94, 102, 128
Ďebovce 89
Ďeklís (Bernolákovo) 77, 109, 152
Ďela, Jánošíková (Schildern) 39, 89, 107
Ďepa 70
Ďermany (Tscherman) 140
Ďernová 99
Ďierna Lehota 89
Ďoma 70

D
Devín (Theben) 35, 40, 47, 49, 70, 87, 93,
100, 111, 117, 118, 122, 124, 132, 134,
141, 146
Devínska Kobyla (Thebener Kogel) 47, 111,
119
Devínska Nová Ves (Thebener Neudorf) 113,
118
Dobšiná (Dobschau) 23, 89
Dráždany (Dresden) 67

F
Fedýmeš 89

G
Gajary 148
Galanta 161
Gänsendorf 148
Gelnica (Göllnitz) 66, 161
Godesberg, Bad 6

H
Hainburg 10, 14, 15, 21, 153
Háje (Auliesl) 59
Hamburg 103
Handlová (Krickerhau) 95, 154
Heteňa 70
Hlohovec 153
Hodonín (Göding) 23
Hochštetno (Hochstetten) 148

CH
Chust 102, 123, 132, 151, 170

I
Ipeľské Šahy, Šahy (Ipolysag) 57

J
Jasiňa 102

Jasov 77, 89
Javorina 102, 126, 146

K
Karinhall 53
Karlova Ves (Karlsdorf) 118, 122
Karpaty (Karpathen) 4
Katovice (Kattowitz) 128
Kežmarok (Käsmark) 117, 161, 169
Kluj (Klausenburg) 114
Komárno (Komorn, Komárom) 38, 42, 45, 46,
47, 49, 56, 60, 70, 83, 89
Košice (Kaschau, Kassa) 23, 42, 47, 54, 56,
64, 66, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 77, 79,
89, 95, 97, 100, 101, 109, 112, 114, 115,
119, 121, 161
Konstanca (Konstanz) 103
Kozárovce 89
Krakov (Krakau) 128
Kremnica (Kremnitz) 23, 32, 95, 154, 161
Krompachy (Krompach) 23
Kúty 119
Kysak 102

L
Leopoldov (Leopoldau) 95
Levice (Lewenz) 56, 89
Liberec (Reichenberg) 65, 163
Liptovský Sv. Mikuláš 161
Litoměřice (Leitmeritz) 70
Londýn (London) 3, 41, 74, 113
Lozorno 148
Luciabaňa 109
Lučenec (Losonz) 47, 56, 89
Lubľana (Leibach) 166

M
Malacky 148, 161
Margecany 95

Marchegg 113
Medzev (Metzenseifen) 98, 101, 109, 149,
152, 155, 169
Michalovce 161
Mírov 70
Mníchov (München) 54, 64, 70, 71, 72, 74,
75, 81, 84, 95, 102, 114, 146, 165
Modra (Modern) 27
Morava (rieka, Fluß) 35, 111, 133
Moskva (Moskau) 74, 156
Most pri Bratislave (Bruck) 39, 89, 107, 157
Mukačevo (Munkatsch) 32, 54, 56, 66, 70,
72, 73, 74, 89, 95, 98, 101, 107, 167
Muráň 89
Myjava 161

N

Neapol (Neapel) 72
Nemecké Pravno (Deutsch-Proben) 32, 117,
140, 154, 161
Nitra (Neutra, Nyitra) 42, 47, 57, 64, 66, 70,
72, 74, 89, 97, 156, 161
Norimberg (Nürnberg) 42, 58
Nová Lipnica (Tartschendorf) 39, 89
Nové Košariská (Mischdorf) 39, 89, 107
Nové Zámky (Ersekujvár, Neuhäusl) 56, 57,
77, 89, 95

O

Olomouc (Olmütz) 66, 92
Ostrihom (Esztergom) 49
Ovsište (Habern) 59

P

Paríž (Paris) 41, 70, 74, 97, 132, 156, 166
Perečín 23
Petržalka (Engerau) 17, 27, 45, 52, 59, 67, 91,
111, 113, 118, 122, 124, 141, 161, 162

Piešťany (Pystian) 70, 90, 106, 120, 125, 140,
144, 146, 161
Plešivec 89
Plzeň (Pilsen) 95, 146
Podunajské Biskupice (Bischdorf, Püspök) 107
Považská Bystrica 161
Praha (Prag) 2, 4, 5, 7, 8, 13, 16, 17, 18, 19,
20, 21, 22, 26, 27, 29, 30, 31, 38, 40, 42,
44, 46, 47, 48, 50, 51, 53, 56, 60, 62, 63,
64, 65, 68, 70, 71, 73, 74, 77, 78, 80, 91,
92, 94, 95, 102, 107, 109, 111, 112, 113,
115, 116, 117, 118, 123, 128, 132, 133,
136, 138, 142, 146, 147, 149, 150, 151,
156, 157, 159, 160, 162, 165, 166, 169,
170
Prešov 102, 103, 161
Prievoz (Oberufer) 89, 107
Púchov 162

R

Riga 103
Rím (Rom) 41, 64, 72, 74, 89, 157, 165, 166
Rimavská Sobota 56
Rovinka (Waltersdorf) 39, 89, 107
Rožňava (Rosenau) 89, 98
Ružomberok (Rosenberg) 23, 26, 156, 159,
160, 161

S

Saint-Germaine 70
Salzburg 95
Senec 77, 109
Serňe 70
Sevľiuš (Nagyszöllös) 54, 70
Schönbrunn 164
Schwechat 111
Skalica 102
Slanec 157
Smolník (Schmöllnitz) 23, 89

Sofia 74
Spiš 32
Spišská Nová Ves (Zipser Neudorf) 23, 95
Stupava 148
Svaljava 23

Š

Šamorín (Somorja) 57
Štós (Stoss) 89, 98, 101, 109, 152
Štrbské Pleso 153
Šurany 152

T

Tatranská Lomnica 165
Tekov 70
Terst (Trierste) 1
Tešínsko (Teschen) 1, 27, 32
Tisovec (Theisholz) 23
Tokio (Tokyo) 41
Topoľčany 161
Trebišov 157
Trenčín (Trentschin) 23, 147, 161
Trianon 70
Trnava (Tyrnau) 110, 156, 161
Trostnik 70
Třebenice (Trebnitz) 70
Turček (Ober- und Unterturz) 23

U

Užhorod (Ungvar) 54, 56, 66, 70, 72, 73, 74,
89, 95, 101

V

Varšava (Warschau) 22, 41, 69, 72, 78, 83,
86, 102, 155, 160
Velké Kapušany 89
Velké Ripňany (Groß-Rippen) 140
Versailles 70, 100

Viedeň (Wien) 8, 9, 11, 13, 37, 42, 49, 58, 61,
67, 91, 95, 99, 100, 102, 104, 106, 108,
109, 110, 112, 113, 119, 120, 122, 124,
125, 126, 130, 135, 138, 141, 144, 145,
146, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 161,
163, 164, 165

Vrútky 161

Vysoké Tatry (Hohe Tatra) 94, 95, 159

W

Washington 41, 74
Wrocław (Breslau) 82, 138

Z

Záhreb (Agram) 146
Zakopane 128
Zbehy 95
Zlín 95
Zohor 146, 148, 153
Zvolen 38
Zwardoň 94

Ž

Ženeva (Genf) 8, 41, 74, 100
Žilina (Sillein) 14, 16, 26, 70, 95, 156, 161

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

ARBEITSGEMEINSCHAFT
DONAULÄNDER
PRACOVNÍ SPOLČENSTVÍ
PODUNAJSKÝCH ZEMÍ
PRACOVNÉ SPOLOČENSTVO
PODUNAJSKÝCH KRAJÍN
DUNAMENTI TARTOMÁNYOK
MUNKAKÖZÖSSÉGE
RADNA ZAJEDNICA
PODUNAVSKIH REGIJA
RADNA ZAJEDNICA
PODUNAVSKIH ZEMALJA
COMUNITATEA DE LUCRU
A STATELOR DUNĂRENE
РАБОТНА ОБШНОСТ
ДУНАВСКИ СТРАНИ
РОБОЧА СПІВДРУЖНІСТЬ
ПРИДУНАЙСЬКИХ КРАЇН

PhDr. Michal Švarc (1975)

Absolvent Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici (odbor história – germanistika). Pracuje v Sekcii vedeckého výskumu ÚPN a je spolupracovníkom SNM – Múzea kultúry karpatských Nemcov v Bratislave. Venuje sa problematike nemeckej menšiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945 a slovensko-nemeckým vzťahom v období Slovenskej republiky 1939 – 1945.

Studium der Geschichte und Germanistik an der Fakultät der humanistischen Wissenschaften der Matej Bel-Universität in Banská Bystrica. Historiker der Sektion der wissenschaftlichen Forschung des Nationalgedächtnisinstituts und des Museums der Kultur der Karpatendeutschen in Bratislava tätig. Er beschäftigt sich mit der Problematik der deutschen Minderheit in der Slowakei zwischen 1918 und 1945 und der deutsch-slowakischen Beziehungen 1939 – 1945.

Mgr. Martin Holák, PhD. (1975)

Študoval na Univerzite Komenského v Bratislave a na Karlovej univerzite v Prahe (odbor história – kulturológia). Doktorandské štúdium absolvoval na Ústave politických vied SAV. Je autorom vedeckých štúdií a odborných článkov, v ktorých sa venoval najmä politickým elitám medzivojnového Československa.

Studium der Geschichte an der Komenský -Universität in Bratislava und Karls-Universität in Prag. PhD – Institut der politischen Wissenschaften der Slowakischen Akademie der Wissenschaften 2006. Er ist Autor der wissenschaftlichen Aufsätze und Fachartikel, er beschäftigt sich mit der Problematik der politischen Eliten in der Zwischenkriegs-Tschechoslowakei.

David Šchriffl, Mag. Phil. (1976)

Študoval históriu a politické vedy na Viedenskej univerzite so zameraním na súčasné dejiny, dejiny východnej Európy a na medzinárodnú politiku. V júni 2003 ukončil štúdium. V rokoch 2005 – 2006 pôsobil ako historik vo Všeobecnom fonde pre odškodnenie obetí nacionálneho socializmu. Od roku 2007 je doktorandom pri Historickej komisii Rakúskej akadémie vied. Témou jeho dizertačnej práce sú rakúsko-slovenské vzťahy v rokoch 1945 – 1968.

Studium der Geschichte und Politikwissenschaft an der Universität Wien mit Schwerpunkt Zeitgeschichte, osteuropäische Geschichte und internationale Politik; Juni 2003 Abschluss des Studiums. 2005 – 2006 Historiker beim Allgemeinen Entschädigungsfonds für Opfer des Nationalsozialismus; seit 2007 Dissertant an der Historischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Dissertationsthema sind die österreichisch-slowakischen Beziehungen zwischen 1945 und 1968.

9 788089 335022